Godón Buk

Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western Province, Papua New Guinea

Godón Buk
Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western Province, Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Gizrra long Niugini

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gizrra

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-07-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 14 Aug 2024
d83b2e14-c797-5499-b582-de63912ac614

Contents

Metyu 1
Mak 84
Luk 134
Zon 218
Acts 276
Rrom 279
1 Korrint 318
2 Korrint 355
Galatia 380
Epesus 394
Pilipi 407
Kolosi 417
1 Tesalonika 427
2 Tesalonika 436
1 Timoti 441
2 Timoti 457
Taetus 467
Pilimon 472
Ibrru 475
Zeims 504
1 Pita 515
2 Pita 525
1 Zon 533
2 Zon 542
3 Zon 544
Zud 546
Okaka Amzazirrün Kla 550
Wórr Peba 588

Morroal Bóktan Yesunkwata,
Metyu
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Metyu, oya darrü ngi Libae, wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ yarilürr Rrom kinganku. Yesu Metyun nóma ngyaunürr tóba solkwat akyanóm, da wa Yesun umulbain olomóm we bainürr. Wa ene mani dakabain zaget ugón elkomólórr.

Metyu ini peba tóba ⌊Zu pamkolpamdó⌋ wialómórr. Zu pamkolpama igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, "God noan ingrinürr pamkolpam zid bainüm, ene oloma sab tame tóba pamkolpam balngomólóm Rrom pamkolpamab tangdógabi." Ibrru bóktane, oya ngi módóga wagó, "Mesaya". Grrik bóktane, oya ngi ma módóga wagó, "⌊Kerriso⌋". Zu wirri ngi pam ta umul-kók kwarilürr igó, Yesu ia nubógabi tamórr, da blaman pamkolpama karibóka koke gübarirr aengóp Yesun bóktan tulmildügabi. Metyun ubi yarilürr Zu pamkolpam igó poko umul bainüm wagó, Yesu wa ta amkoman Kerriso-e, Zu pamkolpamab King. We zitülkusdü, wa Yesun tótókankwata igósidi wialómórr igó, Yesu Kinga tamórr tóba pamkolpamdó. A Metyu bótang pamkolpamdó okaka azazinda igó, Kerriso tüpan wirri gazirr pamzan koke yarilürr; wa Godkagabi paud sidódürr.

Metyu ta akó ngibürr bóktan poko wibalómórr Godón Wibalómórrón Bóktandógab, ngaerrón ⌊prropeta⌋ ne poko pupo syónónóp Kerrisonkwata, God ne Olom ingrinürr pamkolpam zid bainüm. Ini bóktan pokoa amkoman küppükü bainürr, Yesu Kerriso nóma tamórr.

Metyun darrü wirri bóktan módóga: Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipako, Yesun nidi amkoman angundako, blaman Godón olmalko. Blaman tóba Kingzan Balngomóldómako. Metyu Yesun abün alap-alap bóktan wibalómórr, bótang pamkolpamdó müsirrga byónüm, God errkya tóba pamkolpam iazan balngomólda.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Yesu Kerrison abalbobatal *1:1-17*
B. Yesun amtómól *1:18-25*
C. Zon Baptaes Bain Pam *3:1-12*
D. Zon Yesun baptaes yónürr akó Yesun satania kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr *3:13–4:11*
E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *4:12–18:35*
F. Yesun zaget wa nóma agóltagól yarilürr Galili prrobinsdügabi ama Zerrusalem wirri basirrdü *19:1–20:34*
G. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *21:1–25:46*
H. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *26:1–27:66*
I. God Yesun irsümülürr büdüldügab akó Yesu tóba okaka tübyónürr pamkolpamdó *28:1-20*

Yesu Kerrison Abalbobatal
(Luk 3:23-38)

1 Yesu Kerriso [Deibidün] olom yarilürr, akó Deibid go Eibrra-amón*
bobat yarilürr. Yesun abalbobatalab ngi aini balómórrónako.
2 Eibrra-amkagabi kókó King Deibidün amrran, ibü ngi idi kwarilürr:
Eibrra-am Aesakón ab yarilürr,
Aesak Zeikobón ab yarilürr,
Zeikob, Zuda akó oya zoretal, wa ibü ab yarilürr.
3 Zuda, Perrez akó Zerra ibü ab yarilürr, Tamarr† aipdügab.
Perrez Ezrronón ab yarilürr,
Ezrron Rramón ab yarilürr,
4 Rram Aminadabón ab yarilürr,
Aminadab Nasonón ab yarilürr,
Nason Salmonón ab yarilürr,
5 Salmon Boazón ab yarilürr, Rreieb‡ aipdügab,
Boaz Obedón ab yarilürr, Rrut§ aipdügab,
Obed Zesin ab yarilürr,
6 akó Zesi Deibidün ab yarilürr, Isrrael pamkolpamab king.
Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Babilonia gazirr pama nóma barrmülürr ama tibiób bwóbdü ola ngyabenóm, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:
Deibid Solomonón ab yarilürr, Urraean* kol kóbledógab esenórr,
7 Solomon Rreoboamón† ab yarilürr,
Rreoboam Abaezan ab yarilürr,
Abaeza Asan ab yarilürr,
8 Asa Zeosapatón ab yarilürr,
Zeosapat Zeorramón ab yarilürr,
Zeorram Uzian ab yarilürr,
9 Uzia Zotamón ab yarilürr,
Zotam Eazón ab yarilürr,
Eaz Ezekaean ab yarilürr,
10 Ezekaea Manasen ab yarilürr,
Manase Amonón ab yarilürr,
Amon Zosaean ab yarilürr,
11 akó Zosaea, Zeoyakin‡ akó oya simanal zoretal, ibü ab yarilürr, Isrrael pamkolpam nóma barrmünürr Babilonia bwóbdü.
12 Isrrael pamkolpama nóma ngyaben koralórr Babiloniam, kókó Yesu nóma tómtómólórr, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:
Zeoyakin Syealtielón ab yarilürr,
Syealtiel Zerrubbabelón ab yarilürr,
13 Zerrubbabel Abiudün ab yarilürr,

---

* **1:1** *Eibrra-am* blaman Isrrael pamkolpamab wirri abbobat wató yarilürr. † **1:3** *Tamarr* Zudan darrü siman oloman kol kóble warilürr. Wa Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr, Keinan kol. Aba tóba oloman kol kóble we upadórr, Tamarrón, da Tamarr ninis siman olom nulngumilürr, ngi Perrez akó Zerra (Bwób Zitül 38). ‡ **1:5** *Rreieb* Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr. Wa ngaen-gógópan pam gómól kol warilürr (Zosyua 2; 6:17, 22-25). § **1:5** *Rrut* Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr (Rrut 1:4). * **1:6** Deibid *Urraean* gazirr pokodü zirrapónórr oya arról alakónóm, zitülkus wa wirri ubi bainürr oya koldó, ngi Batseba. Urraean nóma emkólóp, Deibid oya kol kóble we upadórr. Ibü ngaen-gógópan siman oloma nurrótókórr. Nis ngim olom ma Solomon, Urraean kol kóbledógab. (2 Samuel 11; 12:24-25) † **1:7** *Rreoboam* kókó Zeoyakin amrran, i blaman king kwarilürr Zuda prrobinsdü (1 King 12 – 2 King 24). ‡ **1:11** *Zeoyakin*, oya darrü ngi Zekonya yarilürr. **1:11** 2 King 24:14-15; 2 Krronikol 36:10; Zerremaea 27:20

Abiud Elyakimün ab yarilürr,
Elyakim Azorrón ab yarilürr,
14 Azorr Zadokón ab yarilürr,
Zadok Eikimün ab yarilürr,
Eikim Eliudün ab yarilürr,
15 Eliud Eleazarrón ab yarilürr,
Eleazarr Matanón ab yarilürr,
Matan Zeikobón ab yarilürr,
16 da Zeikob Zosepón ab yarilürr. Zosep Merrin zumiógürr, da Merri olom we esenórr, ngi Yesu, noan ngiliandako ⌊Kerriso⌋.

17 Blaman dayóndi, kókó 14 abalbobatal kwarilürr, Eibrra-amkagabi kókó Deibidün amrran. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Babilonia bwóbdü nóma barrmünürr. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, we tonarrdógabi, Isrrael pamkolpam Babilonia bwóbdü nóma barrmünürr, kókó ene Kerriso nóma tómtómólórr.

Yesun Amtómól
(Luk 2:1-7)

18 Yesu Kerriso ia tómtómólórr. Oya aip Merri. Wa tüób arrearrón warilürr Zosepka. Merri Zosepón solodó ipadórr, a ngaen-gógópan i umul bainóp wa bikómpükümo Godón Samuan arüngdügab.

19 Zosep, oya müórüm solkwat bainürr, wa tüób dümdüm ngyaben pam yarilürr. Wa nóma umul bainürr wagó, Merri bikóm kuri esene, oya gyagüpitótók igó yarilürr wagó, wa darrü pamdógab ipadórr. A wa Merrin büód akyanóm koke yarilürr pamkolpamab obzek kwata, da tebe we gyagüpi wamórr, Merrin amióg bóktan piküpan singgapinüm.

20 Wa ini poko nóma gyagüpitótók yarilürr, da módóga, ⌊Lodón⌋ darrü ⌊anerrua⌋ oyaka utüdi nus we okaka tübyónürr. Anerrua oyabóka wagó, “Zosep, Deibidün bobat, ma gumüm bain-gu Merrin apadóm, moba kolóm ainüm! Wa ne bikóm ódóddo, Godón Samuan arüngdügabia.

21 Wa sab siman olom esene. Da ma sab oya Yesu§ ngi ngyesilo, zitülkus wa tóba pamkolpam tibiób kolae tonarrdógabi sab wató zid nirre.”

22 Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónóp, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa ⌊prropetódó⌋ ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm Merrinkwata wagó,

23 “Tübarrkrru, pampükü koke ne kola umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa sab siman olom esene. Oya sab Emanuelbóka* ngilianórre,” oya küp módóga: “God asine minkü.”

24 Zosep utürrüna nóma türsümülürr, wa tónggapónórr oya anerrua enezan yalórr. Merrin tóba kolóm we wyónürr,

25 a wa tóba kolpükü koke umtulürr, ngarkwat kókó Merri siman olom esenórr. Zosep olom ngi we ngyesilürr, Yesu.

2

⌊Wirri Gyagüpitótók⌋ Pama Yesun ⌊Ótókóm⌋ Togobórr

1:18 Luk 1:27 § **1:21** *Yesu* ngian küp módóga: *God pamkolpam zid bainda.* **1:21** Luk 1:31 * **1:23** *Emanuel* Ibrru bóktan ngia (Aesaya 7:14). **1:25** Luk 2:21

1 Yesu Betliem wirri basirrdü tómtómólórr, Zudia prrobins
kugupidü, Errod king nóma yarilürr. Da módóga, ngibürr tonarr
kakóm, ngibürr wirri gyagüpitótók pama,* abüsa ne nólgabi banikda,
olgabi togobórr. Zerrusalem wirri basirrdü nóma tübabzilürr,
2 da i kolpam we nümtinónóp wagó, “Ene olommokur ia nega, nótó
kuri tómtómóle ⌊Zu pamkolpamab⌋ kingüm bainüm? Oya amtómól
tonarr ne wimurra pupainda, ki ta ene wimurr eserre, abüsa nólgabi
banikda, da ki ene olom ótókóm togoba.”
3 King Errod ene bóktan nóma arrkrrurr ini küsil kingankwata, oya
wirri müp gyagüpitótók ekyanórr. Blaman Zerrusalem kolpama ta
müp ipüdóp.†
4 Errod blaman ini Zu pamkolpamab wirri ngi pam we ngibaunürr
darrpan pokodó kwób bazenóm: ⌊wirri prrist⌋ akó Mosesón gida
umulbain pam. Errod ibü we nümtinóp wagó, “Ene ⌊Kerriso⌋ ia sab
nubósüm tómtómóle?”
5 I oya we izazilóp wagó, “Ala Zudiam, Betliem wirri basirrdü. Darrü
prropeta Godón bóktan ngaen inzan wialómórr tóba pebadó wagó,
6 “ ‘Mató, Betliem basirr, Zuda prrobinsdü,
ma go kari basirrla, a marü ngi wirria ngibürr Zuda pamab bwób
balngomól basirrdügabi,
zitülkus marükagabi sab balngomól pama tame.
Wa sab ⌊sip⌋ ngabkan pamzan yarile, kürü Isrrael pamkolpam
balngomólóm.’ ”
7 Ene kakóm, Errod ene wirri gyagüpitótók pam piküpan we
ngibaunürr, bóktan amaniküm. Wa umul ibükagab bainürr, ene
wimurra tai nadü ngarkwatódó okaka tübyónürr.‡
8 Da módóga, Errod ibü Betliem we zirrnapónóp ini bóktanpükü
wagó, “E ugó ogob, ene gab olom amkünüm. Kubó tai yamkülamke.
E nóma esenane, da kürü umul-umulan ngigütinamke, igósüm ka ta
sab wamo, oya ótókóm.”
9 I oya bóktan nóma barrkrrurr, da olgabi we bazebórr ama Betliem.
Da módóga, kwat-kwat, i ene dadan wimurr akó esenóp, i ne wimurr
esenóp abüsa nólgabi banikda. Ene wimurra ibü singül kwata we
wamlórr, kókókó, tai ene gab olom ne pokodó yarilürr, we zamngólórr.
10 I ene wimurr nóma esenóp, ibüka kari bagürwóm ta koke yarilürr!
11 Da müótüdü we barrbünürr. I ene gab olom we esenóp, tóba
Merri aippükü. Da wakósingül nümgünóp, singül tüp, oya ótókóm.
I tibiób wirri darrem kla nomgolóp, da we ilinóp. Ene ⌊gyaur kla⌋
módógako: gold,§ prrenkónsens,* akó mirr.†

---

* **2:1** *wirri gyagüpitótók pam*: I wirri umul pam kwarilürr wimurrabkwata. † **2:3** Errod pamkolpam akrran pam yarilürr. Pamkolpama aprrapórr gumüm bainóp, zitülkus Errod sab abün pamkolpam kena ekrralón tóba ngürsildügab. **2:6** Maeka 5:2 ‡ **2:7** Oya ubi umul bainüm yarilürr, ene olommokur nadü ngarkwat olom yarilürr. Ene wimurra okaka tübyónórr, ene olommokura nóma tómtómólórr akó ene kakóm, ene pama karianbóka agóltagól kwarilürr. § **2:11** *gold* wirri darrem ongang bapónan ayana. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu Kinga. * **2:11** *prrenkónsens*, Mórrke-mórrke módóga: *frankincense*, nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó nóma seteno, morroal ilang simanike. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu wa Goda. † **2:11** *mirr*, Mórrke-mórrke módóga: *myrrh*, nugupdügab morroal ilang idia. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu wa pama; wa sab azid aenge akó nurrótóke. Ene tonarr, mirr, büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama kubó nóma nurrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako.

12 God ibü nusi ikik nókrrónóp, Errodka bakon-gum. Da módóga, i
we bakonórr tibiób bwóbdü darrü kwata.

Yesun Aip Nisa Izipt Idódrri

13 Wirri gyagüpitótók susumüri pama Betliem basirr nóma
amgütóp, da módóga, Lodón darrü anerrua nusi ugón okaka
tübyónürr Zosepka. Anerrua we bóktanórr wagó, "Bupa! Olom a aip,
ibü nüpa a ugó busuam Izipt tüpdü, zitülkus Errod sab ini gab olom
amkün yarile oya amkalóm. E kya bupso ola ngyabelamke, kókóta sab
yabü kótó umul-umulan ngintinünümo bakonóm."
14 Nus kakóm, Zosep dümdüman irrüb tóba kol akó gab olom
nüpadórr, da we bupadórr Izipt tótókóm.
15 Wa ola ngyaben yarilürr, kókókó Errod ne tonarr nurrótókórr.
Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa
prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó, "Ka
kólba Olom sab ngyauno Izipt amgatóm."

Errod Simanal Olmal Ekrralórr

16 Errod nóma umul bainürr wagó, oya wirri gyagüpitótók susumüri
pama ilklió ilinóp, wa kari ngürsil ta koke yarilürr. Da tóba gazirr pam
we nilóp blaman kari simanal olmal, nis pail ngarkwat kókó ta tüp, ibü
akrranóm, Betliem basirr kugupidü akó Betliem bwób minggüpanan
ne basirr koralórr. Wa ene poko tónggapónóm gyagüpi wamórr,
zitülkus wa wirri gyagüpitótók pamdógab wirri umul bainürr, ene
wimurra tai nadü tonarr okaka tübyónürr.
17 Prropet Zerremaeazan bóktanórr Godón Wibalómórrón
Bóktandó, da küppükü bainürr, wagó,
18 "Gyaurwóm a yón taegwarr arrkrrudako Rrama‡ wirri basirrdü.
Rreizel§ tóba olmalóm yóndo
akó wa zao-zao bain-gum bangóndo,
zitülkus oya olmal büdülako."

Zosep akó Merri Iziptgab Alkomórri

19 Errod nóma nurrótókórr, da módóga, Lodón darrü anerrua nusi
akó ugón okaka tübyónürr Zosepka. Ini tonarra ugón tólbaelórr, Zosep
Iziptüm nóma yarilürr.
20 Anerrua oyaka we bóktanórr wagó, "Bupa! Olom tóba aippükü
nüpa, da Isrrael Müótüdü ugó alkomólam. Oya nadü pama amkalóm
kain kwarilürr, ene pam tib büdülako."
21 Da Zosep bupadórr, tóba olom aippükü nüpadórr, da Isrrael we
alkomólórr.
22 A Zosep nóma arrkrrurr wagó, Arrkileus tóba ab Errodón pabo
kuri ipüde Zudia prrobins pamkolpam balngomólóm, wa gum yarilürr
ola alkomólóm. God oya nusdü ikik akrranórr wagó, "Ma Zudia
tótókgu! Ma Galili bwóbdü wamke!" Da wa we wamórr,

2:15 Oseya 11:1 ‡ **2:18** *Rrama* basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, Babilonia gazirr pama ngaen abün Zu pamkolpam bumigóp, ibü metatómpükü ama Babilonia amarrum (Zerremaea 40:1). Ugón kari yón gyaur koke yarilürr Rrama basirrdü. Errodón kolae tonarrdógab, Betliem ta inzan wirri yón gyaurdü yarilürr. § **2:18** *Rreizel*, Zosep akó Benzamin, ibü aip warilürr. Zosepón siman olom Eprra-im yarilürr. Babilonia gazirr pama ngaen Eprra-imün zitül kolpam Babilonia imarruóp Rramagabi. Rreizel Eprra-imün zitül wirri aip warilürr. Oya gapók Betliemóm yarilürr. Rreizel ngia blaman Zu kol ngablaoda Betliemóm, nidi yón kwarilürr tibiób olmalóm, Errod nibiób ekrralórr. **2:18** Zerremaea 31:15

23 wirri basirrdü Nazarret, ngyabenóm. Ini pokoa igósidi
tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa
prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm Yesunkwata
wagó, “Oya sab Nazarret olombóka ngilianórre.”

3

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)

1 Dokyanan paila nóma bobrranórr, ene kakóm,* Zon Baptaes Bain
Pama we tamórr. Wa Zudia ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ Godón bóktan we
amgol yarilürr pamkolpamdó, oya arrkrrum nidi ogobórr.
2 Zon we bóktanórr wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae
tonarrdógabi, zitülkus Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri
tübine!”
3 Zon Baptaes Bain Pam módóga, prropet Aesaya noanbóka apón
yarilürr wagó,
“Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,
‘Kwat ngagrótam Lodón tótókóm,
akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü!’ ”†
4 Zon wa ⌊kamel⌋ ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa
lar sopae belt baterrón yarilürr.‡ Oya alo kla we kla yarilürr, paza
tónók akó molpokodó gus mor.
5 Abün pamkolpama we ogoblórr Zonón bóktan arrkrrum, Zer-
rusalem wirri basirrdügabi, akó blaman Zudia prrobins kugupidü ne
basirrko, akó Zodan tobarr kabedó ne basirr koralórr.
6 I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes
nyónónóp Zodan tobarrdó.
7 Zon abün ⌊Parrisi⌋ akó ⌊Sadusi pam⌋ nóma nósenóp tóbaka tótókde
baptaes bainüm, da wa ma ibüka igó bóktanórr wagó, “E blaman kolae
balóng gwarab kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri
ngürsildügab kyab kórzinane, ne klama tótókóm kainda, wata ene
zitülkusdü, e sab baptaes bairrün nóma koralo.
8 Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab
kórzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób
ngyaben kugupidü!§ Yabü olgabi nómzyetórre wagó, e Godka kuri
tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi.
9 E igó gyagüpi tótókgu, God yabü koke kolae nirre, yabióbka inzan
bóktande igó, ‘Eibrra-am kibü abbobate.’ Enana Eibrra-am yabü
abbobat: wa yabü sab koke tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab
busom! Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón gaodóma
olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü ini ingülküpdügabi!*

2:23 Mak 1:24; Luk 2:39; Zon 1:45 * **3:1** Zon nóma tamórr, Yesu ugón aprrapórr 30 pail ngarkwat olom kuri yarilürr. **3:2** Metyu 4:17; Mak 1:15 † **3:3** Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpbóka apónda. **3:3** Aesaya 40:3 ‡ **3:4** Zon elklaza-koke pam yarilürr. Ilaeza ta inzan mórrkenyórr baterrón yarilürr (2 King 1:8). **3:7** Metyu 12:34; 23:33 § **3:8** Ini bóktanan küp módóga: *“E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!”*
* **3:9** Pamkolpamab gyagüpitótók inzan yarilürr: Eibrra-am ibü ki tangnamtirre, zitülkus i ⌊Eibrra-amón olmalbobatal⌋ koralórr, akó God ibü tóba pamkolpamóm ninóp. Zon ibü nilóp kolae tonarrdógab byalüngüm ama Godka, igósüm i sab zid bairre. Akó wa ibüka bóktanórr wagó, Godón gaodóma oya ⌊alkamül-koke bóktan⌋ küppükü ainüm Eibrra-amón olmal aliónüm i ne babul nóma ki korale. **3:9** Zon 8:33

10 Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup
simkün ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke
ne nugupa waonda, sab singgalgórre ama urdü amaike.
11 Ka wa nae-e baptaes baindóla, Godka nidi byalüngdako tibiób
kolae tonarrdógabi. A darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng
nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla
amarrum.† Wa sab yabü Godón Samu-i‡ akó uri§ baptaes bain yarile.
12 Zono-zono paezan kla tangdóma ⌊wit⌋ küp aus bwóbdü wit küp
aleanóm buldügab.* Wa sab wit küp kwób isue, ama gyagu müótüdü
irrbüne, a bul ama bütamün-koke urdü yamsele."†

Yesun Baptaes Ain
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Darrpan ngürr Yesu Galili prrobinsdügabi tübzilürr ama Zonka
wamórr, Zodan tobarrdó, igósüm oya Zon ki baptaes ine.
14 Zon oya piküp yónürrma wagó, "Ma kürüka iade tama baptaes
apadóm? A kürü wa baptaes mató ki kina!"
15 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Ini pokoa inzan ugó
ki tómbapó. Mi blaman kla wata morroal akó dümdüm tómbapóni,
Godón ubi ngarkwatódó." Zon igósidi we ubi bainürr Yesun baptaes
ainüm.
16 Yesun baptaes aina nóma blakónórr, wa naedógabi dümdüman
we tubrranórr. Da módóga, pülpüla tapabakurr. Wa Godón Samu we
esenórr, kwitüdügabi abindi akó oya kwitüdü amngyelde nurre póyae
buli.
17 Da módóga, kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó,
"Ini kürü kólbanan olome. Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ oyakama. Ka kari
barnginwóm kokela oyaka."

4

Yesun ⌊Satania⌋ Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Ene kakóm, Yesun Godón Samua we idódürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋,
⌊debóla⌋ oya ki elngomóle kolae tonarr tónggapónóm.
2 Yesu ene pokodó 40 ngürr akó 40 irrüb alo-koke amanórr.* Solkwat
oya tai aloana we ipadórr.
3 Debóla we tamórr oya alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm.
Oyabóka wagó, "Zitülkus ma Godón Olomla, ma ini ingülküp ugó
nilnünüm brredóm büzazinüm."

3:10 Metyu 7:19 † **3:11** Ini bóktanan küp módóga: *Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, "Ka ta ngarkwatódó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka."* ‡ **3:11** *Godón Samu-i baptaes* oya küp módóga: *wa tóba Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm.* § **3:11** *uri baptaes* oya küp aprrapórr nisamli: *wa sab kolae tonarr pamkolpam ⌊kolaean darrem⌋ nülirre* ó akó *wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü ⌊kolkalan⌋ ngibtanóm urazan ⌊gold⌋ kolkal ainda.* * **3:12** Ene küp alean zaget inzan yarilürr. Kubó wit aila nóma blakóne küp ausüm, pama ene wit kwitüdü aman kwarile zono-zono paezan klame. Wóra blaman bul akó biza kubó tibi-tibi amale kókó wit küpana bamine. † **3:12** Wit küpa Godón pamkolpamóm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. **3:17** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 12:18; 17:5; Mak 1:11; Luk 9:35 **4:1** Ibrru 2:18; 4:15 * **4:2** Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónórre.

4 A Yesu ma oyabóka wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó, ‘Pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana
bausdako Godón taedógab.’ ”
5 Da debóla Yesun Zerrusalem idódürr, Godón wirri gyabi basirrdü,
da we emngyelórr ⌊Godón Gyabi Müót⌋ wirri kwitüm pokodó.
6 Oya we yalórr wagó, “Zitülkus ma Godón Olomla, algabi ugó aup.
Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“ ‘God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre marü adlangóm.
I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómkolo ingülküpdü.’ ”
7 Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón
Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda wagó, ‘Ma Lodón, moba God
nótóke, apókgu asenóm, wa ia amkoman Goda.’”
8 Debóla oya akó we idódürr wirri kwitüm pododó, da oya we
emtyanórr blaman ini tüpan kingab balngomól bwób akó tüpan
blaman arrbirrün nadü elklazako.
9 Oya we yalórr wagó, “Ma ne wakósingül nóma nülkamulo kürü
⌊ótókóm⌋, ini blaman ne elklazako, ka sab blaman igósidi marü
mülino.”
10 Yesu oya we yalórr wagó, “Kokean! Kürükagabi usi wam, satani!
Ka marü koke ótók namulo, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana
igó bóktanda wagó, ‘Ma wakósingül nülkamulo Lodón obzek kwata,
marü God nótóke, akó wata oya ótók namulo.’ ”
11 Olgabi debóla Yesun we amgatórr. Da módóga, anerrua we
togobórr Yesun tangamtinüm.

Yesu Tóba Zaget Galili Prrobinsdü Ngarkwat Bókyanórr
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Yesu nóma arrkrrurr wagó, Zonón tümün müótüdü kuri ingrirre,
wa Galili we alkomólórr.
13 Wa Nazarret wirri basirr kwatana we errgrratórr, ama Kaperrna-
um wirri basirrdü wamórr ngyabenóm, Galili Malu† kabedó, Zebulun
akó Naptali‡ zitül pamkolpama ne ngyaben kwarilürr.
14 Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm,
wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm
wagó,
15 “Zebulun zitül akó Naptali zitül,
yabü bwób Galili Maludübónada, Zodan tobarr dakla dorrodó.
Galili, mogob pamkolpamab ngyaben bwób, Zu-koke nidipako!
16 E tümündü ne pamkolpama ngyabendakla,
e sab wirri zyón esenane,
akó e samuan ngarkwatódó büdül ne pamkolpamakla,
yabü sab zyóna warri napórre.”§
17 Ene tonarrdó, Yesu tóba bóktan amgol we ngarkwat bókyanórr
wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitülkus
Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine!”

4:4 Duterronomi 8:3 **4:6** Wórr Peba 91:11-12 **4:7** Duterronomi 6:16 **4:10** Duterronomi 6:13 **4:12** Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 † **4:13** *Galili Malu* wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea. ‡ **4:13** *Zebulun akó Naptali*, ⌊Zu pamkolpamab⌋ zitül nis namülnürri, Galilim nidi ngyaben namülnürri. § **4:16** Ini bóktanan küp módóga: *Godónbóka umul-kók pamkolpamab zidbain ta sab asi yarile.* **4:16** Aesaya 9:1-2 **4:17** Metyu 3:2

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Yesu Galili Malu kabeana nóma wamlórr, wa nis narezoreti
pam nis nósenórr, Saemon, oya darrü ngi Pita,* akó Endrru. I net
yagóbnürri naedó, zitülkus i wapi baib pam nis namülnürri.
19 Yesu ibü nyalórr wagó, "Yao! Kankü turram! Ka yabü sab
pamkolpam bumióg† umul nino."
20 Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrri, da
Yesuka we akyarri.
21 Yesu akó enezan wamlórr, akó nis narezoreti pam nis nósenórr,
Zebedin olom nis, Zeims a Zon. I tibiób abpükü namülnürri butüdü,
dakla net barrgüp namülnürri. Yesu akó ibü nginaunürr oyaka
solkwat akyanóm.
22 Dümdüman i tibiób ab Zebedin ola amgatrri butpükü, da Yesuka
we akyarri.

Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab
(Luk 6:17-19)

23 Yesu we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, ⌊Zu pamkol-
pamab kwóbbazen müótüdü⌋ umul bainkü akó Morroal Bóktan
amgolkü Godón Kingzan Balngomólankwata. Wa pamkolpam dólóng
nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab.
24 Yesunkwata bóktana bayolórr tai kókó Sirria bwóba blamana
umul bainürr wagó, Yesu pamkolpam dólóng byónda, da i tibiób
blaman azid pamkolpam igósidi we tübarrmülürr oyaka, abün-abün
tonarr azid nidi balmil kwarilürr: kolae samupükü nidi kwarilürr,
tórrngón azid akó bidal azid nidi kwarilürr. Wa blaman dólóng we
nyónónóp ibü tibiób azidüdügab.
25 Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Galili prrobinsdügabi
akó Dekapolisgabi,‡ Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zudia
prrobinsdügabi, akó Zodan tobarr dakla dorro ne basirr koralórr.

Metyu 5, 6, a 7:
Yesun Wirri Umulbain Bóktan Podo Kwitüdügabi

5

5:1–7:29

1 Yesu ene pamkolpamab ngoro nóma nósenóp, pododó we kasilürr,
da mórran-mórran bainürr. Oya umulbain olmal akó ngibürr
pamkolpam, oya nidi mamoan kwarilürr, oyaka we togobórr.

Bagürwóm Ia Nidipko
(Luk 6:20-23)

2 Da Yesu ibü blaman umul bain we ngarkwat bókyanórr. Wagó,
3 "Bagürwóm idipako, umul nidipako ibüka arüng babula tibiób zid
bainüm,
zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!

---

* **4:18** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp.* † **4:19** *pamkolpam bumióg*, oya küp módóga: *pamkolpam amarru Godka.* **4:23** Metyu 9:35; Mak 1:39 ‡ **4:25** *Dekapolis*, oya küp módóga Grrik bóktane: *10 basirr*, zitülkus ene bwóbdü 10 wirri basirr koralórr.

4 Bagürwóm idipako, nidi yón gyaurdako,
zitülkus God sab ibü zao-zao nirre!
5 Bagürwóm idipako, tibiób koke nidi ikub bagürdako,
zitülkus God ibü ne blaman kla aliónüm bóktanórr, i sab yazebrre!*
6 Bagürwóm idipako, nibiób wirri ubie dümdüm ngyabenóm Godón ilküpdü,
zitülkus wa sab ibü ubi elakóne.
7 Bagürwóm idipako, pamkolpamdó gyaur nidipako,
zitülkus God ta sab gyaur inzan yarile ibüka!
8 Bagürwóm idipako, ⌊kolkal⌋ moboküp nibióbko,
zitülkus i sab Godón eserre!
9 Bagürwóm idipako, paud nidi ódóddako,
zitülkus God ibü sab tóba olmalbóka ngibline!
10 Bagürwóm idipako, wirri müp nibiób alióndako, ⌊dümdüm tonarranme⌋,
zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!
11 "Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü sab kle-kle nóma nyalnórre, akó yabü wirri müp nóma alión korale, akó yabükwata obae bóktan nóma büdrrat korale, zitülkus e kürü amkoman angundakla!
12 E bagürwóm akó barnginwóm kwarilünke, zitülkus yabü wirri darrem kwitüm asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ngaen yabü singül kwata, prropeta nidi ngyabenónóp, ibü ta inzan wirri müp alión kwarilürr.

E ne Klamakla, Solt akó Zyón Klamzanakla
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "E ne klamakla, soltzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. A solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem koke soltzan ino. Wa wata kolaeana. Oya ipüdórre, amanikórre kalkuma. Oya pamkolpama wapóre ailkü ola arrgrrat-sórrgrrat yangónórre.†
14 "E ne klamakla, zyón klamzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. Podo kwitüdü aelórrón ne wirri basirre, wa anikürrün ta kokea.
15 Pamkolpama zyón kla nóma sentórre, i kubó alópe koke nganlorre. A i wata yazebrre, ama kumngyindü emelórre. Ene zyóna blaman müótüdü pamkolpam kubó olgabi zyón napórre.
16 Ene dadan ngarkwatódó, yabükagab zyóna ugó ki tam pamkolpamab obzek kwata. Ene igósüm, i sab nósenórre e ne morroal tórrmen tulmil tómbapónane, akó igósüm i sab yabü kwitüm Ab yagürnórre.

Yesu Mosesón Gida Karrkukus Byónüm Tamórr

17 "E wa igó gyagüpi tótókgu wagó, ka Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, ibü umulbain bóktan kolae byónüm tama. Ka ugósüm

---

* **5:4** Aesaya 61:2 **5:5** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Ini tüp sab idi ipüdórre, God tüóbzan yarilürr.* **5:5** Wórr Peba 37:11 **5:6** Aesaya 55:1-2 **5:8** Wórr Peba 24:3-4 **5:10** 1 Pita 3:14 **5:11** 1 Pita 4:14 **5:12** 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52 † **5:13** Solta alo kla misan ngitanda. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Godón pamkolpama tibiób mis nóma imrükrre, ngibürr pamkolpama sab Godón dümdüm tonarr ia nómzyetórre? **5:14** Zon 8:12; 9:5 **5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 **5:16** 1 Pita 2:12

koke tama ene gida kakota amanóm. Ka wa Godón gida, ibü amkoman
küp okaka azazinüm akó tómbapónóm tama.
18 Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Gida
sab metat kwarile karrkukus bórrangórrón, ngarkwat kókó tüp a
pülpüla nóma bamrüki. Godón ne gida-e karian ngi opora sab kokean
bamrüke, ngarkwat kókó blaman klama sab tómbapórre.

19 "Darrü pama darrpanan Godón karian gida bóktan poko sab
ne nóma alkamüle akó ngibürr kolpam umul nirre dadan kolae
tónggapónóm, wa solodó yarile Godón Kingzan Balngomóldó. Godón
gida bóktan poko nótó azebda akó umul bainda ngibürr kolpam dadan
tonarr tómbapónóm, wa wirri yarile Godón Balngomóldó.
20 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, e wata barrbuno Godón
Balngomóldó, e ne Godón ubi nóma tómbapónane. E ne gida
umulbain pam akó Parrisizan nóma kwarilo, e igósidi God ne Bwób
alngomólda Kingzan kokean barrbuno, zitülkus i Godón ubi amkoman
kokean tómbapóndako.

Yesu Ngürsilbóka Umul Bailürr

21 "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, ne kla nilóp mibü
abalbobatal wagó, 'Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu. Darrü
olom büdülümpükü nótó emkóle, wa sab kotódó zamngóle tóba
bóktan apadóm.'
22 Ka ma akó ngibürr bóktan amseldóla: ma ngürsil nóma namulo
moba narezoretódó,‡ ma sab kotódó zamngolo. Akó ma nóma bóktono
moba narezoretódó wagó, 'Ma susumüri-koke olomla!' ma sab
zamngolo blaman Zu ⌊balngomól byarrmarr pamab⌋ obzek kwata. Akó
ma moba narezoret igó nóma ilo, 'Ma gonggola', da God marü sab
⌊metat bólmyan urdü⌋ mügasile.
23 Da ma moba ⌊gyaur kla⌋ Godón akyanóm nóma kaindóla Godón
⌊altadó⌋, ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kugupidü, akó marü wata ugósan nóma
ngambangóle igó, marü narezoretan ngürsil asine marüka,
24 ma moba gyaur kla altan obzek kwata we amgat, da oyaka wam
saul bainüm. Ene kakóm, ma akó altadó we alkomolo moba gyaur kla
Godón akyanóm.

25 "Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró
akó marü kotóm nóma ódódóm kainda, e kwat-kwat saul büsai baini.
E ne saul koke nóma baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü
ma sab zaza pug umeab tangdó müngrine, marü tümün müótüdü
angrinüm.
26 Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma sab kokean tubrruno,
kókóta ma sab moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm,
zazan bóktan ngarkwatódó.

Yesu Kol ó Pam Gómólankwata Umul Bain Yarilürr

27 "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó,
'Ma kol ó pam gómólgu.'

5:18 Luk 16:17 **5:21** Bazeb Tonarr 20:13; Duterronomi 5:17 ‡ **5:22** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón *Metyu* peba kugupidü, ini bóktan opor solodó dayórrüna: *küp-koke pokodó.* **5:26** Luk 12:57-59 **5:27** Bazeb Tonarr 20:14; Duterronomi 5:18

28 Ka ma yabü igó byaldóla, darrü pama ne kol ilküpane nóma
ngazokone akó oyaka ubi yarile, da wata wa ene kolae tonarr kuri
tónggapóne tóba moboküpdü.
29 Marü tutul ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde,
da ma irrua, a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü büb poko
nóma imruko, ene ma tai kolae kokea. A marü dudu büb ne metat
bólmyan urdü nóma amanikórre, amkoman kolaean yarile.
30 Marü tutul tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde,
da itül a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü büb murr nóma
imruko, ene ma tai kolae kokea. A marü dudu büb ne metat bólmyan
urdü nóma amanikórre, amkoman kolaean yarile.

Yesu Kol Amanikbóka Umul Bain Yarilürr
(Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 "Mosesón gida bóktan poko darrü igósa wagó, 'Darrü pama ne
tóba kol nóma zumanike, wa akó kol amaik peba mórrag§ okyene.'
32 Ka ma yabü igó byaldóla, nadü pama tóba kol zumanike popa
pokodó, a pam gómólankwata koke, da wa igósidi pam gómól kol
kokeo. Inzande, müóra tóba kol zirrzotoke pam gómól kolóm bainüm.
Wa ne darrü pampükü nóma umtule, wa pam gómól warile. Akó
amanikürrün kol ne pama zumige, wa kol gómól yarile.

[Arüng Alkamül-koke Bóktan] Tónggapón Iada?

33 "E ta barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr
mibü abalbobataldó wagó, 'Ma Lodón ngi nóma ngiliandóla moba
arüng alkamül-koke bóktan tólaelóm, ma kubó moba bóktan
myamem koke singgapino.'
34 Ka ma yabü igó byaldóla, e yabiób bóktan nóma tólbael kwarilo,
e darrü kla ngilian-gu yabiób bóktan arüng akyanóm. Godón kwitüm
ngyaben bwób ngilian-gu, zitülkus ene oya kingan mórran klamse.
35 Akó ini tüp ngilian-gu, zitülkus ini tüp Godón wapór nisab ngón
ngagón klama. Akó Zerrusalem wirri basirr ngilian-gu, zitülkus
kwitüm King nótóke, ene oya tóba wirri basirra.
36 E yabiób bóktan nóma tólbael kwarilo, yabiób singül ta ngiblian-
gu, zitülkus e gaodó kokeakla darrpan órrngóen pul gabülplian
ngitanóm akó pugan ngitanóm.
37 E wata igó bóktónane wagó, 'Taia' ó 'Koke', da e wata yabiób
bóktan ngarkwatódó tómbapónane. E ne ngibürr bóktan nóma
amseldakla, ene wa kolaean olomdógabi* tótókdako.

Darrem Kolae Tónggapón-gu
(Luk 6:29-30)

38 "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó,
'Darrüpa paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre.

5:29 Metyu 18:9; Mak 9:47 **5:30** Metyu 18:8; Mak 9:43 § **5:31** *kol amaik peba mórrag*: Zu pamkolpamab darrü gida bóktan poko asi yarilürr, pama ne kolóm ubi koke nóma yarile, wa kol amaik peba mórrag wialóme, da kol okyene. Ene kolan igó peba, oya dümdüma darrü müór apadóm. **5:31** Duterronomi 24:1-4; Metyu 19:7; Mak 10:4 **5:32** Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18; 1 Korrint 7:10-11 **5:33** Lebitikus 19:12; Bótang Peba 30:2; Duterronomi 23:21 **5:34** Zeims 5:12; Aesaya 66:1; Metyu 23:22 **5:35** Aesaya 66:1; Wórr Peba 48:2

* **5:37** *kolaean olom* wa satanibóka apónda.

Akó darrüpa paman zirrgüp nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem
alkamülórre.’
39 Ka ma yabü igó byaldóla, e darrem kolae tónggapón-gu! Darrü
oloma ne marü tutul kwata ngorrkob nóma mómkóle tang o-e marü
büódan ngitanóm, akó dakla ngorrkob emtya amkalóm.
40 Darrü oloma ne marü kotóm nóma ódóddase moba sod
mórrkenyórrüm, da marü tumum mórrkenyórr† ta ki ipa!
41 Marü gazirr pama ne arüng-arüng nóma mile tóba alóp ódódóm
darrpan kan, ma ma barrkyanan kan ugó idó.
42 Marü ne darrü oloma darrü klamóm nóma mato-e, ma oya ekya.
Akó darrü pama ne marükagab darrü kla bupso apadóm nóma kainda,
ma angón-gu ene pam akyanóm.

Yabü [Moboküpdü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan nilóp wagó,
‘Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome‡ asi ki yarilün,
a marü gódam-koke nótóke, ma oya alzizi amanik!’
44 Ka ma yabü igó byaldóla, yabü moboküpdü ubi ta ibüka asi ki
koralón, yabü gómdamal-koke nidipko. Akó e tóre koralo ibünkü,
yabü wirri müp nidi alióndako.
45 Inzan poko tómbapónde, e sab igósidi oya olmalóm bainane, yabü
kwitüm Ab nótókse. Abüs zyón wató zirrapónda kolae pamkolpamdó
akó morroal pamkolpamdó darrpan tonarre. Akó ngup ta wató
zirrapónda, dümdüm ngyaben pam akó dümdüm-koke ngyaben pam,
ibüka.
46 Yabü ne moboküpdü ubi wata ibüka nóma korale, moboküpdü
ubi nibióbe yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus
módóga, blaman pamkolpama inzan kaindako! [Taks mani dakabain
pam] ibü moboküpdü ubi ta ibükamako, moboküpdü ubi nibióbe
ibükamóm!
47 E ne wata yabióban zonaretal morroal ngürr nóma akyandakla,
ene wa müp kla ta kokea! Godónbóka umul-kók nidipko, i ta inzan
kaindako!
48 Yabü moboküpdü ubi blaman pamkolpamdó asi ki koralón, da e
wata igósidi [dudu kómal] koralo yabiób Abzan, kwitüm nótókse.

6

Elklaza-koke Pamkolpam Gail Iada?

1 “E yabiób kwitüm Abankwata gyaur tórrmen tulmil* panzedó
tómbapón-gu, pamkolpama asenóm. E ne ini tórrmen tulmil pamkol-
pamab obzek kwata nóma tómbapónórre, yabiób ngi kwit amelóm,
yabü sab kwitüm Aba darrem koke nülirre.
2 “Ene pokodó, ma elklaza-koke pam ngibürr kla nóma nülinünümo,
ma wa wórr bóngyalpükü panzedó alión-gu pamkolpama asenóm,
zitülkus taepurrane bóktan pama inzan kaindako yabü kwóbbazen

---

5:38 Bazeb Tonarr 21:24; Lebitikus 24:20; Duterronomi 19:21 † **5:40** *tumum mórrkenyórr*: Pamkolpama ene tonarr tibiób kokrrap tumum mórrkenyórr basirrüm bamel koralórr utüm. ‡ **5:43** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrrandóla.

5:43 Lebitikus 19:18 **5:48** Lebitikus 19:2; Duterronomi 18:13 * **6:1** *Abankwata gyaur tórrmen tulmil* módógako: elklaza-koke pamkolpam gail, tóre, akó alo bütók. **6:1** Metyu 23:5

müótüdü akó wirri kwatódó wagó, kolpama ia nagürnórre. Ka yabü
amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibüzan agürdako, ibü darrem
módóga. God ibü sab darrem kokean nülirre!
3 A ma elklaza-koke pam nóma tangamtindóla, ma igó tónggapóna,
marü minggüpanan gódama ta kokean umul baine.
4 Ene wata marükama. A marü Aba asenda, ma ne kla
tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.

Tóreankwata Umulbain Bóktan
(Luk 11:2-4)

5 "E tóre nóma akodakla, e taepurrane bóktan pamzan bain-gu. Ibü
igósa, kubó pamkolpamab obzek kwata bórrónge tórem, kwóbbazen
müótüdü akó wirri kwatódó wagó, 'Kibü kolpama ia tóserre!' Ibü
ene wirri ubi pokoa. Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama
ibü blaman darrem kla kuri nülinóp; darrü myamem babula! 6 A ma
tóre akom nóma, moba müótüdü bangrina, mamtae murrausa, da tóre
moba Abdó ugón ekoa, asen-koke nótóke. Marü Aba asenda, ma ne
kla tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.
7 "E nóma tóre bakonane, abün-abün küp-koke bóktan opor
ngiblian-gu, Godónbóka umul-kók pamkolpamazan kaindako. Ibü
gyagüpitótók igósa wa, ibü goda ta arrkrruda, zitülkus ibü tóre
kokrrapako.
8 E ibüzan bain-gu. Yabü babul ne klame, Aba ngaen-gógópan umul
bainda, e ne klamóm atom kaindakla.
9 Da e ta tóre inzan bakonane:
"Kibü Ab, kwitüm nótókla,
marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki [ótók] kwarilün.
10 Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam,
marü ubia ki tómbapó, ini tüpdü kwitümzanse.
11 Kibü ini ngürran alo kla tilinünüm.
12 Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,
ki ngibürr kolpamab kolae tonarrzan barrgondakla.
13 Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm,
a ma kibü kolaean olomdógabi tódlóngnóm.†
14 "E ne ibü kolae tonarr nóma norrgonane, yabüka kolae tonarr nidi
tómbapóndako, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr
norrgorre.
15 A e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, yabü kwitüm Aba
ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre.

Alo Bütókankwata Umulbain Bóktan

16 "Gyaur obzek bain-gu, e alo nóma bütókane, taepurrane bóktan
pamazan kaindako. I tibiób obzeksyók gyaur obzek byóndako wagó,
'Kubó pamkolpama kibü ia tómzyetórre wa, "I alo kuri bütókrre." '
Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibü blaman darrem
kla kuri nülinóp; darrü myamem babula!
17 A ma alo nóma bütóko, moba singül oele bóngango-o akó moba
obzek bagulo, ma bobarrzan kaindóla.

---

† **6:13** *"Da Kingzan Balngomól, arüng, akó [wirri kómal zyón] marükamako, metat. [Amen]."* Darrpan-darrpan Godón Bukdü, ini bóktan opor asiko (King Zeims akó Kiwai Tarena Buka). Barre Godón Bukdü ma babulako. **6:15** Mak 11:25-26

18 Marü kubó koke ia mómzyetórre wa, ma alo kuri bütóka - wata
marü asen-koke Ab nótóke, wató umul baine. Marü Aba asenda, ma
ne kla tónggapóndóla piküpan. Sab marü darrem wató mókyene.

Ini Tüpan akó Kwitan Mórrelwóm
(Luk 12:33-34)

19 "E tüpan mórrelwóm yabióbkü ini tüpdü kari arrólóm kwób
asugu. Pu akó saka sab aini kolae nirre akó gómól pama müót amkerre
gómól-gómól azebóm.
20 A e wa yabióbkü mórrel kwitüm ugó kwób isuam. Pu akó saka
ola kokean kolae nirre akó gómól pama müót kokean amkerre gómól-
gómól azebóm.
21 Zitülkus módóga, marü mórrel nólamase, marü moboküp wa ta
ola yarile.

Ilküp Büban Zyón Klama
(Luk 11:34-36)

22 "Ilküp büban zyón klama. Marü ilküp nis ne ziz nóma namüli,
marü dudu büb ugón wirri zyóndüma.‡
23 A marü ilküp nis ne kolae nóma namüli, marü büb ugón
tümündüma. Marü bübdü zyón kla ne tümündü nómade, ugón marü
dudu büb kari tümündü ta kokea!

God a Marü Elklaza
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Darrü olom gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa
kubó darrü alzizi amaike, ó oya [moboküpdü ubi] darrüdü yarile. Wa
kubó darrüpdü minggüpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile.
E gaodó kokeakla dakla Godón akó mani ótókóm darrpan tonarrdó.
25 "Ini zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata
gyakolaegu igó, 'Ia ka laró elo-o ó enono?' Akó e yabiób bübankwata
gyakolaegu igó, 'Ia ka laró mórrkenyórr bateno?' Da ia alo wirriana
arróldógabi? Koke! Ó mórrkenyórr ia wirriana bübdügabi? Koke!
26 Póyae ngabkónam kwitüdü arrmuldi. I küp koke aritódako, ó
alo kokean abüldako kwób asum gyagu müótüdü. A ibü ma yabü
kwitüm Aba ngabyónda. Póyae ia amkoman wirriana yabükagab?
Koke! Yabü ta kwitüm Aba ngabyónda.
27 Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma
tóba ngyaben arratóm darrpan abüs küpüm? Koke!
28 "Akó e mórrkenyórrankwata iade gyakolaedakla? E gyagüpi
amónam, molpokodó kubóla ia dódórr baindako. I kokean za-
getódako, akó tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdako.
29 A ka yabü igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrün elklaza pam
enan yarilürr, a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene
pulzan.
30 God ene nurr twal inzan nóma püti bainda, errkya ne klamko,
sab ama urdü amarrón kwarile, da ia wa ma yabü koke püti nirre? Ó!
Wa ta sab yabü morroal püti nirre! E kari-karibóka amkoman bangun
pamkolpamakla!

6:19 Zeims 5:2-3 ‡ **6:22** Aprrapórr Yesu alap-alap moboküpbóka apónda. Pama ne kwitüm mórrelwóm amkün nóma yarile, wa gail pam yarile. Wa igósidi zyóndü ngyaben yarile. Oya ilküküp inzanamli, wamaka ziza. **6:29** 1 King 10:4-7; 2 Krronikol 9:3-6

31 “Da e igósidi gyakolaegu igó, ‘Mi kubó laró elorre? Mi kubó laró
enórre? Mi ia laró mórrkenyórr bamerre?’
32 Zitülkus módóga, ene Godónbóka umul-kók nidipko ene inzan
gyakolaedako ini elklaza azebóm. Yabü kwitüm Ab ama umula, e
blaman ne klamómakla.
33 A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Bal-
ngomóldó kwarile, akó wa yabükagabi ene ⌊dümdüm tonarróma⌋. Da
wa sab blaman ini ne elklazako enta igósidi yabü nülirre.
34 Da e igósidi gyakolaegu sab ngürrüm. Ene ngürran go tóba
müpko. Darrü morroal babula, kolae akó agasilüm, darrpan-darrpan
ngürra ne müp amarruda.

7

Kolpam Zaz Bain-gu
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 “Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósüm yabü ta God sab koke zaz
nirre.
2 Zitülkus módóga, God ta sab yabü dadanzan zaz nirre, e ngibürr
pamkolpamzan zaz baindakla. Ma ne atanin klame atanindóla, ene
klame marü sab ngibürra mütanirre.
3 Ia ma moba zonaretan ilküpdü püip iade ngakandóla? A marü
moba ilküpdü ne nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla?
4 Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktono wagó, ‘Ka kya marü
ilküpdü we püip urruanón,’ marü ilküpdü ne nugup poko nómade?
5 Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpdü
ne nugup poko ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno püip arruanóm
moba zonaretan ilküpdügab.
6 “Godón gyabi elklaza e nurr ume koke nülinane. I yabü sab syórr
angónóm kena tübyalüngnüm. E yabiób wirri mani kla ta kyamülab
obzek kwata koke amónane. I sab tibiób wapóre ola kena nyólnüm.*

Yesu Godka Tóreankwata Umul Nyónónóp
(Luk 11:9-13)

7 “Yatolam Godón, da yabü sab nókyerre. Yamkülam, da e sab
esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü tapakue.
8 Zitülkus módóga, nótó nóma yatole, sab ipüde. Nótó nóma
yamküle, sab esene. Mamtae nótó nóma alkóle, God sab tapakue
oyankü.
9 Ia yabü aodó igó pam asine, tóba oloma ne alom nóma bato-e, ia
kubó ingülküp ekyene?
10 Ó wa ne wapim nóma bato-e, ia wa kubó büdülngal ekyene? Koke!
11 Enana e kolae tonarr pamakla, e ma umulakla yabiób olmal
morroal elklaza gail. Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi ibü
abün morroal elklaza gail yarile, oya nidi atodako.
12 “E iazan ubi baindakla, pamkolpama yabü ne tonarr ngarkwatódó
bangón kwarile, e ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón kwarilo.
Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, ibü darrpan küp wata módóga.

7:2 Mak 4:24 * **7:6** Yesu alap-alap igó poko bóktanórr wagó, “E Godón Morroal Bóktan ibüka koke amgolane, ene bóktan arrkrrum akó tórrmendó angrinüm ubi-koke nidipako.”
7:12 Luk 6:31

Yesu Nis Kwatbóka Umul Bain Yarilürr
(Luk 13:24)

13 “E suran mamtaeana barrbü, ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ tótókóm,
zitülkus ⌊metat bólmyan urdü⌋ tótókóm, mamtae wirri taptapase.
Kwat ta popadanase ola tótókóm. Abün pamkolpama barrbündasko
ene mamtaedóma.
14 Ngarkwat-koke arróldó tótókóm, mamtae suranato, akó ne kwata
tótókdase ola, kari müp kokease. Wata aüdana kuri eserre.

Obae Prropet
(Luk 6:43-44)

15 “E umul-umul kwarilün obae prropetódógab. Yabüka nóma
togobe, tumum ngakande, wamaka amkoman ⌊sipako⌋: ibü bóktan
tulmil wata morroalako. A ibü auma büb kugupidü büdül tarüka,
wamaka amkoman nurr umea,† ibü ilklió bülión kari kokea.
16 E sab ibü tibiób tórrmen tulmildügabi nómzyetane, e
nugup tibiób ngórrdügabizan bómzyatódakla. Tórez-tórez syepor
zidüdügabi, pama ⌊grreip⌋ ngórr koke alküle. Tangel opopordógabi
pamkolpama ⌊pig⌋ ngórr koke alküle.
17 Da módóga: morroal nugupa wata morroal küp bapónda. Kolae
nugupa wata kolae küp bapónda.
18 Morroal nugup gaodó kokea kolae küp bapónóm. Kolae nugup ta
gaodó kokea morroal küp bapónóm.
19 Morroal küp koke ne nugupa bapóndako, ibü singgalgórre da
urdü yamserre.
20 Da ene inzana, e sab ene pam tibiób tórrmen tulmildügabi
nómzyetane.

Ka Marübóka Umul-kókla
(Luk 13:25-27)

21 “Ngibürra kürü nidi karrasirrdako wagó, ‘⌊Lod⌋, Lod!’ sab Godón
Kingzan Balngomóldó koke barrbüne. Wata sab idi barrbüne, kürü
kwitüm Aban ubi nidi tómbapóndako.
22 Ene Godón Kot Ngürr sab nóma semrróne, abün pamkolpama
sab ugón kürüka bóktanórre wagó, ‘Lod! Lod! Gyaurka, ki ta
marü ngidü Godón bóktan büdrrat kwarilnürrü, akó ki ta kolae samu
pamkolpamdógab aman kwarilnürrü, akó ki ta aüd ⌊arüng tonarr⌋
koke tómbapónónóp!’
23 Da ka sab ibü igó nilnünümo igó, ‘Ka yabübóka umul-kókanla!
Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón
pamkolpamakla!’

Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan
(Luk 6:47-49)

24 “Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda akó tórrmendó angrinda, wa
⌊wirri gyagüpitótók⌋ pamzana, tóba müót ingülküpdü nótó elórr.
25 Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra
wirribóka sibsolürr. Müot enan selkalnóp, da kokean tupürr, zitülkus
wa ingülküpdü alangórrón yarilürr.
26 “Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda, da ama tórrmendó koke
angrinda, wa gonggo pamzana, tóba müót popa nóresdó nótó elórr.

---

† **7:15** *nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolves. Wolf* wa wirri nurr umea. **7:23** Wórr Peba 6:8

27 Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra
wirribóka sibsolürr. Ene müót selkalnóp, da we tupürr. Da amkoman
kolae aup tupürr!”
28 Yesun blaman ene bóktana nóma blakónórr, pamkolpamab
ngoroa gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp,
29 zitülkus wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón
gida umulbain pam nórrgrrótóp.

8

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Yesu pododógabi nóma tübinürr, wirri pamkolpamab ngoroa
oyaka zutalórr.
2 Da módóga, Yesuka darrü soso azid pama we tamórr. Ene azid
pama wakósingül we nülkamülürr Yesun obzek kwata, da wa we
bóktanórr wagó, “Lod, ka umulóla, marü ubi ne nóma yarile, ma
gaodó namulo kürü ⌊tóman⌋ arrgonóm Godón ilküpdü.”*
3 Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka
we bóktanórr wagó, “Kürü ubia! Tómana ki barrgo!” Dümdüman ene
pama we dólóng bainürr ene soso azidüdügab.
4 Da Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Tai turrkrru! Ma darrü
olom azazilgu! A ma wam ⌊prristdü⌋, moba bómtyanke, da wa marü
büb sopae tai ki ngamka. Yabü ne ngaen Moses ne gida bóktan
poko nókyenóp, da ene ⌊gyaur kla⌋ kubó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋
idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman barrgonóm Godón
ilküpdü. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida
kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü.”

Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman ⌊Leba Zaget Olom⌋
Dólóng Yónürr
(Luk 7:1-10)

5 Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü nóma bangrinürr, Rrom gazirr
pamab kopo ngakan wirri pama† Yesuka we tamórr, da oya we yatorr
tangbamtinüm.
6 Wagó, “Lod, kürü leba zaget olom müótüdü utase. Oya bübdü bidal
azidase akó tüób karibóka-koke azid aengdase.”
7 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Ka kubó wamo oya dólóng
ainüm.”
8 Ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pama oyaka bóktan we
yalkomólórr wagó, “Lod, ma amkoman wirrila kürükagab; ka ngark-
watódó kokela marüka, ma kürü müótüdü koke tübangrino. Ma wata
tae opore bókta, da kürü leba zaget oloma kubó dólóng baine.
9 Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka
küób igó olomla, ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr
gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi zagetódako. Ka kubó darrü igó
nóma ilo igó, ‘Wam!’ wa kubó wame. Akó darrü igó nóma ilo igó,

---

7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:2** *tóman arrgonóm Godón ilküpdü*: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm. **8:4** Lebitikus 14:1-32 † **8:5** *Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama* 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *centurion.*

‘Tam!’ wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom igó nóma ilo igó, ‘Ene
kla tólael!’ wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri
arrkrrue!”
10 Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa we
bóktanórr ibüka, oya nidi mamoanónóp, wagó, “Ka yabü amkoman
poko byaldóla: ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman
wirri arüngi nótó angunda, Isrraelóm ta kokean!‡
11 Ka yabü igó poko byaldóla, abün Zu pamkolpam-koke nidipako,
sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: abüsa nólgabi
banikda akó abüsa nóla bótaodase. I sab nólgópe banomólórre tibiób
mórran pokodó ene garrirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól
Bwóbdü, mibü wirri abalbobatalpükü Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob.
12 Zu pamkolpam, Godón Balngomóldó nidi ki kwarile, ibü sab
tümün kwatódó amóne. I sab ola yón akó zirrgüp bótak korale.”
13 Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pamdó we bóktanórr
wagó, “Ugó wam müótüdü. Marü leba zaget olom ka kuri dólóng ina,
mazan amkoman kanguna!”
Ene tonarr, ene azid oloma dólóng we bainürr.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Yesu Pitan müótüdü nóma bangrinürr, da Pitan mónang we
osenórr. Wa güb azid warilürr, nyórrdü utürrün.
15 Yesu oya tang we wamurrürr, oya ene azida wata we zumgatórr.
Wa we bupadórr, da oya alo kla we ngóyónürr.
16 Ene simaman, pamkolpama kolae samupükü kolpam Yesuka we
tübarrmülürr. Yesu kolae samu bóktanane we amalórr. Wa ta azid
kolpam blaman we dólóng nyónónóp.
17 Yesu ene tonarr igósidi tólbael yarilürr Lodón bóktan küppükü
ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó
adrratóm wagó,
“Mibü blaman azid wa tüób bamselórr
akó wa azid aengórr mibü pabodó.”

Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm
(Luk 9:57-62)

18 Yesun pamkolpamab ngoroa kal-kal yangónóp, da ibü nóma
nósenóp, wa tóba umulbain olmal we nilóp usakü Galili Malu dakla
dorrodó baurrüm.
19 Darrü Mosesón gida umulbain pama Yesuka ugón tamórr, da
oyaka we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ka sab marüka akyalo,
enana ma nega wamlo.”
20 Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, “Poksab§ tibiób ngyaben kugupi
asiko akó kwitüm póyaeab müótako. A kürü, Pamkolpamab Olom
nótókla, darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón
ngagónóm.”
21 Darrü Yesun umulbain oloma Yesuka we bóktanórr wagó, “Lod,
ma kürü ngaen-gógópan ok kyó basirrdü alkomólóm kólba ab gapókdó
angrinüm. Ene kakóm, ka marüka ugón tókyeno.”

‡ **8:10** Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógab. **8:11** Luk 13:29 **8:12** Metyu 22:13; 25:30; Luk 13:28 **8:17** Aesaya 53:4 § **8:20** *poks* nurr umezan klama. Mórrke-mórrke módóga: *fox.*

22 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Tókya kürüka. Büdül nidipako
tibiób büdül ki balüngnüm.”*

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, da i we
ogoblórr.
24 Küp amkón babul, wirri arüng wóra we tubsorr Galili Maludü.
Goblola but karipoko isurrunópma. Yesu wa ugón ut yarilürr.
25 Oya umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümülóp, da we
bóktónóp wagó, “Lod, mibü zid tinünüm! Mi brariakla!”
26 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E gum iadeakla? Yabü
amkoman bangun wata karia kürüka!” Yesu bupadórr, da wór akó
goblol we nagóp wagó, “Piküp bainam!” Da malua we amkónórr.
27 Ene butüdü pama gübarirr aengóp. Da i we bóktónóp wagó, “Ini
wa ia oloma? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrrudamli!”

Yesu Kolae Samupükü Pam Nis Dólóng Nyónürr
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Yesu tóba umulbain olmalpükü Gadarra wirri basirr pamkol-
pamab bwóbdü† abzilürr, malu dakla dorro. Nis pam nisa Yesun we
semrrarri. Ibü büb kugupidü kolae samu koralórr. Ene pam nisa
gapók balüng bwóbdügabi turrürri. I kari gum angón pam nis ta koke
namülnürri akó pamkolpama ta ene kwatana koke igósidi agóltagól
kwarilürr.
29 Da módóga, ene pam nisa we taegwarr apórri Yesuka wagó,
“Marü ubi ia larógóma kibüka, Godón Olom? Ia ma kibü wirri azid
akyanóm tama? Kibü ngürr go küsila!”
30 Ibükagab barrkyanan kan yarilürr, wirri tang kyamül yabüla we
ololórr.
31 Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, “Ma ne kibü nóma semono
ini pam nisdügab, da kibü kubó ene kyamül yabülab büb kugupidü
zirrtapónónómke.”
32 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ugó ogob!” Da ene kolae samua
ene pam nis we nümgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Da
módóga, ene kyamül yabüla buso-buso we tübabinürr buruburuana,
mengrempükü ama Galili Maludü we bagóbórr, ó ola nae baitóp
büdülümpükü.
33 Ene kyamül ngabkan pama we busuóp ama Gadarra wirri
basirrdü. I pamkolpam umul-umulan ngintinóp blaman ne tonarra
tólbaelórr kyamüldü akó kolae samupükü pam nis nidi namülnürri.
34 Da módóga, blaman ene wirri basirran pamkolpama Yesun
asenóm togobórr. I oya nóma esenóp, da i oya arüngi we yatop tibiób
bwób amgatóm.

9

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

---

* **8:22** Ini bóktanan küp módóga: *Samuan ngarkwatódó büdül nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurrbarinóp.* † **8:28** *Gadarra bwób* Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr.

1 Yesu butüdü kasilürr, ama malu dakla dorrodó we banikürr
tóbanan wirri basirrdü.*
2 Da módóga, Yesuka darrü büb bidal pam we sidüdóp, nyórrdü
utürrün. Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal
pamdó bóktanórr wagó, “Kürü olom, ma arüng ipa! Ka marü kolae
tonarr kuri norrgonónóma!”
3 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama tibióbbóka wagó, “Ini pama
Godón pabo apadóm kainda!”
4 Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da wa ibüka we bóktanórr
wagó, “E wa inzan kolaean poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób
moboküpdü?
5 Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm?
Ia, ‘Marü kolae tonarr barrgorrónako,’ ta ia, ‘Bupa, da ma agólóm bai?’
6 Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó,
Pamkolpamab Oloman balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr
barrgonóm.” Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Ugó bupa,
moba nyórr ipa, da ugó wam moba müót basirrdü.”†
7 Ene pama bupadórr, da tóba müót basirrdü we wamórr.
8 Pamkolpamab ngoroa nóma esenóp, ibü guma sazebórr, da Godón
we yagürnóp, zitülkus wa ne balngomól arüng sekyanórr pamakan.

Yesu Metyun Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Yesu ene poko we amgatórr. Wazan wamlórr, wa ⌊taks mani
dakabain pam⌋ we esenórr, ngi Metyu, tóba kari zaget müótüdü
mórrande. Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka tókya!”
Metyu we bupadórr, oyaka we akyanórr.‡
10 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Metyun müótüdü
nóma alo yarilürr, abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr
kolpama we togobórr, inkü alom ene tógaldó.
11 Ngibürr Parrisia ene poko nóma esenóp, da i Yesun umulbain
olmal nümtinóp wagó, “Yabü umulbain pama iade aloda taks mani
dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü?”
12 Yesu ibü nurrkrruóp, da bóktanórr ibüka wagó, “Azid-koke
kolpam nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko.
13 Da ugó ogob amkünüm ini Godón bóktanan küp ia laróga: ‘Kürü
ubi inzanóma, e wata ⌊urdü amsel lar⌋ koke simarruane, a e ta gyaur
kwarilo pamkolpamdó.’ Ka ini pokodó dümdüm ngyaben pamkolpam
ngibaunüm koke tamórró, a ka kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm
tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Darrü tonarr, Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman umulbain olmala
Yesun amtinüm togobórr wagó, “Parrisia akó kidi, alo bobarr iade
bütókdakla, a marü umulbain olmala ma alo koke bütókdako?”

---

* **9:1** *tóbanan wirri basirr* Kaperrna-um yarilürr. † **9:6** Godka popadana kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm. ‡ **9:9** Metyu ini peba wialómórr. **9:11** Luk 15:1-2 **9:13** Metyu 12:7; Oseya 6:6

15 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “Yabü
gyagüpitótók iada, pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó gyaur-gyaur
bobrrale, kol amióg pam§ ibüka nómade? Koke! A ene ngürr sab
semrróne, kol amióg pam ibükagabi nóma sipüdrre. Da i sab alo
ugón bütókrre.
16 “Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep
mórrkenyórrdü tae murrausüm, zitülkus ene küsil mórrkenyórr
pokoa nóma korrom baine, ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da
batürre, ama tai wirri tae ine.
17 Küsil waen koke errngómórre ngaep lar sopae beledó, zitülkus
ene sopae belea kubó bamkene. Waena kubó bókóne akó ene lar sopae
belea kolae baine. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó
errngómórre.* Nizan igósidi morroal pokodó namüli.”†

Yesu Ngul Olom akó Kol Dólóng Nyónürr
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Yesu ibüka nóma bóktan yarilürr, da módóga, darrü ⌊Zu pamkol-
pamab kwóbbazen müót⌋ ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka. Wa
tóba wakósingül we nülkamülürr oya obzek kwata. Yesunbóka wagó,
“Kürü ngul oloma wata errkyadan kuri nurrótóke. Gyaurka, kya tam
moba tang oyaka amngyelóm. Igósidi wa kubó arróldó tolkomóle.”
19 Da Yesu bupadórr, ene paman solkwat we akyanórr. Oyaka
umulbain olmala ta zutalórr.
20-21 I nóma ogoblórr kwat-kwat, da módóga, darrü kola Yesun
kakota we katókórr, da oya tumum mórrkenyórr zarr we yamurrürr.
Ene kola óe bókan azid balmil warilürr 12 pailüm. Wa tóba gyagüpdü
bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó wata oya tumum mórrkenyórr
nóma yamurro, ka kubó dólóng baino.”
22 Yesu tóba kakota byalüngürr, da ene kol we osenórr. Oyabóka
wagó, “Ma arüng ipa, kürü olom! Marü moba amkoman banguna
dólóng kuri mine.” Wata ugósan ene kola we dólóng bainürr.
23 Yesu ene Zu pamkolpamab kwóbbazen müót ngakan paman
müótüdü nóma bangrinürr, wa tatarror bapul pam nósenóp, akó ene
pamkolpamab ngoro, yón gyaure popa nidi bódean kwarilürr.
24 Yesu ene pamkolpambóka wagó, “E blamana algabi ugó baus,
zitülkus ini kari ngul olom go büdül kokeo, a wa go uto.” Ene
pamkolpama ma Yesun ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr
wagó, wa go amkoman büdülano.
25 Yesu ene pamkolpamab ngoro nóma zirrnapónóp pulkaka, wa we
bangrinürr ngul olom ne pokodó warilürr. Wa oya tangdó omoanórr,
da we bupadórr.
26 Ne pokoa tómbapónórr, pamkolpama ene bóktan we ayonóp
blaman ene bwób órdó ne basirr koralórr.

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nis Dólóng Nyónürr

---

§ **9:15** *kol amióg pam* wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. * **9:17** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggrratóm. † **9:17** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

27 Yesu ene poko we amgatórr. Wa enezan wamlórr, kwat-kwat, nis
ilküp murrbausürrün pam nisa oya solkwat we akyan namülnürri, da
i oyaka we górrgarri wagó, “⌊Deibidün Olom⌋, kibü gyaur tóse!”
28 Yesu müótüdü nóma bangrinürr, ene pam nisa ta bangrirri,
da oyaka we turrürri. Yesu ibübóka wagó, “E ia kürü amkoman
angundamli igó, kürü ene arüng asine yabü dólóng ainüm?”
I bóktan yalkomórri wagó, “Ó, Lod! Ki marü amkoman angun-
damli.”
29 Yesu ibü ilküp nyamurrürr da ibübóka wagó, “E kürüzan amko-
man angundamli, ini tonarra wata amkoman ki tómbapó yabüka!”
30 Ibü nizanab ilküpa we tomgolóp. Yesu ibü wirri arüng bóktan we
nókyanórr wagó, “E kubó darrü pam azazilgu!”
31 A i ene poko nóma amgatrri, i Yesunkwata ene bóktan we
büdrratkü aurrnürri blaman basirr-basirrdüma ene bwób órdó.

Yesu Bóktan-Koke Pam Dólóng Yónürr

32 Ene pam nisazan amgatnórri, da módóga, ngibürr kolpama
Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb
kugupidü kolae samu asi yarilürr.
33 Yesu kolae samu nóma amanikürr, ene pama bóktan we ngarkwat
bókyanórr. Pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibióbka
bóktanónóp wagó, “Mi ngaen ta inzan kla kokean esenóp ae Isr-
raelóm!”
34 A Parrisia ma tibióbka igó bóktanónóp wagó, “Satani, kolae
samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae
samu amanóm.”

Yesu Pamkolpamab Gyaur Yarilürr

35 Yesu blaman ene bwóbdüma wamlórr, wirri akó kari basirrdüma,
Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü umul bainkü akó Morroal
Bóktan amgolkü Godón Kingzan Balngomólankwata. Wa pamkolpam
dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab.
36 Wa pamkolpamab ngoro nóma nósenóp, ibüka kari gyaur koke
yarilürr, zitülkus i kari müpdü ta koke koralórr, akó darrü tangbamtin
koke esenóp. I ⌊sipzan⌋ koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób
koralórr.
37 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Abül ta kari kokea,
a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm.‡
38 We ngarkwatódó, e Lodka tóre kwarilün, abül zitülkus olom
nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla
abülüm.”

10

Yesun Tóba 12 ⌊Apostol⌋ Irrbünürr
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Yesu tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü bal-
ngomól arüng nókyenóp kolae samu amanóm ó pamkolpam dólóng
byónüm blaman tibiób wirri a kari azidüdügab.

9:34 Metyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **9:35** Metyu 4:23; Mak 1:39; Luk 4:44 **9:36** Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikiel 34:5; Mak 6:34 ‡ **9:37** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Abün tómbapórrónako kürü amkoman angunüm, a abün zaget kolpam kokeako ibü Godka amarrum.* **9:38** Luk 10:2

2 Ene 12 apostolab ngi módógako: ngaen-gógópan Saemon (akó
ngiliarrón Pita), solkwat oya narezoret Endrru, Zeims akó oya zoret
Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri,
3 Pilip, Barrtolomyu, Tomas, Metyu, taks mani dakabain pam nótó
yarilürr, akó darrü Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, Tadeius,
4 akó darrü Saemon, ngaen Zilot* pam nótó yarilürr, dómdóm ma
Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesun Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnapónóp
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Yesu tóba ini 12 umulbain olmal solkwat zirrnapónóp zagetóm.
Ngaen-gógópan wa ikik bókrran yarilürr tibiób zagetankwata wagó,
"Zu-koke nidipako, e ibü bwób órdóbóna tótókgu. Akó ⌊Samarria⌋
pamkolpamab wirri basirrdü ta inzan.
6 A e wata sab Isrrael Müótüdü pamkolpamdó ogobke, zitülkus i
Godón bamrükürrün ⌊sipako⌋.
7 E sab ola nóma ogobo, da ini bóktan amgolamke magó, 'Godón
Balngomóla minggüpanandó kuri tame!'
8 Azid pamkolpam dólóng nyólamke, ursilünke büdül pamkolpam,
kolae sopae azid nidi balmildako dólóng nyólamke, akó kolae samu
zomalónke. E ini arüng popa yazebane, darrem babul; e ta popa inzan
gail kwarilo.
9 E ⌊gold⌋, ⌊silba⌋, akó kopa mani amarrugu yabiób pam alópdó.
10 Akó ngibürr kla amarrugu yabiób agóltagólde: angasangap angón
alóp, ngibürr mórrkenyórr, ngibürr wapórdó bamel kla, akó tupuru.
Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba alo kla azebóm
ibükagab, nibiób tangbamtinda.
11 "E wirri basirrdü ó kari basirrdü nóma barrbuno, basirr kolpam
nümtinamke morroal tonarr olom nótóke. E wata oyaka bamilke,
kókó e ene basirr sab amgütane.
12 E müótüdü nóma barrbuno, da bóktónamke magó, 'Paud asi ki
yarilün ini müótüdü!'
13 Ene müót kolpama yabü ne morroal nóma nóserre, ene paud wata
ibüka ki yarilün. A i yabü ne morroal koke nóma nóserre, ene pauda
yabüka ki tolkomól.
14 Müótüdü pamkolpam ó basirr pamkolpama yabü ne morroal
tonarre koke nóma yazebrre akó yabü bóktan koke nóma arrkrru
kwarile, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke.
15 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kot Ngürrdü, wa
sab Sodom akó Gomorra† wirri basirr pamkolpam ⌊kolaean darrem⌋
nókyerre. A wa ma ini basirr pamkolpam tai wirrian kolaean darrem
nókyerre.

---

* **10:4** *Zilot* ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pam igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma *Patrriot.* **10:7** Luk 10:4-12 **10:10** 1 Korrint 9:14; 1 Timoti 5:18 **10:14** Apostolab Tórrmen 13:51 † **10:15** *Sodom akó Gomorra* pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónürr (Bwób Zitül 19:24-25). A i Zidbain Pam Yesunbóka akó Godón Kingzan Balngomólankwata koke barrkrrurr **10:15** Metyu 11:24

Godón Pamkolpam Sab Akrranóm Nangónórre
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 “E tübarrkrru! Ka yabü zirrbapóndóla arüng-koke sipzan wirri
nurr ume‡ ngorodó. E umul-umul ngyaben kwarilo gwarzan.§ Akó e
ta nurre póyaezan kwarilo: wa kolae tonarr koke tómbapónda.
17 E umul-umul kwarilünke pamab gum. I yabü sab wirri pamab
tangdó urrbule kotóm. I yabü sab karrkukus sye-i ola nyólnórre tibiób
kwóbbazen müótüdü.
18 Kürübókamde i sab yabü imarrunórre gabena akó king, ibü
obzek kwata, kürükwata Morroal Bóktan amgolóm ibüka akó Zu-koke
nidipako.
19 I sab yabü wirri pamab tangdó nóma urrbule kotóm, e gyakolaegu
e sab iazan bóktónane akó e sab ia poko bóktónane. Zitülkus módóga,
ene tonarrdó Godón Samua yabü bóktan wató nülirre bóktanóm.
20 Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile, yabü
yabióbankagab koke yarile. Ene bóktana sab yabü Aban Samudügab
tame, yabü ulitüdügabi ne bóktan yarile.
21 “Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule
büdüldü arrbünüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó.
Olmala sab tibiób aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab
inzan wirri pamab tangdó urrbule büdüldü arrbünüm.
22 Blaman pamkolpama yabü sab alzizi zomale, zitülkus e kürü
mamoandakla. A kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zam-
ngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine.
23 Yabü wirri müp nóma alión korale ene basirrdü, olgabi busuamke
ama darrü basirrdü. Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko
byaldóla: e sab koke elakónane Godón Morroal Bóktan büdrrat
Isrraelóm blaman ne wirri basirrdü kókóta ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, sab akó tüpdü nóma tolkomolo.
24 “Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógabi, akó ⌊leba
zaget olom⌋ wirri kokea tóba wirri pamdógabi.*
25 Umulbain oloman gaodóma tóba umulbain pamzan bainüm, oya
ubi koke ki yarile tóba umulbain pam arrgrratóm. Leba zaget paman
gaodóma tóba wirri pamzan bainüm, oya ubi koke ki yarile tóba wirri
pam arrgrratóm. Da ene ta inzana: müót olom Be-elzebulbóka† ngilian
kwarilürr, da tóba müótan kolpam sab ma amkoman kolaean ngi basil
kwarile!

Mi Wata Godón Gum Kwarilo, Pamab Koke
(Luk 12:2-7)

26 “We zitülkusdü, e inzan pamkolpamab gum koke koralo. Blaman
ngablaorrón ne elklazako errkya, sab ma ngabratórrón kwarile, ó
blaman barrón ne elklazako, sab amarrón kwarile panzedó.

---

‡ **10:16** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolves.* § **10:16** *gwarzan*: Zu pamkolpama gwar igó ngakan kwarilürr, wa ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó umul-umul ngyaben klama. Sorazan güblang orrngoroda, wa inzan ngyabenda. **10:16** Luk 10:3 **10:17** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 **10:21** Mak 13:12; Luk 21:16 **10:22** Metyu 24:9, 13; Mak 13:13; Luk 21:17

* **10:24** Yesu alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr. **10:24** Luk 6:40; Zon 13:16; 15:20 † **10:25** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. Yesu akó alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr: Yesu wa müót oloma; müótan kolpam umulbain olmalako. **10:25** Metyu 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 21:17 **10:26** Mak 4:22; Luk 8:17

27 Ka yabüka ne poko bóktandóla tümündü, ene dadan poko sab
akó ngürr zyóndü amgolamke. Ka yabü güblang küpande ne bóktan
nókyenónóma, e sab mórrkakakdógabi amgolamke.‡ 28 Da e ibü gum
bangón-gu, büb nidi amkaldako. I ma gaodó kokeako samu amkalóm.
A e Godón gum koralo, zitülkus oya arüng asine büb a samu ⌊metat
bólmyan urdü⌋ agasilüm.
29 Ia pamkolpama kubó nis kari póyae§ nis darrpan kari mani küpi
koke nümigórre? A yabü Ab wa umula, darrüpa tüpdü nóma tupe!
30 Yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla
umula yabükwata.
31 Da e wa igósidi gumgu, zitülkus e Godón ilküpdü wirrianakla
abün kari póyaepókaldógab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata
(Luk 12:8, 9)

32 "Tóba pamab obzek kwata nótó nóma pupo baile igó, 'Ka Yesunla,'
ka ta sab oya dadanzan pupaino kólba kwitüm Aban obzek kwata igó,
'Wa kürüne.'
33 A kürü nótó nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab
oya yalpino kólba kwitüm Aban obzek kwata.

Yesu Paud Ódódóm Koke Tamórr, Wa Gazirr Turrik Sidódürr
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 "E igó gyagüpitótókgu igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini
tüpan pamkolpamdó! Koke, ka wa paud koke sidódürrü, ka wa gazirr
turrik sidódürrü!*
35 Ka ugósüm tamórró, sab ini klama tómbapónórre: siman oloma
sab tóba ab bóka bamgün yarile. Óp oloma sab tóba aipdü bóka
bamgün warile. Kolalkota ta tóba kolalkotódó bóka bamgün warile.
36 Kürübókamde, paman tóbanan müótan kolpam, sab tai oyaka
bóka bamgün idi korale.
37 "Nadü oloman ⌊moboküpdü ubi⌋ wirria tóba ab akó aipdü, a inzan
wirri moboküpdü ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü
mamoanóm. Nadü paman moboküpdü ubi wirria tóba siman olom
akó ngul olomdó, a inzan wirri moboküpdü ubi babula kürüka, wa
ngarkwatódó kokea kürü mamoanóm.
38 Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat
akyanóm,† wa ngarkwatódó kokea kürü wapór omkor mamoanóm.
39 Nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zürük amiógüm, wa sab
tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan
arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról esene.

Godón Pamkolpamab Darrem Asine
(Mak 9:41)

---

‡ **10:27** *mórrkakakdógabi amgol*: Yesun ngyaben tonarrdó, Isrrael kantrridü, müótab taptap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müót mórrkakakdógabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó. § **10:29** *kari póyae*, Mórrke-mórrke módóga: *sparrow*. **10:33** 2 Timoti 2:12 * **10:34** Ini bóktanan küp módóga: *Kürübókamde pamkolpama sab gazirr korale.* **10:36** Maeka 7:6 † **10:38** *krros bügasil* wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó nurrótókóm Yesun mamoandógabi. **10:38** Metyu 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 **10:39** Metyu 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33; Zon 12:25

40 “Yabü morroal tonarre nótó nóma azebda, enta igósa, wa kürü
morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma
apadóda, enta igósa, wa Godón morroal tonarre apadóda, kürü nótó
zirrkapónórr.
41 Prropet morroal tonarre nótó nóma apadóda, zitülkus ene wa
prropeta, wa sab prropetan darrem ipüde. Akó dümdüm ngyaben
pam morroal tonarre nótó nóma apadóda, zitülkus ene wa dümdüm
ngyaben pama, wa sab ta dümdüm ngyaben paman darrem ipüde.
42 Ka yabü amkoman poko byaldóla: popa kolpam wata enan gübarr
nae nótó nóma nókyerre anónóm, zitülkus i kürü mamoan olmalako,
ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.”

11

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr
(Luk 7:18-35)

1 Yesun tóba 12 umulbain olmaldó tibiób zagetankwata ikik
bókrrana nóma blakónórr, wa ibü we zirrnapónóp. Tüób we wamlórr
pamkolpam umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü ngibürr
minggüpanandó ne wirri basirr koralórr Galili prrobins kugupidü.
2 Zon Baptaes Bain Pam ugón tümün müótüdü yarilürr. Wa nóma
arrkrrurr Kerriso ne kla tómbapólórr, da wa tóba umulbain pam we
zirrnapónórr oya amtinüm
3 wagó, “Kibü kóbó tüzazilnüm, ia ma módógla nótó ki tame,
prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?”
4 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ugó alkomólam, da Zonón
izazilamke, e ne poko arrkrrudakla akó ne kla basendakla:
5 ilküküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó
wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agóldako. Soso azid nidi
balmilnóp, errkya dólóng airrünako. Güblang murrbausürrün nidi
kwarilürr, errkya arrkrrudako. Büdül nidi kwarilürr, akó arrólako.
Akó elklaza-koke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrrudako.
6 Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame
kürükwata!”
7 Zonón umulbain pama nóma bakonórr, Yesu ugón pamkolpamab
ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, “E wa ⌊ngüin-koke
bwóbdü⌋ laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra
ne kla angapda? Koke!*
8 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr
bamelórrón pam? Koke! Morroal mórrkenyórr nidi bameldako,
kingab wirrian müótüdü ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke.
9 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia
prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman
wirrian pam esenarre ngibürr prropetódógab.
10 Zon we pama, Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka apónda,
God ⌊Kerrisodó⌋ ne poko bóktanórr wagó,
“ ‘Turrkrru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül
kwata.

10:40 Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16; Zon 13:20 **11:1** Metyu 10:5 **11:5** Aesaya 35:5-6; 61:1 * **11:7** Ini bóktanan küp módóga: *Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bamgün pam yarilürr.*

Wa sab marünkü kwat wató ngagróte.’†
11 Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü pama koke kuri
tómtómólórr wirrian nótóke Zon Baptaes Bain Pamdógab. A kari ngi
olom nótóke Godón Kingzan Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.‡
12 Zon Baptaes Bain Pam wa tóba bóktan ne tonarr amgol yarilürr kókó
errkya, pamkolpama Godón Kingzan Balngomóldó zirrapón-apón
bóka bamgündako akó zóngang pamkolpama arrbainüm kaindako
arüngpükü.
13 Blaman prropet akó Mosesón Gida umulbain pama Godón Bal-
ngomólankwata bóktan kwarilürr, kókó ta Zon tübzilürr.
14 Da e ubi ne nóma bainane kürü bóktan amkoman angunüm:
prropeta nóma wialómórr igó: God sab Ilaezan zirrsapóne, wa
amkoman Zonónkwata bóktanórr.
15 Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!
16 “Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninümo? I
kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó tibiób
gómdamaldó górrgandako wagó,
17 “ ‘Ki yabünkü marret tatarror apul kwarilnürrü,
a e zil koke kwarilnürrü;
ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürrü, a e yón gyaur koke
kwarilnürrü.’§
18 Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nóma
tamórr, wa alo bütóklürr, akó waen koke enólórr. We zitülkusdü, i igó
bóktandako wagó, ‘Oya bübdü kolae samua ngyabenda!’
19 A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamórró, ka alo akó
anón namülnürrü. Akó we zitülkusdü, i kürübóka igó apóndako
wagó, ‘Ngakónam, wa barngin-koke alo akó gorrgorr bain pama!
Wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ akó kolae tonarr pamkolpamab
gódame!’* A kürü amkoman bangun pamkolpama ne dümdüm
elklaza tómbapóndako, igó poko okaka amzazildako, Godón ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ amkomana.”

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr
(Luk 10:13-15)

20 Ene kakóm, Yesu barre ⌊arüng tonarr⌋ ne ngibürr basirrdü
tómbapón yarilürr, wa ngarkwat we bókyanórr ene basirr pamkolpam
wirribóka batüngüm, zitülkus i Godka kokean byalüngnónóp tibiób
kolae tonarrdógabi.

---

† **11:10** Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. **11:10** Malakae 3:1 ‡ **11:11** Zon Yesun bóktan ódód pam yarilürr. Yesu tüób nóma tamórr, wa tóba Aban ngyaben gida küsil yónürr, da oya Balngomól sidódürr. Zon tüób Godón Kingzan Balngomól singül kwata ngyaben yarilürr. Oya kakóm, Yesu nibiób balngomólda, Godón Kingzan Balngomóldómako. Ibü ngyaben kari morroal airrün ta kokeako ngaerrón pamkolpamdógab, nidi ngyabenónóp Yesun tótók küsil nóma yarilürr. Ene igósidi, Yesu igó bóktanórr wagó, Godón Kingzan Balngomóldó ne pamkolpam wirriako Zonkagab. **11:13** Luk 16:16 **11:14** Malakae 4:5; Metyu 17:10-13; Mak 9:11-13 § **11:17** Yesun alap-alap bóktanan küp inzana: kari olmalpókal ene tonarr pamkolpambóka apónda, tibiób gómdamal Zon akó Yesu ibübóka apónda. Pamkolpama Zonón akó Yesun alzizi nümaniknóp, zitülkus i ibü gida koke mamoan namülnürri. * **11:19** Yesu pamkolpam we olmalpókalpükü bütaninda, zitülkus wa ne poko tómbapónda, kekam kokea pamkolpamabkü. Ene tonarr, wirri pama küp byamkün kwarilürr Zonón akó Yesun amkoman angun-gum, zitülkus i tibiób pamab bókam bagósórrón gida koke mamoan kwarilürr. Zon alo bütók yarilürr akó waen koke enólórr, da i oya alzizi amanikóp. Yesu alo akó anón yarilürr, da i ta oya alzizi amanikóp.

21 Wagó, “Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr!
Akó sab Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka
Taerr akó Saedon wirri basirr nisdü† ene arüng tonarr ne nóma ki
tómbapóla, ka yabüka ne arüng tonarr tómbapólórró, ene basirr
pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórre, akó urtók buru
ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wa, i tibiób kolae
tonarrdógabi kuri tübyalüngórre.
22 Da ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa Taerr akó Saedon
pamkolpam ⌊kolaean darrem⌋ nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin
akó Betsaeda, tai wirrian kolaean darrem tókyerre.
23 Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpitótókdóla,
God sab marü kwitüdü mómngyele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü,
büdülab bwóbdü!‡ Ka Sodomóm ne dadan arüng tonarr nóma ki
tómbapóna, marükazan tómbapólórró, wa errkya asi ki yaril.
24 Da ka marü igó ayaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom
pamkolpam kolaean darrem nókyerre, a wa ma mató, Kaperrna-um,
marü sab tai wirrian kolaean darrem mókyene.”

Yesu Tóba Ab Yagürürr
(Luk 10:21-22)

25 Ene tonarrdó Yesu Godka bóktanórr wagó, “Ka marü agürdóla,
kürü Ab, tüp a pülpülan Lod, zitülkus ma ini elklazab§ amkoman
küp iniknürrü wirri gyagüpitótók akó wirri susumüri pamdógabi, da
errkya ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan
nidi amkoman angundako.
26 Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus marü
wirri ubi inzanóm yarilürr.

Kürüka Togob Ngón Bagónóm

27 “Blaman kla kürü Aba kuri küliónürr. Darrü olom umul-kóka
Godón Olombóka, wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka
Abbóka, wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób aleanda tóba Ab
okaka amzazilüm.
28 “Yao, e blamana kürüka togob, yabü müp amarrudi genggorrama
nóma yazebe. Yabü ngón bagón kótó nülinünümo.
29 E kürü balngomól* sipüdam akó kürü tonarr umul bainam,
zitülkus ka mómók tonarrla akó ka kólba ngi kwit koke baindóla. E
sab igósidi yabiób samuan ngón bagón esenane.
30 Ka yabü ne ngarkwatódó balngomóldóla, wa morroala, akó ka
yabü ne müp alióndóla, wa ula.”

12

Yesu ⌊Sabadan⌋ Loda
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

---

† **11:21** *Taerr akó Saedon* pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr. **11:21** Aesaya 23:1-18; Izikiel 26:1; 28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4 ‡ **11:23** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades.* **11:23** Bwób Zitül 19:24-28; Aesaya 14:13-15 **11:24** Bwób Zitül 19:24-25; Metyu 10:15; Luk 10:12 § **11:25** *ini elklaza* we poko apónda, Yesu ne poko apón yaril singül kwata. **11:27** Zon 1:18; 3:35; 10:15 * **11:29** *balngomól*, Mórrke-mórrke igó angrirrüna: *yoke. Yoke* müp amarru klama, nugup poko-e tónggapórrón. Ene tonarr, pama *yoke* kubó zaget paman tupodó nugup-nugup ingrine müp morroal dümdüm arrgrratóm. **11:29** Zerremaea 6:16

1 Wirri ngarkwat babul, Yesu tóba umulbain olmalpükü Sabad
ngürrdü ⌊wit⌋ apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmal aloa nóma
yazebórr, da wit küp we zulkulóp, da alokü ogoblórr.*
2 Parrisia nóma esenóp, i Yesuka we bóktónóp wagó, “Ngaka! Marü
umulbain olmala darrü zaget tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad
ngürrandó!”
3 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ia koke kuri etóngarre Godón
Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa
tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr?
4 Wa Godón ⌊Palae Müótüdü⌋ bangrinürr, da prrista ne gyabi brred
urrbulürr Godón obzek kwata, tóba pampükü we elorr! Wa ne gyabi
yarilürr alom, Mosesón gida ngarkwatódó, i we kla elop.† Mosesón
gida ngarkwatódó, wata dümdüm ibü yarilürr ene brred alom, prrist
nidi kwarilürr.
5 Akó e ia koke etóngarre Mosesón gida wagó, blaman Sabad, prrista
zagetódako, da i ta Sabad gida alkamüldako? Da ene ma ugón iada?
Godón ilküpdü, i ugón darrü kolae koke tónggapóndako.
6 Ka yabü igó byaldóla, ini pokodó pam asine wirrian nótóka ⌊Godón
Gyabi Müótüdügabi⌋!‡
7 Godón Buka igó bóktanda wa, ‘Kürü ubi inzanóma, e wata ⌊urdü
amsel lar⌋ koke simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamdó.’ E ne
tai ini bóktanan küp umul nóma ki kwarila, e ibükwata, kolae-babul
nibióbko, koke ki bóktónane igó, i kolae tonarr kuri tómbapórre.
8 Zitülkus módóga, ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan
Lodla.”§

Tang Bidal Pam
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Yesu ene wit apap amgatórr, ama darrü ⌊Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü⌋ bangrinürr.
10 Da módóga, ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi
airrün. Ngibürr Parrisiab ubi yarilürr Yesun kotóm ain bóktan
amanóm tóba bóktan tulmildügabi. Da i we imtinóp wagó, “Mibü
gidadógab ia taia Sabad ngürrdü pam dólóng ainüm?”
11 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Yabü darrüpan ne ⌊sip⌋ nóma
yarile, da kukurru kugupidü nóma aupe Sabad ngürrdü, ia ma ene
kugupidügab koke irruno, ama kwitüdü sigasilo? Amkoman, ma ma
kubó büsai-büsai arruanóm wamo.
12 Da pam wa kari kla kokea sipdügabi. Módóga, mibü gidadógab
wa taia morroal tónggapónóm Sabad ngürrdü.”
13 Da wa ene pam we yalórr wagó, “Moba tang ugó adrrat.”
Wa adrratórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr, tai we bainürr
darrü tangzan.

---

* **12:1** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **12:1** Duterronomi 23:25 **12:3** 1 Samuel 21:1-6 † **12:4** Prristab blaman udaizan zaget yarilürr, brred arrbünüm Godón Palae Müótüdü. Darrü ⌊singüldü prrista⌋ ene brred Deibidün iliónürr. Oya ngi Abyatarr yarilürr (Mak 2:26). **12:4** Lebitikus 24:9 **12:5** Bótang Peba 28:9-10 ‡ **12:6** Yesu tóbabóka apón yarilürr. **12:7** Metyu 9:13; Oseya 6:6 § **12:8** *Sabadan Lod*, oya küp módóga: *Sabadan Wirri Pam.* Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü. **12:11** Luk 14:5

14 Parrisia kwóbbazen müót amgütóp, Yesun amkal bóktan we
ingrinóp.

Yesu, Godón Zaget Pam

15 Yesu umul yarilürr wagó, Parrisia oya amkal bóktan tónggapón
kwarilürr, da ene poko we amgatórr. Abün pamkolpama oyaka we
zutalórr. Wa blaman azid is we dólóng nyónónóp,
16 da ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Ngibürr büzazilgu ka
nótókla."
17 Yesu blaman ini poko igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan
küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkol-
pamdó adrratóm wagó,
18 "Ngakónam, ini kürü zaget pame, ka noan ipadórró,
ka noaka ubila akó ka noan bagürdóla.
Ka sab oyaka kólba Samu ingrino,
akó wa sab kürü dümdüm ngyabenankwata bóktan wató ayole
ibüka, Zu-koke nidipko.
19 Wa sab koke ongyal akó taegwarr yarile.
Pamkolpama oya sab wirri arüngi bóktande koke arrkrru kwarile
kwatódó.
20 Wa sab koke alkamüle arrngür-arrngür surpid,
akó ne zyón klaman zyóna kari bainda, wa sab koke itamüne,*
kókó wa sab kolae errgrróte tóba dümdüm balngomóle.
21 Zu-koke nidipko, i sab oya amkoman yangurre tibiób zid
bainüm."

Yesu akó Be-elzebul
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Da ngibürr kolpama Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa ilküküp
murrbausürrün akó koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb kugupidü
kolae samu asi yarilürr. Yesu ene pam we dólóng yónürr, wa igósidi
bóktanóm bainürr akó ilküp nisa we bamgorri.
23 Ene dudu pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibiób we
bamtinónóp wagó, "Ia ini aprrapórr [Deibidün Olome]?"
24 Parrisia nóma barrkrrurr inikwata, tibióbka we bóktanónóp
wagó, "Wata kolae samuab singüldü pam Be-elzebul† nótóke, ini pam
ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm."
25 Yesu ibü gyagüpitótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr
wagó, "Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nóma
bürrgrrütórre, tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine.
Ne wirri basirr ó müót pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre, i sab
myamem dabyórrün koke kwarile.
26 Da ene ta inzana, satania ne darrü tóba kolae samu nóma amanike
pamdógab, i ene tibiób kuri bürrgrrüti. Da satanian balngomóla sab
myamem koke zamngóle, da oya arünga ta sab igósidi we blakóne.
27 A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüngi nóma amandóla, da
yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüngi amandako?
Ini zitülkusdü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma
bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla.

---

* **12:20** Ini bóktanan küp módóga: *Wa sab gyaur yarile taiwan arüng-koke kolpamdó, akó sab zao-zao yarile dam kolpamdó.* **12:21** Aesaya 42:1-4 † **12:24** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. **12:24** Metyu 9:34; 10:25

28 A ka kolae samu amandóla Godón Samuan arüngdügabi. Akó ini
klama igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla
yabüka kuri tame.
29 “Ka akó igó bóktono: darrü pam gaodó kokea arüng paman‡
müótüdü popa bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa
ene arüng pam sye-i amróke, da ene kakóm oya müót igósidi amkene,
oya elklaza azebóm.
30 “Kankü koke nótóke, wa kürüka bóka bamgünda. Akó kankü
pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda.§
31 Da we zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, God sab kolpamab
blaman kolae tonarr norrgorre akó ne kolae poko bóktandako
Godónkwata. A kolae poko nótó bóktanda Godón Samuankwata, God
sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone.
32 Nadü oloma ne kolae bóktan akyanda kürü, Pamkolpamab Olom
nótókla, God sab arrgone. A nadü oloma ne kolae bóktan akyanda
Godón Samu, sab koke arrgone, errkya ini tüpdü akó elnga tüpdü.

Nugup akó Tóba Küp
(Luk 6:43-45)

33 “Morroal küp azebóm, marü morroal nugup warile. Marü ne
kolae nugup nóma warile, marü sab alo-koke küp müline. Ma kubó
nugup tóba küpdügabi omzyeto, wa ne tonarr küp waondo.*
34 E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E morroal poko
ia bóktónane, zitülkus e kolaeakla! Darrü oloman taea we poko
bóktanda, oya moboküpdü ne klame.
35 Morroal oloma tóba morroal gyagu müótüdügabi wa morroal
elklaza amarruda. Kolae oloma tóba kolae gyagu müótüdügabi wa
kolae elklaza amarruda.†
36 “Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü, blaman pamkolpama
sab tibiób küp-koke bóktan poko pupo wyóle Godka.
37 Moba bóktandógabi God marü sab ⌊dümdüm tonarr⌋ olomóm
mine, ó moba bóktandógabi God marü sab ⌊kolaean darrem⌋
mókyene.”

Yesu Aebóka Bangónórr ⌊Wirri Tulmil⌋ Okaka Amzazilüm
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Da ngibürr Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Yesuka we
bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma kibünkü darrü wirri tulmil kóbó
tónggapó, da ki kubó eserre, marü arüng ia amkoman Godkagabia.”
39 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini lüólan pamkolpam
kolaeanako akó i Godón amkoman koke angundako, zitülkus i wirri
tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke
yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónórr.
40 Zona aüd ngürr akó aüd irrüb wirri wapian dupidüzan
ngyabenórr, da ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab aüd ngürr akó

‡ **12:29** Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóne, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdógabi. § **12:30** Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. **12:30** Mak 9:40 **12:32** Luk 12:10 * **12:33** Morroal pam, wa morroal nugupzana, akó morroal küp, oya morroal tórrmen tulmilako. **12:33** Metyu 7:20 **12:34** Metyu 3:7; 15:18; 23:33; Luk 3:7; 6:45 † **12:35** Ini alap-alap angrirrüna; gyagu müót paman moboküpa akó gyagüpitótóka, elklaza paman tórrmenako. **12:38** Metyu 16:1; Mak 8:11; Luk 11:16 **12:39** Metyu 16:4; Mak 8:12 **12:40** Zona 1:17

aüd irrüb inzan amono auma tüp kugupidü.
41 Ngaen, Zonan nóma arrkrruóp Godón bóktan amgolde, Ninebe
wirri basirr pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonar-
rdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igósidi Godón obzek kwata
bórrónge ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupo
nirre. Tübarrkrru, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E
Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan?
42 Ngaen, Syiba kwina‡ aibwóbdügabi katókórr king Solomonón
⌊wirri gyagüpitótók⌋ bóktan arrkrrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene
kola sab igósidi Godón obzek kwata zamngóle ini lüólan pamkol-
pampükü, da sab ibü kolae tonarr wató pupainirre. Tübarrkrru,
Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri
gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan
Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr?

Kolae Samua Nóma Alkomólda
(Luk 11:24-26)
43 "Kolae samua nóma burruanda pamdógab, wa agóltagóldase
nae-koke bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke
nóma asenda,
44 wa tóbaka bóktanda wagó, 'Ka ma alkomóldóla ka ne müót
amgatórró.'§ Wa nóma abzilda ene müótüdü, wa popa yuógan,
morroal pabzaurrün akó ngarkwatódó asenda.
45 Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda.
I blamana ene müótüdü we barrbündako ola ngyabenóm. Da ene
tonarrdó ene pam ugón ma tai kolaean pokodóma ngaensingülan
pokodógabi. Da ene sab inzan pokoa tómbapónórre ini kolae lüólan
pamkolpamdó."

Yesun Aip akó Zoretal
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)
46 Yesuzan bóktan yarilürr pamkolpamab ngorodó, da módóga oya
aip akó zoretala ugón togobórr. I pulkakak bórranglórr. Ibü ubi oyaka
bóktanóm yarilürr.
47 Darrü oloma oya we izazilürr wagó, "Yazil, marü aip akó zoretal
bórrangde módógako kalkuma. Ibü ubi marüka bóktanóma."
48 Yesu ene pamdó bóktan we yalkomólórr wagó, "Kürü aip ia tai
nótóko? Akó kürü zoretal ia tai nidipako?"
49 Da tang we idódürr tóba umulbain olmaldó, da bóktanórr wagó,
"Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalako!
50 Zitülkus módóga, kürü kwitüm Aban ubi ne nótó tómbapónda,
wa kürü zorete, ó wa kürü bólbóto, akó wa kürü aipo."

13

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)
1 Ene dadan ngürr Yesu müót amgatórr, da wa we wamórr Galili
Malu kabedó. Wa we mórran-mórran bainürr.

12:41 Zona 3:5 ‡ **12:42** *Syiba kwin* wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkya Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr. **12:42** 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12 § **12:44** *müót* wa alap-alap paman bübbóka apónda.

2 Wa olazan yarilürr, wirri pamkolpamab ngoroa oya
amarüksimarük yangónónóp. Kan babul nóma yarilürr, da wa
butüdü igósidi we kasilürr, we mórran-mórran bainürr, dudu
ngoroazan bórranglórr malu kabedó.
3 Olgabi wa ibüka abün elklazabkwata bóktan yarilürr alap-alap.
Wagó,
"Darrü küp barit pama we wamórr ⌊wit⌋ küp tüpdü aman-aman
aritüm* apapdó.
4 Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea
togobórr, we ololórr.
5 Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó kari
tüp yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus
ene ingülküp kwitüm tüp tumuman yarilürr.
6 Abüsa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp,
da odalan ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr.
7 Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla
nóma dódórr bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp.
8 A ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida küp
we bapónóp, ngibürra 100, ngibürra 60, akó ngibürra 30, darrpan
küpdügab.
9 Güblang noane, wa ki turrkrru!"

Alap-alap Bóktanan Zitülkus
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Yesun umulbain olmala togobórr oyaka, da imtinóp wagó, "Ma ia
pamkolpamdó alap-alap iade bóktandóla?"
11 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Godón Kingzan Bal-
ngomólankwata arrón elklazabóka umul yabü aliórrünako, a ibü
koke.
12 Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.†
Oya sab igósidi ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oya sab
irrkine, oya kari-kari ne klame.
13 Ka alap-alap bóktandóla ibüka, zitülkus enana i azildako, i tai
kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i tai kokean arrkrrudako,
akó bóktanan küp ta tai koke apadódako.
14 Da prropet Aesaya Godón igó ne bóktan wialómórr, ibüka errkya
küppükü bainda, wagó,
" 'E wa sab metat arrkrru wa arrkrru kwarilo, da e ma Godón
bóktanan küp tai kokean apad kwarilo.
E wa sab metat azil wa azil kwarilo, da e ma tai kokean asen
kwarilo.
15 Zitülkus módóga, ini pamkolpamab moboküp karrkukus
bairrünako;
ibü güblang nabeako arrkrrum,
akó tibiób ilküp kuri murrnausóp.
Koke ne nóma, i ki eserre tibiób ilküpi,
akó i ki barrkrrue tibiób güblange,
akó i ⌊küp ki ipüdórre⌋ tibiób moboküpi,

13:2 Luk 5:1-3 * **13:3** *aman-aman arit*: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr. † **13:12** Ini bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomólankwata umul nótóke, God oya sab akó ngibürr umul poko iline.* **13:12** Metyu 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

akó i ki tübyalüngórre kürüka, da ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma!’
16 “A yabü ilküpa sab bagürwóm esele, zitülkus i asendako, akó yabü
güblanga sab bagürwóm arrkrrule, zitülkus i arrkrrudako!
17 Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: abün prropet
akó dümdüm ngyaben pamkolpam, ngaen nidi ngyaben kwarilürr,
ibü wirri ubi ta asenóm yarilürr, e errkya ne kla basendakla kürü
tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü wirri ubi ta arrkrrum
yarilürr, e errkya ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Da e tübarrkrru, küp barit paman alap-alap bóktanan küp ia
laróga.
19 Ene bóktan nótó arrkrruda Godón Kingzan Balngomólankwata,
da bóktanan küp koke apadóda, wa igó küpa, kwat kabedó ne
küpa balókórr. Kolaean oloma tótókda, ama oyakagab ene bóktan
arrkyónda, oya moboküpdü artümürrün ne klame.
20 Ne küpa balókórr wirri ingülküppükü tüpdü, oyankü zamngólda,
Godón bóktan dümdüman bagürwómpükü nótó apadóda.
21 A ene bóktana oya bübdü tai koke mórran-mórran bainda,
zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka
aebókamde koke ngyabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókdako
oyaka ó ngibürr pamkolpama oya wirri müp alióndako, zitülkus
wa Godón Bóktan amkoman angunda, wa büsai-büsai bóleanda
amkoman bangun-gum.
22 Akó tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, oyankü zam-
ngólda, Godón bóktan nótó arrkrruda. A tüpan gyakolae akó
mórrelwómóm ubia Godón bóktan sarrpi aindamli. Da ene oloma
küp koke igósidi bapónda.
23 A morroal tüpdü ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, nótó
arrkrruda akó küp apadóda, da wa küppükü igósidia, darrüpa 100,
darrüpa 60, akó darrüpa 30 darrpan küpdügab.”

Trrabuban Alap-alap Bóktan

24 Yesu pamkolpamdó akó darrü alap-alap bóktan adrratórr. Wagó,
“Godón Kingzan Balngomól inzana. Darrü pama morroal wit küp tóba
apapdó iritürr.
25 Darrü irrüb, blaman pamkolpam ut nóma kwarilürr, darrü kolae
pama tamórr, oya gódam-koke nótó yarilürr. Wa trrabub küp we
iritürr wit apapdó, da wa we amgatórr.
26 Ene wit akó trrabuba darrpan pokodó we dódórr bainóp. Küpa
nóma tómónóp, da we nómzyetóp.
27 Apap aban zaget pama oyaka togobórr da we bóktónóp wagó, ‘Ngi
pam, ia ma morroal wit küp iritürrü moba apapdó, a ene trrabuba wa
nubógabi togobe?’
28 Wa ibüka bóktanórr wagó, ‘Darrü kolae pama tónggapónórr ini
kla, kürü gódam-koke nótóke.’ I oya we imtinóp wagó, ‘Marü ia ubia,
ki ia ene trrabub aprranóm ogobo?’
29 Wa bóktan yalkomólórr wagó, ‘Ki yarilün! Zitülkus e ne trrabub
nóma eprrónane, e kubó ngibürr wit zidpükü kena eprrónam.

13:15 Aesaya 6:9-10 **13:17** Luk 10:23-24

30 Kya elókam, ene wit a trrabub nizana darrpan pokodó ki
dódórr bainünüm kókó abül tonarr nóma semrróne. Ene ngürr ka
sab abül pamkolpam nilnünümo wagó, “E trrabub ngaen-gógópan
dakainamke, da kur bamelamke, sab urdü amselóm. Ene kakóm,
e wit dakainamke darrpan pokodó, ama kürü gyagu müótüdü ir-
rbünamke.” ’ ”

Karian Küpan akó Istan Alap-alap Bóktan
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

31 Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Godón
Kingzan Balngomól inzana, wamaka ne karian‡ küpa, darrü pama
tóba apapdó ne kla idódürr akó tüpdü irtümülürr.
32 Ene karian küpa blaman küpdügab, a wa ma nóma dódórr
bainda, wa wirrian zida blaman didiburr zidüdügab. Wa nugupüm
bainda, da igósidi kwitüm póyaea tótókdako tibiób müót balmelóm
oya tizdü.”
33 Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Godón
Kingzan Balngomól inzana, wamaka istako,§ kola ne kla yazebe, da
abün* plaoapükü we alkomene. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola
zaget yarile, tai kókó blaman plaoa por baine.”†

Yesu Alap-alap Bóktan Iade Büdrratlórr
(Mak 4:33-34)

34 Yesu wata blaman ini elklaza alap-alap büdrrat yarilürr pamkol-
pamab ngorodó. Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr.
35 Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónónóp Godón
Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko
bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
“Ka sab ibüka alap-alap bóktane elklaza müsirrga ninünümo.
Ka sab amgolo, zitüldügab anikürrün ne klamko, tüp a pülpül
nóma tómtómórri.”

Yesu Ene Trrabuban Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr

36 Yesu pamkolpamab ngoro nóma bimgatórr, wa we alkomólórr
tóba müótüdü. Oya umulbain olmala togobórr, da oya we imtinóp
wagó, “Ma kibü tüzazilnüm, trrabubpükü apapan alap-alap bóktanan
küp ia laróga?”
37 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ne pama morroal küp iritürr, wa
kótókla, Pamkolpamab Olom.
38 Apap ne klame, wa ini tüpa. Morroal küp, ene pamkolpamako,
God nibiób balngomólda Kingzan, akó trrabub ne klame, i kolaean
oloman pamkolpamko.
39 Trrabub ne kolae pama iritürr, wa ⌊debóla⌋. Abül ngürr, wa tüpan
blakón tonarra akó abül zaget pam, i wa anerruako.
40 Trrabubzan dakaindako akó darrpan pokodó urdü amseldako,
tüpan blakón tonarrdó enta sab inzan pokoa tómbapóne.

---

‡ **13:31** *karian*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama. § **13:33** *ist* plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: *yeast.* * **13:33** *abün*: Plaoa ngarkwat aprrapórr nis baek namülnürri. † **13:33** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda.* **13:35** Wórr Peba 78:2

41 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba anerru zir-
rtapónónómo, kólba Balngomól Bwóbdügab ibü dakabainüm,
pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm nidi zirrbótakdako akó bla-
man, kolae elklaza nidi tómbapóndako.
42 Ibü sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ amórre. I sab yón akó tibiób
zirrgüp ola bótak kwarile.
43 A dümdüm ngyaben pamkolpama sab abüsazan zyón bapón
kwarile tibiób Aban Balngomóldó. Güblang noane, wa ki turrkrru!”

Anikürrün Mani Alóp

44 “Godón Kingzan Balngomól wirri mani alópzana, tüp pokodó
anikürrün. Darrü pama nóma esene, wa akó kubó ngalo-e.
Bagürwómpükü we alkomóle, tóba blaman kla we sel nirre, da ene
mani alóppükü tüp poko we amige.‡

Kómal Pelan Alap-alap Bóktan

45 “Godón Kingzan Balngomól akó inzana. Darrü elklaza bumióg
pama kubó wame kómal pel§ amkünüm.
46 Da kubó kómalan kla nóma esene, wa kubó alkomóle, tóba
blaman kla we sel nirre, da ene pel we amige.*

Netan Alap-alap Bóktan

47 “Godón Kingzan Balngomól akó netzana. Pama kubó ene net
maludü nóma adrrütrre, abün-abün obzek wapi bumige; ngibürr
alóng wapi, ngibürr alóng-koke.
48 Ene neta tai nóma byamróke, da kubó nóresdó ugón amrrutrre.
Pama kubó bobrrone ene wapi aleanóm. Morroal kla kubó alópdó
irrbünórre, akó kolae kla kubó zomale.
49 Tüpan blakón tonarrdó sab inzan yarile. Anerrua sab ogobe kolae
kolpam aleanóm dümdüm ngyaben kolpamdógab.
50 Kolae kolpam sab we amórre metat bólmyan urdü, i sab nóla yón
akó zirrgüp bótak kwarile.”

Godón Küsil akó Ngaep Bóktan Umulbain Morroala

51 Yesu tóba umulbain olmal we nümtinóp wagó, “E ia blamana ini
alap-alap bóktanab küp kuri ipüdane?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ó, ki kuri umul bairre!”
52 Yesu akó bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini igó pokoa: darrü gida
umulbain pam, Godón Kingzan Balngomólankwata ne nótó kuri umul
baine akó ipüde, wa müót abzana, küsil akó ngaep elklaza nótó ausda
tóba gyagu müótüdügabi.”†

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

---

‡ **13:44** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdógabi. Wa mani alópzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbainda ene kla bumiógüm.* § **13:45** *pel*, Mórrke-mórrke módóga: *pearl.* Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. * **13:46** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdógabi. Wa pelzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbainda ene pel bumiógüm.* † **13:52** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Yesun amkoman bangun pamkolpam errkya inzanako: i Godón ngaen-gógópan bóktan umulako oya gidankwata, akó i ta Yesun küsil bóktan umulako oya Balngomólankwata.*

53 Yesun ene alap-alap bóktan büdrrata nóma blakónórr, wa ene
poko we amgatórr.
54 Da wa we wamórr tóbanan wirri basirrdü Nazarret. Wa pamkol-
pam ibü kwóbbazen müótüdü we umul bain yarilürr, da i gübarirr
aengóp. I tibiób bóka bütünóp wagó, “Ini wa ene ⌊wirri gyagüpitótók⌋
nubó yazebe? Wa akó ene wirri arüng elklaza tómbapón nubó umul
baine?
55 A wa go ene müót balmel paman olome, Zosepón. Akó oya aip go
Merrio. Akó Zeims a Zosep a Saemon akó Zudas enta oya zoretalko.
56 Akó oya bólbótala ta ae ngyabendako. A wa wa ini arüng
nubógabi ipüde?”
57 Da i oya we alzizi amanikóp.
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr
bwóbdü, a tóbanan basirrdü ó müót pama ama inzan koke.”
58 I oyazan amkoman koke yangunónóp, wa ola abün ⌊arüng tonarr⌋
koke igósidi tómbapónórr.

14

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pam, Oya Büdül
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Ene tonarr, Errod Galili prrobins alngomól wirri pam nóma
yarilürr, wa Yesunkwata bóktan arrkrrurr.
2 Tóba zaget pambóka wagó, “Ene wa amkoman Zon Baptaes Bain
Pama, oya büdüldügab kuri irsümürre! Da ene arünga oyaka ene
zitülkusdü zagetóda wirri ⌊arüng tonarr⌋ tólbaelóm.”
3 Zon büdül küsil nóma yarilürr, Errod tóba gazirr pam zirrnapónóp
Zonón amiógüm, sye-i amelóm, tümün müótüdü zirrapónóm. Wa ini
poko tóba kol Errodiasónbókamde tónggapónórr. Errodias ngaen-
gógópan oya naret Pilipün kol warilürr. Errod oya wató urrkyónürr,
da kolóm we wyónürr.
4 Errod Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bobarr
igó ayal yarilürr wagó, “Ini gyabia, Errodiasón amiógüm moba
kolóm!”
5 We zitülkusdü, Errodón ubi oya ugón amkalóm yarilürr
büdülümpükü. Da wa Zu pamkolpamab gum yarilürr, zitülkus
pamkolpamab ⌊wirri gyagüpitótók⌋ wata igó yarilürr, “Zon wa
prropeta.”
6 Errodón amtómól ngürran tóre nóma yarilürr, Errodiasón ngul
oloma zil emkalólórr wirri ngi kolpamab obzek kwata, ola nidi
kwarilürr. Wa Errodón morroal barnginwóman ngitanórr,
7 da Errod oya ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ we wyalórr wagó, “Ma
kürüka ne klamóm tóbato-o, ka wata marü kubó mókyeno!”
8 Tóba aipan bóktandógabi, ngul oloma Errodón we yatorr wagó,
“Ma kürü kókya aini alongalo klamdó, Zon Baptaes Bain Pam, oya
singül!”
9 King Errod kari gyaur koke yarilürr, wa ene bóktan nóma
arrkrrurr. Da módóga, wa tóba darrü gazirr pam we arüng
bóktan ekyanórr Errodiasón ubi tónggapónóm, zitülkus wa oya arüng

13:57 Zon 4:44 **14:4** Luk 3:19-20; Lebitikus 18:16; 20:21

alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi kolpamab obzek kwata, tóre
bwóbdü nidi kwarilürr.
10 Da ene gazirr pama Zonón singül we itülürr tümün müótüdü.*
11 Ene singül alongalo klamdó we sidódürr, da ene ngul olom
okyanórr, ama akó nótó idódürr tóba aipdü.
12 Zonón umulbain olmala togobórr, oya büb we idüdóp gapók
alüngüm. Ene kakóm, Yesun azazilüm we ogobórr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)
13 Yesu Zonón büdülbóka nóma arrkrrurr, da butüdü kasilürr,
da ene poko we amgatórr kolpam-koke bwóbdü tótókóm tebe-tebe.
Pamkolpam ngoroa nóma barrkrrurr, i tibiób wirri basirr we zum-
gatlórr, da dorro kwata, wapórane, oyaka we zutalórr.
14 Yesu butüdügabi dorro nóma kasilürr, wa wirri pamkolpamab
ngoro nósenóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka. Da azid nidi
kwarilürr, wa ibü dólóng nyónónóp.
15 Abüs simaman nóma yarilürr, umulbain olmala oyaka togobórr,
da i oyaka bóktónóp wagó, "Abüsa mórrandase. Ini kolpam-
koke bwóba. Da ma ini pamkolpamab ngoro ugó zirrnapónónóm
minggüpanan basirrdü, tibióbkü alo kla bumiógüm."
16 A Yesu ibü nilóp wagó, "I koke ogobe! E yaib ibü ngibürr alo kla
nülinam!"
17 I bóktan we yalkomólóp wagó, "Kibüka aini wata 5 brredako akó
nis wapiamli."
18 Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Da ala simarruam kürüka!"
19 Wa pamkolpam opopordó mórranóm nilóp. Da ene brred
yazebórr akó wapi nis, kwit yazilürr, da Godón eso ekyanórr. Wa ene
brred syórr nangónóp, tóba umulbain olmal nülinóp, akó umulbain
olmala pamkolpam nülinóp.
20 I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala
bamirrün alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp.
21 Ne pama elop, ibü ngarkwat kókó 5,000 yarilürr, kol a karipókal,
ibü koke etóngóp pamdógabi.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Mak 6:45-52; Zon 6:15-21)
22 Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp
butüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla dorrodó. I
nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirrnapónóp.
23 Ene kakóm, wa tebe podo kwitüdü we angürürr, tóre akom.
Abüsazan mórralórr, Yesu ola ugón wata tebe püóran yarilürr.
24 Ugón but ta alam kan koke yarilürr maludü. Goblola but
wirribóka angap kwarilürr, zitülkus wóra singül kwatagabi tubsolürr.
25 Sis minggüpanan nóma yarilürr, Yesu tóba umulbain olmaldó we
wamórr, nae kwitana tótókde.
26 I oya nae kwitana tótókde nóma esenóp, kari gum ta koke
kwarilürr. Wagó, "Ini wa mórrkea!" Da gum taegwarr we apónóp.
27 Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Moboküp karrkukus
ninam! Ini kótókla. E gumgu!"

---

* **14:10** Zonón tümün müótüdü angrin poko Metyu 4:12dó wialómórróna.

28 Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Lode, mató ne
nómadóla, da kürü kóbó kyal mobaka tótókóm nae kwitana!”
29 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Da yao!” Pita we banikürr
butüdügabi, da wa nae kwitana Yesuka we wamlórr.
30 Pita wirri wór nóma esenórr, wa gumüm we bainürr. Naedó we
mórranórrma, da wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Lod, ma kürü
ugó zid kyó!”
31 Dümdüman Yesu tang adrratórr, Pitan we emoanórr. Oyabóka
wagó, “Marü amkoman bangun wata karia! Ma gyagüp-gyagüp
iadela?”
32 I nizana butüdü we kasilürri. Wórapükü ta we batülürr.
33 Butüdü ne umulbain olmal koralórr, Yesun we yagürnóp. I we
bóktónóp wagó, “Ma amkoman Godón Olomla!”

Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm
(Mak 6:53-56)

34 I malu dakla kabedó nóma baurrürr, i we babzilürr Genesarret
bwóbdü.
35 Pamkolpama Yesun nóma emzyetóp, da i bóktan we zirrnapónóp
ibüka minggüpanan ne wirri basirr koralórr, azid kolpam Yesuka
amarrum. Da i we barrmülürr.
36 Da i oya we yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran
amurrum. Nidi yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

15

Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgrróte
(Mak 7:1-13)

1 Da ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Zerrusalem
wirri basirrdügabi togobórr Yesuka. Oya imtinóp
2 wagó, “Marü umulbain olmala ia mibü abalbobatalab gida iade
amgündako? I alom nóma kaindako, i tibiób tang inzan koke
baguldako mibü gidazan bóktanda!”
3 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E wa Godón gida
bóktan poko iade amgündakla, ama yabiób abalbobatalab gida
mamoandakla?
4 God igó yarilürr wagó, ‘Ma moba aipab nis morroal angón
namülün.’ Akó, ‘Nadü oloma tóba aipab nis nótó nómórre, büdüldü
ki ingrinam.’
5 A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi
nóma yarile tóba ab a aip nis tangamtinüm, a ma kubó igó bóktóne
wagó, ‘Ini Godón akyarrón klame, oya ngi klame,’
6 da ene oloma tóba aipab nis koke tangnamtine ene klame.* Inzan
morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón gida
bóktan poko kuri alkamülane.
7 E taepurrane bóktan pamakla! Prropet Aesaya wata amkoman
yarilürr, yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü wagó,
8 “ ‘God igó bóktanda wagó, “Ini pamkolpama kürü taeane [ótókdako],
a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.
9 I kürü enan küp-koke ótókdako,

15:4 Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Duterronomi 5:16; Lebitikus 20:9 * **15:6** Ene oloma Godón timam kuri emngyele ene klamdó.

zitülkus i pamab bókam bagósórrón gida umul baindako, wamaka kürü gidako!” ’ ”

Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda
(Mak 7:14-23)

10 Yesu pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó, “Tübarrkrru akó bóktanan ⌊küp ipüdam⌋!
11 Paman taedó ne klama tótókda, oya we klama koke ⌊tómanan⌋ ngitanda Godón ilküpdü.† A taedógabi ne klama burruanda, wató tómanan ngitanda.”
12 Umulbain olmala oyaka togobórr, we bóktónóp wagó, “Ma ia umulóla, Parrisia ngürsilüm kuri bairre, i ene bóktan nóma barrkrrue?”
13 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Blaman zid, kürü kwitüm Aba koke ne kla iritürr, wa sab blaman azibe.
14 Da e ibü elókam! I ilküküp murrbausürrün pamako, ilküküp murrbausürrün pam nidi balngomóldako. Darrü ilküküp murrbausürrün pama kamad nóma elngomóle, nizana sab aupi kugupidü.”‡
15 Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma kibüka ngaen-gógópan ene alap-alap bóktanan küp kóbó okaka simzazil!”
16 Yesu ibübóka wagó, “E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa pamkolpamzan?
17 E ia kokean apadódakla? Pama ne kla aloda, bikómdü tótókda. Olgabi ama akó pulkakak we alkomólda, lae müótüdü.
18 A paman taedógabi ne klama burruanda, moboküpdügabi tótókda. Ini nadü elklazako, pam we klama tómanpükü ainda Godón ilküpdü.
19 Oya moboküpdügabi ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpitótók, pam amkal, kol a pam gómól, kolae sarrgiwóm tonarr, gómól, obae tiz, akó obae bóktan alión ngibürrabkwata panzedó.
20 Da ene elklaza módógako, pam idi tómanan ngitandako Godón ilküpdü. Pama go popa tómanpükü tange ta nóma elo-e, oya we klama koke tómanpükü ine Godón ilküpdü.”§

Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr
(Mak 7:24-30)

21 Yesu olgabi we bupadórr,* ama Taerr akó Saedon, wirri basirr nis minggüpanan, we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr.
22 Da módóga, darrpan Keinün kol, ola nótó ngyaben warilürr, Yesuka we katókórr. Wa inzan taegwarrkü katóklórr wagó, “Lod! ⌊Deibidün⌋ Olom, gyaurka, ma kürü gyaur kóse! Kürü óp oloman bübdü kolae samu yarilürr, da wa amkoman kolaean pokodómato!”
23 Da Yesu darrü poko oyaka koke bóktanórr. Umulbain olmala oyaka we togobórr, da oya arüngi ilóp wagó, “Ini kol ugó zirrzwapó! Wa mibü solodó metat taegwarrkü akyando!”

15:9 Aesaya 29:13 † **15:11** Ini bóktanan küp módóga: *oya we klama koke alngomólda kolae tonarr tónggapónóm.* ‡ **15:14** Yesu Parrisiabkwata bóktanórr. **15:14** Luk 6:39 **15:18** Metyu 12:34 § **15:20** Inzan bóktande, Yesu Parrisian amtin bóktan poko yalkomólórr tang bagulankwata (15:2). * **15:21** Yesu Genesarret bwóbdü yarilürr (14:34).

24 Yesu koldó bóktanórr wagó, “Kürü God wató zirrkapónórr Isrrael
bamrükürrün ne ⌊sipko⌋, ibüka, a ka mogob pamkolpamabkü koke
tamórró.”
25 Yesu wa go ene poko enan bóktanórr, da ene kola ma Yesuka
natókórr, oya minggüpanan wakósingül we nülkamülürr oya atom
tóba tangamtinüm. Oyabóka wagó, “Lod, ma kürü tangkamti!”
26 Yesu oya bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, “Dümdüm
kokea, olmalab alo azeb, ama akó umedó aman.”†
27 Ene kola wagó, “Ene amkoman pokoa, Wirri Pam. A umea ta
tibiób abalab tógal lorodó alodako, tógal kwitüdügab ne burrula
balókdako.”‡
28 Da Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Kol, marü amkoman
bangun kari ta kokea! Marü ubi ne klamóma, kubó tómbapóne!” Da
dümdüman oya ngul oloma we dólóng bainürr.

Yesu Abün Azid Pamkolpam Dólóng Nyónónóp

29 Yesu ene bwób amgatórr, da Galili Malu kabe we mamoalórr. Da
podo kasilürr, ola mórran-mórran bainürr.
30 Wirri kolpam ngoroa ugón togobórr oyaka. I abün azid
kolpam tübarrmünürr oyaka: wapór bidal kolpam, ilküküp mur-
rbausürrün kolpam, kolae wapór kolpam, bóktan-koke kolpam, akó
ngibürr azidpükü nidi kwarilürr. Barrmülürr, kókó Yesun wapór
minggüpanan we sirrbünóp. Ibü blaman we dólóng ninóp.
31 Pamkolpama gübarirr aengóp ibü nóma nósenóp: bóktan-koke
kolpam bóktande, kolae wapór kolpam dólóng baindi, wapór bidal
kolpam agólde, akó ilküküp murrbausürrün kolpam morroal basende.
Da i Isrrael pamkolpamab God we yagürnóp.

Yesu 4,000 Pam Ngabyónürr
(Mak 8:1-10)

32 Yesu tóba umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Ibübóka wagó, “Ka
kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri
amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula. Kürü ubi babula ibü
alo ngabyón-koke zirrbapónóm tibiób basirrdü. Kwat-kwat tótókde,
ibü iltümüna kena tübyóng.”
33 Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, “Ki kubó abün alo
ne nóserre ini kolpam-koke bwóbdü, inzan pamkolpamab ngoro
ngabyónüm?”
34 Yesu ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia nigó brredako?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “7 Brredako akó aüdan kari wapi.”
35 Da Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp.
36 Da ene 7 brred akó aüd wapi yazebórr, Godón eso ekyanórr, syórr
nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp. Umulbain olmala ama
akó pamkolpam we nülinóp.
37 I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala
7 alóp murrnausóp, ne alo pokoa baminürr.
38 Ne kolpama elop, pam blaman kóta 4,000 kwarilürr, kol a
karipókal koke etóngóp.

---

† **15:26** Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apónda, Zu pamkolpam-koke nidipako. ‡ **15:27** Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burrulzan alodako.

39 Yesu pamkolpamab ngoro tibiób basirrdü we zirrnapónóp, solk-
wat tüób butüdü we kasilürr, ama Magadan bwób órdóbóna we
wamórr.

16

Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Ngibürr Parrisi akó [Sadusi pama] Yesuka togobórr oya apókóm,
da i oya we yatop darrü kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm, ibü
igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia.
2 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Abüsa nóma botoe, e
igó bóktónane wa, 'Sab morroal ngürrase, zitülkus pülpül óe-óea.'
3 Akó irrbianande e igó bóktónane wagó, 'Errkya ngup ngürra,
zitülkus pülpül óe-óea akó tümün-tümüna.' E umulakla bwób tonarr
apónóm, a e ma gaodó koke iadeakla Godón tulmil bómzyatóm, errkya
ne tonarra tómbapóndako?*
4 Ini lüólan pamkolpam kolaeanako akó i Godón amkoman koke
angundako, zitülkus i kürü wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrü
wirri tulmil koke tónggapórrón yarile, wata prropet Zonakazan ne
wirri tulmila tómbapónórr."†
Yesu ibü we nümgütóp, da we wamórr.

Parrisi a Sadusi Pam, Ibü Kolae Umulbain Bóktan
(Mak 8:14-21)

5 Da umulbain olmala ta malu dakla dorro we baurrürr, Yesu ne
yarilürr. Ibü bamrükürr brred amarrum inkü.
6 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "E ta mamka! E umul-umul
kwarilün Parrisi akó Sadusi pam, ibü istabkwata."‡
7 I tibiób we ikik koralórr wagó, "Wa igósidi bóktanda, zitülkus mi
brred koke tübarrmüna."
8 Yesu umul bainürr i ne poko bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp
wagó, "E iade ikikdakla yabióbka wa, 'Mibü brred myamem babula.'?
9 E ia [küp apad] küsilanakla? Yabü ia koke ngambangólda, ka ne 5
brred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrün alo
pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre?
10 Akó ene 7 brrede, ka akó 4,000 pam ngabyórró. Yabü ia koke
ngambangólda, e akó olgabi nigó alóp murrnausnarre, ne pokoa
baminürr?
11 E wa küp tai koke iade apadódakla, ka yabüka brredankwata koke
bóktan namüla? Yabiób tai ngabkónamke Parrisi akó Sadusi pam, ibü
istdügab!"
12 Da ene pokodó umulbain olmala küp we esenóp, wa ibüka
igó poko koke bóktan yarilürr tibiób morroal ngabkanóm brredan
istdügab, a wa Parrisi akó Sadusi pam, ibü kle-kle umulbainankwata
bóktan yarilürr.

16:1 Metyu 12:38; Luk 11:16 * **16:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 2 akó 3 babulako. † **16:4** Zona ngaen aüd ngürr wapian dupidüzan amanórr, Yesu sab ta aüd ngürr gapókdó yarile. **16:4** Metyu 12:39 ‡ **16:6** *istabkwata* wa igó poko bóktanda wagó, *ibü kolae tonarrabkwata. Ist* plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: *yeast*. Kari ist burua plaoa wirri ainda. Ini alap-alap bóktan inzana: ista plaoazan wirri ainda, Parrisi akó Sadusi pam, ibü kolae bóktan tulmila pamkolpamab gyagüpitótók kolaedó amarru kain kwarilürr. **16:6** Luk 12:1

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yesu wamórr we bwóbdü, Sesarria Pilipi§ wirri basirr nege. Wa
tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia bóktandako,
ka nótókla, Pamkolpamab Olom?”
14 I oyabóka wagó, “Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó,
ma Zonla, ⌊Baptaes Bain⌋ Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó,
ma prropet Ilaezala, ngibürra wagó, ma prropet Zerremaeala, akó
ngibürra go wagó, ma darrü prropetla, ngaen nótó tamórr.”
15 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla
kürükwata, ka nótókla?”
16 Saemon Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene ⌊Kerrisola⌋, arról
Godón olom.”
17 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Marüka barnginwóm
ki yarilün, Saemon Pita, Zonón olom! Ini amkoman bóktana popa
pamdógab koke tame. A marüka ini bóktan kürü Aba okaka simzazile,
kwitüm nótókase!
18 “Akó ka marü igó ayaldóla, ma Pitala.* Ini wirri ingülküp kwitüm,
ka sab kólba sos we elo. Büdülan arünga sab kürü sos kokean ⌊ut-ut
ine⌋.
19 Ka sab marü balngomól arüng mókyeno pamkolpam ok bainüm
ia Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm, ta ia koke.† Ma ini tüpdü
pamkolpam ne kla tómbapón-gum nólenónómo, ka ta kwitüm kuri
nólenónóma, akó ma tüpdü pamkolpam ne kla ok ninünümo, ka ta
kwitüm ok kuri ninünüma.”
20 Yesu tóba umulbain olmal arüng bóktan we nókyenóp wagó,
“Darrü pam azazilgu igó, ka ene Kerriso módógla.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Ene ngürrdügabi, Yesu tóba umulbain olmaldó tóba panzedó
we pupo bainürr wagó, “Ka sab Zerrusalem wirri basirrdü wamo
abün-abün azid aengóm ⌊balngomól byarrmarr pamdógabi⌋, wirri
prristdügabi, akó Mosesón gida umulbain pamdógabi. Sab kürü
büdülümpükü kómkólórre a aüd ngim ngürrdü, God kürü sab
kürsümüle arróldó.”
22 Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr wagó, “God
gyaur ki yarilün marüka! Inzan klama sab kokean ki tómbapó
marüka!”
23 Yesu tübyalüngürr, da Pitaka bóktanórr wagó, “Yaya kürükagab,
satani, ma kakota alkomól! Ma kürü kwat murrausüm kaindóla.
Zitülkus módóga, ma Godón elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü
gyagüpitótók tüpan elklazadóma.”
24 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi
yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros
bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale.

---

§ **16:13** *Sesarria Pilipi*: Pilip king Errodón siman olom yarilürr. Wa ene basirr elórr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi, Sesarria Pilipi, oya küp módóga: *Pilipün Sesarria.* * **16:18** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *wirri ingülküp.* † **16:19** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Ka sab marü* key *mókyeno Godón Balngomól Bwób mamtae tapakum.* **16:19** Metyu 18:18; Zon 20:23 **16:24** Metyu 10:38; Luk 14:27

25 Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid
ainüm, wa sab tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab
tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke
arról esene.
26 Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm,
a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Ia darrü kla asine, wa
tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula!
27 "Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, tótók kari pokola kólba Aban
⌊wirri kómal zyónpükü⌋ akó kólba anerrupükü. Ka sab darrem
nüliónünümo darrpan-darrpan pam tibiób tórrmen ngarkwatódó.
28 Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla
bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, nóma tamo, kólba king ngi baterrón, pamkolpam bal-
ngomólóm."

17

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon, Zeimsün
zoret. Wa ibü tibióban imarrurr wirri pododó.
2 Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr bainürr. Oya obzeka
abüszan zyón bapón yarilürr, akó oya mórrkenyórrapükü ta gabülplie
ongang bapón kwarilürr.
3 Da módóga, Moses akó Ilaeza* ibüka okaka tübyórri, Yesukü ikikdi.
4 Pita Yesuka bóktanórr wagó, "Lod, mi morroal ainizanakla! Marü
ubi ne nóma yarile, ka kubó aüd twal müót balmelo, darrü marünkü,
darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü."
5 Pita enezan bóktan yarilürr, da módóga, zyónan pülpül pokoa
we tamórr ibü sisingül. Akó bóktan bómgóla we sidórükürr pülpül
pokodógab wagó, "Ini kürü kólbanan Olome. Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋
oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya bóktan amkoman
ipadólamke!"
6 Ene aüd umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i kari gum
ta koke koralórr. I balókórr, obzek tüpdü.
7 Yesu ibüka we tamórr da ibü namurróp. Ibübóka wagó, "Ugó
bazeb! Gumgu!"
8 I ngabkanóm ilküp nóma kwit bainóp, i ngibürr pam koke
nósenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.
9 I pododógabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp
wagó, "Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó
God kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab büdüldügab nóma
kürsümüle."
10 Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, "Mosesón gida
umulbain pama iade bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan
wató tame akó ⌊Kerriso⌋ ama solodó tame?"

16:25 Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25 **16:27** Metyu 25:31; Rrom 2:6 **17:1** 2 Pita 1:17-18
* **17:3** *Moses* akó *Ilaeza* ngaerrón prropet nis namülnürri. **17:5** Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10** Malakae 4:5

11 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza† wa tótókda,
ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm.
12 A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr, da pamkolpama oya
koke emzyetóp akó i tibiób ubidügab kolae tómbapónónóp oyaka. Ka,
Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab dadan ngarkwatódó azid aengo
ibü tulmildügab.”
13 Ene pokodó, Yesun umulbain olmala küp we esenóp wagó, Yesu
ibüka Zon [Baptaes Bain] Pam, oyakwata bóktanda.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma alkomólórr pamkol-
pamab ngorodó, darrü pama Yesuka tamórr, wakósingül nülkamülürr
oya obzek kwata.
15 Oyabóka wagó, “Wirri Pam, gyaurka, ma kürü olom gyaur ese! Wa
kari azid kokea. Ene azida oya nóma amiógda, oya tüpdü singalkalda
akó ola pepes apón yarile. Abün münüm wa urdü ó naedó aupda.
16 Ka go marü umulbain olmaldó idüda, a ibü gaodó koke yaril oya
dólóng ainüm.”
17 Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-
koke akó kolae tonarr lüól pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan
ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari müp kokea metat yenkü ngyabenóm
yabü amkoman bangun kokede. Ala sidüdam ene olommokur
kürüka!”
18 Yesu ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm, da wa ene
olommokurdügabi tubrranórr. Wata ugósan ene olommokura dólóng
bainürr.
19 Da umulbain olmala Yesuka we togobórr tebe-tebe pokodó, oya
amtinüm. Wagó, “Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?”
20 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Zitülkus módóga,
yabü ne amkoman bangune gaodó kokea! Zitülkus módóga, ka
yabü amkoman poko byaldóla: yabü amkoman bangun ne inzan kari
nóma warile, wamaka karian küpa, da e ini podo kuri ilane wagó,
‘Algabi ugó bupa, ama aum wam!’ Da igósidi kuri wame! Blaman
Godón ubi ngarkwatódó elklaza sab igósidi yabüka popadan kwarile
tómbapónóm!”‡

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 Umulbain olmala darrpan pokodó nóma kwób bazenórr Galilim,
Yesu ibübóka wagó, “Darrüpa sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla,
pamkolpamab tangdó küngrine.
23 I sab kürü büdülümpükü kómkórre, da aüd ngim ngürrdü,
God sab kürü ugón kürsümüle arróldó.” Ini bóktan arrkrrudi, oya
umulbain olmal kari gyaur ta koke kwarilürr.

[Godón Gyabi Müótan] Taks Mani

---

† **17:11** *Ilaeza*: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon [Baptaes Bain] Pam yarilürr. **17:12** Metyu 11:14 ‡ **17:20** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 21 asine. Igó bóktanda wagó, “Wata tórea amaik yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula.” (Mak 9:29) **17:20** Metyu 21:21; Mak 11:23; 1 Korrint 13:2

24 Yesu tóba umulbain olmalpükü Kaperrna-um wirri basirrdü
nóma tamórr, Godón Gyabi Müótan taks mani dakabain pama Pitaka
togobórr. Oya imtinóp wagó, “Yabü umulbain pama Godón Gyabi
Müótan taks mani§ ia arrbünda?”
25 Pita ibübóka wagó, “Ó, wa ta arrbünda!”
Pita Yesun müótüdü nóma bangrinürr, ngaen-gógópan Yesu wató
bóktanórr wagó, “Saemon,* marü gyagüpitótók iada? Ini tüpan
kinga taks mani ia nibióbkagab azebdako? Ia tibiób bwób pamkol-
pamdógab, ta ia mogob pamkolpamdógab?”
26 Pita bóktan oyaka we yalkomólórr wagó, “Taks mani mogob
pamkolpamdógabi azebdako.”†
Yesu bóktan inzan yalkomólórr wagó, “Da taia, oya küp igósa, bwób
pama tib koke urrbule.‡
27 A mi ini pamkolpam ngürsilan koke ngintirre. Ma maludü ugó
wam, arreag amaik. Da ma ngaen-gógópan ne wapi amurruto, oya
taedó ma kubó mani küp eseno. Ipadke da taks mani dakabain pamdó
idódke. Kubó gaodó yarile mibü nizanabkü Godón Gyabi Müót taks
mani akyanóm.”

18

Wirri Ia Nótóke Godón Kingzan Balngomóldó?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Ene dadan tonarr ngarkwat, Yesun umulbain olmala oyaka to-
gobórr, da oya imtinóp wagó, “Godón Kingzan Balngomóldó amkoman
wirrian ia nótóke?”
2 Yesu kari olom tóbaka ngyaunürr, oya zamngól-zamngólan we
yónürr tibiób aodó.
3 Wa bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e Godón
Kingzan Balngomóldó koke barrbuno, ngarkwat kókó e yabiób kolae
tonarrdógabi tübyalüngane akó kari olmalpókalzan bainane.
4 Da ene inzanase, nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, ini kari
olomzan, wa wirrian pama Godón Kingzan Balngomóldó.
5 Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü,
enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda.

Kolae Tonarr Elókam!
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri
kugupi bapórrón ingülküp* ki amrókrre oya gepkodó, ama ki
amanikórre kukurru maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa

§ **17:24** Isrrael pamkolpama Godón Gyabi Müótan taks arrbün kwarilürr. Blaman pam, 20 pail nóma bainónóp, blaman pailzan ene taks mani irrbünónóp. I ene mani küp yazebnóp Godón Gyabi Müótüdü elklaza tómbapónóm. * **17:25** *Saemon* Pitan darrü ngi yarilürr. † **17:26** Ugón Rrom wirri pama taks mani tibiób pamkolpamdógab koke azeb kwarilürr; i wata mogob pamkolpamdógab wazeblórr, i nibiób kantrri gazirri tibióbkü yazebnóp balngomólóm. ‡ **17:26** Yesun bóktanan küp módóga: Yesu tóba umulbain olmalpükü Godón Gyabi Müótan taks mani koke ki urrbule, zitülkus i Godka mogob pam kokeako; Yesu wa Godón Olome akó umulbain olmal Godón pamkolpamako. Yesun amkoman angun-koke Zu pamkolpam ma mogob pamkolpamako. I wata taks mani ki urrbule. **18:1** Luk 22:24 **18:3** Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:6** *ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *millstone.* Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna.

popa olom,† kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr tónggapónóm
nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile.
7 Godón ngürsila sab tame ini tüpan pamkolpamdó, kolae tonarr
tómbapónóm nidi balngomóldako. Blaman tonarr inzan tulmila
tómbapóndako, a Godón ngürsila sab tame ene olomdó, ini kolaea
noakama tótókda!
8 "Marü tang a wapór ibükagab darrüpa ne kolae tónggapónóm
nóma müdüde, da itül a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan tangpükü
ó darrpan wapórpükü ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ nóma bangrino, ene
ma tai kolae kokea. A marü nis tang nispükü ó nis wapór nispükü
⌊metat bólmyan urdü⌋ nóma mumanikórre, ene amkoman kolaean
yarile.
9 Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma
müdüde, da irrua a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan ilküppükü
ngarkwat-koke arróldó nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A
marü nis ilküp nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórre,
amkoman kolaean yarile.

Bamrükürrün ⌊Sipan⌋ Alap-alap Bóktan
(Luk 15:3-7)

10 "Tai ngakónam, inzan popa olom alzizi amaikgum. Ka yabü igó
byaldóla, ibü tangbamtin anerru kürü kwitüm Aban obzek kwata
metat asisko.‡
12 "E ia gyagüpi tótókdakla, darrü paman ne 100 sip nóma korale,
darrüpa nóma busue? Wa kubó ia laró tónggapóne? Wa kubó ene
99 podo kabedó ola bimgüte, da tüób kubó ene bamrükürrün kla
amkünüm wame.
13 Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa ne ene darrpan nóma esene,
wa kari bagürwóm ta koke yarile oyaka, da koke ne 99 sipa bamrükóp,
ibüka ama inzan bagürwóm koke yarile.
14 Ene dadan ngarkwatódó, mibü kwitüm Aban ubi babula, popa
oloma bamrüke.

Lodón Amkoman Angun Zonaretan Kolae Tonarr Dümdüm Akyan Iada

15 "Marü Lodón amkoman angun zonareta ne kolae tonarr nóma
tónggapóne marüka, da oyaka wamke, da yalke wa ne kolae
tónggapóne. Pamkolpama koke umul bairre, wata e yabian amaniki
ene bóktan. Marü bóktan ne nóma arrkrrue, ma moba ene zonaret
kuri salkomóla.
16 Ene oloma ne marü bóktan koke nóma arrkrrue, da kubó darrpan
ó nis pampükü wamke oyaka, Mosesón gida ngarkwatódó. Ene
igósüm, 'nis ó aüd kolpama wata sab bóktórre wagó, i darrü kolae
tonarr esenóp. Da nis ó aüd kolpama inzan nóma bóktórre, ene kolae
tonarra amkoman tómbapónórr.'
17 Wa ne ibü bóktan koke nóma arrkrrue, da blaman kla ma sosdó
pupo ninünüma. Dómdóm, wa ne sosan bóktan koke nóma arrkrrue,

---

† **18:6** *popa olom*: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. **18:8** Metyu 5:30 **18:9** Metyu 5:29 ‡ **18:10** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 11 asine. Igó bóktanda wagó, "Pamkolpamab Oloma ibü zid bainüm tamórr, bamrükürrün nidipako." (Luke 19:10) **18:15** Luk 17:3 **18:16** Duterronomi 19:15

da oya popa elkomólamke Godónbóka umul-kók pamzan akó ⌊taks
mani dakabain pamzan⌋.
18 “We ngarkwatódó, ka yabü amkoman poko byaldóla: e ini tüpdü
pamkolpam ne kla tómbapón-gum nólenane, ka ta kwitüm kuri
nólenónóma, akó e tüpdü pamkolpam ne kla ok ninane, ka ta kwitüm
kuri ok ninünüma.
19 “Ini amkoman pokoa! Ka yabü akó ngibürr bóktan byaldóla. Nis
pam nisa yabükagab ini tüpdü ne darrpan gyagüpitótók akó darrpan
moboküpi nóma namüli darrpan klamóm tóre akom, kürü kwitüm
Aba sab ibü nókyene.
20 Zitülkus módóga, enana nis ó aüd pama kürü ngidü nóma kwób
bazene, ka ola asinla ibü aodó.”

Kolae Tonarr Barrgon Alap-alap Bóktan

21 Pita Yesuka tamórr, da imtinürr wagó, “Lod, kürü Lodón
amkoman angun zonareta kürüka kolae tonarr metat nóma yarile, ka
ia oya kolae tonarr nigó münüm norrgonónómo? Ia 7 münüm?”
22 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke, 7 mün gaodó
kokea. Ka marü igó ayaldóla, ma moba Lodón amkoman angun
zonaretan kolae tonarr metat§ barrgon namulo.
23 We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzana: Darrü king
asi yarilürr. Darrü ngürr oya ubi tóba elklaza ngabkan pamab mani
ngarkwat dümdüm ainüm yarilürr.
24 Wa ngarkwat nóma bókyanórr, darrü oya elklaza ngabkan pam
sidüdóp. Ene pama tóba wirri pamdógab amkoman wirrian mani
ngarkwat* dedidü yazebórr.
25 Ene elklaza ngabkan pam gaodó koke yarilürr tóba wirri paman
dedi amkalóm. Kinga tóba ngibürr zaget pam nilóp wagó, ‘Ini pam,
tóba kol akó olmal, akó oya blaman ne elklazako sel ninamke, wa ne
kla dedidü ipadórr, we kla amkalóm.’
26 Da ene elklaza ngabkan pama wakósingül we nülkamülürr kingan
obzek kwata, da oya yatorr wagó, ‘Kürü wirri pam! Ma kürü ayalgu
moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem blaman elklaza marü
mülino!’
27 Kinga oya gyaur bóktan ipadórr, da oya we yalórr wagó, ‘Ma
moba dedi amkalgu; ka kuri norrgonónóma!’ Da müót kalkuma we
zirrapónórr.
28 “Ene elklaza ngabkan pamazan wamlórr, da tóba zaget ka-
madpükü baserri, oya mani dedidü nótó yazebórr ngibürr kina.†
Tóbaka idódürr, gepkodó arümürr. Oyabóka wagó, ‘Kürü darrem
kókya, ma ne kla ipadórró!’
29 Oya zaget kamada wakósingül we nülkamülürr. Oya yatorr wagó,
‘Ma kürü ayalgu moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem marü
elklaza mülino!’

18:21 Luk 17:3-4 § **18:22** *metat*, Grrik akó Mórrke-mórrke bóktane ma inzan angrirrüna: *70 times 7.* * **18:24** *amkoman wirrian mani ngarkwat*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *10,000 talents*. Ene tonarr, darrpan zaget pama 15 pailüm zaget yarilürr darrpan *talent* apadóm. Ene zaget pama 150,000 pailüm zaget ki yaril ene dudu ngarkwat amorranóm! Oya gaodó koke yarilürr inzan wirri ngarkwat akonóm. † **18:28** *ngibürr kina*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *100 denarii.* Ene tonarr, darrpan zaget pama tokom melpalóm zaget yarilürr 100 *denarii* azebóm. Ini dedi blaman karian yarilürr tóbanan wirrian dedidügab.

30 Da wa oya bóktan koke ipadórr. Oya tümün müótüdü we
amaikürr, ngarkwat kókó wa ene dedi ki emkóle.
31 Oya zaget kamdala nóma esenóp ne klama tómbapónórr, i kari
gyaur koke koralórr, da king blaman kla azazilüm we ogobórr.
32 Da kinga ene ngaen-gógópan elklaza ngabkan pam akó ngyaunürr.
Oyabóka wagó, ‘Ma küp-koke zaget pamla! Ka marü dedi arrgorró,
ma kürükagab ne ngarkwat sipadórró, zitülkus ma kürü katorró.
33 Ma moba zaget kamadódó gyaur ki namüla, ka marükazan gyaur
namülnürrü.’
34 King kari ngürsil ta koke yarilürr ngaen-gógópan elklaza ngabkan
pamdó, da ene olom tümün müótüdü we zirrapónórr. Tümün müót
ngakan pama oya ola emkalnóp, ngarkwat kókó ta wa tóba dedi ki
emkóle.
35 Da ene inzanase, e yabiób Lodón amkoman angun ⌊zonare-
talab⌋ kolae tonarr ne koke nóma norrgonane yabiób amko-
man moboküpdügab, kürü kwitüm Aba ta sab yabü dadanzan
nangónórre.”

19

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr
(Mak 10:1-12)

1 Yesun ini bóktana nóma blakónórr, Galili amgatórr, ama Zudia
bwóbdübóna wamórr, Zodan tobarr dakla dorro.
2 Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr, da ibü we dólóng
nyónónóp ola.
3 Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr
tóba bóktandógab. I oya imtinóp wagó, “Mibü gidadógab ia taia,
pama kol amaiküm popa pokodógab, ta ia koke?”
4 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E Godón Wibalómórrón
Bóktan ta etóngarre igó ne poko yarilürr wagó, ‘Bwób zitüldü, God
blaman elklaza nóma tómbapónórr, wa ibü igó tónzapónórr, pam a
kol’.
5 God igó yarilürr wagó, ‘Ini zitülkusdü pama tóba aipab nis
nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ma darrpan bübüm baini.’
6 Igósidi i ma nis kokeamli, a ma darrpanamli. God ne kla dayónda
darrpan pokodó, pama kokean nürrgrrüte.”
7 Parrisia Yesun imtinóp wagó, “Da Moses wa pam iade arüng
bóktan ekyanórr, kol amaik peba mórrag* kol akyanóm, wirri ngi
pama ne kla wialómórr, da we klampükü amaiküm?”
8 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü ene kwat Moses
igósidi nómtyenóp yabiób kol amanóm, zitülkus e Godón gida bóktan
poko mamoanóm kokeanómakla. A pam a kol nóma tónzapónórr,
inzan tonarr ugón babul yarilürr.
9 Ka ma yabü igó byaldóla: Nadü pama tóba kol zumanike popa
pokodó, a pam gómólankwata koke, akó darrü kol zumige, wa kol
gómól yarile.”†

19:4 Bwób Zitül 1:27; 5:2 **19:5** Bwób Zitül 2:24 * **19:7** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. **19:7** Duterronomi 24:1-4 † **19:9** Ngibürr Grrik bóktane tange wialómórrón Godón Buk kugupidü, atang opor 9b asine. Igó bóktanda wagó, “Darrü pama ne akó ene amaikürrün kol nóma zumige, wa ta kolae tonarr kuri tónggapóne.” Ma 17:20 ngakanke.

10 Yesun umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, “Inzan ne nóma
yarile pam a kol ibüka, da morroal igósa, kol bumióg a pam bumióg
ki yarilün!”
11 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Blaman pamkolpama ini
bóktanan küp koke asendako, wata idi, God nibiób nókyenóp, igó,
12 ene pokodó abün küpako, pama kol koke iade amiógda. Ngibürra
we zitülkusdü, i gaodó kokeako kol bumiógüm, i ne ngarkwatódó
tóbabótórr. Ngibürra go we zitülkusdü, pama ibü pugum küp nüsilóp.
Akó ngibürra go we zitülkusdü, Godón Kingzan Balngomólankwata.
Ini umulbain bóktan apadóm gaodó nótó yarile, wa ki ipa.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Ngibürr pamkolpama kari olmalpókal tübarrmünürr Yesuka, ibü
singüldü tóba tang nis amelóm akó ibünkü tóre ki eko-e. Da umulbain
olmala ma ene kolpam we nagóp amarrugum.
14 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka!
E ibü burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan
olmalpókal nidipko!”
15 Da módóga, wa darrpan-darrpandó tóba tang nis nómngyelórr
ibü bles byónüm, da tüób olgabi we wamórr.

Küsil Mórrel Pam
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Darrü tonarr, küsil pama Yesuka tamórr. Oyabóka wagó,
“Umulbain pam, ka ia laró morroal tórrmen tulmil tómbapono
⌊ngarkwat-koke arról⌋ apadóm?”
17 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kürü iade
amtindóla morroalankwata? Ene wata Darrpana morroal nótóke, God
tüób. Godón ne gida bóktan pokoko, ma we kla emorrono ngarkwat-
koke arróldó tótókóm.”
18 Wa imtinürr wagó, “Ia nadü ne gida bóktan pokoko?”
Yesu bóktanórr oyaka wagó, “Ma darrü olom büdülümpükü
amkalgu, ma kol ó pam gómólgu, ma gómólgu, ma obae tiz bóktan
adrratgu darrü olomankwata,
19 ma moba aipab nis morroal angón namülün, marü ⌊moboküpdü
ubi⌋ moba minggüpanandó ne olome‡ inzan ki yarilün, marü
moboküpdü ubi mobakazane.”
20 Ene küsil pama we bóktanórr wagó, “Ka go blaman ini gida
bóktan poko amkoman amorran namülnürrü. Ka da ma akó laró
tónggapono?”
21 Yesu oyabóka wagó, “Ma ubi nóma namulo ⌊dudu kómal⌋ bainüm,
da ugó wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, ene mani sab
elklaza-koke ne kolpamko nülinünümke. Sab igósidi marü mórrel ma
kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”
22 Ene küsil pama ene bóktan nóma arrkrrurr, wa gyaurpükü we
wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.

19:18 Bazeb Tonarr 20:13-16; Duterronomi 5:17-20 ‡ **19:19** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrrandóla. **19:19** Bazeb Tonarr 20:12; Lebitikus 19:18; Duterronomi 5:16

23 Yesu tóba umulbain olmalbóka wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: sab kari müp ta koke yarile mórrel pamankü Godón Kingzan
Balngomóldó bangrinüm.
24 Ka yabü akó byaldóla, ⌊kamelan⌋ nabea nil tótórrana bangrinüm,
a mórrel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó
bangrinüm.”
25 Umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i karibóka-koke
gübarirr aengóp. I we imtinóp wagó, “Da ia sab dama nótó zid baine?”
26 Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó,
“Pamakanankü gaodó ta kokea tómbapónóm; Godka ma blaman kla
gaodómako.”
27 Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki blaman elklaza
oloknórró marüka atanóm!. Ki sab ia laró darrem ipüdórre?”
28 Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: küsil
ngyabena sab nóma tame, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab
kólba ⌊wirri kómal zyón⌋ kingan mórran klamdó nóma mórrono
pamkolpam balngomólóm, e kürü ne 12 umulbain olmalakla, e ta sab
yabiób kingan mórran klamdó bobrrono, Isrrael 12 zitül pamkolpam
balngomólóm.
29 Nadü oloma tóba müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipab nis,
olmal, akó tüp bimgüte kürünkü, ene oloma sab 100 münüm yazeble
ene elklaza akó wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.
30 Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó
nidipako, sab ma singül kwata kwarile.§

20

⌊Grreip⌋ Apapdó Zaget Pam

1 “We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzanase: Ir-
rbianande, darrü grreip apapan aba wamórr zaget pam bumiógüm
tóba grreip apapdó zagetóm.
2 Wa ubi bainürr darrpan-darrpan zaget pam darrpan ⌊silba⌋ mani
küp* darrem aliónüm. Da i ubi bainóp. Ene wata angrirrün ngarkwat
yarilürr apapdó zaget pamabkü. Da wa ibü we zirrnapónóp tóba
apapdó zagetóm.
3 Irrbianande, abüsa tüngürürr kókó dadamüz. Wa akó elklaza bu-
mióg pokodó we wamórr. Da ngibürr pam nósenóp popa bórrangde,
i darrü kla koke tónggapón koralórr.
4 Wa akó ibü we nilóp wagó, ‘E ta ugó ogob kürü apapdó zagetóm.
Yabü ka kubó morroal darrem nülinünümo.’
5 Da i we ogobórr. Abüs singülküp nóma yarilürr, wa akó ngibürr
pam bumiógürr. Abüs aüd küp nóma emrranórr simam, wa akó
ngibürr pam bumiógürr. Wa ibüka ta dadan bóktan poko we
bóktanórr ibü darrem klamankwata.

19:28 Luk 22:30 § **19:30** Ini bóktanan küp aprrapórr módóga: *Ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, i wirri ngi kolpamako, i ngi-koke kolpamako Godón ilküpdü. Akó ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, i kari ngi kolpamako, i wirri ngi kolpamako Godón ilküpdü.* **19:30** Metyu 20:16; Luk 13:30 * **20:2** *silba mani küp*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: darrpan *denarius*. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr nóma zaget yarile, wa darrpan *denarius* ipüde.

6 Abüsa 5 küp nóma emrranórr, wa akó elklaza bumióg pokodó
wamórr. Wa akó ngibürr pam we nósenóp ola bórrangde. Wa ibü
nümtinóp wagó, ‘E ia ini ngürr popa larógóm amanikdakla, darrü kla
tónggapón-koke?’
7 I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, ‘Kibü darrü pama koke kuri
tübumige.’ Wirri pama ibü we nilóp wagó, ‘Da e ta ugó ogob kürü
grreip apapdó zagetóm.’
8 “Abüsa nóma bótaolórrma, apap aba tóba zaget alngomól
pambóka wagó, ‘Zaget pam ugó ngibau, da ibü kubó darrem kla
nülinünümke. Da ibüka we ngarkwat bókyanke, ka dómdóm solodó
nibiób bumiga. Kalma ola elakónke, ka ngaen-gógópan nibiób
bumiga.’
9 Dómdóm ne pam bumiógürr, abüsa 5 küp nóma emrranórr, ibü
blaman darrpan silba mani küp nülinóp.
10 Irrbianande nibiób bumiógürr, tibiób darrem azebóm nóma
ogobórr, ibü gyagüpitótók inzan yarilürr wagó, i ta kubó wirrian
darrem ipüdórre. A i ta darrpan silba mani küp yazebóp.
11 Tibiób darrem kla nóma yazebóp, we kakóm, apap ab we
murrkurr akrrónóp wagó,
12 ‘Ma abüs irrübüm ne pam bumiga, i wata darrpan abüs küpüm
zaget apórre. Ki wa dudu ngürr zaget korala abüs ururdü, da ma ma
kibü darrpan ngarkwat darrem iade tülinünüma?’
13 “Wa darrüdü bóktan yalkomólórr wagó, ‘Gódam, turrkrru! Ka
marü koke gómól-gómól mangóna. Ma ta müób ubi baina zagetóm
darrpan silba mani küp apadóm.
14 Da moba darrem ipa, da ugó wam müótüdü. Kürü ubi yaril, ka
solodó ne pam bumiga, ibü we ngarkwat nülinünüma, ka yabü ne
ngarkwat darrem alióndóla.
15 Kürü ene dümdüm asine. Kürü ubi laró tónggapónóma kólba
manie, ene kürü kólbakama! Ia marü gyagüp kolaea igósidi mómkóle,
zitülkus ka morroal tonarr olomla?’
16 “Da módóga, solodó nidipako, sab singül kwata kwarile, ó singül
kwata nidipako, sab solodó kwarile.”†

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Yesu Zerrusalem wirri basirrdü nóma kasilülürr, tóba 12 umul-
bain olmal kwat-kwat tótókde tebe-tebe pokodó imarrurr, akó ibüka
we bóktanórr wagó,
18 “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkol-
pamab Olom nótókla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam,
ibü tangdó ola küngrirre, da i kürü büdül bóktan sab ola kókyerre.
19 Olgabi ama akó Zu-koke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre. I
kürü sab we ⌊tiz kangónórre⌋ akó karrkukus sye-i kyólnórre, da kürü
krrosdó sab we kómngyerre. Aüd ngim ngürrdü, God kürü sab ugón
kürsümüle büdüldügab.”

Zeims a Zon, Ibü Aipan Bato Bóktan
(Mak 10:35-45)

† **20:16** Ini bóktanan küp módóga: *Godón bóktan solodó nidi barrkrrurr, sab singül kwata kwarile; Godón bóktan ngaen-gógópan barrkrrurr, sab solodó kwarile.* **20:16** Metyu 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

20 Zebedin siman olom nis,‡ ibü aipa katókórr Yesuka, tóba nis siman
olom nispükü. Wa tóba wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata,
tóba ubi pupainüm darrü klamóm.
21 Yesu oya umtinürr wagó, “Marü ubi larógóma?”
Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü dümdüman kyal, kürü
ne siman olom nisamli marü minggüpanan mórróni moba Kingzan
Balngomól Bwóbdü, darrüpa marü tutul kwata, darrüpa marü banól
kwata.”
22 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-kókakla e larógóm bato-
dakla! E ia gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódódóm
kaindóla?”§
I bóktan yalkomórri wagó, “Ki gaodómamli.”
23 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idüdi,
ka ne müp ódódóm kaindóla. A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm
mórranóm kürü tutul kwata akó kürü banól kwata. Sab kürü Aba
wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkü kuri tónzapónórr.”
24 Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü
ngürsila yazebórr ene nis narezoreti pam nisdü, Zeims a Zon.
25 Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka
wagó, “E umulakla, Zu-koke nidipako, ibü singüldü pama pamkolpam
zirrbapón-bapón balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü wirri arüngi
balngomóldako.
26 Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngi bainüm
yabü aodó, wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril.
27 Akó yabükagab singüldü tótókóm nótó nóma yarile, wa yabü
⌊leba zaget olom⌋ ki yaril.
28 Ene inzana, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósidi koke tamórró
igó, pamkolpama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam
popa tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkü
darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.”

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nisab Ilküp Dólóng Nyónürr
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerriko wirri basirr nóma am-
gatórr, ibüka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr.
30 Da módóga, nis ilküp murrbausürrün pam nisa kwat kabedó
mórran namülnürri. Nóma arrkrrurri wagó, Yesu ibü arrgrratódae, i
górrgarri wagó, “Lod, ⌊Deibidün⌋ Olom, kibü gyaur tóse!”
31 Ene pamkolpama ibü nagóp, da nilóp piküp bainüm. A i ma
górrganóm tai arüng ipadnürri wagó, “Lod, ⌊Deibidün Olom⌋, kibü
gyaur tóse!”
32 Yesu zamngólórr, da ibü nginaunürr. I nóma turrürri, wa ibü we
nümtinürr wagó, “Ia yabü ubi ka yabünkü laró tónggapono?”
33 I we bóktarri wagó, “Lod, gyaurka, kibü ilküp ugó tomgolnónóm!”
34 Yesu ibü gyaur nósenórr, da ibü ilküp we namurróp. Dümdüman
ibü ilküpa we tomgolóp, da i Yesuka we akyarri.

---

‡ **20:20** *Zebedin siman olom nis* Zeims akó Zon namülnürri, Yesun umulbain olmaldógab nis namülnürri. § **20:22** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *“E ia gaodómamli ini kübüldügab anónóm, ka ne kübüldügab anónóm kaindóla?”* **20:25** Luk 22:25-26 **20:26** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

21

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

1 Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópma, i darrü
basirr we emrranónóp, ngi Betpage, ⌊Olib Podo⌋ kabedó. Yesu tóba
umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnapónórr
2 ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurram kókó yabü singül kwata
ne basirrse. E kubó nóma bangrini, dümdüman e kubó óp ⌊donki⌋
tóba kyampükü oseni, sye-i amrókrrón. Kubó nogoamke, da kubó
tüdüdamke.
3 Darrü oloma ne yabüka darrü poko nóma bóktóne, kubó igó ilamke
magó, 'Lod ini nis klamóm sógóse. Da wa kalma büsai talkomóle.' "
4 Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa
prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
5 "Zerrusalem pamkolpam* nilam,
'Ngakónam, yabü kinga yabüka tótókda!
Wa tüób mómók tonarr pama. Wa donkie tótókda,
donki kyam kwitüm mórrarróna.' "
6 Da umulbain olom nisa we aurrürri, da tónggapórri ibü Yesu
enezan nyalórr tónggapónóm.
7 Ene donki tóba kyampükü we tüdüdóp Yesuka. I tibiób tumum
mórrkenyórr we nüdrratrri ene nis donki kwitüm. Yesu we kasilürr,
da mórrkenyórr kwitüdü mórran-mórran bainürr.
8 Wa enezan wamlórr, abüna pamkolpamab ngorodógab tibiób
tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm.
Ngibürra pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp, kwat kabedó kla,
da Yesun kwatódó we zursilürr.
9 Singül kwata ne pamkolpamab ngoroa ogoblórr akó oya solkwat
nidi zutalórr, oya wirribóka we yagürnóp wagó,
"Mi ⌊Deibidün⌋ Olom yagürnórre!†
Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda!
Mi Wirri Kwitüm Godón yagürnórre!"
10 Yesu Zerrusalem nóma bangrinürr, blaman basirr pamkolpama
barrkürrürr. Tibiób bamtinónóp wagó, "Ini ia nótóke?"
11 Yesuka ne pamkolpamab ngoroa zutalórr, ibüka we bóktanónóp
wagó, "Ini Yesue, ene prropet Nazarretgab, Galili prrobinsdüma."

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ Kal Akólórrón Pul Basirrdü
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

12 Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü we ban-
grinürr. Wa blaman kolpam kolabütan yarilürr, ola nidi sel bain
akó nidi bumióg kwarilürr. Mogob pamkolpamab mani nidi sensi
bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr. Gainao póyae
nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr. 13 Wa ibüka

---

* **21:5** *Zerrusalem pamkolpam*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Zaeonón óp olom*. Zerrusalemón darrü ngi Zaeon yarilürr. *Zaeonón óp olom* alap-alap bóktana. Oya küp módóga: *Zerrusalem pamkolpam*. Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda. **21:5** Aesaya 62:11; Zekarraea 9:9 † **21:9** *yagürnórre*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *osana*. Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *(kibü) zid tinünüm errkyadan*. Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. **21:9** Wórr Peba 118:25, 26

bóktanórr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
‘Kürü Müót sab wata inzan ngilian kwarile wagó, pamkolpamab tóre
müót.’ A e ma igó aindakla, wamaka gómól pamab ban bwóbe!”‡
14 Ilküp murrbausürrün pamkolpam akó kolae wapór pamkolpama
ene kal akólórrón pul basirrdü oyaka we togoblórr. Wa ibü blaman
dólóng ninóp.
15 Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama esenóp, Yesu
wirri morroal ne elklaza tómbapón yarilürr, akó i ta kari olmalpókal
nurrkrruóp taegwarrde Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul
basirrdü wagó, “⌊Deibidün Olom⌋ yagüram!” Ibü ngürsila igósidi we
yazebórr.
16 Da i Yesun we imtinóp wagó, “Ma ia arrkrrudóla kari olmalpókala
ne poko bóktandako?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, ka kuri nurrkrrunüma. E ta
Godón Buk kuri etóngarre, igó ne poko bóktanda wagó,

“ ‘Ma§ sab kari olmalpókal akó ngóm alo olmal umul ninünümo,
moba agürüm amkoman moboküpi.’ ”

17 Yesu ene pamkolpam ene wirri basirrdü nümgütóp. Wa we
wamórr Betani basirrdü. Ene irrüb ola umtulürr.

Yesu ⌊Pig⌋ Nugup Kolae Wyónürr
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Ene irrbianande, i Zerrusalem nóma bakolórr, Yesun aloa ipadórr.
19 Wa darrü pig nugup osenórr kwat kabedó, da we wamórr
ngakanóm. Darrü küp koke esenórr, wata pórngaean kwarilürr. Yesu
ene nugupdü we bóktanórr wagó, “Ma sab myamem küp kokean
waono!” Dümdüman ene pig nugupa odalórr, da nurrótókórr.
20 Umulbain olmala ene nugup nóma osenóp odalde, gübarirr
aengóp. Da i oya we imtinóp wagó, “Ini pig nugupa büsai-büsai iade
odole?”
21 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla:
e ne Godón amkoman nóma yangunane akó abün-abün gyagüpitótók
koke nóma koralo, e inzan tórrmen tulmil tólaelane, ka ini pig
nugupzan wangóna. A ini kla tebean koke. E ta ini podo ne igó nóma
ilane magó, ‘Ma ugó bupa, da moba bumanik maludü,’ ene pokoa sab
amkoman tómbapóne.
22 E ne Godón amkoman nóma yangunane, e tóredó ne klamóm
yatoane, e sab ene kla ipüdane.”

Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü ban-
grinürr. Wa pamkolpamzan umul bain yarilürr, wirri prrist akó
Zu pamkolpamab ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ oyaka we togobórr.

‡ **21:13** Pamkolpama popa kla koke sel bain akó bumióg kwarilürr, wata we elklaza, pamkolpama prrist ne elklaza iliónórre, Godónkü urdü bamngulüm ⌊altadó⌋. Mogob mani ta Godón Gyabi Müótan tóba manidü sensi angón kwarilürr. Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr. A Yesu ene selbain pamkolpam gómól pam ngibasilürr, zitülkus i wirri darrem urrbulürr tibiób elklazadó. **21:13** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 § **21:16** *Ma* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. **21:16** Wórr Peba 8:2

Da we imtinóp wagó, “Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi
tómbapóndóla? Marü ini arüng ia nótó mókyanórr?”
24 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü darrpan amtin
bóktan poko bamtindóla. E ne kürüka morroal bóktan nóma
salkomólane, ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü
arüngi tómbapóndóla.
25 Zonón ⌊baptaes baina⌋ ia nubógabi tamórr? Ia kwitümgab, ta ia
pamdógab?”
I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó,
“Mi ne igó nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre
wagó, ‘Da e oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?’
26 A mi ne igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ pamkolpam kubó
ngürsil kwarile mibüka. Da mi pamkolpamab gum kwarilo, zitülkus
blamana Zonón igó angundako wagó, wa prropeta.”
27 Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, “Ki umul kokeakla.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka
ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.

Alap-alap Bóktan Nis Olom Nisab Didiburrdü Zagetankwata

28 “E ia gyagüpi tótókdakla ini alap-alap bóktanankwata? Darrü
tonarr, paman nis siman olom nis namülnürri. Wa tóba ngaen siman
olomdó wamórr a oyabóka wagó, ‘Kürü olom, ⌊grreip⌋ didiburrdü
zagetóm ugó wam ini ngürr.’
29 Wa tóba abbóka wagó, ‘Ka kokela.’ Da solodó tóba gyagüpitótók
we imzazilürr, da we wamórr didiburrdü zagetóm.
30 Aba akó darrü siman olomdó wamórr. Oya akó dadan bóktan
poko yalórr wagó, ‘Kürü olom, didiburrdü zagetóm ugó wam ini
ngürr.’ Ene oloma tóba abbóka wagó, ‘Taia ba, ka kubó wamo.’ Da
ma koke wamórr.
31 Ia nadü oloma aban ubi ipadórr?”
Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama
oyabóka wagó, “Ngaen siman oloma tóba aban ubi ipadórr.”
Yesu ibübóka wagó, “Ene amkoman pokoa! Ka yabü amkoman poko
byaldóla: taks mani dakabain pama akó popa kwatódó agól kol,*
Godka nóma tübyalüngórre, Godón Kingzan Balngomóldó ngaen-
gógópan idi barrbündako yabü singül kwata.
32 Zon Baptaes Bain Pama yabü dümdüm kwat mamoanóm umul
bainüm tamórr, da e oya amkoman koke yangunarre, a taks mani
dakabain pam akó popa kwatódó agól kol, i ma oya amkoman
yangunóp.† E go ene kolae tonarr pamkolpamab amkoman bangun
esenarre, da e yabiób gyagüpitótók koke izazinarre Zonón amkoman
angunüm, solodó.

Grreip Zid Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 “Akó darrü alap-alap bóktan tübarrkrru. Darrü pama abün grreip
zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi

* **21:31** *taks mani dakabain pam akó popa kwatódó agól kol*a blaman kolae tonarr pamkolpam ngablaoda. † **21:32** Ene kolae tonarr pamkolpam ngaen siman olomzanako: ngaen-gógópan Godón bóktan koke arrkrrudako. Solodó, Godka byalüngdako akó oya ubi apadódako. Zu wirri pam nis ngim siman olomzanako: taeane Godón bóktan apadódako, tórrmen ma babulako. **21:32** Luk 3:12; 7:29-30

ilüngürr, ene grreip ngórr mor amóngóm, da wa barrkyanan kwit
azil müót elórr, tóba grreip kaldó olgab azilüm. Da wa ene grreip
apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó
tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr. 34 Grreip ngórr abül tonarr
nóma semrranórr, wa tóba leba zaget pam zirrnapónóp ene pamdó,
grreip apap nidi ngakan kwarilürr, tóba ene pailan grreip ngórr
azebóm.
35 Ene apap ngakan pama ene leba zaget pam bumigóp. Darrü we
enan dom apónóp, darrü we büdülümpükü emkólóp, akó darrü wa
ingülküpi emkólóp.
36 Ene apap aba akó dokyanan leba zaget pam we zirrnapónóp. Ibü
akó dadanzan nangónóp.
37 Dómdóm ma aba tóba darrpanan siman olom we zirrapónórr
ibüka, igó gyagüpitótókpükü wagó, 'I kürü siman olom sab morroal
tonarre yangórre.'
38 Ene grreip apap ngakan pama aban olom nóma esenóp, i tibióbka
bóktónóp wagó, 'Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde.
Yao! Mi errkya büdülümpükü amkaldakla, akó oya aban elklaza sab
midi iade yazebrre, aban büdül kakóm!'
39 Da módóga, i oya we amigóp, ama apap kalkuma amaikóp, da
büdülümpükü we emkólóp.
40 "Ene grreip apap aba sab tüób nóma tame, wa ia laró tónggapóne
ene grreip apap ngakan pamdó?"
41 Ene wirri pama bóktan we yalkomólóp wagó, "Ene kolaean pam
sab büdülümpükü ekrróne, akó wa ene grreip apap sab ngibürr apap
ngakan pam nókyerre. Da i sab oya tóba ngórr grreip iliónórre, abül
tonarr nóma semrrale."
42 Yesu ibübóka wagó, "E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón
Wibalómórrón Bóktandó wagó,

" 'Müót balmel pama ne ingülküp‡ alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine.
Lod ini kla tüób tónggapónórr,
da mibü ilküpdü kari morroal ta kokea!'

43 "Ini zitülkusdü ka yabü igó byaldóla, God sab bólene yabü§
balngomólóm Kingzan akó wa bókyene we pamkolpam balngomólóm
Kingzan, Godón Balngomólan küp nidi bapóndako.
44 Nótó aupe ini ingülküp kwitüdü, sab syórr yangóne. Akó
ingülküpa noanka tupe, oya sab baem apóne."*
45 Wirri prrist akó Parrisia oya alap-alap bóktan nóma arrkrruóp,
da i umul bainóp wagó, Yesu ibükwata bóktanda.
46 I kwat we yamkünónóp oya amiógüm. A i ma pamkolpamab gum
kwarilürr, zitülkus ene pamkolpama igó yangunónóp wagó, Yesu wata
prropeta.

---

‡ **21:42** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **21:42** Wórr Peba 118:22-23 § **21:43** *yabü* wa Zu pamkolpambóka apónda. * **21:44** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini atang opor 44 babula. Ini alap-alap bóktana. Ingülküp wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanan küp módóga: *Yesun nidi alzizi amanikdako, sab kolae nirre.*

22

Kol Amióg Tórean Alap-alap Bóktan
(Luk 14:15-24)

1 Yesu wirri prristdü akó ⌊balngomól byarrmarr pamdó⌋, akó alap-
alap bóktan yarilürr wagó,
2 “Godón Kingzan Balngomól inzanase. Darrü bwóban kinga tóba
siman oloman kol amióg tóre tónggapónórr.
3 Wa tóba ⌊leba zaget⌋ pam zirrnapónóp, nibiób ngibaunürr, ibü
byalóm ene tóredó tótókóm. Da i ma ubi koke bainóp tótókóm.
4 Wirri pama akó tóba ngibürr zaget pam zirrnapónóp wa ne pam
ngibaunürr, ibü byalóm tóba tóredó tótókóm, ini bóktanpükü wagó,
‘Tübarrkrru! Ka kólba tórean blaman alo kla kuri tómbapóna. Kürü
simanal ⌊kau⌋ akó pyórr aupürrün kau kuri bódabórre. Blaman kla
tómbapórrónako, da yao, ugó togob tóredó!’
5 A ibü darrü baku burrul ta babulan yarilürr. I blamana
tibiób ubiankwata barsenórr. Darrüpa tóba ngaon bwóbdü wamórr,
darrüpa tóba elklaza bumióg müótüdü wamórr,
6 a barrea wirri paman zaget pam bumigóp, kolae akrran we
okrralórr, da büdülümpükü we ekrrónóp.
7 Kinga nóma arrkrrurr, oya kari ngürsila ta koke ipadórr. Wa tóba
gazirr pam we zirrnapónóp oya zaget pam nidi okrralórr, ibü blaman
büdülümpükü akrranóm. Akó ibü wirri basirrpükü ta uri setenóp.
8 Wa tóba ngibürr leba zaget pam ngibaunürr, ibübóka wagó, ‘Tóre
alo kla blaman tómbapórrónako. Ka ngaen-gógópan ne pamkolpam
ngibauna, morroal tonarr ngarkwatódó pamkolpam koke kwaril kürü
tóredó tótókóm.
9 Da ugó ogob wirri kwatódó ne il bagótdako. E kubó nigó-nigó
pamkolpam nósenane, da kubó ngiblinamke tóredó tótókóm.’
10 Oya leba zaget pama we ogoblórr wirri kwatódóma. I nibiób
nósenónóp, morroal pamkolpam, kolae pamkolpam, ibü darrpan
pokodó we kwób isuóp. Ene kwóbbazen müóta tai kókó we barümürr
pamkolpamabme.
11 “Kinga ene pamkolpam ngabkanóm wamórr. Wa ola darrü pam
esenórr tóre mórrkenyórr koke nótó batenórr.
12 Oyabóka wagó, ‘Gódam, ma wa ini ia tübangrina tóre
mórrkenyórr-koke?’ Ene pama darrü poko kokean bóktanórr.
13 Da kinga tóba zaget pam nilóp wagó, ‘Wapór a tang nürümam,
kalkuma tümün kwatódó ugó amaikam. Wa sab ola yón akó zirrgüp
bótak yarile.’
14 God blaman pamkolpam ngibaunda, sab ma aüdan sazebe.”

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Ene kakóm, Parrisia ogobórr, bóktan we tónggapónóp Yesun
darrü bamtin bóktan poko amtinüm, wa morroal koke ne bóktan poko
ki yalkomóle.
16 Da i ngibürr Errodón* mamoan pam akó tibiób ngibürr umulbain
olmal we zirrnapónóp Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam,

22:14 Metyu 8:12; 25:30; Luk 13:28 * **22:16** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.

ki umulakla wagó, ma amkomanla akó ma Godón kwat amko-
man bóktane umul byóndóla pamkolpamdó. Akó pamkolpamab
gyagüpitótóka marü koke gum-guman ngitandako. Ki ene kla
umulakla, zitülkus ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam,
wata darrpan ngarkwatódó ngabkandóla.”†
17 Oya imtinóp wagó, “Kibü moba gyagüpitótók kóbó tüzazilnüm,
mibü gidadógab ia taia Sisan‡ taks mani aliónüm, ta ia koke?”
18 A Yesu ma ibü kolaean gyagüpitótók umul bainürr,§ da we nilóp
wagó, “E taepurrane bóktan pamakla! Ia e kürü kólba bóktandógabi
amiógüm iade kaindakla?
19 Darrü taks mani küp kürü kóbó kómtyenam!”
I oyaka darrü küp we idüdóp,
20 da wa ibü nümtinóp wagó, “Ia noan obzeke akó ngie?”
21 I bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”
Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Da módóga, Sisan ne klamko, Sisan
ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”
22 Da i Yesun bóktan nóma arrkrruóp, gübarirr aengóp. I oya we
amgütóp, da we bakonórr.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ene dadan ngürr, ngibürr ⌊Sadusi pama⌋ Yesuka togobórr bamtin
bóktan poko amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó
bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab.
24 I Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, Moses igó yarilürr
wagó, ‘Darrü kolpükü pama ne nóma nurrótóke olmal-koke, ene
paman narezoreta sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm tóba
büdül narezoretan ngidü.’
25 Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kinkü aini koralórr.
Nareta kol zumiógürr, da wa nurrótókórr olmal-koke. Kóble wa tóba
olgabi zoretan tangdó zumgatórr.
26 Ene kóble noa tangdó ungrinürr, wa ta olmal-koke nurrótókórr.
Akó darrüpa upadórr; wa ta olmal-koke nurrótókórr. Inzan kókó
blaman ene pama nurrbarinürr.
27 Solodó ene kóblea we nurrótókórr.
28 Da sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile?
Ki ene poko amtindakla, zitülkus i oya blamana zumigóp.”
29 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kle-kle gyagüpi
tótókdakla, zitülkus e umul-kókakla Godón Wibalómórrón Bóktan
akó Godón arüng!
30 Büdüla nóma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke
bumiógnórre, a i ma sab inzan kwarile, wamaka kwitüm anerruako.
31 E ta kuri etóngarre God yabüka ne poko bóktanórr büdülab
barsinankwata wagó,

---

† **22:16** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. ‡ **22:17** *Sisa*: Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. § **22:18** Errodón mamoan pamab gyagüpitótókdógabi, Sisan taks mani alión asi ki yarilün. A Parrisiab gyagüpitótókdógabi, Sisan taks mani alión babul ki yarilün, zitülkus Zu pamkolpamab gida igó bóktanórr wagó, taks mani alión babula mogob pamkolpamdó. **22:23** Apostolab Tórrmen 23:8 **22:24** Duterronomi 25:5

32 ‘Ka Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.’* Wa büdül
pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode.”
33 Pamkolpam ngoroa ene bóktan nóma barrkrrurr, i gübarirr
aengóp, wa ne poko umul nyónónóp.

Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Parrisia nóma barrkrrurr wagó, Yesu Sadusi pamab bóktan kuri
piküp ine, i darrpan pokodó we kwób bazenórr.
35 Darrpan Parrisia, tüób Zu pamkolpamab gida umulbain pam
yarilürr, Yesun apókórr tóba bamtin bóktan poko-e.
36 Wagó, “Umulbain Pam, Godón wirrian gida bóktan poko ia nadü
ne klame?”
37 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Marü ⌊moboküpdü ubi⌋
asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i,
akó dudu gyagüpitótóke.
38 Ini ngaen-gógópan Godón wirrian gida bóktan poko módóga.
39 Nis ngim wirrian gida bóktan poko módóga, ‘Marü moboküpdü
ubi moba minggüpanandó ne olome† inzan ki yarilün, marü
moboküpdü ubi mobakazane.’
40 Mosesón dudu Gida Buk akó blaman Prropetab Peba, ini nis gida
bóktan pokodó karrkukus bórrangórrónako.”

Amtin Bóktan Poko Ene ⌊Kerrisonkwata⌋
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Parrisiazan darrpan pokodó kwób bazerrón kwarilürr, da Yesu
ibü igó poko nümtinóp wagó,
42 “E ia gyagüpi tótókdakla Kerrisonkwata? Ia wa noan olome?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Wa ⌊Deibidün⌋ olome.”
43 Yesu akó bóktanórr wagó, “Godón Samua Deibidün iade yalórr
tóba olom ngi ngyesilüm wagó, ‘Lod’? Deibid igó wialómórr wagó,
44 “ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó‡ wagó,
“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o
lorodó irrbuno.” ’§
45 Deibid tüób ne Kerrison nóma ngilianórr wagó, ‘Lod’, da Kerriso
Deibidün olom iadea?”*
46 Darrü pam gaodó koke yarilürr Yesuka bóktan poko alkomólóm,
da ene ngürrdügab blaman gum kwarilürr oya ngibürr poko amt-
inüm.

23

Yesu Pamkolpam Arüngi Ikik Nókrrónóp Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi, Ibübóka
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

---

* **22:32** *Eibrra-am*, *Aesak*, akó *Zeikob*, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. **22:32** Bazeb Tonarr 3:6 **22:37** Duterronomi 6:5 † **22:39** Ma müsirrga ain bóktan 19:19 ngakanke. **22:39** Lebitikus 19:18 ‡ **22:44** *kürü Lod* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. § **22:44** Ini bóktanan küp módóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü. **22:44** Wórr Peba 110:1 * **22:45** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

1 Ene kakóm, Yesu pamkolpamab ngorodó akó tóba umulbain
olmaldó bóktan yarilürr.
2 Wagó, “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Mosesón pabo
kuri ipüdóp; ibü ene arüng ó dümdüm asine Mosesón gida müsirrga
ainüm.
3 E sab ibü blaman bóktan amorran kwarilünke, yabü ne kla
tómbapónóm byal kwarile. A i ne kla tólbaeldako, e ibü mamoan-
gu, zitülkus i pamkolpam ne kla umul baindako, tib tórrmendó koke
arrbündako.
4 Inzande, i ngyaben kari müp koke aindako abün gida tómbapónde
pamkolpama mamoanóm. A i ma tib tibiób tang pyóm kubó kokean
ingrirre ene müp kwit ainüm.
5 I blaman ne elklaza tómbapóndako, ibü ubi pamkolpama ibü
nóserre. I tibiób müóngdü ne bokoszan kla* bameldako, Godón
bóktan opor ne kla kugupidümako peba mórragdó balómórrón,
barrkyananako ngibürr pamab bokoszan klamdógab. Akó banól
tangdó ta inzan bameldako. Ibü tumum mórrkenyórrdü maenzan
balmelórrón sye† ta kokrrap byóndako.
6 Ibü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran bwóbdü mórranóm
alongalo tóredó akó mórranóm wirri pamab mórran pokodó mibü
kwóbbazen müótüdü.
7 Ibü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama ibü morroal ngürr
bóktan nüliónórre pul basirrdü akó ‘Rrabi’bóka‡ nóma ngiblianórre.
8 Pamkolpama yabü ‘Rrabi’bóka koke ki ngiblianórre, zitülkus
e blaman zonaretalpükümakla. Ka wata yabü blamanab darrpan
Umulbain Pamla.
9 E darrü pam ini tüpdü yabiób abbóka koke ngilian kwarilo,
zitülkus yabü blamanab wirri Ab wata kwitümase.
10 Yabü ta ‘Balngomól Pam’bóka koke ngiblian korale, zitülkus
pamkolpam balngomól pam wata darrpan módóga, [Kerriso].
11 Yabü wirri pam nótóke, wa pamkolpamabkü leba zaget olom
yarile.
12 Nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle.
Akó nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi Nütüngóp
(Mak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan
pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e Godón
Balngomól Bwóban barrbün mamtae murrausdakla pamkolpamab
obzek kwata. Da e yaib ta koke barrbündakla, akó e ibü kwatpükü

---

* **23:5** *bokoszan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *phylacteries* (Duterronomi 6:8; 11:18). Ini bóktan opora Grrik bóktandógab tótókda. † **23:5** *maenzan balmelórrón sye*, Mórrke-mórrke módóga: *tassels* (Bótang Peba 15:37-41; Duterronomi 22:12). ‡ **23:7** *Rrabi* Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: *Umulbain Pam.* **23:11** Metyu 20:26-27; Mak 9:35; 10:43-44; Luk 22:26 **23:12** Luk 14:11; 18:14

murrausdakla, barrbünüm nidi kaindako.§*

15 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan
pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ini tüpdü
akó maludü agóltagóldakla darrpanan olom amkünüm, ubi nótó
bainda Godón agürüm yabiób gyagüpitótók ngarkwatódó. E sab oya
amkoman satanian olomóm inane; oya kolae tonarr ta sab wirrian
yarile yabü kolae tonarrdógab, da wa sab igósidi ⌊metat bólmyan
urdü⌋ wame.

16 “Ilküp murrbausürrün balngomól pam, sab Godón ngürsila tame
yabüka! E igó umul baindakla yabiób bóktan arüng akyanóm wagó,
‘Darrü pama ne ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ nóma angrinda ⌊Godón
Gyabi Müótan⌋ ngidü, oya bóktanan küp babula; ene wa taia tóba
bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma
angrinda Godón Gyabi Müótüdü ne ⌊goldko⌋, ibü ngidü, ene wa tóba
bóktan kokean alkamüle.’

17 Ilküp murrbausürrün gonggo pam! Wirrian ia nadü klama: ia
gold, ta ia Godón Gyabi Müót, gold ne klama gyabian ngitanda? Godón
Gyabi Müót wirrian klama!

18 E akó igó umul baindakla wagó, ‘Darrü pama ne arüng alkamül-
koke bóktan nóma angrinda ⌊altan⌋ ngidü, oya bóktanan küp babula.
Ene wa taia tóba bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-
koke bóktan nóma angrinda altadó ne ⌊gyaur klame⌋, oya ngidü, ene
wa tóba bóktan kokean alkamüle.’

19 E amkoman ilküküp murrbausürrünakla, wirrian ia nadü klama,
gyaur kla, ta ia alta, gyaur kla ne klama gyabian ngitanda? Alta wirrian
klama!

20 Ene igósidi, darrü pama arüng alkamül-koke bóktan nóma
angrinda altan ngidü, wa ta altadó blaman ne gyaur klamko ibü ngidü
bóktanda.

21 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda Godón Gyabi
Müótan ngidü, wa ta oya ngidü bóktanda, ola nótó ngyabenda.

22 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda kwitüm
ngidü, wa Godón kingan mórran klaman ngidü bóktanda akó oya
ngidü, ola nótó mórranda.

23 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan
pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa kari gida
bóktan poko karrkukus amorrandakla, a e ma amkoman wirrian
gida bóktan poko kuri elókane. Ini ne kari zidpókala dódórr
baindako, mint, dil, akó kumin,† e ⌊wantent⌋ Godón ekyenane, tóba
gida ngarkwatódó. Ini kari gida bóktan poko mamoan taia, a e ma
ngibürr wirri gida bóktan poko koke ki elókane, igó wa: pamkolpam
⌊dümdüm tonarre⌋ akó gyauri ngabkan, akó ma ne poko bóktóna
tónggapono.

---

§ **23:13** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónónóp, Parrisia ne kla mamoan kwarilürr. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm. * **23:13** Abün Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 14 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ngul kóbleab elklaza gómól-gómól azebdakla, müótpükü ta inzan. Akó pamkolpam ilklió büliónüm, e wirri kokrrap tóre bakodakla panzedó. Ini zitülkusdü e sab kari kolae darrem koke ipüdane Godkagab!” (Mak 12:40 akó Luk 20:47) **23:22** Aesaya 66:1; Metyu 5:34 † **23:23** *mint, dil, akó kumin*: Ini karian zidpókal alo kla mis ain klamako (Lebitikus 27:30).

24 Ilküp murrbausürrün balngomól pam, e büz kuri irrunane anón
naedógab, a e ma ⌊kamel⌋ kuri idarükane!‡
25 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan
pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e yabiób
kübül wata tumum poko bagul umulakla, a ibü auma kugupi
ama kari tómanpükü kokeako. Yabü moboküp kolae tonarre mur-
rbausürrünako: a e wata yabióban gyagüpi bomandakla akó yabü
ubi wata abün elklaza do bainüma!
26 Ilküp murrbausürrün Parrisi, ngaen-gógópan kübül kugupi ugó
nugulam; tumum ta kubó igósidi ⌊tóman-koke⌋ yarile.
27 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan
pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa inzanakla,
wamaka morroal püti airrün gapókako. Ngabkande wa morroalako, a
ibü auma kugupidü, büdül pamkolpamab kus akó abürrün büdül büb
barümürrünako.
28 Ene dadan ngarkwatódó, pamkolpamab ilküpdü e dümdüm
ngyaben pamakla, a yabü auma büb kugupidü, e wata Godón
taepurrane ngilian pamakla, akó kolae tonarr kari ta kokea yabüka.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pamab akó Parrisiab Kolae Tonarran Darremankwata Bóktan Yarilürr
(Luk 11:47-51)

29 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan
pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka. E prropetab gapók
tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm, prropet ngaen ne
gapókdó urrbulürr, akó e ngibürr dümdüm ngyaben pamkolpamab
gapók ta püti baindakla ibü gyagüpi amanóm.
30 E wa igó bóktandakla wagó, ‘Mi ne asi nóma ki kwarila mibiób
abalbobatalab tonarrdó, mi ibü koke ki tang nólenóp ene prropet
akrranóm.’
31 Da inzan bóktande, e wa yabiób kuri pupo tübinane wagó:
prropet nidi okrralórr, e ibü bobatalakla.
32 Da taia, akó pokodó ugó ipüdam, yabü abalbobatala ne kla
ngangólóp!
33 E gwarakla akó gwarab kupoakla! E wa sab metat bólmyan
urdügab ia kyab kórzinane, God yabü ola nóma zirrnapórre yabiób
kolae tonarranme?
34 We zitülkusdü, ka yabü igó poko byaldóla, ka sab yabüka prropet,
⌊wirri gyagüpitótók⌋ pam, akó umulbain pam zirrtapónónómo. E sab
ngibürr büdülümpükü okrralo, ngibürr krrosdó omelolo, ngibürr e sab
Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü karrkukus sye-i ola nyólnane,
ngibürr e ma sab basirr-basirrdüma kolabütan kwarilo.
35 Inzan tórrmen tómbapónde, dümdüm ngyaben pamab óea ne
tópkónóp, ene sab yabü müp yarile, tai Eibolón óedógab, dümdüm
nótó ngyaben yarilürr, kókó Zekarraean óea ne tópkanórr, Berrekayan
olom. E oya ⌊Gyabi Bwób⌋ akó alta, ibü dadamüz emkólarre.

‡ **23:24** Ini alap-alap bóktana. Ini nis klam nis alóng-koke elklaza nisamli, zitülkus ⌊tómanpükümamli⌋ Godón ilküpdü. Büz arruan küp módóga: büz wirri kokea, a i adarüküm kokeako. Kamelan adarük ma ibü gaodóma. Yesun bóktanan küp módóga: Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi tüpan ngyaben gida umul bain koralórr; Godón amkoman gida ma koke umul bain koralórr. **23:27** Apostolab Tórrmen 23:3 **23:33** Metyu 3:7; 12:34; Luk 3:7 **23:35** Bwób Zitül 4:8; 2 Krronikol 24:20-21

36 Ka yabü amkoman poko byaldóla: blaman ene müpa sab ini
lüólan pamkolpamdó togobe!

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamdó
(Luk 13:34-35)

37 "O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülümpükü akr-
randóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónda, ibü ta ma
ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münüm kürü wirri ubi yarilürr marü
pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra póyaea tóba
kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnürrü,
ka ene poko koke ki tólaela!
38 Turrkrru, marü müót§ sab yuógan amgatórrón yarile.
39 Zitülkus módóga, ka marü igó ayaldóla, ma sab myamem kürü
kokean kóseno, kókó ma sab igó bóktono wagó, 'Wa* bles airrüna,
Lodón ngidü nótó tótókda.' "†

24

Yesu ⌊Godón Gyabi Müót⌋ Kulainankwata Bóktanórr
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yesu Godón Gyabi Müótüdügabi tubrranórr, da nóma wamlórrma,
umulbain olmala oyaka togobórr oya Godón blaman ene müót
akó umul ainüm. Oyabóka wagó, "Ma ini morroal wirri müót
ngankónónóm!"
2 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "E ini kla tai kuri nósenane?
Ka yabü amkoman poko byaldóla: sab darrü ingülküpa aini kokean
bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü."*

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yesu ⌊Olib Pododó⌋ nóma mórran yarilürr, oya umulbain olmala
tibi-tibi pokodó oya ola agotóp. Oyabóka wagó, "Ma kibü tüzazilnüm
ini klama sab nóma tómbapórre. Akó ki sab ia umul bairre igó, marü
alkomól tonarra minggüpanan kuri tübine akó ini ngyaben wata kuri
blakóne?"
4 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab
darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm.
5 Zitülkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü
wagó, 'Ka módógla, ⌊Kerriso⌋.' I sab abün pamkolpam ilklió
nüliónórre ibü amkoman bangunüm.
6 E sab barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrrandako akó
ngibürr bóktan gazirrankwata. Da ene pokodó arrkürrgu! Ini klama
sab ki tólbaelnóm, Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón
tonarr wa küsila.
7 Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü
bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü
gazirr kwarile. Sab wirri ku kwarile akó bwób-bwób sab tüpa
mórrbaeng yarile.

---

§ **23:38** *müót* wa alap-alap Zerrusalembóka apónda (Zerremaea 22:5). * **23:39** *wa* ⌊Mesayabóka⌋ apónda. † **23:39** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile. **23:39** Wórr Peba 118:24 * **24:2** Godón Gyabi Müót wirrian müp ingülküpi aelórrón yarilürr.

8 Blaman ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan
azid nóma apadódo marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-
gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.
9 "Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule. Yabü sab wirri müp
nüliónórre, solodó ama büdüldü urrbule. Blaman ini tüpdü pamkol-
pama sab yabü alzizi zomale, kürü ngianbókamde.
10 Ene tonarrdó, abün pamkolpama sab kak amórre Godón amko-
man angun-gum. Pamkolpama tibiób sab alzizi boman kwarile, akó
darrem-darrem pupo bainórre wirri ngi pamdó.
11 Akó sab abün obae prropeta togoble, da i sab abün pamkolpam
ilklió nüliónórre ibü bóktan amkoman angunüm.
12 Ene tonarr, kolaea sab tai wirri baile ini tüpdü. Ini zitülkusdü
abün pamkolpamab moboküpdü sab gyaur burrul babulan yarile
gódamdó.
13 Kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón
tonarrdó, God sab oya zid ine.
14 Ini Morroal Bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata, sab
bwób-bwób akó basirr-basirr amgol kwarile, blaman pamkolpam
umul-umulan ngibtanóm. Solodó, dómdóm ngürr ugón semrróne.

Ngazirr Kla
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 "Prropet Danielzan bóktanórr, e sab ngazirr kla esenane Godón
Gyabi Müótüdü, gyabian pokodó zamngólórrón. Ene ngazirr klama
sab ene Gyabi Müót amkoman ⌊tómanan⌋ ngitine Godón ilküpdü."
(Atang olom nótóke, wa ini bóktanan küp tai ki emzyat!)†
16 "Ini klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü
bwóbdü ki busunüm.
17 Mórrkakak kwitüm ne olome,‡ wa koke ki abi darrü kla apadóm.
A wa büsai ki buso tóba zid bainüm.
18 Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkomól tóba müótüdü, tumum
mórrkenyórr apadóm. A wa büsai ki buso.
19 Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin
kolabkü!
20 E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, 'Ini buso tupsoa koke ki
tómbapó güb melpaldó ó ⌊Sabad⌋ ngürrdü.'
21 Zitülkus módóga, ene müp sab kari kolae koke kwarile, pamkol-
pama ne kla koke kuri azid aengóp, ngaen, ini tüpan zitüldügab, kókó
errkya. Myamem akó inzan kla babul yarile.
22 God ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tünggürre. Wa ne
koke nóma ki tugup tünggürre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba
alearrón pamkolpamab gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi
tugup tünggürre.
23 "Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, 'Ngakónam,
ene Kerriso yóni!' ó 'Ngakónam, ene Kerriso módóga!' oya bóktan
amkoman angun-gu.
24 Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble.
I sab wirrian tulmil akó ⌊basen-koke tórrmen⌋ tómbapón kwarile

---

24:9 Metyu 10:22 **24:13** Metyu 10:22 **24:15** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 † **24:15** Ini Metyun bóktane tóba bótang pamkolpamdó. ‡ **24:17** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. **24:18** Luk 17:31 **24:21** Daniel 12:1; Okaka Amzazirrün Kla 7:14

pamkolpam ilklió büliónüm kle-kle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile.
25 Da módóga, yabü gyagüpdü ki yarilün, ka yabüka ngaen-gógópan
ne bóktan kuri pupo ninünüma!
26 “Da yabü pamkolpama ne kürükwata igó nóma nyalnórre igó,
‘Yazilam, wa módógase ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋!’ - e ola tótókgu; ó yabü
ne igó nóma nyalnórre igó, ‘Ngakónam, wa yóni, müót kugupidü!’ -
da e ibü amkoman angun-gu.
27 Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ka sab inzan
ngarkwatódó tolkomolo, wamaka aona warri sapóne pülpüldügab,
abüsa nólgabi banikda kókó abüsa nóla bótaoda: blaman pamkol-
pama sab kürü kóserre.
28 “Da ene ta inzana; büdül büb nega, kekek póyaea ola kwób
bazendako.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Dümdüman ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm
baine. Melpalan ta sab zyón myamem babul yarile. Wimurra
sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng klamko, i sab
mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütórre.
30 Darrü tórrmen tulmil sab pülpüldü eserre igó poko umul bainüm
wagó, ‘Pamkolpamab Olom mamka!’ Blaman basirr-basirr bwób-
bwób pamkolpama sab yón gyaur kwarile, kürü nóma kóserre
tótókde pülpül kwitüm, kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü.
31 Wirri arüng mobolzan klaman§ bóktana nóma sidórüke, ka
sab kólba anerru zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü,
solomamtaedó, bolmüótüdü, malubarrdó, akó dorrmetódó, Godón
alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum.

⌊Pig⌋ Nugupan Alap-alap Bóktan
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane.
Oya il tiza óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil pórngaea bamgolóm
nóma bairre, da e umul kwarilo wagó: pail* minggüpanana.
33 Da ene ta inzana, e ini blaman basen-koke elklaza† tómbapónde
nóma nósenane, e sab umul kwarilo wagó: Ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, alkomól kari pokola, ka kuri tama kókó mamtaedómla.
34 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab
kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre.
35 Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean
bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

24:27 Luk 17:23-24 **24:28** Luk 17:37 **24:29** Aesaya 13:10; 34:4; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrün Kla 6:12-13 **24:30** Daniel 7:13; Zekarraea 12:10-14; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 § **24:31** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet.* * **24:32** *pail*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *urur melpal.* Mórrke-mórrke módóga: *summer.* Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako. † **24:33** *elklaza* ola pupainda, atang poko 29 akó 30.

36 “Darrü olom umul babula ene ngürr a abüs küp ngarkwat nóma
semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban Olom
nótókla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease.
37 Enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkol-
pamab Oloman alkomól ngürrdü.
38 Dómdóm ne ngürr kwarilürr wirri naiz naea tótókóm, pamkol-
pama alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó tai
ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nóma bangrinürr.
39 Pamkolpama kokean umul bainóp laróga tómbapón yarilürr,
kókó ene wirri naiza nóma tamórr. Ibü blaman imarrurr. Sab
dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngyaben kwarile bobarrzan,
ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tolkomolo.
40 Nis pam nisa sab ngaon bwóbdü zaget namüli. Darrü sab sipüde,
a darrü ma ola amgüte.
41 Nis kol nisa sab ⌊wit⌋ küp zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm.
Darrü sab tupude, a darrü ma ola zumgute.
42 “Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla yabü Lod sab nadü
ngürr tolkomóle.
43 Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nóma ki yaril
igó, gómól pama nadü abüs küpdü tame, wa igósidi aerr ki yaril, ene
gómól pama müót amken-gum.
44 Da e ta metat inzan wazilülün, zitülkus ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, sab ene ngürrdü tamo, e koke ne ngürr akyandakla.

Ngambangól ⌊Leba Zaget⌋ Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam
(Luk 12:41-48)

45 “Ngambangól akó ⌊wirri gyagüpitótók⌋ leba zaget pam nótóke,
oya wirri pama sab oya ingrine tóba müótan leba zaget kolpam bal-
ngomólóm akó ibü alo kla aliónüm dümdüm abüs küp ngarkwatódó.
46 Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri
pama nóma tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne.
47 Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba
blaman elklaza ngabkanóm ingrine.
48 A kolae leba zaget pam nótóke, wa sab tóbaka wagó, ‘Kürü wirri
pama irrbaindase alkomólóm.’
49 Da wa tóba zaget kamdal akrranóm ugón baine, akó alo a ngyepam
anón yarile ngyepam anónan pampükü.
50 Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü
tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa
umul-kók ne abüs küpe.
51 Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,‡ akó taepurrane bóktan
pampükü ingrine. I sab ola yón gyaur akó zirrgüp bótak kwarile.

25

Alap-alap Bóktan 10 Ngul Olmalabkwata

1 “Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü
ngürr 10 ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, da kol nótó ki zumige,
oya akyanóm ogobórr.

24:39 Bwób Zitül 7:6-23 **24:43** Luk 12:39-40 ‡ **24:51** *wirrianbóka emkóle*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *wirri pama sab oya syórr yangóne*. **25:1** Luk 12:35

2 Ibükagab 5, wa amkoman morroal gyagüpitótók ngul olmal
kwarilürr; ngibürr 5, ibü gyagüpitótók tugupurr koralórr.
3 Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, a
oel* sokol ma koke yazebóp.
4 A ⌊wirri gyagüpitótók⌋ ngul olmal nidi kwarilürr, i tibiób dudu oel
bele yazebóp zyón klampükü.
5 Kol nótó ki zumige büsai koke tübzilürr, da ene ngul olmal blaman
genggorrama we yazebórr, utapükü tübarrümürr.
6 "Da irrüb zokrrok, ene pokodó wirri taegwarr yarilürr wagó,
'Ngakónam! Kol ne pama ki zumige tótókda. Oya akyanóm ugó ogob!'
7 Ene 10 ngul olmal, i blamana tübarsinürr, tibiób zyón kla wiki
tómbapónóp morroal bólmyanóm.
8 Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala ene wirri gyagüpitótók
ngul olmalbóka wagó, 'Kibü yabióbnüm oeldógab sokol tülinam,
zitülkus kibü zyón klama bütamündasko.'
9 A ene wirri gyagüpitótók ngul olmala ibübóka wagó, 'Mibü
blamanabkü gaodó kokea. Da e ugó ogob ene pamdó, oel nibióbkagab
bumiógdako, yabióbkü oel bumiógüm.'
10 I tibiób oel bumiógümzan ogoblórr, ene kol nótó ki zumige ugón
tübzilürr. Oel nibiób kwarilürr, i we ogobórr ene pampükü oya tóre
bwóbdü. Da mamtaea we murrbausürr.
11 "Ene kakóm, ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala we
tóbakonórr, da we górrgónóp wagó, 'Wirri pam, wirri pam, gyaurka,
kya mamtae tapaku kibünkü!'
12 Wa ibüka bóktan igó yalkomólórr wagó, 'Koke! Ka yabü amkoman
poko byaldóla: ka yabübóka umul-kókanla.'
13 "Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla ngürr akó abüs
küp ngarkwat, Pamkolpamab Oloma sab nóma tolkomóle.

Aüd Zaget Pamab Alap-alap Bóktan
(Luk 19:11-27)

14 "Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü
pama aibwób basirrdü wamlórrma. Wa tóba leba zaget pam darrpan
pokodó ngibaunürr. Ibübóka wagó, 'Ka kólba elklaza yabü tangdó
arrbündóla.'
15 Wa tóba leba zaget pam tibiób susumüri ngarkwatódó mani
nülinóp akó mani tónggapónóm. Darrü wa 5 mani alóp† iliónürr,
manie murrbausürrün, darrü wa nis, darrü wa darrpan ekyanórr, ene
mani küp dódórr ainüm. Da wa we bupadórr darrü basirrdü tótókóm.
16 Wa 5 mani alóp ne zaget pam iliónürr, wa dümdüman ene mani
zagetan ngitanórr akó mani tómbapónóm. Wa akó 5 mani alóp we
tómbapónórr.
17 Wa nis mani alóp noan ekyanórr, wa dümdüman dadanzan
yangónórr. Wa akó nis we tónzapónórr.
18 Wa darrpan noan ekyanórr, wa gumzan yarilürr, da wamórr, tüp
kugupi ilüngürr, tóba wirri paman mani ola inikürr.

---

* **25:3** *oel*: Ugón kerrsin babul yarilürr. **25:11** Luk 13:25 † **25:15** *mani alóp*, Mórrke-mórrke módóga: *talent*. Darrpan *talent* aprrapórr darrpan alóp yarilürr, silba mani küpi murrbausürrün. Oya darrem kari kokea.

19 “Ibü wirri pama wirri kokrrap nóma ngyabenórr darrü basirrdü,
wa akó we tolkomólórr. Wa tóba darrpan-darrpan zaget pampükü
mórran-mórran bainürr umul bainüm, oya mania ia zaget koralórr.
20 5 Mani alóp nótó yazebórr, tamórra, oyaka akó ngibürr 5
simarrurr. Oyabóka wagó, ‘Wirri pam, ma kürü 5 mani alóp kliórrü.
Ngaka, ka ene 5 mani alóp zagetan nóma ngibtarró, ka akó ngibürr 5
murrnausnarre.’
21 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal
tónggapóna, morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus
ma ngambangól zaget pamla kari-kari elklazadó, da ka sab marü
wirri elklaza mülino ngabkanóm. Da yao, ugó tübangri, kürü ene
barnginwómpükü ngyaben pokodó.’
22 “Da nis mani alóp nótó nüpadórr, tamórra, oyabóka wagó, ‘Wirri
pam, ma kürü nis mani alóp kókyarró. Ngaka, ka ene nis mani alóp
nóma zagetan ngintarró, ka akó nis tólnaelórró.’
23 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal
tónggapóna, morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus
ma ngambangól zaget pamla kari-kari elklazadó, da ka sab marü
wirri elklaza mülino ngabkanóm. Da yao, ugó tübangri, kürü ene
barnginwómpükü ngyaben pokodó.’
24 “Darrpan mani alóp nótó ipadórr, tamórra, oyabóka wagó, ‘Wirri
pam, ka umulóla ma kari karrkukus pam ta kokela. Didiburrdü kla
mató abüldóla, ma koke nóla barit namülnürrü, akó mató kwób
asudóla, ma küp koke ne amarró.‡
25 Da ka gum namülnürrü, da marü mani ka tüp kugupidü
kolakyarró. Ngaka, marü ene mani ikwóni.’
26 “Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma kolae zógósan
leba zaget olomla! Ma ia igó poko umulóla igó, didiburrdü kla kótó
abüldóla, ka koke nóla barit namülnürrü, akó kótó kwób asudóla, ka
küp koke ne amarró?
27 Ma ta kürü mani igósidi mani müótüdü ki ingrina; ka nóma ki
tolkomóla, ka kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian zaget
darrem ki kókyene.
28 Ene mani oyakagab irrkinam ama oya ekyenam, 10 mani alóp
noanko!
29 Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.§
Oya sab igósidi ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oyakagab
sab irrkine, oya kari-kari ne klame.
30 Ene küp-koke zaget pam tümün kwatódó amanikam! Wa sab ola
yón gyaur akó zirrgüp bótak yarile.’

Dómdóm Kot Ngürr

31 “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab Kinga nóma tamo kólba
⌊wirri kómal zyónpükü⌋ akó kólba blaman anerrupükü, ka kólba ene
zyónan kingan mórran kla mórran-mórran baino.
32 Ini tüpdü blaman pamkolpama sab kürüka kwób tóbazele. Ka sab
nis kwób nangono, ⌊sip⌋ ngabkan pama sipzan amanda ⌊goutüdügab⌋.

‡ **25:24** Leba zaget pama aprrapórr obae poko bóktan yarilürr tóba wirri pamankwata.
§ **25:29** Ini bóktanan küp módóga: *“Nadü pama kürüka morroal zagetóda, ka oya sab ngibürr elklaza ilino ngabkanóm.”* **25:29** Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30** Metyu 8:12; 22:13; Luk 13:28 **25:31** Metyu 16:27; 19:28

33 Ka sab sip kólba tutul kwata irrbuno, a gout ka sab kólba banól
kwata irrbuno.
34 Ka küób Kingan arüngdügab sab igó bóktono kürü tutul kwata ne
pamkolpamko kagó, ‘Yao, yabü kürü Aba kuri bles nirre! Balngomól
Bwóbdü ugó barrbü, God yabünkü ne kla tólaelórr, ini tüp ugón
tónggapónóm nóma yarilürr.
35 Zitülkus módóga, ka alom nóma namülnürrü, kürü yadi ngak-
inóp; naem nóma namülnürrü, kürü anónóm yadi kókyenóp. Ka
mogob nóma namülnürrü, kürü yabiób müótüdü yadi küngrinóp.
36 Ka mórrkenyórr-koke nóma namülnürrü, kürü mórrkenyórr
yadi kómelóp. Ka azid nóma namülnürrü, kürü yadi almil
kwarilnürrü, akó tümün müótüdü nóma namülnürrü, kürü yadi
angónóm ogobnórró.’
37 “Godón ilküpdü dümdüm nidipko, kürüka sab bóktan
salkomólórre wagó, ‘Lod, ki wa marü nóma mósenóp, ma alom nóma
namülnürrü, da marü ngaminóp, akó ki wa marü nóma mósenóp,
ma naem nóma namülnürrü, da marü anónóm mókyenóp?
38 Ki wa marü nóma mósenóp, ma mogob nóma namülnürrü, da
ki marü müótüdü müngrinóp? Ki wa marü akó mórrkenyórr-koke
nóma mósenóp, da marü mórrkenyórr mómelóp?
39 Ki wa marü nóma mósenóp azid, akó ma tümün müótüdü nóma
namülnürrü, da ki marü angónóm ogobnórró?’
40 Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo kagó, ‘Ka yabü amkoman
poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó nóma
tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka
tólaelarre.’
41 “Da ka sab ibüka bóktono, kürü banól kwata nidipko, kagó,
‘Kürükagabi usi ogob! E amórrórrónakla. Da ⌊metat bólmyan urdü⌋
ugó bamsel, God ne ur setanórr ⌊debólankü⌋ tóba kolae anerrupükü.
42 Zitülkus módóga, ka alom nóma namülnürrü, e kürü koke
ngakinarre; ka naem nóma namülnürrü, e kürü anónóm koke
kókyenarre.
43 Ka mogob nóma namülnürrü, e kürü yabiób müótüdü koke
küngrinarre. Mórrkenyórr-koke nóma namülnürrü, e kürü
mórrkenyórr koke kómelarre. Ka azid akó tümün müótüdü nóma
namülnürrü, e kürü angónóm koke ogobnórró.’
44 “Da i sab bóktan salkomólórre wagó, ‘Lod, ki wa marü nóma
mósenóp, ma naem a alom akó mogob nóma namülnürrü? Ki wa
marü nóma mósenóp mórrkenyórr-koke akó azid a tümün müótüdü,
da marü koke tangmamtinóp?’
45 Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo wagó, ‘Ka yabü amkoman
poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó koke nóma
tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka ta
koke tólaelarre.’
46 Ene nidipko, i sab metat bólmyan urdü ogobe. Dümdüm ngyaben
nidipko, i sab ⌊ngarkwat-koke⌋ arróldó ogobe.”

26

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

25:46 Daniel 12:2

1 Yesun blaman umulbain bóktana nóma blakónórr, tóba umulbain
olmalbóka wagó,
2 “E umulakla, nis ngürr kakóm sab ⌊Büdül Kórzyón Tórease⌋. I
kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri ngi pamab tangdó ugón
küngrirre krrosdó amngyelóm.”
3 Wirri prrist akó Zu pamkolpamab ⌊balngomól byarrmarr pama⌋
darrpan pokodó kwób bazenórr Kayapasón wirrian müótüdü. Wa
tüób singüldü prrist yarilürr.
4 I bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun piküpan amiógüm akó
büdülümpükü amkalóm.
5 Tibióbbóka wagó, “Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórre,
zitülkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm.”

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr
(Mak 14:3-9; Zon 12:1-8)

6 Yesu ugón Saemonón müótüdü yarilürr Betani basirrdü. Saemon
tüób ngaen soso azid pam yarilürr.
7 Yesu nóma alo yarilürr, darrü kola ugón katókórr. Wa darrü
wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang
idipükü. Kari darrem idi koke yarilürr. Ene kola ene idi Yesun
singüldü we ekanórr, wazan alom nólgópe banomólórr.
8 Oya umulbain olmala nóma osenóp, ibü ngürsila yazebórr, da i
darrpan-darrpan we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü
popa akando ini morroal ilang idi?
9 Ini idi ne nóma ki sel irre wirri darrem klamóm, da ene mani küp
ama elklaza-koke kolpam ki nülirre!”
10 Yesu umul yarilürr, i laró poko bóktan kwarilürr, da wa ibübóka
wagó, “Oya olkomólam! E oya larógóm müp akyandakla? Wa
amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka.
11 Zitülkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae
kwarile. A ka wa sab yabüka metat ae koke namulo.
12 Wa ene morroal ilang idi kürü bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa
kürü büb morroal ine gapókdó angrin ngarkwat sab nóma semrróne.†
13 Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab kürükwata ini Morroal
Bóktan nótó amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte,
ini kola ne poko tónggapóne. Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi
zumaniknórre.”

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain
olmaldógab, we wamórr wirri prristdü.
15 Ibübóka wagó, “E kürü sab darrem laró kókyenane, ka ne Yesun
yabü nóma nókyenónómo?” I oya darrem 30 silba mani küp ilinóp.
16 Ene kakóm, Zudas kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó an-
grinüm.

26:2 Bazeb Tonarr 12:1-27 * **26:7** *wirri darrem ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *alabaster.* **26:7** Luk 7:37-38 **26:11** Duterronomi 15:11 † **26:12** Isrrael pamkolpama ene tonarrdó darrü oloman büdül büb ngaen-gógópan morroal ilang idie akó ngibürr morroal ilang klame angangodako, da ene solkwat gapókdó we angrindako. **26:15** Zekarraea 11:12

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

17 Ngaen-gógópan ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋ ngürrdü, umulbain olmala
Yesuka togobórr. Oyabóka wagó, “Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla
tómbapónóm marünkü Büdül Kórzyón Tóre alo alom?”
18 Yesu tóba umulbain olmal we zirrnapónóp, igó bóktanpükü wagó,
“Ugó barrbün Zerrusalem wirri basirrdü, da e kubó ola ene pamdó
ogobke, e umul noabókamakla. Kubó oya ilamke magó, ‘Umulbain
Pama igó yaril wagó, “Kürü abüs küp ngarkwat kuri semrróne.
Ka kólba umulbain olmalpükü kubó Büdül Kórzyón Tóre alo marü
müótüdü elo-o.” ’ ”
19 Yesu tóba umulbain olmalzan nilóp, i elklaza we tómbapónóp
Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.
20 Irrübazan tumziklürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü alom
nólgópe banomólórr.
21 I nóma alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü
amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri
pamab tangdó wató küngrine.”
22 Umulbain olmala kari gyaur koke koralórr, da i darrpan-darrpana
Yesun we imtinónóp wagó, “Lod, ia kótó kokela?”
23 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Tóba brred poko kankü
ne nótó kuri yanggóbóle kübüldü,‡ da kürü kalma wirri pamab tangdó
wató küngrine.
24 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, wata Godón
Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón
ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab Olom wirri pamab
tangdó nótó ingrine. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke ki
tómtómóle!”
25 Zudas, Yesun sab wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa bóktanórr
wagó, “Rrabi,§ ia kótó kokela?”
Yesu bóktan oyaka yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna.”

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)

26 I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso
akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko
nülinóp ini bóktanpükü wagó, “Ipüdam, eloam; ini kürü bübe.”
27 Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm,
wa ibü nókyenóp ini bóktanpükü wagó, “Blamana ugó enónam.
28 Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón ⌊alkamül-koke
tónggapórrón bóktan⌋. Sab abün pamkolpamabkü tópkóne, igósüm
God sab ibü kolae tonarr norrgorre.
29 Ka yabü igó byaldóla, ka sab ini waen myamem koke enono,
kókó ene ngürrdü, ka sab yenkü küsil waen nóma enono kólba Aban
Kingzan Balngomóldó.”
30 Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr ⌊Olib
Pododó⌋.

26:17 Metyu 26:1 ‡ **26:23** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom. **26:23** Wórr Peba 41:9 § **26:25** *Rrabi* Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: *Umulbain Pam.* **26:28** Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

31 Yesu ibübóka wagó, “Errkya ini ne irrübe, e yabiób büódan kuri
ngibtinane kürüme. E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan
kümgütane, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó, ‘Ka sab ⌊sip⌋ ngabkan pam büdülümpükü sómkolo, da ene sipa
sab popa barsene.’*
32 A kürü sab nóma kürsümüle büdüldügab, da ka sab wamópo
yabü singül kwata Galili prrobinsdü.”
33 Pita oyabóka wagó, “Enana i blamana kubó busurre
marübókamde, ka marü kokean mimgüto!”
34 Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman poko
ayaldóla: siman karrakarra póyaea ini irrüb bóktan küsil yarile, da
ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”
35 Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka kubó igó poko
kokean bóktono, ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü nurrótók
ta taia!”
Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorr
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü we wamórr darrü
bwób, ngi Getsemani. Wa ibübóka wagó, “E ae bobrra, ka wezan
tótókdóla tóre akom.”
37 Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita akó Zebedin nis siman
olom nis, Zeims a Zon. Yesun bübdü gyaur akó müp gyagüpitótóka we
togobórr.
38 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü moboküpdü kari gyaura
koke kuri tübangrine, wamaka ka büdülüm kaindóla. E ae bobrra, da
dakla aerr koralón kankü.”
39 Wa karianbóka küór amanórr. Wa simbalkalórr, tóba obzek tüp
we elkomólórr. Tóre inzan ekorr wagó, “Kürü Ab, marüka ne tai
nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma ódódgu.† A kürü ubia koke
ki tómbapó, wata marü ubie.”
40 Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi
tómrrónóp. Wa Pitaka bóktanórr wagó, “E ia gaodó koke kwarila
kankü aerróm darrpan abüs küp ngarkwatóm?
41 E dakla wazilülün ó dakla tóre okolón, igósüm darrü klama yabü
kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan
ubi asine dümdüman elklaza tómbapónóm; büban ma arüng babula.”
42 Yesu akó nis ngim we wamórr dadan pokodó tórem. Wagó, “Kürü
Ab, marü ubi koke nóma yarile ini müp kürükagab apadóm, da inzan
ki yarilün: ka sab azid aengo. Wata marü ubia ki tómbapó!”
43 Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa
akó ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp
kokean nomgolóp.
44 Wa ibü aüd ngim nóma nümgütóp tóre akom, wa akó dadan
bóktan opor bóktanórr.

---

* **26:31** *sip ngabkan pam* wa Yesunbóka apónda, *sip* wa Yesun mamoan pamkolpambóka apónda. **26:31** Zekarraea 13:7 **26:32** Metyu 28:16 † **26:39** *kürü ini wirri azidüdüma ódódgu*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *ma ini kübül sipa kürükagab*.

45 Wa umulbain olmaldó nóma tolkomólórr, wa ibüka we bóktanórr
wagó, “E wata ia utakla akó ngón ngabagóndakla? Ngakónam, ene
abüs küp kuri semrróne. I kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, kolae
tonarr pamab tangdó angrindako.
46 Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri
pamab tangdó nótó küngrine!”

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

47 Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas, darrü ene
12 umulbain olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam ngoropükü,
tibiób gazirr turrik akó kubidampükü, Yesun amiógüm. Wirri prrist
akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama ibü zirrnapónóp.
48 Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-gógópan umul
ninóp wagó, “Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya
amigamke!”
49 Da módóga, Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka
wagó, “Umulbain Pam, paud marüka asi ki yarilün!” Da oya we
iprükürr.
50 Yesu oyabóka wagó, “Gódam, ma ne kla tónggapónóm tama, da
ma tónggapó!”
Da módóga, ene gazirr pama Yesun minggüpanan togobórr, da tange
karrkukus we amigóp.
51 Darrpan olom Yesukü nidi kwarilürr, wa tóba gazirr turrik
irruanórr, da singüldü prristan ⌊leba zaget⌋ paman güblang we itülürr.
52 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Moba gazirr turrik tóba pokodó
yalkomól! Gazirr turrik nidi amorrandako gazirrüm, ibü ta sab turriki
ekrrórre.
53 Ma ia umul-kókla wagó, ka ne kólba Abdó nóma ki górrgóna kólba
tangamtinüm, wa dümdüman abün gazirr anerru ki zirrtapórre?
54 Ka ne nóma ki górrgóna, da igósidi kürü büdül tonarra koke
tómbapóne, Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
ene tonarra ki tómbapó!”
55 Ene tonarr, Yesu ene pamkolpamab ngorodó we bóktanórr wagó,
“E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiógüm iade togoba,
wamaka ka gazirr-gazirr gómól pamla?‡ Blaman ngürrzan ka go
yenkü mórran namülnürrü umul bainkü ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal
akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre.
56 Da blaman ini elklaza igósidi tómbapóndako, Godón Bóktan
küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr wialómóm.”
Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we
busuóp.

Yesun Wirri Pamdó Idüdóp
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

57 Yesun nidi amigóp, oya we idüdóp singüldü prrist Kayapasón
müótüdü. Ene pokodó, Mosesón gida umulbain pam akó balngomól
byarrmarr pama we kwób bazelórr.

---

‡ **26:55** *gazirr-gazirr gómól pamla*: Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: *Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam.* **26:55** Luk 19:47; 21:37

58 Da Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, kókó tai singüldü
prristan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-
mórran bainürr Godón Gyabi Müót ngakan pampükü, asenóm wagó,
kubó laróga tómbapóne Yesuka.
59 Da müót kugupidü, wirri prrist akó blaman Zu balngomól
byarrmarr pama§ obae bóktanan küp amkün koralórr Yesun
büdülümpükü amkalóm.
60 Enana abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we büdrrat
kwarilürr, i darrü küp koke esenóp. Dómdóm nis pam nisa zamngórri.
61 I bóktarri wagó, "Inipa igó bóktanórr wagó, 'Ka gaodómla Godón
Gyabi Müót algatóm akó aelóm aüd ngürr kakóm.' "
62 Singüldü prrista we zamngólórr. Yesunbóka wagó, "Marü ia
alkomól bóktan babula? Ini pama marükwata ne poko bóktandako?"
63 Da Yesu ma piküp bain yarilürr. Singüldü prrista akó oya imtinürr
wagó, "Mi ne metat ngyaben Godón ⌊ótókdakla⌋, ka marü ayaldóla oya
ngidü, amkoman poko adrratóm. Kibü kóbó tüzazilnüm: ia ma ene
⌊Kerrisola⌋, Godón Olom?"
64 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Mazan namüla. Da ka yabü
blaman byaldóla: ini tonarrdógab e sab kürü kósenane, Pamkol-
pamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón
tutul tangdó, ó pülpül pokopükü tótókde kwitüdügab!"
65 Ene pokodó, singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we
atürrürr ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, "Wa Godón ngi ku-
lainda! Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata.
E oya bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine!
66 Yabü gyagüpitótók ia negako?"

Blaman ene pama bóktan yalkomólóp wagó, "Wa ngarkwatódóma
büdülüm!"
67 Ngibürr pama oya we gwerr atóng kwarilürr obzekdó akó tibiób
tang kubidame we emkalnóp. Ngibürra oya obzek tang o-e emkalnóp,
68 da oya we imtinónóp wagó, "Kerriso-e, ma ne amkoman prropet
nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?"

Pita Yesun Yalpinürr
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

69 Pita wata kalkuma mórran yarilürr, kal akólórrón pul basirrdü.
Darrü zaget ngul oloma oyaka we katókórr. Oyabóka wagó, "Ma ta
Yesukü asi namülnürrü, ene Galili olom!"
70 Pita we balpinürr blamanab obzek kwata wagó, "Ka umul-kókla
ma wa ia laró poko bóktandóla."
71 Da wa kal akólórrón pul basirr amgatórr, ama barrbün mamtaedó
wamórr. Akó darrü zaget ngul oloma Pitan ola esenórr. Ola nidi
kwarilürr, ibübóka wagó, "Módóga! Ene pam Yesukü asi yarilürr, ene
Nazarret olom."
72 Pita akó karrkukusande balpinürr wagó, "Ka amkoman ene
pambóka umul-kókanla!"

---

§ **26:59** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: *Sanhedrin.* **26:61** Zon 2:19 **26:64** Daniel 7:13 **26:66** Lebitikus 24:16 **26:67** Aesaya 50:6

73 Akó wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr, Pitaka togobórr.
Oyabóka wagó, “Amkoman, ma ta darrü módógla, zitülkus ma Galili
olomla. Ki marü moba bóktandógab amzyatódakla.”
74 Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla! Kürü God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo! Ka
amkoman ene pambóka umul-kókla!”
Tai ene pokoandó, karrakarra póyaea we bóktanórr.
75 Da Pita Yesun ene bóktan poko ugón gyagüpi amanikürr wagó,
“Siman karrakarra póyaea bóktan küsil yarile, da ma kalma aüd
münüm kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla.” Da Pita ene
müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we
bainürr.

27

Yesun Paelatka Idüdóp
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zon 18:28-32)

1 Irrbianande, blaman wirri prrista Zu pamkolpamab ⌊balngomól
byarrmarr pampükü⌋ bóktan we ingrinóp Yesun büdülümpükü
amkalóm.
2 Da i Yesun sye-i amarükóp, we idüdóp, Rrom gabenan tangdó
ingrinóp, ngi Paelat.*

Zudas Tóba Bómkalórr
(Apostolab Tórrmen 1:18-19)

3 Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nótó ingrinürr, oya kari gyaura
koke simiógürr igó nóma umul bainürr wagó, Yesun kubó emkórre
büdülümpükü. Da wa ene 30 silba mani küp igósidi yakonórr wirri
prrist akó balngomól byarrmarr pamdó.
4 Zudas ibübóka wagó, “Ka amkoman kolaean tonarr tónggapóna!
Wa amkoman darrü kolae tonarr koke tónggapónórr, da ini pam yabü
tangdó kótó ingrina büdülüm!”
Ene pama Zudasónbóka wagó, “Ini wa kibü müp koke-e! Ene wa
marü müpe!”
5 Zudas ene mani küp ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ amanórr, da we
wamórr, sye-i gepko byamrókórr, da büdüla we olean yarilürr.
6 Wirri prrista ene mani küp dakainóp. Da i bóktónóp wagó, “Ini
amkoman gyabia inzan mani küp Godón Gyabi Müótan manipükü
dayónüm, zitülkus ene Galili paman óea kubó tópkóne ini mani-
anme.”
7 Da i bóktan ingrinóp, ene manie darrü paman tüp poko amiógüm,
mariti alongalo elklaza nótó tólbael yarilürr. Ene tüp poko mogob
pamab gapók balüng bwób ki yaril.
8 We zitülkusdü, ene tüp poko ngi we ngyesilóp “Óepükü Tüp Poko,”
akó errkya† wata ngiliandako.
9 Ngaen prropeta Zerremaeazan bóktanórr, küppükü bainürr, wagó,
“I ene mani küp yazebóp, Isrrael pamkolpama ne ngarkwat ingrinóp
oya büb amiógüm.

---

* **27:2** *Paelat* Zudia akó Samarria prrobins nis alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.
27:3 Apostolab Tórrmen 1:18-19 † **27:8** Ene *errkya* bóktan opora ene tonarrbóka apónda, Metyu ini peba ugón wialómóp.

10 Ene manie darrü oloman tüp poko we amigóp, alongalo elklaza
mariti nótó tómbapón yarilürr, kürü Lod iazan kyalórr.”

Paelat Yesun Amtin Bóktan Poko Imtinürr
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Zon 18:33-38)

11 Yesu Paelatón obzek kwata zamngólórr, Rrom gabena ugón wató
yarilürr. Oya imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab king módógla?”
Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna.”
12 Wirri prrist akó balngomól byarrmarr pama Paelatka Yesun
kotóm ain bóktan nóma aman kwarilürr, Yesu myamem bóktan koke
yalkomólórr.
13 Da Paelat oyabóka wagó, “Ia ma arrkrrudóla, marü blaman ne
kotóm ain bóktan amandako?”
14 Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün-
abün gyagüpitótók yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Zon 18:39–19:16)

15 Blaman pailzan ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋, Rrom gabena darrpan
pam tümün müótüdügab irrualórr pamkolpamab ubi ngarkwatódó.
16 Ene ngürrdü, darrü umulürrün kolae pam asi yarilürr tümün
müótüdü, oya ngi Barrabas.
17 Pamkolpama darrpan pokodó nóma kwób bazenórr, Paelat ibü
nümtinóp wagó, “Yabü ubi iada: ia ka nadü pam irruno tümün
müótüdügab? Barrabas, ta ia Yesu, ⌊Kerrisobóka⌋ noan ngiliandako?”
18 Wa umul yarilürr igó, wirri prrista Yesun igósidi ekyenóp,
zitülkus ibü gyagüp kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama
Yesuka atan kwarilürr.
19 Paelat tóba zazan mórran klamdózan mórran yarilürr, oya kola
bóktan zirrapónórr wagó, “Ene kolae tónggapón-koke pam elkomól!
Ini irrüb kürü nusdü ka kari müpdü ta koke namüla oyabókamde.”
20 Da wirri prrist akó balngomól byarrmarr pama, pamkol-
pam gyagüpitótók we nókyenóp Paelatón atom Barrabasón tümün
müótüdügab arruanóm akó Yesun büdülümpükü amkalóm.
21 Paelat pamkolpam nümtinóp wagó, “Ini nis pam nisdügabi, ka
tümün müótüdügab nadü pam irruno yabünkü?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Barrabas!”
22 Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, “Ia ka dama Yesun ia
yangono, Kerrisobóka noan ngiliandako?”
I blamana bóktan yalkomólóp wagó, “Oya krrosdó emngyelam!”
23 Paelat ibü nümtinóp wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae
tónggapónórr?”
Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, “Krrosdó
emngyelam!”
24 Paelat nóma ngakanórr wagó, wa gaodó koke yarilürr darrü
kla tónggapónóm Yesun tangamtinüm - pamkolpama gazirrüm kena
bainüm - wa nae itürr, tóba tang pamkolpamab obzek kwata we
bagulürr. Wa ibübóka wagó, “E ne poko tónggapóndakla, ene paman
büdül müp sab kótó koke ipudo. Sab yabü müp yarile!”

27:10 Zerremaea 32:6-9; Zekarraea 11:12-13 **27:24** Duterronomi 21:6-9

25 Pamkolpam blamana bóktan yalkomólóp wagó, “Ene paman
büdül müp sab kibüka ki yarilün akó kibü olmaldó!”
26 Da Paelat Barrabasón ibünkü we irruanórr tümün müótüdügabi.
Da wa gazirr pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i‡ ailüm.
Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó we ingrinürr krrosdó
amngyelóm.

Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]
(Mak 15:16-20; Zon 19:2-3)

27 Da módóga, Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp gabenan
wirri müótan kal akólórrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we
ngibaunóp Yesun kal-kal angónóm.
28 Oya tumum mórrkenyórr enólóp, ama akó óe-óe mórrkenyórr
tupo ngarkwat we atenóp.
29 I akó oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da i
oya singüldü we emngyelóp. Tutul tangdó go tupuru ingrinóp. I tibiób
wakósingül nümgünóp, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke,
a i oya tiz yangónónóp wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla,
Zu pamkolpamab king!”§
30 Da i oya akó gwerr we atóngnóp akó tupuru oya tangdó kla
ipüdóp, da singül we emkalnóp.
31 Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene óe-óe
mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp.
Da i oya we idüdóp krrosdó amngyelóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

32 I nóma bauslürr Zerrusalem wirri basirrdügab, i darrü Saerrin
wirri basirr pam we emrrónóp, ngi Saemon, da gazirr pama oya
arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros bügasilüm.
33 Solodó, i darrü pokodó babzilürr, ngi Golgota (oya küp módóga:
“Singül Kakan Bwób Poko”).*
34 I oya waen akyanóm kain koralórr anónóm, darrü kapan
klampükü yarrisarri apórrón. Nóma apókórr, da bangónórr anónóm.†
35 Oya krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup
poko aman kwarilürr basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki
yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrrütóp tibióbkü.
36 Ene kakóm, i we bobrranórr, oya ngakanóm.
37 Oya sisingül darrü nugup pósek emngyelóp, wialómórrón ini
bóktan opore, oya ne bóktana büdüldü ingrinürr wagó, “Ini wa Yesue,
Zu pamkolpamab King.”
38 Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómól pam nis tibiób krrosdó
nómngyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.
39 Pamkolpama nidi bórrgrrat-tórrgrrat kwarilürr, oya kle-kle
yalnónóp. Tibiób singül bóngapnóp igó bóktankü wagó,

‡ **27:26** *kus pokopükü sye* lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelórrón, pepeamdó kus poko akyarrón. Kolae tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módóga: *whip* ó *flog.* § **27:29** Ene tonarrdó, Zu kinga tupuru omrralórr, akó óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. * **27:33** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kakan Bwób Poko* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. † **27:34** Ene waen bidal akyan anón kla yarilürr. **27:34** Wórr Peba 69:21 **27:35** Wórr Peba 22:18 **27:39** Wórr Peba 22:7; 109:25

40 “Ma módógla, Godón Gyabi Müót nótó ki ilgüte akó ma aüd ngürr
kugupidü ki ela! Moba kóbó zid bai! Ma ne Godón olom nómadóla,
da krrosdógab ugó tibi!”
41 Dadan ngarkwatódó, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam,
akó balngomól byarrmarr pama Yesun we tiz yangónónóp wagó,
42 “Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid
bainüm! Ia wa Isrrael pamkolpamab kinga, be? Errkyadan ugó kóbó
ki tibi ene krrosdógab. Mi oya amkoman kubó igósidi yangurre!
43 Wa Godón amkoman angunda. God oya ki zid syó errkyadan,
Godón ubi ne asi nóma yarile oyaka, zitülkus wa igó bóktanórr wagó,
‘Ka Godón olomla.’ ”
44 Ene gazirr-gazirr gómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó
amngyelórrón nidi namülnürri, oya ta dadanzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

45 Abüs singülküp nóma semrranórr, tümüna blaman bwób
ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr.
46 Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri
gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, *“Eli, Eli, lama sabagtani?”*
Oya küp módóga: “Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla
kólbanan?”
47 Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya
bóktan nóma barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, “Wa Ilaezan‡
ngyaunda.”
48 Dümdüman darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla§ ipadórr,
muran waendó yanggóbólórr, aul pepeamdó amrókórr, da oya
ekyanórr ausüm.
49 A ngibürra we bóktónóp wagó, “Kubó, mi kya kóbó ngakónónóm,
Ilaeza ia kubó tame oya zid ainüm.”
50 Yesu akó wirri gyagüpi taegwarr apónórr, tóba dómdóm ngón we
semanórr, da nurrótókórr.
51 Da módóga, Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adr-
ratórrón mórrkenyórra* olean yarilürr, tebe aodó nis ór we
bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. Tüpapükü mórrbaengórr, wirri
ingülküpapükü órpókal bangónóp.
52 Gapókapükü tapabakuóp, akó ngaen abün ne Godón amkoman
angun pamkolpam kwarilürr, nidi nurrbarinürr, God ibü ugón irsinürr
arróldó.
53 I tibiób gapók nümgütóp. Yesun arsümül tonarr kakóm, i
blamana Zerrusalem we barrbünürr, Godón gyabian wirri basirrdü.
Ibü abün pamkolpama nósenónóp.
54 Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam tóba gazirr pampükü Yesun
nidi ngakan kwarilürr, i tüp mórrbaengde nóma esenóp akó blaman
ne tórrmen tulmila tómbapón kwarilürr, i blaman kari gum koke

---

27:40 Metyu 26:61; Zon 2:19 **27:43** Wórr Peba 22:8 **27:46** Wórr Peba 22:1 ‡ **27:47** *Ilaeza*: Ibrru bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea *eli.* § **27:48** *mórrkenyórr pokozan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *sponge*. Kübül akó spun bagul klama. **27:48** Wórr Peba 69:21 * **27:51** Ene *wirri adrratórrón mórrkenyórr*a Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: *Holy of Holiest*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. **27:51** Bazeb Tonarr 26:31-33

koralórr. I blamana inzan bóktónóp wagó, “Amkoman, wa Godón
olom yaril!”
55 Ene pokodó abün kol kwarilürr, barrkyanan kandógabi nidi azil
kwarilürr, Yesun Galiligabi nidi mamoanónóp oya tangamtinüm.
56 Inkü we kol koralórr: Merri Magdalin,† Merri, Zeims a Zosep ibü
aip nótó warilürr, akó Zebedin olom nisab aip.

Yesun Gapókdó Ingrinürr
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

57 Simaman nóma yarilürr, darrü mórrel pama ugón tübzilürr, ngi
Zosep. Wa Arrimatia wirri basirr pam yarilürr, Yesun darrü umulbain
olom.
58 Wa Paelatka we wamórr, da Yesun büdül bübüm we yatorr. Paelat
arüng bóktan zirrapónórr wagó, Yesun büb Zosepón akyanóm.
59 Zosep büb ipadórr, da wirri darrem baeb tóman-koke
mórrkenyórri we errgótanórr,
60 da gapókdó we ingrinürr, tóbankü ngaensingülan ne kla ilüngürr
karrkukus ingülküpdü. Da wa ene gapók mamtae murrausüm wirri
ingülküp we yanenórr. Da wa ae wamórr.
61 Merri Magdalin, akó darrü Merri ola mórran namülnürri, obzek
ma gapókdó.

Gapók Ngakan Pam

62 Yesun ne ngürr emkólóp, ugón dómdóm elklaza tómbapón ngürr‡
yarilürr. Ene ngürr kakóm ma ibü ⌊Sabad⌋ ki yaril. Wirri prrist akó
Parrisia Paelatón asenóm ugón ogobórr.
63 Oyabóka wagó, “Wirri pam, kibü kuri ngambangóle, ene ilklió
bülión pam ne arról nóma yarilürr, wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka sab
aüd ngürr kakóm büdüldügab ugón türsümulo.’
64 Da arüng bóktan ugó nókyenónóm oya gapók tai murrausüm
akó morroal ngakanóm, ngarkwat kókó aüd ngürra nóma bobrrone.
Oya umulbain olmalab sab gaodó koke ia yarile, oya büdül büb
gómól-gómól apadóm akó pamkolpamdó bóktanóm wagó, ‘God oya
büdüldügab kuri irsümüle.’ Ini dómdóm ilklió bülión bóktan sab
wirri kolae yarile. Ngaen-gógópan kla wa tai wirri kolae koke
yarilürr.”§
65 Paelat ibübóka wagó, “Gazirr pam yazebam, da ugó ogob. Ene
gapók morroal ngakan ki kwarilün yabü gyagüpitótók ngarkwatódó.”
66 Da i we ogobórr, ene gapók mamtaedó ne ingülküp yarilürr, wirri
karrkukus sye-i arümóp anen-gum akó pama gapókdó bangrin-gum.
Gazirr pam ola bimgütóp gapók ngakanóm.

28

Yesun Büdüldügab Irsümülürr
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

---

† **27:56** *Magdalin,* oya küp módóga: *Magdala basirr olom.* **27:56** Luk 8:2-3 ‡ **27:62** *dómdóm elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. **27:63** Metyu 16:21; 17:23; 20:19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33 § **27:64** Zu wirri ngi pamab gyagüpitótók igó yarilürr: ngaen-gógópan ilklió bülión igó yarilürr wagó, Yesu tóba zidbain pambóka ngiblianórr. Dómdóm ilklió bülión ma igósa: Yesu tóbabóka wagó: “Ka sab büdüldügab türsümulo aüd ngürr kakóm.”

1 ⌊Sabada⌋ nóma blakónórr, udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* ir-
rbianande, sisa nóma balgón yarilürr, Merri Magdalin akó darrü Merri
gapók angónóm aurrürri.
2 Da módóga, tüpa wirri arüngi we mórrbaengórr, zitülkus Lodón
darrü anerrua kwitümgabi we tübinürr. Wa gapók minggüpanandó
wamórr, da ene ingülküp we yanenórr mamtaedógab. Tüób wa we
mórran-mórran bainürr ene ingülküp kwitüdü.
3 Oya büb a obzek igó yarilürr, wamaka aona warri amanda. Oya
mórrkenyórra ongang bapólórr wamaka gabülplian pülpül pokoa.
4 Gapók ne gazirr pama ngakan koralórr, ibüka kari gum tórrngón
koke yarilürr, da i büdül pamzan bainóp.
5 Da anerrua ene kolbóka wagó, “E gumgu. Ka umulóla e Yesun
amkündakla, krrosdó noan emngyelóp.
6 Wa aini babula, zitülkus oya kuri irsümüle, wa tüób enezan
yarilürr. Da yao, ene poko ngakanóm togob, oya büb ne angrirrün
yarilürr.
7 Da büsai-büsai ugó ogob errkyadan. Oya umulbain olmal umul-
umulan ngintinamke magó, ‘God oya büdüldügab kuri irsümüle! Wa
Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó oya ola esenane!’ Ka yabü
umul-umulan ngitanóm tama.”
8 I gum tórrngónkü büsai-büsai we aurrürri gapókdógab. Ibü
übdü ta wirri bagürwóma tübangrinürr, da we busorri umulbain
olmal umul-umulan ngibtanóm.
9 Da módóga, i umulbain olmal umul-umulan ngibtanóm nóma
aurrnürrima, da Yesukü basenóp. Ibübóka wagó, “Paud yabüka asi ki
yarilün!” Da i oyaka we aurrürri, wakósingül nülkamürri, oya wapór
nis nómoarri, oya ⌊ótókóm⌋.
10 Yesu ibübóka wagó, “E gumgu; ugó aurram kürü zonaretal umul-
umulan ngibtanóm, Galili tótókóm. I kürü sab ola kóserre.”

Gapók Ngakan Pamab Bóktan

11 Ene kola nóma ogoblórr, da módóga, gazirr pam, gapók
nidi ngakanónóp, i ta we bakonórr Zerrusalem wirri basirrdü.
Wirri prristab umulüm, blaman poko adrrütóp gapókdó ne klama
tómbapónóp.
12 Wirri prrist akó ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ darrü bóktan akó
we tónggapónóp, da wirri ngarkwat mani gazirr pam nókyenóp.
13 Ibübóka wagó, “E sab igó kwarilünke magó, ‘Yesun umulbain
olmala irrüb togobórr a büdül büb ugón sipüdóp, ki ut nóma koralórr.’
14 Gabena ne ini bóktan nóma arrkrrue, ki sab oya gyagüpitótók
yalüngrre kibü amkoman angunüm, da yabüka sab darrü müp babul
yarile.”†
15 Ene gapók ne gazirr pama ngakan koralórr, ene mani ipüdóp, da
wirri ngi pamab bóktan mamunóp, ibü enezan nilóp.
Da Zu pamkolpama ene bóktan‡ metat ayodako, tai ene ngürrdügab
ngarkwat kókó ta errkya.

---

* **28:1** *Udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr. † **28:14** Rrom gazirr pama zaget bwóbdü nóma umtule, oya darrem wata módóga: büdül. ‡ **28:15** Ene obae bóktan módóga: Yesun umulbain olmala Yesun büb gómól-gómól ipüdóp, gapók ngakan pam ut nóma kwarilürr.

Yesu Tóba 11 Umulbain Olmal Godón Morroal Bóktan Büdrratóm Zirrnapónóp

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

16 Ene 11 umulbain olmala Galili we ogobórr, ene pododó, Yesu ibü
enezan nilóp ola tótókóm.
17 I oya nóma esenóp, i wakósingül we nümgünóp oya agürüm. A
ngibürr wa gyagüp-gyagüp koralórr wagó, “Ia amkoman watóke?”
18 Yesu ibü minggüpanan nóma tamórr, ibübóka wagó, “Kürü Aba
blaman ene balngomól arüng kókyanórr, kwitüm akó tüpdü.
19 Da e igósidi ugó ogob pamkolpamdóma bwób-bwób. Sab
kürü umulbain olmalóm ninamke, ibü ⌊baptaes bainkü⌋ Aban ngidü,
Oloman ngidü akó Godón Samuan ngidü,
20 akó ibü umul bainkü blaman bóktan karrkukus amorranóm, ka
yabüka ne poko arüngi bóktan namülnürrü mamoanóm. Da módóga,
ka sab yabüka asi namulo metat, kókó tüpan blakón tonarra nóma
tame.”

Metyun Peba aini blakónda.

28:16 Metyu 26:32; Mak 14:28 **28:19** Apostolab Tórrmen 1:8

Morroal Bóktan Yesunkwata, Mak
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Darrü pam ngi Zon Mak ini peba wató wialómórr. Zon Mak darrü Yesun zaget pam yarilürr. Wa [apostol] Pol akó apostol Pita ibü gódam yarilürr. Yesu ngaen-gógópan kwitüdü kasilürr, da Mak ini peba solkwat we wialómórr. Wa ugón Rrom wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Ene tonarrdó, Pita ta ola ngyaben yarilürr. Wa ngaen Yesun umulbain olom yarilürr, da wa Makka Yesun bóktan tulmil okaka izazinürr, oya tangamtinüm ini peba wialómóm. Ene igósüm, pamkolpama Yesun zaget akó oya morroal bóktan metat gyagüpi amanóm.

Ini peban póep Isrrael kantrri tómbapónórr, Rrom alam kan-koke yarilürr. Isrrael pamkolpam Zu pamkolpambóka ngiblianónónóp. Zu pamkolpam Isrraelón olmalbobatal kwarilürr, oya darrü ngi Zeikob. Isrrael Eibrra-amón bobat yarilürr. Eibrra-am akó oya olmalbobatal God [ótók] kwarilürr. Zu pamkolpama Godón gida mamoan kwarilürr, wa Mosesón ne kla siliónórr, ngaen nótó ngyabelórr. Yesu solkwat tómtómólórr.

Isrrael pamkolpama Ibrru bóktan akó Arram bóktane bóktan kwarilürr. A Zu-koke nidipko akó abün Zu pamkolpama Grrik bóktane bóktan kwarilürr. Da módóga, Mak tóba peba Grrik bóktane we wialómórr.

Yesun amtómól tonarrdó, Rrom singüldü pama barre bwób idi balngomól kwarilürr, darrü Isrrael kantrri yarilürr. Ibü king sisabóka ngilianónóp. I gabena zirrapónóp, ngi Paelat, Isrrael pamkolpam balngomólóm akó i ibü zirrnótóknóp taks mani aliónüm.

Ngaen Zu balngomól pama abün gida kwitüm omelólórr ene gida, God Mosesón ne kla siliónórr. Ini pamab gida kari müp koke kwarilürr Zu pamkolpamdó. Yesu umul bain yarilürr wagó, zitülkus babula ini gida mamoanóm. We ngarkwatódó, Zu balngomól pama ngürsil kwarilürr Yesuka.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Zon Baptaes Pam *1:1-13*
B. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *1:14–9:50*
C. Yesun zaget wa nóma agóltagól yarilürr Galili prrobinsdügabi ama Zerrusalem wirri basirrdü *10:1-52*
D. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *11:1–13:36*
E. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *14:1–15:47*
F. God Yesun irsümülürr büdüldügab *16:1-8*
G. Yesu tóba okaka tübyónürr pamkolpamdó akó kwitüdü alkomólórr *16:9-20*

Zon [Baptaes Bain] Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)

1 Morroal Bóktana ae bókyanda, Yesu Kerrisonkwata, Godón Olom.

2 Enezan wialómórróna ⌊prropet⌋ Aesayan pebadó, God ⌊Kerrisodó⌋
ne poko bóktanórr wagó,*
“Turrkrru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.
Wa sab marü kwat wató ngagróte.”
3 “Darrü pama taegwarrdase ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ wagó,
‘Kwat ngagrótam ⌊Lodón⌋ tótókóm
akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü.’ ”†
4 Da Zon Baptaes Bain Pama we okaka tübyónürr ngüin-koke bwóbdü, bóktan igó amgolkü wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi. Da ka yabü baptaes ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre.”
5 Blaman pamkolpama ogoblórr, Zudia prrobins kugupidü ne basirrdügabi akó Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zonón bóktan arrkrrum. I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan tobarrdó.
6 Zon wa ⌊kamel⌋ ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt baterrón yarilürr. Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor.
7 Wa ibüka bóktan amgolórr wagó, “Darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela tüp aupüm oya wapórdó bamel kla sye agom.‡
8 Ka yabü nae-e baptaes baindóla, a wa sab yabü Godón Samu-i baptaes bain yarile.”

Yesun Baptaes Ain akó ⌊Satanian⌋ Alngomól Yesun Kolae Tonarr Tómbapónóm
(Metyu 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Ene tonarrdó, Yesu we tübzilürr Nazarret wirri basirrdügab, Galili prrobins kugupidü, ó Zon oya we baptaes yónürr, Zodan tobarrdó.
10 Dümdüman Yesu naedógabi nóma saogórr, wa pülpül esenórr nóma tapabakulürr. Akó wa Godón Samu we esenórr, kwitümgabi abindi akó oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli.
11 Kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó, “Ma kürü kólbanan olomla. Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ marükama. Ka kari barnginwóm kokela marüka.”
12 Dümdüman oya Godón Samua we idódürr ngüin-koke bwóbdü.
13 Wa olazan yarilürr, wa 40 ngürr amanórr, satania nóla alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tónggapónóm. Yesu nurr larpükü ngyabelórr ama ⌊anerrua⌋ oya we tangamtinóp.

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm
(Metyu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 Zonón tümün müótüdü we ingrinóp. We kakóm, Yesu ma Galili wamórr, Godón Morroal Bóktan amgolkü.

---

* **1:2** Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain Pam. **1:2** Malakae 3:1 † **1:3** Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpbóka apónda. **1:3** Aesaya 40:3 **1:6** 2 King 1:8 ‡ **1:7** Ini bóktanan küp módóga: *“Ka ta ngarkwatódó kokela oya ngibürr zaget tólbaelóm.”* **1:11** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 9:7; Luk 3:22

15 Wagó, “Ene tonarra kuri tübzile. Godón Kingzan Bal-
ngomóla minggüpanan kuri tübine. Yabiób kolae tonarrdógabi ugó
tübyalüngam, ama Morroal Bóktan amkoman angunüm!”
16 Yesu Galili Malu§ kabeana nóma wamlórr, wa nis pam nis
nósenórr, Saemon akó oya zoret, Endrru. I net yagóbnürri naedó,
zitülkus i wapi baib pam nis namülnürri.
17 Yesu ibü nyalórr wagó, “Yao! Kankü turram. Ka yabü pamkolpam
bumióg umul nino.”
18 Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrri, da
Yesuka we akyarri.
19 Yesu ne barrkyananbóka nóma wamórr, wa nis narezoreti pam nis
nósenórr, Zeims a Zon, Zebedin olom nis. I tibiób butüdü net barrgüp
namülnürri.
20 Yesu ibü we nósenórr, da ibü dümdüman we nginaunürr oyaka
solkwat akyanóm. I tibiób ab Zebedin ola amgatrri butüdü, tóba zaget
pampükü, da Yesuka we akyarri.

Kolae Samupükü Pam
(Luk 4:31-37)

21 Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü wamórr kókó Kaperrna-
um wirri basirrdü. Darrü ⌊Sabad⌋ ngürrdü wa ⌊Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü⌋ ugón bangrinürr, da umulbain ngarkwat we
bókyanórr.
22 Pamkolpama gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul
nyónónóp. Zitülkus módóga, wa ne balngomól arüngi umul bain
yarilürr, wa Mosesón gida umulbain pam nórrgrrótóp.
23 Dümdüman ene tonarrdó, darrpan kolae samupükü pam ibü
kwóbbazen müót kugupidü we yarilürr. Kolae samua ene pam we
zirratakórr wirribóka taegwarr apónóm wagó,
24 “Marü ubi laró tónggapónóma kibüka, Yesu Nazarret olom? Ia
ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón
Gyabian Olomla!”
25 Yesu ene kolae samu agórr wagó, “Piküp bai! Ma ugó tubrra we
pamdógab!”
26 Kolae samua ene pam wirribóka inurr. Wa karibóka-koke
taegwarr apónórr, da wa we tubrranórr ene pamdógabi.
27 Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da i tibiób bamtinónóp
wagó, “Ini ia laróga? Ini küsil umulbain bóktana, balngomól
arüngpükü! Wa kolae samu dele arüng bóktan aliónda akó i oya
bóktan arrkrrudako!”
28 Da módóga, Yesunkwata bóktana büsai we büdólórr dudu Galili
bwóbdüma.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Metyu 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü kwóbbazen müót we
amgatórr, ama Saemon a Endrru, ibü müótüdü bangrinürr.
30 Saemonón mónang güb azid warilürr, nyórrdü utürrün, da
dümdüman i Yesun we izazilóp oyakwata.

1:15 Metyu 3:2 § **1:16** *Galili Malu* wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea.
1:22 Metyu 7:28-29

31 Da Yesu azid koldó we wamórr, oya tangdó omoanórr, mórran-
mórran wyónürr, solkwat we zamngólórr. Da oya ene azida wata we
zumgatórr. Solkwat wa ibü alo kla we nganinóp.
32 Ene simaman, abüsa nóma mórralórr,* pamkolpama Yesuka
blaman azid kolpam akó kolae samupükü kolpam ugón tübarrmülürr.
33 Blaman ene basirr pamkolpama we kwób tóbazelórr kókó ene
müót mamtaedó.
34 Yesu ia-ia abün azid kolpam we dólóng nyónónóp, akó abün kolae
samu amalórr. Wa kolae samu koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i
umul koralórr, wa nótó yarilürr.

Yesu Galilim Tóba Bóktan Amgol Yarilürr
(Luk 4:42-44)

35 Sisa balgón tai küsil yarilürr, Yesu müót zokrrok we amgatórr.
Wa ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr. Wa ola
tóre ako yarilürr.
36 Saemon tóba kamdalpükü oya amkünüm we bazebórr.
37 Nóma esenóp, i wagó, “Blaman pamkolpama marü amkündako!”
38 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Mi wata ini ngibürr
basirrdüma ogoblo, ini wirri basirr minggüpanan nidipako. Ka ta ola
amgolo Morroal Bóktan, zitülkus ka ugósüm tamórró.”
39 Da módóga, wa we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü,
Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü tibiób kwóbbazen müótüdü
akó kolae samu amankü.

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Darrpan soso azid pama tamórr kókó Yesuka. Wa wakósingül
nülkamülürr, da wa we bóktanórr wagó, “Marü ubi ne nóma yarile,
ma gaodó namulo kürü ⌊tóman⌋ arrgonóm Godón ilküpdü.”†
41 Yesu oya kari gyaur koke esenórr, tóba tang orrakórr, da ene pam
we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Kürü ubia! Tómana
ki barrgo!”
42 Dümdüman ene soso azida oya we amgatórr. Tómana oya büb
ugón amgatórr.
43 Dümdüman Yesu oya zirrapónórr, wirri arüng bóktanpükü
44 wagó, “Tai turrkrru! Ma ini poko darrü olom azazilgu! A ma wam
⌊prristdü⌋, moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka.
Yabü ne ngaen Moses ne gida bóktan poko nókyenóp, da ene ⌊gyaur
kla⌋ kubó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ idódke prrista ola urdü agasilüm
pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü
tómana kuri barrgone Godón ilküpdü.”
45 Da ene oloma ma we wamórr, blaman bwóbdüma büdrratkü ne
pokoa tómbapónórr. Wa bóktan we ayorr. Yesu ma igósidi gaodó
koke yarilürr panzeana tótókóm blaman wirri basirrdü. Ene pokodó,
Yesu kolpam-koke bwóbdü igósidi ngyabelórr. Ó da módóga, blaman
pamkolpama bwób-bwób we togoblórr ama oyaka.

---

* **1:32** *abüsa nóma mórralórr*, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm. **1:39** Metyu 4:23; 9:35
† **1:40** *tóman arrgonóm Godón ilküpdü*: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm. **1:44** Lebitikus 14:1-32

2

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Ngibürr ngürr kakóm, Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü we
alkomólórr, ó pamkolpama bóktan barrkrrurr wagó, “Wa müótüdü
asine.”
2 Abün pamkolpama togoblórr, darrpan pokodó kwób bazenóp ene
müótüdü. Ene müót kugupi mamtae wata barümürrün yarilürr. Yesu
ibü Godón bóktan we umul bain yarilürr.
3 Da módóga, ngibürr kolpama ugón tübabzilürr. Tokom pama
ibükagab, darrü büb bidal pam sidódnóp ama oyaka.
4 I ene pam minggüpanan koke idüdóp, zitülkus pamkolpamab
ngoro ola yarilürr. Da módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene
pampükü. I mórrkakak we tae apónóp, Yesu ne pokodó zamngól
yarilürr. I nóma tae apónóp, ene pam rraparrapapükü we tüp
solkomólóp, Yesun obzek kwata. 5 Yesu ibü amkoman bangun nóma
esenórr, wa büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Kürü olom, ka marü
kolae tonarr kuri norrgonónóma!”
6 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bobrralórr, gyagüpi
tótókde
7 wagó, “Ini pama ini poko inzan iade bóktanda? Wa Godón pabo
apadóm kainda! Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God
tebean?”
8 Dümdüman Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da wa ibüka we
bóktanórr wagó, “E wa inzan poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób
moboküpdü?
9 Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm
ini büb bidal pamdó? Ia, ‘Marü kolae tonarr barrgorrónako,’ ta ia,
‘Bupa, moba nyórr errngam, da ugó agólóm bai’?
10 Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó,
Pamkolpamab Oloman balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr
barrgonóm.” Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó,
11 “Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam, moba
müót basirrdü!”*
12 Dümdüman ene pama bupadórr, tóba nyórr ipadórr, da we
wamórr blaman pamkolpamab obzek kwata. I blamana gübarirr
aengóp akó i Godón we yagürnóp. I igó zwapólórr wagó, “Iba, inzan
kla ta mi ngaen kokean esenóp!”

Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Metyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Yesu akó we alkomólórr Galili Maludü. Wa malu kabeana nóma
wamlórr, wirri pamkolpamab ngoroa we togoblórr oyaka, da wa ibü
we umul bain yarilürr.
14 Wazan wamlórr, wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ we esenórr, ngi
Libae, Alpeiusün olom, tóba kari zaget müótüdü mórrande. Yesu

* **2:11** Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm.

oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka tókya!” Libae we bupadórr, oyaka we akyanórr.

15 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Libaen müótüdü nóma alo yarilürr, abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene tógaldó. Zitülkus módóga, Yesuka abün inzan pamkolpama atan koralórr.

16 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama, akó tib ⌊Parrisi⌋ kwarilürr, Yesun alode nóma esenóp taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü, da i oya umulbain olmal nümtinóp wagó, “Wa iade aloda inzan kolpampükü?”

17 Yesu ibü nurrkrruóp, da bóktanórr ene pokodó wagó, “Azid-koke kolpam nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. Ka ini tüpdü igósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Darrü tonarr, Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman umulbain olmal akó Parrisi, i alo bütók kwarilürr. Ngibürr kolpama Yesun amtinüm togobórr. I oya imtinóp wagó, “Ia Zonón umulbain olmal ó Parrisiab umulbain olmala alo larógóm bütókdako, a marü ma koke?”

19 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “Yabü gyagüpitótók iada, pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó alo bütókrre, kol amióg pam ibüka nómade? Koke! Kol amióg pamzan asine ibüka, i alo koke bütókrre.

20 A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam† ibükagabi nóma sipüdrre. Da ene ngürrdü i sab alo bütókrre.

21 “Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae murrausüm. Wa ne nóma tólaele, ene küsil mórrkenyórr pokoa nóma korrom baine, ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da batürre, ama tai wirri tae ine.

22 Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nóma tólaele, ene waena kubó ene ngaep bele amkene. Waen a lar sopae bele sab kolae baini. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómórre.”‡§

Yesu ⌊Sabadan⌋ Loda
(Metyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu ⌊wit⌋ apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmala wanküzan ogoblórr, i wit küp we zulkulóp alom.*

24 Da Parrisia Yesuka we bóktónóp wagó, “Ngaka, marü umulbain olmala ene zaget iade tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?”

---

† **2:20** *kol amióg pam* wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. ‡ **2:22** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggrratóm. § **2:22** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

* **2:23** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **2:23** Duterronomi 23:25

25 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ia kokean etóngarre Godón
Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa
tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr?
26 Wa Godón ⌊Palae Müótüdü⌋ bangrinürr, Abyatarr ⌊singüldü
prrist⌋ nóma yarilürr, da ene gyabi brred elorr, prrista Godón obzek
kwata ne kla urrbulürr. Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón
gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred alom; wata prristab
dümdüme, ene brred alom!”
27 Yesu elakónórr wagó, “Sabad pamkolpamab morroalóm
tónggapónórr. Pamkolpam Sabadan morroalóm koke tómbapónóp.
28 Da ka Pamkolpamab Olomzanla, ka ta Sabadan Lodla.”†

3

Tang Bidal Pam
(Metyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Akó darrü ⌊Sabad⌋ ngürrdü Yesu ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen
müótüdü⌋ bangrinürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó
sarrpi airrün.
2 Ngibürr Parrisia kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm ain bóktan
amanóm, da oya tai ilküpane we idódnóp wa, ia wa kubó Sabad
ngürrdü ene pam dólóng ine.*
3 Yesu ene tang bidal pamdó we bóktanórr wagó, “Bupa, ugó
zamngól blamanab aodó!”
4 Da Yesu ene Parrisidü we bóktanórr wagó, “Mibü gidadógab ia taia
Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia
arról zid ainüm, ta ia arról alakónóm?” A ibü darrü bóktan ta babul
yarilürr.
5 Yesu pamkolpam nóma ngabkanórr, oya ngürsila we simiógürr.
Wa ta kari gyaur koke yarilürr ene pamkolpamdó, zitülkus ibü baku
burrul babulan yarilürr. Yesu ene tang bidal pam we yalórr wagó,
“Moba tang ugó adrrat.” Wa adrratórr, da oya tanga tóba gaodó
alkomólórr.
6 Parrisia kwóbbazen müót nóma amgütóp, dümdüman we kwób
bazenórr Errodón† mamoan pampükü, Yesun amkal bóktan an-
grinüm.

Pamkolpam Ngoro Malu Kabedó

7 Yesu tóba umulbain olmalpükü Galili Maludü nóma wamlórr,
wirri pamkolpamab ngoroa Galili prrobinsdügabi oyaka zutalórr. Akó
pamkolpamab ngoroa Zudia prrobinsdügabi togoblórr,
8 Zerrusalem wirri basirrdügab, Idumea bwóbdügabi, akó abüsa
nólgab banikda Zodan tobarrdó. Ngibürra ta wirri basirr nis,
ngi Taerr akó Saedon minggüpanandógabi togoblórr. Blaman ene
pamkolpama barrkrrurr Yesu ne arüng tórrmen tómbapón yarilürr,
da i oyaka ugósümpükü togobórr.

2:25 1 Samuel 21:1-6 **2:26** Lebitikus 24:9 † **2:28** *Sabadan Lod*, oya küp módóga: *Sabadan Wirri Pam.* Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü. * **3:2** Pamkolpam dólóng bain Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü. † **3:6** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.

9 Pamkolpam ngorozan yarilürr, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp
but oya minggüpanan ódódóm, oya koke iade ki sur irre.
10 Ngaen-gógópan wa abün pamkolpam we dólóng ninóp, solkwat
akó abün azid pamkolpama oyaka ugón togoblórr, tibiób zirrbapónkü.
Ibü ubi i oya ki yamurrórre.
11 Kolae samupükü pamkolpama oya nóma esenónóp, we balóklórr
oya obzek kwata, da we taegwarr apónónóp wagó, "Ma Godón
Olomla!"
12 Yesu ibüka wirri arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Ngibürr
büzazilgu ka nótókla!"

Yesu Tóba 12 [Apostol] Irrbünürr
(Metyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Yesu we angürürr pododó. Wa tóba ubi pam we ngibaunürr
tóbaka. Da i we togobórr oyaka.
14 Ene pokodó, wa 12 pam irrbünürr, wa apostolóm nibiób
ngibasilürr, oyankü ngyabenóm akó ibü zirrbapónóm bóktan am-
golóm.
15 Wa ibü ta irrbünürr wirri arüng azebóm kolae samu amanóm.
16 Ene 12 arrbürrün pam módógako: Saemon (noan ngyesilürr
Pita‡),
17 Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri (Yesu
ibü ngi we nókyanórr Boanerrges, oya küp módóga: "Ngürsil Pam
Nis"),
18 Endrru, Pilip, Barrtolomyu, Metyu, Tomas, akó darrü Zeims,
Alpeiusün olom nótó yarilürr, Tadeius, akó darrü Saemon, ngaen Zilot§
pam nótó yarilürr,
19 akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab
tangdó.

Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Yesu darrü müótüdü nóma bangrinürr, pamkolpamab ngoroa
akó we dakabasulürr. Yesu akó tóba umulbain olmala gaodó koke
kwarilürr alo alom, zitülkus aüd pamkolpam koke kwarilürr ola.
21 Yesun zitül pamkolpama ene poko nóma barrkrrurr, i oya apadóm
we ogobórr, zitülkus i tib igó bóktanónóp wagó, "Oya gonggoa kuri
simige!"
22 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama Zerrusalemgabi togobórr.
I igó bóktan kwarilürr wagó, "Yesun bübdü Be-elzebul* asine. Satani,
kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda
kolae samu amanóm."
23 Yesu ene pam we ngibaunürr tóbaka, da wa ibüka alap-alap
we bóktanórr wagó, "Satani tüób wa satani ia amanike pamkol-
pamdógab?

---

‡ **3:16** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp*. § **3:18** *Zilot* ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma *Patrriot.*

* **3:22** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. **3:22** Metyu 9:34; 10:25

24 Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama ne tibiób nóma
bürrgrrütórre tibióbka bóka bamgünüm, i sab gaodó koke kwarile
morroal ngyabenóm tibiób bwóbdü.
25 Akó darrpan müótüdü pamkolpama ne tibiób nóma
bürrgrrütórre, i sab gaodó koke kwarile dabyónüm.
26 Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nóma
bóka bamgün kwarile ó i ne tibiób nóma bürrgrrütórre, da satani
sab gaodó koke yarile zamngólóm, da oya arünga ta sab igósidi we
blakóne.
27 "Anda, darrü pam gaodó kokea arüng paman müótüdü popa
bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam
sye-i amróke, da ene kakóm oya müót igósidi amkene, oya elklaza
azebóm.†
28 "Ka yabü amkoman poko byaldóla: God sab pamkolpamab
blaman kolae tonarr norrgorre akó i ne kolae poko bóktandako
Godónkwata.
29 A nadü oloma ne kolae poko bóktanda Godón Samuankwata, God
sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone, zitülkus wa barrgon-koke
kolae tónggapónórr."
30 (Yesu inzan igósidi bóktanórr, zitülkus ene Mosesón gida umul-
bain pama inzan bóktónóp wagó, "Oya bübdü kolae samu asine.")

Yesun Aip akó Zoretal
(Metyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ene kakóm, Yesun aip akó zoretala ugón tübabzilürr. I müót
kalkuma bórranglórr, da i bóktan we zirrapónóp, oya tótókóm.
32 Pamkolpam ngoroa Yesun myangrao apónóp izan mórran ko-
ralórr, da i oyaka igó bóktónóp wagó, "Yazil, marü aip akó zoretala
kalkumako. Ibü ubi marü asenóma."
33 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Kürü aip akó zoretal
ia tai nidipako?"
34 Wa pamkolpam nóma ngabkalórr oya myangrao apórrón, da wa
we bóktanórr wagó, "Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalko!
35 Zitülkus módóga, Godón ubi nótó tómbapónda, wa kürü zorete,
kürü bólbóto, kürü aipo."

4

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Akó Yesu we bókyanórr pamkolpam umul bain Galili Malu kabedó.
Wirri pamkolpamab ngoroa oya amarüksimarük yangónónóp. Kan
babul nóma yarilürr, da wa butüdü igósidi we kasilürr, we mórran-
mórran bainürr. But wa naedó yarilürr, dudu ngoroazan bórranglórr
malu kabedó, nae ngarkwatódó.
2 Olgabi Yesu ibü alap-alap abün elklaza umul bain yarilürr. Wa
ibüka bóktanórr wagó,
3 "Tübarrkrru! Darrü küp barit pama we wamórr ⌊wit⌋ küp tüpdü
aman-aman aritüm* apapdó.

† **3:27** Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóne, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdógabi. **3:29** Luk 12:10 **4:1** Luk 5:1-3 * **4:3** *aman-aman arit*: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr.

4 Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea
togobórr, we ololórr. 5 Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr.
Ene pokodó, kari tüp yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi
tübausürr, zitülkus ene ingülküp kwitüm tüp tumuman yarilürr.
6 Abüsa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp,
da odalan ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr.
7 Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla
nóma dódórr bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. Ene zida
igósidi küp koke bapónóp.
8 Ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene küpa we
bamkenóp, dódórr bainóp, da küp we bapónóp, ngibürra 30, ngibürra
60, akó ngibürra 100, darrpan küpdügab."
9 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Güblang noane arrkrrum, wa ki
turrkrru!"

Alap-alap Bóktanan Zitülkus
(Metyu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 I tibi-tibi pokodó nóma kwarilürr, Yesuka atan pamkolpam akó
oya 12 umulbain olmala oya imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga
ainüm.
11 Wa ibüka we bóktanórr wagó, "Godón Kingzan
Balngomólankwata anikürrün klambóka umul yabü akyarróna. A
umulbain olmal-koke ne pamkolpamko, ka go enan alap-alap ikikdóla.
12 Ene igósüm,
" 'I wa sab metat azil wa azil kwarile,
da i ma tai kokean asen kwarile;
i wa sab metat arrkrru wa arrkrru,
da i ma Godón bóktanan ⌊küp tai kokean apad⌋ kwarile.
Koke ne nóma, i ki tübyalüngórre kürüka,
da ka ibü kolae tonarr igósidi ki barrgona.' "

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Metyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yesu ibü nümtinóp wagó, "E ia koke apadódakla ini alap-
alap bóktanan küp? E kubó ngibürr alap-alap bóktanan küp ia-ia
yazebane?
14 Ene küp barit pama Godón bóktan aritóda.
15 Ngibürr pamkolpam inzanako, kwat kabedó ne küpa balókórr.
I bóktan nóma arrkrrudako, satania tótókda ó ene bóktan ibü
bübdügab ausda.
16 Ngibürr pamkolpam inzanako, ingülküppükü tüpdü ne küpa
balókórr. I Godón bóktan nóma arrkrrudako, bagürwómpükü
apadódako.
17 A ene bóktana ibü bübdü tai koke mórran-mórran bainda,
zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka
aebókande koke ngyabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókdako
ibüka ó ngibürr pamkolpama ibü wirri müp alióndako, zitülkus
i Godón Bóktan amkoman angundako, i büsai-büsai bóleandako
amkoman bangun-gum.
18 Ngibürr pamkolpam inzanako, tórezpükü sólmól pokodó ne küpa
balókórr. I Godón bóktan arrkrrudako,

4:12 Aesaya 6:9-10

19 a tüpan gyakolae, mórrelwómóm ubi, akó ngibürr elklazam ubia
ibü gyagüpitótókdó barrbündako, da Godón bóktan sarrpi aindako.
Da ene pamkolpama küp koke igósidi bapóndako.
20 A ngibürr pamkolpam inzanako, morroal tüpdü ne küpa balókórr.
I Godón bóktan arrkrrudako, apadódako, da i küppükü igósidiako.
Ngibürra 30, ngibürra 60, ó ngibürra 100, darrpan küpdügab."

Kumngyindü Zyón Kla
(Luk 8:16-18)

21 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ia darrü oloma zyón kla sidüde,
da alópe ngalo-e ó ut bwób lorodó ingrine? Koke! Zyón kla wata
kumngyindü amngyelórrón yarile!
22 Dadanzan, blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tübause
panzedó, ó blaman ngablaorrón ne elklazako, sab zyóndü togobe.†
23 Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki
turrkrru!"
24 Akó wa ibüka bóktanórr wagó, "E wata umul-umul, e ne poko
barrkrrua! E ne morroal nóma arrkrru koralo, God yabü sab umul
nülirre. Da ini ma sab kari koke yarile.‡ E ne morroal koke nóma
arrkrru koralo, God yabü sab wata kari umul nülirre.
25 Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.
Babul noanko, oya sab imtine, oya kari-kari ne klame."§

Alap-alap Bóktan Zidan Dódórrbainankwata

26 Yesu ibüka akó alap-alap bóktanórr wagó, "Godón Kingzan
Balngomól inzana. Darrpan oloma küp baritóda tüpdü.
27 Irrüb wa utóda, ngürr wa arsümülda. Ngibürr ngürr kakóm, ene
küp bamkerrónako, da i ma morroal dódórr baindako. Wa umul-kóka
ia-ia tómbapónda.
28 Tüpa tüób tómbapónda zid dódórr ainüm ó küp basenóm; urr
amankü dódórr baindase kókókó singüla tubrrune. Küpa ugón
tómbapónda.
29 Küpa nóma ngórr angurinda, da pama ugón atülda turriki,
zitülkus abül ngarkwat kuri semrróne."

Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)

30 Yesu akó bóktanórr wagó, "Ia mi Godón Kingzan Balngomól
larópükü atanirre? Ó mi laró alap-alap bóktane ene Balngomólbóka
bóktórre?
31 Ene inzana, wamaka karian* küpa. Ene karian küpa blaman
küpdügab tüpdü.
32 A darrü pama ene küp nóma artümülda tóba apapdó, ene zida
dódórr bainda kókó wirri bainda blaman didiburr zidüdügab. Oya

---

4:21 Metyu 5:15; Luk 11:33 † **4:22** Ene tonarr, Godón zyón akó Godón Kingzan Balngomól anikürrün namülnürri ngibürr pamkolpamdó. I Yesun alap-alap bóktan koke ipüdóp (Mak 4:11b, 12). Darrpan ngürr ene nis klam nis sab popadan namüli. ‡ **4:24** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre. Akó marü ngibürr elklaza sab mülirre.* **4:24** Metyu 7:2; Luk 6:38 § **4:25** Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktanan küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdórre. **4:25** Metyu 13:12; 25:29; Luk 19:26 **4:29** Zo-el 3:13 * **4:31** *karian*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama.

tiz ta wirriako, da kwitüm póyaea igósidi tibiób müót balmeldako oya murrdü.”
33 Yesu tóba bóktan nóma büdrratlórr pamkolpamdó, wa abün inzan alap-alap bóktan tómbapón yarilürr. Wa ibüka blaman elklaza tibiób ngarkwatódó bóktan yarilürr, ibü morroal arrkrrum.
34 Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr. Wa tebe nóma yarilürr tóba umulbain olmalpükü, wa blaman kla ugón müsirrga nyónónóp ibüka.

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Akó ene ngürr simaman, Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi dakla dorro baurrdakla.”
36 Da i pamkolpamab ngoro ola bimgütóp. Oya umulbain olmala butüdü bamselórr, Yesu ne butüdü mórran yarilürr. I usakü we bazebórr, oya dakla dorrodó ódódóm. Ngibürr but ta asi koralórr ene pokodó, da i usakü we ogoblórr.
37 Amkórrónde, wirri arüng wóra ugón tubsorr. Goblola but kari poko isurrunópma. Naebait kari poko yarilürr.
38 A Yesu wa ngól updü ut yarilürr. Oya singül müózdü angrirrün yarilürr. Umulbain olmala oya irsümülóp. Oyaka bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma ia gyaur kokela? Mi brariakla!”
39 Yesu türsümülürr, ó wa wór agórr wagó, “Ma piküp!” Akó wa maludü bóktanórr wagó, “Ma ugó bólea!” Ene pokodó, wóra we piküp bainürr. Ene ngarkwat, malua ta morroal amkónórr.
40 Wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “E gum iadeakla? E kürü amkoman koke angundakla?”
41 Da i kari gum koke ipüdóp, ó i tibióbka bóktan koralórr wagó, “Ini wa ia nótóke? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrrudamli!”

5

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yesu tóba umulbain olmalpükü Gerrasa wirri basirr pamkolpamab bwóbdü* abzilürr Galili Malu dakla dorrodó.
2 Yesu butüdügabi nóma banikürr, darrü pama oya we semrranórr. Ene pama gapók balüng bwóbdügabi tubrranórr ó wa kolae samupükü yarilürr.
3 Wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr. Myamem darrü olom babul yarilürr oya arümüm. Sein sye ta gaodó koke yarilürr oya arümüm.
4 Zitülkus módóga, abün münüm oya wapór a tang sein sye-i enan arümnóp, a tüób ene sein sye singgalgólórr. Wa ta ugón kari arüng pam koke yarilürr. Darrü pam gaodó koke yarilürr oya amiógüm.
5 Irrüb ngürr, wa popa agól yarilürr gapók balüng bwóbdü ó podopükü bwóbdü, taegwarrkü ó tóba büb syórr bangónkü ingülküpi.
6 Ene pam ugón barrkyanan küór yarilürr olgabi, wa Yesu nóma esenórr. Wa we busorr, simbalkalórr, ó wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata.

---

* **5:1** *Gerrasa bwób* Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr.

7 Ene pama wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Marü ubi ia
larógóma kürüka, Yesu, Wirri Kwitüm Godón Olom? Ka Godón ngidü
marü atodóla, ma kürü wirri azid akyan-gu!”
8 Ene pama ini poko igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ngaen-gógópan
oyaka bóktanórr wagó, “Kolae samu, ugó tubrra ini pamdógab!”
9 Yesu oya imtinürr wagó, “Marü ngi ia nótóke?”
Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ngi módóga, ‘Abün
gazirr pam’, zitülkus ki aüd kokeakla.”
10 Wa wata Yesun arüngi ato yarilürr, ene kolae samu aman-gum
ene bwóbdügab.
11 Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr, wirri kan koke
ibükagabi.
12 Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, “Ma kibü ugó zir-
rtapónónóm kyamülab bübdü, da ki kubó ola barrbuno.”
13 Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm. Da módóga, ene kolae samua
ene pam we amgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene
kyamül yabüla (ngarkwat módóga aprrapórr 2,000 kyamül blamana)
buso-buso we tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama Galili
Maludü bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülümpükü.
14 Ene kyamül ngabkan pama we busuóp, da pamkolpam we umul-
umulan ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabedó.
Pamkolpama we ogobórr asenóm ne pokoa tómbapónórr.
15 Da i Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp, kolae samu ngoroa
noan amgütóp. Wa we mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó
kakal gyagüpitótóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.†
16 Nidi nósenóp, kolpam nüzazilóp laróga tómbapónórr ene kolae
samupükü pamdó akó kyamüldü.
17 Da i Yesun arüngi ato kwarilürr, tibiób bwób amgatóm.
18 Yesu butüdü nóma kasil yarilürr, kolae samu ne oloma imarrulürr,
Yesun we yatorr wankü tótókóm.
19 Da Yesu oya koke ok yónürr wankü tótókóm, a wa ma oya yalórr
wagó, “Ugó alkomól, moba müót basirrdü, moba pamkolpamdó, da
ma nüzazilnümke Lod marüka ne kla tónggapóne, ó oya ne gyaur
yaril marüka.”
20 Da módóga, ene pama we wamórr we bwób órdóma, ngi
Dekapolis,‡ tóba okaka bümzazilkü, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr.
Da blaman pamkolpama gübarirr aengóp.

Yesu Zaerrusün Ngul Olom Dólóng Wyónürr akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurrürr
(Metyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu akó nóma banikürr dakla malu kabedó, ola oyaka wirri
pamkolpamab ngoroa kwób tóbazelórr, da i oya kal-kal yangónóp. Wa
tüób malu kabedó yarilürr.
22 Da módóga, darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müót⌋ ngakan
pama ugón tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun nóma esenórr,
wa oya wapór nis minggüpanandó simbalkalórr.

† **5:15** I gum ipüdóp, zitülkus i küp bamkónóp wagó, Yesun wirri ⌊arüng tonarr⌋ asine.
‡ **5:20** *Dekapolis*, oya küp módóga: *10 wirri basirr.*

23 Wa oya arüngi yatorr wagó, “Kürü kari ngul oloman büdül kari
pokoa. Gyaurka, kya tam, oyaka moba tang nis amngyelóm. Ene
igósüm, wa kalma dólóng baine ó ngyabene!”
24 I usakü we ogobórr. Wirri pamkolpamab ngoroa mamoan
koralórr, da i Yesun kal-kal yangónónóp blaman órdógab.
25 Darrpan kol óe bókan azid warilürr, 12 pailüm.
26 Wa kari azid koke balmilülürr, oya dokta ne merrsin uliónónóp.
Wa tóba dólóng bainüm mani enan nüliónónóp, da wa morroal koke
bainürr. Ene azida ma wirri bain yarilürr, blaman pailzan.
27 Wa Yesunbóka arrkrrurr, da wa we tübangrinürr ene pamkol-
pamab ngorodó, akó oya tumum mórrkenyórr we yamurrürr.
28 Zitülkus módóga, wa tóbaka bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó
wata oya tumum mórrkenyórr nóma yamurro, ka kubó dólóng baino.”
29 Wa Yesun mórrkenyórr nóma yamurrürr, oya ene óe bókana ugón
blakónórr. Wa tóba büb küp bamkónórr, wa dólóng kuri baine tóba
ini müpdügab.
30 Yesu tüób dümdüman umul bainürr wagó, “Kürükagab ngibürr
arünga kuri bause.” Wa nóma byalüngürr ene pamkolpamab
ngorodó, da wa nümtinóp wagó, “Ia kürü mórrkenyórr nótó ya-
murre?”
31 Oya umulbain olmala bóktan we yalkomólóp wagó, “Ngaka, ini
pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórre. Ma iade bóktóna
wagó, ‘Ia kürü mórrkenyórr nótó yamurre?’ ”
32 Yesu wata azil yarilürr, asenóm ene kla nótó tónggapóne.
33 Ene kolan büba otórrngónóm bainürr, zitülkus wa tüób umul
bainürr ne klama tómbapónórr tóbaka. Wa natókórr, simbalkalórr
Yesun obzek kwata, ó amkoman bóktan blaman we adrratórr oyaka.
34 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü olom, marü moba amkoman
banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpdü paud sab marüka asi
ki yarilün. Ini azida marü sab myamem koke mümige!”
35 Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, ngibürr pamkolpama Zaerruska
ugón togobórr oya müótüdügab, da i oya ilóp wagó, “Marü olom
büdülato. Ma Umulbain Pam myamem müp akyan-gu.”
36 Yesu ibü bóktan nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó,
“Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu.”
37 Yesu blaman pamkolpam nólónóp wankü tótókóm. Pita a Zeims
akó oya zoret Zon, wata idi ogobórr.
38 I Zaerrusün müótüdü nóma babzilürr, Yesu pamkolpamab ngoro
we esenórr. I taegwarr-taegwarr yón koralórr.
39 Wa müótüdü nóma bangrinürr, wa ibüka bóktanórr wagó, “Ini
ia laró taegwarrwóma? E iade yóndakla? Ini olom go büdül kokeo, a
wa go uto.”
40 I oya we ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa
go amkoman büdülano. Yesu ene pamkolpam zirrnapónóp pulkaka.
Wata wa ene oloman aipab nis akó oya aüd umulbain olmal, i usakü
barrbünürr, olom ne pokodó warilürr.
41 Wa oya tangdó omoanórr, da oyaka bóktanórr tibiób-tibiób wagó,
“Talita, kum.” Oya küp módóga: “Kari kol, ka marü mila, ugó bupa!”
42 Ene pokodó, ene oloma türsümülürr akó agólóm we bainürr.
Wa tüób ta 12 pail olom warilürr. Ene pokoa nóma tómbapónórr,

ene oloman aipab nis akó Yesun aüd umulbain olmala karibóka-koke gübarirr aengóp.
43 Da Yesu ibüka wirri arüngi bóktanórr wagó, “Kubó darrü olom azazilgu!” Akó wa bóktanórr wagó, “Oya darrü kla ugó okyenam alom.”

6

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp
(Metyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Yesu ene poko amgatórr, da ama wamórr tóbanan basirrdü Nazarret. Oya umulbain olmala we zutalórr.
2 Darrü ⌊Sabad⌋ ngürrdü, wa umulbain we bókyanórr ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋. Abün pamkolpam kwarilürr ene pokodó. Da i oya nóma arrkrru kwarilürr, blamana gübarirr aengóp. I tibióbbóka bütünóp wagó, “Wa ini kla nubógabi ipüde? Ia ini nadü ⌊wirri gyagüpitótóka⌋, oya ne kla akyarróna? Wa ini ⌊arüng tonarr⌋ ia-ia tómbapónda?
3 A wa go ene müót balmel oloma, Merrin siman olom, Zeims, Zosep, Zudas, akó Saemon ibü naret. Oya bólbótala ae ngyabendako.” Da i oya alzizi amanikóp.
4 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a tóbanan basirrdü, zitül pama ó müót pama ama inzan koke.”
5-6 Yesu gübarirr aengórr, zitülkus i oya amkoman koke yangunóp. Wa darrü arüng tonarr koke igósidi tónggapónórr ola. Wata tóba tang nis aüd azid kolpamdó nómngyelórr, da ibü dólóng ninóp.

Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnapónóp
(Metyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Yesu ene basirr blaman nümarükóp umulbainkü.
7 Da wa tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü ninis zirrnapónóp akó balngomól arüng we nókyenóp kolae samu amanóm.
8 Ibü we nilóp wagó, “Yenkü wata yabiób tupuru imarrulam ini agólde, darrü kla ódódgu: alo kla, angasangap angón alóp, akó mani yabiób pam alópdó.
9 E wa wapór kla bamelam, da yabiób bübdü ne mórrkenyórrko, e wata we klamane ogob. Ngibürr amarrugu.
10 E ne müótüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane.
11 E ne inzan basirrdü nóma togobo igó, pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke yazebrre, akó yabü bóktan koke ne arrkrru kwarile, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü ⌊kolaean darrema⌋ sab tame Godkagab.”
12 Da i we ogoblórr, pamkolpamdó bóktan amgolkü wagó, “E yabiób kolae tonarrdógab ugó tübyalüngam.”
13 I abün kolae samu aman kwarilürr akó i ⌊olib⌋ oele ang kwarilürr abün azid pamkolpamdó, da ibü dólóng we ninóp.

6:4 Zon 4:44 **6:8** Luk 10:4-11 **6:11** Apostolab Tórrmen 13:51

Zon [Baptaes Bain] Pam, Oya Büdül
(Metyu 14:1-12; Luk 9:7-9)

14 King Errod, ugón Galili prrobins wató alngomól yarilürr,* arrkr-
rurr Yesu ne poko tómbapón yarilürr, zitülkus Yesun ngia bwób-bwób
gwarranórr. Ngibürr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, "God
Zon Baptaes Bain Pam wa büdüldügab kuri irsümüle. Da ene arünga
oyaka ene zitülkusdü zagetóda wirri arüng tonarr tólbaelóm."
15 Ngibürra ma bóktónóp wagó, "Wa Ilaeza-e."
Akó ngibürra wagó, "Wa prropeta, wamaka wa ngaen prropetzan
kwarilürr."
16 A Errod nóma arrkrrurr ini bóktan Yesunkwata, wa ta bóktanórr
wagó, "Wa Zon Baptaes Bain Pama! Kürü gazirr pama oya singül nam
itülóp wata kazan nilóp, da oya büdüldügab kuri irsümürre!"
17 Ngaen Errod tóba gazirr pam zirrnapónóp Zonón amiógüm,
sye-i amelóm, tümün müótüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol
Errodiasónbókamde tónggapónórr. Errodias ngaen-gógópan oya
naret Pilipün kol warilürr, a wa ma oya gómól-gómól zumiógürr tóba
kolóm.
18 Errod Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bo-
barr igó ayal yarilürr wagó, "Ini gyabia moba naretan kol amiógüm!"
19 Da Errodiasón ngürsila upadórr Zonka. Oya ubi amkalóm
yarilürr, da wa gaodó koke warilürr tónggapónóm ene poko, Er-
rodónbókamde.
20 Errod Zonón gum yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, Zon
morroal akó dümdüm ngyaben pama. Wa oya igósidi adlang yarilürr.
Errodón ubi Zonón arrkrrum yarilürr, da wa wirri müp gyagüpitótók
ipadórr blaman ngürr wa Zonón nóma arrkrru yarilürr.
21 Errodón amtómól ngürran tóre nóma semrranórr, Errodias kwat
esenórr Zonón amkalóm. Errod ene ngürr ingrinürr alongalom.
Wa alongalom ibü ngibaunürr, Galili prrobins wirri ngi pam, gazirr
singüldü wirri ngi pam, akó Galili prrobins singüldü pam.
22 Errodiasón óp oloma katókórr, da wa zil emkalólórr ibünkü.
Wa Errodón akó wirri pam morroal barnginwóman ngintinóp. Da
Errod ene ngulmokurdü bóktanórr wagó, "Ma kürü kyal, marü ubi
larógóma? Ka marü mókyeno ene kla."
23 Wa oya [arüng alkamül-koke bóktan] uliónürr wagó, "Ma kürüka
ne klamóm tóbato-o, ka wata marü mókyeno, enana marü ubi kürü
tüp aodó atülüma, marü darrü poko, kürü darrü poko!"
24 Da ene ngulmokura tóba aip amtinüm natókórr wagó, "Ka ia
larógóm yato?"
Aipa bóktan yalkomólórr wagó, "Ma Zon Baptaes Bain Pam, oya
singülüm bato."
25 Dümdüman ene ngulmokura büsai-büsai we alkomólórr Errodka,
da yatorr wagó, "Kürü ubi ma kürü kókyeno errkyadan aini alongalo
klamdó, Zon Baptaes Bain Pam, oya singül!"
26 Errod kari gyaur ta koke yarilürr, da wa ia ki badóle, zitülkus wa
arüng alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi pamab obzek kwata,
tóre bwóbdü nidi kwarilürr.

---

* **6:14** Errod Galili prrobins Rrom kingankü ngakan yarilürr, tóbanan koke yarilürr. **6:15** Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 **6:17** Luk 3:19-20

27 Dümdüman Errod tóba darrü büb ngakan gazirr pam we
zirrapónórr arüng bóktanpükü Zonón singül ódódóm. Da ene pama
we wamórr tümün müótüdü, Zonón singül we itülürr.
28 Ene kakóm, ene pama Zonón singül we sidódürr alongalo klamdó,
da ene ngul olom okyanórr, ama akó nótó okyanórr tóba aip.
29 Zonón umulbain olmala nóma barrkrrurr oya büdül poko, i we
togobórr, oya büb we idüdóp gapókdó angrinüm.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

30 ⌊Apostola⌋ Yesuka tóbakonórr akó we kwób tóbazenórr, da i oya
izazilóp i ne elklaza tómbapónónóp ó umulbain kwarilürr.
31 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E yabi ugó togob kankü kolpam-koke
bwóbdü, karianbóka ngón ngabagónóm.” Zitülkus módóga, abün
pamkolpama kwat zwapólórr, da ibü darrü kan babul yarilürr alo
alom.
32 I tibi butüdü we bamselórr, da ene poko we amgütóp kolpam-koke
bwóbdü tótókóm.
33 Da pamkolpama nósenóp i nóma bazebórr, ó abüna umul bainóp
i nidi kwarilürr. I blamana tibiób basirrdügabi we buso kwarilürr
dorro kwata, wapórane, da i ngaen-gógópan we babzilürr.
34 Yesu butüdügabi nóma banikürr, wa wirri pamkolpamab ngoro
nósenóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka, zitülkus i ⌊sipzan⌋
koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr. Da wa ibü abün
poko umul bain we bókyanórr.
35 Simam abüs, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka
bóktónóp wagó, “Ini kolpam-koke bwóba, irrüba amzik kari pokoa.
36 Da ma ini pamkolpam ugó zirrnapónónóm minggüpanan basirrdü
akó madmad kabedó ne müótko, tibióbkü alo kla bumiógüm.”
37 Da wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E yaib ibü ngibürr alo
kla nülinam!”
I oya imtinóp wagó, “Ki ia nadü manie ogobo alo kla bumiógüm?
Ene wata aprrapórr 200 ⌊silba⌋ mani küp† ki kwaril blaman ene
pamkolpam ngabyónüm! Kibü mani gaoandó kokeako.”
38 Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Ia yabü nigó brredako? Kya kóbó
ngabkónam.”
I nóma umul bainóp, da i oya we izazilóp wagó, “5 Brred akó nis
wapi.”
39 Yesu ibü nilóp pamkolpam kukwin opopordó mórran-mórran
bainüm kopo-kopo.
40 Da blamana we bobrranórr kopo-kopo, darrü kopoan 100, darrü
kopoan 50.
41 Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr da Godón
eso ekyanórr. Wa brred syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal
nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm. Wa akó ene nis wapi inzan
gyabalómórr.
42 I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp.

6:30 Mak 6:7-13 **6:34** Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikiel 34:5; Metyu 9:36 † **6:37** *silba mani küp*: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarii*. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 *denarii* azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm zaget yarilürr.

43 Alo kakóm, umulbain olmala bamirrün alo poko dakainóp akó 12
alóp murrnausóp ene brred akó wapidügab.
44 I ne pama elop, ibü ngarkwat we kla yarilürr, 5,000.‡

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Metyu 14:22-33; Zon 6:15-21)

45 Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp
butüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla kabedó, Bet-
saeda basirrdü. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirrnapónóp.
46 Yesu pamkolpam yawal bóktan nóma nókyenóp, ene kakóm, wa
podo kwitüdü we angürürr, tóre akom.
47 Abüsazan mórralórr, but ugón malu aodó yarilürr. Yesu wa tebe
yarilürr malu kabedó.
48 Wa umulbain olmal nóma ngabkalórr, i wirri arüngi atül kwar-
ilürr, zitülkus wóra singül kwatagabi tubsolürr. Sis minggüpanan
nóma yarilürr, wa ibüka we wamórr, nae kwitana tótókde. Ibü
nórrgrrótnópma,
49 da i oya nae kwitana tótókde esenóp. Ibü gyagüpitótók wamaka
mórrkea, da i taegwarr we apónóp.
50 I blaman kari gum koke kwarilürr, i oya nóma esenóp.
Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moboküp karrkukus
ninam! Ini kótókla. E gumgu!”
51 Yesu ibüka we wamórr, butüdü kasilürr, da wóra ugón batülürr.
Oya umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp,
52 zitülkus i tai koke umul bainóp amkoman küp brredankwata,
Yesu ene 5,000 pam ia ngabyónürr ene aüdan alo klame. Ibü singül
karrkukus kwarilürr.

Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm
(Metyu 14:34-36)

53 I malu dakla kabedó nóma baurrürr, i we babzilürr Genesarret
bwóbdü, da i but ola enomólóp.
54 I but nóma amgütóp, pamkolpama dümdüman Yesun we
emzyetóp.
55 Pamkolpama ene bwób ór blaman we amarükóp, da i tibiób azid
kolpam rraparrapa-e we barrmülürr Yesuka, i ne barrkrrurr wa ne
pokodó yarilürr.
56 Wa ne pokodó wamlórr, ia wirri basirr, kari basirr, ó didiburr, i
blaman azid kolpam tübarrmülürr kwóbbazen pokodó oyaka. I oya
yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran amurrum. Nidi
yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

7

Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgrróte
(Metyu 15:1-9)

1 Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama, nidi togobórr
Zerrusalemgabi, Yesun we kal-kal yangónóp.
2 Da i ngibürr Yesun umulbain olmal nósenóp alode ⌊tómanpükü⌋
tange; i tibiób tang inzan koke bagulóp, Parrisiab gida-azan bóktanórr.

‡ **6:44** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

3 (Zitülkus módóga, Parrisi akó blaman ⌊Zu pamkolpama⌋ abalbo-
batalab gida mamoandako: i kubó igósidi elorre kókó tang nóma
bagulórre tibiób gida ngarkwatódó.
4 Akó i alo kla bumióg pokodógab nóma bakondako, i koke elorre,
wata ngaen-gógópan i bapüre. Akó ibü ngibürr abalbobatalab gida
asiko, i ne kla mamoandako. Darrü módóga, ma kübül, kurróp,
brronze tónggapórrón sospen, akó alongalo mórrakós* morroal
bagulo.)
5 Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Yesun imtinóp
wagó, "Ia marü umulbain olmala mibü abalbobatalab gida koke iade
mamoandako, da i ma iade alodako tómanpükü tange?"
6 Yesu bóktan yalkomólórr ibüka wagó, "Prropet Aesaya wata
amkoman yarilürr, yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü.
E taepurrane bóktan pamakla. Enezan wialómórróna,
" 'God igó bóktanda wagó, "Ini pamkolpama kürü taeane ⌊ótókdako⌋,
a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.
7 I kürü enan küp-koke ótókdako,
zitülkus i pamab bókam bagósórrón gida umul baindako, wamaka
kürü gidako!" '
8 "E Godón gida bóktan poko kabedó angrindakla, ama tüpan pamab
bóktan karrkukus bumiógdakla."
9 Yesu akó pokodó ipadórr wagó, "E kari umul kolpam kokeakla
Godón gida alzizi amanóm, a e ma yabiób gida kari karrkukusi koke
amorrandakla.
10 Ka müsirrga aindóla: Moses ta bóktanórr wagó, 'Ma moba aipab
nis morroal angón namülün.' Akó, 'Nadü oloma tóba aipab nis nótó
nómórre, büdüldü ki ingrinam.'
11 A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi
nóma yarile tóba ab a aip nis tangamtinüm, ama kubó igó bóktóne
wagó, 'Ini *korrban* klama' (oya küp módóga: 'ini Godón akyarrón
klame, oya ngi klame'),
12 e oya ok aindakla tóba aipab nis tangamtin-gum.
13 Inzan morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e
Godón gida bóktan poko kuri alkamülane. Akó abün inzan elklaza
asiko, e ne kla tómbapóndakla."

Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda (Metyu 15:10-20)

14 Yesu akó pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó,
"Kürü kurrkrruam blamana, e bóktanan ⌊küp ipüdam⌋!
15 Darrü kla babula, pulkakakdógabi ne klama tótókda paman büb
kugupidü, oya tómanan ngitanda Godón ilküpdü.† Oyakagabi ne
klama burruanda, oya tómanan ngitanda."‡
17 Yesu ene pamkolpam nóma nümgütóp, wa müótüdü wamórr. Oya
umulbain olmala ola imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm.

---

* **7:4** *alongalo mórrakós*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in poko babula.
7:7 Aesaya 29:13 **7:10** Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Lebitikus 20:9; Duterronomi 5:16
† **7:15** Ini bóktanan küp módóga: *oya we klama koke alngomólda kolae tonarr tónggapónóm*.
‡ **7:15** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 16 asine. Igó bóktanda wagó, "Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki turrkrru!" (Mak 4:23)

18 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ia wata umul-kókanakla ini
ngibürr popa pamkolpamzan? E koke kuri umul ipüdane? Darrü
kla myamem babula pulkakakdógabi ne klama tótókda marü büb
kugupidü marü amkoman tómanan ngitanóm,
19 zitülkus marü moboküpdü koke tótókda a marü bikómdü tótókda.
Olgabi ama akó pulkakak we alkomólda, lae müótüdü.” (Ini bóktande,
Yesu we müsirrga yónürr wagó, blaman alo taiako alom.)
20 Wa akó we bóktanórr wagó, “Paman moboküpdügabi ne klama
burruanda, oya wató tómanan ngitanda Godón ilküpdü.
21 Auma moboküp kwindügab ini kolaean elklaza bausdako: kolae
gyagüpitótók, kolae sarrgiwóm tonarr, gómól, pam amkal,
22 kol a pam gómól, abün elklazadó ubi bain, azid alión, ilklió bülión,
büódan tulmil tómbapón, gyagüp kolaea akrran, obae bóktan alión
ngibürrabkwata panzedó, ikub bagür, gonggo tulmil tómbapón.
23 Blaman ini ne kolae elklazako auma moboküp kwindügabi
bausdako; pam idi tómanan ngitandako.”

Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr
(Metyu 15:21-28)

24 Yesu olgabi we bupadórr, ama Taerr wirri basirr minggüpanan,
we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr. Wa we bangrinürr
müót kugupidü. Oya ubi babul yarilürr darrü oloma koke ki umul
baine igó, wa olama. Da wa gaodó koke yarilürr aniküm.
25 Darrü kol asi warilürr, oya óp oloman bübdü kolae samu yarilürr.
Wa Yesunbóka nóma arrkrrurr, oyaka dümdüman we katókórr, tüpdü
we simbalkalórr, Yesun wapór nis minggüpanandó.
26 Wa Zu kol koke warilürr. Wa Ponisia bwóbdü tómtómólórr, Sirria
prrobins kugupidü. Yesun we metat yatolórr kolae samu amaniküm
tóba óp olomdógab.
27 Yesu bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, “Ki kya ngaen-
gógópan olmal ngabinünüm. Dümdüm kokea, olmalab alo azeb, ama
akó umedó aman.”§
28 Ene kola bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, umea tógal lorodó
olmalab alo kla burul ta alodako!”*
29 Da Yesu ene koldó we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma kürü
amkoman angundóla, ma ugó alkomól moba basirrdü. Kolae samua
marü olom kuri zumgute!”
30 Ene kola tóba müótüdü nóma alkomólórr, olom nyórrdü utüdi
omrranórr. Amkoman ene kolae samu amanikürrün yarilürr ene
olomdógab.

Yesu Güblang akó Tae Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

31 Yesu Taerr bwób nóma amgatórr, wa Saedon wirri basirrana
wamórr, ama akó Galili Malu kabedó. Wa we bwób órdóma wamlórr,
ngi Dekapolis.†
32 Ngibürr pamkolpama darrü azid pam sidüdóp Yesuka, oya dólóng
ainüm. Ene paman güblang akó tae murrbausürrün kwarilürr. I oya
yatop tóba tang oyaka amngyelóm.

---

§ **7:27** Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apónda, Zu pamkolpam-koke nidipako. * **7:28** Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burrulzan alodako. † **7:31** *Dekapolis*, oya küp módóga: *10 basirr.*

33 Da Yesu ene pam pamkolpamdógab idódürr tebe-tebe pokodó.
Wa tóba tang pyóm nis ene paman güblangdó zirrnapónórr, gwerr
amanikürr, akó ene paman ulit we yamurrürr.
34 Da Yesu kwitüdü yazilürr, wirri ngón we semanórr akó ene
olomdó we bóktanórr wagó, *"Epata!"* oya küp módóga: "Tapabaku!"
35 Dümdüman ene paman güblang nisa we tapabakurri, akó oya
ulita we morroal bainürr, da wa tai bóktanóm we bainürr.
36 Yesu ene pamkolpam arüng bóktan nókyenóp wagó, "Darrü olom
azazilgu!" Wa ene arüng bóktan metatzan byal yarilürr, i ma dakla
ene bóktan ugón ayonóp.
37 I nidi barrkrrurr, karibóka-koke gübarirr aengóp. I inzan bóktan
kwarilürr wagó, "Wa blaman kla morroal tómbapónda. Wa güblang
murrbausürrün olmal dólóng bainda akó tae murrbausürrün olmal
bóktanan ngibtanda!"

8

Yesu 4,000 Pamkolpam Ngabyónürr
(Metyu 15:32-39)

1 Wirri kokrrap ngarkwat koke akó wirri pamkolpamab ngoroa
darrpan pokodó togobórr Yesuka. Ibü alo kla babul yarilürr, da Yesu
tóba umulbain olmal ngibaunürr da bóktanórr wagó,
2 "Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd
ngürr kuri amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula.
3 Ka ne ibü alo ngabyón-koke nóma zirrnapónónómo tibiób basir-
rdü, ibü kubó iltümüna kena tübyóng kwat-kwat, zitülkus ngibürra
alamgabi koke togobe."
4 Oya umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, "Ini kolpam-koke
bwóbdü mi alo kla ia nóserre ini pamkolpam ngabyónüm?"
5 Yesu ibü nümtinóp wagó, "Yabü ia nigó brredako?"
I bóktan yalkomólóp wagó, "7 Brredako."
6 Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp. Da wa ene 7 brred
yazebórr, Godón eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba umulbain
olmal nülinóp alo gyabalómóm ene pamkolpam. Da ibü we nülinóp.
7 Ibü ngibürr kari wapipókal asi kwarilürr. Yesu Godón eso ekyanórr
ene wapim, da tóba umulbain olmal nilóp pamkolpam gyabalómóm.
8 I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7
alóp murrnausóp, ne alo pokoa baminürr.
9 Da i aprrapórr 4,000 pamkolpam kwarilürr. Yesu ibü we
zirrnapónóp.
10 Dümdüman ene kakóm, wa tóba umulbain olmalpükü butüdü we
kasilürr, ama Dalmanuta bwób órdóbóna we wamórr.

Parrisia Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop
(Metyu 12:38-42; 16:1-4)

11 Ngibürr Parrisia Yesuka togobórr, da ibü ikika we bókyanórr. Ibü
ubi oya apókóm yarilürr, da i oya imtinóp darrü kwitümgab wirri
tulmil tónggapónóm igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman
Godkagabia.
12 Yesu wirri ngón we semanórr, da we bóktanórr wagó, "Ini lüólan
pamkolpama wirri tulmilüm iade atodako? Ka yabü amkoman poko

8:11 Luk 11:16

byaldóla: ini lüólan pamkolpamabkü darrü wirri tulmil tónggapórrón
koke yarile!”
13 I Parrisi we nümgütóp, butüdü bamselórr, we ogoblórr ama dakla
malu kabedó.

Parrisi akó Errod, * *Ibü Kolae Bóktan Tulmil*
(Metyu 16:5-12)

14 Umulbain olmalab bamrükürr dokyanan brred amarrum inkü.
Wata darrpan brred yarilürr butüdü.
15 Yesu ibü arüngi ikik nókrrónóp wagó, “E ta mamka! E umul-umul
kwarilün Parrisi akó Errod, ibü istabkwata.”†
16 I tibiób we ikik koralórr wagó, “Wa igósidi bóktanda, zitülkus
mibü brred myamem babula.”
17 Yesu umul bainürr i ne poko bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp
wagó, “E iade ikikdakla wagó, ‘Mibü brred myamem babula.’? E
ia ⌊küp apad⌋ akó umul bain küsilanakla? Yabü singül ia wata
karrkukusanako?
18 Yabü ilküküp asiko, da e koke iade asendakla? Yabü güblang asiko,
da e koke iade arrkrrudakla? Yabü ia koke ngambangólda,
19 ka ne 5 brred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene
bamirrün alo pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “12.”
20 Yesu ibü akó nümtinóp wagó, “Ka 7 brred nóma syórr nangónarre
4,000 pamkolpam ngabyónüm, e ene bamirrün alo pokodógab ia nigó
alóp murrnausnarre?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “7.”
21 Wa ibü nümtinóp wagó, “Da e wa küp apad küsilanakla?”

Yesu Dólóng Yónürr Ilküküp Murrbausürrün Pam Betsaeda Basirrdü

22 I nóma togobórr Betsaeda basirrdü, ngibürr pamkolpama ilküküp
murrbausürrün pam sidüdóp Yesuka, da i oya yatop ene pam
amurrum.
23 Yesu ene ilküküp murrbausürrün pam tangdó emoanórr, da basirr
kabedó idódürr. Wa oya ilküküp nisdü gwerr amanórr, tóba tang nis
nómngyelórr ene pamdó, da oya imtinürr wagó, “Ma ia darrü kla
asendóla?”
24 Ene pama kwit yazilürr, da bóktanórr wagó, “Ó, ka kolpam
basendóla, da i wamaka nugupa agóltagóldako.”
25 Yesu akó tóba tang nis ene paman ilküküp nisdü nómngyelórr. Ini
tonarr ene pama tóba ilküküp morroal nóbzelórr. Oya ilküküp nisa
dólóng bairri, da wa blaman kla morroal nósenóp.
26 Yesu ene pam müótüdü zirrapónórr igó bóktanpükü wagó, “Ma
basirrdü alkomólgu.”

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

8:12 Luk 11:29 * **8:13** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. † **8:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 16:6 ngakanke. **8:15** Luk 12:1 **8:18** Zerremaea 5:21; Izikiel 12:2; Mak 4:12 **8:19** Mak 6:30-44 **8:20** Mak 8:1-10

27 Yesu tóba umulbain olmalpükü wamlórr ngibürr basirrdü, Sesarria Pilipi‡ wirri basirran minggüpanan. Kwat-kwat Yesu ibü nümtinóp wagó, “Kürü kilam, pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?”

28 I bóktan yalkomólóp wagó, “Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, ⌊Baptaes Bain⌋ Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala, a ngibürra go wagó, ma darrü prropetla.”

29 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla, ka nótókla?”

Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene ⌊Kerrisola⌋.”

30 Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu kürükwata.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr (Metyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yesu tóba umulbain we bókyanórr wagó, “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab abün-abün azid aeng namulo. ⌊Balngomól byarrmarr pam⌋, ⌊wirri prrist⌋, akó Mosesón gida umulbain pama kürü wata alzizi kümaniknórre. Sab kürü büdülümpükü kómkólórre a aüd ngürr kakóm God kürü sab kürsümüle büdüldügab.”

32 Wa ini poko ibüka kwasirrgana bóktanórr. Da Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr.

33 Yesu tübyalüngürr, tóba umulbain olmal ngabkalórr, da Pitan agórr wagó, “Yaya kürükagab, satani, ma kakota alkomól! Zitülkus módóga, ma Godón elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitótók tüpan elklazadóma.”

34 Da Yesu pamkolpamab ngoro akó tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka. Wa ibüka bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale.

35 Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde akó Morroal Bóktananme, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine.

36 Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke?

37 Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula!

38 Ini tonarr ngyabende, abün pamkolpama Godón wata taeane ⌊ótókdako⌋, da i dakla ma ngibürr obae god bütókdako. I ta abün kolae tonarr tómbapóndako. Nadü oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka sab kólba Aban ⌊wirri kómal zyónpükü⌋ nóma tamlo, gyabi anerrupükü.”

---

‡ **8:27** *Sesarria Pilipi*: Pilip king Errodón olom yarilürr. Wa ene basirr elórr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi: Sesarria Pilipi, oya küp módóga: *Pilipün Sesarria.* **8:28** Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 **8:29** Zon 6:68-69 **8:34** Metyu 10:38; Luk 14:27 **8:35** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25

9

1 Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino
kókó God ini tüp Kingzan alngomól nóma bókyene wirri arüngpükü.”

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Wa ibü
imarrurr wirri pododó. I wata tibi kwarilürr ene pokodó. Ibü obzek
kwata oya büba darrü tonarr bainürr.
3 Oya mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülplie. Darrü oloma
ini tüpdü kokean igule inzan gabülplie.
4 Da módóga, Ilaeza akó Moses* ibüka we okaka tübyórri, akó i
Yesukü ikik koralórr.
5 Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, mi morroal
ainizanakla! Ki kubó aüd twal müót ki balmerre, darrü marünkü,
darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.”
6 Wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa umul-kók yarilürr, wa ia poko
ki bóktóne, zitülkus i kari gum koke kwarilürr.
7 Da módóga, pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül, akó oya
dandanga ibü blaman nganolop. Akó bóktan bómgóla we sidórükürr
ene pülpül pokodógabi wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü
⌊moboküpdü ubi⌋ oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya
bóktan amkoman ipadólamke!”
8 Ugósan umulbain olmala Ilaeza akó Mosesón ilküküpane nóma
nyamkünóp, i ibü myamem koke nósenóp, wata Yesun tóbanan
esenóp.
9 I pododógabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp
wagó, “Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó sab ka,
Pamkolpamab Olom nótókla, nóma türsümulo büdüldügab.”
10 I oya bóktan ipüdóp, da i tibi we ikik kwarilürr wagó,
“Büdüldügab barsin küp ia tai laróga?”
11 Da i Yesun we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade
bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó ⌊Kerriso⌋
ama solodó tame?”
12 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza† wa ta ngaen-
gógópan tótókda, ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm.
Da Godón Wialómórrón Bóktana ta igó bóktanda kürükwata wagó,
‘Pamkolpamab Oloma sab abün-abün azid aenge akó oya alzizi
amaniknórre.’
13 A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr. Pamkolpama tibiób
ubidügab tómbapónónóp oyaka, wata Godón Wibalómórrón Bóktana
enezan bóktanda.”

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Metyu 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Da Yesu akó tóba aüd umulbain olmala nóma tóbakonórr ngibürr
umulbain olmaldó, wirri pamkolpamab ngoro nósenóp ibü kal-kal

---

9:2 2 Pita 1:17-18 * **9:4** *Ilaeza* akó *Moses* ngaerrón prropet nis namülnürri. **9:7** Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 † **9:12** *Ilaeza*: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pam yarilürr.

angórrón. I ta ngibürr Mosesón gida umulbain pam nósenóp inkü ongyalde.
15 Ene pamkolpama Yesun nóma esenóp, i karibóka-koke gübarirr aengóp. I oyaka busuóp, da oya morroal ngürr ekyenóp.
16 Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “E ini Mosesón gida umulbain pampükü ia poko ongyaldakla?”
17 Darrü pama pamkolpamab ngorodógab bóktan we yalkomólórr wagó, “Umulbain Pam, ka kólba olom sidüda marüka, zitülkus oyaka kolae samua, akó wa koke bóktanda.
18 Oya bübdü ne kubó kolae samua nóma bangrine, kubó tüpdü singalkóle, tae godeapükü, akó kubó zirrgüp bótak yarile kókó büba dümdümbarr bainesa. Ka marü umulbain olmal nümtinünüma kolae samu amaniküm, a ibü gaodó koke yaril.”
19 Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-koke lüól pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari müp kokea metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ene olommokur sidüdam kürüka!”
20 I ene olom Yesuka sidüdóp.
Ene kolae samua Yesun nóma esenórr, dümdüman olommokur amanikürr, oya iltümüna tupürr. Wa tüpdü simbalkalórr, we arrgoben yarilürr, tae godeapükü.
21 Yesu oya ab imtinürr wagó, “Ia wa inzan nadüzan ngarkwat kuri ngyabenórr?”
Oya aba inzan bóktan yalkomólórr wagó, “Oya wata ka-rimokurdügab.
22 Kolae samua oya abün münüm urdü amaiklürr akó naedó yanggóbólólórr oya amkalóm. Ma kibü gyaur ipa, akó ma gaodó ne nóma namulo darrü kla tónggapónóm, kibü tangtamtinünümo!”
23 Yesu akó oyaka bóktanórr wagó, “Ma ia larógóm bóktóna, ‘ma gaodó ne nóma namulo’? Blaman elklaza tómbapón popadanako kürü amkoman angundi.”
24 Da aba dümdüman wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Ka go marü amkoman angundóla, da ma ka gaodó kokela. Kürü tangkamti kürü amkoman bangun wirri ainüm!”
25 Yesun ubi babul yarilürr abün pamkolpama koke ki eserre, wa ia laró tónggapóne. Wa nóma esenórr darrü pamkolpamab ngoroa busorr darrpan pokodó, da wa dümdüman kolae samu we agórr wagó, “Güblang arrkrru-koke akó tae-koke samu, ka marü arüng bóktan akyandóla, ugó tubrra ini olommokurdügab. Ma myamem oyaka bangrin-gu!”
26 Kolae samua wirribóka taegwarr apónórr, ene olommokur wirribóka we inurr. Oya iltümüna tupürr. Ene samua we tubrranórr, da ene olommokur büdülzan yarilürr. Abün pamkolpama bóktanónóp wagó, “Büa, a büdüla!”
27 A Yesu ma ene olommokur tangdó emoanórr, kwit yónürr, we zamngólórr.
28 Yesu müótüdü nóma bangrinürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó imtinóp wagó, “Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?”
29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Wata tórea amaik yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula.”

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Yesu tóba umulbain olmalpükü ene bwób amgatórr, ama Galili
prrobinsdüma wamórr. Wa ubi koke yarilürr, darrü pama koke ki
umul baine, wa ne yarilürr,
31 zitülkus wa tóba umulbain olmal umul nyónónóp. Wagó,
“Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkolpamab
tangdó küngrine. I sab kürü büdülümpükü kómkórre, da aüd ngürr
kakóm ka ugón türsümulo.”
32 A i ma Yesun bóktanan ⌊küp tai koke ipüdóp⌋. Akó i tib gum
kwarilürr oya amtinüm.

Wirri Ia Nótóke?
(Metyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu akó tóba umulbain olmala ogobórr kókó Kaperrna-um wirri
basirrdü, solkwat barrbünürr müótüdü. Yesu tóba umulbain olmal
nümtinóp wagó, “E kwatódó ia poko ongyal kwarila?”
34 I oyaka bóktan koke yalkomólóp, zitülkus tibiób ongyal kwarilürr
we bóktan pokodógab wagó, ia amkoman wirrian nótóke.
35 Yesu mórran-mórran bainürr, da tóba 12 umulbain olmal we
ngibaunürr. Ibü we nilóp wagó, “Nadü oloman ubi yarile singüldü
tótókóm, wa solodó ki yaril, akó wa blaman pamkolpamab popa
tangbamtin pam ki yaril.”
36 Da wa kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tibiób
aodó. Tóba tang nisi kari olom errgótanórr, ibü we nilóp wagó,
37 “Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü,
enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal
tonarre nótó nóma apadóda, kürü kólbanan morroal tonarre koke
apadóda, a wa oya ta inzan morroal tonarre apadóda, kürü nótó
zirrkapónórr.”

Mibüka Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Mibüne
(Luk 9:49-50)

38 Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Umulbain Pam, ki darrü pam eserre
kolae samu amande pamkolpamdógabi marü ngidü. Ki oya piküp
ainüm kain kwarilürr, zitülkus wa minkü kokea.”
39 A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus darrü
pam babula ⌊arüng tonarr⌋ tómbapónóm kürü arüngi, solkwat kubó
ma kolae bóktan yarile kürükwata.
40 Zitülkus módóga, mibüka koke nótó bóka bamgünda, wa igósidi
mibüne.
41 Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü ne sab nae nótó nóma
nókyerre anónóm, zitülkus e kürünakla, Kerriso nótókla, ene oloma
sab tóba darrem kla kokean arene.

Kolae Tonarr Elókam!
(Metyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri
kugupi bapórrón ingülküp‡ ki amrókrre oya gepkodó, ama ki

9:34 Luk 22:24 **9:35** Metyu 20:26-27; 23:11; Mak 10:43-44; Luk 22:26 **9:37** Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20 **9:40** Metyu 12:30; Luk 11:23 **9:41** Metyu 10:42 ‡ **9:42** *ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *millstone*. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi ⌊wit⌋ küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna.

amanikórre maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa popa olom,§ kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile.
43 Marü darrü tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma darrpan tangpükü ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A ma nis tang nispükü ⌊metat bólmyan urdü⌋ nóma wamo, ene amkoman kolaean yarile.*
45 Marü darrü wapóra ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma darrpan wapórpükü ngarkwat-koke arróldó nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis wapór nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórre, ene amkoman kolaean yarile.†
47 Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da irrua. Ma darrpan ilküppükü ene bwóbdü nóma bangrino, God ne balngomólda Kingzan, ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórre, amkoman kolaean yarile.
48 Ene pokodó, ‘ibü ne kupula olongóle, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean bütamüne.’
49 “Solta ⌊urdü agasil lar⌋ ⌊kolkal⌋ ainda. Dadan ngarkwatódó, pamkolpam müpa nóma bumiógda ibü ngyaben tonarrdó, ene müpa wamaka ura baebda, ibü moboküp kolkal ainüm.
50 “Solt wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem misan koke ngitino.
“Solta alozan morroal ainda, e yabiób ngyaben sab ta inzan morroal ninamke. Akó e ta paud ngyabenam yabiób darrpan-darrpandó.”

10

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr
(Metyu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Da Yesu Kaperrna-um wirri basirr we amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna wamórr, da Zodan tobarr we banikürr ama dakla dorrodó. Pamkolpam ngoroa akó we kwób tóbazenórr oyaka, da wa ibüka we bóktan yarilürr, wa bobarrzan umul nyónónóp.
2 Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr tóba bóktandógab. Da i oya imtinóp wagó, “Ma kibü kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab ia taia, pama kol amaiküm?”
3 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Moses yabü ia nadü gida bóktan poko nókyenóp?”
4 Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Moses darrü pam ok yónürr kol amaik peba mórrag* wialómóm akó oya we klampükü amaiküm.”
5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moses ini gida bóktan poko yabünkü igósidi wialómórr, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamoanóm kokeanómakla.

---

§ **9:42** *popa olom*: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. * **9:43** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, “Ibü ne kupula olongóle, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean bütamüne.” (Mak 9:48) **9:43** Metyu 5:30 † **9:45** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 46 asine. Ma 9:43 ngakanke. **9:47** Metyu 5:29 **9:48** Aesaya 66:24 **9:50** Metyu 5:13; Luk 14:34-35
* **10:4** *kol amaik peba*: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. **10:4** Duterronomi 24:1; Metyu 5:31

6 Da bwób zitüldü, God blaman elklaza nóma tómbapónórr, ‘Wa ibü
igó tónzapónórr, pam a kol.’
7 ‘Da ini zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó
dabine,
8 da i ama darrpan bübüm baini.’ Igósidi i nis kokeamli, a ma
darrpanamli.
9 God ne kla dayónda darrpan pokodó, pama kokean nürrgrrüte.”
10 I müót kugupidü nóma kwarilürr, umulbain olmala Yesun akó we
imtinóp ene dadan bóktanankwata.
11 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Nadü pama tóba kol zumanike, akó
darrü kol zumige, wa kol gómól yarile. Inzande wa kolae tonarr
tónggapóne tóba ngaen koldó.
12 Kola ta inzan: wa müór nóma amaike, ama akó darrü müór nóma
amige, wa pam gómól warile.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp
(Metyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ngibürr pamkolpama kari olmalpókal tübarrmülürr Yesuka, ibü
singüldü tang amelóm. Da umulbain olmala ma ene kolpam we nagóp
amarrugum.
14 Yesu ene kla nóma esenórr, da wa ngürsilüm bainürr. Wa
umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob
kürüka! E ibü burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse,
inzan olmalpókal nidipko.
15 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke
nótó apadóda kari olomzan, sab kokean bangrine.”
16 Wa ene olmalpókal tóbaka simarrurr, darrpan-darrpandó tóba
tang nis nómngyelórr, da ibü we bles ninóp.

Mórrel Pam
(Metyu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Yesu akó tótókóm bupadlórrma kwatódó, da pama ugón tubsorr,
wakósingül nülkamülürr oya obzek kwata, da imtinürr wagó, “Mor-
roal Umulbain Pam, ka ia kaino ⌊ngarkwat-koke arról⌋ apadóm?”
18 Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade
ngiklina? Darrü morroal olom babula, wata God tebea.
19 Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma darrü olom
büdülümpükü amkalgu, ma kol ó pam gómólgu, ma gómólgu, ma obae
tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata, ma ilklió bülión-gu, ma moba
aipab nis morroal angón namülün.’ ”
20 Ene pama we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ene tonarrdógab
ka karimakur nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko
amkoman amorran namülnürrü.”
21 Yesu dümdüman oya ngakanórr akó Yesun ⌊moboküpdü⌋ ubi
oyaka yarilürr. Da wa bóktanórr wagó, “Marü dóma wata darrpan
klama. Ma ugó wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, da mani
sab elklaza-koke kolpam nülinünümke. Sab igósidi marü mórrel ma
kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”
22 Wa ene bóktan nóma arrkrrurr, oya mólmóna tupürr. Wa
gyaurpükü we wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.

10:6 Bwób Zitül 1:27; 5:2 **10:8** Bwób Zitül 2:24 **10:19** Bazeb Tonarr 20:12-16; Duterronomi 5:16-20

23 Yesu tóba umulbain olmal ngabkanórr akó ibüka bóktanórr wagó,
“Sab kari müp koke yarile mórrel pamkolpamab Godón Kingzan
Balngomóldó barrbünüm!”
24 Oya umulbain olmala gübarirr aengóp ene bóktan pokodógab.
Da Yesu akó bóktanórr wagó, “Kürü olmal, ene go kari müp ta kokea
Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm!
25 ⌊Kamelan⌋ nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman ma
amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”
26 Umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp, da tibiób darrpan-
darrpan we bamtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”
27 Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó,
“Pamakanankü gaodó ta kokea tómbapónóm, wata God tebea; zitülkus
Godka ma blaman kla gaodómako.”
28 Da Pita oyaka bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki blaman elklaza
oloknórró marüka atanóm!”
29 Yesu bóktanórr ibüka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla:
nadü oloma tóba müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipab nis, olmal,
akó tüp bimgüte kürünkü akó Godón Morroal Bóktananme,
30 wa sab 100 münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó.
Wa sab abün inzan elklaza yazeble; müót basirr, zonaretal, bólbótal,
aipal, olmal, akó tüp. Akó oya sab wirri müp alión kwarile Godón
zagetanme. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab ngarkwat-koke
arról ipüde.
31 Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó
nidipako, sab ma singül kwata kwarile.”†

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Yesu akó tóba umulbain olmalpükü Zerrusalem wirri basirr
kwatódó yarilürr, ola nóma bamselólórr. Yesu ibünkü wató singül
apónórr. Umulbain olmala gübarirr aengóp, akó ibüka solkwat nidi
tutalórr, ibü ta guma yazebórr. Yesu akó tóba 12 umulbain olmal
tebe-tebe pokodó we imarrurr ibüka bóktanóm, oyaka sab ne klama
tómbapóne.
33 Wagó, “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü,
Pamkolpamab Olom nótókla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain
pam, ibü tangdó ola küngrirre. Kürü büdül bóktan sab ola kókyerre,
olgabi ama akó Zu-koke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre.
34 I kürü sab we ⌊tiz kangónórre⌋, gwerr kótóngnórre, akó kar-
rkukus sye-i kyólnórre, da kürü kómkórre büdülümpükü. Aüd ngürr
kakóm, ka sab ugón türsümulo büdüldügab.”

Zeims a Zon, Ibü Bato Bóktan
(Metyu 20:20-28)

35 Zeims a Zon, Zebedin siman olom nis nidi namülnürri, Yesuka
turrürri, da i bóktarri wagó, “Umulbain Pam, kibü ubi ma darrü kla
sab tónggapono kibünkü, ki ne klamóm batodamli.”
36 Yesu ibü nümtinürr wagó, “Yabü ubi ka ia laró tónggapono
yabünkü?”

---

† **10:31** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 19:30 ngakanke. **10:31** Metyu 20:16; Luk 13:30

37 Da i oyaka bóktan yalkomórri wagó, “Ma kibü ugó ok tió marü
minggüpanan mórranóm, darrüpa marü tutul kwata, darrüpa marü
banól kwata, ma ne sab moba ene ⌊wirri kómal zyón⌋ marrgudü nóma
mórran-mórran baino.”
38 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-kókamli e larógóm bato-
damli. E ia gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódóddóla?
Da e ia gaodómamli ene wirri azidüdü bangrinüm, ka ne azidüdü
bangrinüm kaindóla?”‡
39 I bóktan yalkomórri wagó, “Ki gaodómamli.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idüdi, ka
ne müp ódóddóla, da e sab ene wirri azidüdü bangrini, ka ne azidüdü
bangrinüm kaindóla.
40 A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranóm kürü tutul kwata
akó kürü banól kwata. Sab God wató nókyene ene marrgu nis, wa
nibióbkü kuri tónzapónórr.”
41 Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü
ngürsila yazebórr Zeims a Zon ibüka.
42 Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka
wagó, “E umulakla, Zu-koke nidipako, ibü amzyatórrón singüldü pama
pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü
wirri arüngi balngomóldako.
43 Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngim
bainüm yabü aodó, wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril;
44 akó yabükagab singüldü tótókóm nótó nóma yarile, wa yabü
blamanab ⌊leba zaget olom⌋ ki yaril.
45 Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta igósidi koke
tamórró igó, pamkolpama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka
pamkolpam popa tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkol-
pamabkü darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.”

Yesu Barrtimeiusün Ilküp Dólóng Nyónürr
(Metyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Yesu tóba umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoropükü
Zerriko wirri basirr nóma arrgrrat yarilürr, darrpan ilküp mur-
rbausürrün bato pama kwat kabedó mórran yarilürr. Oya ngi
Barrtimeius, Timeiusün olom.
47 Barrtimeius nóma arrkrrurr wagó, Yesu Nazarret olom we kwat
mamoanda, wa górrganóm bainürr wagó, “Yesu, ⌊Deibidün⌋ Olom,
kürü gyaur kóse!”
48 Abün pamkolpama oya agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma
górrganóm tai arüng ipadlórr wagó, “⌊Deibidün Olom⌋, kürü gyaur
kóse!”
49 Yesu zamngólórr, da bóktanórr wagó, “Oya ngyaunam, ala ki
tam.”
Da i ene ilküp murrbausürrün pam we ngyaunóp. I oya ilóp wagó,
“Ma arüng ipa! Ugó bupa, Yesu marü ngyaunda.”
50 Da wa tóba tumum mórrkenyórr we amaikürr, büsai we bu-
padórr, Yesuka we wamórr.

‡ **10:38** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Da e ia gaodómamli, i yabü baptaes nirre ene dadan tonarre kürüzan baptaes ainüm kaindako?* Ene baptaes bainan küp módóga: *azid aengóm ó büdülüm*. **10:38** Luk 12:50 **10:42** Luk 22:25-26 **10:43** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

51 Yesu oya imtinürr wagó, “Ia marü ubi ka marünkü laró
tónggapono?”
Ilküp murrbausürrün pama bóktan we yalkomólórr wagó, “Umul-
bain pam, kürü ubi akó basenóma.”
52 Yesu oya yalórr wagó, “Ma ugó wam, marü moba amkoman
banguna dólóng kuri mine.” Dümdüman oya ilküp nisa tomgorri, da
wa Yesuka we akyanórr.

11

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

1 Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópma, i nis
basirr we nómrranónóp, ngi Betpage akó Betani, ⌊Olib Podo⌋ kabedó,
Yesu tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnapónórr,
2 ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurram kókó yabü singül kwata ne
basirrse. E kubó nóma bangrini, dümdüman e ⌊donki⌋ kyam eseni,
sye-i amrókrrón, darrü pama koke ne klamdó kuri kasile ódódóm.
Kubó agoamke, da ala sidüdamke.
3 Darrü oloma ne yabü nóma nümtine wagó, ‘E iade agodamli?’
kubó igó ilamke magó, ‘Lod ini klamóm sógóse. Da wa kalma büsai
salkomóle.’ ”
4 Da i aurrürri ó ene donki kyam i eserri kwat kabedó, müót mamtae
minggüpanan, sye-i amrókrrón. I enezan ago namülnürri,
5 ngibürr pamkolpama nidi bórrang kwarilürr, ibü nümtinóp wagó,
“Yabü ia laró dümdüma we donki kyam agom?”
6 I bóktan we yalkomórri Yesu ibü enezan nyalórr, da ene pamkol-
pama ibü we ok ninóp tótókóm ene donki kyampükü.
7 Ene donki kyam we sidódrri Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr
we nüdrratrri ene donki kyam kwitüm. Yesu donki kyamdó we
kasilürr, da oya kwitüm mórran-mórran bainürr.
8 Wa enezan wamlórr, abün pamkolpama tibiób tumum
mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürra
pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp, kwatódó apapdó kla, da
Yesun kwatódó we zursilürr. 9 Singül kwata nidi ogoblórr akó solkwat
nidi zutalórr wirri bóktane we yagürnóp wagó,
“Mi Godón yagürnórre!*
Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.
10 Ngaen mibü ab king ⌊Deibidzan⌋ balngomól yarilürr, oya bobat Yesu
mibü sab inzan balngomól yarile! God ene ngürr sab bles ine!
Mi Wirri Kwitüm Godón yagürnórre!”
11 Yesu Zerrusalem abzilürr, akó ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal
akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa ola blaman elklaza
ngabkan yarilürr. Da wa tóba 12 umulbain olmalpükü we alkomólórr
Betani basirrdü, zitülkus irrüba amzik kari poko yarilürr.

Yesu ⌊Pig⌋ Nugup Kolae Wyónürr
(Metyu 21:18-19)

---

* **11:9** *Mi Godón yagürnórre*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *osana.* Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *(kibü) zid tinünüm errkyadan.* Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore.

12 Darrü ngürr, i Betani nóma amgütóp, kwat-kwat Yesun aloa
ipadórr.
13 Wa osenórr, wirri kandógab, darrü pig nugup, pórngaea
ngalaorrón warilürr. Da wa we wamórr ngakanóm wagó, oya küp ia
asiko. Wa nóma wamórr oya minggüpanan, wa pórngaean nósenóp,
zitülkus ene oya amkoman waon ngarkwat koke warilürr.
14 Yesu ene nugup wyalórr wagó, "Darrü oloma sab myamem darrü
küp koke elo-e marükagab." Da oya umulbain olmala arrkrruóp.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr Godón Gyabi Müótan Kal Akólórrón Pul Basirrdü
(Metyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

15 I Zerrusalem nóma babzilürr, Yesu Godón Gyabi Müótan kal
akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa ene kolpam kolabütanóm
we bainürr, nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr. Mogob
pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka
we izazilürr. Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran
klampükü ta izazilürr.†
16 Wa darrü olom koke ki ok ine elklaza amarrum Godón Gyabi
Müótan pul basirrana.
17 Wa kolpam we umul bain yarilürr wagó, "Godón Wialómórrón
Bóktana igó bóktanda wagó, 'Kürü Müót sab wata inzan ngilian
kwarile wagó, pamkolpamab tóre müót blaman bwób-bwóbabkü.' A
e ma igó kuri inane, wamaka gómól pamab ban bwóbe!"
18 Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama nóma barrkrrurr
ini bóktan, i ma ngibürr kwat byamkünónóp oya amkalóm. Zitülkus
módóga, i oya gum kwarilürr, zitülkus blaman pamkolpama gübarirr
aengóp oya umulbaindügab.
19 Abüsa bótaom nóma kain yarilürr, Yesu tóba umulbain ol-
malpükü ene wirri basirr we amgatórr.

Ene Pig Nugup Büdülo
(Metyu 21:20-22)

20 Darrü irrbianande, i nóma togoblórr kwatana, i osenóp ene pig
nugup. Wa büdül warilürr tai simkündügab kókó ta solo amrran.
21 Pitan ngambangólórr Yesun ene bóktan pokoa, da wa Yesuka
bóktanórr wagó, "Iba, ma ngaka! Umulbain Pam, ma ne pig nugup
zomórra, odalda!"
22 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Amkoman yangunam
Godón.
23 Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü oloma ne ini podo
igó nóma ile wagó, 'Ma ugó bupa, da moba bumanik maludü,' a
ene oloman moboküpdü abün-abün gyagüpitótók koke kwarile, a
wa amkoman yangune wagó, wa ne poko bóktóne sab amkoman
tómbapóne, da ene oloma sab ene kla igósidi esene.
24 Ini zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, e tóredó ne klamóm yatoane,
amkoman yangunamke e ene kla kuri ipüdane, da e igósidi sab
esenane.

---

† **11:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke. **11:17** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 **11:23** Metyu 17:20; 1 Korrint 13:2

25 Akó e nóma tóre kwarilo, e pamkolpamab kolae tonarr barrgon
kwarilünke, i yabüka ne kolae tómbapóndako. Ene igósüm, yabü
kolae tonarr yabü kwitüm Aba sab ta igósidi norrgorre.”‡

Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata
(Metyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu tóba umulbain olmalpükü akó Zerrusalem abzilürr. Wa
Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü nóma agóltagól
yarilürr, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó ⌊balngomól
byarrmarr pama⌋ oyaka we togobórr.
28 Da we imtinóp wagó, “Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi
tómbapóndóla? Marü ini arüng ia nótó mókyanórr ini elklaza
tómbapónóm?”
29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü darrpan bamtin bóktan
poko bamtindóla. Kürüka morroal bóktan kóbó salkomólam, da
ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü arüngi
tómbapóndóla.
30 Kürü küzazilam: Zonón ⌊baptaes baina⌋ ia kwitümgab tamórr, ta
ia pamdógab?”
31 I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó,
“Mi ne igó nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre
wagó, ‘Da e ma oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?’
32 A mi ne igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ pamkolpam kubó
ngürsil kwarile mibüka.” (Ene wirri pama pamkolpamab gum
kwarilürr, zitülkus blaman pamkolpama Zonón igó yangunóp wagó,
wa amkoman prropeta.)
33 Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, “Ki umul-kókakla.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka
ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.”

12

⌊Grreip⌋ Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Metyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Yesu bókyanórr wirri pamdó* alap-alap bóktan wagó, “Darrü
pama abün grreip zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal
akólórr. Wa kugupi ilüngürr ene grreip ngórr mor amóngóm, da wa
barrkyanan kwit azil müót elórr, tóba grreip kaldó olgab azilüm. Da
wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób
darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr.
2 Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü ⌊leba
zaget⌋ pam we zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan
kwarilürr, ngibürr grreip ngórr azebóm ene apapdógab.
3 A i ene leba zaget pam amigóp, dom apónóp, da popa we
zirrapónóp tang küpan.
4 Ene apap aba akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya
singülan we emkólóp akó oya kolae büódan poko tómbapónóp.

---

‡ **11:25** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, “A e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre.” (Metyu 6:15) **11:25** Metyu 6:14-15 * **12:1** *wirri pamdó*: Ma 11:27 ngakanke.

5 Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya büdülümpükü
we emkólóp. Wa abün leba zaget pam we zirrnapónóp. Ene grreip
apap ngakan pama ngibürr zaget pam dom napónónóp ó ngibürr
büdülümpükü okrralórr.
6 Dómdóm dama aban tóba darrpanan moboküpdü siman olom
yarilürr. Da wa oya zirrsapónórr ibüka ini gyagüpitótókpükü wagó,
'I kürü olom sab morroal tonarre yangórre.'
7 Ene grreip apap ngakan pama ma tibióbka igó bóktónóp wagó,
'Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errkya
büdülümpükü amkaldakla ó oya aban elklaza ama mibü kwarile aban
büdül kakóm!'
8 Da módóga, i oya siman olom we amigóp, büdülümpükü we
emkólóp, ó oya büb apap kalkuma we amaikóp.
9 "Ene grreip apap aba ia laró tónggapóne? Wa sab tüób tame, da
ene grreip apap ngakan pam sab ekrróne büdülümpükü a ene apap
ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm.
10 E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón
Bóktandó wagó,
" 'Müót balmel pama ne ingülküp† alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine.
11 Lod ini kla tüób tónggapónórr,
da mibü ilküpdü kari morroal ta kokea!' "
12 Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó ⌊balngomól
byarrmarr pama⌋ kwat we yamkünónóp Yesun amiógüm, zitülkus i
umul bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan ibükwata adrratlórr. A
i ma pamkolpamab gum kwarilürr. Da módóga, i oya we amgütóp ó
we ogobórr tibiób kwata.

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Metyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Wirri pama ngibürr Parrisi akó Errodón‡ mamoan pam Yesuka
zirrnapónóp, Yesun amiógüm tóba bóktandógab.
14 I oyaka babzilürr, da we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, ki
umulakla wagó, ma amkomanla akó pamkolpamab gyagüpitótóka
marü koke gum-guman ngitandako. Ki umulakla zitülkus, ma blaman
pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata darrpan ngarkwatódó
ngabkandóla, a ma Godón kwat amkoman umul byóndóla pamkol-
pamdó."§ I oya imtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia Sisan* taks
mani aliónüm, ta ia koke? Mi ilirres ó ta ia koke?"
15 A Yesu ma umul bainürr, i wata taepurrane bóktan kwarilürr,†
da ibü nilóp wagó, "Ia e kürü kólba bóktandógabi amiógüm iade
kaindakla? Darrü ⌊silba⌋ mani küp‡ ala sidüdam, ka kóbó ngakanón."

---

† **12:10** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **12:11** Wórr Peba 118:22-23 ‡ **12:13** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. § **12:14** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. * **12:14** *Sisa*: Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. † **12:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 22:18 ngakanke. ‡ **12:15** *silba mani küp*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarius*. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr nóma zaget yarile, wa darrpan *denarius* ipüde.

16 I oyaka darrpan küp we idüdóp, da wa ibü nümtinóp wagó, “Ia
noan obzeke akó ngi?”
I oya bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”
17 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Sisan ne klamko, Sisan ilinamke,
akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”
Da i gübarirr aengóp Yesun bóktanankwata.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata
(Metyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Ngibürr ⌊Sadusi pama⌋ Yesuka togobórr amtin bóktan poko
amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr
wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab. I Yesuka we
bóktónóp wagó,
19 “Umulbain pam, Moses igó gida bóktan poko wialómórr mibünkü,
Zu pamkolpamabkü wagó, ‘Paman narezoreta ne nóma nurrótóke ol-
mal basen-koke, ene pama sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm
tóba büdül narezoretan ngidü.’
20 Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol
zumiógürr, da wa nurrótókórr, olmal-koke.
21 Olgabi, naretódógab nótó tókyalórr, naretan kóble zumiógürr, da
nurrótókórr. Akó aüd ngim siman oloma zumiógürr akó nurrótókórr.
22 Blaman ene 7 zonaretalpükü pama zumgütóp, ibü olmal babul.
Dómdóm ene kóblea ta we nurrótókórr.
23 Sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile?
Ki ene poko amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp.”
24 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kle-kle gyagüpi
tótókdakla! E umulakla iade? Zitülkus módóga, e umul-kókakla
Godón Wibalómórrón Bóktan akó Godón arüng.
25 Büdüla nóma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke
bumiógnórre, a i ma sab inzan kwarile wamaka kwitüm anerruako.
26 Ka akó igó poko bóktanón büdülab barsinankwata. E ta Mosesón
pebadó etóngarre, kari nugupan baeb póepdó, God Moseska ia
bóktanórr wagó, ‘Ka Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón
God.’§
27 Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab
Gode. E wata amkoman kle-kle gyagüpi tótókdakla!”

Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Metyu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Darrpan Mosesón gida umulbain pam ola asi yarilürr, ibü ikik
bóktan nótó arrkrrurr. Wa umul yarilürr wagó, Yesu ibüka morroal
bóktan yalkomólórr. Da wa Yesun amtinüm we tamórr wagó,
“Ia wirrian nadü gida bóktan pokoa, ngibürr Godón gida bóktan
pokodógab?”
29 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Wirrian gida bóktan poko
módóga, ‘Isrrael, tübarrkrru! Lod, mibü God, wata darrpan God
watóka.
30 Marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün Lodka, marü God, moba
dudu moboküpi, dudu samu-i, dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüngi.’

12:18 Apostolab Tórrmen 23:8 **12:19** Duterronomi 25:5 § **12:26** *Eibrra-am*, *Aesak*, akó *Zeikob*, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. **12:26** Bazeb Tonarr 3:6 **12:28** Luk 10:25-28 **12:29** Duterronomi 6:4

31 Nis ngim gida bóktan poko módóga, ‘Marü moboküpdü ubi moba
minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi
mobakazane. Myamem darrü wirri gida bóktan poko babula ini nis
gida bóktan pokodógab.’ ”
32 Ene Mosesón gida umulbain pama Yesuka bóktanórr wagó, “Ma
morroal bóktan salkomóla kürüka, Umulbain Pam; wa amkoman
mazan bóktóna. ‘Wata darrpan God watóka, darrü God myamem
babula.
33 Marü moboküpdü ubi asi ki yarilün Godka dudu moboküpi,
dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüngi, akó marü moboküpdü ubi
moba minggüpanandó ne olome inzan ki yarilün, marü moboküpdü
ubi mobakazane.’ Kari morroal kokea ini nis gida bóktan poko nis
apadóm. Ma ini nis gida bóktan poko nis koke nóma nüpüdo, ma
Godón darrü ⌊urdü amsel lar⌋ akó dudu bóngan ⌊gyaur kla⌋ sab enan
ilino, zitülkus wa igósidi bagürwóm koke yarile marüka.”
34 Yesu nóma esenórr, ene oloman bóktan kari morroal koke
yarilürr, wa oyaka bóktanórr wagó, “Ma Godón Kingzan Bal-
ngomóldógab aibwób-kokela.”
Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

Amtin Bóktan Poko Ene ⌊Kerrisonkwata⌋
(Metyu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yesu ⌊Godón Gyabi Müótüdüzan⌋ nóma umul bain yarilürr, wa
bóktanórr wagó, “Gida umulbain pama igó iade bóktandako wagó,
ene Kerriso, wa ⌊Deibidün⌋ olome?
36 Godón Samua king Deibidün igó tangamtinürr ini bóktan
wialómóm wagó,
“ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó† wagó,
“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o
lorodó irrbuno.” ’‡
37 Deibid tüób Kerrison ngilianórr wagó, ‘Lod.’ Da Kerriso Deibidün
olom iadea?”§
Wirri pamkolpamab ngoroa Yesun bóktan arrkrru kwarilürr barng-
inwómpükü.

Yesu Pamkolpam Arüng Ikik Nókrrónóp, Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Luk 20:45-47)

38 Wa ibü nóma umul ninóp, wa bóktanórr wagó, “E umul-umul
kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata. I ubi baindako
tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama
ibü morroal ngürr bóktan aliónüm pul basirrdü.
39 I ta ubi baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü
kwóbbazen müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü
alongalo tóredó.

---

* **12:31** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amor-
randóla. **12:31** Lebitikus 19:18 **12:32** Duterronomi 4:35 **12:33** Oseya 6:6 † **12:36**
kürü Lod wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. ‡ **12:36** Ini bóktanan küp módóga: marüka nidi bóka
bamgündako, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü. **12:36** Wórr Peba 110:1; Bwób
Zitül 3:15 § **12:37** Yesun amtin bóktan poko igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm
tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

40 I gómól tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako akó kokrrap tóre
bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab ⌊kolaean darrem⌋ kari
koke ipüdórre Godkagab."

Kóblea Wirri Gyaur Kla Godón Ekyanórr
(Luk 21:1-4)

41 Yesu we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müótan kal
akólórrón pul basirrdü, pamkolpama mani ne arrbün kwarilürr, da
wa ibü ngabkan yarilürr. Abün mórrel pamkolpama wirri ngarkwat
mani urrbulürr.
42 Darrü elklaza-koke kóblea natókórr, da wa nis kari mani küp
üngrinürr, ngibürr toea amrran ngarkwat.
43 Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka, da bóktanórr
wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke kóblea
barrkyanan ingrine ene mani arrbün klamdó, nidi sirrbürre, ibü
blamandógab.
44 Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób
mórreldógab irrbürre. A ini elklaza-koke kóblea, wa blaman we kla
ingrine, tóba ngyaben ne klame ki idüde."

13

Yesu ⌊Godón Gyabi Müót⌋ Kulainankwata Bóktanórr
(Metyu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yesu Godón Gyabi Müótüdügabizan tubrranórr, oya darrpan
umulbain pama we bóktanórr wagó, "Umulbain Pam, ngaka! Ma ini
amkoman wirri ingülküp ó amkoman wirri müót ngankónónóm!"
2 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ma ini ne wirri müót basendóla?
Sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab
amarrón kwarile ama tüpdü."

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Ene kakóm, Yesu ⌊Olib Pododó⌋ mórralórr, Godón Gyabi Müót
dakla kabe. Da Pita, Zeims, Zon, akó Endrru oya amtin kwarilürr tibi-
tibi pokodó.
4 Oyabóka wagó, "Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab nóma
tómbapórre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini
elklaza tómbapónóm baindasko?"
5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab darrü
olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ibü amkoman bangunüm.
6 Abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, 'Ka watókla,
ene ⌊Kerriso⌋, e noan akyandakla.' I sab abün pamkolpam ilklió
nüliónórre.
7 Da e arrkürrgu e igó nóma barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób
bókrrandako, akó ngibürr bóktan gazirrankwata. Ini klama sab ki
tólbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr
wa küsila.
8 Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü
bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü
gazirr kwarile. Bwób-bwób sab tüpa mórrbaeng yarile akó wirri ku
kwarile. Ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan

azid nóma apadódo marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-
gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.
9 "E yaib umul-umul kwarilünke! Yabü sab wirri pamab tangdó
urrbule kotóm. Yabü sab ola okrrale tibiób kwóbbazen müótüdü.
Kürübókamde e sab kotóm bórrongo gabena akó king, ibü obzek
kwata, ibüka Morroal Bóktan amgolóm kürükwata.
10 Da blakón ngarkwata solkwat ki tam, e akó ngibürr pamkolpama
ngaen-gógópan Morroal Bóktan kürükwata amgolólamke blaman
bwób-bwób.
11 I sab yabü kotódó nóma imarrunórre akó wirri pamab tangdó
irrbürre, e singül kwata gyakolaegu e sab ia poko bóktónane. Ene
tonarrdó, bóktónamke wata Godón Samua sab yabü ne bóktan
nülirre. Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile, yabü
yabióbankagab koke yarile. Ene bóktana sab Godón Samudügab
tame.
12 Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule
büdüldü arrbünüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó.
Olmala sab tibiób aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab
inzan wirri pamab tangdó urrbule büdüldü arrbünüm.
13 Blaman pamkolpama sab yabü alzizi zomale, zitülkus e kürü
mamoandakla. A kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zam-
ngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine."

Ngazirr Kla
(Metyu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Yesu akó bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "E sab ngazirr
kla esenane, ene pokodó zamngólórrón, zamngól-koke bwóbdü.* Ene
ngazirr klama sab ene poko amkoman ⌊tómanan⌋ ngitine Godón
ilküpdü." (Atang olom nótóke, wa ini bóktanan küp tai ki sipa!) "Ini
klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü
ki busunüm.
15 Mórrkakak kwitüm ne olome,† wa koke ki abi ó tóba müót
kugupidü koke ki bangri darrü kla apadóm. A wa büsai ki buso tóba
zid bainüm.
16 Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkomól tóba müótüdü, tumum
mórrkenyórr apadóm. A wa büsai ki buso.
17 Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin
kolabkü!
18 E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, ini kolaea koke ki
tómbapó güb melpaldó.
19 Zitülkus módóga, ene ngürran ne müpko sab kari kolae koke
kwarile, pamkolpama koke kuri ne kla azid aengóp, ngaen zitüldügab,
God ini tüp nóma tónggapónórr, kókó errkya. Myamem akó inzan kla
babul yarile.
20 Lod ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tünggürre. Wa ne
koke nóma ki tugup tünggürre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba
alearrón pamkolpamab gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi
tugup tünggürre.

13:9 Metyu 10:17-20; Luk 12:11-12 **13:13** Metyu 10:22 * **13:14** Ini bóktana Godón Gyabi Müótbóka apónda. **13:14** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 † **13:15** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. **13:15** Luk 17:31 **13:19** Daniel 12:1; Okaka Amzazirrün Kla 7:14

21 “Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, ‘Ngakónam,
ene Kerriso yóni!’ ó ‘Ngakónam, ene Kerriso módóga!’ - oya bóktan
amkoman angun-gu.
22 Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble.
I sab ⌊wirri tulmil⌋ akó ⌊basen-koke tórrmen⌋ tómbapón kwarile
pamkolpam ilklió büliónüm kle-kle kwatódó tótókóm. I ta Godón
alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile.
23 E umul-umul kwarilün, zitülkus ka yabüka ngaen-gógópan
blaman bóktan kuri pupo ninünüma!

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 “Da ene ngürrdü, ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm
baine. Melpalan ta sab zyón myamem babul yarile.
25 Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng
klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütórre.
26 I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül
pokopükü tótókde, kólba wirri arüng akó kómal zyónpükü.
27 Ka sab kólba anerru ugón zirrtapónónómo blaman bwób-bwób
ini tüpdü, solomamtaedó, bolmüótüdü, malubarrdó akó dorrmetódó,
Godón alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum.”

⌊Pig⌋ Nugupan Alap-alap Bóktan
(Metyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Yesu wagó, “Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-
alap bóktane. Oya il tiza óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil
pórngaea bamgolóm nóma bairre, da e umul kwarilo wagó, pail‡
minggüpanana.
29 Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma
nósenane, e sab umul kwarilo wagó, Pamkolpamab Olom alkomól kari
pokoa, wa kuri tame kókó mamtaedóma.
30 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab
kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre.
31 Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean
bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp
(Metyu 24:36-44)

32 “Darrü olom umul babula ene ngürr ó abüs küp ngarkwat nóma
semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban olom
nótókla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease.
33 E umul-umul akó aerr kwarilün, zitülkus e umul-kókakla kürü
alkomól tonarra wa nóma tame.
34 Wa sab inzan yarile, wamaka darrü pama tóba müót amgatódase
darrü bwóbdü tótókóm. Wa tóba ⌊leba zaget⌋ pam balngomól
arüng nülirre elklaza ngabkanóm. Wa darrpan-darrpan zaget nülirre
tómbapónóm, akó wa mamtae ngakan pam ingrine azilüm.

13:24 Aesaya 13:10; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrün Kla 6:12 **13:25** Aesaya 34:4; Zo-el 2:10; Okaka Amzazirrün Kla 6:13 **13:26** Daniel 7:13; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 ‡ **13:28** *pail*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *urur melpal.* Mórrke-mórrke módóga: *summer.* Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako. **13:34** Luk 12:36-38

35 Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla müót pama sab
nóma tolkomóle, aprrapórr tai abüsa mórran kakóm, irrüb zokrrok,
sisa anin küsil, ó abüsa nóma tübanike.
36 Wa ugósan ne nóma tolkomóle, wa yabü utüdi koke ki
tómrrónónóm.
37 Ka yabü ne poko byaldóla, da ka blaman pamkolpamdó
bóktandóla wagó, e azil kwarilün!”

14

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

1 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ akó ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋ dómdóm nis
ngürr nóma namülnürri, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain
pama bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun amiógüm piküpan akó
büdülümpükü amkalóm.
2 Tibióbbóka wagó, “Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórre,
zitülkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm.”

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr
(Metyu 26:6-13; Zon 12:1-8)

3 Yesu ugón Saemonón müótüdü yarilürr, Betani basirrdü. Saemon
tüób ngaen soso azid pam yarilürr. Yesu nóma alo yarilürr, darrü kola
ugón katókórr. Wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele
sidódürr, morroal ilang idipükü, ⌊kolkal⌋ nade† tónggapórrón. Kari
darrem idi koke yarilürr. Ene kola bele taepurr amkenórr, da ene idi
Yesun singüldü we ekanórr.
4 Ngibürr pamkolpama ngürsilüm bainóp, da i darrpan-darrpan
we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü popa akando ini
morroal ilang idi?
5 Ini idi ne nóma ki sel irre 300 silba mani küpüm, da ene mani küp
ama elklaza-koke kolpam ki nülirre.”‡ Ene kol wirribóka zwagóp.
6 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Oya olkomólam! E oya larógóm müp
akyandakla? Wa amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka.
7 Zitülkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae
kwarile, akó yabü ubi nóma yarile, e ibü sab tangnamtinamke. A ka
wa sab yabüka metat ae koke namulo.
8 Wa umul ne klamo, wa wata we kla tónggapóne. Wa ene morroal
ilang idi kürü bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa kürü büb morroal ine,
gapókdó angrin ngarkwat sab nóma semrróne.§
9 Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab ne kürükwata Morroal
Bóktan nótó amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte,
ini kola ne poko tónggapóne. Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi
zumaniknórre.”

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Metyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

14:1 Bazeb Tonarr 12:1-27 * **14:3** *wirri darrem ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *alabaster.* † **14:3** *nad* darrü kari nugupan simkündügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *nard.* ‡ **14:5** Ene darrem wirri yarilürr darremdógab darrpan kari zaget pama ne darrem yazebórr darrpan pail kugupidü. **14:7** Duterronomi 15:11 § **14:8** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke.

10 Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain
olmaldógab, we wamórr wirri prristdü, Yesun ibü tangdó angrinüm.
11 I ene bóktan nóma barrkrrurr, i wirri barnginüm we bainóp, da
i oya ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ekyenóp mani akyanóm. Da módóga,
Zudas kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

12 Ngaen-gógópan Ist-koke Brred Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama
⌊sip⌋ kupo nóma ekrrónóp Büdül Kórzyón Tóreankü, Yesun umul-
bain olmala oya imtinóp wagó, "Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla
tómbapónóm marünkü Büdül Kórzyón Tóre alo alom?"
13 Yesu tóba nis umulbain olom nis we zirrnapónórr, igó bóktanpükü
wagó, "Ugó bangrinam Zerrusalem wirri basirrdü, da darrü pama
kubó yabü tómrróne mariti tónggapórrón nae bele ódódde tóba
tupodó. Kubó oyaka solkwat akyalamke.
14 Wa ne müótüdü bangrine, da ene müót olom kubó ilamke magó,
'Umulbain Pama marü ini bamtin bóktan poko kümtine wagó, "Kürü
alongalo marrgu ia nega, ka kubó ene Büdül Kórzyón Tóre alo ne elo-o
kólba umulbain olmalpükü?" '
15 Da wa kubó yabü nómtyene darrü ene müótan wirri marrgu,
kwitana paugdü, morroal tónggapórrón. Blaman alongalo elklaza akó
mórrakós olamako. Da ola kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü
alom."
16 Ene nis umulbain olom nisa Zerrusalem bangrirri, da nósenóp
blaman elklaza wata ibü Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we
tómbapórri Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.
17 Irrübazan tumziklürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü ugón
tamórr.
18 I nóma alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Ka yabü
amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab, minkü nótó aloda,
kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine."
19 Ini bóktana umulbain olmal gyaur-gyauran ngintinóp, da i
darrpan-darrpana Yesun we imtinónóp wagó, "Ia kótó kokela?"
20 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Yabü 12dógabi dar-
rpan olom asine, kubó ne tóba brred poko kankü ne nótó yanggóbóle
kübüldü.*
21 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, Godón
Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón
ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab Olom wirri pamab
tangdó nótó ingrine. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke ki
tómtómóle!"

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)

22 I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso
akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko
nülinóp ini bóktanpükü wagó, "Ipüdam, eloam; ini kürü bübe."
23 Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm wa
ibü nókyenóp. I blamana we enónóp.

---

* **14:20** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom.

24 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ini kürü óe-e. Wirri arüng
akyanda Godón ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋. Sab tópkóne
abün pamkolpamab morroalóm.
25 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka sab waen myamem koke
enono, kókó ene ngürrdü, ka ene küsil waen sab nóma enono Godón
Kingzan Balngomóldó.”
26 Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr ⌊Olib
Pododó⌋.

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

27 Yesu ibübóka wagó, “E kubó blamana busuane ó kürü kubó
kólbanan kümgütane, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó, ‘Ka sab sip ngabkan pam büdülümpükü sómkolo, da
ene sipa sab popa barsene.’†
28 A kürü sab nóma kürsümüle büdüldügab, ka sab wamópo yabü
singül kwata Galili prrobinsdü.”
29 Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Enana i blamana kubó
busurre, ka marü kokean mimgüto!”
30 Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman poko
ayaldóla: siman karrakarra póyaea ini irrüb nis münüm bóktan küsil
nóma yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka
umul-kókla.”
31 Pita oyaka wirri arüngi we bóktanórr wagó, “Ka kubó igó poko
kokean bóktono, ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü nurrótók ta
taia!” Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorr
(Metyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 I we ogobórr darrü bwób, ngi Getsemani. Yesu we bóktanórr tóba
umulbain olmaldó wagó, “E ae bobrra, kazan tórem kaindóla.”
33 Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Yesun
bübdü wirri gyaur akó müp gyagüpitótóka we togobórr.
34 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü moboküpdü kari gyaura
koke kuri tübangrine, wamaka ka büdülüm kaindóla. E ae bobrra, da
dakla aerr koralón.”
35 Wa karianbóka küór amanórr, we simbalkalórr tüpdü, da tóre
inzan ekorr wagó, wa ne gaodó nóma yarile, wa ene tonarrdó inzan
wirri kolaedó koke wame.
36 Wagó, “Ba, kürü Ab. Blaman elklaza marüka popadanako. Kürü
ini wirri azidüdüma ódódgu.‡ A kürü ubia koke ki tómbapó, a wa
marü ubie.”
37 Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi
tómrrónóp. Wa Pitaka bóktanórr wagó, “Saemon, ma ia utla? Ma
ia gaodó koke namüla aerróm darrpan abüs küp ngarkwatóm?
38 E dakla wazilülün ó dakla tóre okolón, igósüm darrü klama yabü
kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan
ubi asine, büban ma arüng babula.”

14:24 Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34 † **14:27** *sip ngabkan pam* wa Yesunbóka apónda, *sip* wa Yesun mamoan pamkolpambóka apónda. **14:27** Zekarraea 13:7 **14:28** Metyu 28:16 ‡ **14:36** *kürü ini wirri azidüdüma ódódgu*, Grrik bóktan opor igósa: *Ma ini kübül sipa kürükagab.*

39 Yesu akó we wamórr dadan pokodó tórem. Wa akó dadan bóktan
poko we bóktanórr.
40 Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa
akó ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp
kokean nomgolóp. I umul koke kwarilürr, i nadü poko ki bóktórre
Yesuka.
41 Wa akó aüd ngim nóma tolkomólórr, wa ibüka we bóktanórr
wagó, "E wata ia utakla akó ngón ngabagóndakla? Gaodóma! Ene
abüs küp kuri semrróne! Ngakónam, i errkyadan kürü, Pamkolpamab
Olom nótókla, kolae tonarr pamab tangdó angrindako.
42 Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri
pamab tangdó nótó küngrine!"

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

43 Yesu wata tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas,
darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam
ngoropükü, tibiób gazirr turrik akó kubidampükü, Yesun amiógüm.
Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó ⌊balngomól byarrmarr
pama⌋ ibü zirrnapónóp.
44 Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-gógópan umul
ninóp wagó, "Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya
amigamke, we elngomólamke ngakankü."
45 Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó,
"Umulbain Pam!" da oya we iprükürr.
46 Da módóga, ene gazirr pama Yesun tange karrkukus we amigóp.
47 Darrpan oloma, ola nótó zamngól yarilürr, tóba gazirr turrik
irruanórr, da singüldü prristan leba zaget paman güblang we itülürr.
48 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "E wa gazirr turrik a ku-
bidampükü kürü amiógüm togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól
pamla?§
49 Blaman ngürrzan ka go yenkü umul bain namülnürrü ⌊Godón
Gyabi Müótan⌋ kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke
kümigarre. Da taia, Godón Wibalómórrón Bóktana kürükwata inzan
küpüm ki bai."
50 Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we
busuóp.
51 Darrpan küsil pama Yesuka solkwat akyalórr. Wa popa
mórrkenyórr poko baterrón yarilürr. Gazirr pamab ubi oya amiógüm
yarilürr,
52 da wa we busorr, kakapur, ó mórrkenyórr poko kakota amgatórr.

Yesun Wirri Pamdó Idüdóp
(Metyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

53 Ene pama Yesun we idüdóp kókó wirri müótüdü, singüldü prrista
ne ngyabelórr. Ene pokodó, blaman wirri prrist akó balngomól
byarrmarr pam akó Mosesón gida umulbain pama we kwób bazelórr
Yesun kotóm ainüm.

---

§ **14:48** *gazirr-gazirr gómól pam*: Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. **14:49** Luk 19:47; 21:37

54 Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, da tai singüldü prristan
kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran
bainürr, Godón Gyabi Müót ngakan pampükü. Wa tüób urdü güb
boklam yarilürr.

55 Wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pama* küp
amkün koralórr Yesun büdülümpükü amkalóm. Da i darrü küp koke
esenóp.

56 Zitülkus módóga, abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we
büdrrat kwarilürr, da ibü bóktan darrpan tonarr koke kwarilürr.

57 Akó ngibürr pama we bórranglórr obae bóktan büdrratóm
oyakwata wagó,

58 "Ki oya igó arrkrruóp wagó, 'Ka sab ini Godón Gyabi Müót ilgüto,
pama ne kla elóp. Aüd ngürr kugupidü, ka sab darrü müót elo, pama
koke ne kla elóp.' "

59 Ibü bóktan inikwata ta akó inzan, darrpan tonarr koke kwarilürr.

60 Singüldü prrista we zamngólórr blaman pamkolpamab aodó, da
Yesun amtin bóktan poko we imtinürr wagó, "Marü ia alkomól bóktan
babula, ini pama marükwata ne poko bóktandako?"

61 Da Yesu ma piküp bain yarilürr ó wa darrü poko koke bóktanórr.
Singüldü prrista akó oya imtinürr wagó, "Ki ne Godón ⌊ótókdakla⌋, ia
ma tai oya Olomla, ene ⌊Kerriso⌋?"

62 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ka módógla. E sab kürü
kósenane, Pamkolpamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó,
Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó pülpül pokopükü tótókde
kwitüdügab!"

63 Singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr
ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, "Mi myamem darrü oloman
bóktan koke arrkrrurre oyakwata.

64 E oya kolae bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine!
Yabü gyagüpitótók ia negako?"

I blamana igó bóktónóp wagó, "Wa kolae tónggapónórr! Wa
ngarkwatódóma büdülüm!"

65 Ngibürr pamkolpama oya gwerr atóng we bókyenóp, ó i oya
ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da tibiób tangkubidame we
emkalnóp. I oya we imtinóp wagó, "Ma ne amkoman prropet nóma
namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?" Godón
Gyabi Müót ngakan pama oya ipüdóp, da we emkólóp tibiób tang o-e
taptap kwata.

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

66 Pita wata kal akólórrón pul basirrdü yarilürr, darrpan Singüldü
prristan zaget ngul oloma nóma katókórr.

67 Wa Pitan nóma esenórr, güb boklamde, wa oyaka dümdüman
we yazilürr, da bóktanórr wagó, "Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene
Nazarret olom!"

---

* **14:55** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: *Sanhedrin.* **14:58** Zon 2:9 **14:62** Daniel 7:13 **14:64** Lebitikus 24:16

68 A Pita we balpinürr wagó, “Ka umul-kókla ma wa ia laró poko
bóktandóla. Ka marü bóktan amzyatóm nabe kaindóla.” Da wa we
wamórr kwatódó. Ene pokodó, karrakarra póyaea we bóktanórr.
69 Zaget ngul oloma oya we esenórr, akó we arükürr dadan bóktan
ibüka, nidi bórrang kwarilürr wagó, “Ene pam darrü módóga, oya
umulbain olom!”
70 Pita akó balpinürr.
Wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr Pitaka we bóktónóp
wagó, “Amkoman, ma darrü módógla, zitülkus ma Galili olomla.”
71 Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: kürü God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo. Ka amkoman
umul-kókla e ne pambóka apóndakla!”
72 Tai ene pokoandó, karrakarra póyaea akó we bóktanórr, da Pitan
ugón ngambangólórr, oya Yesu ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó,
“Karrakarra póyaea nis münüm bóktan küsil yarile, ma kubó aüd
münüm ugón kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla.” Da wa we
yón sabinürr.

15

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zon 18:28-38)

1 Irrbianande, wirri prrista, ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ akó
Mosesón gida umulbain pampükü, blaman Zu balngomól byarrmarr
pam nidi kwarilürr, tibiób bóktan we ingrinóp, da i Yesun sye-i
amarükóp, we idüdóp, Paelatón* tangdó we ingrinóp.
2 Paelat oya imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King
módógla?”
Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna.”
3 Wirri prrista Yesun abün kotóm ain bóktan aman koralórr.
4 Paelat akó oya imtinürr wagó, “Turrkrru, i abün bóktan amar-
rudako marükwata, ma ne elklaza tómbapón namülnürrü. Ia ma
bóktan koke yalkomolo?”
5 Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün
gyagüpitótók yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zon 18:39–19:16)

6 Bókam tumtum ngarkwatódó, ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋, Pae-
lat darrpan tümün müótüdü pam bobarr irrualórr, pamkolpama
noanbókamóm ato koralórr arruanóm.
7 Ene ngürrdü, darrü pam asi yarilürr, oya ngi Barrabas. Wa tümün
müótüdü yarilürr ngibürr kolae gazirr pampükü, Rrom pam nidi
büdülümpükü okrralórr gazirr kugupidü Rrom pampükü.
8 Pamkolpamab ngoroa nóma kwób tóbazelórr Paelatón amtinüm
ibü ubi apadóm bobarrzan,
9 Paelat ibü nümtinóp wagó, “Ia ka Zu pamkolpamab King irruno
yabünkü?”

---

* **15:1** *Paelat* Zudia akó ⌊Samarria⌋ prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

10 Wa emzyatórr igó, wirri prrista Yesun igósidi ekyenóp, zitülkus
ibü gyagüp kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuka atan
kwarilürr.
11 Da wirri prrista pamkolpamab ngoro we nilóp Paelatón ayalóm
Barrabasón tümün müótüdügabi arruanóm.
12 Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, “Ia ka dama oya ia
yangono, e ne olom ngiliandakla Zu pamkolpamab Kingbóka?”
13 Pamkolpama we górrgónóp wagó, “Oya krrosdó emngyelam!”
14 Paelat ibü nümtinóp wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae
tónggapónórr?”
Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, “Krrosdó
emngyelam!”
15 Paelatón ubi yarilürr pamkolpamab ngoroab gyagüpitótók
morroal ainüm, da wa Barrabasón ibünkü we irruanórr tümün
müótüdügabi. Da wa gazirr pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i†
ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó ingrinürr krrosdó
amngyelóm.

Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]
(Metyu 27:27-31; Zon 19:2-3)

16 Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp Paelatón wirri müótan
kal akólórrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp
darrpan pokodó kwób bazenóm.
17 I Yesun ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp, akó
oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya singüldü
we emngyelóp.
18 I oya we yagürnóp, amkoman moboküpi koke, a i oya tiz
yangónónóp wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkol-
pamab king!”‡
19 Da i oya singül emkalnóp tupuru-i akó oya gwerr atóngnóp, da i
tibiób wakósingül we nümgünóp akó tibiób singül we tüp elókóp oya
agürüm.
20 Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene ilulu óe-óe
mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp.
Da i oya krrosdó amngyelóm we idüdóp.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

21 I nóma ogoblórr, kwat-kwat i Saemonkü basenóp, darrü Saerrin
wirri basirr pam, Aleksandórr a Rrupus, ibü ab, wa Zerrusalem wirri
basirrdüzan bangrilürr madmad kabedógab. Oya Paelatón gazirr
pama arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros bügasilüm.
22 Da ene gazirr pama Yesun we idüdóp darrü pokodó, ngi Golgota,
oya küp módóga: “Singül Kakan Bwób Poko.”§

---

† **15:15** *kus pokopükü sye* lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelórrón, pepeamdó kus poko akyarrón. Kolae tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módóga: *whip* ó *flog.* ‡ **15:18** Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. **15:21** Rrom 16:13 § **15:22** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kakan Bwób Poko* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü.

23 Ene pokodó, i oya waen akyanóm kain koralórr, mirr* yarrisarri
apórrón. Da Yesu koke enónórr.
24-25 Irrbi abüs 9 ngarkwat nóma yarilürr, Paelatón gazirr pama
Yesun krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup
poko aman kwarilürr pam basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi
ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrrütóp tibióbkü.
26 Yesun sisingül darrü bóktan opor wialómóp oyakwata, oya ne
bóktana büdüldü ingrinürr wagó, “Ini wa Zu pamkolpamab Kinge.”
27 Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómól pam nis tibiób krrosdó
nómngyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.†
29 Pamkolpama nidi bórrgrrat-tórrgrrat kwarilürr, oya kle-kle
yalnónóp. Tibiób singül bóngapnóp igó bóktankü wagó, “Oyo, ma
módógla, ⌊Godón Gyabi Müót⌋ nótó ki ilgüte akó ma aüd ngürr
kugupidü ki ela!
30 Ma krrosdógab ugó tibi akó moba kóbó zid bai!”
31 Dadan ngarkwatódó, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain
pama Yesun we tiz yangónónóp. I tibiób darrpan-darrpandó we
bóktan kwarilürr wagó, “Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma
gaodó kokea tóba zid bainüm!
32 Ini ⌊Kerriso⌋, Isrrael King, ugó kóbó ki tibi ene krrosdógab, da mi
kubó eserre, ó oya amkoman kubó igósidi yangurre!”
Ene gómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón
nidi namülnürri, oya ta inzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr
(Metyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

33 Abüs singülküp nóma semrranórr, tümüna dudu bwób ngaslaorr.
Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr.
34 Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri
gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, *“Elo-i, Elo-i, lama sabagtani?”*
Oya küp módóga: “Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla
kólbanan?”
35 Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya
bóktan nóma barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, “Arrkrruam, wa
Ilaezan‡ ngyaunda!”
36 Darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla§ muran waendó
yanggóbólórr, da aul pepeamdó amrókórr. Yesun ausüm we
ekyanórr, da we bóktanórr pamkolpamdó wagó, “Kubó, mi kya kóbó
ngakónónóm, Ilaeza ia kubó tame oya ini krrosdógabi alkumilüm!”
37 Yesu wirri taegwarre tóba dómdóm ngón we semanórr akó we
nurrótókórr.
38 Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra*

---

* **15:23** *mirr* nugupdügab morroal ilang idia. Ene tonarr, mirr büb azid zao-zao ain kla yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *myrrh.* **15:24-25** Wórr Peba 22:18 † **15:27** Abün Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 28 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Akó Godón Wialómórrón Bóktana küppükü bainürr wagó, ‘I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.’ ” (Luke 22:37) **15:27** Aesaya 53:12 **15:34** Wórr Peba 22:1 ‡ **15:35** *Ilaeza*: Ibrru bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea *elo-i.* § **15:36** *mórrkenyórr pokozan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *sponge.* Kübül akó spun bagul klama.

* **15:38** Ene *wirri adrratórrón mórrkenyórr*a Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: *Holy of Holiest*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. **15:38** Bazeb Tonarr 26:31-33

olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó
tüp. 39 Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,† Yesun obzek kwata nótó
zamngól yarilürr, wa esenórr wagó, Yesu inzan nurrótókórr. Da wa
bóktanórr wagó, “Amkoman, ini pam wata Godón Olom yaril!”
40 Ene pokodó ngibürr kola barrkyanan kandógabi azil kwarilürr.
Inkü we kol koralórr: Merri Magdalin, Merri, kari Zeims akó Zosep
ibü aip nótó warilürr, akó Salome.
41 I Yesun mamoan akó tangamtin kwarilürr, wa Galilim nóma
yarilürr. Abün kol akó asi kwarilürr; i usakü togobórr ama Zer-
rusalem.

Yesun Gapókdó Ingrinürr
(Metyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

42-43 Simaman nóma yarilürr, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam,
ugón tübzilürr. Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam
yarilürr, da pamkolpama oya morroal angón koralórr. Wa tüób Godón
Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Ene dómdóm elklaza tómbapón
ngürr‡ yarilürr, darrü ngürr ama ⌊Sabad⌋ ki yarile. Zosep gum-koke
we wamórr Paelatka Yesun büdül bübüm atom.
44 Paelat arrkürrürr wa nóma arrkrrurr wagó, Yesu kuri nurrótóke.
Wa tóba gazirr pamab kopo ngakan wirri pam ngyaunürr, ó wa oya
imtinürr wagó, “Ia Yesu kuraian nurrótóke?”
45 Gazirr pamab kopo ngakan wirri pama bóktan we yalkomólórr
wagó, “Ó, wa kuraian nurrótóke.” Da Paelat Zosepón we yalórr wagó,
“Taia, ma kubó Yesun büb ipadke.”
46 Zosep wirri darrem baeb mórrkenyórr amiógürr, Yesun büb
krrosdógabi ilkumilürr, da oya büb we errgótanórr ene mórrkenyórri.
Ene kakóm, wa gapókdó we ingrinürr. Ene gapók karrkukus
ingülküpdü alüngürrün yarilürr. Da wa wirri ingülküp we yanenórr,
ene gapók mamtae murrausüm.
47 Merri, Magdalin, akó Merri, Zosepón aip, ngakan namülnürri, ó i
eserri Yesun büb ne ingrinürr.

16

Yesun Büdüldügab Irsümülürr
(Metyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

1 ⌊Sabada⌋ nóma blakónórr, abüsa nóma bótaolórr, Merri Magdalin,
Merri, Zeimsün aip nótó warilürr, akó Salome morroal ilang elklaza
bumigóp gapókdó tótókóm Yesun bübdü akanóm.
2 Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, abüsa nóma
tübanikürr, ene dadan kola we ogobórr gapókdó.
3 Kwat-kwat tibiób we bamtinóp wagó, “Ini ingülküp ia kubó nótó
amaike mibünkü ene gapók mamtaedógab?”
4 I nóma yazilóp gapókdó, ene ingülküp anerrón yarilürr mam-
taedógabi. (Ene kari ingülküp ta koke yarilürr.)

---

† **15:39** *Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam*a 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *centurion.* **15:40** Luk 8:2-3 ‡ **15:42-43** *Sabadankü elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. * **16:2** *udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr.

5 I gapókdó nóma barrbünürr, i küsil pam esenóp mórrande ibü
tutul kwata, gabülpli mórrkenyórr baterrón. I kari gübarirr koke
aengóp.
6 Ene pama ibüka we bóktanórr wagó, “E arrkürrgu! E Yesun
amkündakla, ene Nazarret olom krrosdó noan emngyelóp. Wa aini
babula! Oya kuri irsümüle! Ene poko ngakónam, oya büb ne
angrirrün yarilürr.
7 Da errkyadan ugó bako. E umulbain olmal akó Pita umul-umulan
ngintinamke magó, ‘Wa Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó
oya ola esenane, wa yabü tüóbzan nilóp.’ ”
8 I gum tórrngón akó gübarirr aengkü we busuóp gapókdógab. I
darrü pamdó koke bóktónóp kwat-kwat, zitülkus i gum koralórr.

Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Zon 20:11-18)

9 Yesu büdüldügab nóma türsümülürr udaian ngaen-gógópan
ngürrdü, irrbianande, wa ngaen-gógópan Merri Magdalinka okaka
tübyónürr. We koldó wa 7 kolae samu noakagabi amanórr.
10 Wa we natókórr, Yesun ngibürr gómdamal we nüzazilóp, i nóma
yón gyaur akó yón kwarilürr.
11 Wagó, “Yesu arróla. Ka oya esena!” Da i oya amkoman koke
wangunóp.

Yesu Okaka Tübyónürr Tóba Nis Umulbain Olom Nisdü
(Luk 24:13-35)

12 Ene solkwat, Yesu akó darrü obzeke okaka tübyónürr tóba nis
umulbain olom nisdü, kwat-kwat i nóma aurrnürrima darrü bwóbdü.
13 I nóma alkomórri, ngibürr umulbain olmal nüzazilóp, da ibü
amkoman koke nangunóp.

Yesu 11 Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

14 Yesu akó dómdóm we okaka tübyónürr tóba 11 umulbain olmaldó,
i nóma alo kwarilürr. Wa ibü nagóp, zitülkus ibü amkoman bangun
babul yarilürr, akó ibü moboküp kari karrkukus koke koralórr ibü
amkoman angunüm oya nidi esenóp arrólde.
15 Wa ibüka bóktanórr wagó, “E ugó ogob, bwób-bwób, blaman
pamkolpamdó kürükwata Morroal Bóktan amgolkü.
16 Sab Morroal Bóktan amkoman nótó yangune akó ⌊baptaes nótó
baine⌋, God oya zid ine. Akó obae nótó yangune, God oya zaz ine akó
⌊kolaean darrem⌋ ekyene.
17 Ne pamkolpama Morroal Bóktan amkoman yangurre, God ibü sab
arüng nókyerre wirri ⌊arüng tonarr⌋ tómbapónóm. Kürü ngidü i sab
kolae samu aman kwarile ó i akó sab küsil bóktane bóktan kwarile, i
koke ne bóktan umul bainóp.
18 I gwar nóma emorre akó i darrü kolae kla nóma enórre, ibü koke
kolae nirre. I tibiób tang azid olomdó nóma emelórre, azida blakóne.”

God Yesun Sipadórr Kwitüdü
(Luk 24:50-53; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

16:7 Metyu 26:32; Mak 14:28 **16:15** Apostolab Tórrmen 1:8

19 Lod Yesun bóktana nóma blakónórr tóba umulbain olmaldó, ene
kakóm God oya we sipadórr kwitüdü. Ene pokodó, wa wirri pabodó,
Godón tutul tangdó we mórran-mórran bainürr.
20 Oya umulbain olmala we ogoblórr bwób-bwób, Morroal Bóktan
amgolkü. Yesu ibü zaget kugupidü asi yarilürr. Wa umul-kók tórrmen
tómbapón yarilürr tóba umulbain olmalab bóktan arüng bütanóm.

Makón Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata Luk
Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Nótó Wialómórr

Luk wa Zu pam koke yarilürr. Wa dokta yarilürr akó wa Grrik bóktan akó bókam tumtum wirri umul yarilürr. Wa ⌊apostol⌋ Polón gódam yarilürr akó ngibürr tonarr wankü wamlórr Morroal Bóktan büdrratóm bwób-bwób (Apostolab Tórrmen 16:10-17, 20:5–21:17).

Luk aprrapórr tóba peba wialómórr, wa Rrom wirri basirrdü nóma yarilürr, ngibürr tonarr we pail aodó 60 akó 80, Kerrison amtómól kakóm.

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

Luk ini peba darrü pamankü wialómórr, ngi Tiopilus. Ini pam aprrapórr wirri Rrom singüldü balngomól pam yarilürr. Lukün ubi igó yarilürr, Tiopilus umul ki ipüde Yesun póepankwata kakalande. Akó oya ubi ta igó yarilürr, blaman bwób-bwób pamkolpama, ⌊Zu pamkolpam⌋ akó Zu-koke nidi kwarilürr, amkoman póep ki umul bairre Yesu Kerriso nótó yarilürr. Oya ubi igó yarilürr, i umul ki bairre Yesun tórrmen tulmil akó umulbain bóktan. Oya ubi ta igó yarilürr, i umul ki bairre wagó, Yesu ia tamórr blaman pamkolpam zid bainüm oya amkoman nidi angundako.

Luk Larókwata Wialómórr

Ini pebadó Luk wibalómórr Yesu ne poko bóktanórr akó ne kla tómbapónórr pamkolpam tangbamtinüm umul apadóm God ibü ia zid bainda tibiób kolae tonarrdógab. Luk Yesun arrólankwata wialómórr, tai ene tonarrdógab Yesu amtómól küsil yarilürr, kókó wa kwitüdü alkomólórr. Ini póepa bómtyanda Yesu wa ene ⌊Kerriso⌋ yarilürr, God noan ki zirrsapóne tóba ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ngarkwatódó.

Luk ta wialómórr wa, Yesu wa Pamkolpamab Olom yarilürr. Wa nüzazilóp Yesu azid akó elklaza-koke pamkolpam ia tangbamtin yarilürr, akó wa ok nyónónóp, ngibürr pamkolpama nibiób alzizi zomalórr. Wa pamkolpamab azid dólóng nyónónóp, ibü kolae tonarr barrgolórr, akó ibü nüzazilóp Godón Kingzan Balngomólankwata.

Luk wialómórr Yesu ia nurrótókórr, ia türsümülürr büdüldügab, akó ia okaka tübyónürr abün pamkolpamdó. Solkwat God oya kwitüdügab we sipadórr.

Lukün ⌊wirri gyagüpitótók⌋ we kla yarilürr wagó, Morroal Bóktan Yesunkwata blaman isabkü, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, kolae tonarr pamkolpam akó dümdüm nidi ngyabendako, elklaza babul nibióbko akó abün elklaza nibióbko.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Lukün zitülkus ini peba wialómóm *1:1-4*
B. Zon Baptaes Bain Pam akó Yesun amtómól akó dódórr bain *1:5–2:52*
C. Zon Baptaes Bain Pama kwat alótórr *3:1-20*
D. Zon Yesun baptaes yónürr akó satania Yesun kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr *3:21–4:13*

E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *4:14–9:50*
F. Yesu Galili prrobinsdügab wamórr ama Zerrusalem *9:51–19:27*
G. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *19:28–21:38*
I. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *22:1–23:56*
H. God Yesun irsümülürr büdüldügab akó Yesu okaka tübyónürr pamkolpamdó akó kwitüdü kasilürr *24:1-53*

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

1 Wirri Pam Tiopilus,
Abün pama tibiób arüng angrin kwarilürr bóktan wibalómóm, ne elklaza küppükü bainónóp mibüka,
2 ngibürrazan kibü ne poko tüzazilnónóp, i tibióbnüm ilküpi ne elklaza nósenónóp bwób zitüldügab, akó Godón bóktan nidi büdrratnónóp pamkolpamdó.
3 Ka küób ta tai kuri mumyamla Yesun ene póepa ne bókyanórr, da ka küób igó gyagüpi wama, ka dümdüm wialómdóla marünkü, Tiopilus,
4 marü tai umulüm amkoman bóktan, marü ngibürra ne kla umul myónónóp.

[Anerrua] Bóktanórr Wagó, Zon [Baptaes Bain] Pama Sab Tómtómóle

5 Errod king nóma yarilürr Zudia Prrobinsankü, darrü [prrist] asi yarilürr, ngi Zekarraea, Abaezan prristab kobodógabi. Oya kol Elizabet wa ta Erronón zitüldügab katókórr.*
6 I nizana dümdüm ngyabenórri Godón ilküpdü, akó i [Lodón] blaman gida bóktan poko akó mamoan bóktan karrkukus amorran namülnürri.
7 A ibü ma olmal babul kwarilürr, zitülkus Elizabet olmal balngón-koke kol warilürr. Akó i ta tib tai epep myang bain namülnürri.
8 Darrpan ngürr, Zekarraean prristab kobo zagetódó nóma yarilürr, Zekarraea tóba zaget tónggapón yarilürr [Godón Gyabi Müótüdü].
9 Prristab gida ngarkwatódó ngi amkün kla nóma aman kwarilürr asenóm Lodón Gyabi Müótüdü morroal ilang buru nótó ki angan yarile [altadó], da Zekarraean ngia tubrranórr.
10 Wazan ene ilang buru angan yarilürr, blaman pamkolpama dakla tóre kwarilürr pulkakak.†
11 Darrü Lodón anerrua tóba ugón okaka tübyónürr Zekarraeaka. Ene anerrua alta tutul kwata zamngól yarilürr, ene morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr.
12 Zekarraea ene anerru nóma esenórr, wa karibóka-koke ar-rkürrürr akó dakla guma ipadórr.
13 Ene anerrua Zekarraeanbóka wagó, “Ma gumgu, Zekarraea! God marü tóre arrkrru yarilürr olomóm. Elizabet marü kola sab siman olom esene marünkü, da sab Zon ngi ngyesilke.
14 Ma sab bagürwóm namulo oyame. Akó abün pamkolpam sab bagürwóm kwarile, wa sab nóma tómtómóle.

---

* **1:5** *Erron* Isrrael isab ngaen-gógópan prrist wató yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). Oya olmalbobatal ta sab prrist koralórr. Wa Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). **1:5** 1 Krronikol 24:10 † **1:10** Wata prrist ok nyónónóp Godón Gyabi Müot kugupiandó barrbünüm. Popa pamkolpam wata pulkakak ola koralórr, kal akólórrón pul basirrdü.

15 Wa sab wirri pam yarile Godón ilküpdü. Wa sab waen koke ki
enólón akó ia ngyepam. Oya amtómól küsil nóma yarile, oya büb sab
Godón Samua gwarrarrón yarile.
16 Wa sab abün Isrrael pamkolpam sakone Lodka, tibiób God.
17 Zon sab Lodón singül kwata wame. Oya samu akó arüng,
⌊prropet⌋ Ilaezan samu akó arüngzan yarile. Wa inzan wamle, abal
akó olmal darrpan pokodó amarrum paudi ngyabenóm akó Godón
arrkrru-koke pamkolpam alüngüm dümdüm gyagüpitótók apadóm.
Ini tonarre, wa pamkolpam dümdüm nütürre Lodón pamkolpamóm
bainüm."
18 Zekarraea anerru imtinürr wagó, "Ka ia umul baino ia ini
amkoman pokoa? A ka go myangla, akó kürü kol ta epepo; oya pail
alam ngarkwat kokea!"
19 Ene anerrua bóktanórr wagó, "Kürü ngi Geibrriel. Blaman
ngürrzan ka Godón obzek kwata zamngóldóla. Da kürü God wató
zirrkapóne marüka ini morroal bóktan ódódóm.
20 Da turrkrru, ma sab piküp namulo akó gaodó koke namulo
bóktanóm, kókó ene ngürr nóma semrróne, zitülkus ma kürü bóktan
amkoman koke angundóla. Ene bóktana sab tóba ngarkwatódó
küppükü baine."
21 Da pamkolpama dakla Zekarraean akyan kwarilürr. Ibü
gyagüpitótók abün-abün koralórr, da tibiób bamtinónóp wagó, "Ia
ini pama wirri ngarkwat larógóm apadóda Godón Gyabi Müót
kugupidü?"
22 Zekarraea amkoman nóma tubrranórr, wa gaodó koke yarilürr
bóktanóm. I umul bainóp wagó, ini pama nuszan kla esene Godón
Gyabi Müót kugupidü. Wa wata tange tórrmen tómbapón yarilürr
pamkolpamdó, a oya tae wata murrbausürrün yarilürr.
23 Zekarraean Godón Gyabi Müótüdü zageta nóma blakónórr, wa
tóba basirrdü we alkomólórr.
24 Ene kakóm, oya kola Elizabet bikóm we esenórr. Wa müótüdügabi
koke burruan warilürr 5 melpal kugupidü.‡
25 Elizabet bóktanórr wagó, "Errkya ini ngyaben tonarrdó, Lod
kürü kuri tangkamtine! Wa kürü ene olmal balngón-koke büód kuri
amanike pamkolpamab obzek kwata!"

Anerrua Bóktanórr Wagó, Yesu Sab Tómtómóle

26 6 Melpal ngarkwat Elizabetón bikóm ódódde, God tóba an-
erru Geibrrielün ugón zirrsapónórr Nazarret wirri basirrdü, Galili
prrobinsdü,
27 pampükü ut-koke ngul olomdó, ngi Merri. Wa arrearrón warilürr
darrü pam amiógüm ngi Zosep, ⌊Deibidün⌋ bobataldógab.
28 Geibrriel oyaka wamórr, da bóktanórr wagó, "Paud marüka asi
ki yarilün, God wirribóka ne kol agürda! Lod mankü asine!"
29 Geibrrielün bóktana Merrin abün gyagüpitótók uliónürr. Wa tóba
bamtin warilürr wagó, "Anerruan bóktanan küp ia laróga?"

1:15 Bótang Peba 6:3 **1:17** Malakae 4:5-6 **1:19** Daniel 8:16; 9:21 ‡ **1:24** Mi tai umul kokeakla, wa müótüdügabi koke iade burruan warilürr ene 5 melpal kugupidü. Aprrapórr oya ubia pamkolpama oya asen-gum kókó i gaodó kwarilürr oya asenóm, wa olompükü warilürr akó oya büód igósidi blakórrón yarilürr. **1:27** Metyu 1:18

30 Anerrua oyaka bóktanórr wagó, “Gumgu, Merri, zitülkus God
tóba obzek kwata marüka morroal kuri sesene!
31 Turrkrru, ma sab bikóm ipudo, akó siman olom eseno. Da ma oya
Yesu ngi ngyesilke.
32 Wa sab wirri pam yarile, akó sab ngilianórre: Wirri Kwitüm God
oya Olombóka. Akó Lod God sab oya tóba abbobat Deibidün pabodó
ingrine.
33 Akó sab wa wató nolngomólnórre Zeikobón olmalbobatal,§ metat;
oya balngomóla sab kokean blakóne!”
34 Merri anerru imtinürr wagó, “Ini wa ia tómbapóne? Ka go
pambóka umul-kókla.”
35 Anerrua bóktan yalkomólórr wagó, “Godón Samua sab marüka
tübangrine, akó Wirri Kwitüm Godón wirri arünga sab marü ngamlo-
e. Módóga, we zitülkusdü, sab ne oloma tómtómóle marükagab sab
tebe-tebe bumanikürrün akó ⌊kolkal⌋ ngyaben yarile akó ngilianórre
Godón Olombóka.
36 Da ma turrkrru: marü gódam Elizabet bikómpükümato. Wa
epepande kuri ipüde. Pamkolpama oyabóka igó apón koralórr wa,
‘Wa olmal balngón-koke kolo,’ a wa ma errkya 6 ngim melpal amaikdo
bikómpükü.
37 Zitülkus módóga, darrü kla müp babula Godka.”
38 Merri bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Lodón ⌊leba zaget⌋ kolóla.
Taia! Amkoman ki tómbapó kürüka, marü bóktan ngarkwatódó!” Da
anerrua oya we zumgatórr.

Merri Elizabetón Angónóm Natókórr

39 Ene kakóm, Merri tóba elklaza tómbapónórr, da órnae we
natókórr darrü wirri basirrdü Zudia prrobins podopükü bwóbdü,
Zekarraea a Elizabet ibü asenóm.
40 Wa Zekarraean müótüdü nóma bangrinürr, wa Elizabetónbóka
wagó, “Paud marüka asi ki yarilün!”
41 Elizabet Merrin nóma zurrkrrurr, Elizabetón oloma aumana
bikómdü wata ugósan wirribóka balngónórr, akó Elizabetón büb
Godón Samua ta ugósan gwarrarrón yarilürr.
42 Wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “God marü kuri bles mine
ngibürr koldógabi! God sab bles ine, ma sab ne olom ilngumilo!
43 Ia ini wirri klama ia larógóm tómbapónda kürüka, ene wa, kürü
Lodón aipa katóke kürü angónóm!
44 Dümdüman ka marü nóma murrkrrua, kürü bikómdü ne olome
bagürwómpükü balngóne!
45 Bagürwóm marükama, zitülkus ma amkoman angundóla, marü
Lod ne bóktan mókyanórr sab amkoman küppükü baine!”

Merri Godón Yagürlürr

46 Merri bóktanórr wagó,
“Ka Lodón ngi kwit amngyeldóla moboküpi;
47 kürü samu kari bagürwóm kokea Godónkwata, kürü Zidain
Pam,

1:31 Metyu 1:21 **1:32** 2 Samuel 7:12, 13, 16; Aesaya 9:7 § **1:33** *Zeikobón olmalbobatal* wa Isrraelbóka apónda. **1:37** Bwób Zitül 18:14 **1:46** 1 Samuel 2:1-10

48 zitülkus wa kürü gyagüpi kümanikürr, oya tüpana leba zaget
ngulmokur!
Errkyadógab kókó sab ugórr, pamkolpama sab igó bóktanórre wagó,
'Wa bagürwóm kolo',
49 zitülkus Wirri Arüng Goda kari morroal elklaza koke tólbaelórr
kürünkü.
Oya gyabian ngia!
50 Oya ne pamkolpama ⌊ótókdako⌋, wa tóba gyaur okaka
amzazilda ibüka,
darrü lüóldügabi kókó darrü lüól.
51 Wa wirri tórrmen tólbaelórr tóba arüng tange:
wa ikub bagür pamkolpam tibiób gyagüpitótókpükü nórngenóp.
52 Wa balngomól wirri pam tibiób pabodógab tüp selókórr,
a tibiób ngi nidi tüp alókdako, wa ibü ngi kwit ninóp.
53 Wa alo-koke ngyaben kolpam morroal elklaza-e ngabyónürr,
a wa mórrel pam tang küpan zirrnapónóp aibwób.
54 God tóba zaget pam Isrrael* kuri tangnamtirre. Wa oya gyaura
ngambangóle
55 Eibrra-amka akó oya olmalbobataldó metatómpükü, wa mibü
abalbobatal ne bóktan nókyenóp!"
56 Merri Elizabetka aüd melpal ngarkwat ngyabenórr, da we
alkomólórr tóba basirrdü Nazarret.

Zon Baptaes Bain Pama Tómtómólórr

57 Elizabetón nóma twarrpinürr, da siman olom esenórr.
58 Oya minggüpanandó nidi ngyabenónóp akó oya zonaretala bar-
rkrrurr, Lod nadüzan gyaur yarilürr oyaka.† I usakü kari bagürwóm
koke kwarilürr.
59 8 Ngim ne ngürr yarilürr, pama togobórr oya ⌊gyabi sopae
singgapinüm⌋. Ibü ubi aban ngi ngyesilüm yarilürr, Zekarraea.
60 A oya aipa bóktan yalkomólórr wagó, "Koke! Oya ngi sab Zon
yarile!"
61 I bóktónóp oyaka wagó, "A darrü pam go babula marü zitüldü
ene ngipükü!"
62 Olgabi tange tórrmen tólbael kwarilürr Zekarraeaka, oya amt-
inüm nadü ngi akyanóm olommokur.
63 Zekarraea darrem tange tórrmen tólaelórr ibüka wibalóm
klamóm. I nóma sidüdóp, wa ini opor wibalómórr wagó, "Oya ngi
Zone." Blaman pamkolpama gübarirr aengóp.
64 Tai ene pokoandó, Zekarraean taea ulitapükü ugón tapabakurr, da
bóktanóm we bainürr. Dakla Godón yagürlürr.
65 Ene pamkolpama ibü minggüpanandó nidi ngyabenónóp,
karibóka-koke barrkürrürr, i blaman ne kla nósenóp. Akó blaman
Zudia podopükü bwóbdü ne pamkolpam kwarilürr, blamana wata ene
poko zwapólórr.
66 Blamana nidi barrkrrurr ini poko, metat gyagüpi ogoblórr. I tibiób
bamtinónóp wagó, "Ia wa sab ia pamóm baine, ini olommokura?"

1:48 1 Samuel 1:11 **1:52** Zob 5:11; 12:19 * **1:54** God Isrrael pamkolpam inzan ngiblianda, *tóba zaget pam Isrrael.* † **1:58** Elizabet siman olom esenórr, enana wa olmal balngón-koke kol akó epep warilürr. **1:59** Lebitikus 12:3

Zitülkus módóga, ibüka popadan yarilürr Lodón arüng tang oyaka asi yarilürr.

Zekarraea Godón Yagürlürr akó Oya Bóktan Büdrratlórr

67 Olgabi oya ab Zekarraean büb Godón Samua gwarrarrón yarilürr, da ⌊prropetzan igósidi bóktanórr⌋ wagó:
68 "Mi blamana yagürnórre Lodón, mibü Isrrael isab God!
Zitülkus módóga, wa kuri tame tóba pamkolpam ⌊aurdü amanóm⌋.
69 God mibü kuri tókyerre mibü wirri Zidbain Pam.
Wa Godón zaget pam Deibidün zitüldügabi kuri tame.
70 God bóktanórr tóba prropetódóma, tibi-tibi amórrón nidi kwarilürr tóbankü, ngaen nidi ngyabenónóp, wagó,
71 'Wa mibü sab zid tirre ibükagab, minkü nidi gazirrdako,
akó ibü tangdógab syuse, mibü nidi alzizi amandako.
72 God ini poko sab tónggapóne tóba gyaur okaka amzazilüm, wa ne arüng bóktan nókyenóp mibü abalbobatal.
Oya ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ metat gyagüpitótókdó yarile,
73 wa ne ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ekyanórr mibü abbobat Eibrra-amón wagó,
74 wa sab mibü aurdü semóne ibükagab, minkü nidi gazirrdako,
mibü ok bainüm oya gum-koke ótókóm.
75 Ini pokodó, mi sab kolkal akó dümdüm ngyaben koralo oya obzek kwata
mibü ini ngyabenbarrdó.'
76 A mató, kürü olom, marü sab igó ngimlianórre, Wirri Kwitüm Godón prropet,
zitülkus ma sab Lodón singül kwata wamo kwat alótóm.
77 Marü zaget sab we kla yarile, oya pamkolpam umul-umulan ngibtanóm,
God sab ibü zid nirre, wa ibü kolae tonarr nóma norrgorre.
78 Mibü God ini poko tónggapónóm kainda, zitülkus wa kari gyaur kokea mibüka.
Ini gyaur zitülkusdü, abüsazan angürda, zyóna sab mibüka inzan tame kwitümgab.
79 Wa sab tame warri apónóm ibüka, samuan ngarkwatódó tümün akó büdül kwatódó nidipko
akó mibü paud kwatódó balngomólóm."
80 Ene olommokur Zon we dódórr bailürr akó arüng ipadlórr samuan ngarkwatódó. Wa ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ ngyaben yarilürr, kókó ene ngürr nóma semrranórr, wa ugón we okaka tübyónürr Isrrael pamkolpamdó.

2

Yesun Amtómól
(Metyu 1:18-25)

1 Zon ne tonarr tómtómólórr, Sisa* Ogustus arüng bóktan igó

1:76 Malakae 3:1 **1:79** Aesaya 9:2 * **2:1** Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar*, *Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr.

zirrapónórr, bwób-bwób blaman pamkolpama tibiób ngi amarrum,
sansus bukdü arrbünüm, wa ne bwób ór ngabkalórr.
2 Ini ngaen-gógópan ngi arrbün tonarra ugón tómbapónórr,
Kwirrinius gabena nóma yarilürr Sirria prrobinsdü.
3 Da blaman pamkolpama we ogoblórr tibióban darrpan-darrpan
babót wirri basirrdü, tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünüm.
4 Da módóga, Zosep ta wamórr Nazarret wirri basirrdügab, Galili
prrobins kugupidü, ama Betliem wirri basirrdü, Zudia prrobins
kugupidü, King ⌊Deibid⌋ ne tómtómólórr, zitülkus wa Deibidün zitül
olom yarilürr.
5 I Merridi aurrürri tibiób ngi angrinüm sansus bukdü, zitülkus wa
oya arrearrón kol warilürr. Merri ta ugón bikómpükü warilürr.
6 I olazan namülnürri, ene tonarrdó Merrin ugón twarrpinürr.
7 Wa tóba ngaen siman olom we esenórr, da mórrkenyórri we
errgótanórr, ama ngabyón larab paugtundü ingrinürr, zitülkus ut
bwób gaodó koke yarilürr amil marrgudü.

⌊Sip⌋ Ngabkan Pam akó Anerru

8 Ene irrüb, sip ngabkan pama tibiób sip ola ngabkan koralórr ene
dadan basirr madmad kabedó.
9 Darrü Lodón anerrua ibüka we okaka tübyónürr. Lodón ⌊wirri
kómal zyóna⌋ ibü nóma warri napónóp, ibü wirri guma yazebórr.
10 Da anerrua ibüka we bóktanórr wagó, “E gumgu, zitülkus ka
yabüka morroal bagürwóm bóktan sidüda, blaman pamkolpamabkü.
11 Errkya ini ngürr, Deibidün wirri basirrdü, yabü Zidbain Oloma
kuri tómtómóle. Wa módóga, ene ⌊Kerriso⌋, yabü ⌊Lod⌋.
12 E oya kubó inzan emzyetane: e kubó gab olom mórrkenyórri
arrgótarrón eserre, paugtundü arrükdi.”
13 Olgabi, büzyón-babul, kwitümgab wirri anerru kwóba oyaka we
barümóp. I Godón yagürnóp, igó bóktankü wagó,
14 “Wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam,
akó tüpdü paud asi ki yarilün pamkolpamab aodó, oya nidi
bagürwóman ngitandako!”
15 Anerrua sip ngabkan pam nóma nümgütóp, i we bakolórr ama
kwitüdü. Da sip ngabkan pama tibióbka we bóktan kwarilürr wagó,
“Nau kóbó! Mi tótókdakla Betliem ene tonarr asenóm, Lod ne poko
umul-umulan ngibtirre!”
16 Da i órnae we ogobórr. I Merri, Zosep, akó ene gab olom we
nómrrónóp. Oloma paug tundü we arrük yarilürr.
17 I ene gab olom nóma esenóp, ene bóktan we ayop, ibü anerrua
ne bóktan nüzazilóp ene gab olombóka.
18 Blamana nidi barrkrrurr, i gübarirr aengóp, ibü sip ngabkan pama
ne poko nüzazilóp.
19 Blaman ne pokoa tómbapónónóp, Merri tóba moboküpdü ir-
rbülürr, da gyagüpi amalórr.
20 Ene sip ngabkan pama we bakonórr Godón ngi wirri kwitüm
amngyelkü akó agürkü, i ne kla barrkrrulürr akó ne kla nósenónóp.
Blaman klama we ngarkwatódó tómbapónóp, anerruazan bóktanórr.

Yesun ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ Pupainóp

21 8 Ngim ne ngürr yarilürr, oya ⌊gyabi sopae nóma singgapinóp⌋,
da oya aipab nisa Yesu ngi we ngyesilürri. Wa aipan bikómdü solkwat
tómtómólórr, ini ngi anerrua wata ngaensingülan ekyanórr.
22 Merri akó Zosep ibü ene tóman barrgon tóre† nóma semrranórr,
Mosesón gida-azan bóktanda, i Zerrusalem wirri basirrdü we ogobórr,
ene tóre akom akó Yesun Lodka pupainüm.
23 Enezan wialómórróna Lodón gidadó wagó, “Blaman ngaen
simanal olmal tibi-tibi amarrón kwarile Lodónkü.”
24 I ola ene tóman barrgon tóre tónggapórri, póyae nüdüdi,
Lodón gida-azan bóktanda wagó, “Ma kubó nis nurre póyae ta ia
nis kubukubu kupo póyae ekyeno prrist ⌊altadó⌋ anganóm, Lodón
bagürwóman ngitanóm.”
25 Ene tonarrdó, Zerrusalemóm darrü pam yarilürr, ngi Simion. Wa
wata dümdüm ngyaben akó igó pam yarilürr, Godón bóktan morroal
nótó azeb yarilürr. Wa igó tonarr akyan yarilürr wa, God sab kókó
Isrrael pamkolpamdó zidbain olom zirrsapóne. Godón Samua oya
wató alngomól yarilürr.
26 Simionka Godón Samua igó okaka simzazilürr wagó, “Ma sab
ngaen-gógópan mobanóm ilküpi ene Kerriso eseno, ene solkwat ma
sab nurrótoko.”
27 Godón Samuazan alngomól yarilürr, wa Godón Gyabi Müót kal
akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Merri akó Zosep Yesun ola
ugón sidódrri. I Yesun ugósüm sidódrri Lodka pupainüm, Mosesón
gida ngarkwatódó.
28 Simion ene olom nóma esenórr, tange ipadórr, dalgüpdü in-
grinürr, Godón agürkü wagó,
29 “Lod, ma enezan namülnürrü,
ka, marü zaget pam nótókla, kubó paudüdü nurrótoko. Kürü
arról ugó sipa,
30-31 zitülkus kürü ilküp nisa kuri eseni, ma noan ingrirrü blaman
pamkolpam zid bainüm.
32 Wa zyóna, marü okaka amzazilüm ibüka, Zu-koke nidipko,
akó moba Isrrael pamkolpamab ngi wirri kwitüm amngyelóm.”
33 Ene olommokuran aipab nisa gübarirr aengrri, Simion oyakwata
ne poko bóktan yarilürr.
34 Da Simion ibü we bles ninóp, da wa Merrika, Yesun aipdü,
we bóktanórr wagó, “Turrkrru, God ini olom ugósüm amaikürr,
ngibürr pamkolpama Isrrael kugupidü sab oya ipadnórre da zid
bairre, ngibürra ma koke; ibü sab kolaea tawirre. Wa sab timamzan
yarile, pamkolpam Godónbóka umul-umulan ngibtanóm. Sab abün
pamkolpama oyaka bóka bamgün kwarile.
35 Ini kla tómbapónde, ma sab kari gyaur koke namulo, wamaka
marü moboküp sab zirr turrikazan itile, akó God sab abün pamkol-
pamab gyagüpitótók okaka sizazine, ibü moboküpdü ne klamko.”
36-37 Darrü kol ola asi warilürr. Wa prropet warilürr, oya ngi Ana.
Tüób Panuelün óp olom, Asyerrón zitül kol. Wa tüób epepan akó
84 pail warilürr. Wa müórpükü wata 7 pailüm ngyabenórr. Ene
tonarrdógabi wa kóblea ngyabelórr. Wa Godón Gyabi Müót kokean

† **2:22** *tóman barrgon tóre*: Oloman amtómól kakóm, oya aip tómanpükü warilürr Mosesón gida ngarkwatódó darrpan o nis udaim (Lebitikus 12:6-8). **2:23** Bazeb Tonarr 13:2, 12 **2:32** Aesaya 42:6; 49:6; 52:10

amgat warilürr Godón ótókóm irrüb akó ngürr. Abün tonarr alo bütók
warilürr, akó metat tóre bako warilürr.
38 Ene tonarrdó, wa Merri a Zosep, ibüka we katókórr akó Godón eso
we ekyanórr. Akó ene olommokurankwata pamkolpamdó we apón
warilürr blamandó, Godón nidi akyan kwarilürr Zerrusalem ⌊aurdü
amaniküm⌋.
39 Merri akó Zosep ibü blaman tórrmen tulmil tómbapóna nóma
blakónórr Lodón gida ngarkwatódó, i we tolkomólórri tibiób wirri
basirrdü Nazarret, Galili kugupidü.
40 Ene olommokura we dódórr bailürr akó arüng ipadlórr, dakla
⌊wirri gyagüpitótók⌋ ipadlórr. Módóga, Godón ⌊gail tonarr⌋ wata
metat asi yarilürr oyaka.

Olommokur Yesu Godón Gyabi Müótüdü Wamórr

41 Blaman pail oya aipab nisa aurrnürri Zerrusalem, ⌊Zu pamkol-
pamab⌋ ⌊Büdül Kórzyón Tórem⌋.
42 Wa 12 pail nóma bainürr, wa aipab nisdü ene tórem we akyanórr,
gida ngarkwatódó.
43 Ene tóre ngürra nóma blakónóp, oya aipab nisa alkomólóm
nóma bupadürri, i igó umul-kók namülnürri igó, Yesu ola burrmute
Zerrusalemóm.
44 Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wagó, wa inkü asine. Ibü tótókde
darrpan ngürra nóma blakónórr, i amkünüm we bairri zonaretaldóma
akó gómdamaldóma.
45 Koke nóma eserri, i Zerrusalem we alkomórri oya amkünüm.
46 Aüd ngürr kakóm, oya Godón Gyabi Müót kal akólórrón pul
basirrdü esenóp, umulbain pampükü mórrande. Wa ibü arrkrru
yarilürr akó bamtin bóktan poko bamtin yarilürr.
47 Blamana nidi barrkrrurr oya bóktan, gübarirr aengóp oya
morroal gyagüpitótókdógabi akó bóktan akonde.
48 Oya aipab nisa nóma eserri, i ta gübarirr aengrri. Oya aipa
we yalórr wagó, “Iba, olom! Ma kibüka ini poko iade tónggapóna?
Marü ab akó kótó, ki kari gyakolae koke namülnürri: ki errkya-koke
bókyarri marü amkünüm!”
49 Wa we yalkomólórr wagó, “E ia kürü iade amkün namülnürri? E
igó poko umul-kókamli igó, ka kólba Aban müótüdü ki namüla?”
50 Ini poko nóma bóktanórr, i ⌊küp koke ipadrri⌋, wa ne poko
bóktanórr.
51 Da wa inkü we wamórr ama Nazarret. Wa ola tóba aipab nisab
bóktan arrkrru yarilürr. Oya aipa ini poko moboküpdü irrbülürr, wa
ne poko nósenóp.
52 Yesu pamómzan bailürr, oya gyagüpitótók akó arünga ta wirri
bairri. Godón oya agüra ta metat wirri bailürr; pamkolpamab agüra
ta inzan wirri bailürr.

3

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zon 1:19-28)

1 15 Ngim ne pail yarilürr, Taebirrius ugón Rrom sisa yarilürr.
Pontius Paelat ma ugón Zudia gabena yarilürr. Akó Errod Antipas go

2:39 Metyu 2:23 **2:52** 1 Samuel 2:26; Ikik Bókrran Bóktan 3:4

Galili prrobins alngomól pam yarilürr. Oya narezoret Pilip go Iturrea
akó Trrakonaetis bwób nis alngomól pam yarilürr. Akó Lisanias go
Abilini bwób alngomól pam yarilürr.
2 Ugón ma Anas a Kayapas ⌊singüldü prrist⌋ nis namülnürri. Da
Godón bóktana tamórr Zekarraean olomdó, Zonka, wa ⌊ngüin-koke
bwóbdüzan⌋ yarilürr.
3 Zon blaman Zodan tobarr minggüpanan bwóbdüma we wamlórr,
bóktan igó amgolkü wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonar-
rdógabi. Da ka yabü baptaes ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae
tonarr sab norrgorre."
4 Enezan wialómórróna prropet Aesayan pebadó wagó,*
"Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,
'Kwat ngagrótam Lodón tótókóm. Kwat dümdüm alótam oyankü!
5 Blaman buruburu sab nüditirre,
akó wirri podo akó kari podo durdur nirre.
Sab gomo-gomo kwat dümdüm nirre
akó balóng-balóng kwat morroal durdur nirre.
6 Blaman bwób-bwób pamkolpama sab ugón eserre, Godón zidbain
iada.' "
7 Pamkolpamab ngoro, nidi togoblórr Zonka baptaes bainüm, wa
ibüka we bóktanórr wagó, "E blaman kolae balóng gwarab kupoakla!
E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab
kórzinane, ne klama tótókóm kainda, wata ene zitülkusdü, e sab
baptaes bairrün nóma koralo.
8 Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab
kórzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób
ngyaben kugupidü!† Yabü olgabi nómzyetórre wagó, e Godka kuri
tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi. Akó yabióbka igó bóktan-
gu igó, 'God sab kibü koke kolae tirre, zitülkus Eibrra-am kibü
abbobate.' Enana Eibrra-am yabü abbobat: wa yabü sab koke
tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitülkus módóga, ka
yabü igó byaldóla, Godón gaodóma olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü
ini ingülküpdügabi!‡
9 Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup
simkün ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke
ne nugupa waondako, sab singgalgórre ama urdü amórre."
10 Pamkolpama Zonón imtinónóp wagó, "Ia ki ia kairre?"
11 Zon ibü we nilóp wagó, "Nis sod mórrkenyórr ne noan nóma
namüli, wa darrü olom ki ekyan, babul noa yarile. Akó alo noan yarile,
wa olom ki tangamti, babul noa yarile."
12 Módóga, ⌊taks mani dakabain pama⌋ ta Zonka baptaes bainüm
togobórr. Da we imtinóp wagó, "Umulbain pam, ki ia kairre?"
13 Zon ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "E wata taks mani we
ngarkwatódó dakabain kwarilo gida ne ngarkwatódóma, a e yabiób
ubidügab kwit bamselgu."
14 Akó gazirr pama we imtinóp wagó, "Ki wa ia? Ki tai ia kairre?"

---

* **3:4** Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain pam. **3:6** Aesaya 40:3-5 **3:7** Metyu 12:34; 23:33 † **3:8** Ini bóktanan küp módóga: *"E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!"* ‡ **3:8** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:9 ngakanke. **3:8** Zon 8:33 **3:9** Metyu 7:19 **3:12** Luk 7:29

Zon we yalkomólórr wagó, “E pamkolpam akrran-gu mani aliónüm,
akó obae tiz-gu pamkolpamdó igó, i kolae tónggapónóp, igósüm, mani
azebóm ibükagab. Gabamana yabü ne darrem kla aliónda, ene wata
gaodó ki yarile.”
15 Pamkolpama gedlóngóm bainóp wagó, kubó errkyadan darrü
klama módó tómbapóne, zitülkus ibü moboküpa igó bóktan kwarilürr
wagó, Zon aprrapórr ene ⌊Kerriso-e⌋, God noa ki zirrsapóne ibü zid
bainüm.
16 Zon ibü we nilóp wagó, “Ka yabü nae-e baptaes baindóla, a wirri
arüng nótóke kürükagab, wa tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya
wapórdó bamel kla sye agom.§ Wa sab yabü Godón Samu-i* akó uri
baptaes bain yarile.†
17 Zono-zono paezan kla tangdóma ⌊wit⌋ küp aus bwóbdü, wit küp
aleanóm buldügab.‡ Wa wit küp kwób isue, ama gyagu müótüdü
irrbüne, a bul ama bütamün-koke urdü yamsele.”§
18 Zon Morroal Bóktan pamkolpamdó ngibürr abün arüng bóktane
adrrat yarilürr.
19 Ngibürr tonarr kakóm Zon Errodón, Galili prrobins alngomól pam,
we agórr wagó, “Ini gyabia, Errodiasón, moba naretan kol amiógüm!
Akó ma abün ngibürr kolae tómbapón namülnürrü!”
20 Errod akó darrü ini kolaean poko tónggapónórr: wa Zonón tümün
müótüdü zirrapónórr.

Yesun Baptaes Ain
(Metyu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Errod solkwat Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, ngaen-
gógópan Zon blaman pamkolpam baptaes nóma ninóp, Yesun ta
baptaes yónürr. Yesuzan tóre yarilürr, pülpüla ugón tapabakurr.
22 Godón Samua kwitümgabi we tómngyelórr oya kwitüdü nurre
póyae buli. Kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó, “Ma
kürü kólbanan olomla. Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ marükama. Ka kari
barnginwóm kokela marüka.”

Yesun Abalbobatal
(Metyu 1:1-17)

23 Yesu aprrapórr ugón 30 pail ngarkwat yarilürr, wa tóba Aban
zaget nóma bókyanórr. Pamkolpama oya igó ngakan kwarilürr wa,
Yesu ta Zosepón siman olome. Zosep Elin siman olom yarilürr.
24 Eli Matatón siman olom yarilürr. Matat Libaen siman olom
yarilürr. Libae Melkin siman olom yarilürr. Melki Zanaen siman olom
yarilürr. Zanae Zosepón siman olom yarilürr.

---

§ **3:16** Ini bóktanan küp módóga: *Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.”* * **3:16** *Godón Samu-i baptaes*, oya küp módóga: *Wa tóba Gyabi Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm.* † **3:16** *Uri baptaes*, oya küp aprrapórr nisamli: *wa sab kolae tonarr pamkolpam ⌊kolaean darrem⌋ nülirre* ó akó *wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü ⌊kolkalan⌋ ngibtanóm urazan ⌊gold⌋ kolkal ainda.* ‡ **3:17** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:12 ngakanke.

§ **3:17** Wit küpa Godón pamkolpamóm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. **3:19** Metyu 14:3-4; Mak 6:17-18 **3:22** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 9:35

25 Zosep Matatiasón siman olom yarilürr. Matatias Eimosün siman
olom yarilürr. Eimos Na-umón siman olom yarilürr. Na-um Eslin
siman olom yarilürr. Esli Nagaen siman olom yarilürr.
26 Nagae Ma-atón siman olom yarilürr. Ma-at Matatiasón siman olom
yarilürr. Matatias Semeinón siman olom yarilürr. Semein Zosekón
siman olom yarilürr. Zosek Zodan siman olom yarilürr.
27 Zoda Zoananón siman olom yarilürr. Zoanan Rresan siman olom
yarilürr. Rresa Zerrubbabelón siman olom yarilürr. Zerrubbabel
Syealtielón siman olom yarilürr. Syealtiel Nerrin siman olom yarilürr.
28 Nerri Melkin siman olom yarilürr. Melki Adin siman olom
yarilürr. Adi Kosamón siman olom yarilürr. Kosam Elmadamón siman
olom yarilürr. Elmadam Errón siman olom yarilürr.
29 Err Zosyuan siman olom yarilürr. Zosyua Eilieizerrón siman olom
yarilürr. Eilieizerr Zorrimón siman olom yarilürr. Zorrim Matatón
siman olom yarilürr. Matat Libaen siman olom yarilürr.
30 Libae Simionón siman olom yarilürr. Simion Zudan siman olom
yarilürr. Zuda Zosepón siman olom yarilürr. Zosep Zonamón siman
olom yarilürr. Zonam Eliakimón siman olom yarilürr.
31 Eliakim Melean siman olom yarilürr. Melea Menan siman olom
yarilürr. Mena Matatan siman olom yarilürr. Matata Neitónón siman
olom yarilürr. Neitón ⌊Deibidün⌋ siman olom yarilürr.
32 Deibid Zesin siman olom yarilürr. Zesi Obedón siman olom
yarilürr. Obed Boazón siman olom yarilürr. Boaz Salmonón siman
olom yarilürr. Salmon Nasonón siman olom yarilürr.
33 Nason Aminadabón siman olom yarilürr. Aminadab Adminün
siman olom yarilürr. Admin Arrnin siman olom yarilürr. Arrni
Ezrronón siman olom yarilürr. Ezrron Perrezón siman olom yarilürr.
Perrez Zudan siman olom yarilürr.
34 Zuda Zeikobón siman olom yarilürr. Zeikob Aesakón siman olom
yarilürr. Aesak Eibrra-amón siman olom yarilürr. Eibrra-am Terran
siman olom yarilürr. Terra Na-orrón siman olom yarilürr.
35 Na-orr Sirrugün siman olom yarilürr. Sirrug Rreun siman olom
yarilürr. Rreu Pelegón siman olom yarilürr. Peleg Eberrón siman olom
yarilürr. Eberr Syilan siman olom yarilürr.
36 Syila Kaenanón siman olom yarilürr. Kaenan Arrpaksadón siman
olom yarilürr. Arrpaksad Syemón siman olom yarilürr. Syem Noan
siman olom yarilürr. Noa Lamekón siman olom yarilürr.
37 Lamek Metuselan siman olom yarilürr. Metusela Inokón siman
olom yarilürr. Inok Zarredón siman olom yarilürr. Zarred Ma-alalelón
siman olom yarilürr. Ma-alalel Kaenanón siman olom yarilürr.
38 Kaenan Inosón siman olom yarilürr. Inos Setón siman olom
yarilürr. Set Adamón siman olom yarilürr. Adam Godón siman olom
yarilürr.

4

Yesun ⌊Satania⌋ Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr
(Metyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Yesu Zodan tobarr nóma amgatórr, Godón Samua oya büb
gwarranórr, da we idódürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋,

2 oya 40 ngürrüm ⌊debóla⌋ nóla alngomólóm kain yarilürr kolae
tonarr tónggapónóm. Wa darrü kla koke elolórr ene ngarkwatóm.*
Ene 40 ngürra blakónóp, oya tai aloana we ipadórr.
3 Da debóla oyaka we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma Godón olomla,
ma ini ingülküp ugó nilnünüm brredóm büzazinüm.”
4 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón
Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Pama brredane koke ngyabene.’ ”
5 Olgabi debóla oya we idódürr wirri kwitüm pokodó, da oya blaman
ini tüpan kingab balngomól bwób póyae-póyaebarr we emtyanórr.
6 Oya we yalórr wagó, “Ka marü ngi akó arüng mókyeno ini
bwób akó pamkolpam balngomólóm blaman arrbirrün elklazapükü,
zitülkus kürünko. Da kürü kólbakama popa pam aliónüm.
7 Da ma ne wakósingül nóma nülkamulo kürü ótókóm, da kubó
blaman igósidi marü korale.”
8 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón
Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ma wakósingül nülkamulo Lodón obzek
kwata, marü God nótóke, akó wata oya ótók namulo.’ ”
9 Akó debóla oya we idódürr Zerrusalem wirri basirrdü, da we
emngyelórr ⌊Godón Gyabi Müót⌋ wirri kwitüm pokodó. Oya we yalórr
wagó, “Zitülkus ma Godón olomla, algabi ugó aup.
10 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó,
“ ‘God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre
marü adlangóm.
11 I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómkolo ingülküpdü.’ ”
12 Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón
Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ma Lodón moba God
nótóke, apókgu, asenóm wa ia amkoman Goda.’ ”
13 Debóla blaman ini tonarre enan kain yarilürr Yesun alngomólóm
kolae tonarr tónggapónóm, da Yesun we amgatórr solkwat tonarróm
dadan kla tónggapónóm.

Yesu Tóba Zaget Bókyanórr Galili Prrobinsdü

14 Yesu Galili alkomólórr akó Godón Samuan arünga oya büb
blaman gwarranórr. Akó oyakwata bóktana bayolórr basirr-basirr ene
bwóbdü.
15 Wa tibiób kwóbbazen müótüdü nóma umul bain yarilürr, bla-
mana oya dakla agür koralórr.

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp
(Metyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Wa Nazarret wirri basirrdü we wamórr, oya nóla dódórr inóp,
da ⌊Sabad⌋ ngürrdü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ we
bangrinürr, zitülkus ene oya bókam tumtum yarilürr. Da wa we
zamngólórr Godón Buk atangóm.
17 Prropet Aesaya ne ⌊arrngamórrón peba⌋ wialómórr, oya we kla
ekyenóp. Da nóma mórraongórr, igó poko esenórr wagó,

---

* **4:2** Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónórre. **4:4** Duterronomi 8:3 **4:8** Duterronomi 6:13 **4:10** Wórr Peba 91:11 **4:11** Wórr Peba 91:12 **4:12** Duterronomi 6:16

18 “Lodón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdrratóm elklaza-koke pamkolpamdó.
Wa kürü ugósüm zirrkapónórr igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü
panzedó suso, ⌊ut-ut bairrün⌋ pamkolpam tümün müótüdü iszan
nidipko,
akó ilküküp murrbausürrün is dólóng ninünümo.
Akó wa kürü ugósüm zirrkapónórr, igó pamkolpam ⌊aurdü amanóm⌋,
ngibürr isa nibiób kle-kle ngabkandako,
19 akó igó bóktan amgolóm wagó,
Ene tonarr kari pokoa Lodón tóba morroal tonarr pupo ainüm.”
20 Da wa ene peba errngamórr, zaget pam we ekyanórr, da
mórran-mórran we bainürr umul bainüm. Blaman pamkolpam ene
kwóbbazen müótüdü nidi koralórr, ilküp wata oyaka koralórr.
21 Da wa bóktan igó poko-e tapakurr wagó, “Ka ne poko etónga akó
e kuri barrkrrua, errkyadan tómbapónóm kuri bairre!”
22 Blamana oya nidi arrkrruóp, oyabóka mis apón kwarilürr.
I gübarirr aengóp, oya taedógab ne ⌊gail tonarr⌋ bóktana baus
kwarilürr. Da tibiób igó we bamtinónóp wagó, “Ini Zosepón olome,
wa inzan tonarre iada bóktanda?”
23 Yesu ibüka igó we bóktanórr wagó, “Amkoman, e kubó igó ikik
akrran bóktane tóptónane kürüka wagó, ‘Dokta, moba ugó dólóng
byó.’ Akó e kubó tóptónane wagó, ‘Mobanan basirrdü kya kóbó
tónggapó, ki barrkrrurrü wagó, ma Kaperrna-um wirri basirrdü ne
⌊arüng tonarr⌋ tómbapón namülnürrü.’ ”
24 Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: prropet nótóke, sab tóbanan basirrdü morroal koke
ipüdórre.
25 “Ka yabü amkoman poko byaldóla, ngaen Ilaeza prropet nóma
yarilürr, Isrraelóm abün kóble koralórr. Ene tonarrdó aüd akó poko
pailüm ngup babulan yarilürr, da ene ngarkwatóm kari kolae ku koke
yarilürr blaman Isrrael tüpdü.
26 Da God ta Ilaezan ibü darrü Isrrael pamdó kokean zirrapónórr,
a wa ma oya darrü kóble tangamtinüm zirrapónórr Zarrepat wirri
basirrdü, Saedon wirri basirr† minggüpanan.
27 Akó solkwat, prropet Ilaesyan tonarrdó, ola ugón Isrraelóm abün
soso azid pamkolpam koralórr. Da God ta ibü darrü kokean dólóng
yónürr, wata darrü pam ngi Neiman, Sirria bwóbdügab, oya dólóng
yónürr.”
28 Blaman pamkolpam kwóbbazen müótüdü nidi koralórr, ibü
blaman kari ngürsila koke yazebórr ini bóktan nóma barrkrrurr.
29 Da i we bazebórr, oya olgabi amorrat-amorrat we idüdóp basirr
kalkuma. I oya idüdóp kókó podo zonodó, Nazarret basirr ne aelórrón
yarilürr. Ibü ubi igósüm yarilürr, oya olgabi ki simaikrre.
30 Da wa tübyalüngürr, ibü aoanana we sitülürr, ama tóba kwata
wamórr.

Kolae Samupükü Pam
(Mak 1:21-28)

4:18 Aesaya 61:1 **4:19** Aesaya 61:2 **4:24** Zon 4:44 **4:25** 1 King 17:1 † **4:26** *Saedon wirri basirr* Isrrael kantrridü koke yarilürr. **4:26** 1 King 17:8-16 **4:27** 2 King 5:1-14

31 Yesu Nazarret pododógab we tübinürr ama Kaperrna-um wirri
basirrdü, Galili prrobins kugupidü. Sabad ngürrdü, wa pamkolpam
Godónbóka we umul bain yarilürr.
32 I gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp, zitülkus
oya bóktan balngomól arüngpükü kwarilürr.
33 Ene kwóbbazen müót kugupidü ola darrü pam asi yarilürr kolae
samua noan bübdü ngyaben yarilürr. Kolae samua ene pam we
zirratakórr wirri arüngi taegwarr apónóm wagó,
34 "Ei, Yesu, Nazarret olom! Marü ubi laró tónggapónóma kibüka?
Ia ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón
Gyabian Olomla!"
35 Yesu ene kolae samu agórr wagó, "Piküp bai! Ma ugó tubrra we
pamdógab!" Ene kolae samua ene pam we singalkalórr pamkolpamab
obzek kwata. Da we tubrranórr ene pamdógabi. Darrü azid koke
ekyanórr.
36 Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da tibióbka we zwapólórr
wagó, "Ini go laró bóktana? Wa kolae samu dele tomkompükü akó
arüng bóktan aliónda, da i bausdako!"
37 Yesunkwata bóktana blaman minggüpanan basirr-basirr we
büdólórr.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Metyu 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 Olgabi Yesu kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemonón
müótüdü bangrinürr. Ugón Saemonón mónang wirri güb azid
warilürr. Yesun yatop oya dólóng ainüm.
39 Da Yesu oya minggüpanan anenórr da güb azid we agórr wagó,
"Azid, ma oya zumgat!" Wata we zumgatórr. Wa dümdüman we
bupadórr, da ibü alo kla we nganinóp.
40 Abüsa nóma mórralórr,‡ pamkolpama tibiób ia-ia abün azid
gómdamal tübarrmülürr Yesuka. Wa wata tangan nóma amel yarilürr
ibü darrpan-darrpandó, ibü blaman dólóng nyónónóp.
41 Kolae samua ta abün pamkolpamdógab baus kwarilürr igó
taegwarrkü wagó, "Ma amkoman Godón Olomla!"
A Yesu ma ibü nagóp; ibü koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i umul
koralórr wagó, wa ene ⌊Kerriso-e⌋.

Yesu Umulbain Pokodó Ipadórr
(Mak 1:35-39)

42 Sisa nóma balgólórr, Yesu ene basirr amgatórr, da kolpam-koke
bwóbdü wamórr. Olgabi pamkolpama amkünüm we bainóp. Oya
nóma esenóp, oya arrmatóm we yangónónóp.
43 Da ibü we nilóp wagó, "Ka wata kubó wamo ngibürr pamkol-
pamdó ngibürr basirrdü, Morroal Bóktan büdrratóm Godón Kingzan
Balngomólankwata, zitülkus God kürü ugósüm zirrkapónórr."
44 Yesu we wamlórr basirr-basirr Zudia prrobins kugupidü,
Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü abün Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü.

4:32 Metyu 7:28-29 ‡ **4:40** *Abüsa nóma mórralórr*, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm.

5

Yesu Ngaen-gógópan Umulbain Olmal Ngibaunürr
(Metyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Darrpan ngürr Yesu Genesarret Malu* kabedó zamngólólórr. Da
pamkolpama oya myangrao apónóp Godón bóktan arrkrrum, tibiób
zamngól pabo bóleankü.
2 Wa nis but nósenórr malu kabedó amrókrrón, wapi baib pama ne
kla nümgütóp. Ene pama tibiób net bagulnónóp.
3 Yesu darrü ene butüdü kasilürr, Saemonón ne kla yarilürr.
Da Saemonón imtinürr karianbóka but aodóbóna anenóm. Yesu
mórranórr butüdü, da pamkolpam olgabi umulbain yarilürr, garoardó
nidi kwarilürr.
4 Yesun pamkolpam umulbaina nóma blakónórr, da Saemonón
yalórr wagó, "But yane kukurru bwóbdü net agóbóm naedó, wapi
bumiógüm."
5 Da Saemon Yesunbóka wagó, "Wirri pam, ki wapim dudu irrüb
enan kuri baerrla. Da taia, mazan namüla, ka kubó but amaiko aodó,
net amanóm."
6 I ene poko nóma tólaelóp, da abün wapi bumigóp; neta batürrüm
kain kwarilürr.
7 Da módóga, darrü butüdü kamdal pamdó tang bóngapnóp, ibü
tangbamtinüm tótókóm. I nóma togobórr, nizan but nis nanop, kókó
but nisa nae baitüm kain namülnürri.
8 Saemon Pita ene tonarr nóma esenórr, wa tüp we simbalkalórr,
wakósingüli mórranórr Yesun obzek kwata. Wagó, "Usi wam
kürükagab, Lod, zitülkus ka kolae tonarr pamla!"
9 Wa inzan igósidi bóktanórr, zitülkus watóka akó i nisakü kwarilürr
ene nis butüdü, blamana gübarirr aengóp, i ne abün wapi bumigóp.
10 Saemonón wapi baib gódam nis Zeims akó Zon, Zebedin olom nis,
ta gübarirr aengrri. Yesu Saemonón yalórr wagó, "Ma gumgu! Ini
tonarrdógab kókó ugórr, ma sab pamkolpam bumiógolo."
11 Ene kakóm, i blamana tibiób but sórenóp, blaman kla ola
bimgütóp, da Yesuka we zutalórr.

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Yesu darrü wirri basirrdü nóma yarilürr, da darrü pam ola asi
yarilürr, büb blaman soso azida gwarrarrón. Wa Yesun nóma esenórr,
wa tóba we bumanikürr, wakósingül nülkamülürr, singül ama tüp,
da wa yatorr wagó, "Wirri Pam, marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó
namulo kürü tóman arrgonóm Godón ilküpdü."†
13 Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we
bóktanórr wagó, "Kürü ubia. Tómana ki barrgonóm!" Dümdüman,
ene soso azida we amgatórr.
14 Da Yesu oya arüng bóktan ekyanórr wagó, "Ma darrü olom
azazilgu! A ma wam prristdü, moba bómtyanke, da wa marü büb
sopae tai ki ngamka. Ma ⌊gyaur kla⌋ kubó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋

---

* **5:1** *Genesarret Malu*, oya darrü ngi Galili Malu. Oya nae naeana, kapórr kokea. **5:1** Metyu 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1 **5:5** Zon 21:3 **5:6** Zon 21:6 † **5:12** *tóman arrgonóm Godón ilküpdü*: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm.

idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman barrgonóm Godón ilküpdü, Moses ne gida bóktan pokozan nókyenóp. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü."

15 A Yesunkwata bóktana we wirribóka bayolórr ngaendógab. Ini zitülkusdü abün pamkolpama serrngamlórr bóktan arrkrrum, wa ne poko umulbain yarilürr, akó Yesu ibü dólóng bainüm tibiób azidüdügab.

16 A Yesu bobarr piküpan burrualórr kolpam-koke bwóbdü tórem.

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Darrpan ngürr, Yesu pamkolpam nóma umulbain yarilürr, abün ⌊Parrisi⌋ akó Mosesón gida umulbain pama ola bobrralórr. I darrpan-darrpan basirrdügabi togobórr Galili prrobins, Zudia prrobins, akó Zerrusalem wirri basirrdügabi. Da Lodón arüng Yesuka asi yarilürr pamkolpam azidüdügab dólóng bainüm.

18 Da módóga, ngibürr pama togobórr Yesu ne müótüdü yarilürr. I darrü büb bidal pam sidüdóp rraparrapadó. Ibü ubi ene müótüdü barrbünüm yarilürr Yesun obzek kwata angrinüm.

19 Da i gaodó koke kwarilürr barrbünüm, zitülkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr. Módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü, da tae apónóp. Da módóga, ene mórrkakak tae apórrón kwata we tüp solkomólóp tóba rraparrapadó, tai pamkolpamab aodó, Yesun obzek kwata.

20 Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Gódam, ka marü kolae tonarr kuri nor-rgonónóma!"

21 A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, "Ini pam ia nótóke, Godón pabo nótó apadóm kainda? Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God tebean?"

22 Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da bóka nütünóp wagó, "E wa ini poko yabiób moboküpdü iade gyagüpi tótókdakla?

23 Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, 'Marü kolae tonarr barrgorrónako,' ta ia, 'Bupa, da ma agólóm bai'?

24 Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, kürüka, Pamkolpamab Olom nótókla, balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm." Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa da ugó wam moba müót basirrdü!"‡

25 Dümdüman ene pama we bupadórr pamkolpamab obzek kwata. Wa tóba ut kla ipadórr, wa ne klamdó ut yarilürr, da we wamórr tóba müót basirrdü Godón agürkü.

26 Ene pamkolpama wirri gübarirr aengóp akó i Godón we yagürnóp. I blaman kari gum koke kwarilürr Godón ⌊arüng tonarrdógab⌋, da zwapólórr wagó, "Ki errkya asen-koke tonarr kuri eserre!"

5:14 Lebitikus 14:1-32 ‡ **5:24** Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm.

Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Metyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Ene kakóm, Yesu ene müót amgatórr, da darrü ⌊taks mani
dakabain pam⌋ esenórr ngi Libae, tóba kari zaget müótüdü mórrande.
Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka tókya.” 28 Libae we bupadórr,
blaman elklaza we bimgatórr, oyaka we akyanórr.
29 We kakóm, Libae wirri alongalo tólaelórr tóba müótüdü Yesunkü,
da Yesu tóba umulbain olmalpükü wamórr. Abün taks mani dakabain
pam akó popa kolpamapükü alongalo kwarilürr ene müótüdü.
30 Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama murrkurr
nókrrónóp Yesun umulbain olmal. I bóktónóp wagó, “E taks mani
dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü iade alo akó anóndakla?”
31 A Yesu ma ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Azid-koke kolpam
nidipko, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko.
32 Ka ini tüpdü igósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben
pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm
tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ngibürr pamkolpama Yesun imtinóp wagó, “Zon ⌊Baptaes Bain⌋
paman umulbain olmala bobarr alo bütókdako tórem. Akó Parrisiab
umulbain olmala ta inzan. A marü umulbain olmala ma metat iade
alo akó anóndako?”
34 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “E ia
gaodómakla pamkolpam zirrbótakóm alo bütóküm kol amióg tóredó,
kol amióg pam§ ibüka nómade? Koke!
35 A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam ibükagabi nóma
sipüdrre. Da ene ngürrdü i sab alo ugón bütókrre.”
36 Yesu akó ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Darrü pama
küsil mórrkenyórr poko koke atürre ngaep mórrkenyórrdü arrgüpüm
tae murrausüm. Wa ne nóma tólaele, ene küsil mórrkenyórr sab
atürre, akó ene küsil mórrkenyórr pokoa sab kokean tórrmamóle ene
ngaep mórrkenyórrdü.
37 Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó.
Wa ne nóma tólaele, ene küsil waena kubó ene ngaep bele amkene.
Ene waena kubó bókóne akó ene lar sopae belea sab kolae baine.
38 We gaodó, pamkolpama küsil waen ki bórrngómam küsil lar
sopae beledó.*
39 Pamkolpama sab ubi koke bairre küsil waendó ngaep waen anón
kakóm, zitülkus i igó bóktandako wagó, ‘Ngaep waen kekama.’ ”†

6

Yesu ⌊Sabadan⌋ Loda
(Metyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

5:30 Luk 15:1-2 § **5:34** *kol amióg pam* wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. * **5:38** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggrratóm. † **5:39** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

1 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu tóba umulbain olmalpükü ⌊wit⌋
apapana nóma tótók yarilürr, oya umulbain olmala ngibürr wit küp
we zulkulóp.* I tange balkomen koralórr bul amanóm küp alom.
2 Ngibürr Parrisia ibüka we bóktónóp wagó, “E ene zaget iade
tónggapóndakla, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?”
3 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “E ia koke kuri etóngarre
Godón Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we
tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr?
4 Wa Godón ⌊Palae Müótüdü⌋ bangrinürr, ene gyabi brred yazebórr,
prrista Godón obzek kwata ne kla urrbulürr, da we elorr. Ngibürr tóba
pam nülinóp. A Mosesón gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred
alom; wata prristab dümdüme ene brred alom!”
5 Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, “Ka Pamkolpamab Olomzanla,
ka Sabadan Lodla.”†

Tang Bidal Pam
(Metyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Akó darrü Sabad ngürrdü wa darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen
müótüdü⌋ bangrinürr, da umul bailürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul
tang bidal akó sarrpi airrün.
7 Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama kwat amkün kwarilürr
Yesun kotóm ain bóktan amanóm, da oya tai ilküpane we idódnóp wa,
ia wa kubó Sabad ngürrdü pam dólóng ine.‡
8 A Yesu ma umul yarilürr i ne poko gyagüpi ogoblórr, da wa ene tang
bidal pamdó we bóktanórr wagó, “Ugó bupa, da zamngól blamanab
aodó.” Da wa bupadórr a we zamngólórr.
9 Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü bamtindóla, mibü
gidadógab ia taia Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae
tónggapónóm; ia arról zid ainüm, ta ia arról kolae ainüm?”
10 Ibü ola ngabkanda, da ene pamdó we bóktanórr wagó, “Moba
tang ugó adrrat.” Wa inzan tónggapónórr, da oya tanga tóba gaodó
alkomólórr.
11 Ene zitülkusdü i ngürsilüm bainóp, da tibiób agom we bainóp
wagó, “Mi Yesuka ia laró tónggapórre?”

Yesu 12 ⌊Apostol⌋ Ilianórr
(Metyu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Ene tonarrdó, Yesu we wamórr pododó tórem. Irrüb we
amanikürr Godka tórede.
13 Irrbi, wa tóba umulbain olmal tóbaka we ngibaunürr, da 12 we
ilianórr, wa apostolóm nibiób ngibasilürr.
14 Ene 12 módógako: Saemon (noan ngyesilürr Pita§); oya narezoret
Endrru; Zeims akó Zon; Pilip akó Barrtolomyu;

---

* **6:1** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **6:1** Duterronomi 23:25 **6:3** 1 Samuel 21:1-6 **6:4** Lebitikus 24:9 **6:5** Daniel 7:13-14 † **6:5** *Sabadan Lod*, oya küp módóga: *Sabadan Wirri Pam.* Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü. ‡ **6:7** Pamkolpam dólóng bainüm Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü. § **6:14** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp.*

15 Metyu akó Tomas; Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, akó
Saemon (akó ngiliarrón Zilot*),
16 Zudas, Zeimsün olom nótó yarilürr, akó Zudas Iskarriot, Yesun sab
nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab
(Metyu 4:23-25)

17 Olgabi Yesu tóba apostolpükü we tübinürr, da we zamngólórr
buruburudü. Ola oya abün umulbain olmal akó pamkolpamab
ngoro kwarilürr, blaman Zudia prrobinsdügabi, Zerrusalem wirri
basirrdügabi, akó ene bwóbdügabi, Taerr akó Saedon ne namülnürri,
malu kabedó ne wirri basirr nis,
18 nidi togobórr oya bóktan arrkrrum akó dólóng bainüm tibiób
azidüdügab. Akó kolae samua nibiób kolae bailürr, da we dólóng
ninóp.
19 Akó blaman pamkolpamab ubi wata oya amurrum yarilürr,
zitülkus dólóngbain arünga oyakagab tótók yarilürr, da wa ibü
blaman dólóng we ninóp.

Bagürwóman Ngibtan Bóktan akó Kolae Ódód Bóktan
(Metyu 5:1-12)

20 Da Yesu tóba umulbain olmaldó yazilürr, da we bóktanórr wagó,
"Bagürwóm yadipakla, elklaza-koke nidipakla,
zitülkus yabü God balngomólda Kingzan!
21 Bagürwóm yadipakla, errkya alom nidipakla,
zitülkus yabü bikóm sab byamrókórrón kwarile!
Bagürwóm yadipakla, errkya nidi yóndako,
zitülkus e sab ngüóng órnae kwarilo!
22 "Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü nóma alzizi amandako,
yabü nóma amaiksimaik nangónórre, kle-kle nóma nyalnórre, akó ngi
nóma kolae nyónórre, zitülkus e kürü, Pamkolpamab Olom nótókla,
amkoman angundakla!
23 E bagürwóm akó bórzyón kwarilünke ene ngürrdü, zitülkus yabü
wirri darrem kwitüm asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ibü
abalbobatala ene prropet inzan bangón kwarilürr.
24 "A sab Godón ngürsila tame yabüka, e mórrel pam nidipakla:
yabü sab myamem babul yarile. E yabiób ngaen yazebarre!
25 Sab Godón ngürsila tame yabüka, errkya morroal nidi kómóp
bapóndakla:
sab e alom kwarilo.
Sab Godón ngürsila tame yabüka, e nidi ngüóng órnaedakla:
sab e yón gyaur akó yón kwarilo.

---

* **6:15** Ene *Zilot* ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma *Patrriot.* **6:22** 1 Pita 4:14 **6:23** 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52

26 “Sab Godón ngürsila tame yabüka, blaman pamkolpama yabü
nóma agürdako, zitülkus ibü abalbobatala obae prropet ta inzan
bangón kwarilürr.

Yabü [Moboküpdü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile
(Metyu 5:38-48; 7:12)

27 “A ka yabü igó byaldóla, kürü nidi arrkrrudako, yabü moboküpdü
ubi ta ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko; morroal
tónggapónamke, yabü nidi alzizi amandako.
28 Bles ain bóktan nülinam, yabü amórr bóktan nidi alióndako; e
tóre koralo ibünkü, yabü kle-kle nidi bangóndako.
29 Da marü ne ngorrkob nótó nóma mómkóle tang o-e marü
büódan ngitanóm, akó dakla ngorrkob emtya amkalóm. Akó marü
tumum mórrkenyórr† nótó nóma ipüde, ma sod mórrkenyórr ta koke
irrmüta.
30 Marü darrü klamóm nótó nóma mato-e, ma oya ekya, akó
marü darrü kla nótó nóma mürrkine, ma oya myamem koke yatoa
alkomólóm.
31 Mazan ubila pamkolpama marü ne tonarr ngarkwatódó angón
kwarile, ma ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón namulo.
32 “Yabü ne moboküpdü ubi wata ibüka nóma kwarile, moboküpdü
ubi nibióbe yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula!
Zitülkus módóga, kolae tonarr isab moboküpdü ubi ta ibükamako,
moboküpdü ubi nibióbe ibükamóm!
33 E ne wata morroal nóma tómbapóndakla ibüka, yabüka morroal
nidi tómbapóndako, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus
módóga, kolae tonarr isa ta inzan kaindako!
34 Akó e ne mani nóma alióndakla tibióban, e nibióbka gedlóngóm
baindakla darrem akonóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Kolae
tonarr isa kubó kolae tonarr is mani nülirre, zitülkus i umulako wagó,
i sab akó dudu sakorre!
35 A yabü moboküpdü ubi ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-
koke nidipko, morroal tónggapólamke ibüka. E ne mani alióndakla,
darrem azebóm gyagüpi tótókgu. Ini pokodógab yabü darrem sab
wirri yarile. E sab Wirri Kwitüm Godón olmal kwarilo, zitülkus wa
morroal tonarra ibüka, oya eso bóktan kokean nidi akyandako akó
ibüka, kolaean is nidipko.
36 Yabü Abanzan gyaure pamkolpamdó, yabü gyaur ta sab inzan ki
yarilün.

Kolpam Zaz Bain-gu
(Metyu 7:1-5)

37 “Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósidi yabü ta God sab koke zaz
nirre. Ngibürr kolpamdó bóktan-gu igó, ‘E kolae tónggapónarre’,
igósidi yabüka God sab koke bóktóne wagó, ‘E kolae tónggapónarre’.
Ngibürr kolpamab kolae tonarr norrgonónóm, igósidi yabü kolae
tonarr God ta sab norrgorre.
38 E ngibürr nüliólam, da God sab yabü nülirre. Ene amkoman:
God sab yabü dudu akó ngaru bapón-koke nülirre. Zitülkus módóga,

† **6:29** *tumum mórrkenyórr*: Pamkolpama ene tonarrdó tibiób kokrrap tumum mórrkenyórr basirrüm bamel koralórr utüm. **6:31** Metyu 7:12

ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra
mütanirre.”
39 Yesu akó ibü ta ini alap-alap bóktan nilóp wagó, “Ia ilküküp
murrbausürrün pama kamad kuri elngomóle? Ia i sab nizana koke
aupi kugupidü?
40 Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógabi, a blaman
umulbain ne nótó yazeble, sab wa tóba umulbain pamzan yarile.
41 “Ia ma moba zonaretan ilküpdü püip iade ngakandóla? A marü
moba ilküpdü ne nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla?
42 Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktono wagó, ‘Zware,
ka kya marü ilküpdü we püip urruanón,’ a ma ma moba koke iade
asendóla igó, marü moba ilküpdü nugup poko asine? Ma taepurrane
bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpdü ne nugup poko ugó
irrua, da ma sab igósidi tai eseno moba zonaretan ilküpdü ne püipe
arruanóm.

Nugup akó Tóba Küp
(Metyu 7:16-20; 12:33-35)

43 “Morroal nugupa kubó kolae küp koke bapóne, ó kolae nugupa
kubó morroal küp koke bapóne.
44 Nizan nugup kubó tibiób küpdügab nómzyetórre. Pamkolpama
kubó ⌊pig⌋ ngórr tórez-tórez syepor zidüdügabi koke alkülórre akó i
kubó ⌊grreip⌋ ngórr tórezpükü nugup zidüdügab koke ilumórre.
45 Morroal oloma morroal elklaza ausda moboküpdügab, morroal
ne klame. A kolae oloma kolae elklaza ausda moboküpdügab, kolae
ne klame. Zitülkus módóga, darrü oloman taea we poko bóktanda,
oya moboküpdü ne klame.

Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan
(Metyu 7:24-27)

46 “Ia e kürü iade ngiliandakla wagó, ‘⌊Lod⌋ Lod,’ a e ama koke
tómbapóndakla ka yabü ne poko byaldóla?
47 Ka yabü inzan nómtyenónómo, wa ia pama, wa ne kürü bóktan
nóma arrkrruda akó tórrmendó angrinda.
48 Wa inzan pama, tóba müót nótó elórr. Tüp ilüngürr kókó wa
ingülküp emrranórr. Da müót we alangórr. Naiz naea nóma tamórr,
wirribóka selkalórr, da koke inurr, zitülkus morroal aelórrón yarilürr
ingülküpdü.
49 Akó kürü bóktan nótó arrkrruda, a koke nótó tórrmendó
angrinda, inzan pama tüpandó zitülkus-koke bwóbdü tóba müót nótó
elórr. Ene tonarr naiza nóma selkalórr, dümdüman we bülgatórr -
karibóka-koke sip tóbayorr!”

7

*Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman ⌊Leba Zaget Olom⌋
Dólóng Yónürr*
(Metyu 8:5-13)

1 Yesun pamkolpamdó bóktana nóma blakónórr, da we wamórr ama
Kaperrna-um wirri basirrdü.

2 Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,* oya leba zaget olom
asi yarilürr, da ene gazirr wirri pama oya karibóka-koke yagürlürr.
Ene leba zaget olom kari azid koke yarilürr, büdül kari poko.
3 Ene gazirr wirri pama Yesunbóka nóma arrkrrurr, wa ngibürr
Zu pamkolpamab ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ we zirrnapónóp oyaka,
oya amtinüm tótókóm ene azid olom dólóng ainüm.
4 I we ogobórr a Yesun moboküpi yatop wagó, “Ini pam ngark-
watódóma; marü tangbamtin wata asi yarile,
5 zitülkus oya ⌊moboküpdü ubi⌋ Zu pamkolpamdó asine, akó mibü
⌊Zu isab kwóbbazen müót⌋ aelóm mani küp ekyanórr.”
6 Da módóga, Yesu inkü we wamórr. Yesu ene gazirr pamab
kopo ngakan wirri paman müót minggüpanan nóma tamórr, ene
gazirr wirri pama tóba gómdamal zirrnapónóp Yesun azazilüm ini
bóktanpükü wagó, “Lod, elklaza müp bain-gu mobankü, zitülkus ka
ngarkwatódó kokela, ma kürü müótüdü koke tübangrino.
7 We ngarkwatódó, ka gyagüpi koke tótókdóla wagó, ka ngark-
watódómla marüka tótókóm. Ma wata tae opore bókta, da kürü leba
zaget oloma kubó dólóng baine.
8 Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka
küób igó olomla, ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr
gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi zagetódako. Ka kubó darrü igó
nóma ilo igó, ‘Wam!’ wa kubó wame. Akó darrü igó nóma ilo igó,
‘Tam!’ wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom nóma ilo igó, ‘Ene
kla tólael!’ wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri
arrkrrue!”
9 Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr.
Wa tübyalüngürr a bóktanórr pamkolpamab ngorodó oya nidi
mamoanónóp wagó, “Ka yabü igó byaldóla, ka darrü inzan pam koke
kuri seserró, kürü amkoman wirri arüngi nótó angunda, Isrraelóm ta
kokean!”†
10 Ene gazirr wirri pama nibiób zirrnapónóp oya müótüdü nóma
bakonórr, oya leba zaget olom ama kekam emrrónóp.

Yesu Kóblean Siman Olom Irsümülürr Büdüldügab

11 Aibwób babul ene kakóm, Yesu darrü wirri basirrdü we wamórr,
ngi Nein. Oya umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoroa wankü
ogoblórr.
12 Yesu ene wirri basirran barrbün mamtae minggüpanan nóma
tamórr, da módóga, pamkolpama ama büdül olom sidódnóp ene
basirrdügab, alüngüm. Oya aip kóble warilürr, ó oya wata darrpanan
siman olom yarilürr. Oya wirri pamkolpamab ngoroa tolngomólóp.
13 Lod ene kol nóma osenórr, wa kari gyaur koke yarilürr oyaka. Wa
bóktanórr wagó, “Ma yón-gu.”
14 Olgabi wa ae wamórr a ene koben yamurrürr, da ne pama
ódód kwarilürr, bólenóp. Yesu bóktanórr wagó, “Omokur, ka marü
ayaldóla, ugó bupa!”
15 Ene büdül omokura saogórr, da mórran-mórran bainürr, ola
ikikda! Olgabi Yesu oya aipan tangdó ingrinürr.

---

* **7:2** *Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pam*a 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *centurion.* † **7:9** Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógab.

16 Blaman pamkolpama Godón gum kwarilürr, akó dakla Godón
yagürnóp. I zwapólórr wagó, “Darrü wirri prropeta mibüka kuri
okaka tübine!” akó, “God kuri tame tóba pamkolpam tangbamtinüm!”
17 Ini bóktana Yesunkwata we bayorr Zudia prrobins kugupidü akó
minggüpanan bwóbdüma.

Zon [Baptaes Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr
(Metyu 11:2-19)

18 Zon Baptaes Bain Paman umulbain olmala Zonón izazilóp Yesu
ne poko tómbapólórr.‡ Da Zon wata tóba nis umulbain olom nis
nginaunürr,
19 da we zirrnapónórr Lodka oya amtinüm wagó, “Ia ma módógla
nótó ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam
akyan kwarilo?”
20 Ene umulbain olom nisa Yesuka tübzirri, da oyaka bóktarri wagó,
“Zon baptaes bain pama kibü wató zirrtapóne marü amtinüm, ‘Ia ma
módógla, nótó ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki
darrü pam akyan kwarilo?’ ”
21 I olazan namülnürri, ibü wapi Yesu azid pamkolpam dólóng bain
yarilürr akó kolae samua nibiób büb kugupidü ngyaben kwarilürr.
Akó wa abün ilküküp murrbausürrün pamkolpam dólóng nyónónóp
ngabkanóm.
22 Da módóga, Yesu Zonón umulbain olom nis darrem bóktan we
nókyanórr wagó, “Ugó alkomólam, da Zonón izazilamke, e ne kla
nóserre akó ne poko arrkrru-i: ilküp murrbausürrün nidi kwarilürr,
errkya basendako, akó wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agóldako.
Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng airrünako. Güblang mur-
rbausürrün nidi kwarilürr, errkya arrkrrudako. Büdül nidi kwarilürr,
akó arrólako. Akó elklaza-koke pamkolpama Godón Morroal Bóktan
arrkrrudako.
23 Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame
kürükwata!”
24 Zonón bóktan ódód pam nisa nóma bupadürri, Yesu ugón
pamkolpamab ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, “E
wa [ngüin-koke bwóbdü] laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm
ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke!§
25 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr
bamelórrón pam? Koke! Wirri darrem mórrkenyórr nidi bameldako
akó abün elklaza tumum nidi ngyabendako, kingab wirrian müótüdü
ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke.
26 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia
prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman
wirrian pam esenarre ngibürr prropetódógab.
27 Zon we pama, ngaen Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka
apónda, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó,
“ ‘Turrkrru! Ka sab bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.
Wa marü kwat sab wató ngagróte.’*

‡ **7:18** Zon ugón tümün müótüdü yarilürr (3:20). **7:22** Aesaya 35:5-6; 61:1 § **7:24** Ini bóktanan küp módóga: *Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bamgün pam yarilürr.* * **7:27** Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. **7:27** Malakae 3:1

28 Ka yabü igó byaldóla, darrü pama koke kuri tómtómólórr yabü aodó
wirrian nótóke Zon Baptaes Bain Pamdógab. A kari ngi olom nótóke
Godón Kingzan Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.”†
29 Blaman pamkolpam akó ta ⌊taks mani dakabain pama⌋, oya
bóktan nidi arrkrruóp, babinürr wa, Godón kwat dümdüma, zitülkus
Zon ibü wató baptaes ninóp.
30 A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Godón tónggapórrón
bóktan tibióbkü alzizi amanikóp, zitülkus i bangónóp Zon ibü koke ki
baptaes nirre.
31 Yesu wagó, “Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü
nütaninünümo? I ia iadako?
32 I kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó
tibióbka górrgandako wagó,
“ ‘Ki yabünkü marret tatarror apul kwarilnürrü, a e zil koke
kwarilnürrü;
ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürrü, a e yón gyaur koke
kwarilnürrü.’‡
33 Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nóma
tamórr, wa alo bütóklürr akó waen koke enólórr. We zitülkusdü e igó
bóktandakla wagó, ‘Oya bübdü kolae samua ngyabenda!’
34 A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamórró, ka alo akó anón
namülnürrü. Akó we zitülkusdü, e kürübóka igó apóndakla wagó,
‘Ngakónam, wa barngin-koke alo akó gorrgorr bain pama! Wa taks
mani dakabain pam akó kolae tonarr pamkolpamab gódame!’§
35 A blaman pamkolpama, Godón ⌊wirri gyagüpitótók⌋ nidi mamoan-
dako, igó poko okaka amzazildako, Godón wirri gyagüpitótók amko-
mana.”

Yesu Darrü Kolan Kolae Tonarr Barrgonórr

36 Darrü Parrisia Yesun ngyaunürr wankü alom tótókóm. Da
módóga, Yesu we wamórr ene Parrisian müótüdü, da müót kugupidü
nólgópe banomólórr alom.
37 Da módóga, darrü kol warilürr ene wirri basirrdü, arrkrru-koke
kolae tonarr alngón kol. Wa umul bainürr wagó, Yesu ta ene Parrisian
müótüdü aloda. Da wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón
bele sidódürr, morroal ilang idipükü.
38 Wa katókórr, Yesun kakota trramngólórr oya wapór
minggüpanandó. Wazan yón warilürr, oya yarrmurra ama Yesun
wapór zipür nólóplórr. Olgabi oya wapór nis tóba órrngóene
norrgonórr, akó arük-arük nüprüklürr ó morroal ilang idi we ekanórr
nizan wapórdó. 39 Ene Parrisia, Yesun nótó bóka itanórr wankü
alom, nóma esenórr ini poko, da gyagüpi wamlórr wagó, “Ini pam
ne amkoman Godón prropet nóma ki yarile, wa umul ki yarile oya ia
kola amurrdo, ó wa umul ki yarile igó, ini kolae tonarr kolo.”†

---

† **7:28** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:7 ngakanke. **7:29** Metyu 21:32; Luk 3:12 ‡ **7:32** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:17 ngakanke. § **7:34** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:16-19 ngakanke. * **7:37** *wirri darrem ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *alabaster.* **7:37** Metyu 26:7; Mak 14:3; Zon 12:3 † **7:39** Dümdüm ngyaben Zu kolpama kolae tonarr kolpam koke ok bain kwarilürr ibü byamurrüm. We ngarkwatódó, ene Parrisia gyagüpi wamórr wagó, Yesu umul-kók yarilürr wa, ene kolae tonarr kolo.

40 Olgabi Yesu ene Parrisi pamdó bóktanórr wagó, “Saemon, kürü darrü pokoa marü azazilüm.”
Da Saemon bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, kóbó bókta.”
41 Yesu bóktanórr wagó, “Darrü pam yarilürr, da nis pam nis mani nókyanórr igó bókampükü, i solkwat darrem nóma ki salkomóli, i ene tumum ki emeli. Darrü ene pama we ngarkwat ipadórr: 500 [silba] mani küp. Akó darrü pama ma 50 silba mani küp ipadórr.
42 Ibü nizanab ngarkwatódó mani koke yarilürr oya darrem akyanóm, i oya ne kla ki ekyeni. Da módóga, wa ibü nizan we nyalórr ene darrem kolaebóka ainüm, i oya ne ngarkwat ki ekyeni. Ene nis pam nisdügab, ia noa moboküpdü ubi wirria ene mani mórrel pamdó?”
43 Saemon bóktan igó yalkomólórr wagó, “Aprrapórr ia we pama, abün mani noan iliónürr akó kolaebóka yónürr.”
Yesu bóktanórr wagó, “Ma dümdüm kuri ekyena!”
44 Olgabi Yesu ene koldó byalüngürra da bóktanórr Saemonka wagó, “Ma ini kol kuri osena? Ka marü müótüdü nóma tama, ma kürü nae koke kókyena kólba wapór bagulüm. A ini kola ma tóba yarrmurri kürü wapór nis zipür nólópe, akó zipür tóba órrngóene norrgorre.
45 Ma kürü koke küprüka, ka nóma tama. A ini kola koke bólene kürü wapór nis aprük, ka marü müótüdü nóma tübangrina.
46 Ma kürü singüldü oel koke ekóna, a wa ma kürü wapór nisdü morroal ilang idi ekóne.
47 Da we ngarkwatódó ka marü igó ayaldóla, ini kolan moboküpdü ubi wirria kürüka. Akó ini tonarra we poko okaka simzazile: wa ne abün kolae tonarr elngólórr, ka kuri barrgona. A ka karianbóka noa kolae tonarr arrgona, oya moboküpdü ubi wata karia.”
48 Olgabi Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma.”
49 Ene pamkolpama, wankü nidi ololórr, tibióbka ola zwapólórr wagó, “Ini pam ia nótóke, kolae tonarr ta dele barrgonda?”
50 Da Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Marü moba amkoman banguna kuri zid mine! Nató, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün.”

8

Kola Yesun Nidi Elngomólnóp

1 We kakóm, Yesu basirr-basirr wamlórr, wirri akó kari basirrdüma. Wa Morroal Bóktan büdrrat yarilürr Godón Kingzan Balngomólankwata. Tóba 12 umulbain olmal wankü koralórr,
2 akó ngibürr kol wa kolae samu nibióbkagab amanórr akó azidüdügab nibiób dólóng ninóp. Darrü ene kol Merri warilürr, oya darrü ngi Magdalin.* Yesu oyakagabi 7 kolae samu amanórr.
3 Akó darrü Zoana warilürr, Kuzan kol. Kuza Errodón† zaget alngomól pam yarilürr. Darrü Susana warilürr. Akó abün ngibürr kola zutalórr Yesuka. I tibiób büban manie bórrangórr Yesun akó oya umulbain olmal tangbóleanóm.

---

* **8:2** *Magdalin*, oya küp módóga: *Magdala basirr olom.* **8:2** Metyu 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 † **8:3** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kinganku.

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Wirri pamkolpamab ngoroa tamlórr abün wirri basirrdügab, ama
Yesuka tóbazelórr. Da Yesu ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,
5 "Darrü küp barit pama we wamórr ⌊wit⌋ küp tüpdü aman-aman
aritüm‡ apapdó. Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó
balóklórr. Pamkolpama wapóre ola nyólnóp izan agóltagól kwarilürr,
akó kwitüm póyaea ene küp idi ololórr.
6 Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Da i nóma dódórr
bain kwarilürr, ene zid odalan ngintinóp, zitülkus i ngarkwatódó nae
koke azeb kwarilürr.
7 Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla
nóma dódórr bain yarilürr wit zidpükü, da ene wit zid ola sarrpi
ninóp.
8 A ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida dódórr
bainóp ó küp we bapónóp: 100 darrpan-darrpan küpdügab, ene küp
barit pamazan iritürr."

Oya bóktana nóma blakónórr, wa pamkolpamdó wirri arüngi
bóktanórr wagó, "Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

Alap-alap Bóktanan Zitülkus
(Metyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Umulbain olmala Yesun imtinóp ene alap-alap bóktanan küp laró
yarilürr.
10 Da wa ibüka bóktanórr wagó, "Godón Kingzan
Balngomólankwata arrón elklazabóka umul yabü aliórrünako, a
ngibürrdü ka go enan alap-alap ikikdóla. Ene igósüm, enana i
azildako, i tai kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i ma
bóktanan ⌊küp koke apadódako⌋.

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Metyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Ene alap-alap bóktanan küp yóni: ene küpa Godón bóktanóm
zamngólda.
12 Kwat kabedó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda
Godón bóktan nidi arrkrrudako. Ene kakóm, ⌊debóla⌋ kubó tame,
da ibü moboküpdügab ene bóktan kubó yuse. Ene igósüm, i koke
amkoman yangurre akó koke iade zid bairre.
13 Ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zam-
ngólda, bagürwómpükü nidi arrkrrudako Godón bóktan. A Godón
bóktana nugup simkünzan ibü büb kugupidü koke barrbünda. I
Godón bóktan tugupurr watóm amkoman angundako. A apók tonarra
nóma tótókdako, i bóleandako amkoman bangun-gum.
14 Akó tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, we pamkol-
pamóm zamngólda Godón bóktan nidi arrkrrudako. A enezan
ngyabendako, tüpan elklaza ibü sarrpi aindako: abün elklazam
gyakolae, mórrelwóm, akó tüpan ubi elklaza tólbael. Ene pokodógab
i morroal küp koke bapóndako.

‡ **8:5** *aman-aman arit*: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr. **8:10** Aesaya 6:9-10

15 A morroal tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda,
morroal akó amkoman moboküpi nidipako. I Godón bóktan arrkr-
rudako, moboküpdü zürüki arrbündako, da i küppükü igósidiako
karrkukus bórrangde müp tonarrdó.

Kumngyindü Zyón Kla
(Mak 4:21-25)

16 "Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa kübüli koke ngalo-e
ó ut bwób lorodó koke ingrine. A wa kumngyindü emngyele, da
pamkolpama kubó zyón eserre, i müótan kugupidü nóma barrbüne.
17 "Blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tübause panzedó.
Blaman ngablaorrón ne elklazako, sab umulürrün korale ó sab zyóndü
togobe.
18 "Da e umul-umul koralo, e ia arrkrrudakla. Zitülkus módóga,
noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko, oya sab
imtine, wa ia gyagüpi tótókda oya kari-kari ne klame."§

Yesun Aip akó Zoretal
(Metyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Olgabi Yesun aip akó zoretala togobórr oya asenóm. A ibü
ma gaodó koke yarilürr oya minggüpanandó tótókóm, zitülkus
pamkolpamab ngoroa ngalop.
20 Da darrü oloma oya we izazilürr wagó, "Marü aip akó zoretal
bórrangde módógako kalkuma. Ibü ubi marü asenóma."
21 Wa ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Kürü aip akó zoretal
idipako, Godón bóktan ne pamkolpama arrkrrudako akó tórrmendó
nidi arrbündako."

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Darrpan ngürr Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Mi
malu dakla dorro baurrdakla." I butüdü bamselórr, da we bazebórr.
23 I nóma baurrlülürr nyórri, Yesun uta türümürr. Wirri wóra ugón
tórrpenóp ene maludü. Buta nae baitüm ugón bainürr, dakla ma
busurralórr, da i wirri müpdü koralórr.
24 Da módóga, umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümülóp, da
we bóktónóp wagó, "Wirri Pam, Wirri Pam! Mi brariakla!"
Yesu bupadórr, da wór akó goblol nagóp wagó, "Piküp bainam!"
Ene pokodó, wóra bóleanórr akó goblola zao-zao bainóp. Malua we
amkónórr.
25 Da Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, "Yabü amkoman
bangun ia nega?"
I kari gum koke kwarilürr, ó gübarirr aengóp. Da tibiób ola
bamtinónóp wagó, "Ini wa ia nótóke? Wa wór a goblol arüng bóktan
akyanda, da i ta oya bóktan arrkrrudako!"

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

8:16 Metyu 5:15; Luk 11:33 **8:17** Metyu 10:26; Luk 12:2 § **8:18** Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktanan küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdórre. **8:18** Metyu 25:29; Luk 19:26

26 Olgabi i nyórrpükü buti we ogobórr ama Gerrasa wirri
basirr pamkolpamab bwóbdü* babzilürr, malu dakla dorrodó Galili
prrobinsdügab.
27 Yesu malu kabedó wapór nóma irtümülürr, oya darrü ene wirri
basirrdügab kolae samupükü pama we semrranórr. Ene pama
mórrkenyórr bamel-koke ngyabelórr abün watóm. Wa müótüdü koke
ngyabelórr, a wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr.
28 Ene pama Yesun nóma esenórr, wa ilwóm yarilürr. Olgabi wa
Yesun obzek kwata simbalkalórr. Wa wirribóka taegwarr apónórr
wagó, “Marü ubi ia larógóma kürüka, Yesu, Wirri Kwitüm Godón
Olom? Ka marü arüngi atodóla, kürü wirri azid akyan-gu!”
29 Ene pama ini poko igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ene kolae
samu arüng bóktan ngaen-gógópan ekyanórr ene pamdógabi burru-
anóm. Errkyadórrón-koke yarilürr ene kolae samua ene pam amióg
abün münüm. Pama nóma makrraonónóp, sein sye-i wapór tang
arümürrün nómade, wa ene klam kubó singgalgónóle, ó ene kolae
samua kubó oya ⌊ngüin-koke bwóbdüma⌋ idüdle.
30 Yesu imtinürr ene pam wagó, “Marü ngi ia nótóke?”
Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ngi módóga, ‘Abün gazirr
pam’.” Ene pama ini ngi ngilianórr, zitülkus oya bübdü abün kolae
samua barrbünürr.
31 Ene kolae samua Yesun yatop ibü arüng bóktan koke ki nókyerre,
ene ngaru bapón-koke kugupidü† barrbünüm.
32 Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr. Ene kolae
samua Yesun we yatop ene kyamülab bübdü barrbünüm. Da Yesu ok
ninóp ibü barrbünüm.
33 Da módóga, ene kolae samua ene pam we amgütóp, ama
kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla buso-buso we
tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama maludü we bagóbórr, ó
ola nae baitóp büdülümpükü.
34 Ene kyamül ngabkan pama nóma esenóp ne klama tómbapónórr,
i busuóp, da pamkolpam we umul-umulan ngintinóp, Gerrasa wirri
basirrdü akó madmad kabedó.
35 Da pamkolpama ogobórr ngakanóm ene ne tonarra tólbaelórr. I
Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp kolae samua noan amgütóp.
Wa Yesun wapór minggüpanandó mórran yarilürr, mórrkenyórr
bamelórrón akó kakal gyagüpitótóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.‡
36 Nidi nósenóp, kolpam nüzazilóp Yesu ene kolae samupükü pam
ia dólóng yónürr.
37 Olgabi blaman Gerrasa bwób pamkolpama Yesun yatop ibü
bimgatóm, zitülkus i kari gum ta koke kwarilürr. Da módóga,
Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü kasilürr, da bupadlórrma
alkomólóm.
38 Yesu ene kolae samu noakagabi amanórr, Yesun yatorr wankü
tótókóm.
Yesu ma oya zirrapónórr, da oya yalórr wagó,
39 “Moba müót basirrdü alkomól. Pamkolpam nüzazilnümke God
marüka ne kla tónggapóne.”

---

* **8:26** *Gerrasa bwób* Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr. † **8:31** *Ngaru bapón-koke kugupi* kolae samuab tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: *abyss.* ‡ **8:35** I gum ipüdóp, zitülkus i küp bamkónóp wagó, Yesun wirri arüng asine.

Da módóga, ene pama we wamórr, da büdrratlórr ene dudu wirri basirrdüma, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr.

Yesu Zaerrusün Óp Olom Dólóng Wyónürr, akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurrürr
(Metyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Yesu nóma alkomólórr malu dakla dorrodó, pamkolpamab ngoroa sisingül akyanóm tamórr, zitülkus i blamana oya akyanónóp alkomólóm.
41 Da módóga, darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müót⌋ ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun wapór nis minggüpanandó simbalkalórr, da Yesun arüngi yatorr oya müótüdü tótókóm,
42 zitülkus oya darrpanan óp olom, 12 pail ngarkwat, büdülüm kain warilürr.
Yesuzan tótók yarilürr Zaerrusün müótüdü, wirri pamkolpamab ngoroa ugón myangrao apónóp, ngón aman nabe.
43 Ene ngorodó darrü kol warilürr óe bókan azidpükü 12 pailüm.§ Darrü olom gaodó koke yarilürr oya dólóng ainüm.
44 Da módóga, wa Yesun agwatórr kakota, oya tumum mórrkenyórr zarr we yamurrürr. Büzyón babul, ene óe bókana we blakónórr.
45 Yesu nümtinóp wagó, “Ia kürü nótó kamurre?”
Blamana balpinóp. Olgabi Pita bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ini pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórre akó ma myangrao apórrón bwóbdümla.”
46 A Yesu bóktanórr wagó, “Kürü wata darrü oloma kamurre. Ka umulóla, zitülkus ka kólba bübdü küpüm baina kürükagab ngibürr arünga kuri bause.”
47 Ene kola tüób nóma küp bamkónórr wagó, Yesu kuri umul baine, oya büba otórrngónóm bainürr. Wa natókórr, simbalkalórr Yesun obzek kwata. Blaman pamkolpamab obzek kwata, Yesuka we pupo bainürr, wa oya ne zitülkusdü yamurrürr. Da wa oyaka adrratórr, wa ene tonarr pokodó ia dólóng bainürr.
48 Olgabi Yesu ene kol wyalórr wagó, “Kürü olom,* marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün.”
49 Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, darrü pama Zaerruska ugón tamórr oya müótüdügab, da wa oya yalórr wagó, “Marü olom büdülato. Ma Umulbain Pam myamem müp akyan-gu.”
50 Yesu ini poko nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, “Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu, da wa kubó igósidi dólóng baine.”
51 Yesu Zaerrusün müótüdü nóma abzilürr, wa abün is koke ok ninóp wankü barrbünüm müótüdü. Wata idi kwarilürr: Pita, Zon, Zeims, akó ene ngulmokuran aipab nis.
52 Blaman pamkolpam yón taegwarr akó yón gyaurdü kwarilürr. Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E yón piküp bainam, zitülkus wa büdül kokeo, a wa go uto.”

---

§ **8:43** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini opor asine: wa tóba blaman mani amanórr doktadóma. * **8:48** Yesu ene kol *kürü olom*-bóka ngizulianórr, zitülkus oya ubi tóba gyaur amtyanóm yarilürr ene koldó, abzan.

53 I ma oya ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa
go amkoman büdülano.
54 Wa ma oya tangdó omoanórr, da wirribóka karrzwosilürr wagó,
"Olom, ugó bupa!"
55 Ene ngulmokuran arróla tóbaka tolkomólórr; büzyón-babul, wa
zamngólórr! Olgabi Yesu aipab nis nyalórr alo kla akyanóm.
56 Ene ngulmokuran aipab nisa gübarirr aengrri. A Yesu ma ibü
arüng bóktan nókyanórr wagó, "Darrü olom azazilgu, errkyadan ne
tonarra tómbapóne."

9

Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnapónóp
(Metyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Yesu tóba 12 umulbain olmal darrpan pokodó ngibaunürr. Wa ibü
wirri arüng akó dümdüm nókyenóp blaman kolae samu amanóm akó
azid alakónóm.
2 Olgabi wa ibü zirrnapónóp pamkolpamdó amgolóm Godón Kingzan
Balngomólankwata akó azid pamkolpam dólóng bainüm.
3 Wa ngaen-gógópan bóktanórr ibüka wagó, "Yenkü darrü kla
ódódgu ini agólde: tupuru, angasangap angón alóp, alo kla, mani,
akó ngibürr mórrkenyórr.
4 E ne müótüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab
amgütane.
5 Pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke nóma yazebrre darrü
basirrdü, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini
tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü [kolaean darrema] sab tame
Godkagab."
6 Da módóga, ene umulbain olmala we bazebórr basirr-basirr. I
Morroal Bóktan büdrratkü ogoblórr, dakla azid pamkolpam dólóng
bainkü, i ne bwób-bwóbdüma ogoblórr.

Errod Abün-abün Gyagüpitótók Yazebórr Yesunme
(Metyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 Galili prrobins alngomól wirri pam Errod arrkrrurr, blaman ne
elklaza tómbapón kwarilürr. Wa abün-abün gyagüpitótók yazebórr,
zitülkus ngibürr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, "God Zonón
[Baptaes Bain] Pam wa büdüldügab kuri irsümüle."
8 Ngibürr isa igó bóktan kwarilürr wagó, "Prropet Ilaeza akó okaka
tübine." Akó ngibürra wagó, "Darrü prropeta, ngaen usian nótó
ngyabelórr, nurrótókórra, da akó kuri türsümüle arróldó."
9 A Errod wagó, "Kürü gazirr pama Zonón singül nam itülóp wata
kazan nilóp. A ini wa dama nótóke, ka inzan poko noanbóka
arrkrrudóla?" Da módóga, Errod Yesun asenóm kain yarilürr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zon 6:1-14)

10 Yesun umulbain olmala nóma tóbakonórr, da Yesun izazilóp, i ne
elklaza tómbapónónóp. Olgabi wa ibü yazebórra, ae ogobórr kókó
Betsaeda wirri basirr minggüpanandó, i tibi ne ki korale.

9:5 Luk 10:10; Apostolab Tórrmen 13:51 **9:7** Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 **9:9** Mak 6:17-29

11 A pamkolpamab ngoroa ma kari güblange barrkrrurr Yesu
nebóna tótókóm kain yarilürr, da zutalórr oya solkwat. Yesu
ibü morroal yazebórr, da ibüka bóktanórr Godón Kingzan Bal-
ngomólankwata, da wa ibü dólóng nyónónóp, dólóng bain nidi
amkün koralórr.
12 Abüsa nóma mórralórr, ene 12 umulbain olmala oyaka togobórr,
da i oyaka bóktónóp wagó, “Ini pamkolpamab ngoro ugó zir-
rnapónónóm minggüpanan basirrdü akó madmad kabedó ne müótko,
alo kla azebóm akó ut bwób byamkünüm, zitülkus ini kolpam-koke
bwóba.”
13 A Yesu ibü nilóp wagó, “E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam.”
I ma bóktónóp wagó, “Kibü wata 5 brredako akó nis wapiamli. Marü
ia ubia, ki ogobo ini abün pamkolpamabkü alo kla bumiógüm?”
14 (Ene pokodó blaman kókó 5,000 pam koralórr.)*
A Yesu ma tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Ibü mórran-
mórran ninam kopo-kopo, darrpan kopodó kóta 50 kolpam ngarkwat.”
15 Oya umulbain olmala tónggapónóp wazan nilóp, kókó ene
pamkolpama blamana bobrranórr.
16 Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr, da Godón
eso ekyanórr. Wa ene brred akó wapi syórr nangónóp, da tóba
umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm.
17 I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala
bamirrün alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp.

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Darrpan ngürr, Yesu tebe nóma tóre ekolórr, oya umulbain
olmal ta wankü asi kwarilürr. Olgabi oya tórea nóma blakónórr, da
nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?”
19 Umulbain olmala bóktan yalkomólóp Yesuka wagó, “Ngibürr
pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, Baptaes Bain Pam.
Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala. Ngibürra
go wagó, ma darrü prropetla, ngaen usian nótó ngyabelórr,
nurrótókórra, da akó kuri türsümüle arróldó.”
20 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla
kürükwata, ka nótókla?”
Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene ⌊Kerrisola⌋, God noan
zirrsapónórr.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 16:20-28; Mak 8:30–9:1)

21 Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu
igó, ka ene Kerriso módógla.”
22 Yesu akó bóktanórr wagó, “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla,
wata sab abün-abün azid aeng namulo. ⌊Balngomól byarrmarr pam⌋,
⌊wirri prrist⌋, akó Mosesón gida umulbain pama sab kürü wata alzizi
kümaniknórre. Sab kürü büdülümpükü kómkólórre a aüd ngim
ngürrdü God kürü sab kürsümüle arróldó.”

---

* **9:14** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp. **9:19** Metyu 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 **9:20** Zon 6:68-69

23 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile
kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa blaman ngürrzan
tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale.
24 Zitülkus módóga, nadü oloman ubi yarile tóba tüpan arról zid
ainüm, wa sab tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab
tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke
arról zid ine.
25 Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm,
a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Babula!
26 Nadü oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata,
ka Pamkolpamab Olom nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka nóma
tamlo kólba ⌊wirri kómal zyónpükü⌋, Ab akó gyabi anerru ne wirri
kómal zyóna myangrao bapónda.
27 Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla
bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó God ini tüp Kingzan al-
ngomól nóma bókyene.”

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Aprrapórr 8 ngürr kakóm Yesu ibü yazebórr, Pita, Zon, akó Zeims,
da podo bangürlürr usakü, tórem.
29 Yesuzan tóre yarilürr, oya obzeka darrü tonarr bainürr. Oya
mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülplie.
30 Da módóga, pam nisa we okaka tübyórri, Moses a Ilaeza,† Yesukü
ikikdi.
31 I ta wirri kómal zyónpükü okaka tübyórri. I igó poko ikik
kwarilürr, Yesu sab nadü tonarre nurrótóke. Wa karipoko yarilürr
Godón bóktan tórrmendó angrinüm Zerrusalem wirri basirrdü.
32 Pitan tóba gódam nispükü uta arüm yarilürr, a i tai nóma
tübarsinürr, i esenóp Yesu ne wirri kómal zyóndü yarilürr akó i ta
nósenóp ene pam nis wankü nidi zamngólnórri.
33 Moses a akó Ilaezazan bupadóm kain namülnürri, da Pita Yesuka
bóktanórr wagó, “Wirri Pam, mi morroal ainizanakla! Ki kya aüd twal
müót balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.”
(Pita koke emzyatórr tóba bóktanan küp tai laró yarilürr.)
34 Pita enezan bóktan yarilürr, da módóga, pülpül pokoa we tamórr,
a ibü ngatolop. Ene umulbain olmal gum kwarilürr pülpül pokoa
ibüzan ngablao yarilürr.
35 Pülpül pokodógab bóktan bómgóla sidórükürr wagó, “Ini kürü
Kólbanan Olome. Oya kótó ipadórró. Oya bóktan amkoman
ipadólamke!”
36 Ene bóktan bómgóla nóma blakónórr, umulbain olmala Yesun
tóbanan esenóp. I koke bóktan kwarilürr inikwata, wata tibióbka
ola yarilürr. I ene tonarrdó darrü olom kokean izazilóp, i ne elklaza
nósenóp.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Metyu 17:14-18; Mak 9:14-27)

9:23 Metyu 10:38 **9:24** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25 **9:28** 2 Pita 1:18 † **9:30** *Moses* akó *Ilaeza* ngaerrón prropet nis namülnürri. **9:35** Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22; 2 Pita 1:17

37 Darrü ngürr Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma tübinürr
pododógab, wirri pamkolpamab ngoroa tóbazenórr oyaka.
38 Da módóga, darrü pama ene pamkolpamab ngorodógabi
tórrgóganórr Yesuka wagó, “Umulbain Pam, ka marü atodóla kólba
siman olom ngakanóm, zitülkus kürü wata darrpan olom módóga!
39 Kolae samua blaman tonarrdó nóma amiógda, ugósan kubó
taegwarran ngitine. Ene kolae samua kubó tórrngónan ngitine, da
tüpdü singalkóle tae godeapükü. Ene klama wirri ngarkwatóm koke
amgatóda, dakla oya büb kulainda.
40 Ka marü umulbain olmal enan natonóma ini kolae samu
amaiküm, a ibü gaodó koke yaril.”
41 Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-
koke akó kolae tonarr lüól pamkolpamakla! Ia ka yenkü nadüzan
ngarkwat ngyabelo yabü amkoman bangun kokede?” Da wa ene
pamdó bóktanórr wagó, “Moba olom ala sidó.”
42 Ene olommokura Yesun nóma ngorram ain yarilürr, kolae samua
oya ugón tórrngónan ngitanórr, da singalkalórr tüpdü. A Yesu ma
ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm. Ene olommokur we
dólóng yónürr, da abdó we yalkomólórr.
43 Blaman pamkolpama gübarirr aengóp Godón wirri arüng nóma
esenóp.

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Blaman pamkolpamazan gübarirr aeng kwarilürr Yesu ne blaman
elklaza tómbapónórr, da wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr
wagó,
44 “Tai tübarrkrru, amrükgu, ka yabü ne wirri bóktan büzazilüm
kaindóla. Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkol-
pamab tangdó küngrine.”
45 A i ma Yesun bóktanan ⌊küp tai koke emzyetóp⌋. God ene
bóktanan küp ibükagab inikürr, igósüm i tai koke ipüdóp. Akó i tib
gum kwarilürr Yesun amtinüm oya bóktanan küpankwata.

Ia Wirrian Nótóke?
(Metyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Da módóga, ene umulbain olmala tibiób ola murr bazebdako
wagó, ia amkoman wirrian nótóke.
47 Yesu wa ibü gyagüpitótók ngaen-gógópan bumiógürr, da darrü
kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tóba nólgóp kwata.
48 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Inzan kari
olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa,
wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó
nóma apadóda, wa ta Godón morroal tonarre apadóda, kürü nótó
zirrkapónórr. Ini amkoman pokoa, zitülkus karian nótóke yabü aodó,
God wirrian oya angunda.”

Yesun Umulbain Olmalpükü Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Ibükama
(Mak 9:38-40)

9:48 Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20

49 Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ki darrü pam eserre
kolae samu amande pamkolpamdógabi marü ngidü. Ki oya piküp
ainüm kain kwarilürr, zitülkus wa minkü kokea.”
50 A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus yabüka
koke nótó bóka bamgünda, wa igósidi yabüne.”

[Samarria] Basirr Pamkolpama Bangónóp Yesun Apadóm

51 Yesun kwitüdü kasil ngürrazan ngorram bain yarilürr, Yesun ama
gyagüpbarr yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tótókóm.
52 Da wa bóktan bamtül pam zirrnapónóp singül kwata. Ene pama
we ogobórr darrü basirrdü, Samarria prrobins kugupidü, elklaza
tómbapónóm Yesunkü.
53 A pamkolpam ene basirrdü koke kwarilürr Yesun tóba umul-
bain olmalpükü morroal tonarre apadóm, zitülkus i Zerrusalem ki
bórrgrrótórre.‡
54 Zeims akó Zon igó nóma ngakarri wagó, Yesun ini pamkolpama
morroal tonarre koke ipüdóp, da bóka itarri wagó, “Lod, ia marü ubia,
ki kubó Godón imtini ur zirrapónóm kwitüdügab ibü almitüm?”
55 A Yesu ma tübyalüngürr, da ibü nagórr.
56 Olgabi ma i akó darrü basirrdü ogobórr.

Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm
(Metyu 8:19-22)

57 I kwatódó iazan tótók kwarilürr, darrü pama Yesunbóka wagó,
“Ka sab marüka akyalo, enana ma nega wamlo.”
58 Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, “Poksab§ tibiób ngyaben kugupi
asiko akó kwitüm póyaeab müótako. A Pamkolpamab Oloman ma
darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm.”
59 Olgabi Yesu akó darrü pamdó bóktanórr wagó, “Kürüka tókya!”
A ene pama ma Yesuka igó bóktanórr wagó, “Lod, ma kürü ngaen-
gógópan ok kyó basirrdü alkomólóm kólba ab gapókdó angrinüm.”
60 Yesu ma oya igó yalórr wagó, “Büdül nidipako tibiób büdül ki
balüngnüm.* A mató, ma wam a pamkolpamdó ayolónke ene morroal
bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata.”
61 Akó darrü pama bóktanórr Yesuka wagó, “Lod, ka sab marüka
akyalo, a ngaensingülan ka kya kólba müót kolpam yawal bókyanóm
wamón.”
62 Yesu ma oya igó yalórr wagó, “Darrü pama ne kesu angónde
kakota nóma yazile,† wa ngarkwatódó zaget pam kokea Godón Kingzan
Balngomólankü.”

10

Yesu 72 Umulbain Olmal Zirrnapónóp

‡ **9:53** Zu pamkolpama amkoman igó angun kwarilürr wa, Zerrusalem wata ene bwób yarilürr Godón ótókóm, a Samarria pamkolpama amkoman ama igó angun kwarilürr wa, Gerrizim Podo ene bwób yarilürr Godón [ótókóm]. **9:54** 2 King 1:9-16 § **9:58** *Poks* nurr umezan klama. Mórrke-mórrke módóga: *fox*. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20.

* **9:60** Ini bóktanan küp módóga: *Samuan ngarkwatódó büdül nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurrbarinóp.* † **9:62** Ene tonarrdó, Zu pama nóma kesu angón kwarilürr, i dümdüm ogoble. Darrü pama ne kakota nóma yazile, wa gaodó koke yarilürr dümdüm tótókóm. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: *Darrü pama ne tóba kakota ngyabendó nóma yazile, wa ngarkwatódó kokea Godón zaget tómbapónóm.*

1 We kakóm, Yesu ngibürr 72 pam ilianórr, akó tómbapón yarilürr
ibü zirrbapónóm. I sab oya singül kwata ogobe ninis, blaman wirri
basirr akó bwóbdüma wa ne tótókóm bóktan tólbael yarilürr.
2 I solkwat ogobórr, a Yesu ngaen-gógópan ibüka bóktanórr wagó,
"Abül ta kari kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla
abülüm.* We ngarkwatódó, e Lodka tóre kwarilün, abül zitülkus olom
nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla abülüm.
3 Ogob! Ka yabü zirrbapóndóla ⌊sip⌋ kupozan wirri nurr ume†
ngorodó.
4 Yenkü paos, angasangap angón alóp, akó ngibürr wapórdó bamel
kla amarrugu. Kwatódó bólean-gu pamkolpamdó ikiküm.
5 E darrü oloman müótüdü nóma barrbuno, ngaen-gógópan
bóktónamke magó: 'Paud asi ki yarilün ini müótüdü!'
6 Paud olom ne ola nóma yarile, yabü paud oyaka yarile; koke ne
nóma, ene pauda yabüka tolkomóle.
7 Ene dadan müótüdü bamilke, akó alo a anón, i yabü ia klame
ngabyón kwarile. Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine
tóba darrem kla azebóm ibükagab, nibiób tangbamtinda. Abün-abün
müótüdüma ngyabenkü tótókgu darrpan basirrdü.
8 E darrü wirri basirrdü nóma barrbülo, da pamkolpama yabü mor-
roal tonarre nóma yazebrre, ololónke i yabünkü ia alo tübarrmüle.
9 Dólóng nyólamke ola azid pamkolpam nidipako, akó nüzazilamke
magó, 'Godón Kingzan Balngomóla yabü minggüpanandó kuri
tübine.'
10 A e darrü wirri basirrdü nóma barrbuno akó ene pamkolpama
yabü morroal tonarre koke nóma yazebrre, wirri kwatódó ogobke, da
ini poko bóktónamke magó,
11 'Yabü basirran ne buruko kibü wapórdó ki ae barrgondakla yabü
amtyanóm yabü kolae asiko.‡ A e ma umul kwarilo ini poko: Godón
Kingzan Balngomóla minggüpanandó kuri tübine!'
12 Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom§ wirri
basirr pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma ene basirr
pamkolpam sab tai wirrian kolaean darrem nókyerre.

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr
(Metyu 11:20-24)

13 "Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó
sab Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó
Saedon wirri basirr nisdü* ene ⌊arüng tonarr⌋ ne nóma ki tómbapóla,
ka yabüka ne arüng tonarr tómbapólórró, ene pamkolpama gyaur
mórrkenyórr ngaen ki bamelórre akó urtók buru ki olokól tibiób
singüldü, Godka okaka azazinüm wagó, i tibiób kolae tonarrdógabi
kuri tübyalüngórre.

---

* **10:2** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 9:37 ngakanke. **10:2** Metyu 9:37-38 † **10:3** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolves.* **10:3** Metyu 10:16 **10:7** 1 Korrint 9:14; 1 Timoti 5:18 ‡ **10:11** Ini bóktanan küp módóga: *yabü ⌊kolaean darrem⌋ sab asi yarile.* **10:11** Luk 9:5; Apostolab Tórrmen 13:51 § **10:12** *Sodom*: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 10:15 ngakanke. **10:12** Bwób Zitül 19:24-28; Metyu 10:15; 11:24 * **10:13** *Taerr akó Saedon* pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr. **10:13** Aesaya 23:1-18; Izikiel 26:1–28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4

14 Godón Kot ngürrdü wa sab Taerr akó Saedon wirri basirr
pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin
akó Betsaeda, tai wirrian kolaean darrem tókyerre.
15 Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpitótókdóla,
God sab marü kwitüdü mómngyele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü,
büdülab bwóbdü!”†
16 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Yabü
bóktan ne oloma arrkrruda, enta igósa, wa kürü bóktan arrkrruda.
Akó yabü nótó alzizi amanda, enta igósa, wa kürü alzizi amanikda.
Akó kürü nótó alzizi amanikda, enta igósa, wa Godón alzizi amanikda,
kürü nótó zirrkapónórr.”

Yesun bóktan kakóm, wa ene 72 umulbain olmal we zirrnapónóp.

Ene 72 Umulbain Olmala Bagürwómi Tóbakonórr

17 Ngibürr tonarr kakóm, ene 72 umulbain olmala tóbakonórr
Yesuka tibiób agóltagóldógabi, da i kari bagürwóm koke kwarilürr.
I bóktónóp oyaka wagó, “Lod, enana kolae samua ta kibü bóktan
amorran kwarilürr, ki arüng bóktan nóma nüliónónóp marü ngidü!”
18 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka satani eserró kwitümgab
büsai aupdi, wamaka aon warri zyóna büsai-büsai aupda
pülpüldügabi.
19 Tübarrkrru! Ka yabü balngomól arüng ngaen nókyenarre büdül
tarük gwar a walipwalip bailüm akó satanian arüng ⌊ut-ut ainüm⌋.
Darrü kla babula yabü azid akyanóm.
20 E bagürwómdakla, zitülkus kolae samua ta yabü bóktan amor-
randako. E ma bagürwómgu ene zitülkusdü, a e barre we pokodó
bagürwóm kwarilo, God yabü ngi kwitüdü ngaen wibalómórr tóba
pebadó.”

Yesu Tóba Ab Yagürürr
(Metyu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ene tonarrdó, Godón Samua oya bübzan gwarran yarilürr
bagürwómpükü, Yesu Godka bóktanórr wagó, “Ka marü agürdóla,
kürü Ab, tüp a pülpülan Lod, zitülkus ma ini elklazab‡ amkoman
küp iniknürrü ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó wirri susumüri pamdógabi,
da errkya ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan
nidi amkoman angundako. Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini
kwata, zitülkus marü wirri ubi inzanóm yarilürr.”
22 Yesu akó pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Blaman kla kürü
Aba kuri küliónürr. Darrü olom umul-kóka, Godón olom ia oloma.
Wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka Ab ia oloma.
Wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób aleanda tóba Ab okaka
amzazilüm.”
23 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó byalüngürr, da ibüka we
bünyón bóktanórr wagó, “Bagürwóm idipako, nidi basendako e ne
elklaza basendakla!
24 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, abün prropet akó king
ngaen ubi kwarilürr asenóm, e errkya ne kla basendakla kürü

† **10:15** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades*. **10:15** Aesaya 14:13-15 **10:16** Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; Zon 13:20 **10:19** Wórr Peba 91:13 ‡ **10:21** *ini elklaza* we poko apónda, Yesu ne poko apón yarile singül kwata. **10:22** Zon 3:35; 10:15

tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü ubi ta arrkrrum yarilürr, e
ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Morroal ⌊Samarria⌋ Paman Alap-alap Bóktan

25 Da módóga, darrü Zu pamkolpamab gida umulbain pama zam-
ngólórr, da Yesun apókóm darrü amtin bóktan poko imtinürr wagó,
“Umulbain Pam, ka ia kaino ⌊ngarkwat-koke⌋ arról apadóm?”
26 A Yesu ma darrem oya igó imtinürr wagó, “Mosesón gidadó
inikwata ia wialómórróna? Ma ia amzyatdóla?”
27 Wa Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “ ‘Marü ⌊moboküpdü ubi⌋
asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-
i, dudu arüngi, akó dudu gyagüpitótóke’, akó ‘Marü moboküpdü ubi
moba minggüpanandó ne olome§ inzan ki yarilün, marü moboküpdü
ubi mobakazane.’ ”
28 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma bóktan dümdüman salkomóla.
Ini bóktan mamoan namülünke, da ma sab ngarkwat-koke arróldó
ngyabelo.”
29 A ene gida umulbain pama kwat amkün yarilürr tóba bagom. Da
módóga, wa akó Yesun imtinürr wagó, “Kürü minggüpanan olom ia
nótóke?”
30 Yesu darrem bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü ngürr darrü pama
Zerrusalem wirri basirrdügabi abilürr ama Zerriko wirri basirrdü
wamlórr. Wazan wamlórr, ngibürr gazirr-gazirr gómól pama ugón
simigóp. I oya mórrkenyórr akó elklaza blaman imtinóp, emkólóp
kókó büdül kari poko. Tib ae ogobórr.
31 Igó pokoa tómbapónórr, darrü prrista tamlórr ene dadan kwatana.
Wa ene pam nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla
kabeana.
32 Dadan ngarkwatódó, Libae* zitül pama tamlórr dadan pokodó.
Wa ene pam nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla
kabeana.
33 Ta asi, darrü Samarria pama† ene kwatanazan wamlórr, wa ene
pokodó tamórr ene pam ne yarilürr. Wa nóma esenórr, wa oyaka kari
gyaur koke yarilürr.
34 Módóga, wa wamórr kókó oyaka, oel akó waen ekanórr oya
gülüngdü akó mórrkenyórr syórri twóp amelórr kókó tai. Da wa ene
pam ipadórr, tóba ⌊donkidü⌋ igasilürr, da we idódürr manie ngyaben
amil müótüdü, da we ngakan yarilürr darrpan ngürrüm.
35 Darrü ngürr ene Samarria pama nis silba mani küp‡ nurruanórr,
da ene manie ngyaben amil müót ngakan pam ekyanórr. Wa
bóktanórr oyaka wagó, ‘Gyaurka, ini pam tai ngakalónke. Akó darrem
ne barrkyanan nóma yarile ini tumum, ka marü sab barre ugón
kókyeno ka nóma tolkomolo.’ ”

---

§ **10:27** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amor-
randóla. **10:27** Lebitikus 19:18; Duterronomi 6:5 **10:28** Lebitikus 18:5 * **10:32** *Libae*
darrü zitül yarilürr Isrraelóm. Ene zitülan pam ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ zaget zitül kwarilürr.
Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müótüdü zaget elklaza ngabkan akó ⌊altadó⌋
ne kla amsel koralórr. † **10:33** *Samarria pam*: Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab
gómdamal-koke kwarilürr, we ngarkwatódó i tibiób koke igósidi tangbamtin kwarilürr.
‡ **10:35** *silba mani küp*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarii*. Ene tonarr, darrpan
zaget pama nis ngürr nóma zaget yarile, wa nis *denarii* nüpüde.

36 Olgabi Yesu ene Mosesón gida umulbain pam imtinürr wagó, “Ma
ia gyagüpi tótókdóla? Ini aüd pamdógabi, morroal minggüpanan
olom ia nótó yaril ene gazirr-gazirr gómól pama amkarrón olomdó?”
37 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Gyaur nótó ipadórr oyaka.”
Olgabi Yesu oya yalórr wagó, “Ma wam, da dadanzan kainke.”

Marrta akó Merri

38 Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerrusalemzan wamlórr, da kwat-
kwat darrü basirrdü tübzilürr. Ola darrü kol warilürr, ngi Marrta, da
wa Yesun ngisaunürr tóba müótüdü.
39 Marrtan zoret asi warilürr, ngi Merri, Lodón wapór
minggüpanandó nótó mórran warilürr oya umulbain bóktan
arrkrrum.
40 A Marrta ma gyakolae warilürr, zitülkus oya abün zaget akó elk-
laza koralórr tómbapónóm. Marrta natókórr a oyabóka wagó, “Lod,
ia ini morroala marüka, kürü zoreta kürü inzan amgatóm blaman ini
zaget tómbapónóm kólbe püóran? Wyal kürü tangamtinüm!”
41 Da Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Marrta, Marrta, ma
kari gyakolae kokela abün elklazabkwata.
42 A wata darrpan kla asine tónggapónóm. Merri wa ene dümdüm
kla kuri ipüde, da kubó koke ipüdórre oyakagab.”

11

Tóreankwata Umulbain Bóktan
(Metyu 6:9-13; 7:7-11)

1 Darrpan ngürr Yesu darrü pokodó tóre yarilürr. Oya tóre akoa
nóma blakónórr, da oya darrü umulbain oloma bóktanórr oyaka
wagó, “Lod, ma kibü umul tinünüm Godka tóre bako iada, wata Zon
⌊Baptaes Bain⌋ Pam tóba umulbain olmalzan umul ninóp.”
2 Olgabi Yesu bóktanórr ibüka wagó, “E Godka nóma tóre kwarilo,
igó ekolamke magó,
“ ‘Ba,
marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki ⌊ótók⌋ kwarilün.
Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam.
3 Kibü darrpan-darrpan ngürrzan alo kla alión namülün.
4 Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,
zitülkus kibüka kolae tonarr nidi tómbapóndako, ki ta ibü kolae
tonarr barrgondakla.
Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm.’ ”
5 Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Darrüpa
yabükagabi kubó aprrapórr wame kamadan müótüdü irrüb zokrrok,
da kubó bóktóne wagó, ‘Kürü gódam, gyaurka, kya kürü aüd brred
mató külió, darrem ka sab marü mókyeno solkwat.
6 Zitülkus kürü darrü gódama aibwóbdügabi tübzile, da wa kankü
aega, ó kürü ta bumat kla babula oya akyanóm.’
7 Olgabi ene müót kugupidü gódama kubó bóktan salkomóle wagó,
‘Ma kürü müp akyan-gu! Mamtae murrausürrüna, ó ka ta kólba
olmalpükü ut bwóbdümla. Ka bupadóm gaoandó kokela marü darrü
kla akyanóm.’

10:38 Zon 11:1

8 Ka yabü igó byaldóla. Solodó, wa kubó bupude, ene pam alo kla
ekyene oya ubi ngarkwatódó, a ene igó pokodógabi koke, igó zitülkus
wa oya gódame, a zitülkus wa mengre tangbamtinüm batoda.
9 Da ka yabü igó byaldóla, yatolam Godón, da yabü sab nókyerre.
Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü
tapakue.
10 Zitülkus módóga, nótó nóma yatole, sab ipüde. Nótó nóma
yamküle, sab esene. Akó mamtae nótó nóma alkóle, God sab tapakue
oyankü.
11 Ia yabü aodó igó ab asine, tóba oloma ne wapim nóma bato-e, ia
wa kubó büdülngal ekyene?
12 Ó wa ne oya póyae urgupüm nóma yato-e, wa ia kubó oya
walipwalip ekyene? Koke!
13 Enana e kolae tonarr pamkolpamakla, a e ma umulakla yabiób
olmal morroal elklaza gail. Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi
tóba Samu nókyerre, oya nidi atodako!”

Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Darrü tonarrdó, Yesu kolae samu amanikürr darrü pamdógabi,
oya bóktan-gum nótó elealórr. Ene kolae samua ene bóktan-koke pam
nóma amgatórr, ene pama bóktanóm bainürr. Pamkolpam ola nidi
koralórr gübarirr aengóp.
15 A ngibürr pamkolpama ma Yesunkwata igó bóktanónóp wagó,
“Be-elzebul,* kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató
akyanda kolae samu amanóm.”
16 Ngibürr pamkolpama oya apókóm yangónónóp, da imtinónóp
darrü kwitümgab ⌊wirri tulmil⌋ tónggapónóm igó poko amtyanóm
wagó, oya arüng amkoman Godkagabia.
17 Yesu ibü gyagüpitótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr
wagó, “Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nóma
bürrgrrütórre tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine.
Akó darrpan müótüdü pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre, i sab
myamem dabyórrün koke kwarile.
18 Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nóma
bürrgrrütórre, da oya balngomóla sab myamem koke zamngóle. Ka
ini poko bóktandóla, zitülkus e igó bóktandakla wagó, ka kolae samu
Be-elzebulün arüngi amandóla.
19 A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüngi nóma amandóla, da
yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüngi amandako?
Ini zitülkusdü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma
bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla.
20 A ka wa kolae samu Godón tang pyómi amandóla. Akó ini klama
igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabüka
kuri tame.
21 “Darrü arüng pam abün gazirr elklazapükü nómada akó tóba
müót nóma ngakanda, oya elklaza kubó zid kwarile.
22 A kubó ma darrü arüngan pama gazirrüm nóma sisingül akyene,
akó oya nóma ⌊ut-ut ine⌋, olgabi ene wirri arüngan pama ene gazirr

* **11:15** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. **11:15** Metyu 9:34; 10:25 **11:16** Metyu 12:38; 16:1; Mak 8:11

elklaza kubó imtine, wa ne klamdó ngambangólda. Da kubó ene wirri
arüngan pama arrgrrüte kamdalpükü ene arüng paman elklaza.†
23 “Kankü koke nótóke, wa kürüka bóka bamgünda. Akó kankü
pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda.‡

Kolae Samua Nóma Alkomólda
(Metyu 12:43-45)

24 “Kolae samua nóma burruanda pamdógab, wa agóltagóldase
nae-koke bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke
nóma asenda, wa tóbaka bóktanda wagó, ‘Ka ma alkomóldóla ka ne
müót amgatórró.’
25 Wa nóma abzilda ene müótüdü, wa morroal pabzaurrün akó
ngarkwatódó asenda.
26 Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda.
I blamana ene müótüdü we barrbündako ola ngyabenóm. Da ene
tonarrdó ene pam ugón ma tai kolaean pokodóma ngaensingülan
pokodógabi.”

Amkoman Bagürwómdü Nidipko

27 Yesun ini pokozan bóktan yarilürr, darrü kola wirri pamkolpamab
ngorodógab ugón tórrgóganórr wagó, “Bagürwómdü we aipo marü
nótó mulngumilürr akó ngómdü nótó müngrinürr!”
28 A Yesu ma bóktan yalkomólórr wagó, “Taiwan bagürwóm idipako,
Godón bóktan nidi arrkrrudako akó tórrmendó nidi arrbündako!”

Pamkolpama Yesun Wirri Tulmilüm Yatop
(Metyu 12:38-42)

29 Pamkolpamab ngoroa oyakazan kwób tóbazelórr, Yesu bóktanórr
wagó, “Ini lüólan pamkolpam kolaeanako. Zitülkus módóga, i kürü
wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón
koke yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónórr.
30 Zonaka ne klama tómbapónórr, ene igó wirri tulmil yarilürr
Ninebe wirri basirr pamkolpama amzyatóm wagó, oya God
zirrsapónórr. Da darrpan ngarkwatódó, kürüka, Pamkolpamab Olom
nótókla, sab ne klama tómbapóne, ene igó wirri tulmil yarile ini
lüólan pamkolpama amzyatóm wagó, kürü God zirrkapónórr.§
31 Ngaen, Syiba kwina* aibwóbdügabi katókórr king Solomonón
⌊wirri gyagüpitótók⌋ bóktan arrkrrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene
kola sab igósidi Godón obzek kwata zamngóle ini lüólan pamkol-
pampükü, da sab ibü kolae tonarr wató pupainirre. Tübarrkrru,
Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri
gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan
Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr?

---

† **11:22** Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: arüng pam satanie, wirri arüngan pam ma Yesu-e. Yesu satani ngaen ut-ut yónürr, da oya arüng kolae samu amanóm satanidügab koke tótókda, a Godkagabi tótókda. ‡ **11:23** Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. **11:23** Mak 9:40 § **11:30** Abün Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ene wirri tulmilan küp módóga: Zona aüd ngürrüm wapian dupidü ngyabelórr. Dadan ngarkwatódó Yesu ta sab gapókdó aüd ngürrüm yarile. Ngibürra gyagüpi tótókdako ene tulmilan küp módóga: Zona amgol yarilürr Ninebe pamkolpamdó. Dadan ngarkwatódó Yesu amgol yarilürr Zu pamkolpamdó. **11:30** Zona 3:4 * **11:31** *Syiba kwin* wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkya Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr. **11:31** 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12

32 Ngaen, Zonan nóma arrkrruóp Godón bóktan amgolde, Ninebe
basirr pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi.
Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igósidi Godón obzek kwata bórrónge
ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupainirre.
Tübarrkrru, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E Godka
byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan?

Ilküp Büban Zyón Klama
(Metyu 5:15; 6:22-23)

33 "Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa koke inike ó wa alóp
lorodó koke ingrine. A wa kumngyindü emngyele, da pamkolpama
kubó zyón eserre, i müótan kugupidü nóma barrbüne.
34 Marü ilküp büban zyón klame. Marü ilküp ziz nómadamli, marü
dudu büb ugón wirri zyóndüma; a i tümün nómadamli, marü büb
wata blaman tümündüma.
35 Da ma tai ngaka, marüka ne zyóne wata amkoman zyón ki yarilün
a tümün koke.
36 Da módóga, marü dudu büb ne zyóndü nóma yarile, ó darrü poko
ne tümündü babul nómada, sab blaman zyóna gwarrarrón yarile,
wamaka marü zyón klama warri mapóne."

Yesu Parrisi akó Mosesón Gida Umulbain Pamab Kolae Tonarr Pupo Ninóp
(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)

37 Yesu bóktan nóma elakónórr, darrü Parrisia oya we ngyaunürr
wankü alom; da wa wamórr, müótüdü bangrinürr, da nólgópe
banomólórr alom.
38 Ene Parrisia arrkürrürr wa nóma esenórr igó wa, Yesu ta tang
koke bagule alom, Zu pamkolpamab bókam tumtum ngarkwatódó.
39 Da Lod oyaka we bóktanórr wagó, "E Parrisia kap a kübül wata
tumum poko bagul umulakla, a kugupidü e kari kolae is kokeakla! Akó
yabü ubi wata abün elklaza do bainüma!
40 E gonggo pamakla! Büb tumum sopae nótó tónggapónórr, wa
auma büb kugupi ta ia wató koke tónggapónórr?
41 A kübül kugupidü ne klamko, e elklaza-koke pamkolpam nülinam,
da módóga, blaman kla ⌊tóman-koke⌋ kwarile yabünkü Godón
ilküpdü.
42 "E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus
módóga, e ⌊wantent⌋ yabiób didiburr alo misan ngitan klamdógabi†
enan alióndakla Godón. A e pamkolpam dümdüm tonarre koke
bangóndakla akó yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ Godka babula. A e ma
pamkolpam dümdüm tonarre ki bangón kwarila akó yabü moboküpdü
ubi Godka ki kwarile, ezan wantent alióndakla.
43 "E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus
módóga, yabü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran pokodó
mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü. Akó yabü ta inzan wirri
ubi pokoa, pamkolpama yabü morroal ngürr bóktan nüliónórre pul
basirrdü.

11:32 Zona 3:5 **11:33** Metyu 5:15; Mak 4:21; Luk 8:16 † **11:42** *misan ngitan kla*: Yesu ini alo misan ngitan klambóka apón yarilürr: *mint* akó *rue* akó ngibürr elklaza. **11:42** Lebitikus 27:30

44 Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e wamaka
gapókakla, pamkolpama koke ne kla basendako. Akó i ene gapók
kwitana agóltagóldako, umul kókme igó, büdül muru aegako.”‡
45 Darrü Mosesón gida umulbain pama bóktan yalkomólórr wagó,
“Umulbain Pam, ma ini poko nóma bóktandóla, ma ta kibü samupükü
akrrandóla!”
46 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E ne Mosesón gida
umulbain pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus
módóga, e pamkolpam abün müp alióndakla abün gida tómbapónde
ibü mamoanóm, i nabe amarrum ne kla kaindako.§ A e ma yabiób
tang pyóm kubó kokean ingrinane ene müp kwit ainüm.
47 Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e
prropetab gapók tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm,
prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr - yabü abalbobatala nibiób
okrralórr büdülümpükü.
48 Da ini poko tómbapónde, e igó poko okaka azazindakla wagó,
e ubi baindakla yabü abalbobatala ne poko tómbapónóp: i prropet
okrralórr, da e ibü gapók tómbapóndakla!
49 Ini zitülkusdü God tóba wirri gyagüpitótóke igó bóktanórr wagó,
‘Ka sab ibüka prropet akó ⌊apostol⌋ zirrnapónónómo; i ngibürr sab
okrrale büdülümpükü akó ngibürr sab wirri müp nüliónórre.’
50 Da ini lüólan pamkolpama sab müp idi ipüdórre prropetab óea
ne tópkanónóp, ngaen tüpan zitüldügab,
51 tai Eibolón óedógab, kókó Zekarraean óea ne tópkanórr, ⌊alta⌋
akó ⌊Gyabi Bwób⌋, ibü aodó. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, ini
lüólan pamkolpama sab blaman müp idi ipüdórre!
52 “E ne Mosesón gida umulbain pamakla, sab Godón ngürsila
tame yabüka! Zitülkus módóga, e kwat murrnausnarre Godónbóka
umul bainüm. E yaib ene kwat koke mamoan kwarilnürrü akó
ene pamkolpam, ene kwat mamoanóm nidi kain kwarilürr, e ibü
nürrmatnarre!”*
53 Yesu ene poko nóma amgatórr, ene tonarrdógab Mosesón gida
umulbain pam akó Parrisia oyaka ngürsilpükü bóka bamgünüm
bainóp akó oya abün elklazabkwata amtinüm we bainóp.
54 I akyan kwarilürr oya amiógüm oya bóktandógabi.

12

Bóktan, Tórrmen Tulmil, ó Aumana Gyagüpitótók Wata Darrpan Pokodó Bórrmamólórrón Kwarile
(Metyu 10:26-27)

1 Ene dadan tonarr, abün taosan pamkolpama tóbazenórr. I auma
tumum tibiób byól kwarilürr, darrü kan poko babul yarilürr. Yesu

‡ **11:44** Gapókdóma büdül murua abündako. Mosesón gida-a igó bóktanórr wagó, Zu pamkolpama darrü kla koke ki yamurre, büdül muru ne klama amurr yarilürr (Bótang Peba 19:16). Ene klama ibü tómanpükü nirre Godón ilküpdü. I asen-koke gapók kwitana nóma ki agóltagól kwarilürr, i ene kla ki amurr kwarilürr umul-kókme. Dadan ngarkwatódó, Zu pamkolpama Parrisidügabi tikó apad kwarilürr, umul-kókme i kolae kwarilürr auma büb kugupidü. § **11:46** Ma müsirrga ain bóktan 11:52 ngakanke. **11:51** Bwób Zitül 4:8; 2 Krronikol 24:20-21 * **11:52** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónónóp. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm.

ngaensingülan tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “E umul-
umul kwarilün Parrisiab istabkwata: ibü bóktan a tórrmen tulmil
wa morroalako. A ibü aumana gyagüpitótók darrpan pokodó koke
bórrmamóldako.*
2 Blaman ngablaorrón ne elklazako errkya, sab ma ngabratórrón
kwarile, ó blaman barrón ne elklazako, sab amarrón kwarile panzedó.
3 Da módóga, e ne poko zwapónórró tümündü, sab barrkrrue ngürr
zyóndü. Akó e müótan kugupidü bünyón ne poko zwapónórró, sab
mórrkakakdógabi amgolnórre.†

Mi Wata Godón Gum Koralo, Pamdó Koke
(Metyu 10:28-31)

4 “Kürü gómdamal, ka yabü igó byaldóla, e ibükagab gumgu,
büb nidi amkaldako. A ene solkwat, i gaodó kokeako darrü kla
tónggapónóm.‡
5 A ka ma yabü nómtyenónómo e noa gum koralo. E oya gum koralo,
büb amkal kakóm, balngomól arüng noane yabü ⌊metat bólmyan
urdü⌋ amanóm. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, e oya gum koralo!
6 “Ia pamkolpama kubó 5 kari póyaepókal§ nis kari mani küpi
koke bumigrre? A Godkagab darrpana koke bamrükda, a wa ma ibü
blaman gyagüpi amanda.
7 Anda, yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla
umula yabükwata. E gumgu, zitülkus e Godón ilküpdü wirrianakla
abün kari póyaepókaldógab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata
(Metyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 “Ka yabü igó byaldóla, tóba pamkolpamab obzek kwata nótó nóma
pupo baile igó, ‘Ka Yesunla,’ ka Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab
oya dadanzan pupaino Godón anerruab obzek kwata igó, ‘Wa kürüne.’
9 A kürü nótó nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab
oya yalpino Godón anerruab obzek kwata.
10 “Akó blamana ne kolae bóktan, kürü Pamkolpamab Olom nótókla,
nidi kókyerre, God sab ene kolae tonarr norrgorre. A kolae poko nótó
bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr koke
arrgone.
11 “I sab yabü kotódó nóma imarrunórre ⌊Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü⌋ ó bwób singüldü pam ó wirri ngi pamab obzek
kwata kürübókamde, gyakolaegu e yabiób ia bódlóngane akó e ne
poko bóktónane.
12 Zitülkus módóga, Godón Samua sab yabü umul nirre ene tonarrdó
ne poko bóktanóm.”

Alap-alap Bóktan Gonggo Mórrel Pamankwata

---

* **12:1** Yesu ini Parrisian tonarr istbóka ngiblialórr, zitülkus ibü ini kolae tonarra gwarran yarilürr, istazan gwarranda dudu plaoadó. † **12:3** *mórrkakakdógabi amgol*: Yesun ngyaben tonarrdó, Isrrael kantrridü, müótab taptap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müót mórrkakakdógabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó. ‡ **12:4** Yesu paman samubóka apón yarilürr. § **12:6** *kari póyaepókal*, Mórrke-mórrke módóga: *sparrow*. **12:10** Metyu 12:32; Mak 3:29 **12:11** Mak 13:11; Luk 21:14-15

13 Darrüpa pamkolpamab ngorodógab oyaka we bóktanórr wagó,
“Umulbain Pam, gyaurka, kürü naret yal, kibü aba büdüldü ne kla
bimgatórr, ene elklaza arrgrratóm.”
14 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Gódam, ene kürü nótó
küngrine yabü zaz ainüm akó yabü elklaza arrgrratóm?”
15 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün: abün
elklaza do bain-gu! Yabü arról ene abün elklazadó kokeako!”
16 Olgabi wa ibüka alap-alap bóktan we adrratórr wagó, “Mórrel
paman tüpa zid tulum bamgünan ngibtanórr.
17 Da wa tüób gyagüpi wamlórr wagó, ‘Ka dama ia kaino? Kürü kan
myamem babula kólba abülan küp arrbünüm.’
18 Da tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Ka sab ini poko tónggapono. Ka
sab kólba gyagu müót nülgütnünümo, ama wirrian kla balmelo, da
sab ma ka ola irrbuno ene [wit] küp akó ngibürr elklaza.
19 Sab ka kólbaka ugón bóktono kagó, “Kürü abün elklazako, sab
abün pail wat yazebe. Kürü zageta kuri blakóne; ka wata sab enan
mórran, alo, anón akó barnginwómdü namulo.” ’
20 God ma oya we yalórr wagó, ‘Gonggo-e! Errkya ini ne irrübe
ka marü arról apaddóla! Da kubó ma marü elklaza nótó yazebe, ma
mobankü ne kla gyagu müót bapórró?’
21 “Sab inzan pokoa tómbapóne oyaka, tüpan mórrel elklaza nótó
kwób asuda tóbankü, a ma mórrel pam kokea Godón ilküpdü.”

Gyakolae Bain-gu
(Metyu 6:25-34)

22 Da Yesu tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “Ini
zitülkusdü ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata gyakolaegu
igó, ‘Ia ka laró elo-o?’ Akó e yabiób bübankwata gyakolaegu igó, ‘Ia
ka laró mórrkenyórr bateno?’
23 Arról wirriana alo klamdógab, akó büb wirriana
mórrkenyórrdügab.
24 Kokab ngabkónam: ibü arit akó abül babula. Ibü gyagu müót
babulanako, a ibü ma God ngabyónda. E ma kari kla kokeakla
póyaedógab!
25 Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma
tóba ngyaben arratóm darrpan abüs küpüm? Koke!
26 Zitülkus e gaodó kokeakla ini karian kla tónggapónóm, e wa dama
ngibürr elklazam iade gyakolaedakla?
27 E gyagüpi amónam, kubóla ia dódórr baindako. I kokean
zagetódako, akó tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdako. A ka yabü
igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrün elklaza pam enan yarilürr,
a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene pulzan.
28 God ene nurr twal inzan nóma püti bainda, errkya ne klamko,
sab ama urdü amarrón kwarile, da ia wama yabü koke püti nirre? Ó!
Wa ta sab yabü morroal püti nirre! E kari-karibóka amkoman bangun
pamkolpamakla!
29 “A e wa yabiób gyagüpitótók blaman ola arrbün-gu, e sab ne kla
ololo akó onolo. Ini klamóm gyakolaegu!

12:27 1 King 10:4-7; 2 Krronikol 9:3-6

30 Zitülkus módóga, ini blaman tüpan pamkolpam, Godónbóka
umul-kók nidipko, ene inzan gyakolaedako ini elklaza azebóm. A yabü
Ab ma umula, e ne klamómakla.
31 A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Bal-
ngomóldó kwarile, da wa sab ini ne elklazako enta igósidi yabü
nülirre.

Kwitüm Ne Mórrelse
(Metyu 6:19-21)

32 "Kürü kari ⌊sip⌋ yabül: e gumgu, zitülkus yabü Ab wirri
bagürwómdüma yabü balngomólóm Kingzan.
33 Yabiób elklaza sel ninamke, ene mani ama elklaza-koke is
nülinamke. Yabióbkü paos tómbapónamke, sab koke ne klama praka
bairre, ó kwitüm e sab mórrel bapólamke, koke ne klama blakórre,
sab gómól pama minggüpanan koke ne tame ó pua koke ne kolae nirre.
34 Zitülkus módóga, marü mórrel nólamse, marü moboküp wa ta
ola yarile.

Azil-azil ⌊Leba Zaget⌋ Pam

35 "E wata tómbapórrón kwarilo, akó yabü zyón kla babzelórrón
kwarile,
36 wamaka leba zaget pama tibiób wirri pam akyandako kol amióg
tóre alongalodógab alkomólóm. Módóga, wa sab nóma tolkomóle, da
mamtae sólkóle, i wata sab büsai tapakurre oyankü.
37 Bagürwóm igó leba zaget kolpamako, oya umul-umul nidi akyan
kwarile. Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa sab ta püti baine alo
kla gailüm ibü, akó wa sab ibü nólgópe banomólóm nirre alo tógaldó,
akó wa tame ibü alo kla gailüm.
38 Sab bagürwóm kwarile ene leba zaget kolpam, nibiób wirri pama
tómrrórre tómbapórrón, ia ugón irrüb zokrrok yarile, da sab ia nadü
tonarr yarile, ene wirri pama nóma tolkomóle.
39 Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nóma ki yaril
igó, gómól pama nadü abüs küpdü tame, wa igósidi ki aerr yaril, ene
gómól pama müót amken-gum.
40 E ta metat inzan wazilülün, zitülkus ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, sab ene ngürr tamo, e koke ne ngürr akyandakla."

Ngambangól Leba Zaget Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam
(Metyu 24:45-51)

41 Pita Yesun we imtinürr wagó, "Lod, ma kibü umulüm ne
alap-alap bóktan adrrüta, ia kibübóka apónda, ó ta ia blaman
pamkolpamabbóka?"
42 Lod oya we yalórr wagó, "Ngambangól akó ⌊wirri gyagüpitótók⌋
elklaza ngabkan pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba leba
zaget kolpam balngomólóm akó ibü alo kla aliónüm dümdüm abüs küp
ngarkwatódó.
43 Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri
pama nóma tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne.
44 Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba
blaman elklaza ngabkanóm ingrine.

12:35 Metyu 25:1-13 **12:36** Mak 13:34-36 **12:39** Metyu 24:43-44

45 A ene leba zaget pama aprrapórr tóbaka inzan yarile igó, ‘Kürü
wirri pama irrbaindase alkomólóm.’ Da wa leba zaget pam akó leba
zaget kol, nibiób ngabkale, akrranóm ugón baine, akó alo garrirr a
anón gorrgorr baile.
46 Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü
tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa
umul-kók ne abüs küpe. Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,* da
ngambangól-koke ispükü ingrine.
47 “Leba zaget oloma tóba wirri paman ubi umul nótóke, a ma koke
tómbapónda tóba wirri paman alkomól tonarrankü akó wirri paman
ubi koke tómbapónda, sab dom apóne müsamüsi abün münüm, tóba
kolae tonarran darrem.
48 A umul-kók nótóke tóba wirri paman ubi ne klame, akó wa
ne kolae elklaza tómbapónda tóba wirri pama oya darrem neme
akyanóm kainda, sab kari-karibóka dom apóne. Wirri umul ne
noan ekyene, oyakagab wirrian küpa ki tam. Akó wirri zaget ne
noan ekyene, umuldi wa morroal tónggapóne, wa wirrian zaget ki
tónggapóne.

Yesun Umulbaindügab Pamkolpama Sab Darrem-darrem Bóka Bamgünüm Bairre
(Metyu 10:34-36)

49 “Ka tamórró ini tüpan pamkolpamdó ur ódódóm. Ene ura sab
pamkolpam zaz nirre akó nürrgrrütrre, da kürü wirri ubi igósa, ini
ura kuri bopone!
50 A ka sab wirri azidüdü bangrino,† akó kürü karibóka-koke anuda,
kókó ene pokoa sab nóma blakóne!
51 Ia yabü gyagüpitótók igósa igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini
tüpan pamkolpamdó? Koke! Ka yabü igó byaldóla, sab pamkolpama
tibiób darrem-darrem bóka bamgün kwarile kürübókamde.
52 Ini tonarrdógab, darrpan müótüdügab 5 ngarkwat nidipko, sab
darrem-darrem bóka bamgün kwarile. Aüda sab nispükü darrem-
darrem bóka bamgün kwarile, ó nisa aüdpükü.
53 Aba sab tóba siman olompükü tibiób darrem-darrem bóka
bamgün namüli. Aipa sab tóba óp olompükü tibiób darrem-darrem
bóka bamgün namüli. Kolalkota ta kolalkotpükü sab tibiób darrem-
darrem bóka bamgün namüli.”

Ini Tonarr Amzyat
(Metyu 16:2-3)

54 Yesu pamkolpamab ngorodó akó we bóktanórr wagó, “E tümün
pülpül nóma esenane abüsa nóla bótaoda, e wata kubó büsai igó
kwarilo wagó, ‘Kubó ngupa tame,’ - da ene wata kubó tómbapóne.
55 Akó bao wóra nóma sibsue, e kubó igó bóktórre wagó, ‘Kubó urur
yarile,’ - da ene wata kubó tómbapóne.
56 E taepurrane bóktan pamkolpamakla! E umulakla bwób tonarr
apón, a e ma grianakla ini ngürran tonarr amzyat iada?

---

* **12:46** *wirrianbóka emkóle*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *wirri pama sab oya syórr yangóne*. † **12:50** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Kürü sab [baptaes kirre], ...* Ene baptaes bainan küp módóga: *azid aengóm ó büdülüm*. **12:50** Mak 10:38 **12:53** Maeka 7:6

Saul Bain Marü Kotóm Nótó Ainüm Kainda
(Metyu 5:25-26)

57 “Ia yabü nabe iadea, yabióbkü morroal akó kolae bómzyatóm?
58 Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró
akó marü kotóm nóma ódódóm kainda, e kwat-kwat wirri arüngi
bütaninamke saul bainüm. E ne saul koke nóma baini, wa marü sab
zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug umeab tangdó müngrine,
marü tümün müótüdü angrinüm.
59 Ka marü igó ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókóta ma sab
moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm, zazan bóktan
ngarkwatódó.”

13

Kolae Tonarran Darrem Módóga: Büdül

1 Ngibürr pamkolpam ene tonarrdó Yesukü nidi kwarilürr oya
izazilóp, ne pokoa tómbapónórr ngibürr Galili pamkolpamdó. Rrom
gabena Paelat oya gazirr pama ibü ekrrónóp, Godka ⌊urdü amsel lar⌋
nidi bónganónóp.
2 Yesu bóktanórr wagó, “Igó gyagüpi tótókgu igó, i kari kolae
koke tólbael kwarilürr blaman Galili pamkolpamdógabi, zitülkus i ne
ngarkwatódó nurrbarinürr.
3 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne
Godka koke nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi, e ta sab
blamana nurrbarino!
4 Akó e ia gyagüpi amandakla ene 18 isa nidi nurrbarinürr, Siloam
wirri kwitüm müóta nibiób tawinóp? E igó gyagüpi tótókgu igó, i
amkoman kolae tonarr tibi olngolórr blaman pamkolpamdógabi, ene
tonarrdó nidi ngyabenónóp Zerrusalem wirri basirrdü.
5 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne
Godka koke nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi, e ta sab
blamana nurrbarino!”

Alap-alap Bóktan Waon-koke ⌊Pig⌋ Nugupankwata

6 Olgabi Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Darrpan
pig nugupa darrü paman ⌊grreip⌋ apapdó dódórr bailürr. Wa mengre
angónsangón yangólórr wa, ‘Ia waonda?’ a wata küp babulan
kwarilürr. 7 Da wa bóktanórr ene grreip apap ngakan pamdó wagó,
‘Ka aüd pail kuri yazeba nugup ngórr byamkünüm ini pig nugupdü,
da wata babulanako. Da ugó itül! Wa metat ini tüp aroam ainda;
grreipab dódórr bain kwat ngalaoda.’
8 A ene apap ngakan pama zid aipab yalórr wagó, ‘Watók, elkomól
darrpan pailüm ngyabenóm. Ka sab zitülana ilüngo, tumum tüp lalae
akó ⌊sip⌋ lae eloko, nugupa kómal dódórr bainüm.
9 Aprrapórr ene nugupa sab pail nóma küp bapóne, sab kari morroal
koke yarile. A koke nóma, ma sab itülke.’ ”

Yesu Darrü Dam Bairrün Kol Dólóng Wyónürr ⌊Sabad⌋ Ngürrdü

10 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu pamkolpam umul bain yarilürr
darrü ⌊Zu isab kwóbbazen müót⌋ kugupidü.

11 Da ene pokodó darrü kol warilürr. Oya kolae samua dam wyónürr
18 pailüm. Oya mórr kus karibóka-koke arrngürrürrün yarilürr ó wa
gaodó koke warilürr dümdüm bókyanóm.
12 Yesu oya nóma osenórr, pamkolpamab obzek kwata ngizaunürr,
da we wyalórr wagó, “Kol, ka marü errkyadan aurdü amanikdóla
moba azidüdügab!”
13 Olgabi Yesu ene koldó tóba tang nis nómngyelórr. Aibwób babul,
wa dümdüm we zamngólórr, akó Godón agür warilürr.
14 ⌊Zu isab kwóbbazen müót⌋ ngakan pam ngürsil yarilürr, zitülkus
Yesu Sabad ngürrdü dólóng wyónürr ene kol. Da wa we bóktanórr
pamkolpamdó wagó, “Pamkolpamab 6 ngürrako zaget tómbapónóm.
Da e darrü we popa ngürrdü togobke dólóng bainüm, a Sabad ngürrdü
koke!”
15 Da Lod bóktan yalkomólórr ene wirri pamdó wagó, “E taepurrane
bóktan pamkolpamakla! E ta Sabad ngürrdü yabiób ⌊kau⌋ a ⌊donki⌋
sye bagodakla akó balngomóldakla pulkaka nae anónóm!
16 Da ene pokodó darrü kolae ta babula ini kol aurdü amaniküm
Sabad ngürrdü. Wa Eibrra-amón bobato, ó satania oya ini azide 18
pailüm orrgotanórr!”
17 Yesu ini poko nóma bóktanórr, oyaka nidi bóka bamgünónóp, kari
büód koke ipüdóp. A barre pamkolpam bagürwóm kwarilürr, wa ne
wirri morroal poko tómbapón yarilürr.

Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

18 Olgabi Yesu nümtinóp wagó, “Godón Kingzan Balngomól ia iada?
Ka ia larópükü atanino?
19 Ene Balngomól inzana, wamaka ne karian* küpa, darrü pama
tóba apapdó ne kla idódürr akó tüpdü irtümülürr. Wa dódórr bain
yarilürr kókó wirri nugupüm bainürr, ó kwitüm póyaea tibiób müót
oya tizdü balmelóp.”

Istan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:33)

20 Yesu akó nümtinóp wagó, “Ia ka Godón Kingzan Balngomól
larópükü atanino?
21 Ene inzana, wamaka istako†, kola ne kla yazebe, da abün
plaoapükü‡ we alkomene. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget
yarile, tai kókó blaman plaoa por baine.”§

Suran Mamtae
(Metyu 7:13-14, 21-23)

22 Yesu basirr-basirr igó wamlórr pamkolpam umul bainkü ama
Zerrusalembóna.
23 Da darrü oloma oya imtinürr wagó, “Lod, ia wata sab aüdan
pamkolpama zid bairre?”
Da Yesu bóktanórr ibüka wagó,

13:14 Bazeb Tonarr 20:9-10; Duterronomi 5:13-14 * **13:19** *karian*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama. † **13:21** *ist* plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: *yeast.* ‡ **13:21** *abün plaoa* ngarkwat aprrapórr nis baek namülnürri. § **13:21** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda.*

24 “E wirri arüng ipadlamke Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm suran mamtaeana, zitülkus ka yabü igó byaldóla, abün pamkolpama sab enan bütanin kwarile oya Balngomóldó barrbünüm, a ibü ma sab gaoandó koke yarile.
25 Müót pama nóma bupude ó mamtae nóma murrause, e sab pulkakakdógab mamtae enan alkal kwarilo arüngi batokü wagó, ‘Wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!’ A ene müót pama sab yabü igó nilórre wagó, ‘Ka yabübóka umul-kókla, ó e nubógabiakla.’
26 E sab igó bóktan kwarilo wagó, ‘Mi darrpan pokodó alongalo kwarilnürrü, ó ma kibü umulbain namülnürrü kibióban kwasirrga kwatódó.’
27 A wa ma sab yabü darrem igó nilórre wagó, ‘Ka yabübóka umulkókla, ó e nubógabiakla. Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón pamkolpamakla!’
28 E sab ola yón akó zirrgüp bótak kwarilo, e nóma nósenane Eibrraam, Aesak, akó Zeikob, akó blaman prropet Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü; a God sab yabü koke ok nirre barrbünüm.
29 Abün Zu pamkolpam-koke nidipko, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: solomamtae, bolmüót, dorrmet, akó malubarrdógab. I sab nólgópe banomólórre tibiób mórran pokodó ene garrirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü.
30 Tübarrkrru! Ngibürr solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile, ó ngibürr singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile.”*

Yesu akó Errod†
31 Ene tonarrdó, ngibürr Parrisia tübabzilürr, da Yesun ilóp wagó, “Ma ini poko amgat a dólóng bwóbdü wam, zitülkus king Errodón ubi marü amkalóma.”
32 Yesu ma ibü igó nilóp wagó, “E bako a ene poks‡ ilamke magó, ka errkya da sab pamkolpamdógab kolae samu amandóla akó dólóng baindóla azidüdügab. Aüd ngim ne ngürr yarile, ka sab kólba ene zaget ugón elakono.§
33 Laróga nóma tómbapóne, ka wata wamlo kubó, sab, akó idit, zitülkus gaodó kokea prropet büdülümpükü amkalóm Zerrusalem pulkakak.”

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamdó
(Metyu 23:37-39)
34 “O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülümpükü akrrandóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónda, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münüm kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra póyaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnürrü, ka ene poko koke ki tólaela!

13:27 Wórr Peba 6:8 **13:28** Metyu 22:13; 25:30 **13:28** Metyu 8:11-12 * **13:30** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 20:16 ngakanke. **13:30** Metyu 19:30; 20:16; Mak 10:31 † **13:30** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. ‡ **13:32** *poks* nurr umezan klama. Wa ilklióbülión gyagüpitótók lara. Mórrke-mórrke módóga: *fox*. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20. § **13:32** *errkya, sab, aüd ngim ne ngürr yarile*: Ini alap-alap bóktana. *Errkya akó sab*, oya küp módóga: *karianbóka*. *Aüd ngim ne ngürr yarile*, oya küp módóga: *kari pokoa.*

35 Turrkrru, marü müót* sab yuógan amgatórrón yarile. Ka marü
igó ayaldóla, ma sab myamem kürü kokean kóseno, kókó ma sab igó
bóktono wagó, ‘Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.’ ”†

14

Yesu Azid Pam Dólóng Yónürr

1 Darrpan ⌊Sabad⌋ ngürrdü, Yesu Parrisiab singüldü paman
müótüdü wamórr alom. Yesun ilküpane idódnóp wa enezan agóltagól
yarilürr.
2 Da módóga, Yesun obzek kwata darrü pam yarilürr. Oya wapór
tang blaman aditürrün kwarilürr.
3 Da Yesu Parrisi a Mosesón gida umulbain pam we nümtinóp wagó,
“Mibü gidadógab ia taia dólóng ainüm Sabad ngürrdü, ta ia koke?”
4 A ene wirri pam wata piküp kwarilürr, tae kórkór aman babul. Da
Yesu ene pam amiógürr, da we dólóng yónürr. Da oya we zirrapónórr.
5 Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Yabü darrüpan siman oloma
ó ⌊kaua⌋ badu kugupidü nóma anggóbóle Sabad ngürrdü, ia ma
ene badudügab koke irruno? Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai
arruanóm wamo.”
6 Ibü ene pokodó bóktan alkomólóm gaodó koke yarilürr.

Moba Ngi Tüp Alkomól akó Popa Gailankwata

7 Yesu ola igó poko nóma esenórr wagó, ene pamkolpama morroal
mórran pokozan azebdako, ibüka alap-alap igó bóktanórr wagó,
8 “Darrü pama marü kol amióg tóredó nóma ngimaune, morroal
mórran pokodó mórran-mórran bain-gu. Zitülkus módóga, darrü
wirrian ngi pam asi kena yarilün marükagab, wa noanpükü ngyaune.
9 Inzan nóma yarile, marü nótó ngimaune, wa tame da bóktóne
wagó, ‘Ini pam mobanóm mórran poko ekya.’ Ma kubó büód ipudo ó
kakota kolae-kolae mórran poko ipudo.
10 A marü ne nóma ngimaurre tóre bwóbdü, kolae-kolae mórran
poko ipadke. Da marü nótó ngimaune nóma tame, wa kubó marüka
igó bóktóne wagó, ‘Gódam, morroal mórran pokodó anen!’ Ini
pokoa nóma tólbaele, da marü kubó magürnórre, ene ngibürr nibiób
ngibaunürr ibü obzek kwata.
11 Ka yabü ini bóktan byaldóla, zitülkus nadü oloma tóba ngi kwit
ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma tóba ngi tüp
alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.”
12 Da Yesun nótó ngyaunürr alom, oyaka we bóktanórr wagó,
“Ma pamkolpam alongalo bwóbdü nóma ngibaundóla, ibü ngibaun-
gu: moba gómdamal, moba zonaretal, moba zitül pamkolpam, ó
moba minggüpanan mórrel pamkolpam. Ma ne inzan pamkolpam
nóma ngibauno, i sab ta marü darrem inzan ngamkórre, akó inzan
ngarkwatódó ma moba darrem kla kuri ipüda.

---

* **13:35** *müót* wa aprrapórr Zerrusalem pamkolpambóka apónda. † **13:35** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile. **13:35** Wórr Peba 118:26; Zerremaea 22:5 **14:5** Metyu 12:11 **14:8** Ikik Bókrran Bóktan 25:6-7 **14:11** Metyu 23:12; Luk 18:14

13 A ma alongalo nóma tónggapono, ma sab inzan pamkolpam
ngibaunke: elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, wapór
bidal pamkolpam, akó ilküp murrbausürrün pamkolpam.
14 Ma bagürwómdü namulo, zitülkus inzan pamkolpam gaodó
kokeako marüka darrem akonóm, a God ma darrem wató akonda.
God sab darrem marü ugón mókyene, wa sab ⌊dümdüm tonarr⌋
pamkolpam nóma irsine büdüldügab.”

Wirri Alongalo Tórean Alap-alap Bóktan
(Metyu 22:1-10)

15 Ene Yesukü nidi alo kwarilürr, darrüpa oya nóma arrkrrurr, we
bóktanórr wagó, “Bagürwóm watóke, garrirrwómdü sab nótó elo-e
Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü!”
16 Da Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Darrü pama wirri
alongalo tóre tónggapónórr, da abün pamkolpam we ngibaunürr ene
tóredó.
17 Ene tóre ngürrdü, wa tóba ⌊leba zaget⌋ pam we zirrapónórr,
nibiób ngibaunürr, ibü umul-umulan ngibtanóm wagó, ‘Yao! Blaman
elklaza tómbapórrónako!’
18 A blamana bangónóp tibiób darrpan-darrpan zitülkuspükü.
Ngaen-gógópan pama igó bóktanórr wagó, ‘Ka errkyadan tüp poko
amiga, da ka wata wamo ngakanóm. Da gyaurka, ka ini zitülkusdü
koke tamo tóre bwóbdü.’
19 Akó darrüpa igó bóktanórr wagó, ‘Ka errkyadan 10 zaget kau
bumiga, da ka ma ibü zagetóde ngabkanóm tótókdóla. Da gyaurka,
ka ini zitülkusdü koke tamo tóre bwóbdü.’
20 Akó darrüpa ma igó bóktanórr wagó, ‘Ka wata kol errkyadan
zumiga, da ka wa gaodó kokela tótókóm.’
21 “Ene leba zaget pama nóma tolkomólórr tóba wirri pamdó,
da blaman poko we pupaininóp. Müót pama nóma arrkrrurr,
kari ngürsila koke simiógürr, da tóba leba zaget pam we yalórr
wagó, ‘Büsai, ama blaman ini wirri basirran kwat ildüma wam;
da simarruke elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, ilküp
murrbausürrün pamkolpam, akó wapór bidal pamkolpam.’
22 Ene leba zaget pama wamórr akó wa nóma tolkomólórr, wa
bóktanórr wagó, ‘Wirri pam, ma ne poko kila, ka kuri tónggapóna. A
kan ma kari kokea.’
23 Da wirri pama tóba leba zaget pam we yalórr wagó, ‘Ugó wam
kókó wirri basirr kalkuma ne wirri akó kari kwat kabedó; pamkolpam
ola nilnümke kürü müót kugupidü barrbünüm. Ene igósüm, kürü
müót barümürrün yarile.
24 Da ka yabü umul-umulan ngibtandóla, ka ngaen-gógópan enan
nibiób ngibauna, i sab kürü alo kla mis koke ipüdórre!’ ”

Yesun Amkoman Zaget Pamóm Bain

25 Darrpan ngürr, abün pamkolpama Yesukü nóma ogoblórr, da wa
tübyalüngürr ibüka, da ini poko bóktanórr wagó,
26 “Darrüpa kürüka nóma tame, akó oya ubi kürü umulbain olomóm
bainüma, wa kubó ibü wata alzizi amóne, tóba ab akó aip, tóba
olmalkol, zonaretal akó bólbótal, akó enana tóbanan arról.

14:26 Metyu 10:37

27 Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat
akyanóm,* wa igósidi gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.
28 "Yabü darrüpan ubi ne nóma yarile wirri kwitüm müót aelóm, wa
kubó mórran-mórran baine, ta asi mani ngarkwat yazebe ene blaman
elklaza bumiógüm müót aelóm. Da módóga, wa kubó tóba mani
atangóm ugósüm baine, da wa kubó olgab umul baine igó, gaodóma
müót aelóm.
29 Wa ne zitül nóma alanine a alakónóm ma gaodó kokea, sab nidi
eserre, i sab oya ngüóng angyalnórre igó bóktanpükü wagó,
30 'Ini pam ngakónam; wirri müótan zitül enan alaninürr, a
alakónóm ma gaodó kokea.'
31 "Aprrapórr darrü kinga tóba gazirr pam kwób asuda gazirrüm
tótókóm darrü kingan 20,000 gazirr pampükü. Ia wa kubó ngaen-
gógópan koke mórran-mórran baine gyagüpitótók azebóm wa ia
gaodóma gazirrüm, oya ne wata 10,000 gazirr pam nóma kwarile?
32 Wa ne gaodó koke nóma yarile, kubó pam kopo zirrapóne singül
kwata darrü kingdü, wa barrkyan kan nómada, igó pokom wagó, 'Mi
ma ia kaini paud ódódóm?'
33 Dadan ngarkwatódó, yabükagab darrüpa ubi-koke nótóke tóba
blaman elklaza alókóm, wa gaodó kokea kürü umulbain olomóm
bainüm.

Mis-koke Soltzan
(Metyu 5:13; Mak 9:50)

34 "Solt† wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem
misan koke ngitino.
35 Oya ugón küp babula apapdó akó biza tumum amanóm alo kla
zida dódórr bainüm, zitülkus oya arüng babula. Ugón wata kolaea,
da amaik klama. Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

15

Bamrükürrün [Sipan] Alap-alap Bóktan
(Metyu 18:12-14)

1 Darrpan ngürr blaman [taks mani dakabain pam] akó ngibürr
kolae tonarr isa kwób tóbazelórr Yesun arrkrrum.
2 Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó murrkurr
kwarilürr wagó, "Ini pama kolae tonarr is gómdamal bangunda akó
usakü alongalodako."
3 Da Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,
4 "Yabü darrüpa ne 100 sip nóma kwarile, ó igó darrpana kuri
bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó ene 99 sip ola bimgüte panze
pokodó, ó wa tüób kubó ae wame ene bamrükürrün sip amkünüm,
kókó kubó wa esene.
5 Wa kubó nóma esene, wa kubó bagür-bagür bügasile tóba tupodó,
6 da we salkomóle müót basirrdü. Olgabi wa kubó tóba gómdamal
akó oya minggüpanandó nidi ngyabendako darrpan pokodó ngibaune,

---

* **14:27** *krros bügasil* wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó nurrótókóm Yesun mamoandógabi. **14:27** Metyu 10:38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 † **14:34** *solt*: Yesu Godón pamkolpam soltpükü nütaninóp. Solta alo kla misan ngitanda akó tangamtinda alo kla abün-gum. Yesun amkoman angun pamkolpam soltzan ki kwarilün tibiób ngyabendó.
15:1 Luk 5:29-30

ó wa kubó ibü nilórre wagó, ‘Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba
ene sip kuri esena, ne klama bamrüke!’
7 Ka yabü igó byaldóla, dadanzan God akó tóba anerru sab
wirrian bagürwómdü kwarile ene darrpan kolae tonarr olomankü,
Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdógabi, ene 99 ⌊dümdüm
tonarr⌋ pamkolpamdógab, Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae
tonarrdógab.*

Bamrükürrün Mani Küp

8 “Darrü kolan ne 10 ⌊silba⌋ mani küp nóma kwarile, ó igó darrpana
nóma bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó zyón kla setóne, ó müót
dudu arrbite, akó wa blaman bwóbdüma kubó tai yamküle, kókó wa
kubó esene.
9 Olgabi wa tóba kamdal kol akó oya minggüpanandó nidi ngyaben-
dako kubó ngibaune oya müótüdü tótókóm, da wa kubó ibü nilórre
wagó, ‘Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene mani küp kuri
esena, ne klama bamrüke!’
10 Ka yabü igó byaldóla, dadanzan Godón anerru wirrian
bagürwómdü kwarile darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó
byalüngda tóba kolae tonarrdógabi.”

Bamrükürrün Siman Olom

11 Yesu akó pokodó ipadórr wagó, “Darrü paman nis siman olom nis
namülnürri.
12 Da solo kupo oloma tóba ab yalórr wagó, ‘Ba, moba elklaza
ugó arrgrrat, ó kürü ngi ne poko-e, ma kürü kólba ugó kókya.’† Da
módóga, oya aba we arrgrratórr, ó nókyanórr, zoretan tóba, naretan
tóba.
13 Aibwób babul ene kakóm, zoreta tóba blaman elklaza we dakasurr
darrpan pokodó, da we bupadórr ama darrü aibwób kantrridü. Wa
olazan yarilürr, tóba mani kókó popa elklazadó kolae ninóp.
14 Ngibürr tonarr kakóm igó poko yarilürr, wa tóba mani blaman
amanórr, da ene kantrri ama ugón wirri kua simiógürr. Da wa alo kla
byamkünüm we bainürr.
15 Da módóga, wa zaget we bókyanórr darrü ene kantrri pa-
mankü. Ene pama oya kyamül ngabkan bwóbdü zirrapónórr kyamül
ngabyónóm.
16 Ene küsil paman ubi yarilürr kyamülabnóm alo klame kómóp
bapónóm, da darrü oloma ta kokean ekyanórr kari lalae.
17 Wa tóba morroal gyagüpitótókdó nóma tamórr, da bóktanórr
tóbaka wagó, ‘Kürü aban blaman zaget pamab alo pokoa bamindako.
A ka ma inamüla, kómópan aengde.
18 Ka errkyadan bupudo, ó kólba abdó alkomolo. Da ka sab kólba ab
ilo kagó, “Ba, ka kolaean tonarr tónggapórró Godka akó marüka.
19 Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba
olombóka ngilian-gu. A gyaurka, ma kürü moba zaget pamómzan
kyó.”
20 Da módóga, ene oloma bupadórr, we alkomólórr tóba abdó.

---

* **15:7** *Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógab*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *nidi gyagüpi tótókdako igó, ibü kolae tonarr babula, igósidi ibü zitülkus babula Godka byalüngüm.* † **15:12** Aban elklaza bobarr ugón bórrgrrat kwarilürr, wa nóma nurrótóke. Da ene solo kupo oloma ini poko nóma bóktanórr, wa tóba ab kle-kle yangónórr.

“Wa barrkyanan kan nóma yarilürr, oya aba ugón esenórr. Wa kari
gyaur koke yarilürr tóba olomdó, da busorr oya amiógüm. Wa we
amiógürr, da iprükürr.
21 Olgabi oloma abbóka wagó, ‘Ba, ka kolaean tonarr tónggapórró
Godka akó marüka. Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü
myamem moba olombóka ngilian-gu.’
22 A oya aba ma tóba zaget isdü bóktanórr wagó, ‘Büsai! Ene
morroal kokrrapan mórrkenyórr sidüdam atenóm! Oya tang pyómdü
rring akyenam akó wapór kla amelam!
23 Ene pyórr aupürrün ⌊kau⌋ kupo sidüdam, emkólam, a yungam!
Mi errkya wirri garrirr tónggapóndakla!
24 Zitülkus módóga, kürü ini olom büdül yarilürr, akó errkya ama
arróla. Wa bamrükürr; errkya ka oya kuri esena!’ Da módóga, ene
garrirrwóm we bókyenóp.
25 “Naret ugón ngaon bwóbdü yarilürr ene tonarrdó. Wa nóma
alkomól yarilürr, ó müót nóma ngorram syólürr, wa arrkrrurr
pamkolpamab zilwóm.
26 Da módóga, wa darrü zaget pam ngyaunürr, da imtinürr wagó,
‘Ia aini laró pokoa tómbapónda?’
27 Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, ‘Marü zoreta kuri
tolkomóle. We ngarkwatódó, marü aba ene pyórr aupürrün kau kupo
kuri emkóle, zitülkus oya oloma tóbaka kuri tolkomóle, azid-koke akó
darrü kolae koke.’
28 “A naret kari ngürsil ta koke yarilürr, da wa müótüdü bangrinüm
bangónórr. Da módóga, aba we tubrranórr da tamórr kókó wa ne
yarilürr, da arüngi imtinürr bangrinüm.
29 A nareta ma tóba abdó bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Sazil! Ini
blaman paildüzan ka ⌊leba zaget olomzan⌋ namülnürrü marünkü,
akó ka marü bóktan aibóka kokean amarró. A ini pokodó, ma
kürü ta ⌊gout⌋ kupo koke kókyarró kólba gómdamalpükü alongalo
tónggapónóm.
30 A ma ene pyórr aupürrün kau kupo emkóla ene darrpan olom,
ma moba olombóka noan ngiliandóla, basirrdü nótó tübzile, enana
wa marü mani popa kwatódó agól koldó kolae ninóp!’
31 Oya aba bóktanórr oyaka wagó, ‘Kürü olom, ma blaman tonarrdó
aegla kankü. Akó blaman kürü ne elklazako, marünko.
32 Ini wirri tonarra, da mi igósidi garrirr akó bagürwóm kwarilo,
zitülkus marü zoret büdül yarilürr, akó errkya ama arróla. Wa
bamrükürr; errkya ka oya kuri esena.’ ”

16

Ilklióbülión Elklaza Ngabkan Pam

1 Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini poko adrratórr wagó, “Darrpan
mórrel pam asi yarilürr. Oya elklaza ngabkan pam ta asi yarilürr.
Darrü ngürr darrü oloma ene mórrel pamdó wamórr da pupainürr
wagó, ‘Marü elklaza ngabkan pama elklaza kle-kle ngabkandase akó
mani popa arngenda.’
2 Módóga, mórrel pama oya we ngyaunürr da imtinürr wagó, ‘Ini
ia laróga, ka marükwata ne poko arrkrrudóla? Kürü kóbó kókya

moba peba, kürü asenóm mania nigósa tamlórr ó nigósa burrualórr,
zitülkus ma we ngarkwatódó kokela kürü elklaza ngabkanóm!'
3 Da ene elklaza ngabkan pama tóbaka we bóktanórr wagó, 'Ia ka ia
kaino? Kürü wirri pama kürü zagetódógab alakóndae. Kürü go arüng
gaodó kokea tüp amkalóm kólba ngyabenóm. Ka kari büód ta kokela
batom.
4 Taia, ka umulóla ka kubó laró tónggapono, igósüm sab pamkol-
pama kürü morroal tonarre küpüdórre tibiób müótüdü, ka kólba
zaget nóma imruko.'

5 "Módóga, wa tóba gyagüpitótók tórrmendó ingrinürr. Wa ene
pam, tóba wirri paman dedi nibióbka kwarilürr, we ngibaunürr. Wa
ngaen-gógópan pam we imtinürr wagó, 'Marü ia nigó ngarkwat dedia,
wirri pam akyanóm?'
6 Ngaen-gógópan pama we bóktanórr wagó, 'Ka sab 100 ⌊olib⌋ oel
drram* ngarkwat ekyeno.' Ene elklaza ngabkan pama we yalórr wagó,
'Marü ngaen-gógópan dedi ngarkwat yóni pebadó wialómórrón. Da
büsai-büsai mórran-mórran bai akó wialóm: 50 olib oel drram.'
7 Wa akó nis ngim pam we imtinürr wagó, 'Marü ia nigó ngarkwat
dedia wirri pam akyanóm?' Ene pama we bóktanórr wagó, 'Ka sab
100 sak baek plaoa† ngarkwat ekyeno.' Ene elklaza ngabkan pama
ene pam we yalórr wagó, 'Marü ngaen-gógópan dedi ngarkwat yóni
pebadó wialómórrón. Da küsil ngarkwat ugó wialóm: 80 sak baek
plaoa.'‡
8 Wirri pama nóma arrkrrurr, wa ene ilklióbülión pam yagürürr
wa enezan ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ tónggapónórr, igósüm oya sab
gómdamal asi kwarile ibüka ngambangólóm. Ka ini poko bóktandóla,
zitülkus ini tüpan pamkolpam wirri ilklióbülión gyagüpitótók isako, i
tibiób kamdal iazan bangóndako. A zyóndü ngyaben pamkolpam ma
inzan kokeako.
9 "Ka yabü igó byaldóla, e gómdamal bangulam tüpan mórrele
elklaza-koke pamkolpampükü. Ene igósüm, ini mórrela nóma
blakórre, yabü sab morroal tonarre yazebrre ngarkwat-koke ngyaben
bwóbdü.
10 Nadü oloma amkoman moboküpi aüd elklaza morroal ngabkale,
wa ta sab amkoman moboküpi ngabkan yarile abün elklaza. Akó
nadü oloma obae moboküpi ngabkanda aüd elklaza, wa ta sab obae
moboküpi ngabkan yarile abün elklaza.
11 Da módóga, kolpam gaodó koke ne nóma kwarile yabü amkoman
bangunüm ini tüpan mórrel elklaza morroal ngabkanóm, yabü sab
amkoman nótó nangurre kwitüm amkoman mórrel ngabkanóm?
Darrü pam babula.
12 Akó e ne darrü oloman elklaza amkoman moboküpi koke nóma
ngabkan kwarilo, yabü sab yabiób elklaza nótó tülirre ngabkanóm?
Darrü pam babula.

13 "Leba zaget pam gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa
kubó darrü alzizi amaike, ó oya ⌊moboküpdü ubi⌋ darrüdü yarile. Wa

---

* **16:6** *100 drram* ngarkwat aprrapórr 3,000 o 4,000 lita yarilürr, ó 600 o 800 gelón. † **16:7** *100 sak baek plaoa* aprrapórr 20,000 o 30,000 kg kwarilürr. ‡ **16:7** Wa aprrapórr ta akó ngibürr darrpan tonarr ngarkwatódó nilóp, oya wirri pamdó sab dedi nidi yakorre.

kubó darrüdü minggüpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile.
E gaodó kokeakla dakla Godón akó mani ⌊ótókóm⌋ darrpan tonarrdó.”

Yesun Ngibürr Umulbain Bóktan
(Metyu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)

14 Parrisia blaman ini bóktan nóma barrkrrurr, oya tiz angón
koralórr, zitülkus i mani ubi pam koralórr.
15 Da Yesu ma ibüka we bóktanórr wagó, “E inzan pamakla. Yabü
ubi igó bainüma pamkolpamab ilküpdü wagó, e ⌊dümdüm tonarr⌋
pamakla. A God ma umula yabü moboküp. Pamkolpama ne poko
gyagüpi amandako wagó, morroalako, Godón ilküpdü ma ngazirrako.
16 “Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, i mibü singüldü kla
kwarilürr mibü balngomólóm, kókó Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman ngark-
wat semrranórr. Ene tonarrdógab, Morroal Bóktan büdrratódasko
Godón Kingzan Balngomólankwata. Abün pamkolpama barrbünüm
kaindako arüngpükü.
17 Ini tüp a pülpül popadanamli bamrüküm, a darrpan ne karian ngi
opore gidadó sab kokean aupe Godón Gidadógab.
18 “Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol zumige, wa
kol gómól yarile. Akó nadü pama igó kol zumige igó, oya müóra
zumaikürr, ene wata darrpan pokoa, wa kol gómól yarile.

Mórrel Pam akó Lazarrus

19 “Darrü pam asi yarilürr. Wa kari mórrel pam koke yarilürr. Wa
ilulu óe-óe§ akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamel yarilürr.
Blaman ngürr wa alongalo yarilürr morroal alo-e.
20 Oya pul basirr mamtaedó blaman ngürr pamkolpama elklaza bato
pam sidódnóp. Ene elklaza-koke paman ngi Lazarrus. Lazarrusün büb
wata blaman gülünga gwarrarrón yarilürr.
21 Oya ubi igó yarilürr, ne burrula ki balók korale mórrel paman
alongalo tógaldógab, wa we kla ki elol. Ene pokodó, umea ta tótók
kwarilürr oya gülüng arrgotóm.
22 “Igó pokoa tómbapónórr, ene bato pama we nurrótókórr. Godón
ngibürr anerrua togobórr, da oya we idüdóp Eibrra-amón nólgópdó.
Ene mórrel pama ta nurrótókórr; oya ma gapókdó we ingrinóp.
23 Ene mórrel pama büdülab bwóbdü* wamórr. Wa ene bwóbdü
kari kolae azid koke aeng yarilürr. Wa kwit nóma yazilürr, da
Eibrra-amón barrkyan kan esenórr, a Lazarrus ma ugón oya nólgópdó
yarilürr.
24 Da wa Eibrra-amón we ngilianórr wagó, ‘Ba Eibrra-am, kürü
gyaur kóse, akó Lazarrusün yal, kya tóba tang pyóm naedó ki
yanggóból kürü ulit gübarr ainüm. Zitülkus módóga, ka büdül
azidüdümla ini urdü.’
25 “A Eibrra-am bóktan igó yalkomólórr wagó, ‘Olom, gyagüpi wam,
ma tüpdü nóma namülnürrü, ma moba morroal elklaza yazebnórró.
A Lazarrus ma kolae elklaza yazeblórr. A errkya wa ma aini zao-zao
airrüna, a ma go wirri azidüdümla.

16:13 Metyu 6:24 **16:17** Metyu 5:18 **16:18** 1 Korrint 7:10-11 § **16:19** *ilulu óe-óe*, Mórrke-mórrke módóga: *purple*. Ilulu óe-óe mórrkenyórr wirrian darrem koralórr. Wata abün mani mórrel pama bumiógnóp. * **16:23** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades*.

26 Akó ene tumum, kan tónggapórróna mibü aodó, igósüm pama
baurrgum algab ama yabüka. Akó darrüpa ta olgab kokean tübanike
ama kibüka.'
27 Da ene mórrel pama bóktan we yalkomólórr Eibrra-amka wagó,
'Ba, ka marü arüngi atodóla Lazarrusün zirrapónóm kürü aban
müótüdü.
28 Zitülkus módóga, kürü 5 zonaretalasko tüpdü. Ibü kubó arüngi
ikik ki nókrrónónóm, igósüm i sab ala koke togobe ini azid aeng
bwóbdü.'
29 "Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ibüka Moses akó
prropet asisko ibü büzazilüm. I sab ibü bóktan ki barrkrru.'
30 'Koke, Ba Eibrra-am, a darrü oloma ne büdülab bwóbdügab nóma
ki tame ibü büzazilüm, da i sab Godka tübyalüngórre tibiób kolae
tonarrdógabi.'
31 Da Eibrra-am oyaka we bóktanórr wagó, 'I ne koke nóma
barrkrrue Moses akó prropeta ne poko bóktan kwarilürr, i ta sab
amkoman koke yangurre, enana kubó ne büdül pama nóma türsümüle
ibüka alkomólóm.' "

17

Kolae Tonarr akó Kolae Tonarr Barrgon

1 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, "Igó pokoa sab
amkoman togoble, pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm ne klama
balngomóldako. A Godón ngürsila sab tame oyaka, noakama
tótókdako!
2 Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri
kugupi bapórrón ingülküp* ki amrókrre oya gepkodó, ama ki
amanikórre maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa popa
olom† kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae
ta koke yarile.
3 Da e ta mamka!
"Marü zonareta ne marüka kolae tonarr nóma tónggapóne,
oya ag akó ila myamem tónggapón-gum. Wa ne kolae tonarr
tónggapóndógab nóma tübyalünge, ma oya kolae tonarr arrgono.
4 Wa ne 7 münüm‡ kolae tonarr nóma tómbapóne marüka darrpan
ngürr, akó wa ne marüka 7 münüm nóma tolkomóle wagó, 'Ka
gyaurla,' ma wata blaman tonarrdó igósidi oya kolae tonarr arrgolo."

Godón Amkoman Bangun

5 ⌊Apostola⌋ Lodka bóktónóp wagó, "Kibü amkoman bangun wirrian
yó!"
6 A Lod ma ibüka bóktanórr wagó, "Marü amkoman bangun ne
inzan kari nóma warile, wamaka karian küpa,§ da ma ini pampangórr
nugup kuri ila magó, 'Barrpingül, da bartümül maludü!' Sab marü
bóktan arrkrrue.

---

* **17:2** *ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *millstone*. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi ⌊wit⌋ küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna. † **17:2** *popa olom*: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke o arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. **17:3** Metyu 18:15 ‡ **17:4** *7 münüm*: Namba 7 oya küp módóga: ⌊dudu kómal⌋. Ini pokodó oya küp módóga: blaman tonarr.

§ **17:6** *karian küp*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama.

[Leba Zaget] Pamab Zaget

7 “Aprrapórr darrüpan yabükagab leba zaget pam asi nóma yarile,
ngaon bwóbdü nótó kesu angónda ó [sip] nótó ngabkanda. Ia wa
kubó ene leba zaget pam igó ile, wa ne ngaon bwób ó sip ngabkan
bwóbdügabi nóma tolkomóle igó, ‘Büsai-büsai tam, alom tómórra’?
8 Koke! A wa kubó igó yarile wagó, ‘Kürü darrü kla yung. Ene
kakóm, ma moba zaget mórrkenyórr bamel, da kürü ngakókalón kürü
ubi ne darrü klamóm nóma yarile, ka enezan alo a anón namulo. Ene
kakóm, ma kubó moba alo ugón eloke.’
9 Ia wa kubó tóba leba zaget pam eso ekyene, zitülkus wa
tónggapóne oya ne klamóm ile? Koke!
10 Akó enta dadanzana yenkü. E blaman kla nóma tómbapórre,
God yabü blaman ne kla tómbapónóm byalda, e ma igó bóktalamke
magó, ‘Mi go wata popa leba zaget pamakla; mi wata we kla kuri
tómbapónóp, God mibü ne kla tómbapónóm tilóp.’ ”

Yesu 10 Soso Azid Pam Dólóng Ninóp

11 Yesuzan tótók yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tóba umulbain
olmalpükü, wa [Samarria] akó Galili prrobins ngaruana wamlórr.
12 Wa darrü basirrdü nóma tübzilürr, 10 pama oyaka togobórr. I
soso azid balmilnóp. I Yesukagab barrkyan kan bórranglórr.
13 I wirribóka górrgónóp oyaka wagó, “Yesu! Wirri pam! Kibüka
moba gyaur okaka simzazil!”
14 Wa ibü nóma nósenóp, wa bóktanórr wagó, “E ugó ogob. Yabiób
bómtyenamke prristdü.”*
I enezan ogoblórr, da kwat-kwat ene soso azida ugón nümgütóp.
Ibü büb wamaka bagulürrün koralórr.
15 Ene 10 pamdógab darrpana, tóba nóma küp bamkónórr wagó,
wa ene soso azidüdügab dólóng kuri baine, da wa alkomólórr Yesuka,
Godón agürkü wirri taegwarre.
16 Wa Yesun wapór minggüpanandó tüpdü simbalkalórr, da oya eso
we ekyanórr. Ene wa Samarria pam yarilürr.
17 Yesu imtinürr wagó, “Ia 10 pam dólóng airrün koke kwaril? Ene
ngibürr 9 pam ia negako?
18 Ia darrü pam aserrón babul yaril ene 10 pamdógab, nótó
tolkomóle Godón ngi wirri kwit ainüm, a wata ini mogob nótóke?”
19 Olgabi Yesu bóktanórr ene Samarria pamdó wagó, “Bupa da ugó
wam; marü moba amkoman banguna dólóng mine.”

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:23-28, 37-41)

20 Darrpan ngürr Parrisia Yesun imtinóp wagó, “Ia Godón Kingzan
Balngomóla nóma tübzile?” Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “E sab
darrü kla koke esenane igó poko okaka amzazilüm igó, Godón Kingzan
Balngomóla tótókda.
21 Pamkolpam sab gaodó koke kwarile igó poko bóktanóm wagó,
‘Yazilam, Godón Kingzan Balngomól Bwób yóni!’ ó igó wa, ‘Godón

* **17:14** Darrü paman soso azid nóma blakóne, wa tóba kubó bómtyanóm wame prristdü. Ene go prristan zaget yarilürr bóktanóm igó, ene paman soso azid kuri amgüte (Lebitikus 14:1-32).

Kingzan Balngomól Bwób módógase!’ Zitülkus módóga, ene go yabü
moboküpdüma.†”
22 Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Sab ene
tonarra tame, e wirri ubi nóma kwarilo Pamkolpamab Oloman
darrpan ngürr asenóm, a e wa sab koke esenane.
23 Pamkolpama sab yabü nüzazilnórre wagó, ‘Ngakónam, wa
aumase!’ ó wagó, ‘Wa yóni!’ A sab ibüka tótókgu, ó ibü solkwat
atan-gu.
24 Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ne ngürrdü
tolkomolo, ka sab inzan namulo, wamaka aona warri sapóne ini dudu
pülpül, darrü kubdügabi ama dakla kubdü, blaman pamkolpama
asenóm.
25 A ngaen-gógópan ka sab abün-abün azid aenglo. Akó ini lüólan
pamkolpama sab kürü alzizi kümaniknórre.
26 Wata enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile
Pamkolpamab Oloman alkomól ngürrdü.
27 Noan ngyaben tonarrdó, pamkolpam wata dadan ngyabendó
kwarilürr, alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó
tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nóma bangrinürr. Olgabi wirri
naiz naea we tamórr, da blaman pamkolpam kolae ninóp.
28 Wata dadan ngarkwatódó yarilürr Lotón ngyaben tonarrdó.
Pamkolpama alongalo akó anón kwarilürr, bumióg akó sel bain
kwarilürr, akó zid baritnóp akó müót balmelnóp.
29 A ene ngürr, Lot tóba olmalkolpükü Sodom wirri basirr nóma
amgatórr, God ur akó kolae ilang urpükü ingülküp‡ zirrtapónóp
pülpüldügab, da blaman pamkolpam we kolae tinóp.
30 Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngyaben kwarile
bobarrzan, Pamkolpamab Oloma nóma okaka tübine.
31 “Ene ngürrdü, darrü olom tóba mórrkakakdó nóma yarile,§ akó
oya ne elklaza nóma kwarile müótandó, wa koke ki abi, elklaza
azebóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm. Akó ene ta inzana,
darrü olom ngaon bwóbdü nóma yarile, wa müótüdü koke ki alkomól
darrü kla apadóm, a wa büsai ki buso.
32 Gyagüpi amaikam Lotón koldó ne pokoa tómbapónórr!*
33 Nadü oloma bütanile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba
⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról
imrüke, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine.
34 Ka yabü igó byaldóla, ene irrüb nis olom nisa sab darrpan pokodó
ut namüli. Darrpan sab sipüde, a darrü ma ola amgüte. 35 Nis kol nisa
sab wit küp darrpan pokodó zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm.
Darrpan sab tupude, a darrü ma ola zumgute.”†

---

† **17:21** Godón Kingzan Balngomól paman moboküpdüma, oya küp módóga: *God oya wató alngomólda Kingzan.* **17:26** Bwób Zitül 6:5-8 **17:27** Bwób Zitül 7:6-24 **17:28** Bwób Zitül 18:20–19:25 ‡ **17:29** *kolae ilangan nokam*, Mórrke-mórrke módóga: *sulphur*. *Sulphur* aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga.

§ **17:31** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr.

* **17:32** Lotón kola Lodón bóktan koke ipadórr kakóm azilgum, da God oya we kolae wyónürr! (Bwób Zitül 19:26) **17:33** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Zon 12:25 † **17:35** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 36 asine. Igó bóktanda wagó, “Nis pama sab ngaon bwóbdü darrpan pokodó zaget namüli. Darrü sab sipüdesa, a darrü ma ola amgüte.” (Metyu 24:40)

37 Umulbain olmala oya imtinóp wagó, “Nubósüm, Lod?”
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Büdül büb nega, kekek póyaea ola
kwób bazendako.”‡

18

Alap-alap Bóktan Kóble akó Zazankwata

1 Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini alap-alap bóktan adrratórr,
igósüm ibü metat tóre bakode genggorrama azebgum.
2 Wa we bóktanórr wagó, “Darrü wirri basirrdü zaza ola ngyaben
yarilürr. Wa Godón koke gum angón yarilürr. Pamkolpam ta wa koke
morroal bangón yarilürr.
3 Ene basirrdü ama kóble asi warilürr, metat nótó katóklórr oyaka,
batom tóba tangamtinüm. Wagó, ‘Kürü ubi ipa ini pam dümdüm
akyanóm, kürüka nótó bóka bamgünda!’
4 Dokyan tonarróm, zaza bangónórr tórrmendó angrinüm kotódó.
Dómdóm wa tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Enana ka Godón koke gum
angóndóla akó pamkolpam koke morroal bangóndóla,
5 zitülkus ini kóblea metat kürüzan müp alióndo, ka kya oya kóbó
tangzwamtinün ene bóka bamgün olom dümdüm akyanóm, dama
kürü sab kena genggorraman ngigütalón metat tótókde.’ ”
6 Da Lod we bóktanórr wagó, “Tübarrkrru ene kolae zaza ne poko
bóktanórr!
7 Ia sab God dümdüm kla koke tómbapóne tóba alearrón pamkol-
pamabkü, oyaka metat nidi tórewómdako tangbamtinüm? Wa ia sab
ene kla zaorrón tónggapóne?
8 Ka yabü igó byaldóla, God sab dümdüm kla büsai tónggapóne
ibünkü. A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nóma tamo, ia ka sab
amkoman bangun eseno ini tüpdü?”

Alap-alap Bóktan Parrisi akó [Taks Mani Dakabain Pamankwata]

9 Ola ngibürr pamkolpam kwarilürr, nidi amkoman karrkukusi an-
gun kwarilürr wagó, i ta tib dümdüm ngyabendako, da ama ngibürrdü
wazilülürr, wamaka i dümdüm koke ngyabendako. Módóga, Yesu
ibüka ini alap-alap bóktan we adrratórr wagó,
10 “Nis pam nisa tórem we aurrürri [Godón Gyabi Müótüdü]: darrü
wa Parrisi yarilürr, a darrü ma taks mani dakabain pam.
11 “Parrisia nóma zamngólórr, wa tóbakwata tóre ekorr* wagó,
‘God, marüka wirri eso, igó ngarkwatódó, ka go ngibürr pamzan
kokela; ia gómól pam, dümdüm ngyaben-koke pam, kol gómól pam.
Akó ka inzan kokela, ini taks mani dakabain pamzan.
12 Ka darrpan udaidü nis münüm bütókla alo, akó ka marü [wantent]
akyandóla blaman elklazadógab, ka ne kla azebdóla.’
13 “A ene taks mani dakabain pama ugón nanabwób zamngólórr. Wa
gum yarilürr kwitüm azilüm, da gyaurme dalgüp we bólkalólórr ó we
bóktanórr wagó, ‘Godóe, kürü gyaur kóse! Ka kolae tonarr pamla!’

---

‡ **17:37** Mi tai umul-kókla ini bóktanan küp laróga. Darrü küp módóga: *ka sab panzedó okaka tübino; e sab kürü panzedó kósenane, wata kekekazan kwób bazendako büdül murudü. A ngibürr bóktanan küp ta asiko.*

* **18:11** *wa tóbakwata tóre ekorr*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, *wa tebe-tebe nóma zamngólórr, wa tóre ekorr.*

14 Ka yabü igó byaldóla, ene nis pam nisa nóma alkomórri müót
basirrdü, God ene taks mani dakabain pamankwata bóktanórr wagó,
wa ⌊dümdüm tonarr⌋ pam yarilürr, a ene Parrisi koke. Nadü oloma
tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Nadü oloma tóba
ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine."

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp

15 Ngibürr pamkolpama ta tibiób ngómamól olmal tübarrmülürr
Yesuka, ibü singüldü tang amelóm. Umulbain olmala ini poko nóma
esenóp, ene kolpam we nagóp amarrugum.
16 A Yesu ma kari olmalpókal tóbaka we ngibaunürr, da bóktanórr
wagó, "Kari olmalpókala ki togob kürüka! Burrmatgu, zitülkus Godón
Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko.
17 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke
nótó apadóda kari olomzan, sab kokean bangrine."

Mórrel Pam
(Metyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Darrü Zu singüldü pama oya we imtinürr wagó, "Morroal
Umulbain Pam, ka ia kaino ⌊ngarkwat-koke arról⌋ apadóm?"
19 Yesu oya we imtinürr wagó, "Ia ma kürü morroalbóka iade
ngiklina? Darrü morroal olom babula, wata God tebea.
20 Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, 'Ma kol ó pam
gómólgu; ma darrü olom büdülümpükü amkalgu; ma gómólgu; ma
obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata; ma moba aipab nis
morroal angón namülün.' "
21 Ene pama we bóktanórr wagó, "Ene tonarrdógab ka karimakur
nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman
amorran namülnürrü."
22 Yesu ini poko nóma arrkrrurr, wa oyaka we bóktanórr wagó,
"Marü dóma wata darrpan klama. Moba blaman elklaza sel
ninünümke, da mani elklaza-koke kolpam nülinünümke. Sab igósidi
marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke."
23 Mórrel pama ene bóktan nóma arrkrrurr, oya wirri gyaura
simiógürr, zitülkus wa kari mórrel pam koke yarilürr.
24 Yesu nóma esenórr wa gyaurdü yarilürr, da we bóktanórr wagó,
"Ene go kari müp ta kokea mórrel pamkolpamab Godón Kingzan
Balngomóldó barrbünüm!
25 Anda, ⌊kamelan⌋ nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman
ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm."
26 Ene nidi barrkrrurr, we imtinóp wagó, "Da ma ia sab nótó zid
baine?"
27 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Gaodó-koke ne klame
pamakanankü, Godka ma gaodóma."
28 Pita oyaka we bóktanórr wagó, "Ma turrkrru, ki kibiób blaman
elklaza oloknórró marüka atanóm!"
29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla:
nadü oloma tóba müót, kol, zonaretal, bólbótal, aipalabal, akó olmal
bimgüte Godón Kingzan Balngomólanme,

18:14 Metyu 23:12; Luk 14:11 **18:20** Bazeb Tonarr 20:12-16; Duterronomi 5:16-20

30 wa sab abün münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó,
wa kakota ne elklaza elóke. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab
ngarkwat-koke arról ipüde.”

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Yesu tóba 12 umulbain olmal tebe-tebe bwóbdü imarrurr, da ibü
akó we nüzazilóp wagó, “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem wirri basirrdü
bamseldakla. Blaman kla, kürükwata, Pamkolpamab Olom nótókla,
ngaen prropeta ne bóktan winólómóp, sab wata amkoman küppükü
bairre.
32 Sab kürü ibü tangdó küngrirre, Zu-koke nidipko. Kürü sab ⌊tiz
kangónórre⌋, kle-kle kyalnórre, akó gwerr kótóngnórre.
33 Kürü sab karrkukus sye-i kyólnórre, da kómkórre büdülümpükü.
Aüd ngim ngürrdü, ka sab ugón türsümulo büdüldügab.”
34 Umulbain olmala darrü ini bóktanan ⌊küp kokean ipüdóp⌋; oya
küp ibükagab anikürrün yarilürr, da i ta umul-kók kwarilürr, Yesu ne
pokobóka ikik yarilürr.

Yesu Ilküküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yesu Zerriko wirri basirrzan ngorram ain yarilürr, ilküp mur-
rbausürrün pama kwat kabedó mórran yarilürr. Wa manim bato
yarilürr.
36 Wa pamkolpamab tótók gógóram nóma arrkrrurr, we nümtinóp
wagó, “Ia laróga tómbapónda?”
37 Oya we izazilóp wagó, “Yesu, ene Nazarret olom, wató
bórrgrratódase.”
38 Wa we górrganórr wagó, “Yesu, ⌊Deibidün⌋ Olom, kürü gyaur
kóse!”
39 Singül kwata nidi ogoblórr, agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma
górrganóm tai arüng ipadlórr wagó, “⌊Deibidün Olom⌋, kürü gyaur
kóse!”
40 Yesu zamngólórr, da we nilóp ene pam oyaka ódódóm. Wa
minggüpanan nóma tübyónürr, Yesu we imtinürr wagó,
41 “Ia marü ubi ka marünkü laró tónggapono?”
Wa bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, kürü ubi akó basenóma.”
42 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Taia, basenóm ugó bai! Marü
moba amkoman banguna dólóng kuri mine.”
43 Büzyón babul, oya ilküp nisa tomgorri akó basenóm we bairri, da
wa Yesuka we akyanórr Godón agürkü. Blaman pamkolpama nóma
esenóp, i ta Godón yagürnóp.

19

Zekias ⌊Taks Mani Dakabain Pam⌋

1 Yesu Zerriko wirri basirrdü nóma bangrinürr, da bórrgrratlórr.
2 Ola Zerrikom darrü pam yarilürr, ngi Zekias. Wa taks mani
dakabain wirri pam akó mórrel pam yarilürr.
3 Oya ubi asenóm yarilürr, Yesu nótó yarilürr. Da oya gaodó koke
yarilürr ene pamkolpamab ngoroanme, zitülkus wa tugup yarilürr.

4 Da wa singül kwata we busorr, da Yesun asenóm nugup* we
kasilürr, zitülkus Yesu we kwata bórrgrrat yarilürr.
5 Yesu ene pokodó nóma tübzilürr, Zekias ne yarilürr, wa kwit
yazilürr, da oyaka we bóktanórr wagó, “Zekias, büsai-büsai tibi, ka
wata kubó ini ngürr marü müótüdü namulo.”
6 Módóga, wa darrpan güblang we tübinürr, da Yesun tóba
müótüdü barnginwómpükü idódürr.
7 Blaman pamkolpama ini kla nóma esenóp, da murrumüm we
bainóp. Igó bóktankü wagó, “Yesu ma ene kolae tonarr paman
müótüdü kuri bangrine mórranóm!”
8 Zekiasón müótüdü nóma babzilürr, Zekias zamngólórr, da Lodka
we bóktanórr wagó, “Turrkrru Lod, errkyadan ka kólba elklazab
darrü poko elklaza-koke kolpam alióndóla. Akó ka nibiób ilklió bülión
namülnürrü kürü wirri ngarkwat taks mani aliónüm, ka sab darrem
ibü tokom münüm nülinünümo ene ngarkwat!”
9 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Errkya ini ngürr zidbaina kuri
tame ini müótüdü, zitülkus ini pam ta ⌊Eibrra-amón bobate⌋.†
10 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósüm tamórró, bamrükürrün
is‡ byamkünüm akó zid bainüm.”

⌊Gold⌋ Mani Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 25:14-30)

11 Pamkolpama Yesunzan arrkrru koralórr, wa ibü ini alap-alap
bóktan adrratórr, zitülkus i Zerrusalem wirri basirr minggüpanan
bain kwarilürr, da pamkolpamab gyagüpitótók ma igó yarilürr wagó,
Godón Kingzan Balngomóla ta okaka bümzazilüm kainda.
12 Da we bóktanórr wagó, “Darrü wirri ngi baterrón pama aibwób
tótókóm kain yarilürr, king ngi batenóm, da ki tolkomóle.
13 Wa tóba 10 ⌊leba zaget⌋ pam ngibaunürr ngibürrdügab, da
darrpan-darrpan ibü darrpan gold mani küp§ ngarkwat nülinóp. Da
ibü we nilóp wagó, ‘Ini mani kürünkü zagetan ngintinamke, kókó ka
sab tolkomolo.’ Da módóga, wa we bupadórr.
14 A tóba pamkolpama ma oya alzizi amaik koralórr, da oya solodó
ngibürr pam we zirrnapónóp bóktanóm wagó, ‘Kibü ubi kokea ini
pama kibü kingüm bainüm.’
15 “Wa ma king ngi batenórr, da we tolkomólórr basirrdü. Wa
mani ne leba zaget pam nülinóp, we ngibaunürr tóbaka. Oya ubi
igó poko asenóm yarilürr wagó, ia i nigó ngarkwat tómbapónóp ene
manidügab.
16 Ngaen-gógópan oloma tamórr, da we izazilürr wagó, ‘Wirri pam,
marü gold mani küp akó 10 münüm kasile.’
17 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal
tónggapóna, kürü morroal zaget pam. Zitülkus ma ngambangól zaget
pamla ini kari klamdó, da errkya ka marü 10 wirri basirr ngabkan
pamóm angrindóla.’

---

* **19:4** Ene nugup ngi *sikamo* yarilürr, tang bórean-bórean ubarzan nugup. Mórrke-mórrke módóga: *sycamore*. † **19:9** Zekias Zu pam yarilürr. Wa tóba arról Yesun nóma ekyanórr, wa samuan ngarkwatódó ama amkoman Eibrra-amón olomóm bainürr. ‡ **19:10** *bamrükürrün is*, ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a i ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ ogobe. § **19:13** *gold mani küp*, Grrik bóktane módóga: *mina*. Darrpan *mina* we ngarkwat yarilürr: 100 zaget ngürrab ngarkwat darrem.

18 Akó nis ngim leba zaget pama tamórr, da we izazilürr wagó, ‘Wirri
pam, marü gold mani küp 5 münüm kasile.’
19 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ka marü 5 wirri
basirr ngabkan pamóm angrindóla.’
20 “Akó darrüpa tamórr, a we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü gold
mani küp yóni. Ka mórrkenyórr poko-e errgótarró, da inikürrü.
21 Ka marü gum namülnürrü, zitülkus ma karrkukus olomla. Ma we
kla apaddóla, marü koke ne klame, akó ma abüldóla, ma koke ne kla
iritnürrü.’
22 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma kolae leba
zaget olomla! Ka marü kubó moba bóktandógab zaz mino akó
⌊kolaean darrem⌋ mókyeno. Ma ia igó poko umulóla igó, ka karrkukus
pamla? Akó ia ma umul namüla igó, ka we kla apaddóla, kürü koke
ne klame, akó ka abüldóla, ka koke ne kla iritnürrü?
23 Da ia ma kürü mani, mani müótüdü koke iade ingrirrü? Da ka
nóma ki tolkomóla, ka kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü
manian zaget darrem ki kókyene.’
24 “Da ola nidi bórranglórr, ibüka we bóktanórr wagó, ‘Oya gold
mani küp irrkinam oyakagabi ama oya ekyenam, 10 noanko!’
25 I oyaka bóktónóp wagó, ‘Wirri pam! A oya ma 10 gold mani
küpako!’
26 Wa bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ka yabü igó byaldóla, noanko,
sab akó oya ene tumum ngibürr iline.* A babul noanko, oyakagab sab
irrkine, oya kari-kari ne klame.
27 A ene pamkolpam, kürüka ubi koke nidipko ibü kingüm bainüm,
ibü ala simarruam, da büdülümpükü ekrrónam kürü obzek kwata!’ ”

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zon 12:12-19)

28 Yesun ini alap-alap bóktan adrrata nóma blakónórr, wa singül
kwata wamlórr ibükagab, Zerrusalem kasilüm.
29 Yesu Betpage akó Betani basirr nis nóma ngorram nyólürr - ene
basirr nis darrü podo kwitüdü namülnürri, ngi ⌊Olib Podo⌋ - wa tóba
umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnapónórr 30 ini bóktanpükü
wagó, “E ugó aurram yabü singül kwata ne basirrse. E kubó nóma
bangrini, e ⌊donki⌋ kyam eseni sye-i amrókrrón, darrü pama koke ne
klamdó kuri kasile ódódóm. Kubó agoamke, da ala sidüdamke.
31 Darrü oloma ne yabü nóma nümtine wagó, ‘E iade agodamli?’
kubó ilamke magó, ‘Lod ini klamóm sógóse.’ ”
32 Ene nibiób zirrnapónórr singül kwata, aurrürri, da eserri wa
enezan nyalórr.
33 I enezan ago namülnürri, oya abala ibü nümtinóp wagó, “E ini
donki kyam iade agodamli?”
34 Da bóktan we yalkomórri wagó, “Lod ini klamóm segóse.”
35 I Yesuka we sidódrri, da tibiób tumum mórrkenyórr we
nüdrratrri donki kyam kwitüm. Da Yesun tangamtinóp donki kyam
kwitüdü mórranóm.

---

* **19:26** Ini bóktanan küp aprrapórr módóga: *“Ka sab ibü wirrian balngomól zaget nülinünümo, kürü zaget ne morroal nidi tómbapóndako.”* **19:26** Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

36 Wa enezan wamlórr, pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we
zursilürr kwatódó oya morroal apadóm.
37 Wa ene poko minggüpanan nóma tamórr, kwata ne abinda Olib
Podoana, ene dudu umulbain olmal ngoroa bagürwómpükü Godón
agürüm we bainóp wirri gyagüpi, igósidi wagó, i blaman ne ⌊arüng
tonarr⌋ basen kwarilürr.
38 Igó bóktankü wagó, “Bles airrün ne kinga, Lodón ngidü nótó
tótókda! Paud kwitüdü asi ki yarilün, akó wirrian kwitüm Godón ngi
wirri kwitüm emngyelam!”
39 Ngibürr Parrisia, ene ngorodó nidi kwarilürr, Yesuka we bóktónóp
wagó, “Umulbain Pam, kya moba umulbain olmal piküp ninünüm
inzan poko bóktan-gum!”†
40 A Yesu ma ibü we nilóp wagó, “Ka yabü igó byaldóla, i ne nóma
bólerre, ibü pabodó ama kubó ingülküpa taegwarr korale!”

Yesu Yón Gyaur Yarilürr Zerrusalemónbókamóm

41 Yesu Zerrusalem wirri basirrzan ngorram ain yarilürr, akó nóma
esenórr, wa basirranbókamóm yón yarilürr.
42 Da wa we bóktanórr wagó, “Wata ma ne ini ngürrdü umulürrün
nóma ki namüla marü paud‡ ne klama ki sidüdrre - a errkya ma
arrónako marü ilküpdügab.
43 Ene ngürra sab togobe, mankü nidi gazirrdako sab tem
tómbapórre marü kal-kal angónóm blaman kwata, akó marü mamtae
kotarr mónómórre blaman órdógab.
44 Marü sab tüpdü munumule akó blaman marü kugupidü nidi
ngyabendako. Sab darrü ingülküpa kokean bamine tóba pabodó,
zitülkus God nóma tamórr, ma oya abzil tonarr koke emzyatórró.”

Yesu ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ Kal Akólórrón Pul Basirrdü Wamórr
(Metyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zon 2:13-22)

45 Da Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü nóma
bangrinürr, wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, ola nidi sel bain
akó nidi bumióg kwarilürr.
46 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab tóre müót yarile.’ A e ma igó kuri
inane, wamaka gómól pamab ban bwóbe.”§
47 Blaman ngürr wa wata Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul
basirrdü umul bain yarilürr. A wirri prrist, Mosesón gida umulbain
pam, akó Zu singüldü pama kwat we byamkünónóp oya amkalóm.
48 A i ma kwat kokean esenóp, zitülkus blaman pamkolpama
güblang irrbünóp metat oya bóktan arrkrrum.

20

Amtin Bóktan Yesun Zagetankwata
(Metyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

19:38 Wórr Peba 118:26 † **19:39** Umulbain olmala ne bóktan opor bóktan kwarilürr, ⌊Mesayankwata⌋ bóktan opor kwarilürr. Parrisia koke amkoman yangunónóp wagó, Yesu Mesaya yarilürr. Aprrapórr we zitülkusdü ibü ubi yarilürr Yesun tóba umulbain olmal piküp bainüm. ‡ **19:42** *paud* wa igó paudbóka apónda, paud God a pamkolpam ibü aodó. A aprrapórr ini pokoa ta igó paudbóka apónda, paud pamkolpamab aodó. § **19:46** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke. **19:46** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 **19:47** Luk 21:37

1 Darrpan ngürr, Yesu pamkolpamzan umul bain yarilürr ⌊Godón
Gyabi Müótan⌋ kal akólórrón pul basirrdü akó ibüka Morroal
Bóktanzan büdrrat yarilürr, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain
pam, ⌊balngomól byarrmarr pampükü⌋, i oyaka we togobórr.
2 Da we imtinóp wagó, “Kibü kóbó tüzazilnüm, ma ini elklaza nadü
balngomól arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüng nótó mókyanórr?”
3 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü darrem amtindóla.
Kürü küzazilam:
4 Zonón ⌊baptaes baina⌋, ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdógab?”
5 I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó,
“Mi ne igó nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre
wagó, ‘Da e ma oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?’
6 A mi ne kubó igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ blaman
pamkolpama kubó mibü ingülküpi sekrrórre büdülümpükü, zitülkus
i amkoman karrkukusi angun igósako wagó, Zon prropet yarilürr.”
7 Da i bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki umul-kókakla ia nólgab
yarilürr.”
8 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó,
ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.”

⌊Grreip⌋ Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Metyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Yesu akó ini alap-alap bóktan adrratórr pamkolpamdó: “Darrü
pama abün grreip zid iritürr tóba apapdó, da ama ngibürr ngaon
pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama
aibwób wamórr, barrkyanan tonarróm.
10 Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü leba
zaget pam we zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan
kwarilürr. Ene igósüm, i ngibürr grreip ngórr ki ilirre ene apapdógab.
A ene apap ngakan pama ene zaget pam dom apónóp, da popa we
zirrapónóp tang küpan.
11 Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. Ene pam ta dom
apónóp akó kolae büód poko tómbapónóp oyaka, da we zirrapónóp
tang küpan.
12 Ene apap aba akó aüd ngim leba zaget pam zirrapónórr. Oya
gaopükü emkólóp, da apap kalkuma we amaikóp.
13 Da grreip apap aba tóba we bamtinürr wagó, ‘Ka dama ia kaino?
Ka errkya kólba moboküpdü siman olom zirrapóndóla. Aprrapórr i
sab oya morroal tonarre yangórre.’
14 A ene grreip apap ngakan pama oya nóma esenóp, i tibióbka we
ikik apónóp. We bóktónóp wagó, ‘Ene olom módóga, ini grreip apap
sab nótó ipüde. Mi errkya büdülümpükü amkaldakla, da oya aban
elklaza sab mibü iade kwarile aban büdül kakóm.’
15 Da i oya apap kalkuma we amaikóp, da büdülümpükü we
emkólóp.
“Da sab ene grreip apap aba ibüka ia laró tónggapóne?
16 Wa sab tüób tame, da ini grreip apap ngakan pam ekrróne
büdülümpükü, a ene apap ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm.”
Ene pamkolpama nóma barrkrrurr, i we bóktónóp wagó, “Ini pokoa
sab koke ki tómbapó!”

17 Yesun ilküp wata ibüka yarilürr, da we nümtinóp wagó, “Ini pokoa
ne koke nóma tómbapóne, da Godón Wialómórrón Bóktana ne poko
bóktanda kürükwata, oya küp babula:
“ ‘Müót balmel pama ne ingülküp* alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine.’
18 “Blamana ne nidi balóknórre ene ingülküp kwitüdü, sab syórr
bangórre. Akó ingülküpa sab noanka tupe, sab baem apóne.”†

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Metyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

19 Mosesón gida umulbain pam akó wirri prrista kwat we
yamkünónóp Yesun amiógüm tai ene tonarrdó, zitülkus i umul
bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan ibükwata adrratlórr. A i ma
pamkolpamab gum kwarilürr.
20 I oyazan ilküpane ódód kwarilürr, i kómdam bain pam we
zirrnapónóp obae buli nidi ogobórr, wamaka ibü moboküp amkoman
kwarilürr. Ibü ubi Yesun amiógüm yarilürr, wa ne poko bóktan
yarilürr. Ene igósüm, i gabenan tangdó ki ingrirre.
21 Da kómdam bain pama oya we imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ki
umulakla ma amkoman dümdüm poko ikikdóla akó umul baindóla.
Akó ma blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó ngabkandóla.
Akó ma Godón ngyaben kwat umul baindóla amkoman bóktan
ngarkwatódó.‡
22 Mibü gidadógab ia taia Sisan taks mani aliónüm, ta ia koke?”
23 A Yesu ma umul bainürr wagó, i oya ilklió aliónüm kain kwarilürr,
da wa ibü we nilóp wagó,
24 “Darrü silba mani küp kürü kóbó kómtyenam. Ini mani küpdü ia
noan obzek akó ngiamli?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”
25 Da wa ibüka bóktanórr wagó, “Da módóga, Sisan ne klamko,
Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”
26 I gaodó koke kwarilürr oya amiógüm, wa ne poko bóktanórr
pamkolpamab obzek kwata. Yesun alkomól bóktana ibü gübarirr
aengan ngintinóp, da ibü myamem darrü bóktan babul yarilürr.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata
(Metyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ngibürr ⌊Sadusi pama⌋ Yesuka togobórr amtin bóktan poko
amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr
wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab.
28 I Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, Moses igó gida
bóktan poko wialómórr mibünkü, Zu pamkolpamabkü, wagó, ‘Paman
narezoreta ne nóma nurrótóke olmal basen-koke, ene pama sab ene
kóble ki zumióg, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.’
29 Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol
zumiógürr, da wa nurrótókórr olmal-koke.

---

* **20:17** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **20:17** Wórr Peba 118:22 † **20:18** Ini alap-alap bóktana. Ingülküp wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanan küp módóga: *Yesun nidi alzizi amaikdako, sab kolae nirre.* ‡ **20:21** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. **20:27** Apostolab Tórrmen 23:8 **20:28** Duterronomi 25:5, 6

30 Olgabi, naretódógab nótó tókyalórr, naretan kóble zumiógürr, da
nurrótókórr.
31 Akó aüd ngim siman oloma zumiógürr akó nurrótókórr. Blaman
ene 7 zonaretalpükü pama ene darrpanan kol enan zumiógnóp, da
blamana inzan nurrbarinürr. Blamandógab olmal babulan.
32 Solodó ene kóblea ta we nurrótókórr.
33 Da sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile?
Ki ene poko amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp."
34 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Errkya ngyaben tonarrdó,
pamkolpama pam a kol bumiógdako.
35 A God nibiób igó ngabkan yarile igó, ngarkwatódómako
büdüldügab barsinüm akó ngyabenóm, elnga ene küsil ngyaben
tonarrdó, i sab ugón myamem tibiób koke bumiógnórre ene tonarrdó.
36 I sab gaodó koke kwarile büdülüm, zitülkus i sab anerruzan
kwarile. I Godón olmalko, zitülkus God ibü büdüldügab kuri irsine.
37 A Moses ene kari nugupan baeb póepdó igó okaka amzazilda
wagó, büdüla barsindako, zitülkus wa Lodón inzan ngilianda: Eibrra-
amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.§
38 Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab
Gode, zitülkus oyaka blaman arrólako."
39 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bóktónóp wagó,
"Umulbain Pam, ma morroal bóktan tóbtóna!"
40 Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]
(Metyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, "Ia pamkolpama inzan iade
bóktandako wagó, 'Ene Kerriso [Deibidün] olome'?
42 Ka ini poko igósidi amtindóla, zitülkus king Deibid tüób bóktanórr
*Wórr Peba*dó wagó,
" 'Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó wagó,*
"Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
43 kókó marüka nidi bóka bamgündako, ka sab ibü inzan
ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm." '†
44 "Deibid oya Lodbóka ngyesilürr, da Kerriso Deibidün olom
iadea?"‡

Yesu Pamkolpam Arüngi Ikik Nókrrónóp Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Pamkolpamazan arrkrru kwarilürr, Yesu ini poko we bóktanórr
tóba umulbain olmaldó wagó,
46 "E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata! I
ubi baindako tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó
pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliónüm pul basirrdü. I ta ubi
baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen

§ **20:37** *Eibrra-am*, *Aesak*, akó *Zeikob*, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. **20:37** Bazeb Tonarr 3:6 * **20:42** *kürü Lod* wa [Mesayabóka] apónda. † **20:43** Ini bóktanan küp módóga: *marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü.* **20:43** Wórr Peba 110:1 ‡ **20:44** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó.
47 I gómól tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako, akó kokrrap tóre
bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab ⌊kolaean darrem⌋ kari
koke ipüdórre Godkagab."

21

Kóblea Wirri ⌊Gyaur Kla⌋ Godón Ekyanórr
(Mak 12:41-44)

1 Yesu nóma ngabkan yarilürr, wa mórrel kolpam nósenóp mani
arrbündi ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ mani arrbün klamdó.
2 Wa akó darrü elklaza-koke kóble osenórr nis kari mani küp
angrindi ene mani arrbün klamdó.
3 Olgabi wa bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla:
ini elklaza-koke kóblea barrkyanan ingrine, nidi sirrbürre, ibü
blamandógab.
4 Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób gyaur
kla wata kari poko irrbürre tibiób mórreldógab. A ini elklaza-koke
kóblea blaman we kla ingrine, tóba ngyaben ne klame ki idüde."

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:1-14; Mak 13:1-13)

5 Yesun ngibürr umulbain olmala Godón Gyabi Müótankwata
zwapólórr, pamkolpama ene müót ia püti inóp agurr ingülküpi akó
gyaur klame, Godón ne kla ilinóp. Da Yesu ibü nilóp wagó,
6 "E ini ne kla basendakla, sab ugórr tonarra tame, sab darrü
ingülküpa kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile
ama tüpdü."
7 Olgabi i oya imtinóp wagó, "Umulbain Pam, ini klama nóma
tómbapórre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini
elklaza tómbapónóm baindasko?"
8 Da wa ibüka bóktanórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab darrü
olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm. Zitülkus módóga, abüna sab
kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, 'Ka watókla, ene ⌊Kerriso⌋,
e noan akyandakla!' Akó, 'Blakón tonarra minggüpanan kuri tame!'
Sab ibü solkwat atan-gu.
9 E sab gum-gu, e igó nóma barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób
bókrrandako akó pamkolpama tibiób bwób balngomól pamdó bóka
bamgündako. E gum-gu, zitülkus ini klama sab ngaen-gógópan ki
tólbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a blakón tonarra sab
büsai koke tame."
10 Olgabi Yesu ibü nilóp wagó, "Darrü kantrri pamkolpama sab darrü
kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab
darrü kingan gazirr pampükü bókrrale.
11 Sab tüpa wirribóka mórrbaeng kwarile ngibürr bwóbdü, akó
bwób-bwób sab wirri ku akó kolae büdül azid kwarile. Gum bangón
elklaza sab tómbapónórre, akó wirri kwitümgab tulmila sab okaka
tübyónórre pupo bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame."
12 Ini elklaza sab solkwat tómbapónórre, a ngaen-gógópan sab
yabü bumiógnórre akó wirri müp nüliónórre. I sab yabü ngibürr
pamab tangdó urrbule kotóm tibiób kwóbbazen müótüdü akó tümün

müótüdü. Akó i sab yabü imarrunórre king a gabena, ibü obzek kwata,
kürü ngianbókamde.
13 Ini poko sab yabüka kwatzan yarile, ibüka Morroal Bóktan
amgolóm kürükwata.
14 A e gyagüpi yazebamke, yabiób bódlang bóktan arrbün-gum
singül kwata, e sab ia poko bóktónane ibü obzek kwata.
15 Zitülkus módóga, ka yabü sab tae nókyenónómo akó ⌊wirri
gyagüpitótók⌋, igósüm, yabü kle-kle nidi bangóndako, sab gaodó koke
kwarile bóka bamgünüm yenkü akó yabüka bóktan akonóm.
16 Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule, enana ia yabü aipalabala,
zonaretala, nungzamónala, akó gómdamala, da yabü sab ngibürr
büdüldü urrbule.
17 Blaman pamkolpama sab yabü alzizi aman kwarile kürü
ngianbókamde.
18 Da e sab karianbóka kolae koke emrranane.*
19 Karrkukus bórrangde e sab yabiób arról ipüdane.

Zu-koke Nidipko Zerrusalem Wirri Basirr Sab Idi Kolae Irre
(Metyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 "E sab gazirr pam nóma nósenane Zerrusalem mamtae kotarr
anómde, e sab umul kwarilo igó, ene wirri basirran kolae bain kari
pokoa.
21 Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm, akó
Zerrusalemóm nidipako, ki bausnüm, akó madmad kabedó nidipako,
sab ene wirri basirrdü koke ki barrbü.
22 Zitülkus módóga, sab ene ne tonarr yarile, God sab Isrrael
pamkolpamab kolae tonarrab darrem ugón nókyerre. Prropeta ngaen
blaman ne klamabkwata wibalómnóp, ene pokoa sab ugón küppükü
baine.
23 Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin
kolabkü! Zitülkus módóga, sab wirrian azid aeng yarile Isrrael tüpdü
akó God sab kari ngürsil koke yarile Zu pamkolpamdó.
24 Ngibürra sab gazirr turrikanme bainge, ngibürr sab tümün
müótüdü imarrunórre blaman bwób-bwóbdüma. Zu-koke nidipko,
i sab Zerrusalem wirri basirr tibiób wapóre ail kwarile, kókó ibü
tonarra nóma blakóne.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 "Sab ⌊wirri tulmila⌋ tómbapónórre abüsdü, melpaldó, akó wimur-
rdü, pupo bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame. Tüpdü bwób-
bwób pamkolpam sab gyakolae akó gum korale, zitülkus sab malu
goblola wirri ukwóm sipüde.
26 Pamkolpam sab iltümüna tübaingle igó gumdügab, i enezan
akyandako ne umul-kók elklaza tómbapónóm kain kwarile ini tüpdü,
zitülkus pülpüldü ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i
tibiób pabo sab bimgütórre.

21:14 Luk 12:11-12 * **21:18** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *E sab darrpan órrngóen pulum koke imrükane yabiób singüldügab.* **21:22** Daniel 9:26; Maeka 3:12; Oseya 9:7; Zekarraea 14:2 **21:25** Aesaya 13:10; Izikiel 32:7; Zo-el 2:31; Okaka Amzazirrün Kla 6:12-13

27 I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül
pokopükü tótókde, kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü.
28 Ini elklaza tómbapónóm nóma bairre, karrkukus bórrangke akó
singül kwit ninamke, zitülkus yabü ⌊aurdü amana⌋ minggüpanan
bainda.”

⌊Pig⌋ Nugupan Alap-alap Bóktan
(Metyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Olgabi Yesu tóba umulbain olmal ini alap-alap bóktan we
nüzazilóp wagó, “E pig nugup akó blaman popa nugup ngabkónam.
30 Küsil pórngaea nóma tübausle, da e yaib esenane akó umul
kwarilo wagó, pail† minggüpanana.
31 Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma
nósenane, e sab umul kwarilo wagó, Godón Kingzan Balngomólan
abzil kari pokoa.
32 “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab
kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre.
33 Tüp a pülpül sab bamrüki, a kürü bóktana sab kokean bamrüke.

Yesun Pamkolpam Wata Umul-umul Kwarile

34 “E umul-umul kwarilün, sab yabiób moboküp müp alión-gu,
metat ngyepam anónde akó gorrgorr baindi akó gyakolae baindi
tüpan elklazadó. Inzan ngyabende, ene Ngürra sab yabü dizan kena
tawinünüm.
35 Umul-umul kwarilün, zitülkus ene Ngürra sab blaman pamkol-
pam nongrerre ini dudu tüpdü.
36 E metat gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke. Akó tóre bakolamke
wagó, e sab gaodó kwarilo kyab kórzyónüm, blaman ne elklaza
tómbapónóm kaindako, akó e sab gaodó kwarilo kürü obzek kwata
bórrangóm, Pamkolpamab Olom nótókla.”
37 Blaman ngürrzan, Yesu pamkolpam umulbain yarilürr Godón
Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü. Akó blaman irrübzan wa
Zerrusalem amgat yarilürr, ama wamlórr darrü pododó utüm, ngi
⌊Olib Podo⌋.
38 Akó irrbianande, blaman pamkolpama togoblórr ene Godón Gyabi
Müótan kal akólórrón pul basirrdü, oya arrkrrum.

22

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Zon 11:45-53)

1 ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋ kari poko yarilürr. Pamkolpama ini tóre
inzan ngilianónóp wagó, ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋.
2 Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama darrü kwat
yamkünónóp Yesun büdülümpükü amkalóm, zitülkus i pamkolpamab
gum kwarilürr.

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Metyu 26:14-16; Mak 14:10-11)

21:27 Daniel 7:13; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 † **21:30** *pail*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *urur melpal.* Mórrke-mórrke módóga: *summer.* Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako. **21:37** Luk 19:47 **22:1** Bazeb Tonarr 12:1-27

3 Da satania bangrinürr Zudasón bübdü, i noan ngilianónóp Iskar-
riot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab.
4 Da Zudas we wamórr wirri prrist akó ⌊Godón Gyabi Müót⌋
myelam pamab wirri pamdó. Da wa ikik yarilürr inkü, wa ibü ia ki
tangnamtirre Yesun angrinüm ibü tangdó.
5 Ini pokoa ibü barnginwóman ngintinóp, da i we babinürr Zudasón
mani akyanóm.
6 Wa abinürr, da kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm,
pamkolpam ne babul nóma ki kwarile.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-19; Mak 14:12-21)

7 Olgabi Ist-koke Brred Tóre ngürr we semrranórr. Ini we ngürr
yarilürr, Zu pamkolpama ⌊sip⌋ kupo ne ngürr okrralórr Büdül Kórzyón
Tóreankü.
8 Da Yesu Pita akó Zon zirrnapónórr ini bóktanpükü wagó, "E ugó
aurrpam; alo kla tómbapónamke mibünkü ene Büdül Kórzyón Tóre
alo alom."
9 I oya imtirri wagó, "Marü ubi ia ki mórran bwób akó alo ne
tómbapóni?"
10 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Turrkrruam, e kubó ene
wirri basirrdüzan bangrili, darrü pama kubó yabü tómrróne mariti
tónggapórrón nae bele ódódde tóba tupodó. Da kubó oyaka solkwat
akyalamke, kókó wa ne müótüdü bangrine.
11 Olgabi ene müót olom kubó ilamke magó, 'Umulbain Pama marü
ini bamtin bóktan poko kümtine wagó, "Ene alongalo marrgu ia
nega, ka kubó ene Büdül Kórzyón Tóre alo ne elo-o kólba umulbain
olmalpükü?" '
12 Da wa kubó yabü nómtyene darrü ene müótan wirri marrgu,
kwitana paugdü. Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da
ola kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü alom."
13 I we aurrürri wirri basirrdü, da nósenóp blaman elklaza wata ibü
Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórri Büdül Kórzyón
Tóre alongaloankü.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korrint 11:23-25)

14 Ene tonarr nóma semrranórr, ene Büdül Kórzyón Tóre alo alom,
Yesu tóba nólgópe banomól poko we ipadórr alongalo tógaldó tóba
⌊apostolpükü⌋.
15 Da wa ibüka bóktanórr wagó, "Kürü wirri ubi yarilürr yenkü ini
Büdül Kórzyón Tóre alo alom; ene kakóm, ka sab azid aengo.
16 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem ini Büdül
Kórzyón Tóre alo kokean elo-o, kókó God amkoman küppükü ine tóba
Kingzan Balngomól Bwóbdü."*
17 Yesu waenpükü kübül ipadórr, tangdó emoanórr, Godón eso
ekyanórr, da bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "E ini
waenpükü kübül ipüdam, da kübüldügab darrpan-darrpan sokol
bülinam.

* **22:16** Büdül Kórzyón Tórean küp módóga, zid bain. Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü mibü zid bain ⌊dudu kómal⌋ yarile.

18 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem waen
koke enono, kókó Godón Kingzan Balngomóla nóma tame.”
19 Olgabi Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm,
wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp
ini bóktanpükü wagó, “Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne
kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi
amaiküm.”
20 Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da
wa bóktanórr wagó, “Ini waenpükü kübül, Godón küsil ⌊alkamül-
koke tónggapórrón bóktana⌋. Kürü óean bókana arüng akyanda, ne
klama bókanóm kainda yabü morroalóm. 21 A tübarrkrru, kürü noa
tanga küngrine wirri pamab tangdó, oya tang yóni kürü tangpükü
alongalo tógaldó.
22 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, wata God bóktan
ngaenzan ingrinürr. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, kürü sab
wirri pamab tangdó nótó küngrine!”
23 Ene umulbain olmala tibiób ola bamtinüm bainóp wagó, “Ia sab
ini tonarr mibükagab nótó tónggapóne?”

Wirri ia Nótóka?

24 Umulbain olmala ongyalóm we bainóp, igó pokodógabi wagó,
noan gyagüpi amanikórre amkoman wirrian nótóke ibükagab.
25 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Zu-koke nidipako, ibü kinga
tibiób pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako. Akó wirri ngi
pamab ubia pamkolpama ibü igó ki ngiblian kwarilün wagó, ‘Pamkol-
pamabkü Morroal Tonarr Tómbapón Pam.’
26 A e sab inzan koke koralo. Wirri nótóke yabü aodó, kari ngi
olomzan ki bai. A balngomól pam nótóka, inzan ki yaril, wamaka
zaget oloma yabü tangbamtinüm.
27 Ia wirrian nótóka: ia alongalo tógaldó nótó mórranda, ta ia nótó
zamngólda alo kla arrbünüm? Alongalo tógaldó nótó mórranda, wa
wirriana. A ka ma yabü aodómla zaget pamzan yabü tangbamtinüm.
28 “E we isakla, kürüka arróbórrón nidi kwarilnürrü, wirri müpa
kürü nóma kawiónónóp.
29 Da kürü Aba kürü ene dümdümzan kókyanórr balngomólóm
Kingzan, we ngarkwatódó ka ta yabü ene dümdüm aliióndóla.
30 Ene igósüm, e sab gaodó kwarilo alongalom kürü tógaldó kürü
Kingzan Balngomól Bwóbdü, akó kingan mórran klamdó mórran-
mórran bainüm, ene Isrrael 12 zitül pamkolpam balngomólóm.”

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zon 13:36-38)

31 Olgabi Yesu Saemon Pitaka bóktanórr wagó, “Saemon, Saemon,
turrkrru! Satania Godón kuri bóka itine yabü bapókóm, da God kuri
abine, yabü kürükagabi amanóm, ngaon pamazan ⌊wit⌋ küp ainda
buldügab aleanóm.
32 Da Saemon, ka marünkü kuri tóre ekoa wagó, ma sab koke aupo
kürü amkoman angundügab. Akó ma nóma tolkomolo kürüka, moba
⌊zonaretal⌋ arüng nütününümke.”

22:20 Zerremaea 31:31-34 **22:24** Metyu 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46 **22:25** Metyu 20:25-27; Mak 10:42-44 **22:26** Metyu 23:11; Mak 9:35 **22:27** Zon 13:12-15 **22:30** Metyu 19:28

33 A Pita ma Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, kürü taia tümün
müótüdü pamóm bainüm akó nurrótókóm mankü.”
34 A Yesu ma Pitan yalórr wagó, “Pita, ka marü igó ayaldóla, siman
karrakarra póyaea errkya ini ngürr† bóktan küsil nóma yarile, da ma
kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

Müp Tonarra Sab Togoble

35 Olgabi Yesu ibü nümtinóp wagó, “Ka yabü bóktan amgolóm nóma
zirrnapónarre paos-koke ó angasangap angón alóp-koke ó ngibürr
wapórdó bamel kla-koke, ia yabü ngibürr klama bimgat kwarilürr?”
Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Koke!”
36 Wa ibüka bóktanórr wagó, “A errkya, yabü ne paos asi nóma
kwarile, yazebam! Da angasangap angón alóp ta inzan. Akó yabü
ne gazirr turrik babul nóma kwarile, yabiób tumum mórrkenyórr sel
ninamke, da ene manie darrü gazirr turrik amigamke.‡
37 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón Wialómórrón
Bóktana ne bóktan opor bóktanda kürükwata, sab küppükü baine
kürüka wagó: ‘I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.’ Anda,
kürükwata ne poko wialómórróna, tómbapón kari pokoa.”
38 Umulbain olmala bóktónóp wagó, “Sazil, Lod. Kibü nis gazirr
turrik inamüli.”
Yesu bóktanórr wagó, “Gaodóma.”

Yesu [Olib Pododó] Tóre Yarilürr
(Metyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Yesu Zerrusalem amgatórr, da Olib Pododó wamórr bobarrzan.
Oya umulbain olmala ta zutalórr oyaka.
40 Ene bwóbdü abzila, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Tóre
bakolamke Godka wagó, darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm
koke ki nolngomólnóm.”
41 Olgabi Yesu ibükagabi igó ngarkwat wamórr, wamaka ne darrü
oloma kubó ingülküp ne ngarkwat kan amanike. Wa wakósingül
nülkamülürr, da Godka tóre ekorr wagó,
42 “Kürü Ab, marü ubi ne nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma
ódódgu.§ A kürü ubia koke ki tómbapó, a marü ubie.”
43 Da anerrua okaka tübyónürr kwitümgab Yesuka, da oya arüng
ekyanórr.
44 Yesu wirri gyaur akó azidzan küp bamkónórr, da wa wirri arüngi
tórem we bainürr. Oya gügürüma óe pwópzan bókan yarilürr tüpdü.
45 Yesun tórea nóma blakónórr, wa bupadórr akó alkomólórr tóba
umulbain olmaldó. Wa ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus gyaura ibü
genggorraman ngibtanórr.
46 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E iade utódakla? Bazeb,
da tóre bakolamke Godka, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr
tómbapónóm koke ki nolngomólnóm.”

---

† **22:34** Zu pamkolpamab küsil ngürra simam 6:00 bókyan yarilürr. ‡ **22:36** Yesu ene poko bóktanórr, zitülkus oya büdül kakóm pamkolpama umulbain olmal ngibürr tonarrdó koke ok nirre, i Morroal Bóktan büdrratkü nóma ogoble. We zitülkusdü, i tibiób elklazapükü agóltagól kwarile tibiób morroal ngabkanóm. **22:37** Aesaya 53:12 § **22:42** *kürü ini wirri azidüdüma ódódgu*, Grrik bóktan opor igósa: *Ma ini kübül sipa kürükagab*.

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zon 18:3-11)

47 Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, pam ngoroa
ugón tübzilürr. Ene pam ngi Zudas, Yesun darrü ene 12 umulbain
olmaldógab, ibü wató balngomól yarilürr. Wa Yesun minggüpanandó
tamórr aprüküm.
48 A Yesu ma oya imtinürr wagó, "Zudas, ia ma kürü, Pamkol-
pamab Olom nótókla, aprüküm kaindóla, kürü amkal pamab tangdó
angrinüm? Wai?"
49 Yesun umulbain olmala nóma esenóp ne pokoa tómbapónóm kain
yarilürr, i Yesun bóka itünóp wagó, "Lod, ki ia kibiób gazirr turriki
koke ekrrórre?"
50 Olgabi darrüpa gazirr turriki singüldü prristan ⌊leba zaget⌋ paman
tutul güblang we itülürr.
51 Da Yesu bóktanórr wagó, "Piküp Bainam! Myamemgu!" Akó wa
ene paman güblang yamurrürr, da dólóng yónürr.
52 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr, wirri prrist, Godón Gyabi Müót
myelam pamab wirri pam, akó ngibürr ⌊balngomól byarrmarr pam⌋,
oya amiógüm nidi togobórr, wagó, "E wa gazirr turrik a kubidampükü
kürü amiógüm iade togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól pamla?*
53 Blaman ngürrzan ka go yenkü namülnürrü, Godón Gyabi Müótan
kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. A ini ne
irrübe, wa yabü abüs küpe; tümünan arünga yabü balngomólda."

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Zon 18:12-18, 25-27)

54 I Yesun amigóp, da we idüdóp singüldü prristan müót kugupidü.
Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr.
55 I ur yungóp müótan kal akólórrón pul basirr aodó. Olgabi i
darrpan pokodó bobrralórr. Pita tamórr, da inkü we mórran-mórran
bainürr.
56 Da darrü zaget ngul oloma oya esenórr ur zyóndü mórrande. Wa
oyaka dümdüman we yazilürr, da pamkolpamdó bóktanórr wagó, "Ini
pam ta Yesukü asi yarilürr!"
57 A Pita we balpinürr wagó, "Kol, ka oyabóka umul-kókla!"
58 Karianbóka mórranórra, akó darrüpa Pitan sesenórr, da oyaka
bóktanórr wagó, "Ma ta oya darrü umulbain olom módógla!"
A Pita ma ene pam igó yalórr wagó, "Iba, pam, ka we olom kokela!"
59 Aprrapórr darrpan abüs küp ngarkwat kakóm, darrü oloma tóba
moboküpdügab wirrianbóka ugón bóktanórr wagó, "Amkoman, ini
pam go ta Yesukü yarilürr, zitülkus wa Galili oloma!"
60 A Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Iba, pam! Ka umul kokela, ma
laróbóka apóndóla!"
Pitazan bóktan yarilürr, karrakarra póyaea ta ugósan bóktanórr.
61 Olgabi Lod Pitaka tübyalüngürr, dümdüman yazilürr tai oyaka.
Da Pitan ugón ngambangólórr, oya Lod ngaen-gógópan ne poko yalórr
wagó, "Errkya, karrakarra póyaea bóktan küsil yarile, ma kubó aüd
münüm ugón kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla."

---

* **22:52** *gazirr-gazirr gómól pam*, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: *Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam.* **22:53** Luk 19:47; 21:37

62 Pita ene müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka
yónüm we bainürr.

Yesun [Tiz Yangónónóp]
(Metyu 26:67-68; Mak 14:65)

63 Yesun nidi ngakan kwarilürr, oya tiz angónóm akó amkalóm
bainóp.
64 I oya ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da we imtinónóp
wagó, "Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta:
marü ia nótó mómkóle?"
65 Akó i oya abün kle-kle bóktan opore yalnóp.

Yesu Balngomól Byarrmarr Pamab Kwóbbazendó Zamngólórr
(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Zon 18:19-24)

66 Abüsa nóma tübaniklürr, Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr
pam, idipko wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, i darrpan
pokodó ugón kwób bazenórr. Yesun idüdóp ene kwóbbazendó.
67 Olgabi i Yesuka bóktónóp wagó, "Ma ne ene [Kerriso] nómadóla,
da kóbó tópta!"
A Yesu ibü nilóp wagó, "Ka ne kubó yabü igó nóma nilnünümo kagó,
ka ene olom módógla, e kubó kürü amkoman koke kangunane;
68 akó ka ma kubó ne yabü darrü klamóm nóma nümtinünümo
kólbakwata, e kubó kürüka bóktan koke salkomólane.
69 Ini tonarrdógab, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri
pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, mórrarrón namulo!"
70 Olgabi i blamana Yesun imtinóp wagó, "Ia ma tai Godón Olomla?"
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "E kuri bóktórre: ka módógla!"
71 Tibióbka ola apóndako wagó, "Mi myamem darrü oloman bóktan
koke arrkrrurre oyakwata. A mi tai tóba taedógabi kuri barrkrrua!"

23

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zon 18:28-38)

1 Blaman ene Zu isab [balngomól byarrmarr pama] bazebórr, da
Yesun Paelatka* idüdóp.
2 Módóga, kotóm ain bóktan amanóm we bainóp wagó, "Ini pam ki
kuri eserre kibü pamkolpam ilklió büliónd. Wa igó bóktanda wagó,
'Taks mani alión-gu Sisan, Rrom king,' akó igó bóktanda wagó, wa ene
[Kerriso-e], Zu isab King."
3 Da Paelat Yesun we imtinürr wagó, "Ia ma Zu pamkolpamab King
módógla?"
Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Ma kuri bóktóna!"
4 Da Paelat ene wirri prristdü akó pamkolpamdó we bóktanórr
wagó, "Ka darrü küp koke kuri esena ini pam zaz ainüm akó [kolaean
darrem] akyanóm."
5 A i wata arüng ipüdóp oyakwata bóktanóm wagó, "Wa pamkolpam
Rrom gabaman bóka bamgünüm bangónóm kainda, wa ne kla umul
bainda ini Zudia prrobins kugupidü. Wa Galilim bókyanórr, olgabi
ama alabóna tamórr, Zerrusalem wirri basirrdü."

* **23:1** *Paelat* Zudia akó Samarria prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

Yesun Errodka We Idüdóp

6 Paelat ini poko nóma arrkrrurr, ibü we nümtinóp wagó, “Ini ia
Galili oloma?”
7 Paelat nóma umul bainürr wagó, Yesu we órdóbóna olom yarilürr,
Errod ne prrobins ngakan yarilürr, da oya we zirrapónórr Errodka.
Errod ta ugón Zerrusalemóm yarilürr ene tonarr.
8 Wa Yesun nóma esenórr, kari barnginwóma koke simiógürr,
zitülkus wa oyakwata ne abün bóktan arrkrru yarilürr. Wirri
ngarkwatóm oya ubi yarilürr oya asenóm, da kokean esenórr. Errod
nae aman yarilürr, Yesu ngibürr ⌊wirri tulmil⌋ ki tómbapóne oya obzek
kwata.
9 Wa Yesun abün bamtin bóktan poko amtin yarilürr, a Yesu oyaka
myamem bóktan koke yalkomólórr.
10 Ene wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama ola bórrang
kwarilürr, da wirri arüngi Yesun kotóm ain bóktan aman koralórr.
11 Da Errod tóba gazirr pampükü oya ngüóng angyalóp, akó
⌊tiz yangónónóp⌋. Ene kakóm, morroalan wirri darrem tumum
mórrkenyórr we atenóp, da we yalkomólóp Paelatka.
12 Ene ngürr Errod a Paelat gódam we bangurri. Ngaen-gógópan i
darrem-darrem bóka bamgün namülnürri.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zon 18:39–19:16)

13 Paelat we ngibaunürr wirri prrist, Zu singüldü pam, akó pamkol-
pam kwób bazenóm wankü.
14 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “E ini pam kürüka sidüdane igó
bóktanpükü wagó, ‘Ene ini pama pamkolpam ilklió büliónda Rrom
wirri pamdó bóka bamgünüm.’ Ka oya nóma apina yabü obzek kwata,
da módóga, ka darrü küp koke kuri esena, oya e ne pokom amigane.
15 Errod ta darrü kolae koke esene, da wa kibüka ene igósidi
salkomóle. E ngakónam; wa darrü kla koke tónggapónórr, da oya
darrü zitülkus babula büdülüm.
16 Da módóga, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailo, da zirrapono.”†
18 Módóga, Zu dudu pamkolpama darrpan mün we górrgónóp wagó,
“Ini pam ipüdam, da büdülümpükü emkólam! A Barrabasón irrunam
kibüka!”
19 (Barrabas ugón tümün müótüdü yarilürr, zitülkus wa, ngibürr
pampükü, Zerrusalem wirri basirrdü gazirr yarilürr Rrom pampükü,
akó wa ta pam büdülümpükü emkalórr.)
20 Paelatón ubi Yesun zirrapónóm yarilürr, da wa akó Zu pamkol-
pamdó bóktanórr ibü gyagüpitótók alüngüm.
21 A i ma güblang-koke we taegwarr kwarilürr wagó, “Krrosdó
emngyelam, oya krrosdó emngyelam!”
22 Aüd ngim wa akó ibüka we bóktanórr wagó, “Iade? Wa ia tai
laró kolae tónggapónórr? Ka oyaka darrü küp ta koke kuri esena, wa
büdül iade ki esene! We zitülkusdü, ka kubó oya karrkukusan sye-i
ailo, da zirrapono.”

† **23:16** Barre Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 17 babula; a wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Wa darrpan pam ibüka tümün müótüdügab ki irrune ene tóredó.” (Metyu 27:15 akó Mak 15:6) (Blaman paildi, ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ nóma amrran yarilürr, Rrom isab bókam tumtum igó yarilürr wagó, ene tóredó Paelat kubó darrpan tümün müótüdü pam ugón irrune.)

23 A i ma arüng ipüdóp taegwarróm Paelatka wagó, oya wata
krrosdó ki emngyelnóm. Módóga, ibü taegwarra Paelatón bóktan
wóppókal algónórr.
24 Da Paelat gyagüpitótók we esenórr pamkolpamab ubi
tónggapónóm.
25 Ene noan ingrinóp tümün müótüdü Rrom pampükü gazirrdi akó
pam amkalde, wa oya we irruanórr, Zu pamkolpama noanbókamóm
ato kwarilürr. A Yesun ma pamkolpamab tangdó we ingrinürr tibiób
ubi alakónóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zon 19:17-27)

26 Gazirr pama Yesun nóma idódnóp, kwat-kwat Saemonón amigóp,
Saerrin wirri basirrdügab pam, Zerrusalem wirri basirrdüzan ban-
grilürr madmad kabedógab. Oya tupodó krros we emngyelóp,
ódódóm Yesun solkwat.
27 Wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Yesun solkwat. Abün kola
yón gyaur akó yón amto kwarilürr oyabókamde.
28 Yesu tübyalüngürr, da we nilóp wagó, “Zerrusalem kol! Kürü yón
amtogu, a e wa yabiób akó yabiób olmal yón bamtolam.
29 Zitülkus módóga, sab tonarra tame, pamkolpama sab nóma
bóktanórre wagó, ‘Bagürwóm idipako, aroam kol nidipko, olmal
basen-koke kol nidipko, akó kokean nidi ngóm bómyanónóp!’
30 Ene tonarrdó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda
wagó,
“ ‘Pamkolpama sab wirri pododó bóktórre wagó, “Kibüka tóbalók,”
akó kari pododó wagó, “Kibü ngatloam!” ’‡
31 Da módóga, pamkolpama ne kazan arról nugup kle-kle nóma
yangórre inzan tonarre, sab laróga tómbapóne darrü nugupa mólóg
nóma baine?”§
32 Gazirr pama nis kolae elklaza tómbapón pampükü we nüdüdóp,
ibü büdülümpükü amkalóm Yesukü.
33 I nóma babzilürr darrü pokodó, ngi “Singül Kak”,* ola oya krrosdó
we emngyelóp ene kolae tómbapón pam nispükü, darrü oya tutul
kwata, darrü oya banól kwata.
34 Yesu we bóktanórr wagó, “Ba, ibü kolae tonarr norrgonónóm,
zitülkus i umul kokeako i ne kla tónggapóndako.”
Módóga, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr pam
basenóm wagó, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan
kwata i oya mórrkenyórr we arrgrrütóp.
35 Pamkolpama bórrangórrón ola ngabkan kwarilürr. Akó Zu
singüldü pama Yesun tiz yangónónóp, bóktande wagó, “Wa ngibürr
zid bain yarilürr, a wa ma kya tóba kóbó ki zid byó, wa ne ene Kerriso
nómade, God noan ipadórr!”

---

‡ **23:30** Pamkolpama ugórr ene poko bóktan kwarile, zitülkus ene wirri azid aeng tonarr kwarile akó ibü ubi kwarile nurrbarinüm. **23:30** Oseya 10:8; Okaka Amzazirrün Kla 6:16

§ **23:31** Ini bóktanan küp módóga: Arról nugupa Yesunbóka apónda, darrpanan kolae tonarr koke nótó tónggapónórr. Büdül bairrün nugupa kolae tonarr tómbapón kolpambóka apónda. Zitülkus pamkolpama Yesun kle-kle yangónóp, kolae tonarr-koke yarilürr, i kolae tonarrpükü kolpam wirrianbóka kle-kle nangónórre.

* **23:33** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kak* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. **23:34** Wórr Peba 22:18 **23:35** Wórr Peba 22:7

36 Oya gazirr pama ta we tiz yangónónóp: i togobórr oyaka, da oya
muran waen we ekyenóp.
37 Da i we bóktónóp wagó, “Ma ne Zu isab King nómadóla, da moba
kóbó zid bai!”
38 Oya sisingül wialómórrón nugup pósek amngyelórrón yarilürr.
Igó wialómórrón wagó, “Ini Zu pamkolpamab Kinge.”
39 Darrü ne kolae tonarr tómbapón pam emngyelóp krrosdó, Yesun
we kle-kle yalórr wagó, “Ia ma ene Kerriso kokela? Moba akó kibü
kóbó zid tinünüm!”
40 A darrüpa oya we agórr wagó, “Ia ma Godón koke gum
angóndóla? Ma ta wazan büdül apaddóla!
41 Mi ne kolaean darrem apadódamli, mi ta gaodó apadódamli,
zitülkus mibü mibiób kolae tonarra tine. A ini pama darrü kolae
kokean tónggapónórr.”
42 Da módóga, ene pama we bóktanórr wagó, “Yesu, ma King
ngi nóma bateno moba Balngomól Bwóbdü, sab kürü gyagüpi
kümanikke!”
43 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka marü amkoman
poko ayaldóla; errkya ma kubó kankü namulo Godón Agurr Apapdó.”†

Yesu Nurrótókórr
(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zon 19:28-30)

44-45 Ene tonarrdó ugón abüs singülküp yarilürr, da abüsan zyóna
piküp bainürr akó tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd
abüs küp ngarkwatóm wamórr; akó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kugupidü
ne wirri adrratórrón mórrkenyórra‡ olean yarilürr, tebe aodó nis ór
we bangónórr.
46 Yesu wirri gyagüpi we górrganórr wagó, “Ba, ka kólba samu marü
tangdó angrindóla!” Wa inzan nóma bóktanórr, wa tóba dómdóm
ngón we semanórr, da nurrótókórr.
47 Ene Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama nóma esenórr
ne tonarra tómbapónórr, Godón we yagürürr, da we bóktanórr wagó,
“Amkoman, ini wata ⌊dümdüm tonarr⌋ pam yarilürr!”
48 Blamana nidi kwób bazelórr ene tonarr ilküpi asenóm, i nóma
nósenóp ne tonarra tómbapónónóp, i bakonórr tibiób müót basirrdü.
I dakla gyaurme tibiób dalgüp we bólkal kwarilürr.
49 Blamana Yesunbóka umul nidi kwarilürr, akó ene kolpükü, oya
Galiligab ne kola mamoanónóp, barrkyanan kan bórranglórr, da
blaman kla nósenónóp.

Yesun Gapókdó Ingrinürr
(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zon 19:38-42)

50-51 Ugón ola darrü pam asi yarilürr, ngi Zosep, Arrimatia wirri
basirrdügab, Zudia prrobins kugupidü. Wa morroal akó dümdüm
pam yarilürr. Wa ene Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Wa

---

23:36 Wórr Peba 69:21 † **23:43** *Godón Agurr Apap*, Mórrke-mórrke módóga: *paradise.*
‡ **23:44-45** Ene *wirri adrratórrón mórrkenyórr* Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrirrün yarilürr (Mórrke-mórrke módóga: *Most Holy Place* ó *Holy of Holies*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. (Bazeb Tonarr 13:10; Lebitikus 16:2; Ibrru Pamkolpam 9:7) **23:44-45** Bazeb Tonarr 26:31-33
23:46 Wórr Peba 31:5 **23:49** Luk 8:2-3

darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, a wa koke
abinürr ibü bóktan akó tórrmendó Yesun amkalóm.
52 Wa Paelatka we wamórr, da Yesun büdül bübüm we yatorr.
53 We wamórr Yesun büb krrosdógabi alkumilüm. Da we er-
rgótanórr wirri darrem baeb mórrkenyórri, olgabi ma ingülküpdü
alüngürrün gapókdó we ingrinürr, we klamdó darrü olom ngaen koke
ne ingrinóp.
54 Ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr§ yarilürr, zitülkus
⌊Sabada⌋ bókyan kari poko yarilürr.
55 Ne kola togoblórr Yesukü Galiligab, Zosepka we zutalórr, da
esenóp ene gapók akó Yesun büb ia ingrinóp.
56 Ene kakóm, i we bakonórr ama müót basirrdü, da i morroal ilang
elklaza akó büb balóp idi we tómbapónóp.*
A i ma Sabad ngürrdü ngón bagónórr gida bóktan poko ngark-
watódó.

24

Yesun Büdüldügab Irsümülürr
(Metyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zon 20:1-10)

1 Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, ene kola ne mor-
roal ilang elklaza tómbapónóp, we imarruóp ene gapókdó.
2 I ene ingülküp anerrón emrrónóp gapók mamtaedógab.
3 A i nóma barrbünürr, i Lod Yesun büb koke esenóp.
4 Izan gyagüpi tótók kwarilürr inikwata, büzyón-babul ibüka
ama nis pam nisa trramngórri, ilküp akon ongang bapón
mórrkenyórrpükü.
5 Tibiób gumdi wakósingül nümgünóp, singül we tüp elókóp. Da
ene pama ibüka we bóktarri wagó, “E arról pam iade amkündakla
büdül pamkolpam negako?
6 Wa aini babula, oya ma büdüldügab kuri irsümüle. Ia yabü koke
ngambangólda, wa yabü ne poko nüzazilóp wa yenkü Galilim nóma
yarilürr?
7 Wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab
kolae tonarr isab tangdó küngrirre, kómngyerre krrosdó, akó aüd
ngim ngürrdü God sab kürü kürsümüle.’ ”
8 Módóga, oya bóktana we ngambangólórr.
9-10 Ene kol idi koralórr: Merri Magdalin, Zoana, Merri, Zeimsün
aip nótó warilürr, akó inkü ngibürr kol nidi koralórr. Nóma bakolórr
gapókdógab, i blaman ini poko we nüzazilóp ene 11 ⌊apostoldó⌋ akó
ngibürr ola nidi koralórr.
11 A i ma ene kol amkoman koke nangunóp, zitülkus ibü bóktan
ibüka wata küp-koke yarilürr.
12 A Pita we bupadórr, da we busorr gapókdó; nóma arrngürrürr
gapókdó, wa wata ene mórrkenyórr pokoan nósenóp, Yesun ne

§ **23:54** *Sabadankü elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. * **23:56** Zu pamkolpamab bókam tumtum yarilürr morroal ilang oel amasóm büdül bübdü, kolae ilang arrzümülgum. **23:56** Bazeb Tonarr 20:10; Duterronomi 5:14 * **24:1** *Udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr. **24:6** Metyu 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33

mórrkenyórr poko-e errgótónóp. Da we alkomólórr gübarirr aengkü akó gyagüpi amaikkü, ne pokoa tómbapónórr.†

Yesu Nis Mamoan Olom Nispükü Basenórr, Ema-us Basirrdü Tótók Kwatódó
(Mak 16:12-13)

13 Ene dadan ngürrdü, Yesun nis mamoan olom nisa darrü basirrdü
tótók namülnürri, ngi Ema-us, aprrapórr 11 kilomita ngarkwat
Zerrusalem wirri basirrdügab.
14 I igó poko apónkü aurrnürri, blaman ne pokoa tómbapón
koralórr.
15 I ene pokozan ikik namülnürri, Yesu ibü ugón ngorram tyónürr.
Inkü we tótók yarilürr.
16 A God ma ibü nóleanórr oya amzyatgum.
17 Yesu ibü we nümtinürr wagó, “Ia e laróbóka apóndamli e inizan
tótókdamli?”
Ibü tótóka we piküp bainürr, gyaur obzeke.
18 Darrü nótó yarilürr, ngi Kleopas, Yesun we imtinürr wagó, “Ia
wata mogob pam dama mató namüla Zerrusalemóm, umul-kók ini
tonarr, ola laró pokoa tómbapónórr ini tonarrdó?”
19 We imtinürr wagó, “Laró pokoa tómbapónórr?”
I bóktan we yalkomórri wagó, “Yesunkwata, Nazarretgab! Wa
prropet yarilürr, wirri tomkompükü bóktande akó tórrmende, Godón
akó blaman pamkolpamab obzek kwata.
20 Wirri prrist akó mibü singüldü pama oya ipüdóp, da we nókyenóp
ama Rrom wirri pam oya büdüldü angrinüm. Da we emngyelóp
krrosdó.
21 A ki ma nae aman kwarilnürrü wa nótóke, sab Isrrael pamkolpam
wató ⌊aurdü amóne⌋! Ó ene tumum, ini ma aüd ngim ngürr yarile ene
pokoa tómbapónóm.
22 Akó ene tumum, ngibürr kola kibü gübarirr aengan ngisitinóp. I
irrbianande gapókdó ogobe,
23 a darrü büb ta koke eserre! I togobe, kibü tüzazirre wagó, anerrua
ibüka okaka tübini. Ibü idi nüzazirre wagó, Yesu arróla!
24 Olgabi kibü ngibürr gómdamala gapókdó we ogobe, da gapók
wata enezan yaril kolazan bóktórre, a oya ma koke eserre.”
25 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E amkoman gonggoanakla!
E zaorrónakla amkoman bangunüm, prropeta blaman ne poko
bóktónóp!
26 Ia ene ⌊Kerriso⌋ ini elklazabme koke ki azid aenge, akó tóba ⌊wirri
kómal zyóndü⌋ bangrine?”
27 Da wa ibüka we müsirrga yónürr Godón Wibalómórrón Bóktana
ne poko bóktan yarilürr oyakwata. Wa Mosesón Pebadó‡ bókyanórr,
da olgabi ama blaman Prropetab Pebadó.
28 I basirrzan ngorram ain kwarilürr i nóla tótók kwarilürr, Yesu
ama wata tótók yarilürr wamaka wa darrü bwóbdü tótókdase;

† **24:12** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang poko 12 babula. ‡ **24:27** Mosesón ne pebako, ini 5 pebako Ngaep Bukdü: Bwób Zitül, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi.

29 a i oya wirri arüngi we yatorri wagó, “Kibüka ala burrmat,
zitülkus irrüba amzik kari pokoa.” Da wa inkü müótüdü we
bangrinürr ibüka burrmatóm.
30 Wa inkü alom nóma mórran-mórran bainürr, wa brred ipadórr,
Godón eso ekyanórr. Syórr yangónórr, da ibü we nüliónürr.
31 Ibü ilküpapükü we tomgolóp wagó, ini amkoman Yesu-e! I nóma
emzyatórri, wa we kolaebóka bainürr.
32 I darrem-darrem tibiób we bamtirri wagó, “Ia mibü moboküpdü
bagürwóma koke bangrine,§ wa minkü kwatódó nóma ikik yaril,
akó Godón Wibalómórrón Bóktan nóma amgol yaril kibüka? Wata
amkoman.”
33 I bupadürri, büsai olgabi ama Zerrusalem we alkomórri. Ola i
Yesun 11 apostol we nómrrónóp ngibürr kolpampükü darrpan pokodó.
34 Ene apostola ibüka bóktónóp wagó, “Wata amkoman! Lodón kuri
irsümüle büdüldügab! Saemon Pitaka ta okaka tübine!”
35 Módóga, ene nisa ibüka we adrratrri ne pokoa tómbapónórr
kwatódó, akó i Yesun ia emzyatórri wa brred nóma syórr yangónórr.

Yesu Tóba Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

36 I enezan ikik koralórr inikwata, Yesu tüób ugón ibü aodó we
trramngólórr. Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki
yarilün.”*
37 I barrkürrürr akó guma yazebórr, zitülkus ibü gyagüpitótók igó
yarilürr, wamaka i mórrke asendako.
38 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “E ia gum iadeakla? Akó e ninis
gyagüpitótók iadeakla kürükwata?
39 Kürü tang a wapór kóbó ngabkónam. Ini amkoman kótókla, ka
mórrke kokela. Kóbó kamurram, da e kubó esenane; büdül mórrkean
murr a kus babulako, e enezan asendakla kürü ma asinko.”
40 Wa ini bóktan nóma elakónórr, wa tóba tang nis akó wapór nis
we nómtyenóp.
41 Zitülkus ibü bagür asi yarilürr akó i gübarirr aengóp, i nabe
amkoman angunüm kain koralórr. Wa ibü we nümtinóp wagó, “Ia
yabü aini darrü kla asine alom?”
42 I oya aungürrün wapi murr poko we ekyenóp,
43 da wa ipadórr, we elóngórr ibü obzek kwata.
44 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Ene ka yabü ini poko nilarre, ka
yenkü nóma namülnürrü: kürükwata blaman ne kla wibalómórrónko
Mosesón Gida Bukdü, Prropetab Pebadó, akó Wórr Pebadó, amkoman
ki tómbapónónóm Godón bóktan küppükü ainüm.”
45 Da wa ibü gyagüpitótók we tapanukuóp Godón Wibalómórrón
Bóktanan [küp amzyatóm].
46 Wa ibü we nilóp wagó, “Godón Wibalómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó, sab ene Kerriso azid aenge akó büdüldügab sab
türsümüle aüd ngim ngürrdü.

---

§ **24:32** *“Ia mibü moboküpdü bagürwóma koke bangrine, ...”*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *“Ia mibü moboküpa urazan koke baebli, ...”* * **24:36** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini poko babula: Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”

47 Pamkolpama sab ini bóktan amgolnórre Kerrison ngidü, ini
tüpan blaman bwób-bwób pamkolpamdó: sab God ibü kolae tonarr
norrgorre, Godka nidi tübyalüngórre tibiób kolae tonarrdógabi. Ini
pokoa sab Zerrusalemóm bókyene.
48 E yabiób ilküpi ne kla nósenarre akó yabiób güblange ne kla
barrkrrurrü, e sab ngibürr pamkolpamdó büdrrat kwarilünke.
49 Tübarrkrru, ka küób sab yabüka zirrsapono, kürü Aba ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ ne klamóm nókyenóp. A e sab ini wirri basirrdü akyan
kwarilünke, kókó kwitümgabi arünga sab tupe yabüka.”

God Yesun Sipadórr Kwitüdü
(Mak 16:19-20; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

50 Ene kakóm, Yesu ibü Zerrusalem wirri basirrdügab we nol-
ngomólóp, tai kókó Betani basirr minggüpanan. Wa tóba tang kwit
nyónürr, da ibü bles we ninóp.
51 Wa ibüzan bles bain yarilürr, wa ibü we bimgatórr, da God oya
we sipadórr kwitüdü.
52 Da oya we yagürnóp. Olgabi i we bakonórr Zerrusalem wirri
bagürwómpükü.
53 I wata blaman ngürrzan ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ koralórr Godón
agürüm.

Lukün Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata
Zon
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Zon wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr. Wa tóba ngi kokean ngiblianda, a wa tóba inzan ngiblianda wagó, "*Yesun [moboküpdü ubi] neanka yarilürr*," (13:23) zitülkus wa Yesun moboküpdü gódam yarilürr.

Ini Zonón peba Yesun okaka amzazilda wagó, wa Godón Bóktane, nótó "*pamakanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben yarilürr*" (1:14). Ini Morroal Bóktan peba wialómórr ugósüm oya peba atang pamkolpama ki amkoman yangurre wagó, Yesu wa Godón Olome, Zidbain Olom, Godón [alkamül-koke bóktan] ngarkwatódó. Akó ibü sab [ngarkwat-koke arról] asi yarile ibü amkoman bangunanme (20:31).

Ini peban ngaen-gógópan pokoa darrpan-darrpan [arüng tonarrankwata] bóktanda. Ini arüng tonarra amtyandako, Yesu Godón Olome, Zidbain Olom, Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó. Darrü pokoa bóktanda wagó, ngibürr pamkolpama Yesun mamoan pamkolpamóm bainóp, ngibürra ma dakla oyaka bóka bamgün kwarilürr akó aibóka bangón kwarilürr Yesun amkoman angunüm. Sapta 13-17 igó poko wialómórróna, Yesu ne poko bóktan yarilürr tóba umulbain olmaldó dómdóm irrüb, oya ne irrüb amigóp. Dómdóm pokoa Yesun büdülankwata bóktanda, tóba arsümülankwata bóktanda, akó bóktanda wagó, wa ene kakóm, ia pupo bainürr tóba umulbain olmaldó.

Darrü wirri kla ini pebadó módóga: God ngarkwat-koke arról akyanda Yesu Kerrisokama ibüka, nidi amkoman angundako wagó, Yesu wa kwata Godka, amkoman bóktana, akó arróla.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Bóktan Opora pamakanóm bainürr *1:1-8*
B. Zon Baptaes Bain Paman akó Yesun ngaen-gógópan umulbain olmal *1:9-51*
C. Yesun zaget panzedó *2:1–12:50*
D. Yesun dómdóm ngürrako Zerrusalemóm akó minggüpanan basirrdü *13:1–17:26*
E. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *18:1–19:42*
F. God Yesun irsümülürr büdüldügab akó Yesu pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó *20:1-31*
G. Yesu akó pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó Galili prrobinsdü *21:1-25*

Bóktan Opora Pamakanóm Bainürr

1 Ngaen bwób zitüldü, wata Bóktan Opor yarilürr, God tüp a pülpül solodó tónzapónórr. Bóktan Opor Godka asi yarilürr, akó wa tüób God yarilürr.

2 Wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldü Godkü.

3 God blaman kla Bóktan Opordóma tómbapónórr. Wa ne babul nóma ki yaril, darrü klama kokean ki tómbapóne.

4 Wa arról zitülkus yarilürr, akó ene arról, zyón yarilürr pamkol-
pamabkü.
5 Zyóna tümündü ongang bapónda. A tümüna ene zyón kokean
emzyatórr.*
6 Da darrü pama tamórr, God noan zirrsapónórr, ngi Zon.
7 Ene oloma tamórr pamkolpamdó büdrratóm ene zyónankwata. I
blamana ki barrkrrue, igósüm zyón amkoman ki yangurre.
8 Zon tüób zyón koke yarilürr, a wa zyónankwata büzazilüm tamórr.
9 Ene amkoman zyón, blaman pamkolpam zyón nótó aliónda, wa
tüpdü tótókda.
10 Bóktan Opor ini tüpdü asi yarilürr. Ini tüpa oyakama
tómbapónórr, a ini tüpa ma oya kokean emzyatórr.
11 Wa tóba bwóbdü tamórr: a tóbanan pamkolpama ma oya koke
ipüdóp.
12 A oya nidi ipüdóp akó amkoman yangunóp, da wa ibü dümdüm
nókyenóp Godón simanal akó ópal olmalóm bainüm.
13 I Godón olmalóm pamakan óedógab akó ubidügab koke bainóp,
pam a kol olmalzan basendamli. A i Godón tóba ubi ngarkwatódó
tóbabótórr.
14 Bóktan Opora pamakanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben
yarilürr. Mi oya ⌊wirri kómal zyón⌋ esenóp, Aba tóba darrpanan
moboküpdü Olom ne kla ekyanórr. Oya ⌊gail tonarr⌋ akó amkoman
bóktan kari koke namülnürri.
15 Zon oyakwata adrrat yarilürr. Wa wirri arüngi igó bóktanórr
pamkolpamdó wagó, “Ene olom módóga, ka noanbóka apón
namülnürrü wagó, ‘Kürü solkwat sab nótó tame, kürükagabi kari
kokea, zitülkus wa ngaen-gógópan amtómólórrón pama, a kótó
koke.’ ”
16 Oya ngarkwat-koke gail tonarr asine, da wa mibü blaman
bobarrzan metat gail tonarr we aliónda.
17 God Moseskama gida nókyenóp.† A gail tonarr akó amkoman
bóktana wa Yesu Kerrisokama turrürri.
18 Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi, wata tóba darrpanan
olom Yesu. Wa tüób Gode, akó wa Aban nólgópdóma; mibü
Godónbóka wata umul-umulan ngitititinóp.

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Zu wirri ngi pama Zerrusalem wirri basirrdügab ngibürr ⌊prrist⌋
akó Libae‡ zitül pam zirrnapónóp Zonka, oya amtinüm wagó, “Ia ma
nótókla?”
20 Wa kokean bangónórr ibüka bóktan alkomólóm; wa ibüka
panzeana pupo bainürr wagó, “Ka ene ⌊Kerriso⌋ kokela.”
21 I akó imtinóp wagó, “Da ia ma nótókla? Da ma ia Ilaeza?”
Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Ilaeza kokela.”

---

* **1:5** Aprrapórr ini bóktanan darrü küp módóga: *A tümüna ene zyón kokean itamünürr.*
† **1:17** God Moseskama ne gida nókyenóp, da ini pebadómako: Bwób Zitül, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. ‡ **1:19** *Libae* darrü zitül yarilürr Isrraelóm. Ene zitülan pam ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müótüdü zaget elklaza ngabkan akó ⌊altadó⌋ ne kla amsel koralórr.

I akó oya imtinóp wagó, “Da ma ia ene ⌊Prropetla⌋?”§
Zon bóktan yalkomólórr wagó, “Koke.”
22 Da i oya akó imtinóp wagó, “Ma ia nótókla? Ki kubó ene küp
bóktan yalkomórre kibü nidi zirrtapórre. Ma mobabóka ia namulo?”
23 Zon ibüka bóktan poko yalkomólórr, prropet Aesaya ne poko
bóktanórr wagó,
“Ka módógla, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nótó taegwarrdóla wagó,
‘Kwat dümdüm alótam ⌊Lodón⌋ tótókóm.’ ”
24 ⌊Parrisia⌋ ngibürr pam zirrnapónóp tibiób aodógab.
25 Ene pama Zonón imtinóp wagó, “Da ma ne ene Kerriso o Ilaeza
o ene Prropet koke nóma namulo, ma wa pamkolpam iade ⌊baptaes
baindóla⌋?”
26 Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka nae-e baptaes baindóla,
a yabü aodó darrüpa we zamngólda, e umul kokeakla ene nótóke.
27 Wa kürü solkwat tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó
bamel kla sye agom.”*
28 Ini tórrmen tulmila Betanim† tómbapónóp, Zodan tobarr dakla
dorrodó, abüsa nólgabi banikda. Zon pamkolpam ene we baptaes bain
yarilürr.

Godón ⌊Sip⌋ Kupo

29 Darrü ngürr Zon Yesun tóbaka tótókde esenórr, da bóktanórr
wagó, “Ngakónam, Godón Sip Kupo‡! Ini tüpan kolae tonarr sab wató
amóne.
30 Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürrü wagó, ‘Kürü
solkwat pama tótókda. Wa kürükagabi kari kokea, zitülkus wa ngaen-
gógópan amtómólórrón pama, a kótó koke.’
31 Ngaen-gógópan ka ta oyabóka umul-kók namülnürrü, wa tai
nótóke. Ka wa nae-e baptaes bainüm tamórró, we zitülkusdü, Isrrael
pamkolpam oyakwata umul-umulan ngibtanóm!”
32 Zon ibüka bóktanórr wa ne kla esenórr wagó, “Ka Godón Samu
eserró kwitümgabi abindi, oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli,
da metat we bainürr.
33 Ka tai ugón oyabóka umul-kók namülnürrü igó, wa tai nótó
yarilürr, a God, kürü nótó zirrkapónórr nae-e baptaes bainüm,
kürübóka wagó, ‘Godón Samua sab kwitümgabi tame. Ngón
ngagónóm noaka tómngyele, da ene olom módóga: Godón Samu-i
baptaes bain pam.’
34 Ka eserró ene pokoa nóma tómbapónórr, da ka wa igó namulo,
wa Godón Olome.”

Yesun Ngaen-gógópan Umulbain Olmal

35 Darrü ngürr Zon wata tóba nis umulbain olom nispükü zamngól
yarilürr dadan pokodó, Zodan tobarr kabedó.

---

§ **1:21** ⌊Zu pamkolpama⌋ igó gyagüpitótók kwarilürr: ini tüpan ngyaben tonarra sab nóma blakónóm kain yarile, darrü wirri Prropeta tame Godón bóktan büdrratóm pamkolpamdó.

1:21 Duterronomi 18:15, 18; Malakae 4:5 **1:23** Aesaya 40:3 * **1:27** Ini bóktanan küp módóga: *Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.”* † **1:28** Ini Betani aprrapórr Zodan tobarrdó darrü bwób ngi yarilürr. Darrü Betani ma wirri basirr yarilürr, Zerrusalem minggüpanan, Merri, Marrta, akó Lazarrus ne ngyaben kwarilürr (11:1). ‡ **1:29** Zon Yesun sip kupobóka igósidi ngilianda, oya sab krrosdó emngyerre pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm.

36 Wa Yesun esenórr, ibü nóma nórrgrratlórr, da bóktanórr wagó,
“Ngankónam, ene Godón Sip Kupo!”
37 Da umulbain olom nisa oya arrkrrurri wa nóma bóktanórr ene
poko, da Yesuka we akyarri.
38 Yesu kakóm tübyalüngürr, ibü nósenórr oya mamoande. Wa ibü
nümtinürr wagó, “E ia laró amkündamli?”
I oyaka bóktan yalkomórri wagó, “Rrabi, ma ia nubó ngyabendóla?”
(Rrabi, oya küp módóga: Umulbain Pam.)
39 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Turram asenóm.” Simam
abüs küp ugón tokomdó yarilürr, da i we ogobórr. Wa ibü nómtyenóp
wa ne ngyaben yarilürr. Ene ngürr poko usakü we amanikóp.
40 Ene olom darrü Endrru yarilürr, Saemon Pitan§ narezoret, Zonón
bóktan nidi arrkrrurri akó Yesuka nidi akyarri.
41 Dümdüman ene kakóm, Endrru tóba narezoret we esenórr,
Saemonón, da oya we izazilürr wagó, “Ki ene Mesayan kuri eserre!”
(Mesaya, oya küp módóga: ⌊Kerriso⌋.)
42 Da wa Saemonón Yesuka we idódürr.
Yesu oya nóma esenórr, oyabóka wagó, “Marü ngi Saemone, Zonón
olom. Da marü sab ngimlianórre Sipasbóka.” (Sipas akó Pita, ibü küp
darrpan módóga: ingülküp.)

Yesu, Pilip akó Natana-el, Ibü Nginaunürr

43 Darrü ngürr Yesu Galili prrobinsdü tótókóm gyagüpitótók esenórr.
Da i Pilipdi nóma baserri, oyabóka wagó, “Kürüka tókya!”
44 Pilip Betsaeda wirri basirr pam yarilürr. Endrru akó Pita ta we
basirr pam nis namülnürri.
45 Pilip Natana-eldi baserri, da oya izazilürr wagó, “Ki ene pam kuri
eserre, Moses noanbóka wialómórr Gida Pebadó, akó ngaen prropeta
ta noanbóka wialómóp. Wa Yesue, Zosepón olom, Nazarret wirri
basirr olom!”
46 Natana-el oya imtinürr wagó, “Ia darrü morroal klama sab tame
Nazarret basirrdügabi?”
Pilip oyabóka wagó, “Da yao, asenóm tam!”
47 Yesu Natana-elón nóma esenórr tóbaka tótókde, oyakwata
bóktanórr wagó, “Ngakónam, amkoman Isrrael pam yóni! Oyaka
obae tiz babulana!”
48 Natana-el Yesunbóka wagó, “Ma kürübóka ia umulbaina?”
Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Pilip marü solodó ngimaune,
a ka wa marü ngaen-gógópan móserró, ene ⌊pig⌋ nugup murrdü
mórrande.”
49 Natana-el Yesunbóka wagó, “Umulbain Pam, ma Godón Olomla!
Ma Isrrael pamkolpamab Kingla!”
50 Yesu wagó, “Da ia ma kürü amkoman kuri kanguna, zitülkus ka
marü igó mila, ka marü móserró ene pig nugup murrdü mórrande?
Ini wa kari-kari yaril, a ma sab wirrian tórrmen tulmil nósenónómo!”
51 Akó wa ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla:
e sab pülpül esenane tapabakudi, akó Godón ⌊anerru⌋ nósenane

§ **1:40** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp*.

kwitüm angürdi akó tüpdü abindi kürü bübana, Pamkolpamab Olom nótókla!”*

2

Keinanóm Kol Amióg Tóre

1 Nis ngürr kakóm, Keina basirrdü kol amióg tóre yarilürr, Galili
Prrobinsdü. Yesun aip ola warilürr.
2 Yesun tóba umulbain olmalpükü ta ngisaunóp ene kol amióg
tóredó tótókóm.
3 Waena nóma blakónórr, Yesun aipa oyabóka wagó, “Ibü waena
kuri blakóne.”
4 Yesu aipbóka wagó, “Kürü aip,* gyaurka, ma kürü iade dayóndóla
ini müpdü? Kürü panzedó zaget ngarkwat koke kuri semrróne.”
5 Yesun aipa ene tóredó zaget pam nilóp wagó, “Kubó e
tónggapónamke, wa yabü ne kla tólbaelóm nilórre!”
6 Ene pokodó, 6 ingülküpi tólbaelórrón wirri nae bele asi kwarilürr.
Blaman darrpan-darrpan beledó kókó 80 lita ama 120 lita ngarkwat
arrngamdako. ⌊Zu pamkolpamab⌋ gida ngarkwatódó, ma kubó ene
nae-e tang a wapór bagulo, solodó tórem igósidi wamo. Akó alo
bamngul kla bagulümpükü orrngamlórr ene nae. We zitülkusdü, ene
bele we igósidi irrbünóp.
7 Yesu ene zaget pam nilóp wagó, “Ini bele nae-e blaman ugó
bórrngómam.” I nórrngómóp kókó ibdü. 8 Da wa akó ibü nilóp wagó,
“Errkyadan nae sokol ugó itam darrü beledógab. Kubó idüdamke tóre
ne pama alngomólda.” Da i ene nae we idüdóp oyaka.
9 Ene naea ugón waenóm bümzazilürr. Tóre alngomól pama
ene waen nóma apókórr, wa darrü umul babul yarilürr ene waen
nubógabi sidüdrre. Ene nae ne zaget pama itóp, wata umul idi
kwarilürr. Da tóre alngomól pama, kol nótó zumige, oya ngyaunürr.
10 Oyabóka wagó, “Bobarr tóredó waen nidi alióndako, i ngaen-
gógópan morroal waen alióndako. Pamkolpama barrkyananbóka
nóma enórre, ene kakóm, i akó popa waen alióndako. A ma wa
morroalan waen irrmatnórró ngarkwat kókó ta errkya!”
11 Yesu tóba ini ngaen-gógópan ⌊wirri tulmil⌋ we tólaelórr Godón
arüng pupainüm, Keina basirrdü, Galili Prrobinsdü. Wa tóba ⌊wirri
kómal zyón⌋ we okaka imzazilürr. Oya umulbain olmala amkoman we
yangunóp.
12 Ene kakóm, Yesu, tóba aip, simanal zoretal, akó umulbain
olmalpükü we wamórr Kaperrna-um wirri basirrdü. Ngibürr ngürr
ola amanórr.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ Kal Akólórrón Pul Basirrdü
(Metyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ minggüpanan nóma yarilürr, Yesu Zer-
rusalem wirri basirrdü igósidi wamórr.

---

* **1:51** Ini Yesun bóktanan küp módóga: Yesu wa batazana, kasilüm tüpdügab ama pülpüldü, akó pülpüldügab ama tüp. Wa pam a God, ibü aodóma. **1:51** Bwób Zitül 28:12 * **2:4** *kürü aip*: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *kol*. Gizrra bóktane ma morroal kokea aip inzan ngilian, da *aip*bóka igósidi wialómórróna. **2:12** Metyu 4:13 **2:13** Bazeb Tonarr 12:1-27

14 Ola Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wa kolpam
nósenóp, ⌊kau⌋, ⌊sip⌋, akó nurre póyae nidi sel bain, akó mogob
pamkolpamab mani nidi sensi bangón† kwarilürr, tibiób tógaldó
mórrande.
15 Da Yesu müsamüszan kla tólaelórr sye poko-e, da wa ene kau
a sip akó ola nidi kwarilürr, ibü kolabütan yarilürr ⌊Godón Gyabi
Müótüdügab⌋. Mani nidi sensi bangón kwarilürr, ibü tógalpükü ta
okaka izazilürr. Wa mani küp popa arngenórr.
16 Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü arüng bóktan nókyenóp
wagó, “Ini elklaza algabi ugó yusam! Kürü Aban müót myamem
elklaza bumióg bwóbüm ain-gu!”
17 Da oya umulbain olmalab ngambangólórr Godón Wialómórrón
Bóktana ne poko bóktanda wagó, “Kürü bübdü urazan baebda marü
müótan morroalóm.”‡
18 Zu wirri ngi pama Yesun imtinóp wagó, “Ma ia nadü wirri tulmil
tónggapono Godón arüng pupainüm kibü asenóm igó, marü ene
dümdüm asine inzan kla tómbapónóm?”
19 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ini Godón Gyabi Müót
ilgütam! Aüd ngürr kugupidü ka akó sab elo.”
20 I Yesuka bóktónóp wagó, “Kibü 46 pail yazebórr ini Godón Gyabi
Müót aelóm! Ia ma akó amkoman aüd ngürr kugupidü elo?”
21 Yesu wa ne Godón Gyabi Müótbóka apón yarilürr, wa tóba büb
okaka imzazilürr.
22 Yesun büdüldügab solkwat nóma irsümülürr, oya umulbain
olmalab ugón ngambangólórr wagó, wa ini poko bóktanórr, da i
blamana Godón Wibalómórrón Bóktan amkoman yangunóp, akó Yesu
ne poko bóktanórr.

Yesu Umula Pamkolpamab Moboküpdü Ne Klame

23 Yesu Zerrusalem wirri basirrdüzan yarilürr ene Büdül Kórzyón
Tóredó, abün pamkolpama oya amkoman yangunónóp, oya wirri
tulmil nóma nósenónóp wa ne kla tómbapón yarilürr Godón arüng
okaka amzazilüm.
24 Yesu ibü taiwan amkoman koke nangunóp, zitülkus wa blaman
ene pamkolpambóka umul yarilürr.
25 Wa pam koke ki yamküne oya umul-umulan ngitanóm pamkol-
pamabkwata, zitülkus wa umul yarilürr ibü moboküpdü ne kla
koralórr.

3

Yesu akó Nikodimus

1 Ola darrü Zu pamkolpam balngomól pam asi yarilürr, ngi
Nikodimus. Wa tüób Parrisi yarilürr.
2 Darrü irrüb, wa Yesuka wamórr. Oyabóka wagó, “Rrabi, ki
umulakla ma umulbain pamla, ma Godkagabi tamórró. Darrü pama
inzan ⌊wirri tulmil⌋ kokean okaka imzazile Godón arüng pupainüm,
mazan tómbapóndóla, ngarkwat kókó ta God oyaka asi yarile.”

---

† **2:14** *mani sensi bangón*: Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr.

‡ **2:17** ⌊Mesaya⌋ ini bóktan opor Abdó bóktanda *Wórr Peba*dó. **2:17** Wórr Peba 69:9

3 Yesu oyabóka wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü
pam gaodó kokea asenóm God ne balngomólda Kingzan,* ngarkwat
kókó wa akó tómtómóle nis ngim.”†
4 Nikodimus oyabóka wagó, “Dódórr bairrün pama akó ia
tómtómóle? Wa ia gaodóma aipan bikómdü akó alkomólóm, nis ngim
amtómólóm?”
5 Yesu oyabóka wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü
pam gaodó kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm, ngarkwat
kókó wa naedógab‡ akó Godón Samudügab tómtómóle.
6 Bübankwata pama pamdógab amtómólda; Godón Samudügab
nótó amtómólda, oya igósidi Godón Samua alngomólda.
7 Ma wa gübarirr aenggu, zitülkus ka marü igó mila, e akó tóbaboto
nis ngim.
8 Wóra busodase oya ubi nubó busoma. Ma bubukwóm arrkrrudóla,
a ma wa umul-kókla wa nólgabi tótókda ó wa nubó busodase.
Ma gaodó kokela wór alngomólóm. Da ene inzana ibüka, Godón
Samudügabi nidi babótódako.”
9 Nikodimus oyabóka wagó, “Ini klama ia nadü tulmili
tómbapórre?”
10 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma wa Isrrael pamkolpamab
wirri umulbain pamla, a ma wa umul-kók iadela?
11 Ka wa marü amkoman poko ayaldóla: ki we klambóka ikikdakla,
ki umul ne klamakla, akó we kla pupo baindakla ki ne kla nósenóp,
da e blamana kibü bóktan apadóm kokeakla.
12 E kürü amkoman koke angundakla, ka ne yabüka ini tüpan elklaza
kwata nóma bóktandóla. Da e wa kürü amkoman ia kangunane, ka
ne yabüka kwitüm elklazabóka nóma bóktan namulo?
13 Ka ini poko bóktandóla, zitülkus darrü pama kwitüm kokean
kuri kasile, wata kótó, Pamkolpamab Olom nótókla, kwitümgab nótó
tübinürr.
14 “Moses brronze tónggapórrón gwar§ aulizan kwit yónürr ⌊ngüin-
koke bwóbdü⌋, ene ta inzana, kürü ta sab inzan ngarkwatódó kwit
kirre, Pamkolpamab Olom nótókla.
15 Ene igósüm, kürü amkoman nidi kangurre, sab ⌊ngarkwat-koke
arról⌋ ipüdórre.
16 Godón moboküpdü wirri ubi yarilürr ini tüpan pamkolpamdó,
igósüm wa kürü ibü kókyanórr, tóbanan darrpanan olom, kürü
amkoman nidi kangurre, kokean bamrükrre, a i ma sab ngarkwat-
koke arról ipüdórre.
17 God tóba olom ini tüpdü igósüm koke zirrsapónórr pamkolpam
zaz bainüm akó ⌊kolaean darrem⌋ aliónüm, a wa ibü zid bainüm
zirrsapónórr.
18 “Kürü amkoman nótó kuri kangune, God oya koke zaz ine akó
kolaean darrem koke ekyene. A kürü amkoman kokean nótó kuri

---

* **3:3** Ini Yesun bóktanan küp módóga: darrü pama Godón pamkolpampükü kokean dabine, ngarkwat kókó wa akó tómtómóle nis ngim. † **3:3** Grrik bóktan opor igó amzazirrüna: *nis ngim*, oya darrü küp módóga: *kwitümgab*. ‡ **3:5** Naean küp módóga: *baptaes*. Izikiel 36:25-27 kugupidü, nae akó samu ta nizan wialómórrónamli. Naean küp módóga: *kolae tonarr bagul*, samuan küp módóga: *moboküp Ab akyan.* § **3:14** *gwar*: Ene amkoman gwar koke yarilürr, ene tange tónggapórrón gwar yarilürr, brronzdógabi. Mórrke-mórrke módóga: *bronze*. (Bótang Peba 21:8-9)

kangune, God oya kuri zaz ine akó kolaean darrem ekyene, zitülkus
wa kürü amkoman koke kangune, Godón darrpanan olom.
19 God sab pamkolpam ini zitülkusdügabi büdüldü zirrnapórre:
zyóna wa kuri tamórr ini tüpdü, a pamkolpamab ma kari ubi kokea
tümündü ngyabenóm. Ibü ubi babula zyóndü ngyabenóm, zitülkus
ibü tórrmen tulmil kolaeako.
20 Kolae elklaza nótó tómbapónda, wa zyón alzizi amanikda, akó
zyóndü koke tame, zitülkus pamkolpama oya kolae kena esenónóm.
21 Nadü pama Godón amkoman bóktan ngarkwatódó ngyabenda,
wa zyóndü kuri tame. Ene igósüm, sab emzyetórre wagó, wa tóba
tórrmen tulmil Godón amkoman angundi tómbapónda."

Yesu akó Zon [Baptaes Bain] Pam

22 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Zudia prrobinsdü
bangrinürr. Wa ola barrkyananbóka ngyabelórr inkü. Wa wezan
yarilürr, pamkolpam baptaes nyónónóp.
23 Zon ugón ta baptaes bain yarilürr Aenonóm, Salim basirrdügabi
wirri kan koke, zitülkus ene pokodó arób nae kari koke yarilürr.
Pamkolpama oyaka ogoblórr baptaes bainüm.
24 Ini wa ngaen-gógópan bókama, Zonón tümün müótüdü angrin
küsil nóma kwarilürr.
25 Zonón ngibürr umulbain olmala darrü Zu pampükü ongyalóm
bainóp wekwata, darrü pama [kolkal] ia baine Godón ilküpdü, nae-
e aguldi.
26 Da i Zonka we ogobórr, oya izazilóp wagó, "Umulbain pam, mankü
ne pam yarilürr Zodan tobarr dakla dorrodó, abüsa nólgabi banikda,
ma noanbóka apón namülnürrü, wa ta baptaes baindase errkya, da
blamana ama oyaka tótókdasko!"
27 Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Pama igósidi apadóda, oya
God ne kla akyanda kwitümgab.
28 E yaib kürü kuri kurrkrruarre, ka ne poko bóktan namülnürrü,
'Ka ene [Kerriso] kokela, kürü oya singül kwata zirrkapónóp.'
29 Kol nótó zumige, ene kol oyano. Oya gódam pam nótóke, wa
nólgóp kwata zamngólda. Wa kari bagürwóm ta kokea, kol nótó
zumige, oya bóktan nóma arrkrruda. Ka ta inzan, ka kari bagürwóm
ta kokela.*
30 Oya ngia wirri kwitüm ki bain kürükagab. Kürü ngia ki tüp aup!"

Ene Nótóke, Kwitümgab Nótó Tamórr

31 Zon akó igó bóktanórr wagó, "Ene nótóke, kwitümgabi nótó
tamórr, wa blaman kolpamdógab wirria. Tüpdügab nótó tamórr,† wa
ini tüpane, akó tüpan elklazabkwata bóktanda, a ene nótó tamórr
kwitümgabi, wa wirria blamandógab.
32 Wa we poko adrratóda, wa ne kla esenórr akó arrkrrurr ola, da
kolpama ene bóktanan [küp koke apadódako].
33 A ene bóktan nótó apadóda, wa kuri karrkukus ine wagó, God
amkomana.
34 God noan zirrsapónórr, wa Godón bóktan amgolda, zitülkus God
tóba Samu dudu akyanda.

3:24 Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **3:29** Ini alap-alap bóktan oya küp módóga: Yesu kol amióg pama, Zon oya gódama. **3:29** Zon 1:20 † **3:31** *Tüpdügab nótó tamórr*: Zon tóbabóka apónda.

35 Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ Olomdóma, da wa blaman elklaza oya
tangdó we irrbünürr.
36 Nadü oloma Godón Olom amkoman yangune, oya ngarkwat-koke
arról asine. A oya Olom alzizi nótó amanikda, wa sab arról kokean
esene, a Godón wirri ngürsil metat sab oyaka yarile.”

4

Yesu akó ⌊Samarria⌋ Kol

1 Parrisia barrkrrurr wagó, “Yesu abün umulbain olmal azebdase
akó ⌊baptaes baindase⌋, a Zon wa tai abün koke.”
2 (Yesu tüób darrü pam koke baptaes yónürr, wata oya umulbain
olmalana baptaes bain kwarilürr.)*
3 Da Yesu ene poko nóma arrkrrurr, wa Zudia prrobins amgatórr,
Galili prrobinsdü alkomólóm.
4 Wa wata Samarria prrobinsdüma wame.†
5 Da Samarria kugupidü, wa darrü wirri basirrdü abzilürr, ngi
Sikarr. Zeikob tóba olom Zosepón ngaen ne tüp poko ekyanórr, we
minggüpanan yarilürr.
6 Zeikobón nae badu ola yarilürr. Yesun tótókde genggorrama
ipadórr, da nae badu minggüpanan popa we mórran-mórran bainürr.
Ugón abüs singülküp yarilürr.
7-8 Oya umulbain olmala alo bumiógüm ogobórr basirrdü. Darrü
Samarria kola nae aitüm ugón katókórr. Yesu oyabóka wagó,
“Gyaurka kol, ia ma kürü nae koke kókyeno?”
9 Ene kola oyabóka wagó, “Ma Zu pamla, ka ma Samarria kolóla,
da ma wa kürü naem iade atodóla?” (Zu pamkolpama Samarria
pamkolpampükü koke dabirre.)‡
10 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ne umul nóma ki
namüla, God ne kla akyanda, akó ini nótóke, marü wató atoda naem,
ma oya ki imtina, da wa marü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ akyan nae ki
mókyene.”
11 Ene kola oyaka bóktanórr wagó, “Wirri pam, marü go nae ait
kurróp a sye ta babulamli! Nae badu ta kari kukurru kokea; ma wa
ene ngarkwat-koke arról akyan nae nubó ito?
12 Ia ma igó poko bóktanóm kaindóla, ma Zeikobkagabi wirrila?
Kibü abbobat Zeikob kibü ini nae badu wató tókyenóp. Wa tüób, oya
simanal olmal akó oya ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ darrpan ini nae badudügabi nae
onolórr.”§
13 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ini nae nótó nóma enóne,
oya akó sab nae anóna ipüde.
14 Ka ne nae akyandóla nótó nóma enóne, oya sab myamem nae
anóna kokean ipüde. Ka wa ne nae akyandóla, sab arrób naezan
byamróke oyaka, akó oya sab ngarkwat-koke arról ekyene.”

3:35 Metyu 11:27; Luk 10:22 * **4:2** Zon ini bóktan opor wialómórr oya peba atang pamkolpam umul-umulan ngitanóm. † **4:4** Aprrapórr God oya yalórr Samarria prrobinsdüma tótókóm Morroal Bóktan büdrratóm. **4:5** Bwób Zitül 33:19; 48:22; Zosyua 24:32 ‡ **4:9** Zu pamkolpama Samarria pamkolpampükü koke dabirre, zitülkus tibiób alzizi bomandako. I ta darrpan kübüldügab koke enórre akó elorre. Errkya ene tonarr wata asine. **4:9** Ezrra 4:1-5; Niómaea 4:1-2 § **4:12** Samarria pamkolpama igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, i Zeikobón olmalbobatalako.

15 Ene kola Yesunbóka wagó, “Wirri pam, kürü ene nae ugó kókya,
kürü sab myamem nae anóna koke ia küpüde. Da ka sab myamem
koke ia katoklo nae baitüm ini badudügab.”
16 Da Yesu oyabóka wagó, “Moba müór ugó ngyau, da kubó
tolkomólamke!”
17 Ene kola Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü go müór
babula.”
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma kürü amkoman poko kila, ma igó
ne poko bóktóna wagó, ‘Kürü müór babula.’
18 Ma 5 morwal bumiógrrü, a ma errkya ne pampükü ngyabendóla,
wa marü amkoman müór koke-e. Ma kürü ene amkoman poko kila.”
19 Ene kola Yesunbóka wagó, “Wirri pam, ka marü kuri mómzyeta,
ma prropetla!
20 Kibü Samarria abalbobatala Godón ini podo* kwitüdü [ótók]
kwarilürr. A e Zu pamkolpam igó bóktandakla wagó, ‘Wata Zer-
rusalem wirri basirr módóga, mi Godón we ki ótók kwarila.’ ”
21 Yesu oyabóka wagó, “Kol, kürü amkoman kangu, ene ngürra
tótókda, pamkolpama sab myamem Ab ini pododó ó Zerrusalemóm
koke ótók kwarile.†
22 E Samarria pamkolpam umul-kókakla e noan ótókdakla. A ki
Zu pamkolpam umulakla ki noan ótókdakla, zitülkus zidbaina Zu
pamkolpamdógabi tótókda.
23 Ene ngürra tótókda, da tai ainiga, da amkoman nidi ótókdako,
Godón Samua nolngomólnórre Ab ótókóm amkoman tonarre, zitülkus
Aba pamkolpam byamkünda oya inzan nidi ótókdako.
24 God Samua, da oya nidi ótókdako, i oya amkoman samu-i akó
amkoman kwata ótóknórre.”
25 Ene kola Yesunbóka wagó, “Ka umulóla ene Mesaya sab tame,
[Kerrisonbóka] noan ngiliandako. Wa nóma tame, kibü blaman kla
sab wató tüzazilórre.”
26 Yesu oyabóka wagó, “Ka wata módógla, marüka nótó
bóktandóla.”
27 Ene pokoandó, Yesun umulbain olmala ugón tübabzilürr. I
barrkürrürr wa kolpükü nóma bóktan yarilürr. A ene umulbain
olmaldógab darrüpa ta Yesun koke imtinürr, “Marü ubi larógóma?”
akó, “Ma ene kolpükü iade bóktandóla?”
28 Ene kola tóba mariti tónggapórrón nae bele ola amgatórr,
basirrdü we alkomólórr. Pamkolpambóka wagó,
29 “Yao, ene pam asenóm togob! Kürü blaman kla kile, ka ne kla
tómbapón namülnürrü. Da ene Kerriso ia amkoman módóga?”
30 Da módóga, i tibiób basirrdügab we bausürr, da Yesuka we
ogoblórr.
31 Pamkolpam kwat-kwat nóma koralórr, umulbain olmala Yesun
yatop wagó, “Umulbain Pam, gyaurka, ma ugó elo!”
32 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü alo asine alom, yabü
darrü umul babula enekwata.”
33 Da umulbain olmala tibiób we bamtinónóp wagó, “Ia darrü pama
simarrue alo kla?”

---

* **4:20** *podo*: Ene wirri podo Samarria prrobins kugupidü yarilürr. Oya ngi módóga: Gerrizim. † **4:21** Yesu Godón Samuan tótókankwata bóktan yarilürr, Pentakost ngürr nóma yarile. Godón Samua nóma tame, pamkolpama sab Godón yagürnórre popa pokodó.

34 Yesu ibübóka wagó, “Kürü alo módóga, Godón ubi tómbapónóm
akó oya zaget alakónóm, wa kürü ne kla küliónürr tómbapónóm.
35 E errkya bóktandakla wagó, ‘Tokom melpal kakóm, ene ma apap
abül ngarkwat yarile’. Da ka yabü igó byaldóla, bwób tai ngakónam:
errkya apapa kuri twóngrine, gaodóma abülüm.
36 Da nadü pama abülda, wa wata errkyadan tóba darrem apadóda.
Wa ene küp‡ ngarkwat-koke arrólóm kwób asuda. Nótó aritóda akó
nótó abülda,§ i sab darrpan pokodó barnginwómdü namüli.
37 Ini bóktan amkomana: darrü pama wa aritóda, darrüpa ma
abülda.
38 Ka yabü abülüm zirrnapónarre didiburrdü. Yadi koke zaget
kwarilnürrü, a ngibürra zaget kwarilürr. E wata ibünüm zagetan küp
dakabyóndakla.”
39 Ene basirrdü abün Samarria pamkolpama Yesun amkoman
yangunónóp, zitülkus ene kola ne poko adrratórr Yesunbóka wagó,
“Kürü blaman kla kile, ka ne kla tómbapón namülnürrü.”
40 Da ene Samarria pamkolpama oyaka nóma togobórr, i oya
imtinónóp ola arrmatóm, da wa ola nis ngürr nümanikürr.
41 Yesun bóktandógab oya akó abüna amkoman we yangunónóp.
42 Da i ene kol we wilóp wagó, “Ki oya amkoman kuri yangurre,
igósidi koke ma ne poko adrrüta, a ki kib kuri barrkrrua, da ki
umulakla wa amkoman ini tüp Zidbain Pama!”

Yesu Kingan Zaget Paman Siman Olom Dólóng Yónürr

43 Ene nis ngürr kakóm, wa olgabi wamórr Galili prrobinsdü.
44 Yesu ngaen tüóbzan bóktanórr wagó, “Tóbanan basirrdü prropet
wirri ngi koke atendako.”*
45 Da Yesu Galili prrobinsdü nóma tübzilürr, pamkolpama oya
sisingül akyenóp, zitülkus i blamana ogobórr Zerrusalem, da nósenóp
wa ne elklaza tómbapón yarilürr ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋.†
46 Yesu akó Keina basirrdü alkomólórr Galili prrobinsdü, wa nae
waenóm ne imzazilürr. Darrü kingan‡ zaget pam ola asi yarilürr. Oya
siman olom azid yarilürr Kaperrna-um wirri basirrdü.
47 Ene pama nóma arrkrrurr wagó, Yesu Zudiagab kuri alkomóle
Galili, wa oyaka we wamórr. Yesun imtinürr Kaperrna-um tótókóm
tóba olom dólóng ainüm, zitülkus wa büdül kari poko yarilürr.
48 Yesu ene pambóka wagó, “E kürü amkoman koke kangunane,
kókóta e ⌊wirri tulmil⌋ nósenane Godón arüng pupainüm akó kókóta
e ⌊asen-koke tórrmen⌋ nósenane, da e kürü igósidi amkoman kangu-
nane.”

---

‡ **4:36** *küp* wa pamkolpambóka apónda, Yesun nidi amkoman angundako. § **4:36** *nótó aritóda akó nótó abülda*, wa ibübóka apónda, Godón zaget nidi tómbapóndako. * **4:44** Godón Bukbóka wirri umul pam tai umul kokeako wagó, Yesun tóbanan pamkolpam ia Galili, ta ia Zudia pamkolpam koralórr, zitülkus wa Zudia Prrobinsdü tómtómólórr akó Galili Prrobinsdü ngyaben yarilürr. Wata ngibürra Yesun amkoman yangunóp, zitülkus wa ne ⌊arüng tonarr⌋ tómbapón yarilürr. A Samarria kolpama Sikarr basirr kugupidü oya amkoman yangunóp wagó, wa Kerriso-e (4:40–42). Ene umulürründügab, da i oya barnginwómpükü ipüdóp. **4:44** Metyu 13:57; Mak 6:4; Luk 4:24 † **4:45** Galili pamkolpama Yesun barnginwómpükü esenóp, zitülkus i esenóp Yesu Zerrusalemóm ne wirri elklaza tómbapón yarilürr Büdül Kórzyón Tóredó. Igó ngarkwatódó koke wagó, wa Kerriso-e. **4:45** Zon 2:13-25 ‡ **4:46** Ene *king* aprrapórr Errod Antipas yarilürr.

49 Ene kingan zaget pama Yesunbóka wagó, “Wirri Pam, kankü tam,
kürü oloma kena nurrótók!”
50 Yesu oyabóka wagó, “Ugó wam, marü siman oloma sab
ngyabene!”
Yesu ene pam ne bóktan opor ekyanórr, amkoman yangunürr, da
we wamórr.
51 Darrü ngürr, wazan basirrdü alkomólólórr, kwat-kwat, oya tóba
zaget pama semrrónóp ini bóktanpükü wagó, “Marü oloma sab
ngyabene!”
52 Wa ibü nümtinóp wagó, ia nadü abüs ngarkwat yaril, oya oloma
nóma dólóng baine. I bóktan yalkomólóp wagó, “Sim simam, abüs
küp darrpan nóma yaril, ene güb tórrngóna oya ugón amgüte.”
53 Ene siman oloman aban ngambangólórr wagó, wata we abüs
ngarkwat yaril Yesu oya nóma yalórr wagó, “Marü siman oloma
sab ngyabene!” Wa tüób, akó tóba blaman müótan kolpama Yesun
amkoman igósidi yangunóp.
54 Ini wa nis ngim wirri tulmil yarilürr Yesu ne kla tólaelórr Godón
arüng pupainüm Galili prrobinsdü, wa Zudia prrobinsdügab nis ngim
nóma alkomólórr ama Galili.

5

Yesu Pam Dólóng Yónürr Nae Badudü

1 Ene kakóm, Yesu Zerrusalem wirri basirrdü wamórr, zitülkus Zu
pamkolpamab tóre yarilürr.
2 Zerrusalem wirri basirrdü, ⌊Sipab⌋ Barrbün Mamtae
minggüpanandó, ene pokodó nae badu yarilürr. Ibrru bóktane
Betzatabóka* ngilianónóp. Ene prran blaman kókó 5 murr müóti
kal-kal angórrón yarilürr.
3 Abün azid pamkolpama ene nae badu müót murrdü we ut koralórr:
ilküp murrbausürrün pamkolpam, kolae wapór pamkolpam, akó
pamkolpam nibiób wapór bidal akó sarrpi byórrün koralórr.†
5 Darrü pam ola asi yarilürr, 38 pailüm azid nótó balmilülürr.
6 Yesu ene pam ola utüdi esenórr. Wa umul yarilürr, ini pama kari
ngarkwat koke kuri azid balmil yarilürr. Da oya we imtinürr, “Ia marü
ubi dólóng bainüma?”
7 Ene azid pama bóktan yalkomólórr wagó, “Wirri Pam, kürü
badudü angrin pam babula ini pokodó, naea nóma balkomenda. Ka
badudü tótókóm nóma kaindóla, kubó ma darrüpa ngaen-gógópan
wató abine nae badudü.”
8 Yesu oyabóka wagó, “Ugó bupa! Moba nyórr ipa, da agólóm ugó
bai!”
9 Dümdüman ene pama we dólóng bainürr, tóba nyórr ipadórr, da
agólóm we bainürr.
Ini pokoa ⌊Sabad⌋ ngürrdü tómbapónórr.

---

* **5:2** *Betzata*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, *Betzata* ngi angrirrüna; ngibürrdü *Betesda*, ngibürrdü ma *Betsaeda.* † **5:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang poko 3b a 4 asinamli. Igó bóktandamli wagó, “3b I blamana nae balkomenóm akyan kwarilürr. 4 Zitülkus módóga, ngibürr ngürr, Godón darrü an

10 Da Zu wirri ngi pama ene pam ilóp, azidüdügab nótó dólóng
bainürr, wagó, “Ini wa Sabada! Marüka gyabia, ma moba nyórr inizan
ódóddóla!”
11 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ne pama dólóng kine,
kürü wató kile wagó, ‘Moba nyórr ipa, da agólóm ugó bai!’ ”
12 Da Zu wirri ngi pama oya imtinóp wagó, “Ene pam ia nótóke,
marü ini poko tólaelóm nótó mile wagó, ‘Moba nyórr ugó ipa, da
agólóm ugó bai?’ ”
13 Ne pama dólóng bainürr wata darrü umul babul yarilürr Yesu
nótóke, zitülkus Yesu we bamrükürr oyakagab; ene pokodó, abün
pamkolpam kwarilürr.
14 Ene kakóm, Yesu ene pam akó ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal
akólórrón pul basirrdü esenórr. Oyabóka wagó, “Turrkrru! Ma errkya
kuri dólóng baina, da kolae tonarr tómbapón ugó piküp bai, ó sab
marüka amkoman kolaean pokoa tómbapóne!”
15 Ene pama olgabi we wamórr, Zu wirri ngi pam nüzazilóp wagó,
“Ene Yesu yaril, kürü nótó dólóng kine.”
16 Da i Yesun wirri müp alión we ngarkwat bókyenóp, zitülkus wa
ene pam Sabad ngürrdü dólóng yónürr.
17 A Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü Aba wata metat
zagetóda, da ka ta inzan zagetdóla!”
18 Ini bóktan pokodó, Zu wirri ngi pama arüng bóktan ingrinóp
Yesun büdülümpükü amkalóm. Sabad gida alkamüldi, ene kla tebean
koke. Yesu akó igó ne poko bóktanórr wagó, God oya tóbanan Abe.
Inzan bóktande, wa tóba Godzan bainürr.

Godón Oloman Wirri Arünga Abdógab Tamórr

19 Da Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü amkoman
poko byaldóla: Olom gaodó kokea darrü kla tónggapónóm tóba ubidü;
wa we kla tómbapónda, wa ne kla asenda Aba ne kla tólbaelda.
Zitülkus módóga, Aba ne kla tómbapónda, Oloma kubó dadan kla
tólbaele.
20 Zitülkus Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ wirria Olomdó, da Aba Olom
amtyanda blaman kla wa ne kla tómbapónda. Ini wa kari-kari
⌊arüng tonarr⌋ yaril. Wa sab Olom emtyene wirrian arüng tonarr
tómbapónóm. E sab blamana gübarirr baenglo.
21 Zitülkus módóga, Aba büdül pamkolpamzan arsinda akó ibü
arrólzan aliónda ngyabenóm, da ene ta inzana: oya Oloma ta arról
kuri nülirre oya ubi nibióbkamóma.
22 Aba darrü olom sab koke zaz ine.‡ Wa ene zaz bain zaget Olom
kuri ekyanórr.
23 Ene igósüm, blaman pamkolpama sab Olom wirri ngi aterre, izan
Ab wirri ngi atendako. Nadü pama Olom wirri ngi koke atele, ene
ta inzana: wa Ab wirri ngi koke atenda, Olom nótó zirrsapónórr
pamkolpamdó.
24 “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü pama kürü bóktan
arrkrruda akó amkoman angunda kürü nótó zirrkapónórr, oya

5:10 Niómaea 13:19; Zerremaea 17:21 ‡ **5:22** Godón zaz ain bóktanan küp módóga: pamkolpam byalóm ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ tótókóm akó ngarkwat-koke büdüldü tótókóm, we ngarkwatódó, ma ia Yesun mamoan namülnürrü o koke.

ngarkwat-koke arról asine. Wa zaz ain pokodó myamem koke wame,
a wa büdüldügab kuri tubrranórr ama ngarkwat-koke arróldó.
25 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene tonarra tótókda - da yóni,
kuri tame - büdüla sab Godón Oloman bóktan barrkrrue. Da nidi
barrkrrue, i sab ngyabenórre,
26 zitülkus Ab arról zitüla. Da ene ta inzana, Aba Olom ene arüng
kuri ekyene; Olom errkya ta arról zitüla.
27 Aba Olom ta ene arüng kuri ekyene, pamkolpam zaz bainüm,
zitülkus wa Pamkolpamab Olome.
28 Da e gübarirr aenggu ini bóktandó, zitülkus ene tonarra tótókda,
blaman büdüla sab oya bóktan bómgól barrkrrue,
29 akó sab tibiób gapókdógab tübarsile. Morroal tonarr nidi
tómbapónónóp, i sab tübarsine ngarkwat-koke arróldó. A kolae
tonarr nidi tómbapónónóp, i ta sab tübarsine, zaz bain pokodó
tótókóm.

Amkoman Bóktan Yesunkwata

30 "Ka gaodó kokela darrü kla kólbanan arüngi tónggapónóm. Kürü
God enezan ayalda pamkolpam zaz bainüm, ka tónggapono. We
ngarkwatódó, kürü bóktan dümdüma, zitülkus kürü ubi kokea kólba
bagürwóman ngibtanóm, a oya, kürü nótó zirrkapónórr.
31 "Ka ne kólbabóka nóma adrrat namulo, ene igósidi kürü
bóktanan küp gaodó kokea yabü amkoman angunüm.
32 God asine,§ kürü nótó pupainda pamkolpamdó. Ka umulóla ene
bóktan opor, wa ne poko bóktanda kürübóka, ene amkoman bóktana.
33 E yabiób bóktan bamtül pam Zonka zirrnapónarre, da wa
kürükwata amkoman bóktan pupo ninóp.
34 Ka paman bóktandó koke ngambangóldóla kürü pupainüm.
Paman bóktan tai gaodó kokea. A ka wa Zonónkwata bóktandóla,
igósüm e sab kürü amkoman kangunane akó zid bainane.
35 Zon zyón klamzan baeb yarilürr, akó zyón bapólórr yabüka, da
yabü ubi karianbóka asi yarilürr ene zyón barnginwómi apadóm; a
ngibürr melpal kakóm, yabü ubia ugón blakónórr.
36 Zon kürükwata bóktanórr pamkolpamdó, kürü pupainüm. A
kürü wirrian kla asine Zonón bóktandógab: ka küób ne zaget
tómbapóndóla. Kürü Aba ne zaget küliónürr tómbapónóm, ene
pupainda Aba ta kürü zirrkapónórr.
37 Aba kürü tüób zirrkapónórr, da wa ta kürübóka apón yarilürr. E
oya bóktan bómgól kokean kuri barrkrrua ó oya obzek ta kokean kuri
esenane.
38 Akó e oya bóktan moboküpdü koke gangga arrbündakla, zitülkus
wa noa zirrsapónórr, e ta oya amkoman koke angundakla.
39 E Godón Buk bótangdakla umul apadóm. E igó
gyagüpitótókdakla wagó, e sab ngarkwat-koke arról olgabi esenane.
A ene Buka wa kürübóka apónda!
40 Da e ta kokeanómakla kürüka tótókóm, kürükagab ene arról
apadóm.
41 "Ka pamkolpam koke ok baindóla kürü ngi wirri kwit amngyelóm.

5:29 Daniel 12:2 § **5:32** *God asine*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *"Darrü Pam asine, ..."* Ene wa Godónbóka apón yarilürr. **5:33** Zon 1:19-28 **5:37** Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

42 Ka umulóla e ia pamkolpamakla! Yabü moboküpdü Godka ubi
babula!
43 Ka wa kólba Aban ngidü tamórró, da e ma kürü koke apadódakla.
A darrü pama ne nóma tame tóba ngidü, e ma sab oya morroal
ipüdane!
44 E ok aindakla yabiób darrpan-darrpanab ngi wirri kwitüm
bainüm, a e igó koke amkündakla, God tüób yabü darrpan-darrpanab
ngi wirri kwitüm bainda, darrpanan God nótóke. Da e wa kürü
amkoman ia kangunane?
45 E gyagüpitótókgu wagó, Ab sab kótó izazilo igó, e kolae tonarr
pamkolpamakla. Darrü pam asine, e noaka ngambangólarre yabiób
bódlangóm: Moses, da wa yabü kolae tonarr kuri pupo nirre!
46 E Mosesón ne amkoman nóma ki yangunane, e ta ene kürü
amkoman ki kangunane, zitülkus wa kürükwata wialómórr.
47 Zitülkus e amkoman koke yangunarre wa ne poko wialómórr, da
e amkoman ia yangunane ka ne poko bóktandóla?”

6

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Ene kakóm, Yesu Galili Malu* dakla dorrodó banikürr (darrü ngi
módóga: Taebirrius Malu).
2 Abün pamkolpama oyaka zutalórr, zitülkus i oya esenóp, wa
⌊wirri tulmil⌋ ne tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, azid
pamkolpam nóma dólóng nyónónóp.
3 Yesu podo kwitüdü kasilürr, mórran-mórran bainürr tóba umul-
bain olmalpükü.
4 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ minggüpanan yarilürr, Zu pamkolpamab
wirri tóre.
5 Yesu nóma yazilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp tóbaka
tótókde, da wa Pilipün imtinürr wagó, “Mi ia ngarkwatódó brred nubó
bumigrre ini abün pamkolpam ngabyónüm?”
6 (Yesu ini poko ugósüm bóktanórr Pilipün apókóm; wa umulürrün
yarilürr wa ne poko ki tónggapóne.)
7 Pilip Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Mibü ne 200 ⌊silba⌋ mani
küp† asi nóma ki kwarile, ene ngarkwat ta gaodó koke ki yarile brred
bumiógüm, blaman ini pamkolpamab kari poko alom!”
8 Oya darrü umulbain oloma Endrru, Saemon Pitan narezoret, wagó,
9 “Darrü kari siman olom yóni. Oya 5 barrli brredako akó nis
wapiamli. Da ia kubó ne ngaru apóne ini abün pamkolpamdó?”
10 Yesu ibü nilóp wagó, “Pamkolpam mórran-mórran ninam.” Ene
pokodó abün opopor koralórr, da blamana we bobrranórr. Pam
ngarkwat kókó 5,000 yarilürr.‡

---

* **6:1** *Galili Malu* wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea. † **6:7** *silba mani küp*: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarii*. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 *denarii* azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm zaget yarilürr. ‡ **6:10** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

11 Yesu ene brred yazebórr, Godón eso ekyanórr, da pamkolpam
nüliónónóp ola nidi bobrralórr. Wapi nis ta wa dadanzan nangónórr,
tibiób alo ubi ngarkwatódó.
12 I blamana ngarkwatódó nóma elop, Yesu tóba umulbain olmal
nilóp wagó, “Bamirrün alo poko kwób isuam. Darrü pokoa koke ki
kolae bai.”
13 Da i blaman nóma kwób isuóp darrpan pokodó, umulbain olmala
blaman kókó 12 alóp murrnausóp, pamkolpama ne kla elop, ibü
amirrün alo poko.
14 Pamkolpama nóma esenóp Yesu ini ne wirri tulmil tónggapónórr
Godón arüng pupainüm, i ola bóktan kwarilürr wagó, “Amkoman, ini
wa ene Prropete, ini tüpdü nótó ki tame!”
15 Yesu umul bainürr wagó, pamkolpama oya tibiób arüngi apadóm
kain kwarilürr king ngi atenóm, da wa akó pododó tebe püóran we
wamórr.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Metyu 14:22-23; Mak 6:45-52)

16 Abüsa nóma bótaorr, Yesun umulbain olmala maludü we
babinürr.
17 Da i butüdü we bamselórr. Irrüba nóma tumzikürr, Yesu ibüka
tótók wata küsil yarilürr, da i we bazebórr. Malu we baurrlürr
Kaperrna-um wirri basirrdü tótókóm.
18 Ugón ma wirri arüng wóra tubsolürr, da malua tai kolae bainürr.
19 Umulbain olmala krrabe nóma atül kwarilürr 5 ó 6 kilomitam, i
Yesun esenóp but ngorram aindi, nae kwitana tótókde. I kari gum ta
koke kwarilürr. 20 A Yesu ibübóka wagó, “Ini kótókla. E gumgu!”
21 Da i we ubi bainóp oya butüdü agasilüm. Dümdüman i malu dakla
dorrodó we babzilürr, i nóla ogoblórr.

Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

22 Darrü ngürr, malu dakla dorrodó i ne pamkolpam nümgütóp,
ibüka gyagüpitótóka tamórr wagó, sim ene wata darrpan but yaril,
da Yesu tóba umulbain olmalpükü koke kasile. I wata tibi ogobe.
23 Ngibürr Taebirrius wirri basirr buta ugón we serrenóp malu
kabedó, Lod eso ne ekyanórr akó pamkolpama brred ne pokodó elop.
24 Pamkolpama nóma esenóp, Yesu tóba umulbain olmalpükü we
babul yarilürr, da i ene butüdü we bamselórr, ama Kaperrna-um wirri
basirrdü ogobórr Yesun amkünüm.§

Yesu [Ngarkwat-koke Arról] Akyan Brreda

25 Pamkolpama Yesu nóma esenóp malu dakla dorrodó, oyabóka
wagó, “Umulbain Pam, ma wa aini nóma tama?”
26 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: ka kuri umul baina e kürü igósidi koke amkündakla, e
kürü ne wirri tulmil nósenarre Godón arüng pupainüm; a e wa
kürü amkündakla, zitülkus e kuri bikóm por bainane, e brred ne kla
ololnórró.
27 E tüpan alo klamóm zagetgu; ene wa sab kolae baine. A e wa
ngarkwat-koke arrólan alo klamóm zaget apónam, da inzan alo, ka,

§ **6:24** Kaperrna-um wirri basirr, Yesun ngyaben basirr yarilürr.

Pamkolpamab Olom nótókla, sab kótó nüliónünümo, zitülkus Aba God
kürü ene timam kuri kótene.”
28 Da i Yesun imtinóp wagó, “Ene zaget ia larógako, Godón ubi ki ne
kla tómbapón kwarilo?”
29 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Godón ubi módóga, e oya
amkoman yangunane, wa noan zirrsapónórr.”
30 Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Ia ma nadü wirri tulmil
tónggapono Godón arüng pupainüm, ki kubó eserre, da marü ki
igósidi amkoman mangurre? Da ia? Ma ia inzan wirri tulmil
tónggapono,
31 kibü abalbobatala mana* nóma alo kwarilürr ngüin-koke
bwóbdü? Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ‘Wa
ibü kwitümgab brred nülinóp alom.’ ”
32 Yesu pamkolpam nilóp wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla:
ene Moses koke yarilürr, yabü kwitümgab brred nótó nülinóp, a kürü
Aba wató amkoman kwitümgab brred aliónda.
33 Godón brred watóke, kwitümgabi nótó tübinürr, akó ini tüp arról
nótó akyanda.”
34 Da i oya imtinóp wagó, “Wirri pam, ma kibü blaman tonarr ene
brred tülinünüm!”
35 Yesu ibü inzan nilóp wagó, “Ka arrólan brredla. Kürüka nótó
tame, oya sab myamem aloana kokean ipüde, ó kürü nótó amkoman
kangune, oya sab myamem nae anóna kokean ipüde.
36 Ka yabü enezan nilarre: e wa kürü asen koralnórró, da e ma kürü
amkoman koke angundakla.
37 Kürü Aba ne blaman pamkolpam küliónürr, sab kürüka togobe.
Ka sab darrü pam kalkuma kokean amaniko kürüka nidi togobe.
38 Zitülkus módóga, ka kólba ubi elklaza tómbapónóm kwitümgab
koke tibirrü, a ka oya ubi elklaza tómbapónóm tamórró, kürü nótó
zirrkapónórr.
39 Kürü nótó zirrkapónórr, oya ubi kokea ka darrü pam koke imruko
wa kürü ne pamkolpam küliónürr, a ene ka sab ibü büdüldügab irsino
dómdóm ngürrdü.
40 Kürü Aban ubi inzanóma, Olom nidi eserre akó amkoman
yangurre, sab ngarkwat-koke arról eserre. Ka sab ibü arróldó irsino
dómdóm ngürrdü.”
41 Da Zu pamkolpama ola murrkurr akrran kwarilürr Yesunkwata,
zitülkus wa igó bóktanórr wagó, “Ka brredla,† kwitümgabi nótó
tübinürr.”
42 Da i tibióbka we bóktanónóp wagó, “Ia módóga Yesu, Zosepón
olom? Mi umulakla oya ab akó aip, da wa inzan errkya iade bóktóne
wagó, wa kwitümgabi tübinürr?”
43 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E yabiób murrkurr
bókrran-gu kürükwata.
44 Darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, ngarkwat kókó kürü
Aba, kürü nótó zirrkapónórr, kürü minggüpanan wató sidüde, da ka
sab oya dómdóm ngürrdü büdüldügab irsümulo.

---

* **6:31** *mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ (Bazeb Tonarr 16:4). **6:31** Bazeb Tonarr 16:4; Wórr Peba 78:24, 25 † **6:41** *brred* Zu pamkolpamab blaman ngürran alo kla yarilürr.

45 Prropetab Pebadó igó wialómórróna wagó, ‘Blaman pamkolpam
God sab umul nyónórre.’ Nadü pamkolpama Aban bóktan arrkrru-
dako akó umul apadódako oyakagab, sab kürüka idi togobe.
46 Ini igó poko kokea wagó, darrü pama Ab esenórr. Koke. Godkagab
nótó tamórr, darrpana Ab wató esenórr.
47 Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nadü pama amkoman
angunda, oya ngarkwat-koke arról asine.
48 Ka arrólan brredla.
49 Yabü abalbobatala mana alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü, da i
ma nurrbarinürr solodó.
50 Ene brred yóni, kwitümgab nótó tamórr. Wa igó ngarkwatódóma,
nadü pama elo-e oyakagab, wa sab kokean nurrótóke.
51 Ka küób módógla arrólan brred, kwitümgabi nótó tamórró. Pama
ne ene brred nóma elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele. Ka ne brred
ekyeno, ene kürü büb murre, ka sab ini tüp ekyeno pamkolpam arról
aliónüm.”
52 Zu pamkolpama tibiób ongyaltongyalóm we bainóp wagó, “Ini
pama wa mibü tóba büb murr ia tülirre alóngóm?”
53 Ibü bóktandógabi Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: e ne Pamkolpamab Oloman büb murr koke nóma elóngane
akó oya óe koke nóma enónane, igósidi yabüka sab arról babul yarile.
54 Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, oya
ngarkwat-koke arról asine. Dómdóm ngürrdü ka sab oya irsümulo
büdüldügab.
55 Kürü büb murr ne klame, wa amkoman alo klama, akó kürü óe
ne klame, wa amkoman anón klama.
56 Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, wa kürü
bübdüma, akó ka ta oya bübdümla.
57 Kürü arról Abazan zirrkapónórr, akó kazan ngyabendóla oy-
abókamde, da ene ta inzana: nadü pama kürü kólónge, wa sab
ngyabene kürübókamde.
58 Da ene brred yóni, kwitümgab nótó tamórr. Ini inzan brred kokea
yabü abalbobatalazan ne kla elop, da i wa nurrbarinürr solodó. A ini
brred nadü pama elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele.”
59 Yesu ini poko ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ umulbain
yarilürr, wa Kaperrna-um wirri basirrdü nóma yarilürr.

Ngarkwat-koke Arrólan Bóktan

60 Abün Yesun umulbain olmala ini bóktan nóma barrkrrurr, da
bóktan kwarilürr wagó, “Oya umulbain kari müp ta kokea. Gaodó
ia nótóke apadóm?”
61 Yesu tüób umul bainürr, oya umulbain olmala murrkurr bóktan
kwarilürr, wa ne poko bóktan yarilürr. Yesu ibübóka wagó, “Ia yabü
ini bóktana kolae gyagüpitótók nülirre?
62 Da e ia gyagüpitótókdakla: yabüka ia yarile, e ne sab kürü,
Pamkolpamab Olom nótókla, nóma kósenane ola kasildi, ka ngaen
nóla namülnürrü?
63 Godón Samua arról akyanda; paman arüng oya küp babula. Ka
yabüka ne poko bóktóna, ene bóktandó Godón Samu akó arról asine.

6:45 Aesaya 54:13

64 A e ngibürra amkoman koke bangundakla.” (Yesu wata zitül
pokodógab umul bainürr ene nidi kwarilürr amkoman bangun-koke,
akó oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine.)
65 Yesu akó bóktanórr wagó, “We zitülkusdügab, ka yabü igósidi
nilnünüma: myamem darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm,
kókóta Aba popadan ine kürüka tótókóm.”
66 We zitülkusdü, ene tonarrdógab, oya abün umulbain olmala we
amgütóp; oyaka myamem koke zutalórr.
67 Da wa akó 12 umulbain olmal nümtinóp wagó, “A yadi, e ta ia
tótókóm kaindakla?”
68 Saemon Pita Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, ki myamem
noaka ogobo? Marüka go ngarkwat-koke arról bóktanako.
69 Ki marü amkoman kuri mangurre akó umul bairre ma Gyabi
Olomla, Godkagab nótó tamórr.”
70 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini 12 yabü ka kuri
yazeba. A yabükagab darrüpa oya ⌊debóla⌋ alngomólda!”
71 Wa Zudas, Saemon Iskarriotón olom, oyabóka apón yarilürr.
Enana wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr, Yesun wirri pamab
tangdó sab wató ingrine.

7

Yesun Simanal Zoretal

1 Ene kakóm, Yesu Galili prrobins kugupidü bwób-bwób we
agóltagól yarilürr; wa Zudia prrobins kugupidü agóltagólóm koke
yarilürr, zitülkus Zu wirri ngi pama oya amkalóm ola akyan kwarilürr.
2 Zu pamkolpamab Palae Müót Tóre* minggüpanan yarilürr,
3 da Yesun simanal zoretala oyabóka wagó, “Ini poko ugó amgat,
ama Zudia prrobinsdü wam. Ene igósüm, marü umulbain olmala sab
móserre, ma sab ne arüng tórrmen tómbapón namulo.
4 Darrü oloma elklaza anik-anik koke tómbapóne, oya ubi ne nóma
yarile pamkolpama asenóm wa ne kla tómbapónda. Zitülkus ma ini
elklaza tólbaeldóla, ma moba pupo bai ini tüpdü pamkolpamdó!”
5 (Oya tóbanan simanal zoretala ini poko bóktanónóp, zitülkus i oya
ta amkoman koke yangunóp.)
6 Yesu ibübóka wagó, “Kürü amkoman ngarkwat† koke kuri
semrróne. A yabüka blaman ngürr wata dümdümako darrü kla
tónggapónóm.
7 Tüpan darrü zitülkus babula yabü alzizi amanóm, a wa kürü
alzizi amanikda, zitülkus ka metat bóktandóla tüpankwata wagó, oya
tórrmen tulmil kolaeanako.
8 E ogobke tóredó! Ka wa koke kasildóla, zitülkus kürü tótók
ngarkwat koke kuri semrróne.”
9 Wa ene poko nóma bóktanórr, da wa Galili prrobinsdü ola
burrmatórr.

Yesu Palae Müót Tóredó

---

* **7:2** *Palae Müót Tóre* wa inzan tórea, abalbobatal gyagüpi amanóm, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nóma agóltagól kwarilürr 40 pail kugupidü. Ini tórea 7 ngürr azebda. Palae müót tómbapóndako ngyabenóm. **7:2** Lebitikus 23:34; Duterronomi 16:13 † **7:6** *kürü amkoman ngarkwat*: Yesu aprrapórr tóba ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋ tótók ngarkwatbóka apón yarilürr, ta ia tóba zagetbóka apón yarilürr, God oya ne kla siliónürr.

10 Ene kakóm, Yesun simanal zoretala we ogobórr Palae Müót
Tóre pokodó. Wa solodó anik-anik tebe-tebe we wamórr tóredó, we
zitülkusdü, oya pamkolpama koke ki eserre.
11 Zu wirri ngi pama oya amkün kwarilürr ene tóredó. I nümtinónóp
wagó, “Ene pam ia nega?”
12 Ene pokodó, blaman pamkolpama bünyón ikik kwarilürr oyak-
wata. Ngibürra wagó, “Wa morroal pama.” Ngibürra go wagó, “Koke.
Wa kolae pama. Wa pamkolpam ilklió aliónda.”
13 Darrü pama panzeana kokean bóktanórr oyakwata, we
zitülkusdü, i Zu wirri ngi pamab gum kwarilürr.
14 Palae Müót Tóre dadamüz ngürr nóma yarilürr, Yesu ⌊Godón
Gyabi Müótan⌋ kal akólórrón pul basirrdü ugón bangrinürr. Wa
pamkolpam umulbain we bókyanórr.
15 Da Zu wirri ngi pama gübarirr aengóp. We bóktanónóp wagó,
“Ini pam kari umul ta kokea, a wa go tüób umulbain pokodó kokean
wamórr!”
16 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne kla umul baindóla,
kürükagabi kokeako, a ene oyakagabiako, kürü nótó zirrkapónórr.
17 Nótó ubi baine Godón ubi tómbapónóm, wa sab emzyete, ia kürü
umulbaina Godkagab tótókda, ta ia ka kólbanóm gyagüpitótóke umul
baindóla.
18 Nadü pama tóba ngidü bóktanda, wa tóbankü wirri ngi amkünda,
a nadü pama wirri ngi amkünda oyankü, oya nótó zirrsapónórr, wa
amkomana. Oyaka obae tiz babula.
19 Moses yabü gida nülinóp. Da yabükagab darrüpa ene gida ta
kokean mamoanda! E wa kürü iade amkalóm angóndakla?”
20 Pamkolpama oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, “Marüka kolae
samua! Marü wa amkalóm ia nótó angónda?”
21 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka darrpan arüng
tórrmen tónggapórró ⌊Sabad⌋ ngürrdü, da e gübarirr aengarre.
22 Moses yabü nilóp yabiób simanal olmalab ⌊gyabi sopae
singgalgónóm⌋, da e yabiób simanal olmalab gyabi sopae ngibürr
tonarr ta Sabad ngürrdü igósidi singgalgóndakla.‡ (Ene gida bóktan
poko wa Moseskagab koke yarilürr, a yabü abalbobataldógab.)
23 E simanal olmal ne Sabad ngürrdü gyabi sopae nóma
singgalgóndakla, Mosesón gida bóktan poko inikwata alkamülgum,
da e wa kürüka ngürsil iadeakla, zitülkus ka ta dam pam dólóng yórrü
Sabad ngürrdü?
24 Pam tumum sopae ngakan-gu! A wa ma pam amkoman auma
moboküpdügabi zaz yó.”

Yesu ia Amkoman ene ⌊Kerriso-e⌋?

25 Ngibürr Zerrusalem wirri basirr pamkolpama igó bóktan kwar-
ilürr wagó, “Ene pam amkoman ta módóga, wirri ngi pama noan
amkalóm angóndako!

7:21 Zon 5:1-9 ‡ **7:22** Blaman Zu pamkolpamab gabal simanal olmal inzan nangónónóp 8 ngim ngürrdü. Ibü ne 8 ngim ngürr Sabad nóma yarilürr, i ene zaget we ngürr tómbapónóp. Ugón tai yarilürr Sabad gida bóktan poko alkamülüm, zitülkus gyabi sopae singgalgón gida bóktan poko wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógab. Da pam dólóng ain ta wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógab. (Bwób Zitül 17:10; Lebitikus 12:3) **7:23** Zon 5:9

26 Da e ngakónam! Wa pamkolpamdó panzeana bóktanda. Singüldü
pama oyaka darrü poko koke kuri bóktórre; aprrapórr i blamana kuri
umul bairre wagó, ‘Wa ene Kerriso-e.’
27 Ene Kerrisoa go sab nóma tame, darrü pama sab kokean umul
baine wa nólgabi tame, a ki go blaman umulakla ini pama nólgabi
tame.”
28 Yesu Godón Gyabi Müótüdüzan umulbain yarilürr, wa wirribóka
bóktalórr wagó, “E ta umulakla ka nótókla akó ka nólgab tamórró.
Ka kólba ngidü koke tamórró, a kürü ne nótó zirrkapónórr, wa
amkomana. E oyabóka ta umul-kókanakla.
29 Ka wa oyabóka umulóla, zitülkus ka oyakagabi tamórró, akó kürü
wató zirrkapónórr.”
30 Da ibü ubi Yesun amiógüm yarilürr, a darrü pama tóba tang
kokean ingrinürr oyaka, zitülkus oya amkoman ngarkwat koke kuri
semrróne.
31 Ene pamkolpamab ngorodógab abüna oya amkoman yan-
gunónóp, da i bóktanónóp wagó, “Ene Kerrisoa sab nóma tame,§ da ia
wa sab amkoman abün wirrian tulmil tómbapón yarile, Godón arüng
pupainüm, ini pamdógab?”

Yesun Amiógüm Yangónóp

32 Parrisia pamkolpamab ngoro nóma nurrkrruóp Yesunkwata
bünyón ikikdi ene poko, da Parrisi akó ⌊wirri prrista⌋, ngibürr Godón
Gyabi Müót myelam pam we zirrnapónóp Yesun amiógüm. 33 Yesu
bóktanórr wagó, “Ka sab yenkü wirri kokrrap koke ngyabelo, da ka
akó sab alkomolo oyaka, kürü nótó zirrkapónórr.
34 E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane, akó ka
nólamla, e gaodó kokeakla ola tótókóm.”
35 Zu wirri ngi pama tibióbka bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia nubó
tótókóm kainda, da mi ma sab oya koke eserre? Wa ia ngibürr Grrik
wirri basirrdü tótókdase mibü pamkolpama ne ngyabendasko, akó wa
ia sab Grrik pamkolpam ola umul nyónórre?
36 Wa igó yaril wagó, ‘E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü
koke kósenane,’ akó ‘Ka nólamla, e gaodó kokeakla ola tótókóm.’ Ini
bóktanan küp ia tai laróga?”

Arról Alión Nae Godeat

37 Da ene Palae Müót Tórean dómdóm ngürr, wirri tóre ngürr
yarilürr. Ene ngürrdü Yesu zamngólórr, wirribóka bóktanórr wagó,
“Naem ne nótó nóma yarile, kürüka ki tam anónóm.
38 Godón Buka inzan bóktanda wagó, ‘Kürü amkoman nótó an-
gunda, da arról akyan nae godeata sab oya auma moboküpdügabi
tópkale.’ ”
39 Yesu Godón Samubóka apón yarilürr. Oya amkoman nidi
yangunóp, ene Samu azeb kari poko koralórr. God ibü tóba Samu ene
tonarrdó koke nülinóp, zitülkus Yesu Godón ene ⌊wirri kómal zyón⌋
pokodó bangrin küsil yarilürr.

Pamkolpama we Bürrgrrütóp

---

§ **7:31** Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wagó, Kerrison tótók küsila, da i inzan igósidi bóktanónóp. I umul-kók koralórr wagó, Yesu ene Kerrisoa. **7:37** Lebitikus 23:36 **7:38** Izikiel 47:1; Zekarraea 14:8

40 Abün pamkolpamab ngorodó, i barrkrrurr wa ne poko bóktanórr,
da ngibürra we bóktanónóp wagó, “Ini amkoman ene Prropeta.”
41 Ngibürra bóktanónóp wagó, “Wa ene Kerriso-e.”
A ngibürra ta igó bóktanónóp wagó, “Ene Kerrisoa sab Galili
prrobinsdügab koke tame!
42 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ene Kerriso sab wirri pam ⌊Deibidün⌋ olom yarile, ó wa sab Betliemóm*
tómtómóle, we wirri basirrdü Deibid ne ngyaben yarilürr.’ ”
43 Yesunbókamóm pamkolpama we bürrgrrütóp.
44 Ngibürr pamkolpamab ubi oya amiógüm yarilürr. A darrü oloma
oyaka tang kokean amanikürr.

Amkoman Bangun-koke Zu Wirri Ngi Pam

45 Godón Gyabi Müót myelam pama nóma tóbakonórr, wirri prrist
akó Parrisia ibü nümtinóp wagó, “E oya koke iade sidüdane?”
46 Myelam pama bóktan yalkomólóp wagó, “Darrü pama inzan
kokean kuri bóktóne, wa ne ngarkwatódó bóktanda.”
47 Parrisia ibü nümtinóp wagó, “Wa yabü ta ia kuri gonggo nirre?
48 Ia darrü wirri ngi pam ó Parrisi asine, oya amkoman nótó kuri
yangune?
49 Ini pamkolpamab ngoro Mosesón gida umul-kókako, i
bamórrórrónako.”
50 Darrü Parrisi we asi yarilürr, ngi Nikodimus. Ngaensingül darrü
tonarr wa Yesuka wamórr. Wa ngibürrdü bóktanórr wagó,
51 “Mibü gida-a inzan bóktanda wagó, ma pam ngaen-gógópan tóba
kolae tonarran darrem koke ekyeno, a ma ngaen-gógópan oya bóktan
arrkrruo, umul bainüm wa ne kla tólbaele.”
52 Parrisia bóktan yalkomólóp Nikodimuska wagó, “Ma ta ia Galili-
gabla? Ma Godón Buk tai etang! Ma kubó eseno darrü prropeta sab
Galiligabi kokean tame.”†

8

Pam Gómól Kol Tangdó Omonóp

[1 Blaman pamkolpama müótüdü bakonórr. Yesu ma ⌊Olib Pododó⌋
wamórr.
2 Darrü ngürr wa ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ alkomólórr irrbianande.
Blaman pamkolpama oya kal-kal yangónóp. Wa mórran-mórran
bainürr, da ibü umulbain we ngarkwat bókyanórr.
3 Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia kol ugón tududóp, pam
gómólde noan zumigóp. Wa tüób müórpükü kol warilürr. I oya aodó
ungrinóp.
4 Da i Yesun ilóp wagó, “Umulbain pam, ini kol darrü pampükü utüdi
zumigórre.
5 Kibü gidadó Moses kibü igó tilóp inzan kol ingülküpi büdülümpükü
akrranóm. Da ma ia bóktono ene pokodó?”
6 Ene poko ugósüm imtinóp, ibü ubi oya amiógüm yarilürr, wa ne
ibü gida alkamül poko nóma ki bóktóne. Da wa arrngürrürr, burudü
tang pyómi wibalóm yarilürr.

---

* **7:42** *Betliem* wirri basirr Zudia Prrobinsdü yarilürr. **7:42** 2 Samuel 7:12; Maeka 5:2 **7:51** Zon 3:1-2 † **7:52** Ma kubó atang poko 53an bóktan 8:1dü eseno. **8:5** Lebitikus 20:10; Duterronomi 22:22-24

7 Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia ola bórranglórr. Metat
Yesun amtin bóktan poko imtinónóp. Wa kwit bainürr, da ibüka
bóktanórr wagó, “Yabükagab kolae tonarr babul noane, kubó ngaen-
gógópan ingülküp wató ki amanik oyaka.”
8 Wa akó arrngürrürr burudü wibalómóm.
9 I nóma barrkrrurr wa ne poko bóktanórr, darrpan-darrpana ibü
we nümgatnóp, myangala ngaen-gógópan. Yesun tóbanan amgütóp
ola ene kolpükü. Wa metat we zamngól warilürr.
10 Yesu kwit bainürr, ene kolbóka wagó, “Ma ne kolóla, ene pam
ia negako? Ia darrüpa koke burrmute marü kolae tonarran darrem
akyanóm?”
11 Kola bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü babula, wirri pam.”
Yesu bóktanórr wagó, “Da ka ta marü kolae tonarran darrem koke
mókyeno. Ugó nató, da myamem kolae tonarr tómbapón-gu!”]

Yesu Tüpan Zyóna

12 Yesu akó Parrisidü bóktanórr wagó, “Ka küób zyónla ini tüpankü.
Nadü pama kürü mamoan yarile, sab arról akyan zyón ipüde. Wa
myamem tümün kwatódó koke agól yarile.”
13 Parrisia oyabóka wagó, “Zitülkus ma mobabóka bóktandóla, ma
ne poko bóktandóla, oya küp babula.”
14 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Koke, enana ka
kólbakwata bóktandóla, ka wa amkoman poko bóktandóla, zitülkus
ka umulóla ka nólgabi tamórró ó ka nóla tótókdóla. E umul-kókakla
ka nólgabila, akó ka nubó tótókdóla.
15 E wa amkoman pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó zaz
baindakla. Ka küób darrü pam koke kuri zaz ina.
16 A ka küób ne darrü pam nóma ki zaz ina, kürü bóktan
amkoman ki yaril, zitülkus ka kólbe kokela ene pokodó. Kürü ne Aba
zirrkapónórr, wa asine kankü.
17 Yabü gidadó igó wialómórróna wagó, ‘Nis pam nisa darrpan
ngarkwat bóktan poko nóma bóktóni darrü olomankwata, da ene
amkomana.’
18 Ka kólbakwata bóktandóla, akó kürü ne Aba zirrkapónórr, wa ta
inzan kürükwata bóktanda.”
19 I oya imtinóp wagó, “Marü Ab ia nega?”
Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kürübóka umul-kókakla
ó kürü Abanbóka. E ne kürübóka umul nóma ki kwarila, da e ta ene
kürü Abanbóka umul ki korala.”
20 Yesu blaman ini poko Godón Gyabi Müótüdü bóktalórr, mani
dakabyón alóp ne kwarilürr. Darrü oloma oya koke amiógürr, zitülkus
ene oya amkal ngarkwat koke yarilürr.

E Kokean Ogobo, Ka Küób Nóla Tótókdóla

21 Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka wa tótókdóla; e sab kürü
amkün kwarilo, da e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E
gaodó kokeakla ola tótókóm ka nóla tótókdóla.”
22 Da Zu wirri ngi pama tibióbka bóktónóp wagó, “Wa igó bóktanda
wagó, mi gaodó kokeakla ola tótókóm wa nóla tótókdase. Ia ene poko
igósa, wa sab tóba ia bómkóle?”

8:13 Zon 5:31 **8:17** Duterronomi 19:15

23 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E wa ini tüpan pamakla;
Ka wa kwitümgab tamórró. E wa ini tüpdügabakla; Ka wa ini
tüpdügab kokela.
24 Ka yabü ene igósidi nilnünüma igó, e sab yabiób kolae tonarranme
nurrbarino. E ne kürü amkoman koke nóma kangunane igó, ka ene
olom módógla, ka noanbóka apóndóla, ene ⌊Kerriso⌋, e sab yabiób
kolae tonarranme nurrbarino.”
25 Da i oya imtinóp wagó, “Ia ma tai nótókla?”
Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Bóktan wata módóga, ka
yabü bwób zitüldügab ne poko nilarre.
26 Kürü abün bóktanako yabükwata, akó kürü zitülkus asine yabü
zaz byónüm yabü abün kolae tonarrabme. A kürü nótó zirrkapónórr,
wa amkomana. Ka ini tüp wata we poko azazildóla, ka oyakagab ne
amkoman bóktan arrkrrurrü.”
27 Da i kokean emzyetóp igó, Yesu ibüka tóba Abbóka bóktan
yarilürr.
28 Da wa ibüka bóktanórr wagó, “E Pamkolpamab Olom nóma
kwit inane,* e sab umul koralo ka ene olom módógla, ka noanbóka
apóndóla, ene ⌊Kerriso⌋, da e sab umul bairre ka darrü kla kólbanan
arüngi kokean tónggapono. Ka wata we pokoan bóktandóla, kürü
Aba ne kla umul kyónürr.
29 Kürü nótó zirrkapónórr,† wa kankü asine. Wa kürü koke kümgüte
kólbe püóran, zitülkus ka metat we kla tómbapóndóla, oya ne klama
bagürwóman ngitandako.”
30 Yesu ini poko nóma bóktanórr, abün pamkolpama oya amkoman
yangunóp.

⌊Eibrra-amón Olmal⌋ akó ⌊Satanian⌋ Olmal

31 Yesu Zu pamkolpamdó bóktanórr, oya amkoman nidi yangunóp
wagó, “E ne kürü umulbain bóktan nóma omorralo, da e igósidi
amkoman kürü umulbain olmalakla.
32 Da e sab amkoman bóktan umul bairre; ene amkoman bóktana
yabü sab ⌊aurdü amóne⌋.”
33 I Yesuka bóktan yalkomólóp wagó, “Ki wa Eibrra-amón olmal-
bobatalakla, akó ki wa darrü oloman ⌊leba zaget⌋ pam kokeakla. Ma
wa ne poko bóktandóla, oya küp wa tai laróga igó, ‘yabü sab aurdü
semórre’?”
34 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: kolae tonarr nidi tómbapóndako, i tibiób kolae tonarran
leba zaget kolpamako.
35 Leba zaget pam wa müótüdü metatómpükü kokea, a olom nótóke,
wa we yarile ene müótüdü, metatómpükü.
36 Da Godón Oloma ne yabü sab aurdü nóma amóne kolae tonar-
rdógab, e sab amkoman aurdü amarrón koralo.
37 Ka umulóla e Eibrra-amón olmalbobatalakla, da e ama kürü
amkalóm angóndakla, zitülkus yabü bübdü darrü marrgu babula
kürü bóktanankü.
38 Ka wa we poko bóktandóla, ka ne kla nósenarre kólba Aban
obzek kwata; e go yabiób abdógab ne poko barrkrrurrü, e wa we kla
tómbapóndakla.”

---

* **8:28** Ini bóktanan küp módóga, *“E Pamkolpamab Olom krrosdó nóma emngyelane, ...”*
† **8:29** *Kürü nótó zirrkapónórr* wa Godónbóka apónda.

39 I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Kibü ab Eibrra-am.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ne amkoman Eibrra-amón olmal
nóma ki kwarila, e we kla ki tólbael kwarila wa ne kla tómbapón
yarilürr.
40 Ka yabü amkoman poko byal namülnürrü, ka Godkagab ne bóktan
arrkrrurrü, da e ama kürü amkalóm angóndakla! Eibrra-am inzan kla
kokean tónggapónórr!
41 E wa we kla tómbapóndakla, yabü aba ne kla tólbaelda.”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Ki gómól-gómól balngórrón olmal
kokeakla. Kibü darrpanan Ab módóga: God.”
42 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “God ne yabü amkoman Ab nóma ki
yaril, yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ki yaril kürüka, zitülkus ka Godkagabi
tama. Errkya ka ma aenigla. Ka kólbanan arüngi koke tamórró, a
kürü wató zirrkapónórr.
43 E wa kokean iade amzyatódakla, ka ne poko bóktandóla? Ene
pokodó zitülkus módóga, e kürü bóktan apadóm kokeanómakla.
44 ⌊Deból⌋ yabü aba; e oyakagabakla. Yabü ubi kolae tonarr
tómbapónóma, yabü ab debóla ne klamóm ubi bainda tómbapónóm.
A ngaen bwób zitüldügab, wa pam akrran pam yarilürr. Oyakabóna
amkoman bóktan babulan yarilürr. Wa obae nóma tizda, ene wata oya
bókambarra, zitülkus wa obae tiz pama akó wa tüób obae-tiz aba.
45 Ka wa amkoman poko bóktandóla. Ene zitülkusdü, e kürü
amkoman koke igósidi angundakla.
46 Yabükagab ia darrü pam asine kürü pupo ainüm igó, ka kolae
tonarr tónggapóna? A ka ne yabü amkoman bóktan nóma byaldóla,
da e ma kürü amkoman koke iade angundakla?
47 Godkagabi nótó tótókda, wa Godón bóktan arrkrruda. A e
wa Godkagabi kokeakla. We zitülkusdü, e Godón bóktan kokean
aebókamde arrkrrudakla.”

Yesu akó Eibrra-am

48 Da i Yesun imtinóp wagó, “Ki ia marükwata amkoman bóktan
koke bóktórre igó, ma ⌊Samarria⌋ olomla,‡ akó marüka kolae samu
asine?”
49 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürüka kolae samu
babula. Ka kólba Ab wirri ngi atendóla, a e wa kürü ngi tüp
alkomóldakla.
50 Ka kólba ngi koke kwit amngyeldóla, a ene Olom wa asine kürü
ngi nótó kwit amngyelda. Wa tüób amkoman zaza.
51 Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü bóktan amkoman nótó
apadóda, sab kokean nurrótóke.”
52 Da i oyaka bóktónóp wagó, “Errkya ki tai kuri umul bairre marüka
kolae samua. Eibrra-am nurrótókórr akó prropeta ta nurrbarinürr, a
ma igó bóktandóla wagó, ‘Kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab
kokean nurrótóke.’
53 Ia ma wirrila kibü abbobat Eibrra-amkagab? Wa nurrótókórr.
Prropeta ta nurrbarinürr. Ma wa ia gyagüpi tótókdóla, ma nótókla?”
54 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ne kólba ngi nóma ki kwit ain
namüla, ene pokoan darrü küp tai babul ki yarile. A kürü ngi nótó

‡ **8:48** *ma Samarria olomla*: Ini bóktanan küp módóga, *“ma kibü pam kokela.”* Müóng agós bóktan yarilürr.

kwit amngyelda, wa kürü Aba, e tai ne noanbóka apóndakla wagó,
wa yabü Gode.
55 E oyabóka umul-kókanakla, a ka ma oyabóka umulóla. A ka ne
igó nóma ki namüla igó, ka oyabóka umul-kókla, da ene ka ezan obae
tiz ki namüla. Ka wa oyabóka umulóla, akó oya bóktan amkoman
amorrandóla.
56 Yabü abbobat Eibrra-am bagürwóm yarilürr, wa nóma gyagüpi
wamlórr kürü tótók ngürr asenóm, da wa amkoman esenórr akó wa
barnginwóm yarilürr."
57 Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, "Ma go 50 pail ta kokela -
ma wa Eibrra-amón ia seserró?"§
58 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla:
Eibrra-am nóma tómtómólórr, ka asi namülnürrü."
59 Da i ingülküp dakainóp oya amkalóm. A Yesu anikürr, da Godón
Gyabi Müót we amgatórr.

9

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

1 Yesu nóma tótók yarilürr, wa ilküp murrbausürrün pam esenórr.
Wa inzan oloma tómtómólórr.
2 Oya umulbain olmala imtinóp wagó, "Umulbain Pam, ia kolae
tonarr nótó tónggapónórr, da wa ilküp murrbausürrün igósidi
tómtómólórr? Wa tüób, ó ta ia oya aip nis?"
3 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Oya kolae tonarr akó oya
aip nisab kolae tonarr oya ilküküp we klama koke kolae ninóp. Wa
ilküküp murrbausürrün igósidi tómtómólórr, Godón arüng sab eserre
oyaka zagetóde.
4 Wa ngürrzane, mi wata oya zaget metat tómbapón koralo, kürü
nótó zirrkapónórr; irrüba amzik kari pokoa, darrü pama ugón zaget
koke tónggapóne.
5 Ka ini tüpdüzanla, ka ini tüpan zyónla."
6 Ini bóktan kakóm, Yesu tüpdü gwerr amanikürr, ene gwerre buru
mormor yónürr. Ene kakóm, wa ene paman ilküküp nólópórr ene
mormor yu-i.
7 Da oya yalórr wagó, "Ugó wam, moba obzek bagulüm Siloam
nae badudü." (Siloam ngi, oya küp módóga: "zirrapórrón".) Da
ene pama we wamórr tóba obzek bagulüm. Olgabi bwób ngabkankü
tolkomólórr.
8 Oya minggüpanan nidi ngyaben kwarilürr akó oya nidi es-
enónóp batode ngaen-gógópan, tibiób bamtinónóp wagó, "Ia ene pam
módóga, mórrarrón bwób nótó bato yarilürr?"
9 Ngibürra wagó, "A watóke!" a ngibürra wagó, "Wató koke, a oya
obzekzan pama."
Ene pama tüób wagó, "Ka módógla."
10 I oya imtinóp wagó, "Marü ilküküpa ia bamgoli?"
11 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ene pam ngi Yesu, buru
mormor ine, da kürü ilküküp nólópe. Wa kürü kile wagó, 'Ma Siloam

§ **8:57** Yesu tüpdü nóma tómtómólórr, Eibrra-am büdül yarilürr. Wa ngaen nurrótókórr, aprrapórr 2,000 pail Yesun tótók singül kwata. **9:5** Metyu 5:14; Zon 8:12

wam, da kubó moba obzek bagulke.’ Da ka we wama. Ka kólba obzek
nóma bagula, dümdüman ka bwób esena!”
12 I oya imtinóp wagó, “Da tüób nega?”
Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla.”

Parrisia Ene Bóktan Amkün Koralórr

13 Da i ene pam, ngaen ilküküp murrbausürrün nótó yarilürr,
Parrisidü idüdóp.
14 Ene ugón ⌊Sabad⌋ yarilürr, Yesu buru mormor nóma yónürr akó
paman ilküküp nóma nomgolórr.
15 Da Parrisia ene pam akó imtinóp wagó, “Ma ngabkanóm ia
baina?” Wa ibü nilóp wagó, “Wa kürü ilküküp nis yu-i kólópe; ka
obzek bagula, da ka ma errkya ngabkandóla.”
16 Ngibürr Parrisia bóktónóp wagó, “Ini poko ne pama tónggapóne,
Godkagabi kokea, zitülkus wa Sabad gida koke amorranda.”
Ngibürra wagó, “Kolae tonarr pama inzan ⌊wirri tulmil⌋ ia
tónggapóne Godón arüng pupainüm?” I tibiób we bürrgrrütóp
Yesunme; ngibürra amkoman yangunóp, ngibürra ma koke.
17 Da Parrisia oya akó imtinóp wagó, “Ma igó namüla, marü ilküp
wató nomgole. Da ma ia bóktono oyakwata?”
Pama bóktan yalkomólórr wagó, “Ka igó namulo: wa Prropeta.”
18 Zu wirri ngi pama tai amkoman koke yangunóp igó, wa ilküküp
murrbausürrün oloma tómtómólórr, da wa errkya ma tai ngabkanda,
ngarkwat kókó i oya aipab nis nginaunóp.
19 Ibü we nümtinóp wagó, “Ia ini yabü olome, e igó noankwata
bóktarri wagó, wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr? Da
wa ma errkya iade ngabkanda?”
20 Oya aip nisa bóktarri wagó, “Ki wa umulamli wa kibü olome, da
wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr.
21 A ki wa umul-kókamli wa ma errkya iade ngabkanda. Ki ta umul-
kókamli oya ilküküp nis nótó nomgole. Oya tóba imtinam, wa dódórr
bairrüna: wa kubó tüób bóktóne tóbakwata!”
22 Oya aipab nisa ini poko bóktarri, zitülkus i Zu wirri ngi pamab
gum namülnürri. Zu wirri ngi pama igó bóktan ingrinóp, nadü pama
bóktóne wagó, Yesu ene ⌊Kerrisoa⌋, oya sab igósidi ⌊Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü⌋ tótókgum piküp irre.
23 Ene zitülkus módóga, aipab nisa igósidi bóktarri wagó, “Wa
dódórr bairrüna; tóba imtinam!”
24 Nis ngim akó ngyaunóp ene olom, ilküküp murrbausürrün nótó
tómtómólórr. I oya ilóp wagó, “Ma Godón obzek kwata errkyadan ugó
abi,* ma amkoman bóktan pupo sino! Ki umulakla marü nótó dólóng
mine, wa kolae tonarr pama.”
25 Da ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla ia wa
kolae tonarr pama, o koke. Darrpan kla ka umulóla: ka amkoman
ilküküp murrbausürrün namülnürrü, da ka ma errkya ngabkandóla!”
26 I oya we imtinóp wagó, “Marüka ia wa laró tónggapóne? Ene
oloma marü ilküp tai ia nomgole?”

---

* **9:24** *Godón obzek kwata errkyadan ugó abi*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Godón ngi wirri kwit emngyel.* Inzan bóktane Parrisia ene pam, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, wirri arüngi ilóp amkoman poko bóktanóm Godón obzek kwata. Ma Zosyua 7:19 ngakanke.

27 Wa bóktan inzan yalkomólórr wagó, “Ka yabü ngaen-gógópan
pokodó kurai we nilnünüma, da e ugón koke barrkrrua. Yabü ubi akó
arrkrrum iadea dadan poko? Yabü ubi ta ia oya umulbain olmalóm
bainüma?”
28 I oya kle-kle yalnóp, da bóktónóp wagó, “Ma ene paman umulbain
olomla; a ki wa Mosesón umulbain olmalakla!
29 Ki umul igósakla, God Moseska tóbtanórr; a ene ne olome, ki
darrü umul ta babulakla wa ia nubógabi tamórr!”
30 Ene oloma bóktan yalkomólórr wagó, “Ini wa amkoman amzyat-
koke pokoa kürüka: ene pama wa kürü ilküküp murrbausürrün kla
nomgole, a yabü darrü umul babula wa nubógabia!
31 Mi umulakla God errkya kolae tonarr is koke arrkrruda; God
wata igó pamkolpam arrkrruda, oya nidi [ótókdako] akó oya ubi nidi
tómbapóndako.
32 Ngaendógab, zitül pokodó, kókó ta errkya, darrü pama kokean
arrkrrurr igó, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, pama oya
ilküküp ngaen nomgolórr.
33 Ene oloma ne Godkagab koke nóma ki tame, ene ngarkwatódógab,
wa gaodó koke ki yarilün darrü kla tónggapónóm!”
34 I ene olomdó bóktan yalkomólóp wagó, “Ma kolae tonarrdó
tómtómórró akó kolae tonarrpükü dódórr bairrü - da ma ia kibü umul
bainüm kaindóla?” Da oya Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü
tótókgum piküp inóp.

Samuan Ngarkwatódó Ilküküp Murrbausürrün

35 Yesu nóma arrkrrurr wagó, ene pam Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdügab kuri elakórre, wa oya asenóm wamórr.
Nóma esenórr, oya imtinürr wagó, “Ia ma Pamkolpamab Olom
amkoman angundóla?”
36 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü küzazil ia nótóke,
wirri pam, igósüm ka oya amkoman yanguno!”
37 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma oya kuri esena, da ene watóke,
mankü errkyadan e usadi ikikdamli.”
38 Ene pama bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman manguna, Lod!”
Wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata oya ótókóm.
39 Yesu bóktanórr wagó, “Ka ini tüpdü ugósüm tamórró kolae tonarr
pamkolpam arrgrratóm morroal tonarr pamkolpamdógab, da ilküküp
murrbausürrün nidipko sab ngabkanórre, a nidi ngabkandako, ibü
ilküküpa sab murrbausórre.”
40 Ngibürr Parrisi ene pokodó asi koralórr wankü, da i oya arrkrruóp
ini poko bóktande. Da we imtinóp wagó, “Ia, kibü ilküp ta ia
murrbausürrünako?”
41 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ne blaman amkoman ilküküp
murrbausürrün nóma ki kwarila, e kolae tonarrpükü igósidi koke ki
kwarila. A e ma igó bóktandakla wagó, ‘Ki basendakla’; oya küp
módóga: yabü blamanab kolae tonarr duduako.”

10

Alap-alap Bóktan [Sip] Ngabkan Pamabkwata

1 Yesu bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: sip
kotarr amkoman mamtaeana kubó koke nótó bangrine, a wa kubó ma
kotarr angürre bangrinüm, da ene wa amkoman gómól pama.
2 A ene amkoman mamtaeana nótó bangrinda, wa sip ngabkan
pama.
3 Da mamtae ngakan pama mamtae tapakue oyankü. Sip ngabkan
pama ibü ngian nóma ngibliale, sipa oya bóktan bómgól barrkrrue,
da wa ibü nolngomólnórre kalkuma.
4 Wa ibü blaman kalkuma nóma imarrue, tüób kubó singül apóne.
Sipa oyaka solodó zutale, zitülkus i umulako oya bóktan bómgól.
5 I umul-kók pamdóma kubó kokean zutale; igósidi busonórre
oyakagab, zitülkus i oya bóktan bómgól umul kokeako.”

6 Yesu ibünkü* ini alap-alap bóktan adrratórr, da i koke emzyetóp
wa ne poko apón yarilürr.

Yesu Morroal Sip Ngabkan Pam

7 Da Yesu akó bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla:
ka mamtaela sipabkü. 8 Singül kwata nidi togobórr,† blaman amkoman
gómól pam kwarilürr, da ene sipa ibü bóktan koke barrkrrurr.
9 Ka mamtaela. Kürükama nidi tübarrbüle, i sab zid bairre. I sab
tübarrbüle akó tübausle morroal paza poko byamkünüm, twala ne
pokodó dódórr baindako.
10 Gómól pama wata ugósüm tótókda: gómólóm, büdülümpükü
akrranóm, akó elklaza kolae bainüm. Ka wa ugósüm tamórró, i sab
arról eserre - ibü ngyaben sab amkoman morroal yarile, darrü kolae
babul.
11 “Ka morroal sip ngabkan pamla. Morroal sip ngabkan pama tóba
arról akyanda sip zid byónüm.
12 Mani zagetóm noan apadódako, wa tüób sip ngabkan pam kokea:
ene sip ta oya kokeko. Wa kubó darrü wirri nurr ume‡ nóma esene
tótókde, sip kubó we elókóle. Tüób ma busole. Ene nurr umea kubó
sip bumióg yarile akó barre kubó popa arngene.
13 Da wa manim zaget pamzane, wa igósidi busodase. Oya tai
gyakolae koke angónda ene sipabkwata.
14 Ka morroal sip ngabkan pamla. Ka kólba sipbóka umulóla, akó
ene sip ta kürübóka umulako.
15 We ngarkwatódó, Ab kürübóka umula, ka ta akó Abbóka umulóla.
Ka kólba arról akyandóla sip zid byónüm.

16 Kürü ngibürr sip asiko, da i babulako ini kalkupidü.§ Ka ta sab
ibü simarruo: i kürü bóktan bómgól sab arrkrrurre. I ma ugón sab
darrpan kwarile tibiób darrpan sip ngabkan pampükü.
17 “Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ kürükama, zitülkus ka kólba arról
akyandóla, igó ngarkwatódó, solkwat tonarr akó alkomólóm kólbaka.
18 Darrü pama kürü arról kokean ipüde kürükagab, a ka kólba
arról pamkolpam akyandóla kólba ubidü. Kürü kari dümdüm ta
kokea kólba arról akyanóm. Solkwat kürü akó kari dümdüm kokea

---

* **10:6** *ibü* wa aprrapórr Parrisi apónda (Zon 9:40). † **10:8** Yesu kolae sip ngabkan pambóka apónda, amkoman prropet koke nidi kwarilürr. ‡ **10:12** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolf.* **10:15** Metyu 11:27; Luk 10:22 § **10:16** Yesu ibübóka apónda, Zu-koke nidipko.

kólba arról alkomólóm kólbaka. Ka ini arüng bóktan ipadórró kólba
Abdógab.”
19 Zu pamkolpama akó we bürrgrrütóp ini bóktanankwata.
20 Abüna igó bóktan kwarilürr wagó, “Oyaka kolae samua! Wa
gonggoa! E oya iade arrkrrudakla?”
21 Ngibürra igó bóktanónóp wagó, “Ini kolae samupükü oloman
bóktan kokeko! Ia kolae samu gaodóma, ilküküp murrbausürrün
kolpamab ilküp amgolóm?”

Yesun Alzizi Amanikóp

22 Pail ngup akó gübarr ngarkwat nóma semrranórr, Zerrusalem
wirri basirrdü ugón ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ tórea tómbapónórr,
gyagüpi amaniküm Zu pamkolpama ngaen Godón müót tóba tangdó
akó ne ngürr ingrinóp.*
23 Yesu Solomonón Blandadó agóltagól yarilürr, ⌊Godón Gyabi
Müótan⌋ kal akólórrón pul basirrdü. 24 Ngibürr Zu pamkolpama oya
we kal-kal yangónóp, da imtinóp wagó, “Ki gyagü-gyagüpakla. Ki
marü nadüzan ngarkwat mókyanórre amkoman bóktan amgolóm?
Ma kibü dümdüman tilnüm: ia ma ene ⌊Kerrisola⌋?”
25 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü ngaen
nüzazilarre, da e kürü bóktan amkoman koke yangunarre. Ka kólba
Aban ngidü ne arüng tórrmen tómbapóndóla, kürü pupaindako.
26 A e amkoman koke aebókamde bangundakla, zitülkus e kürü sip
kokeakla.
27 Kürü sipa kólba bóktan bómgól arrkrrudako; ka ibübóka
umulóla, da i kürü igósidi mamoandako.
28 Ka ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ alióndóla; i sab kokean nurrbarine.
Darrü oloma kokean amóne kürü tangdógab.
29 Kürü Aban arüng wirriana blamandógab†; wa kürü ne sip
küliónürr, darrü oloman gaodó kokea Aban tangdógabi azebóm.
30 Ab a kótó, ki darrpanamli.”
31 Zu pamkolpama akó ingülküp we yazebóp, oya amkalóm.
32 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka abün morroal arüng tórrmen
tómbapólórró yabü obzek kwata, Aba kürü ne kla küliónürr
tómbapónóm; da e wa kürü nadü arüng tórrmendógab ingülküpi
amkalóm angóndakla?”
33 Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Ma ne morroal arüng tórrmen
tómbapón namülnürrü, ki marü wekwata koke mómkórrema
ingülküpi. A ene wa igósidi, ma Godón ngi kulaindóla! Ma wa
pamakanla, a ma ma müób Godóm bainüm kaindóla!”
34 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Wialómórróna yabü gidadó
wagó, ‘E blaman godakla.’‡
35 Godón Wibalómórrón Bóktan Opor kokean alkamürre. Godón
bóktana nibióbka tamórr, God ibü dümdüman inzan ngiblianda: god.

---

* **10:22** Ibrru bóktane ini tórean ngi módóga: *Kanuka*. Mórrke-mórrke ma módóga: *Feast of Dedication*. Sirria gazirr pama Zerrusalem nóma sipüdóp, i Godón Gyabi Müót kugupidü tibiób godódó tóre kwarilürr aüd pailüm. Nóma amgütóp, ene kakóm, Zu pamkolpama Godón Gyabi Müót akó Godón tangdó ingrinóp. Da ene we tóre yarilürr, ene tonarr gyagüpi amaiküm. † **10:29** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Aba kürü ne kla küliónürr wirriako blaman klamdógab*. **10:33** Lebitikus 24:16 ‡ **10:34** *E blaman godakla*: Ini Godón bóktan opora pamkolpamdó *Wórr Peba*dó. **10:34** Wórr Peba 82:6

36 A wa kótó, ka kólba Godón olombóka nóma ngibliandóla, e wa
iade bóktandakla igó, ka Godón ngi kulaindóla? Aba kürü tebe-tebe
kümanikürr tóbankü, da wa kürü we zirrkapónórr ini tüpdü.
37 Ka ne kólba Aban arüng tórrmen koke nóma ki tómbapón
namüla, e kürü igósidi amkoman angun-gu.
38 Enana e kürü amkoman koke angundakla, ka ne ene arüng
tórrmen nóma tómbapolo, e sab wata ene arüng tórrmen amkoman
nangunamke. E sab igósidi tai umul bainane wagó, Ab kürüka asine,
akó ka asinla Abdó."
39 I akó Yesun amigópma, da wa ibü tangdógab bamrükürr.
40 Yesu akó alkomólórr Zodan tobarr dakla dorrodó, Zon pamkolpam
ngaen-gógópan ne pokodó ⌊baptaes nyónónóp⌋, da wa we burrmatórr.
41 Abün pamkolpama togoblórr oyaka. I tibióbka bóktanónóp wagó,
"Zon wa go darrü ⌊wirri tulmil⌋ kokean tónggapónórr Godón arüng
pupainüm. A wa blaman ne poko bóktalórr ini pamankwata, wa
amkoman yarilürr!"
42 Da abün pamkolpama Yesun amkoman yangunóp, ola nidi
kwarilürr.

11

Lazarrus Nurrótókórr

1-2 Darrü pam ngi Lazarrus, wa Betani basirrdü ngyabelórr, tóba
bólbót nispükü Merri a Marrta. Lazarrus tüób azid olom yarilürr.
Ini ne Merri warilürr, ene Yesun wapór nisdü morroal ilang idi wató
ekanórr, akó tóba órrngóene norrgonórr.
3 Lazarrusün bólbót nisa bóktan zirrapórri Yesuka wagó, "Lod, marü
moboküpdü gódam azida."
4 Yesu nóma arrkrrurr, wa bóktanórr wagó, "Ini azid, büdül azid
kokea Lazarruska. Ini inzan ugósüm tómbapóne, Godón ngi wirri
kwitüm amngyelóm. Akó ka küób, Godón Olom, ta igósidi wirri ngi
ipudo ini pokodógab."
5 Yesun ⌊moboküpdü ubi⌋ asi yarilürr ibüka, Marrta, akó oya zoret,
akó ibü bólbót Lazarrus.
6 A Yesu nóma arrkrrurr Lazarrusün azidbóka, wa akó nis ngürr
nümanikürr, wa ne yarilürr.
7 Da ene kakóm, wa we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó,
"Mi akó módó bakona Zudia."
8 Oya umulbain olmala bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, wirri
ngarkwat koke, marü ene kolpama amkalóm angón kwarilürr
ingülküpi, da ma ia ola alkomólóm kaindóla?"
9 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "12 Abüs küp ngarkwat zyón asiko
darrpan ngürr kugupidü. Darrü pama ne ngürr nóma agóltagól yarile,
wa kubó koke bómkalkü wamle, zitülkus wa ini tüpan zyón asenda.
10 Da wa ma irrüb nóma agóltagól yarile, wa kubó bómkalkü wamle,
zitülkus oyaka zyón babula."
11 Yesu ini poko bóktanórr, da wa akó yarilürr wagó, "Mibü gódam
Lazarrus, oya uta kuri türüme, da ka oya arsümülüm tótókdóla."
12 Da Yesun umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, "Lod, wa ne
utan nóma yarile, da wa kubó morroal baine."

10:40 Zon 1:28 **11:1-2** Luk 10:38-39 **11:1-2** Zon 12:3

13 Yesu wa amkoman igó poko apón yarilürr wagó, wa büdülase.
Oya umulbain olmala ma igó gyagüpi ogobórr wagó, wa amkoman
utase.
14 Da Yesu ibüka dümdüman we müsirrga yónürr wagó, “Lazarrus
wa büdülase,
15 da yabübókamde, yabü amkoman angunüm, ka ma bagürla. Ka
ola babul gaodó namüla, wa nóma nurrótóke. Da nau, mi oyaka kóbó
ogobón.”
16 Tomas (oya darrü ngi Didimus*) tóba kamdal umulbain olmaldó
we bóktanórr wagó, “Da nau, mi ta blamana ogobo, wankü büdülüm!”

Yesu, Büdül Arsümül akó Arról Akyan Oloma

17 Yesu nóma abzilürr, wa umul bainürr wagó, Lazarrus ugón tokom
ngürrüm angrirrün yarilürr gapókdó.
18 Betani minggüpanandó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdügab,
aüd kilomita† ngarkwat.
19 Abün Zu kolpama ugósüm togobórr Merri a Marrta ibüka
tamamóm, ibü bólbótazan nurrótókórr.
20 Marrta nóma arrkrrurr Yesun tótók poko, wa oya kwatódó asenóm
ola natókórr. Merri wa müót kugupidü ola warilürr.
21 Marrta Yesuka bóktanórr wagó, “Ma ne ae asi nóma ki namüla,
Lod, kürü bólbóta koke ki nurrótóke!
22 Da ka ma umulóla, wata errkyadan ma ne kubó Godón darrü
klamóm nóma yato-o, wa marü kókyene.”
23 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Marü bólbóta kubó akó türsümüle.”
24 Marrta bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umulóla wa sab
büdüldügab türsümüle, blaman pamkolpama sab nóma tübarsine,
dómdóm ngürrdü.”
25 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ka büdül arsümül akó arról akyan
olomla. Kürü amkoman nótó kangune, sab akó ngyabene, wa ngaen
enan nurrótókórr.
26 Arról nótóke, kürü amkoman nótó kangune, sab kokean
nurrótóke.‡ Ma ia amkoman angundóla ini bóktan?”
27 Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod! Marü ka amkoman
angundóla, ma ene ⌊Kerrisola⌋, ma Godón Olomla, ini tüpdü nótó ki
tame.”

Yesu Yón Yarilürr

28 Marrtan bóktana nóma blakónórr, wa we alkomólórr, da tóba
gódam Merrin tebe-tebe pokodó we ngizaunürr akó oya wyalórr wagó,
“Umulbain Pam alama, akó wa marübókamóm bamtinda.”
29 Merri nóma arrkrrurr, büsai-büsai bupadórr, da oyaka we
natókórr.
30 (Yesu abzil küsil yarilürr basirrdü. Wa wata ene pokodó yarilürr,
Marrta ne emrranórr.)
31 Merrikü nadü pamkolpam kwarilürr ene müótüdü, ibüka
tamamóm nidi ogobórr, oya nóma osenóp büsai-büsai bupadóde akó
burruande, da i oyaka we zutalórr. Ibü gyagüpitótók igó yarilürr
wamaka, wa gapókdó tótókdato yónüm.

---

* **11:16** *Didimus*, oya küp módóga: *ninis amtómólórrón olom nis.* Mórrke-mórrke módóga *twins.* † **11:18** *aüd kilomita*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *15 stadia.* ‡ **11:26** Yesu paman bübbóka koke apónda; wa paman samubóka apónda.

32 Merri abzilürr Yesu nóla yarilürr. Wa oya nóma esenórr,
wakósingül we nülkamülürr oya obzek kwata. Wa oyaka bóktanórr
wagó, “Lod, ma ne ae asi nóma ki namüla, kürü bólbóta koke ki
nurrótóke!”
33 Yesu oya osenórr yóndi akó wa ene pamkolpam ta nósenóp yóndi,
oyaka nidi zutalórr. Oya moboküp inuóp, da wa kari gyaur koke
yarilürr.
34 Wa ibü nümtinóp wagó, “E oya ne ingrinane?”
I oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, “Lod, asenóm tam.”
35 Yesu yón yarilürr.
36 Ene kolpama bóktónóp wagó, “Ngakónam, oya moboküpdü wirri
ubi yarilürr oyaka!”
37 Da ngibürra bóktónóp wagó, “Wa ene ilküküp murrbausürrün
paman ilküküp nomgolórr! A wa ma Lazarrusün koke iade irrmatórr
büdüldügab?”

Yesu Lazarrusün Irsümülürr Büdüldügab

38 Yesun moboküp inuóp nis ngim, da we wamórr gapókdó. (Ene
gapók, podo kabedó, ingülküpdü alüngürrün yarilürr.) Mamtae wirri
ingülküpi murrausóp.
39 Yesu ibü nilóp wagó, “Ini ingülküp amanikam!”
Marrta, ene büdül paman darrü bólbóto, bóktan yalkomólórr wagó,
“Lod, kubó abürrün ilang yarile, zitülkus wa tokom ngürr kuri amóne
gapókdó!”
40 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ia ka marü koke mila igó,
ma ne kürü amkoman nóma kanguno, ma sab Godón ⌊wirri kómal
zyón⌋ eseno?”
41 Da i ingülküp we yanenóp mamtaedógab. Yesu kwit yazilürr
da bóktanórr wagó, “Ba, ka marü eso akyandóla, ma kürü kuri
kurrkrrua.
42 Ka umulóla, ma kürü metat arrkrrudóla, da ka wa ini igósidi
bóktandóla ini ne pamkolpama bórrangdako, ibübókamde, i amko-
man ia yangurre igó, kürü mató zirrkapórró.”
43 Ene bóktan kakóm, Yesu górrganórr wirri gyagüpi wagó,
“Lazarrus, yao, tubrrua!”
44 Da wa we tubrranórr, oya wapór tang arrgótarrón koralórr
gapók mórrkenyórri. Oya obzek ta mórrkenyórr poko-e arrgótarrón
yarilürr.
Yesu ibü nilóp wagó, “Ugó agoam, da ugó ki wam!”

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Abün Zu pamkolpam, nidi togobórr Merrin asenóm, nósenóp Yesu
ne poko tómbapónórr, da oya amkoman yangunóp.
46 Ngibürra ma Parrisidü ogobórr, da ibü nüzazilóp Yesu ne poko
tómbapónórr.
47 Wirri Prrist akó Parrisia blaman Zu ⌊balngomól byarrmarr pam⌋
ngibaunóp kwób bazenóm,§ da bóktónóp wagó, “Mi ia tai laró
tónggapórre, ini pama ne ⌊wirri tulmil⌋ tómbapónda?

§ **11:47** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: *Sanhedrin*.

48 Mi ne oya wata ilküpane inzan nóma ngakanórre, sab blaman
kolpama oya amkoman yangunórre. Rrom wirri pama sab togobe,
da mibü ⌊Godón Gyabi Müót⌋ akó mibü bwóbpükü sab mibükagab
sazebórre!”
49 Darrü ene wirri pam Kayapas wató yarilürr, ⌊singüldü prrist⌋ ene
pail. Wa bóktanórr wagó, “E darrü kla umul-kókakla!
50 E koke amzyatódakla: morroal igósa, darrpan oloma ki nurrótók
blaman pamkolpamab pabodó, dudu bwób kulain-gum.”*
51 Wa tóbanóm gyagüpitótóke koke bóktanórr. Zitülkus wa singüldü
prrist yarilürr ene paildü, da wa ⌊prropetzan⌋ we poko pupain yarilürr
wagó, sab Yesu wató nurrótóke blaman Zu pamkolpamabkü.
52 Ibü tibióbankü koke, a blaman Godón olmal darrpan pokodó
amarrum, bwób-bwób barserrón nidipako.
53 Ene ngürrdügab, Zu wirri ngi pama bóktan tómbapón kwarilürr
Yesun büdüldü angrinüm.
54 Ene zitüldü, Yesu panzeana myamem koke agóltagól yarilürr
Zudia kugupidü, da wa ene poko amgatórr. ⌊Ngüin-koke bwób⌋
minggüpanandó wamórr, darrü wirri basirrdü ngi Eprra-im. Wa tóba
umulbain olmalpükü kya ola yarilürr.
55 Zu pamkolpamab ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ minggüpanan nóma
yarilürr, abün pamkolpama tibiób basirrdügabi ogoblórr ama Zer-
rusalem. Tóre wa solodóma, ngaen-gógópan, Mosesón gida ngark-
watódó, i tibiób kolae tonarr Godka pupo nirre tibiób ⌊kolkal⌋ bainüm.
Ene kakóm, i ene tóredó igósidi ogobe.
56 I Yesun amkün kwarilürr, da i Godón Gyabi Müótüdü nóma
bórranglórr, i tibiób ola bamtinónóp wagó, “E ia gyagüpi tótókdakla?
Anda, wa amkoman ia koke módó tame ini tóredó!”
57 Wirri prrist akó Parrisia arüng bóktan zirrnapónóp blaman
pamkolpamdó wagó, “Nadü pam umul yarile Yesu nadü pokodóma,
wa sab ki tam kibü büzazilüm, da ki sab oya amiógüm ogobo.”

12

Merri Morroal Ilang Idi Ekanórr Yesuka
(Metyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Dómdóm 6 ngürr nóma kwarilürr ⌊Büdül Kórzyón Tórem⌋, Yesu
Betani basirrdü ugón wamórr, Lazarrus ne ngyaben yarilürr, wa noan
irsümülürr büdüldügab.
2 I oyankü simam alo tónggapónóp. Marrta alo kla tógaldó
arrbünüm tangnamtinóp. Ngibürr Yesukü tógaldó nidi nólgópe
banomól kwarilürr, darrü Lazarrus wató yarilürr.
3 Da Merri dadamüz ngarkwat morroal ilang idi sokol ipadórr,
⌊kolkal⌋ nade* tónggapórrón. Wirri darrem idi yarilürr, da wa
we ekanórr Yesun wapórdó, akó Yesun wapór norrgonórr tóba
órrngóene. Ene müót blaman morroal ilanga gwarranórr.

---

* **11:50** Zu wirri pama Rrom pamkolpamab gum igósidi koralórr wagó, Rrom gazirr pama akó kena tóbako Zerrusalem apadóm, Zu pamkolpama tibiób wirri pam koke nóma arrkrru korale. Yesun ma nóma emkólóp, ene kakóm, Rrom gazirr pama akó togobórr gazirrüm. Zerrusalem ipüdóp, akó Godón Gyabi Müótpükü ta kulainóp. Ugón pail 70 yarilürr.

12:1 Zon 11:38-44 * **12:3** *nad* darrü kari nugupan simkündügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *nard.* **12:3** Luk 7:37-38

4 Yesun darrü umulbain olom, Zudas Iskarriot, oya sab wirri pamab
tangdó nótó ingrine, bóktanórr wagó,
5 “Ini morroal ilang idi wa koke iade sel irre 300 ⌊silba⌋ mani
küpüm?† Ene mani küp ama elklaza-koke kolpam ki nülirre!”
6 Wa ene poko koke bóktanórr, zitülkus wa gyaur yarilürr elklaza-
koke pamkolpamdó; wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa gómól pam
yarilürr. Ibü mani alóp ngakan olom yarilürr, da wa tüób bobarr mani
küp olgabi yazeblórr.
7 Yesu bóktanórr wagó, “Oya olkomólam! Wa ene idi ugósüm amoan
waril, ngarkwat kókó kürü gapókdó angrin ngürr nóma semrróne.‡
8 Elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile; a ka wa sab
yabüka metat ae koke namulo.”

Lazarrusün Amkal Bóktan

9 Zu pamkolpamab ngoroa barrkrrurr wagó, Yesu Betanimase. Da
igósidi ola we ogobórr. I Yesun tóbananbókamde koke ogobórr: a i
Lazarrusün asenómpükü ogobórr, wa noan irsümülürr büdüldügab.
10 Da wirri prrista bóktan ingrinóp Lazarrusünpükü ta amkalóm,
11 zitülkus Lazarrusünbókamde, abün Zu pamkolpama ibü bimgat
kwarilürr, da i ma Yesun amkoman yangunónóp.

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Akó darrü ngürr ene wirri pamkolpamab ngoroa, nidi tübabzilürr
Zerrusalem Büdül Kórzyón Tórem, barrkrrurr wagó, Yesu ta ola
tótókda.
13 Da i wayal pórngae yazebóp, oya akyanóm ogobórr taegwarrpükü
wagó, “Mi Godón yagürnórre!§ Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó
tótókda: Isrraelab King!”
14 Yesu kyam ⌊donki⌋ esenórr, oyaka kasilürr, mórran-mórran
bainürr, wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
15 “E gumgu Zerrusalem pamkolpam.*
Ngakónam, yabü kinga tótókda,
donki kyam kwitüm mórrarróna.”
16 Oya umulbain olmala ene ⌊küp kokean emzyetóp⌋ ngaengógópan,
ngarkwat kókó Yesu büdüldügab nóma türsümülürr ⌊wirri kómal
zyóndü⌋. Ibü ugón ngambangólórr wagó, Godón Wibalómórrón
Bóktana ini poko ta bóktanda oyakwata, da ene pamkolpama,
Zerrusalemóm nidi koralórr, ene elklaza igósidi tómbapónóp oyaka.
17 Yesuka ne pamkolpamab ngoro yarilürr, wa Lazarrusün nóma
ngilianórr gapókdógabi akó irsümülürr büdüldügabi, da i akó ngibürr
kolpam nüzazilnóp wa ne ⌊wirri tulmil⌋ tónggapónórr.
18 We zitüldü, pamkolpamab ngoroa oya asenóm igósidi ogoblórr; i
barrkrrurr wa ne wirri tulmil tónggapónórr.

---

† **12:5** *silba mani küp*: Ma müsirrga ain bóktan 6:7 ngakanke. ‡ **12:7** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke. **12:8** Duterronomi 1:11 § **12:13** *Mi Godón yagürnórre*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *osana.* Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *(kibü) zid tinünüm errkyadan.* Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. **12:13** Wórr Peba 118:25-26 * **12:15** *Zerrusalem pamkolpam*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Zaeonón óp olom.* Zerrusalemón darrü ngi *Zaeon* yarilürr. *Zaeonón óp olom* alap-alap bóktana. Oya küp módóga: *Zerrusalem pamkolpam.* Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda. **12:15** Zekarraea 9:9

19 Da Parrisia tibióbanka bóktanónóp wagó, “Ngakónam, mi go
darrü pokodó kokean babzilo: mibü pamkolpama amgatódasko.
Blaman bwóba oya mamoandase!”

Grrik Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

20 Ne pamkolpama Zerrusalem ogobórr, Godón ⌊ótókóm⌋ Büdül
Kórzyón Tóredó, ngibürr Grrik inkü ta ola asi kwarilürr.
21 Ene Grrik pama Pilipka ogobórr. Wa Betsaeda wirri basirr pam
yarilürr, Galili prrobinsdügab. I oya imtinóp wagó, “Wirri pam, kibü
ubi Yesun asenóma.”
22 Pilip wamórr akó Endrrun izazilürr, da Endrru a Pilip aurrürri
Yesun azazilüm.
23 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ene abüs küp kuri
semrróne Pamkolpamab Oloma ene wirri kómal zyón apadóm.
24 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ⌊wit⌋ küp wata wa darrpanan
küp yarile, ngarkwat kókó ta wa tüpdü aupe akó nurrótóke. Da olgabi
ama sab abün küpa tóbabóte.
25 Nadü oloma tóba tüpan arróldó ubi bainda, wa sab imrüke. A
nadü pama tóba arról alzizi amanikda ini tüpdü, wa sab karrkukus
emone ⌊ngarkwat-koke arrólóm⌋.†
26 Nadü pama kürü zaget tónggapónda, wa kürü ki mamoan
yarilün, da wa sab asi yarile, ka nólamla. Darrüpa ne sab kürü zaget
nóma tónggapóne, kürü Aba sab oya wirri ngi atene.”

Yesu Tóba Büdülankwata Ngaen-gógópan Bóktalórr

27 “Errkya kürü moboküp müpa. Da ka ia bóktono? Da ia ka igó
namulo: Ab, ma kürü zid kyó ne müpan abüs küp ngarkwata tótókda?
Koke: ka wa we zitülkusdü tamórró, ene azidüdü bangrinüm ini abüs
küp ngarkwat.
28 Ab, moba ngi wirri kwitüm emngyel!”
Da bóktana kwitümgabi sidórükürr wagó, “Ka kólba ngi wirri
kwitüm kuri emngyela. Da ka akó sab aruko.”
29 Ola ne pamkolpamab ngoroa bórranglórr, ene bóktan barrkrrurr.
Ngibürra bóktónóp wagó, “Maduba.” Ngibürra wagó, “Anerrua oyaka
bóktóne.”
30 Yesu ibübóka wagó, “Ene bóktana kürünkü koke tame, a yabü
tangbamtinüm tame.
31 Ini tüp dümdüm akyan tonarr wata errkyadana; satani, ini tüpan
singüldü pam, sab ka ⌊ut-ut ino⌋.
32 Kürü sab ini tüpdügabi nóma kwit kirre nugup krros kwitüdü
amngyelóm, blaman pamkolpam ka sab ugón simarruo kólbaka.”
33 (Wa ini bóktan we ngarkwatódó bóktanórr, wa sab ia azid aengle
akó nurrótóke.)
34 Pamkolpama oyabóka wagó, “Mosesón gida-a inzan bóktanda:
ene ⌊Kerriso⌋ wa ngarkwat-koke ngyaben pama. A ma wa inzan iade
bóktóna wagó, Pamkolpamab Olom wata sab kwit irre krrosdó? Ia
ene Pamkolpamab Olom wa tai nótóke?”

---

† **12:25** Yesun bóktanan küp módóga: *Nadü pama, tóbanan arróldó wirrianbóka ubi bainda, akó ngibürr pamkolpambóka amrükda, wa sab tóba arról imrüke. A nadü pama tóba arról amrükda ngibürr kolpam tangbóleanóm, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.* **12:25** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33 **12:34** Wórr Peba 110:4; Aesaya 9:7; Izikiel 37:25; Daniel 7:14

35 Yesu ibübóka wagó, “Zyón sab yenkü tugupurr tonarróm yarile.
Da e agóltagól kwarilün zyón yenkü aezane; tümüna ene da ma yabü
sab nganlorre. Tümün kwatódó nidi agóltagóldako, umul kokeako i
nubó tótókdasko.
36 Zyón amkoman yangunam yabüka aezane, igósüm e sab zyóndü
pamkolpam kwarilo.”

Pamkolpama Amkoman Koke Bangundako

Yesun ini bóktan kakóm, wa tebe püóran we wamórr aniküm
pamkolpamdógabi.
37 Yesu wa go ene pamkolpamab obzek kwata abün wirri tulmil
tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da i oya ta amkoman
kokean yangunónóp.
38 Ini pokoa we ngarkwatódó tómbapónórr, amkoman küppükü
ainüm, ngaen prropeta Aesayazan bóktanórr wagó,
“Lod, ki ne bóktan büdrrat kwarilnürrü, ia nótó kuri amkoman
yangune?
Ia Lod tóba arüng noaka kuri okaka simzazile?”
39 We zitülkusdügabi, ibü gaodó koke yarilürr amkoman angunüm,
zitülkus Aesaya akó wialómórr wagó,
40 “God ibü ilküküp kuri murrnausórre,
akó ibü moboküp karrkukus kuri nirre ibü arrkrrugum.
Da i tibióbnüm ilküpi igósidi kokean eserre,
i tibióbnüm gyagüpitótóke ⌊küp kokean ipüdórre⌋,
akó i kürüka ta kokean tübyalüngórre;
i kürüka ne nóma ki tübyalüngórre, ka ibü igósidi ki dólóng
ninünüma.”
41 Aesaya ini poko wialómórr, zitülkus wa Yesun wirri kómal zyón
esenórr, akó oyakwata igósidi bóktanórr.
42 Abün Zu singüldü pama Yesun amkoman yangunóp. Da Parrisi
pamab gum koralórr; i ta wirri taem koke yónónóp: ibü ne nóma ki
nurrkrrurre, ibü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ tótókgum
ki piküp nirre.
43 Ibü tai ubi babul yarilürr, ibü God ki nagürnórre, a ibü ma wirri
ubi poko yarilürr pamkolpama ibü nóma ki nagürnórre.

Yesun Bóktana Pamkolpam Tüób Zaz Nirre

44 Yesu wirri taegwarre bóktanórr wagó, “Kürü amkoman nótó
angunda, wa kürü kólbanan amkoman koke angunda, a wa ta oya
amkoman angunda, kürü nótó zirrkapónórr.
45 Kürü nótó asenda, wa ta oya kuri esene, kürü nótó zirrkapónórr.
46 Ka wa ini tüp zyón akyanóm tamórró. Kürü amkoman nidi
kangurre, i sab metat tümündü koke kwarile.
47 Kürü bóktan nadü pama arrkrruda, da amkoman koke amor-
randa, ka wa oya zaz ainüm koke tamórró. Ka wa ini tüp zaz ainüm
ta koke tamórró: ka wa tai ini tüp zid ainüm tamórró.
48 Kürü nadü pama alzizi amanikda akó kürü bóktan koke nótó
apadóda, sab zaz irre. Ka ne bóktan poko bóktan namülnürrü, sab
ene bóktana tüób zaz irre dómdóm ngürrdü!

12:38 Aesaya 53:1 **12:40** Aesaya 6:10

49 Ini amkoman pokoa, zitülkus ka kólbanan ngidü koke bóktandóla.
A kürü ne Aba zirrkapónórr, kürü arüng bóktan wató kókyanórr nadü
poko bóktanóm akó nadü tonarre bóktanóm.
50 Ka umulóla oya ne gida-e, wa ngarkwat-koke arról ódódda. Da ka
ne poko bóktandóla, kürü Aba küzazilürr bóktanóm."

13

Yesu Tóba Umulbain Olmalab Wapór O Nugulóp

1 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ kari poko nóma yarilürr, Yesu umul yarilürr
wagó, oya abüs küp kuri semrróne oya ini tüp amgatóm, Abdó
alkomólóm. Oya ⌊moboküpdü ubi⌋ metat asi yarilürr ibüka, oya
tóbanan nidi kwarilürr ini tüpdü, akó oya moboküpdü ubi asi yarilürr
ibüka tai kókó oya dómdóm ngürr nóma semrranórr.
2 ⌊Debóla⌋ Zudasón, Saemon Iskarriotón siman olom, ngaensingül
gyagüpitótók ekyanórr Yesun wirri pamab tangdó angrinüm. Yesu
tóba umulbain olmalpükü simam nóma alo yarilürr,
3 wa umul yarilürr wagó, Aba blaman kla oya tangdó kuri ir-
rbüne. Wa umul yarilürr, wa Godkagabi tamórr, da wa akó Godka
alkomóldase.
4 Da wa alo tógaldógabi bupadórr, tóba tumum mórrkenyórr
ininürr. Barrgon mórrkenyórr ipadórr, tóba kobtoldó byamrókórr.
5 Wa nae apür kurrópdü ekanórr, da tóba umulbain olmalab wapór
bagul we ngarkwat bókyanórr. Wa akó bargon mórrkenyórri zipür
we norrgonónóp, wa ne kla byamrókórr kobtoldó.
6 Yesu Saemon Pitaka nóma tamórr, Pita oyabóka wagó, "Lod, ma ta
ia kubó kürü wapór nugulo?"
7 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ma wa errkyadan koke
emzyeto ka ne kla tónggapóndóla. Ma wa sab solodó emzyeto."
8 Pita oyabóka wagó, "Kokean, ma kürü wapór kokean nugulo!"
Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ne marü koke nóma
mugulo, igósidi ma sab babul namulo kankü."
9 Saemon Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Lod, ma wa kürü
wapór tibióban agulgu, a ma kürü tang a singülpükü kugul!"
10 Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Nadü pama blaman apüre, wa
blaman ⌊kolkala⌋. Wa myamem dudu koke apüre, wata igósidi tóba
wapór nizan nugule. E wa blaman kolkalakla; wata darrpan yenkü
asine, wa kolkal kokea."
11 (Yesu umul bainürr oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine.
Wa ene igósidi bóktanórr wagó, "E wa blaman kolkalakla. A darrü
yabükagab kolkal kokea.")
12 Yesun ibü wapór bagula nóma blakónórr, wa akó tóba tumum
mórrkenyórr batenórr. Wa tóba mórran pokodó alkomólórr tógaldó.
Da ibü nümtinóp wagó, "E ia kuri emzyetane, ka yabüka ne poko
tónggapóna?
13 E kürü Umulbain Pam akó Lodbóka ngiliandakla. E amkoman
poko bóktandakla: ka módógla.
14 Ka yabü wapór kuri nugulnüma yabü Lodzanla akó Umulbain
Pamzanla, da e ta igósidi yabiób darrpan-darrpanab wapór inzan
bagul kwarilünke.

13:12 Luk 22:27

15 Ka wa ini yabü asenóm akó umulümpükü tónggapóna. E inzan
tómbapón kwarilünke, ka yabüzan nangónónóma.
16 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ⌊leba zaget olom⌋ wirri kokea
tóba wirri pamdógabi, akó bóktan bamtül pam wirri kokea oyakagabi,
oya nótó zirrapónda.*
17 E ini amkoman bóktan kuri umulbainane. E sab bagürwóm
koralo, e ne tórrmendó nóma urrbulo.
18 Ka wa yabü blamandó koke bóktandóla; ka umulóla ka nibiób
yazebórró. A ngaen Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanórr,
ene pokoa küppükü kuri baine wagó, 'Ki alo nisadi alo namülnürri,
kürüka kolae wató tónggapónórr.'
19 Ka wa yabü errkyadan azazildóla, ene da ma sab tómbapóne. Ini
bóktan kakóm nóma tómbapóne, e sab amkoman kangunane wagó,
ka watókla, ene ⌊Kerriso⌋.
20 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka nadü pam zirrapóndóla, oya
morroal tonarre nótó nóma apadóda, enta igósa, wa kürü morroal
tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, enta
igósa, wa oya morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr."

Yesu Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yesun ene bóktan kakóm, oya moboküpdü wirri müp yarilürr,
da wa ibüka dümdüman bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko
byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató
küngrine."
22 Umulbain olmala tibiób ola ngabkanónóp; i umul-kók koralórr wa
tai noanbóka apón yarilürr.
23 Darrü umulbain oloma, Yesun moboküpdü ubi neanka yarilürr,†
oya minggüpanan nólgópe banomól yarilürr.
24 Saemon Pita ene umulbain olomdó tangane wagó, "Yesun imti, wa
ia tai noanbóka apónda!"
25 Wa Yesun dalgüpdü banomólórr, da oya imtinürr wagó, "Lod, ia
nótóke?"
26 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ini brred poko kübüldü
yanggóbolo.‡ Ka kubó noan ekyeno, da ene olom módóga." Wa
yanggóbólórr, da Zudasón we ekyanórr, Saemon Iskarriotón olom.
27 Zudas ene brred poko nóma ipadórr, satania oyaka ugón ban-
grinürr. Yesu oyabóka wagó, "Ma ne kla tónggapónóm kaindóla, da
büsai tónggapó!"
28 Darrüpa ene alo tógaldó koke emzyatórr, Yesu ini poko iade
bóktanórr Zudaska.
29 Zudas mani ngabkan olomzan yarilürr, ngibürr umulbain olmalab
gyagüpitótók igó yarilürr wamaka, Yesu oya ngibürr kla bumiógüm ile
Büdül Kórzyón Tóredó amarrum, ó akó ngibürr kla aliónüm elklaza-
koke pamkolpam.

---

* **13:16** Ini bóktanan küp módóga: *wirri pamazan zaget tónggapónda tóba leba zaget olomdó, leba zaget oloma kubó inzan tónggapórre ngibürr pamkolpamdó.* **13:16** Metyu 10:24; Luk 6:40; Zon 15:20 **13:18** Wórr Peba 41:9 **13:20** Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16 † **13:23** Ene Zon tóbabóka apónda. ‡ **13:26** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom.

30 Zudas ene brred poko nóma ipadórr, wa dümdüman pulkaka we
burruanórr. Ugón irrüb yarilürr.

Küsil Gyabi

31 Zudas nóma burruanórr, Yesu bóktanórr wagó, “Errkyadan
Pamkolpamab Oloma ⌊wirri kómal zyón⌋ apadóda tóbankü; akó
oyakama ta wirri kómal zyóna tótókda ama Godka.
32 Zitülkus wirri kómal zyóna oyakama tótókda ama Godka, God ta
sab igósidi Olom wirri kómal zyón ekyene tóbakagabi; wa ene poko
kubó dümdüman tónggapóne.
33 Moboküpdü olmal, ka sab yenkü ae tugupurr watóm namulo. E
sab kürü kyamkülane, da ka yabü errkya byaldóla, ka Zu wirri ngi
pam ne poko nilarre wagó, ‘E gaodó kokeakla ola tótókóm, ka nóla
tótókdóla.’
34 Da errkyadan ka yabü küsil gida bóktan poko akyandóla:
yabü moboküpdü ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó. Kürü
moboküpdü ubizane yabüka, yabü moboküpdü ubi ta inzan kwarile
ngibürr kolpamdó.
35 Yabü moboküpdü ubi darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile,
da blaman pamkolpam sab umul kwarile wagó, e kürü umulbain
olmalakla.”

Yesu Singül kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Saemon Pita Yesun imtinürr wagó, “Lod, ma ia nubó tótókdóla?”
Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka nóla tótókdóla, er-
rkyadan ma koke tókyeno, a ma kürüka sab solodó tókyeno.”
37 Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka wa gaodó koke iadela
marüka akyanóm errkyadan? Ka sab nurrótoko marünkü!”
38 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ia ma amkoman kürünkü
nurrótoko? Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra
póyaea bóktan küsil nóma yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino
igó, ma kürübóka umul-kókla.”

14

Yesu Kwata Godka

1 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E gyakolaegu akó kolae gyagüpgu.
Amkoman yangunam Godón akó amkoman kangunam kürü.
2 Kürü Aban müótüdü abün marrguasko. Obae ne nóma ki yarile,
ka yabü koke ki nilnünüma. Ka sab marrgu tómbapónóm wamo.
3 Da marrgu tómbapóna nóma blakóne, ene kakóm, ka ugón
tolkomolo yabü azebóm kókó kólbaka; igósidi e sab we koralo ka
negla.
4 E kwat umulakla ene pokodó, ka nóla tótókdóla.”
5 Tomas imtinürr wagó, “Lod, ki umul-kókakla ma nubó tótókdóla;
ki kwat ia umul bairre?”
6 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Ka kwat, ka amkoman, ka
arról. Pama Abdó popa koke wame, wata kürükama.

13:33 Zon 7:34 **13:34** Zon 15:12, 17; 1 Zon 3:23; 2 Zon 5

7 E kürübóka ne nóma umul bainane, e ta igósidi kürü Abbóka kuri
umul bairre.* Ini ngürrdügab, e oyabóka kuri umul bairre, ó e oya
kuri eserre."
8 Pilip bóktanórr oyaka wagó, "Lod, ma kibü Ab tómtyenónóm: kibü
ubi wata we klamóma."
9 Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Ini kokrrap ngyabende ka asi
namülnürrü yenkü. Da ma umul-kók iadela kürübóka, Pilip? Darrüpa
ne kürü nóma kósene, wa ta kuri esene Ab, da ma iade bóktóna wagó,
'Kibü Ab tómtyenónóm'?
10 Ma ia kürü koke amkoman angundóla, ka Abdómla akó Ab
kürükama? Ka ne bóktan büdrratdóla yabüka, ene bóktana
kürükagab koke tótókdako. Kürü Ab, kürü büb kugupidü nótó
ngyabenda, tóba zaget tómbapónda.
11 Kürü amkoman kangunam, ka igó nóma bóktandóla, ka Abdómla
akó Ab kürükama. E ne gaodó koke nóma kwarilo ini bóktan
amkoman angunüm, da kürü amkoman kangunam, ka ne arüng
tórrmen tómbapóndóla.
12 Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nótó amkoman angunda,
ka ne arüng tórrmen tómbapóndóla, wa ta ene arüng tórrmen
sab tómbapóne. Amkoman, wa sab barrkyanan arüng tórrmen
tómbapóne, zitülkus ka Abdó tótókdóla.
13 Ka sab tónggapono, e ne klamóm kümtinane kürü ngidü, igósüm
Aban ngi sab Olomanbókamde wirri kwit emngyerre.
14 E sab kürü ngidü nóma kümtinane darrü klamóm, ka sab
tónggapono.

Godón Samuankwata Bóktan

15 "Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ne nóma yarile kürüka, e sab kürü gida
bóktan poko mamoanane.
16 Ka sab Ab imtino, da wa yabü sab akó darrü Tangbamtin Olom
nókyerre. Wa sab yenkü ae yarile metatómpükü.
17 Wa Godón Samua, Godón amkoman bóktan nótó okaka amzazilda.
Ini tüpan pamkolpam gaodó kokeako oya apadóm, zitülkus i oya koke
asendako, akó i oyabóka ta umul kokeako. Da e wa umulakla oyabóka,
zitülkus wa yenkü ngyabenda, akó wa sab yabü büb kugupidü yarile.
18 "Ka sab nóma wamo, ka sab yabü kokean eloko imam olmalzan:
ka akó sab yabüka tolkomolo.
19 Tugupurr tonarr kakóm, ini tüpan pamkolpama sab kürü
myamem kokean kóserre, a e wa sab kürü akó kósenane. Zitülkus
ka arrólzanla, e ta sab arról koralo.
20 Ene ngürra sab nóma tame, e sab umul koralo wagó, ka kólba
Abdómla, akó e kürükamakla, ka yabükazanla.
21 "Kürü gida bóktan poko nidi amorrandako akó nidi mamoandako,
da ene kolpam módógako moboküpdü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü
Aban moboküpdü ubi sab asi yarile ibüka, moboküpdü ubi nibióbe
kürükamóm. Kürü moboküpdü ubi ta sab asi yarile ibüka, akó ka
kólba okaka bümzazilo ibüka."

---

* **14:7** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *E ne kürübóka umul nóma ki kwarila, e ta igósidi kürü Abbóka umul ki kwarila.*

22 Zudas (Zudas Iskarriot koke) imtinürr wagó, “Lod, ma wa sab
moba iade okaka bümzazilo kibüka, a ini tüpan pamkolpamdó ma
koke?”
23 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Nibiób moboküpdü ubi
asine kürüka, kürü umulbain bóktan sab idi mamoan korale. Kürü
Aban moboküpdü ubi sab ibüka yarile, akó kólba Abpükü ka sab tamo
ibüka akó inkü ngyaben namulo.
24 Nibiób moboküpdü ubi babula kürüka, i kürü umulbain bóktan
koke mamoandako. E ne umulbain bóktan arrkrrudakla, kürükagab
kokea, a Abdógab tótókda, kürü nótó zirrkapónórr.
25 “Ka yabü ini elklaza kuri nilnünüma, ka yenkü aezanla.
26 A Tangbamtin Olom, Godón Samu, Aba sab noan zirrsapóne kürü
ngidü, yabü sab blaman ini elklaza umul nirre, akó wa yabü akó umul-
umulan ngibtine ka yabüka ne poko bóktarró.
27 “Paud ka yabüka amgatla; kólba paud ka yabü akyandóla. Kürü
kólba ne paude inzan kokea, tüpan paudzan tónggapóndako. E
gyakolaegu akó mólmóntwólgu. E ta gumgu!
28 E kürü kuri kurrkrruane yabüka bóktande, ‘Ka yabü bimgatla,
a ka sab akó tolkomolo yabüka.’ Yabü moboküpdü ubi ne nóma ki
kwarile kürüka, e bagür ki korala ka Abdó tótókdóla, zitülkus wa
wirriana kürükagab.
29 Errkyadan ka yabü ngaensingül kuri nilnünüma; ene tonarra sab
solkwat tómbapóne. Ene igósüm, solkwat nóma tómbapóne, e sab
kürü ugón amkoman kangunane.
30 Ka yenkü wirri kokrrap koke bóktono, zitülkus ini tüpan singüldü
pama, satani, tótókda. Oya arüng gaodó kokea kürü arrmatóm,
31 a ini tüpan pamkolpama ki umul bainüm igó, kürü moboküpdü
ubi asine Abdó; ka blaman elklaza ugósüm tómbapóndóla oya arüng
bóktan ngarkwatódó.
“Da ugó bazeb, mi algabi nau.

15

Yesu Amkoman [Grreip] Zitüla

1 “Ka amkoman grreip zitülóla, a kürü Ab ama didiburr ngakan
pama.
2 Wa kürükagab blaman we tiz singgalgóne, küp koke nidi
bapóndako. Wa ngibürr küp-pükü tizdügab sab kari il tizpókal
singgalgóne, küpa wirri akó abün bainüm.
3 E wa errkya [kolkalakla] ene bóktan opordógab, ka yabü ne bóktan
nülinarre.
4 E kürüka arróbórrón koralo, akó ka yabüka arróbórrón namulo.
Tiz gaodó kokea tebe pokodó küp bapónóm. Wata wa igósidi küp
bapóne, wa ne zitüldü arróbórrón nóma yarile. Ene ta inzana: e gaodó
kokeakla küp bapónóm, kókóta e kürüka arróbórrón koralo.
5 “Ka grreip zitülóla, e tizakla. Kürüka arróbórrón nótóke, akó ka
noakamla, da wa sab igósidi tulum bamgün yarile. E kürükagab nóma
bomono, e sab igósidi gaodó koke koralo darrü kla tónggapónóm.
6 Kürüka arróbórrón koke nótóke, oya sab nugup tizzan
amanikórre. Inzan tiza sab ola mangkó bairre. Darrpan pokodó kwób
isurre, ama urdü amórre. I sab ola bolmerre.

7 E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, akó kürü bóktan yabü
bübdü ne nóma korale, e ne klamóm ubi bainane, Godón yatoam, da
yabü sab nülirre.
8 Pamkolpama kürü Aban ngi wirri kwitüm emngyerre, e tulum
nóma bamgün koralo: ini tonarre e sab kürü umulbain olmal koralo.
9 Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ yabüka, Aban moboküpdü ubizane
kürüka. Errkya e kürü moboküpdü ubidü arróbam.*
10 E ne kürü gida bóktan poko nóma mamoan koralo, e igósidi kürü
moboküpdü ubidü arróbórrón koralo. Ka ta inzan kólba Aban gida
bóktan poko mamoan namülnürrü, akó ka oya moboküpdü ubidü
arróbórrónla.
11 "Ka yabü nüzazilarre ini poko, igósüm kürü bagürwóm yabüka
ki yarilün, akó wirri bagürwóma yabü moboküp ta ki bumióg.
12 Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdü ubi yabiób
darrpan-darrpandó ki yarilün, kürü moboküpdü ubizane yabüka.
13 Darrü oloman moboküpdü ubi wirria ngibürrdügab, wa ne tóba
arról nóma imrüke tóba gómdamalabkü.
14 E kürü gómdamalakla, e ne kürü gida bóktan poko nóma mamoan
koralo.
15 Ka yabü myamem ⌊leba zaget⌋ pambóka koke ngiblian namulo,
zitülkus leba zaget pam umul kokeako ibü wirri pama ne kla
tómbapónda. A ka yabü gómdalbóka ngibliandóla, zitülkus ka yabü
blaman kla nüzazilarre ka Abdógabi ne kla umul bain namülnürrü.
16 Kürü yadi koke küpüdarre; yabü kótó yazebórró. Yabü kótó
irrbürrü tótókóm akó küp bapónóm. Ene küpa sab kokean abürrün
bapórre. Aba sab yabü igósidi nülirre, e oya ne klamóm yatoane kürü
ngidü.
17 Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdü ubi asi yarile
yabiób darrpan-darrpandó.

Ini Tüpan Alzizi Boman

18 "Ini tüpa yabü nóma alzizi amanda, yabü ki ngambangól, ngaen-
gógópan kürü alzizi kümaiknóp.
19 E ne ini tüpan pam nóma ki korala, da ini tüpan ubi asi ki yaril
yabüka, wamaka e oyanakla. A yabü kótó yazebórró ini tüpdügab,
da e myamem ini tüpan pam kokeakla, da yabü tüpa ene igósidi alzizi
amanda.
20 Akó yabü ki ngambangólólón, ka yabü ne poko nilarre: 'leba zaget
olom wirri kokea tóba wirri pamdógabi.' Kolpama kürü wirri müp
alión koralórr, da i ta sab yabü inzan wirri müp nüliónórre. A kürü
umulbain bóktan nidi omrralórr, i ta yabü bóktan sab inzan omrrale.
21 Da i sab yabü inzan nangónórre, zitülkus e kürü kólbananakla,
akó zitülkus i wa tai umul kókako kürü nótó zirrkapónórr.
22 Ka ne koke nóma ki tama, akó ka ne koke nóma ki bóktóna ibüka,
pamkolpamab kolae tonarr babul ki kwaril; da ene ma ka kuri tama, i
kokean balpirre wagó, 'Ki kolae tonarr koke tómbapóndakla.'
23 Kürü nidi alzizi amanikdako, kürü Ab ta inzan alzizi amanikdako.

---

* **15:9** Ini bóktanan küp módóga: *"E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, da kürü moboküpdü ubi igósidi yabüka yarile."* **15:12** Zon 13:34; 15:17; 1 Zon 3:23; 2 Zon 5 **15:20** Metyu 10:24; Luk 6:40; Zon 13:16

24 Ka ne arüng tórrmen tómbapórró ibü aodó, darrü pama kokean
tónggapónórr. Ka ne ene arüng tórrmen koke nóma ki tómbapórró,
pamkolpamab kolae tonarr babul ki kwaril. Da i ma ene arüng
tórrmen kuri nósenóp, da i wata kürü akó Abpükü alzizi amanikdako.
25 Ini pokoa ugósüm tómbapólórr, ibü gidadó wialómórrón bóktan
küppükü ainüm wagó, 'Da i wata kürü zitül-koke pokodó alzizi
amanikdako.'
26 "Sab Tangbamtin Oloma tame Abdógab, Godón Samu, amkoman
bóktan nótó amgolda Abankwata. Ka sab oya zirrsapono Abdógab, da
wa sab kürübóka apón yarile wa ne kla basen yarilürr.
27 Akó e ta inzan. E sab ta kürübóka apón kwarilo e ne kla basen
kwarilnürrü, zitülkus e kankü asi kwarilnürrü ka kólba zaget nóma
bókyarró ini tüpdü.

16

1 "Ka yabü ini poko ugósüm nüzazilnüma, yabü amkoman banguna
sab koke aupe.
2 Yabü sab ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ tótókgum
piküp nirre. We tumum, ene tonarra tótókda, yabü büdülümpükü nidi
okrrale, i sab igó gyagüpitótók korale wagó, i Godón tangamtindako.
3 Pamkolpama sab inzan tonarr tómbapón kwarile, zitülkus i Ab akó
kürübóka umul kokeako.
4 A ka yabü kuri nüzazilnüma, igósüm ene ngürra sab nóma tame
ibü ene elklaza tómbapónóm, yabü sab ngambangólóle ka yabü umul-
umulan kuri ngintinünüma. Ka yabü koke nüzazilarre ini poko
ngaensingül, ka kólba zaget ne ngarkwat bókyarró, zitülkus ka yenkü
asi namülnürrü.

Godón Samuan Zaget

5 "Da ka tótókóm kaindóla oyaka, kürü nótó zirrkapónórr. A
yabükagab kürü darrüpa kokean kümtinürr igó, 'Ma ia nubó
tótókdóla?'
6 Ka yabü ini pokozan nüzazilnüma, da yabü moboküpdü ma kari
gyaur kokea.
7 Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabiób morroalóm ka wata
wamo; ka koke ne nóma wamo, sab Tangbamtin Oloma* koke tame
yabüka. A ka ne nóma wamo, ene ka sab oya zirrsapono yabüka.
8 Wa sab nóma tame, wa ini tüpan pamkolpamab obzek talüngnórre
tüpan gyagüpitótókdógab ama küsil gyagüpitótók aliónüm amkoman
bóktan amzyatóm ene aüd klamabkwata: kolae tonarr, ⌊dümdüm
tonarr⌋, akó Godón kotódó zamngól.
9 Kolae tonarrankwata wa sab ibü nilórre: ibüka kolae tonarr asine,
zitülkus i kürü amkoman koke angundako.
10 Akó dümdüm tonarrankwata wa sab ibü nilórre: i umulako ka
amkoman dümdüm ngyaben olomla. Wa ini poko sab nilórre, zitülkus
ka Abdó tótókdóla, da e sab kürü karianbóka koke kósenane.
11 Akó Godón kotódó zamngólankwata wa sab ibü nilórre: ini tüpan
singüldü pam, satani, God oya kuri zaz yónürr, da wa tóba ngürr
akyanda.

15:25 Wórr Peba 35:19; 69:4 * **16:7** *Tangbamtin Olom* wa Godón Samubóka apónda.

12 “Kürü abün elklazako yabü büzazilüm, da e gaodó kokeakla ⌊küp
blaman azebóm⌋.
13 Da Godón Samua sab nóma tame, amkoman poko nótó bóktanda,
wa amkoman bóktan blaman okaka izazine. Wa sab tóbanóm
gyagüpitótókdógab koke bóktan yarile, a wa sab we poko bóktan
yarile wa ne poko arrkrrue kürükagab. Wa yabü we poko
nüzazilnórre, solodó sab ne elklaza tómbapónórre.
14 Wa kürü ngi sab kwit emngyele, zitülkus wa kürü bóktan ipüde
yabüka okaka azazinüm.
15 Kürü Aban blaman ne klamko, kürünko; ka igósidi bóktandóla,
sab tóba Samua yazeble, ka oya ne kla alióndóla yabü umul-umulan
ngibtanóm.

Gyaur akó Bagürwóm

16 “Tugupurr tonarr kakóm e sab kürü koke kósenane. Da akó
tugupurr tonarr kakóm e sab kürü akó kósenane.”
17 Ngibürr umulbain olmala tibiób bamtinónóp wagó, “Ini bóktanan
küp laróga? Wa igó bóktanda wagó, ‘Karianbóka ini kakóm, e sab
kürü koke kósenane. Da karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó
kósenane.’ Akó wa igó bóktóne wagó, ‘Zitülkus módóga, ka Abdó
tótókdóla.’
18 I akó bóktónóp wagó, ‘Karianbóka’ bóktan opora iabóka apónda?
Mi umul-kókakla wa laró poko bóktanda!”
19 Yesu umul bainürr i oya imtinónópma, da ibüka we bóktanórr
wagó, “E ia yabiób we poko bamtin korala, ka ne poko bóktóna:
‘Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke kósenane. Da akó karianbóka
ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.’?”
20 Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab yón gyaur koralo, a ini
tüpdü pamkolpama sab bagür korale; e sab gyaur koralo, a yabü yón
gyaura sab bagürwómóm bümzazile.
21 Kola olom asenóm nóma kaindo, wa azid aengdo, zitülkus
oya ngarkwat kuri semrróne. Oloma nóma tómtómóle, oya ene
azidbókama kuri bamrüke; wa errkya bagürwómdümo, zitülkus küsil
oloma kuri tómtómóle ini tüpdü.
22 Da ene inzana yabüka: e errkya gyaurdümakla, da ka sab yabü
akó nósenónómo! Yabü moboküpdü sab kari bagürwóm koke yarile;
darrü pama sab yabükagab kokean amanike, ene ne bagürwóm yarile!
23 Sab ene ngürr† nóma semrróne, e sab kürü darrü klamóm koke
katoane. Ka yabü amkoman poko byaldóla: Aba sab yabü nülirre, e
oya ne klamóm yatoane kürü ngidü.
24 Ngaendógab kókóta errkya, e Ab kokean yatoarre darrü klamóm,
kürü ngidü. Yatolam, da e sab ipüdane! Yabü bagürwóm sab igósidi
metat ki yarilün.

Dudu Tüp Yesun Tangdóma

25 “Ka yabüka alap-alap bóktan namülnürrü ene elklazabkwata. Ene
tonarr kuri semrróne, ka sab myamem alap-alap koke bóktan namulo,
a ka sab wata dümdüman ikik namulo Abankwata.
26 Ene ngürrdü e sab oya kürü ngidü yatoane. Ka igó koke
bóktandóla igó, Ab sab yabü ngidü kótó yato-o.

† **16:23** Ene *ngürr*an küp módóga: *Yesu kwitüdü nóma kasile, ene kakóm.*

27 E sab yaib yatoane, zitülkus Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ yabükama.
Oya moboküpdü ubi yabükama, zitülkus yabü moboküpdü ubi
kürükama, akó e kürü amkoman kuri kangunane wagó, ka Abdógab
tamórró.
28 Ka Abdógab tamórró, da ini tüpdü tübangrirrü; errkya ka ini tüp
amgatla akó Abdó alkomóldóla.”
29 Da umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, “Ma errkyadan
dümdüman bóktandóla. Ma errkyadan alap-alap koke bóktandóla.
30 Ki errkyadan kuri umul bairre, ma blaman kla umulóla: marü
darrü pama koke mümtine darrü poko: oya amtin bóktan poko ma
singül kwata umul baindóla. We zitülkusdü, ki marü amkoman kuri
mangurre, ma Godkagab tamórró.”
31 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Errkya e ia kürü tai
amkoman kuri kangunane?
32 Tübarrkrru, ene ngürr amrrandase, da kuri semrróne, e blamana
sab barngeno yabiób darrpan-darrpan basirrdü. E sab kólbanan
kimgütane. Da ka sab kólbe püóran koke namulo, zitülkus Ab kürüka
asine.
33 Ka yabü ini poko kuri nüzazilnüma, igósüm yabüka paud asi ki
yarilün e kürüka arróbórrónzanakla. Ini tüpdü e sab azid aeng koralo.
Da e sab karrkukus bórrangke: ka ini tüpan arüng kuri emkóla!”

17

Yesu Tóre Ekorr Tóbankü akó Umulbain Olmalabkü

1 Yesun bóktana nóma blakónórr, wa pülpüldü we yazilürr wagó,
“Ab, kürü abüs küpa kuri tame. Da kürü ngi ugó wirri kwit emngyel,
igósüm marü ngi ka sab dadan ngarkwatódó wirri kwit emngyelo.
2 Zitülkus módóga, kürü balngomól arüng mató kókyarró blaman
pamkolpam balngomólóm, akó ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ aliónüm, ma
kürü nibiób küliórrü.
3 Ngarkwat-koke arrólan küp módóga: pamkolpama marübóka
umul korale, amkoman God nótóke, akó i ta kürübóka umul korale,
Yesu Kerriso, ma noan zirrsapórró.
4 Ka marü ngi wirri kwitüm kuri emngyela ini tüpdü; ma ini tüpdü
kürü ne zaget kókyarró, ka kuri elakóna.
5 Ba! Errkyadan ma kürü ene wirri ngi ugó salkomól moba obzek
kwata, kürü ne kla yarilürr, mi darrpan pokodó nóma namülnürri.
Tüp a pülpül solkwat tómbapórri.
6 “Ka marü ngi kuri pupairrü, ma kürü nibiób küliórrü ini
tüpdügab. I marü kwarilürr, da ma akó kürü küliórrü. I marü bóktan
mamunóp,
7 da i umulako ma kürü blaman ne kla küliórrü, marükagabiako.
8 Ka ibü bóktan nülinarre, ma kürü ne bóktan küliórrü. Da i we
ipüdóp. I amkoman umulako wagó, ka marükagabi tamórró. I kürü
amkoman kuri kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró.
9 “Ka ibünkü tóredóla. Ka ini tüpankü koke tóredóla, a ka ibünkü
tóredóla, ma kürü nibiób küliórrü, zitülkus i marüko.
10 Kürü blaman ne pamkolpamko, marüko, akó marü blaman ne
pamkolpamko, kürüko, da ibübókamde kürü ngi wirri kwitüm kuri
emngyerre.

11 Ka myamem ini tüpdü babulóla, a i wa ini tüpdümako. Ka wa
marüka alkomóldóla. Gyabi Ab! Ma ibü nódlóngnóm mobanóm ngian
wirri arüngi, ma kürü ne ngi kókyarró. Ene igósüm, i darrpan pamóm
ki bainünüm, mizanamli.
12 Ka inküzan namülnürrü, ka ibü bódlang namülnürrü marü wirri
arüng ngidü, ma kürü ne ngi kókyarró. Ka ibü bódlang namülnürrü,
da darrüpa kokean bamrükürr. Wata darrpan yarilürr, ene wa kolae
bain oloma, sab wató bamrüke, marü moba Wialómórrón Bóktan
küppükü ainüm.
13 Da ka marüka tótókdóla, a ka ini poko tüpdü ugósüm bóktandóla,
kürü agürwóma ibü moboküp blaman ki bumióg.
14 Ka marü bóktan ibüka adrratórró, da tüpan pamkolpama ta ibü
alzizi aman koralórr, zitülkus i errkya myamem tüpan pam kokeako
kazanla; ka ta ini tüpan pam kokela.
15 Ka marü koke amtindóla, ibü tüpdügab ausüm, a ka marü
amtindóla ibü bódlangóm kolaean olomdógab.
16 I ini tüpan kolpam kokeako, kazanla; ka ini tüpan pam kokela.
17 Ibü ⌊kolkal⌋ ninünüm, da mobankü tibi-tibi ama, tibiób amkoman
bangundügab marü bóktandó. Marü bóktan amkomana.
18 Ma kürüzan zirrkapórró ini tüpdü, darrpan ngarkwatódó ibü ka
ta kuri zirrnapónónóma bwób-bwób ini tüpdü.
19 Ibübókamde, ka kólba arról marü akyandóla marü ubi
tónggapónóm, igósüm i ta sab tibiób arról marü mülirre, marü ubi
tómbapónóm, marü amkoman bóktandógab.

20 “Ka ini tibióbankü koke tóredóla, a ka ngibürr pamkolpamabkü ta
tóredóla, kürü sab solkwat amkoman nidi kangunórre ibü umulbain
bóktandógab.
21 Ka tóredóla i blaman darrpan pamóm bairre. Ba! I mibüka ki
koralón, ma kürükazanla akó ka marükazanla, igósüm tüpan pamkol-
pama sab kürü amkoman kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró.
22 Ma kürü ne wirri kwitüm ngi kókyarró, ka ibü ene wirri ngi kuri
nókyenónóma ibü darrpan bainüm, mi darrpanzanamli.
23 Ka ibükamla, akó ma kürükamla, ene igósidi inzan tómbapóne,
i amkoman darrpan bairre. Ene igósüm, tüp umul yarile wagó, kürü
mató zirrkapórró, akó marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asine ibüka, marü
moboküpdü ubizane kürüka.

24 “Ba! Ibü kürü mató küliórrü. Kürü ubia i kankü korale, ka nóla
namulo. Ene igósüm, i sab kürü ⌊wirri kómal zyón⌋ eserre, ma kürü
ne wirri kómal zyón kókyarró, zitülkus marü moboküpdü ubi asine
kürüka ngaendógab, ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, kókó ta
errkya.
25 ⌊Dümdüm tonarr⌋ Ab! Tüp marübóka umul-kóka, a ka ma
marübóka umulóla. Da kürü ini umulbain olmal ta umulako wagó,
kürü mató zirrkapórró.
26 Ka ibü marübóka umul-umulan kuri ngintinarre, da ka sab
ibü umul-umulan ngibtan namulo metat. Ene igósüm, marü ne
moboküpdü ubie kürüka, inkü asi ki yarilün, da ka küób sab inkü
ta asi namulo.”

17:12 Wórr Peba 41:9; Zon 13:18

18

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yesun tórea nóma blakónórr, Yesu tóba umulbain olmalpükü
Kidrron Sang Buruburu banikürr. Ene pokodó, didiburr asi yarilürr,
da Yesu tóba umulbain olmalpükü we bangrinürr.
2 Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nótó angrinüm kain yarilürr, wa
ene didiburr umul yarilürr, zitülkus Yesu tóba umulbain olmalpükü
metat we kwób bazelórr.
3 Da Zudas ola we wamórr, tóba Rrom gazirr pamab kopo akó
ngibürr myelam pampükü, wirri prrist akó Parrisia nibiób zir-
rnapónóp. I warri, zyón kla, akó gazirr elklaza barrmülürr.
4 Yesu blaman kla umul yarilürr, kubó laróga tómbapóne oyaka,
da tebe-tebe we bumanikürr. Da wa ibü nümtinóp wagó, "E ia noan
amkündakla?"
5 I bóktan we salkomólóp wagó, "Yesu, Nazarret olom."
Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka watókla."
Zudas, oya wirri pamab tangdó nótó angrinüm kain yarilürr, gazirr
pampükü we zamngól yarilürr.
6 Yesu ibüka nóma bóktanórr wagó, "Ka watókla," i oyakagab
kakota we banenórr, da kakota we balókórr tüpdü.
7 Yesu akó ibü we nümtinóp wagó, "E ia noan amkündakla?"
I bóktan we yalkomólóp wagó, "Yesu, Nazarret olom."
8 Yesu bóktanórr wagó, "Ka yabü kurai nilnünüma ka watókla, e ne
kürü nóma amkündakla, da kürü ini umulbain olmala ugó ki ogob!"
9 (Wa ini poko ugósüm bóktanórr, wa ngaen ne poko bóktanórr, da
ene pokoa ae kuri tómbapóne: "Ba, ma kürü nibiób küliórrü, ka darrü
koke kuri imrüka.")
10 Saemon Pitan tóba gazirr turrik asi yarilürr. Wa turrik irruanórr,
da singüldü prristan [leba zaget] paman tutul güblang we itülürr. Ene
zaget paman ngi Malkus yarilürr.
11 Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, "Moba gazirr turrik tóba pokodó
yalkomól! Ia ma igó gyagüpi tótókdóla ka ia sab ini kübüldügabi koke
enono,* kürü Aba ne kla kókyanórr?"

Yesun Anaska Idüdóp

12 Rrom gazirr pama tibiób singüldü wirri ngi pampükü akó Zu
myelam pam, Yesun we amigóp, da sye-i we arümóp.
13 Ngaen-gógópan we idüdóp Anaska. Anas wa tüób Kayapasón
mónang yarilürr. Kayapas ugón singüldü prrist yarilürr ene paildü.
14 Kayapas singül kwata bóktan we nókyenóp Zu wirri ngi pam nidi
kwarilürr, wagó, "Morroal igósa, darrpan oloma ki nurrótók blaman
pamkolpamab pabodó."

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Saemon Pita akó darrü umulbain oloma Yesun mamoan
namülnürri. Darrü ne umulbain olom yarilürr, ene Singüldü Prrist

---

* **18:11** Ini bóktanan küp módóga: *"Ka ini ne azid aengdó tótókóm kaindóla, ka sab kokean areno."* **18:11** Metyu 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42 **18:14** Zon 11:49-50

oyabóka umul yarilürr. Da i Yesudi igósidi bangrirri singüldü prristan müótan kal akólórrón pul basirrdü,
16 Pita kalkumazan zamngól yarilürr mamtaedó. Singüldü prrista ne umulbain olombóka umul yarilürr, wa akó kalkuma we tubrranórr, da ene mamtae ne ngul oloma ngakalórr, oyaka bóktanórr, da Pitan kugupidü we idódürr.
17 Mamtae ne ngul oloma ngakalórr Pitanbóka wagó, “Ma ene paman darrü umulbain olom ia mató kokela?”
Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Kótó koke!”
18 Gübzan yarilürr, da leba zaget pam akó myelam pama ur birró we sentenóp, da ur we myangrao apónóp. Bórrangórrón, we güb boklam koralórr. Da Pita we wamórr, ibüka zamngólóm güb boklamóm.

Singüldü Prrista Yesun Imtilürr
(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)
19 Singüldü prrist Anas† Yesun imtilürr oya umulbain olmalabkwata akó tóba umulbain bóktanankwata.
20 Yesu bóktan igó yalkomólórr wagó, “Ka metat panzedó bóktan namülnürrü blaman pamkolpamdó; ka metat umulbain namülnürrü kwóbbazen müót kugupidü akó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋, blaman Zu pamkolpama ne kwób bazendako. Ka darrü poko anik-anik koke bóktarró.
21 Ma kürü iade amtindóla? Ma ibü nümtinünüm, kürü nidi kurrkrrunónóp. I ta umulako ka ne poko bóktan namülnürrü!”
22 Yesu ini poko nóma bóktanórr, darrü müót ngakan pama oya ugón tang o-e emkalórr, da bóktanórr wagó, “Ia inzana, singüldü prristdü bóktan alkomól?”
23 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne darrü kolae poko nóma bóktarró, ma nüzazilnüm ini kolpam, kolae ia nega. A ka ne amkoman poko nóma bóktan namülnürrü, da ma wa kürü iade kómkóla?”
24 Ene kakóm, Anas oya we zirrapónórr Kayapaska, singüldü prristdü. Wa wata sye-i amrókrrón yarilürr.

Pita Akó Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)
25 Saemon Pita wata zamngól yarilürr, wa güb boklamlórr. Ngibürra akó oya imtinóp wagó, “Ia ma darrü ene umulbain olom módógla?”
Pita balpinürr, da bóktan yalkomólórr wagó, “Ka we olom kokela!”
26 Darrü singüldü prristan leba zaget olom, Pita güblang noan singgapinürr, oya narezoret, oya imtinürr wagó, “Ia ka darrü marü mósena wankü, didiburrdü?”
27 Pita akó we balpinürr, da bóktanórr wagó, “Kótó koke!” Dümdüman, karrakarra póyaea we bóktanórr.

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)
28 Darrü ngürr irrbianande, Zu wirri ngi pama Yesun Kayapasón müótüdügab idüdóp, ama Paelatón palasdó, gabena nótó yarilürr. Zu wirri ngi pama koke barrbünürr ene müótüdü, zitülkus i ne nóma ki

† **18:19** *Anas* wa ngaen-gógópan Singüldü Prrist yarilürr. Oya pabo ma Kayapas wató ipadórr ene paildü. Pamkolpama ma Anasón wata Singüldü Prristbóka ngilianónóp. A ene amkoman Singüldü Prrist, Kayapas wató yarilürr.

barrbüne, i tómanpükü ki bairre Godón ilküpdü. Olgabi i gaodó koke
ki kwarile Büdül Kórzyón Alo alom.
29 Paelat pulkaka we tubrranórr ibü bamtinüm wagó, “Ia ini pama
laró kolae tónggapónórr, da e oya kürüka igósidi sidüdane?”
30 I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki oya marüka koke igósidi ki
sidüdrre, wa ne kolae koke nóma ki tónggapóne!”
31 Paelat ibüka bóktanórr wagó, “Yaib sipüdam, yabiób gida
ngarkwatódó zaz inam!”
Zu wirri ngi pama bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü dümdüm
babula darrü pam büdüldü angrinüm.”‡
32 Da ini pokoa we ngarkwatódó tómbapólórr, Yesun bóktan
küppükü ainüm, wa ne poko bóktanórr, wa sab iazan nurrótóke.
33 Paelat we bangrinürr palasdó. Wa Yesun ngisaunürr tóbaka, da
imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módógla?”
34 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini bóktan opora ia marü
mobakagab tame, ta ia marü ngibürr isa müzazilórre kürübóka?”
35 Paelat bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü gyagüpitótók iada? Ia
ka Zu pamla? Marü moba pamkolpam akó wirri prrista kürü tangdó
idi küngrirre. Ia ma laró tónggapórró?”
36 Yesu bóktanórr wagó, “Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, ini
tüpdügab kokea. Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, ini tüpdügab
nóma ki yarile, kürü mamoan pamkolpama igósidi gazirrüm ki bairre
kürü adlangóm, Zu wirri ngi pamab tangdó angrin-gum. Ka ne bwób
alngomóldóla Kingzan, tüpdü ala babula.”
37 Da Paelat akó imtinürr wagó, “Ia ma kingla?”
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna; ka
kingla. Ka ugósüm tómtómórró, da ini tüpdü we tamórró ini
darrpan zitülkusankü, amkoman bóktanankwata ikiküm. Amkoman
bóktandó nótóke, wa kürü bóktan arrkrruda.”
38 Paelat oya imtinürr wagó, “Amkoman bóktan ia laróga?”

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Paelat akó pulkaka tubrranórr Zu pamkolpamdó, da ibüka
bóktanórr wagó, “Ka darrü zitülkus koke kuri esena oya büdüldü
angrinüm.
39 A yabü darrü bókam tumtum ma inzana, ka bobarr tümün
müótüdügab darrü pam popa arruandóla ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋.
Ia ka Zu pamkolpamab king irruno yabünkü?”
40 I oyaka bóktan we yalkomólóp wirri taegwarre wagó, “Koke, we
pam koke! Kibü ubi Barrabaskamóma!” (Barrabas wa tüób gazirr-
gazirr gómól pam§ yarilürr.)

19

1 Paelat Yesun ipadórr, idódürr tóba wirri müótan kal akólórrón pul
basirrdü, da gazirr pama oya karrkukus sye-i we ailóp.

‡ **18:31** Sisa, Rrom king, ene bwób wató alngomól yarile. We ngarkwatódó, Zu pamkolpama Rrom gida mamoan koralórr. Ene gida ngarkwatódó, wata Rrom wirri ngi pamab dümdüm yarilürr pam ayalóm büdülümpükü amkalóm. § **18:40** *gazirr-gazirr gómól pam*, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam.

2 Da gazirr pama müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya
singüldü we emngyelóp. I akó ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat
we atenóp.
3 Akó togobórr oyaka, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke,
a i oya ⌊tiz yangónónóp⌋ wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla,
Zu pamkolpamab king!”* Da oya tang o-e we emkalnóp.
4 Paelat tóba palasdógab akó tubrranórr, pamkolpamdó we
bóktanórr wagó, “Ala sazilam, ka oya kubó ala sidüdo yabüka, yabü
umulüm ka darrü zitülkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm!”
5 Yesu ugón tubrranórr, tórez-tórez singül müóngdur akó ilulu óe-
óe mórrkenyórr aterrón. Paelat ibübóka wagó, “Sazilam! Ene pam
yóni!”
6 Wirri prrist akó ibü myelam pama oya nóma esenóp, i taegwarr
ugón apónóp wagó, “Krrosdó emngyelam, oya krrosdó emngyelam!”
Paelat ugón bóktanórr ibüka wagó, “Da e yaib ugó sipüdam, akó
krrosdó emngyelamke. Ka wa darrü zitülkus koke kuri esena oya
büdüldü angrinüm.”
7 Pul basirrdü ne kolpam kwarilürr, bóktan we yalkomólóp wagó,
“Kibü darrü gida igó bóktanda, wa ki nurrótók, zitülkus tóba igó ngi
basilda wagó, wa Godón Olome.”
8 Paelat nóma arrkrrurr, oya ene pokodó wirri guma ipadórr.
9 Wa we bangrinürr palasdó. Yesun we imtinürr wagó, “Ia ma
nubógabi tamórró?”
A Yesu darrü bóktan koke yalkomólórr.
10 Paelat oya imtinürr wagó, “Ia ma kubó kürüka koke bóktono?
Ma ia umulóla kürü ene arüng asine marü ini pokodógab arruanóm
ó marü krrosdó amngyelóm?”
11 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “God marü ene arüng koke nóma
ki mókyene, marü ene arüng babul ki yarilün. Kürü marü tangdó
nadü pama† küngrine, wa wirri kolae kuri tónggapóne marükagab!”
12 Paelat nóma arrkrrurr ini poko, wa ngibürr gyagüpitótók
byamkünürr oya ene pokodógab arruanóm. Da Zu pamkolpama oyaka
taegwarr apónóp wagó, “Ma ne kubó oya ini müpdügab popa nóma
irruno, ma sab igósidi Sisan‡ gódam-kokean namulo! Kingbóka tóba
nótó ngi basilda, wa Sisaka bóka bamgünda!”
13 Paelat ene bóktan nóma arrkrrurr, Yesun pul basirrdü we idódürr,
da Paelat we mórran-mórran bainürr wirri zazan mórran pokodó. Ini
poko inzan ngilianónóp: “Ingülküpi Arsirrün Paug”. (Ibrru bóktane
módóga wagó, “Gabata”.)
14 Ugón abüs singül küp ngarkwat yarilürr, Zu pamkolpama ne
ngürr, ⌊Büdül Kórzyón Tórem⌋ elklaza tómbapónónóp. Paelat we
bóktanórr kolpamdó wagó, “Sazilam, yabü king yóni!”
15 Pamkolpama wirri taegwarre we górrganónóp wagó, “Ugó
sipüdam! Idüdam! Krrosdó emngyelam!” Paelat ibü nümtinóp wagó,

---

* **19:3** Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr.
† **19:11** Ene *pam* aprrapórr Kayapas yarilürr. ‡ **19:12** Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar, Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr.

"Ka ia errkyadan yabü king krrosdó emngyelo?" Wirri prrista bóktan
igó yalkomólóp wagó, "Kibü darrpan king wata módóga: Sisa!"
16 Da Paelat Yesun gazirr pamab tangdó we ingrinürr krrosdó
amngyelóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Gazirr pama Yesun amigóp, da we idüdóp.
17 Wa tóba krros bügasilürr, we burruanórr Zerrusalem wirri
basirrdügab. Tamórr kókó darrü bwób poko, ngi módóga, "Singül
Kak"§ (Ibrru bóktane igó ngiliandako wagó, "Golgota".)
18 I oya krrosdó we emngyelóp; akó nis pam nis we nómngyelóp
tibiób krrosdó, darrü tutul kwata, akó darrü banól kwata; Yesu ibü
aodó yarilürr.
19 Paelat bóktan opor wibalómórr nugup pósekdó, krrosdó azitüm.
Wa inzan wialómórr wagó, "Yesu Nazarret olom, Zu pamkolpamab
King".
20 Abün kolpama atang kwarilürr, zitülkus Yesun ne pokodó em-
ngyelóp, wirri kan koke yarilürr wirri basirrdügab. Paelat aüd
bóktane wialómórr: Ibrru, Letin,* akó Grrik.
21 Wirri prrista we bóktónóp Paelatka wagó, "Ma inzan wibalómgu:
'Zu Pamkolpamab King'. A inzan wibalóm: 'Ini pama inzan bóktanórr,
ka Zu Pamkolpamab Kingla.' "
22 Paelat wagó, "Ka ne kla wialóma, wata inzan yarile!"
23 Gazirr pama Yesun krrosdó nóma emngyelóp, ene kakóm, ene
tokom pama oya tumum mórrkenyórr tokom órpókal nangónóp, da
we arrgrrütóp tibióbkü. Oya auma mórrkenyórr ta ipüdóp. Darrpan
mórrkenyórr poko-e arrgüpürrün yarilürr.
24 Da igósidi gazirr pama tibióbka we bóktónóp wagó, "Mi ini auma
mórrkenyórr koke syórrpókal yangórre; mi ngi amkün kla amandakla
ini mórrkenyórrüm, umul bainüm wagó, kubó ia nótó ipüde." Ini
pokoa ugósüm tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü
ainüm, enezan bóktanórr wagó,
"Kürü mórrkenyórr arrgrrütóp tibióbkü;
nugup poko amónóp kürü auma mórrkenyórrüm."
Da gazirr pama ene poko igósidi tónggapónóp.
25 Yesun krros minggüpanan idi bórranglórr: oya aip, oya aipan
narezoret, darrü kol ngi Merri (Klopasón kol), akó Merri Magdalin.
26 Yesu tóba aip akó darrü umulbain olom, Yesun ⌊moboküpdü
ubi⌋ neanka yarilürr, ola zamngólde nósenórr. Da wa tóba aipdü
bóktanórr wagó, "Kürü aip, ngaka, wa marü olome!"
27 Akó wa umulbain olomdó bóktanórr wagó, "Ngaka, wa marü
aipo!" We ngürrdügab, ene umulbain oloma oya tóba müótüdü ugón
udódürr ngyabenóm.

Yesu Nurrótókórr
(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

---

§ **19:17** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kak* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. * **19:20** *Letin* Rrom pamkolpamab bóktan yarilürr. **19:24** Wórr Peba 22:18

28 Yesu ugón umul yarilürr wagó, blaman kla wa kuri blakóne.
Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa bóktanórr wagó,
“Ka naemla!”
29 Darrü kübül, muran waenpükü arrngamórrón, ola yarilürr.
Darrü pama mórrkenyórr pokozan kla† kübüldü yanggóbólórr, aul
pepeamdó amrókórr, da kwit yónürr. Yesun taepurrdü we ingrinürr.
30 Yesu ene muran waen nóma yusürr, da we bóktanórr wagó, “Kuri
blakóne!”
Solkwat wa singül tüp elkomólórr, da tóba samu Ab we ekyanórr.

Yesun Mobob Anóbóp

31 Zu wirri ngi pama Paelatón we imtinóp, ibü dümdüm bóktan
aliónüm krros kwitüdü ne pam kwarilürr, ibü wapór kus amgünüm,‡
akó krrosdógab alókóm ibü büb azebóm. I Paelatón yatop, zitülkus
ugón Prraede yarilürr, ⌊Sabadankü⌋ elklaza tómbapón ngürr. Ibü
ubi koke yarilürr, büb krrosdó koke ki koral Sabad ngürrdü. Ene
amkoman gyabian Sabad ki yarile.§
32 Gazirr pama we ogobórr, ngaen-gógópan oloman wapór nis
nülkamülóp. Akó darrüdü ogobórr, Yesukü nibiób krrosdó emelóp,
akó oya wapór nis ta nülkamülóp.
33 A i Yesuka nóma ogobórr, i oya we esenóp, wa ngaen-gógópan
nurrótókórr, da i oya wapór nis igósidi koke nülkamülóp.
34 Darrü gazirr pama Yesun mobobdó we anóbórr kyabe;
dümdüman óe a nae darrpan mün tópkarri.
35 (Ini kla nótó esenórr tómbapónde, wa tüób igósidi adrratórr, e
sab amkoman yangunane! Oya bóktan amkomana. Wa umula, wa
amkoman poko bóktanda.)
36 Ini klama ugósüm tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan
küppükü ainüm, enezan wialómórróna wagó, “Oya bübdü darrü kus
sab kokean alkamülórre.”
37 Darrü Godón bóktan igó wialómórróna wagó, “Pamkolpama sab
ngakanórre noan anóbóp.”

Yesun Büb Gapókdó Ingrirri
(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Ene kakóm, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam, Paelatón imtinürr
Yesun büdül bübüm. (Zosep Yesun darrü umulbain pam yarilürr, da
wa tóba koke pupo bainürr, zitülkus wa Zu wirri ngi pamab gum
yarilürr.) Paelat abinürr, da Zosep we wamórr Yesun büb apadóm.
39 Nikodimus wankü wamórr. Ngaen-gógópan, Yesu tóba zaget
nóma ngarkwat bókyanórr, Nikodimus Yesun asenóm wamórr darrü
irrüb. Nikodimus a Zosep büdül apadóm nóma aurrürri, wa we
kla imarrurr, aprrapórr 30 kilo morroal ilang kla: mirr* akó aloes†
yarrisarri apórrón.

19:28 Wórr Peba 69:21; 22:15 † **19:29** *mórrkenyórr pokozan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *sponge*. Kübül akó spun bagul klama. ‡ **19:31** Wapór kus ugósüm nümgünóp, büsai nurrótókóm. § **19:31** Ene amkoman gyabian Sabad ki yaril, zitülkus ugón Büdül Kórzyón Tóre yarilürr. **19:36** Bazeb Tonarr 12:46; Bótang Peba 9:12; Wórr Peba 34:20 **19:37** Zekarraea 12:10; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 **19:39** Zon 3:1-21 * **19:39** *mirr* nugupdügab morroal ilang idia. Mórrke-mórrke módóga: *myrrh.* † **19:39** *Aloes* darrü morroal ilang nugupan burua.

40 Ene nis pam nisa Yesun büb ipadrri, ene morroal ilang klampükü,
ngibürr wirri darrem baeb mórrkenyórr poko-e errgótarri Zu isab
gida ngarkwatódó, büdül tómbapónóm gapókdó angrinüm.
41 Yesun ne emkólóp, didiburr asi yarilürr. Ene didiburrdü küsil
gapók asi yarilürr, we klamdó darrü olom ngaen koke ne ingrinóp.
42 Zitülkus ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr yarilürr‡ Zu
pamkolpamabkü, akó gapók minggüpananzan yarilürr, i Yesun büb
we igósidi ingrirri.

20

Yuóg Gapók
(Metyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* ene irrbi tümünande, Merri
Magdalin gapókdó we natókórr. Nóma yazilürr, ingülküp anerrón
yarilürr gapók mamtaedógab.
2 Merri ugón tubsolürr ama Saemon Pitaka akó darrü umulbain
olomdó, Yesun ⌊moboküpdü ubi⌋ noan yarilürr. Ibü nüzazilürr wagó,
“Lodón gapókdógab kuri irrurre, da ki umul-kókakla oya tai nadü
pokodó kuri ingrirre!”
3 Da Pita akó darrü umulbain olom we aurrürri gapókdó.
4 I nizana we busonürri. Darrü nótó yarilürr, wa amkoman wirri
kan tónggapónórr busode Pitakagab, da gapók ngaen wató emrranórr.
5 Wa arrngürrürr, da nóma yazilürr, wa mórrkenyórr poko
nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp, a wa gapókdó
koke bangrinürr.
6 Oya solkwat Saemon Pita tübzilürr, da dümdüman gapókdó ban-
grinürr. Pita mórrkenyórr poko ola nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr
poko-e errgótónóp.
7 Yesun singül nadü mórrkenyórr poko-e errgótónóp, wa we koke
yarilürr ngibürr mórrkenyórrdügab. Wa morroal arrngamórrón
yarilürr, tebe-tebe pokodó angrirrün.
8 Darrü ne umulbain oloma gapók nótó emrranórr ngaen-gógópan,
wa ta bangrinürr. Wa ene kla nósenóp, da amkoman igósidi
yangunürr.
9 (I kokean emzyatórri, Godón Buka ne poko bóktanórr wagó, Yesu
sab büdüldügab saoge.)
10 Da umulbain olom nisa we alkomórri müót basirrdü.

Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Merri zamngólórrón yón warilürr gapók pulkaka. Wazan yón
warilürr, da ugón arrngürrürr, gapók kugupi ngakanóm.
12 Wa nis anerru nósenórr gabülpli mórrkenyórr bamelórrón,
mórrarrón Yesun büdül büb ne yarilürr, darrü sisingül, darrü wao-
wao.
13 I oya we umtirri wagó, “Kol, ma iade yóndóla?”
Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “I kürü Lod kuri idódrre; ka
umul-kókla i oya nubó kuri ingrirre!”

---

‡ **19:42** *Sabadankü elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr.

* **20:1** *Udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr.

14 Ene bóktan kakóm, wa kakota nóma tübyalüngürr, Yesun esenórr
ola zamngólórrón; a wa umul-kók warilürr igó, ini Yesue.
15 Yesu oya umtinürr wagó, “Kol, gyaurka, ma iade yóndóla? Ia ma
noan amkündóla?”
Merrin gyagüpitótók igó yarilürr, wa didiburr zaget pama, da wa
bóktanórr oyaka wagó, “Ma oya büb ne nóma irruna gapókdógab,
wirri pam, ma kürü errkyadan ugó küzazil, ma oya büb ne ingrina.
Ka kubó natoko, oya büb apadóm.”
16 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Merri!”
Wa oyaka tübyalüngürr, da Yesun Ibrru bóktane we ngilianórr
wagó, “Rraboni!” (Ene bóktanan küp módóga wagó, “Umulbain
Pam”.)
17 Yesu oya inzan wyalórr wagó, “Kürü myamem amoan-gu!
Zitülkus ka Abdó koke kuri kasila. Ma ugó nató kürü zoretaldó. Ma
ibü nüzazilnümke, ka kólba Abdó akó yabü Abdó alkomóldóla, kürü
God akó yabü God.”
18 Da Merri Magdalin we natókórr, umulbain olmal nüzazilóp wagó,
“Ka Lodón esena!” da wa ibüka adrratórr, Yesu oya ne poko wyalórr.

Yesu Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Irrüba nóma tumziklürr, ene udaian ngaen-gógópan ngürrdü,
blaman umulbain olmal kwób bazerrón kwarilürr müótüdü. Tibiób
müót mamtae we nónómóp, zitülkus i Zu wirri ngi pamab gum
kwarilürr. Yesu tamórr, ibü aodó we trramngólórr. Wa ibüka
bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün!”
20 Ene bóktan poko kakóm, wa tóba tang nis akó mobob we
nómtyenóp. Oya umulbain olmalab moboküpdü wirri bagürwóma
tübangrinürr, Lodón akó nóma esenóp.
21 Yesu akó bóktanórr ibüka wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.
Kürü Aba iazan zirrkapónórr, ka ta yabü inzan zirrbapóndóla.”
22 Yesu ngón amanórr ibüka, da bóktanórr wagó, “Godón Samu
sipüdam!
23 E ne kolpamab kolae tonarr nóma norrgonane, ibü kolae tonarr
barrgorrónako; e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, ibü
kolae tonarr ta barrgonómako.”

Yesu akó Tomas

24 Umulbain olmaldógab darrpan, ngi Tomas, (oya darrü ngi
módóga: Didimus†), wa inkü babul yarilürr Yesu nóma tamórr.
25 Da oya ngibürr umulbain olmala izazilóp wagó, “Ki Lodón kuri
eserre!”
Tomas ibüka bóktanórr wagó, “Ka kókó toto gao nósenónómo oya
tangdó, akó ka kólba tang pyóm ingrino toto pwaedó, akó kólba tang
ingrino oya mobobdó, ka yabü amkoman koke nangunünümo.”
26 Darrpan udai kakóm, umulbain olmala akó kwób bazenórr müót
kugupidü. Tomas ola asi yarilürr inkü. Mamtae wa go enan
murrbausürrün kwarilürr, da Yesu wa ta ibüka tamórr. Ibü aodó we
zamngólórr, da bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”

20:23 Metyu 16:19; 18:18 † **20:24** *Didimus*, oya küp módóga: *ninis amtómólórrón olom nis*. Mórrke-mórrke módóga: *twins*.

27 Yesu Tomaska we bóktanórr wagó, “Moba tang pyóm ae singri, akó
kürü tang nis nganka! Akó moba tang ugó adrrat, da kürü mobobdó
singri. Myamem obae bangun-gu! Kürü amkoman kangu!”
28 Tomas bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Kürü Lod, akó kürü
God!”
29 Yesu oyabóka wagó, “Ma wa kürü amkoman angundóla, zitülkus
ma ia kürü ilküpi kuri kósena? Bagürwóm idipako, kürü ilküpi koke
nidi kósenóp, a ibü amkoman bangun ma asine kürüka!”

Ini Peban Zitülkus

30 Yesu umulbain olmalab obzek kwata wa go abün ⌊wirri tul-
mil⌋ tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da ini pebadó
wibalómórrón babulako.
31 Ini wa balómórrónako, igósüm e sab amkoman bangun kwar-
ilünke wagó, Yesu wa ene ⌊Kerriso-e⌋, Godón Olom. Yabü ne amkoman
bangun oyaka nóma yarile, yabü sab arról asi yarile oya ngidü.

21

Yesu Pupo Tübyónürr 7 Umulbain Olmaldó

1 Ene kakóm, Yesu akó we okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó,
Taebirrius Maludü.* Ini pokoa inzan tómbapónórr.
2 Saemon Pita, Tomas (oya Didimusbóka ngilianónóp), Natana-el (wa
Keina basirr pam yarilürr, Galili prrobinsdü), Zebedin siman olom nis,
akó nis umulbain olom nis, i blaman darrpan pokodó kwarilürr.
3 Saemon Pita ibüka bóktanórr wagó, “Ka wapim tótókdóla.”
I oya ilóp wagó, “Ki kubó mankü ogobo.” I bazebórr, da butüdü we
bamselórr. Ene dudu irrüb i darrü kla kokean amigóp.
4 Abüsazan tübaniklürr, Yesu ugón nae kabedó zamngól yarilürr.
Umulbain olmal umul-kók kwarilürr igó, ene Yesue.
5 Da ibü we nümtinóp wagó, “Gómdal, e ia darrü wapi koke
amigane?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Ó, amkoman kokean!”
6 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Da yabiób net butan tutul órdóbóna
amanikam, da e kubó ngibürr wapi bumigane.” Net nóma amanikóp,
i arrpingülüm gaodó koke koralórr butüdü agasilüm, zitülkus i abün
wapi bumigóp.
7 Ne umulbain olom, Yesun ⌊moboküpdü ubi⌋ noaka yarilürr, Pitaka
bóktanórr wagó, “Ene Lode!” Pita oya bóktan nóma arrkrrurr,
wa tóba tumum mórrkenyórr akó batenórr, (zitülkus wa zagetóm
ininürr), da naedó ugón bótaorr.
8 Ngibürr umulbain olmala solkwat buti dorrodó we togobórr. I
dakla net amorrat kwarilürr, wapi barümürrün. Da i amkoman wirri
kan koke kwarilürr dorrodógab, aprrapórr 100 mita ngarkwat.
9 I dorrodó nóma bamselórr, i ur birró ur esenóp. Ene urdü, i
ngibürr wapi akó brred poko nósenóp.
10 Yesu ibübóka wagó, “E errkyadan ne wapi bumigane, ngibürr ala
kóbó tübarrmü.”

---

* **21:1** *Taebirrius Malu*, oya darrü ngi módóga: *Galili Malu.* **21:3** Luk 5:5

11 Saemon Pita akó butüdü alkomólórr net amorratóm dorrodó. Net
abün wirri wapia byamrókórrón yarilürr, blaman kókó 153 koralórr.
I abün enan kwarilürr, neta kokean batürrürr.
12 Yesu ibübóka wagó, “Yao, alom togob!” I büódzan koralórr, oya
darrü umulbain oloma koke imtinürr wagó, “Ia ma nótó?” zitülkus i
umul kwarilürr wagó, ini Lode.
13 Yesu urdü wamórr, brred poko yazebórr, ibü we nülinóp; akó wapi
yazebórr, ibü nülinóp.
14 Ini wa aüd ngim okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, oya
büdüldügab nóma irsümülürr, ene kakóm.

Yesu Pitan Akó Arüng Ekyanórr

15 Aloa nóma blakónórr, Yesu Saemon Pitan imtinürr wagó, “Sae-
mon, Zonón siman olom, ia marü moboküpdü wirrian ubi asine
kürüka, ini ngibürr umulbain olmaldógab?”
Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod, ma umulóla kürü
moboküpdü ubi asine marüka.”
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü ⌊sip⌋ kupo ngabyólónke.”
16 Yesu akó nis ngim imtinürr wagó, “Saemon, Zonón olom, ia marü
moboküpdü ubi asine kürüka?”
Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod, ma umulóla kürü
moboküpdü ubi asine marüka.”
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü sip ngabkalónke.”
17 Yesu aüd ngim akó imtinürr wagó, “Saemon, Zonón olom, ia marü
moboküpdü ubi asine kürüka?”
Pita gyaur yarilürr, zitülkus Yesu akó oya aüd ngim ne imtinürr, “Ia
marü moboküpdü ubi asine kürüka?” Da Pita oyaka bóktanórr wagó,
“Lod, ma blaman kla umulóla; ma ta umulóla igó, kürü moboküpdü
ubi asine marüka!”
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü sip ngabyólónke.
18 Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma küsil pam nóma
namülnürrü, ma moba müób püti bain namülnürrü. Marü ubi nebóna
tótókóm nóma yarilürr, ma kuri wama; a ma myang nóma baino, ma
ugón sab moba tang nüdrrüto darrü pamdó, da wa marü sab sye-i
myamróke akó marü wató müdüde marü ubi-koke pokodó.”
19 (Yesu ini poko we ngarkwatódó bóktan yarilürr, Pita sab ia-ia
nurrótóke Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm.)
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürüka tókya!”

Yesu akó Darrü Umulbain Olom

20 Pita kakota nóma tübyalüngürr, wa ene umulbain olom es-
enórr ibüka akyande, Yesun moboküpdü ubi neanka yarilürr, oya
minggüpanan nólgópe nótó banomólórr, dómdóm alo nóma elonóp
akó Yesun nótó imtinürr wagó, “Lod, marü kalma wirri pamab tangdó
nótó müngrine?”
21 Pita ene umulbain olom nóma esenórr, Yesun imtinürr wagó,
“Lod, ini pamdó sab laróga tómbapóne, oya büdül ngarkwat nóma
semrróne?”
22 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ubi ne nóma yarile
igó, wa sab ngyaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, ma wa ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ iade apaddóla? Ma wa kürüka tókya!”

21:20 Zon 13:25

23 Da ene bóktana we bayolórr ngibürr umulbain olmaldó wagó,
ene umulbain oloma sab koke nurrótóke, Yesun moboküpdü ubi
noankama. Yesu wa ini poko koke bóktanórr wagó, wa sab koke
nurrótóke, a wa inzan bóktanórr wagó, “Kürü ubi ne nóma yarile igó,
wa sab ngyaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, marü iade gyakolae
angónda?”
24 Ene umulbain olom tüób módóga, ini poko wató bóktanda, akó
ini poko wató wibalómórr; ki umulakla wa ne poko bóktanda akó ne
poko wialómórr, ene amkomana.

Dómdóm Blakón Bóktan

25 Ngibürr elklaza asi kwarilürr Yesu ne elklaza tómbapólórr. Ibü
ne blaman nóma ki winólómórre darrpan-darrpan, ka igó gyagüpi
tótókdóla, dudu tüp gaodó koke ki yaril ini buk amorranóm, nóma
ki winólómórre.

Zonón Peba aini blakónda.

Yesun Apostolab Tórrmentulmil
(2 poko)

Ngaensingül Bóktan

Yesu Ngaen-gógópan Gyabi Samuan Tótókkwata Bóktanórr

1 Kürü gódam Teopilus,

Kürü ngaen-gógópan bukdü pebadó, ka* marüka blaman elk-laza wibalómórró, Yesu ne kla tómbapólórr akó umulbailürr, tai zitüldügabi, wa toba zaget ne tonarr ngarkwat bókyanórr,

2 kókó God oya ne ngürr kwitümgab sipadórr. A singülkwata, Yesu toba zaget pamdó bóktanórr, wa ne pam yazebórr. Gyabi Samuan arüngi, Yesu ibü nilóp i ne kla ki tómbapónórre.†

3 Oya büdül akó arsümül solkwat, wa toba abün mün pupo bailürr ibüka, amkoman angunüm wagó, wa akó arróla. **Apostola** Yesun esenónóp 40 ngürr kugupidü, akó wa bóktalórr ibüka Godón balngomólkwata.

4 Da darrü ngürr, wa nóma alo yarilürr inkü, ibü nilóp wagó, "E Zerrusalem amgatgu. Aba yabü ne arüng bóktan nókyenóp, e kürükagab ne bóktan barrkrrurr Gyabi Samuankwata wa, e sab ae akyalamke ene arüng bóktanan küp asenóm.

5 Zon wa pamkolpam nae-e baptais ninóp, a ngibürr ngürr solkwat, God ma sab yabü Gyabi Samui baptais nirre."‡

God Yesun Kwitümgab Sipadórr

6 Apostol Yesukü darrpan pokodó nóma kwarilürr, da Yesun we imtinóp wagó, "Lod, ma ia mibü Isrrael pamkolpamdó balngomól koke salkomolo ini tonarr?§

7 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Kürü Ab nótóke, dümdüm wata oy-ane ngürr a tonarr arrbünüm, a ini elklaza yabü kokeko umulbainüm.

8 A e sab arüng ipüdane, Gyabi Samua yabüka nóma tübangrine. Da e ugón sab kürü witnes kwarilo Yerrusalemóm, **Yudayam**, **Samarriam** akó blaman bwóbbwób ini tüpdü."

9 Ene bóktan kakóm, i oyazan ngakan kwarilürr, God Yesun we sipadórr ibükagab. Pülpüla oya we ngalaorr.

10 Ibü ilküküp pülpüldüzan kwarilürr, da büzyón babul, nis pam nisa* inkü we trramngórri, gabülpli mórrkenyórr bamelórrón.

11 I bóktarri wagó, "Galili pam, e iade bórrangdakla aini, akó kwitüdü iade azildakla? Ene Yesu, God noa sipüde yabióbkagab ama kwit, sab dadanzan tolkomóle, e oya enezan esenane kwit kasildi."

Darrpan paman agól nabe yarilürr, zitül oya wapór bórrngamórrón namülnürri. Petrros akó Yoanes ma Yesun arüngi agólóm yórri.

---

* **1:1** Luk ini peba wialómórr. Toba ngaen-gógópan peba módóga: "Morroal Bóktan Yesunkwata Luk ne Peba Wialómórr". † **1:2** Luk 24:44-53 ‡ **1:5** Luk 24:33-49 § **1:6** Ene tonarr, Rrom singüldü pama Zu pamkolpam ngabkan yarilürr. Zu pamkolpamab ubi ama i tibiób tib ki balngomól kwarile, da i inzan gyagüpitótók kwarilürr wagó: zidbain pama ibü sab Rrom singüldü paman tangdógab zidnirre tibiób balngomólóm. * **1:10** Ini nis pam nis anerru namülürri.

3

Petrrosón Bóktan Kolpamdó

11 Ene pama Petrros akó Yoanespinzan nómwalórr, pamkolpama
wirribóka barrkürrürr, da we sibsuóp ibüka darrü pokodó, ngi
Solomonón Blanda.*
12 Petrros nóma nósenóp pamkolpam ibüka busodi, da ibüka we
bóktanórr wagó, “Kürü Isrrael pam, ini klama yabü iade arrkürran
ngintirre? E kibü iade ngabkandakla inzan, ki ia ini pam kibióbnóm
arüngi ó morroal tonarre, morroal ini agólóm? Inzan koke! Ki Yesun
arüngi dólóng ini.
13 Abrraam, Isaak, Yakob akó mibü abalbobatala ne God ótók
kwarilürr, wirri ngi akó zyón wató ekyanórr Yesun, toba zaget olom.
Yadi ekyenarre büdülümpükü amkalóm. Paelatón ubi wa popa
zirrapónóm yarilürr, a e Paelatón obzek kwata alzizi amanikarre
Yesun.
14 Wa gyabi akó kómal dümdüm pam yarilürr, a e ma oya
alzizi amanikarre. E ma Pilatosón yatoarre pam akrran pam popa
zirrapónóm.
15 E amkoman arról zitülkus olom ama emkólarre, a God ama oya
irsümülürr büdüldügab. Ki esenóp kibióbnüm ilküküpi.
16 E ini pam asendakla akó e oyabóka umulakla. Kibü amkoman
bangundi Yesun ngidü, ini pama arüngüm igósidi bainürr. Ini
klama Yesun ngian bókamde tómbapóne, zitül ki Yesun amkoman
angundakla, da wa morroal igósidi baine yabü ilküpdü!
17 “Da módóga, kürü gómdamal, ka umulóla e ini kolae Yesuka
igósidi tónggapónarre, mibü ngi pampükü, zitül e tai umul-kók
kwarilnürrü oyabóka. A oya go God wató zirrsapónórr pamkolpam
zidbainüm.
18 A God ene inzan küppükü yónürr, ngaen blaman oya ngidü bóktan
pama ne poko wialómóp wagó, ‘Wa sab ne olom ingrine pamkolpam
zid byónüm, sab azid aenge akó nurrótóke.’
19 Ini zitüldü, kolae tonarr elókam, tübyalüngam Godka, da wa yabü
kolae tonarr sab igósidi norrgorre.
20 E Lod Godka nóma tübyalüngane, morroal güb akó paud ngyaben
tonarra sab tame oyakagab, akó wa sab zidbain pam nis ngim
zirrsapóne, Yesun, ngaen noan amanikürr yabünkü.
21 Wa ola yarile pülpüldü, kókó tonarra tame, God sab blaman
elklaza nóma küsil tirre, wa enezan bóktanórr toba ngidü bóktan
pamdóma. Da ini gyabi prropeta Godón bóktan ngaen pupainóp
pamkolpamdó.
22 Mosezan† bóktanórr wagó, ‘Lod yabü God sab toba bóktan pam
zirrsapóne, kürüzan zirrkapónórr, yabü yabióban pamdógab, da e
wata sab oya bóktan arrkrru kwarilünke, blaman elklaza wa yabü ne
poko byal yarile.‡
23 Koke nidi arrkru kwarile ene Godón ngidü bóktan pam, God
ibü sab amóne akó dudu imrüke metatómpükü toba pamkol-
pamdógab.§’ ”

---

* **3:11** Ene blanda barngin talkumi koke alangórrón yarilürr, pud akyarrón Godón Müótüdü.
† **3:22** Mose Zu pamkolpamab ngaensingül Godón bóktan pam yarilürr. ‡ **3:22** Dut 18.15,18
§ **3:23** Dut 18.19

24 Pita wata kya bóktalórr wagó, “Godón ngidü bóktan pam, ngi
Samuel, akó oya solkwat nidi togoblórr, Godón bóktan nibióbka
yarilürr, i ta ngaen bóktónóp, ne klama tómbapóndako ini ngürrdü.
25 God ne poko bóktan yarilürr toba ngidü bóktan pamdó, enta
wa yabünkü bóktanórr. Akó God ne alkamül-oke gyabi bóktan*
tómbapónórr mibü abalbobataldó, e ta we bóktandómakla. Wazan
Eibrramka bóktanórr wagó, ‘Marü küpdügab, ka sab darrü olom
zirrsapono blaman pamkolpamabkü ini tüpdü, ibü bles bainüm.’†
26 God toba zaget olom nóma ingrinürr, wa ngaen-gógópan yabüka
zirrsapónórr, yabü inzan bles bainüm, yabiób kolae kwatódógab
byalüngdi.”

4

Zu Wirri Pama Ngürsilüm Bainóp Petrrospika

1 Petrros akó Yoanes pamkolpamdózan bóktan namülnürri, Godón
Müótüdü zaget pam, Godón Müót ngakan singüldü pam, akó ngibürr
Sadusi pama ibüka ugón togobórr.
2 Wirri pam karibóka koke ngürsilan ngimtinóp, zitül i pamkolpam
umulbain akó Yesun arsümülkwata bóktan amgol namülnürri.
3 I ibü bumigóp, da tümün müótüdü irrbünóp kókó darrü ngürr,
zitül irrüba amzik kari poko yarilürr.
4 Nidi barrkrrurr ibü bóktan Yesunkwata, abüna amkoman yan-
gunóp. Pamab tibiób ngarkwata kasilülürr kókó 5000.

* **3:25** Mórrkemórrke módóga: *Covenant*. † **3:25** Zit 22:18

Polón Peba Mórrag
Rrom
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü. Errkya ini wirri basirr Itali kantrrian ngaensingül basirra. Itali Yurrop kugupidüma. Polón ngyaben tonarrdó Rrom kinga* ola ngyabelórr, da wa abün kantrri balngomól yarilürr.

Aprrapórr Pol ini peba mórrag wialómórr pail nóma yarilürr 56 o 57 Kerrison amtómól kakóm, wa Korrint wirri basirrdü nóma ngyabelórr karianbóka, Grris kantrridü (Apostolab Tórrmen 20:2-3). Oya wirri ubi yarilürr ene Rrom pamkolpam basenóm, zitülkus wa ibü basen küsil yarilürr. Da wa ngaen-gógópan Zerrusalem wirri basirrdü ki wame mani ódódóm elklaza-koke amkoman bangun pamkolpamdó ola, ngibürr sosa ne kla dakabain kwarilürr ibünkü. Ene kakóm, wa Rrom wirri basirrdü ki wame Yesun mamoan pamkolpamab aodó zagetóm. Olgabi oya ubi yarilürr Spein† kantrridü tótókóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm. Wa wialómórr Rrom amkoman bangun pamkolpam umul-umulan ngibtanóm wa sab tame akó ibü bamtinüm oya tangamtinüm Spein tótókóm.

Wa akó wialómórr müsirrga ainüm wa ne kla umul yarilürr Yesun amkoman angunankwata akó pamkolpama ia ngyaben ki kwarile ibü amkoman bangundügabi. Ini peba mórragan wirrian bóktan zono módóga: *"Ka wirri ubila ⌊Morroal Bóktan⌋ amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene Bóktandógab. We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan God ⌊Zu pamkolpam⌋ zid ninóp, errkya wa ma akó ibü zid bainda, Zu-koke nidipko. Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda pamkolpama ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm bainüm oya ilküpdü. Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü klamdógab koke. Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, 'God ne olom dümdüm tonarr olom ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.' "* (1:16-17)

Abün Rrom amkoman bangun pamkolpam Zu-koke kwarilürr, a ngibürr Zu pamkolpam kwarilürr. Pol wialómórr wagó, ini nis kopoa tibiób morroal tonarre ia ki ipadnórre. Wa akó igó wialómórr wagó, God mibü zid tinóp oya gyaurdügabi akó mibü

---

* **:** Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor.* † **:** *Spein* kantrri Yurrop kugupidüma.

amkoman angundügabi Yesuka, da igó zitülkusdü koke, Godón gida mamoandógab.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-7*
B. Polón wirri ubi Yesun amkoman angun pamkolpam basenóm Rrom wirri basirrdü *1:8-15*
C. God tóba arüng okaka amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata *1:16-17*
D. Blaman pamkolpamab kolae tonarr *1:18–3:20*
  1. God kari ngürsil kokea pamkolpamab kolae tonarranme *1:18-32*
  Zu pamkolpamab kolae tonarr *2:1–3:8*
    a. God kolae tómbapón pamkolpam zaz ainda *2:1-16*
    b. Zu pamkolpam akó ene gida, God ne kla ekyanórr Moseskama *2:17-29*
    c. God metat tónggapónda wa tónggapónóm ne poko bóktanórr *3:1-8*
  2. Darrü olom babulana, dümdüm tonarr olom nótóke *3:9-20*
E. God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpam byónda *3:21–4:25*
  1. God ibü dümdüm tonarr pamkolpam byónda, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako *3:21-31*
  2. Eibrra-amón amkoman bangun akó Godón alkamül-koke bóktan *4:1-25*
    a. Eibrra-amón amkoman bangun Godka *4:1-12*
    b. Godón alkamül-koke bóktan Eibrra-amka oya amkoman bangundügabi *4:13-25*
F. Kerriso mibü susürr kolae tonarrdógab *5:1–8:39*
  1. Paud akó bagürwóm *5:1-11*
  2. Büdüla tamórr Adamkama, arróla tamórr Kerrisokama *5:12-21*
  3. Mi Kerrisokü nurrbarirrü akó wankü tübarsirrü *6:1-23*
  4. Mosesón gida-a mibü koke barümda *7:1-25*
    a. Gida babula oyankü büdül nótóke *7:1-6*
    b. Gida akó kolae tonarr *7:7-13*
    Nis arünga bómkaldamli mibü gyagüpitótókdó *7:14-25*
  5. Godón Samu mibü tangamtindako akó Godón moboküpdü ubi mibükama *8:1-39*
    a. Arról apad Godón Samudüma *8:1-17*
    b. Elnga wirri kómal zyón *8:18-30*
    c. Godón moboküpdü ubi *8:31-39*
G. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke *9:1–11:36*
  1. God akó Zu pamkolpam *9:1-18*
  2. Godón ngürsil akó gyaur *9:19-29*
  3. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke *9:30–10:4*
  4. God blaman pamkolpam zid bainda, Kerrison amkoman nidi angundako *10:5-21*
  5. Godón gyaur blamandó *11:1-36*
    a. Tóba gyaurdügabi God ngibürr Isrrael pamkolpam koke alzizi amanórr *11:1-12*
    b. Zu-koke nidipko, ibü zidbain *11:13-24*
    c. Godón gyaur blaman pamkolpamdó, Isrrael pamkolpamdó ta inzan *11:25-32*
    d. Godón agür wórr *11:33-36*
H. Ikik bókrran bóktan *12:1–15:13*
  1. Yesun amkoman angun pamkolpamab ngyaben *12:1-21*

a. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *12:1-2*
b. God amkoman bangun pamkolpam gaodó ninóp darrpan-darrpan zaget tónggapónóm *12:3-8*
c. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili ngyabenórre *12:9-21*
2. Singüldü pamab bóktan arrkrru akó moboküpdü ubi *13:1-14*
a. Mi ini tüpan singüldü pamab tangdó koralo *13:1-7*
b. Mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó ki kwarila akó mi tómbapón ki kwarila dümdüm ne klamko *13:8-14*
3. Mi darrü kla koke ki tónggapón kwarila, yabü zonaret ne gyagüpi nóma tótókdako wagó, ene kolaea *14:1–15:13*
a. Mibiób darrpan-darrpan zaz koke ki bain korala *14:1-12*
b. Mi darrü kla tónggapón koke ki kwarila, mibü zonaret sab ne klama kolae tonarrdó idüde *14:13-23*
c. Mi ngibürr amkoman bangun pamkolpam bagürwóman ngibtan kwarilo, wata mibiób koke *15:1-6*
d. Zu-koke nidipko, i ta Godón agürdako *15:7-13*
I. Polón zaget ibünkü, Zu-koke nidipko akó oya bókam bagósórrón bóktan Rrom tótókóm *15:14-33*
1. Pol wialómórr tóba zagetankwata ibünkü, Zu-koke nidipko *15:14-21*
2. Polón bókam bagósórrón bóktan Rrom wirri basirrdü tótókóm *15:22-33*
J. Dómdóm alakón bóktan *16:1-27*
1. Polón morroal yawal bóktan pamkolpamdó *16:1-16*
2. Dómdóm ikik bókrran bóktan *16:17-23*
3. Dómdóm tóre Godón agürüm *16:25-27*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊leba zaget olomla⌋. God kürü ngikaunürr ⌊apostolóm⌋ bainüm akó kürü tebe-tebe kümaikürr oya ⌊Morroal Bóktan⌋ adrratóm pamkolpamdó.
2 Ngaen-ngaen God ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr ini Morroal Bóktan akyanóm. Wa tóba bóktan ingrinürr akó tóba ⌊prropeta⌋ Gyabi Wialómórrón Bóktandó wialómóp.
3 Ini Morroal Bóktana tóba Olombóka apónda, ini tüpan ngyabendó ⌊Deibidün⌋ bobat nótó yarilürr.
4 Wa dudu ⌊kolkal⌋ ngyaben yarilürr. Akó God arüngpükü tómtyenóp wagó, ene Olom oya tóbanan Olom yarilürr, wa oya nóma irsümülürr büdüldügab. Ene Olom Yesu Kerriso-e, mibü ⌊Lod⌋.
5 Oyakama ka ⌊gail tonarr⌋ ipadórró apostolóm bainüm, igósüm blaman bwób-bwób pamkolpama sab Yesun amkoman angun kwarile akó we ngarkwatódó oya bóktan arrkrru kwarile. Ka ini zaget tómbapóndóla, igósüm Yesu Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre.
6 E ta ene pamkolpamab kugupidü asinakla, e ngibaurrün nidipakla Yesu Kerrison pamkolpamóm bainüm.
7 Ka wialómdóla blaman pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü, Godón ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbkama akó ngibaurrün nidipko tóbanan pamkolpamóm bainüm.

Ka tóredóla, gail tonarr akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Polón Wirri Ubi Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Basenóm Rrom Wirri Basirrdü

8 Ngaen-gógópan, ka ne God ⌊ótókdóla⌋, ka oya eso akyandóla Yesu
Kerrisokama yabü blamandó, zitülkus dudu tüpdü pamkolpama yabü
amkoman bangunankwata apóndako.
9 Ka Godónkü zagetdóla amkoman moboküpi, Morroal Bóktan oya
Olomankwata adrratóde. Wa umula igó amkomana wagó, ka metat
tóre bakodóla yabünkü, piküp bain-koke.
10 Ka tóredóla, God aprrapórr ta sab kwat alóte dómdóm yabüka
tótókóm, oya ubi ne nóma yarile.
11 Ka inzan tóredóla, zitülkus kürü wirri ubi yabü basenóma,
igósüm ka yabü tangnamtinünümo samuan ngarkwatódó, God
kürüzan tangkamtinürr, yabü arüng akyanóm.
12 Kürü ubi igó bóktanóma wagó, mi mibiób darrpan-darrpan arüng
bütan kwarilo mibiób amkoman bangundügab Yesuka. Kürü amko-
man banguna yabü arüng nütürre, dakla yabü amkoman banguna
kürü arüng kókyene.
13 ⌊Zonaretal⌋, kürü ubia e umul kwarilo wagó, abün münüm
ka gyagüpitótók esenórró yabüka tótókóm, a ngibürr klama kürü
kürrmatnóp kókó errkya. Kürü ubia yabüka tótókóm, igósüm
kürü zageta sab ta küppükü baine yabü aodó, wata kürü zagetazan
küppükü bainürr barre Zu-koke pamkolpamab aodó.
14 Kürü zaget asine blaman pamkolpamdó, Grrik bóktan akó bókam
tumtum umul nidipko akó umul-kók nidipko, wirri sukul pamkolpam
akó sukul-koke pamkolpam.
15 Da módóga, ka wirri ubila Morroal Bóktan ta adrratóm yabüka,
Rrom wirri basirrdü nidi ngyabendakla.

God Tóba Arüng Okaka Amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata

16 Ka wirri ubila Morroal Bóktan amgolóm, zitülkus ka büód kokela.
Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene
Bóktandógab. We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre,
ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan
God ⌊Zu pamkolpam⌋ zid ninóp, errkya wa ma akó ibü zid bainda,
Zu-koke nidipko.
17 Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka
amzazilda, pamkolpama ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm bainüm
tóba ilküpdü. Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkol-
pamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü klamdógab koke.
Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “God ne
olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa
sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde.”

God Kari Ngürsil Kokea Pamkolpamab Kolae Tonarrabme

18 Godón wirri ngürsil kwitümgab okaka amzazirrüna blaman
Godkamóm ubi-koke pamkolpamab tulmildü akó ibü dümdüm-koke
tórrmendó. Ene pamkolpama amkoman bóktan anikdako tibiób
dümdüm-koke tórrmene.
19 Godón wirri ngürsil okaka amzazirrüna, zitülkus Godónkwata ne
kla ki umul bairre, i umulako, zitülkus God kuri pupo tinóp ibüka.

1:17 Abakók 2:4

20 Ini amkomana, zitülkus ene tonarrdógab, God tüp akó pülpül
nóma tónzapónórr, pamkolpam gaodó kwarilürr oya ngarkwat-koke
arüng asenóm akó umulüm wagó, wa Goda. Darrü pam gaodó
kokea Godón amzyatóm, a wa ma gaodóma, wa ene elklaza nóma
ngabkanda, God ne elklaza tómbapónórr. We ngarkwatódó, pamkol-
pamab zitülkus babula igó bóktanóm wagó, "Ki Godónbóka umul
babulakla."
21 I Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, a i ma koke
tónggapóndako, akó i oya eso koke akyandako, enana i oyabóka
umulako. A ibü gyagüpitótóka Godka küp-koke bainóp akó ibü gonggo
moboküpa ibü balngomóldako tümün kwatódó.
22 Enana i bóktandako wagó, "Ki ⌊wirri gyagüpitótók⌋ pamkolpa-
makla," a i ma gonggo pamkolpamóm kuri bairre.
23 Da i kak kuri emtyerre Godón ⌊wirri kómal zyóndü⌋, we God,
kokean nótó nurrótóke. A i ma kuri byalüngórre nugupi tómbapórrón
dandangdó akó i ene elklaza ótókdako. Ene dandangab obzeksyók
inzanako: pam, enana i sab nurrbarine, akó póyae akó tokom
wapórpükü lar akó tüpdü ngübyón elklaza.

24 We ngarkwatódó, God ibü kuri elóke kolae tonarr tómbapónóm
tibiób kolae büban ubidügab, ngibürr kolpampükü utüdi, ibü kol
ó morwal koke nidipako. Olgabi i büód tonarr tómbapónóp tibiób
darrpan-darrpan bübdü.
25 God ibü elókórr, zitülkus i kak kuri emtyerre amkoman bóktandó
Godónbóka akó obae tiz bóktan amkoman nangunóp. Da i ene elklaza
ótókdako, God ne kla tómbapónórr, akó ibünkü zagetódako. A i
oya koke ótókdako akó oyankü koke zagetódako, ene elklaza nótó
tómbapónórr. Ene watóke pamkolpama noan metat ki agür kwarilün.
⌊Amen⌋.

26 We zitülkusdü, God ibü elókórr büódan tulmil tómbapónóm kolae
büban ubidügab. Ibü kola kuri bólerre pampükü utüm ama ngibürr
kolpükü utódako.
27 Pama ta inzan kuri bólerre kolpükü utüm akó ibü kolae büban
ubia ibü bumiógda ngibürr pampükü utüm. Pama büódan tórrmen
tulmil tómbapóndako ngibürr pampükü akó inzan kwata i tibiób
darrem ipüdóp tibiób kolae tonarranme. I gaodómako ene darrem
apadóm.
28 Akó zitülkus i gyagüpi koke ogobórr wagó, igó poko wirri klama,
igó bóktanóm God amkoman Goda, wa ibü igósidi elókórr ene elklaza
tómbapónóm tibiób gonggo gyagüpitótókdógab, i koke ne kla ki
tómbapórre.
29 I blaman darrpan-darrpan kolae tonarra gwarrarrónako. I
dümdüm-koke tulmil akó kolaean tulmil tómbapóndako. Ibü
gyagüp kolaea akrranda akó i ubiako kolae tómbapónóm ngibürr
pamkolpamdó. Ibü ubi ngibürr pamkolpamab elklazadóma. I
pam büdülümpükü akrrandako, i ongyaldako, i pamkolpam ilklió
büliióndako akó azid aliióndako. I ngi bumarrudako,
30 i obae bóktan aliióndako ngibürrabkwata panzedó, i Godón alzizi
amaikdako, i ngibürr pamkolpam morroal-koke angóndako, i gyagüpi
tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab, akó i ikub

bagürdako. I küsil kwat kuri eserre kolaean tulmil tómbapónóm. I
tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrrudako.
31 I gonggoako, i tibiób ⌊alkamül-koke bóktan⌋ amgündako, ibü
moboküpdü ubi babulako tibiób müót pamkolpamdó, akó ibü gyaur
babulana.
32 I ene elklaza tómbapóndako, enana i Godón dümdüm gida bóktan
pokobóka umulako, ne pokoa bóktanda wagó, inzan nidi ngyaben-
dako, i gaodómako büdülüm. I tib ene elklaza tómbapóndako, akó
i ta igó bóktandako wagó, ene morroala ngibürr pamkolpama nóma
tómbapónórre.

2

God Kolae Tómbapón Pamkolpam Zaz Ainda

1 Aprrapórr darrü Zu pama yabü aodó igó bóktanda wagó, "I kolae
pamkolpamako; ka ene kla koke tómbapóndóla!" Da ka oyaka bóktan
alkomóldóla wagó, "Marü zitülkus babula ibü zaz ainüm, zitülkus ma
darrü pam nóma zaz aindóla, a ma ta dadan elklaza tómbapóndóla,
ma ta igósidi moba urdü tótók kwat kuri alóta."
2 God sab ibü zaz nirre, ene elklaza nidi tómbapóndako, akó mi
umul igósakla, wa ibü ⌊dümdüm tonarre⌋ zaz nirre tibiób tórrmen
tulmildügab.
3 Pam, ma ibü zaz aindóla a ma ta ene dadan elklaza tómbapóndóla.
Da marü gyagüpitótók iada? Ma ia gaodómla kórzyónüm, God marü
nóma zaz mine? Koke!
4 Ó aprrapórr ma igó gyagüpi tótókdóla wagó, oya wirri morroal
tonarr wata kari klama. Wa ta ngürsilüm büsai kokean bainda, akó wa
wirri zao-zao pama. Ia ma koke amzyatdóla igó, God morroal tonarra
marüka, igósüm ma kolae tonarrdógabi tübyalüngo oyaka?
5 A marü moboküp baku burrul babulana akó marüka gyaur
babulana, ma ne kolae kla tómbapóndóla. Ma moba kolae tonarrab
darrem igósidi metat wirri byóndóla, kókó ene ngürra sab nóma tame,
God tóba wirri ngürsil ne ngürrdü pupo sine. Ene ngürrdü, God sab
akó okaka tübine, wa pamkolpam ia zaz nirre dümdüm tonarre.
6 Wa sab darrem kla nüliónórre darrpan-darrpan pam tibiób
tórrmen tulmil ngarkwatódó.
7 Ngibürr pamkolpama metat piküp bain-koke morroal tórrmen
tulmil tómbapóndako, da i inzan amtyandako, ibü wirri ubia metat
ngyabenóm, akó igó, God ibü nagürlórre, ó ibükwata gyagüpi wame
wagó, i morroal kolpamako. Ene pamkolpam God sab ⌊ngarkwat-koke
arról⌋ nüliónórre.
8 A ngibürr pamkolpama tibióbankwata gyagüpi bomandako. Ol-
gabi i amkoman bóktan alzizi amaikdako akó dümdüm-koke tonarr
mamoandako. God sab kari ngürsil koke yarile ibüka.
9 Müp akó azid aeng sab asi namüli blaman pamkolpamdó, kolaean
kla nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-koke
nidipko.
10 A God ibü ngi wirri kwitüm emele, ibü sab wirri ngi nóterre,
akó paud nüliónórre, morroal nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu
pamkolpamdó akó ta Zu-koke nidipko.

2:6 Wórr Peba 62:12; Ikik Bókrran Bóktan 24:12

11 Ene klama sab tómbapóne, zitülkus God sab blaman pamkolpam
darrpan ngarkwatódó zaz nirre.
12 Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. I Mosesón gida
kalkuma kolae tonarr tómbapóndako akó bamrükürrünako.* Zu
pamkolpamdó Mosesón gida asine. I kolae tonarr tómbapóndako akó
God sab ibü zaz nirre ene gida ngarkwatódó.
13 Ene amkomana, zitülkus ene pamkolpam, gida wata nidi arrkr-
rudako a koke mamoandako, dümdüm tonarr pamkolpam kokeako
Godón ilküpdü. A gida nidi arrkrrudako akó dakla mamoandako, God
ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre.
14 Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. A i ma ngibürr
elklaza nóma tómbapóndako tibiób gyagüpitótókdógab, Mosesón
gida-a ne poko bóktanda, da i ma okaka amzazildako, i umulako
morroal tonarr akó kolae tonarr larógako.
15 Ibü tórrmen tulmila pupo bainda, igó poko ibü moboküpdü
wialómórrónako, Mosesón gida-a ne poko bóktanda. Auma büb
kugupidü, i ta umulako morroal tonarr a kolae tonarr laróga.
Akó ibü gyagüpitótóka ngibürr tonarr ibü byalda wagó, "E kolae
tónggapórre." Ngibürr tonarr ibü byalda wagó, "Wa taia e ne kla
tónggapórre."
16 Ini tonarra sab tómbapóne ene ngürrdü, wa sab pamkolpamab
anikürrün gyagüpitótók nóma zaz nirre Yesu Kerrisokama, ⌊Morroal
Bóktan⌋ ngarkwatódó, ka ne poko büdrratdóla.

Zu Pamkolpam akó Ene Gida, God Ne Kla Sekyanórr Moseskama

17 Da errkyadan ka marüka wialómdóla, ma moba Zu olombóka
nótó ngibliandóla. Ma Mosesón gidadó ngambangóldóla akó ikub
bagürdóla igó, ma Godónla.
18 Ma umulóla oya ubi laróga akó ma amzyatdóla kómal ne klama
ngibürr klamdógab, zitülkus Mosesón gida-a marü umul ainda.
19 Ma amkoman karrkukusi angundóla wagó, ma ilküküp mur-
rbausürrün kolpamab balngomól olomla, zyón klamla ibünkü, tümün
kwatódó nidipako.
20 Ma gyagüpi tótókdóla wagó, ma umulbain pamla ibünkü,
Godónbóka umul-kók nidipko akó ibünkü, olmalpókalzan nidipko
samuan ngarkwatódó. Ma inzan gyagüpi tótókdóla, zitülkus Mosesón
gida-a marü blaman kla umul ainda akó blaman amkoman bóktan
asine ene gida kugupidü.
21 Da módóga, ma wa ngibürr pamkolpam umul baindóla. A
ma ma moba koke larógóm umul baindóla? Ma wa panzedó ikik
bókrrandóla, pamkolpama koke gómól kwarile, da ma müób iade
gómól-gómól bangóndóla?
22 Ma wa igó bóktandóla wagó, pamkolpama pam a kol gómól
koke ki kwarile, da ma wa kol iade gómóldóla? Ma wa gyagüpi
tótókdóla wagó, obae god ngazirr klamako, da ma ene obae godan
⌊ótók⌋ müótüdügabi iade gómóldóla?
23 Ma wa ikub bagürdóla gidankwata, da ma Godón ngi iade tüp
alkomóldóla, Mosesón gida amgündi?

---

* **2:12** *bamrükürrün* wa ibübóka apónda, nibiób ngarkwat-koke arról babula, a ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ nidi ogobe.

24 Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana enezan
bóktanda wagó, “Zu-koke nidipko, i Godón ngi kulaindako yabüme.”
25 Zitülkus ma Zu pamla, marü ⌊gyabi sopae singgapirrüna⌋. Ene
ta kómala, ma ne gida nóma mamoandóla. A ma ne gida nóma
amgündóla, ene wamaka marü gyabi sopae singgapin kokea.
26 Da gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp, i ne gidan arüng bóktan
nóma mamoan kwarile, God ibü igó ngabkan yarile wagó, ibü gyabi
sopae singgalgórrónako, da igósidi i tóbanan pamkolpamako.
27 God sab marü zaz mine akó ⌊kolaean darrem⌋ mókyene, ma
gida nótó amgündóla, enana marü wialómórrón gida asine akó enana
marü gyabi sopae singgapirrüna. Pamab gyabi sopae koke nibiób
singgalgónóp bübdü, da i ma gida mamoandako, i sab ugón bóktórre
wagó, ene dümdüma God marü kolaean darrem mókyene.
28 Pamkolpama nóma asendako igó, darrü oloma Zu isab gida
mamoanda, i amzyatódako wagó, wa Zu pama. A ene gida mamoana
koke amtyanda wagó, wa amkoman Zu pama, noan moboküp God-
kama. Akó darrü paman gyabi sopae singgapirrün nómada, ene klama
koke amtyanda igó, wa amkoman Godóne.†
29 Koke! Darrü pam amkoman Zu pama, wa ne Godón amko-
man moboküpi nóma mamoanda. Akó darrü paman gyabi sopae
singgapirrün nómada wibalómórrón gida ngarkwatódó, ene wirri kla
kokea. A wirri kla módóga, Godón Samua ne zaget tónggapónda
pamab moboküpdü. Inzan pama pamkolpamab agür koke apadóda, a
wa Godón agür apadóda.

3

God Metat Tónggapónda, Wa Tónggapónóm Ne Poko Bóktanórr

1 Da darrü pam Zu olom nómade, ene klama oya iazan tangamtine?
Ó ia morroala, darrü paman ⌊gyabi sopae singgapirrün⌋ nómada?
2 Ó anda, blaman kwata! Singül kwata, God Zu pamkolpam tóba
bóktan nülinóp, zitülkus wa ibü amkoman angun yarilürr ene bóktan
ayom.
3 Laróga sab tómbapóne, doan Zu pamkolpama koke nóma
tónggapónóp, i tónggapónóm ne poko bóktónóp? Ia God sab igósidi
bólene tónggapónóm, wa tónggapónóm ne poko bóktanórr?
4 Koke, amkoman kokean! God metat wata amkoman poko
bóktanda, enana blaman pamkolpam obae tiz kolpamako. Enezan
⌊Deibid⌋ wialómórr *Wórr Peba*dó Godka wagó,
“Ene igósüm, blaman pamkolpama sab emzyetórre marü bóktan
amkomana.
Akó darrü pama sab igó nóma bóktóne wagó, marü zaz bain
dümdüm kokea, ma sab moba pupo bailo wagó, ‘Kürü zaz bain
wata dümdüma.’ ”
5 A mibü dümdüm-koke tonarra ne Godón ⌊dümdüm tonarr⌋ nóma
pupainirre, mi ia poko bóktórre? Ia mi igó bóktórre wagó, Godón
dümdüm babula tóba wirri ngürsil okaka amzazilüm akó mibü
⌊kolaean darrem⌋ akyanóm? (Ka popa pamakanzan bóktandóla.)

2:24 Aesaya 52:5 † **2:28** Gida murrdü, gyabi sopae singgalgón timam yarilürr, amtyande ene pam Godón yarilürr. A ene timama koke amtyan yarilürr, ene paman moboküp amkoman Godka yarilürr. **3:4** Wórr Peba 51:4

6 Koke, amkoman kokean! Godón ne dümdüm babul nóma ki yaril,
da wa igósidi gaodó koke ki yarile tüpan pamkolpam zaz bainüm
dümdüm tonarre.
7 Aprrapórr ma bóktandóla wagó, “God metat tónggapónda, wa
tónggapónóm ne poko bóktanórr. Pamkolpama ne ene kla morroal
nóma emzyetórre kürü obae tiz tórrmen tulmildügabi akó ene igósidi,
i Godón ngi wirri kwitüm emngyerre, da wa sab kürü koke ki zaz kyó
akó darrem koke ki kókya kólba kolae tonarrdógab.”
8 Da ma ta inzan bóktono magó, “Mi kolae tómbapóndakla,
igósüm sab morroala tame.” Ngibürr kolpama ta kolae bóktan
kürükwata alióndako panzedó wagó, ka ene poko bóktandóla. I
ngarkwatódómako, God sab ibü zaz nirre akó kolaean darrem nülirre.

Darrü Olom Babulana, Dümdüm Tonarr Olom Nótóke

9 Mi ia bóktórre ene pokodógabi? Ia mi, Zu nidipakla, morroalakla
ngibürr pamkolpamdógabi? Koke, amkoman kokean! Ka kuri
bóktóna wagó, kolae tonarra nizan kobo arüngi alngomólda, Zu
pamkolpam akó Zu-koke nidipko.
10 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Darrü pam babulana, dümdüm tonarr olom nótóke, tai amkoman
babulana.
11 Darrü olom babulana, Godón amkoman bóktanan ⌊küp nótó
apadóda⌋,
darrü olom babulana, Godón nótó amkünda.
12 Blamana Godón kak kuri emtyerre;
blamana wata kolae kuri bairre.
Darrü olom babulana, morroal tonarr nótó tómbapónda, tai amkoman
babulana.”
13 “Ibü bóktan kolaeana, wamaka kolae ilangazan burruanda tae
bapórrón gapókdógabi;
i pamkolpam ilklió büliióndako mis bóktane.”
“I pamkolpam kolae baindako tibiób bóktane, wamaka büdül tarük
gwara pamkolpam kolae bainda.”
14 “I metat amórrdako akó i metat pamkolpam azid alióndako
tibiób bóktane.”
15 “I büsai-büsai tótókdako wapórane pamkolpam akrranóm
büdülümpükü.
16 I darrü bwób nóma amgatódako, ene bwób kulairrüna akó ene
bwóban pamkolpam wata müpdümako.
17 Ibüka darrü umul ta babula paudankwata.”
18 “Ene pamkolpamab gum ta babula Godka.”
19 Mi umulakla wagó, gida-a blaman ne poko bóktanda, ibüka
bóktanda, gida murrdü nidi ngyabendako. Ene igósüm, pamkolpamab
darrü poko ta babula bóktanóm, God ibüka nóma bóktanda wagó, wa
ibü sab kolaean darrem nülirre. Akó ene igósüm, God sab dudu tüp
zaz ine.
20 God sab dudu tüp zaz ine, zitülkus darrü olom babula, God sab
dümdüm tonarr olom noan ine, zitülkus wa gida mamoanda. A
pamkolpama wata umul baindako wagó, i kolae tonarr tómbapórre,
zitülkus gida-a ibü ene kla umul bainda.

3:12 Wórr Peba 14:1-3; 53:1-3; Eklesiastes 7:20 **3:13** Wórr Peba 5:9 **3:13** Wórr Peba 140:3
3:14 Wórr Peba 10:7 **3:17** Aesaya 59:7-8 **3:18** Wórr Peba 36:1

God Ibü Dümdüm Tonarr Pamkolpam Byónda, Yesu Kerrison Nidi Amkoman Angundako

21 A errkya God gida kalkuma okaka amzazilda, wa darrü kwat kuri
alótórr tóbankü pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm.
Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba-a enekwata bóktandako wagó,
amkomana.
22 God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda, zitülkus
i Yesu Kerrison amkoman angundako. Ene amkomana blamanabkü,
amkoman nidi bangundako, zitülkus God ibü darrpan ngarkwatódó
zaz bainda:
23 blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapórre akó blaman igósidi
gaodó kokeako Godón ⌊wirri kómal zyón⌋ amrranóm.
24 A ibü blaman God dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda tóba
⌊gail tonarrdógabi⌋, popa, oya darrem babula. Wa gaodóma ene kla
tónggapónóm, zitülkus wa ibü ⌊aurdü amalórr⌋ Kerriso Yesukama.
25 God oya panzedó singrinürr ⌊urdü agasil larzan⌋ ibü kolae tonarr
barrgonóm, amkoman nidi angundako igó, Yesun óea tópkanórr
ibü kolae tonarrabme. God ini kla tónggapónórr tóba dümdüm
tonarr amtyanóm, zitülkus wa ngaen zao-zao yarilürr akó wa igósidi
pamkolpam kolaean darrem koke nülinóp tibiób kolae tonarrdógabi,
i ngaen ne kolae tonarr tómbapónóp.
26 Wa ini kla tónggapónórr oya dümdüm tonarr amtyanóm errkya,
igósüm pamkolpam umul kwarile wagó, wa dümdüm Goda akó
igósüm, wa oya dümdüm tonarr olom ainda, Yesun nótó amkoman
angunda.

27 Da ia darrü kla asine mibü ikub bagürüm? Babulana! Iade? Ia ene
igósidi, zitülkus mi gida mamoandakla? Koke, ene igósidi, zitülkus mi
Yesun amkoman angundakla.
28 Ka ini poko wialóma, zitülkus mi igó bóktan amoandakla, darrü
olom dümdüm tonarr oloma, zitülkus wa amkoman bangunda, akó
ene zitülkus koke igó, wa gida mamoanda.
29 Ia God wata Zu pamkolpamab Gode? Ia wa akó ta ibü God koke-e,
Zu-koke nidipko? Ó, wa akó ta ibü Gode, Zu-koke nidipko,
30 zitülkus wata darrpan Goda. Wa sab Zu pamkolpam dümdüm
tonarr pamkolpamóm nirre tibiób amkoman bangundügabi. Akó wa
sab dadan poko bóktóne ibükwata, Zu-koke nidipko, tibiób dadanzan
amkoman bangundügabi.
31 Da ia mi Mosesón gida amandakla amkoman bangundügabi?
Koke, amkoman kokean! A mi ma ene gida karrkukus aindakla.

4

Eibrra-amón Amkoman Bangun Godka

1 Da mi ia bóktórre Eibrra-amónkwata, mibü tüpan kwata abbobat?
Wa ia poko umul ipadórr inikwata?
2 Eibrra-amón ne ⌊dümdüm tonarr⌋ pamóm nóma yónürr tóba
tórrmendógabi, da oya zitülkus asi ki yarilürr ikub bagürüm. A
Godón ilküpdü koke.

3 Ka ini poko wialóma, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana
igó bóktanda wagó, “Eibrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini
zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”
4 Pama manim nóma zagetóda, wa darrem apadóda. Wa ene darrem
igó koke ngakanda wagó, ene ⌊gyaur klama⌋. A oya dümdüm asine ene
darrem apadóm.
5 God darrü olom koke apadóda dümdüm tonarr olomzan, tóba
tórrmendó nótó ngambangólda zid bainüm. A wa dümdüm tonarr
olomzan igó olom apadóda, Godka nótó ngambangólda akó amkoman
angunda. Ene olom umula wagó, God gaodóma ibü dümdüm tonarr
pamkolpamóm bainüm, ngaen Godkamóm ubi-koke nidi kwarilürr, i
oyaka nóma tübyalüngórre.
6 Dadan ngarkwatódó, ⌊Deibid⌋ ta wialómórr inikwata, wa
bagürwómankwata nóma wialómórr, ne bagürwóm ibükama, God
nibiób azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan. A wa ibü we
zitülkusdü koke azebda, tibiób tórrmendógabi. Deibid wialómórr
wagó,
7 “Bagürwóm idipako,
nibiób gida amgün tonarr barrgorrónako,
nibiób kolae tonarr amarrónako.
8 Bagürwóm watóke,
Lod noan kolae tonarr kokean gyagüpi amóne.”
9 Da ia ini bagürwóm wata ibünküma, nibiób ⌊gyabi sopae
singgalgórrónako⌋? Koke. Wa akó ibünküma, nibiób gyabi sopae
singgalgórrón kokeako. Mi babina wagó, “Eibrra-am LODón amkoman
yangunürr, da ini zitülkusdü, LOD oya igósidi ipadórr dümdüm tonarr
olomzan.”
10 God oya nóma ipadórr dümdüm tonarr olomzan? Ia Eibrra-amón
gyabi sopae singgapin küsil yarilürr, ta ia sopae singgapin kakóm? Ene
kakóm koke; oya gyabi sopae singgapin ugón küsil yarilürr!
11 Oya gyabi sopae singgapina oya dümdüm tonarr okaka imzazilürr
akó karrkukus yónürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr ene tonar-
rdó, oya gyabi sopae singgapin küsil nóma yarilürr. Wa dümdüm
tonarrpükü yarilürr, zitülkus wa Godón amkoman angun yarilürr. We
ngarkwatódó, wa ibü abóm baine, Godón amkoman nidi angundako
a nibiób gyabi sopae singgalgórrón kokeako, igósüm God sab ibü ta
yazebe dümdüm tonarr kolpamzan.
12 Akó wa ta ibü abe, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako. Ka
wata ibübóka apóndóla, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako akó ta
amkoman nidi bangundako Eibrra-amzan amkoman bangun yarilürr
ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin küsil nóma yarilürr.

*Godón ⌊Alkamül-koke Bóktan⌋ Eibrra-amka, Oya Amkoman Ban-
gundügabi*

13 God Eibrra-amón akó oya olmalbobatal alkamül-koke bóktan
nókyenóp wagó, dudu tüp wa sab Eibrra-amón ekyene. Eibrra-am
ene bóktan gida mamoandógab koke ipadórr, a wa tóba amkoman
bangundügabi ipadórr. Akó God oya ipadórr dümdüm tonarr
olomzan.

4:3 Bwób Zitül 15:6 **4:8** Wórr Peba 32:1-2 **4:9** Bwób Zitül 15:6 **4:11** Bwób Zitül 17:10

14 Pamkolpama dudu tüp ne nóma ki ipüdórre gida mamoandógabi,
da Godón amkoman angun akó oya alkamül-koke bóktan igósidi küp-
koke ki namüli.
15 Zitülkus módóga, Godón wirri ngürsila pamdó tótókda, i gida
nóma amgündako. A gida babulan nóma ki yaril, gida amgün ta babul
ki yaril.
16 We ngarkwatódó, ene alkamül-koke bóktan amkoman ban-
gundügabia, igósüm ene bóktan Godón ⌊gail tonarr⌋ ngarkwatódó
ki yarile. Akó ene igósüm, ene bóktan karrkukus airrün ki yarile
blaman ⌊Eibrra-amón olmalbobataldó⌋. Wata ibü tibióbanka koke,
Mosesón gida nidi mamoandako, a blaman pamkolpamdó, amkoman
nidi bangundako Eibrra-amzan. Wa mibü blamanab aba.
17 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Ka marü
abbobatóm kuri mina bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü." Wa
mibü abe Godón ilküpdü, oya amkoman nótó angun yarilürr, ene
nadü Gode, ibü arról nótó aliónda, büdül nidipko. Akó ene nadü Gode,
elklaza nótó tómbapónda ene elklazadógabi, babulan ne klamko.
18 Eibrra-amón zitülkus babul yarilürr ⌊gedlóngóm bainüm⌋,
zitülkus oya olmal babul kwarilürr. A wa ma gedlóngóm bailürr akó
amkoman bangun yarilürr wagó, wa abóm bainürr abün bwób-bwób
pamkolpamabkü ini tüpdü, wata God enezan bóktanórr oyaka wagó,
"Marü olmalbobatal sab abün korale."
19 Oya amkoman bangun arünga koke kari bailürr, wa tóba büb
nóma küp bamkónórr büdül kari poko nóma yarilürr, zitülkus wa
aprrapórr 100 pail ngarkwat yarilürr, akó wa gyagüpi nóma amaik
yarilürr wagó, Serra epepo akó olmal balngón-koke kolo.
20 Wa kokean piküp bainürr amkoman angunüm akó wa ninis
gyagüpitótók koke yarilürr Godón alkamül-koke bóktanankwata. A
oya amkoman bangun arünga dódórr bainürr akó wa Godón ngi wirri
kwitüm emngyelórr.
21 Wa wirribóka amkoman angun yarilürr wagó, Godón gaodóma
ene kla tónggapónóm, wa ne alkamül-koke bóktan ekyanórr.
22 We zitülkusdü, "God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan."
23 Ene bóktan opor, "oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan," wata
Eibrra-amón tóbanankü wialómórrón koke kwarilürr.
24 Ene bóktan opor akó ta wialómórrón kwarilürr mibünkü. God
mibü ta sab sazebe dümdüm tonarr kolpamzan. Wa mibü inzande
sazebe, mi oya amkoman nóma angundakla, Yesun mibü ⌊Lod⌋ ne nótó
irsümülürr büdüldügab.
25 God Yesun amkal pamab tangdó ingrinürr nurrótókóm mibü kolae
tonarrabme akó oya irsümülürr arróldó, igósüm wa gaodó yarilürr
mibü dümdüm tonarr kolpamóm ainüm.

5

Paud akó Bagürwóm

1 We ngarkwatódó, zitülkus God bóktanda wagó, mi ⌊dümdüm
tonarr⌋ pamkolpamakla mibiób amkoman bangundügabi, God akó
midi paudüdü ngyabendakla mibü Lod Yesu Kerrisokama.

4:16 Galatia 3:7 **4:17** Bwób Zitül 17:5 **4:18** Bwób Zitül 15:5

2 Mibü amkoman bangunabme, wa kwat alótórr mibünkü ⌊gail
tonarr⌋ apadóm, mibüka ne klame. Akó mi bagürwómdümakla,
zitülkus mi ⌊gedlóngóm baindakla⌋, Godón ⌊wirri kómal zyón⌋ sab
mibüka yarile.
3 Wata we pokoan koke, akó mi ta bagürwómdümakla mibü azid
aengdógabi, zitülkus mi umulakla wagó, mi nóma azid aengdakla, da
mi igósidi umul baindakla karrkukus bórrangóm.
4 Mi nóma karrkukus bórrangdakla, God mibü tórrmen tulmil
apókda akó wa bóktanda wagó, “Morroal”. Olgabi mi gedlóngóm
baindakla, Godón wirri kómal zyón sab mibüka yarile.
5 Akó mi ne klamóm gedlóngóm bairre, sab amkoman küpüm baine,
zitülkus Godón wirri ⌊moboküpdü ubi⌋ mibü moboküpdüma. God
mibü tóba Samu tókyenóp. Wa mibü tangbamtinda amzyatóm wagó,
Godón moboküpdü ubi mibüka amkoman wirriana.
6 Ene tonarrdó, mi gaodó koke nóma kwarilnürrü mibiób tangbamt-
inüm, Kerriso ibünkü nurrótókórr Godkamóm ubi-koke nidipko.
7 Anda, wata darrpan-darrpan oloma ubi bainda büdülüm dümdüm
ngyaben pam zid ainüm, a darrü pam aprrapórr asine, gum-koke
nótóke büdülüm morroal pam zid ainüm.
8 A God tóba moboküpdü ubi mibüka okaka amzazilda inzan
tonarre: mi kolae tonarr pamkolpam nóma kwarilnürrü, Kerriso
nurrótókórr mibünkü.
9 Zitülkus God mibü dümdüm tonarr pamkolpamóm tinóp Yesun
óedóma, da mi igósidi amkoman umulakla, mi sab zid bairrün kwarilo
oyakama Godón wirri ngürsildügabi!
10 Mi Godón gómdamal-koke nóma kwarilnürrü, wa mibü gódam
tangunóp tóba Oloman büdüldóma. Da módóga, zitülkus wa mibü
gódam tangunóp, mi amkoman igósidi umulakla mi zid bairrün
kwarilo oya arróldóma!
11 Wata ene pokoan tebe koke, a mi akó ta bagürwómdümakla
ene klamdógabi, God ne kla tónggapónórr mibünkü mibü Lod Yesu
Kerrisokama. God mibü gódam tangunóp oyakama.

Büdüla Tamórr Adamkama, Arróla Tamórr Kerrisokama

12 Kolae tonarra tamórr ini tüpdü darrpan pamdóma, akó büdüla
tamórr oya kolae tonarranme. We ngarkwatódó, büdüla tamórr
blaman pamkolpamdó, zitülkus blamana kolae tonarr tómbapónóp.
13 Anda, kolae tonarr singül kwata asi yarilürr. Solkwat Mosesón
gida mibü we tókyenóp. A gida babul nómade, God pamkolpamab
kolae tonarr sab metat koke gyagüpi amale.
14 A büdüla balngomól yarilürr Adamón ngyaben tonarrdógabi kókó
Mosesón ngyaben tonarr amrran. Ene pamkolpama ta nurrbarinürr,
kolae tonarr nidi tómbapónóp, a Godón gida bóktan poko koke
amgünóp Adamzan kainürr.
Adam Kerrison dandang yarilürr, solkwat nótó ki tame, zitülkus wa
ne kla tónggapónórr, blaman pamkolpam nongrenóp. Kerriso ta ne
kla tónggapónórr, blaman pamkolpam nongrenóp.
15 A Godón ⌊gyaur kla⌋ akó Adamón kolae tonarr darrpan ngark-
watódó kokeamli. Amkomana, abün pamkolpama nurrbarin kwar-
ilürr ene darrpan paman kolae tonarrdógabi. A Godón gail tonarr

5:12 Bwób Zitül 3:6

wirriana ene klamdógabi. Akó oya gyaur kla ta wirriana, ne klama
tamórr darrpan paman gail tonarranme, Yesu Kerriso. God tóba gyaur
kla tókyenóp abün pamkolpamdó.
16 Akó Godón gyaur klama ne kla tónggapónórr blaman pamkol-
pamabkü igó klamzan kokea, ene darrpan paman kolae tonarra ne
kla tónggapónórr. God blaman pamkolpam zaz ninóp ene darrpan
kolae tonarr kakóm, akó olgabi ibü ⌊kolaean darrem⌋ nülinóp. A wa
pamkolpam ene gyaur kla nókyenóp abün kolae tonarr kakóm, akó
olgabi wa ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp.
17 Amkomana, büdüla balngomól yarilürr ene darrpan pamdóma
oya kolae tonarranme. A darrpan pam Yesu Kerriso ne kla
tónggapónórr wirriana darrpan pam Adamón kolae tonarrdógabi.
God pamkolpam ene nis kla ngaru bapón-koke akyanda, gail tonarr
akó ene gyaur kla, dümdüm tonarr. Ene pamkolpama, nidi
nüpüdórre, sab balngomól kwarile darrpan pamdóma Yesu Kerriso,
i wankü nóma ngyaben kwarile.
18 Da módóga, darrpan paman kolae tonarrdógabi Godzan
gyagüpitótók esenórr blaman pamkolpam zaz bainüm akó kolaean
darrem aliónüm, ene dadan ngarkwatódó darrpan paman dümdüm
tórrmendógabi God blaman pamkolpam dümdüm tonarr pamkol-
pamóm byónda. Akó olgabi i arról apadódako.
19 Zitülkus darrpan pama bóktan koke arrkrrurr, abün pamkolpama
kolae tonarr pamkolpamóm bainóp. Ene dadan ngarkwatódó, sab
abün pamkolpama dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre, zitülkus
darrpan pama bóktan arrkrrurr.
20 God pamkolpam gida nókyenóp, igósüm i abün münüm ki
emzyatnórre igó, i gida amgün kwarilürr. A kolae tonarra wirrizan
bailürr, Godón gail tonarrapükü ta amkoman wirrian bainürr.
21 Ene igósüm, kolae tonarrazan balngomól yarilürr ama büdüldü,
da Godón gail tonarra akó ta ki balngomól yarilün dümdüm tonar-
rdóma, pamkolpam ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ amarrum Yesu Ker-
risokama, mibü Lod.

6

Mi Kerrisokü Nurrbarirrü akó God Mibü Wankü Sirsinürr

1 Da mi ia poko bóktórre? Ia mi metat kolae tonarr alngón kwarilo,
igósüm Godón ⌊gail tonarra⌋ dódórr ki baine?
2 Koke, amkoman kokean! Mi büdül pamkolpamzanakla, nibióbka
kolae tonarran arünga kuri blakóne. Da ia mi gaodómakla metat kolae
tonarr alngónóm? Koke!
3 Ia e umul-kókakla wagó, mi blaman ⌊baptaes⌋ nidi bainóp
akó Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla, mi baptaes bainóp oya
büdüldüma?
4 We ngarkwatódó, ene inzana, mi wankü nurrbarirrü akó gapókdó
kwarilnürrü mibü baptaes bain tonarrdó. Ene igósüm, mi sab ta küsil
ngyabendó kwarilo, Kerrisonzan irsümülürr büdüldügab Aban ⌊wirri
kómal zyóndüma⌋.
5 Ene amkomana. Mibü ngaep ngyabena blakónórr, da ene inzana,
mi nurrbarirrü Yesuzan nurrótókórr. Olgabi mi oyaka dabyórrünakla

6:4 Kolosi 2:20

oya büdüldü. We zitülkusdü, mi sab tübarsino küsil ngyabendó,
wazan türsümülürr. Da amkomana, olgabi mi ta oyaka dabyórrün
kwarilo oya küsil ngyabendó.
6 Mi umulakla wagó, mibü ngaep arróla nurrótókórr wankü
krrosdó, igósüm kolae tonarran arünga mibü arróldó ki blakó. Ene
igósüm, mi myamem kolae tonarran ⌊leba zaget⌋ pamkolpam koke
kwarilo.
7 Zitülkus módóga, darrü oloma nóma nurrótóke, oya ⌊aurdü
amaike⌋ kolae tonarran arüngdügabi.
8 Akó zitülkus mi Kerrisokü nurrbarirrü, mi amkoman angundakla
wagó, mi ta usakü ngyaben kwarilo.
9 Zitülkus módóga, mi igó umulakla wagó, zitülkus Kerrison
irsümülürr büdüldügabi, wa akó myamem koke nurrótóke. Büdülan
arünga oya myamem koke alngomólda.
10 Wa nóma nurrótókórr, wa wata darrpanóm ó myamem koke
nurrótókórr kolae tonarran arüng alakónóm; akó wa ne ngyabene
ngyabenda, wa Godónkü ngyabenda.
11 Ene dadan ngarkwatódó, e yabiób wata igó gyagüpi boman
kwarilo wagó, wamaka e büdül pamkolpamakla, kolae tonarran
arünga koke nibiób balngomólda. Akó e yabiób wata igó gyagüpi
boman kwarilo wagó, e arrólakla Godónkü Kerriso Yesukama.

12 We ngarkwatódó, kolae tonarran arünga yabü büb koke ki
balngomól yarilün, sab ne büba nurrbarine, büban kolaean ubi
mamoanóm.
13 E yabiób büb alión-gu kolae tonarrdó, dümdüm-koke tonarr
tómbapónóm. A e ma yabiób büb Godón ilinam, izan, God nibiób
simarrurr büdüldügab ama arróldó. Akó yabiób büb Godón ilinam
⌊dümdüm tonarr⌋ tómbapónóm.
14 Zitülkus módóga, kolae tonarra yabü koke balngomól yarile,
zitülkus e gida murrdü koke ngyabendakla, a e ma Godón gail tonarr
murrdü ngyabendakla.

15 Da mi ia laró tónggapórre? Ia mi wata kolae tonarr tómbapón
kwarilo, zitülkus mi gida murrdü koke ngyabendakla a mi Godón gail
tonarr murrdü ngyabendakla? Koke, amkoman kokean!
16 Ia e umul-kókakla wagó, e yabiób büb darrü pam nóma akyan-
dakla oya bóktan arrkrrum leba zaget kolpamzan, da e ene paman
leba zaget pamkolpamakla, e noan bóktan arrkrrudakla? Dadan
ngarkwatódó, e leba zaget pamkolpamzanakla. E kolae tonarran leba
zaget pamkolpam nómadakla, da e igósidi sab nurrbarino akó e sab
bürrgrrütórre Godkagab metatómpükü. A e Godón bóktan nóma
arrkrrudakla, e dümdüm tonarr pamkolpam kwarilo.
17 Da mi Godón eso ekyanórre, zitülkus e ene amkoman umulbain
bóktan barrkrrurrü dudu moboküpi, God yabü ne umulbain bóktan
murrdü irrbünürr, enana e ngaen-gógópan kolae tonarrab leba zaget
pamkolpam kwarilnürrü.
18 Yabü kolae tonarrdógabi kuri aurdü amanórr akó e dümdüm
tonarrab leba zaget pamkolpamóm kuri bainarre.
19 Ka kakalande bóktandóla, zitülkus samuan ngarkwatódó bóktan
müpa amzyatóm yabü tüpan gyagüpitótókanme. Ngaen e yabiób
büb irrbünarre leba zaget kolpamzan zagetóm tómanpükü akó gida

mamoan-koke tórrmen tulmilabkü. Yabü büba ngaen tómanpükü akó gida mamoan-koke tórrmen tulmilabkü zaget kwarilürr leba zaget kolpamzan. Olgabi e arük-arük gida mamoan-koke tórrmen tulmil tómbapón kwarilnürrü. Akó ene ta inzana, e yabiób büb errkya irrbünam leba zaget kolpamzan zagetóm dümdüm tonarrabkü. Olgabi e ⌊kolkal⌋ ngyaben pamkolpam kwarilo, God tibi-tibi nibiób kuri amóne tóbankü.

20 E kolae tonarran leba zaget pamkolpam nóma kwarilnürrü, dümdüm tonarra yabü koke balngomól yarilürr.

21 Ene tonarrdó, ia e laró morroal küp bapónarre ene elklazadógab, e errkya ne tórrmen tulmilabkwata büód aengdakla? Babulana. Ene tórrmen tulmila pamkolpam büdül* kwatódó amarrudako akó i sab Godkagabi bürrgrrütórre!

22 A errkya yabü kuri aurdü amórre kolae tonarrdógabi akó e Godón leba zaget pamkolpamóm bainarre. E ne morroal küp bapóndakla, wa yabü inzan pamkolpamóm bainda, kolkal ngyaben pamkolpam akó tibi-tibi amarrón Godónkü. Olgabi e ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüdane.

23 Zitülkus módóga, kolae tonarran darrem ngarkwat-koke büdüla, a Godón ⌊gyaur⌋ kla módóga, ngarkwat-koke arról Kerriso Yesu mibü Lodkama.

7

Gida Babula Oyankü, Büdül Nótóke

1 ⌊Zonaretal⌋, ka yabüka wialómdóla, gida umul nidipakla. Ia e umul-kókakla wagó, gida-a wata pam balngomólda ene pam arrólzane?

2 Ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane: gida-a inzan bóktanda wagó, müórpükü kol wa müórdü arróbórróno oya müór arrólzane. A wa ne nóma nurrótókda, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angónda.

3 Da módóga, ene kola ne akó darrü pam nóma amige oya müór ma arrólzane, oya pam gómól kolbóka ngizulianórre. A oya müóra ne nóma nurrótóke, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angón yarile akó wa pam gómól kol koke warile, wa ne akó darrü müór nóma amige.

4 Da kürü zonaretal, gida-a yabü koke kal-kal bangónda, zitülkus ene inzana, e nurrbarirrü Kerriso nóma nurrótókórr. Ene igósüm, e darrü olompükü dabyórrün kwarilo, büdüldügab noan irsümülürr, igósüm mi küp ki bapórre Godónkü.

5 Ka müsirrga aindóla barrkyananbóka: mi nóma ngyaben kwarilnürrü pamakanan ubi ngarkwatódó, gida-a kolae tonarran ubi wata arüng akyan yarilürr, mibü bübdü ne klama zaget kwarilürr. Olgabi mi küp bapón kwarilnürrü büdülankü.

6 A errkya ma gida-a mibü koke kal-kal bangónda, zitülkus ene inzana, wamaka mi büdül pamkolpamakla gidadó, mibü ne klama kal-kal bangón yarilürr, wamaka mi tümün müótüdü kwarilnürrü. Ene igósüm, mi Godónkü zagetódakla Godón Samuan küsil tonarre, akó mi Godónkü koke zagetódakla ngaep tonarre, wialómórrón gida murrdü.

---

* **6:21** *büdül* wa ngarkwat-koke büdül apónda, ene wa bürrgrratóm Godkagab metatómpükü.

Gida akó Kolae Tonarr

7 Da mi ia poko bóktórre? Ia gida kolae tonarrpüküma? Koke,
amkoman kokean! A ka kolae tonarr emzyatórró gidanme. Gida-a
bóktanda wagó, “Marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün.”
Gida-a ne ini poko koke nóma ki bóktóne, kürü umul babul ki yarile
igó, ini ubi kolaea.
8 A ene gida bóktan pokodógabi kolae tonarra kwat esenórr ene ubi
arüng akyanóm kürüka ngibürr isab elklazadó. Gida ne babul nóma
ki yaril, kolae tonarran arüng babulan ki yaril.
9 Darrü tonarr, ka gida kalkuma ngyaben namülnürrü. A ene gida
bóktan pokoa nóma tamórr, ka emzyatórró kolae tonarran arüng asi
yarilürr akó ka büdül ki esena.
10 Akó ka eserró, ene gida bóktan pokoa, arról ne klama ki sidüde,
ma büdül sidódürr kürüka.
11 Kolae tonarra kwat sesenórr gida bóktan pokodógabi, kürü ilklió
küliónürr, akó gida bóktan pokodógabi kürü büdüldü küdódürr.
12 Da módóga, gida ⌊kolkala⌋, akó ene gida bóktan poko kolkala,
dümdüm akó morroala.
13 Da ia ene klama, morroal ne klama, büdül sidódürr kürüka?
Koke, amkoman kokean! Ene wa kolae tonarra büdül sidódürr kürüka
morroal gidadóma, igósüm ka kolae tonarr emzyatórró wagó, ini kolae
tonarra. Ene igósüm, ene gida bóktan poko igó okaka amzazilda igó,
kolae tonarr kari kolae kokea.

Nis Arünga Bómkaldamli Mibü Gyagüpitótókdó

14 Mi umul igósakla wagó, Mosesón gida-a Godón Samudügabi tame.
A ka ma tüpan olomla büban ubipükü, wamaka ka kolae tonarran
⌊leba zaget olomla⌋.
15 Ka amkoman koke apaddóla, ka ne kla tónggapóndóla, zitülkus
ka ne klamóm ubi baindóla, ka koke tónggapóndóla. A ka ne kla alzizi
amaikdóla, ka ene kla tónggapóndóla.
16 Da zitülkus ka tónggapóndóla, ka ne klamóm ubi koke baindóla,
ka abindóla wagó, gida morroala.
17 Da módóga, ka kólbe myamem koke tónggapóndóla, a kolae
tonarra tónggapónda, kürüka ne klama ngyabenda.
18 Ka umul igósla, darrü morroala koke ngyabenda kürüka; tai
müsirrga ainüm: darrü morroala koke ngyabenda kürü tüpan büb
kugupidü. Ka umul igósla, zitülkus kürü ubi asine tónggapónóm
morroal ne klama, a ka gaodó kokela tónggapónóm.
19 Ka koke tónggapóndóla, ka ne morroal klamóm ubi baindóla. A
ka tónggapóndóla, ka ne kolaean klamóm koke ubi baindóla.
20 Da ka ne nóma tónggapono, ka ne klamóm koke ubi baindóla, ka
kólbe myamem koke tónggapóndóla. A kolae tonarra tónggapónda,
kürüka ne klama ngyabenda.
21 Da módóga, ka asendóla igó klama tómbapónda blaman tonarr:
ka nóma ubi baindóla morroal tónggapónóm, kürü minggüpanandó
kolae aini wata asine.
22 Kürü gyagüpitótókdó ka bagürwómdóla Godón gida bóktandó.
23 A ka igó asendóla, darrü arüng asine kürü büb kugupidü. Ene
arünga ene klampükü bómkalda, ka ne klamóm ubi baindóla kólba

7:7 Bazeb Tonarr 20:17; Duterronomi 5:21

gyagüpitótókdó. Akó ene arünga kürü we angrinda, kolae tonarran
balngomóldó, kürü büb kugupidü ne kolae tonarra ngyabenda.
24 Ka wirri müpdümla! Ia kürü nótó ⌊aurdü kümaike⌋ ini
bübdügab, kürü büdüldü ne büba ódódda?
25 Ka Godón eso akyandóla, zitülkus wa kürü aurdü amaikda Yesu
Kerrisokama mibü ⌊Lod⌋!
Da módóga, kürü gyagüpitótókdó ka kólba Godón gidan leba zaget
olomla, a kürü tüpan büb kugupidü ka kolae tonarran leba zaget
olomla.

8

Arról Apad Godón Samudüma

1 Da módóga, errkya kolae tonarrab darrem babula ibünkü, Kerriso
Yesuka dabyórrün nidipko.
2 Zitülkus módóga, arról Samuan arünga kürü* kuri kurruanórr
kolae tonarr akó büdül, ibü arüngdügabi Kerriso Yesukama.
3 Gida gaodó koke yarilürr mibü ⌊aurdü amanóm⌋ kolae tonarran
arüngdügab, zitülkus oya arünga kari-karibóka zao-zao bainürr
tüpan bübanme. A God mibü aurdü semanórr kolae tonarran
arüngdügab, wa tóbanan Olom nóma zirrsapónórr. Ene Oloman
büb kolae tonarrpükü tüpan bübzan yarilürr. Wa tóba büb ⌊gyaur
klamzan⌋ nókyenóp kolae tonarr amanóm. Inzan tonarre God tüpan
bübdü kolae tonarr zaz yónürr akó ⌊kolaean darrem⌋ ekyanórr.
4 Ene igósüm, mi blamana gidan dümdüm bóktan poko ki mamoan
korala, mi, kolae tonarr koke nidi ok aindakla mibiób ngyaben
balngomólóm, a Godón Samu nidi ok aindakla mibü ngyaben bal-
ngomólóm.
5 Ene kolpam, kolae tonarr nidi ok aindako tibiób ngyaben bal-
ngomólóm, i tibiób gyagüpitótók tibiób tüpan büban ubidü ar-
rbündako. A ene kolpam, Godón Samu nidi ok aindako tibiób
ngyaben balngomólóm, i tibiób gyagüpitótók Godón Samuan ubidü
arrbündako.
6 Darrü oloma tóba gyagüpitótók büban ubidü nóma angrinda, wa
büdül kwatódóma. A darrü oloma tóba gyagüpitótók Godón Samuan
ubidü nóma angrinda, wa arról akó paud apadóda.
7 Ne oloma tóba gyagüpitótók tüpan büban ubidü nóma angrinda,
wa igósidi Godón gódam koke-e. Wa Godón gida koke mamoanda.
Anda, wa gaodó kokea Godón gida mamoanóm. We zitülkusdü, wa
büdül kwatódóma.
8 Tüpan büban ubia nibiób balngomólda, i gaodó kokeako Godón
bagürwóman ngitanóm.
9 A yadi, tüpan büban ubia yabü koke balngomólda, a Godón Samua
yabü balngomólda, igó ne amkoman nómade wagó, Godón Samua
yabü büb kugupidü ngyabenda. Kerrison Samu babul noakama, wa
Kerrison koke-e.
10 Igó ne amkoman nómade wagó, Kerriso yabü büb kugupidü
ngyabenda, yabü büb go büdül kwatódómako kolae tonarrabme, a
yabü samu go arrólako† ⌊dümdüm tonarrabme⌋.

---

* **8:2** *kürü*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *mibü.* Akó ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *marü.* † **8:10** *yabü samu go arrólako*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *Godón Samua arról akyanda.*

11 Akó igó ne amkoman nómade wagó, God, Yesun nótó irsümülürr
büdüldügab, oya Samua yabü büb kugupidü ngyabenda, da God,
Kerrison nótó irsümülürr büdüldügab, sab yabü büb ta irsine
büdüldügab. Wa yabü büb arról nülirre tóba Samudüma, yabü büb
kugupidü nótó ngyabenda.
12 Da módóga, zonaretal, mi wata ngyaben kwarilo Godón Samuan
ubi ngarkwatódó, a igó koke, tüpan büban ubi ngarkwatódó.
13 Zitülkus módóga, e ne nóma ngyabendakla tüpan büban ubi
ngarkwatódó, e sab nurrbarino. A e ne yabiób büban kolae tulmil
nóma büdüldü irrbünane Godón Samuan tangbamtindügabi, e arról
kwarilo.
14 Ene amkomana, zitülkus Godón Samua nibiób balngomólda, i
Godón olmalako.
15 E Godón olmalakla, zitülkus God yabü ne Samu nókyenóp, igó
samu kokea, yabü nótó gum-guman ngibtanda ⌊leba zaget⌋ kolpamzan.
A e ene Samu nóma ipüdarre, wa yabü Godón olmalóm ninóp. Akó
ene Samudüma mi górrgandakla wagó, "Ba, kürü Ab!"
16 Godón Samu akó mibü samu, i nizana igó bóktan karrkukus
aindamli wagó, mi Godón olmalakla.
17 Zitülkus mi oya olmalakla, mi sab igósidi oyakagab blaman elklaza
yazebrre. Mi sab ene elklaza yazebrre Kerrisokü, mi amkoman ne
azid nóma aeng kwarilo wankü, igósüm mi ta oya ⌊wirri kómal zyón⌋
ipüdórre wankü.

Elnga Wirri Kómal Zyón

18 Ka amkoman gyagüpi tótókdóla wagó, mibü azid aeng ini
tonarrdó wata karia, ka wirri kómal zyón nóma ngakandóla, wa sab
mibüka ne kla okaka simzazile.
19 God blaman ne elklaza tómbapónórr, oyakamóm nae amandako
ibü okaka azazinüm oya olmal nidipko.
20 Zitülkus módóga, ene tómbapórrón elklaza gaodó kokeako
tómbapónóm, i ne kla ki tómbapórre. I gaodó kokeako, igó koke igó
tibiób ubi ngarkwatódó, a Godón ubi ngarkwatódó. A ⌊gedlóngóm
bain⌋ asine
21 wagó, ene tüpdü tómbapórrón elklaza sab yuse abürründügabi,
enana errkya ene elklaza amkoman abündako. Olgabi ene
tómbapórrón elklaza sab popa we korale Godón olmalab wirri kómal
zyóndü.
22 Ki umul igósakla wagó, ngaendógab kókó errkya blaman
tómbapórrón ne elklazako molwal bangóndako akó azid aengdako
wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódo, marrna bain
minggüpanan.
23 Akó wata idi koke, a mi ta inzan, Godón Samu nidi ipüdóp ngaen-
gógópan gyaur klamzan, mi molwal bangóndakla moboküpdü, mizan
Godkamóm nae amandakla mibü dudu dümdüm aliónüm tóbanan
olmalzan. Ene tonarrdó, wa sab mibü büb aurdü semóne nurrbarin-
gum.
24 Zitülkus módóga, mi ene klamóm gedlóngóm baindakla we
tonarrdógab, God mibü nóma zid tinóp. A mi ne darrü klamóm nóma
gedlóngóm bairre, mi ne kla kuri nóserre, mi taiwan koke gedlóngóm

8:15 Galatia 4:5-7

bairre ene klamóm. Ia darrü olom asine nótó gedlóngóm bainda, wa
ne kla asenda? Koke.
25 A mi ne darrü klamóm nóma gedlóngóm bairre, mi asen küsilan
ne klamakla, mi ene kla piküpan akyan kwarilo.
26 Ene dadan ngarkwatódó, Godón Samua mibü tangbamtinda, mi
arüng-koke nómadakla samuan ngarkwatódó. Zitülkus módóga, mi
umul-kókakla mi larógóm tóre ki bako korala, a Godón Samua wató
tóreda mibünkü syóngpükü, bóktan opor-babul.
27 God, nótó asenda mibü moboküpdü ne klame, wa tóba Samuan
gyagüpitótókbóka umula. Wa umula wagó, Samua tóreda Godón
pamkolpamabkü Godón ubi ngarkwatódó.
28 Akó mi umul igósakla wagó, Godón zagetanme morroala sab tame
blaman klamdógab ibünkü, ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbe Godkamóm, wa
nibiób ngibaunürr tóba angrirrün bóktan ngarkwatódó.
29 Zitülkus módóga, God ngaen nibióbbóka kuri umul bainürr,‡
wa ta ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm tóba obzeksyók ngark-
watódó. Ene igósüm, oya Olom sab ngaen olomzan yarile abün
zoretalpükü.
30 Akó wa nibiób ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm, wa ibü
ta ngibaunürr. Akó wa nibiób ngibaunürr, wa ta ibü dümdüm
tonarr pamkolpamóm ninóp.§ Akó wa nibiób dümdüm tonarr
pamkolpamóm ninóp, wa ta ibü ngi wirri kwitüm emele akó sab wirri
kómal zyón nókyerre.

Godón Moboküpdü Ubi

31 Da mi ia poko bóktórre inikwata? God ne minkü asi nóma yarile,
ia darrü pam gaodóma mibüka bóka bamgünüm? Koke!
32 Anda, God tóbanan olom koke lal yarilürr, a wa ma oya ibü tangdó
ingrinürr, oya nidi ki emkólórre. Wa ene kla tónggapónórr mibü
blamanabkü. Wa mibü tóba Olom tókyenóp, da ia wa sab blaman
elklaza mibü popa koke tülirre? Ó, wa sab tülirre.
33 Ia darrü pam sab asi yarile, nótó bóktóne Godka wagó, oya
alearrón pamkolpama darrü kolae tónggapónóp? Koke, zitülkus God
ene watóke, ibü nótó azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan.
34 Ia darrü pam gaodóma ibü zaz ainüm akó Godka bóktanóm
wagó, wa ibü kolaean darrem ki nülirre? Koke, zitülkus Kerriso Yesu
nurrótókórr mibünkü. Akó wirrian kla módóga ene klamdógab: God
oya irsümülürr arróldó. Akó errkya wa wirri pabodómase Godón tutul
tangdó akó Godka tóredase mibünkü.
35 Ia darrü pam gaodóma ó ia darrü kla asine mibü arrgrratóm
Kerrison moboküpdü ubidügabi? Koke. Kerrison moboküpdü ubi
metat asine mibüka. Ia müp tonarra tótókda ó mibü moboküp
müpdümako, ta ia ngibürr kolpama mibü wirri müp alióndako.
Ia kua, ta ia mibü mórrkenyórr babulako. Ia mi büdül aroat
kwatódómakla, ta ia darrü pama mibü akrranóm kainda gazirr turriki.
36 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Marü ngianme, ngibürr kolpama kibü akrranóm kaindako dudu
ngürrzan;

‡ **8:29** *umul bainürr*, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, *yazebórr*. § **8:30** God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainda Yesu Kerrisokama, ibü amkoman bangundügabi.

i kibü igó ngabkandako wagó, ki ⌊sipzanakla⌋, i nibiób bódabónóm
kaindako.”
37 A blaman ini elklaza nóma tómbapóndako, mi ibü memokan ⌊ut-ut
baindakla⌋ oyakama, moboküpdü ubi noane mibükamóm.
38-39 Ka ini poko igósidi wialómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusi
angundóla wagó, darrü kla gaodó kokea mibü arrgrratóm Godón
moboküpdü ubidügabi, Kerriso Yesuka ne klame, mibü Lod. Ia mi
nurrbarino, ta ia mi arrólakla. Ia ⌊anerruako⌋, ta ia kolae samuako.*
Ia errkya ne klama tómbapóndako, ta ia sab ne klama tómbapón
kwarile. Ia darrü arüngpükü klama, ia kwitüdü ne klame, ta ia tüp
kugupidü ne klame, ta ia darrü tónggapórrón ne klame.

9

God akó Zu Pamkolpam

1 Zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla, ka amkoman poko bóktandóla;
ka koke tizdóla. Kürü gyagüpitótóka, Godón Samua ne kla bal-
ngomólda, ene poko karrkukus ainda.
2-3 Ka igó poko apóndóla, kürü wirri gyaur akó blakón-koke azid
asinamli kürü moboküpdü kólba zonaretalabkü. I Zu pamkolpamako,
kazanla.* Gaodó ne nóma ki yarile, kürü ubi igósa, God kürü ki
kómórre akó ki kürrgrrat Kerrisokagabi ibü zid bainüm.
4 I Isrrael pamkolpamako, Godón tóbanan pamkolpam. God ibü
bórreanórr olmalzan. God tóba ⌊wirri kómal zyón⌋ okaka imzazilürr
ibüka, i ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nóma agóltagól kwarilürr. God ibü
⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ nülinóp akó tóba gida. I Godón
⌊ótók⌋ kwarilürr tóba ⌊Gyabi Müótüdü⌋ zagetóde. God ibü ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ nülinóp.
5 Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob ibü abalbobatalako. Akó Kerriso
pamakanzan tamórr, wa ibükagabi amtómólórróna. Wa Goda akó
wa blaman kla balngomólda. Pamkolpama oya metat ki yagürnüm!
⌊Amen⌋.
6 Ka wa igó koke bóktandóla igó, God oya alkamül-koke bóktan
alkamülürr, wa ne bóktan ekyanórr Eibrra-amón.† Ka ini poko
wialóma, zitülkus ngibürr Isrraelón‡ olmalbobatal amkoman Isrrael
pamkolpam kokeako, Godón pamkolpam.
7 Akó ⌊Eibrra-amón olmalbobataldógab⌋ ngibürr oya amkoman
olmalbobatal kokeako. Ene igó ngarkwatódó, God Eibrra-amka
bóktanórr wagó, “Wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbo-
batalbóka ngiblianórre.”§
8 Ene bóktanan küp módóga, Eibrra-am ne olmalbobatal nósenóp,
ibükagab ngibürr Godón olmal kokeko. Wata ene olmalbobatal, Godón

---

8:36 Wórr Peba 44:22 * **8:38-39** *kolae samu*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna *singüldü pam.* Mórrke-mórrke módóga: *rulers.* * **9:2-3** Pol wirri gyaur yarilürr, zitülkus abün Zu pamkolpama Yesun amkoman angun alzizi amaik kwarilürr. Wa ibü zonaretalbóka ngiblian yarilürr, zitülkus ibü abbobat wata darrpan yarilürr, Eibrra-am. † **9:6** Ene alkamül-koke bóktan módóga, God Eibrra-amón olmalbobatal bles ki nirre. A abün Zu pamkolpama ma koke ipüdóp God ne alkamül-koke bóktan ekyanórr, zitülkus i Yesun alzizi amaik kwarilürr. ‡ **9:6** *Isrrael* Zeikobón darrü ngi yarilürr. § **9:7** Eibrra-amón ngibürr olmal asi kwarilürr, a Godón tóba alkamül-koke bóktan wata Aesakón olmalbobatalabkü yarilürr. **9:7** Bwób Zitül 21:12

alkamül-koke bóktan ngarkwatódó babótórrón nidipako, God ibü igó
ngabkanda wagó, i Eibrra-amón olmalbobatalako.
9 Ka ini poko wialóma, zitülkus ene alkamül-koke bóktan módóga:
“Ka sab tolkomolo angrirrün ngarkwatódó, akó Serra ugón siman
olompükü warile!” Ene olom Aesak yarilürr.
10 We koke blakóne, a Rrebeka nis olom nis nulngumilürr darrpan
abdógab, mibü abbobat Aesak.
11-12 Ini nis olom nisab ngi módógamli, Isao akó Zeikob. Ibü amtómól
akó ibü morroal ó kolae tómbapón küsil namülnürri, God ugón
Rrebekaka bóktanórr wagó, “Naret sab zoretan tangdó yarile.” Wa
ene poko bóktanórr amtyanóm, wa darrü ilianórr a darrü koke, tóba
angrirrün bóktan ngarkwatódó. Wa darrü ilianórr ene zitülkusdü,
wa oya ngyaunürr, a ma ene zitülkusdü koke, ene oloman tórrmen
tulmilanme.
13 Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Zeikobka kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ asi yarilürr, a ka Isaon alzizi
amaikürrü.”
14 Da mi ia poko bóktórre? Ia God dümdüm-koke tonarr
tónggapónda? Koke, amkoman kokean!
15 Zitülkus módóga, wa Moseska bóktanórr wagó,
“Kürü gyaur sab oyaka yarile, ka noankamóm ubi baindóla gyaur
akyanóm,
akó ka sab kólba morroal tonarr emtyeno oyaka, ka noankamóm
ubi baindóla morroal tonarr amtyanóm.”
16 Da módóga, God darrü olom koke apadóda ene oloman ubidügabi
akó we zitülkusdü koke, wa arüng bütaninda Godón bagürwóman
ngitanóm. A God darrü olom apadóda tóba gyaurdügabi.
17 Akó Moses wialómórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, God oyaka
ne poko bóktanórr parrao* azazilüm wagó, “Ka marü igó ngarkwatódó
müngrirrü pamkolpam balngomólóm, kólba arüng okaka amzazilüm
marükama akó igósüm pamkolpama sab kürü ngi ayo kwarile dudu
tüpdü.”
18 Da módóga, Godón gyaur ibükama, nibióbkamóm ubi bainda gyaur
akyanóm. Akó wa ibü arrkrru-koke kolpamóm byónda, nibióbkamóm
ubi bainda.

Godón Ngürsil akó Gyaur

19 Aprrapórr yabükagab darrpana kubó kürüka bóktóne wagó,
“Zitülkus God watóke ngibürr kolpamab moboküp nótó karrkukus
ninóp tóba bóktan arrkrrugum, wa koke ki bóktóne wagó, i kolae
tómbapóndako. Zitülkus módóga, Godón ubia darrü oloma darrü kla
tónggapóne, darrü olom babula Godón ubidü bóka bamgünüm.”
20 A ma nótókla, pam? Ia marü dümdüm asine Godka tae
bamgünüm? Darrü mariti tónggapórrón alongalo klama ene pam,
oya nótó tónggapónórr, koke amtinda wagó, “Ia ma kürü inzan iade
kónzapóna?” 21 Amkoman, mariti alongalo elklaza nótó tómbapónda,

---

9:9 Bwób Zitül 18:10, 14 **9:13** Malakae 1:2-3 **9:15** Bazeb Tonarr 33:19 * **9:17** Izipt pamkolpama tibiób king *parrao*bóka ngilianónóp. Moses Isrrael pamkolpam ausüm kain yarilürr Iziptgab, God parraoan moboküp karrkukus yónürr tóba bóktan arrkrrugum. Olgabi parraoan ubi koke yarilürr ibü tótókóm, da God ⌊arüng tonarr⌋ tómbapónórr. **9:17** Bazeb Tonarr 9:16 **9:20** Aesaya 29:16; 45:9

oya dümdüm asine nis alongalo kla tónggapónóm darrpan marit
kubkubi: darrpan wirri tóre ngürrankü akó darrü popa ngürrankü.
22 Godón dümdüm asine tómbapónóm, wa ne klamóm ubi bainda.
Oya ubi yarilürr tóba wirri ngürsil okaka amzazilüm akó tóba arüng
pupainüm. A wa ma wirri zao-zao pam yarilürr, da ibü büsai
koke kolae ninóp, oya wirri ngürsil nibióbka yarilürr, amarrón nidi
kwarilürr kolae bainüm.
23 Wa wirri zao-zao pam yarilürr tóba ngaru bapón-koke wirrian
kómal zyón pupainüm ibüka, oya gyaur nibióbkama, ngaen wa nibiób
semanórr tóba wirri kómal zyón apadóm.
24 Mi ta ene pamkolpamab aodómakla, midi, God nibiób ngibaunürr
tóba pamkolpamóm bainüm. Wa pamkolpam ngibaunürr wata Zu
pamkolpamdógab koke, a ta ibükagab, Zu-koke nidipko.
25 Wazan bóktanórr prropet Oseyaka akó enezan wialómórróna
Oseyan pebadó wagó,
“Ngaen kürü pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino
wagó, ‘kürü pamkolpam’.
Akó ngaen kürü moboküpdü ubi pamkolpam koke nidi kwarilürr,
ka sab ibü igó ngiblino wagó, ‘kürü moboküpdü ubi pamkol-
pam.’ ”
26 Akó enezan wialómórróna Oseyan pebadó wagó,
“Dadan pokodó ibüka bóktanórr wagó, ‘E kürü pamkolpam kokeakla,’
ola ibü sab ngiblirre wagó, ‘arról Godón olmal.’ ”
27 A prropet Aesaya górrgan yarilürr Isrrael pamkolpamabkwata
wagó,
“Enana Isrrael pamkolpam ne abün nóma kwarilo, wamaka nóresako
malu kabedó,
wata sab aüdana bamine, Lod nibiób zid nirre.
28 Zitülkus módóga, wa sab ene tüpan pamkolpam kolae tonarrab
darrem nülirre, büsai-büsai akó metatómpükü, wa ne poko
bóktanórr tómbapónóm.”
29 Wata wa inzana, Aesayazan ngaen bóktanórr wagó,
“Wirri Arüng Lod ne olmalbobatal koke nóma ki bimgatórr
mibükagabi,
mibü ki kolae tirre nis wirri basirrzan Sodom akó Gomorra.”†

Isrrael Pamkolpamab Amkoman Bangun-koke

30 Da mi ia poko bóktórre? Ini pamkolpam, Zu-koke nidipko,
kokean nidi bütaninónóp ⌊dümdüm tonarr⌋ kolpamóm bainüm Godón
ilküpdü, i ma dümdüm tonarr kolpamóm bainóp tibiób amkoman
bangundügabi.
31 A Isrrael pamkolpama, nidi bütanin kwarilürr dümdüm tonarr
kolpamóm bainüm, gida mamoande, i gaodó koke kwarilürr dümdüm
tonarr kolpamóm bainüm.
32 Koke iade? Zitülkus módóga, i koke bütaninónóp dümdüm tonarr
kolpamóm bainüm tibiób amkoman bangundügabi, a wamaka inzana

9:25 Oseya 2:23 **9:26** Oseya 1:10 **9:28** Aesaya 10:22-23 † **9:29** *Sodom* akó *Gomorra* pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónürr. **9:29** Bwób Zitül 19:24-25; Aesaya 1:9

ibü tórrmendógabi. I ene ingülküpdü bodoatnóp, oya ngi módóga,
“bodoat ingülküp”.‡
33 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Tübarrkrru, ka Zaeonóm§ darrü ingülküp* angrindóla, pamkolpama
sab ne klamdó bodoatnórre,
darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle.
Nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda, tóba
amkoman banguna sab enanóm-koke baine.”

10

1 ⌊Zonaretal⌋, kürü moboküpan ubi akó kürü tóre Godka Isrrael pamkolpamabkü igósamli, God ibü zid nirre tibiób kolae tonarrdógab.
2 Zitülkus módóga, ka igó bóktan karrkukus aindóla ibükwata wagó, ibü amkoman kari ubi ta kokea Godón bagürwóman ngitanóm. A ibü amkoman umul ma babula Godónbóka.
3 I Godón kwatbóka umul koke ipüdóp, pamkolpama ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm ia bainüm. Akó i tibióban kwat alótóm kain kwarilürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm gida mamoande. We ngarkwatódó, i bangón kwarilürr Godón kwat apadóm.
4 Pamkolpama myamem koke gyagüpi ogoble dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm Mosesón gida mamoandógabi, zitülkus Kerriso ene kwat kuri murrausürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. We ngarkwatódó, God blaman pamkolpam, Kerrison amkoman nidi angundako, dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda.

God Blaman Pamkolpam Zid Bainda, Kerrison Amkoman Nidi Angundako

5 Moses enekwata wialómórr, dümdüm tonarr kolpamóm bainüm gida mamoandógabi. Wa wialómórr wagó, “Darrü oloma blaman gida bóktan nótó tómbapónda, wa sab ngyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.”
6 A ma dümdüm tonarr olomóm bainüm amkoman bangundügabi, enekwata Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Ma mobaka bóktan-gu wagó, ‘Darrü oloma sab wata kasile kwitüdü, God negase.’ ” (Oya küp módóga: darrü oloma sab wata Kerrison sidüde ama tüpdü.)
7 “Akó ma ta bóktan-gu wagó, ‘Darrü oloma sab wata abine ngaru bapón-koke kugupidü*.’ ” (Oya küp módóga: darrü oloma sab wata Kerrison kwit ine olgabi, büdül pamkolpam negasko.)†
8 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Godón bóktan marü minggüpanana, marü taepurrdüma akó marü

‡ **9:32** *bodoat ingülküp*: Wirri ingülküp ne asi nómade kwatódó, darrü oloma tóba ki bodote. Pol igó poko apónda wagó, Yesun büdül krrosdó igó yarilürr, wamaka wirri ingülküpa, pamkolpam müp ne klama alión yarilürr, zitülkus i amkoman koke yangunóp wagó, ibü ⌊Mesaya⌋ sab emkórre krrosdó. § **9:33** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. * **9:33** *ingülküp* wa Yesunbóka apónda. **9:33** Aesaya 8:14; 28:16 **10:5** Lebitikus 18:5 **10:6** Duterronomi 30:12 * **10:7** *ngaru bapón-koke kugupi*, Mórrke-mórrke módóga: *abyss*. **10:7** Duterronomi 30:13 † **10:7** Pamkolpama ene nis poko koke ki bóktórre, zitülkus Kerriso kuri tamórr kwitüdügabi mibü zid bainüm akó God oya kuri irsümülürr büdüldügabi.

moboküpdüma.”‡ Ene Godón bóktan igósa, ki ne bóktan amgoldakla
Kerrison amkoman angunankwata.
9 Ene bóktan inzana wagó, ma ne nóma bóktono moba taepurri
wagó, “Yesu wa ⌊Lode⌋,” akó moboküpdü amkoman angun namulo
igó, God oya irsümülürr büdüldügab, marü sab zid mine.
10 Zitülkus módóga, tóba moboküpi nadü oloma Yesun amkoman
yangune, da God oya igósidi dümdüm tonarr olomóm ine. Akó tóba
taepurri nadü oloma bóktóne igó, Yesu wa Lode, da God oya igósidi
zid ine.
11 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Nadü
oloma oya amkoman angunda akó ngambangólda, tóba amkoman
banguna sab enanóm-koke baine.”
12 Zitülkus módóga, God blaman darrpan ngarkwatódó ngabkanda,
Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko. Ene Lod Yesu blamanab Lode, akó
wa ibü tangbamtinda gaildi, oya nidi atodako tibiób tangbamtinüm.
13 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Blamana
Lodón ngi nidi ngiliandako tibiób tangbamtinüm, ibü sab zid nirre.”
14 Aprrapórr darrü pama bóktanda wagó, “I gaodó kokeako Lod
Yesun atom tibiób tangbamtinüm, i oya amkoman koke nóma angun-
dako. Akó i gaodó kokeako oya amkoman angunüm, i oyakwata koke
nóma barrkrrurr. Akó i gaodó kokeako oyakwata arrkrrum, darrü
pam babul nómade ibüka bóktan amgolóm oyakwata.
15 Akó pam gaodó kokeako bóktan amgolóm oyakwata, God ibü
koke nóma zirrnapónóp.” A God pam ta zirrnapónóp morroal bóktan
amgolóm, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Kari
kómal kokea ibü wapór durukwóm arrkrrudi, morroal bóktan nidi
ódóddako!”
16 A wata ngibürr Isrrael pamkolpama ⌊Morroal Bóktan⌋ ipüdóp.
Prropet Aesaya gyaurpükü bóktanórr wagó, “Lod, ki ne bóktan
büdrrat kwarilnürrü, ia nótó kuri amkoman yangune?”
17 Da módóga, pamkolpama Kerrison amkoman angundako, zitülkus
i bóktan arrkrrudako oyakwata. Akó pamkolpama bóktan arrkrru-
dako, zitülkus pama ene bóktan amgoldako Kerrisonkwata.
18 A ka ma we bamtindóla kagó, “Ia ene amkomana, i ene bóktan
koke barrkrrurr?” Koke, i ta ene bóktan barrkrrurr! Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Pamkolpama ibü bómgól barrkrrurr dudu ini tüpdü,
akó pamkolpama ibü bóktan opor barrkrrurr aibwóbdüma ini
tüpdü.”§
19 Ka akó bamtindóla, “Ia Isrrael pamkolpama bóktanan küp koke
ipüdórre?” I ta ipüdórre! Zu-koke nidipko bóktanan ⌊küp
apadódako⌋, da Zu pamkolpama i ta bóktanan küp ki ipüdórre.
Ngaen-gógópan, Moses wialómórr God ne poko bóktanórr wagó,

‡ **10:8** Oya küp módóga: *wa popadana Godón bóktanan ⌊küp apadóm⌋, ma gaodómla enekwata bóktanóm akó gyagüpi amaiküm.* **10:8** Duterronomi 30:14 **10:11** Aesaya 28:16 **10:13** Zo-el 2:32 **10:15** Aesaya 52:7 **10:16** Aesaya 53:1 § **10:18** Ini wórrdü ⌊Deibid⌋ pülpülankwata akó blaman ne elklazako pülpüldü ibükwata ato yarilürr, i Godónkwata ia-ia okaka amzazildako wagó, wa wirriana. Da Pol ini poko wialómórr amtyanóm wagó, wimurra blaman bwóbdüzan okaka amzazildako igó, God asine, dadan ngarkwatódó, bwób-bwób pamkolpama Godón bóktan ayonónóp. **10:18** Wórr Peba 19:4

"Ka sab darrü kla tónggapono yabü gyagüp kolaea akrranóm
ibübókamde, Zu-koke nidipko, e nibióbkwata gyagüpi
tótókdakla wagó, i bwób-koke pamkolpamako;
akó yabü ka sab ngürsilan ngintinünümo ibükwata, Zu-koke
nidipko, e nibióbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i gonggoako."
20 Da solkwat prropet Aesaya Godón bóktan gum-koke wialómórr
ibükwata, Zu-koke nidipko, wagó,
"I sab kürübóka umul bairre, enana i kürü koke amkündako;
ka sab kólba okaka tübino ibüka, kürükwata koke nidi bamtin-
dako."
21 A Isrrael pamkolpamabkwata wa wialómórr, God ne poko bóktanórr
ibükwata, wagó,
"Dudu ngürrzan ka kólba tang nis nüdrratnórró kólba
minggüpanandó amarrum
igó pamkolpam, kürü bóktan koke nidi arrkrru kwarilürr akó
kürüka nidi bóka bamgün kwarilürr."

11

Tóba Gyaurdügabi God Ngibürr Isrrael Pamkolpam Koke Alzizi Amanórr

1 Da módóga, ka bamtindóla kagó, "Ia God tóba pamkolpam alzizi
amanórr?" Da ka kubó bóktan yalkomolo kagó, "Koke, amkoman
kokean!" Zitülkus módóga, ka wa küób Isrrael pamla, Eibrra-amón
bobat, Benzaminün zitüldügab.
2 God tóba pamkolpam koke alzizi amanórr, ngaen nibiób ilianórr.
Ia e umul-kókakla Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda
Ilaezankwata? Wa murrkurr bóktan yarilürr Godka Isrrael pamkol-
pamabkwata.
3 Wa igó bóktanórr wagó, "Lod, marü prropet büdülümpükü kuri
ekrrórre akó marü ⌊alta⌋ kuri ilgütórre. Wata arróla kótó kuri bamina,
da i kürü amkalóm kaindako."
4 A God bóktan ia yalkomólórr? God oyaka igó bóktan yalkomólórr
wagó, "Ka 7,000 pam amorrandóla kólbankü, obae god Ba-alónkü
wakósingül koke nidi nümgünóp oya ⌊ótókóm⌋."
5 Da errkya ta inzana, aüdana bamine Zu pamkolpamdógab, God
nibiób ilianórr tóba ⌊gail tonarrdógab⌋, Kerrison amkoman angun
pamkolpamóm bainüm.
6 Zitülkus God ibü ilianórr tóba gail tonarrdógab, wa ibü igósidi
koke ilianórr tibiób tórrmendógab. God ne ibü nóma ki ilianórr tibiób
tórrmendógab, oya gail tonarr amkoman gail tonarr koke ki yaril.
7 Da módóga, Isrrael pamkolpama ene zidbain koke ipüdóp, i ne kla
amkün koralórr arüngpükü. Wata ene aüdana God nibiób ilianórr, idi
ipüdóp. Barreab moboküp God karrkukus ninóp ibü arrkrrugum.
8 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"God ibü ut nüminóp samuan ngarkwatódó.
Wa ibü ilküküp murrnausóp, i gaodó koke iade korale asenóm,
akó wa ibü güblang murrnausóp, i gaodó koke iade korale
arrkrrum.
Ngaendógab akó errkya ta inzanako."

10:19 Duterronomi 32:21 **10:20** Aesaya 65:1 **10:21** Aesaya 65:2 **11:3** 1 King 19:10, 14
11:4 1 King 19:18 **11:8** Duterronomi 29:4; Aesaya 29:10

9 Akó ⌊Deibid⌋ igó wialómórr *Wórr Peba*dó wagó,
"Ibü ne alongalo tórewóm ki yarile, wamaka wapia apidü barümórre akó dia didü bórrgótórre.
I we klamdó bodoat ki korale akó i ⌊kolaean darrem⌋ ki ipadnórre.
10 Ibü ilküküp murrbausürrün ki korale, i gaodó koke iade korale asenóm,
akó ibü wirri müp nülinünümke, ibü muórra metat iade barrngürre."
11 Ka akó igó poko bamtindóla kagó, "Isrrael pamkolpama nóma bodoatnóp, ia i metatómpükü balókórr?" Da ka kubó bóktan igó yalkomolo kagó, "Koke, amkoman kokean!" A tibiób kolae tonarrabme (Kerriso alzizi amaiknóp), zidbaina kuri tamórr ibüka, Zu-koke nidipko, igósüm Isrrael pamkolpam sab gyagüp kolaea ekrróne.
12 Isrrael pamkolpamab kolae tonarrabme, God ngibürr pamkolpam ini tüpdü mórrelwóm nókyenóp samuan ngarkwatódó. Akó i bamrükürrün* nóma koralórr Godón gail tonarrdó, God mórrelwóm nókyenóp ibü, Zu-koke nidipko. We ngarkwatódó, gyagüpi amanikam, God sab amkoman wirri mórrelwóm ia nülirre, dudu Isrrael pamkolpama Kerrison amkoman nóma angun korale!

Zu-koke Nidipko, Ibü Zidbain

13 Errkyadan ka yabüka wialómdóla, Zu-koke nidipakla. Ka ⌊apostolóla⌋, God noan zirrsapónórr ibüka, Zu-koke nidipko. Ka olgabi gyagüpi tótókdóla, God kürü ne zaget kókyanórr kari ta kokea.
14 Ene igósüm, gyagüp kolaea sab kólba kantrri pamkolpam ekrróne akó olgabi ka sab aüd zid ninünümo.
15 Zitülkus God ibü alzizi amanórr, wa ini tüpan pamkolpam nóma gómdamal nangunóp. Da módóga, e ia gyagüpi tótókdakla sab ia yarile, God ibü nóma yazebe? Ene wata inzan yarile, wamaka büdül pamkolpama barsindako arróldó!
16 Ngaen-gógópan plaoa poko ne Godón nóma ekyeno, da dudu plaoa kubkub igósidi ta Godóne; nugup simkün ne Godón nóma ekyeno, tiz ta Godónko.†
17 God abün Isrrael pamkolpam alzizi amanórr, wamaka tizan nümgünóp ⌊olib⌋ nugupdügab didiburrdü. Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God nibiób yazebórr, e inzanakla, nurr olib nugup gubzan, atarrón nidipako ene olib nugupdü didiburrdü, ene amgürrün tizab pabodó. Da errkya God yabü ta bles ainda, wa Isrrael pamkolpamab abalbobatalzan bles ninóp, wamaka tiza dódórr baindako ene móeganme, nugup simkündügabi ne klama tótókda. 18 E ikub bagürgu, gyagüpi tótókde e wirrianakla ene amgürrün tizdügabi. Yabü ubi ikub bagürüm ne nóma yarile, e ngakónam, tiza simkün koke amoanda, a simküna tiz wató amoanda. Dadanzan, God yabü bles ainda ene klamdógabi, e Isrrael pamkolpamdógab ne kla ipüdarre. Inzan kokea, God ibü bles ainda ene klamdógabi, i yabükagab ne kla ipüdóp.

11:10 Wórr Peba 69:22, 23 * **11:12** *bamrükürrün* wa ibübóka apónda, nibiób ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ nidi ogobe. † **11:16** Ini bóktanan küp módóga: Zitülkus God Zu pamkolpamab abalbobatal yazebórr, igósidi ibü olmalbobatal ta Godón pamkolpamako.

19 Aprrapórr yabükagab darrpana kubó bóktóne wagó, “Ene tiz
amgünóp, igósüm ka ki akyarrón namüla ibü pabodó.”
20 Ene amkomana. A God ibü ma alzizi amanórr, zitülkus i Kerrison
amkoman koke angun koralórr, da wa marü müpadórr, zitülkus
ma Kerrison amkoman angundóla. Ma gyagüpi tótókgu wagó, ma
morroalanla ibükagabi, a ma gum-gum namulo Godka.
21 Zitülkus módóga, zitülkus God Isrrael pamkolpam amalórr,
amkoman tizzan nidi koralórr, wa sab yabü ta koke nódlóngórre.
22 Da módóga, Godón morroal tonarr akó oya gyaur-koke tonarr
ngakanke. Wa gyaur-kokea ibüka, nidi balókórr, a wa ma marü
morroal tonarre ngakanda, ma ne metat oya morroal tonarrdó nóma
ngambangól namulo. Ma koke ne nóma ngambangól namulo, sab
marü mütüle.
23 Akó Isrrael pamkolpama ne kak nóma nómtyerre tibiób
amkoman-koke bangundü, God akó ibü sab atüne i ngaen ne koralórr,
zitülkus wa gaodóma ibü akó atanóm.
24 Ma tizzanla, God ne kla itülürr ene nurr olib nugupdügab. God
marü wató damyónürr morroal olib nugupdü, didiburrdü ne klame,
enana pama ene kla metat koke tónggapóndako. Isrrael pamkolpam
simbagólórrón tizzanako ene didiburrdü olib nugupdügab. We
ngarkwatódó, Godón wata amkoman popadana akó ibü atanóm ama
tibióban olib nugupdü!

Godón Gyaur Blaman Pamkolpamdó, Isrrael Pamkolpamdó Ta Inzan

25 Zonaretal, Zu-koke nidipakla, kürü ubia e umul bainane Godón
kwindü anikürrün bóktanankwata,‡ igósüm e koke gyagüpi tótók
koralo wagó, e ⌊wirri gyagüpitótók⌋ kolpamakla. Ene kwindü
anikürrün bóktan módóga: God dokyanan Isrrael pamkolpamab
moboküp karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrrugum, a metatómpükü
koke, wata kókó blaman Zu-koke nidipko, God nibiób ilianórr, i sab
Kerrison amkoman angun pamkolpamóm nóma bairre.
26 Da inzande dudu Isrrael Müót sab zid airrün yarile, Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Pamkolpam ⌊aurdü sab nótó amóne⌋, wa sab Zaeongabi§ tame.
Wa blaman Godkamóm ubi-koke tulmil sab ugón nümtirre
Zeikobón olmalbobataldógab.*
27 Akó ini sab kürü ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ yarile ibüka,
ibü kolae tonarr amtyónóm.”

28 I Morroal Bóktan Kerrisonkwata alzizi amaikdako, da God ibü
inzan bangónda, wamaka i oyaka bóka bamgündako. Wa ibü enezan
bangónda yabiób tangbamtinüm, Zu-koke nidipakla. A zitülkus wa ibü
ilianórr, oya ⌊moboküpdü ubi⌋ go ibüka asine, ibü abalbobatalabme.
29 Zitülkus módóga, God ne ⌊gyaur kla⌋ aliónda, wa koke salkomóle
akó wa pamkolpam nóma ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa
tóba gyagüpitótók koke yalünge.

---

‡ **11:25** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* § **11:26** *Zaeon*: Ma müsirrga ain bóktan 9:33 ngakanke. * **11:26** *Zeikobón olmalbobatal* Isrrael pamkolpamako. Polón ngyaben tonarrdó darrü ngi módóga, Zu pamkolpam. **11:27** Aesaya 59:20, 21; 27:9; Zerremaea 31:33, 34

30 Yadi, Zu-koke nidipakla, e ngaen Godón bóktan koke arrkrru
kwarilnürrü, a ini tonarrdó e Godón gyaur kuri ipüdarre, zitülkus
Isrrael pamkolpama Godón bóktan koke arrkrru kwarilürr.
31 Ene inzana, i ta Godón bóktan koke arrkrrudako ini tonarrdó,
igósidi God sab ibüka ta gyaur iade yarile ini tonarrdó,† tóba
gyaurdügabi yabüka.
32 Da módóga, God blaman pamkolpam, Zu akó Zu-koke nidi-
pako, ibü kuri elóke tóba bóktan arrkrrugum, wamaka i tümün
müótüdümako, igósüm wa ibüka gyaur yarile.

Godón Agür Wórr

33 Ó, amkoman, Godón mórrel tonarr akó wirri umul akó ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ ngarkwat-kokeako! Darrü olom gaodó kokea umul
apadóm, God ne bóktan ingrinürr! Akó darrü olom gaodó kokea oya
tórrmen tulmil amzyatóm!
34 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke?
Ó, oya ia nótó ikik akrranda?”
35 “Ia Godón darrü kla nótó ekyanórr, God darrem ne kla ki
yalkomóle?”
36 Darrü pam babulana, zitülkus God blaman elklaza wató
tómbapónórr, wa blaman elklaza ngabkanda tóba arüngdügab, akó
blaman elklaza wegako oya ngi kwit amngyelóm. Pamkolpama Godón
ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! Amen.

12

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

1 Da módóga, zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla Godón gyau-
rdügabi, yabiób büb Godón ilinam ⌊urdü amsel larzan⌋. Yabü büb
wata arról inzan kwarile, ⌊kolkal ó tibi-tibi amarrón Godónkü⌋, wata
Godón ubi ngarkwatódó. Ene dümdüm kwata oya ⌊ótókóm⌋.
2 E ini tüpan pamkolpamab tonarr tikó azebgu, a God ma yabü
gyagüpitótók metat küsil ki nyónünüm, igósüm yabü tórrmen tulmil
küsilzan ainüm. Da e sab gaodó koralo amzyatóm Godón ubi
laróga - Godón bagürwóman ngitanóm, morroal akó ⌊dudu kómal⌋
ne elklazako.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Gaodó Ninóp Darrpan-darrpan Zaget Tómbapónóm

3 Zitülkus God tóba ⌊gail tonarr⌋ kürü kókyanórr ⌊apostolóm⌋
bainüm, ka yabü darrpan-darrpan igó poko byaldóla. Wagó, ma
igó gyagüpi tótókgu igó, ma wirrianla we klamdógab, ma amkoman
nótókla. A ma wata dümdüm gyagüpi tótók namulo mobakwata, igó
ngarkwatódó, marü God ne amkoman bangun ngarkwat mókyanórr.
4 Zitülkus módóga, mibü darrpan-darrpanab büb wata darrpan
büba, a ene büban abün poko asiko akó ene blaman pokoab tibiób
zaget asiko.

---

† **11:31** Ini dómdóm bóktan opor *ini tonarrdó* babula ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó. **11:34** Aesaya 40:13 **11:35** Zob 41:11

5 Ene dadan ngarkwatódó, mi darrpan bübakla, enana mi abünakla,
zitülkus mi blaman Kerrisoka dabyórrünakla. Akó blamana wata
zaget kwarile tibiób darrpan-darrpan tangbamtinüm.
6 Akó God mibü blaman gaodó tinóp darrpan-darrpan zaget
tómbapónóm tóba gail tonarr ngarkwatódó, wa mibü ne gail tonarr
tókyenóp. Wa darrü olom ne gaodó nóma ine ⌊prropetzan bóktanóm⌋,
wa ene kla ki tónggapón tóba amkoman bangun ngarkwatódó.
7 Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine pamkolpam tangbamt-
inüm, wa ki tangbamtin yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma
ine Godón bóktan umul bainüm, wa ki umul bain yarilün.
8 Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine ngibürr amkoman bangun
pamkolpam arüng bütanóm, wa ibü ki arüng bütan yarilün. Akó God
darrü olom ne gaodó nóma ine gailüm, wa amkoman moboküpi ki
gail yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine pamkolpam
balngomólóm, wa wirri arüngi ki balngomól yarilün. Akó God
darrü olom ne gaodó nóma ine gyaur amtyanóm, wa ki tónggapón
bagürwómpükü.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulmili Ki Ngyabenórre

9 Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr pamkolpamdó amkoman ki
yarilün. Alzizi amaik kolae ne klame, zürük emoa morroal ne klame.
10 Yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó inzan ki yarilün
yabü moboküpdü ubizane yabiób zonaretaldó. Yabü wirri ubi ki
yarilün yabiób darrpan-darrpan morroal bangónóm yabióbkagab.
11 Yabü zógósa koke ki yazebnórre, a e ma wata wirri arüngi zaget
kwarilo Lodónkü yabiób dudu moboküpi.
12 E wata bagürwóm kwarilo, zitülkus e ⌊gedlóngóm baindakla⌋
God sab ne kla tómbapóne. E wata karrkukus bórrang kwarilo müp
tonarrdó. E wata metat tóre kwarilo piküp bain-gu.
13 E wata gail kwarilo Godón pamkolpamdó, ibü elklaza babul
nómadako. E wata tómbapórrón kwarilo mogob pam yabiób
müótüdü arrbünüm.
14 E wata Godón imtinam ibü bles ainüm, yabü nidi wirri müp
aliióndako. Godón imtinam ibü bles ainüm, a ibü amórróm koke.
15 Bagürwóm kwarilün usakü, nidi bagürwómdako, yón gyaur
kwarilün usakü, nidi yón gyaurdako.
16 E ne klamóm ubi baindakla yabióbankü, e wata dadanzan ubi
bain kwarilo yabiób darrpan-darrpandó. E igó gyagüpi tótókgu igó,
e wirrian ngi kolpamakla ngibürrdügab. A e wata ubi bain kwarilo
kari ngi kolpam gómdamal bangunüm.* E igó gyagüpi tótókgu wagó,
e ⌊wirri gyagüpitótók⌋ kolpamakla.
17 Darrü oloma kolae nóma tónggapónda yabüka, e sab dar-
rem kolae tónggapón-gu oyaka. A gyagüpitótók ipüdam ene kla
tónggapónóm, dümdüm ne klame blaman pamkolpamab ilküpdü.
18 Gaodó ne nómada yabükama, e wata paudi ngyaben kwarilo
blaman pamkolpampükü.
19 Kürü moboküpdü gómdamal, darrü oloma kolae nóma
tónggapónda yabüka, e ugón darrem alkomólgu. A God sab
darrem wató ki yalkomól tóba wirri ngürsildügab, zitülkus Godón

* **12:16** Grrik bóktanan darrü küp módóga: *e wata ubi bain kwarilo kari ngi paman zaget tómbapónóm.*

Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Lod bóktanda wagó, ‘Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo.’ ”
20 Darrem alkomólgu, a e ma ini kla tónggapónam Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Marü gódam-koke nótóke, wa ne alom nómada, ma oya alo ekya;
wa ne naem nómada, nae ekya anónóm.
Zitülkus módóga, ma ne ene kla nóma tómbapón namulo, wa büód ipüde.”†
21 Kolaea yabü [ut-ut koke ki ninünüm], a e wata kolae ut-ut yónane morroal tórrmene.

13

Mi Ini Tüpan Singüldü Pamab Tangdó Koralo

1 Blaman pamkolpam wata ibü tangdó ki korale, ibü bwóban wirri ngi pam nidipko. Zitülkus módóga, God ibü wató arüng nókyenóp ngibürr pamkolpam balngomólóm. Akó ene wirri ngi pam errkya nidi balngomóldako, God ibü wató irrbünürr.
2 Da módóga, wirri ngi pamdó nótó bóka bamgünda, wa ibüka bóka bamgünda God nibiób irrbünürr. Akó inzan nidi bóka bamgündako, i tibióbka Godón zaz bain ódóddako.
3 Morroal nidi tómbapóndako, ibüka darrü gum babula singüldü pamdó. A kolae nidi tómbapóndako, ibüka gum asine singüldü pamdó. Ia marü ubia marüka gum babul yarile singüldü pamdó? Da ma wata morroal tómbapón namulo. Olgabi i sab marü magürnórre.
4 Zitülkus módóga, God ibü ini zaget wató nülinóp marü ngyaben morroal ainüm. A ma ne kolae nóma tómbapolo, ma gum namulo, zitülkus ibü dümdüm akó arüng asinamli marü [kolaean darrem] akyanóm. God ibü ini zaget nülinóp akó i kolaean darrem akyandako ibü, kolae nidi tómbapóndako. I enezan tómbapóndako, i Godón wirri ngürsil pupo aindako.
5 Da módóga, e wirri ngi pamab tangdó kwarilo. Ene wata igósidi koke, Godón ngürsilanme, a akó igósidi, zitülkus auma büb kugupidü e umulakla wagó, ene dümdüma ene kla tónggapónóm.
6 Ene dadan zitülkusdü, e taks mani alióndakla, zitülkus wirri ngi pama metat arüngi zagetódako yabünkü, God ibü ne zaget nülinóp.
7 Ibü blaman nülinam, e ibü ne kla ki nülinane ene zagetankü, i ne zaget tómbapóndako yabünkü. Taks mani kolpama ne kla arrbündako darrpan-darrpana, nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. Elklazab taks mani nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. E ibü wata [morroal bangón] koralo, e nibiób morroal ki nangónane. Ibü wirri ngi nómelam, e wirri ngi nibiób ki nómelórre.

Mibü [Moboküpdü Ubi] Mibiób Darrpan-darrpandó Ki Kwarilün akó Mi Tómbapón Ki Kwarila Dümdüm Ne Klamko

8 E darrü kla nóma ipüdane, e büsai yalkomólane, igósüm yabü dedi babul kwarile. Wata darrpan dedi asi ki yarilün: yabü moboküpdü ubi darrpan-darrpandó. Zitülkus módóga, nadü oloman moboküpdü ubi ngibürr pamkolpamdóma, wa Godón dudu gida mamoanda.

12:19 Duterronomi 32:35 † **12:20** *wa büód ipüde*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *ma urpükü ur birró oya singüldü irrbuno.* **12:20** Ikik Bókrran Bóktan 25:21-22

9 Ngibürr Godón gida bóktan poko módógako: Ma kol ó pam
gómólgu; ma darrü olom büdülümpükü amkalgu; ma gómólgu;
marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün. Akó ngibürr
gida bóktan poko asiko. Blaman ini gida bóktan poko ini darrpan
gida bóktan pokoa kumarümda wagó, "Marü moboküpdü ubi moba
minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü
ubi mobakazane." 10 Marü moboküpdü ubi asi nómade marü
minggüpanandó ne olome, ma oyaka kolae koke tónggapono. We
ngarkwatódó, moboküpdü ubi nadü olomane ngibürr pamkolpamdó,
wa Godón dudu gida mamoanda.
11 Ene kla tónggapónam, zitülkus e umulakla mi nadü tonarrdó
ngyabendakla. E umulakla wagó, ene abüs küp kuri semrróne e wata
tübarsino utüdügab samuan ngarkwatódó akó umul-umul kwarilo
e ia ngyabendakla. Zitülkus módóga, ene tonarr minggüpanana
Yesu mibü sab nóma zid tirre ini tüpan kolaedógabi. Mi Yesun
amkoman angun pamkolpamóm nóma bainóp, ene zidbain tonarr
ugón minggüpanan koke yarilürr.
12 Irrüba blakón bwóbdü tótókdase, akó wa, ngürr ma mamka.
Da mi piküp baindakla mi ne kolae tómbapóndakla tümün kwatódó,
ama dümdüm elklaza tómbapónóm bairre. Mi zangórre ⌊satanipükü⌋
gazirrüm, wamaka Rrom gazirr pama tóba gazirr elklaza püti bainda
gazirrüm.
13 Zitülkus mi pamkolpamakla, ngürr zyóndü nidi ngyabendakla,
mibü tórrmen tulmil wata dümdüm kwarile. Mi koke kwób bazen
kwarilo ngyepam anónóm akó mi koke gorrgorr bain kwarilo. Mi
ngibürr kolpampükü koke ut kwarilo, mibü kol ó morwal koke
nidipako, akó büódan tulmil koke tómbapón kwarilo mibiób bübi. Mi
koke ongyal kwarilo akó gyagüp kolaea mibü koke akrran kwarile.
14 A e wata yabiób bübdü Lod Yesu Kerrison mórrkenyórrzan
batenane. Akó gyagüpi tótókgu kwat alótóm ene elklaza tómbapónóm
yabü tüpan bübab ubi ne klamdómako.

14

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Koke Ki Zaz Bain Korala

1 E wata ibü azeb kwarilo, gyagüpi nidi tótókdako wagó, God ibü
koke ok bainda atang-atang elklaza tómbapónóm. E usakü darrem-
darrem bóka bamgün-gu.
2 Darrü amkoman bangun paman gyagüpitótók igósa, wa taia
blaman kla alom. A darrü paman gyagüpitótók igósa, God oya koke
ok ainda alóng kla alónggum, da wa wata didiburr alo kla aloda.
3 Blaman alo kla nótó aloda, wa ene pam inzan koke ngakan yarile
wagó, wa wata karia, alóng kla koke nótó alóngda. Akó alóng kla koke
nótó alóngda, wa ene pam koke zaz ine, blaman alo kla nótó aloda,
zitülkus God oya kuri ipüde.
4 Marü dümdüm babula darrü paman zaget pam zaz ainüm!
Tóbanan wirri pama oya sab zaz ine wagó, wa morroal zaget pama
ó koke. Alóng kla nótó alóngda, Lod oya sab zaz ine wagó, wa

* **13:9** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amor-
randóla. **13:9** Bazeb Tonarr 20:13-15, 17; Duterronomi 5:17-19, 21; Lebitikus 19:18

morroal zaget pam yarilürr, enana wa alóng kla alóngda, zitülkus
Lod gaodóma oya tangamtinüm morroal zaget tómbapónóm tóbankü.
5 Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, darrü ngürr wirriana ngibürr
ngürrdügabi Godón [ótókóm]. Darrü pama gyagüpi tótókda wagó,
blaman ngürr wata dapelako Godón ótókóm. Darrpan-darrpana wata
amkoman karrkukusi yangune tóba gyagüpitótókdógabi, dümdüm
laróga oyaka.
6 Gyagüpi nótó tótókda igó, darrü ngürr wirriana ngibürr
ngürrdügabi Godón ótókóm, wa ene ngürrdü oya ótókda Lodón ngi
kwit ainüm. Alóng kla nótó alóngda, wa alóngda Lodón ngi kwit
ainüm, zitülkus wa Godón eso akyanda. Akó alóng kla koke nótó
alóngda, wa koke alóngda Lodón ngi kwit ainüm akó wa Godón eso
akyanda wa ne alo kla aloda.
7 Zitülkus módóga, mibü aodó darrü olom babula wata tóbanankü
nótó ngyabenda akó darrü olom babula wata tóbanankü nótó
nurrótókda.
8 Mi nóma ngyabendakla, mi Lodónkü ngyabendakla. Akó mi nóma
nurrbarindakla, mi Lodónkü nurrbarindakla. Da módóga, mi nóma
ngyabendakla ó mi nóma nurrbarindakla, mi Lodónakla.
9 Kerriso ene zitülkusdü nurrótókórr akó türsümülürr arróldó ibü
Lodóm bainüm, büdül nidipako akó arról nidipako.
10 Da mató, alóng kla koke nótó alóngdóla, ia ma moba zonaret
larógóm zaz aindóla? Akó mató, blaman alo kla nótó alodóla, ia
ma moba zonaret larógóm ngakandóla wagó, wa wata karia? Ma
inzan tónggapón-gu, zitülkus mi blamana sab Godón obzek kwata
bórrongo, igósüm wa sab mibü zaz tirre.
11 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó,
"Lod bóktanda wagó, 'Amkomana, ka arrólóla.
Akó enezan ta amkomana, kürü obzek kwata sab blaman pamkol-
pama wakósingül nümgürre,
akó blamana sab igó bóktórre wagó, ka Godla.' "
12 Da módóga, mi sab blamana mibióbkwata pupo bain kwarilo
Godka, mi ne elklaza tómbapón kwarilnürrü.

Mi Darrü Kla Koke Ki Tónggapón Kwarila, Mibü Zonaret Sab Ne Klama Kolae Tonarrdó Idüde

13 Da módóga, mi mibiób darrpan-darrpan myamem koke zaz bain
koralo. A e gyagüpitótók ipüdam darrü kla tónggapón-gum, yabü
zonaret ne klama kolae kwat emtyene ó kolae tonarrdó idüde.*
14 Zitülkus ka Lod Yesuka dabyórrünla, ka amkoman karrkukusi
angundóla wagó, darrü alo kla babula tómanpükü Godón ilküpdü. A
nadü oloma gyagüpi tótókda wagó, darrü alo kla tómanpüküma, da
módóga, ene kla ta tómanpüküma oyaka.
15 Marü zonaret müpdü ne nómade ene alo klamanme, ma ne kla
alodóla, marü tórrmen tulmil myamem kokeako [moboküpdü ubi]
ngarkwatódó. Ma alo kla nóma alodóla akó olgabi wa ta ene kla
aloda, enana ene alo kla tómanpüküma oyankü, ma oya kolae aindóla

---

14:10 2 Korrint 5:10 **14:11** Aesaya 45:23 * **14:13** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *bodoat kla ó di angrin-gu.*

samuan ngarkwatódó. Ma ene kla tónggapón-gu, zitülkus Kerriso ta
oyankü nurrótókórr.
16 Ma darrü kla nóma tónggapóndóla, ma ne klambóka gyagüpi
tótókdóla wa taia, a ngibürr pamkolpama kolae poko bóktandako
enekwata, da ene morroal kokea. Da ma ene kla tónggapón-gu.
17 Zitülkus módóga, alo ó anón gida-a mibü koke tangbamtindamli
Godón Kingzan Balngomóldó ngyabenóm. A God mibü ngyaben
nóma balngomólda, mi ⌊dümdüm tonarr⌋, moboküpdü paud, akó
bagürwómpükü ngyaben kwarilo Godón Samuan tangbamtindügabi.
18 Nadü oloma inzan zagetóda Kerrisonkü, wa Godón bagürwóman
ngitanda akó pamkolpama oyakwata bóktandako wagó, wa morroal
pama.
19 Da módóga, mi wirri arüng ipadnórre ene kla tómbapónóm,
paud ne tórrmen tulmila ódóddako akó wirri arüng ipadnórre mibiób
darrpan-darrpanab amkoman bangun dódórr ainüm.
20 E algatgu God ne zaget tónggapónda darrü amkoman bangun
paman ngyabendó, zitülkus yabü ubia darrü kla alóngóm, wa ne
klamankwata gyagüpi tótókda wagó, ene kla tómanpüküma. Blaman
alo kla ⌊kolkalako⌋ Godón ilküpdü. A ene kle-klea pama atang-atang
alo kla nóma aloda ama olgabi darrü pama oyakagab tikó ipüde, enana
wa gyagüpi tótókda wagó, wa ene alo kla koke ki elo-e.
21 Ene morroala, alóng kla alónggum ó waen anón-gum ó darrü kla
tónggapón-gum, ene klama ne marü zonaret kolae tonarrdó nóma
idüde.
22 Ma nadü klamóm gyagüpi tótókdóla ini elklazabkwata, ene wata
matóka akó God. Bagürwóm watóke, tóba koke nótó zaz bainda ene
klamanme, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, wa taia.
23 Nadü pama ninis gyagüpi tótókda, oya kuri zaz yónürr wa ne
nóma aloda, zitülkus wa aloda enana wa umul-kóka igó, ene taia ene
kla alom. Akó darrü oloma darrü kla nóma tónggapónda, enana wa
umul-kóka igó, ene taia ene kla tónggapónóm, wa kolae tonarr kuri
tónggapóne.

15

Mi Ngibürr Amkoman Bangun Pamkolpam Bagürwóman Ngibtan Kwarilo, A Mibiób Koke

1 Mi zürük nidipakla samuan ngarkwatódó,* wata ibü tangbamtin
kwarilo ibü müp† amarrum, zürük koke nidipako samuan ngark-
watódó. Mi mibiób bagürwóman koke ngibtan kwarilo.
2 Mi mibiób minggüpanan ne olome bagürwóman ngitan kwarilo,
oya morroalóm, oya amkoman bangun dódórr ainüm.
3 Zitülkus módóga, Kerriso tóba koke bagürwóman ngibtan yarilürr.
A Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Pamkol-
pama marü, God, nóma kle-kle ayal koralórr, i kürü ta kle-kle ayal
koralórr.”‡

---

* **15:1** *zürük nidipakla samuan ngarkwatódó*, ene bóktanan küp módóga: *gyagüpi nidi tótókdakla mibü zitülkus babula atang-atang gida bóktan poko mamoanóm.* Ma sapta 14 ngakanke. † **15:1** *müpko*: Ibü müp módógako, ene ngibürr gida bóktan poko mamoande.
‡ **15:3** ⌊Deibid⌋ ini poko ngaen wialómórr, a Pol ini poko aini wialómórr Kerrisonkwata. **15:3** Wórr Peba 69:9

4 Ka yabüka wialómdóla enekwata, ne poko wialómórróna Godón
Wibalómórrón Bóktandó, zitülkus ngaen blaman ne wibalómórrón
poko, wibalómórrón kwarilürr mibü umul bainüm. Godón
Wibalómórrón Bóktana mibü tangbamtinda karrkukus bórrangóm
müp tonarrdó akó wa mibü arüng bütanda, igósüm mi metat Godka
⌊gedlóngóm bairre⌋ mibü aliónüm wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋
tókyenóp.
5 God mibü ene wató tangbamtinda karrkukus bórrangóm akó mibü
arüng bütanda. Ka tóredóla, wa yabü gaodó ki ninünüm darrpan
gyagüpitótóke ngyabenóm, Kerriso Yesun ngyaben ngarkwatódó.
6 Ene igósüm, e darrpan moboküpi akó darrpan uliti Godón ngi wirri
kwitüm emngyerre, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso, oya God ó Ab nótóke.

Zu-koke Nidipko, I Ta Godón Agürdako

7 Da módóga, e wata blaman azeb kwarilo yabü aodó nidipko,
Kerrisozan yabü yazebórr. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi
wirri kwitüm emngyerre.
8 Zitülkus módóga, ka yabü byaldóla, Kerriso Zu pamkolpamab§
zaget pamzan tamórr ibü amtyanóm, God blaman kla tómbapónda
wa ne poko bóktanórr tómbapónóm. Akó wa enezan tamórr küppükü
ainüm, God ne alkamül-koke bóktan nülinóp ibü abalbobatal.
9 Akó ene igósüm, Zu-koke nidipko Godón ngi wirri kwitüm
emngyerre oya gyaurdügabi, Deibid enezan wialómórr tóba *Wórr*
*Peba*dó ene ⌊Kerrisonkwata⌋ wagó,
“We zitülkusdü, ka marü magüro ibü aodó, Zu-koke nidipko.
Ka wórr ato-o marü agürüm.”
10 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Moses ngaen ne
poko bóktanórr wagó,
“E bagürwóm kwarilünke, Zu-koke nidipakla, Godón pamkol-
pampükü.”
11 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Lodón yagürlamke, e blaman Zu-koke nidipakla,
akó wórr angyalólamke oya agürüm, e blaman bwób-bwób
pamkolpam nidipakla.”
12 Da akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Aesaya ngaen
ne poko bóktanórr wagó,
“Zesi, Deibidün ab, oya bobata sab tame,
wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam balngomólóm tame;
Zu-koke nidipko, i sab oyaka gedlóngóm bairre tibiób zid bainüm.”
13 God mibü zitülkus akyanda gedlóngóm bainüm. Ka tóredóla,
wa yabü wirri bagürwóm akó moboküpdü paud nókyerre, ezan
oyaka ngambangóldakla. Ene igósüm, Godón Samua yabü sab arüng
nókyerre metat gedlóngóm bainüm.

Pol Wialómórr Tóba Zagetankwata Ibünkü, Zu-koke Nidipko

14 Kürü ⌊zonaretal⌋, ka amkoman karrkukusi angundóla, e morroal
tonarre gwarrarrónakla, e karibóka umul-kókakla, akó e gaodómakla
yabiób darrpan-darrpan dümdüm bütanóm.

---

§ **15:8** *Zu pamkolpam*, Grrik bóktane inzan angrirrüna: *nibiób ⌊gyabi sopae singgalgórrónako⌋.* **15:9** 2 Samuel 22:50; Wórr Peba 18:49 **15:10** Duterronomi 32:43 **15:11** Wórr Peba 117:1 **15:12** Aesaya 11:10

15 Ka yabüka gum-koke kuri wialómórró ngibürr ene elklazabkwata
yabü ki ngambangól, ene ⌊gail tonarranme⌋, God kürü ne kla
kókyanórr.
16 Wa kürü gail tonarr kókyanórr zaget tónggapónóm Kerriso
Yesunkü ibü aodó, Zu-koke nidipko. Ka ⌊prristzan⌋ zagetdóla, Godón
Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde, igósüm Godón Samua Zu-
koke nidipko, ibü sab ⌊kolkal nirre akó tibi-tibi amóne Godónkü⌋.
Inzan kwata i ⌊gyaur klamómzan⌋ bairre, God ne kla yazebe
bagürwómpükü.
17 We ngarkwatódó, kürü zitülkus asine ikub bagürüm kólba
zagetankwata Godka, zitülkus ka Kerriso Yesuka dabyórrünla.
18 Ka ngibürr pamab zagetankwata koke bóktono. Ka wata ene
zagetankwata bóktono, Kerriso ne kla tómbapónórr kürükama, Zu-
koke nidipko ibü balngomólóm Godón bóktan arrkrrum kürü bóktan
akó tórrmendógabi.
19 Ene arüngpükü tórrmen módógako, ⌊wirri tulmil⌋ Godón arüng
pupainüm akó ⌊asen-koke tórrmen⌋. Godón Samua kürü arüng
kókyanórr ene elklaza tómbapónóm. Olgabi ka kólba zaget kuri
elakórró, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde, Zerrusalem wirri
basirrdügabi kókó Ilirrikum bwób amrran.
20 Ka metat arüngi bütanin namülnürrü Morroal Bóktan amgolóm
ene bwóbdü pamkolpama koke ne arrkrruóp Kerrisonbóka. Da ene
igósüm, ka koke zaget namülnürrü ene bwóbdü, darrü pama zaget
ne bókyanórr, wamaka darrü pama müót aelda ene talkum kwitüdü,
darrü pama ne kla alangórr.
21 A kürü ubi yarilürr ene bwóbdü tótókóm pamkolpama Ker-
risonkwata arrkrrum küsil nidi kwarilürr, Godón Wialómórrón
Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Koke nibióbka adrratórr, i sab oya eserre,
akó koke nidi barrkrrurr, i sab bóktanan ⌊küp ipüdórre⌋.”

Polón Bókam Bagósórrón Bóktan Rrom Wirri Basirrdü Tótókóm

22 Zitülkus ka zaget namülnürrü, pamkolpama ne bwóbdü arrkrrum
küsil nidi kwarilürr, barre tonarr ene klama kürü arrmat yarilürr
yabüka tótókgum.
23 A errkya ka kólba zaget kuri elakóna ini bwóbdüma, akó abün
pailüm kókó errkya kürü wirri ubi yarilürr yabüka tótókóm.
24 We zitülkusdü, ka gedlóngóm baindóla yabüka tótókóm, ka sab
nóma wamo darrü kantrridü, ngi Spein.* Ka gedlóngóm baindóla
yabü basenóm, ka sab Rrom wirri basirrdüma nóma agóltagól namulo
akó yabüka ngibürr tonarr amanóm barnginwómpükü. Ene kakóm,
ka gedlóngóm baindóla, e kürü tangkamtinane ngibürr elklaza-e kólba
agóltagólóm Spein kantrridü.
25 A ngaensingül ka ma Zerrusalem igósüm tótókóm kaindóla Godón
pamkolpam ola tangbamtinüm.
26 Zitülkus módóga, Yesun amkoman angun pamkolpama Masedo-
nia akó Akaya prrobinsdü bagürwóm koralórr ngibürr mani dakainüm
elklaza-koke pamkolpamabkü, Godón pamkolpamab aodó nidipko
Zerrusalemóm.

15:21 Aesaya 52:15 * **15:24** *Spein* kantrri Yurrop kugupidüma.

27 I bagürwóm koralórr ene kla tónggapónóm, akó anda, i ki
tónggapórre, wamaka ibü dedi asine ene Zu pamkolpamdó Zer-
rusalemóm. Zitülkus Morroal Bóktana ibüka tamórr Zu pamkol-
pamdógabi, God ibü bles ainda samuan ngarkwatódó, Zu-koke
nidipko. We zitülkusdü, ibü dedi asine Zu pamkolpamdó, ibü
tangbamtinüm mani alióndi.
28 Da ka ene kla tónggapono akó blaman ene dakairrün mani ibü
tangdó ingrino. Ene kakóm, ka Zerrusalemgabi bupudo ama Spein
kantrridü akó yabü basenóm kwat-kwat.
29 Ka umulóla wagó, ka sab nóma tamo yabüka, Kerriso ugón sab
mibü dudu bles tirre.†
30 Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla kankü tóre bakom Godka
amkoman moboküpi kürünkü. Ini kla tónggapónam mibü Lod Yesu
Kerrisonme akó yabü ⌊moboküpdü ubianme⌋ kürüka, Godón Samua
ne moboküpdü ubi nókyenóp yabü.
31 Tóre bakolam wagó, God sab kürü aurdü kümaike Zu pamkol-
pamdógabi Zudia prrobinsdü, Yesun bóktan nidi alzizi amaikdako.
Akó tóre bakolam wagó, Godón pamkolpama Zerrusalemóm sab ene
mani, ka ne kla imarruo ibüka, bagürwómpükü ki ipódnóm.
32 Tóre bakolam, igósüm ka sab yabüka tamo bagürwómpükü,
Godón ubi ne nóma yarile, akó ka sab küsil arüng ipudo, ka yabüka
nóma ngyabeno bagürwómpükü.
33 Ka tóredóla, God, moboküpdü paud nótó gailda, yabü blamandó
ki yarilün. Amen.

16

Dómdóm Alakón Bóktan

Polón Morroal Yawal Bóktan Pamkolpamdó

1 Kürü ubia e umul koralo mibü morroal bólbótbóka ngi Pibi.* Wa
darrü sos tangbamtin kolo Senkrria wirri basirrdü.
2 E oya upadnane Lodón ngidü, Godón pamkolpamazan ki upudórre.
Akó oya tangzwamtilamke oya babul ne klamko, zitülkus wa abün
pamkolpam tangnamtinóp, akó kürü ta inzan.
3 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Prrisila akó Akwila†,
kankü zagetódako Kerriso Yesunkü.
4 Darrpan ngürr i kürü zid kyórri, enana i umul namülnürri
pamkolpama ibü aprrapórr ki nómkerre büdülümpükü. Ka ibü eso
akyandóla. Wata kólbean koke, a blaman sos pamkolpama, Zu-koke
nidipko, ta inzan.
5 Kürü morroal yawal bóktan ta nókyenamke ene sos pamkolpam
ibü müótüdü nidi kwób bazendako.
Kürü morroal yawal bóktan kürü moboküpdü gódam Epenetusón
ekyenamke, ngaen-gógópan olom nótó yarilürr Kerrison amkoman
angunüm Eisia‡ prrobinsdü.

---

† **15:29** Grrik bóktanan darrü küp módóga: *Kerriso ugón sab yabü dudu bles nirre kürükama.* * **16:1** *Pibi* aprrapórr ini peba mórrag sidódürr Polkagabi ama amkoman bangun pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü. † **16:3** *Akwila akó Prrisila* müórkwógi namülnürri (Apostolab Tórrmen 18:2). ‡ **16:5** Polón tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü.

6 Kürü morroal yawal bóktan Merrin okyenamke, wirri arüngi nótó
zaget warilürr yabünkü.
7 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke, Andrronikus akó
Zunia,§ Zu pam nisamli kazanla. I tümün müótüdü namülnürri kankü.
Ibü ngi wirria apostolab* aodó akó i ngaen-gógópan Yesun mamoan
pam nisüm bairri, ka ma solkwat.
8 Kürü morroal yawal bóktan Ampliatusün ekyenamke, kürü
moboküpdü gódam nótóke, zitülkus ki nizan Lodónamli.
9 Kürü morroal yawal bóktan Urrbanusün ekyenamke, kinkü nótó
zagetóda Kerrisonkü, akó kürü moboküpdü gódam Stakisün.
10 Kürü morroal yawal bóktan Apelesón ekyenamke, tóba Kerrison
amkoman angundügab koke nótó aupürr müp tonarrdó. Kürü
morroal yawal bóktan nókyenamke Arristobulusün müót kolpamdó.
11 Kürü morroal yawal bóktan Errodionün ekyenamke, Zu pam
nótóke, kazanla. Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Narrsis-
usün müót kolpam, Lodón amkoman nidi angundako.
12 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke ini kol nis Trripaena
akó Trriposa, arüngi nidi zagetódamli mibü Lodónkü. Kürü morroal
yawal bóktan kürü moboküpdü gódam Perrsisün okyenamke, wirri
arüngi nótó zagetódo mibü Lodónkü.
13 Kürü morroal yawal bóktan Rrupusün† ekyenamke, morroal
Lodón mamoan pam nótóke, akó ta oya aip. Wa kürü tóbanan
olomzan ngakan warilürr.
14 Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Asinkrritus, Pligon,
Órrmis, Patrrobas, Errmas, akó blaman zonaretal usakü nidi kwób
bazendako Godón ⌊ótókóm⌋.
15 Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Pilologus akó
Zulia, Nerreus akó tóba óp bólbót, akó Olimpas, akó blaman Godón
pamkolpam usakü nidi kwób bazendako Godón ótókóm.
16 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-
darrpandó akó morroal moboküpi baprükamke. Blaman Kerrison sos
pamkolpama morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka.

Dómdóm Ikik Bókrran Bóktan

17 Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla, umul-umul kwarilün
ibükagabi, kle-kle poko nidi umul baindako. Olgabi pamkolpama
tibiób bürrgrratódako kopo-kopodó. Akó i yabü kolae kwat amtyan-
dako tibiób umulbain bóktane. Ene umulbain bóktana bóka
bamgünda, e ngaen ne umulbain bóktan ipüdarre. Ibü kórzyelamke.
18 Zitülkus módóga, inzan pamkolpama mibü Lod Kerrisonkü
koke zagetódako, a i wata igósüm zagetódako, tibiób büban ubi
mamoanóm. I mis ikikdako akó i pamkolpam bagürdako obae
moboküpi. Inzan kwata, i ibü gyagüpitótók ilklió bülióndako, koke
nidi amzyatódako wagó, ene pama ibü ilklió bülióndako.
19 Blaman pamkolpam umulako e Lodón bóktan arrkrrudakla,
da ka igósidi bagürwómpükümla yabüka. A kürü ubia e ⌊wirri

§ **16:7** *Zunia* aprrapórr Andrronikusün kol warilürr. * **16:7** *apostol*: Ini pokodó, Pol ibübóka koke apónda, ene 12 ⌊apostol⌋. A wa ma ibü blamanbóka apónda, nibiób zirrnapónóp ⌊Morroal Bóktan⌋ büdrratóm. † **16:13** *Rrupus* aprrapórr Saemonón siman olom yarilürr. Saemon Saerrin wirri basirr olom yarilürr. (Mak 15:21)

gyagüpitótókpükü⌋ koralo morroal kla tónggapónóm, akó e kórzyón
koralo kolaean kla tónggapón-gum.
20 Da ilklió bülión pam kórzyón koralónke. Da kari pokoa God sab
satani yabü wapór odó zaze amgüne. Inzan kwata God yabü sab paud
nókyerre.
Ki tóredakla, mibü Lod Yesun ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.
21 Timoti, kankü nótó zagetóda, tóba morroal yawal bóktan zir-
rapónda yabüka, akó Lusius, Zason, akó Sosipaterr, Zu pam nidipko
kazanla, i ta tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako.
22 Kótó, Terrtius, ini peba nótó wialómdóla Polón ngidü,‡ ka
kólba morroal yawal bóktan zirrapóndóla yabüka, Lodka dabyórrün
nidipko kazanla.
23 Gayus tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka. Kürü wató
küngrinürr tóba müótüdü. Wa ta blaman sos pamkolpam ok bainda
tóba müótüdü kwób bazenóm Godón ótókóm. Errastus, Korrint wirri
basirran mani nótó ngabkanda, akó mibü zonaret Kwarrtus, i ta tibiób
morroal yawal bóktan zirrapóndamli yabüka.§

Dómdóm Tóre Godón Agürüm

25 Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre! Wa gaodóma
yabü arüng akyanóm samuan ngarkwatódó, ⌊Morroal Bóktan⌋ ngark-
watódó ka ne Bóktan amgoldóla Yesu Kerrisonkwata. Ini Morroal
Bóktan ene kwindü anikürrün bóktana, anikürrün ne poko yarilürr
ngaen bwób zitüldügabi, a errkya ma pulkaka airrüna.
26 ⌊Ngarkwat-koke arról⌋ God ene kwindü anikürrün bóktan kuri
pupo syónürr akó wa arüng bóktan ekyanórr ene kla umul-umulan
ngitanóm blaman pamkolpamdó prropetab pebadógabi. Ene igósüm,
blaman bwób-bwób pamkolpama sab oya amkoman angun kwarile
akó oya bóktan arrkrrunórre.
27 God wata darrpan akó wirri gyagüpitótók Goda. Mi Godón ngi
wirri kwitüm ki emngyelnórre Yesu Kerrisokama metat-metat! Amen.

‡ **16:22** Pol ini peba mórrag tüób koke wialómórr. Wa tóba bóktan darrü pam ekyanórr wialómóm. § **16:23** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 24 asine wagó, “Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr yabü blamandó asi ki yarilün. Amen.” **16:23** Apostolab Tórrmen 19:29; 1 Korrint 1:14; 2 Timoti 4:20

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Korrint
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr sos pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü (1:1-2). Wa tóba ngianbóka apónda dokyanan mün ini peba mórragdó (3:5-6; 16:21, akó ngibürr pokodó).

Pol ugón wialómórr aprrapórr pail 55 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Ene tonarrdó wa ugón Epesus wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akeikus, i darrü wialómórrón peba mórrag sidüdóp Yesun amkoman angun pamdógab Korrintüm ama Polka, Epesus wirri basirrdü. Da módóga, Pol we wialómórr ini ngaen-gógópan peba mórrag Korrint pamkolpamdó ibünüm wialómórrón peba mórragan bóktan akonóm.

Korrint Wirri Basirr

Korrint Akaya prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr, Grris kantrridü, malu kabedó. Akaya wamaka darrü kaoan obzeksyók apórróna. Wata karian tüp pokomokura we órdóbóna bazitóda, abüsa nólgabi banikda. Nizan kwata ene karian tüp pokomokurdü but aren gagat asi namülnürri. Korrint wirri elklaza bumióg akó sel bain basirr yarilürr ene nis but aren gagat aodó.

Korrint darrü wirri ngi basirr yarilürr. Abün elklaza bumióg akó sel bain bwób akó müót, mani müót, anón bwób, akó obae godan ⌊ótók⌋ müót asi kwarilürr. Darrü wirri kwóbbazen müót asi yarilürr zilwómóm, wórr bóngyalóm, akó barnginüm.* Korrint kolpama tibiób ótók müót akó ngibürr morroal ne müót kwarilürr, ini elklazabkwata karibóka-koke ikub bagür kwarilürr.

Korrint Pamkolpam

Abün pamkolpam Korrintüm mórrel akó wirri ngi kolpam kwarilürr. Akó abün kolpam asi kwarilürr, elklaza nidi bumióg akó sel bain kwarilürr. A ⌊leba zaget⌋ kolpam ta asi kwarilürr. I wirri apapdó akó mórrel kolpamab müótüdü zaget kwarilürr. Ngibürra butab elklaza bamtültübamtül kwarilürr ó akó kari butpókal bimurrat kwarilürr but aren gagatódógab ama darrü but aren gagatódó ene karian tüp pokomokurdü.

Kolpama Korrint togoblórr abün-abün bwóbdügab, ngibürra ngyabenómpükü togoblórr ola. Inkü Zu kolpam asi kwarilürr, ola nidi togoblórr ngyabenóm. Wirri gyagüpitótók umulbain pama togoblórr sikul alangóm. Ngibürr ene ne umulbain pam kwarilürr, kolpama ibüka togoblórr umul bainüm ibü ne gyagüpitótók kwarilürr ini tüp akó oya pamkolpamabkwata. Olgabi i ibü mamoan kolpamóm bainóp.

Nis kolaean müp asi namülnürri Korrintüm. Abün pamkolpama metat ngyepam anón kwarilürr akó abüna ngibürr kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr.

---

* **:** Mórrke-mórrke módóga: *arena.* Ma müsirrga ain bóktan 4:9 ngakanke.

Tórewóm Korrintüm

Barre ne kolpam kwarilürr Korrintüm, i obae god bütók koralórr. Ngibürra nidi togoblórr ola ngyabenóm ó zagetóm Korrintüm, tibiób tange tólbaelórrón god tübarrmülürr akó kari god müót tólbaelóp ibü arrbünüm kugupidü.

Korrintüm ne ⌊Zu pamkolpama⌋ ngyabenónóp, i wata darrpan amkoman akó arról Godón ótók kwarilürr. I inzan ngyabenónóp ibü Zu abalbobatala enezan umul ninóp ngyabenóm. Akó i abün gida bóktan poko ene gida tumum irrbünóp, God ngaen Mosesón ne kla iliónürr.

Korrint Sos

Luk tóba pebadó wialómórr Pol sos ia bókyanórr Korrintüm (Apostolab Tórrmen 18:1-8). Wa Korrint nóma abzilürr, wa darrü Zu pam esenórr tóba kolpükü, ngi Akwila akó Prrisila. I tibiób ngyabenóm zaget namülnürri dadan tonarre Polzan zaget yarilürr, palae müót tólbaelóm. Da Pol inkü ngyaben yarilürr akó ta tóba ngyabenóm zaget yarilürr palae müót tólbaelóm. Wa bókyanórr kolpam Godón bóktan büzazil. Aibwób babul, oya kamad zaget pam nis, ngi Saelas akó Timoti, tübzilürri Masedonia prrobinsdügab, da Polka we dabyórri Godón zaget tónggapónóm.

Solkwat Apolos, darrü Zu umulbain pam, Izipt kantrridü nótó ngyaben yarilürr, Korrint tamórr bupso karianbóka ngyabenóm. Wa ta amkoman bangun pamkolpam umul bain yarilürr akó ibü tangnólenóp Godón bóktanan ⌊küp tai apadóm⌋.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Epesus nóma tamórr bupso karianbóka ngyabenóm, wa darrü peba mórrag wialómórr Yesun amkoman bangun pamkolpamdó Korrintüm. Mibü ene peba mórrag babula. Da ma ngibürr bamtin bóktan poko asi kwarilürr amkoman bangun pamkolpama Polón nekwata amtinüm kain kwarilürr. I Polka darrü peba mórrag wialómóp oya ene bamtin bóktan poko amtinüm.

Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akeikus, Korrintgab togobórr ene peba mórrag Polón akyanóm. I ta Polka pupo ninóp igó, Korrintüm ngibürr wirrian müp kwarilürr amkoman bangun pamkolpamab aodó. Ngibürr amkoman bangun kolpama tib darrpan-darrpandó ubi koke bain kwarilürr wekwata, ia i tai noan mamoan ki kwarile ibü umulbain pamzan. Ngibürrab ubi yarilürr Polón mamoanóm, ngibürra Apolosón, ó ngibürra darrü balngomól pam. Darrü müp asi yarilürr; darrpan pama tóba aban nis ngim kolpükü ut yarilürr, akó sosan balngomól pama darrü kla kokean tónggapón kwarilürr ene kolaean tórrmendó. Akó darrü müp asi yarilürr; ngibürr amkoman bangun kolpama ngibürr amkoman bangun kolpam amarru kwarilürr kotóm, amkoman bangun-koke nadü zazko, ibü obzek kwata ongyaltongyal zao-zao bainüm ibünkü.

We ngarkwatódó, Pol darrü peba mórrag wialómórr Korrint amkoman bangun pamkolpamdó. Ini peba mórrag módóga, mi *Ngaen-gógópan Peba Mórrag Korrint Pamkolpamdó*bóka ngiliandakla. Ini peba mórrag kugupidü, Pol ngaensingülan wekwata wialómórr Korrintüm ne müpa tólbaelóp amkoman bangun kolpamab aodó, wa ne klambóka arrkrrurr. Ene kakóm, wa Korrint amkoman bangun

kolpamab bamtin bóktan poko yakonórr, i oya ne klambóka imtinóp tibiób peba mórragdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-9*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint wirri basirr sos pamkolpamdó *1:1-3*
   2. Pol Godón eso ekyanórr *1:4-9*

B. Korrint Sos pamkolpamab kopo *1:10–4:21*
   1. Korrint Sos pamkolpama kopo-kopo bürrgrratórrón kwarilürr *1:10-17*
   2. Kerriso Godón wirri gyagüpitótók akó arüng pupainürr *1:18–2:5*
   3. Godón wirri gyagüpitótók *2:6-15*
   4. Godón zaget pam *3:1-9*
   5. Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópókórre *3:10-15*
   6. Mi Godón gyabi müótakla *3:16-17*
   7. Mi paman ngi koke kwit amngyel kwarilo *3:18-22*
   8. Yesu Kerrison apostol *4:1-5*
   9. Korrint sos pamkolpamab ikub bagür *4:6-13*
   10. Polón ubi igósüma, Korrint sos pamkolpama oya tonarr mamoan kwarile *4:14-21*

C. Korrint sos pamkolpama kolae tonarran darrem koke nókyenóp *5:1-13*
   1. Kol gómól asi yarilürr Korrint pamkolpamab sosdó *5:1-5*
   2. Korrint pamkolpama pam yusle kolae tonarr nidi tólbael kwarile *5:6-13*

D. Mi mibiób darrpan-darrpana kotóm koke ki bain kwarila *6:1-11*

E. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre mibiób bübi *6:12-20*

F. Ikik bókrran bóktan kol bumióg tonarrankwata *7:1-40*

G. Wa taia alóng kla alóngóm, obae Godka urdü amselórrón ne alóng klamko? *8:1–11:1*
   1. Obae godka urdü amselórrón ne alóng kla *8:1-13*
   2. Apostolab dümdüm *9:1-18*
   3. Pol ngyabelórr izan, wa nibióbka Yesunkwata Morroal Bóktan büdrratlórr *9:19-23*
   4. Mi wirri arüngi buso kwarilo darrem kla apadóm *9:24-27*
   5. Arüng ikik bókrran bóktan obae Godónkwata *10:1-23*
   6. Mi popa elklaza koke tómbapórre, enana mi gyagüpi tótókdakla wagó, ene taia *10:23–11:1*

H. Ikik bókrran bóktan Godón ótókankwata *11:2–14:40*
   1. Singül ngablao tonarr Godón ótókde *11:2-16*
   2. Lodón gyagüpi amanik alo *11:17-34*
   3. Godón Samuan gyaur kla *12:1-11*
   4. Mi blaman inzanakla, wamaka mi darrpan bübakla *12:12-31*
   5. Moboküpdü ubi *13:1-13*
   6. Prropetzan bóktan akó umul-kók bóktan *14:1-25*
   7. Mi Godón morroal tonarre ki ótók kwarila *14:26-40*

I. Büdüldügab barsin *15:1-58*
   1. God Kerrison irsümülürr büdüldügab *15:1-11*
   2. Büdüldügab barsin *15:12-34*
   3. Arsümülan büb darrü tonarr yarile *15:35-58*

J. Dómdóm ngibürr bóktan *16:1-12*

1. Mani dakabain Godón pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü nidi ngyabendako *16:1-4*
2. Polón Bókam Bagósórrón Bóktan *16:5-12*

K. Dómdóm alakón bóktan *16:13-24*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Mibü zonaret Sostenes
kankü asine. Kerriso Yesu kürü ngikaunürr tóba ⌊apostolóm⌋ bainüm
Godón ubidü.
2 Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpam Korrint wirri
basirrdü. God yabü ⌊kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr⌋ tóbankü,
Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. Wa yabü ngibaunürr tóba
pamkolpamóm bainüm, wazan ibü blaman ngibaunürr Lod Yesu
Kerrison nidi ⌊ótókdako⌋ blaman bwóbdüma. Wa ibü ⌊Lode⌋ akó wa
mibüne.
3 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki
namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr

4 Ka ne Godón ótókdóla, ka oya metat eso akyandóla yabünkü oya
gail tonarranme, wa yabü ne kla nókyenóp, Kerriso Yesuka dabyórrün
nidipakla.
5 Ene wata, ezan dabyórrünakla oyaka, God yabü blaman kla
nülinóp samuan ngarkwatódó. Tai wata, wa yabü gaodó ninóp tóba
bóktan adrratóm blaman kwata akó Godón blaman bóktan umul
azebóm.
6 Inzana God kibü bóktan Kerrisonkwata karrkukus ninóp yabüka.
7 We ngarkwatódó, e Godón Samuan darrü ⌊gyaur kla⌋ kokean
arendakla, ezan nae amandakla mibü Lod Yesu Kerrison okaka
byónüm.
8 Wa sab yabü arüng nókyerre oya metat amkoman angunüm
tai kókó blakón ngürrdü. Ene igósüm, Lod Yesu Kerrison zitülkus
babul yarile yabükwata kolae poko bóktanóm ene ngürrdü wa nóma
tolkomóle pamkolpam zaz bainüm.
9 God, yabü nótó ngibaunda oya Olom Yesu Kerriso mibü Lodka
dabyónüm, wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

Korrint Sos Pamkolpama Kopo-kopo Bürrgrratórrón Kwarilürr

10 ⌊Zonaretal⌋, ka yabü wirri arüngi amtindóla mibü Lod Yesu
Kerrison ngidü igó, e blamana darrpan gyagüpitótók ipüdane ubi
bainüm akó e yabiób myamem kopo-kopo koke bürrgrrat koralo. A
e ma darrpan gyagüpitótókpükü kwarilo akó darrpan gyagüpitótók
esenane.
11 Kürü zonaretal, ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Klo-in†
müót kolpama kürü küzazirre wagó, ongyaltongyal asiko yabü aodó.
12 Ka igó poko apóndóla: Yabükagab darrüpa igó bóktanda wagó,
"Ka Polón mamoandóla." Darrüpa ma igó bóktanda wagó, "Ka
Apolosón mamoandóla." Akó darrüpa ma igó bóktanda wagó, "Ka

† **1:11** *Klo-i* darrü Grrik kol ngio.

Pitan‡ mamoandóla." Akó darrüpa ma igó bóktanda wagó, "Ka
Kerrison mamoandóla."
13 Kerriso ia kopo-kopo arrgrratórróna? Ia kótó, Pol, nurrótókórró
krrosdó yabü zid bainüm? Ó yabü ia kürü ngidü ⌊baptaes ninóp⌋?
Kokean!
14 Ka bagürwómdóla igó, ka yabü darrü kokean baptaes yórrü, a
wata Krrispus akó Gayus.
15 Ene igósidi, darrü pam gaodó kokea bóktanóm igó, yabü kürü
ngidü baptaes ninóp.
16 (Amkoman, ka ta Stepanas akó oya müót kolpam baptaes ninarre.
A kürü koke ngambangólda igó, ka darrü olom baptaes yórrü.)
17 Ka wata aüdan kolpam baptaes ninarre, zitülkus Kerriso kürü
baptaes bainüm koke zirrkapónórr, a wa ma kürü ene ⌊Mor-
roal Bóktan⌋ amgolóm zirrkapónórr. Wa kürü koke zirrkapónórr
pamakanan ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ bóktanóm. Ka ne nóma ki
tónggapórró, wa inzan ki yarile, wamaka Kerrison büdülan arüng
krrosdó babul yarile.

Kerriso Godón Wirri Gyagüpitótók akó Arüng Pupainürr

18 Zitülkus módóga, bamrükürrün nidipako,§ i igó gyagüpi
tótókdako wagó, Kerrison krrosdó büdülankwata bóktan wa gonggo
bóktana. A mi, zid bairrün nidipakla, mi amkoman angundakla wagó,
ene bóktana Godón arüng pupainda.
19 Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó,
"Ka sab wirri gyagüpitótók pamab wirri gyagüpitótók kolae
ninünümo;
Ka sab morroal gyagüpitótók pamab gyagüpitótók küp-kokean
ngibtino."
20 Da ini ia laró bóktana wirri gyagüpitótók pamabkwata? Akó ini
ia laró bóktana Mosesón gida umulbain pamabkwata? Akó ini ia laró
bóktana ini tüpan pamabkwata, wirri umul susumüri nibióbkama
bóktanóm? God nómtyenóp ini tüpan pamab wirri gyagüpitótók
gonggoako!
21 Ka ini poko wialóma, zitülkus God tóba wirri gyagüpitótókdógab
ini tüpan pamkolpam gaodó koke ninóp tóbabóka umul apadóm
tibiób wirri gyagüpitótókdógab. A God gyagüpitótók esenórr ibü zid
bainüm, kibü bóktan amkoman nidi angundako, ki ne bóktan amgol
kwarilnürrü Kerrisonkwata. Ini tüpan pamkolpama igó bóktandako
wagó, "Ini gonggo bóktana."
22 ⌊Zu pamkolpama⌋ kibü batodako ⌊wirri tulmil⌋ tómbapónóm igó
pupainüm wagó, kibü bóktan amkomana. Akó Grrik pamkolpama
wirri gyagüpitótók amkündako.
23 A kidi, ki ma we bóktan amgoldakla wagó, Kerriso krrosdó
nurrótókórr. Zu pamkolpama ene bóktandó bodoatódako,* akó Zu-
koke nidipko, i ma gyagüpi tótókdako wagó, ene bóktan gonggoa.

---

‡ **1:12** *Pita* Grrik ngia, oya Ibrru ngi módóga: Sipas. § **1:18** *bamrükürrün nidipko*, ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a i ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ ogobe. **1:19** Aesaya 29:14

* **1:23** Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr igó, God ene ⌊Kerriso⌋, Ibrru ngi Mesaya, wirribóka ki bles yónürr. Akó igó, darrü pam krrosdó noan emngyelóp, wa amórrórrón yarilürr. We ngarkwatódó, Mesaya koke ki nurrótóke krrosdó.

24 A idi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, nizan
Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i ini bóktan Kerrisonkwata nóma
arrkrrudako, i amkoman angundako wagó, Kerriso Godón arüng akó
Godón wirri gyagüpitótók pupainürr, wa nóma nurrótókórr krrosdó
mibü zid bainüm.
25 Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene gonggo
klama igó, God pamkolpam ok ninóp Kerrison krrosdó amngyelóm.
A wa ene kla wirri gyagüpitótókpükü tónggapónórr, da ene
gyagüpitótók wirriana pamakanan wirri gyagüpitótókdógab. Ngibürr
pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene arüng-koke klama, God
ne kla tónggapónórr. A wa ene kla arüngpükü tónggapónórr, da ene
arüng wirriana pamakanan arüngdügab.
26 Zonaretal, gyagüpi amaikam yabü ngyaben ia yarilürr, God yabü
nóma ngibaunürr. Pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, e wata
aüdan kwarilnürrü wirri gyagüpitótókpükü, e wata aüdan wirri
pam kwarilnürrü, akó e wata aüdan kolpam kwarilnürrü wirri ngi
aipalabaldógab.
27 A God ma inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama
nibióbkwata gyagüpi tótókdako wagó, i gonggo kolpamako, ene
igósüm wirri gyagüpitótókpükü pam büódan ngibtanóm. Akó God
inzan kolpam ilianórr ini tüpan pamkolpama nibióbkwata gyagüpi
tótókdako wagó, i kari ngi kolpamako, ene igósüm wirri ngi pam
büódan ngibtanóm.
28 Akó God inzan kolpam ilianórr wirri ngi aipalabaldógabi koke
nibióbko ini tüpdü, akó inzan kolpam, ini tüpan pamkolpama
nibióbka kak amtyandako. God inzan kolpam ilianórr, ini tüpan
pamkolpama inzan nibiób bangóndako, wamaka i pamakan kokeako.
Ene igósüm, ene elklazab akó kolpamab küp babulan iade kwarile, ini
tüpan pamkolpama ne elklaza akó kolpamabkwata gyagüpi tótókdako
igó, i wirri klamako.
29 Ene igósüm, darrü oloman zitülkus babul yarile ikub bagürüm
Godón obzek kwata.
30 A oyame e Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mibüka Godón wirri
gyagüpitótók nótó pupainürr, wa nóma nurrótókórr krrosdó mibü zid
bainüm. Yesu Kerrisonme akó wa ne kla tónggapónórr, God mibü
azebda ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamzan. Akó oyame mi kolkalakla
akó tibi-tibi amarrónakla. Akó oyame mi ⌊aurdü bomarrónakla⌋.
31 Ene igósüm, mi inzan ki ikub bagür kwarila, Godón Wialómórrón
Bóktana enezan bóktanda wagó, “Darrü olom ne ubi nóma yarile
ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata
igókwata, Lod ne kla tónggapónórr.”

2

1 Zonaretal, ka ngaensingülan yabüka nóma tamórró Godón
anikürrün bóktan* büdrratkü, ka küób wirri bóktan opore akó kómal
⌊wirri gyagüpitótóke⌋ koke bóktan namülnürrü, wamaka ka wirri
pamla yabükagabi.

1:31 Zerremaea 9:24 * **2:1** *anikürrün bóktan*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor wialómórróna, Mórrke-mórrke bóktane, *testimony*. Ngibürr pebadó igó wialómórróna, *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke, *mystery.*

2 Zitülkus módóga, ka igó gyagüpitótók eserró, ka darrü klambóka
koke ki bóktana, ka yenkü nóma namülnürrü, wata ka Yesu Ker-
risonkwata ki bóktóna akó igóbóka wagó, wa krrosdó nurrótókórr.
3 Ka yabüka arüngpükü-koke namülnürrü, gumpükü, akó wirri
otórrngónpükü.
4 Akó kürü bóktan akó bóktan amgol igó koke kwarilürr igó,
pamakanan wirri gyagüpitótókdógabi yabü gyagüpitótók alüngüm. A
Godón Samua nómtyenóp tóba arüngi wagó, kürü bóktan amkomana.
5 Ene igósüm, yabü amkoman banguna koke ki mórrale pamakanan
wirri gyagüpitótókdó, a ma Godón arüngdü.

Godón Wirri Gyagüpitótók

6 Ki ma wirri gyagüpitótók poko bóktandakla ibüka, gaodó nidipko
samuan ngarkwatódó. A ini wirri gyagüpitótók ibü koke-e, ini tüpan
pamkolpam ó ini tüpan singüldü pam, sab nibiób arünga bamrüke.
7 Koke, ki Godón kwindü wirri gyagüpitótókbóka apóndakla,
anikürrün ne wirri gyagüpitótók yarilürr. God ini tüp ngaensingülan
nóma tónggapónóm kain yarilürr, wa gyagüpitótók ngaen-gógópan
esenórr, mibü elngadóm kómal arról gailüm.
8 Ini tüpan singüldü pam babul kwarilürr, Godón wirri
gyagüpitótókbóka umul nidi kwarilürr. Ene amkomana, zitülkus
i ne umul nóma ki kwarilürr, i Lodón koke ki emkólóp krrosdó, ⌊wirri
kómal zyónpükü⌋ nótóke.
9 A i tai koke ipüdóp. Godón Wialómórrón Bóktana enezan
bóktanda wagó,
"Darrü oloma kokean esenórr, darrü oloma kokean arrkrrurr,
darrü oloma kokean gyagüpi idódürr igó,
God ne elklaza kuri tómbapónórr ibünkü, ⌊moboküpdü ubi⌋
nibióbe Godkamóm."
10 A wa tóba Samu zirrsapónórr kibüka† ini angrirrün bóktan okaka
amzazilüm. Zitülkus módóga, Godón Samua blaman elklaza bapinda.
Wa ta dele bapinda Godón kwindü ne anikürrün elklazako.
11 Zitülkus módóga, darrü pam babulana, umul nótóke darrü paman
gyagüpitótók iada. Wata ene paman samu umula, tóba büb kugupidü
ne samu-e. Ene dadan ngarkwatódó, darrü pam umul-kóka Godón
gyagüpitótók iada, wata Godón Samu-e umul.
12 Ki darrpan tonarr koke gyagüpi tótókdakla, ini tüpan pamkolpama
iazan gyagüpi tótókdako. A God wa kibü tóba Samu tókyenóp igó
elklazabóka umul apadóm, God kibü popa ne elklaza tülinóp.
13 Akó ki ini elklazabóka büdrratódakla, igó bóktan opore koke,
pamakanan wirri gyagüpitótóka kibü ne poko umul tinóp. A ma igó
bóktan opore, Godón Samua mibü ne poko umul tinóp, kizan samuan
amkoman bóktan müsirrga byóndakla Samuan bóktan opore.‡
14 Godón Samu-koke nadü olomdóma, wa bangónda Godón
Samudügab elklaza azebóm, zitülkus ene elklaza küp-kokeako oya
gyagüpitótókdó. Akó wa gaodó kokea ene elklazab ⌊küp apadóm⌋,
zitülkus wata igó kolpam gaodómako ene elklaza amzyatóm, Godón
Samu nibióbkame.

2:9 Aesaya 64:4 † **2:10** *kibü*: Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, *mibü*. ‡ **2:13** *Samuan bóktan opore*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *ibüka, Samu nibióbkama*.

15 Da Godón Samu noakama, blaman elklaza amzyatóda, a darrü
amkoman bangun-koke pam babula ene olom amzyatóm.
16 Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó,
“Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke,
wa igósidi gaodóma oyabóka umul bainüm?”
Darrü pam babula. A mibü gyagüpitótók Kerrisonzana.

3

Godón Zaget Pam

1 Da kótó, zonaretal, ka yabüka nóma namülnürrü, ka gaodó koke
namülnürrü yabüka bóktanóm, kazan ki bóktarró ibüka, Godón Samu
nibióbkama. A ka wata gaodó namülnürrü yabüka bóktanóm, kazan
ki bóktarró ini tüpan pamkolpamdó. Inzan yarilürr, e wata ugón
gab olmalzan kwarilnürrü, ngómdü, zitülkus e wata ugón bókyenarre
Kerrison amkoman angunüm.
2 Ka yabü ngóm mor nülinarre a aloan kla koke, zitülkus e ene
ngarkwatódó koke kwarilnürrü. Anda, errkya e wata inzanakla.
3 Zitülkus módóga, e wata yabiób kolae ubi mamoandakla. Ka
umulóla ini amkomana, zitülkus yabü gyagüp kolaea akrranda akó
e ongyaltongyaldakla. E ini tonarr nóma tólbaeldakla, ia inzan
kokea igó, e wata yabiób kolae ubi mamoandakla? Akó ia inzan
kokea igó, yabü tórrmen tulmil wata tüpan pamkolpamab tórrmen
tulmilzanako? Amkoman, ene inzana.
4 Zitülkus módóga, darrü pama go inzan bóktanda wagó, “Ka Polón
mamoandóla,” akó darrüpa wagó, “Ka Apolosón mamoandóla.” E
inzan nóma bóktandakla, e ia wata tüpan pamkolpam kokeakla?
Amkoman, e inzanakla.
5 E ia gyagüpi tótókdakla, Apolos ia pama? Akó ka, Pol, ia pamla? Ki
wata Godón zaget pam nisamli. Ki yabü nolngomólóp Yesun amkoman
angunüm. Darrpan-darrpana we zaget tónggapóndamli, Lod kibü ne
kla tókyanórr tónggapónóm.
6 Ka küp baritürrü, Apolos nae-e wató bangórr, a God ma dódórr
wató ninóp.
7 We ngarkwatódó, ne pama küp baritóda akó ne pama nae-e
bangda, i wirri ngi pam kokeako. God wirri ngi pam watóke; elklaza
zid wató dódórr ainda.
8 Ne pama baritóda akó ne pama nae-e bangda, i nizana Godónkü za-
getódamli, akó ibü darrpan-darrpanab darrem sab asi yarile tóbanan
müp zaget ngarkwatódógab.
9 Zitülkus módóga, ki nizana Godónkü zagetódamli akó e Godón
ngaon bwóbzanakla. E ta müótzanakla, God ne kla aelda.

Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópókórre

10 Godón ⌊gail tonarrdógab⌋, ka talkum alangórró wirri umulürrün
müót ael pamzan, akó darrü pama wa ibü kwitüm aelda. Da darrpan-
darrpana umul-umul yarile wa ia eles.
11 Zitülkus módóga, darrü olom gaodó kokea ngibürr talkum
alangóm, ngaensingüldügab ne kla alangórrónako. Ene talkuma
darrpan zitül tónggapóndako akó ene zitül wa Yesu Kerriso-e.

2:16 Aesaya 40:13

12 Ngibürr pama igó klame aeldako ene talkum kwitüdü: ⌊gold⌋,
⌊silba⌋, ó wirri darrem ingülküp. Ngibürra igó klame: nugup, twal,
akó müirr.
13 Darrpan-darrpanab zaget sab panzedó yarile akó blamana sab
ene zaget eserre, zitülkus ene Ngürrdü Yesu nóma tolkomóle, wa sab
blamanab zaget panzedó simarrue. Ene Ngürrdü, Yesu sab tóba zaget
olmalab zaget ugón zaz nirre. Sab inzan yarile, wamaka elklaza urdü
amselórrónako ibü bapókóm. Akó ene ura sab okaka tirre, darrpan-
darrpan oloman zaget ia morroala, ta ia kolae yarilürr.
14 Ura sab darrü oloman zaget ne koke nóma adünge, wa ne kla
elórr ene talkum kwitüdü, wa sab tóba zagetan darrem ipüde.
15 Ura darrü oloman zaget ne blaman nóma adünge, wa tóba
zagetan darrem sab imrüke. Wa sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ koke
imrüke, God oya ne kla ekyanórr, a wa sab urdügabzan zid bairrün
yarile.

Mi ⌊Godón Gyabi Müótakla⌋

16 E ia umul-kókakla igó, e yaib Godón gyabi müótakla akó igó,
Godón Samua yabüka ngyabenda?
17 Darrü oloma ne Godón gyabi müót nóma kulaines, God sab oya
kulaine. Zitülkus módóga, Godón müót gyabiana, akó e we Godón
gyabi müótakla.

Mi Paman Ngi Koke Kwit Amngyel Kwarilo

18 Darrü oloma tóba koke ki ilklió bülión yarilün. Darrü
oloma yabü aodó ne nóma gyagüpi tótók yarile igó, wa ⌊wirri
gyagüpitótókpüküma⌋ pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, wa
darrü gonggo olomóm ki bain, igósüm wa wirri gyagüpitótók olomóm
iade baine Godón gyagüpitótók ngarkwatódó.
19 Zitülkus módóga, ini tüpan pamkolpamab wirri gyagüpitótók,
ene wa gonggo tonarrako Godón ilküpdü. Godón Wialómórrón
Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ngibürr kolpama igó gyagüpi
tótókdako wagó, i wirri gyagüpitótókpükümako, a God ma ibü sab
⌊ut-ut nirre⌋ tibiób ilklióbülión gyagüpitótóke.”
20 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó ta bóktanda wagó, “Pamkol-
pama gyagüpi nóma tótókdako igó, i wirri gyagüpitótókpükümako,
Lod umula wagó, ibü inzan gyagüpitótókan küp babula.”
21 Da módóga, darrü pama myamem ikub koke ki bagür, pam
mamoande. Zitülkus módóga, blaman elklaza yabünko yabü mor-
roalóm.
22 Ia ka, Pol, ó Apolos ó Pita ó ini tüp ó arról ó büdül ó errkya ne
elklazako ó elnga ne elklaza - blaman yabünko,
23 akó e ma Kerrisonakla, akó Kerriso Godóne.

4

Yesu Kerrison ⌊Apostol⌋

1 E kibü inzan gyagüpi boman kwarilo igó, ki Kerrison zaget pamakla
akó kibü zaget asine, Godón kwindü anikürrün bóktan amgolóm
morroal ngabkan pamzan.

3:19 Zob 5:13 **3:20** Wórr Peba 94:11

2 Akó elklaza ngabkan pam wata inzan pam kwarile, pamkolpama
eserre igó, i tibiób zaget morroal tólbaelórre tibiób wirri pamab ubi
ngarkwatódó.
3 Kürüka wata karian klama igó, e ne kürü nóma zaz aindakla ó
darrü pama ne kürü nóma zaz kine. Amkoman, ka enan kólba kokean
zaz baindóla.
4 Ka umul-kókla, ka darrü kolae kla koke tónggapónórró, a ene ma
koke amtyanda igó, ka wata dümdüm kla tómbapónórró. Ene wata
Lod watóke, kubó kürü nótó zaz kine.
5 We ngarkwatódó, e darrü olom zaz ain-gu, zitülkus ene ngürr
koke kuri semrróne zaz bainüm. Ene ngürr sab semrróne, Lod
Yesu Kerriso nóma tolkomóle. Wa sab zyóndü sidüde, tümündü
anikürrün ne klamse akó sab pulkaka tirre pamkolpamab moboküpdü
ne gyagüpitótókako. Ene ngürrdü, God ugón sab darrpan-darrpan
olom yagüre, morroal nótó tónggapónórr.

Korrint Pamkolpamab Ikub Bagür

6 ⌊Zonaretal⌋, ka Apolos akó kólbabóka wialóma yabü darrü kla
umul ainüm. Ezan kibü nizan gyagüpi amanikdakla, kürü ubia e
ini bóktanbarran ⌊küp ipüdane⌋, "E wata ene kla mamoan kwarilo,
wialómórrón ne klame. Darrü kla tónggapón-gu." Ene igósüm, yabü
darrüpa sab ikub koke ki bagür yarilün wagó, darrü umulbain pam
wirriana darrü umulbain pamdógab.
7 E inzan gyagüpi tótókgu, zitülkus yabü ia nótó wirrian ninóp
ngibürrdügab? Darrü inzan olom babulana. Akó yabü ia darrü kla
asine, God koke ne kla nókyenóp? Babula. Zitülkus God ta yabü
blaman gyaur kla nülinóp, e ikub bagürgu wamaka ene gyaur kla
yabünko, a God koke nülinóp.
8 E gyagüpi tótókdakla igó, yabü ubi ne elklazako samuan ngark-
watódó, yabü blaman asiko! E gyagüpi tótókdakla igó, e mórrel
kolpamóm kuri bainarre samuan ngarkwatódó! A ene amkoman
kokea! E kingzan tórrmen tómbapóndakla, enana ki, yabü umulbain
pam nidipakla, kingzan tórrmen koke tólbaeldakla! Kürü ubi
igósüma, e amkoman kingzan ki ngyaben kwarila, igósüm ki ta
kingzan iade ki ngyaben kwarila yenkü!
9 Zitülkus módóga, ka inzan gyagüpi tótókdóla: God kibü, ki
apostol nidipakla, kuri sirrbüne tai dómdóm pokodó blaman pamkol-
pamab obzek kwata, wamaka pam büdülümpükü akrranóm kaindako
pam akrran bwóbdü,* da kubó kolpama ibü ola ngabkan kwarile
büdülüm nóma kaindako. Zitülkus módóga, blaman pamkolpama
kibü ngabkandako, ⌊anerru⌋ akó ini tüpdü pamkolpam, ia kubó laróga
tólbaele kibüka.
10 Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ki gonggoakla
zitülkus ki Kerrisonkü zagetódakla! A e ma gyagüpi tótókdakla
igó, e ⌊wirri gyagüpitótókpükümakla⌋ zitülkus e Kerrison amkoman
angundakla! Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, kibü
arüng babula, a e ma gyagüpi tótókdakla, e arüngakla samuan

* **4:9** *pam akrran bwób*, Mórrke-mórrke módóga: *arena.* Ini bwóbdü Rrom pamkolpama abün-abün barngin tulmil barngin kwarilürr akó abün pamkolpama ngabkanóm togoblórr. Darrü barngin tulmil módóga, tümün müótüdü kolpama ⌊laeonpükü⌋ ki gazirr kwarilürr akó ngibürr nurr larpükü, da i ki nurrbarinürr.

ngarkwatódó! E gyagüpi tótókdakla igó, ene morroala, pamkolpama
yabü nóma agürdako, a ene taia, i kibü koke nóma agürdako!
11 Ngaendógab kókó errkya ini tonarrdó, ki wata alomakla akó
nae anónómakla, ki praka mórrkenyórr bameldakla, kibü kle-kle
akrrandako, akó kibü müót babulanako.
12 Ki wirri arüngi zagetódakla kibiób tange. Kibü nóma
bamórrdako, ki ma Godón amtindakla ibü bles bainüm. Kibü wirri
müp nóma alióndako, ki darrem koke akondakla.
13 Kibübóka obae bóktan nóma alióndako panzedó, ki ma ibüka
morroal poko bóktandakla. Pamkolpama kibü inzan bangóndako,
wamaka ki biza-akla, ó ki tómanpükümakla, sospendógab ne kla
bomasdako akó baguldako. Ngaen ene inzan yarilürr, akó errkya ene
wata inzana.

Polón Ubi Igósüma, Korrint Pamkolpama Oya Tonarr Mamoan Kwarile

14 Ka ini elklaza igósüm koke wibalómdóla yabü büódan ngibtanóm,
a ene igósüm yabü dümdüm akyanüm, zitülkus e kürü moboküpdü
olmalzanakla.
15 Enana aprrapórr yabü 10,000 ngabkan pam asiko, Yesun amko-
man nidi angundako, yabü ab wata darrpana. Zitülkus módóga, ka
Kerriso Yesuka dabyórrünzanla, ka yabü abóm kuri bairrü Godón
⌊Morroal Bóktandóma⌋.
16 We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldóla kürükagabi tikó
apadóm.
17 Aebókamde, ka Timotin yabüka zirrapóndóla, kürü moboküpdü
olomzan nótóke, kürü nótó tangamtinda amkoman moboküpi,
Lodka dabyórrün. Wa sab yabü akó umul-umulan ngibtine, ka ia
ngyabendóla Kerriso Yesuka dabyórrünzanla, kazan umul baindóla
blaman bwób-bwób sosdó.
18 E ngibürra ikub bagürdakla igó, e wirri kolpamakla, gyagüpi
tótókde ka yabüka kokean tamo.
19 A kari pokoa ka ma sab yabüka tamo, Lodón ne ubi nóma yarile,
akó ka sab umul baino ia ini ikub bagür kolpama wata ikikdako, ta ia
ene amkomana, Godón arüng ia asine ibüka.
20 Zitülkus módóga, God pamkolpam nóma balngomólda Kingzan,
ibü ene bóktana koke amtyanda igó, i Godón pamkolpamako. A Godón
arüng ibükama, ne klama amtyanda igó, i Godón pamkolpamako.
21 Yabü ia tai laró ubia? Ia ka yabüka bidampükü tamo yabü
dümdüm bütanóm? Ó ta ia ka yabüka tamo ⌊moboküpdü ubidü⌋ akó
mómók tonarrpükü?

5

Kol Gómól Asi Yarilürr Korrint Pamkolpamab Sosdó

1 Amkoman, kolpama pupaindako wagó, kol gómól asine yabü aodó:
darrü pama tóba aban kolpükü utóda. Enana Godónbóka umul-kók
pamkolpama inzan kolae tonarr koke tómbapóndako.
2 Akó e ikub bagürdakla igó, e arüngpükümakla samuan ngark-
watódó, enana ene kolae tonarr asine! E ia gyaur koke iadeakla ini
paman kolae tonarrdó? E ia ene pam koke iade piküp inarre yabiób
kwóbbazen pokodó tótókóm?

3-4 E ki elenarre, zitülkus, enana ka babulóla yenkü büban kwata,
kürü samu asine yenkü. Akó ka mibü ⌊Lod⌋ Yesun ngidü oya kuri
zaz yórrü, ini tonarr nótó tónggapónórr, wamaka ka yenkü asinla. E
nóma kwób bazeno, akó kürü samu asi yarile yenkü akó mibü Lod
Yesun arüng asi yarile ola.
5 Ini pam amanikamke yabü kwóbbazen pokodógab. Inzande,
e ene pam ⌊satanian⌋ tangdó ingrirre, igósüm wa sab azid aenge
büban kwata akó wa sab kolae tonarr iade elóke, da zid baine Lodón
Ngürrdü.

Korrint Pamkolpama Pam Yusle Kolae Tonarr Nidi Tólbael Kwarile

6 Yabü ikub bagür morroal kla kokea. E ia umul-kókakla igó, aüd ista
kubó zaget apóne ene dudu plaoadó, tai kókó dudu plaoa por baine?
Inzana, ini darrpan paman kolae tonarranme, abün pamkolpama sab
aprrapórr kolae tonarr tómbapórre.
7 We ngarkwatódó, e ngaep ist amórre, igósüm e küsil plaoazan
kwarilo ist-koke, zitülkus e amkoman Godón ⌊kolkal⌋ pamkolpamakla.
Zitülkus módóga, Kerriso nurrótókórr mibü ⌊aurdü amanóm⌋. Wa
ene ⌊sip⌋ kupozana, Zu pamkolpama ne kla amkaldako ⌊Büdül Kórzyón
Tóre⌋ ngürrdü.
8 We ngarkwatódó, mi gyagüpi ki ódód kwarila igó, mi Godón
pamkolpamakla. Büdül Kórzyón Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama
blaman ngaep ist amandako. Ene inzana, mi koke ki ngyaben kwarila
ngaep tulmil tómbapónde. Mi wata kolaean akó kle-kle tonarr piküp
nirre. ⌊Ist-koke Brred Tórem⌋ 7 ngürrüm, Zu pamkolpama ist-koke
brred alodako. Ene inzana, mi kolae tulmilpükü koke ki ngyaben
kwarila, a mi amkoman moboküpi ki ngyaben akó amkoman bóktan
ki büdrrat kwarila.
9 Kürü darrü wialómórrón peba mórragdó yabüka, ka inzan
wialómórró kagó, “E inkü gómdamal bangun-gu, ngibürr kolpampükü
nidi utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko.”
10 Ka tüpan pamkolpamabkwata koke wialómórró, ini kla nidi
tómbapóndako ó ubia nibiób azebda abün elklazam ó gazirr-gazirr
gómól pam nidipko ó obae god nidi bütókdako. Gaodó kokea ibü
kórzyónüm; ibü kórzyónüm e ki nurrbarina akó ini tüp ki amgütane.
11 Ka müsirrga ainüm kaindóla, ka nibióbkwata wialómórró.
Igósa, e ngibürr kolpampükü gómdamal bangun-gu, tibiób inzan nidi
ngibliandako zonaretal Yesun ngidü, a ma ngibürr kolpampükü nidi
utódako, tibiób kol ó morwal koke nidipako, ó ubia nibiób azebda
abün elklazam ó obae god nidi bütókdako ó ngibürr kolpamabkwata
obae bóktan nidi alióndako panzedó ó ngyepam gorrgorr nidipko
ó gazirr-gazirr gómól pam nidipako. Inzan kolpampükü gómdamal
bangun-gu akó e inkü koke alongalo kwarilo.
12-13 Ka yabüka koke wialómórró, tüpan pamkolpampükü
gómdamal bangun-gum, zitülkus kürü dümdüm babula sosdó koke
nidipko ibü zaz bainüm. God sab ibü wató zaz nirre. E ia yabü sos
kugupidü nidipko, ibü koke iade zaz baindakla? Godón Wialómórrón
Bóktana enezan bóktanda wagó, “E kolaean pam ki piküp inane yabü
kwóbbazen pokodó tótókóm.”

5:12-13 Duterronomi 13:5; 17:7

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpana Kotóm Koke Ki Bain Kwarila

1 Darrü oloman ongyal asi nóma yarile darrü olompükü yabü aodó
akó wa oya nóma idüde kotóm amkoman bangun-koke zazab obzek
kwata, wa büód ki yarile! A wa Godón pamkolpamdó ki wame ibü
bamtinüm oya ongyal bóktan arrkrrum.
2 E ia umul-kókakla igó, Godón pamkolpama sab elnga ini tüpan
pamkolpam idi zaz nirre? Akó zitülkus e sab ini tüpan pamkolpam
zaz nirre, e ia gaodó kokeakla kari ongyal zaz bainüm?
3 E ia umul-kókakla igó, mi sab anerru zaz nirre? Da módóga, e ia
gaodó kokeakla darrpan-darrpan ngürrab ongyal zaz bainüm?
4 We ngarkwatódó, yabü darrpan-darrpan ngürran ongyal asi nóma
kwarile, ene ongyal bóktan sos kolpamdó simarruane zaz bainüm. E
nibiób gyagüpi bomandakla igó, ibü ngi babulako, i ta gaodómako
yabü ongyal zaz bainüm.
5 Ka ini poko wialóma yabü büódan ngibtanóm. Da ia darrü ⌊wirri
gyagüpitótókpükü⌋ pam babula yabü aodó, gaodó nótóke amkoman
bangun pamab ongyal zaz bainüm?
6 A darrü zonareta ma darrü zonaret kotóm ódódda, inzan zazab
obzek kwata, amkoman bangun-koke nidipko! Ene wa morroal kokea!
7 E yabiób darrpan-darrpan kotóm nóma amarrudakla, e wata kuri
bainga Godón ilküpdü, zitülkus yabü tulmil inzan kokeako Godón
pamkolpamab tulmilzan. Ia ngibürr zonaretala yabüka dümdüm-
koke tonarr alngóndako? I ki tómbapónónóm, ibü kotóm amarrugu!
Ia ngibürr zonaretala yabü ilklió büliónda kodarrü kla apadóm
yabükagab? I ki yazebnóm, ibü kotóm amarrugu!
8 A e ma yaib dümdüm-koke tonarr alngóndakla ngibürr pamkol-
pamdó akó e ibü ilklió büliónda kodarrü kla apadóm ibükagab. Akó
ene kolpam yabü zonaretalko!
9-10 E ia umul-kókakla igó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama
sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan? E
ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ini bóktane wagó,
dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü barrbüne! Inzan
pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda
Kingzan: Ngibürr pamkolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal
koke nidipko, ó obae god nidi bütókdako, pam gómól akó kol gómól
kolpam, pam ngibürr pam nidi ok baindako tibióbka büódan sarrgi
tórrmen tólbaelóm, kamad pampükü nidi utódako, kamad kolpükü
nidi utódako, gómól pam, ubia ne kolpam azebda abün elklazam,
ngyepam gorrgorr nidipko, obae bóktan ne kolpama alióndako
ngibürrabkwata panzedó, ó gazirr-gazirr gómól pam.
11 E ngibürr ngaen inzan pamkolpam kwarilnürrü. A God ma yabü
kolae tonarr bagulürr. Wa yabü ⌊kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr⌋
tóbankü. Akó wa yabü ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm ninóp. Mibü
God ene blaman kla tómbapónórr Lod Yesu Kerrisokama akó tóba
Samudüma.

Mi Godón Ngi Wirri Kwitüm Ki Emngyelnórre Mibiób Bübi

12 E ngibürra inzan bóktandakla igó, “Ene wa taia kürü blaman kla
tómbapónóm.” Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla

morroal kokeako kürü tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla
tómbapónóm, a ka darrü kla koke ok ino kólba alngomólóm arüngi.
13 E ngibürra inzan bóktandakla igó, “Alo bikómane akó bikóm
aloane.”* Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, da God sab ibü nizan
kolae nine. Da God mibü büb koke ok bainda kolae sarrgi tonarr
tómbapónóm. A mibü büb asine Lodónkü zagetóm. Akó Lod módóga,
mibü büb balngomólóm.
14 God Lodón büdüldügab irsümülürr akó wa sab mibü ta sirsine
tóba arüngdügab.
15 E ia umul-kókakla igó, yabü büb Kerrison büban il tizako? Ka
ia Kerrison büban il tiz ipudo akó pam apyón kolan bübdü dayóno?
Kokean!
16 E ia umul-kókakla igó, nadü pama dabyónda pam apyón kolpükü,
ibü büba darrpan baindamli? Ene amkomana, zitülkus Godón
Wialómórrón Bóktana inzan bóktanda wagó, “Nizana ama darrpan
büpüm baini.”
17 Da nadü oloma Lodka dabyónda, ibü samua darrpan baindamli.
18 E kolae sarrgi tonarr gum angón kwarilünke. Blaman ngibürr ne
kolae tonarr, oloma ne kla tólbaelda, ene oya büban kalkumadako, a
nadü oloma kolae sarrgi tonarr alngónda, wa tóba bübdü kolae tonarr
alngónda.
19 E ia umul-kókakla igó, yabü ne bübako ene Godón Samuan ⌊gyabi
müótako⌋, yabü büb kugupidü nótóke, God yabü noan nókyenóp? E
Godónakla, e yabian kokeakla.
20 Zitülkus módóga, God yabü wirri darrem klame† bumiógürr. We
ngarkwatódó, e Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre yabiób bübi.

7

Ikik Bókrran Bóktan Kol Bumióg Tonarrankwata

Wa Taia Yesun Amkoman Angun Pamdó, Kol Amiógüm akó Wankü Utüm

1 Kürü ubia yabü bamtin bóktan poko akonóm, e ne kla wiselómarre
kürüka. E wiselómarre igó, “Ene morroalana igó, darrü pama
kolpükü koke umtule, be?”
2 Ó, ene morroala, a zitülkus abün pamkolpama inkü utódako,
ibü kol ó morwal koke nidipko, ene morroal igósa, darrpan-darrpan
paman tóbanan kol asi ki warilün akó darrpan-darrpan kolan tóbanan
müór asi ki yarilün.
3 Müóra koke ki bangó tóba kolpükü utüm, akó kola dadanzan koke
ki bangó tóba müórpükü utüm.
4 Zitülkus módóga, kolan dümdüm babula tóba müórdü bóktanóm
wagó, “Kürü kólbakama ka laró tónggapono kólba bübi,” a ene
dümdüm tóba müóran tóbakama. Ene dadan ngarkwatódó, müóran
dümdüm babula ene poko bóktanóm tóba bübankwata, a ene
dümdüm tóba kolan tóbakama.

---

* **6:13** Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama Korrintüm ini poko aprrapórr bóktónóp, zitülkus i gyagüpi tótók kwarilürr igó, “Marü büban ubi alom nómada, da ma elo-o. Inzana marü büban ubi sarrgi tonarr tónggapón nómada, da wa taia ene kla tónggapónóm popa kol ó pampükü.” **6:16** Bwób Zitül 2:24 † **6:20** Ene *wirri darrem kla* módóga: Wa tóba darrpanan siman olom ekyanórr krrosdó nurrótókóm.

5 Marü kol ó müór asi nómade, bangón-gu wankü utüm, wata
e nizana ubi nóma baini koke utüm kari ngarkwatóm, ugósüma e
tóre namüli. Da ene kakóm, e yabiób büb akó darrpan pokodó
ugón nüdüdi, yabü satania kolae tonarr tómbapónóm alngomól-gum,
zitülkus nabea yabiób büban ubi alngomólóm.
6 Ka ini poko yabü tangbamtinüm wialómdóla. Wa arüng bóktan
kokea.
7 Kürü ubi igósüma, blaman pam kazan kwarile, kol-koke. A
darrpan-darrpan pamab tibióban ⌊gyaur kla⌋ asine Godkagab; darrpan
paman go ini gyaur klama, darrüpan go ene gyaur klama.*

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol-koke Pam akó Kóble

8 Ka kol-koke pam, pam-koke kol, akó kóbledó igó bóktandóla wagó,
ene morroala yabü metat inzan ngyabenóm kazanla, kol-koke.
9 A e ne gaodó koke nómadakla yabiób büban ubi balngomólóm, e
kol ó pam ki bumiógnórre. Zitülkus módóga, e o azitüm nabe nóma
kaindakla, ene morroala kol ó pam bumiógüm.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol Bumiógürrün Pam akó Pam Bumiógürrün Kol Nidipako

10 Kol bumiógürrün pam akó pam bumiógürrün kol nidipako, ka
yabü ini arüng bóktan akyandóla wagó, darrü kola tóba müór koke
ki amgat. Ini arüng bóktan kürükagab kokea, a Lodkagab.
11 A wa ne nóma amgüte, wa metat inzan ki ngyaben warile, müór-
koke. Oya ubi akó amiógüm nómade, wa alkomóle tóba müórdü saul
bainüm. Akó müóra tóba kol koke ki zumanik.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Amkoman Bangun-koke Kol ó Morwal Nibióbko

12 Ka ne poko bóktanóm kaindóla kürükagabia, a Lodkagabi koke.†
E barre, ka yabüka igó poko bóktandóla wagó, darrü zonaretan kol
asi nóma warile, amkoman bangun-koke nótóko, akó wa ubi baindo
wankü ngyabenóm, da wa oya koke zumanike.
13 Akó darrü kolan müór asi nóma yarile, amkoman bangun-koke
nótóke, akó wa ubi bainda wankü ngyabenóm, da wa oya koke
amanike.
14 Zitülkus módóga, amkoman bangun-koke nadü müóra, oya God
tóbankü kuri ipüde‡ oya kolanme. Akó amkoman bangun-koke nadü
kolo, oya God tóbankü kuri upude oya amkoman bangun müóranme.
Koke ne nóma, God ibü olmal koke ki yazebe, a errkya God ta ibü
azebda.
15 A ene amkoman bangun-koke müór ó kolan ne ubi nómada
amgatóm, wa ki amgat. Ene pokoa ne nóma tómbapóne, ene
amkoman bangun müóra tóba koldó myamem arróbórrón koke yarile,
ó ene amkoman bangun kola tóba müórdü myamem arróbórrón koke
warile. A gaodó ne nómada, bürrgrratgu, zitülkus God mibü paudüdü
ngyabenóm wató ngibtaunóp.

---

* **7:7** *gyaur kla*: Darrü gyaur kla aprrapórr módóga, morwal kol bumióg. Akó darrü ma módóga, morwal kol bumióg-koke ngyaben kolae tonarr tómbapón-koke. **7:10** Metyu 5:32; 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18 † **7:12** *Lodkagabi koke*: Yesu wata Zu pamkolpam umul bain yarilürr, igósidi wa ini pokoankwata koke bóktanórr. ‡ **7:14** *God tóbankü kuri ipüde*: Ini bóktanan küp inzan kokea igó, ene amkoman bangun-koke müór kuri zid ine. A küp módóga, wa taia tóba kolpükü ngyabenóm akó i nizana amkoman bangun pamkolpamdómamli.

16 Kol, marü müóra aprrapórr zid baine marüme. Ene dadan
ngarkwatódó, müór, marü kola aprrapórr zid baine marüme.

Blaman Darrpan-darrpana Wata Inzan Kwarilo, God Mibü Ne Ngarkwatódó Sirrbünürr

17 Enana ka ini kla wialóma, blaman darrpan-darrpana wata inzan
ki ngyaben kwarilün, Lod yabü ne ngarkwatódó sirrbünürr akó
e iazan ngyaben kwarilnürrü, God yabü nóma ngibaunürr tóba
pamkolpamóm bainüm. Ini we dadan arüng bóktana, ka ne kla
arrbündóla blaman sos kugupidü.
18 Ia darrü paman ⌊gyabi sopae ugón singgapirrün⌋ yarilürr, God oya
nóma ngisaunürr? Oya sopae singgapirrün timam koke ki amanik. Ia
darrü paman gyabi sopae ugón singgapin-koke yarilürr, God oya nóma
ngisaunürr? Oya gyabi sopae koke ki singgapin.
19 Paman gyabi sopae singgapin wirri kla kokea, akó gyabi sopae
singgapin-koke enta wirri kla kokea. Godón gida bóktan poko§
mamoanóm amkoman wirri klama.
20 Blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün, e
iazan ngyaben kwarilnürrü God yabü nóma ngibaunürr.
21 Ma ia ⌊leba zaget⌋ olom namülnürrü, God marü nóma ngi-
maunürr? Ma gyakolaegu. A marü ne darrü kwat asi nóma yarile
popa olomóm bainüm, ene morroala e ene kwat mamoanlo.
22 Gyakolaegu, zitülkus leba zaget olom nótó yarilürr, Lod oya nóma
ngisaunürr, wa ma Lodón popa pama. Ene dadan ngarkwatódó, wa
popa pam nótó yarilürr God oya nóma ngisaunürr Lodka dabyónüm,
wa Kerrison leba zaget oloma.
23 God yabü wirri darrem klame bumiógürr, igósidi e pamab leba
zaget kolpamómzan koke ki bainane, ibü bóktan arrkrrudügabi.
24 Zonaretal, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben
kwarilün Godkü, e iazan ngyaben kwarilnürrü, God yabü nóma
ngibaunürr.

Ikik Bókrran Bóktan Morwal akó Kol Bumiógankwata

25 E wialómarre ibükwata, pam ó kolpükü koke nidi kuri bazur-
rurr. Kürü arüng bóktan Lodkagabi babula ibükwata. A ka kólba
gyagüpitótók pupaindóla. Ka ini pokozan wialómdóla, e gaodómakla
kürü amkoman angunüm Lodón gyaur tonarranme kürüka.
26 Zitülkus errkya wirri müpa tólbaeldako Yesun amkoman angun
pamkolpamdó, ka igó gyagüpi tótókdóla, ene morroala e wata inzan
kwarilo, ezanakla errkya, morwal ó kol-koke.
27 Ia ma kol amiógürrünla? Ma darrü kwat ta amkün-gu moba kol
amaniküm. Ia ma kol amióg-kokela? Ma kol ta amkün-gu.
28 A ma ne kol nóma zumigo, ma kolae tonarr koke tónggapono. Akó
darrü kola, pampükü koke nótó umtule, wa ne müór nóma amige, wa
kolae tonarr koke tónggapóne. A kol ó pam nidi bumiógdako, i sab
abün müpdü kwarile ini ngyabendó, akó kürü ubia e ini müpdü koke
kwarilo.

---

§ **7:19** *Godón gida bóktan poko*: Paman gyabi sopae singgapin darrü Godón gida bóktan poko ta yarilürr, God Zu pamkolpam ne kla nókyenóp. A ini atang pokoa igó klambóka apónda, God ibü ne gida bóktan poko nülinóp, Yesun amkoman angun pamkolpam.

29 Zonaretal, kürü bóktanan küp módóga, ini tonarra kuri tugupurr
tübine. Da e errkyadógab gyakolae koke kwarilo ini ngyabenankwata.
Kolpükü nidipko, i inzan ki ngyaben kwarilün wamaka ibü kol
babulako.
30 Nidi yóndako, i inzan kwarile wamaka i koke yóndako.
Bagürwómpükü nidipko, i inzan kwarile wamaka i bagürwómpükü
kokeako. Elklaza nidi bumiógdako, i inzan kwarile, wamaka ene
elklaza ibü kokeko.
31 Da módóga, ini tüpdü ngyaben nidi ódóddako, i inzan kwarile,
wamaka i zirrgüp koke artümüldako ene ngyabendó. Zitülkus
módóga, mi ini ne tüpdü ngyabendakla, wa blakón pokodó tótókdase
tóba blaman elklazapükü.
32 Kürü ubia e gyakolae koke kwarilo. Kol koke nótó kuri zumige,
wa zirrgüp artümülda Lodón zagetódó. Wa gyagüpi ódódda, wa ne
kla tómbapóne Lodón bagürwóman ngitanóm.
33 A kol nótó zumiógürr, wa zirrgüp artümülda ini ngyaben
elklazadó. Wa gyagüpi ódódda, wa ne kla tómbapóne tóba kol
bagürwóman ngitanóm.
34 Da oya ninis gyagüpitótókamli. Müór koke nótó kuri amige
ó pampükü koke nótó kuri umtule, wa zirrgüp artümüldo Lodón
zagetódó. Oya ubia tóba dudu arról Lodón akyanóm. A müór nótó
amiógürr, wa zirrgüp artümüldo ini ngyaben elklazadó. Wa gyagüpi
ódóddo, wa ne kla tómbapóne tóba müór bagürwóman ngitanóm.
35 Ka yabiób morroalóm wialómdóla, yabü arrkrrum; ka yabü arüng
bóktan koke akyandóla. Kürü ubia, e dümdüm elklaza tómbapónane,
Yesun amkoman angun pamkolpama ne kla ki tómbapón korale akó e
yabiób dudu gyagüpitótók Lodón zagetódó irrbürre.
36 Aprrapórr darrü pama gyagüpitótók apadóda tóba arrearrón ngul
olom koke amiógüm, enana ene ngul oloma gyagüpitótók warilürr igó,
“Sab wa kürü kümige.” Da solkwat ene pama gyagüpi tótókda wagó,
wa tóba arrearrón ngul olom morroal koke angónda, zitülkus wa oya
koke amiógda. Akó wa aprrapórr o azitüm nabe kainda. Akó wa
aprrapórr tóba küp bamkónda wagó, i ki bumigam. Wa ki tónggapó
wa ubizane.* Wa kolae tonarr koke tónggapónda. I ki bumigam.
37 A aprrapórr ene pama karrkukus gyagüpitótók esene ene ngul
olom koke amiógüm. Akó darrü klama aprrapórr oya koke zirratakda
ene ngul olom amiógüm, a wa gaodó yarile tóba ubi mamoanóm. Akó
wa tóba gyagüpitótók kuri esene oya koke amiógüm, wa ta dümdüm
kla tónggapóne.
38 Da módóga, tóba arrearrón ngul olom nótó amiógda, wa
dümdüm kla tónggapónda. Da koke nótó amiógda, wa ma tai
amkoman morroal kla tónggapónda.

Ikik Bókrran Bóktan Kóbleabkwata

39 Müórpükü kol wa müórdü arróbórróno, oya müór arrólzane. A
oya müóra ne nóma nurrótóke, oya popada darrü pam amiógüm tóba
ubidügab. A wa inzan pam amige, Lodka nótó dabyórrüna.

---

* **7:36** Ini atang poko Grrik bóktane, oya darrü küp módóga: *Aprrapórr darrü pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba ngul olom morroal koke angónda, zitülkus wa oya koke ok ainda müór amiógüm. Akó ene ngul oloma aprrapórr tóba müór amióg pail arrgrratódo. Akó ene pama aprrapórr tóba küp bamkónda wagó, oya ngul oloma müór ki amióg. Wa ki tónggapó wa ubizane.*

40 Da kürü gyagüpitótókdógab, wa sab wirri bagürwómpükü
ngyaben warile, wa ne müór koke nóma amige. Akó ka gyagüpi
tótókdóla kagó, Godón Samu ta kürüka asine akó kürü wató tangkam-
tine ini bóktan wialómóm.

8

Obae Godódó Urdü Amselórrón Ne Alóng Kla

1 E wialómarre inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng
kla alióndako. Ene amkomana, e ne poko bóktandakla igó, mibü
blamanab umul asine. Pamkolpama elklazabóka nóma umulako, i
gyagüpi tótókdako igó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógabi. A
pamkolpamab ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr pamkolpamdó nómade, ibü
amkoman banguna dódórr bainda.
2 Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri umula, wa ma
küsilana umul apadóm, wa umulürrünzan ki yarile.
3 A darrü oloman moboküpdü ubi Godka nómade, God oyabóka
umula.
4 We ngarkwatódó, inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne
alóng kla alióndako, ka bóktandóla kagó: mi umulakla igó, obae god
babulako akó God wata darrpana.
5 Enana ngibürr godbóka ngibliarrón asiko ia kwitüdü ó tüpdü -
(anda, abün “god” akó abün “lod” asiko) -
6 mibü wata darrpan Goda. Wa Aba, blaman elklaza noakagab
togobórr akó mi noankü ngyabendakla. Akó wata darrpan Lod asine,
Yesu Kerriso, blaman elklaza noakama tólbaelóp akó mi noanme
arrólakla.
7 A ngibürr amkoman bangun pamkolpam umul kokeako igó, obae
god babulako. I wata obae god gyagüpi bomandako, i ngaenzan kain
kwarilürr. Da i inzan alóng kla nóma alóngdako, i gyagüpi tótókdako
igó, ene alóng kla obae godódó urdü yamselóp. Akó zitülkus ibü
gyagüpitótókan arüng tai babula umulüm, ia morroala ó kolaea, ibü
gyagüpitótók tómanpükümako.
8 A alóng klama mibü Godón minggüpanan koke amarruda. Mi ne
koke nóma elóngórre, mi darrü kla koke arerre. Akó mi ne nóma
elóngórre, ini klama mibü koke tangtamtirre.
9 A e gyagüpi nóma tótókdakla igó, ene wa dümdüma obae godódó
urdü amselórrón alóng kla alóngóm, e umul-umul kwarilo, ene
klama ibü kolae kwat koke nómtyerre, nibiób gyagüpitótókan arüng
babulako.
10 Aprrapórr ma umulóla obae god babulako, da obae godan ⌊ótók⌋
müótüdü wamo ola alóng kla alóngóm. Akó aprrapórr darrü oloma,
noan gyagüpitótókan arüng babula, wa marü asenda alóng kla
alóngde. Oya ia arüng koke ekyene alóng kla alóngóm, obae godódó
urdü amselórrón alóng kla?
11 Da ini zonaret, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa kolae
baine marü umulanme. A Kerriso oyankü ta nurrótókórr.
12 Da ma inzan kwata kolae tonarr nóma tónggapóndóla moba
zonaretaldó akó i darrü kla tónggapóndako, i ne klambóka
gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea, ma Kerrisoka kolae tonarr
tónggapóndóla.

13 Da módóga, ka ne darrü kla nóma elóngo akó olgabi kürü
zonareta sab darrü kla tónggapóne, enana wa gyagüpi tótókda ene
kolaea ene kla tónggapónóm, ka sab alóng kla kokean elóngo, kólba
zonaret kolae tonarrdó ódódgum.

9

[Apostolab] Dümdüm

1 Ka ia popa kokela? Amkoman, ka popadóla, zitülkus ka pamab
gidadó arróbórrón kokela. Ka ia apostol kokela? Ia ka mibü Lod Yesun
koke eserró? E umulakla wagó, ka Lod Yesun kuri eserró.* Akó e
Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainarre kürü zagetódógab,
ka ne zaget tónggapórró Lodónkü.
2 Enana ka apostol kokela ngibürrab ilküpdü, amkoman e yaib umu-
lakla igó, ka we klamla! Zitülkus módóga, e Yesuka dabyórrünakla
akó ini klama amtyanda wagó, ka apostolóla.
3 Kolpama kürü nóma zaz aindako,† ka kólba bódlangóm kaindóla
ini bóktane.
4 Igó, ia kibü ene dümdüm babula alo akó anón klamóm kibü zagetan
darremóm? Amkoman, kibü dümdüm asine!
5 Ngibürr apostol akó Lodón zoretal akó Pita‡ ibü dümdüma tibiób
kol inkü tótókóm. Ki ne kol bumiógürrün nóma ki kwarila, kibü
ene dümdüm ia babula kibiób amkoman bangun kol kinkü tótókóm?
Amkoman, kibü dümdüm asine!
6 O ia wata kótó akó Barrnabas mani zaget tómbapón ki namüli
kibiób ngyabenóm?
7 Gazirr pama nóma zagetóda tóba kantrri adlangóm, wa ia tóba
mani ki amarru yarile tóba gazirr elklaza bumiógüm? Koke! Pama
⌊grreip⌋ zid nóma aritóda, wa ia koke elo-e tóba grreipdügab?
Amkoman, wa sab elo-e! Pama ⌊sip⌋ ó ⌊gout⌋ nóma ngabkanda, wa
ia ibü ngóm mor sab koke enóne? Amkoman, wa sab enóne!
8 Ka ia ini poko wata pamakanan gyagüpitótókdógab bóktandóla?
Koke! Gida-a ia dadan klambóka koke apónda? Amkoman, gida-a
inzan bóktanda!
9 Zitülkus módóga, Mosesón gidadó igó wialómórróna wagó, “Sye
koke ki amel koralón ⌊kauan⌋ tae piküp bainüm alogum, wazan oya
zaget tónggapónda, agóltagólde küp ausüm ⌊witüdügab⌋.”§ Ia God
kauabkwata gyakolaeda? Koke. 10 Ia amkomana, wa ini poko kibünkü
bóktanórr, oya zaget pam nidipakla? Amkoman, ini poko kibünkü
wialómórr, zitülkus nótó kesu angónda akó küp nótó ausda, i nizana
ene zaget ki tónggapóni, ⌊gedlóngóm baindi⌋ i sab abülan poko ipüdi.
11 Zitülkus samuan morroal küp kidi baritóp yabü aodó, da wa taia
ki ne büban elklaza yabükagab nóma yazebrre.

---

* **9:1** Pol Lod Yesun esenórr wa Zerrusalem wirri basirrdügab nóma wamlórr Damaskus wirri basirrdü. (Apostolab Tórrmen 9:3-5) † **9:3** Ngibürr kolpama bóktónóp igó, Pol apostol koke yarilürr, zitülkus wa darrü kla koke ipadórr ibükagab. ‡ **9:5** *Pita* Grrik ngia, oya Ibrru ngi módóga: Sipas. § **9:9** Ma Duterronomi 25:4 ngakanke. Kauan dümdüm asi yarilürr alo apadóm tóba zagetódógab. Dadanzan apostolab dümdüm asi yarilürr ibü ngyaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baindako.

12 Zitülkus ngibürr Godón zaget pamab dümdüm asine yabükagab
ngyaben elklaza azebóm, amkoman, kibü dümdüm wirria ibü
dümdümdügab.
A ki ma ini dümdüm koke mamunóp. Da ki azid aengóp, a ki
elklazam koke batop, igósüm ki Kerrisonkwata Morroal Bóktanan
kwat anómóm koke kwarilürr.
13 Amkoman, e umulakla igó, ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ nidi za-
getódako, i darrü poko apadódako ene alo klamdógab, pamkolpama
ne kla amarrudako Godón Gyabi Müótüdü Godón aliónüm. ⌊Al-
tadó⌋ nidi zagetódako, i kari murr poko azebdako ene ⌊urdü amsel
lardógabi⌋, pamkolpama ne kla amarrudako altadó Godón aliónüm.
14 Ene dadan ngarkwatódó, Lod arüngi bóktanórr wagó, Morroal
Bóktan nidi adrratódako, i gaodó ki kwarilün ngyaben elklaza azebóm
ibükagab, ibü bóktan nidi arrkrrudako.
15 A ka küób darrü inzan dümdüm kokean mamoarró. Akó ka
ini poko igósüm koke wialómdóla igó, e sab kürüka inzan elklaza
tólbael kwarilo. Ka ne ngyaben elklaza nóma ki yazeba darrü
olomdógab, ka kólba dümdüm ki imrüka ikub bagürüm igó, ka darrü
kla koke ipadórró yabükagab. Kürü büdülüm morroala ngyaben
elklaza azebdógab.
16 Kürü dümdüma ikub bagürüm, a igósidi kokea, ka Yesunkwata
Morroal Bóktan büdrratdóla. Zitülkus módóga, ene wata Lod tüób
kürü nótó kyalórr Morroal Bóktan büdrratóm. Da módóga, ka ne
Morroal Bóktan koke nóma büdrratlo, oya ngürsila sab tame kürüka!
17 Ka ne kólba gyagüpitótókdógab Morroal Bóktan nóma büdrratlo,
kürü dümdüm asi yarile darrem kla apadóm. A zitülkus ka ene kla
koke tólbaeldóla kólba gyagüpitótókdógab, ka tólbaeldóla zitülkus
Lod kürü kyalórr tólbaelóm, gyagüpi tótókde igó wa, ka sab morroal
tólbaelo.
18 Da kürü darrem laróga? Wata ini kla: Morroal Bóktan
büdrratóde, ka wata popa tólbaeldóla, igósüm ka kólba dümdüm
koke mamoalo Morroal Bóktan büdrratóde.

Pol Ngyabelórr Izan, Wa Yesunkwata Morroal Bóktan Nibióbka Büdrratlórr

19 Enanla ka popadóla akó darrü paman kokela, ka kólba ⌊leba zaget⌋
pamzan baindóla blaman pamkolpamdó, abün pamkolpam azebóm
Kerrisonkü.
20 Zu pamkolpamdó, ka Zu pamzan baindóla, Zu pamkolpam
azebóm. Ibüka, Mosesón gida murrdü nidi ngyabendako, ka ibüzan
baindóla gida murrdü ngyabende, ibü azebóm gida murrdü nidi
ngyabendako, enanla ka küób gida murrdü koke ngyabendóla.
21 Ibüka, Mosesón gida kalkuma nidi ngyabendako, ka ibüzan
baindóla, gida kalkuma ngyabende, ibü azebóm, gida kalkuma nidi
ngyabendako, enana ene inzan kokea igó, ka Godón gida kalkuma
ngyabendóla, a ka wa Kerrison gida murrdü ngyabendóla.
22 Ka inkü nómadóla, noan gyagüpitótókan arüng babula,* ka
darrü kla koke tónggapóndóla, i nekwata gyagüpi tótókdako wagó,
ene kolaea. Ene igósüm, ibü azebóm, noan gyagüpitótókan arüng
babula. Ka Kerrisonkwata Morroal Bóktan nóma adrratdóla blaman

* **9:22** *noan gyagüpitótókan arüng babula*: Ma atang opor 8:7 ngakanke.

ia-ia kolpamdó, ka ibüzan ngyabendóla, igósüm ka aprrapórr ngibürr
zid ninünümo, abün-abün kwate.
23 Ka ini blaman kla igósidi tómbapóndóla ⌊Morroal Bóktan⌋ ayom,
igósüm ka sab ene morroal elklaza yazebo, God ne ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ tónggapónórr pamkolpamdó, Morroal Bóktan amkoman nidi
angundako akó mamoandako.

Mi Wirri Arüngi Buso Kwarilo Darrem Kla Apadóm

24 E ia umul-kókakla igó, buso barngindü blaman buso pama
busodako, da wata darrpana apadóda darrem kla? E wata inzan wirri
arüngi busurre, wazan busoda darrem kla apadóm.
25 Blaman pam, ubi nibióbe barnginüm, tibiób büb balngomóldako
blaman kwata: I wirrianbóka bütanindako akó i darrü kla koke
tónggapóndako, ibü büb ne klama kena kolae yó. I ene kla go igósüm
tómbapóndako pórngae-e tónggapórrón singül müóngdur apadóm,
sab ne darrem klama kolae baine. A mi go mibiób balngomóldakla,
ene darrem kla apadóm, sab ne klama kokean kolae baine.
26 We ngarkwatódó, ka inzan pamzan koke busodóla, popa nótó
busoda. Ka inzan pamzan koke gazirrdóla, tang popa nótó amanda.
27 Koke, ka kólba büb karrkukus aindóla oya alngomólóm, igósüm
ka kólba darrem kla koke areno kürü bóktan amgol kakóm, buso
pamzan amanikdako buso barngindügab, zitülkus wa barngin gida
koke mamoanórr.

10

Arüng Ikik Bókrran Bóktan Obae Godabkwata

1 ⌊Zonaretal⌋, ka ini poko wialóma, zitülkus kürü ubia yabü akó
umul-umulan ngibtanóm laróga tómbapónórr kibü abalbobataldó, i
nóma agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Moses ibü blaman
Izipt kantrridügab yusürr. Pülpül pokoa ibü balngomól akó adlang
yarilürr, God ne kla ingrinürr. Akó i blamana ogoblórr maluana,
mólóg tüpdüma, nae aodó ne nürrgrratórr, wamaka griamli nizan
kwata.
2 Ene inzan yarilürr, wamaka i blamana ⌊baptaes bainóp⌋ ene pülpül
poko-e akó malu nae-e, Mosesón mamoan pamkolpamóm bainüm.
3 I blamana dadan alo kla elop, God ne kla tókyenóp kwitümgab
4 akó i dadan nae enónóp, God ne kla nókyenóp, zitülkus i ene
ingülküpdügab anón kwarilürr, God ibü ne kla nómtyenóp akó inkü
ne klama wamlórr. Da amkoman ene ingülküp Kerriso yarilürr.
5 A mi umulakla igó, God ibü barredó bagürwóm-koke yarilürr,
zitülkus ibü büb muru arngerrón kwarilürr ngüin-koke bwóbdü.
6 Ini elklaza tólbaelóp, mibüka okaka amzazilüm sab laróga
tómbapóne ibüka, nibiób wirri ubi kolaean elklaza tólbaelóma,
igósüm mi inzan pamkolpamóm koke bairre.
7 Obae god ⌊bütókgu⌋, ibü ngibürrazan kain kwarilürr. Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ene pamkolpama
bobrranórr alom akó anónóm, akó bórrangórr barnginüm akó zilüm,
obae god bütókde.”

10:1 Bazeb Tonarr 13:21-22; 14:19-29 **10:3** Bazeb Tonarr 16:35 **10:4** Bazeb Tonarr 17:6; Bótang Peba 20:11 **10:7** Bazeb Tonarr 32:6

8 Mi koke ki ut kwarila inkü, mibü morwal ó kol koke nidipko,
ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi darrpan ngürr kugupidü
23,000 pamkolpama nurrbarinürr.
9 Mi Kerrison koke ki apók* kwarila, ibü ngibürrazan kain kwarilürr
- akó olgabi ibü gwara tokrralórr.
10 Akó e murrkurr akrran-gu, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó
olgabi pamkolpam kolae bain anerrua ibü ekrranórr.
11 Ini elklaza tólbaelóp ibüka, mibüka okaka amzazilüm sab
laróga tómbapóne ene kolpamdó, dadan elklaza nidi tómbapóndako
izan. Akó ini elklaza wialómórrón kwarilürr Godón Wibalómórrón
Bóktandó, mibü ikik bókrran bóktan aliónüm ini elklaza tómbapón-
gum, zitülkus mi we tonarrdó ngyabendakla, Lod Yesu Godón zaget
kuri elakónórr mibü zid bainüm akó wa kari pokoa alkomólóm.
12 We ngarkwatódó, ene oloma, gyagüpi nótó tótókda wagó, wa
karrkukus zamngólda, wa wata umul-umul yarile igó, wa koke aupe
Godkagabi!
13 Yabüka nadü klama tamórr, yabü balngomólóm kainüm kolae
tonarr tómbapónóm, ene klama ngibürr pamkolpamdó ta tamórr.
Akó God igó oloma, e gaodómakla noa amkoman angunüm. Wa
ok ainda darrü klama yabüka sab tame, yabü balngomólóm kainüm
kolae tonarr tómbapónóm, a wa yabü gaodó nirre ene klamdó bóka
bamgünüm. Darrü klama yabü nóma balngomólóm kainda kolae
tonarr tómbapónóm, God kwat alóte yabü mamoanóm, igósüm e
gaodó kwarilo bórrangóm kolae tonarr tómbapón-gum.
14 We ngarkwatódó, kürü moboküp gómdamal, e kórzyón kwar-
ilünke obae god bütókgum.
15 Ka yabüka bóktandóla wamaka e gyagüpitótókpükü isakla; kürü
bóktan e yaib zaz inam.
16 Mi waenpükü kübüldügab nóma anóndakla Lodón büdül gyagüpi
amaniküm, mi Godón eso akyandakla. Mi kübüldügab nóma
anóndakla, ia igó kokea, wamaka ene anóna mibü darrpan pokodó
amarruda Kerrison óepükü? Akó mi ne brred alkamüldakla, mi ene
brred nóma alodakla, ia igó kokea, wamaka ene aloa mibü darrpan
pokodó amarruda Kerrison bübpükü?
17 Zitülkus darrpan brred asine, mi darrpan bübakla, enana mi abün
nidipakla, zitülkus mi blamana ene darrpan brred alodakla.
18 Isrrael pamkolpam gyagüpi amónam. I lar nóma imarruóp ⌊alta⌋
kwitüdü amselóm, i akó ⌊prrista⌋ darrü murr poko elóngóp. Ia i inzan
kwata koke emtyenóp, ene klama ibü Godkü darrpan pokodó imarrurr,
ene alta noane? Anda, ene inzana.
19 Ka inzan koke bóktanóm kaindóla igó, ene ⌊urdü agasil laran⌋
murr, obae godódó ódódórrón ne klama, wa darrü wirri klama, ó igó,
obae god darrü wirri klama.
20 Koke, a ka igó bóktanóm kaindóla, Godónbóka umul-kók pamkol-
pama ne urdü agasil lar amarrudako, i ene kla kolae samudü

10:8 Bótang Peba 25:1-18 * **10:9** *apók*, oya küp módóga: Isrrael pamkolpama murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **10:9** Bótang Peba 21:5-6 **10:10** Bótang Peba 16:41-49 **10:16** Metyu 26:26-28; Mak 14:22-24; Luk 22:19-20 **10:18** Lebitikus 7:11-15

amarrudako akó Godka koke. Akó kürü ubi kokea, e darrpan pokodó
koke togobo kolae samupükü.
21 E gaodó kokeakla Lodón kübüldügab anónóm akó kolae samuab
kübüldügab ta inzan; e gaodó kokeakla Lodón tógaldógab alom akó
kolae samuab tógaldógab ta inzan.
22 Ó ia mi darrü kla tónggapónóm kaindakla, gyagüp kolaea Lodón
amkalóm? Ia e gyagüpi tótókdakla igó, mibü arüng wirriana oya
arüngdügabi?

Mi Popa Elklaza Koke Tómbapórre, Enana Mi Gyagüpi Tótókdakla Wagó, Ene Taia

23 E ngibürra inzan bóktandakla wagó, “Ene wa taia kürü blaman
kla tómbapónóm.” Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr
kla morroal kokeako tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla
tómbapónóm, a ngibürr klama koke tangamtindako kürü amkoman
bangun dódórr ainüm.
24 Darrü oloma wata igó koke gyagüpi wame wagó, morroal ia laróga
tóbanankü, a akó igó gyagüpitótók ki ipa, morroal ia laróga ngibürr
kolpamabkü.
25 Yabü taia blaman alóng kla alóngóm, e ne kla bumiógdakla alóng
kla bumióg bwóbdü. Zitülkus babula yabü abün-abün gyagüpitótók
azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame,
akó ia taia ó koke ene kla alóngóm.
26 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó, “Ini tüp Lodóne, akó blaman ne elklazako ini tüpdü.”
27 Darrü amkoman bangun-koke pama yabü nóma ngibaune alom
tóba müótüdü, akó yabü ubi tótókóma, e eloane yabü obzek kwata
ne alo kla arrbünda. Zitülkus babula abün-abün gyagüp azebóm akó
yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó
koke ene kla alóngóm.
28 A darrü oloma ne yabü nóma nilórre igó, “Ini alóng kla urdü agasil
larzan idódürr obae godódó,” da e alónggu ene olomanme, yabü nótó
umul-umulan ngibtanórr. Akó e darrü kla koke tónggapónane, darrü
olom ne klama ainda tónggapónóm, kolae ne klame tóba gyagüpitótók
ngarkwatódó.
29 Ka koke bóktóna igó, e koke elóngane igó zitülkusanme, e yaib
gyagüpi tótókdakla igó, e alónggu, a e koke elóngane, zitülkus ene
oloma gyagüpi tótókda wagó, e alónggu. Zitülkus módóga, ka nóma
gyagüpi tótókdóla kürü taia darrü kla tónggapónóm, darrü oloman
dümdüm babula bóktanóm igó, ka ene kla koke tónggapono be?
30 Ka ne Godón nóma eso ekyeno, ka ne alo alom kaindóla, darrü
oloman dümdüm babul yarile kürü kolae bóktan akyanóm, ka ne alo
elo-o, ka eso ne alom ekyena be? A ka ene alo koke elo-o, darrü olom
zitülkus akyan-gum kürü kolae bóktan akyan-gum.†
31 Da módóga, ia e sab eloane ó enónane ó ia e sab laró
tónggapónane, e blaman elklaza tómbapónamke Godón ngi wirri
kwitüm amngyelóm.

10:22 Duterronomi 32:21 **10:26** Wórr Peba 24:1 † **10:30** Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini dómdóm poko babula, a ki gyagüpi tótókdakla Polón gyagüpitótók inzan yarilürr. Zitülkus módóga, ini poko darrpan ngarkwatódóma Polón ne poko wialómórr atang pokodó 32-33.

32 E darrü kla tónggapón-gu, darrü oloma yabükagab tikó kena ipa,
enana wa gyagüpi tótókda wagó, wa ini kla koke ki tónggapóne. E ini
kla tónggapón-gu darrü pamdó, ia wa Zu pam, Zu-koke pam, ó Godón
sos pam.
33 Kürükagab tikó ipüdamke. Ka blaman elklaza tólbaeldóla we
ngarkwatódó, blaman kolpam kürü tonarrdó ubi kwarile. Ka wata igó
koke gyagüpi tótókdóla igó, morroal ia laróga kólbanankü, a ka akó
igó gyagüpitótók asendóla, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü,
igósüm God ibü zid nirre.

11

1 E kürükagab tikó ipüdamke, ka Kerrisokagabzan tikó apaddóla.

Singül Ngablao Tonarr Godón ⌊Ótókde⌋

2 Ka yabü bagürdóla, zitülkus e kürü gyagüpi ódóddakla blaman
elklazadó akó zitülkus e Yesunkwata umulbain bóktan mamoandakla,
ka yabüzan umul ninarre.
3 A kürü ubi wa igósüma, e ⌊küp emzyetórre⌋ igó, blaman pamab
singül wa Kerriso-e, akó kolan singül wa müóra, akó Kerrison singül
wa Gode.
4 Blaman pama nidi tóredako ó ⌊prropetzan nidi bóktandako⌋ tibiób
singül ngablaorrónzanako, i tibiób singül* büódan ngibtandako.
5 A blaman kola nidi tóredako ó prropetzan bóktandako tibiób
singül ngablaorrón-kokezanako, i tibiób singül büódan ngibtandako,†
zitülkus ene inzana, wamaka ibü singül balükürrünako.
6 Darrü kola ne tóba singül koke nóma ngablo-e, wa tóba órrngóen
tugupanan ki singgalgón! A zitülkus ene büódan klama kolan tóba
órrngóen tugupanan singgalgónóm ó blaman alüküm, wa tóba singül
ki ngablao.
7 Darrü pama tóba singül koke ki ngablao Godón ótókde, zitülkus
wa Godón dandang ngarkwatódó tónggapórróna akó wa Godón ⌊wirri
kómal zyón⌋ ongang apónda. A kola ma paman wirri kómal zyón
ongang apóndo, da wa tóba singül ngablo-e Godón ótókde.
8 Kola paman wirri kómal zyón ongang apóndo, zitülkus pama
koldógab koke tamórr, a kola pamdógab katókórr.
9 Akó God pam igósüm koke tónggapónórr kol tangamtinüm, a God
kol tonzapónórr pam tangamtinüm.‡
10 We zitülkusdü akó anerruabbókamde, kola tóba singül ngablo-e
timamzan amtyanóm wagó, oya müóran balngomól arüng asine.
11 A Lodka dabyórrünzana, kol tebe kokeo pamdógab; pam ta tebe
kokea koldógab.
12 Zitülkus módóga, kolazan pamdógab katókórr, ene ta inzana,
pam kola alngumildo. A blaman elklaza ma Godkagab tótókdako.

---

* **11:4** *tibiób singül*, wa aprrapórr Kerrisonbóka apónda. † **11:5** Korrint wirri basirrdü, Polón ngyaben tonarrdó, ene kolae yarilürr igó wa, kola tibiób singül koke ki ngablao kwarilürr. Singül ngablaode, kola amtyan warilürr igó, oya müór asi yarilürr akó wa tóba müóran tangdó warilürr. Wa ne tóba singül koke nóma ki ngablao waril, wa tóba müór büódan ki ngitanórr. **11:8** Bwób Zitül 2:21-23 ‡ **11:9** Ma aprrapórr igó poko gyagüpi tótókdóla wagó, Pol pam koke ok ainda tóba kol tangamtinüm. Da inzan kokea. Wa ini poko wialómórr, zitülkus God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, da solodó wa kol tónzapónórr pam tangamtinüm.

13 E yabiób gyagüpitótók yaib ipüdam: Ia taia kola Godka tóre akom
tóba singül ngablao-koke?
14 Mibü pamkolpamab bókam tumtuma yabü inzan bómtyanda
wagó, paman ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ini klama oyaka
büód ódódda,
15 a kolan ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ene oya agür
ódódda. Zitülkus módóga, God oya kokrrap órrngóen igósüm
okyanórr, tóba singül ngablaom.
16 A darrü oloman ne ubi nómada ongyalóm ini bóktanankwata,
oya ki umul yó igó, kibü wata ini bókam tumtuma, akó ngibürr Godón
sos pamkolpamab ta wata ini bókam tumtuma.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo

17 A igó umulbain bóktan alióndi ka yabü koke bagürdóla, zitülkus
e nóma kwób bazendakla, kolaea tómbapónda a morroala koke.
18 Ngaen-gógópan kürü ubi bóktanóma igó, ka arrkrrudóla wagó, e
nóma kwób bazendakla sos pamkolpamzan, e yaib bürrgrratódakla
darrü-darrü kopodó akó ka ini bóktan karianbóka amkoman an-
gundóla.
19 Anda, darrü zitülkus asine yabü bürrgrratóm kopo-kopodó,
igósüm amkoman moboküppükü nidipako tibiób okaka bairre yabü
aodó.
20 E nóma kwób bazendakla darrpan pokodó, ene Lodón Gyagüpi
Amanik Alo kokea, e ne kla alodakla.
21 Zitülkus módóga, alo tonarr nómada, e ngibürra yabióban alo
kla singül kwata alodakla. Olgabi ngibürr go alomako, akó ngibürra
go abün waen anóndako da gorrgorr baindako.§
22 Wai! Yabü müót babulako alom akó anónóm kugupidü? O ia e
gyagüpi tótókdakla igó, Godón sos wata kari klama akó ia e elklaza-
koke kolpam büódan ngibtandakla? Wai! Ka dama ia poko bóktono
yabüka? Ka ia yabü nagürnünümo? Kokean!
23 Ka yabü koke bagürdóla, zitülkus ka Lod Yesukagab ne umulbain
bóktan ipadórró, ka yabü ta umul ninarre. Igó, ene irrüb Zudas
Lod Yesun wirri pamab tangdó nóma ingrinürr, Lod Yesu dudu brred
ipadórr,
24 akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr akó bóktanórr
wagó, “Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla.
Ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm.”
25 Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr,
da wa bóktanórr wagó, “Ini waenpükü kübül Godón küsil ⌊alkamül-
koke tónggapórrón bóktana⌋. Kürü óean bókana arüng akyanda. E
ini kübüldügab nóma anón kwarilo, ini poko metat olngolónke kürü
gyagüpi amaniküm.”
26 Da blaman tonarr e ini brred nóma alo akó ini kübüldügab nóma
anón kwarilo, e Lodón büdül pupaindakla kókó wa tolkomóle.
27 We ngarkwatódó, brred nótó elo-e ó Lodón kübüldügab nótó
enóne Lodón ubi koke ngarkwatódó, wa sab kolae tonarr tónggapóne
Lodón büb akó óedó.

§ **11:21** Ene tonarrdó, Lodón Gyagüpi Amanik Alo dudu alo yarilürr, igó koke igó, wata brred poko akó waen sokol. **11:25** Bazeb Tonarr 24:6-8; Zerremaea 31:31-34

28 Da e yabiób ngaen-gógópan bapinane, ene kakóm, brred eloane
akó kübüldügab enónane.
29 Zitülkus módóga, nótó nóma elo-e akó enóne Lodón büb amzyat-
koke, oya sab zaz irre, wa ne ngarkwatódó aloda akó anónda.
30 We zitülkusdü, abün kolpam yabü aodó ibü arüng babulako akó
abün azidako, akó dokyanana kuri nurrbarinürr.
31 A mi ne tai mibiób nóma bapirre, mibü zaz koke tirre.
32 Da Lod mibü nóma zaz bainda, wa mibü dümdüm bainda, igósüm
mibü sab elnga koke zaz tirre akó ⌊kolaean darrem⌋ tókyerre ini tüpan
pamkolpampükü.
33 Da módóga, kürü zonaretal, e nóma kwób bazelo alom, e yabiób
bókyan kwarilo.
34 Darrü olom ne aloa nóma apadóda, wa ngaen-gógópan tóba
müótüdü ki elo, igósüm Lod yabü koke zaz nirre, e nóma kwób
bazelo. Akó ngibürr elklazabkwata ka sab yabü ikik bókrran bóktan
nülinünümo, ka nóma tamo.

12

Godón Samuan ⌊Gyaur Kla⌋

1 Zonaretal, e wialómarre Godón Samuan gyaur klamabkwata. Kürü
ubi yabü akó umul-umulan ngibtanóma, amkoman bóktan ia laróga
ini klamabkwata.
2 E umulakla igó, e Godónbóka umul-kók pamkolpam ne tonarrdó
kwarilürr, darrü klama yabü ilklió bülión yarilürr kle-kle kwatódó
tótókóm akó yabü imarrurr obae god ⌊ótókóm⌋, bóktan-koke ne
elklazako.
3 We ngarkwatódó, ka yabü igó poko byaldóla, darrü olom babula
Godón Samu-e nótó bóktanda wagó, “Yesu amórrórrón ki yarile,” akó
darrü olom gaodó kokea igó bóktanóm wagó, “Yesu ⌊Lode⌋,” wata wa
Godón Samu-e bóktanda.
4 Darrü-darrü samuan ngarkwatódó gyaur kla asiko, a ene wata
dadan Samua arrgrratóda.
5 Darrü-darrü zaget asiko, a ene wata dadan Loda.
6 Darrü-darrü elklaza asiko tólbaelóm, a ene wata dadan Goda
arüng akyanda blaman amkoman bangun pamkolpamdó ene elklaza
tólbaelóm.
7 God darrü-darrü gyaur kla gailda darrpan-darrpan amkoman
bangun kolpamdó, igó poko okaka amzazilüm igó, Godón Samu asine.
Wa ini kla igósüm tónggapónda blaman amkoman bangun kolpamab
morroalóm.
8 Darrü olom God ⌊wirri gyagüpitótók⌋ bóktan akyanda tóba
Samudüma, darrü wa go umul bóktan* akyanda dadan Samudüma.
9 Darrü pam wa go karrkukus amkoman bangun akyanda ene dadan
Samudüma, darrü wa go gyaur kla akyanda azid kolpam dólóng
bainüm ene dadan Samudüma.
10 Darrü wa go arüng akyanda ⌊arüng tonarr⌋ tólbaelóm, darrü
wa go ⌊prropetan bóktan⌋ akyanda, darrü wa go wirri gyagüpitótók

* **12:8** *umul bóktan*, wa aprrapórr igó pokobóka apónda, God ne kla okaka imzazilürr ó wa aprrapórr igó umulbóka apónda, Yesunkwata Morroal Bóktanbóka umul.

akyanda morroal akó kolae samu bómzyatóm, darrü wa go darrü-
darrü umul-kók bóktan† akyanda bóktanóm, akó darrü wa go gaodó
ainda umul-kók bóktan müsirrga ainüm.
11 Da blaman ini ne elklazako darrpan dadan Samua tólbaelda, akó
wa ene gyaur kla arrgrratóda tóba ubi ngarkwatódó darrpan-darrpan
amkoman bangun olomdó.

Mi Blaman Inzanakla, Wamaka Mi Darrpan Bübakla

12 Paman ne bübe darrpana, enana oya büban abün il tiz asiko.
Akó enana blaman oya büban il tiz abünako, i darrpan büb
tónggapóndako. Inzana mi blamana darrpan büb tónggapóndakla,
zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla.
13 Zitülkus módóga, Godón Samua mibü blaman ⌊baptaes tinóp⌋
darrpan büb tónggapónóm, ia mi Zu kolpamakla ó Zu-koke kolpam,
⌊leba zaget⌋ kolpam ó leba zaget-koke kolpam, akó God tóba darrpan
Samu tókyenóp mibü büb kugupidü ngyabenóm.
14 Anda, paman büb darrpan il tiz kokea, a oya büban abün il tizako.
15 Wapóra ne nóma ki bóktóne wagó, “Zitülkus ka tang kokela, ka
büban kokela,” wa koke bólene büban il tizüm bainüm.
16 Akó güblanga ne nóma ki bóktóne wagó, “Zitülkus ka ilküküp
kokela, ka igósidi büban kokela,” wa koke bólene büban il tizüm
bainüm.
17 Dudu büb ne ilküküp nóma ki yarile, wa ia ki arrkrru yarile?
Dudu büb ne güblang nóma ki yarile, wa ia ki ilang bapón yarile?
18 A wa inzana, God ene büban il tiz büb kugupidü irrbünürr, ibü
blaman darrpan-darrpan, wa wata iazan ubi bainürr.
19 I ne darrpan büban il tiz nóma ki kwarile, büb wa ne ki yarile?
20 Wa inzana, büban abün il tizako, a büb ma darrpana.
21 Da ilküküp gaodó kokea tang ayalóm wagó, “Ka marükamóm
kokela!” Ó singül gaodó kokea wapór ayalóm wagó, “Ka marükamóm
kokela!”
22 Koke! Mi ne büban il tizabkwata nóma gyagüpi tótókdakla igó,
ibü arüng babula, ibü ma zaget asiko.
23 Akó mi ne büban il tizabkwata nóma gyagüpi tótókdakla
igó, ibü ngi karianbóka babulako, mi ibü morroal püti baindakla
mórrkenyórri wirri ngi bamelóm. A mi ne büban il tiz okaka koke
nóma byóndakla, mi morroal ngablaodakla.
24 Dakla mi ne büban il tiz nóma okaka byóndakla, ibü zitülkus
babula ngablaom. A God tüób büban il tiz darrpan pokodó inzan
irrbünürr igó, wa wirrian ngi batenda ene büban il tizdü ngi babulan
nibióbko.
25 Ene igósüm, kopo-kopodó bürrgrrat babul ki yarile, a darrpan-
darrpan il tiza tibiób darrpan ngarkwatódó ki ngabkan kwarile.
26 Darrü büban il tiza ne azid nóma aeng yarile, blaman büban il
tiza wankü azid aeng kwarile; darrü büban il tiza ne wirri ngi nóma
apad yarile, blaman büban il tiza wankü bagürwóm kwarile.
27 E Kerrison bübakla, akó e darrpan-darrpan oya büban il tizakla.
28 Akó sos kugupidü God ngibürr kolpam irrbünürr sos pamkolpam
tangamtinüm: ngaen-gógópan wirri idipako, ⌊apostol⌋, nis ngim

† **12:10** *umul-kók bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *tongues.* Oya küp nisamli: *mogob pamkolpamab bóktan* ó *igó bóktan ngibürr pamkolpam gaodó kokeako küp umulüm.*

⌊prropet⌋, aüd ngim Godón bóktan umulbain pamako. Ene solkwat, arüng tonarr nidi tólbaeldako, akó gyaur kla nibióbko azid kolpam dólóng bainüm, pamkolpam nidi tangbóleandako, pamkolpam nidi balngomóldako akó darrü-darrü umul-kók bóktane nidi bóktandako.
29 Blaman ia apostolako? Blaman ia prropetako? Blaman ia Godón bóktan umulbain pamako? Blamana ia arüng tonarr tólbaeldako?
30 Blamanab ia ene gyaur kla asiko azid kolpam dólóng bainüm? Blamana ia umul-kók bóktane bóktandako? Blamana ia umul-kók bóktan müsirrga aindako?
31 Koke. A yabü wirri ubi asi ki yarilün wirrian gyaur kla azebóm Godón Samudügab, pamkolpam tangbamtinüm ne gyaur klamko.

Akó errkyadan ka yabüka müsirrga ainüm kaindóla morroalan kwat ngibürr kwatódógabi.

13

⌊Moboküpdü Ubi⌋

1 Ka ne pamakanab bóktane nóma bóktalo akó anerruab bóktane, a kürü moboküpdü ubi ma babula ngibürrdü, ka wamaka belóla wirrianbóka bóngande ó walipla güblang kur bódeande.
2 Aprrapórr kürü ⌊gyaur kla⌋ asine ⌊prropetzan bóktanóm⌋ akó ka gaodómla blaman kwindü anikürrün bóktanab küp akó blaman umulab küp umulüm. Akó aprrapórr kürü wirri amkoman bangun asine igó, podo banenóm. A kürü ma moboküpdü ubi babula ngibürrdü, ka inzanla, kürü küp babula.
3 Ka ne kólba blaman elklaza elklaza-koke kolpam nóma nülinünümo akó ka ngibürr pamkolpam ok ninünümo kürü büb uri setanóm ka arrólzanla,* da ka nurrótoko, a kürü ma moboküpdü ubi babula ngibürrdü, ini elklaza kürü kokean tangkólerre.
4 Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa zao-zao akó morroal tonarra. Akó gyagüp kolaea oya koke amkalda, wa ikub koke bagürda tóbakwata, ó tóba ngi kwit koke ainda.
5 Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa kolae tórrmen tulmil koke tómbapónda, ngibürr kolpam ne tórrmen tulmila büódan ngibtandako. Wa tóba koke gyagüpi bumaikda. Wa büsai koke ngürsilüm bainda. Wa koke gyagüpi ódódda oyaka ne kolae tómbapóndako.
6 Wa koke bagürwómda dümdüm-koke tonarrdó, a wa bagürwómda amkoman bóktandó.
7 Wa blaman müp bamselda, wa metat amkoman bangunda, wa metat ⌊gedlóngóm bainda⌋, akó wa karrkukus zamngólda blaman müp tonarrdó.
8 Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa kokean bóleanda tóba moboküpdü ubi amtyanóm ngibürr kolpamdó. ⌊Prropetan bóktana⌋ sab bamrüke; umul-kók bóktana sab bamrüke; umula sab bamrüke.
9 Zitülkus módóga, mi wata poko-poko umulakla akó wata poko-poko bóktandakla prropetzan.

---

* **13:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, *kólba büb ekyeno nurrótókóm ikub bagürüm.*

10 A ⌊dudu kómal⌋ klama nóma tame, da ne poko-poko elklazako sab
bamrükrre.
11 Ka kari olom nóma namülnürrü, ka kari olomzan bóktan
namülnürrü, ka kari olomzan gyagüpi tótók namülnürrü, akó ka kari
oloman gyagüpitótók mamoan namülnürrü. Ka pamóm nóma bairrü,
ka kari olomanzan tórrmen tulmil tólbael ugón elókrró.
12 Errkya mi Godkagab we kla asendakla, wamaka mi morroal
dandang koke asendakla glasdógab, a elnga mi sab Godón obzek
eserre. Errkya ka poko-poko umulóla, a elnga ka sab amkoman umul
namulo, enezana igó, God kürübóka amkoman umula.
13 Da módóga, ini aüd kla metat asi kwarile: amkoman bangun,
gedlóngóm bain, akó moboküpdü ubi. A moboküpdü ubi wirrian
klama ene nisdügab.

14

Prropetzan Bóktan akó Umul-kók Bóktan

1 E arüngi bütaninam yabiób ⌊moboküpdü ubi⌋ amtyanóm ngibürr
pamkolpamdó akó yabü wirri ubi ki yarilün Godón Samuan ⌊gyaur kla⌋
azebóm. Yabü wirrian ubi igó gyaur klamdó ki yarilün, prropetzan
bóktanóm.
2 Zitülkus módóga, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa pamkol-
pamdó koke bóktanda a wa Godka bóktanda, zitülkus darrü olom
babula ene bóktanan ⌊küp nótó apadóda⌋; wa kwindü anikürrün
bóktan bóktanda Godón Samuan tangbamtindügab.
3 A prropetzan nótó bóktanda, wa pamkolpamdó bóktanda ibü
amkoman bangun dódórr ainüm, ibü arüng bütanóm, akó ibü zao-
zao ainüm.
4 Wa nótó bóktanda umul-kók bóktane, wa tóba amkoman bangun
dódórr ainda, a prropetzan nótó bóktanda, wa sos pamkolpamab
amkoman bangun dódórr ainda.
5 Kürü ubia e blamana umul-kók bóktane bóktan kwarilo, a
kürü wirri ubia e prropetzan bóktan kwarilo. Prropetzan nótó
bóktanda wirriana oyakagab umul-kók bóktane nótó bóktanda, kókó
wa ne ene umul-kók bóktan nóma müsirrga ine, da ene igósüm sos
pamkolpamab amkoman banguna dódórr baine.
6 Da ⌊zonaretal⌋, ka ne yabüka nóma tamo akó ka ne umul-kók
bóktane nóma bóktan namulo, ka yabü koke tangbólean namulo. Ka
sab wata yabü tangbólean namulo, ka yabüka ne igó elklaza nóma
simarruo igó, darrü anikürrün bóktan, God kürüka ne poko okaka
simzazilürr, ó ngibürr umul ó prropetan bóktan ó umulbain bóktan.
7 Ene inzana igó arról-koke elklaza, gógóram ne elklaza
tólbaeldako, tatarror ó darrumbirrózan ne klamko. Darrü olom
ne gaodó koke nóma yarile darrpan-darrpan gyagüp amzyatóm, wa
kubó ia umul baine igó, i laró apuldako tatarrordó ó darrumbirródü?
8 Akó mobolzan klama* ne kakalande koke nóma bóktóne, ia gazirr
pam kubó umul yarile, wa elklaza ki tólbaele gazirrüm? Koke. 9 Akó
ene dadanzana yabüka. E ne igó bóktan opor nóma bóktórre, darrü
oloma küp koke ne umul baine, wa kubó ia umul baine e laróbóka
apóndakla? E kubó wata wórdü bóktan kwarilo.

---

* **14:8** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet.*

10 Amkoman, abün-abün bóktanako ini tüpdü, akó blaman
bóktanab küp asiko.
11 A ka ne umul-kók nóma namulo darrü pama laró bóktane ikikda,
ka mogob pamzanla ene pamdó nótó ikikda, akó wa mogob pamzana
kürüka.
12 Ene ta inzana yabüka, e nóma kwób bazendakla Godón ⌊ótókóm⌋.
Zitülkus yabü wirri ubia Godón Samuan gyaur kla azebóm, da
e arüngi bütaninam kómal tómbapónóm ene gyaur klame, sosan
pamkolpamab amkoman bangun ne klama dódórr ainda.
13 We ngarkwatódó, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa tóre ki
eko Godka oya gaodó ainüm ene bóktan müsirrga ainüm.
14 Zitülkus módóga, ka ne umul-kók bóktane tóre nóma eko-o, kürü
samua tóreda, a kürü gyagüpitótókan küp babulana.
15 Da ka laró tónggapono? Ka sab Godka tóre eko-o kólba samu-i,
a ka ta sab Godka tóre eko-o kólba gyagüpitótóke; ka sab wórr ato-o
kólba samu-i, a ka ta sab wórr ato-o kólba gyagüpitótóke.
16 E ne Godón nóma agür kwarilo wata yabiób samu-i, ene bóktanan
küp koke nidi ipüdórre, ia i sab bóktórre igó, "Amen, inzan ki yarilün"
e Godón eso nóma ekyerre? Koke, zitülkus i umul-kók kwarile e laró
poko ekorre.
17 E ne tóre nóma ekorre yabiób samu-i, e morroal eso akyan tóre
ekorre, a inzan kwata e darrü oloman amkoman bangun koke dódórr
irre.
18 Ka Godón eso akyandóla wagó, ka yabükagab bórrgrratórrónla
umul-kók bóktane bóktande.
19 A sosan pamkolpamab kwób bazendó, kürü wirri ubia 5
bóktan opor bóktanóm kürü gyagüpitótóke ngibürr pamkolpam umul
bainüm. A igó koke, 10,000 bóktan opor bóktanóm darrü umul-kók
bóktane, i umul koke ne küpko.
20 Zonaretal, e wata bólenam gyagüpi tótókóm kari olmalazan
gyagüpi tótókdako. Anda, e gabal olmalzan kwarilo, kolae tómbapón-
gum, a e ma wata inzan gyagüpi tótók kwarilo, byarrmarr kolpamazan
gyagüpi tótókdako.
21 Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Lod God inzan bóktanda wagó, 'Enana ka sab ini pamkolpamdó
bóktalo
mogob pamab bóktane akó mogob pamab uliti,
i sab kürü bóktan koke arrkrru kwarile.' "
22 Da módóga, umul-kók bóktan timama† amkoman bangun-koke
kolpamdó, a wa timam kokea amkoman bangun kolpamdó; prropetan
bóktan amkoman bangun kolpamabküma, a amkoman bangun-koke
kolpamabkü kokea.
23 Da aprrapórr blaman amkoman bangun pamkolpama sab darrpan
pokodó kwób tóbazele akó blamana umul-kók bóktane bóktan kwar-
ile. Akó ngibürr kolpama aprrapórr kugupidü tübarrbüle, umul-kók
bóktanankwata umul-kók nidipko ó amkoman bangun-koke nidipko.
Ia i inzan kubó koke bóktan kwarile igó, e gonggoakla?
24 A blaman pamkolpama aprrapórr prropetzan bóktórre. Akó
darrü amkoman bangun-koke pama aprrapórr tübangrine, ó darrü

† **14:22** *timam*, ene aprrapórr igó timama, amtyanóm God asine ene pokodó, da ene pokoa amkoman bangun-koke kolpam umul-umulan ngitanda, i Godón gum ki koralón.

pama, umul-kók bóktanankwata umul-kók nótóke. Pamkolpamab
bóktana kubó oyaka pupo ine wagó, wa kolae tonarr pama akó ibü
bóktana kubó oya zaz ine.
25 Akó oya moboküpdü anikürrün gyagüpitótók kubó pulkaka
bairrün kwarile oyaka. Da wa kubó wakósingül nülkamüle akó obzek
tüpdü ingrine, akó Godón ótók yarile bóktande wagó, “Amkoman, God
yóni yabü aodó!”

Mi Godón Morroal Tonarre Ki Ótók Kwarila

26 Da zonaretal, ka laró poko bóktono? E nóma kwób bazendakla
Godón ótókóm, yabü blamanab darrü kla asine: darrü wórr, umulbain
bóktan, anikürrün bóktan God ne poko okaka simzazilürr, umul-kók
bóktane bóktan, ó umul-kók bóktan müsirrga ain bóktan. Blaman
ini elklaza ki tómbapónónóm sosan pamkolpamab amkoman bangun
dódórr ainüm.
27 Darrü oloma ne umul-kók bóktane nóma bóktóne, wata nis
ó aüda ki bóktónónóm. I blamana darrpanóm koke bóktórre akó
darrüpa ibü bóktan ki müsirrga yó.
28 Umul-kók bóktan müsirrga ain olom ne babul nóma yarile, umul-
kók bóktane nótó bóktanda piküp ki yarile sos kwób bazen pokodó.
Wa tóbananka ki bóktan yarile akó Godka.
29 Nis ó aüd prropeta ki bóktónónóm, akó ngibürra ibü bóktan ki
nómzyetónóm.
30 A God ne darrü anikürrün bóktan nóma okaka imzazile oyaka,
nótó mórranda, ngaen-gógópan bóktan oloma ki piküp bain.
31 Inzan kwata, e darrpan-darrpana kubó bóktórre prropetzan,
igósüm ene bóktana blaman pamkolpam umul nirre akó arüng
nütürre.
32 Prropeta tibiób samu balngomóldako, igósidi i gaodómako tibiób
bóktan balngomólóm.
33 Zitülkus módóga, God wa Goda noan ubie paud asi yarile, akó oya
ubi kokea, e blamana darrpanóm bóktórre.

Enezana Godón pamkolpamab blaman sosdó,

34 kol piküp ki kwarile kwób bazendó. Zitülkus módóga, ibü koke
ok bainda bóktanóm, a i pamab tangdó kwarile, Mosesón gidazan
bóktanda.
35 Ibü ubia darrü pokobóka umul bainüm, i tibiób morwal ki
nümtirre müótüdü. Zitülkus módóga, ene büód tonarra kolan
bóktanóm sos kwób bazendó.
36 Godón bóktana ia yabükagab bopwanórr? Ó e wata módógakla
Godón bóktan nidi ipüdóp, akó ngibürr kolpam koke? Koke!
37 Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa prropeta o oya
Samuan gyaur kla asine, wa ki emzyat wagó, ka yabüka ne poko
wialómdóla, ene Lodón gida bóktan poko-e.
38 Wa ne koke nóma emzyete, God oya sab koke emzyete.‡
39 Da módóga, kürü zonaretal, yabü wirri ubi ki yarilün prropetzan
bóktanóm, a e kolpam koke nólerre umul-kók bóktane bóktanóm.
40 A e blaman elklaza morroal akó ⌊dümdüm tonarre⌋ tólbaelórre.

‡ **14:38** *God oya sab koke emzyete*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, inzan angrirrüna wagó, *oya koke ki emzyetórre*.

15

God Kerrison Irsümülürr Büdüldügab

1 Errkya, zonaretal, ka yabü akó umul-umulan ngibtandóla ene
bóktanankwata, Morroal ne Bóktane Yesunkwata, ka ne poko am-
golórró yabüka. E ene poko kuri ipüdarre akó yabü amkoman
banguna ene pokodó karrkukus zamngólda.
2 Ini Morroal Bóktananme e zid bairrünakla, e bóktan ne zürük
nóma emonane, ka ne poko amgolórró yabüka. Koke ne nóma, e enan
amkoman yangunarre.
3 Ka yabü amkoman wirrian bóktan nókyenarre, ka ngaen-gógópan
ne poko ipadórró wagó, Kerriso nurrótókórr mibü kolae tonarr
bargonóm, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó.
4 Akó oya gapókdó ingrinóp, akó aüd ngim ne ngürr yarilürr, God
oya ugón irsümülürr, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó.
5 Akó wa okaka tübyónürr Pitaka, ene kakóm, ene 12 ⌊apostoldó⌋.
6 Akó solkwat wa okaka tübyónürr abün zonaretaldó, darrpan
pokodó nidi kwarilürr, ibü ngarkwat 500 arrgrratórrón yarilürr. Barre
ene zonaretal arrólako errkya, enana ngibürr wa nurrbarirrünako.
7 Solkwat wa Zeimska okaka tübyónürr, solkwat blaman apostoldó.
8 Akó dómdóm, wa kürüka okaka tübyónürr. A wa inzan koke
tamórr, wazan tamórr ngibürrdü. Ngibürr tonarr darrü gab oloma
tóba ngarkwatódó koke amtómólda. Ene inzan yarilürr, Yesu Kerriso
kürüka okaka nóma tübyónürr tóba apostolóm ainüm.
9 Ka ini poko müsirrga ainüm kaindóla. Ka karianla ngibürr apos-
toldógab akó ka ngarkwatódó kokela, pamkolpama kürü apostolbóka
ngilianóm, zitülkus ka Godón sos wirri müp alión namülnürrü.
10 A Godón ⌊gail tonarranme⌋, ka igó pamóm bairrü, ka errkya
nótókla, oya apostol, akó ene gail tonarr, wa ne kla kókyanórr,
wa enan koke kókyanórr. A ka wirri arüngi zaget namülnürrü,
bórrgrratórrón namülnürrü blaman apostoldógab. A ka ene zaget
kólbe koke tólbaelórró, a Godón gail tonarra kürüka, wató zaget
yarilürr kürükama.
11 Da módóga, ia kótó amgoldóla, ó ia ene pama amgoldako,
ki blamana ene dadan bóktan amgoldakla, Kerrison büdül akó
arsümülankwata. Akó ini ne bóktane, e amkoman yangunarre.

Büdüldügab Barsin

12 Zitülkus ki bóktan amgoldakla igó, God Kerrison irsümülürr
büdüldügab, da yabü aodó ngibürra inzan iade bóktandako wagó,
“Büdülab barsin babula.”?
13 A büdülab ne barsin babul nómada, da Kerrison ta koke
irsümülürr.
14 Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, kibü bóktan amgol
enan ki yarile, akó yabü amkoman bangun ta enan ki yarile.
15 Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, ki kibiób igó ki
okaka büzazin kwarila, wamaka ki obae bóktan büdrrat kwarilürrü
Godónkwata, zitülkus ki Godónbóka pulkaka bóktan kwarilürrü igó,

---

15:3 Aesaya 53:5-12 **15:4** Wórr Peba 16:8-10; Metyu 12:40; Apostolab Tórrmen 2:24-32
15:5 Metyu 28:16-17; Mak 16:14; Luk 24:34, 36; Zon 20:19 **15:8** Apostolab Tórrmen 9:3-6
15:9 Apostolab Tórrmen 8:3

wa Kerrison büdüldügab irsümülürr. A ene ne amkoman nómada igó,
God büdül koke arsinda, God Kerrison koke irsümülürr.
16 Zitülkus módóga, God ne büdül koke nóma arsinda, da Kerrison
ta koke irsümülürr.
17 Akó God Kerrison ne koke nóma irsümülürr, yabü amkoman
bangun enan yarile akó e wata yabiób kolae tonarrdómakla.
18 Akó ta, Kerrison amkoman angun pamkolpama nidi nurrbarinürr,
i bamrükürrünako.
19 Mi ne Kerrisokamóm ⌊gedlóngóm⌋ nóma bairre wata ini tüpdü
arrólankü mibü morroalóm, da amkoman mi kolae gyauran pamkol-
pam kwarilo blaman amkoman bangun-koke pamkolpamdógabi.
20 A ini amkomana, God Kerrison ta irsümülürr büdüldügab. God
oya ngaen-gógópan irsümülürr ngibürr pamkolpamdógab nidi nur-
rbarinürr, wamaka ngaen-gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda
apapdó. We ngarkwatódó, mi umulakla igó, God sab mibü ta sirsine.
21 Mi ini kla umulakla we zitülkusdü, zitülkus büdüla darrü
pamdóma tamórr, büdüldügab barsina ta darrü pamdóma tamórr.
22 Ka müsirrga aindóla: Blaman pamkolpamazan nurrbarindako
zitülkus i Adamón pamkolpamako, ene inzana, God tóba blaman
pamkolpam sirsine arróldó zitülkus i Kerrison pamkolpamako.
23 A God blaman darrpan-darrpan olom sab irsümüle arróldó tóba
angrirrün ngarkwatódó. Wa ngaen-gógópan Kerrison irsümülürr
arróldó, wamaka ngaen-gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda
apapdó, akó wa sab Kerrison pamkolpam sirsine arróldó, wa nóma
tolkomóle.
24 Solodó, God sab ini tüp blakón pokodó sidüde. Kerriso sab ugón
⌊ut-ut nirre⌋ blaman kolae samuab arüng: bwóban singüldü pamab
arüng, wirri ngi pamab arüng, akó ngibürr kolae samuab arüng. Ene
kakóm, wa tóba kingzan balngomól sab tóba Ab Godón ekyene.
25 Ka müsirrga aindóla: Wa kingzan ki balngomól yarilün, kókó
oyaka nidi bóka bamgündako, wa ibü blaman tóba wapór-o lorodó
irrbüne.*
26 Dómdóm ne klama, oyaka bóka bamgünda, wa ne kla kolae ine,
ene büdüla.
27 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó,
"God blaman elklaza oya wapór-o lorodó kuri irrbünürr." A inzan
nóma bóktanda igó, "blaman elklaza" oya balngomóldó irrbünürr,
popadana amzyatóm wagó, Godón koke angoreanda, blaman elklaza
nótó irrbünürr Kerrison balngomóldó.
28 A sab blaman elklaza nóma irrbüne oya balngomóldó, Godón
Oloma sab tóba tüób bangrine Godón balngomóldó, blaman elklaza
nótó irrbüne Kerrison balngomóldó. Ene igósüm, God blaman
pamkolpamab singüldü pam yarile blaman kwata.
29 Büdüldügab barsin ne babul nóma yarile, ia laró morroala kolpam
⌊baptaes⌋ nóma baindako büdül isabkü? Büdül ne kokean nóma
sirsine, kolpam ibünkü iade baptaes baindako?
30 Akó ki ma ia? Blaman tonarr abün kolpama kibü wirri müp
alióndako kibü zagetanme Kerrisonkü. Büdül ne kokean nóma sirsine,

---

* **15:25** Ini bóktanan küp módóga: *oyaka nidi bóka bamgündako, wa sab blaman ut-ut nirre.*
15:25 Wórr Peba 110:1 **15:27** Wórr Peba 8:6

ki ini zaget iade ki tónggapórre, umuldi ki kena nurrbarinün ini wirri müpdügabi?
31 Blaman ngürr büdüla kena tamlón. Ene amkomana, zonaretal, wata ene ta amkomana, ka yabü ikub bagürdóla, zitülkus mi mibü Lod Kerriso Yesuka dabyórrünakla.
32 Ala, Epesus wirri basirrdü, ka gazirr namülnürrü kólba arrólóm, wamaka ka nurr larpükü gazirr namülnürrü. Ka ne ini kla nóma ki tónggapóna pamakanan zitülkusdügabi, morroal ia laróga kürüka? Büdül ne koke nóma barsinda, morroal inzana igó,
"Mi alodakla akó anóndakla,
zitülkus sab mi nurrbarino."
33 E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane! E ini bóktanbarr umulakla igó, "Mi ne gódam nóma bangurre kolae pampükü, i mibü morroal tórrmen tulmil sab kolae nirre."
34 E bókyanamke dümdüm gyagüpi tótókóm akó piküp bainamke kolae tonarr tólbaelgum. Zitülkus módóga, ngibürr kolpam Godónbóka umul kokeako tibiób ubidügab. E büód ki kwarila, kürü zitülkus asine ini poko bóktanóm.

Arsümülan Büb Darrü Tonarr Yarile
35 A darrü oloma aprrapórr sab amtin bóktan poko bóktóne wagó, "Büdül kolpam sab ia irsine arróldó? Akó ibü ia bübako?"
36 Ma gonggola ene amtin bóktan poko bóktanóm! Ma küp nóma artümüldóla, ene küpa ngaen-gógópan nurrótóke ó abüne akó solkwat wa arról ipüde.
37 Akó ma ne küp artümüldóla, oya obzek inzan kokea, wa sab enezan yarile. A ma wata küp artümüldóla, aprrapórr ia kunu küpa, ta ia darrü küpa.
38 A God obzek wató akyanda tóba ubidügab, akó wa gailda darrpan-darrpan ia zid tibióban obzek.
39 Blaman murr darrpan ngarkwatódó kokeako. A paman darrü-darrü murra, akó larab go darrü-darrü murra, akó póyaeab go darrü-darrü murra, akó wapiab darrü-darrü murrako.
40 Pülpüldü ne elklazako ibü go darrü bübako, akó tüpdü ta ne elklazako ibü go darrü-darrü bübako. A pülpüldü elklazab kómal zyón darrü ngarkwatódóma, akó tüpdü elklazab kómal zyón go darrü-darrü ngarkwatódóma.
41 Abüsan go darrü kómal zyóna, akó melpalan go darrü kómal zyóna, akó wimurrab go darrü kómal zyóna. Akó darrpan-darrpan wimurrab ta ibü tibiób kómal zyóna.
42 Büdülab barsin dadanzana. Gapókdó ne büb angrindako, wa abürrün bainda, wamaka küp artümüldako akó wa abünda. God ne büb arsümülda, wa kokean abüne.
43 Gapókdó ne büb angrindako, ngazirr klama. God ne büb arsümülda, kómal klama. Gapókdó ne büb angrindako, oya arüng babula. God ne büb arsümülda, oya wirri arüng asine.
44 Gapókdó ne büb angrindako, wa tüpane. God ne büb arsümülda, wa kwitüm büba.
Zitülkus tüpan büb asine, kwitüm büb ta asine.

15:32 Aesaya 22:13

45 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ngaen-
gógópan pam, Adam, wa arról pamakanóm bainürr.” A dómdóm
Adam, wa arról-gail samua.
46 A kwitüm büba ngaen-gógópan koke tamórr. Koke. Tüpan büba
ngaen-gógópan wató tamórr, akó solkwat ene kwitüm büba tame.
47 Ngaen-gógópan pam, Adam, tüpdügabi tamórr, God oya büb tüp
buru-i tónggapónórr. Nis ngim pam, Kerriso, God oya irsümülürr akó
errkya oya kwitümgab büba.
48 Buru-i tónggapórrón pamkolpam nidipko, i darrpan ngark-
watódómako ene ngaen-gógópan buru-i tónggapórrón pamzan.
Akó kwitümgab bübpükü pamkolpam nidipko, i darrpan ngark-
watódómako ene nis ngim pamzan, kwitümgab büb noane.
49 Mi errkyazanakla dadan obzeksyók ngarkwatódó buru-i
tónggapórrón pamzan, da mi sab ene paman obzeksyók ngarkwatódó
kwarilo, kwitümgab büb noane.

50 Zonaretal, kürü bóktanan küp módóga, ini tüpan pam, murr
akó óe-e tónggapórrón büb noane, wa gaodó kokea Godón Kingzan
Balngomóldó bangrinüm. Akó sab ne büba kolae baine, wa ene
bwóbdü kokean bangrine, darrü klama koke ne kolae baine.
51 E tübarrkrru, ka kubó yabüka darrü kwindü anikürrün bóktan
adrrüto. Mi ngibürra koke nurrbarino. A God sab mibü blaman büb
izazine küsil bübüm.
52 Sab tómbapóne büzyón-babul, wamaka aon simanikrre, dómdóm
mobolzan klama nóma bóktóne. Zitülkus módóga, mobolzan klama
sab bóktóne akó God büdül sirsine bübpükü, sab ne klama kokean
kolae bairre, akó wa mibü blaman büb izazine küsil bübüm.
53 Ini klama sab tómbapóne, zitülkus ini ne büb tómbapórrónako
murr akó óe-e, God wata izazine igó bübüm, kolae bain-koke ne
bübko. Akó sab ini ne büba nurrbarine, wa wata izazine igó bübüm,
myamem kokean nurrbarine.
54 God ini büb nóma izazine igó bübüm, myamem kokean
nurrbarine, ene tonarrdó Godón Wialómórrón Bóktandó nadü
bóktanbarr wialómórróna sab amkoman baine. Inzan wialómórróna
wagó,

“God büdül memokan ut-ut yónürr.”

55 “Büdül-o, marü arüng ia asine pamkolpam ut-ut bainüm?
Büdül-o, marü kyab ia asine pamkolpam azid gailüm?”
56 Kolae tonarr kyabzana, büdül ne klama ódódda, akó kolae tonarra
tóba arüng gidadógab apadóda.
57 A mi Godón eso ekyanórre, mibü arüng nótó gailda kolae tonarr
akó büdül ut-ut bainüm mibü Lod Yesu Kerrisokama!

58 Da módóga, kürü moboküpdü zonaretal, e wata karrkukus
bórrang kwarilo yabiób amkoman bangundü akó e darrü kla ok ain-gu
yabü anenóm yabiób amkoman bangundügabi. E Lodón zaget metat
arüngi tómbapón kwarilo, zitülkus e umulakla igó, yabü müp zaget
Lodónkü enanóm-koke yarile.

15:45 Bwób Zitül 2:7 **15:54** Aesaya 25:8 **15:55** Oseya 13:14

16

Mani Dakabain Godón Pamkolpamabkü, Zerrusalem Wirri Basirrdü Nidi Ngyabendako

1 E maniankwata wialómarre, e sab ne kla dakabainane Godón
pamkolpam tangbamtinüm, Zerrusalemóm nidi ngyabendako. Ka
sos pamkolpamdó Galatia bwóbdü kwat nómtyenarre ene kla ia
tónggapónóm. E ta dadanzan tónggapónamke.
2 Darrpan-darrpan udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* e blaman
darrpan-darrpana mani kabedó ki arrbün kwarila ene manidügabi,
e ne darrem yazebane yabiób zagetankü. E ene blaman poko wata
kwób isurre, igósüm yabü zitülkus babul yarile mani dakabainüm ene
tonarrdó, ka nóma tamo.
3 E yaib ngibürr pam yazebane, e nibiób gyagüpi amandakla wagó,
i morroal pamako. Ka nóma abzilo, ka ibü zirrnapónónómo peba
mórragpükü ini ⌊gyaur kla⌋ Zerrusalem amarrum.
4 A morroal ta ne nóma yarile kürü tótókóm, i sab kürü kol-
ngómórre.

Polón Bókam Bagósórrón Bóktan

5 Ka Masedonia prrobins kugupidüma nóma wamo - zitülkus kürü
ubia Masedonia prrobins kugupidüma tótókóm - ene kakóm, ka sab
yabüka tamo.
6 Da yenkü ka sab aprrapórr karianbóka ngyabeno, ó güb melpal
aprrapórr yenkü amaniko. Ene igósüm, e gaodó kwarilo kürü
tangamtinüm ia bwóbdü tótókóm.
7 Ka ⌊gedlóngóm baindóla⌋ yenkü karianbóka ngyabenóm, zitülkus
kürü ubi kokea yabü wata büsai basenóm ka yabü bwóbdüma
nóma agóltagól namulo. A ka gedlóngóm baindóla ngibürr tonarr
amaniküm yenkü, Lod ne kürü nóma ok kine.
8 A ka sab Epesus wirri basirrdü ala namulo kókó Pentakost† Tóre
ngürrandó.
9 Zitülkus módóga, God kwat kuri tapakue kürünkü wirri akó
küppükü zaget tónggapónóm. Akó darrü zitülkus módóga, abün
kolpam asiko, kürüka nidi bóka bamgündako.
10 Timoti nóma tame yabüka, e sab oya morroal angón kwar-
ilünke, igósüm oya zitülkus koke yarile gumüm, wa yenkü nóma
yarile. Zitülkus módóga, wa Lodón zaget tónggapónda, kazan
tónggapóndóla.
11 We ngarkwatódó, darrü oloma oyaka tóba kak koke emtyene. A
e oya paudi zirrsapónamke, da wa kürüka iade tolkomóle. Ka oya
akyandóla alkomólóm zonaretalpükü.
12 E wialómarre kibü zonaret Apolosónkwata. Ka oya wirri arüngi
yalórró ngibürr zonaretalpükü tótókóm yabü basenóm. A ene oya ubi
kokea errkya ini tonarrdó tótókóm. A wa sab solkwat wame, wa nóma
küp bamkóne igó, morroala tótókóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

---

* **16:2** *udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr. † **16:8** *Pentakost* Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: *50 ngim ngürr*. Ene 50 ngim ngürr yarilürr, ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ akó ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋, ibü kakóm, Yesu ne ngürrdü nurrótókórr. Pentakost Tóre ngürrdü, Zu pamkolpamab ⌊wit⌋ abül tóre asi yarilürr.

13 E gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke, amkoman bangundü kar-
rkukus bórrangke, gum-koke pamzan, akó arüng kwarilünke.
14 E blaman elklaza tómbapón kwarilünke ⌊moboküpdü ubipükü⌋.
15 E umulakla Stepanasón müót kolpambóka; i ngaensingül kolpam
kwarilürr Kerrison amkoman angunüm Akaya prrobinsdü. Akó i
tibiób gyagüpitótók irrbünóp Godón pamkolpam tangbamtinüm. Da
zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla igó,
16 e inzan pamkolpamab tangdó kwarilo akó blamanab tangdó,
Lodón zaget ta nidi tómbapóndako wirri arüngi.
17 Ka bagürwóm namülnürrü Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akaekus
kürüka nóma togobórr, zitülkus i kürükamako yabü pabodó.
18 Zitülkus módóga, i kürü samu küsilzan irre akó yabü samu ta
inzan. We ngarkwatódó, e inzan pam wata morroal nangónane.
19 Eisia‡ bwóbdü sos pamkolpama tibiób morroal yawal bóktan
zirrbapóndako yabüka. Akwila akó Prrisila akó sos pamkolpam, ibü
müótüdü nidi kwób bazendako, i tibiób wirri morroal yawal bóktan
zirrbapóndako yabüka Lodón ngidü.
20 Blaman zonaretala tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako
yabüka. Morroal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan
akó morroal moboküpi baprükamke.
21 Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla.
22 Darrü oloman ne moboküpdü ubi Lodka koke nómada, wa
amórrórrón ki yarile. Ma tam, mibü ⌊Lod⌋!
23 Ki tóredakla, Lod Yesun ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.
24 Kürü moboküpdü ubi yabü blamandóma, mi Kerriso Yesuka
dabyórrünzanakla.

‡ **16:19** Polón tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Epesus wirri basirr ene prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. **16:19** Apostolab Tórrmen 18:2

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Korrint
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü akó blaman Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpam dudu Akaya prrobinsdü (1:1). Polón darrü peba mórrag Korrint sos pamkolpamdó, *1 Korrint*, ene peba mórragan ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakono, wa nekwata bóktanda.

Pol ini peba mórrag ugón wialómórr aprrapórr pail 55 ó 56 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Wa tóba peba mórrag *1 Korrint* wialómórr pail 55 nóma yarilürr. Wa tóba peba mórrag *2 Korrint* aprrapórr ugón wialómórr ene dadan paildü ó darrü pail. Pol ini peba mórrag Masedonia prrobinsdügab wialómórr.

Ini Peba Mórragankwata Bóktan

Aprrapórr Pol tokom peba mórrag wibalómórr Korrint sos pamkolpamdó:

(1) Pol ne peba mórragankwata wialómórr 1 Korrint 5:9dü;
(2) 1 Korrint;
(3) Darrü arüng bóktan oporpükü peba mórrag, wa ne klamankwata wialómórr ini pebadó (2:3-4);
(4) 2 Korrint.

Ini ngaen-gógópan akó aüd ngim peba mórrag errkya myamem babulamli.

1 Korrint wialóm kakóm Pol tóba zaget Godónkü we pud akyanórr Epesus wirri basirrdü kókó wa igó nóma arrkrrurr wagó, Korrint sos pamkolpama tibiób tórrmen tulmil koke morroal ninóp. Pol gyagüpi esenórr büsai-büsai tótókóm Korrint pamkolpam basenóm. A wa nóma wamórr ibü basenóm, i oya wirri azid ekyenóp. Da Pol nóma alkomólórr Epesus, wa darrü peba mórrag wialómórr arüng bóktan oporpükü. Mi umulakla, zitülkus mi 2:4dó atangdakla wagó,

> "Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró kürü moboküpdü, akó ka yón namülnürrü yabüme."

Wa ene peba mórrag Taetusün ekyanórr Korrint pamkolpamdó ódódóm (12:8).

Arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialóm kakóm, Pol wirrianbóka gyagüpi tótók yarilürr wagó, Korrint pamkolpama laró gyagüpi ódód kwarilürr. Da ⌊silba⌋ zaget pam Dimetrrius akó tóba kamdalpükü wirri ongyaltongyal kakóm (Apostolab Tórrmen 19:23-41), wa Epesus amgatórr ama Trroas wirri basirrdü wamórr. Wa gyagüpi igó wamórr wagó, Taetusdi Trroasóm wata ki baseni bóktan apadóm enekwata, Korrint pamkolpama ia gyagüpi ogoblórr oya peba mórragankwata, a Taetus ma ola babul yarilürr (2:12-13). Da wa we wamórr Masedonia. I Taetusdi ola baserri. Oya bagürwómdü, bóktan Korrint pamkolpamdógab morroal yarilürr (7:5-16). Taetusün bóktan

Polón arüng ekyanórr igó, Korrint pamkolpam ibü ngyaben tulmil ia morroal dümdüm yónürr. Ene kakóm, Pol darrü peba mórrag wialómórr (2 Korrint).

Da Pol iade arüng bóktan opor wialómórr atang pokodó 2 Korrint 10–13? Aprrapórr Pol ini peba mórragzan wialómórr, bóktana tamórr oyaka wagó, ngibürr kolpam ola asi kwarilürr kolae nidi tómbapónóp. Da módóga, ene peba mórrag zirrapónóm wa akó darrü poko dayónürr ngaen-gógópan bóktandó ini kolae tómbapón kopodó.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón dokyan zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm Korrint pamkolpamdó:

1. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm tóba bagürwómbóka. Wa bagürwóm yarilürr, zitülkus Korrint pamkolpama tibiób kolae tonarrdógab tübyalüngóp (1:3-4; 7:8-9, 12-13).
2. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm wa ne müpdü yarilürr Eisia prrobinsdü (1:8-11).
3. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm, wa tóba bókam bagósórrón agóltagól iade yalüngürr (1:12–2:4).
4. Oya ubi yarilürr ibü amtinüm darrü paman kolae tonarr arrgonóm (2:5-11).
5. Oya ubi yarilürr ibü arüngi ikik akrranóm dabyón-gum Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü (6:14–7:11).
6. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm ini elklazabóka igó, bagürwóm, azid aeng, akó darrem kla, i ne elklaza ipüdórre Godón zaget nidi tómbapóndako (2:14–7:4).
7. Oya ubi yarilürr ibü umul bainüm Godón popa gailwómankwata akó ibü byalóm, i umul-umul ki koralón igó, i mani dakabain elakórre elklaza-koke pamkolpamabkü, Yesun amkoman nidi yangunónóp Zerrusalem wirri basirrdü (atang poko 8-9).
8. Oya ubi yarilürr ene kari kopo agóm, oyaka nidi bóka bamgün kwarilürr (atang poko 10-13).
9. Oya ubi yarilürr ibü umul-umulan ngibtanóm oya aüd ngim tótókbóka ibüka (12:14; 13:1-3, 10).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-11*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint sos pamkolpamdó *1:1-2*
   2. God mibü metat arüng bütanda *1:3-11*

B. Pol Yesun amkoman angun pamkolpam arüng nütünóp *1:12–7:16*
   1. Polón akó darrü bókam agósórrón bóktan *1:12–2:4*
   2. Darrpan paman kolae arrgon *2:5-11*
   3. Pol karianbóka ngyabenórr Trroas wirri basirrdü *2:12-13*
   4. Mi Kerrison ilangzanakla *2:14-17*
   5. Pol amkoman karrkukusi angun yarilürr Morroal Bóktan Yesunkwata *3:1–4:6*
      a. Küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zaget tónggapón *3:1-18*
      b. Wirri darrem kla samuan ngarkwatódó mariti tónggapórrón beledó *4:1-15*
      c. Amkoman bangundügabi ngyaben *4:16-18*
   6. Kwitüm büb *5:1-10*

7. Apostolab zaget módóga, pamkolpam byalóm i ia gódam bangurre Godkü Yesukama *5:11–6:2*
8. Polón azid aeng *6:3-12*
9. Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü *6:13–7:1*
10. Polón bagürwóm *7:2-16*

C. Gyaur kla elklaza-koke pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü *8:1–9:15*
1. Arüng atan bóktan wirribóka gailüm *8:1-15*
2. Taetusün akó nis amkoman bangun pam nis Korrint wirri basirrdü zirrnapónóp *8:16–9:5*
3. Wirri gyaur kla gail *9:6-15*

D. Pol emtyanórr wagó, wa amkoman apostol yarilürr *10:1–12:21*
1. Pol tóba zaget adlangórr *10:1-18*
2. Pol akó obae apostol *11:1-15*
3. Polón azid aeng apostolzan *11:16-33*
4. Pol nuszan kla esenórr wa nóma aerr yarilürr *12:1-10*
5. Pol gyakolae yarilürr Korrint pamkolpamdó *12:11-21*

E. Dómdóm bóktan *13:1-13*
1. Dómdóm arüng ikik bókrran bóktan *13:1-10*
2. Dómdóm alakón bóktan *13:11-13*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab.

Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü, blaman Godón pamkolpampükü dudu Akaya prrobinsdü.

2 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

God Mibü Metat Arüng Bütanda

3 Mi blamana oya yagürnórre, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison God akó Ab. Wa gyaurpükü Aba akó wa mibü metat arüng bütanda.
4 Wa mibü metat arüng bütanda, mi müpdü nómadakla. Ene igósüm, mi gaodómakla ngibürr kolpam arüng bütanóm, müpdü nidipko, God ta mibü dadanzan arüng bütanda.
5 Zitülkus módóga, kizan abün-abün azid aengdakla Kerriso ta inzan azid aengórr, da God kibü wirrianbóka arüng bütanda Kerrisokama.
6 Ki nóma tótókdakla müppükü, olgabi e sab arüng bütarrón akó zid bairrün kwarilo, kibü bóktan amgolanme. God kibü nóma arüng bütanda, olgabi e sab arüng bütarrón kwarilo. E arüng bütarrón nóma kwarilo, olgabi e gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm inzan azid aeng tonarrdó, kizan azid aengdakla.
7 Akó ki wirrianbóka ⌊gedlóngóm baindakla⌋, e karrkukus bórrongo, zitülkus ki umulakla wagó, e dadan elklaza azid aengdakla, ki enezan azid aengdakla. Akó God yabü ta arüng bütanda, wa kibü enezan arüng bütanda.

8 ⌊Zonaretal⌋, kibü ubia yabü umul-umulan ngibtanóm, ki ne wirri
müpanbókamde azid aengóp Eisia* prrobinsdü. Ene inzan wirri müp
yarilürr, ki gaodó koke kwarilürr ene müp bamselóm. Olgabi ki
myamem gedlóngóm koke bainóp, ki gaodó kwarilürr arról amoanóm.
9 Anda, ki kibiób moboküpi igó gyagüpitótók ipüdóp, wamaka
kibü zaza ⌊kolaean darrem⌋ tókyerre büdülüm. A ene wa ugósüm
tómbapónórr, ki kibióbka koke ngambangólnórre a wata Godka,
büdül pamkolpam nótó arsinda.
10 Wa kibü aurdü semanórr wirri büdül tarük pokodógab akó wa
sab kibü aurdü semóne. Ki oyaka gedlóngóm baindakla kibü metat
aurdü amanóm,
11 ezan kibü tangbamtindakla tóre bakode kibünkü. Abün pamkol-
pama nóma tóre korale kibünkü akó Godón gail tonarr nóma yarile
kibüka, da abün pamkolpama sab Godón eso akyan korale kibü ngidü.

Polón Akó Darrü Bókam Bagósórrón Bóktan

12 Ki ikub bagürdakla igó: kibü gyagüpitótóka amkoman pupainda
igó, blaman pamkolpamab obzek kwata ki inzan tórrmen tulmili
ngyaben kwarilnürrü, amkoman moboküpi akó ilklió büliónì-koke.
God kibü gaodó tinóp inzan ngyabenóm. Ki amkoman inzan ngyaben
kwarilnürrü yabü obzek kwata. Ki inzan kwarilnürrü Godón gail
tonarr ngarkwatódó, a inzan koke, tüpan ⌊wirri gyagüpitótók⌋ ngark-
watódó.
13-14 Blaman tonarr ki yabüka igó wibalómdakla, e gaodómakla ene
kla atangóm akó bóktanan ⌊küp tai amzyatóm⌋. Errkya e kibü tórrmen
tulmilabkwata wata poko-poko küp bómzyatódakla. A ka gedlóngóm
baindóla, e sab blaman bóktanan küp nómzyetórre igó, e sab gaodó
koralo kibükwata ikub bagürüm, kizan yabükwata ikub bagür koralo,
ene ngürrdü, mibü Lod Yesu nóma tolkomóle.
15 Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angun namülnürrü, ka
bókam bagósórró yabü ngaen-gógópan basenóm, igósüm e nis ngim
bles bairrün kwarilo.
16 Ka bókam bagósórró yabü basenóm, ka Masedonia prrobinsdü
nóma ki wamórró akó ta ka olgabi nóma ki tolkomólórró, igósüm e
solkwat kürü ki tangkamtinane Zudia prrobinsdü tótókóm.
17 Da ka ini bókam nóma bagósórró, ia ka wata popa bóktan
namülnürrü? Ó ia ka bókam bagósdóla ini tüpan pamkolpam
ngarkwatódó, igósidi ka bóktalo wagó, "Ó, ó," akó dakla, "Koke,
koke"? Koke, ka inzan pam kokela!
18 A God metatzan tómbapónda, wa ne poko bóktanórr
tómbapónóm, ki ta yabüka ne poko bóktandakla igó kokea, "Ó,"
akó dakla, "Koke".
19 Zitülkus módóga, Godón Olom, Yesu Kerriso nótóke, wa koke
bóktanórr wagó, "Ó" akó dakla, "Koke". Kótó, Saelas,† akó Timoti, ki
oyakwata bóktan amgol kwarilnürrü yabüka. Akó oyame kürü bóktan
blaman tonarr "Ó" yarilürr.

---

* **1:8** Polón ngyaben tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. † **1:19** *Saelas*: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan angrirrüna Letin bóktane: *Silbeinus.*

20 Mi umulakla wagó, kürü bóktan amkomana, zitülkus blaman
⌊alkamül-koke bóktan⌋, God ne kla irrbünürr, i küppükü bairre
Kerrisokama ene bóktan opore “Ó”. We ngarkwatódó, oyakama mi
bóktandakla igó, “Amen, inzan ki yarilün,” Godón ngi wirri kwitüm
amngyelóm.
21 Da God watóke nótó tómbapónórr yadi akó kidi karrkukus
bórrangóm mibü Kerrison amkoman angundü. Akó wa watóke mibü
nótó sirrbünürr,
22 tóba timam nótó irrbünürr mibüka, akó tóba Samu nótó ingrinürr
mibü moboküpdü alkamül-koke bóktanzan, wa sab mibü blaman
elklaza tülirre, wa ne alkamül-koke bóktan tülinóp.
23 Ka küób Godón amtindóla amtyanóm ka amkoman poko
bóktandóla. Wa kubó kürü ki kolae kyó, ka ne obae poko nóma
bóktono. Ka igósüm koke alkomórró Korrint wirri basirrdü yabü akó
wirribóka bagóm.
24 Ene wa inzan kokea igó, ki yabü amkoman bangun zirrbapón-
bapón balngomóldakla. A ki yenkü zagetódakla yabü bagürwóman
ngibtanóm, zitülkus e karrkukus bórrangdakla yabiób amkoman
bangundü.

2

1 Da ka gyagüpitótók eserró yabü akó koke basenóm, gyagüp kolaean
ngibtan-gum.
2 Zitülkus módóga, ka ne yabü gyagüp kolaean nóma ngintinünümo,
ola ia nidipko kürü barnginwóman ngitanóm? Wata yadi, ka nibiób
gyagüp kolae ninarre.
3 Ka ene peba mórrag* wialómórró, igósüm ka nóma ki tama, e kürü
gyagüp kolaean koke ki ngigütinane, yadi, kürü nidi bagürwóman ki
ngitan kwarila. Ka amkoman karrkukusi angundóla yabükwata wagó,
kürü ne bagürwóme ene ta yabü bagürwóme.
4 Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü,
ka azid aengrró kólba moboküpdü, akó ka yón namülnürrü yabüme.
Ka yabüka igósüm koke wialómórró, yabü gyagüp kolaean ngibtanóm,
a igósüm, yabü umulüm igó, kürü wirri ⌊moboküpdü ubi⌋ yabükama.

Darrü Paman Kolae Arrgon

5 Darrü pama ola kolae tonarr nóma tónggapónórr, wa wata kürü
gyagüp kolae koke kyónürr, a wa yabü blamanab gyagüp kolae ninóp,
barrkyananbóka. Ka wialómdóla “barrkyananbóka,” zitülkus kürü
ubi kokea wirri arüngi wialómóm.
6 Abüna yabükagab oya ne ⌊kolaean darrem⌋ ekyenóp, ene
gaoandóma.
7 Errkya ma, e wata oya kolae tonarr arrgonane akó arüng ekyanane,
igósüm wirri gyagüp kolaea oya koke ⌊ut-ut ine⌋.
8 We ngarkwatódó, ka yabü arüng bütandóla yabü amkoman
moboküpdü ubi oyaka amtyanóm.

---

* **2:3** *peba mórrag*: Pol Korrint pamkolpam karianbóka basenóm wamórr ibü bagóm. Ene kakóm, wa darrü peba mórrag wialómórr. Ini peba mórrag errkya ma babula.

9 Ka ta yabüka wialómórró umul bainüm wagó, e kürü blaman
bóktan ia amkoman mamunarre. Amkoman, e kürü bóktan mamoan-
dakla.
10 E darrü oloman kolae tonarr nóma arrgondakla, ka ta inzan ene
oloman kolae tonarr arrgondóla. Anda, ka ne kla arrgorró, ka we
kla arrgorró Kerrison obzek kwata yabü morroalóm. A ka gyagüpi
tótókdóla wagó, darrü kla babula arrgonóm.
11 Ka oya kolae tonarr arrgorró, igósüm ⌊satania⌋ mibü koke ilklió
bülión yarile oya ubi tómbapónóm, zitülkus mi oya bókam bagós
bóktan amkoman umulakla.

Pol Karianbóka Ngyabenórr Trroas Wirri Basirrdü

12 Ka Trroas wirri basirrdü nóma abzilürrü Morroal Bóktan am-
golóm Kerrisonkwata, ka eserró wagó, Lod kwat tapakurr kürünkü
oya zaget tónggapónóm.
13 A zitülkus ka kólba zonaret Taetusün ola koke eserró bóktanpükü
yabükagab, kürü gyagüpitótók gaodó koke yarilürr ngón agónóm. Da
ka yawal bóktan bóktarró amkoman bangun pamkolpamdó, ola nidi
koralórr, akó wamórró Masedonia prrobinsdü.

Mi Kerrison Ilangzanakla

14 A mi Godón eso ekyanórre! Wa pamkolpamab obzek kwata igó
amtyanda igó, wa satani ut-ut yónürr. Akó wa kibü balngomólda
ene kla bómtyande, zitülkus ki Kerrisoka dabyórrünakla. Inzana, wa
kibükama morroal ilang ayoda blaman bwóbdü. Ene morroal ilang
igó klama, mi oyabóka umulakla.†
15 Ki Kerrison ilangzanakla, Godón ne klama bagürwóman ngitanda.
Ki Kerrison ilangzanakla ibü aodó, zidbairrün nidipko, akó ibü aodó,
bamrükürrün nidipko.‡§
16 Ibüka, bamrükürrün nidipko, ki büdülan ilangzanakla. Ibüka,
zidbairrün nidipko, ki arrólan ilangzanakla. Ia gaoandó nótóke ini
zaget tónggapónóm?
17 Aprrapórr God kibü inzan bómzyatóda wagó, ki gaoandómakla,
zitülkus ki ene abün ilklió bülión pamzan kokeakla, wirri
mani azebóm ubi nibióbe Godón bóktan amgoldógab. A ki
amkoman moboküpi bóktandakla Godón obzek kwata, Kerrisoka
dabyórrünzanakla. Ki bóktandakla pamzan, God nibiób zirrtapónóp.

---

† **2:14** Grrik akó Mórrke-mórrke Bukdü igó alap-alap bóktan wialómórróna: God Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pamzana. Rrom gazirr pamab singüldü pama darrü bwóban pamkolpam nóma ut-ut nirre, oyaka bóka bamgün nidi kwarilürr, wa ibü, tóba gazirr pampükü, nolngomólnónóp tóba pamkolpamab obzek kwata. Ene ut-ut bairrün kolpam ⌊leba zaget⌋ kolpamóm bainóp. Pol akó ngibürr Godón zaget pam ene gazirr pamzan kwarilürr, ó i ene ut-ut bairrün kolpamzan kwarilürr Kerrison leba zaget pamóm bainüm. ‡ **2:15** *bamrükürrün nidipko*, ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a i ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ ogobe. § **2:15** Ini alap-alap bóktana. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilang ⌊urdü amsel larab⌋ ilanga, ⌊prrist⌋ ne lar bamngul kwarilürr ⌊altadó⌋. Ene ilanga Godón bagürwóman ngitan yarilürr. Yesu urdü agasil larzan yarilürr krrosdó. Yesun amkoman angun pamkolpam ene klaman ilangzanako. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilangan küp módóga: Ene Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pama ene pamkolpam nóma nolngomólnónóp, ngibürr kolpama morroal ilang buru angan kwarilürr. Ene gazirr pamdó wa morroal ilang yarilürr, a ene ut-ut airrün pamkolpamdó, wa kolae ilang yarilürr, zitülkus i umul kwarilürr igó, i leba zaget kolpamóm ki bairre o ibü ki ekrrórre.

3

Küsil ⌊Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktanan⌋ Zaget Tónggapón

1 Ia kibü ubia akó kibiób bagürüm morroal bóktane? Koke! Ia
zitülkus asiko yabü peba mórrag azebóm ó wibalómóm, kibü ne
klama bagürdako, ngibürr pamazan ubi baindako inzan peba mórrag
azebóm? Babulako!
2 E yaib wa peba mórragzanakla, kibü ne klama bagürda, kibü
moboküpdü wialómórrónzana. Blaman pamkolpam gaodómako
umulüm akó atangóm, ki ne morroal zaget tónggapónóp yabü aodó.
3 Blaman pamkolpam gaodómako asenóm igó, e peba
mórragzanakla Kerriso tüób ne kla wialómórr, kibü zagetódógab.
Wa ene kla koke wialómórr baerro-e, a arról Godón Samu-i. Wa
ene kla taptapan ingülküp pokodó koke wialómórr, a pamakanan
moboküpdü.
4 Ki ini klambóka amkoman umulakla Kerrisokama Godón obzek
kwata.
5 Kibü zitülkus babula gyagüpi tótókóm igó, kibü kibióban gaodóma
Godón zaget tónggapónóm. God wató módóga, kibü gaodó nótó
ainda.
6 Wa kibü gaodó tinóp zaget pamóm bainüm küsil alkamül-koke
tónggapórrón bóktanan zaget tónggapónóm. Ene küsil bóktanan
wialómórrón gida babula, a Godón Samu asine ene bóktandó, zitülkus
wialómórrón gida büdül ódódda, a Godón Samua arról akyanda.
7 Mosesón gida wialómórróna taptapan ingülküp pokodó. God
Mosesón ene gida nóma ekyanórr, Mosesón obzeka ⌊wirri kómal
zyónpükü⌋ ongang bapónórr, Isrrael pamkolpam igósidi gaodó koke
kwarilürr oya obzekdó metat azilüm, enana ene zyóna zaorrón
barrgon yarilürr. Mosesón darrü zaget módóga, ene gida umul
bainüm pamkolpamdó. Ene gida-a büdül sidódürr ibüka, gida koke
nidi mamoanónóp. Zitülkus ene gida-a, büdül ne klama ódódda, wirri
kómal zyónpükü tamórr,
8 Godón Samua ne zaget balngomólda, oya wirri kómal zyón
amkoman wirriana, ene gidan wirri kómal zyóndügabi!
9 Ene gidan zageta pamkolpam zaz ninóp akó ⌊kolaean darrem⌋
nókyenóp. Zitülkus ene gidan zagetan wirri kómal zyón asi yarilürr,
amkoman, Godón ilküpdü ⌊dümdüm tonarr⌋ ne zageta ódódda, oya
wirrian kómal zyón asine ene ngaep zagetódógab.
10 Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zagetan wirri
kómal zyón ngaen asi yarilürr, a errkya ene inzana, wamaka ene
kómal zyón babula. Zitülkus módóga, ene küsil alkamül-koke
tónggapórrón bóktanan zagetan kómal zyón wirriana.
11 Akó zitülkus ene ngaep bóktanan zageta, zaorrón ne klama
barrgon yarilürr, kómal zyónpükü tamórr, ene küsil bóktanan zaget,
metat asi ne kla yarile, oya wirrian kómal zyón asine ene ngaep
klamdógab!
12 Zitülkus ki ene klamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋, da kibü tórrmen
tulmil gum-koke igósidiako.
13 Ki Moseszan kokeakla, tóba obzek nótó ngablaorr mórrkenyórr
poko-e, igósüm Isrrael pamkolpama koke iade ki eserre, ene wirri
kómal zyóna zaorrón ia barrgon yarilürr.

14 A ibü gyagüpitótók zürük barümürrün koralórr, zitülkus
kókó errkya ene inzana, wamaka ibü gyagüpitótók ngablaorrónako
mórrkenyórr poko-e, darrü pama ngaep alkamül-koke tónggapórrón
bóktanan buk nóma atangda ibüka ibü kwóbbazen müótüdü. God
ene mórrkenyórr poko koke amanikürr, zitülkus wa ene poko wata
igósidi amanike, darrü oloma nóma dabine Kerrisoka.
15 Anda, ngaendógab kókó errkya, darrü pama Mosesón gida
nóma atangda, ene inzana, wamaka darrü mórrkenyórr pokoa ⌊Zu
pamkolpamab⌋ moboküp ngablaoda, da i bóktanan küp koke igósidi
amzyatódako.
16 A darrü oloma Lodka nóma byalüngda, God ene mórrkenyórr
poko amanikda.
17 Ene bóktan opor "Lod" oya küp módóga: Godón Samu. Akó Lodón
Samu nega, pamkolpama darrü kla koke amoandako ó darrü klama ibü
koke amorranda, da i popadako.
18 Mi blamana Lodón wirri kómal zyón ongang bapóndakla mibiób
obzeke, ngablaorrón-koke ne obzekako. Akó wa mibü azazinda tóba
obzeksyók ngarkwatódó tóbazan bainüm akó sab ene kómal zyón
wirrian yarile. Ene zyóna Lodkagabi tótókda, Godón Samu nótóke.

4

Wirri Darrem Kla Samuan Ngarkwatódó Mariti Tónggapórrón Beledó

1 We ngarkwatódó, ki kokean piküp bairre ini zaget tónggapónóm,
zitülkus God tóba gyaurdügab kibü ini zaget tókyenóp tónggapónóm.
2 A ki ma kibiób kak nómtyenóp anikürrün tórrmendó, büódan
ne elklazako; ki pamkolpam koke ilklió büliióndakla akó ki Godón
bóktan obae koke azazindakla. A ki amkoman bóktan amgoldakla.
Olgabi ki Godón obzek kwata amtyandakla blaman pamkolpamdó igó,
ki morroal pamakla. Da zitülkus babula kibükwata bóktanóm igó, ki
kolae pamakla.
3 Anda, ene inzan nómada, wamaka ⌊Morroal Bóktan⌋ ngalaorróna
mórrkenyórr poko-e, ki ne poko amgoldakla, ene ngalaorrón ibükama,
bamrükürrün nidipko.*
4 Satania, ini tüp nótó alngomólda godzan, amkoman bangun-
koke pamkolpamab gyagüpitótók murrnausóp, da i ilküküp mur-
rbausürrün pamkolpamzanóm bainóp. Ene igósüm, i gaodó kokeako
ene zyón asenóm, ne klama tótókda Morroal Bóktandógabi, Kerrison
⌊wirri kómal zyónankwata⌋ ne Bóktane. Akó Kerriso Godón dan-
danga.
5 Ki kibióbkwata bóktan koke amgoldakla, a ki ene bóktan am-
goldakla igó, Yesu Kerriso wa ⌊Lode⌋, akó igó, ki kib yabü ⌊leba zaget⌋
pamakla Yesunme.
6 Zitülkus módóga, God, ngaen nótó bóktanórr wagó, "Tümün
kwatódógabi zyóna ki ongang bapón," wa tóba zyón ongang sapónórr
mibü moboküpdü.† Ene igósüm, mibü umul akyanóm Godón wirri
kómal zyónankwata, Kerriso ne zyón okaka amzazilda.

3:16 Bazeb Tonarr 34:34 * **4:3** *bamrükürrün nidipko*, ibü ngarkwat-koke arról babula, a i ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ ogobe. **4:6** Bwób Zitül 1:3 † **4:6** Ini bóktanan küp módóga: *God mibü gaodó tinóp Morroal Bóktanan ⌊küp tai apadóm⌋.*

7 A ene wirri darrem kla kibü moboküpdüma, ki inzan nidipakla,
wamaka mariti tónggapórrón beleakla. Ene igósüm, amtyanóm ene
wirrian arüng Godkagabia akó kibükagabi kokea, wirrian ne arünge
blaman ngibürr klamab arüng arrgrratóda.
8 Abün-abün müpa kibü myangrao apóndako, a i kibü kokean ⌊ut-
ut baindako⌋. Ki ngibürr tonarr tai umul-kókakla laró tónggapónóm
müp tonarrdó, a ki kokean piküp bairre ngambangólóm Godka.
9 Pamkolpama kibü wirri müp alióndako, a God kibü kibióban
kokean alókda. Pamkolpama kibü sekrrónóp akó ki tüp tóbalókórró,
a ki kokean kolae bainóp.
10 Ki nubóbóna tótókdakla, ki azid aengdakla akó metat umu-
lakla igó, zitülkus pamkolpama Yesun emkólóp, i ta mibü kena
sekrrónónóm. A ki büdül kórzyóndakla akó koke piküp baindakla
Godón bóktan amgolóm, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó
wagó, Yesu arróla.
11 Anda, ki, arról nidipakla, blaman tonarr umulakla igó, kolpama
mibü kena sekrrónónóm Yesunme, igósüm pamkolpama eserre kibü
ngyabendó igó, Yesu arróla. Ene ngyabena sab blakóne, ki nóma
nurrbarino.
12 Da módóga, ki kena nurrbarinün, a ⌊ngarkwat-koke arróla⌋ yabü
ngyabendó okaka bainda, zitülkus ki Morroal Bóktan Yesunkwata
amgol kwarilnürrü yabüka.
13 Igó wialómórróna *Wórr Peba*dó wagó, “Ka Godón amkoman
angun namülnürrü, da igósidi ka bóktarró.” Ene dadan amkoman
bangundügabi ki ta metat bóktanórre Morroal Bóktan amgolkü,
zitülkus ki Godón amkoman angundakla.
14 Akó ki metat bóktanórre, zitülkus ki umulakla igó, Lod Yesun
nótó irsümülürr büdüldügabi, wa ta sab kibü sirsine kibü Yesuka
dabyónüm akó kibü amarrum oya obzek kwata bórrangóm yenkü.
15 Blaman ini elklaza we pokodómako yabü morroalóm, igósüm,
Godón ⌊gail tonarrazan⌋ bayoda abün pamkolpamdó akó olgabi
ngibürr abün pamkolpamdó, i sab ngaru bapón-koke eso iade
ekyanórre. Da i Godón ngi igósidi wirri kwitüm emngyelnórre.

Amkoman Bangundügabi Ngyaben

16 We zitülkusdü, ki kokean piküp bairre Godón bóktan amgolóm.
Enana kibü büb praka akó arüng-koke baindako, God kibü samu
küsilzan ainda blaman ngürrzan.
17 Zitülkus módóga, ki ne kari müp aengdakla karibóka, sab
ngarkwat-koke wirri kómal zyón sidüde kibüka. Ini zyóna ene müp
wirribóka arrgrratóda.
18 Da ki igó elklazadó koke azildakla, pamkolpama ne elklaza
basendako, a ki igó elklazadó azildakla, pamkolpama koke ne elklaza
basendako. Zitülkus módóga, pamkolpama ne elklaza basendako, ini
elklaza wata sab karianbóka asi kwarile bupso, a pamkolpama koke
ne elklaza basendako, ini elklaza sab metatómpükü asi kwarile.

5

Kwitüm Büb

4:13 Wórr Peba 116:10

1 Mibü büb inzanako, wamaka palae müótako, mi ne klamdó
ngyabendakla ini tüpdü. Mi umulakla wagó, ini tüpan palae müóta
ne nóma kolae bairre, mibü kwitüdü müót sab asi kwarile Godkagabi.
Pama ini müót koke balmelórr. Akó ini müót metatómpükü asi
kwarile.
2 Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi
syóngdakla, Godka nae amande kwitüm büb aliónüm mibü bamelóm
küsil mórrkenyórrzan.
3 God ta mibü küsil büb nóma tülirre bamelóm, mibü samu sab
kakapur koke kwarile, a mibü samuab büb sab asi kwarile.
4 Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi
syóngdakla müp amarrudi. Zitülkus módóga, mibü ubi kokea mibü
samu sab kakapur kwarile, a mibü ubia kwitüm büb bamelóm, igósüm
arróla mibü dudu büb sab imrüke, sab ne büba nurrbarine.
5 God tüóbe, mibü nótó tómbapónórr ene küsil büb azebóm. Akó wa
tüóbe, mibü tóba Samu nótó tókyenóp ⌊alkamül-koke bóktanzan⌋, wa
sab mibü blaman elklaza tülirre, wa ne alkamül-koke bóktan tülinóp.
6 We ngarkwatódó, ki metat amkoman karrkukusi angundakla igó,
ene klama sab amkoman tómbapórre. Akó ki umulakla igó, ki ini
bübizan ngyabendakla, ki nanabwóbdümakla Lodkagabi.
7 Ki amkoman bangundügabi ngyabendakla, a ene elklazadógabi
koke, ki ne elklaza basendakla.
8 Ka inizan wialóma, ki ini elklaza amkoman karrkukusi angun-
dakla. Akó kibü ubia ini büb alókóm akó Lodkü ngyabenóm.
9 Da módóga, kibü wirri ubia oya bagürwóman ngitanóm, ia ki ini
bübi ngyabendakla, ta ia ki kwitüdü ngyabendakla nanabwóbdü ini
bübdügabi.
10 Zitülkus módóga, mi blamana sab okaka büzazino Kerrison obzek
kwata mibü zaz bainüm. Ene igósüm, mi darrpan-darrpana darrem
ipüdórre ene ngarkwatódó, mi ne elklaza tómbapónónóp, ia morroal
ó ia kolae ne klamko, mizan bübi ngyaben kwarilnürrü.

⌊Apostolab⌋ Zaget Módóga, Pamkolpam Byalóm I Ia Gódam Bangurre Godkü Yesukama

11 We ngarkwatódó, ki pamkolpamab gyagüpitótók alüngüm kain-
dakla, zitülkus ki umulakla Lodón gum angónóm. God kibübóka
amkoman umula, akó ka gedlóngóm baindóla wagó, e ta kibübóka
amkoman umulakla yabiób moboküpdü.
12 Ki kibiób akó koke bagürdakla yabüka, a ki yabünkü kwat
tapakudakla ikub bagürüm kibükwata. Ene igósüm, e gaodómakla
bóktan alkomólóm ibüka, ikub nidi bagürdako ene klamabkwata, i
ne elklaza basendako, akó ene klamabkwata koke, moboküpdü ne
klamko.
13 Ngibürr tonarrdó Godón Samua kibü bumiógda akó ene inzana,
wamaka kibü gyagüpitótók dümdüm kokea. Da ene Godónküma. A
kibü gyagüpitótók dümdüm nómada, ene yabünküma.
14 Kerrison moboküpdü ne ubie, kibü balngomólda, zitülkus ki
amkoman karrkukusi angundakla igó, darrpan oloma nurrótókórr
blaman pamkolpamabkü, da igósidi blamana nurrbarinürr.
15 Akó wa nurrótókórr blaman pamkolpamabkü, igósüm, küsil arról
nidi apadódako, i tibióbankü myamem koke ki ngyaben koralón. A i

oyankü iade ki ngyaben koralón, ibünkü nótó nurrótókórr akó God
noan irsümülürr arróldó.
16 Da módóga, kidi, ki myamem darrü pam koke amzyatódakla
tüpan paman gyagüpitótók ngarkwatódó. Enana ki ngaen Kerrison
emzyetóp tüpan paman gyagüpitótók ngarkwatódó, errkya ki oya
inzan myamem koke amzyatódakla.
17 Da darrü olom Kerrisoka dabyórrün nómada, wa küsil olomóm
kuri baine. Ngaep ngyabena kuri bamrükürr, da módóga, küsil
ngyabena kuri bókyanórr!
18 God ini blaman elklaza wató tómbapónórr. Wa Kerrison
zirrsapónórr mibünkü nurrótókóm krrosdó akó inzana wa mibü
gódam tangunóp, mi ngaen-gógópan oyaka nidi bóka bamgün kwar-
ilürrü. Akó wa kibü ene zaget tókyenóp pamkolpam byalóm, i ia
gódam bangurre Godkü.
19 Ene wa, God blaman pamkolpam ini tüpdü gódam nangunóp, Ker-
riso nóma nurrótókórr krrosdó. I ene kla amkoman nóma angundako,
wa ibü kolae tonarr koke atangda ibü ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm. Akó
wa kibü igó bóktan tókyenóp pamkolpamdó bóktanóm, i ia gódam
bangurre Godkü.
20 We ngarkwatódó, ki Kerrison menyam pamakla, wamaka God
kibükama pamkolpam arüngi byalda ene bóktan apadóm. Ki yabü
arüngi byaldakla Kerrison ngidü igó, “Godkü gódam bangunam.”
21 Kerrison kolae tonarr babulan yarilürr. A God mibü blaman
kolae tonarr oyaka yamselórr, igósüm mi oyaka dabyórrünzanakla,
mi ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm bairre Godón ilküpdü.

6

1 Kizan Godkü zagetódakla, ki yabü ta igó arüngi byaldakla, e ne
Godón ⌊gail tonarr⌋ apadódakla, e ene kla küppükü inane; e igósidi
ene kla enanóm-koke ipüdarre.
2 God bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,
“Angrirrün tonarr nóma semrranórr, ka marü* murrkrrurrü;
ene zid bain ngürra nóma tübzilürr, ka marü tangmamtirrü.”
Tübarrkrru, errkya ene wa angrirrün tonarra. Tübarrkrru, errkya
ene wa zid bain ngürra.

Polón Azid Aeng

3 Kibü ubi kokea darrü kla tónggapónóm, pamkolpam sab ne klama
nólerre amkoman bangun-gum. Ene igósüm, darrü oloman zitülkus
babula kolae poko bóktanóm kibü zagetankwata Godkü.
4 A ene wa, Godón zaget pamzan, ki amtyandakla ki morroal
pamakla blaman elklazadó: ki karrkukus bórrangdakla müp tonar-
rdó, kolpama kibü müp nóma alióndako, akó kibü moboküp müpdü
nómadako.
5 Ki karrkukus bórrang kwarilnürrü pamkolpama kibü nóma
tokrralórr, tümün müótüdü nóma turrbulürr, akó pamkolpamab
ngoroa ngürsilüm nóma bainóp kibüka; ki wirri arüngi nóma zaget
kwarilnürrü kókó kibü myamem arüng babul yarilürr zagetóm, kibü
ut-koke irrüba nóma blakónónóp, akó ki koke nóma alo kwarilnürrü.

* **6:2** *marü*: Ngaep Bukdü God ini bóktan oyaka bóktanórr, Isrrael pamkolpam nótó ki zid nirre. Aini Pol ini bóktan wialómórr Korrint pamkolpam arüng bütanóm. **6:2** Aesaya 49:8

6 Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü ⌊kolkal⌋ tonarrdógabi,
kibü umuldügabi, kibü zao-zao tonarrdógabi, akó kibü morroal
tonarrdógabi; ki Godón Samuan balngomól nóma mamoandakla akó
kibü amkoman ⌊moboküpdü ubidügabi⌋.
7 Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü amkoman bóktan
amgoldógab akó Godón arüngdügab. Akó ta ki ⌊dümdüm tonarr⌋
nóma tómbapóndakla, wamaka ene tonarr gazirr elklazako, tutul
tange zangóm akó banól tange kibiób bódlangóm.†
8 Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama wirri ngi nóma
atendako kibüka ó i kibü ngi nóma tüp alókdako; i kibükwata obae
bóktan nóma aliióndako panzedó ó morroal poko nóma bóktandako;
i kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki ilklió bülión pamakla, enana
ki amkoman moboküp pamakla;
9 i kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki umulürrün kokeakla,
enana ki wirri umulürrünakla; i nóma gyagüpi tótókdako igó, ki
nurrbarinüm kaindakla, enana ki arrólakla; i kibü inzan nóma
ngabkandako igó, God kibü ⌊kolaean darrem⌋ akyanda, enana wa kibü
büdülümpükü koke sekrranórr.
10 Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama kibü in-
zan nóma ngabkandako igó, ki gyagüp kolaeakla, a ki ma metat
bagürwómdakla; ki elklaza-koke pamakla, a ki ma abün pamkolpam
mórrel baindakla samuan ngarkwatódó; kibü elklaza babulako, a kibü
ma blaman elklaza asiko samuan ngarkwatódó.
11 Korrint pamkolpam, ki yabüka amkoman moboküpi wialómórre
akó ki kibiób wirri moboküpdü ubi nómtyerre yabüka.
12 Kibü moboküpdü ubian ngaru babula, a yabü moboküpdü ubi
kibüka, oya ngaru asine.
13 Ka yabüka wialómdóla wamaka e kólbanan olmalakla igó, e wata
dadanzan kibüka yabiób dudu moboküpdü ubi tómtyenane.

Dabyón-gu Godón Amkoman Angun-koke Pamkolpampükü

14 Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü.
Dümdüm tonarr pamkolpam akó gida nidi amgündako, ibü
gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke! Ó
zyóndü nótó ngyabenda, ia wa gaodóma oyaka dabyónüm, tümündü
nótó ngyabenda? Koke!
15 Ia Kerriso gaodóma ubi bainüm satanipükü?‡ Koke! Amkoman
bangun olom akó amkoman bangun-koke olom, ibü gyagüpitótók ia
wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke!
16 ⌊Godón Gyabi Müót⌋ akó obae god, ibü tónggapórrón bóktan
laróga? Babula! Mi mibiób arról Godón gyabi müótakla. God enezan
bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,
“Ka ibü aodó ngyabelo
akó ibü aodó agóltagól namulo,
ka ibü God namulo,
akó i kürü pamkolpam kwarile.”
17 Akó God bóktanda wagó,

† **6:7** Ene *dümdüm tonarr* módógako: amkoman bangun, moboküpdü ubi, amkoman bóktan, ⌊prropetan bóktan⌋, akó ngibürr inzan kla. ‡ **6:15** *Satani*, Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó darrü Zu ngi-e angrirrüna, *Beliar* ó *Belial*. **6:16** Lebitikus 26:12; Zerremaea 32:38; Izikiel 37:27

"We ngarkwatódó, ibükagab tübauske
akó bürrgrrütamke ibükagab.
Darrü tómanpükü kla amurrgu,
da ka sab yabü morroal yazebo."
18 "Wirri Arüng Lod bóktanda wagó,
'Ka sab yabü Ab namulo,
akó e sab kólbanan simanal akó ópal olmal kwarilo.' "

7

1 Moboküpdü gómdamal, zitülkus God mibü ini ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tülinóp, mi wata ⌊kolkal⌋ kolpam bairre blaman kolae elklaza tómbapón-gum, mibü büb ó samu ne elklaza tóman-pükü aindako Godón ilküpdü. Akó mi ⌊dudu kómal⌋ ki ngyabenórre, Godón gum-gum ⌊ótókde⌋.

Polón Bagürwóm

2 Yabiób ⌊moboküpdü ubi⌋ tómtyenam kibüka. Ki dümdüm-koke tonarr koke tómbapónóp yabü darrüdü, ki yabü darrü kolae koke inóp, akó ki yabü darrü koke ilklió ilinóp mani azebóm.
3 Ka ini poko koke wialóma yabü bagóm, zitülkus ka kuri wialóma kagó, kibü wirri moboküpdü ubi yabükamóma. Ene igósidi, ki yabü kokean elókrre yabióban, ia ki arrólakla, ta ia ki nurrbarino.
4 Ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, e sab dümdüm kla tónggapónane, akó kürü zitülkus asiko yabükwata ikub bagürüm. God kürü barrkyanan arüng kókyanórr. Kibü blaman müp tonarrdó ka kari bagürwóm kokela.
5 Ka kuri wialóma kagó, ki Masedonia prrobinsdü babzirrü. Ene kakóm, kibü ngón agón babul yarilürr. Zitülkus módóga, abün-abün müpa togoblórr kibüka. Darrü müp we kla yarilürr, pamkolpama kibüka bóka bamgün koralórr. Akó darrü müp we kla yarilürr kibü moboküpdü, ki yabükamóm gyakolae kwarilnürrü.
6 A God ibü arüng bütanda, arüng-koke nidipako. Wa kibü arüng tütünóp Taetusün abzildügab.
7 Akó wata oya abzildügab koke, a ta igó bóktandógab, e oya arüng ekyenarre. Wa kibü tüzazilóp, e kürükamóm nae aman koralnórró. Akó wa tüzazilóp yabü wirri gyaurankwata akó yabü wirri ubiankwata ia elklaza tómbapónóm kürüka. Ene igósidi, ka wirri bagürwóm namülnürrü ngaendógabi.
8 Zitülkus módóga, enana kürü arüng bóktan oporpükü peba mórraga* gyaur idódürr yabüka, ka gyaur kokela ka ne peba mórrag wialómórró. Ngaen-gógópan ka gyaur namülnürrü, zitülkus ka umul namülnürrü wagó, kürü peba mórraga sab gyaur ki sidód yabüka. Taetus kürü küzazile wagó, e gyaur kwarilnürrü, a wata tugupurr tonarróm.
9 Enana ka ngaen-gógópan gyaur namülnürrü, errkya ka ma bagürwómdóla. Igó zitülkusdü koke, kürü peba mórraga yabüka gyaur idódürr, a igó zitülkusdü, yabü gyauranme e Godka byalüngarre yabiób kolae tonarrdógab. Zitülkus módóga, e gyaur

---

6:17 Aesaya 52:11; Izikiel 20:34, 41 **6:18** 2 Samuel 7:8, 14 * **7:8** *arüng bóktan oporpükü peba mórrag*: Ma ini peba mórragan ngaensingül bóktan ngakanke.

kwarilnürrü Godón ubi ngarkwatódó, da e koke azid aeng kwarilnürrü
kibüme.
10 Godón ubi ngarkwatódó ne gyaure, ene gyaura pamkolpam
balngomólda Godka byalüngüm tibiób kolae tonarrdógabi. I Godka
nóma byalüngdako, God sab ibü igósidi zid nirre akó i gyaur koke
kwarile. A ini tüpan pamkolpamab gyaur, ibü koke ne klama
balngomólda Godka byalüngüm, ene gyaura ibü metat büdül kwatódó
amarruda.
11 Ngakónam ene Godón ubi ngarkwatódó ne gyaura laró alngón
yarilürr yabüka: yabü wirri amkoman ubia tónggapónóm dümdüm
laróga. Yabü wirri ubi yabiób bódlangóma, amtyanóm e ene kolae
kla koke tónggapónarre. Yabü wirri ngürsila ene kolae tonarranme.
E wirribóka barrkürrü kürü peba mórraganme. Yabü wirri ubi
kürü asenóma. Yabü wirri ubi ia elklaza tómbapónóma kürünkü.
Yabü wirri ubia, ene kolae nótó tónggapónórr oya ⌊kolaean darrem⌋
akyanóm. Blaman kwata e igó tómtyerre igó, e ene kolae kla† koke
tónggapónarre.
12 Da enana ka yabüka ene arüng bóktan oporpükü peba
mórrag wialómórró, ka koke wialómórró oyame, ene kolae nótó
tónggapónórr. Akó ka ta koke wialómórró oyame, wa ene kolae
noanka tónggapónórr. A ka wialómórró, igósüm e yabiób ki
bómzetarre Godón obzek kwata, yabü ubi ne ene elklaza amkoman
tómbapónóma, ki yabü ne elklaza tómbapónóm byaldakla.
13 We zitülkusdü, ki arüng bütarrón kwarilnürrü.
Ki wata arüng bütarrón koke kwarilnürrü, a ki ta wirri
bagürwómdü kwarilnürrü Taetusün bagürwómanme, zitülkus e bla-
mana oya samu küsilzan inarre.
14 Ka yabükwata ikub bagürnürrü Taetuska, akó e kürü büód koke
kókyenarre. Zitülkus módóga, kizan ne poko bóktónóp yabüka,
blaman amkoman kwarilürr, kibü ikub bagüra yabükwata Taetuska
pupo tinóp wagó, ene ta amkomana.
15 Errkyadan oya wirri moboküpdü ubia yabüka ngaendógabi,
wazan gyagüpi amanda wagó, e blamana ia kibü bóktan ar-
rkrru kwarilnürrü, e oyazan morroal ipüdarre gum angónde akó
tórrngónde.
16 Ka bagürwómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla
wagó, e sab dümdüm kla tómbapónane.

8

Arüng Atan Bóktan Wirribóka Gailüm

1 ⌊Zonaretal⌋, kibü ubia e umul kwarilo ene ⌊gail tonarrbóka⌋, God
ne kla nókyenóp ene sos pamkolpam aini Masedonia prrobinsdü.
2 Wirri müpa ibü tawinóp, da i wirribóka azid aeng kwarilürr. Dakla
i ngaru bapón-koke bagürwómdü kwarilürr akó ibü elklaza babulan
kwarilürr. Olgabi i ngaru bapón-koke mani gail kwarilürr.
3 Ka amkoman poko pupaindóla wagó, ibü gaodó ne kla kwarilürr,
i irrbünóp. Akó i errgrrótóp, ibü gaodó ne kla kwarilürr, igósidi i
myamem gaodó koke koralórr tibiób ngyaben elklaza bumiógüm. I
ene kla tónggapónóp tibiób ubi ngarkwatódó.

† **7:11** *ene kolae kla*: Ma 2:5-11 ngabkanke.

4 I kibü arüngande bamtin kwarilürr ibü ok bainüm Godón pamkol-
pam Zerrusalem wirri basirrdü tangbamtinüm, sos pamkolpama
ngibürr prrobinsdüzan tónggapón kwarilürr.
5 I tónggapónóp, ki koke ne klamóm gedlóngóm bain kwarilnürrü.
Ngaen-gógópan i tibiób arról Lodón ilinóp, ene kakóm i tibiób arról
kibü tülinóp, Godón ubi ngarkwatódó.
6 Da ki Taetusün arüngi ilóp yabü tangamtinüm ini gail tonarr
alakónóm, zitülkus wa ngaen ini zaget bókyanórr.
7 E blaman elklaza kari morroal koke tómbapóndakla: yabü
amkoman bangun wirria, yabü bóktan kari morroal kokea, yabü umul
wirria, yabü amkoman ubi wirria dümdüm kla tónggapónóm, akó
yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ wirria, e ne ubi umul bainarre kibükagab.
Kibü ubia, e enezan morroal tómbapón kwarilünke ene gail tonarrdó.
8 Ka yabü arüng bóktan koke akyandóla ini kla tónggapónóm, a
ka yabü moboküpdü ubi apókóm kaindóla igó, ia amkomana. We
ngarkwatódó, ka yabü byaldóla ngibürr pamkolpamab ubiankwata
gailüm, asenóm ia yabü moboküpdü ubi inzana, ibü moboküpdü
ubizane.
9 Zitülkus módóga, e umulakla Lod Yesu Kerrison gail tonarrbóka
igó, wa tüpdü tamórr elklaza-koke pamóm bainüm yabü morroalóm,
enana oya mórrel* asi kwarilürr kwitüm. Wa ene kla bimgatórr akó
elklaza-koke pamóm bainürr, igósüm e mórrel kolpamóm ki bainane
samuan ngarkwatódó.
10 Akó ka yabü kólba gyagüpitótók akyanóm kaindóla inikwata,
zitülkus ini klama yabü sab tangnamtirre. Sim ne pail e ngaensingül
sos pamkolpam kwarilnürrü mani dakabainüm. Akó ene tibióban
koke, e ta ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürrü nibiób ubi yarilürr
mani akyanóm.
11 Errkya ene zaget ugó elakónam, e ne mani dakabain bókyenarre.
Ene igósüm, yabü wirri ubi ene zaget alakónóm inzan yarile, yabü
ne ubi yarilürr ene zaget bókyanóm. Ilinam, yabiób elklaza ngark-
watódó.
12 Zitülkus módóga, darrü oloman ne wirri ubi asi nóma yarile
akyanóm, God ene ⌊gyaur kla⌋ sab ipüde, zitülkus ene oloma ekyene
tóba elklaza ngarkwatódó. Wa koke ekyene igó elklaza ngarkwatódó,
babul ne elklazako.
13 Kibü ubi kokea, yabüka sab müpa koke tame, zitülkus e ngibürr
kolpamab müp ul aindakla. A kibü ubia, e, nidi gaildakla, akó ene
pamkolpama, nidi azebdako, nizan kopoab sab gaodó namüli.
14 Errkyadan ini tonarr, yabü abün ne elklazako ibü tangbamtindako,
elklaza-koke nidipko. Olgabi, darrü tonarr yabü elklaza sab ne babul
nóma kwarile akó ibü abün elklaza sab ne asi nóma kwarile, ibü ne
elklazako yabü tangnamtirre. Da e nizan kopo sab ugón gaodó namüli.
15 Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Abün nótó dakabainürr, oyaka wata gaodó yarilürr, akó aüd nótó
dakabainürr, oyaka gaodó yarilürr.”

Taetusün akó Nis Amkoman Bangun Pam Nis Korrint Wirri Basirrdü Zirrnapónóp

---

* **8:9** Ene *mórrel* módógako: ⌊wirri kómal zyón⌋, arüng, akó blaman kwitüdü elklaza. **8:15** Bazeb Tonarr 16:18

16 A mi Godón eso akyandakla, dadan amkoman ubi nótó ingrinürr
Taetusün moboküpdü yabü tangbamtinüm, kibü ubizan.
17 Taetus abinürr, ki oya nóma imtinóp yabüka alkomólóm. Ene kla
tebe koke, a wa yabüka tótókda wirri ubipükü akó tóbanan ubidügab.
18 Ki Taetusün zirrapóndakla darrü zonaretpükü, blaman sos
pamkolpama noan agürdako tóba zagetanme Morroal Bóktan
Yesunkwata ayom.
19 Ene kla tebe koke, a oya wa blaman sos pamkolpama ipüdóp kinkü
tótókóm, ki ini gyaur kla sab nóma imarrurre Zerrusalem sos pamkol-
pamdó. Ki ini zaget ngakandakla Lodón ngi wirri kwitüm amngyelóm
akó amtyanóm kibü ubi ngibürr pamkolpam tangbamtinüma.
20 Wa sab kinkü tame, zitülkus kibü ubi kórzyónüma darrü oloma
kibükwata bóktan-gum wagó, ki ini wirri gyaur kla kle-kle ngakan-
dakla.
21 Zitülkus módóga, ki kibiób gyagüpitótók ene klamdó arrbündakla
igó, dümdüm kla tómbapónóm, ene wata Lodón ilküpdü tebe koke, a
pamkolpamab ilküpdü ta inzan.

22 Akó ki mibü darrü zonaret inkü zirrapóndakla, ki noan abün
tonarre apók kwarilnürrü akó ki esenónóp igó, wa abün elklaza wirri
arüngi tómbapónda. Akó errkyadan oya ubia yabü wirrian arüngi
tangbamtinüm ene mani dakabain zaget tónggapónóm, zitülkus wa
amkoman karrkukusi angunda wagó, yabü ubi mani gailüma.
23 Darrü oloma ne Taetusünkwata nóma imtine, oya ilamke magó,
wa kürü kamade akó wa kankü zagetóda yabünkü. Darrü oloma
ne mibü zonaret nisabkwata nóma imtine, oya ilamke magó, sos
pamkolpama ibü zirrapóndako ibü ngidü tórrmen tómbapónóm.
Akó ibü tórrmendógabi pamkolpama Kerrison ngi wirri kwitüm
amngyeldako.
24 We ngarkwatódó, e panzedó yabiób moboküpdü ubi nómtyenam
ini pamdó akó nómtyenam igó, kibü dümdüm asine yabükwata ikub
bagürüm. Ene igósüm, blaman sos pamkolpama ini klambóka umul
kwarile.

9

1 Darrü kla myamem babula kürü wialómóm yabüka ini zage-
tankwata Godón pamkolpam tangbamtinüm Zerrusalem wirri basir-
rdü.
2 Zitülkus módóga, ka umulóla yabü wirri ubi ibü tangbamt-
inüma. Ka ikub bagür namülnürrü, ngaendógab kókó errkya,
yabükwata Masedonia pamkolpamdó wagó, e ne pamkolpamakla
Akaya prrobinsdü, wata tómbapórrón kwarilnürrü sim paildügabi
mani aliónüm. Akó yabü wirri ubia barre pamkolpam nunuóp
tórrmenóm.
3 A ka ma ini aüd zonaretal zirrbapóndóla yabü tangbamtinüm ene
mani dakabainüm, igósüm kibü ikub bagür yabükwata enan küp-
koke yarile ini klamdó. A igósüm e tómbapórrón kwarilo kürünkü,
ka enezan bóktarró.
4 Akó igósüm, ki büód koke kwarilo, ki inzan amkoman karrkukusi
angun kwarilnürrü igó, e tómbapórrón koralo. Ki sab büód kwarilo

- akó e yaib sab amkoman büódan kwarilo - ngibürr Masedonia kol-
pama ne nóma ogobe kankü akó ne nóma eserre igó, e tómbapórrón
kokeakla.
5 Da ka gyagüpi wama kagó, ka ini aüd zonaretal arüngi ki
nilnüma yabüka tótókóm yabü tangbamtinüm ene wirri ⌊gyaur kla⌋
ngaen-gógópan tónggapónóm, e ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinarre
gailüm. Da ka solkwat nóma abzilo, ene mani wata módó yarile inzan,
wirri gyaur klamzan yabü ubi ngarkwatódó, akó inzan koke darrü
klamzan, e bagürwóm kokeakla gailüm.

Wirri Gyaur Kla Gail

6 Ini poko gyagüpi amanikamke: Nadü oloma baritóda aüdan küp,
sab aüdan abüle, a abün küp nótó baritóda, wa sab abün abüle.*
7 Darrpan-darrpan oloma ki alión yarilün, wa moboküpdü ne
gyagüpitótók esene aliónüm. Wa mólmóntwólpükü koke iline ó wa
koke ki alión yarilün, zitülkus darrü pama oya ile aliónüm. Zitülkus
módóga, barnginwómpükü nótó gailda, Godón ⌊moboküpdü ubi⌋
oyakama.
8 Akó God gaodóma yabü ngaru bapón-koke gailüm blaman gyaur
kla. Ene igósüm, yabü blaman elklaza gaodómako blaman tonarrdó
akó e ngibürr pamkolpam ngaru bapón-koke iade tangnamtirre
blaman kwata.
9 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda ene olomankwata,
wirri gyaur kla nótó gailda, wagó,

"Wa tóba gyaur kla popa arrgrratóda elklaza-koke pamkolpamdó;
God sab ene oloman ⌊dümdüm tonarr⌋ gyagüpi amanike
metatómpükü."

10 Akó God ⌊wit⌋ küp aliónda küp barit pamdó, ene küp nótó amanda
tóba apapdó, akó God brred aliónda alom. Wa ta sab yabü ngyaben
elklaza nülirre, akó abün nirre. Akó wa ene morroal tulmil abün nirre,
yabü dümdüm tonarra ne tulmil alngumilda.
11 God sab yabü mórrel pamkolpamóm nirre blaman kwata,
igósüm e gaodó kwarilo gailwómüm blaman tonarrdó. Akó yabü
gailwómdügab pamkolpama sab Godón eso ekyerre, ene gyaur
klamankü, ki sab ne kla amarru kwarilo ibüka.
12 Ini gail zageta, e ne kla tónggapóndakla, Godón pamkolpam
tangbamtinda ibü ngyaben elklaza azebóm. Wata ene kla koke, a ene
zagetódógabi abün pamkolpama sab Godón wirribóka eso ekyerre.
13 Ini zaget tónggapónde, e amtyandakla wagó, e tónggapóndakla e
ne alkamül-koke bóktan ingrinarre. We ngarkwatódó, ene pamkol-
pama sab Godón ngi igósidi wirri kwit emngyerre, zitülkus e panzedó
bóktónarre wagó, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amkomana, akó
errkya e yabiób bóktan mamoandakla. Akó zitülkus e yabiób
elklazadógab gail kwarilo ibüka akó blaman pamkolpamdó.
14 Akó i nóma tóre kwarile yabünkü, i nae aman kwarile yabübóka
umulüm, zitülkus God yabü tóba ngaru bapón-koke ⌊gail tonarr⌋
nókyenóp.

---

* **9:6** Pol ini bóktanbarr wialómórr amkoman bangun pamkolpam arüng bótanóm wirri gyaur kla gailüm. **9:9** Wórr Peba 112:9

15 Mi Godón eso ekyanórre, zitülkus wa mibü wirrian gyaur kla
tókyenóp, tóba Olom Yesu! Ene gyaur kla inzan wirriana, mibü bóktan
babula ene gyaur klambóka apónóm!

10

Pol Tóba Zaget Adlangórr

1 Ka, Pol, yabü darrü poko arüngi amtindóla. Ka Kerrisozan
bóktandóla, piküpan akó mómók tonarre. Ngibürra yabü aodó
kürübóka apóndako igó, ka gumla bóktanóm yabü obzek kwata, a
ka gum-koke wialómdóla ka yabükagab nanabwób nómadóla!
2 Ngibürr kolpama yabü aodó bóktandako wagó, kibü tórrmen
tulmil inzanako, tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzan. Ka
gyagüpitótók eserró ibüka gum-koke bóka bamgünüm. Ka yabü
arüngi batodóla kólba zitülkus akyanóm koke yabüka gum-koke bóka
bamgünüm, ka nóma tamo yabüka.
3 Enana mi ini tüpdü ngyabendakla, ki inzan koke gazirrdakla, ini
tüpan pamkolpamazan gazirrdako.
4 Ki ne gazirr klame gazirrdakla, ini tüpan gazirr kla kokeako. A ene
wa, ki Godón arüngan gazirr klame gazirrdakla, samuan arüng müót
algatóm. Ki obae gyagüpitótók Godónkwata algatódakla,
5 akó blaman ikub bagür gyagüpitótók, Godónbóka umuldü
ne klama bóka bamgündako. Akó ki blaman inzan kolpamab
gyagüpitótók bumiógdakla amarrum Kerrison bóktan mamoanóm.
6 Akó e bóktan nóma mamoan kwarilo blaman kwata, ene kakóm,
ki sab tómbapórrón koralo ⌊kolaean darrem⌋ aliónüm ibü blamandó,
bóktan koke nidi mamoandako.
7 E ngakónam yabü obzek kwata ne elklazako. Darrü oloma ne
karrkukusi nóma amkoman angunda igó, wa Kerrisone, wa akó
gyagüpi ki wam inibóka wagó, ki ta Kerrisonakla wazane.
8 Ka büód koke ipudo, enana e aprrapórr gyagüpi tótókdakla, ka
karianbóka ó barrkyananbóka ikub bagür namülnürrü ene balngomól
arüngankwata, Lod kibü ne kla tókyenóp. Wa kibü arüng tókyenóp
igósüm, yabü amkoman bangun dódórr ainüm, a igósüm koke, yabü
amkoman bangun algatóm.
9 Kürü ubi kokea, yabü gyagüpi tótókóm igó, ka yabü gum-guman
ngibtanóm kaindóla kólba bóktan opore kólba peba mórragdó.
10 Darrü oloma bóktanda wagó, “Tóba peba mórragdó Pol go wirri
akó zürük bóktan opore wialómda, a wa go aini nómada, oya tórrmen
tulmil arüng paman tórrmen tulmilzan kokeako akó oya bóktan küp
kokeako.”
11 Inzan oloma igó poko ki emzyat wagó, ki kibü peba mórragdózan
amtyandakla kibiób bóktan opore, ki yabüka babul nómadakla, ki
inzan tulmili koralo, ki sab yenkü asi nóma koralo.
12 Ngibürr pama tibióbbóka bóktandako wagó, i wirri pamako. Ia ki
gum-koke ki korala bóktanóm wagó, ki inzan wirri pamakla? Amko-
man kokean! A i tibiób bütanindako tibiób darrpan-darrpanpükü.
Akó i tibiób gida arrbündako tibiób zaz bainüm, i iazan morroalako.
I gonggoako!
13 A ki ma igókwata koke ikub bagür kwarilo, God kibü koke ne
zaget tókyenóp. A ki wata ene zagetankwata ikub bagür kwarilo, ene

bwóbdü God tüp ngaru ne ingrinürr kibünkü zagetóm. Ene bwóba ta
yabü bwób angoreanda.
14 Ki ene ngaru koke baurrdakla, zitülkus e ene ngaru
kugupidümakla. Ki yabüka ne koke nóma ki togoba, ki ikub
ki bagür kwarila zagetankwata, ki koke ne kla tónggapónóp akó
inzana ki ngaru ki baurrürrü. Anda, ki ta yabü bwóbdü togobórró
Kerrisonkwata Morroal Bóktanpükü.
15 Ki ene ngaru koke arrgrratódakla, zitülkus ki koke ikub
bagürdakla igó zagetankwata, ngibürr pama ne kla tónggapónóp.
Yabü amkoman bangunazan dódórr bainda, ki ⌊gedlóngóm baindakla⌋
igó, kibü zageta yabü aodó sab wirribóka dódórr baile, ene ngaru
kugupidü God ne kla ingrinürr.
16 Ene igósüm, ki sab gaodó koralo Morroal Bóktan amgolóm
yabü bwób kakota ne bwóbko. Da ki koke ikub bagür kwarilo ene
zagetankwata, tónggapórrón ne klame darrü paman zaget bwóbdü.
17 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Darrü olom
ne ubi nóma yarile ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub
bagür yarilün wata igókwata, Lod ne kla tónggapónórr."
18 Lod igó olombóka bóktanda wagó, wa morroal pama, Lod noan
agürda, a wa ene poko igó olombóka koke apónda, tóba nótó bagürda.

11

Pol akó Obae ⌊Apostol⌋

1 Ene obae umulbain pama tibióbankwata ikub bagürdako gonggo
pamzan, a e ma ibü bóktan arrkrrudakla. We ngarkwatódó, ka ubila,
e kürü ok kirre kólbakwata karibóka ikub bagürüm gonggo pamzan.
Anda, kürü ok kinam!
2 Kürü gyagüp kolaea amkalda yabükwata, wata Godónzan, zitülkus
e obae umulbain pamab bóktan mamoandakla. E arrearrón ngul
olomzanakla wata darrpan pam amiógüm. Ka ⌊alkamül-koke bóktan⌋
ingrirrü yabü Kerrison amtyanóm darrü pampükü ut-koke ngul
olomzan.
3 A ka wa gumla igó pokodó, yabü darrü pama sab apól
kwat nómtyerre yabü gyagüpitótókdó, da e myamem Kerrison
koke mamoanórre amkoman akó ⌊kolkal⌋ moboküppükü, wata ene
gwarazan Ibün ilklió uliónürr obae tizdi.
4 Zitülkus módóga: ki Yesunkwata bóktan amgoldakla. A darrü
pama nóma tótókda yabüka akó darrü Yesunkwata bóktan nóma
amgolda, da e ene pam ok aindakla. E kibükagab Godón Samu
ipüdarre. A e darrü-darrü samu nóma apadódakla, e ene samu barng-
inwómpükü apadódakla. E kibükagab Yesunkwata Morroal Bóktan
ipüdarre. A e darrü-darrü morroal bóktan nóma apadódakla, e ene
bóktan barnginwómpükü apadódakla. 5 Kürü ok kinam kólbakwata
ikub bagürüm, zitülkus ka koke gyagüpi tótókdóla kagó, ka kari ngi
pamla ibükagab, inzan tórrmen tulmil nidi tómbapóndako, wamaka
i wirri apostolako ngibürr apostoldógabi.
6 Enana ka umul koke ipadórró morroal bóktanóm, ka Godónbóka
umulóla. Ki yabü nómtyenóp igó, ki Godónbóka umulakla, blaman
kwata akó blaman elklazadó.

10:17 Zerremaea 9:24 **11:3** Bwób Zitül 3:1-6, 13

7 Ka mani koke yazebnórró yabükagab, ka Godón Morroal Bóktan
nóma amgol namülnürrü yabüka.* Inzan kwata ka kólba ngi tüp
elkomólórró, tange zagetóde kólba ngyaben elklazam, yabü kwit
bainüm samuan ngarkwatódó. Ini kla tónggapónde, ia ka kolae
tonarr tónggapón namülnürrü? Koke!
8 Ka yabü aodó nóma zaget namülnürrü, ka mani yazebnórró
ngibürr sos pamkolpamdógabi ngibürr bwóbdüma. Ene inzan
yarilürr, wamaka ka ibükagab gómól namülnürrü yabünkü zagetóm.
9 Akó ka yabüka asi nóma namülnürrü ó kürü mani babul nóma
yarilürr ngyaben elklaza bumiógüm, ka yabü darrpan-darrpan müp
koke gail namülnürrü. Zitülkus módóga, ⌊zonaretala⌋ Masedonia
prrobinsdügab nidi togobórr, kürü kókyenóp, kürü babul ne kla
yarilürr. Blaman elklazadó ka yabü müp koke nókyenarre yabükagab
manim batom akó ka sab yabü müp kokean nülinünümo.
10 Wata amkomanzana Kerrison amkoman bóktan kürü büb
kugupidüma, ene ta amkomana, darrü olom gaodó kokea kürü piküp
ainüm ikub bagürgum ola Akaya prrobinsdü wagó, ka yabü müp koke
akyandóla.
11 Ka yabü müp koke larógóm nülinarre? Ia zitülkus igósidi, kürü
⌊moboküpdü ubi⌋ babula yabüka? Koke. God umula wagó, kürü
moboküpdü ubi yabükamóma.
12 Ngibürr pam asiko yabü aodó, ikub nidi bagürdako wagó, i apos-
tolab zaget tómbapóndako kizan. Akó ibü ubia, e ibü nómzyetórre
igó, i darrpan ngarkwatódómako kinkü. We ngarkwatódó, ka metat
tónggapolo, ka errkya ne kla tónggapóndóla: ka mani myamem koke
yazebo. Ene igósüm, ibü zitülkus babul yarile ikub bagürüm.
13 Ene pam obae apostolako. I ilklió bülión zaget pamako. I obae
buli zagetódako, wamaka i Kerrison apostolako.
14 Ka wa koke arrkürrdóla, zitülkus satania tüób obae buli pupo
bainda, wamaka wa zyónpükü ⌊anerrua⌋!
15 Da módóga, arrkürrgu, oya zaget pama obae buli nóma
tótókdako, wamaka i ⌊dümdüm tonarrab⌋ zaget pamako. Ibü dómdóm
ngürrdü God ibü sab ⌊kolaean darrem⌋ nókyerre tibiób tórrmen
ngarkwatódó.

Polón Azid Aeng Apostolzan

16 Ka akó bóktandóla: darrü oloma koke ki gyagüpi wam igó, ka
gonggola. A e ne nóma gyagüpi tótókdakla igó, ka gonggola, kürü
küpüdam gonggo pamzan, igósüm ka ta karianbóka ikub bagüro, izan.
17 Kürü ubi darrü poko bóktanóma kólba ikub bagürankwata: ka
kubó koke bóktono, Lod iazan ki bóktóne. A ka inzan bóktono, gonggo
bairrün pamzan.
18 Zitülkus abüna inzan ikub bagürdako, tüpan pamkolpamazan
tómbapóndako, ka ta kubó inzan ikub bagür namulo.
19 E gyagüpi tótókdakla e amkoman ⌊wirri gyagüpitótók⌋ isakla, a e
barnginwómpükü gonggo pam ok baindakla!
20 Anda, e kolpam ok baindakla yabü byalóm ibü ubi tómbapónóm.
Akó e ibü ok baindakla yabü mani azebóm tibióbkü, yabü ilklió
büliónüm ibü mamoanóm, tibiób kwit bainüm yabükagab, ó yabü

* **11:7** Polón ngyaben tonarrdó, pamkolpama ibü umulbain pam darrem kla niliónónóp.

obzek akrranóm tang o-e.† E kolpam ok bain-gu ene elklaza
tómbapónóm!
21 Ki arüng-koke kwarilnürrü ene elklaza tómbapónóm! Ka büód
ki aenga tómbapónóm!
A darrü pama ne gum-koke nóma ikub bagür yarile darrü kla-
mankwata - ka gonggo pamzan bóktandóla - ka ta gum-koke namulo
ene klamankwata ikub bagürüm.
22 Ia i ikub bagürdako igó, i Ibrru‡ pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia
i ikub bagürdako igó, i Isrrael pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub
bagürdako igó, i Eibrra-amón olmalbobatalko? Kótó, ka ta inzan.
23 Ia i ikub bagürdako igó, i Kerrison zaget pamako? Ka morroal za-
get pamla ibükagab. (Ka inzan bóktandóla, wamaka ka gonggoanla.)
Ka wirri arüngi zaget namülnürrü ibükagab. Ka tümün müótüdü
abün münüm namülnürrü ibükagab, zitülkus ka bóktan amgolnórró
Kerrisonkwata. Kürü wirrianbóka kómkalnóp ibükagab, zitülkus
ka Kerrison mamoandóla. Akó ka kari poko nurrótókórróma abün
tonarrdó ibükagab, kazan zaget namülnürrü Kerrisonkü.
24 5 Münüm Zu balngomól pama kürü kyólnóp sye-i 39 münüm.§
25 Aüd münüm Rrom balngomól pama kürü kyólnóp bidame.
Darrpan mün kolpama kürü büdülümpükü ingülküpi amkalóm kain
kwarilürr. Aüd münüm ka ne buti wamnórró, kolae bainürr, da nae
baitürr. Darrpan mün ka udarük namülnürrü malu naedó darrpan
dudu irrüb akó ngürrüm. Kürü we solkwat zid kinóp.
26 Ka abün münüm agóltagól namülnürrü abün-abün bwóbdü akó
ka enezan agól namülnürrü, ka ngibürr tonarr kólba arról kari
poko imrükürrüma. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró,
tobarr banikdi ó tobarrdó agólde. Ngibürr tonarr ka büdül kari
poko aroatórró, agóltagólde gazirr-gazirr gómól pam asi ne bwóbdü
kwarilürr. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, zitülkus
kólbanan bwób pama kürüka anin kwarilürr, ó ngibürr tonarr Zu-
koke pama kürüka anin kwarilürr. Ngibürr tonarr ka büdül kari
poko aroatórró, ka wirri basirrdü nóma namülnürrü, ngibürr tonarr
ka ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nóma namülnürrü, ngibürr tonarr ka buti
nóma agóltagól namülnürrü maludü. Ngibürr tonarr ka büdül kari
poko aroatórró ene pamabme, obae buli nidi pupo bainónóp, wamaka
i zonaretal kwarilürr Yesun ngidü.
27 Zitülkus ka wirri arüngi zaget namülnürrü kólba bübdügab ne
arüng yarilürr, ka abün tonarr koke ut namülnürrü. Ngibürr tonarr ka
alom akó naem namülnürrü. Ka abün pokodó alo bütóklürrü. Ngibürr
tonarr ka güb namülnürrü, zitülkus kürü gaodó mórrkenyórr koke
koralórr bamelóm.
28 Akó ngibürr elklaza tumum, ka blaman ngürrzan müp ódóddóla
blaman sos ngabkanóm.
29 Darrü olom arüng-koke nómada, da ka ta inzan gyaur aengdóla
oyaka. Darrü olom kolae tonarrdó ódódórrón nómada, kürü kari
ngürsila koke amiógda.

---

† **11:20** Ma darrü oloman obzek nóma amkaldóla tang o-e, ma oya samu amkaldóla akó wa kubó büód aeng yarile. ‡ **11:22** *Ibrru* ne ngie, Zu pamkolpamab darrü ngia. § **11:24** *39 münüm*: Mosesón gidadó wialómórróna wagó, gaodóma darrü gida amgün pam sye-i ailüm 40 münüm a 41 münüm koke (Duterronomi 25:1-3). Zu balngomól pama Polón wata 39 münüm ailóp, zitülkus i gum kwarilürr kle-kle atangóm.

30 E kürü nóma zirratakdakla ikub bagürüm, da ka igó elklaz-
abkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-
kokela.
31 Lod Yesu, oya God ó Ab nótóke, pamkolpama metat noan ki agür
kwarilün, wa tüób umula wagó, ka koke tizdóla.
32 Ngaen, ka Damaskus wirri basirrdü nóma namülnürrü, king
Erritasón gabena myelam pam irrbünürr ene basirran barrbün
mamtaedó kürü arümüm.
33 A kürü gómdamala kürü küdüdóp ene wirri basirran ingülküpi
akólórrón kaldó. Da i kürü, sye-i amelórrón, wirri alópe kabinóp
kalkuma pokar mamtaeana. Da ka ene inzan kórzyórrü gabenan
tangdógabi.*

12

Pol Nuszan Kla Esenórr Wa Nóma Aerr Yarilürr

1 Errkya ka wata ikub bagür namulo. Ene ikub bagüra darrü olom
koke tangamtinda, a ka igókwata bóktanóm kaindóla, ka nuszan
elklaza akó okaka azazirrün elklaza nósenarre Lodkagabi.
2 Ka darrü Kerrisoka dayórrün pambóka umulóla.* 14 Paila kuri
blakónóp, oya kwit emngyelóp ama tai wirri kwitüm, we pokodó God
nólamse. Ka umul-kókla ia bübdü yarilürr, ta ia büb amgatórr. Wata
God amkoman umul watóke.
3-4 Akó ka umulóla wagó, ini pam kwit emngyelóp ama Godón Agurr
Apapdó.† Wa ola bóktan arrkrrurr, kolpam gaodó kokeako bóktanóm.
Akó God kolpam koke ok bainda ene bóktan büdrratóm. Ka umul-
kókla ia bübdü yarilürr, ta ia büb amgatórr. Wata God amkoman umul
watóke.
5 Ka sab inzan pamankwata ikub bagür namulo, a ka kólbakwata
koke ikub bagür namulo. Ka wata igó elklazabkwata ikub bagür
namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela.
6 Ka ne ubi nóma ki namüla ikub bagürüm, ka gonggo pam koke ki
namüla, zitülkus ka amkoman bóktan ki bóktan namüla. A ka koke
ikub bagür namulo, ene igósüm darrü oloma sab koke gyagüpi tótók
yarile igó, ka wirri ngi pamla, we klamdógabi, ka küóbzanla. Wa
kürükwata ia gyagüpi tótókda, igó klamdó angrirrün ki yarile, kürü
tórrmen akó bóktan.
7 God kürü azid aengan ngigütanórr, igósüm ka kólba koke kwit
baino ene wirrian okaka azazirrün elklazabme. Ene azid aeng
inzana, wamaka darrü tóreza kürü büb aelda. Ene satanian menyam
pamzana, kürü wirri azid aengóm, igósüm ka kólba koke kwit baino.
8 Ka aüd münüm Lodón wirri arüngi yatorró ini azid aeng apadóm
kürükagab.
9 A wa ma tóbtanórr kürüka wagó, “Koke, ka sab koke ipudo.
Kürü ⌊gail tonarr⌋ gaodóma marüka, zitülkus ma arüng-koke nóma
namulo, popadana asenóm kürü arünga wirribóka zagetóda marüka.”
We ngarkwatódó, ka sab wirri bagürwómpükü igó elklazabkwata ikub
bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela. Ene
igósüm, Kerrison arüng kürüka yarile.

---

* **11:33** Ma dandang ngakanke atang opor Apostolab Tórrmen 9:23-25. * **12:2** Pol tóbabóka apónda. † **12:3-4** *Godón Agurr Apap*, Mórrke-mórrke módóga: *paradise.*

10 We zitülkusdü, ka bagürwómdóla ka arüng-koke nómadóla,
pamkolpama kürü samu nóma amkaldako, ka müp tonarrdó
nómadóla, kolpama kürü müp nóma alióndako, ó kürü moboküp
müpdü nómada Kerrison zaget tónggapónde. Zitülkus módóga, ka
arüng-koke nómadóla, da ka arüngla Kerrison arünganme.

Pol Gyakolae Yarilürr Korrint Pamkolpamdó

11 Ka gonggo pamzan wialóm namüla! A e yaib kürü zirrkótókarre
inzan wialómóm.‡ E kürükwata morroal poko ki bóktónarre, zitülkus
ene pam, nidi gyagüpi tótókdako wagó, i wirri ⌊apostolako⌋ ngibürr
apostoldógabi, i wirri morroal kokeako kürükagab, enana ka wata
kari ngi pamla.
12 Anda, ⌊wirri tulmil⌋, ⌊asen-koke tórrmen⌋, akó arüng tonarra
tómbapón kwarilürr yabü aodó, e Korrint pamkolpamakla, ka
yenküzan namülnürrü. Ene elklaza pupaindako igó, ka amkoman
apostolóla. Ene elklaza tómbapón kwarilürr kürükama, kazan kar-
rkukus zamngól namülnürrü, enana müp tonarra togoblórr kürüka.
13 Ka ia yabü kle-kle kwata bangón namülnürrü ngibürr sosdógabi?
Wata ini kwata, ka yabü müp koke alión namülnürrü mani azebde,
kólba darrem klamóm. E ne nóma gyagüpitótókdakla igó, ene kolae
yarilürr kürünkü yabü ini müp akyanóm, gyaurka, e kürü ene kolae
arrgonam!
14 Tübarrkrru, tonarra kuri tame kürü yabü aüd ngim basenóm.
Akó ka yabü müp koke nülinünümo mani azebóm, zitülkus ka darrü
klamóm ubi kokela yabükagab. A kürü ubi yabükamóma. Zitülkus
módóga, ka yabü abzanla akó olmala mani koke ki kwób isunórre
tibiób aipalabalabkü. A aipalabala mani ki kwób isunórre tibiób
olmalabkü.
15 Ka sab wirri barnginwómpükü kólba blaman elklaza amalo
yabünkü akó ka kólbapükü ta inzan. Kürü amkoman wirri
⌊moboküpdü ubi⌋ yabükamóma. Ia yabü kari-kari moboküpdü ubia
kürükamóm?
16 Da e babino wagó, ka yabü müp koke nülinarre. A ngibürra
bóktandako wagó, zitülkus ka iklió bülión gyagüpitótókpükü pamla,
ka yabü iklió bülión namülnürrü kólba mamoanóm.
17 Ia ka yabü ilklió bülión namülnürrü mani azebóm ene darrü
pamdóma, ka yabüka nibiób zirrnapónarre?
18 Ka Taetusün arüngi yalórró yabüka tótókóm akó ka mibü darrü
zonaret usakü zirrapórró. Taetus yabü koke ilklió nülinóp mani
azebóm, be? Ia kürü akó oya tórrmen tulmil darrpan moboküpi
kokeamli? Ia kürü akó oya tonarr darrpan tonarr kokeamli? Ó, kibü
darrpan moboküp akó tonarramli.
19 E sab nóma arrkrru kwarilo, darrü pama ini peba mórrag nóma
etangle, e aprrapórr gyagüpi ogoblo igó, ki ini bóktan wialómdakla
yabüka kibiób bódlangóm. A ki kibiób bódlangóm koke kaindakla.
Ki wialómdakla Godón obzek kwata, Kerrisoka dabyórrünzanakla.
Akó moboküpdü gómdamal, ki blaman ne elklaza tómbapóndakla,
ki tómbapóndakla yabü amkoman bangun dódórr ainüm.

‡ **12:11** Korrint sos pamkolpam obae apostolab ikub bagür arrkrru kwarilürr akó i Polón adlang koke kwarilürr ene apostolab obzek kwata. Inzan kwata i Polón zirratókóp akó ikub bagürüm gonggo pamzan.

20 Zitülkus módóga, ka gyakolaedóla wagó, ka yabüka nóma tamo,
ka aprrapórr sab eseno wagó, e koke ngyabendakla kürü ubi ngark-
watódó. Akó e aprrapórr sab esenane wagó, ka inzan pam kokela yabü
ubi ngarkwatódó.§ Ka gyakolaedóla wagó, e igó elklaza aprrapórr
tómbapóndakla: e ongyaltongyaldakla, yabü gyagüp kolaea akrranda,
ngürsila yabü azebda, e yabióban gyagüpi bomandakla, e obae bóktan
alióndakla ngibürrabkwata panzedó, e ngi bumarrudakla, e gyagüpi
tótókdakla igó, e morroalakla ngibürrdügabi, akó yabü balngomól
nabea.
21 Ka gyakolaedóla wagó, ka sab nóma tamo, kólba God kürü
büódan ngigütine yabü obzek kwata. Akó ka yón gyaur namulo abün
pamkolpamabkwata, ngaen kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr akó
koke tübyalüngóp Godka tibiób kolae tonarrdógabi. I ⌊kolkal⌋-koke
tonarr olngolórr akó i ngibürr kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó
morwal koke nidi kwarilürr, akó i büódan tulmil tómbapón kwarilürr
tibiób bübi.

13

Dómdóm Arüng Ikik Bókrran Bóktan

1 Ene aüd ngim tonarr yarile, ka sab nóma wamo yabü basenóm.
Godón Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, “Nis ó aüd kolpama
wata sab bóktórre wagó, i darrü kolae tonarr esenóp. Da nis ó
aüd kolpama inzan nóma bóktórre, ene kolae tonarra amkoman
tómbapónórr.”*
2 Ka yenkü nis ngim nóma namülnürrü, ka ibü arüng bóktan
nókyenarre, ngaen kolae tonarr nidi tómbapónóp akó blaman kolpam
igó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono. Akó errkya, ka
yenkü babul nómadóla, ka yabü akó arüng bóktan akyandóla ini peba
mórragdó wagó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono, ka
nóma tamo.
3 Zitülkus módóga, yabü ubia ka yabü nómtyenónómo wagó,
Kerriso bóktanda kürükama. Wa arüng-koke kokea yabü dümdüm
bütanóm ó tangbamtinüm, a wa ma tóba arüng pupainda yabü aodó.
4 Amkoman, wa arüng-koke yarilürr oya krrosdó nóma emngyelóp,
a wa ma errkya arróla Godón arünganme. Ki oyaka dabyórrünakla,
da ki ta arüng-kokeakla, a Godón arünganme ki ta arról koralo
Kerrisozan yabü dümdüm bütanóm akó tangbamtinüm.
5 E darrpan-darrpana yabiób bapinam, basenóm e ia ngyabendakla
Godón amkoman angun ngarkwatódó akó amzyatóm ia yabü amko-
man bangun amkomana. Amkoman, e amzyatódakla igó, Yesu Kerriso
yabü moboküpdü ngyabenda, be? Wa yabü moboküpdü koke nóma
ngyabenda, da yabü amkoman bangun amkoman kokea.
6 Ka gedlóngóm baindóla, e sab umul bainane igó, ki amkoman
⌊apostolakla⌋.

---

§ **12:20** Korrint sos pamkolpamab ubi yarilürr igó, Pol sab ibüka tame morroal tonarrpükü. A Pol ne ibü kolae tonarr tómbapónde nóma ki nóserre, wa arüngpükü ki nagórre. * **13:1** Ini bóktan opor Mosesón gidadó wibalómórrónako (Duterronomi 19:15). Pol ini bóktan aini wialómórr amtyanóm wa gida mamoan yarilürr akó oya dümdüm asi yarilürr ibü dümdüm bütanóm, tibiób kolae tonarrdógab koke nidi tübyalüngóp. Zitülkus módóga, ene aüd ngim tonarr yarile, wa sab nóma wame ibü basenóm.

7 Ki tóredakla Godka wagó, e darrü kolae koke tónggapórre.
Ki inzan koke tóredakla, pamkolpama amzyatóm igó, ki amkoman
apostolakla. A ki inzan tóredakla, igósüm e ki tómbapórre dümdüm
ne elklazako, enana ngibürr pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, ki
amkoman apostol kokeakla.
8 Ka ini poko wialóma, zitülkus ki gaodó kokeakla Godón amko-
man bóktandó bóka bamgünüm. A ki wata gaodómakla elklaza
tómbapónóm Godón amkoman bóktan ayom.
9 Ki bagürdakla, yabü amkoman bangun karrkukus nómada, enana
ki aprrapórr inzan pupo baindakla, wamaka ki arüng-kokeakla. Akó
ki tóredakla igó, God sab yabü tangbamtin yarile ⌊dudu kómalóm⌋
bainüm.
10 We zitülkusdü, ka ini elklaza wibalómdóla ini peba mórragdó, ka
yenkü babulzanla. Ene igósüm, ka yabüka nóma tamo, zitülkus babul
yarile yabü zóngange dümdüm bütanóm Lodón balngomól arüng
ngarkwatódó. Lod kürü ene arüng kókyanórr yabü amkoman bangun
dódórr ainüm, wa igósüm koke kókyanórr yabü amkoman bangun
algatóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

11 Dómdóm, ⌊zonaretal⌋, bagürwómpükü kwarilünke. Wirribóka
bütanilamke dudu kómalóm bainüm, kürü arüng bóktan tübarrkrru,
darrpan gyagüpitótóke ngyaben kwarilün, akó paudi ngyabelamke.
Akó God, ⌊moboküpdü ubi⌋ akó paud nótó gailda, wa yabüka yarile.
12 Morroal ngürr nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal
moboküpi baprükamke. Blaman Godón pamkolpama aini, yabüka
morroal yawal bóktan zirrbapóndako.
13 Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ akó Godón
moboküpdü ubi sab asi ki namülam yabü blamandó, akó ka tóredóla,
Godón Samua yabü blaman sab danirre.

Polón Peba Mórrag
Galatia
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr Galatia prrobins sos pamkolpamdó. Aprrapórr wa ini peba mórrag ugón wialómlórr pail 49 ngarkwat nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Pol a Barrnabas amkoman bangun pamkolpam nóma umulbain namülnürri Antiok wirri basirr sosdó (Apostolab Tórrmen 14:28).

Galatia
Galatia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne prrobins alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Pol ini peba mórrag dokyanan sosdó zirrnapónóp ene prrobins kugupidü. Wa ne sosbóka apónda atang poko 1:2, aprrapórr we klambóka apónda ini aüd wirri basirr kugupidü, Dórrbi, Listrra, akó Ikonium. Pol akó Barrnabas ini basirrdü umul bainürri ibü ngaen-gógópan ne agóltagól yarilürr Yesun Morroal Bóktan amgolkü pail 46dügab kókó 48 amrran. Sosa ugón bórrangórr ola.

Ene Ikonium wirri basirrdü barrkyanan Zu koboa ngyaben yarilürr, da Pol umulbain zaget ola bókyanórr ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋. Abün ⌊Zu pamkolpam⌋ akó Zu-koke nidi kwarilürr Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainóp. Listrra akó Dórrbi i amkoman Zu-koke wirri basirr namülnürri, Rrom godódó ne tóre kwarilürr. Luk ibükwata wialómórr, Pol akó Barrnabas, i Listrram nóma umul bainürri Apostolab Tórrmen 14dü.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
Polón zitülkus ini arüngan peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, Galatia amkoman bangun pamkolpam dümdümdü amarrum obae umulbaindügab, abün amkoman bangun pamkolpama ne kla mamoanóm bainóp. Ene müp wa tai we kla yarilürr igó, ngibürr wirri Zu pama, Yesun amkoman angun pamóm nidi bainóp, ene amkoman bangun pam, Zu-koke nidi kwarilürr, ibü nilóp tibiób ⌊gyabi sopae singgalgónóm⌋ akó ngibürr Zu gida mamoanóm.

Ini peba mórragdó Pol Galatia pamkolpam wirri arüngi nilóp ene obae umulbain bóktan amgatóm akó bakonóm Morroal Bóktandó Yesunkwata, Pol ibü ngaen-gógópan ne klambóka umul ninóp (1:6-7). Ene Bóktana igó poko müsirrga ainda wa, ma zidbain ia ipudo wata gyauranme akó ma ia ngyabeno Zu gida kalkuma (5:1).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-5*
B. Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata babula, wata darrpan Bóktana *1:6-10*
C. Pol tóba bódlangórr wagó, wa amkoman apostola *1:11–2:21*
   1. Pol apostolóm ia bainürr *1:11-24*
   2. Apostola Polón emzyetóp Zerrusalemóm *2:1-10*

3. Pol Pitan agórr Antioküm oya tórrmenanme *2:11-21*

D. Pol wekwata wialómórr, Mosesón gida akó Yesun amkoman angun *3:1–5:1*

1. Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre amkoman bangundügabi, a gida mamoandógabi koke *3:1-14*
2. Mosesón gida akó alkamül-koke bóktan *3:15-29*
3. Mi myamem leba zaget is kokeakla, a mi Godón olmalóm kuri bainóp *4:1-7*
4. Polón gyakolae Galatia sos pamkolpamabkwata *4:8-20*
5. Agarr akó Serra *4:21–5:1*

E. Mi iazan ngyaben kwarilo *5:2–6:10*

1. Yesu Kerrisozan ngyabendó barrób *5:2-12*
2. Mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ki yarilün *5:13-15*
3. Mi Godón Samu mamoan kwarilo a mibiób kolae büban ubi koke *5:16-26*
4. Mi mibiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilo müp amarrum *6:1-10*

F. Dómdóm alakón bóktan *6:11-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ⌊apostol⌋ nótókla, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Pamkolpam ó darrü pama kürü koke zirrkapónórr. A Yesu Kerriso akó God, Ab nótóke, oya nótó irsümülürr büdüldügab, i kürü zirrkapórri.
2 Blaman ⌊zonaretala⌋, kankü ae nidipko, dabyóndako morroal yawal bóktan zirrbapónóm yabüka.

Ka yabüka wialómdóla, sos pamkolpamdó Galatia bwóbdü nidi ngyabendakla.

3 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.
4 Yesu tóba arról ekyanórr mibü kolae tonarrabkü mibü aurdü amanóm ini tüpan pamkolpamab kolae gyagüpitótók akó tulmildügab, Godón ubi ngarkwatódó, Ab nótóke.
5 Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat. ⌊Amen⌋.

Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata Babula, Wata Darrpan Morroal Bóktana

6 Ka arrkürrdóla igó pokodógabi, e inzan büsai ia byalüngarre oyakagabi, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm Kerrison gail tonarrdóma. Ka akó ta arrkürrdóla igó pokodógabi, e ia darrü umulbain bóktandó byalüngarre. I ene umulbain bóktan igó ngiliandako, morroal bóktan Yesunkwata, a ene koke.
7 Darrü morroal bóktan babula Yesunkwata. A ngibürr kolpama yabü gyagüpitótók kuri nalüngrre akó ibü ubi Yesu Kerrisonkwata Morroal Bóktan amzazilüma.
8 A dele kibü darrüpa ó ta darrü ⌊anerrua⌋ kwitümgab ne darrü morroal bóktan nóma ki adrrüte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, ki ne poko büdrrat kwarilnürrü yabüka, God oya ki amórr!
9 Ki yabü ini poko nüzazilóp ngaen, ka errkya akó arükla: Darrü oloma ne yabüka darrü morroal bóktan nóma adrrüte, darrpan

ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, e ne poko kuri yazebrre, God oya ki amórr!

10 Ka inzan nóma bóktandóla, ia kürü ubia pamkolpama bóktórre kürükwata wagó, ka morroal olomla? Koke, kürü ubia God wató bóktóne kürükwata wagó, ka morroal olomla. Ó ka ia pamkolpam bagürwóman ngibtanóm kaindóla? Koke. Ka ne metat nóma ki yamküla pamkolpam bagürwóman ngibtanóm, ka Yesu Kerrison ⌊leba zaget olom⌋ koke ki namüla.

Pol Apostolóm Ia Bainürr

11 Kürü zonaretal, kürü ubi yabü umul-umulan ngibtanóma igó poko, ka yabüka ne Morroal Bóktan büdrrat namülnürrü, pamkolpamab gyagüpitótókdógabi kokea.

12 Zitülkus módóga, ka ini Bóktan darrü olomdógab koke ipadórró akó kürü darrü pama koke umul ain yarilürr, a ene go Yesu Kerriso yarilürr, kürüka nótó okaka simzazilürr.

13 E barrkrrurrü ka ngaen ⌊Zu pamkolpamab⌋ gida ia mamoan namülnürrü. Akó ka arüngane Godón sos pamkolpam ia wirri müp alión namülnürrü akó bütanin namülnürrü ibü kolae bainüm.

14 Ka Zu pamkolpamab gida karibóka-koke mamoan namülnürrü. Kürü kólba bwób lüól kamdala gida inzan koke mamoan kwarilürr. Zitülkus módóga, ka kólba abalbobatalab umulbain bóktan mamoan namülnürrü moboküpan wirri ubidügab.

15-16 A God ma gyagüpitótók esenórr tóba Olom okaka amzazilüm kürü moboküpdü. Wa kürü ngaen-gógópan tebe-tebe kümaikürr, ka kólba aipan bikómdüzan namülnürrü akó wa kürü ngikaunürr tóba gail tonarranme. Wa tóba Olom okaka simzazilürr kürü moboküpdü, igósüm ka oyakwata Morroal Bóktan ki amgola ibüka, Zu-koke nidipko. Ini pokoa nóma tómbapónórr, ka ikik bókrran bóktan amtinüm darrü pamdó koke wamórró.

17 Akó ka Zerrusalem wirri basirrdü koke kasilürrü ibüka ikiküm, apostolóm singül kwata nidi bainóp. A ka ma dümdüman Arrabia pórrpótyapdó wamórró. Ene kakóm, ka we tolkomólórró Damaskus.

18 Yesu tóba kürüka nóma pupo tübyónürr, aüd pail ene kakóm, ka we kasilürrü Zerrusalem Pitan asenóm. Ka wankü ola 15 ngürr amarró.

19 Ka ta Zeimsün emrranórr, Lodón zoret, da ka ngibürr apostol koke nósenarre.

20 Ka ne poko wialómdóla amkoman pokoa. Ka yabü Godón obzek kwata byaldóla, ka obae koke tizdóla.

21 We kakóm, ka we wamórró Sirria akó Silisia bwóbdü.

22 Sos pamkolpam Zudia prrobinsdü, Yesuka nidi dabyórrünako, i kürübóka umul küsilan kwarilürr.

23 A i wata ene bóktan arrkrru kwarilürr wagó, “Mibü ngaen wirri müp ne oloma alión yarilürr, errkya ma ene dadan bóktan wató amgolda Yesun amkoman angunankwata, wa ngaen kolae ainüm ne amkoman bangun yangólórr.”

24 Da módóga, i Godón ngi wirri kwitüm emngyelnóp, zitülkus God kürüka ne poko tónggapónórr.

1:13 Apostolab Tórrmen 8:3; 22:4-5; 26:9-11 **1:14** Apostolab Tórrmen 22:3 **1:15-16** Apostolab Tórrmen 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18

2

[Apostola] Polón Emzyetóp Zerrusalemóm

1 Da 14 pail kakóm, ka akó kasilürrü Zerrusalem wirri basirrdü. Ene
tonarr Barrnabas kankü wamórr. Ki ta Taetusün idódrri.
2 Ka ola igósidi wamórró, zitülkus God okaka simzazilürr wagó,
ka wata wamo. Ka olazan namülnürrü, ka mórrarró ene pampükü,
pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól pamako.
Ki wata kibi-kibi bobrrarró. Da ka ibüka müsirrga yórrü ene
[Morroal Bóktan], ka ne poko amgoldóla ibüka, Zu-koke nidipko.
Ka ini kla ugósüm tónggapórró, ka ne zaget tónggapóndóla ó
tónggapón namülnürrü, ene Morroal Bóktan büdrratóde, enanóm-
koke ki yarilün.
3 Taetus, kankü nótó yarilürr, wa Grrik pam yarilürr, da oya [gyabi
sopae kokean singgapinóp]. A ene Zerrusalem sos alngomól pama ma
oya emzyetóp Yesun amkoman angun pamzan. I oya koke zirratókóp
gyabi sopae singgapinüm.
4 Da ngibürr pam asi kwarilürr, obae nidi bangun kwarilürr, ene
amkoman bangun pampükü dabyórrün, da ibü ubi oya gyabi sopae
singgapinüm yarilürr. Ene pama bünyón barrbünóp kibü ngabkanóm
igó, ki Zu pamkolpamab gida koke ia mamoan kwarilnürrü. Zitülkus
mi Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mi popa kolpamakla Zu gida
mamoan-gum. A ene pamab ubi yarilürr, ki Zu pamkolpamab gida
mamoan ki korala, da inzan kwata ki leba zaget kolpamómzan ki
bairre.
5 A ki kari-karibóka kokean ok bainóp ibü bóktandó, igósüm e wata
amkoman Morroal Bóktan metat ki bangun kwarila.
6 Ene pam, pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól
pamako, i darrü poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó. (I ia
pam kwarilürr, darrü kla kokea kürüka. Zitülkus módóga, God darrü
olom igó koke zaz ainda, kolpama tumum ne bwób asendako.)
7 Anda, ene balngomól pama darrü poko tumum koke emngyelóp
kürü bóktandó, zitülkus i emzyetóp wagó, God kürü ene zaget
kókyanórr Morroal Bóktan amgolóm ibüka, Zu-koke nidipko, wa
Pitanzan ene zaget ekyanórr Morroal Bóktan amgolóm Zu pamkol-
pamdó. God kibü ene zaget tókyenóp, zitülkus wa gyagüpi wamórr
igó wa, ki ene zaget sab morroal tónggapóni.
8 I emzyetóp wagó, God, Pitan nótó gaodó yónürr apostolóm bainüm
Zu pamkolpamdó, wa watóke, kürü ta nótó gaodó kyónürr apostolóm
bainüm ibüka, Zu-koke nidipko.
9 Zeims,* Pita,† akó Zon, pamkolpama nibiób bómzyatódako wagó, i
balngomól pamako talkumzan, umul bainóp God kibü zaget morroal ia
yónürr. Da i kibü tang tómkenóp, Barrnabas akó kótó, kolpamdó igó
poko okaka amzazilüm igó, ki darrpan namülnürri tang dabyórrün. I
ubi bainóp wagó, ki ibü aodó ki zaget namüli, Zu-koke nidipko, akó i
aüda ki zaget kwarile Zu pamkolpamab aodó.
10 I kibü wata ene poko tümtinóp igó, ki metat elklaza-koke
pamkolpam ki tangnamtirre, ibü aodó nidipko. Da kürü kólbanan
wirri ubi yarilürr ini kla tónggapónóm.

2:6 Duterronomi 10:17 * **2:9** *Zeims* Yesun darrü zoret yarilürr akó Zerrusalem sosan balngomól pam. † **2:9** *Pita*, oya darrü ngi Kepas yarilürr.

Pol Pitan Agórr Antioküm Oya Tórrmenanme

11 Darrpan ngürr Pita kibüka tamórr Antioküm. Ene tonarrdó, ka
oya panzedó agrró, zitülkus wa morroal tulmil koke alngón yarilürr.
12 Wa ngaen-gógópan darrpan pokodó alongalo yarilürr usakü, Zu-
koke nidipko. A ma Zeimsün Zu gómdamala we kakóm nóma togobórr
Zerrusalemgab, Pita tóba we bumaikürr ene amkoman bangun Zu-
koke nidipko, ibükagab, da myamem usakü darrpan pokodó koke
alongalo yarilürr. Pita ini poko igósidi tónggapónórr, zitülkus wa gum
yarilürr wagó, ene Zu pama oyabóka ki bóktórre wagó, wa kolae kla
tónggapón yarilürr. I igó pam kwarilürr, gyagüpi nidi tótók kwarilürr
wagó, darrü oloma amkoman angun pamóm koke baine, oya gyabi
sopae ne singgapin koke nóma yarile.
13 Olgabi barre amkoman bangun Zu pamkolpama Antiok wirri
basirrdü Pitan obae buli tulmil mamoan kwarilürr. Akó olgabi ibü
obae buli tulmila ta Barrnabasón inurr, we ngarkwatódó, watakó
dadan obae buli tulmil elngólórr, wata izan tómbapónónóp.
14 Ka igó nóma ngakarró, ene pamkolpamab tulmil dümdüm
koke kwarilürr amkoman Morroal Bóktan ngarkwatódó, ka Pitan
blamanab obzek kwata yalórró kagó, “Enana ma Zu pamla, ma
inzan ngyabendóla, Zu-koke nidipko inzan kaindako, a inzan koke, Zu
kolpamazan kaindako.‡ Da dama iada, ma ene Zu-koke nidipko iade
zirrnótóknómo Zu kolpamzan ngyabenóm?
15 “Anda, matóka kótó Zu aipalabaldógabiamli. Mi inzan pam
kokeamli, Zu-koke nidipko, Zu pamkolpamab gida koke nidi mamoan-
dako akó we ngarkwatódó kolae tonarr pamkolpambóka nibiób
ngibliandako.
16 A mi umulamli wagó, God darrü olom ⌊dümdüm tonarr⌋ olomóm
ainda, wa Yesu Kerrison amkoman nóma angunda. God darrü
olom koke dümdüm tonarr olomóm ainda, igóbókamde, ene oloma
Mosesón gida nóma mamoanda. We ngarkwatódó, mi ta Yesu Kerrison
amkoman angun pamkolpamóm bairre, igósüm God mibü dümdüm
tonarr pam nisüm ainda, zitülkus mi Kerrison amkoman angundamli,
akó ene zitülkusdü koke, mi gida mamoandamli. Zitülkus módóga,
darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr olomóm noan ine
igóbókamde, wa gida mamoanda.
17 Da mibü ubia God mibü dümdüm tonarr olom nisüm tine, zitülkus
mi Kerrisoka dabyórrünamli. A aprrapórr kibü ngibürr pamkolpama
igó ngabkandako igó, mi ta kolae tonarr pamamli, zitülkus mi gida
koke mamoandamli. Ia ene igósidi amkomana igó, Kerriso mibü wató
tinóp kolae tonarr tómbapónóm? Koke, amkoman kokean!
18 Ka Mosesón gida kuri alzizi amarró. Ka ne ene gidadó akó
ngambangólóm nóma bókyeno dümdüm tonarr olomóm bainüm, ka
igósidi amkoman gida amgün olomóm baino.
19 Zitülkus módóga, ka Mosesón gida murrdü nóma ngyaben
namülnürrü, ka emzyatórró gidadó ngambangólgum. Ka ene kla
nóma emzyatórró, ene inzana, wamaka ka büdül pam namülnürrü,
Mosesón gida-a koke noan myangrao kapónórr. Ene igósüm, ka
Godónkü ki ngyabela.

---

‡ **2:14** Kolae kla igó koke yarilürr, Pita Zu-koke pamzan ngyaben yarilürr. A kolae kla igó yarilürr, oya ubi koke yarilürr inzan ngyabenóm ene Zu pama nóma togobórr Zerrusalemgabi.
2:16 Rrom 3:20

20 Enezane wamaka ki Kerrisodi nurrótókrri krrosdó akó ka
myamem inzan koke ngyabendóla, ka ngaenzan ngyabenórró, a Yesu
Kerriso ma errkya kürü moboküpdü ngyabenda. Akó errkya kazan
bübi ngyabendóla, ka ngyabendóla Godón Olom amkoman angundi,
⌊moboküpdü ubi⌋ noan yarilürr kürükamóm akó tóba arról nótó
ekyanórr kürünkü.
21 Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre Godón ⌊gail tonar-
rdógabi⌋, akó kürü ubi kokea ene gail tonarr alzizi amaiküm.
Zitülkus módóga, darrü olom ne gaodó nóma yarile dümdüm tonarr
olomóm bainüm gida mamoandógabi, da Kerriso igósidi küp-koke
nurrótókórr.”

3

*Mi ⌊Dümdüm Tonarr⌋ Pamkolpamóm Bairre Amkoman Ban-
gundügabi, a Gida Mamoandógabi Koke*

1 E gonggo Galatia pamkolpamakla! Ia yabü apól kwat nótó
nómtyenóp? Yabü obzek kwata, ka kakalande müsirrga yórrü kagó,
Yesu Kerriso nurrótókórr krrosdó!
2 Kürü ubi wata darrpan poko umul bainüma yabükagabi: ia
e Godón Samu igósidi ipüdarre, zitülkus e Zu pamkolpamab gida
mamoan kwarilnürrü? Ó ta ia, zitülkus e ene ⌊Morroal Bóktan⌋
amkoman angun kwarilnürrü, e kibükagab ne poko barrkrrurrü?
3 Ia e amkoman gonggoakla? E ngaen-gógópan kekam bókyenarre
Godón Samuan bóktan mamoanóm. Yabü ubi ma errkya ia igó
alakónóma, yabióban arüngi?
4 E amkoman bangun pamkolpamóm we bainarre, ene kakóm, e
karibóka-koke azid aengarre. Ia e wata enan azid aeng kwarilnürrü?
Ka ⌊gedlóngóm baindóla⌋, ini azid aeng go enanóm-koke yarilürr!
5 Da módóga, ia God yabü tóba Samu akyanda akó ia wa ⌊arüng
tonarr⌋ tólbaelda yabü aodó, zitülkus e Zu pamkolpamab gida
mamoandakla? Koke! Wa ini kla tómbapónda, zitülkus e ene Morroal
Bóktan amkoman angundakla, e kibükagab ne poko barrkrrurrü.
6 Wata Eibrra-amzan “Godón amkoman yangunürr, da ini
zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”
7 We ngarkwatódó, e umul ki kwarila wagó, Godón ne pamkolpama
amkoman angundako, ⌊Eibrra-amón olmalako⌋.
8 Akó God tóba Wibalómórrón Bóktandó ngaen igó okaka sizazinürr,
wa solkwat ne poko ki tómbapóne wagó, wa sab ibü, Zu-koke nidipko,
dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre, i ne oya nóma amkoman angun
kwarile. Da God tóba Wibalómórrón Bóktandó singül kwata Morroal
Bóktan tóbtanórr Eibrra-amka wagó, “Marükama ka blaman bwób-
bwób pamkolpam ini tüpdü sab bles ninünümo.”
9 Da módóga, Godón amkoman nidi angundako dapelan bles
bairrünako Eibrra-amkü, Godón amkoman nótó angun yarilürr.
10 A gida mamoandó nidi ngambangóldako, i blaman amórr
bóktandómako, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó, “Blaman amórrórrónako, metat-koke nidi tómbapóndako bla-
man wibalómórrón ne pokoako Gida Pebadó.”

3:6 Bwób Zitül 15:6; Rrom 4:3 **3:7** Rrom 4:16 **3:8** Bwób Zitül 12:3 **3:10** Duterronomi 27:26

11 Popadan asende, darrü olom babula, God noan dümdüm tonarr
olomóm ainda zitülkus wa gida mamoandó ngambangólda. Zitülkus
módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “God ne
olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa
sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde.”
12 Darrü oloma ne gida mamoandó nóma ngambangólda, wa Godón
amkoman angundü koke ngambangólda. Zitülkus módóga, Godón
Wialómórrón Bóktana ene olomankwata bóktanda wagó, “Darrü
oloma ini blaman gida bóktan poko nótó tómbapónda, wa sab
ngyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.”
13 Mosesón gida-a pamkolpam amórr kwatódó amarruda, zitülkus
gaodó kokea blaman gida mamoanóm. A Kerriso mibü ⌊au-
rdü semanórr⌋ gidan amórr kwatódógabi, wa tüób amórrdóma
nóma wamórr mibünkü. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón
Bóktana igó bóktanda wagó, “Nugupdü nibiób ameldako, i blaman
amórrórrónako.”
14 Kerriso ini kla ugósüm tónggapónórr, God Eibrra-amón ne bles
bóktan ekyanórr, ene bles bóktan ibüka ta ki arrüte, Zu-koke nidipko,
Kerriso Yesukama. Ene igósüm, mibü amkoman bangundügabi mi
Godón Samu ki ipüdórre, God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr.

Mosesón Gida akó Alkamül-koke Bóktan

15 Kürü ⌊zonaretal⌋, ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane mibü
ini ngyabendógab: nis pam nisa ne bóktan nóma tónggapóndamli ó
kubó abini ene bóktan alkamülgum, darrü olom myamem babula ene
bóktan alkamülüm ó darrü kla tumum amngyelóm. Ene ta dadanzana
ene alkamül-koke bóktandó Godkagab.
16 God ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón iliónürr akó oya ugórr
bobat. Godón Wialómórrón Bóktana igó koke bóktanda wagó, “akó
marü bobatal”, wamakane abün pamkolpambóka apónda. Koke, a
ene go darrpan olombóka apónda, igó nóma bóktanda wagó, “akó
marü bobat”, da ene olom módóga, Kerriso.
17 Ka ne pokobóka apóndóla, oya küp inzana: God ngaen-gógópan
⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ ingrinürr akó abinürr ene
bóktan alkamülgum. Wa Mosesón ne gida iliónürr 430 pail kakóm,
wa ene tónggapórrón bóktan koke singgalgónórr Eibrra-amdi. We
ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea Godón alkamül-koke bóktan
singgalgónóm.
18 Zitülkus módóga, God tóba ⌊gyaur kla⌋ yabü igósidi koke gailda
igó, zitülkus e gida mamoandakla, a yabü sab igósidi nüliónórre,
zitülkus wa alkamül-koke bóktan ngaen ingrinürr aliónüm. Dadan-
zan, God tóba gyaur kla Eibrra-amón popa ekyanórr, zitülkus wa oya
alkamül-koke bóktan ekyanórr.
19 Da gida wa laró zitülkusdü ekyanórr? God gida we zitülkusdü em-
ngyelórr tumum tóba alkamül-koke bóktandó, pamkolpam amtyanóm
igó, i gida amgün kwarilürr kolae tulmil tómbapónde. Ene gida wa
we ki kwarile kókó Eibrra-amón bobata, God alkamül-koke bóktan
noankü ingrinürr, ki tame. God ene gida anerru tülinóp ama Mosesón
silinóp, God akó pamkolpamab aodó olom nótó yarilürr.

3:11 Abakók 2:4 **3:12** Lebitikus 18:5 **3:13** Duterronomi 21:23 **3:16** Bwób Zitül 12:7

20 Darrü aodó oloma go kubó darrpan olomankü koke zaget apóne,
bóktan nótó tónggapónda, wa kubó nizan kopoabkü zaget apóne. A
God ma ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón ekyanórr, darrü aodó
olom babul.
21 Da ia God tóbanan alkamül-koke bóktandó bóka bamgünürr,
wa tóba gida nóma ekyanórr? Koke, amkoman kokean! Zitülkus
módóga, God ne igó gida nóma ekyanórr, gaodó ne gida yarilürr arról
akyanóm, da anda, pamkolpama dümdüm tonarr pamkolpamóm ki
bainóp Godón ilküpdü gida mamoande.
22 A inzan gida babula, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana ma
igó bóktanda wagó, kolae tonarra blaman pamkolpam bumiógda,
wamaka i kolae tonarran tümün müótüdümako. We ngarkwatódó,
pamkolpam gaodó kokeako ene gida mamoanóm dümdüm tonarr
pamkolpamóm bainüm. Ene igósüm, God ene alkamül-koke bóktan
ki nókyerre ibü, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.
23 Yesu Kerrison amkoman angunan tótók küsil nóma yarilürr, gida-
a kibü ngabkan yarilürr, wamaka ki tümün müótüdü kwarilnürrü.
Kókó God igó ki okaka simzazile, Yesu Kerrison amkoman anguna kibü
ki suse gidadógab.
24 Da kibü ene gida-a inzan mabkrrao yarilürr, kókó Yesu Kerriso
tamórr. Ene igósüm, God kibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ki tirre
kibiób amkoman bangundügabi.
25 Zitülkus ki errkya Yesu Kerrison amkoman angundakla, da
myamem gida-a igósidi kibü koke mabkrraoda.
26 E Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla, e blaman Godón olmalakla,
yabiób amkoman bangundügabi.
27 Yabü blaman ⌊baptaes ninóp⌋ amakó Kerrisoka dabyórrünakla.
Ene wa, e Kerrison küsil ngyaben tulmil bameldakla, wata e küsil
mórrkenyórrzan bameldakla.
28 God yabü blaman darrpan ngarkwatódó basenda: ia e Zu
kolpamakla ó ta ia Zu-koke, ia e ⌊leba zaget olmalakla⌋ ó ta ia leba
zaget olmal kokeakla, ia e pamakla ó ta ia kol. Zitülkus módóga, e
blaman darrpanakla, ezan dabyórrünakla Kerrisoka.
29 Zitülkus e Kerrisonakla, e ta dakla Eibrra-amón olmalakla, akó e
ene kla sab yazebrre, God ngaen-gógópan Eibrra-amón ne alkamül-
koke bóktan ekyanórr.

4

Mi Myamem ⌊Leba Zaget⌋ Is Kokeakla, a Mi Godón Olmalóm Kuri Bainóp

1 Ka kya igó kwata ingrinün: Darrü siman oloma tóba aban elklaza
azebda, oya aba nóma nurrótókda. Wa kari omokurzan nómada, wa
leba zaget olomzana, enana blaman elklaza oyako.
2 Wa oya makrrao pam akó ene elklaza ngabkan pamab tangdóma,
kókó ene angrirrün pail nóma semrróne, wa sab ene elklaza ngabkan
pamóm ugón baine. Ene pail tóba aba ingrinürr.
3 Enta akó dadanzana minkü. Mi karipókalzan nóma kwarilnürrü,
Yesun amkoman angun kokede, mi ini tüpan gida mamoan
kwarilnürrü leba zaget iszan.

4 Da ene tonarr ngarkwat nóma semrranórr, God ne ngarkwat
ingrinürr, God tóba olom ugón zirrsapónórr ini tüpdü, koldógab nótó
tómtómólórr. Wa Zu pamkolpamab gida murrdü tómtómólórr,
5 ibü ⌊aurdü amanóm⌋, gida murrdü nidi ngyaben kwarilürr. Ene
igósüm, God gaodóma mibü bórreanóm tóbanan olmalzan.
6 Zitülkus e oya olmalakla, God tóba Oloman Samu zirrsapónórr
mibü moboküpdü, ne Samua górrganda wagó, "*Dedi*!* Ba!"
7 Da módóga, ma myamem leba zaget olom kokela, a ma errkya
Godón darrü olomla. Zitülkus ma Godón darrü olomla, ma sab blaman
elklaza yazeblo, God tóba ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nibióbkü ingrinürr
tóba olmal aliónüm.

Polón Gyakolae Galatia Sos Pamkolpamabkwata

8 Yabü ne ngaen amkoman Godónbóka umul babul nóma yarilürr, e
leba zaget is koralnórró ibünkü, amkoman god koke nidipko.
9 A errkya ma e Godónbóka umulürrünzanakla – ó ta God yabübóka
umulürrünzane – e wa kakota iade byalüngüm kaindakla ene arüng-
koke akó küp-koke tüpan gidadó? Ia yabü ubi akó igósüma, akó leba
zaget kolpamóm bainüm ene tüpan gidadó, e ngaenzan kwarilnürrü?
10 Ka igó arrkrrudóla wagó, e tórewóm amandakla atang-atang
ngürrdü akó melpaldó akó paildü Mosesón gida ngarkwatódó!
11 Ka gyakolaedóla yabükamóm. Aprrapórr kürü zaget yabü aodó
küp-koke yarilürr.
12 Zonaretal, ka yabü arüngi batodóla, gida murrdügab toboma,
kazan kairrü, zitülkus ka bumanikürrü ene gida murrdügab wata
ezan kwarilnürrü.
E darrü kolae koke tónggapónarre kürüka.
13 E umulakla igó, ka ngaen-gógópan ⌊Morroal Bóktan⌋ adrrat
namülnürrü yabüka, zitülkus kürü büb morroal koke yarilürr.
14 Ka ogagdó nóma namülnürrü, ini ogaga yabü aunaunan ngintinóp
yabiób kak amtyanóm kürüka ó kürü inzan angónóm wagó, ka wata
kari ngi pam namülnürrü. A e ene poko kokean tónggapónarre. A e
ma kürü morroal tonarre küpüdarre, wamaka ka anerru namülnürrü
Godkagab, anda, wamaka ka Kerriso Yesu tüób namülnürrü.
15 E ene kla bagürwómpükü tónggapónarre. Da yabü ene
bagürwóm errkya nega? Ka amkoman igó umulóla wagó, e elklaza
popa tómbapón ki kwarila kürü tangamtinüm. E ta yabiób ilküp ki
yusane ama kürü ki külinane, inzan ne gaodó nóma ki yarile, yabü
⌊moboküpdü ubidügab⌋ kürüka.
16 Da ia ka yabü gódamóm-koke kuri baina, zitülkus ka yabü
amkoman poko büzazildóla?
17 Ene pamkolpam, yabü nidi büzazildako Zu pamkolpamab gida
mamoanóm, ibü wirri ubi yabü arrngürrüma, a ene pokoa sab
morroal koke sidüde yabünkü. Ibü ubia e yabiób kak tómtyerre
kibüka, igósüm yabü wirri ubi yarile ibüka arróbóm.
18 Ene morroala yabü wirri ubi asi nómada, a wata ugósüm, morroal
kla tómbapónóm. Akó e blaman tonarrdó ini poko olngolo, igó koke
igó, wata ka aezanla, yenkü.

---

* **4:6** *Dedi*: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in bóktan opor Grrik bóktane wialómórróna, *Abba*. **4:6** Rrom 8:15

19 Olmalpókal,† wata kolazan azid aengdo marrnadó, da ka akó azid
aengdóla yabünkü. Ka sab inzan azid aenglo, kókó yabü tórrmen
tulmil Kerrison tórrmen tulmilzan kwarile.
20 Kürü wirri ubia errkyadan yenkü bainüm, igósüm kólba bóktan
opor ó gyagüpitótók amzazilüm akó darrü tonarre bóktanóm, zitülkus
ka arrkürra akó kürü müp gyagüpitótóka küpadórr yabükwata yabü
tulmilabme.

Agarr akó Serra

21 Ka kya yabü darrü poko kóbó nümtinüm, nibiób ubi Mosesón
gida murrdü ngyabenóma. Ia e koke amzyatódakla, gida-a ia poko
apónda?
22 Moses mibü byalda tóba wibalómórrón bóktandó wagó, Eibrra-
amón nis siman olom nis namülnürri. Ene leba zaget kola darrü
ilngumilürr akó darrü ma tóba kolana ilngumilürr, leba zaget kol koke
nótó warilürr.
23 Ene leba zaget kola ne olom ilngumilürr, ene go pamkolpamab
angrirrün bóktandógab tómtómólórr. A ene kolana go ne olom
ilngumilürr, Godón alkamül-koke bóktananme tómtómólórr, wa
Eibrra-amón ne poko ekyanórr.
24 Ini kol nisa darrü poko okaka amzazildamli. Ini kol nisa nis
⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktanóm⌋ zamngóldamli. God Isrrael
pamkolpam ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan nókyenóp Sinae
podo kwitüdü, wa ibü ene gida nóma nülinóp, wa Agarrzano, ene leba
zaget kol. Wa ne olmal balngóndo, leba zaget isüm baindako.
25 Agarr Sinae podom zamngóldo Arrabia bwóbdü akó wa ini
ngürran Zerrusalemzano. Zitülkus módóga, Zerrusalemón pamkol-
pam leba zaget isako ene gida mamoande.
26 A ene küsil Zerrusalem, kwitüm ne bwóbse, ene amkoman
kolanzano akó ene basirr leba zaget kol kokeo. Wa mibü aipo samuan
ngarkwatódó.
27 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó,
“Ma bagürwóm namülünke, ma olmal-koke kol nótókla,
ma olmal koke nótó balngóndóla!
Bagürwómpükü taegwarr apón akó bagürwómpükü górrgan,
marü koke noa twarrpinürr!
Zitülkus módóga, ene aroam kolan sab abün olmal kwarile oyakagabi,
müórpükü ne kolo.”
28 Da e, zonaretal, e Aesakzanakla, Eibrra-amón olom, zitülkus e
Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó tóbabótórró, wa Eibrra-
amón ne bóktan ekyanórr.
29 Ene tonarrdó, ene oloma, pamkolpamab angrirrün bóktandógabi
nótó tómtómólórr, wa ene olom wirri müp ekyanórr, Godón Samuan
ubi ngarkwatódó nótó tómtómólórr. Da errkya wata dadanzana:
Mosesón gida nidi mamoandako, yabü wirri müp alióndako.
30 A Godón Wialómórrón Bóktana ma ini kwata ia bóktanda? Wa
igó bóktanda wagó, “Ugó zirrzwapó ene leba zaget kol tóba olompükü!

---

† **4:19** *Olmalpókal*: Pol tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda *olmalpókal*, zitülkus i Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainóp oya bóktan amgoldógabi. **4:23** Bwób Zitül 16:2, 15; 21:2 **4:27** Aesaya 54:1 **4:29** Bwób Zitül 21:9

Zitülkus módóga, ene kol, leba zaget kol koke nótóko, oya olom Aesak
aban elklaza, aban büdül kakóm, koke ki arrgrrüte ene leba zaget
kolan olompükü.”
31 Da módóga, zonaretal, mi leba zaget kolan olmal kokeakla, a mi
ene amkoman kolan olmalakla, leba zaget kol koke nótóko.‡

5

1 Kerriso mibü ⌊aurdü semanórr⌋ popa pamkolpamóm bainüm,
igósüm mi myamem ⌊leba zaget⌋ kolpamóm koke bairre gidadó.
We ngarkwatódó, e wata karrkukus bórrang kwarilo popa pamkol-
pamzan, akó myamem darrü gidan murrdü bakon-gu leba zaget
kolpamóm bainüm.

Yesu Kerrisonzan Ngyabendó Barrób

2 Tübarrkrru! Ka, Pol, yabü byaldóla igó, yabü ⌊gyabi sopae ne
nóma singgalgórrón⌋ kwarile, igósüm God yabü ⌊dümdüm tonarr⌋
pamkolpamóm nirre, da Yesu ne poko tónggapónórr, küp-koke yarile.
3 Ka yabü akó darrpan-darrpan pam arüngi byaldóla, tóba gyabi
sopae nótó nóma singgapine, sab wata blaman Mosesón gida ki
mamoan yarilün.
4 Nadü oloma yabü aodó Mosesón gida mamoanda, igó poko gyagüpi
tótókde wagó, God sab oya dümdüm tonarr olomóm ine, wa mogob
pamóm kuri baine Kerrisoka. Wa tóba kuri bumaikürr Godón ⌊gail
tonarrdógabi⌋.
5 Ka ini poko wialóma, zitülkus mi nae amandakla, mi ne klamóm
⌊gedlóngóm baindakla⌋. Ene wa, God sab mibü sazebe dümdüm tonarr
pamkolpamzan mibiób amkoman bangundügabi. Godón Samua mibü
umul-umulan ngisitinóp wagó, God sab mibü inzan sazebe.
6 Zitülkus módóga, ia darrü paman gyabi sopae singgapirrüna,
ta ia singgapirrün-kokea, darrü kla babula mibüka, Kerriso Yesuka
dabyórrün nidipakla. Koke, a wirri kla módóga, mibü amkoman
bangun, tóba ne klama okaka bainda, mibü ⌊moboküpdü ubi⌋ Godka
nómada akó ngibürr pamkolpamdó.
7 E ngaen morroal buso kwarilnürrü samuan ngarkwatódó. Yabü
nótó burrmat yarilürr amkoman bóktan arrkrrugum?
8 Inzan ne burrmat pokoko Godkagab koke tótókdako, yabü nótó
ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm.
9 E ta umul-umul! “Wata karian istazan dudu plaoa poran ngitanda,
enta kari obae umulbain bóktana abün pamkolpam ilklió büliónda.”
10 Ka Lodka dabyórrünzanla, ka amkoman karrkukusi angundóla
yabükwata wagó, yabü gyagüpitótók inzan kwarile, ka yabü ne poko
byaldóla. God sab oya ⌊kolaean darrem⌋ ekyene, yabü gyagüpitótók
alüngüm nótó kainda, ia wa nótó yarile.
11 ⌊Zonaretal⌋, ka ne igó poko nóma ki amgol namüla igó, amkoman
bangun pamab gyabi sopae singgalgórrón ki kwarile, da Zu pama kürü
wirri müp koke ki alión kwarile. Ka ne ene poko nóma ki amgol
namüla, a igó poko koke igó, Kerriso krrosdó nurrótókórr mibü zid

4:30 Bwób Zitül 21:10 ‡ **4:31** Ene leba zaget kola gidam zamngóldo akó oya olmal igó kolpamóm bórrangdako, gida nidi mamoandako. Ene amkoman kola amkoman bangunüm zamngóldo.

bainüm, ene amgol bóktana Zu pamkolpam koke ki nólerre Kerrison
amkoman angun-gum.
12 Kürü ubi igósa, yabü gyagüpitótók nidi alüngdako gyabi sopae
singgalgónankwata, i tibiób pugum küp ki nüsilnórre!

Mibü Moboküpdü Ubi Mibiób Darrpan-darrpandó Asi Ki Yarilün

13 Yadi, zonaretal, God yabü igósüm ngibaunürr, popa pamkol-
pamóm bainüm, a leba zaget kolpam koke gidadó. A e popazanakla,
ene igó kokea igó, ene wa taia yabiób kolae büban ubi mamoanóm.
Koke, a e ma yabiób darrpan-darrpan wata tangbamtin kwarilün
yabiób moboküpdü ubidügab.
14 Zitülkus módóga, blaman Mosesón gida-a ini darrpan gida
bóktan pokoa kumarümda wagó, "Marü moboküpdü ubi moba
minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi
mobakazane."
15 A e yabiób nóma syórr batürrdakla ó bangóndakla ume
kyamülzan, e umul-umul kwarilün. E umul-umul koke nóma kwarilo,
e sab yabiób kolae bain kwarilo.

Mi Godón Samu Mamoan Kwarilo a Mibiób Kolae Büban Ubi Koke

16 Ka yabü igó byaldóla, yabü agóltagól Godón Samuan balngomól
ngarkwatódó ki yarile. Olgabi e sab yabiób kolae büban ubi koke
mamoan kwarilo.
17 Ene amkomana, zitülkus kolae büban ubia Samudü bóka
bamgünda. Akó Samuan ubia ta kolae büban ubidü bóka bamgünda.
Zitülkus módóga, ini nisa tibiób bóka bamgündamli. Ene igósidi, e
koke tómbapón kwarilo, e ne klamdó ubi baindakla tómbapónóm.
18 A yabü ne Samua nóma balngomól yarile, da e gida murrdü koke
kwarilo.
19 Popadana amzyatóm i ne tulmil tómbapóndako, kolae büban ubi
nidi mamoandako: i inkü utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, i
⌊kolkal⌋-koke tonarr tómbapóndako, i büódan tulmil tómbapóndako
tibiób bübi,
20 i obae god ⌊ótókdako⌋, i wapi-wapi ó merram-merram kaindako,
i ngibürr kolpam alzizi bomandako, i ongyaldako, ibü ubi ngibürrab
elklazadóma, i ngürsilüm baindako, i wata tibióban gyagüpi boman-
dako, i tibiób kak bómtyandako ibüka, ibüka nidi bóka bamgündako,
akó i tibiób bürrgrratódako kopo-kopodó,
21 ibü gyagüp kolaea akrranda, i gorrgorr baindako, i kwób
bazendako ngyepam anónóm, akó i ngibürr inzan kolae elklaza
tómbapóndako. Ka yabü arüngi ikik bókrrandóla, ka ngaenzan
kairrü igó, ini poko metat nidi alngóndako, sab ene bwóbdü koke
barrbüne God ne balngomólda Kingzan.
22 A Godón Samua mibü nóma balngomólda, wa we küp bapónda
mibüka: moboküpdü ubi, bagürwóm, paud, zao-zao tonarr, morroal
tonarr, morroal tulmil, amkoman moboküp,
23 mómók tonarr, akó moba müób balngomól. E ini poko nóma
alngóndakla, e darrü gida koke alkamüldakla.
24 Kerriso Yesun nidipko, tibiób kolae büban tulmil akó ubi krrosdó
emelóp.

---

* **5:14** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amor-
randóla. **5:14** Lebitikus 19:18

25 Zitülkus Godón Samua mibü küsil ngyaben kuri tókyenóp, mi
wata Godón Samuan balngomól mamoan kwarilo.
26 Mi koke ikub bagür ki kwarila. Mi ngibürr pamkolpam ngürsilan
koke ki ngibtan kwarila. Gyagüp kolaea mibü koke ki akrran yarile.

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Tangbólean Kwarilo Müp Amarrum

1 Zonaretal, darrü olom ne kolae tonarr tónggapónde nóma
asendakla, da e, samuan ngarkwatódó arüng nidipakla, inzan olom
salkomólam dümdüm kwatódó mómók tonarre. E yaib umul-
umul ki kwarila, yabü darrü klama balngomólgum kolae tonarr
tónggapónóm.
2 Yabiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilün müp amarrum. Ini
poko tómbapónde, e Kerrison ubi mamoandakla.
3 Darrü oloma ne igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri oloma,
wa ene wirri olom koke nómada, da wa tóba ilklió büliónda.
4 Darrpan-darrpan oloma tóbanan tórrmen tulmil ki bapine, igó
poko asenóm igó, ia morroalako. Olgabi oya ikub bagür we ngark-
watódóma, wa ne kla tómbapónórr. Wa tóba tórrmen koke ki bütanin
yarile darrü oloman tórrmendó akó gyagüpitótók apadóm igó, wa
morroala ene olomdógab.
5 Zitülkus módóga, blaman pamkolpama tibióban zaget ki bam-
selnórre.
6 Godón bóktan nibiób umul baindako, i tibiób umulbain pam tibiób
blaman morroal elklaza ki arrgrrat kwarile.
7 E yabiób koke ki ilklió bülión kwarila: Darrü oloma igó koke
gyagüpi wame igó, wa gaodóma Godón ⌊tiz angónóm⌋ igó gyagüpi
tótókde wagó, God oya koke zaz ine. Zitülkus módóga, darrü oloma
ne kla artümülda, wa sab akó abüle.
8 Nadü oloma tóba kolae büban ubi mamoanda, sab kolae ine
ene kolae büban ubi mamoandógabi. A nadü oloma Godón
Samu mamoanda, sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde Godón Samu
mamoandógabi.
9 Mibü genggorrama koke sazebe morroal kla tómbapónóm, zitülkus
mi sab morroal abül ipüdórre, Godón tóba angrirrün tonarrdó, mi ne
kolae bóka koke nóma irre.
10 Da módóga, mi morroal tónggapón kwarilo blaman pamkol-
pamdó, mibü ne gaodó kan asi nóma yarile. A ngaen-gógópan ma
mi kubó morroal tónggapón kwarilo we pamkolpamdó, Yesu Kerrison
amkoman nidi angundako.

Dómdóm Alakón Bóktan

11 Ngakónam ka ini ia wirri ngi zitüli wialómdóla, kazan yabüka
errkyadan kólbanóm tange wialómdóla!
12 Ene idipko, nibiób ubie ngibürr Zu pamkolpamdó amtyanóm i
morroalako, yabü nidi zirrbótakdako ⌊gyabi sopae singgalgónóm⌋.
I wata ini poko tómbapóndako, igósüm ene Zu pamkolpama sab
ibü wirri müp koke alión kwarile ibü bóktan amgolanme Kerrison
büdülankwata krrosdó.
13 Ene gyabi sopae singgalgórrón pama tib gida koke mamoandako, a
ibü ubia yabü gyabi sopae singgalgónóm, igósüm i kya ikub bagürdako

ngibürr Zu pamkolpamdó, e Galatia pamkolpam nidipakla, yabü gyabi
sopae singgalgónankwata.
14 Kürükwata, ka ubi kokela darrü klamankwata ikub bagürüm,
wata Lod Yesu Kerrison büdülankwata krrosdó. Oya büdüldügabi
krrosdó, ka myamem ini tüpan pamkolpamzan koke ngyabendóla, akó
ini tüpan pamkolpama koke ngyabendako kazan.
15 Ia darrü paman gyabi sopae singgapirrüna, ta ia singgapirrün-
kokea, ene darrü kla kokea. A wirri kla módóga, küsil olomóm
bainüm.
16 Ka tóredóla wagó, gyaur akó moboküpdü paud asi ki namülam
ibüka, ini bóktan nidi mamoandako. Ini we pamkolpamako amkoman
Godón pamkolpam nidipako.
17 Ini tonarrdógab, darrü oloma sab myamem kürü müp koke ki
kókyene, zitülkus kótókla kólba bübdü pwae amarrudóla ingülküp
akó müsamüszan klamdógab. Ini pwaea okaka azazindako wagó, ka
Yesun leba zaget olomla.
18 Zonaretal, ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi
ki yarilün. Amen.

Polón Peba Mórrag
Epesus
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Epesus Eisia prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr. Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Kolosi wirri basirr ta ene prrobins kugupidü yarilürr. Epesusüm darrü wirri agurr obae godón ⌊ótók⌋ müót yarilürr, ene kol godankü, ngi Arrtemis (Apostolab Tórrmen 19:23-41).

⌊Apostol⌋ Pol Epesusüm ngyaben akó bóktan amgol yarilürr nis pailüm akó aüd melpal (Apostolab Tórrmen 19:1–20:1, 30-31). Wa ini peba mórrag Epesus sos pamkolpamdó ugón wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr, aprrapórr Rrom wirri basirrdü. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Kolosi sos pamkolpamdó, Pilipi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka. Darrü pama, ngi Tikikus, ini peba mórrag Epesus pamkolpamdó idódürr.

Pol abün sos pamkolpambóka umul yarilürr Epesusüm, a wa ma yawal bóktan koke wialómórr ini peba mórragdó, wa ngibürr peba mórragdózan wibalómórr. Zitülkus módóga, oya ubi aprrapórr igó yarilürr, ngibürr sos pamkolpama, Epesus minggüpanan nidi ngyaben kwarilürr, ta ini peba mórrag ki etóngrre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Kerriso akó sos pamkolpam *1:3–3:21*
  1. God mibü bles tirre Kerrisokama *1:3-14*
  2. Polón tóre *1:15-23*
  3. Büdüldügabi ama arróldó *2:1-9*
  4. Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i dabyórrünako Kerrisokama *2:11-22*
  5. Polón zaget ibünkü, Zu-koke nidipko *3:1-13*
  6. Polón darrü tóre Epesus sos pamkolpamabkü *3:14-21*
C. Küsil ngyaben Kerrisoka *4:1–6:20*
  1. Yesun amkoman angun pamkolpam tibiób dabyórrünako *4:1-16*
  2. Küsil ngyaben Yesu Kerrisoka *4:17-32*
  3. Zyóndü ngyaben *5:1-20*
  4. Ngibürr kopoa ia tórrmen tulmil ki tómbapón kwarile *5:21–6:9*
    a. Morwal akó konggal *5:21-33*
    b. Olmal akó aipalabal *6:1-4*
    c. Leba zaget kolpam akó ibü wirri pam *6:5-9*
  5. Blaman büb adlang elklaza, God mibü ne elklaza tülinóp satanidü bóka bamgünüm *6:10-20*
D. Dómdóm alakón bóktan *6:21-24*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun
⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab.

Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Epesus wirri
basirrdü akó Kerriso Yesun metat nidi amkoman angundakla oyaka
dabyórrünzanakla.

2 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki
namülam God mibü Abdógab akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.

God Mibü Bles Tirre Kerrisokama

3 Mi blamana oya yagürnórre, mibü Lod Yesu Kerrison God akó
Ab. Wa mibü bles tirre Kerrisokama blaman morroal elklaza aliónde
samuan ngarkwatódó kwitüm bwóbdügabi.

4 Ene wa ngaen ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, God mibü
ngaen-gógópan silianórr Kerrisonme, tóba ⌊kolkal⌋ pamkolpamóm
bainüm, tibi-tibi amarrón tóbankü, kolae-koke tóba obzek kwata.
Godón ⌊moboküpdü ubi⌋ mibükamóm yarilürr.

5 We ngarkwatódó, wa ngaensingül gyagüpitótók esenórr mibü
bórreanóm tóbanan olmalzan Yesu Kerrisokama, tóba bagürwóm akó
ubi ngarkwatódó.

6 Wa ene kla tónggapónórr mibü oya agürüm oya ne wirri kómól gail
tonarre. Wa mibü ene wirri gail tonarr tókyenóp, mi oya moboküpdü
Olomdózan dabyórrünakla.

7 Tóba Oloman óean bókandóma, God mibü ⌊aurdü semanórr⌋, ene
wa, mibü kolae tonarr barrgonórr. Ini Godón wirrian gail tonarran
ngarkwatódóma.

8 Wa mibü ene gail tonarr tókyenóp ngaru bapón-koke, blaman
⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó ⌊küp amzyatómpükü⌋.

9 God morroal bagürwóm yarilürr mibü umul-umulan ngibtanóm,
oya kwindü anikürrün angrirrün bóktan ia yarilürr. Wa ini bóktan
zagetan ngitanórr Kerrisokama.

10 Ini angrirrün bóktan módóga: Oya angrirrün tonarrdó God sab
blaman kla darrpan pokodó simarrue, kwitüdü ne elklazako akó tüpdü
ne elklazako, akó Kerriso sab ibü singüldü pam yarile.

11 God kibü, ⌊Zu pamkolpam⌋ nidipakla, ta silianórr Kerrisokama
tóba pamkolpamóm bainüm, zitülkus wa ngaen gyagüpitótók esenórr
kibü aleanóm, tóba bókam bagósórrón bóktan ngarkwatódó. Wa
blaman kla tómbapónóm bainda tóba gyagüpitótók akó ubi ngark-
watódó.

12 Ene igósüm, ki oya ⌊wirri kómal zyón⌋ agür kwarilo, kidi, Zu is
nidipakla, ngaensingül nidi ⌊gedlóngóm bainóp⌋ Kerrisoka.

13 Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God yabüka ta tóba timam ingrinürr
Kerrisokama, e amkoman bóktan nóma barrkrrurrü akó amkoman
bangun pamkolpamóm nóma bainarre. Ene amkoman bóktan
módóga, ene zidbain ne ⌊Morroal Bóktana⌋ sidódürr. God yabüka
ne timam ingrinürr módóga, Godón Samue, God ne ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ ingrinürr.

14 Godón Samu alkamül-koke bóktanzana igó, God sab mibü blaman
elklaza tülirre, wa ne alkamül-koke bóktan ingrinürr. Godón Samu

---

1:7 Kolosi 1:14

ene alkamül-koke bóktanzana, kókó God sab ibü aurdü amóne, oya nidipko. Ene igósüm, pamkolpama oya wirri kómal zyón ki yagürnüm.

Polón Tóre

15 We zitülkusdü, ka Godón eso akyandóla. Ene tonarrdógab, ka arrkrrurrü wagó, e amkoman angundakla Lod Yesun akó yabü moboküpdü ubia blaman Godón pamkolpamdó,
16 ka koke bólearró Godón eso akyanóm yabünkü, ka tóre nóma bakodóla yabünkü.
17 God mibü Lod Yesu Kerrison Gode akó wirri kómal zyónpükü Aba. Ka tóredóla, wa yabü tóba Samu ki nókyerre, sab yabü wirri gyagüpitótók nótó nókyerre akó Godón okaka simzazile yabüka. Ene igósüm, e oyabóka wirri umul kwarilo.
18 Akó ka tóredóla, God yabü gyagüpitótók tapakue, igósüm e umul kwarilo wagó, e laró klamóm ki gedlóngóm bain kwarila, wa yabü ne klamóm ngibaunürr. Akó e umul iade kwarilo wagó, oya ngaru bapón-koke wirri kómal elklaza larógako, wa tóba pamkolpam ne alkamül-koke bóktan aliónda.
19 Akó e umul iade kwarilo wagó, oya arüng iazan wirria, blaman ngibürr arüng ne arünga arrgrratóda. Ene arünga mibüka zagetóda, amkoman nidi bangundakla. Ini dadan wirri arünga,
20 wa Kerrison ne arüngi irsümülürr büdüldügabi akó wa oya we mórran-mórran yónürr ene wirri pabodó tóba tutul tangdó kwitüm bwóbdü.
21 Errkya Kerriso ola balngomólda wirri kwitüdü ibükagab, blaman ⌊anerru⌋ akó samu, arüngi nidi balngomóldako. Akó oya ngi wirriana blaman ngidügab, pama darrü olom ne ngi ngyesilda, wata ini tüpdü koke, akó elnga tüpdü ta inzan.
22 God blaman elklaza oya wapór-o lorodó irrbünürr* akó oya singüldü pamzan ingrinürr blaman kla balngomólóm sos pamkolpam-abkü.
23 Sos pamkolpam Kerrison bübako akó Kerriso ibü singüle. I byamrókórrónako Kerrison arüngpükü. Kerriso watóka blaman kla arról akó arüng nótó aliónda blaman kwata.

2

Büdüldügab Ama Arróldó

1 Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó, zitülkus e gida amgün akó kolae tonarr tómbapón koralnórró.
2 Ene tonarrdó, e tüpan pamkolpamzan ngyaben koralnórró, ibü kolae kwat mamoande. Akó e ene singüldü samuan kwat mamoan koralnórró, kolae samu nótó balngomólda, pülpül akó tüp ibü aodó. Ene samu, ⌊satani⌋, errkya ibü moboküpdü zagetóda, Godón bóktan koke nidi arrkrrudako.
3 Mi blamana ngaen ibü aodó ngyaben koralnórró, mibiób kolae büban ubi mamoande, we kla tómbapónde, mibiób kolae ubi akó gyagüpitótókdógabi ne klamko. Mi kolae tonarr pamkolpamzan tóbabótórró, ngibürrazan kainóp. We ngarkwatódó, mi inzan pamkolpam koralnórró, God wirri ngürsil nibióbka yarilürr.

---

* **1:22** Ini bóktanan küp módóga: *God blaman elklaza ⌊ut-ut ninóp⌋ akó Kerrison iliónürr balngomólóm.* **1:22** Wórr Peba 8:6 **1:23** Kolosi 1:18

4 A Godón gyaur tonarr ngaru bapón-kokea akó oya wirri
⌊moboküpdü ubi⌋ mibükamóm yarilürr.
5 We zitülkusdü, wa mibü arróldó simarrurr Kerrisokü, enana
mi büdül nóma koralnórró samuan ngarkwatódó mibü gida amgün
tulmilabme. Ene Godón ⌊gail tonarrdógabi⌋ e zid bairrünakla.
6 Akó God mibü sirsinürr Kerrisokü akó mibü mórran-mórran tinóp
usakü kwitüm bwóbdü. God ini kla tómbapónórr, wa mibü nóma
datinóp Kerrisoka.
7 Ene igósüm, wa sab elnga tonarrdó oya ngaru bapón-koke
gail tonarr emtyene, blaman ngibürr gail tonarr ne gail tonarra
arrgrratóda. Wa mibüka ene gail tonarr kuri tómtyerre morroal
tonarre Kerriso Yesukama.
8 Zitülkus módóga, ene Godón gail tonarrdógabi e zid bairrünakla,
yabiób amkoman bangundügabi. Ene igó kokea igó, e darrü kla
tónggapónarre Godón yabü zid bainüm, a yabü zidbain Godón ⌊gyaur
klame⌋.
9 God yabü koke zid ninóp yabiób tórrmendógabi, igósüm darrü
oloma koke ki ikub bagür yarile.
10 Zitülkus módóga, God mibü wató tómbapónórr mi ne ngark-
watódómakla: mibü Kerriso Yesuka dabyóndi, wa mibü tómbapónórr
morroal tórrmen tómbapónóm, wa ne kla irrbünürr singül kwata
mibü tómbapónóm.

Zu Pamkolpam akó Zu-koke Nidipko, I Dabyórrünako Kerrisokama

11 We ngarkwatódó, gyagüpi zomalam e ngaen ia kwarilnürrü. E Zu
kolpamzan koke tóbabótórró akó Zu pamkolpama yabü inzan ngib-
liandako wagó, ⌊gyabi sopae singgalgórrón⌋-koke pamkolpam. I tibiób
inzan ngibliandako wagó, gyabi sopae singgalgórrón pamkolpam. I
ini klamankwata ikub bagürdako, enana pama ini kla tómbapóndako
enan tibiób bübdü.
12 E gyagüpi zomalam igó, ene tonarrdó e Kerrisoka dabyórrün koke
koralnórró. E nanabwób koralnórró Isrrael Müótüdügabi. E mogob
pamkolpam koralnórró akó God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ irrbünürr
tóba ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktandó⌋, ene poko yabünkü
koke kwarilürr. E zidbainüm koke ⌊gedlóngóm bain⌋ koralnórró akó
Godónbóka umul-kók koralnórró ini tüpdü.
13 Ngaen e aibwób koralnórró Godkagab, a errkya ma, e Kerriso
Yesuka dabyórrünzanakla, God yabü minggüpanan simarrurr tóbaka,
Kerriso Yesun óedóma.
14 Zitülkus módóga, Kerriso tüób paud we sidódürr mibüka. Wa
Zu pamkolpam ó Zu-koke nidipko, ibü darrpan kolpamóm we ninóp.
Ngaen ene nis koboa tibiób alzizi boman namülnürri. Ene inzan
yarilürr, wamaka darrü gria ibü bürrgrrat yarilürr. Da Kerriso ene
gri ilgatórr.
15 Wa ini kla tómbapónórr wa nóma nurrótókórr. Wa Mosesón
gida amaikürr, ene gidan blaman abün-abün gida bóktan pokopükü.
Ene igósüm, wa darrpan küsil kobo tónggapóne ene nis kobodógabi,
tóbaka dabyónüm. Inzan kwata wa paud sidódürr.
16 Akó wa ene gida amaikürr, igósüm wa ene nis kobo darrpan
bübdü ki tüdüde akó Godkü ki gódam bangurre, krrosdó nurrótókde.

2:15 Kolosi 1:20

Oya krrosdó büdülanbókamde, i myamem tibiób koke alzizi bu-
manikdamli.
17 Kerriso we tamórr akó Morroal Bóktan paudankwata büdrrat
yarilürr yabüka, aibwób nidi kwarilürr Godkagabi, akó kibüka,
minggüpanan nidi kwarilürr Godka.
18 Oyabókamde mi blaman, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko,
gaodómakla Ab ngorram ainüm oya Samudüma.
19 Da módóga, e, Zu-koke nidipakla, myamem mogob ó nanabwób
pamkolpam kokeakla, a e ma errkya darrpan kobodómakla Godón
pamkolpampükü akó e ta oya müót pamkolpamakla.
20 E müótzanakla akó ⌊apostol⌋ ó ⌊prropet⌋* ene müótan
zitülzanako. Akó Kerriso Yesu tüób ene müótan zirrgüpdü ingülküpa.
21 Wa tüób módóga ene dudu müót nótó amoanda akó oyabókamde
ene müóta wirri bainda ⌊gyabi müótüm⌋ bainüm Lodónkü.
22 Akó oyaka dabyórrünzanakla, e ta balmelórrónakla ngibürr
amkoman bangun pamkolpampükü ngyaben marrgum bainüm, God
ne klamdó ngyabenda oya Samudüma.

3

Polón Zaget Ibünkü, Zu-koke Nidipko

1 We zitülkusdü, ka, Pol, Godka tóredóla. Ka tümün müótüdü pamla
Kerriso Yesunkü, zitülkus ka ⌊Morroal Bóktan⌋ amgol namülnürrü
yabüka, Zu-koke nidipakla, yabü morroalóm.
2 Ka amkoman angundóla wagó, e barrkrrurrü wagó, God kürü
küngrinürr ene zaget tónggapónóm yabü morroalóm. Wa kürü
küngrinürr tóba ⌊gail tonarrdógabi⌋.
3 Ene wa, God ene kwindü anikürrün bóktan* pupo syónürr kürüka,
kazan kuri wialóma aüdan bóktan opore.
4 E ini oporzan bótangdakla, e gaodómakla amzyatóm igó, ka
Kerrisonkwata kwindü anikürrün bóktanan ⌊küp amzyatdóla⌋.
5 God ini kwindü anikürrün bóktan koke pupo syónürr pamkol-
pamdó, ngaen nidi ngyaben kwarilürr. A God ma ini ngyaben tonarrdó
pupo syónürr tóba Samu-i ⌊apostol⌋ ó prropetódó,† tibi-tibi amarrón
nidipako tóbankü.
6 Ini kwindü anikürrün bóktan módóga, Morroal Bóktandóma
Yesunkwata, Zu-koke nidipko sab dadan morroal elklaza yazebrre
samuan ngarkwatódó, Zu pamkolpampükü. I blaman darrpan
bübako, akó i darrpan pokodómako, wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋
ingrinürr, Kerriso Yesukama.
7 Ka ene Morroal Bóktanan zaget pamóm bairrü ene ⌊gyaur kla⌋
ngarkwatódó, Godón gail tonarr ne klame. Wa kürü ene kla kókyanórr
tóba arüngan zaget ngarkwatódó kürüka.
8 Ka kari ngi enanla Godón pamkolpamdógabi. A God ma kürü
ini gail tonarr kókyanórr igó: Zu-koke nidipko, ibüka we Morroal
Bóktan amgolóm, Kerrison mórrelankwata bóktan. Ini mórrel inzan
wirriana, darrü olom babula küp amzyatóm.

---

* **2:20** *prropet*: Abün Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, ini sosdó prropetbóka apónda, Ngaep Bukan prropetbóka koke. Ini prropeta Godkagabi bóktan azebdako. * **3:3** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* † **3:5** *prropet*: Ma müsirrga ain bóktan Epesus 2:20 ngakanke.

9 Akó God kürü ini gail tonarr kókyanórr igó: kakalande müsirrga
ainüm blaman pamkolpamdó, God tóba kwindü anikürrün bóktan
tórrmendó ia ki ingrine. Ngaen zitüldügab kókó errkya, ini kwindü
bóktan anikürrün yarilürr Godka, blaman elklaza nótó tómbapónórr.
10 Ene igósüm, God ini tonarrdó tóba abün-abün tulmili ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ pupainda sos pamkolpamdóma ibüka, anerru akó
abün-abün samu, arüngi nidi balngomóldako kwitüm bwóbdü.
11 God ini kla tónggapónórr tóba bókam bagósórrón bóktan
ngarkwatódó, zitül-babul akó solo-koke ne bóktane. Wa ene bóktan
tórrmendó ingrinürr mibü ⌊Lod⌋ Kerriso Yesukama.
12 Mi gaodómakla Godón ngorram ainüm, gum-koke akó umuldi
wagó, wa mibü aibóka koke tóngólórre, zitülkus mi Kerrisoka
dabyórrünakla akó mi oya amkoman angundakla.
13 We ngarkwatódó, ka yabü batodóla, genggorrama yabü koke ki
yazeb kürü azid aenganme yabünkü.‡ Zitülkus módóga, kürü azid
aenga yabü kwit bainda.

Polón Darrü Tóre Epesus Sos Pamkolpamabkü

14 We zitülkusdü, ka wakósingül alkamüldóla tórem Aban obzek
kwata.
15 Wa blaman zitül-zitülab Abe, kwitüm akó tüpdü.
16 Ka tóredóla wagó, wa tóba Samudüma yabü moboküp ó
gyagüpitótók wirri arüng nókyerre tóba ngaru bapón-koke ⌊wirri
kómal zyóndügabi⌋.
17 Ka tóredóla wagó, Yesu Kerriso tóba marrgu yabü moboküpdü
tómbapóne yabü amkoman bangundügabi. Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋
Godka akó ngibürr pamkolpamdó, God yabü ne moboküpdü ubi
nókyenóp, yabü karrkukusan ngibtanda, wamaka müót aelórróna
zitül kwitüdü, ne zitülan talkuma buguandako tüpdü. E kar-
rkukuszanakla, ka tóredóla wagó,
18 e gaoandó kwarilo, blaman Godón pamkolpampükü, küp
amzyatóm Kerrison moboküpdü ubi ia nadüzan taptapa, kokrrapa,
kwitüma, akó kukurrua.
19 Akó ka tóredóla wagó, e oya moboküpdü ubi umul koralo, enana
darrü olom gaodó kokea ene ubi dudu umul bainüm. Ene igósüm, e
dudu barümürrün koralo Godón tórrmen tulmili.
20 Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, gaodó nótóke blaman
elklaza tómbapónóm, mi ne elklazam batodakla ó mi ne elklazabkwata
gyagüpi tótókdakla, akó abün elklaza ene tumum, ngaru bapón-koke.
Wa gaodóma tóba arüng ngarkwatódó, mibü moboküpdü ne arünga
zagetóda.
21 Mi, sos pamkolpam nidipakla, Godón ngi wirri kwitüm ki em-
ngyelnórre Kerriso Yesukama blaman tonarrdó, metat-metat! ⌊Amen⌋.

4

Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Tibióbka Dabyórrünako

1 We ngarkwatódó, ka, tümün müótüdü pamzanla kólba zagetanme
Lodónkü, yabü arüngi atodóla wagó, e inzan ngyaben koralónke igó
ngarkwatódó, God yabü ia ngibaunürr ngyabenóm.

‡ **3:13** Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müótüdü yarilürr, zitülkus wa Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

2 Blaman tonarrdó, e yabiób ngi tüp elókane akó mómóke
koralónke, zao-zao bainane, akó yabiób darrpan-darrpanab kle-
kle tonarr yazebam, yabü ⌊moboküpdü ubizane⌋ yabiób darrpan-
darrpandóma.
3 Godón Samua yabü darrpan pokodó datinóp. Wirribóka bütanin
koralónke metat dabyónüm paudüdü ngyabende, yabü ne pauda
dabyónda.
4 E wata darrpan bübakla akó ene dadan Godón Samua yabüka
ngyabenda. Wata e blamanzan ngibaurrün koralnórró dadan elk-
lazam ⌊gedlóngóm bainüm⌋, ene tonarrdó God yabü nóma ngibaunürr.
5 Wata darrpan ⌊Lode⌋, Yesu Kerriso, mi blamana oya amkoman
angundakla, akó mi blaman ⌊baptaes bairrünakla⌋ amtyanóm mi
oyanakla.
6 Wata darrpan Gode ó wa tóba blaman pamkolpamab Abe,
tóba blaman pamkolpam nótó balngomólda, tóba blaman pamkol-
pamdóma nótó zagetóda, akó tóba blaman pamkolpamab bübdü nótó
ngyabenda.

7 Mi darrpan-darrpan gyaur kla* kuri yazebrre Kerrisozan arrgr-
ratórr.
8 We ngarkwatódó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda
wagó,
“Wa kwitüm nóma kasilürr,
wa abün ⌊ut-ut bairrün⌋ pamkolpam simarrurr tümün müótüdü
iszan
akó wa tóba pamkolpam ⌊gyaur kla⌋ nülinóp.”
9 Da ene bóktan opor “kwitüm kasilürr,” küp ia laróga? Oya küp
módóga: wa ta ngaen-gógópan abinürr tüpan polko bwóbdü.
10 Ene nótó abinürr tüpan polko bwóbdü, wa tüób ene dadan oloma
akó kwitüm we kasilürr, akó ene tumum, dudu bwób gwarranóm, tüp
akó pülpül.
11 Ene wató yarilürr, sos pamkolpam zaget kolpam nótó nülinóp,
ngibürr ⌊apostol⌋, ngibürr prropet, ngibürr kolpam ⌊Morroal Bóktan⌋
nidi amgoldako amkoman bangun-koke kolpamdó, ngibürr sos
pamkolpam ngabkan pam, akó Godón Bóktan umulbain pam.
12 Wa ini poko igósidi tónggapónórr, tóba pamkolpam gaodó byónüm
tóba zaget tómbapónóm, igósüm Kerrison amkoman angun pamkol-
pam, Kerrison büb nidipako, ibü amkoman bangun dódórr ainüm.
13 Ini metat tómbapólamke, kókó mi blamana dabirre amkoman
bangundügabi akó Godón Olombóka umuldügabi. Akó kókó mi
blaman samuan ngarkwatódó gaodó bairre. Akó kókó mi blamana
inzan dudu bairre Godón ubi ngarkwatódó, wata Kerrisozan dudu
bainürr Godón ubi ngarkwatódó.
14 Ene igósüm, mi myamem kari olmalzan koke koralo, popadan
nibiób anensanen angónda butzan, goblola ne kla amzazilsimzazil
angóndako. Wóra myamem mibü koke alüngsalüng angón ko-
rale. Ene wa, ilklió-bülión gyagüpitótóke pama myamem mibü
koke ilklió tüliónórre apól kwatódó tótókóm ibü abün-abün obae
umulbaindügabi.

---

* **4:7** *gyaur kla* wa darrü-darrü zagetbóka apónda Godónkü. **4:8** Wórr Peba 68:18

15 A mi ma ki dódórr bain kwarila blaman kwata Kerrison büb̈üm
bainüm, singül nótóke. Mi ki dódórr bain kwarila amkoman bóktan
büdrratkü, mibü moboküpdü ubizan mibü darrpan-darrpandóma.
16 Kerrison amkoman angun pamkolpam oya büb̈ako. Wa tóba
büb dódórr ainda. Kwók akó kwókan püós, i büb dayóndako akó
arümdako. Ene dadan ngarkwatódó, blaman amkoman bangun
pamkolpama tibiób zaget nóma tómbapóndako, Kerrison büba dódórr
bainda. Olgabi ene büba arüngüm bainda, pamkolpamab moboküpdü
ubi ibü darrpan-darrpandózanako.

Küsil Ngyaben Yesu Kerrisoka

17 We ngarkwatódó, ka Lodón ngidü yabü igó arüngi byaldóla wagó,
myamem inzan ngyaben-gu, izan ngyabendako, Godónbóka umul-
kók nidipako. I inzan ngyabendako, zitülkus ibü gyagüpitótók küp-
kokeako.
18 Ibü gyagüpitótók tümün kwatódómako, i bürrgrratórrónako
ene arróldógabi, God ne kla akyanda, zitülkus i Godónbóka umul-
kókako akó i ubi kokeako umul bainüm Godónbóka akó ibü karrkukus
moboküpako arrkrrugum.
19 I büód aengbóka amrükürrünako, igósidi i tibiób büb kolaedó
irrbünóp büódan tulmil tómbapónóm, igósüm metat abün-abün
⌊kolkal⌋-koke tonarr tómbapónóm. Akó ibü wirri ubia ene tonarr
tómbapónóm.
20 A yadi, e ma inzan koke umul bainarre Kerrisonkwata!
21 Ka amkoman angundóla wagó, e oyabóka barrkrrurrü akó e oyaka
dabyórrünzan koralnórró, i yabü umul tinóp igó ngarkwatódó, Yesuka
ne amkoman bóktane.
22 I yabü umul tinóp yabü ngaep tonarr anólóm mórrkenyórrzan,
e ne kla tómbapónarre yabiób ngaep ngyabendó. Yabü ilklió bülión
büban ubia yabü ngaep ngyaben kolae bain kwatódó simarrurr.
23 I yabü umul ninóp wagó, God yabü gyagüpitótókan tórrmen
tulmil küsil ki nirre.
24 Akó i yabü umul ninóp küsil tonarr bamelóm mórrkenyórrzan,
God ne kla tónggapónórr tóbanan obzeksyók ngarkwatódó. Ene
tonarr amkoman dümdüma akó kolkala.
25 We ngarkwatódó, myamem obae tizgu akó e wata amkoman
poko büdrrat koralo yabiób darrpan-darrpandó, zitülkus mi blamana
darrpan büb tónggapóndakla.
26 “Ngürsila yabü nóma azebda, kolae tonarr tónggapón-gu.” Abüsa
nóma mórranda, yabü ngürsil atamürrün ki kwarile.
27 Zitülkus módóga, e ⌊deból⌋ kan akyan-gu yabü balngomólóm
kolae tonarr tónggapónóm.
28 Nadü oloma gómólda metat, wa myamem koke ki gómól yarile.
A wa ma zagetóm ki bai tóbanóm tange tóba morroalóm, igósüm oya
darrü kla asi yarile kolpam aliónüm ibü tangbamtinüm.
29 Kolae ó küp-koke bóktana koke ki baus kwarile yabü ulitüdügabi.
A ma wata ene bóktana ki baus kwarile, ngibürr kolpam ne pokoa
tangbamtinda arüngan ngibtanóm. Ene igósüm, ini bóktana ibü
tangbamtinda, ne kolpama arrkrrudako.

4:16 Kolosi 2:19 **4:24** Kolosi 3:10 **4:26** Wórr Peba 4:4

30 Akó Godón kolkal Samu gyagüp kolaean ngitan-gu. Zitülkus
módóga, Godón Samu timamzana, God ne kla ingrinürr yabüka ene
ngürrankü, wa yabü sab nóma ⌊aurdü amóne⌋.
31 Blaman ene tonarr oloklón: alzizi boman, wirri ngürsil,
popa ngürsil, popa taegwarr, obae bóktan ngibürr kolpamabkwata
panzedó, akó abün-abün azid alión tulmil.
32 A e ma morroal tonarr akó gyaur moboküppükü koralo, yabiób
darrpan-darrpanab kolae barrgonde, wata God yabü kolaezan bar-
rgonórr Kerrisokama.

5

Zyóndü Ngyaben

1 We ngarkwatódó, Godkagabi tikó ipüdamke, tóba moboküpdü
olmalzan.
2 Yabü ⌊moboküpdü ubia⌋ yabü ngyaben ki balngomól yarilün, wata
Kerrison moboküpdü ubizan yarilürr mibüka, akó wazan tóba arról
tókyenóp mibünkü. Wa tóba arról nóma nókyenóp, wa ⌊urdü agasil
larzana⌋ akó morroalan ilang gyaur klama* Godónkü.
3 Pamkolpamab zitülkus alión-gu yabükwata bóktanóm igó, e inkü
utódakla, yabü kol ó morwal koke nidipko, ó e darrü-darrü tulmil
tómbapóndakla, ⌊kolkal⌋-koke ne tulmilko, ó ubia yabü azebda abün
elklazam, zitülkus ini tulmil gaodó kokeako Godón pamkolpama
tómbapónóm.
4 Akó e igó poko bóktan-gu, büódan bóktan ó gonggo bóktan ó
büódan tiz bangón bóktan. Ini bóktan gaodó kokeako. A e ma Godón
eso bóktan ki ekyanane.
5 E amkoman umul ki kwarila, igó oloma sab ene bwóban morroal
elklaza koke yazebe, Kerriso akó God ne balngomóldamli Kingzan:
wankü nótó utóda, oya kol ó müór koke nótóka, kolkal moboküp-koke
noane, ó ubia noan apadóda abün elklazam. Ubia noan apadóda abün
elklazam, wa obae god ⌊ótók⌋ oloma, zitülkus wa ene elklaza ótókda.
6 Darrü oloma yabü ilklió koke ki nüliónünüm küp-koke bóktane,
zitülkus ene kolae tulmilabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka,
oya bóktan koke nidi arrkrrudako.
7 We ngarkwatódó, inzan pamkolpampükü dabyón-gu.
8 Zitülkus módóga, ngaen e tümündü koralnórró, a errkya ma e
zyóndümakla, e Lodka dabyórrünzanakla. Da e wata igó olmalzan
ngyaben koralo, zyóndü nidipako.
9 (Zitülkus módóga, darrü olom zyóndü nómada, oya blaman
tórrmen tulmil morroal ó dümdümako, akó oya moboküp amko-
mana.)
10 Akó kóbó emzyetam Lodón laróga bagürwóman ngitanda.
11 Ene pamkolpampükü dabyón-gu, tümündü nidipako, küp-koke
tórrmen tómbapónóm. A e ma ene tórrmen panzedó simarruane, igó
bómtyanóm igó, i kolaeako.
12 Zitülkus módóga, ene pamkolpama ne tórrmen anik-anik
tómbapóndako, inzan kolaeako, ene ta kari büód kokea dele ene
tórrmenabkwata ikiküm.

---

* **5:2** *morroalan ilang gyaur kla*: Isrrael pamkolpama urdü agasil lar nóma simarrunóp ⌊altadó⌋ arrbünüm, ene ilang morroal yarilürr Godka (Bazeb Tonarr 29:18).

13 A zyóna blaman ne elklazadó warri bapónda, okaka azazirrünako
panzedó.
14 Zitülkus módóga, blaman ne okaka azazirrün elklazako, zyónako.
We zitülkusdü, igó angrirrüna wagó,
“Utan olomóe, türsümül,
türsümül büdüldügabi,
da Kerrison zyóna marü warri mapóne.”
15 Da módóga, e umul-umul koralo, e iazan ngyabendakla. E inzan
pamkolpamzan ngyaben-gu, [wirri gyagüpitótók] babul nibióbe, a e
ma inzan pamkolpamzan ngyaben koralo, wirri gyagüpitótók nibióbe.
16 Blaman tonarrdó aerr koralón morroal tómbapónóm, yabü gaodó
kan asi nóma yarile, zitülkus pamkolpama abün kolae tómbapóndako
ini ngyaben tonarrdó.
17 We ngarkwatódó, e gonggo bain-gu, a e ma umul ipüdamke Lodón
ubi laróga.
18 Ngyepame gorrgorr bain-gu, zitülkus ene gorrgorr baina pamkol-
pam balngomólda büódan tulmil tómbapónóm tibiób bübi. A Godón
Samua ma yabü büb ki gwarran.
19 Yabiób darrpan-darrpandó wórr bóngyalólam igó opore, Godón
Bukdü wibalómórrón ne klamko, akó Godón agür wórri akó ngibürr
samuan ngarkwatódó wórri. Wórr bóngyalólam akó wórr elklaza
bapulólam Lodka yabiób moboküpi.
20 Metat Godón eso ekyalamke, mibü Ab nótóke, blaman elklazabkü
mibü Lod Yesu Kerrison ngidü.
21 Yabiób darrpan-darrpanab tangdó ki korala, zitülkus e Kerrison
gum-gum ótókdakla.

Morwal akó Konggal

22 Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, e Lodón
tangdózanakla.
23 Zitülkus módóga, müór kolan singüle, Kerrisozan sos pamkol-
pamab singüle, oya büb nidi tónggapóndako. Wa tüób ibü Zidbain
Pama.
24 Da sos pamkolpam Kerrison tangdózanako, konggal ta tibiób
morwalab tangdó ki korale blaman elklazadó.
25 Morwal, yabü moboküpdü ubi yabiób konggaldó ki korale, wata
Kerrison moboküpdü ubizan yarilürr sos pamkolpamdó, da wa tóba
arról nókyenóp ibünkü.
26 Wa ini kla tónggapónórr ibü kolkal bainüm, ibü aguldi nae-e
tóman amanóm Godón Bóktandóma.
27 Ene igósüm, ibü arrbünüm tóba obzek kwata wirri kómal sos
pamkolpamzan, tóman-babul ó bórrngamórrón-koke ó darrü inzan
kla, a ma kolkal akó kolae-babul.
28 Ini dadan ngarkwatódó, morwalab moboküpdü ubi tibióban kong-
galdó ki korale, ibü moboküpdü ubi tibióban bübdüzanako. Noan
moboküpdü ubi tóbanan koldóma, tóba moboküpdü ubi tóbakama.
29 Anda, darrü olom babulana, tóbanan büb nótó alzizi amaikda.
A wa ma tóba büb ngóyónda akó ngakanda, wata Kerrisozan
tómbapónda sos pamkolpamabkü,
30 zitülkus mi oya büban il tizakla.

5:19 Kolosi 3:16 **5:22** Kolosi 3:18; 1 Pita 3:1 **5:25** Kolosi 3:18; 1 Pita 3:7

31 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ini
zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine,
da i ama darrpan bübüm baini.”
32 Ini wirri kwindü anikürrün bóktana, da ka ma Kerrisonbóka
apóndóla akó sos pamkolpambóka.
33 A yabü darrpan-darrpan paman moboküpdü ubi ta tóbanan koldó
ki yarile, tóba moboküpdü ubizane tóbaka. Akó kola tóba müór
⌊morroal ki yangónól⌋.

6

Olmal akó Aipalabal

1 Olmal, e Lodka dabyórrünzanakla, e yabiób aipalabalab bóktan
arrkrru koralón, zitülkus ini dümdüma.
2 “Ma moba aipab nis morroal angón namülün.” Ini ngaen-gógópan
gida bóktan pokoa ⌊alkamül-koke bóktanpükü⌋.
3 Ene bóktan módóga, “Ene igósüm, elklaza sab morroal korale
marünkü akó ma sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü.”
4 Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu, morroal zitülkusdü. A
e ma ibü dódórr ninane ibü arüngi ikik bókrrande akó umul baindi
Lodón ubi ngarkwatódó.

⌊Leba Zaget⌋ Kolpam akó Ibü Wirri Pam

5 Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab bóktan ar-
rkrru kwarilün, ⌊morroal bangónde⌋ akó gum bangónde, amkoman
moboküpi, wata e Kerrison bóktanzan arrkrrudakla.
6 E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpdü, ó igó
zitülkusdü koke, ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan ar-
rkrru kwarilo Kerrison leba zaget kolpamzan, Godón ubi tómbapónde
yabiób moboküpi.
7 Yabiób zaget tómbapólam barnginwómpükü, wamaka e Lodónkü
zagetódakla, a kolpamabkü koke.
8 Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab blaman pamkolpam
ene darrem kla nókyerre, i morroal ne kla tómbapóndako, ia i leba
zaget kolpamako, ta ia leba zaget kolpam-koke.
9 Akó wirri pam, e yabiób leba zaget kolpam dadan ngarkwatódó
angón koralo. E ibüka bóktan-gu igó, “Ka marü kubó mómkolo, ma
ne koke nóma tónggapono, ka marü ne poko mila.” E ene poko
bóktan-gu, zitülkus e umulakla, ibü kwitüm Wirri Pam nótóke, wa
ta yabü kwitüm Wirri Pama. Akó wa sab blaman pamkolpam darrpan
ngarkwatódó zaz nirre.

Blaman Büb Adlang Elklaza, God Mibü ne Elklaza Tülinóp Satanidü Bóka Bamgünüm

10 Dómdóm bóktan módóga, karrkukus bórrangke ezan Lodka
dabyórrünakla akó oya wirri arüngdügabi.
11 Da blaman büb adlang elklaza ugó bamelam, God yabü ne elklaza
nülinóp, igósüm e gaodó koralo ⌊debóldó⌋ bóka bamgünüm, wa yabü
ilklió büliónüm nóma kainda.

5:31 Bwób Zitül 2:24 **6:1** Kolosi 3:20 **6:3** Bazeb Tonarr 20:12; Duterronomi 5:16 **6:4** Kolosi 3:21 **6:8** Kolosi 3:22-25 **6:9** Kolosi 3:25

12 Zitülkus módóga, mi pamakanpükü koke gazirrdakla, a mi
ma kolae anerrupükü gazirrdakla akó kolae samupükü, arüngi nidi
balngomóldako ini tümün bwóbdü. Akó mi kolae anerru ó samupükü
gazirrdakla, arüngi nidi balngomóldako kwitüm bwóbdü.
13 We ngarkwatódó, blaman büb adlang elklaza ugó bamelam,
igósüm e gaodó koralo kolaepükü bóka bamgünüm, kolae ngürr nóma
semrrale. Akó igósüm, karrkukus bórrangóm, e blaman elklaza nóma
tómbapónarre, ene kakóm.
14 Da e tómbapórrón koralo satanidü bóka bamgünüm, belt*
batende yabiób kobtoldó. Ene belta amkoman bóktanóm zam-
ngólda. Dalgüp adlang kla† bamelam. Ene ⌊dümdüm tonarróm⌋
zamngólda. 15 Akó wapór kla bamelam yabiób wapórdó. Ene wapór
klama paudüm zamngólda, ne pauda tamórr Morroal Bóktanana
Yesunkwata. Ene paudanme e sakó-sakó kwarilo.‡
16 Ene tumum, büb adlang kla§ emorronam. Ene Godón amkoman
angunüm zamngólda. Ene klame e gaodó kwarilo blaman satanian
urpükü kyab atamünüm.
17 Singül adlang walap* bamelam. Ene Godón zidbainüm zam-
ngólda. Akó Godón Samuan gazirr turrik yazebam. Ene Godón
Bóktanóm zamngólda.
18 Tóre koralón blaman tonarrdó akó blaman elklazadó Samua
yabü iazan balngomólda, Godón atode yabü tangbamtinüm. Inzan
tóre bakom, aerr koralón akó metat tóre koralón blaman Godón
pamkolpamabkü.
19 Akó tóre koralón kürünkü igó, God kürü bóktan kókyene ka
bóktanóm nóma kaino, igósüm ka kwindü bóktan gum-koke pupain
namulo, Morroal Bóktandó ne anikürrün bóktane.
20 Ka Kerrison menyam pamla ini bóktan büdrratóm. We
zitülkusdü, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü. Tóre koralón
igó, ka gum-koke namulo ene bóktan pupainüm, kazan ki bóktan
namüla.

Dómdóm Alakón Bóktan

21 Tikikus mibü moboküpdü zonareta, amkoman moboküpi nótó
zagetóda Lodónkü. Wa sab yabüka blaman kla büdrratle, igósüm e
ta umul koralo ka iadóla akó ka laró tónggapóndóla.
22 Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e umul koralo ki iadakla
akó wa yabü moboküp arüng nütürre.
23 Ka tóredóla, God, mibü Ab nótóke, akó Lod Yesu Kerriso blaman
⌊zonaretal⌋ moboküpdü paud ki nülinüm akó ibü ⌊moboküpdü ubi⌋
metat tibiób darrpan-darrpandó ki kwarilün amkoman bangundi.

---

* **6:14** *belt*: Gazirr paman belt baten yarilürr tóba kokrrap mórrkenyórr amoanóm, igósüm wa tómbapórrón yarilürr busom akó gazirrüm. Godón amkoman bóktandógabi ma tómbapórrónla satanipükü gazirrüm. † **6:14** *dalgüp adlang kla*, Mórrke-mórrke módóga: *breastplate.* ‡ **6:15** Darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Tómbapórrón kwarilo Morroal Bóktan paudankwata amgolóm.* § **6:16** *büb adlang kla*, Mórrke-mórrke módóga: *shield.* Darrü gazirr klama gazirr paman büb adlangóm, igósüm kyaba oya büb koke anóbe. Ene kla nugup poko-e tónggapórrón yarilürr, lar sopae-e ngalaorrón. * **6:17** *singül adlang walap* ayane tónggapórrón klama. Mórrke-mórrke módóga: *helmet.* **6:21** Apostolab Tórrmen 20:24; Kolosi 4:7; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12 **6:22** Kolosi 4:8

24 Ka tóredóla, Godón ⌊gail tonarr⌋ blamandó ki yarilün, nibiób
moboküpdü ubi mibü Lod Yesu Kerrisokama, ne moboküpdü ubia
kokean blakóne.

Polón Peba Mórrag
Pilipi
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr Pilipi sos pamkolpamdó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini kla nóma wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr. Wa koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón Rrom gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol akó tóba peba mórrag wialómórr Epesus sos pamkolpamdó, Kolosi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka.

Pilipi Wirri Basirr
Pilipi wirri basirr Masedonia prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene prrobins Grris kantrri kugupidüma. Darrü wirri kwata ene basirr aodóma wamórr. Abün Pilipi pamkolpamab abalbobatal Rrom gazirr pam kwarilürr, ngaen Rrom gabaman nibiób tüp poko nülinóp. Ene igósidi Pilipi pamkolpama morroal ngyaben kwarilürr, zitülkus Pilipi Rrom basirr kwarilürr. Oya küp módóga: ene basirr pamkolpam ta Rrom pamkolpam kwarilürr, akó i bagür kwarilürr enekwata. Rrom gida morroal yarilürr Rrom pamkolpamabkü.

Pol ngaen-gógópan Pilipi wirri basirrdü wamórr ini pail ngarkwatódó 49-51. Timoti, Saelas, akó Luk wankü kwarilürr. Ma ini póep Apostolab 16dü atang namulo.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
Polón ngibürr zitülkus kwarilürr ini peba mórrag wialómóm.

Polón ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Pilipi wirri basirrdü eso akyanóm, zitülkus i oya ⌊gyaur kla⌋ zirrapónóp (1:5; 4:10-19).

Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm karrkukus bórrangóm ngibürr kolpama ibü wirri müp nóma nüliónónóp, akó i wata bagürwómdü kwarile, ibü müp asi nóma koralórr (1:27-30; 4:4).

Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm darrpan gyagüpitótók apadóm akó tibiób ngi tüp alókóm (1:27; 2:1-11; 4:2-3).

Polón ubi yarilürr, i Epaprroditus morroal tonarre ki ipüdórre akó ibü azazilüm Timotin tótókankwata (2:19-30).

Polón ubi yarilürr ibü ikik akrran bóktan akyanóm ngibürr umulbain pamabkwata, umul nidi bainóp wagó, paman ⌊gyabi sopae ki singgalgónónóm⌋ akó Zu pamóm ki bainünüm, oya ubi nóma yarilürr Yesun amkoman bangun pamóm bainüm (3:2-3).

Polón ubi yarilürr tóbakwata wialómóm ibüka akó wialómóm Morroal Bóktan Yesunkwata ia ayo kwarilürr Rrom wirri basirrdü,

zitülkus wa ibü igó ngabkalórr, wamaka i wankü zaget kwarilürr (1:12-26; 4:10-19).

Ngibürr Umul Bóktan Ini Peba Mórragankwata

Ini peba mórragdógabi mi umul baindakla Pol akó Pilipi pamkolpam morroal gómdamal kwarilürr.

Ini peba mórragdó Pol bagürwómankwata wialómórr. Wa pupo bainürr wa bagürwóm yarilürr Pilipi pamkolpamabkwata, oya ⌊moboküpdü ubi⌋ ibüka yarilürr, akó wa gyakolae yarilürr.

Ini peba mórragdó morroal umulbain bóktan asine Kerrisonkwata wagó, Kerriso ia nótóke (2:5-11).

Ini peba mórragdó Ngaep Bukan bóktan babula. Pilipi pamkolpam Zu-koke kwarilürr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-11*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Pilipi wirri basirr sos pamkolpamdó *1:1-2*
   2. Pol Godón eso ekyanórr akó tóre ekolórr *1:3-11*

B. Morroal Bóktan Yesunkwata ayonóp, enana Pol sein sye-i amrókrrón yarilürr tümün müótüdü *1:12-30*

C. Mibü gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün *2:1-11*

D. Wimurrazan warri bapón *2:12-18*

E. Timoti akó Epaprroditus *2:19-30*

F. Amkoman dümdüm tonarr *3:1-11*

G. Arüngi buso blakón ngaru amrranóm darrem kla apadóm *3:12-21*

H. Ikik bókrran bóktan *4:1-9*

I. Pol Pilipi pamkolpam eso nókyenóp ibü gyaur klamóm *4:10-20*

J. Dómdóm alakón bóktan *4:21-23*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Pilipi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Timotie. Ki Kerriso Yesun ⌊leba zaget⌋ pam nisamli.

Ka yabüka wialómdóla, blaman Godón pamkolpam nidipko Pilipi wirri basirrdü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipko. Ka ta yabüka wialómdóla, sos alngomól akó ngakan pam nidipko akó sosdó tangbamtin pam nidipko.

2 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Tóre Ekolórr

3 Ka ne Godón ⌊ótókdóla⌋, ka oya eso akyandóla blaman tonarr ka yabü gyagüpi nóma amandóla.

4 Blaman tonarr ka yabü blamanabkü nóma tóredóla, ka bagürwómpükü tóredóla.

5 Zitülkus módóga, e kürü tangamtin kwarilnürrü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, ngaen-gógópan ngürrdügabi, e amkoman bangun pamkolpamóm nóma bainarre, kókóta errkya.

6 God morroal zaget yabü ngyabendó bókyanórr. Ka amkoman
karrkukusi angundóla wagó, wa sab ene zaget metat tónggapóle kókó
nóma elakóne ene Ngürrdü Kerriso Yesu sab nóma tolkomóle.
7 Wata dümdüma kürüka enezan gyagüpi amaiküm yabü blaman-
abkwata, zitülkus e kürü moboküpdümakla. We zitülkusdü, e blaman
Godón gail tonarr apadódakla kankü, ka sein sye-i amrókrrónzanla
tümün müótüdü akó ka enezan Morroal Bóktan adlangdóla.* 8 God
umula igó amkomana wagó, ka nae amandóla yabü blaman basenóm
dadan [moboküpdü ubie] Kerriso Yesun moboküpdü ubizane yabüka.
9 Ka igó tóredóla wagó, yabü moboküpdü ubia sab metat dódórr
baile akó yabü umula ta sab metat dódórr baile akó e sab metat
amkoman amzyat kwarilo morroal ia laróga ó kolae ia laróga.
10 Ka ini klamóm tóredóla, igósüm e sab gaodó kwarilo amzyatóm
ó bóleanóm amkoman kómal ia laróga. Ene igósüm, yabü moboküp
akó tórrmen kolae-koke kwarile kókó ene Ngürrdü Kerriso sab nóma
tolkomóle.
11 Yabü tórrmen tulmil morroal dümdüm kwarile, Yesu Kerrison
tangbamtindügab. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri
kwitüm ki emngyelnórre akó oya yagürnórre.

Morroal Bóktan Yesunkwata Ayonóp, Enana Pol Sein Sye-i Amrókrrón Yarilürr Tümün Müótüdü

12 [Zonaretal], kürü ubia e umul bainane wagó, ne kolae elk-
laza tómbapónónóp kürüka, i ma tangamtindako Morroal Bóktan
Yesunkwata ayom.
13 Ene kolae elklazadógab, blaman kingan müót ngakan gazirr
pam akó blaman ne pamkolpamako umulako wagó, ka sein sye-i
amrókrrónla tümün müótüdü zitülkus ka Kerrisonkü zagetdóla.
14 Akó zitülkus Lod kürü tangamtinda ka sein sye-i amrókrrónzanla,
abün zonaretala amkoman karrkukusi angundako wagó, Lod ibü
tangbamtinda. We ngarkwatódó, i Godón bóktan wirri arüngi
adrratódako ngaenzan-koke akó i ene bóktan gum-koke adrratódako.
15 Ngibürr amkoman bangun kolpama go bóktan amgoldako Ker-
risonkwata, zitülkus ibü gyagüp kolaea akrranda, igósidi ibü ubia
wirri ngi apadóm kürükagabi akó ibü ubia abün pamkolpama ibü
mamoan kwarile, a kürü ma abüna koke. A ngibürra go bóktan
amgoldako Kerrisonkwata ibü morroal ubidügab kürü tangamtinüm.
16 Ini kolpama bóktan amgoldako, zitülkus ibü moboküpdü ubi
kürükama, umulürründi wagó, God kürü aini küngrinürr Morroal
Bóktan adlangóm.
17 A ene kolpam, nibiób gyagüp kolaea akrranda, i amko-
man moboküpi-koke bóktan amgoldako Kerrisonkwata. I wata
tibióbankwata gyagüpi bomandako. Ibü ubi kürü müp akyanóma
kürü moboküpdü, ka sein sye-i amrókrrónzanla.
18 Da taia, darrü kla kokea. I ia obae zitülkusdügab, ta ia amko-
man zitülkusdügab bóktan amgoldako Kerrisonkwata, wirrian kla
módóga, nizan kwata pamkolpama Kerrisonkwata bóktan amgoldako.
Ene zitülkusdü, ka bagürwómdóla.
Anda, ka sab metat bagürwóm namulo.

---

* **1:7** *Morroal Bóktan adlang*, oya küp módóga: *amtyanóm ene Bóktan amkomana.*

19 Zitülkus módóga, ka umulóla ini pokoa sab kürü zidbain sidüde
yabü tóredógabi kürünkü akó ene tangamtindügabi, Yesu Kerrison
Samua ne tangamtin akyanda.
20 Ka igó wirribóka nae amandóla ó ⌊gedlóngóm baindóla⌋ wagó,
kürü zitülkus sab babulan yarile büód aengóm, a kürü gum sab
babulan yarile bóktan amgolóm. Ene igósüm, ngaendógabzan
kókóta errkya, Kerrison ngi kubó kwit yónürre kürü blaman tórrmen
tulmildü, ka ia ngyabendóla, da ka ia nurrótókdóla.
21 Zitülkus módóga, kótó, ka wata Kerrisonkü ngyabendóla akó
kürüka nurrótók wa morroala ngyabendógab.†
22 Ka ne nóma ngyaben namulo ini bübi, ka sab gaodó namulo
küppükü zaget tómbapónóm. Da ka umul-kókla kürü ubi tai laróga,
ia ngyabenóm, ta ia nurrótókóm.
23 Kürü ninis gyagüptótóka ini nis klamdó. Kürü ubi wata
nurrótókóma akó Kerrisoka namulo kwitüdü, zitülkus ene wata
kómalan pokoa ngyabendógab.
24 A ini wata morroal klama yabünkü igó wa, ka sab metat ngyabelo
we zitülkusdü, ka gaodó namulo yabü tangbamtinüm.
25 Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angundóla, ka umulóla
wagó, ka sab ngyabelo akó ka metat namulo yabünkü yabü tangbamt-
inüm yabü amkoman bangun dódórr ainüm. Akó bagürwóm yabüka
iade yarile yabü amkoman bangunanme.
26 Ene igósüm, yabü zitülkusa abün baindako Kerriso Yesunkwata
ikub bagürüm kürüme, ka yabüka akó nóma tamo.
27 Igó wata wirri klama wagó, yabü tórrmen tulmil wata inzan
yarile, Kerrisonkwata Morroal Bóktan ngarkwatódó. Ene igósüm,
ka sab umul namulo wagó, e karrkukus bórrangdakla darrpan
samudü, Morroal Bóktanan amkoman bangun adlangde darrpan
gyagüpitótóke. Ka sab umul namulo, ka ia sab yabüka tamo akó yabü
nósenónómo, da ka ia sab wata bóktan arrkrruo yabübóka, ka yabüka
babul nóma namulo.
28 E ibü gumgu, yabüka nidi bóka bamgündako, i laró poko
tómbapóndako ó bóktandako. E ne ibü gum koke nóma kwarilo, ene
klama ibü nómtyerre wagó, ibü sab kolae nirre, a yabü sab zid nirre.
God ene kla blaman wató balngomólda.
29 Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus God yabü ok bainda
Kerrison amkoman angunüm. A ene kla tebean koke, akó ta wa yabü
ok bainda oya ngidü azid aengóm.
30 I yabükazan bóka bamgündako darrpan ngarkwatódó, e ne kla
esenarre i kürüka ta inzan bóka bamgün kwarilürr, akó e ne kla
arrkrrudakla i errkya tómbapóndako kürüka.

2

Mibü Gyagüpitótók Wata Kerriso Yesun Gyagüpitótókzan Ki Yarilün

1 Da módóga, e Kerrisoka dabyórrünakla akó olgabi e arüng
bótarrónakla. Oya ⌊moboküpdü ubia⌋ yabü zao-zao bainda, e
Godón Samudü dabyórrünzanakla, yabü morroal tonarr asine yabü
moboküpdü, akó yabü gyaur asine yabiób darrpan-darrpandó.

† **1:21** Polka nurrótók wa morroala ngyabendógab, zitülkus wa umul yarilürr wa Yesu Kerrisoka ki yaril oya büdül kakóm. **1:30** Apostolab Tórrmen 16:19-40

2 Ene pokodó, ka yabü arüngi byaldóla wagó, kürü bagürwóm
wirri inam igó tonarre: e blamana darrpan gyagüpitótókdó ki
koralón, yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó ki yarilün
darrpan tonarre, e dabyórrün koralo darrpan moboküpi akó darrpan
gyagüpitótóke.
3 Yabióban gyagüpi boman-gu akó gyagüpi tótókgu igó, e wirri-
anakla ngibürrdügabi, e darrü kla nóma tónggapóndakla. A yabiób
ngi tüp elókam akó ngibürr pamkolpam igó ngabkónam, i morroalako
yabükagabi.
4 E darrpan-darrpana wata igó gyagüpi tótókgu igó, morroal ia
laróga mobanankü, a akó igó gyagüpitótók esen, morroal ia laróga
ngibürr kolpamabkü.
5 Yabü ne gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki
yarilün:
6 Enana wa wata Godzan yarilürr blaman kwata,
wa gyagüpi koke wamórr wagó, wa wata oya pabo ki emone,
Godón pabozan ne klame.
7 A wa tóba kwitüdü ne pabo amgatórr
[leba zaget olomómzan] baindi,
ó pamakanzan amtómólde.
8 Akó wa okaka nóma tümzazilürr pamakanzan,
wa tóba ngi tüp solkomólórr,
akó wa Godón bóktan arrkrrurr, enana oya ene pokoa büdüldü
idódürr - wa ta krrosdó nurrótókórr!*
9 Da we ngarkwatódó, God oya kwit igasilürr amkoman wirri pabodó
kwitüdü
akó oya ene wirrian ngi ekyanórr, blaman ene ngibürr ngidügab.
10 Ene igósüm, blamana sab wakósingül amgünórre Yesun wirri ngi
atenóm,
kwitüdü nidipko akó tüpdü nidipko akó büdül pokodó nidipko.
11 Akó ene igósüm, blaman ulita sab pupo bainórre wagó, Yesu Kerriso
Loda.
Inzande, God, mibü Ab nótóke, oya ngi sab kwit amngyelórrón
yarile.

Wimurrazan Warri Bapón

12 We ngarkwatódó, kürü moboküpdü gómdamal, zitülkus e enezan
metat Godón Bóktan arrkrrunarre, e arüng kóbó ipadlamke blaman
elklaza tómbapónóm, pamkolpama ne elklaza tómbapóndako, God
nibiób zid ninóp. Metat tómbapólamke Godón gum angónde akó
tórrngónde. E ene kla tómbapón kwarilnürrü ka yabüka olazan
namülnürrü, a ene wirrian klama yabü errkya tómbapónóm ka ola
yabüka babulzanla.
13 E gaodómakla, zitülkus God watóke yabü moboküpdü nótó
zagetóda. Wa yabü yabiób ubi akyanda akó wa yabü tangbamtinda
ene elklaza tómbapónóm, tóba bagürwóman ngitanóm ne elklaza.
14 Blaman elklaza tómbapólamke murrkurr bóktan-koke akó
ongyal-koke.

---

* **2:8** *Krrosdó nurrótók* büód kla yarilürr, zitülkus i wata ibü krrosdó yamselnóp, gazirr-gazirr gómól pam nidi kwarilürr, pam akrran pam nidi kwarilürr, akó leba zaget kolpam nidi kwarilürr.

15 Ene igósüm, e amkoman moboküp pamkolpamóm bainane akó
pamkolpam sab gaodó koke kwarile bóktanóm igó, e kolae kla
tómbapónarre. Akó ene igósüm, e Godón olmal kwarilo, kolae-koke
nidipko, ezan ngyabendakla ibü aodó, dümdüm-koke akó kolaean
pamkolpam nidipko. E zyón klamzanakla warri bapónóm ibü aodó,
wamaka wimurra warri apóndako pülpüldü,
16 e ibükazan arról-akyan bóktan adrratódakla. Ene igósüm, kürü
zitülkus sab asi yarile yabükwata ikub bagürüm ene Ngürrdü Kerriso
sab nóma tolkomóle. Zitülkus módóga, ene Ngürrdü igó pupairrüna
wagó, ka enanóm-koke arüngi zaget namülnürrü akó kürü leba zaget
enanóm-koke yarilürr.
17 I sab kürü büdülümpükü kena kómkólnóm. E yabiób arról Godón
ilinarre yabü amkoman bangundügabi, wamaka ⌊prrista⌋ ⌊urdü amsel
lar⌋ amarruda ⌊alta⌋ kwitüdü amselóm. Ka ne nóma nurrótoko,
kürü óe sab anón gyaur klamzan yarile, prrista ne kla akanda
altadó ene urdü amsel lar kwitüdü.† Enana ka umulóla ene klama
aprrapórr tómbapóne, ka barnginwómdóla akó ka bagürwómdóla
yabü blamandó.
18 Da e ta wata barnginwóm akó bagürwóm kwarilün kankü.

Timoti akó Epaprroditus

19 Ka igó ⌊gedlóngóm baindóla⌋ wagó, kari pokoa Lod Yesu kürü
sab gaodó kine Timotin zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, ene bóktan
yabükwata, wa ne poko sab salkomóle, ene pokoa kürü bagürwóman
ngigütine, wata ene bóktanazan kürükwata yabü sab bagürwóman
ngintirre.
20 Ka sab oya zirrapono, zitülkus darrü pam babula kürüka dar-
rpan gyagüpitótóke wazane, yabükwata gyakolae nótóke amkoman
moboküpi.
21 Zitülkus módóga, blaman kolpam gaodó nidipko yabüka tótókóm,
i wata tibióban ubiankwata ngabkandako, Yesu Kerrison ubiankwata
ma koke.
22 A e ma umulakla, Timoti tóba ia okaka tübyónürr wagó, wa
amkoman moboküpia. Wa kankü zagetóda ⌊Morroal Bóktan⌋ ayokü,
wamaka oloma tóba abpükü zagetóda.
23 We ngarkwatódó, Timoti watóke ka gedlóngóm baindóla yabüka
zirrapónóm dümdüman, ka sab nóma umul baino wagó, sab ia pokoa
tómbapóne kürüka.
24 Akó ka amkoman karrkukusi angundóla, kari pokoa Lod kürü sab
gaodó kine yabüka tótókóm.
25 E mibü zonaret Epaprroditusün zirrsapónarre yabü ngidü kürü
tangamtinüm kürü ngyaben elklaza-e. Wa kankü zaget yarilürr akó
wa inzan pama, wamaka gazirr pama, Morroal Bóktan nótó adlang
yarilürr kankü. Ka igó gyagüpi tótókdóla wagó, wa akó yabüka ki
alkomól.
26 Zitülkus módóga, wa nae amanda yabü blamanabkü. Akó oya
moboküp müpdüma, zitülkus e kuri arrkrruarre wagó, oya azida kuri
simiógürr akó wa umula wagó, e gyakolaeakla.

---

† **2:17** *Bazeb Tonarr* Pebadó 29:38-41 ma etangke Godón ⌊gyaur kla⌋ aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr ⌊sip⌋ kupodó akó ⌊witüdü⌋, alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módóga.

27 Anda, wa kari azid koke yarilürr, ó kari poko nurrótókórrma. A
Godón gyaur asi yarilürr oyaka akó wa oya azidüdügab dólóng yónürr.
Godón gyaur wata tóbananka koke yarilürr, a kürüka ta asi yarilürr,
kürü müp‡ akyan-gum darrü müpan kwitüdü.
28 Ene zitülkusdü, ka wirri ubila oya zirrapónóm yabüka. Ene
igósüm, e bagürwóm kwarilo, e oya akó nóma esenane akó ka sab
wata kari-karianbóka gyakolae namulo yabükwata.
29 E oya wirri bagürwómpükü ipüdam Lodón amkoman angun
zonaretzan, akó e inzan kolpam morroal nangónam oyazan nidipko.
30 Zitülkus módóga, wa kari poko nurrótókórrma Kerrison zaget
tómbapónde. Wa gyagüpi tótók yarilürr wagó, wa taia arról amrüküm
kürü tangamtindi yabü pabodó.

3

Amkoman [Dümdüm Tonarr]

1 Ene tumum, kürü ⌊zonaretal⌋, bagürwóm kwarilün, zitülkus e
Lodka dabyórrünakla!
Kürüka darrü müp babula yabüka dadan bóktan akó wialómóm,
akó ene klama yabü sab alblang yarile samuan ngarkwatódó.
2 E umul-umul kwarilün ene pamdógab, tómanpükü umezan*
nidipko, kolae nidi tómbapóndako, akó nibiób ubie pamab büb
singgalgónóm kolae zitülkusdügab.†
3 Zitülkus módóga, ene midipakla, amkoman Godón pamkolpam
nidipakla. Akó ene midipakla, Godón nidi ⌊ótókdakla⌋ oya Samuan
tangbamtindügabi, Kerriso Yesunkwata nidi ikub bagürdakla, akó
tüpan tulmildü koke nidi ngambangóldakla zid bainüm.
4 Ini amkomana, enana pamakan gyagüpitótók ngarkwatódó, kürü
kólba zitülkus asiko kólba tulmildü ngambangólóm, gaodó ne nóma
ki yarile zid bainüm kólba tulmildügab.
Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, oya zitülkus asiko tóba
tulmildü ngambangólóm, da ka sab bóktono wagó, kürü zitülkus
abünako oyakagab.
5 Kürü ⌊gyabi sopae ugón singgapinóp⌋ 8 ngim ngürrdü kürü
amtómól kakóm. Ka amkoman Isrrael olomla, ka Benzamin
zitüldügabla. Ka Ibrru óedógabla. Mosesón gida mamoankwata, ka
gaodómla bóktanóm wagó, ka ⌊Parrisi⌋ namülnürrü.
6 Kürü amkoman kari ubi koke yarilürr tómbapónóm ka ne klam-
abkwata gyagüpi wamórró wa Godón ubia, da ka igósidi sos pamkol-
pam müp alión namülnürrü. Ka dümdüm ngyaben namülnürrü

‡ **2:27** *müp*: Epaprroditus ne nóma ki nurrótóke, ene wamaka müpa Polka. * **3:2** *tómanpükü ume*: Abün tonarrdó ⌊Zu pamkolpama⌋ Zu-koke nidi kwarilürr, ibü inzan ngibliandako tómanpükü ume, zitülkus Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, Zu-koke nidi kwarilürr, i tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü, wamaka ume kwarilürr tómanpükü larzan Godón ilküpdü. Pol ene Zu pam tómanpükü umebóka ngiblianórr ibü obae umulbain bóktananme. † **3:2** *büb singgalgónóm kolae zitülkusdügab*: Ene pama arüngi bóktan kwarilürr wagó, nibiób ubiko Yesun amkoman angun pamóm bainüm, ibü ⌊gyabi sopae ki singgalgónóm⌋. Pol ene bóktandó koke ubi bainürr, igósidi wa ene gyabi sopae singgalgón igó ngilianórr, büb singgalgón. Zu pamkolpamdó, paman gyabi sopae singgapin timam yarilürr amtyanóm i Godón pamkolpamako. A Yesun amkoman angun pamkolpama amtyandako wagó, i Godón pamkolpamako, ibü tórrmen tulmildügab.

Mosesón gida ngarkwatódó, darrü oloman zitülkus babul yarilürr
bóktanóm wagó, ka kolae tonarr tónggapórró.
7 A nadü elklazadó ka ngaen ngambangól namülnürrü kólba zid
bainüm, errkya ka ene elklaza igó ngabkandóla wagó, ibü küp
babulako zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla.
8 Anda, ka blaman kla igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako,
zitülkus wirri kla módóga, ka Kerriso Yesunbóka umulóla, kürü Lod
nótóke. Oyabóka amkoman umulbain kari kómal ta kokea akó ene
klama blaman elklaza bórrgrratóda. Oyabókamde ka blaman elklaza
elókrró. Ka blaman elklaza inzan ngabkandóla wamaka biza-ako,
igósüm ka sab Kerrison namulo.
9 Akó igósüm, ka oyaka dudu dabyórrün iade namulo. God kürü
apadóda dümdüm tonarr olomzan, zitülkus ka Kerrison amkoman
angundóla a igó zitülkusdü koke, ka Mosesón gida mamoandóla.
Anda, kürü amkoman bangundügab God kürü apadóda dümdüm
tonarr olomzan.
10 Kürü ubi Kerrisonbóka amkoman umul bainüma akó oya
arüng amzyatóma, wa ne arüng ipadórr God oya nóma irsümülürr
büdüldügab. Akó kürü ubi oyaka dabyónóma azid aengde wazan azid
aeng yarilürr. Akó kürü ubi wazan bainüma oya büdüldü,
11 igósüm ka aprrapórr ibü aodó namulo, God sab nibiób irsine
büdüldügab.

Arüngi Buso Blakón Ngaru Amrranóm Darrem Kla Apadóm

12 Ka igó bóktanóm koke kaindóla, igó, ka ene elklaza kuri elakóna,
ó igó, ka [dudu kómal] kuri baina. Koke. A ka wa metat arüng apadóm
kaindóla inzan pamóm bainüm, Kerriso Yesun ubi ngarkwatódó. Ene
ia Kerrison ubi kuri yarilürr, wa kürü nóma kümiógürr.
13 Zonaretal, ka kólba igó koke ngabkandóla wagó, ka inzan pam
kuri baina. A ka darrpan wirri kla tónggapóndóla: Buso pamzan,
ka gyagüpi koke amaikdóla kürü kakota ne klame, a ma ka arüngi
amrranóm kaindóla kürü singül kwata ne klamase.
14 Inzan kwata, ka arüngi busodóla blakón ngaru amrranóm darrem
kla apadóm. Ene darrem kla módóga, God kürü ngyaunda kwitüdü
tótókóm Kerriso Yesukama.
15 Mi samuan ngarkwatódó gaodó nidipakla, mi blamana wata inzan
gyagüpi ogoblo. Da yabü ngibürrab darrü gyagüpitótók asi ne nóma
yarile kürükagab, God sab yabü nómtyerre dümdüm gyagüpitótók ne
klame.
16 A wirri kla módóga, mi wata ngyaben kwarilo mibü umul
ngarkwatódó, God ne kla kuri pupo syónürr.
17 Zonaretal, e yabiób dabyórrün kwarilo kürükagab tikó apadóm
akó e ibü ilküpane ngabkan kwarilo inzan nidi ngyabendako, kizan
ngyaben kwarilnürrü yabü aodó.
18 Zitülkus módóga, abün pamkolpama bóktandako wagó, i Yesun
amkoman angundako, a ibü tórrmen tulmila ene kla koke amtyan-
dako. I inzan ngyabendako, wamaka i Kerrison büdül krrosdó bóka
bamgündako. Ka yabü ini poko abün münüm kuri byal namülnürrü,
akó errkya ka akó byaldóla yarrmurrpükü.

19 Ibü büban ubi ibüka godzanako. I igó klamóm ikub bagürdako,
büód ne klama ódóddako. Ibü gyagüpitótók wata tüpan elk-
lazadómako. We ngarkwatódó, blakón pokodó God sab ibü kolae
nirre.
20 A mi go kwitüm bwób kolpamakla. Akó mi Zidbain Pamóm nae
amandakla, sab olgabi nótó tame, Lod Yesu Kerriso.
21 Wa sab mibü tüpan arüng-koke büb imzazile ama küsil bübüm
bairre tóba kómal bübzan, God oya ne büb ekyanórr wa oya nóma
irsümülürr büdüldügab. Wa sab ini kla tónggapóne ene dadan
arüngi, wa akó sab dadan arüngi blaman elklaza simarrue tóba
balngomóldó.

4

Ikik Bókrran Bóktan

1 We ngarkwatódó, kürü moboküpdü gómdamal, inzana e kar-
rkukus bórrongo yabü amkoman angundü Lodón. E kürü zonareta-
lakla, kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbkama akó ka nibióbkamóm nae
amandóla. E kürü bagürwóman akó ikub bagüran ngitandakla akó e
kürü zagetan darrem klamzanakla!
2 Ka yabü arüngi ayaldóla, Yuodia akó Sintik, darrpan gyagüpitótók
ipüdam, zitülkus e nizan Lodónamli.
3 Anda, mató, kankü nótó zagetdóla amkoman moboküpi, ka marü ta
amtindóla ini kol nis tangamtinüm, zitülkus i arüngi zaget namülnürri
kankü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, akó Klementkü ó ngibürr
zaget pam kankü nidi zagetódako, nibiób ngiko ⌊ngarkwat-koke arról⌋
pebadó wialómórrón.
4 Metat bagürwóm kwarilün, zitülkus e Lodka dabyórrünakla. Ka
akó bóktandóla kagó, bagürwóm kwarilün!
5 E mómók tonarr okaka izazinam blaman pamkolpamdó, zitülkus
Lodón alkomól minggüpanana.
6 Darrü klamóm gyekolaegu, a blaman kla pupainününüm Godka,
yabü ubi ne klamómako, e tóre nóma akodakla. Akó e darrü klamóm
nóma atodakla, da Godón eso ekyelam.
7 Da Godón pauda sab yabü moboküp akó gyagüpitótók adlang
yarile, zitülkus e Kerriso Yesunakla. Ene pauda blaman pamkolpamab
gyagüpitótók arrgrratóda.
8 Dómdóm, zonaretal, igó elklaza gyagüpi amalamke, kómal ne
elklazako akó kolpama ne elklaza bagürdako: nadü kla amkomana,
kolpama ne kla morroal angóndako, nadü kla dümdüma, nadü kla
⌊kolkala⌋, nadü klama kolpam bagürwóman ngibtanda, akó kolpama
ne kla agürdako.
9 E nadü kla umul bainarre akó ipüdarre kürükagab, e nadü kla
arrkrruarre kürükagab, ó nadü kla nósenarre ka ne kla tómbapón
namülnürrü, da e ene elklaza tómbapólamke. Da God, paud nótó
akyanda, yabüka asi yarile.

Pol Pilipi Pamkolpam Eso Nókyenóp Ibü ⌊Gyaur Klamóm⌋

10 Ka wirribóka bagürwómdóla Lodka dabyórrünzanla, zitülkus
e dómdóm kürü kuri kómtyenarre wagó, e akó gyakolaeakla

kürükwata.* Ka umulóla e ta metat gyakolae kwarilnürrü, a e gaodó
koke kwarilnürrü ene kla pupainüm.
11 Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ngyaben elklaza
babulako. Ka gaodó kuri umul bairrü blaman ia ne ngyaben tonarrko.
12 Ngibürr tonarr kürü ngyaben elklaza babul kwarilürr, akó ngibürr
tonarr kürü ngyaben elklaza abün kwarilürr. Ka gaodó umul bairrü
blaman ia ne ngyaben tonarrko, ia ka alo abün alodóla, ta ia ka alomla,
ia kürü abün elklaza-ako, ta ia kürü elklaza babulako.
13 Ka gaodómla karrkukus zamngólóm blaman ngyaben tonarrdó
Kerrisokama, kürü arüng nótó akyanda.
14 A ene wata morroal yarilürr, e kürü tangkamtinarre ini müp
tonarrdó.
15 Anda, e Pilipi pamkolpamakla, e yaib umulakla wagó, darrü sos
babul yarilürr kürü tangamtinüm igó klamdó, aliónüm akó azebóm,
wata yadi. Ka we tonarrankwata apóndóla, ka ngaen-gógópan
Morroal Bóktan Yesunkwata nóma amgol namülnürrü yabüka, da ka
ene kakóm, Masedonia Prrobins ugón amgatórró.
16 Ka Masedonia amgat küsil nóma namülnürrü akó ka Tesalonika
wirri basirrdü nóma namülnürrü, e kürü ugón tangkamtinarre. E nis
münüm gyaur kla zirrapónarre kürüka, kürü ngyaben elklaza babul
nóma kwarilürr.
17 Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ubi darrü gyaur kla
apadóma yabükagab. A kürü ubi módóga, God sab yabü darrem kla
nókyerre samuan ngarkwatódó yabü gyaur klamdógab.
18 Ka blaman kla kuri nósenónóma, e ne kla zirrtapónarre kürüka,
akó yabü gyaur kla ene ngarkwat arrgrratóda. Kürü blaman kla
gaodómako, zitülkus Epaprroditus yabü gyaur kla simarrurr. I wata
morroalan ilang gyaur klamzanako, morroal ⌊urdü amsel larzanako⌋,
prrista Godka ne kla amarruda akó God ne kla azebda, Godón ne klama
bagürwóman ngitandako.
19 Ó ka ne Godón ⌊ótókdóla⌋, wa yabü blaman ngyaben elk-
laza nülirre tóba ngaru bapón-koke mórrel ngarkwatódó Kerriso
Yesukama.
20 God mibü Ab, mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-
metat! ⌊Amen⌋.

Dómdóm Alakón Bóktan

21 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman Godón pamkol-
pam, Kerriso Yesuka nidi dabyórrünako. Ini ne zonaretalako kankü,
tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka.
22 Blaman Godón pamkolpam nidipko aini Rrom wirri basirrdü, i
tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó ta ibükagab
Sisankü† nidi zagetódako oya müótüdü.
23 Ka tóredóla, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki
yarilün.

---

* **4:10** Pilipi pamkolpama mani zirrapónóp Polka. Wa olgabi umul bainürr, i gyakolae kwarilürr oyaka. † **4:22** *Sisa*: Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor.*

Polón Peba Mórrag
Kolosi
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr Kolosi sos pamkolpamdó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr. Wa we koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Epesus sos pamkolpamdó, Pilipi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka. Nis pam nisa, ngi Tikikus akó Onesimus,* ini peba mórrag Kolosi pamkolpamdó idódrri.

Kolosi Wirri Basirr
Kolosi wirri basirr Laekus tobarran kabedó yarilürr, Eisia prrobins kugupidü. Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Epesus wirri basirr ta Eisia prrobins kugupidü yarilürr. Kolosi sos pamkolpam Zu-koke pamkolpam kwarilürr, da aprrapórr ngibürr ⌊Zu pamkolpam⌋ ta ola kwarilürr.

Pol ola kokean ngyabelórr ó kokean ⌊Morroal Bóktan⌋ amgol yarilürr. A wa aüd pailüm Epesusüm ngyabelórr akó Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr. Darrü Kolosi pam ngi Epaprras ola Yesun amkoman angun pamóm bainürr akó wa Morroal Bóktan Kolosi wirri basirrdü idódürr. Olgabi darrü sos bókyanórr akó Epaprras Yesun zaget tólaelórr ene sosdó (1:7; 4:12-13).

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
Pol tümün müótüdü pamzan nóma ngyabelórr, Epaprras oyaka tamórr. Wa Polón izazilürr ngibürr pamabkwata, obae bóktan nidi umul bain kwarilürr Kolosi sosdó. We zitülkusdü, Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Kolosim. Oya ubi yarilürr, i metat amkoman bóktan Yesunkwata ki amkoman angun kwarile akó ene obae umulbain pam koke ki ok ninünüm ibü ilklió büliónüm.

Ene obae umulbain bóktan módóga:

1. Darrü paman ubi nóma yarile Yesun amkoman angun pamóm bainüm, oya ⌊gyabi sopae ki singgapinüm⌋. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:11-12.

---

* : *Onesimus* Pilimonón ⌊leba zaget olom⌋ yarilürr, ma Polón peba mórrag Pilimonka ngaka.

2. Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama wata Mosesón gida mamoan ki kwarile akó ngibürr Zu gida alo akó anónankwata. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:13b-16.
3. God ini tüp koke tónggapónórr, a kolae arüng samua tónggapónóp, nibiób arüng kari yarilürr Godkagabi, akó blaman elklaza ini tüpdü kolaeako. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 1:16-17 akó 2:9-10.
4. Pamakan büb ta kolaea, da igósidi Godón Mesaya (⌊Kerriso⌋) pamakan bübi koke tamórr ini tüpdü. We ngarkwatódó, Yesun büb samuan bübzan yarilürr o Yesu ene Mesaya koke yarilürr. Wa wata darrü morroal pam yarilürr. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 1:19-20 akó 2:3.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-14*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Kolosi wirri basirr sos pamkolpamdó *1:1-2*
   2. Pol eso akyanórr akó tóre ekórr *1:3-14*
B. Kerriso ia nótóke akó wa laró tómbapónda *1:15-23*
C. Polón zaget sos pamkolpamabkü *1:24–2:5*
D. Mi ngyaben kwarilo pamkolpamzan Kerrisoka nidi dabyórrünakla *2:6-23*
E. Mi inzan ngyaben kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó *3:1-17*
F. Ikik bókrran bóktan Yesun amkoman angun kolpamdó, darrpan müótüdü nidi ngyabendako *3:18–4:1*
G. Ngibürr ikik bókrran bóktan *4:2-6*
H. Dómdóm alakón bóktan *4:7-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Kolosi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab.

2 Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Kolosi wirri basirrdü. E kibü ⌊zonaretalakla⌋, Yesun nidi amkoman angundakla amkoman moboküpi.

Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógabi.

Polón Eso Bóktan akó Tóre

3 Ki metat Godón eso akyandamli, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison Ab nótóke, ki nóma tóredamli yabünkü.

4 Zitülkus módóga, ki arrkrrurri wagó, e amkoman angundakla Yesu Kerrison akó yabü ⌊moboküpdü ubia⌋ blaman Godón pamkolpamdó.

5 Ene amkoman bangun akó moboküpdü ubi yabüne, zitülkus e darrem elklazam ⌊gedlóngóm baindakla⌋, God ne elklaza tómbapónórr kwitüm. E ene elklazabóka ngaen barrkrrurrü, amkoman bóktan nóma sidüdóp, Morroal Bóktan Yesunkwata.

6 Nugupazan dódórr baindo akó küp tulum bamgündo, Morroal Bóktana bayoda akó blaman ini tüpdü pamkolpama bókyandako ene Morroal Bóktan amkoman angun akó bókyandako ngyaben Godón ubi ngarkwatódó. Ini wata wa inzan pokoa tómbapólórr yabükama

ene tonarrdógabi, e ene bóktan nóma barrkrrurrü Godón gail
tonarrankwata akó e ene gail tonarran ⌊küp amkoman emzyetarre⌋.
7 Ene wa Epaprras wató yarilürr ini poko yabü nótó umul ninóp.
Wa kibü moboküpdü kamada, kinkü nótó zagetóda. Wa kibü ngidü
amkoman moboküpi zagetóda Kerrisonkü.
8 Wa ta akó kibü tüzazilóp Godón Samua yabü moboküpdü iazan
zagetóda akó moboküpdü ubi nókyenóp ngibürr Godón pamkolpam-
abkü.
9 We zitülkusdü, ki koke bólenóp tóre bakom yabünkü ene
ngürrdügabi, ki ne bóktan barrkrrurrü yabükwata. Kibiób tóredó,
ki Godón amtindakla wagó, e sab amkoman umul koralo oya ubi
larógóma blaman ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó küp amzyatódógabi,
Godón Samua ne nis kla akyanda.
10 Akó ki ene poko Godón amtindakla, igósüm e sab ngyaben
koralo Lodón pamkolpamzan akó oya bagürwóman ngitanórre bla-
man kwata. Ene wa, e sab küp tulum bamgün koralo abün-abün
morroal tórrmen tómbapónde akó yabü Godónbóka umulbaina sab
wirrianbóka dódórr baine.
11 Akó ki Godón amtindamli wagó, wa sab yabü wirri arüng
nókyerre tóba ngaru bapón-koke arüng ngarkwatódó, igósüm e
sab karrkukus bórrongo akó zao-zao koralo blaman müp tonarrdó,
bagürwómpükü.
12 Ki Godón ta amtindamli wagó, e sab Ab eso ekyenane, yabü gaodó
nótó bainda poko apadóm ene klamdógab, God ne ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ ingrinürr tóba pamkolpamabkü, kwitüm zyóndü.
13 Wa mibü ⌊aurdü semanórr⌋ tümündügabi, ⌊satania⌋ ne bal-
ngomólda, akó wa mibü simarrurr ola, oya Oloma ne balngomólda
kingzan, oya moboküpdü ubi noakamóma.
14 Tóba Oloman büdüldüma God mibü aurdü semanórr, ene wa
mibü kolae tonarr barrgonórr.

Kerriso Ia Nótóke akó Wa Laró Tómbapónda

15 Darrü olom gaodó kokea Godón asenóm, a oya Olom Ker-
riso Godón dandang pupainda, God nótóke. Akó Kerriso ngaen
olomzana, igó ngarkwatódó oya balngomól arüng wirriana blaman
elklazadógab, God ne elklaza tómbapónórr.
16 Zitülkus módóga, oyakama God blaman elklaza tómbapónórr,
kwitüm akó tüpdü ne elklazako, mi ne elklaza gaodómakla basenóm
akó mi ne elklaza gaodó kokeakla basenóm, ene wa, blaman ⌊an-
erru⌋ akó samu, arüngi nidi balngomóldako. Blaman elklaza God
tómbapónórr Kerrisokama akó Kerrisonkü.
17 Kerriso watóke, ngaen asi nótó yarilürr, solkwat God blaman
elklaza tómbapónórr, akó Kerrisonme blaman elklaza metat asiko
tibiób pabodó.
18 Akó Kerriso tüób büban singüle, ene wa, sos pamkolpamab
singüldü pam, zitülkus wa sosan zitüla akó God oya ngaen-gógópan
irsümülürr büdüldügabi metat ngyabenóm. Ene igósüm, Kerriso tüób
amkoman singüldü pamóm baine blaman elklazadó.
19 Zitülkus módóga, Godón ubi yarilürr tóba Olomdó ngyabenóm
tóba dudu tórrmen tulmili,

1:7 Kolosi 4:12; Pilimon 1:23 **1:14** Epesus 1:7 **1:18** Epesus 1:22-23

20 akó oyakama blaman tómbapórrón elklaza akonóm tóbaka, tüpdü
ne elklazako, akó kwitüm ne elklazako. Wa tóba Olom zirrsapónórr
oya óea bókanóm akó nurrótókóm krrosdó. Olgabi God tóba paud
sidódürr blaman elklazadó.
21 Ngaen e yaib nanabwób kwarilnürrü Godkagabi akó e oya
gómdamal-koke kwarilnürrü yabiób kolae gyagüpitótókdógabi akó
yabiób kolae tórrmenabme.
22 A errkya e usakü gódam bangurrünakla igó klamdógabi, Kerriso
pamakanan bübi tómtómólórr akó krrosdó nurrótókórr. Wa yabü
gódam nangunóp amarrum tóba obzek kwata igó pamkolpamzan, sab
nibiób moboküp [kolkal] kwarile, nibiób kolae tonarr babul kwarile,
akó nibióbkwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile
wagó, i kolae kla tómbapónónóp.
23 Ene amkomana, e ne metat Morroal Bóktan Yesunkwata nóma
amkoman angun kwarilo, zürük akó karrkukus bórrangde, akó e
ne darrü pam koke nóma ok inane yabü aunaunan ngibtan-gum
gedlóngóm bainüm, God ne alkamül-koke bóktan irrbünürr Morroal
Bóktandó. Ini ne Bóktane e barrkrrurrü akó pama amgolnóp blaman
pamkolpamdó ini tüpdü. Akó ka, Pol, zaget pamóm bairrü ini Bóktan
amgolóm.

Polón Zaget Sos Pamkolpamabkü

24 Errkya ka bagürwómdóla, zitülkus kürü azid aenga yabü tang-
bamtinda. Akó ka dómdóm poko azid aengdóla, Kerriso ne azid
ingrinürr kürü aengóm kólba bübdü oya ngidü sos pamkolpam
tangbamtinüm, oya büb nidipko.
25 Ka, Pol, ibü zaget pamóm bairrü igó ngarkwatódó, God kürü
küngrinürr igó zaget tómbapónóm, e Kolosi pamkolpam nidipakla,
yabü tangbamtinüm, Godón bóktan Yesunkwata dudu amgolóm.
26 Ini Godón kwindü anikürrün bóktan† anikürrün yarilürr blaman
pamkolpamdógabi, ngaen nidi ngyaben koralórr, a wa ma ini tonarrdó
pupo syónürr tóba pamkolpamdó.
27 God gyagüpitótók kuri ipadórr ibüka pupainüm wagó, ini kwindü
anikürrün bóktan wirri kómala Zu-koke pamkolpamab aodó. Ini
kwindü anikürrün bóktan módóga, Kerriso ngyabenda yabü bübdü,
Zu-koke nidipakla, akó we ngarkwatódó, e [wirri kómal zyónüm]
gedlóngóm baindakla.
28 Ki blaman pamkolpam büzazildakla Yesu Kerrisonkwata. Ki
ibü arüngi ikik bókrrandakla wagó, i wata Kerrison mamoan ko-
rale. Akó ki ibü umul baindakla Kerrisonkwata kibiób blaman
wirri gyagüpitótóke. Ene igósüm, blaman pamkolpama, Kerrisoka
dabyórrün nidipako, sab gaodó kena kwarilün samuan ngarkwatódó,
ki sab ibü Godón obzek kwata nóma simarrurre.
29 Ka igósüm zagetdóla wirri arüngi akó wirribóka bütanindóla, oya
arüng ngarkwatódó, kürükama ne arünga zagetóda wirri arüngpükü.

2

1 Kürü ubi e umul koralo, ka wirribóka ia bütanindóla yabü tang-
bamtinüm akó ibü, Leiodisia* wirri basirrdü nidipako, akó blaman

† **1:26** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.*

* **2:1** *Leiodisia* wirri basirr Kolosi minggüpanan yarilürr.

ngibürr amkoman bangun pamkolpam kürü obzek koke nidi kósenóp.
2 Kürü ubia yabü blamanab moboküp arüngan ngibtanóm, akó igó,
e dabyórrün kwarilo yabü ⌊moboküpdü ubidügabi⌋. Ene igósüm, e
Godón bóktanan küp dudu umul kwarilo akó olgabi taiwan umul
koralo ene amkomana. Ene wa, e sab Godón kwindü anikürrün
bóktan iade umul koralo, ngaen ne poko anikürrün yarilürr. Ene poko
módóga, Kerrisonbóka umul.
3 ⌊Wirri gyagüpitótók⌋ akó Godónbóka umul anikürrünamli Ker-
risoka. I mórrelzanamli, e ne kla gaodómamli asenóm wata oyaka.
4 Ka ini kla wialómdóla, igósüm darrü pama sab yabü koke ilklió
nülirre tóba obae bóktane, inzan ne bóktane, e nekwata gyagüpi
tótókdakla, wa dümdüma.
5 Zitülkus módóga, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü
samu asine yenkü. Akó ka bagürwómdóla, zitülkus ka umulóla wagó,
e darrpan-darrpan dabyórrünakla akó e Yesun amkoman karrkukusi
angundakla.

Mi Ngyaben Kwarilo Kerrisoka Dabyórrün Pamkolpamzan

6 Da we ngarkwatódó, ezan amkoman bangundakla wagó, Kerriso
Yesu ⌊Lode⌋, metat inzan ngyaben kwarilünke, ne pamkolpamko oyaka
dabyórrün.
7 Ene wa, e metat amkoman karrkukusi angun kwarilün Yesun, wa-
maka nugupan simkün tüpdü bólangórrónako. Akó yabü amkoman
bangun Yesuka metat ki dódórr bain kwarile. Akó e metat amkoman
karrkukusi bangun kwarilün, pamazan yabü umul ninóp, akó metat
Godón ngaru bapón-koke eso ekyenane.
8 E umul-umul kwarilün igó, darrü pam babul yarile yabü
bumiógüm küp-koke akó ilklió bülión bóktane, pamakan wirri
gyagüpitótókdógab ne klama tótókda. Ene wirri gyagüpitótók
pamakanan bókam tumtum ngarkwatódóma akó igó umulbain bóktan
ngarkwatódó, tüpan gidabkwata. A ene wirri gyagüpitótók ma
Kerrisonkwata umulbain ngarkwatódó kokea.
9 Darrü pam ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane, zitülkus
God Kerrison bübdü ngyabenda tóba dudu tórrmen tulmili.
10 Akó yabü blaman kla asiko samuan ngarkwatódó, zitülkus e Ker-
risoka dabyórrünakla. Wa wató singüldü pama, blaman balngomól
samu akó arüngpükü samu nótó balngomólda.
11 Akó zitülkus e Kerrisoka dabyórrünakla, ene inzana, wa-
maka yabü ⌊gyabi sopae singgalgórrónako⌋. Pama ene kla koke
tónggapónóp büban ngarkwatódó, a Kerriso tónggapónórr samuan
ngarkwatódó, ene wa, wa yabü kolae tonarrpükü ngyaben amanórr,
tüpan büba ne kla alngomól yarilürr.
12 Yabü ⌊baptaes bain⌋ tonarrdó, ene inzana, wamaka e wankü
nurrbarirrü akó gapókdó kwarilnürrü akó God yabü sirsinürr Ker-
risokü. Ini klama tómbapónórr, zitülkus e amkoman angundakla
wagó, Godón arüng asine, Kerrison nótó irsümülürr büdüldügab.
13 Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó yabiób kolae
tonarrabme akó zitülkus yabü kolae tonarrpükü ngyaben amarrón
koke kwarilürr, tüpan büba ne kla alngomól yarilürr. E inzan nóma

2:12 Rrom 6:4

kwarilnürrü, da God yabü arról nókyenóp samuan ngarkwatódó
Kerrisokü. God mibü blaman kolae tonarr norrgonóp.
14 Ene igó yarilürr, wamaka God ene dedi peba arrgonórr, mibü
kolae tonarr ne klamdó wibalómórrón koralórr akó mibü kolae
tonarrab darrem. Akó ene igó yarilürr, wamaka wa ene peba krrosdó
emngyelórr Yesu nóma nurrótókórr akó inzan kwata wa ene peba
amanórr.
15 Wa balngomól kolae samu akó arüngpükü kolae samu ibü arüng
amanórr. Ene kakóm, wa ibü panzedó simarrurr igó amtyanóm, wa
ibü ⌊ut-ut ninóp⌋ Kerriso nóma nurrótókórr krrosdó.
16 We ngarkwatódó, e darrü olom ok ain-gu yabü zaz bainüm
igóbókamde, e laró alodakla ó anóndakla, ó igóbókamde, e igó
tórewóm koke amandakla igó, blaman pailan tóre Mosesón gida
ngarkwatódó, ó Küsil Melpal Tóre, ó ⌊Sabad⌋ ngürr.
17 Ene gida ini elklazabkwata wata igó klaman dandang kwarilürr,
ne klama ki tame. Kerriso wa ene amkoman klama.
18 E ibü arrkrrugu, arüngi nidi byaldako, ngibürrdü igó poko
amtyanóm, e yabiób ngi ia tüp alókdakla, akó arüngi nidi byaldako
anerru ⌊ótókóm⌋. E ne ibü nóma nurrkrruane, e yabiób kwitüm
darrem kla nümrükane, e sab ne kla yazebane kwitüm. Inzan
pama gyagüpi tótókdako igó, ibü dümdüm asine ini elklaza umul
bainüm pamkolpamdó, azazildi i nuszan kla nósenóp. Akó ibü tüpan
gyagüpitótókdógab i gyagüpi tótókdako igó, i morroalanako ngibürr
pamkolpamdógab. A ibü ma darrü dümdüm babula inzan gyagüpi
tótókóm.
19 Akó i myamem dabyórrün kokeako Kerrisoka, Singül nótóke. Oya
amkoman angun pamkolpam bübako. Kwók akó kwókan püós, i
büb arümdako akó dayóndako, akó singüla büb alngomólda. Olgabi
büba dódórr bainda. Ene dadan ngarkwatódó, Kerriso amkoman
bangun pamkolpam balngomólda akó olgabi i tibiób tangbamtindako
akó dabyórrünako. Olgabi God ibü dódórr bainda Kerrisokama.
20 E Kerrisoka nóma dabinarre, ene wa, e nurrbarirrü wankü.
Olgabi umulbain bóktana ini tüpan gidabkwata yabü myamem koke
balngomóldako. Da e iade ngyabendakla wamaka e tüpan pamkolpa-
makla? E igó gida larógóm mamoandakla,
21 wagó, “Amoan-gu! Bapókgu! Amurrgu!”?
22 Ini gida-a enekwata bóktanda, ne klama kolae bairre almit
kakóm, zitülkus ini gida paman arüng bóktan akó umulbain bóktan
ngarkwatódómako.
23 I pamkolpam umul baindako Godón ótókóm pamakan
gyagüpitótók ngarkwatódó. I pamkolpam umul baindako ngibürrdü
igó poko amtyanóm, i tibiób ngi ia tüp alókdako. Akó i pamkolpam
umul baindako tibiób büb azidan ngibtanóm. Da ini gida inzanako,
wamaka wirri gyagüpitótók pama irrbünóp. A ini gida-a kokean
tangbamtindako kolae büban ubi mamoan-gum.

3

Mi Inzan Ngyaben Kwarilo, Godón Ubi Ngarkwatódó

2:14 Epesus 2:15 **2:19** Epesus 4:16

1 Da módóga, zitülkus God yabü sirsinürr Kerrisokü, yabü moboküp
ola kwarile, kwitüdü ne elklazasoko, Kerriso ne mórranda wirri
pabodó Godón tutul tangdó.
2 Yabiób gyagüpitótók we elklazadó irrbünane, kwitüdü ne elklaza-
soko, a we elklazadó koke, tüpdü ne elklazako.
3 Zitülkus módóga, ene wa, e nurrbarirrü Kerrisokü, akó yabü arról
arrónako Kerrisokü Godka.
4 Kerriso, yabü ene arról nótó nülinóp, sab nóma okaka tübine, da e
ta sab okaka tübinane usakü akó dadan ⌊wirri kómal zyóne⌋ tüóbzan.

5 We ngarkwatódó, elókam yabü ne tüpan tórrmen tulmilko: yabü
kol ó morwal koke nidipko, enkü utgu; ⌊kolkal⌋-koke tonarr, büódan
elklaza, akó kolae büban ubi tómbapón-gu. Akó yabü ubi babul ki
yarile abün elklaza azebóm. Yabü ne ubi abün elklaza azebóm nóma
yarile, da ene inzana, wamaka e obae god ⌊ótókdakla⌋.
6 Ini elklazabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan
koke nidi arrkrrudako.*
7 Ngaen e yaib ta ini kolae tonarr tómbapónarre, e inzan nóma
ngyaben koralnórró.
8 A errkya e blaman ene tonarr oloklón: popa ngürsil, wirri ngürsil,
azid alión, obae bóktan ngibürr pamkolpamabkwata panzedó, akó
tórebapón bóktan yabiób ulitüdügab.
9 Obae tizgu yabiób darrpan-darrpandó. Zitülkus módóga, e yabiób
ngaep tonarr kuri amónarre akó bólenarre ene tonarran tórrmen
tulmil tómbapón-gum.
10 Akó e küsil tonarr kuri bamelarre mórrkenyórrzan, God ne kla
küsil ainda tüóbzan bainüm, ene küsil tonarr nótó nókyenóp. Ene
igósüm, e Godónbóka amkoman umul koralo.
11 Ini küsil ngyabendó, ene darrü kla kokea, ma ia Zu pamla, ta ia
Zu pam kokela, marü ⌊gyabi sopae ia singgapirrüna⌋, ta ia koke, ma
ia mogob pamla, ta ia molpoko pamla, ma ia ⌊leba zaget olomla⌋, ta ia
leba zaget olom kokela. A wirri ne klame, wa Kerriso-e akó wa blaman
tóba pamkolpamdó ngyabenda.

12 We ngarkwatódó, zitülkus God yabü ilianórr akó tibi-tibi amanórr
tóba pamkolpamóm bainüm akó zitülkus oya ⌊moboküpdü ubi⌋
yabükama, e ene tonarr mórrkenyórrzan bamelane: gyaur okaka
ninane, morroal tonarr okaka ninane, yabiób ngi tüp elókane,
mómóke koralón, akó zao-zao bainane.
13 Yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr ok ninam akó darrü
oloma ne kolae nóma tónggapónórr yabüka, oya kolae arrgonam.
Wata Lodzan yabü kolae barrgonórr, e ta yabiób darrpan-darrpanab
kolae barrgonane.
14 Akó ini blaman morroal tórrmen tulmil tumum, yabü moboküpdü
ubi irrbünam. Yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó wa
syezana, yabü blaman ne klama arümda ⌊dudu kómal⌋ kwóbdü.
15 Akó Kerrison pauda yabü moboküp ki balngomól yarile, zitülkus
God yabü ngibaunürr paud ódódóm yabiób darrpan-darrpandó dar-
rpan bübzan. Akó e metat Godón eso ekyenane.

3:1 Wórr Peba 110:1 * **3:6** *oya bóktan koke nidi arrkrrudako*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini poko babula. **3:10** Epesus 4:24

16 Kerrison bóktan metat ki yarilün yabü moboküpdü. E yabiób
darrpan-darrpan umul bain akó ikik bókrran kwarilün dudu ⌊wirri
gyagüpitótóke⌋. Godka wórr bato koralón, igó opore, Godón
Bóktandógabi ne oporko, Godón agür wórr bato koralón, akó ngibürr
samuan ngarkwatódó wórr bato koralón amkoman moboküpi. Ezan
wórr batodakla, Godón eso ekyalam.
17 Da módóga, e blaman ne poko bóktandakla akó ne kla
tómbapóndakla, blaman tómbapónam Lod Yesun ngidü, ezan Godón,
mibü Ab nótóke, eso akyandakla Yesukama.

Ikik Bókrran Bóktan Yesun Amkoman Angun Kolpamdó, Darrpan Müótüdü Nidi Ngyabendako

18 Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, zitülkus ene kla
dümdüma nadü kolo dabyórrün Lodka.
19 Morwal, yabü moboküpdü ubi yabiób konggaldó ki korale akó ibü
zóngange-koke ki angón korala.
20 Olmal, e yabiób aipalabalab blaman bóktan arrkrru koralo,
zitülkus inzan kwata, e Lodón bagürwóman ngitandakla.
21 Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu. E ibü ne nóma ngürsilan
ngintinane, i sab kolaebóka irre.
22 Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab blaman bóktan
arrkrru kwarilün. E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü
ilküpdü, ó igó zitülkusdü koke igó, ibü bagürwóman ngibtanóm. A
e ma ibü bóktan arrkrrunane amkoman moboküpi, zitülkus e Lodón
gum-gum ótókdakla.
23 E ne kla tónggapónóm kaindakla, dudu moboküpi tónggapónam,
wamaka e Lodónkü tónggapóndakla, a pamankü koke.
24 Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab yabü darrem kla
nókyerre, wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr. Lod Kerriso
watóke, e noankü zagetódakla.
25 Da kolae nidi tómbapóndako, God sab ibü ⌊kolaean darrem⌋
nókyerre, akó God sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz
nirre.

4

1 Wirri pam, yabiób leba zaget kolpam wata dümdüm bangón akó
darrpan ngarkwatódó ngabkan koralo, zitülkus e umulakla wagó,
yabü darrü Wirri Pam ta asise kwitüm.

Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan

2 Tóre metat bako kwarilünke piküp bain koke, aerrde akó metat
Godón eso akyande.
3 Dakla kibünkü ta tóre bako kwarilün wagó, God sab kwat alóte
kibünkü oya bóktan ayom, igósüm ki kwindü anikürrün bóktan
Kerrisonkwata büdrrat kwarilo. Ene bóktananme ka sein sye-i
amrókrrónla tümün müótüdü.
4 Da tóre bako koralón kürünkü wagó, ka sab ene bóktan pupaino
panzedó, ka enezan ki tónggapóna.

3:16 Epesus 5:19-20 **3:18** Epesus 5:22; 1 Pita 3:1 **3:19** Epesus 5:25; 1 Pita 3:7 **3:20** Epesus 6:1 **3:21** Epesus 6:4 **3:25** Epesus 6:5-8 **4:1** Epesus 6:9

5 E ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ tórrmen tulmil tómbapónamke ibüka, Lod
Yesun amkoman koke nidi angundako. Blaman tonarr aerr koralón
ibüka büdrratóm Yesunkwata.
6 Yabü bóktan metat morroal tonarrpükü ki yarilün, ibü morroal
arrkrrum.* Ene igósidi, e umul koralo blaman pamkolpamdó iazan
bóktan alkomólóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

7 Tikikus yabüka blaman kla wató büdrratle, kürüka ne pokoa
tómbapónórr. Wa moboküpdü narezoreta akó wa kankü amkoman
moboküpi zagetóda Lodónkü.
8 Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e blaman kla umul koralo,
kibüka ne pokoa tómbapónóp, akó wa yabü moboküp iade arüng
nütürre.
9 Ka Onesimusün zirrapóndóla Tikikusdi. Wa kibü moboküpdü
zonareta, ngambangól pam akó yabü basirr pam nótóke. Ini pam nisa
sab yabü blaman kla nüzazilórre, ne pokoa tómbapóndako aini.

10 Erristarrkus, tümün müótüdü nótóke kankü, tóba morroal yawal
bóktan zirrapónda yabüka, akó Mak, Barrnabasón zonaret nótóke,
wa ta tóba yawal bóktan zirrapónda. E arüng bóktan kuri ipüdarre
oyakwata. Wa ne nóma tame, e sab oya morroal tonarre ipüdamke.
11 Yesu, oya darrü ngi Zastus, ta tóba morroal yawal bóktan
zirrapónda. Wata ini aüd Zu pamako ibü aodó, kankü nidi zagetódako
pamkolpam umul bainüm Godón Kingzan Balngomólankwata, akó i
kürü ul kinóp.
12 Epaprras tóba morroal yawal bóktan zirrapónda, yabü basirr pam
nótóke akó Kerriso Yesun zaget pam. Wa metat tóre bakoda yabünkü
tóba dudu moboküpi wagó, e karrkukus bórrang kwarilo, gaodó ne
pamkolpamakla samuan ngarkwatódó akó amkoman umul nidipakla
Godón blaman ubi larógako.
13 Ene amkomana, zitülkus ka esenórró akó igósidi umulóla wagó,
wa arüngi zagetóda yabü tangbamtinüm akó ibü, Leiodisia akó
Aeórrapolis wirri basirr nisdü nidi ngyabendako.
14 Kibü moboküpdü gódam Luk, dokta nótóke, akó Dimas, i ta
morroal yawal bóktan zirrbapóndamli yabüka.

15 Kürü morroal yawal bóktan ⌊zonaretal⌋ nókyenam, Leiodisia
wirri basirrdü nidi ngyabendako. Kürü morroal yawal bóktan
nókyenam Nimpa† ó sos kolpam nidi kwób bazendako oya müótüdü.
16 Darrü pama ini peba mórrag nóma etónge yabüka, ene kakóm,
ini kla zirrapó sos pamkolpamdó Leiodisiam akó ibü nilam atangóm.
Akó ka ne peba mórrag wialómórró ibüka Leiodisiam, e ta ene kla
etóngamke.
17 Arrkipusün izazilamke igó, “Ma ene zaget elakónke, Lod marü ne
zaget mókyanórr.”

---

* **4:6** *ibü morroal arrkrrum*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *soltpükü angangorrón ki yarile.* **4:7** Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12 **4:8** Epesus 6:21-22 **4:9** Pilimon 1:10-12 **4:10** Apostolab Tórrmen 19:29; 20:4; 27:2; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24 **4:10** Apostolab Tórrmen 12:12, 25; 13:13; 15:37-39 **4:12** Kolosi 1:7; Pilimon 1:23 **4:14** 2 Timoti 4:10, 11; Pilimon 1:24 † **4:15** *Nimpa* darrü Grrik kol ngio. **4:17** Pilimon 1:2

18 Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. E
gyagüpi amaikam wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü.
Ka tóredóla, Lodón ⌊gail tonarr⌋ asi ki yarilün yabüka.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Pol [Morroal Bóktan] Amgol Yarilürr Tesalonika Wirri Basirrdü
Tesalonika darrü wirri basirr yarilürr Grris kantrridü. Polón tonarrdó ini basirr Masedonia prrobinsdü ugón singüldü wirri basirr yarilürr. Wa wirri kwat kabedó yarilürr akó butab aren poko yarilürr. Pol ola Morroal Bóktan Yesunkwata idódürr Saelas akó Timotikü (Apostolab Tórrmen 17:1-10). Pol [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] Morroal Bóktan nóma amgol yarilürr, ngibürr Zu kolpama ene bóktan amkoman yangunóp. Abün pamkolpama, Zu-koke nidi kwarilürr, ta Morroal Bóktan amkoman yangunóp akó i myamem obae god koke [ótók] koralórr. A ngibürr Zu kolpama Polka bóka bamgün kwarilürr, da Pol irrüb Tesalonika wirri basirr amgatórr wankü nidi kwarilürr, ama Berrea wirri basirrdü usakü we ogobórr. Solkwat Zu kolpama Tesalonika wirri basirrdügab zutalórr ama Berrea akó wirri kolae sidüdóp. Pol igósidi Berrea amgatórr ama Etens wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti Berream ola nümgatórr, solkwat i akó Polkü basenóp Etens wirri basirrdü. Olgabi Pol Timotin akó zirrapónórr Tesalonika, amkoman bangun kolpam tonarr bapónóm, wata ia i Yesun amkoman angundasko, ta ia koke. Polón gyakolae yangónórr, zitülkus i azid aeng kwarilürr ibü Yesun amkoman angunanme. Pol aprrapórr Saelasón darrü bwóbdü zirrapónórr pamkolpam tangbamtinüm. Solkwat Pol Korrint wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti akó oya ola emrrarri. Pol bagürwóman yarilürr, zitülkus Timoti oya morroal bóktan sidódürr Tesalonika Yesun mamoan kolpamabkwata. Da wa tóba ngaen-gógópan peba mórrag wialómórr Tesalonika pamkolpamdó. Wa ini peba mórrag ugón wialómórr, aprrapórr pail 50 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
Ene morroal bóktan Timoti Polka sidódürr wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam metat [Lod] Yesun amkoman angundasko. Polón ubi yarilürr ibüka wialómóm, zitülkus wa gyagüpi wamlórr wagó, i aprrapórr tibiób bamtinónóp wagó, “Pol ia wa amkoman [apostol] yarilürr, God noan zirrsapónórr mibüka?” Ene tonarrdó, ngibürr umulbain pam asi koralórr, basirr-basirr nidi bagólólórr pamkolpam ilklió büliónüm tibiób manim. Tesalonikam Yesun amkoman angun pamkolpamab gyagüpitótók aprrapórr inzan yarilürr wagó, Pol, Saelas, akó Timoti, i ta inzan umulbain pam kwarilürr. Pol aprrapórr gyagüpi wamlórr wagó, ngibürr kolpama ta ibükwata obae bóktan tómbapónónóp.

Polón ini peba mórrag wialómóm oya wirrian zitülkus we kla yarilürr, Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam byalóm wagó, oya [moboküpdü ubia] ibüka, wa kari gyakolae koke yarilürr

ibübókamóm, akó oya ubi yarilürr ibü tangbamtinüm ibü amkoman bangun dódórr ainüm. Oya darrü peba mórragdózan, Polón ubi yarilürr ibü umul bainüm Yesun amkoman angunankwata akó i nadü tonarre ki ngyaben korale. Ene tonarrdó wata ibü Ngaep Buk* asi yarilürr, a Godón Küsil Buk ugón babul yarilürr.

Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam gyakolae kwarilürr darrü klamdó: Lod Yesu Kerriso nóma tolkomóle, sab laróga tómbapóne ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó nidi nurrbarinürr? Da Pol ibüka wialómórr Yesu Kerrison tüpdü alkomólankwata. Ngibürr kolpama aprrapórr inzan gyagüpi ogoblórr wagó, "Yesu sab büsai tolkomóle kibü azebóm. Da ki iade zaget koralo?" Pol ibüka wialómórr wagó, "E metat zaget koralo".

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1*
B. Polón zagetan küp Tesalonika pamkolpamdó *1:2–3:13*
  1. Tesalonika pamkolpamab arról akó amkoman bangun *1:2-10*
  2. Polón zaget Tesalonikam *2:1-12*
  3. Tesalonika pamkolpamab amkoman bangun Polón amgat kakóm *2:13-16*
  4. Polón ubi yarilürr Tesalonika pamkolpam akó basenóm *2:17–3:5*
  5. Timotin alkomól kakóm Tesalonikagabi, oya bóktana Yesun amkoman angun pamkolpamabkwata Polón arüng ekyanórr *3:6-13*
C. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *4:1-12*
D. Yesun alkomól tonarr *4:13–5:11*
E. Ngibürr ikik bókrran bóktan Godón bagürwóman ngitanóm *5:12-22*
F. Dómdóm alakón bóktan *5:23-28*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas† a Timoti idipamli.

Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam, Godka nidipakla, Ab akó Lod Yesu Kerriso:

Ki tóredakla, ⌊gail tonarr⌋ akó paud sab yabüka asi ki namülam.

Tesalonika Pamkolpamab Arról akó Amkoman Bangun

2 Ki metat Godón eso akyandakla yabü blamanabkü akó yabü ngibliandakla kibiób tóredó.

3 Nóma tóredakla God mibü Abdó, ki yabü metat gyagüpi amandakla, e ne zaget tólbaeldakla yabü amkoman bangundügab. Akó ne müp zaget e ngibürr pamkolpamabkü tólbaeldakla, zitülkus yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ asine Lod Yesuka. Akó e ia karrkukus bórrangdakla müp tonarrdó, zitülkus e mibü Lod Yesu Kerrisokamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋.

4 Naretalzoretal Yesun ngidü, Godón moboküpdü ubi nibióbkama, ki umulakla wa yabü kuri yazebe tóbankü.

---

* **:** Ngaep Bukan peba módógako: Moses ne peba wibalómórr, ⌊prropeta⌋ ne peba winólómóp, akó ngibürr wibalómórrón peba Isrrael pamkolpamab póepankwata. † **1:1** *Saelas*: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: *Silbeinus.*

5 Ki ini kla umulakla, zitülkus ki yabüka Morroal Bóktan Yesunkwata
sidüdrre, ki koke popa bóktan kwarilnürrü, a ki tomkompükü bóktan
kwarilnürrü zitülkus Godón Samua kibü bübdü zaget yarilürr. Ki
amkoman umul kwarilnürrü Morroal Bóktan amkomana. E umulakla
ki iazan ngyaben kwarilnürrü ki yenkü nóma kwarilnürrü; ene wa
yabü morroalóm.
6 E kibü akó Lodón atanin kwarilnürrü, zitülkus e kibü bóktan
yazebnarre bagürwómpükü, enana ngibürr kolpama yabü müp
nüliónónóp, olgabi e wirri azid aeng kwarilnürrü. Ene bagürwóma
Godón Samudügab tótókda.
7 Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama igósidi yabü atanin
kwarilürr Masedonia akó Akaya prrobinsdü.
8 Ini pokoa tómbapónórr, zitülkus yabübókamde Lodón Bóktan
kuri barrkrrue bwób-bwób, Masedonia akó Akaya prrobins kugupidü.
Wata ene nis prrobinsdü tibióban koke, a blaman bwób-bwób
pamkolpama kuri barrkrrue yabü Godón amkoman angunankwata.
Kibü myamem bóktan igósidi babula,
9 zitülkus ene pamkolpama tib igó bóktan ayodasko, e kibü ia
sazebarre, ki yabüka nóma ogobórró Morroal Bóktan amgolóm. I ta
bóktandako, e ia Godka tübyalüngarre obae godódógabi, amkoman
akó arról Godón ⌊ótókóm⌋. 10 I ta bóktandako, e oya Olom ne
ngarkwatódó akyandakla kwitümgabi alkomólóm, oya Olom Yesu,
God noan irsümülürr büdüldügab. Akó ene nótóke sab mibü wató
zid tirre, God pamkolpam nóma zaz nirre, zitülkus wa kari ngürsil
kokea ibü kolae tonarranme.

2

Polón Zaget Tesalonikam

1 ⌊Zonaretal⌋, e yaib umulakla, ki yabüka nóma togobórró, küppükü
kuri baine.
2 Ki yabüka solodó togobórró. Ki ngaen Pilipi wirri basirrdü
kwarilnürrü. E umulakla ki ola azid aeng kwarilnürrü akó i kibü kle-
kle byal kwarilürr. A kibü God arüng wató tilinónóp oya ⌊Morroal
Bóktan⌋ adrratóm yabüka, enana abün kolpama kibüka bóka bamgün
kwarilürr.
3 Ki pamkolpam arüngi nóma byaldakla Godón bóktan amkoman
bangunüm, kibü gyagüpitótók kle-kle kokeako akó kibü moboküp
⌊kolkalako⌋. Akó ki yabü ilklió aliónüm koke kaindakla.
4 A ki bóktandakla, zitülkus God kibü moboküp tapinóp akó wa
esenórr ki morroal pamakla. Wa kibü Morroal Bóktan Yesunkwata
igósidi tókyanórr, zitülkus wa umula ki sab ene Bóktan dümdüm adr-
rat kwarilo. Ki pamkolpam bagürwóman ngibtanóm koke kaindakla,
a Godón bagürwóman ngitanóm, kibü moboküp nótó bapinda.
5 E umulakla kibü bóktan mis bóktan kokean yarilürr yabü saul
bainüm. Kibü ubi babulan yarilürr elklaza azebóm yabükagab, da
ki obae koke tiz kwarilnürrü yabükagab elklaza azebóm. God tüób
ini kla seselórr.
6 Ki Morroal Bóktan igósidi koke büdrratnóp kibiób agürüm. Ki
agür koke amkündakla yabükagab akó ngibürr pamkolpamdógab,

7 enana kibü dümdüm asine yabü byalóm kibü morroal angónóm,
zitülkus ki Kerrison ⌊apostolakla⌋. A ki mómóke kwarilürrü yabüka,
aipa tóba ngóm olomzan ngakando.
8 Kibü ⌊moboküpdü ubi⌋ wirri yarilürr yabüka, we zitülkusdü
kibüka wirri bagürwóm yarilürr Godón Morroal Bóktan amgolóm
yabüka. A we kla tebean koke, kibü ta inzan bagürwóm yarilürr
blaman elklaza tómbapónóm yabü tangbamtinüm, zitülkus kibü
moboküpdü ubi yabüka wirri kuri bainürr.
9 Zonaretal, yabü ngambangólda, ki wirri arüngi enezan za-
get kwarilnürrü kibiób bübdügab arüngi. Ki irrüb ngürr zaget
kwarilnürrü kibiób ngyabenóm, yabü darrpan-darrpan müp alión-
gum kibü alo kla aliónüm, Godón Morroal Bóktan nóma amgol
kwarilnürrü yabüka.
10 E kibü tórrmen tulmil tósenarre, akó God ta seselórr,* ki
usakü nóma kwarilnürrü, Yesun nidi amkoman angundako. We
ngarkwatódó, e umulakla, akó God ta inzan umula, kibü tórrmen
tulmil wata kolkal, dümdüm, akó kolae-koke kwarilürr.
11 E ta umulakla ki yabü blaman darrpan ngarkwatódó ngabkan
kwarilnürrü, aba tóba olmalzan ngabkanda.
12 Ki yabü wirri arüngi ikik bókrran kwarilnürrü akó arüng
bóktan nüliónónóp akó yabü arüng nütünóp Godón ubi ngarkwatódó
ngyabenóm. Yabü wató ngibaunda tóba bwóbdü barrbünüm, wa ne
bwób alngomólda Kingzan, akó yabü ngibaunda ⌊wirri kómal zyóndü⌋
ngyabenóm wankü.

Tesalonika Pamkolpamab Amkoman Bangun Polón Amgat Kakóm

13 Ki ta metat Godón igósidi eso akyandakla, zitülkus ki kibiób
bóktan nóma sidüdóp, e barrkrrurrü da ipüdóp akó amkoman
yangunóp ene bóktan Godón bóktane. Ene amkomana, ene Godón
bóktan, pamakanan bóktan koke-e. Ene bóktana tüób zagetóda
yabüka, amkoman nidi bangundako.
14 Ki umulakla ene bóktana yabüka zagetóda, zitülkus, zonaretal,
yabüka ne pokoa tómbapónórr, ene dadan pokoa ta tómbapónórr
Godón sos pamkolpamdó Zudiam, Kerriso Yesun amkoman nidi yan-
gunóp. E darrpan tonarr azid aengarre yabióban bwób pamdógab,
izan azid aengóp Zu kolpamdógab.
15 Ene ⌊Zu pamkolpam⌋ kwarilürr, Lod Yesun nidi emkólóp, akó
⌊prropet⌋ ta idi okrralórr. Ene ta inzan Zu pamkolpam kwarilürr, kibü
nidi kolabütan koralórr. Inzan tórrmen tulmili i Godón morroal koke
yónónóp. Akó i blaman pamkolpamdó bóka bamgündako.
16 Dadanzan i kibü bóleanóm kaindako Morroal Bóktan
büdrratgum Zu pamkolpam-koke nidipko. Ki ibüka Morroal Bóktan
büdrratódakla, God ibü iade zid nirre tibiób kolae tonarrdógab.
Ene Zu kolpama pamkolpamdózan bóka bamgündako, i metat tibiób
kolae tonarr kwób asudako akó ene ngarkwat kuri semrróne, God
ne kolae tonarr ngaru ingrinürr. Da Godón wirri ngürsila dómdóm
minggüpanan tótókda ibüka.

Polón Ubi Yarilürr Tesalonika Pamkolpam Akó Basenóm

* **2:10** Tesalonika pamkolpam wata gaodó koralórr Polón tulmil basenóm, da God igó umul yarilürr, Polón moboküpdü akó gyagüpitótókdó ne kla koralórr.

17 Zonaretal, mi nóma bürrgrrütóp karianbóka (bübi, a moboküpi
koke), ene kakóm, kibü ta kari ubi koke yarilürr yabü asenóm, we
ngarkwatódó ki wirri arüng enan ipadnóp yabü akó basenóm.
18 Kibü ubi kari ta koke yarilürr yabüka bakonóm. Anda ka, Pol,
ngibürr mün wamórróma ola, a ⌊satania⌋ kibü türrmütóp.
19 Ki wata yabükamóm ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarilo akó ki bagürwóm
akó ikub bagür kwarilo yabüme, ki nóma bórrongo mibü ⌊Lod⌋ Yesun
obzek kwata, wa sab nóma tolkomóle. Ki yabü ikub bagür koralo,
barngin pama tóba darrem klamzan apadóda tóba singül kwata
busodügab.
20 Anda, e kibü bagüran akó bagürwóman ngibtandakla.

3

1 Kibü ubi yabü basenóm wirri nóma bainürr, da ki gyagüpitótók
esenóp, ki kibi, Pol akó Saelas, ala burrmatóm Etens wirri basirrdü.
2 Akó ki Timotin yabüka kuri zirrapórre, kibü zoret nótóke
Yesun ngidü, a Godkü nótó zagetóda Morroal Bóktan amgolkü
Kerrisonkwata. Oya kidi zirrapórre yabü tangbamtinüm wirri arüngi
Godón amkoman angunüm akó yabü arüng bütanóm metat Godón
amkoman angunüm,
3 ene azid aenga yabü koke iade ki nunurre. Anda, e yaib umulakla
wa, inzan azid aenga sab togoble mibüka, amkoman nidi angundakla,
Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó.
4 E ene poko umulakla zitülkus, ki yenkü ola nóma kwarilnürrü, ki
yabüka metat bóktanónóp wagó, “Amkoman, sab mibüka wirri müpa
togoble.” Da e wirri umulakla ene klama kuri tómbapóndako.
5 Ka Timotin zirrapórró, zitülkus ka umul namülnürrü e azid
aengdakla akó ka wirri gyakolae namülnürrü. Kürü kari ubi ta
koke yarilürr asenóm, e ia Godón amkoman angundakla. We
zitülkusdü, ka oya we zirrapórró yabü angónóm. Satania kolpam
kolae tonarr tómbapónóm balngomólda, akó ka gyakolae namülnürrü
wa aprrapórr yabü kolae tonarr tómbapónóm balngomól yarilürr,
yabü Yesun amkoman angun bóleanóm. Da kibü zaget ne kla yarilürr
igósidi darrü küp ta babul ki yaril.

Timotin Alkomól Kakóm Tesalonikagabi, Oya Bóktana Yesun Amkoman Angun Pamkolpamabkwata Polón Arüng Ekyanórr

6 Timoti ma yabükagabi kibüka errkya kuri tolkomóle. Da
wa yabükagab morroal bóktan simarrurr yabü amkoman bangu-
nankwata akó yabü ne ⌊moboküpdü ubie⌋ ngibürr pamkolpamdó. Wa
kibü tüzazilóp, e kibü metat bagürwómpükü gyagüpi amandakla, akó
yabü kari ubi kokea kibü basenóm. Kibü ta wirri ubi inzana yabü
basenóm.
7 We ngarkwatódó, zonaretal, ki arüng bütarrónakla yabübókamde
akó yabü amkoman bangun, enana ki müpdü tótókdakla akó azid
aengdakla.
8 Ki errkya morroal ngyabendómakla, e ne wata metat karrkukus
nóma bórrangólo Lodón amkoman angunüm.
9 Ki Godón eso ia ekyerre wa yabüka ne kla tónggapónórr? Ki gaodó
kokeakla. Kibüka wirri bagürwóma yabübókamde, ki Godón obzek
kwata nóma tóredakla.

10 Ki irrüb ngürr metat tóredakla kibiób dudu moboküpdügabi,
kibiób ola tótókóm yabü obzek basenóm akó yabü umul bainüm, e
umul koke ne klamakla yabü amkoman bangundü.
11 Ki tóredakla wagó, mibü God akó Aba tüób akó mibü Lod Yesu
kibünkü kwat alóte ola yabüka tótókóm.
12 Akó Lod yabü moboküpdü ubi ki dódórr yó akó wirri ki bailün
yabü darrpan-darrpandó akó blaman pamkolpamdó, kibü moboküpdü
ubizane yabüka dódórr akó wirri bainda.
13 Ki enezan tóredakla, wa yabü iade ki arüng nütürre. We
ngarkwatódó, yabüka kolae tonarr babul yarile. Akó we ngarkwatódó,
yabü moboküp ⌊kolkal⌋ kwarile mibü God, mibü Ab nótóke, oya
obzek kwata, mibü Lod Yesu sab nóma tolkomóle tóba ene blaman
kolpampükü oyaka nidipko.*

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

1 Dómdóm kibü bóktan asiko. ⌊Zonaretal⌋, e kibükagab umul
bainarre, e ngyaben ia kwarilo Godón ubi ngarkwatódó. Wata
módóga, e ta enezan ngyabendakla. Mi blaman Lod Yesuka
dabyórrünakla, ki errkyadan igósidi yabü arüng atandakla akó
arüngi byaldakla Godón metat bagürwóman ngitanóm yabü ngyaben
tonarrdógab.
2 Zitülkus módóga, e ene umulbain bóktan umulakla ki yabü ne kla
nüliónónóp Yesun ngidü.
3 Godón ubi e ⌊kolkal ó akó yabi-yabi kwarilo⌋ tóbankü. Da e wata
babulan koralo ngibürr kolpampükü utüm, yabü kol ó morwal koke
nidipko;
4 e darrpan-darrpan, kol a pam, umul koralo e yabiób büban
ubi ia balngomól koralo* inzan kwata, wa kolkal yarile akó yabü
pamkolpama morroal nangónórre.
5 Büban ubia yabü koke ki balngomól yarile, Yesun obae angun
pamkolpamzan, Godónbóka umul-kók nidipko.
6 Darrü pama kolae tonarr koke tónggapóne tóba Yesun ngidü
zonaretódó a oya koke ilklió iline oya kol gómól-gómól apadóm. Inzan
koke tónggapóne, zitülkus Lod pam sab tibiób kolae tonarrab darrem
nülirre, inzan kolae elklaza nidi alngóndako. Ki yabü enezan ngaen
nilóp akó yabü wirri arüng bóktan nókyenóp.
7 Zitülkus módóga, God mibü kol gómólóm a pam gómólóm
koke ngibtaunóp; wa mibü kolkal ngyabenóm ngibtaunóp, Godón
pamkolpamzan.
8 Da módóga, nadü oloma ini bóktan alzizi amaikda, wa pamakan
koke alzizi amaikda a Godón, tóba kolkal Samu nótó aliónda yabü.
9 Akó darrü bóktan asine ⌊moboküpdü ubiankwata⌋ zonaretaldó.
Darrü zitülkus babula yabüka wialómóm enekwata, zitülkus yabü God
kuri umul ninóp moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó.

---

* **3:13** *blaman kolpampükü oyaka nidipko*, Grrik bóktan oporab küp nisamli: *anerru* ó *Yesun amkoman angun pamkolpam.* Mi umul-kókakla amkoman küp laróga. Aprrapórr ini nizan.

* **4:4** *büban ubi balngomól*, Grrik bóktan oporan küp nisamli: *e kolpükü ia ngyaben kwarilo* ó *e kol ia azeb kwarilo yabióbkü.*

10 Da módóga, yabü moboküpdü ubi ta asine blaman zonaretaldó,
blaman basirrdü nidi ngyabendako Masedonia prrobins kugupidü. A
ki yabü arüngi byaldakla, zonaretal, yabü moboküpdü ubi dódórr
ainüm.
11 Ki akó yabü arüngi byaldakla wirri arüngi ataninüm piküpan
ngyabenóm, yabü gyagüpitótók angrinüm yabiób zagetódó, akó
zagetóm yabiób büban ngyaben elklazam, kizan yabü arüng bóktan
nilóp.
12 E ne inzan nóma ngyaben kwarilo, Yesun amkoman koke nidi
angundako sab yabü morroal tórrmen tulmil nósenórre, da yabü
⌊morroal bangón⌋ kwarile. Akó e ne inzan nóma ngyaben kwarilo,
e sab koke ngambangólnórre darrü pamdó.

Yesun Alkomól Tonarr

13 Zonaretal, kibü ubi e umul bainane sab laróga tómbapóne
ene kolpamdó nidi nurrbarinürr, igósüm e koke yón gyaur kwarilo,
Godónbóka umul-kók kolpamazan kaindako. Godónbóka umul-kók
nidipko, i ⌊gedlóngóm⌋ koke bairre ngarkwat-koke arról apadóm. 14 Mi
amkoman angundakla Yesu nurrótókórr akó türsümülürr, da mi ta akó
amkoman angundakla God sab, Yesu nóma tolkomóle, nurrbarirrün
pamkolpam simarrue Yesuka, oya nidi mamoan kwarilürr.
15 Ki yabü ne poko byaldakla, wa Lodón tóba bóktane wagó, ene
nidi nurrbarinürr akó mibü ae tümgütóp, sab singül kwata ogobe
Lodkü basenóm wa nóma tolkomóle. Mi arról nidi koralo Yesu nóma
tolkomóle, mi sab solkwat ogobo usakü basenóm.
16 Amkoman, Lod tüób sab kwitümgabi tübine wirri taegwarre
arüng bóktanpükü. Pamkolpama sab wirri ngi ⌊anerruan⌋ bómgól
barrkrrule, akó Godón mobolzan klama† bódeale. Nidi nurrbarinürr,
Yesun amkoman nidi yangunónóp, sab ugón ngaen-gógópan idi
tübarsine.
17 Da solkwat mi arról nidipakla, sab darrpan pokodó dakatusurre
usakü, ugósan simarrue pülpül pokodó Lodkü pülpüldü basenóm.
Olgabi mi sab usakü kwarilo metatómpükü.
18 E igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo we
bóktanpükü.

5

1 Errkya zonaretal, darrü zitülkus babula yabüka wialómóm abüs
küp akó ngürrankwata, ene tonarra nóma tómbapóne,
2 zitülkus e yaib kari umul ta kokeakla, Lodón Ngürra sab tame
gómól pamazan tübzile irrüb.
3 Pamkolpama sab nóma bóktanórre wagó, “Paud asine akó mi
taiakla,” da müpa ibü ugósan tawirre akó i barrkürre, wamaka
marrna bain minggüpanana, ene kola arrkürre azida oya nóma
tumige. Pamkolpamab sab gaodó koke yarile busom.
4 A yadi, zonaretal, e wa tümün kwatódó kokeakla, da ene Ngürra
sab yabü koke ki arrkürran ngintirre, gómól pamazan müót kolpam
arrkürran ngibtanda.

4:16 Zon 5:28 † **4:16** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet*.

5 Zitülkus módóga, e blaman ngürran akó zyónan olmalakla mor-
roal dümdüm elklaza tómbapónde. Mi tümün kwatan akó irrüban
olmal kokeakla kolae elklaza tómbapóndógab.
6 Da mi igósidi utürrün koke koralo ngibürrzanko, a mi wa aerr akó
dümdüm gyagüpitótókpükü koralo sab laróga tómbapóne.
7 Irrüb nómade pamkolpam utako, akó irrüb nómade pamkolpama
ngyepame gorrgorr baindako.
8 A midi, mi ngürr zyónan pamkolpamakla, da mibü gyagüpitótók
wata dümdüm ki koralón. Mi wata Yesun metat amkoman yan-
gunórre, mibü ⌊moboküpdü ubi⌋ metat asi yarile ngibürr pamkol-
pamdó, akó mi metat ⌊gedlóngóm bainórre⌋ Yesu mibü zidbain oloma,
igósüm mi mibiób bódlangnórre, Rrom gazirr pama tóba dalgüp akó
singülzan ngablaoda tóba bódlangóm.
9 God mibü igósüm koke sazebórr igó, mi sab oya wirri ngürsildügab
azid aengnórre. Koke. A wa mibü igósüm sazebórr, mibü zid bainüm
mibü Lod Yesu Kerrisokama.
10 Ene igósüm, wa mibünkü nurrótókórr igó, mi sab wankü
ngyabenórre darrpan pokodó, ia mi arrólakla, ta ia büdülakla wa
nóma tolkomóle.
11 Da e igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütalam akó amko-
man bangun dódórr ninam, e ta enezan tómbapóndakla.

Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan Godón Bagürwóman Ngitanóm

12 Zonaretal, errkya ki yabü arüngi bamtindakla, yenkü we nidi
zagetódako ngón ngagón-koke, e ibü we morroal angón kwarilün.
Yabü idi balngomóldako akó ngabkandako Yesun amkoman angun
pamkolpamzanakla Lodka dabyórrün, akó yabü idi byaldako kolae
tonarr tólbaelgum.
13 E ibü wirri morroal nangónane akó moboküpdü ubi yarile ibüka,
zitülkus i ne zaget tómbapóndako. Yabüka paud asi ki yarilün
darrpan-darrpandó e ne ngyabendakla.
14 Zonaretal, ki yabü arüngi byaldakla, ibü bagóm zógós nidipko, ibü
arüng bütanóm gum nidipko, ibü tangbamtinüm büban ngarkwatódó
akó samuan ngarkwatódó arüng-koke nidipko, akó e zao-zao bainane
blaman pamkolpamdó.
15 Ngabkalam, darrü pama kolae nóma tónggapóne darrü pamdó,
wa akó kubó darrem kolae koke yalkomóle ene pamdó. A e metat
arüng kóbó ipadlam morroal tómbapónóm yabiób darrpan-darrpandó
akó blaman pamkolpamdó.
16 Bagürwóm metat ki kwarilün.
17 Tóre metat bakolam piküp bain-gu.
18 Laróga tómbapónda yabüka, ia morroal, ta ia kolaea, e wata eso
ekyenane. Zitülkus módóga, Godón ubi inzana, e ini poko tómbapón
kwarilo Yesu Kerrisokama.
19 Godón Samuan zaget piküp ain-gu, e urzan atamündakla.
20 Godón Samua bóktan nóma okaka amzazilda ngibürr amkoman
bangun kolpamdó, da ene bóktan popa alzizi aman-gu.
21 A e blaman bóktan kodalande ngabkan kwarilo, amzyatóm ia ene
bóktan amkoman Godón Samudügaba ó koke. Akó amkoman bóktan
morroal ipüdam.
22 Blaman darrpan-darrpan kolaean ne bóktanko alzizi amónam.

Dómdóm Alakón Bóktan

23 Ki Godka tóredakla, paud nótó gailda, wa tüób yabü dudu ⌊kolkal⌋
nirre akó yabi-yabi bomono tóbankü. Ki tóredakla, God yabü igósidi
tangnamtirre yabü gyagüpitótók akó büban ubi kolae-koke korale akó
e ne kla tómbapón kwarilo kolae-koke korale. Ki Godka tóredakla, wa
metat yabü tangbamtin yarile, da mibü Lod Yesu Kerriso sab nóma
tolkomóle, wa tóserre wagó, yabü kolae tonarr babulako.
24 God, yabü nótó ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa sab
tónggapóne wa ne poko bóktanórr. Wa igósidi yabü tangbamtin
yarile, yabüka kolae babulan yarile.
25 Zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün.
26 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman zonaretal akó
ibü morroal moboküpi nüprükamke.
27 Ka yabü arüng bóktan akyandóla Lodón ngidü, e kürü ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ kókyenane ini peba mórrag atangóm blaman zonare-
taldó.
28 Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Polón nis ngim peba mórrag wa wialómórr Tesalonika sos pamkolpamdó. Polón ngaen-gógópan peba mórrag Tesalonika sos pamkolpamdó, oya ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakanóm wa nekwata bóktanda. Wirri ngarkwat babul tóba ngaen-gógópan peba mórrag ne kla wialómórr, Pol ini ma tóba nis ngim peba mórrag wialómda.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón tokom zitülkus koralórr ini peba mórrag wialómóm:

a. Oya ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam tangbamtinüm Yesun wirribóka amkoman angunüm, enana ngibürr kolpama ibü wirri müp nüliónónóp, nólgabi i wirri azid aeng kwarilürr.
b. Ngibürr Yesun mamoan kolpam kle-kle gyagüpi ogoblórr Yesun alkomól tonarrankwata. Polón ubi ibü dümdüm atanóm yarilürr.
c. Oya ubi yarilürr ibü akó büzazilüm wagó, God gyagüpi wamlórr i oya pamkolpamko. Ibü ini aüd klama pupo bainda wagó, i oya pamkolpamko:

1. I Yesun amkoman angun kwarilürr;
2. Ibü ubi yarilürr Yesun bagürwóman ngitanóm;
3. I karrkukus bórrang kwarilürr, kolpama ibü müp nóma nüliónónóp.

d. Polón ubi yarilürr ngibürr Yesun mamoan kolpam dümdüm bütanóm, zógós nidi koralórr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-3*
B. Yesu Kerriso sab pamkolpam zaz nirre wa nóma tolkomóle *1:3-12*
   1. Eso akyanóm *1:3-4*
   2. Dómdóm zaz ain *1:5-10*
   3. Tóre *1:11-12*
C. Gida mamoan-koke pama sab ngaen-gógópan tame, Yesu ma solkwat tolkomóle *2:1-12*
D. God amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam yazebórr ibü zid bainüm *2:13-17*
E. Pol amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam bato yarilürr oyankü tórem akó usakü nidi kwarilürr *3:1-5*
F. Pol amkoman bangun pamkolpam nagóp, zógós nidi kwarilürr akó ibü nilóp zagetóm *3:6-15*
G. Dómdóm alakón bóktan *3:16-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas* a Timoti idipamli.

---

* **1:1** *Saelas*, Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: *Silbeinus.*

Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam nidipakla akó
mibü Ab Godka nidipakla, akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.
2 Ki tóredakla, ⌊gail tonarr⌋ akó paud sab yabüka asi ki namülam
God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Yesu Kerriso Sab Pamkolpam Zaz Nirre Wa Nóma Tolkomóle

3 Kibü ⌊zonaretal⌋, ki wata Godón metat eso akyandakla yabünkü
blaman tonarr. Ene dümdüma kibüka, zitülkus yabü amkoman
banguna wirribóka dódórr bainda, akó yabü ⌊moboküpdü ubia⌋
yabiób darrpan-darrpandó ta dódórr bainda.
4 We zitülkusdü, ki yabü igósidi agürdakla ngibürr basirr-basirr
Godón sos kolpamdó. Ki ibü büzazildakla, e metat karrkukus ne
ngarkwatódó bórrangórrónakla akó metat Yesun amkoman angun-
dakla, enana kolpama yabü abün müp akó azid aliióndako.
5 Blaman ini tórrmen tulmila amtyandako God sab pamkolpam
zaz nirre ⌊dümdüm tonarre⌋. Akó olgabi God sab gyagüpitótók
ipüde, e ngarkwatódómakla Godón pamkolpamóm bainüm, wa nibiób
balngomólda Kingzan. Kolpama yabü azid aliióndako, zitülkus e ibü
büzazildakla ene Godón Kingzan Balngomólankwata.
6 God ta sab ibü dümdüm tonarre zaz nirre: wa sab ibü darrem müp
nülirre, yabü müp nidi aliióndako,
7 akó wa sab yabü ul nirre, e müpdü nidipakla, akó wa sab kibü
ta inzan ul tirre. Wa sab ini kla ugón tónggapóne, Yesu Kerriso
tóba arüng ⌊anerrupükü⌋ pülpüldügabi nóma okaka tübine ulit-ulit
urpükü myangrao apórrón.
8 God sab ibü ugón kolae tonarrab darrem nókyerre, Godónbóka
umul bainüm koke nidipko akó ibü, Morroal Bóktan mibü Lod
Yesunkwata koke nidi arrkrrudako.
9 Wa ibü sab kolae tonarrab darrem nókyerre akó kolae nirre, da ibü
we nürrgrrütrre metatómpükü Lodón obzekdógabi. Lodón arüng akó
⌊wirri kómal zyón⌋ sab babul yarile ibüka.
10 God sab ini kla ugón tónggapóne, Lod ne Ngürr tolkomóle tóba
wirri ngi apadóm wa tóba pamkolpamabkü ne kla tómbapónórr. Akó
blaman amkoman bangun pamkolpama sab gübarirr aengrre oya
wirri kómal zyónanme. E ta sab inkü asi kwarilo, zitülkus ki ne kla
nósenónóp akó yabüka büdrrat kwarilnürrü Yesunkwata, e amkoman
yangunarre.
11 We zitülkusdü, ki metat igósidi tóredakla yabünkü. God yabü
ngibaunürr oya pamkolpamóm bainüm akó ngyabenóm oya ubi
ngarkwatódó. Da ki tóredakla igó, God sab igó gyagüpi wame yabü
tórrmen tulmil ngarkwatódó kwarile ene ngyaben ngarkwatódó. Ki
akó tóredakla, wa yabü arüng nütürre oya arüngi blaman morroal
zaget alakónóm, yabü ubi ne kla tómbapónóma. Akó blaman zaget
alakónóm, e ne kla tómbapóndakla yabü amkoman bangunanme.
12 Ki inzan tóredakla, igósüm mibü Lod Yesun ngi wirri kwitüm
emngyerre, wa tóba pamkolpamabkü ne kla tómbapónórr, akó igósüm
wa yabü agür yarile, mibü God akó Lod Yesu Kerrison gail tonarr
ngarkwatódó.

1:9 Aesaya 2:10

2

Gida Mamoan-koke Pama Sab Ngaen-gógópan Tame, Yesu Ma Solkwat Tolkomóle

1 Errkyadan kibü ubi yabüka bóktanóma ene tonarrankwata mibü
⌊Lod⌋ Yesu Kerriso sab nóma tolkomóle akó God sab mibü darrpan
pokodó nóma dakatusurre Yesunkü. Zonaretal, ki yabü batodakla,
2 büsai abün-abün gyagüpitótók azebgu ó darrü oloma yabü
büsai otórrngónan ngitan-gu, igó bóktane wagó, Lodón Ngürra
kuri tame. Kolpama bóktanónóp wagó, ene bóktan kibükagabi
tamórr. I aprrapórr bóktanónóp wagó, Godón Samua ene bóktan kibü
tókyenóp, ó ki ene bóktan amgol kwarilnürrü, ó ki ene poko peba
mórragdó wialómóp.
3 Yabü darrü pama ilklió alión-gu ngibürr kwata. Ene amkoman
poko kokea, zitülkus Lodón Ngürra tótók küsila. Ngaen-gógópan sab
darrü tonarr asi yarile, abün pamkolpama sab Godka bóka bamgün
kwarile akó ene pama, gida koke nótó mamoanda, sab ugón okaka
tübine. Amkoman, oya God sab kulaine.
4 Wa sab Godkü bóka bamgün yarile akó sab alzizi aman yarile
pama ne kla ⌊ótókdako⌋. Wa sab tóba ngi wirri kwitüm ine blaman
ene elklazadógabi, igósüm wa sab ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ bangrine
akó mórran-mórran baine, dakla wa sab tóba ngi basile wagó, "Ka
módógla God."
5 Yabü ia koke ngambangólda ka yabü blaman ini poko nilarre, ka
yenkü nóma namülnürrü?
6 E umulakla ene gida mamoan-koke pama ne klama arrmatóda
errkyadan okaka bümzazilüm, igósüm wa sab okaka tübine tóba
angrirrün abüs küp ngarkwat.
7 Da módóga, ⌊satania⌋ errkya piküpan zagetóda pamkolpamdó gida
mamoan-gum. A ne klama arrmatóda, oya metat arüme ngarkwat
kókó ene kla amaikrre kwatódógab.
8 Ene kakóm, ene gida mamoan-koke pama sab ugón okaka tübine.
Yesu Kerriso nóma tolkomóle, oya sab emkóle arüng bóktane akó
oya metatómpükü kulaine tóba wirri zyóni, wa sab ne zyónpükü
tolkomóle.
9 Gida mamoan-koke pama sab satanian arüngpükü tame, da wa
ene kla sab nómtyerre abün obae ⌊arüng tonarr⌋, ⌊wirri tulmil⌋, akó
⌊asen-koke tórrmen⌋ tómbapónde.
10 Akó wa sab ta abün-abün kolaean kla tómbapóle ene pamkolpam
ilklió büliónüm, God sab nibiób kolae nirre. God ibü sab kolae nirre,
zitülkus i aibóka bangón kwarilürr amkoman bóktan apadóm akó
ibü ⌊moboküpdü⌋ ubi babul yarilürr amkoman bóktandó. Ibü ne
moboküpdü ubi ki yarile amkoman bóktandó, God ibü igósidi ki zid
nirre.
11 We zitülkusdü, God sab wirri arüng kla zirrsapóne ibü ilklió
büliónüm, igósüm i sab obae bóktan amkoman yangurre.
12 Olgabi wa sab ibü blaman zaz nirre akó ⌊kolaean darrem⌋ nülirre,
amkoman bóktan koke nidi yangunónóp akó kolaean klamdó mis nidi
ipadnóp.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Yazebórr Ibü Zid Bainüm

13 Zonaretal, Lodón moboküpdü ubi nibióbkama, ki wata Godón
metat eso ekyanórre yabünkü blaman tonarr, zitülkus God yabü
yazebórr zid bainüm ngaen bwób zitüldügab.* Yabü sab zid nirre
Godón Samuan zagetódógabi. Ene zaget módóga, yabü ⌊kolkal⌋
bainüm akó yabi-yabi amanóm tóbankü. Akó yabü sab zid nirre
yabiób amkoman bangundügabi.
14 Ene kla tómbapónóm, wa yabü ngibaunürr ⌊Morroal
Bóktandóma⌋, ki ne poko amgol kwarilnürrü yabüka. Wa yabü
igósüm ngibaunürr, wa yabü ngi ta wirri kwit emngyerre, wa mibü
Lod Yesu Kerrison ngizan wirri kwit emngyele.
15 Da módóga, zonaretal, e karrkukus bórrang kwarilün akó
umulbain bóktan karrkukus amióglam, Yesu kibü ne poko umul
tyónónóp akó ki yabü ne poko umul nyónónóp, ia bóktane, ta ia peba
mórragdó.
16-17 Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerriso tüób akó God, mibü Ab
nótóke, yabü arüng ki nütününüm akó arüng ki nókyenónóm blaman
morroal elklaza tómbapónóm akó bóktanóm. Godón moboküpdü
ubi yarilürr mibüka akó wa mibü metat arüng atanda tóba ⌊gail
tonarrdógabi⌋. Akó oya gail tonarrdógabi mi amkoman ⌊gedlóngóm
bairre⌋ ⌊ngarkwat-koke arrólóm⌋.

3

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Bato Yarilürr Oyankü Tórem akó Usakü Nidi Kwarilürr

1 Dómdóm alakónóm, zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün Lodón
bóktan büsai-büsai ayom bwób-bwób akó ene bóktanan ngi wirri
kwitüm amngyelóm, yabükazan yarilürr.
2 Akó e ta tóre kwarilün God kibü aurdü amanóm gonggo a kolaean
kolpamdógabi, zitülkus ngibürr pamkolpama ⌊Morroal Bóktan⌋ amko-
man koke angundako.
3 A Lod ne poko bóktanórr, wa sab tónggapóne, da wa sab yabü
karrkukus nirre akó yabü nódlóngrre satanidügabi, kolaean samu
watóke.
4 Lodónbókamde ki umulakla, e tómbapóndakla, ki yabü ne arüng
bóktan nülinóp akó ki umulakla, e sab metat tórrmendó urrbulo.
5 Ki tóredakla, Lod yabü nómtyerre Godón ⌊moboküpdü ubi⌋
yabükama akó karrkukus ia bórrongo, Kerrisozan karrkukus zam-
ngólórr, enana müpa tótókdako.

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Nagóp, Zógós Nidi Kwarilürr Akó Ibü Nilóp Zagetóm

6 Zonaretal, Lod Yesu Kerrison ngidü ki yabü arüng bóktan
alióndakla wagó, e zógós ngyaben zonaretalab minggüpanandó
tótókgu, koke nidi ngyabendako kibü umulbain bóktan ngarkwatódó,
e ne poko ipüdarre kibükagabi.
7 Ki yabü ene arüng bóktan alióndakla, zitülkus e yaib umulakla
e kibü tórrmen tulmil ia mamoan kwarilo. Ki zógós pam koke
kwarilnürrü ki yenkü nóma koralnórró.

---

* **2:13** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan wialómórróna wagó, ... *zitülkus wa yabü ngaen-gógópan yazebórr zid bainüm.*

8 Akó kibü alo popa koke tüliónónóp, ki wata manie bumiógnónóp.
A ki irrüb ngürr wirri arüngi zaget kwarilnürrü kibiób bübdügab
arüngi, yabü darrpan-darrpan müp alión-gum.
9 Kibü wa dümdüma yabü atom kibiób ngabyónüm. A ki kib zaget
kwarilnürrü kibiób büban klamóm, zitülkus kibü ubi inzana, e kibü
mamoan koralo akó e ta inzan zaget kwarilo ngyabenóm.
10 Zitülkus módóga, ki yenküzan kwarilnürrü, ki yabü ini arüng
bóktan nókyenóp wagó: "Noan ubi koke zagetóm, wa koke elo-e."
11 Ki ini poko wialómdakla, zitülkus ki arrkrrudakla wagó, ngibürr
kolpama yabü aodó zógós ngyabendako. I zaget koke tómbapóndako,
da i ngibürr pamkolpam byalóm kaindako i zaget ia tómbapónórre.
12 Inzan tórrmen tulmil kolpam nidipko, ki ibü Lod Yesu Kerrison
ngidü arüng bóktan akyandakla akó arüngi byaldakla wagó, i zao-zao
ngyaben kwarile akó i zaget kwarile tibiób alo klamóm.
13 A yadi, zonaretal, yabü genggorrama koke azeb yarile morroal kla
tómbapónóm.
14 Darrü pama ne bóktan koke nóma arrkrru yarile, ki ne bóktan
zirrnapónóp ini peba mórragdó yabüka, da oya ngi ipüdam sosdó
ngilianóm. E oya minggüpanan ta tótókgu, we ngarkwatódó oya ta
büóda ipüde, wa sab tóba kolae tonarr iade elkomóle.
15 E ma oya kolae-kolae ngakan-gu, e igó pamzan kolae-kolae
ngakandakla yabü gódam-koke nótóke. A e ma oya dümdüm
ekyenam dadan tonarre e yabü narezoretzan dümdüm akyandakla.

Dómdóm Alakón Bóktan

16 Ki tóredakla wagó, Lod tüób, paud nótó gailda, yabü paud wató
nókyerre, blaman ngürr ngyaben tonarrzan akó blaman kwata. Lod
yenkü asi ki yarilün.
17 Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla.
Ka kólba blaman peba mórragab dómdóm alakón bóktan inzan
wialómdóla. We ngarkwatódó, pamkolpama amzyatóm wagó, ini
amkoman kürükagabia.
18 Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ asi ki yarilün
yabü blamandó.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Timotika
Ngaensingül Bóktan

Pol akó Timoti Ibükwata
⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr küsil pamdó ngi Timoti. Timoti wa tüób Listrra wirri basirr pam yarilürr Eisia prrobins kugupidü. Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. Pol akó Timoti olgabi bókyarri agóltagólóm darrpanóm. Luk apónda ini poko (Apostolab Tórrmen 16:1). Pol a Timoti wirri kokrrapóm darrpan kwata agóltagól namülnürri, abün tibi-tibi basirrdüma pamkolpam byalkü Yesu Kerrisonkwata.

Enana Timotin ab Grrik pam yarilürr, oya aip Yunis wa Zu kol warilürr (Apostolab Tórrmen 16:1). Oya aipbobat Lois ta Zu kol warilürr. Timotin aip akó aipbobat nizana Yesun amkoman yangurri (2 Timoti 1:5). Ene tonarrdógab Timoti kari yarilürr, oya aip akó aipbobata oya umul yórri Ngaep Bukan bóktan (2 Timoti 3:15). Pol nóma agóltagól yarilürr Masedonia prrobinsdüma, Timoti wa wankü abün münüm asi yarilürr (Apostolab Tórrmen 17:14-15, 18:5). Wa Polkü yarilürr Epesus wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 19:22) akó i ta nizana agóltagól namülnürri ngibürr basirrdüma (Apostolab Tórrmen 20:4).

Pol ngaensingül ne 6 peba mórrag wibalómórr, wa bóktanórr wagó, Timoti asi yarilürr wankü. Ene 6 peba mórrag we klamako: 2 Korrint, Pilipi, Kolosi, 1 a 2 Tesalonika, akó Pilimon. Doan mün Pol Timotin zirrapón yarilürr amkoman bangun pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm (1 Korrint 4:17, 16:10, Pilipi 2:19, akó 1 Tesalonika 3:2, 3:6). Pol tóba peba mórragdó Pilipi pamkolpamdó wialómórr wagó, wa morroal ia gyagüpi amanikürr Timotin. Pol dómdóm pokodó nóma yarilürr tümün müótüdü, akó umul yarilürr wagó, wa büdülüm tótókdase, wa Timotika wialómórr akó oya imtinürr oya angónóm (2 Timoti 4:9, 4:21). Akó darrü poko mi igó umulakla Timotinkwata wagó, wa darrpan mün wamórr tümün müótüdü akó oya irrunóp (Ibrru 13:23).

Pol ini peba mórrag nóma wialómórr oyaka, Timoti aprrapórr 35 pail yarilürr. Pol bóktanórr wagó, Timoti küsil pam yarilürr (1 Timoti 4:12 akó 2 Timoti 2:22). Timoti ta tüób büód-büód ngyaben pam yarilürr (1 Korrint 16:10 akó 2 Timoti 1:7-8). Akó doan mün Timotin bikóm azida simióglürr (1 Timoti 5:23).

Apostolab Tórrmen pebadó mi etóngrre wagó, Polón idüdóp tümün müótüdü akó we zirrapónóp Rrom wirri basirrdü kotódó zamngólóm. *Apostolab Tórrmen* peba alakónda wagó, Pol tümün müótüdü pam yarilürr, popa müótüdü* ngyabelórr Rromóm (Apostolab Tórrmen 28:16, 28:30). Ia wa enana Apostolab Tórrmen peba mibü koke byalda, ia amkoman o koke wagó, Polón popa inóp. Mi umulakla oya peba mórragdógab Timoti akó Taetuska wagó, wa amkoman, oya popa

* **:** Pol ene müótüdü ngyabenóm, müót ab darrem kla akyan yarilürr.

inóp. Pol tóba peba mórragdó Taetuska wialómórr wagó, wa ngaen-gógópan Krritüm yarilürr. A ini bóktan ma koke wialómórróna *Apostolab Tórrmen* pebadó ini agóltagólbóka. Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Pol ia amkoman agóltagól ipadórr oya solkwat nóma popa inóp Rrom wirri basirrdügab.

Polón solkwat popa nóma inóp Rromgab, i Timotidi baserri Epesus wirri basirrdü. Ene kakóm, Pol oya ola amgatórr akó Masedonia we wamórr. (1 Timoti 1:3. Ene bwób ngaen Masedonia yarilürr, errkya ma wa Grris dorrmet bwóba.) Masedoniamzan yarilürr, wa ini peba mórrag ugón wialómórr Timotika, wa wata nóma yarilürr Epesusüm. Wa we pail aodó wialómórr 63 akó 65 Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Timotin Epesusüm amgatórr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm akó tangbamtinüm, ola nidi kwób bazelórr darrpan pokodó. Mi umul-kókakla igó Yesun amkoman angun pamkolpama blamana ia tib bazenónóp darrpan pokodó, ta ia tibi-tibi pokodó. Ini ngaen-gógópan peba mórrag Timotika igó ngiliandako wagó, "Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag," zitülkus Pol elklazabóka wialómda Timoti ne poko ki tómbapón yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm. Polón ne nis peba mórrag nisamli enta inzan ngiliandako wagó, "Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag". Ene wa 2 Timoti akó Taetus. Blaman ini aüd peba mórragdó Pol darrpan ngarkwatódó elklaza wibalómórr.

Polón zitülkus ini peba mórrag wialómóm módóga, 1 Timotidü 3:14-15. Wa wialómórr wagó,

> "Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módóga, ka ini peba mórrag wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tulmili ngyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro nugupa müót arümdako."

Ini bóktan opora mibü igó poko byalda wagó, Pol ini peba mórrag wialómórr wa, Timoti umul yarile Yesun amkoman angun pamkolpama ia ngyabenórre. Polón ubi Timoti umul yarile wa, Yesun amkoman angun pamkolpam ia balngomól yarile. Pol abün elklazabkwata ini peba mórragdó wibalómórr, a amkoman wirri bóktan ne kla wialómórr wa, we klama pamkolpam umul bain-gum ne kla kwarilürr gomogomo, akó morroal balngomól pam azebóm. Morroal balngomól pama tangbamtin korale obae umulbain pam piküp bainüm.

Pol umul yaril wagó, ngibürr pamkolpama sab ini peba mórrag atang korale, a Timoti tebean koke (6:21).

Ngibürr Elklaza Umulbain Ini Ngaen-gógópan Peba Mórragdógab, Pol Ne Kla Wialómórr Timotika

*Ini peba mórragdó mi koke umul baindakla küsil gida sos alngomól iada, a mi abün elklaza umul bainórre mi ia tulmili ngyabenórre sos pamkolpamzan akó mi müp ia zao-zao nyónórre.

*Ini peba mórragdó Pol wialómórr obae umulbain pamabkwata, Yesun amkoman angun pamkolpam obae elklaza nidi umul baindako.

Ini obae umulbain pamab wirri ubia Zu isab gida mamoanóm (1:6-7). Ibü ubia ólpóep tómbapónóm tibiób Zu abalbobatalabkwata Ngaep Bukdügab (1:4) akó bóktan oporab küpankwata ongyalóm (6:4). I igó umul bainóp wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama ngibürr alo kla koke alo korale akó i kol koke bumióg korale (4:3).

*_Apostolab Tórrmen_ 20:30 inzan bóktanda wagó, Pol Epesus wirri pam umul-umulan ngibtanórr wagó, "Obae umulbain pama sab yabü ngorodógab togobe." Solkwat, umul-umulan ngibtan bóktan kakóm, Polzan bóktanórr, ngibürr sos alngomól byarrmarr pam Epesusüm obae umulbain pamóm bainóp. Imenaeus akó Aleksandórr aprrapórr ene obae umulbain pamab kobodó namülnürri. Ini peba mórragdó (1:19-20) Pol wialómórr wagó,

> "Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdógab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón [ótókóm]."

*Pol gyagüpi wamórr, sos morroal balngomól kari wirri kla koke yarilürr. We ngarkwatódó, ini peba mórragdó wa müsirrga ninóp sos alngomól byarrmarr pam akó sosdó tangbamtin pamdó i ia tulmili ngyaben korale (3:1-13). Wa akó wibalómórr laró tómbapónóm pamkolpama murrkurr bóktan nóma tübarrmünürr sos alngomól byarrmarr pamabkwata akó ibü dümdüm bütan iada (5:19-20).

*Pol kóbleabkwata barrkyanbóka wibalómórr ini peba mórragdó. Ini kla okaka amzazilda wa, kóble ngabkan kari wirri bóktan koke yarilürr amkoman bangun pamkolpamabkü ene tonarrdó (5:3-16).

*Pol abün-abün müp bóktan semanórr, sosdó ne kla kwarilürr, a wa akó bóktan semanórr wagó, God ngarkwat gailda pamkolpama kolae tonarrdógab byalüngüm akó wa kolae tonarr barrgonda (1:14-17).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata *1:3-20*
   1. Ikik akrran bóktan obae umulbain pamabkwata *1:3-11*
   2. Pol Yesun eso ekyanórr oya kolae tonarr neme barrgonórr *1:12-17*
   3. Piküp bain-gu amkoman bangundügab *1:18-20*
C. Pol Timotika tóreankwata wialómórr *2:1-15*
   1. Yesun amkoman angun pamkolpama ia ki tóre koralón *2:1-7*
   2. Pama akó kola ia tórrmen tulmil tómbapónórre, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazele *2:8-15*
D. Sos balngomól pama ia tulmili ngyabenórre *3:1-16*
   1. Sos alngomól akó ngabkan pam *3:1-7*
   2. Sosdó tangbamtin pam *3:8-13*
   3. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili ngyaben korale *3:14-16*
E. Pol akó wialómórr obae umulbain pamabkwata akó Timotin zagetankwata *4:1–5:2*
   1. Umul-umulan ngitan bóktan obae umulbain pamabkwata *4:1-5*
   2. Timoti Yesun zaget morroal Ia ki tónggapóle *4:6-16*
F. Timoti laró umulbain yarile darrpan-darrpan kopodó sos kugupidü *5:1–6:2*
   1. Timoti ia bag yarile pam a kol *5:1-2*
   2. Kóble *5:3-16*

3. Sos alngomól byarrmarr pam *5:17-25*
4. Leba zaget kolpam *6:1-2*

G. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata, mórrelankwata, Timotin ngyaben tulmilankwata, akó mórrel pamkolpamabkwata *6:3-19*
1. Akó ngibürr bóktan obae umulbain pamabkwata *6:3-5*
2. Ngibürr bóktan mórrelankwata *6:6-10*
3. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *6:11-16*
4. Mórrel pamkolpama ia tulmili ngyaben korale *6:17-19*

H. Dómdóm alakón bóktan *6:20-21*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋, zitülkus God, mibü Zidbain Pam, akó Kerriso Yesu, mi noankamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋, kürü tibiób arüng bóktananme küngrirri apostolóm bainüm.

2 Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü amkoman siman olomzanla, zitülkus ka marü tangmamtirrü marü amkoman angun dódórr ainüm. Ka tóredóla, sab ⌊gail tonarr⌋, gyaur, akó paud marüka asi ki kwarilün God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü ⌊Lod⌋.

Ikik Akrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

3 Ka akó bóktandóla, ka marü ne poko arüngi myalórró tómbapónóm, ka Epesus wirri basirr solkwat amgatórró ama Masedonia prrobinsdü tótókóm. Ma ola namülün Epesusüm, igósüm ma arüngi bóktan namulo atang-atang pamdó, obae bóktan nidi umul baindako, i myamem inzan umul bain-gum.

4 Ibü arüngi byal namulo gyagüpitótók arrbün-gum ólpóepdó, gyagüpitótóke ne ólpóep tólbaeldako abalbobatalabkwata, wirri kokrrap abalbobatalab ngipükü ólpóepko.† Ini elklaza pamkolpam ongyaltongyalan ngitan korale akó ibü koke tangbamtindako Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó ngyabenóm. Umulbain pama pamkolpam tangbamtin korale Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó ngyabenóm. Ene wata ugón tómbapónórre i ibü nóma tangbamtin korale Godón amkoman angunüm.

5 Timoti, ma ene arüng bóktan nókyenónóm, igósüm blaman amkoman bangun pamkolpamab ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarile tibiób darrpan-darrpandó. Ibü moboküpdü ubi asi yarile, ibü ne ⌊kolkal⌋ moboküp nóma korale, i ne umul nóma korale morroal ia laróga ó kolae ia laróga, akó ibü ne amkoman bangun amkoman nóma yarile.

6 Ene obae umulbain pama ibü kak kuri nómtyenóp ini kómal elklazadó, ibü moboküp igósidi myamem kolkal akó dümdüm kokeako akó ibü amkoman bangun myamem amkoman kokeako. Ini zitülkusdü i küp-koke bóktan metat bóktandako.

7 Ibü ubi i Godón gida‡ umulbain pam korale.§ A i ma tai ⌊küp koke azebdako⌋ i ne kla umul baindako. Enana i wirri umuli umul baindako wamaka i küp umulako, i ma amkoman umul kokeako amkoman azeb.

1:2 Apostolab Tórrmen 16:1 † **1:4** I ini obae ólpóep büdrrat kwarilürr pamkolpam umul bainüm dümdüm-koke ne bóktanko. ‡ **1:7** Ini aprrapórr webóka apónda, God Mosesón ne gida siliónürr. § **1:7** Ene obae umulbain pamab ubi Godón gida umulbain pam ki korale, igósüm pamkolpama ibü wirri ngi nómelnórre.

8 Mi umulakla Godón gida morroala, a ene wata pamkolpama ene
gida ne morroal dümdüm nóma umulbain akó morroal dümdüm
mamoan korale.
9 Mi ta umulakla wagó, God tóba ini gida koke tilinóp dümdüm
ngyaben pamkolpamdó Godón nidi mamoandako. A God tóba gida
igó pamkolpam nülinóp: gida amgün pamkolpam akó bóka bamgün
pamkolpam, Godkamóm ubi-koke pamkolpam akó ibü, piküp bain-
koke kolae tonarr metat nidi tómbapóndako, pamkolpama Godón koke
nidi ⌊ótókdako⌋ akó pamkolpama Godón nidi kolae aindako ó Godka
dabyórrün ne klamko, pamkolpam tibiób aipalabal büdülümpükü
nidi akrrandako, akó pamkolpama ngibürr pam büdülümpükü nidi
akrrandako.
10 God akó ta tóba gida igó pamkolpam nülinóp: ngibürr kol-
pampükü nidi utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, kamad
pampükü nidi utódako akó kamad kolpükü nidi utódako, pamkol-
pama ngibürr pamkolpam nidi bumiógdako sel bainüm ⌊leba zaget⌋
pamkolpamzan, obae tiz pamkolpam, pamkolpama ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ nidi alióndako elklaza tómbapónóm tibiób umuldi i sab
solkwat koke tómbapórre,* akó pamkolpama ngibürr kolae elklaza
nidi tómbapóndako. I ini kolae elklaza nóma tómbapóndako, i
amkoman umulbain bóktan koke mamoandako mi ia ngyabenórre
Godón ubi ngarkwatódó.
11 Ini amkoman umulbain bóktan ⌊Morroal Bóktan⌋ ngark-
watódóma, ini Morroal Bóktan Godón wirri kómal zyónankwata,
ne God, amkoman bagürwóm noakama. God kürü kyalórr wa, ka
ini Morroal Bóktan wata amgol namulo ngibürr pamkolpamdó. Wa
kürü kyalórr, zitülkus wa gyagüpi wamórr igó wa, ka sab morroal
tónggapono.†

Pol Yesun Eso Ekyanórr Oya Kolae Tonarr Neme Barrgonórr

12 Ka Kerriso Yesu, mibü Lodón eso akyandóla, kürü arüng nótó
kókyanórr. Ka oya eso akyandóla, zitülkus wa kürü igó ngakókalórr
wagó, ka tómbapono wa kürü ne zaget kókyanórr. Ka ini kla umulóla,
zitülkus wa kürü küngrinürr oya Morroal Bóktan amgolóm.
13 Lod kürü küngrinürr, enana ka darrü tonarr oya ngi kulain
namülnürrü akó ka Yesun amkoman angun pamkolpam byamkün
namülnürrü ibü wirri müp aliónüm. Ka Yesun amkoman koke
yangunürrü akó ka igósidi tai umul-kók namülnürrü wagó, ka kolae
tómbapónórró. We ngarkwatódó, wa kürü ⌊kolaean darrem⌋ koke
kókyanórr, enana wa kürü ki kolae kine.
14 Mibü Lod kürü ngaru bapón-koke gail tonarre ngakókanórr. Ene
ngarkwatódó, Kerriso Yesu kürü gaodó kyónürr oya amkoman an-
gunüm akó wa ubi ekyanórr kürü moboküpdü ngibürr pamkolpamdó.
15 Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana, mibü ene bóktan
amkoman angunüm darrü amtin bóktan poko babul: “Kerriso Yesu
ini tüpdü tamórr kolae tonarr pamkolpam zid bainüm ⌊metat bólmyan

* **1:10** Darrü küp módóga: *... pamkolpama alkamül-koke bóktan nidi alióndako amkoman poko bóktanóm kotódó, da obae tiz bóktandako.* † **1:11** Atang opor kugupidü 8-10a, Pol we klambóka wialómda, 10 gida bóktan poko amgünankwata. Atang opor kugupidü 10b-11, Pol we kla wialómda wagó, pamkolpama gida ngarkwatódó koke nóma ngyabendako, i ta Morroal Bóktan ngarkwatódó koke ngyabendako. **1:13** Apostolab Tórrmen 8:3; 9:4-5

urdü⌋ tótókgum.” Blaman kolae tonarr pamkolpamdógab ka wirrian
kolae tonarr olomla.
16 A enana ka wa inzanla, God kürü kolaean darrem koke kókyanórr,
ka ne ngarkwat ki ipüda kolaean darrem. Kerriso Yesu kürü kolae
tonarr barrgonórr, enana ka wirrian kolae tonarr tómbapórró. Ene
ngarkwatódó, pamkolpama, solkwat oya nidi amkoman yangurre, sab
umul bairre wagó, wa ibü kolae tonarr norrgorre dadan tonarre wa
enezan kürü kolae tonarr korrgonórr. Akó ibü kolae tonarr enezan
barrgorrón korale, Yesu sab ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ nülirre.
17 Blaman pamkolpama Godón wirri ngi ki aten koralón akó oya ngi
wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! Wa metat ngarkwat-koke
balngomól Kinga. Wa sab kokean nurrótóke, darrü pam gaodó kokea
oya asenóm, akó wa wata darrpan Goda. ⌊Amen⌋.

Piküp Bain-gu Amkoman Bangundügab

18 Timoti, kürü olom, ka marü ne poko ayaldóla tónggapónóm,
darrpan ngarkwatódó Godón Samua ngaen pamkolpam ne poko
nüzazilóp bóktanóm marükwata. Ene bóktan ngarkwatódó, God
marü murruanórr oya bóktan amgolóm. Ma nóma gyagüpi amalo
marü ene pama ne poko müzazilóp, igósüm ma sab gaodó namulo
Godón bóktan amgolóm piküp bain-koke, enana pamkolpama mankü
bóka bamgün korale.
19 Timoti, ma enezan Godón bóktan amgol namulo piküp bain-
koke, blaman tonarr Godón amkoman yangulo akó tónggapolo wa
ma umulóla dümdüm ne klamko. Zitülkus ene obae umulbain pamab
ubi popa kla tómbapónóma, ia dümdümako ó gomogomoako, i tibiób
amkoman bangun kuri kolae nirre, dadan tonarre inzan wamaka but
sab kolae airrün kena yarilün maludü.
20 Ene obae umulbain pamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus
akó Aleksandórr. Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun
pamkolpamdógab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón
ótókóm. Inzan kwata, ka ibü ⌊satanian⌋ tangdó nüngrirrü, i iade umul
baini kolae tonarr tómbapón-gum akó obae bóktan umulbain-gum
Godónkwata.

2

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Ki Tóre Koralón

1 We ngarkwatódó, ka marü arüngi ayaldóla, ola amkoman bangun
pamkolpamdó bóktanóm magó, tóre kari wirri kla kokea ngibürr
elklazadógab. E Godón amtin kwarilün blaman ia-ia pamkolpam
ngyaben elklaza gailüm. Blaman pamkolpamabkü tóre, akó Godón
eso akyan kwarilün, wa ne kla tómbapónórr pamkolpamabkü.
2 E inzan tóre kwarilo king akó ngibürr gabaman ngi pamabkü. Ene
igósüm, God ibü nóma tangbamtin yarile balngomólóm morroal, mi
sab gaodó kwarilo paud akó piküp ngyabenóm. Blaman tonarr mi
Godón iade ⌊ótók⌋ koralo, oya ubi ngarkwatódó ngyaben koralo, akó
morroal dümdüm ngyaben koralo pamkolpamab obzek kwata.
3 Wa morroala, mi inzan nóma tóre kwarilo pamkolpamabkü, akó
God, mibü Zidbain Pam, bagürwómdü yarile.

4 Tóre wa morroala akó Godón bagürwóman ngitanda, zitülkus
Godón ubi blaman pamkolpam zid bainüma akó amkoman bóktan
Kerrisonkwata umul bainüma.
5 Mi umulakla wa, ka ne poko bóktóna singül kwata, wa amkomana,
zitülkus ene wata darrpan Goda blaman pamkolpamabkü. Akó
ene wata darrpan oloma aodó paud nótó tónggapónda God akó
pamkolpam. Ene olom módóga, Kerriso Yesu.
6 Wa tóba arról nókyenóp blaman pamkolpamabkü darrem
akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.* God ini poko mibüka
okaka simzazilürr tóba angrirrün ngürrdü.
7 Akó ini zitülkusdü, God kürü küngrinürr ⌊apostolóm⌋, oya amko-
man bóktan büdrratóm akó umul bainüm amkoman bangunankwata
ibüka, Zu-koke nidipko. Ka amkoman poko büdrratdóla, ka obae koke
tizla.

Pam a akó Kola Ia Tórrmen Tulmil Tómbapónórre, Amkoman Bangun Pamkolpama Nóma Kwób Bazele

8 Da kürü wirri ubia pama blaman tóre pokodóma tóre korale,
nibiób tórrmen Godón ubi ngarkwatódó kwarile. I ngürsil koke korale
akó ibü ongyaltongyala blakóne. Da i tibiób tang igósidi gaodó kwit
nirre tóre akom.
9 Kürü akó wirri ubia kola mórrkenyórr morroal püti bain korale.
Mórrkenyórra ibü büb morroal ngablo-e, da pama kolae gyagüpitótók
koke yazebrre ibüka. Akó abün-abün tulmili órrngóen koke balmel
korale, akó i koke püti bain korale ⌊gold⌋ akó pel† tómbapórrón elklaza-
e akó wirri darrem mórrkenyórri.‡
10 A kola morroal elklaza ki tómbapón koralón ngibürr pamkolpam-
abkü; inzande wamaka i morroal püti baindako. Ene wa dümdüm
klama kola tómbapónóm, nidi bóktandako i Godón ótókdako.
11 Sos alngomól pama nóma umul baindako wa, Godón bóktanan
küp larógako, kola wata ugón piküpan barrkrrule akó ibü bóktan
morroal dümdüm azeb korale metat.
12 Ka koke ubi baindóla, kola pam koke umulbain korale Godónbóka,
ó pam koke balngomól korale wirri arüngpükü. I wata piküp korale.
13 Zitülkus módóga, God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, ngi
Adam, solkwat ma kol, ngi Ib.§
14 Akó satania Ibün ilklió uliónürr, a Adamón ma koke. Ib wa Godón
gida bóktan poko alkamülürr.
15 A kolab gaodóma olmal basenóm akó ngabkanóm, akó God ibü
sab zid nirre,* i Yesun ne metat amkoman nóma angundako, ibü ne
⌊moboküpdü ubi⌋ asi nóma yarile ngibürr pamkolpamdó, akó i ne
ngyaben nóma kwarile Godón ubi ngarkwatódó. I inzan ki tómbapón
koralón inzan kwate, i tibiób wirri kwitüm koke bainórre.

---

* **2:6** Ini poko aprrapórr bóktanbarr yarilürr, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazenórr darrpan pokodó Godón ótókóm. **2:7** 2 Timoti 1:11 † **2:9** *pel*, Mórrke-mórrke módóga: *pearl*. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. ‡ **2:9** Polón ngyaben tonarrdó, kola inzan nidi püti bain koralórr, aprrapórr pamóm agül kol koralórr. Ó i aprrapórr mórrel kol kwarilürr, nibiób ubi yarilürr tibiób mórrel pupainüm.

2:9 1 Pita 3:3 § **2:13** God Adamón tüp buru-i tónggapónórr akó wa Adamón tutul tangdóbóna nólkak kus aginürr Ibün tónggapónóm. (Bwób Zitül 2:7, 21-22) **2:14** Bwób Zitül 3:1-6, 13 * **2:15** God kol sab zid nirre, ibü kolaedó koke imarrue kolae tonarr tómbapóndógab.

3

Sos Balngomól Pam Ia Tulmili Ngyabenórre

Sos Alngomól akó Ngakan Pam

1 Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana: darrü paman wirri ubi
ne nótó nóma yarile sos alngomól akó ngakan pamóm bainüm, oya
ubi kómal zaget tónggapónóma.
2 Da módóga, darrü paman ne ubi nóma yarile sos alngomól akó
ngakan pamóm bainüm, wa wata morroal tonarr yarile wagó, darrü
oloman kolae bóktan babul yarile oyakwata. Oya küp módóga wagó,
wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm,*
piküpan ngyabele, akó morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapón
yarile. Wa wata morroal tórrmen bütanin yarile, da pamkolpamab
gyagüpitótók morroal kwarile oyakwata. Wa wata igó pam yarile,
mogob pamkolpam nótó irrbüle tóba müótüdü. Wa wata gaodó yarile,
Godón bóktan morroal umul bainüm.
3 Wa wata ngyepame gorrgorr koke baile. Wa zóngang gazirr pam
koke yarile, a wa wata mómóke yarile ngibürr pamkolpamdó. Wa
wata metat ongyal pam koke yarile. Wa ta mani ubi pam koke yarile.
4 Akó wa wata tóba müótan kolpam morroal balngomól yarile, we
ngarkwatódó tóba olmala oya bóktan morroal arrkrru kwarile akó oya
morroal angón kwarile blaman ngyaben tulmildü.
5 Zitülkus módóga, pam ne umul-kók nómada tóba müótan kolpam
ia balngomólóm, wa ia gaodó yarile Yesun amkoman angun pamkol-
pam ngabkanóm? Koke!
6 Wa wata igó pam koke yarile igó, wa Yesu Kerrison amkoman
angun wata siman baine, igósüm wa sab koke ikub bagür yarile.
Zitülkus módóga, wa ne ikub bagür nóma yarile inzan, God sab oya
zaz ine akó ⌊kolaean darrem⌋ ekyene, dadanzan wa ⌊deból⌋ iazan zaz
yónürr akó kolaean darrem ekyanórr, ene wirri-singül bainanme.
7 Akó ta pamkolpama Yesu Kerrison amkoman koke nidi angundako,
gyagüpi ki ogoblón wagó, wa morroal pama. Ene igósüm, i sab kolae
bóktan oyakwata koke bóktan korale, akó wa sab koke aupe debólan
didü.

Sosdó Tangbamtin Pam

8 Ene dadan ngarkwatódó, sosdó tangbamtin pama morroal tulmil
tómbapónórre, pamkolpama ibü ⌊morroal bangónóm⌋. I nis uliti wata
koke bóktan korale. I wata ngyepam wirrianbóka koke anón korale igó
kókó i gorrgorr bairre. Ibü wirri ubi babul ki yarile mani azebóm.
9 I wata Godón umulbain bóktan amkoman angun akó arrkrru
korale dudu moboküpi, God ne bóktan okaka azazinda mibüka,
umuldi i darrü kolae koke tómbapónóp.
10 Amkoman bangun pamkolpamab ubi nóma yarile sosdó tang-
bamtin pam arrbünüm, i ngaen-gógópan ibü tulmil ngabkanórre
igósüm wa, i sab morroal zaget tómbapón kwarile. Ibü tulmil ne
morroal nóma kwarile, da darrü oloman zitülkus babula ibükwata
kolae bóktanóm; da ibü irrbünamke sosdó tangbamtin pamóm.

---

* **3:2** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. **3:2** Taetus 1:6-9

11 Ene dadan ngarkwatódó, ibü kola† morroal tulmil tómbapónórre,
pamkolpama ibü morroal bangónóm. I wata obae bóktan koke
alión korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. A i wata piküpan
ngyaben kol korale akó wata igó kol korale, metat nidi tómbapóndako
i ne poko bóktandako tómbapónóm.
12 Sosdó tangbamtin pam wata igó pam yarile, sab tóba kol koke nótó
ilklió alión yarile ngibürr kolpükü gonggo bainüm. Akó wa wata tóba
olmal akó tóba müótan kolpam morroal balngomól yarile.
13 Sosdó tangbamtin pama ne morroal zaget nóma tómbapón korale,
pamkolpama sab ibü wirrianbóka agür korale. Akó ene pam sab gaodó
korale gum-koke bóktanóm ibü amkoman angunankwata Kerriso
Yesuka.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulmili Ngyaben Korale

14-15 Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü
asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm.
Módóga, ka ini peba mórrag wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka
ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul
bairre ia tulmili ngyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón
olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón
sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro
nugupa müót arümdako.
16 Darrü oloman zitülkus babula igó alpinüm wagó, kwindü
anikürrün bóktan‡ Kerriso Yesunkwata, God ne poko okaka imzazilürr,
ene bóktan amkoman wirria. Wórrazan bóktanda wagó:
Yesu Kerriso okaka tübyónürr pamakan bübi,
Godón Samua amkoman pupo syónürr wagó, Yesu Kerriso ne kla
tómbapónórr wa dümdüma,
akó ⌊anerrua⌋ oya esenóp.§
God oya kwitümgab sipadórr ene pokodó God nese akó wa ne
ongang bapónda ⌊wirri kómal zyóni⌋.
Yesun amkoman angun pamkolpama ⌊Morroal Bóktan⌋ oyakwata
amgolnónóp pamkolpamdó bwób-bwób.
Pamkolpama oya amkoman yangunóp blaman bwób-bwób.

4

Umul-umulan Ngitan Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

1 A Godón Samua panzeana bóktanda wa, ini ne ngürrko, Yesu
Kerrison alkomól küsilzana, ngibürr pamkolpama sab wata kak
nómtyerre amkoman umulbain bóktan Godónkwata. Ini klama
tómbapónda, zitülkus i errkya pam mamoandako, ibü nidi ilklió
bülióndako akó ibü elklaza umul baindako, ne klama tótókdako kolae
samudügab.
2 Ini umulbain bóktan taepurrane bóktan pama ayodako, wamaka
i amkoman bóktan büdrratódako, a ene wa i obae tizdako. I umul
kokeako ia i morroal, ta ia kolae tómbapóndako, dadanzan wamaka

† **3:11** *kol*, Grrik bóktan oporan nis küpamli: *müórpükü kol* ó *müór-koke kol*. Mi tai umul-kókakla Pol laró küpbóka apónda aini: sosdó tangbamtin pamab kol ó tai ia sosdó tangbamtin kol. ‡ **3:16** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.*
§ **3:16** Ini aprrapórr we tonarrbóka apónda, Yesun büdüldügab arsümül kakóm ó oya pülpüldü kasil kakóm. Aprrapórr küp módóga wagó, anerrua oya ⌊ótókóp⌋.

malel küp urura adünge bidalande darrü paman büb murr, igósüm
wa sab azid koke aenge.
3 I umul baindako wagó, pam a kol wata koke bumióg korale darrpan
pokodó utüm. Akó i umul baindako wagó, ngibürr alo kla asiko,
pamkolpama koke ne kla ki alo kwarile. A ini umulbain bóktan
dümdüm kokeamli, zitülkus God blaman elklaza tólbaelórr, da igósidi
blaman Godón nidi amkoman angundako akó oya amkoman bóktan
umul nidipko, ini elklaza sab azeb kwarile akó ini elklazam eso akyan
kwarile.
4 Akó blaman kla, God ne kla tólbaelórr, morroalako; mi darrü
kla alzizi koke amaniknórre, mi ne ene kla nóma apad kwarilo eso
akyande.
5 Blaman kla morroalako, zitülkus Godón Bóktana akó tórea blaman
kla kómal aindamli Godón ilküpdü.

Timoti Yesun Zaget Morroal Ia Ki Tónggapóle

6 Ma ne ini elklaza, ka ne kla wibalómórró, nóma umul bain namulo
⌊zonaretaldó⌋, da ma ene igósidi sab morroal zaget tómbapón namulo
Kerriso Yesunkü. Ma zaget inizan tómbapóndóla, morroal umulbain
bóktana amkoman angunankwata Kerriso Yesun, marü amkoman
bangun wirri ainda, ma ne umulbain bóktan mamoan namülnürrü.
7 Obae umulbain bóktan gum bangólónke; i gonggo ólpóepako akó
i Godón koke agürdako. A ma moba samu arüngan ngitalo, wa ma
gaodó iade namulo ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó.
8 Ka ene poko bóktandóla, zitülkus pamkolpama bóktandako wagó,
“Ini wa taia, darrü oloma tóba büb arüngan ngitale barngindi, zitülkus
arüng büba ene olom tangamtine, wa enezan ngyabele ini tüpdü. A
ene go kari morroal kokea, darrü oloma tóba samu arüngan ngitale, da
wa igósidi gaodó yarile ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó, zitülkus
wa arról ipüde, God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr, ini tüpdü
ngyabenóm akó oya büdül solkwat ngyabenóm.”
9 Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Mi ene bóktan
amkoman yangurre, myamem darrü amtin bóktan poko babula.
10 Ene wa amkoman, mi wa wirribóka arüng apadódakla
ngyabenóm ene bóktanbarran ngarkwatódó, zitülkus mi arról God-
kamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋. Wa Zidbain Pama blaman pamkol-
pamabkü Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.
11 Ma Yesun amkoman angun pamkolpam umul bailünke ini elklaza,
ka ne klambóka wibalómdóla, akó ibü arüngi byalólónke ini bóktan
mamoanóm.
12 Darrü oloma sab marüka tóba kak koke ki amtyan yarilün,
zitülkus ma küsil pamla. A ma moba okaka byólünke, amkoman
bangun pamkolpamab asenóm, i wata morroal tulmili ngyabenórre.
Okaka byólünke morroal bóktan opor bóktan iada, ngyaben iada,
⌊moboküpdü ubi⌋ amtyan iada ngibürr pamkolpamdó, Godón amko-
man angun iada, akó ⌊kolkal⌋ ngyaben iada.
13 Ma gyagüpitótók arrbün namülünke Godón Wibalómórrón
Bóktan atangóm amkoman bangun pamkolpamdó, i nóma kwób
bazele darrpan pokodó. Gyagüpitótók arrbün namülünke ibüka
amgolóm akó arüng bütanóm Godón bóktan arrkrrum, akó ibü umul
bainüm. Tómbapólónke kókó ka tamo.

14 Ngómkó amkón-gu Godón Samua marü gaodó myónürr Godón za-
get tómbapónóm. Gyagüpi amaniklónke wa ini kla tómbapónórr, sos
alngomól byarrmarr pam kopoa tibiób tang marüka nóma omelólórr
akó tóre bakonónóp. Akó i marü ne poko müzazilnóp, ne bóktan
opora togobórr Godkagab, ma ne zaget tómbapolo.
15 Ini elklaza tómbapólónke wirri arüngi akó amkoman dudu
moboküpi, da blaman pamkolpama sab eserre wa, ma morroal tulmili
ngyabendóla Godón ubi ngarkwatódó, akó olgabi sab amkoman wirri
morroal tulmili ngyaben namulo.
16 Blaman tonarr ma umul-umul ngyabelo Godón ubi ngarkwatódó,
akó umul bailo wata amkoman elklaza Godónbóka. Piküp bain-gu
ini elklaza tómbapónóm, we ngarkwatódó, God marü akó marü nidi
arrkrrudako zid bainórre marübókamde.

5

Timoti Laró Umulbain Yarile Darrpan-darrpan Kopodó Sos Kugupidü

Timoti Ia Bag Yarile Pam a Kol

1 Wirri arüngi ag-gu pam nótóke myang-myang marükagab. A
oyaka mómóke bóktanke oya dümdüm akyanóm, ma wamaka
mobanan abdó bóktandóla. Pam nagnómke gyauri küsil-küsil nidipko
marükagab wamaka i marü zoretalko.
2 Mómóke bóktanke epepal-epepal koldó ibü dümdüm bütanóm,
wamaka i marü aipalako. Akó küsil-küsil kol nagnómke, wamaka i
marü bólbótalako, ama gonggo gyagüpitótóke koke bóktalónke ibüka.

Kóble

3 Ngabkan namulo ene kóble, darrü olom ne babul nóma yarile ibü
ngabkanóm. Zitülkus ibü olmal babulako ngabkanóm, i amkoman
kóbleanako.
4 A ene kóblean ne olmal akó bobatal nóma korale, ene idi ngabkan
kwarile. Ene wata wirri kla módóga, pamkolpama tónggapónóm
Godón nidi amkoman angundako. Ngaen, ibü aipalabal ó bobatala ibü
ngabkan koralórr. Errkya ma ibü darrem idi ngabkan korale. Zitülkus
i ne ini tonarr nóma tómbapónórre, i Godón bagürwóman ngitanórre.
5 Amkoman kóblea, noan olom babulane oya tangamtinüm, ngam-
bangóldo Godka tóba tangbamtinüm, akó wa tóredo metat irrüb ngürr
akó Godón amtindo oya ngyaben elklaza aliónüm.
6 A kóblea tóba ubi ngarkwatódó nótó ngyabendo, samuan ngark-
watódó wa büdülo, a oya büb wa go arróla. Da amkoman bangun
pamkolpam wata koke ki ngabkan koralón inzan tulmili kóble.
7 Amkoman bangun pamkolpam arüng bóktan nókyenónóm ini
umulbain bóktan mamoanóm, igósüm darrü oloman dümdüm babula
bóktanóm, i kolae tónggapónóp. Darrü olom babul ki yarilün igó
bóktanóm wagó, i kóble koke ngabkandako, i ne kóble ki tangbamtin
kwarile.
8 Darrü oloma wata tóba óe zonaretal ngabkan yarile, a wa wata
amkoman tóba aip ó aipbobat ngakan yarile. Wa ne ibü koke nóma
ngabkan yarile, wa igó okaka bainda, wa Kerrison amkoman angun
kuri yalpine. Akó wa ma amkoman igó kolaean tórrmen tulmil
tómbapónda ibükagab, ene Yesun koke nidi amkoman angundako.

9 Amkoman bangun pamkolpama nóma wibalóm korale kóbleab ngi,
nibiób ki tangbamtin kwarile, i koke ki wibalóm koralón, ene kóble ne
60 pail amrran küsil nótó nóma warile. Akó i wata ene kóblean ngi
wialóm korale, tóba müór koke nótó ilklió iliónürr ngibürr pampükü
gonggo bainüm.
10 Akó wa wata igó kol warile pamkolpam noanbóka umulako
wagó, wa morroal elklaza tómbapólórr. Wa igó elklaza tómbapólórr:
Wa tóba olmal morroal simarrulürr. Wa mogob pamkolpam ir-
rbülürr tóba müótüdü. Wa Godón pamkolpamab wapór bag-
ulülürr.* Wa pamkolpam tangbamtilürr müpdü nidi kwarilürr, akó
wa gyagüpitótók irrbünürr morroal elklaza tómbapónóm.

11 Kóble ne 60 pail amrran küsil nómadako, ibü ngi wibalómgu.
Zitülkus módóga, ibü büban ubi ne wirrian nóma bainórre pampükü
utüm, we ngarkwatódó, i myamem Kerrisoka arróbórrón koke kwar-
ile; ibü ubi akó wata morwal bumiógüm kwarile.
12 Da akó God ibü zaz nirre akó ⌊kolaean darrem⌋ nülirre ibü
⌊alkamül-koke bóktan⌋ amgünanme, zitülkus i alkamül-koke bóktan
ingrinóp Kerrisoka wagó, i morwal akó koke bumigrre.†
13 Akó wa, küsilan kóblea zógósóm baindako. I tibiób tonarr ama
amandako zaget-koke agóltagólde müót-müót, ngibürr ia-ia kolpam
basenóm. We kla tebe koke, a i ta ngi bumarrudako akó blaman
tonarr kaindako kolpam byalóm i wa laró ki tómbapónórre. I we poko
bóktandako, i koke ne poko ki bóktanórre.
14 Ene ka we pokodó ikik bókrrandóla ene kóble, ne 60 pail amrran
küsil nidipako, akó morwal bumiógüm, olmal balngónóm, akó müót
balngomólóm. I ne ini poko nóma olngole, pamkolpam, minkü nidi
bóka bamgündako, ibü zitülkus sab babul yarile bóktanóm wagó, mi
kolaeakla.
15 Zitülkus módóga, ngibürr küsilan kóblea morroal kwatódógab
kuri zuzyólürr, ama i satani mamoandako.

16 Darrü Kerrison amkoman angun kolan müótüdü ne kóble nóma
kwarile, wa wata ibü tangbamtin warile. Müp sosdó koke angrin
kwarile ibü tangbamtinüm, igósüm i gaodó korale ene amkoman kóble
tangbamtinüm, olmal babul nibióbko ibü ngabkanóm.‡

Sos Alngomól Byarrmarr Pam

17 Amkoman bangun pamkolpama wata morroal ki bómzyat koralón
akó popa ki gailwóm koralón manie tangbamtinüm ibü sos alngomól
byarrmarr pam, ibü nidi morroal alngomóldako. I amkoman bómzyat
akó tangbamtin ki koralón, nibiób zagete Godón bóktan amgolóm akó
umul bainüm.
18 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó, “Sye koke ki amel koralón ⌊kauan⌋ tae piküp bainüm
alogum, wazan oya zaget tónggapónda, agóltagólde küp ausüm

---

* **5:10** Ngibürr *pamkolpamab wapór bagul*, wa tai ⌊leba zaget⌋ kolpamab zaget yarilürr.
† **5:12** Yesun amkoman angun pamkolpama kóbleab ngi nóma winólómóp ene ngi wibalómórrón peba syórrdü, ene kóblea alkamül-koke bóktan ingrinóp blaman tonarr Kerrison zaget tómbapónóm akó morwal myamem koke bumigrre.
‡ **5:16** Pol koke bóktanórr wagó, wata kola ki tangbamtin koralón kóble. Pama ta kol tangbóleanórre.

⌊witüdügab⌋.”§ Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Igó dümdüma, zaget pama tibiób darrem kla azebóm i ne zaget
tómbapóndako.”
19 Wata darrpan oloma ne nóma bóktóne wagó, sos ⌊balngomól
byarrmarr pama⌋ kolae tonarr kuri tónggapóne, ene oloman bóktan
amkoman angun-gu. Wata nis ó aüda ne kómdam nóma nirre, ma
umul namulo wagó, amkoman wa kolae tónggapóne.
20 Ene pama, kolae tonarr nidi tónggapóndako, ibü nagnómke
blaman sos pamkolpamab obzek kwata, igósüm ngibürra sab gum
korale kolae tonarr tónggapónóm.
21 Godón obzek kwata akó Kerriso Yesun obzek kwata akó Godón
alearrón anerruab obzek kwata, ka marü wirri arüngi ayaldóla ini
umulbain bóktan mamoanóm, ka ne kla nülinünüma. Ma blaman
kolae tonarr pamkolpam nagnómke darrpan ngarkwatódó. Wa
morroal koke ki yarile, ma ne kari-kari ngi pam nóma nagnomo, akó
wirri ngi pam ma koke.
22 Ma moba tang büsai amngyelgu paman singüldü akó tóre akogu,
igósüm oya angrinüm sos balngomól byarrmarr pamóm. Ma ngaen-
gógópan umul namulo, ia wa morroal dümdüm ngyaben pama ó koke.
Ma oya ne nóma ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, akó ma ne
nóma eseno, wa kolae tonarr pama, ene wamaka ma ene dadan kolae
tonarr tónggapóndóla. Ma müób wata ⌊kolkal⌋ namulo, kolae tonarr
tónggapón-gum.
23 A ene wata igó küp kokea wa, ma wata naean enolo. Marü bikóm*
azida dokyan mün amiógda, da ma akó wata waen karianbóka anón
namulo.† Ma waen karianbóka nóma enolo, ma kolae tonarr koke
tónggapóndóla.
24 Ma igó küpdü karianbóka bókyalo wagó, ma solkwat darrü pam
ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, zitülkus ngaen-gógópan ma
ngakono wa ia pama. Zitülkus módóga, ngibürr pamkolpama kolae
tonarr panzeana tómbapóndako, akó enebóka blaman is umulako.
Ibü solkwat zaz nirre, ngaen-gógópan pamkolpama umulürrünako
i kolae tonarran darrem sab ipüdórre. A ngibürr pamkolpama
kolae tonarr anik-anik tómbapóndako akó pamkolpam umul kokeako
enebóka kókó, ama solkwatan umul bairre.
25 Dadanzan, ngibürr pamkolpama morroal elklaza panzeana
tómbapóndako akó blaman umulako enebóka. A ngibürr pamkol-
pama morroal elklaza tómbapóndako inzane wa, pamkolpama büsai-
koke umul baindako enebóka. A pamkolpam ma sab amkoman
umulürrün korale ene morroal elklazabóka.

6

⌊Leba Zaget⌋ Olmal

---

§ **5:18** Kau gaodó ki yarile alo apadóm tóba zagetódógab (Duterronomi 25:4). Dadanzan sos alngomól byarrmarr pam gaodó ki korale ibü ngyaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baindako. **5:18** Luk 10:7 **5:19** Duterronomi 17:6; 19:15

* **5:23** Grrik bóktan módóga, *dupi.* † **5:23** Ene ne ngürr koralórr, nae ugón kolkal koke yarilürr a ma irr yarilürr. Waenpükü yarrisarri apónde tangamtinda kolae kupul akrranóm. Polón aprrapórr ubi yarilürr Timoti waen akó nae ki yarrisarri apóne, zitülkus ene gaodó ki yarile oya bikómankü.

1 Blaman amkoman bangun leba zaget olmala gyagüpi tótók ki
koralón wagó, ibü wirri pam inzan pamako, i nibiób blaman tonarre
⌊morroal bangón⌋ korale. I wata inzan gyagüpi tótók korale, igósüm
pamkolpama sab kolae bóktan koke bóktanórre Godón ngiankwata
akó mibü umulbain bóktanankwata.
2 Ibü wirri pam ne Yesun amkoman angun pam nóma korale, da leba
zaget olmala wata ibü morroal bangón ki korale. I koke ki gyagüpi
ogoblón wagó, i tibiób wirri pam koke morroal bangón korale, ini
zitülkusdü, ibü wirri pam Yesun ngidü zonaretalako. A i ki zaget
koralón wirrian arüngi ibünkü, zitülkus ibü wirri pam amkoman
bangun pamkolpamako. Akó zitülkus leba zaget olmalab ⌊moboküpdü
ubie⌋ ibüka, i nibiób tangbamtindako, i enezan zagetódako ibünkü.
Umulbain namülünke amkoman bangun pamkolpam ini elklaza,
ka ne kla wibalómdóla marüka, akó ibü arüngi byal namülünke ini
elklaza mamoanóm.

Akó Ngibürr Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

3 Ngibürr pamkolpama darrü-darrü elklaza umul baindako kürü
umulbaindügabi. I mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison amkoman umulbain
bóktandó koke abindako. I akó koke abindako umulbain bóktandó
Godón ubi ngarkwatódó ngyabenankwata.
4 I ikub bagürdako. I gyagüpi tótókdako wagó, i umulako
blaman elklaza, a i ma tai darrü klaman küp koke apadódako.
Ibü kolae ubi darrem-darrem bóka bamgüna akó ongyalóma bóktan
oporan küpankwata. Ibü ongyalan darrem wa módógako wa,
idipa akó ibü nidi arrkrrudako, ibü gyagüp kolaea akrranda, i
tibiób bürrgrratódako, i kolae bóktandako tibiób darrpan-darrpandó
panzedó, i gyagüpi tótókdako wagó, ngibürra kolae tómbapóndako,
5 akó ibü gyagüpitótóka blakón-koke metat bókrrandako. Ini
pamkolpamab gyagüpitótók dümdüm kokeako, akó i tai gaodó
kokeako ⌊küp apadóm⌋, amkoman nadü klama akó obae nadü klama.
I gyagüpi tótókdako wagó, Yesun amkoman anguna ibü mórrel nirre.*

Ngibürr Bóktan Mórrelankwata

6 Anda, Godón amkoman anguna mibü amkoman mórrel bainda
samuan ngarkwatódó, a mani koke. Mibü mórrel bainda samuan
ngarkwatódó, ene wata mi ne gaodó nómadakla we elklazapükü,
mibüka ne klamko.
7 Mi gaodó ki kwarila, zitülkus mi nóma tóbabótórró, mi darrü kla
koke sidüdóp minkü. Akó mi nóma nurrbarino, mi darrü kla koke
ipüdórre minkü.
8 Da módóga, mibü ne alo kla akó anón kla asi nómadako, akó mibü
ne müót nómadako akó mórrkenyórr mi ne klamómakla, mi gaodó ki
kwarila ini elklazabme.
9 Pamkolpam nibiób ubi mórrelóma, ene ubia ibü kolae tonarr
tómbapónóm popadan nolngomórre. Ibü ubi mani azebóma, akó ini
ubia ibü bumige wamaka darrü oloma lar amige die. Akó abün gonggo

---

* **6:5** Pol aprrapórr igó küpbóka apónda, ene pamkolpama Godónkwata umulbain koralórr mani azebóm, inzan kwate, arrkrru pamkolpama mani alión kwarile ibü umulbain bóktananme. Ma Taetus 1:11 akó Zud 1:11 ngankanke. A darrü küp módóga wagó, i gyagüpi ogoblórr wagó, God ibü blaman kla nülirre oyankü nidi zagetódako.

ubia ibü bumige akó azid nülirre, ibü akó ngibürr pamkolpam. Ini
ubia sab ibü dudu kolae nirre, wamaka i sab naedó busurrurre.
10 Zitülkus módóga, mani azeb ubia pamkolpam sab blaman ia-ia
kolaean elklaza tómbapónóm nirre. Ngibürr pamkolpamab ubi asine
mani azebóm wirri ubie, we pokodógab i zaorrón piküp bainónóp
Yesun amkoman angunüm. Errkya i wirribóka azid aengdako,
wamaka pama tóba abün kyab zono-e baelda.

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

11 A mató, Timoti, ma darrü Godón pamla. We ngarkwatódó,
ma gum nóngónónóm ene kolae elklaza tómbapónóm, ka ne elk-
lazabkwata wibalóma. Arüng kóbó ipadlónke ⌊dümdüm tonarr⌋
tólbaelóm, ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó, Godón amkoman an-
gunüm, marü moboküpdü ubi pamkolpamdó amtyanóm, karrkukus
zamngólóm enana morroal ó müp tonarra nóma togoble, akó mómóke
namülün ngibürr pamkolpamdó.
12 Wamaka Rrom gazirr pama gazirr pokodó kokezan piküp bainda
gazirrüm, ma ta inzan, koke ki piküp baila Godón amkoman angunüm
akó oya arrkrrum, enana pamkolpama mankü bóka bamgün korale.
Akó ⌊ngarkwat-koke arról⌋ karrkukusi amiógke. Gyagüpi amalónke
wagó, God marü wató ngimaunürr wankü ngyabenóm metatómpükü.
Abün pamkolpamab wapi, ma morroal bóktarró amkoman ubie wagó,
ma Godón amkoman angun namülnürrü akó marü ubi yarilürr oya
arrkrrum. Ene tonarrdó, ma Godón ngyaun bóktan kuri ipadórró.
13 Ka marü arüng bóktan akyandóla Godón obzek kwata, arról nótó
aliónda blaman elklaza. Akó Kerriso Yesun obzek kwata, nótó morroal
bóktanórr amkoman ubie, amkoman bóktan büdrratlórr tóbabóka
Pontius Paelatón obzek kwata, enana Paelat sab pamkolpam arüng
bóktan ki nókyerre oya amkalóm.
14 Ka marü ne arüng bóktan akyandóla wagó, ma Godón arrkrruo
akó blaman kla tómbapono oya ubi ne klamko, inzan ne kwatko
wa, darrü oloman dümdüm babul yarile darrü kolae poko bóktanóm
marükwata. Ini elklaza tómbapólónke kókó mibü Lod Yesu Kerriso
okaka nóma tübine.
15 Wa sab okaka tübine ene ngürr, God ne ngürr ingrinürr oya
pulkaka bainüm. God wa kómal akó darrpan Balngomól Pama blaman
elklaza nótó balngomólda. Wa wirri King módóga blaman kingdügab
akó wa wirri Lod módóga blaman lodódógab.
16 Wata God tebea, kokean nótó nurrótóke. Wa zyóndü ngyabenda,
da ene igó zyóna wirri arüngi ongang bapónda, da darrü oloma
minggüpanan kokean wame. Darrü pama oya kokean esenórr ó darrü
paman gaodó kokea oya asenóm. Blaman pamkolpama oya ngi wirri
kwitüm ki emngyelnórre, akó wa arüngi ki balngomól yarilün metat-
metat. Amen.

Mórrel Pamkolpama Ia Tulmili Ngyaben Korale

17 Ibüka arüngi bóktanke mórrel pamkolpam nidipko wagó, i koke
ki gyagüpi ogoblón wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab.
Arüngi bóktanke igó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, darrü kolaea
koke tómbapóne ibüka, zitülkus i mórrel pamkolpamako. Zitülkus
módóga, i umul kokeako tibiób mórrel ne kokrrap ngarkwatóm ki

6:13 Zon 18:37

kwarile. A i wata Godka ngambangól korale tibiób tangbamtinüm. God darrpan módóga, mórrelwóm nótó aliónda mibü blaman elklaza, igósüm mi morroal barnginwóm koralo ene elklazapükü.

18 Ibüka arüngi bóktanke morroal elklaza tómbapónóm pamkolpam tangbamtinüm. Ibü mani abünzanako, da i ta abün morroal elklaza ki tómbapón koralón. I wata pamkolpam gail korale, akó i wata amkoman ubie arrgrrat korale ibüka ne klamko.

19 Mórrel pamkolpama inzan tórrmen tulmil nóma tómbapóndako, ene wa inzana wamaka i wirri mórrel elklaza arrbündako tibióbkü solkwat ngarkwat-koke arrólóm. Ene wa inzana, wamaka i metat zürük ingülküp zitülkus angrindako müótankü. Da módóga, ibü gaodó yarile ngarkwat-koke arról amoanóm. Ene arról wata amkoman arróla, Godkü ngyaben.

Dómdóm Alakón Bóktan

20 Timoti, God marü zaget mókyanórr oya bóktan umul bainüm, da módóga, ma wata metat idolo oya bóktan umul bainüm, ma wata amkoman enezan umul bairrü. Ma gonggo bóktan koke arrkrru namulo, Godón koke ne bóktana agürda. Akó ma pam koke arrkrru namulo bóktan nidi bóktandako mibü umulbain bóktanan ngarkwatódó kokea. I igó bóktandako wagó, i ne poko umul baindako wa morroal umulbain bóktanako Godónbóka, a ene wa amkoman kokea.

21 Ngibürr pamkolpama ene obae umulbain bóktan amkoman angundako akó ikikdako. We ngarkwatódó, i zaorrón banelórr Yesunkwata amkoman umulbain bóktandógab.

Ka tóredóla, Lodón ⌊gail tonarr⌋ asi ki yarilün yabüka.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Timotika
Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba nóma wialómórr, wa ugón tümün müótüdü yarilürr Rromóm (1:16-17). Wa sein sye-i amelórrón yarilürr, wamaka amkoman wirri umulürrün kolae tómbapón pama. Pol umul yarilürr wa, oya zageta blakóndase akó wa, oya arróla blakón kari pokoa. Oya dómdóm ngarkwat yarilürr tümün müótüdü, ene solkwat ma Rrom pama ki emkórre (4:6). Polón nis ngim agóltagól nóma yarilürr Yesun [Morroal Bóktan] amgolkü, da wa Timotin ngyaunürr wankü agólóm (Apostolab Tórrmen 16:1-3). Polón tokom ngim agóltagól nóma yarilürr amgolkü, wa Timotin we yalórr Epesusüm burrmatóm ola sos ngakanóm (1 Timoti 1:3). Wa nis peba mórrag nóma winólómórr Timotika, Timoti ugón Epesusüm yarilürr.

Polón aüd zitülako ini peba mórrag iade wialómórr:

1. Rrom pama oya amigóp amkalóm, akó wa umul yarilürr wa, oya büdülümpükü amkal kari poko yarilürr. Da oya wirri ubi yarilürr Timoti wankü ngibürr ngürr ki amóne, solkwat oya ugón ki emkórre (4:9-21).
2. Timoti Polón wirrianbóka tangamtinürr Godón bóktan amgolde akó Yesun amkoman angun pamkolpam umulbaindi. Polón ubi oya arüng akyanóm akó ikik akrranóm yarilürr, wa metat Godónkü ia ki zaget yarilün inzan tonarre.
3. Pol umul yarilürr ngibürr elklaza tómbapón koralórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Epesusüm, ne klama koke ki tómbapón kwarile. Da oya ubi Timotin umul-umulan ngitanóm yarilürr ini elklazabkwata akó wa laró ki tómbapóne.

Wirri Bóktan Zono Darrpan Pokodó Arrbürrün

Pol tóba nis ngim peba mórrag nóma wialómórr Timotika, wa umul bainürr wagó, wa myamem wirribóka koke ngyabene. Timoti küsil pam yarilürr Polkagab, akó aprrapórr wa darrü Yesun amkoman angun pamóm bainürr, Pol Godón bóktan nóma büdrrat yarilürr Listrram. Dokyan Yesun amkoman angun pamkolpam asi koralórr Polón nidi tangamtinóp bóktan büdrratóde, umulbaindi, akó sos pamkolpam ngabkande. Timoti ene darrü Yesun amkoman wató yangulürr Polón nótó tangamtilürr, akó wa Polka minggüpanan yarilürr ngibürr amkoman bangun pamkolpamdógab Polón nidi tangamtinóp. Ini peba mórragdó Pol tóba dómdóm ngyaben bóktan iliólürr Timotin, wa noan amanikürr wirri arüngi tómbapónóm ene zaget Pol ne kla bókyanórr. Da wa Timotika ngambangólórr ene Yesun Morroal Bóktan metat amgolóm ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

Pol Timotin akó umul-umulan ngitanórr Yesun Morroal Bóktan amoanóm, wa oya ngaen-gógópan ne kla umul ain yarilürr. Wa oya arüngi yalórr Yesun Bóktan umul bainüm akó amgolóm amkoman moboküpi, akó Yesu Kerrison zaget tómbapónóm wirri arüngpükü akó piküp bain-gum. Wa ta akó oya wirri arüngi yalórr karrkukus

zamngólóm azid aenga nóma tamle Yesunme, Polzan karrkukus zamngólórr azid aengdógab.

Pol Timotin bóktan ekyanórr sos ia ngakanóm Epesusüm. Wa oya umul-umulan ngitanórr ongyalgum pamkolpampükü ngibürr bóktanankwata. Ongyalde sab pamkolpam kokean tangnamtirre Yesun amkoman angunüm a ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó.

Pol Timotin ta umul-umulan ngitanórr obae umulbain pamabkwata, nidi kwarilürr ola Epesus sosdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Pol Godón eso ekyanórr akó Timotin arüng ekyanórr *1:3-8*
  1. Pol Godón eso ekyanórr Timotinkü *1:3-5*
  2. Pol Timotin arüng ekyanórr zaget tómbapónóm, God oya ne kla iliónürr tómbapónóm *1:6-7*
C. Morroal Bóktan Godón zidbainankwata *1:8-14*
D. Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama tibiób kak nómtyerre Polka *1:15-18*
E. Karrkukus zamngól müp tonarrdó, Yesu Kerrison zaget tómbapónde *2:1-13*
F. Timoti inzan zaget pam ki yarilün, Godón nótó bagürwóman ngitanda *2:14-26*
G. Godkamóm ubi-koke pamkolpama dómdóm ngürrdü ia tulmili ngyabenórre *3:1-9*
H. Ngibürr umulbain bóktan *3:10–4:5*
I. Polón büdül kari pokoa akó wa sab morroal darrem ipüde *4:6-8*
J. Timoti sab ngibürr elklaza tómbapóle Polónkü *4:9-18*
K. Dómdóm alakón bóktan *4:19-22*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab. Wa kürü zirrkapónórr bóktan büdrratóm pamkolpamdó arrólankwata, wa ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne kla ingrinürr. Ene ⌊ngarkwat-koke arról⌋ wata Kerriso Yesukama.

2 Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü moboküp olomzanla.

Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋, gyaur, akó paud asi ki kwarilün marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü ⌊Lod⌋.

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Timotin Arüng Ekyanórr

3 Ka Godón eso akyandóla, ka noan ⌊ótókdóla⌋, kürü abalbobatalazan oya ótók kwarilürr, umuldi ka darrü kolae koke tónggapórró. Ka Godón eso akyandóla, ka tóre nóma bakodóla marünkü blaman tonarr, irrüb ngürr.

4 Kazan gyagüpi amanikdóla ma yón namülnürrü, mi nóma bürrgrratürri, kürü wirri ubia marü asenóm, zitülkus ka umulóla wagó, sab kürü büb bagürwóma gwarrarrón yarile.

5 Kürü ngambangólda marü Yesun amkoman angun amkomana. Ngaen-gógópan marü óp bobat Lois akó marü aip Yunis ibü amkoman bangun amkoman yarilürr, akó ka wirri umulóla wagó, marü amkoman bangun ta amkomana.

6 Ini zitülkusdü kürü ubia marü akó umul-umulan ngitanóm, God marü gaodó myónürr tóba zaget tónggapónóm, akó ma ene

zaget akó amkoman moboküpi tónggapolo ene dadan tonarre darrü
olomazan ur wirri ainda. God marü ⌊gyaur kla⌋ mókyanórr samuan
ngarkwatódó oya zaget tónggapónóm, ka marüka kólba tang nis nóma
nómngyerró akó tóre ekorró marünkü.
7 Gumüm bain-gu Godón zaget tónggapónóm, zitülkus God mibü
ne Samu* tókyenóp mibü koke gum-guman ngibtanda. A ene
Samua mibü moboküp arüngan ngibtanda, mibü tangbamtinda mibü
⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr kolpamdó bómtyanóm, akó wa mibü
tangbamtinda mibü ubi akó tórrmen balngomólóm.

Morroal Bóktan Godón Zidbainankwata

8 Da büód koke namülünke pamkolpamdó bóktanóm, ma umul ne
pokola mibü Lodónkwata, ó büód koke namülünke kürüka, enana ka
tümün müótüdümla Lodón ngidü. Ma wata azid aenglo kazanla Yesun
⌊Morroal Bóktananme⌋. God marü arüng mókyene azid aengóm.
9 God mibü wató zid tinóp akó mibü ngibtaunóp ⌊kolkal⌋ ngyabenóm
Godón ilküpdü. Wa ini kla koke tónzapónórr ene zitülkusdü, mi
ngibürr morroal elklaza tómbapónóp, a oya angrirrün bóktananme
akó oya gyauranme. Ngaen-ngaen, God ini tüp solkwat tónggapónórr,
wa bóktan ingrinürr tóba gail tonarr okaka amzazilüm Kerriso Yesun
zirrapónóm ini tüpdü pamkolpam zid bainüm.
10 A errkya ini tonarrdó, God oya gyaur okaka simzazilürr mibüka
mibü Zidbain Pamdóma, Kerriso Yesu, nótó tamórr ini tüpdü. Yesu
nóma nurrótókórr akó türsümülürr, wa büdülan arüng elakónórr.
Akó wa alakón-koke arról okaka simzazilürr Morroal Bóktandóma.
11 Ini Morroal Bóktan büdrratóm pamkolpamdó blaman bwób-
bwób, God kürü küngrinürr apostol akó umulbain pamóm.
12 Ini zitülkusdü ka igósidi azid aengdóla aini tümün müótüdü Yesu
Kerrison ngidü. A ka büód kokela tümün müótüdü nemela, zitülkus
ka ne olombóka umulóla ka noan amkoman yangurrü, akó zitülkus
ka amkoman karrkukusi angundóla, wa gaodóma adlangóm kókó
dómdóm Ngürr, wa kürü ne kla küliónürr ngabkanóm.†
13 Timoti, ma ene amkoman bóktan karrkukus emoalónke, ma
ne bóktan arrkrrurrü kürükagab. Ini kla tómbapónke amkoman
bangunpükü akó moboküpdü ubipükü. Ma gaodó namulo, zitülkus
ma dabyórrünla Kerriso Yesuka.
14 Adlang namülünke God marü ne amkoman bóktan mókyanórr.
Godón Samua, mibü büb kugupidü nótó ngyabenda, marü wató
tangmamtile.

Ngibürr Yesun Amkoman Angun Kolpama Tibiób Kak Nómtyerre Polka

15 Ma arrkrrurrü wa, blaman Yesun amkoman angun pamkolpam
Eisia‡ Prrobinsdü nidi ngyabendako, tibiób kak kürü kómtyenóp.
Pigelus akó Errmogenes ta inzan tibiób kak kürü kómtyarri.
16 A Onesiporrus wa amkoman gódam yarilürr. Lod gyaur ki okaka
imzazil Onesiporrusün müót kolpamdó, zitülkus wa abün münüm

---

* **1:7** *Samu*: Ki umul-kókakla ini samu ia büban samua, ta ia Godón Samua. † **1:12** *wa kürü ne kla küliónürr ngabkanóm*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *ka oya ne kla iliórrü ngabkanóm*. ‡ **1:15** Polón tonarrdó, *Eisia* darrü Rrom prrobins yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü.

kürü angónsangón akó tangamtin yarilürr. Wa büód ta koke yarilürr,
enanla ka tümün müótüdü.
17 A wa nóma tübzilürr Rrom wirri basirrdü, wa kürü wirri
arüngi kyamkülürr blaman pokodóma, kókó wa kürü kósenórr ka ne
namülnürrü.
18 Lod oyaka tóba gyaur okaka ki imzazil ene dómdóm Ngürrdü!
Timoti, ma wirri umulóla, wa nigó blaman elklaza-e kürü tangkamt-
inürr, Epesusüm.

2

Karrkukus Zamngól Müp Tonarrdó, Yesu Kerrison Zaget Tómbapónde

1 Da mató, Timoti, nótó kürü olomzanla, ma karrkukus namülün
Lodón zagetódó. Ma gaodómla arüngüm Kerriso Yesun ⌊gail tonar-
ranme⌋.
2 Ma kürü kurrkrrurrü bóktan umulbaindi abün pamkolpamab
wapi. Ene pamkolpam umulako wagó, ene bóktan, ka ne kla
adrratórró, wa amkomana. Ma ene dadan bóktan umul ninünümo
ene ngibürr amkoman angun pamkolpam, ma amkoman nibiób
bangundóla akó gaodó nidi korale ngibürr pamkolpam umul bainüm.
3 Ma karrkukus zamngólke müp tonarrdó Kerriso Yesun ngidü,
kazanla. Mi wata Kerriso Yesun mamoan koralo, morroal Rrom gazirr
pama gazirr singüldü wirri ngi pamzan mamoanda.
4 Gazirr pama, gazirr zaget nótó tómbapónda, koke busotubso yarile
ngibürr kla tómbapónóm. Ini pokodó wa tóba gazirr singüldü wirri
ngi pam bagürwóman ngitanda.
5 Ene dadan ngarkwatódó, buso pama ne nóma busoda barngin
pokodó ngibürr barngin pampükü, wa wata barngin gida mamoan
yarile. Wa ene gida ne nóma alkamüle, wa darrem kla* koke ipüde,
enana wa ngaen-gógópan tame.
6 Ngaon pam, nótó ngaonda ngón ngagón-koke, wa ngaen-gógópan
olom módóga abülan poko apadóm.
7 Gyagüpi wam ka ne poko bóktandóla, zitülkus Lod sab marü
tangmamtine apadóm, ka amkoman laró poko bóktanóm kaindóla.
8 Yesu Kerrison gyagüpi amanik, ⌊Deibidün⌋ bobat nótóke, God noan
irsümülürr büdüldügab. Ini wa ⌊Morroal Bóktana⌋, ka ne bóktan
amgoldóla pamkolpamdó.
9 Ka azid aengdóla, zitülkus ka ini bóktan büdrratla, akó ka sein
sye-i arümürrünla aini tümün müótüdü wamaka ka amkoman kolae
pamla. A Godón bóktan sein sye-i arümürrün kokea.
10 Da módóga, ka karrkukus zamngóldóla, enana ka azid aengdóla,
igósüm God tóba alearrón pamkolpam ta inzan zid nirre Kerriso
Yesukama. Akó i sab metat korale usakü ⌊wirri kómal zyóndü⌋, wa
nólamase.
11 Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana:
Mi ne wankü nóma nurrbarirrü,
da mi akó sab wankü ngyabenórre.
12 Mi ne karrkukus nóma bórrongo, enana mi azid aeng koralo,
da mi sab kingzan kwarilo, wankü balngomólóm.

---

* **2:5** *darrem kla*: Polón ngyaben tonarrdó darrem we kla yarilürr, singül müóngdur, ne kla tónggapórróna nugup pórngae-e ó puli.

Mi ne nóma yalpirre igó, mi umul-kókakla oyabóka,
da wa akó sab mibü inzan talpirre.
13 Mi ne koke nóma tómbapónórre Yesu Kerriso mibü ne poko byalda tómbapónóm,
wa ma sab wata tómbapóne, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm,
zitülkus wa metat tómbapónda, wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ angrinda.

Timoti Inzan Zaget Pam Ki Yarilün, Godón Nótó Bagürwóman Ngitanda

14 Ma metat amkoman angun pamkolpam ini elklaza akó umul-umulan ngintinünümo. Ibü arüng bóktan nókyenónómo Godón obzek kwata, ongyalgum bóktan oporan küpankwata. Ene inzan ongyaltongyalan küp babulana, da ene pamkolpamab gyagüpitótók gonggo bainda nidi arrkrrudako inzan ongyaltongyal.
15 Arüng kóbó ipadlónke moba okaka bümzazilüm Godka inzan tonarre God gyagüpitótók yarile wagó, ma morroal olomla. Inzan namülün wamaka zaget pama morroal nótó zagetóda akó zitülkus babul noane büód aenggum tóba zagetódógab, oya singüldü pama nóma ngakanda. Akó inzan pam namülün amkoman bóktan umul nótóke akó dümdüm nótó umul bainda.
16 Ma gonggo bóktan gum bangón namülün Godón koke ne bóktana agürda, zitülkus pamkolpama ini poko nidi bóktandako, i Godkamóm ubi-koke kolpamako, ama i sab Godkamóm wirri ubi-koke kolpam kwarile.
17 Akó darrü zitülkus módóga, ibü gonggo bóktana gwarróne, wamaka wagülünga dudu büb azid ekyene akó emkólesa. Ene pamkolpamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus akó Piletus.
18 Ini nis pam nisa tibiób kak kuri nómtyarri amkoman bóktandó, bóktande wagó, God mibü, amkoman angun pamkolpam, kuri sirsine büdüldügab. Ini bóktananme, i ngibürr amkoman bangun pamkolpamab amkoman bangun kolae baindamli.
19 A Godón amkoman angun pamkolpama wamaka zürük ingülküp zitülzan bórrangórrónako, darrü pama kokean aunaunan ngitine, akó i sab kokean piküp bairre amkoman bangunüm. Ini nis bóktan nis ene ingülküp zitülkusdü wialómórrónamli. Ngaen-gógópan bóktan módóga, “Lod umula oya pamkolpam nidipako.” Akó darrü bóktan ama yóni igó, “Nidi bóktandako wagó, i Lodón mamoandako, i wata kak nómtyerre kolae tonarrdó.”
20 Yesun amkoman angun pamkolpam inzanako, wamaka darrü-darrü alongalo klamako mórrel paman müót kugupidü. Ngibürr alongalo kla ⌊golde⌋ ó ⌊silba-e⌋ tómbapórrónako, a ngibürr ta nugupi ó mariti tómbapórrónako. Pamkolpama alo nóma bamnguldako wirri tóre ngürrankü, i golde ó silba-e tómbapórrón alongalo kla azebdako. Pamkolpama nugupi ó mariti tómbapórrón alongalo kla azebdako popa ngürrdü.
21 Dadan ngarkwatódó, darrü amkoman bangun pama ne tóba kolae tonarrdógab nóma byalünge, blaman ene kolae tonarr ka ne kla ngiblina, da wa sab gaodó yarile Godón zaget tónggapónóm. Wa sab inzan yarile wamaka alongalo klama, pamkolpama ne kla yazebrre i

2:19 Bótang Peba 16:5

nóma alo bamngurre wirri tóre ngürrankü, zitülkus wa sab ⌊kolkal⌋
yarile Godón ilküpdü. Akó módóga, oya Wirri Pam, Lod nótóke, gaodó
yarile oya zagetan ngitanóm. Wa blaman tonarr zangórrón yarile
morroal zagetóm.
22 Da Timoti, ma gum bangón namülünke ene kolaean elklaza
ngibürr küsil pamab wirri ubi ne klamako tómbapónóm. Arüng kóbó
ipadlónke ⌊dümdüm tonarr⌋ tólbaelóm, Godón amkoman angunüm,
⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr pamkolpamdó amtyanóm, akó paudi
ngyabenóm ngibürr pamkolpampükü. Ma arüng kóbó ipadlónke ini
kla tómbapónóm ene pamkolpampükü nidi tóredako Lodka kolkal
moboküpi.
23 Ma gonggo akó küp-koke murr bazeb bóktan gum bangólónke,
zitülkus ma umulóla wagó, pamkolpama nóma murr bazeb korale,
ene bóktana ibü ongyaldó amarruda.
24 Akó Lodón zaget pama koke ongyal yarile. A wa wata morroal
tonarr yarile blaman pamkolpamdó. Wa gaodó yarile Godón Bóktan
umul bainüm. Akó wa zao-zao yarile, a wa ngürsilüm büsai koke baile.
25 Wa wata mómóke dümdüm ain yarile wankü nidi bóka
bamgündako, igósüm God aprrapórr ibü ok nirre Godka byalüngüm
tibiób kolae tonarrdógabi. I sab igósidi amkoman bóktan umul korale.
26 Akó i sab emzyetórre amkoman bóktan ia laróga, ó obae bóktan
ia laróga, akó i ⌊debólan⌋ didügab kórzirre, ibü nótó bumiógürr wa-
maka darrü oloma lar amige die. Wa ngaen-gógópan ibü bumiógürr
oya ubi elklaza tómbapónóm.

3

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpama Dómdóm Ngürrdü Ia Tulmili Ngyabenórre

1 A ma ini bóktan umul ki namüla: Dómdóm ngürrdü sab müp
tonarra tómbapónórre. Ene tonarrdó pamkolpama Godkamóm ubi-
koke tórrmen tómbapón korale.
2 I sab darrpan-darrpana tibióban ngabkan korale akó ibü
⌊moboküpdü ubi⌋ manidü korale. I sab ikub bagür korale wagó, i wirri
elklaza tómbapóndako. I gyagüpi tótók korale wagó, i morroalako
ngibürr pamkolpamdógab. I sab kolae bóktan amanórre ngibürr
pamkolpamdó. I sab tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrru korale.
I sab eso bóktan koke bóktanórre, ibü nidi tangbamtinórre. I Godón
koke ⌊ótók⌋ korale.
3 I sab gyaur-koke korale ngibürr kolpamdó, enana ibü aipalabal
ó zonaretal nidipko. I sab koke barrgorre ngibürr kolpama ne kolae
tómbapónórre ibüka. I wata obae bóktan koke alión korale ngibürr
pamkolpamabkwata panzedó. I gaodó koke korale tibiób büban ubi
balngomólóm. I sab gyaur-koke korale a ma ngibürr kolpam azid
nüliónórre. I sab morroal tulmil alzizi boman korale.
4 I sab tibiób gómdamal kolae kolpamab tangdó urrbule. I sab
zóngang korale elklaza tómbapónóm gyagüpitótók-koke. I sab tibiób
bagürnórre. Ibü ubi tibiób büban ubi tómbapónóm yarile akó ibü
moboküpdü ubi koke yarile Godka.
5 I sab igó tórrmen tulmil tómbapónórre wamaka i Godón amkoman
angundako, a i sab aibóka bangónórre Godón arüng apadóm ibü

ngyaben dümdüm bainüm. Timoti, ma ibü kak bómtyan namulo,
inzan nidi ngyabendako.*
6 Ma ene pamkolpam kak bómtyan namulo, zitülkus ngibürr
ene pamkolpama ngibürr pamkolpam ilklió büliónda ko, igósüm
i gaodómako ibü müótüdü barrbünüm. Ibü müótüdüzan bar-
rbündako, i peterre moboküp kol iklió büliónda ko ibü gyagüpitótók
amkoman angunüm. Ene kola abün kolae tonarr kuri tómbapónónóp
akó ene kolae tonarr inzanako wamaka wirri müppükümako. Akó
blaman ia kolaean ubia ibü balngomóldako.
7 I metat küsil bóktan arrkrrudako, a i ma gaodó kokeako amkoman
bóktan amzyatóm.
8 Ngaen-ngaen, nis pam nis namülnürri ngi Zanes akó Zambrres.†
Dadan ngarkwatódó i Moseska bóka bamgün namülnürri, ene kolae
pama amkoman bóktandó bóka bamgündako. Ibü gyagüpitótók
dümdüm kokeako akó i amarrónako, zitülkus ibü amkoman angun
amkoman kokeako.
9 A sab i gaodó koke korale pamkolpam ilklió büliónüm barrkyan
kokrrapóm, zitülkus blamana sab ibü gonggo tulmil emzyetórre,
dadan pokoazan tómbapónónóp Zanes a Zambrres ibüka.

Ngibürr Umulbain Bóktan

10 A mató, Timoti, ma kürü umulbain bóktan kuri mamoarró,
kürü ngyaben tulmil, kürü ngyabenan angrirrün bóktan,‡ akó kürü
amkoman angun. Ma umulóla ka zao-zao namülnürrü blaman ia-ia
pamkolpampükü kürü kle-kle nidi ngakan koralórr, akó ma umulóla
wagó, kürü moboküpdü ubi ngibürr pamkolpamdó yarilürr. Ma
umulóla ka karrkukus zamngórró enana morroal ó müp tonarra nóma
togoblórr. Ma blaman ini kla umulóla, akó ma tikó ipadórró kürü
mamoanóm.
11 Ma azid aengrró dadan tonarre kazan azid aengrró, akó kolpama
marü wirri müp alión koralórr dadan tonarre kolpama kürü wirri
müpzan alión koralórr ini wirri basirrdü: Antiok, Ikonium, akó
Listrra.§ A Lod kürü wató zid kyónürr blaman ini ne kolae
tulmildügab.
12 Anda, pamkolpama sab blaman Kerriso Yesun amkoman angun
pamkolpam wirri müp nüliónórre, nibiób ubi asine ngyabenóm
Godón ubi ngarkwatódó.
13 A kolaean pamkolpam akó ilklió bülión pam sab asi kwarile. I
errkya kolaean kla tómbapóndako, olgab sab ma akó amkoman wirri
kolaean elklaza tómbapónórre. I pamkolpam ilklió büliónda ko akó
pamkolpama ibü ilklió büliónda ko.
14 A mató, Timoti, ma amkoman bóktan wata metat amkoman angun
namülün, marü ne kla umul minóp, zitülkus ma umulóla marü ini
bóktan nidi umul minóp* akó ma amkoman karrkukusi angundóla

* **3:5** Timotin ini arüng bóktan akyande, Pol igó nómtyenóp ene kolae pamkolpam ugón ola asi kwarilürr. † **3:8** *Zanes akó Zambrres*, ene nis ngi nis wialómórrón babulamli Godón Bukdü darrü pokodó, a Zu póep ngarkwatódógab i nis Izipt wapi pamamli Moseska nidi bóka bamgün namülnürri (Bazeb Tonarr 7:11, 22). ‡ **3:10** Polón ngyabenan angrirrün bóktan inzan yarilürr; Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm, akó Yesun amkoman angun pamkolpam tangbóleanóm ibü amkoman bangun dódórr bainüm. § **3:11** Timoti Listrra basirr pam yarilürr, da wa umul yarilürr ola ia pamkolpama ngyaben koralórr. * **3:14** Timotin idi umul inóp: oya aip, oya aipbobat, akó Pol.

ibü bóktan amkomana.
15 Akó ma umulóla wagó, mazan dódórr bain namülnürrü, i marü
Godón Gyabi Wibalómórrón Bóktandógab umul ain namülnürri. Ini
Bóktan gaodóma marü ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akyanóm, umulüm wagó,
ma wata Kerriso Yesun amkoman angun namulo zid bainüm.
16 Blaman tóba Wibalómórrón Bóktan, God ibü gyagüpitótókdó
irrbünürr nidi winólómóp. Akó ene Bóktana mibü tangbamtinda
amkoman bóktan umul bainüm, pamkolpam bagóm kle-kle elklaza
nidi tómbapóndako, pamkolpam dümdüm bütanóm, akó pamkolpam
umul bainüm dümdüm ngyabenóm.
17 Godón Bóktana mibü tangbamtinda ini blaman elklaza
tómbapónóm. Ene igósüm, darrü oloma Godón zaget nótó
tónggapónda, sab gaodó akó umul yarile blaman morroal zaget
tómbapónóm.

4

1 Gyagüpi amanik, Kerriso Yesu sab zaz nirre arról nidipako akó
büdül nidipako, akó wa sab okaka tübine tüp alngomólóm Kingzan.
Oya wapi akó Godón wapi, ka marü wirri arüngi ayaldóla igó:
2 Godón bóktan amgolólónke. Blaman tonarr zangórrón
namülünke, ia morroal ó kolae tonarr nómada ini bóktan amgolóm.
Pamkolpam dümdüm bütan namülünke, ibü bag namülünke, akó ibü
arüng bütan namülünke morroal elklaza tómbapónóm. Ma amkoman
zao-zao namulo ini elklaza nóma tómbapolo akó ma ibü dümdüm
umulbain namülünke.
3 Inzan umul bain namülünke, zitülkus tonarra sab tame, pamkol-
pama sab ubi koke bairre dümdüm umulbain bóktan arrkrrum. A
tibiób ubi ngarkwatódó, i abün umulbain pam arrkrru kwarile, darrü-
darrü bóktan nidi umulbain kwarile. Ene umulbain pama bóktan
amarru kwarile ibüka, nibiób güblanga algübagüsdako ene bóktan
arrkrrum.
4 Pamkolpama sab tibiób güblang murrnausórre amkoman
bóktandógab. A i sab obae ólpóep arrkrru akó amkoman angun
korale.
5 A mató, Timoti, ma wata blaman tonarr dümdüm
gyagüpitótókpükü namulo ia laró pokoa tómbapónórre. Karrkukus
zamngól namülünke ma azid nóma aenglo. Ma Godón ⌊Morroal
Bóktan⌋ müsirrga ain paman zaget tómbapón namulo. Blaman zaget
morroal tómbapólónke, marü God ne zaget müliónürr.

Polón Büdül Kari Pokoa akó Wa Sab Morroal Darrem Ipüde

6 Ka marü ini arüng bóktan alióndóla, zitülkus kürü arról anón
⌊gyaur klamzana⌋, ⌊prrista⌋ ne kla akanda ⌊altadó⌋.* Oya küp módóga:
tonarra kuri tugupurr tübine kürü ini tüp amgatóm.
7 Ka wa Lodónkü zaget morroal kuri tómbapórró. Ka ene zaget
kuri elakórró, Kerriso Yesu ne kla kókyanórr kürü tónggapónóm. Ka
koke piküp bairrü Yesun akó oya Morroal Bóktan amkoman angun akó
amgol.

---

* **4:6** *Bazeb Tonarr* pebadó 29:38-41 ma etangke Godón gyaur kla aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr ⌊sip⌋ kupodó akó ⌊witüdü⌋ alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módóga.

8 Errkya morroal darrema kürü akyandase, zitülkus kürü ngyaben
dümdüm yarile akó Lodón ubi ngarkwatódó. Lod, pamkolpam
dümdüm nótó zaz bain yarile, wa sab kürü darrem kla kókyene, ene
Ngürrdü wa blaman pamkolpam nóma zaz bain yarile. A wa sab
wata kólbanan koke kókyene ene darrem. Wa sab blaman pamkolpam
darrem nüliónórre, nae nidi amandako oya okaka bainüm.

Timoti Sab Ngibürr Elklaza Tómbapóle Polónkü

9 Timoti, arüng kóbó ipadlónke kürüka tótókóm büsai-büsai,
10 zitülkus mibü zonaret Yesun ngidü Demas kürü kuri kümgatórr.
Wa kuri wamórr Tesalonika wirri basirrdü. Wa kürü kümgatórr,
zitülkus oya ubi tómbapónóma elklaza ne klamko ini tüpdü. Krresens
wa kuri wamórr Galatia bwóbdü, akó Taetus Dalmeisia bwóbdü kuri
wamórr.†
11 Wata Luk aini asine kankü. Ma ala nóma tamo, Makón
gyaurka esenke da usadi turramke, zitülkus wa sab gaodó yarile kürü
tangamtinüm aini, ka enezan zagetla Lodónkü.
12 Ka Tikikusün zirrapórró Epesus wirri basirrdü.‡
13 Ma nóma tamo, gyaurka sidódke tumum baten mórrkenyórr,
ka ne kla amgatórró Trroas wirri basirrdü Karrpusün müótüdü.
Gyaurka, kürü ⌊arrngamórrón peba⌋ simarruamke. Kürü wirri ubia
ene ne peba-o ⌊sip⌋ sopae-e tómbapórrón.
14 Aleksanda, kopa§ poko-e elklaza tómbapón pam, kürü wirri müp
küliónürr ka kólba zaget nóma tómbapón namülnürrü. Lod sab oya
darrem ekyene, wa ne kolae tórrmen tómbapónórr.
15 Oyaka ma umul-umul namülünke, zitülkus wa mibü bóktandó
wirri arüngi bóka bamgün yarilürr.
16 Ka ngaen-gógópan nóma zamngórró zazón obzek kwata aini
Rromóm kólba bódlangóm ibüka, kürü nidi kumigóp, darrü oloma
koke tamórr kürünkü bóktanóm. Blamana kürü kümgütóp. God ibü
ini kolae ki norrgorre.
17 A Lod kankü ola asi yarilürr akó wa kürü arüng kókyanórr,
igósüm ka gaodó namülnürrü adrratóm blaman bóktan Yesu Ker-
risonkwata. Akó blaman Zu-koke pamkolpam, ola nidi koralórr, gaodó
kwarilürr arrkrrum. Akó Lod kürü zid kyónürr ⌊laeonan⌋ taedógabi.*
18 Lod sab kürü zid kyóle blaman kolaean tulmildügabi, darrü
pama kürüka ne kla tómbapóle, akó wa kürü küdüde tóba kwitüm
Bwóbdü, wa ne balngomólda Kingzan. Ka sab ola namulo metat
zidbain bwóbdü. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-
metat! ⌊Amen⌋.

Dómdóm Alakón Bóktan

19 Kürü morroal yawal bóktan nókyanke Prrisila akó Akwila,† akó
Onesiporrusün müót kolpam.

4:10 Kolosi 4:4; Pilimon 1:24 † **4:10** Krresens akó Taetus aprrapórr Polón amgatrri Godón zaget tómbapónóm. **4:12** Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; Kolosi 4:7; Taetus 3:12 ‡ **4:12** Timoti tüób Epesusüm yarilürr, Pol ini peba mórrag nóma wialómórr. § **4:14** Ini pama wata darrpan ini kla koke tómbapón yarilürr kopa-e, wa ta elklaza tómbapón yarilürr ayane akó ngibürr karrkukus kla. * **4:17** Rrom wirri pama ngibürr tonarr igó kolae darrem alión kwarilürr, pamkolpam tangandó bórrangóm laeonan obzek kwata ibü akrranóm. † **4:19** Akwila akó Prrisila müórkwógi namülnürri (Apostolab Tórrmen 18:2).

20 Errastus Korrint wirri basirrdü burrmatórr, a ka Trropimusün
Miletus wirri basirrdü amgüta, zitülkus wa azid yarilürr.
21 Da ma arüng kóbó ipadke ala tótókóm ngaen-gógópan, solkwat
güb melpala togobe.‡ Yubulus marü morroal yawal bóktan akyanda
akó Pudens, Linus, Klaodia, akó blaman ngibürr ⌊zonaretal⌋ morroal
yawal bóktan alióndako marü.
22 Timoti, ka tóredóla, Lod asi ki yarilün marüka akó Lodón ⌊gail
tonarr⌋ asi ki yarilün yabü blamandó.

‡ **4:21** Timoti buti ki tame a buta ma güb melpaldó koke agóltagól kwarilürr, zitülkus wóra abün münüm wirribóka buso yarilürr ene tonarrdó.

Polón Peba Mórrag
Taetuska
Ngaensingül Bóktan

⌊Apostol⌋ Pol peba mórrag Taetuska aprrapórr dadan tonarr wialómórr, ene wa 1 Timoti nóma wialómórr. Ini we pail ngarkwat tómbapónórr 30 ó 35 pail Yesu Kerrison büdül kakóm. Ene peba mórrag nis Taetus a 1 Timoti darrpan tonarramli.

Tugupurr ngarkwat singül kwata Pol ini peba mórrag ugón wialómórr Taetuska, watóka akó Taetus Krrit kaodó namülnürri. Pol a Taetus darrpan pokodó zaget namülnürri Godón Bóktan büdrratóm akó sos bókyanóm ola. Pol Krrit nóma amgatórr, wa Taetusün yalórr ola ngyabenóm. Ini peba mórragdó wa Taetusün umul-umulan ngitanórr sos ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ aleanóm sosabkü blaman wirri basirr-basirrabkü oya bóktan ngarkwatódó. Pol wialómda inzan elklazabkwata, sos balngomól pama ia tulmili ki ngyaben koralón, akó blaman ia-ia pail ngarkwat pamkolpam kopoa ia tulmili ki ngyaben koralón. Wa Taetusün umul-umulan ngitanda obae umulbain pamabkwata, akó wialómda amkoman umulbain bóktan küpankwata. Darrpan wirri bóktan Pol ne klambóka bóktanda blaman tonarr ini peba mórragdó, wa we klama, morroal elklaza tómbapón. Wa Taetusün ayalda tónggapónóm wagó, oya arróla morroal okaka amzazilda ngibürr amkoman angun pamkolpamab mamoanóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-4*
B. Sos alngomól byarrmarr pam azeb *1:5-16*
C. Mibü ngyaben ia yarile Yesun amkoman angun pamkolpampükü *2:1-15*
D. Mibü ngyaben ia yarile ngibürr pamkolpampükü *3:1-11*
E. Dómdóm alakón bóktan *3:12-15*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón ⌊leba zaget olomla⌋ akó Yesu Kerrison ⌊apostolóla⌋, akó kürü zaget módóga, Godón alearrón pamkolpamab amkoman bangun tangamtinüm, akó amkoman bóktan umul bainüm Godón ubi ngyaben ngarkwatódó.
2 Ini pokodógab i sab ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarile ngarkwat-koke arrólóm. Obae tiz-koke God blaman elklaza solkwat tómbapónórr, a wa ngaensingül ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr ini ngarkwat-koke arrólankwata.
3 Akó wa tóba ngarkwat-koke arról bóktan pulkaka syónürr paman amgolde tóba angrirrün tonarr ngarkwatódó. God, mibü Zidbain Pam, kürüka wirri arüngi bóktanórr ini zaget tónggapónóm, zitülkus igó gyagüpi wamórr wa, ka sab morroal tónggapono.
4 Taetus, ka marüka wialómdóla.

1:4 2 Korrint 8:23; Galatia 2:3; 2 Timoti 4:10

Ma kürü kómal olomzanla, zitülkus mi nizana Yesun amkoman angundamli. Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó paud asi ki namülam marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü Zidbain Pam.

Sos Alngomól Byarrmarr Pam Azeb

5 Ka marü Krrit kaodó we zitülkusdü mimgatórró elklaza dümdüm atanóm, koke ne kla alakórrón kwarilürr, akó darrü we zitülkusdü basirr-basirr sos alngomól byarrmarr pam alangóm, ka marü enezan myalórró. 6 Ka ta marü myalórró, ma sab inzan sos alngomól byarrmarr pam irrbülünke: wa wata dümdüm ngyabele da oyakwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm.* Sab ta oya olmalab amkoman bangun oyaka asi ki yarile,† akó pamkolpamab zitülkus babul ki yarilün ibüka bóktanóm wa, i büód tonarr tómbapóndako akó güblang arrkrru-koke olmalako.

7 Sos alngomól akó ngabkan pam wa wata dümdüm yarile, zitülkus wa Godón elklaza ngabkan pama, da oyakwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: Wa igó pam koke yarile igó, “Ka wata blaman kla wirri umulóla” akó nabe tolome adoat baile, akó wa büsai ngürsilüm bain pam koke yarile. Ó wa ngyepame gorrgorr koke baile akó zóngang gazirr pam koke yarile. Oya wirri ubi babul ki yarile mani azebóm.

8 A wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam tóba müótüdü nótó arrbünda, akó ⌊moboküpdü ubi⌋ noane morroal tulmil tómbapónóm. Akó wa igó pam yarile, morroal gyagüpitótók tulmili, ⌊dümdüm tonarre⌋, Godón ilküpdü ⌊kolkal⌋ nótó ngyabenda, akó tóba ubi akó tórrmen nótó balngomólda.

9 Dómdóm, sos alngomól byarrmarr pama sab karrkukus ki emoalón ene amkoman umulbain bóktan oya ne ngarkwatódó umul inóp. Ene igósüm, wa sab ngibürr pamkolpam ia arüng bütan yarile dümdüm umulbain bóktane ibü mamoanóm. Akó nidi bóka bamgündako ibü büzazilüm igó, i dümdüm kokeako.

10 Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus ola abün darrem-darrem bóka bamgün pamkolpamako, gonggo akó küp-koke bóktan aman is, akó ngibürr kolpam nidi ilklió bülióndako. Kolaean idipako, nidi bóka bamgündako wagó, blamana Yesun nidi amkoman angundako, i paman ⌊gyabi sopae singgalgón⌋ gida ki mamoanórre.‡

11 Ibü tae piküp ninamke, zitülkus i abün darrpan-darrpan müótüdü dudu pamkolpam ibü susumüri kolae baindako abün-abün gyagüpitótók bóktane. Ene pamkolpamab susumüri kolae baindako, zitülkus i we kla umul baindako i koke ne kla ki umulbain kwarile. I barre igósüm umul baindako, büódan kwata mani azebóm.

---

* **1:6** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. † **1:6** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *...oya olmalab amkoman bangun asi ki yarile Yesuka.* **1:6** 1 Timoti 3:2-7 ‡ **1:10** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *ene nidipko paman gyabi sopae singgalgórrón nibióbko*, a ibükwata igó bóktanda wa, *Yesun amkoman bangun ⌊Zu pamkolpam⌋ nidi umulbain kwarilürr wa, blaman amkoman bangun pamkolpam i wata gyabi sopae singgalgón kwarile.*

12 Módóga, ibü tibiób Krrit ⌊wirri gyagüpitótók⌋ pama ibükwata
ngaen igó ini ne poko bóktanórr wagó, “Krritüm pamkolpam bla-
man tonarr obae tiz pamkolpamako, barngin-koke kolaean ume-
kyamülako, akó i zógós isako akó barngin-koke alo isako.”
13 Ini bóktan wata amkomana. Da ma turrkrru, ini zitülkusdü
ma sab ibü§ wirri arüngi nagnómke. Ene igósüm, i sab amkoman
umulbain bóktan amkoman yangunórre
14 akó i sab myamem ene Zu obae ólpóepdó koke barite, ó amkoman
bóktan nidi alzizi amaikdako tibióban gida bóktan pokodó.
15 Blaman elklaza kolkalako ibünkü Godón ilküpdü kolkal nidipko.*
A kolaean pamkolpam nidipako akó Yesun amkoman koke nidi
angundako, i ne kla tómbapóndako kolkal kokeako. Ibü gyagüpitótók
dümdüm kokeako, akó ibüka büód babula kolae tonarr nóma
tómbapóndako.
16 I go bóktandako wagó, i Godónbóka umulako, a ibü tórrmena
ma inzan koke byalda. Ibü tórrmena byalda wagó, i ngazirrako, i
Godón bóktan arrkrrum kokeako, akó ibü gaodó kokea morroal kla
tómbapónóm.

2

Mibü Ngyaben Ia Yarile Yesun Amkoman Angun Pamkolpampükü

1 A mató, Taetus, sab ma umul bain namülünke amkoman umulbain
bóktan ngarkwatódó.
2 Byarrmarr pam umul bain namülünke, i piküpan ngyabenórre,
morroal tulmil tómbapónórre pamkolpama ibü ⌊morroal igósidi
nangónórre⌋, morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónórre, kar-
rkukusi Godón amkoman yangunórre, amkoman ⌊moboküpdü ubi⌋
okaka izazinórre ngibürr pamkolpamdó, akó karrkukus bórrangnórre
enana morroal ó müp tonarra nóma togoble.
3 Ene dadan ngarkwatódó byarrmarr kol umul bain namülünke,
morroal tonarre piküpan ngyabenóm Godón amkoman mamoan
kolzan; i ngibürr kolpamabkwata obae bóktane panzedó koke
nüliónórre ó wirri ubi abün waen anón kolzan koke kwarile, da akó
umul nyónórre morroal ne klamko.
4 Ene igósüm i küsil kol umul nyónórre ibü moboküpdü ubi asi yarile
tibiób morwal akó olmaldó.
5 Akó umul nyónórre küsil kol morroal gyagüpitótóke tul-
mil tómbapónóm akó ⌊kolkal⌋ ngyabenóm, metat müót morroal
ngabkanóm, morroal tonarr korale, akó i tibiób morwalab tangdó
korale. Küsil kola inzan tulmil tómbapónórre, igósüm darrü oloma
sab kolaean bóktan koke bóktale Godón bóktanankwata.
6 Taetus, ma ene dadan ngarkwatódó küsil pam arüng bütalónke
morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónóm blaman elklazadó.

---

§ **1:13** *ibü* we pamkolpambóka apónda obae umulbain pam o obae umulbain pam nidi mamoandako. * **1:15** Obae umulbain pama igó bóktan kwarilürr wagó, Godón morroal ainüm wata ngibürr gida bóktan poko mamoan korale, inzan gida bóktan poko wa, ma koke ne kla elolo. I igó umulbain kwarilürr, inzan gida mamoande ma sab kolkal namulo. A ma ne kolkal nómadóla Godón ilküpdü, ma myamem ene gida bóktan poko mamoan-gu kolkal bainüm.

7 Okaka byónke moba, ibü asenóm morroal laróga. Ma barngin-
barngin-koke umul bailo, akó ma ne kla umul baindóla tómbapón
namülünke.
8 Akó marü bóktan wata dümdüm ki koralón, pamkolpamab
zitülkus babul yarile bóktan akon-gum. Ene igósüm, nidi bóka
bamgündako sab büód ipüdórre, zitülkus ibü darrü kolae bóktan
babula mibükwata.
9 Umul bain namülünke ⌊leba zaget⌋ kolpam, i wata tibiób wirri
pamab balngomóldó korale blaman klamdó, wirri pam bagürwóman
ngibtanóm, bóktan akon-gum ibüka,
10 akó ibükagab gómólgum. A tibiób okaka byónórre wa, ibü
amkoman karrkukus moboküp korale tibiób wirri pamdó, igósüm i
sab God mibü zidbain paman umulbain bóktan morroal obzek irre
blaman kwata.
11 Ma ene blaman elklaza umul bain namülünke, zitülkus Godón
⌊gail tonarra⌋ okaka tübyónürr, ene ne gail tonarra zidbain sidódürr
blaman pamkolpamdó.
12 Ene gail tonarra mibü igó poko umul byónda, mi piküp bairre
igó tonarrdógab God koke ne tonarrdó ubi bainda akó ini tüpan
kolae ubi tonarr. Akó ene gail tonarra mibü igó poko umul byónda
wa, mi morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónórre akó dümdüm
ngyabenórre akó we tonarr alngón koralo, God ne tonarrdó ubi
bainda, ini errkya ngyaben tonarrdó.
13 Mizan ene kómal Ngürr akyandakla, mi ne Ngürrdü ⌊gedlóngóm
baindakla⌋, mi ene morroal tonarr tómbapónórre. Ene we ngürra
Yesu Kerrison alkomól ⌊wirri kómal zyóna⌋ sab ugón okaka tübine.
Yesu Kerriso mibü wirri God akó Zidbain Pama.
14 Yesu tóba bókyanórr mibü blaman kolaean tonarrdógab ⌊aurdü
amanóm⌋ akó mibü bagulüm, igósüm mi tóbanan pamkolpamóm
bairre, wirri ubi nidi bairre morroal kla tómbapónóm.
15 Ma sab ini kla umul bain namülünke blaman ene pamkolpam,
arüng bütan namülünke, akó balngomól arüngi nagnómke. Marü
wirri dümdüm asine inzan bóktanóm, da i sab marü tibiób kak
amtyan-gu.

3

Mibü Ngyaben Ia Yarile Ngibürr Pamkolpampükü

1 Yesun amkoman angun is sab ma ibü akó umul-umulan ngibtanke,
i wata bwób singüldü pam akó wirri ngi pamab balngomóldó korale.
I wata ibü bóktan azeb korale, ibü ubi wata asi korale morroal kla
tómbapónóm,
2 obae bóktan koke nüliónórre panzedó ngibürr olmalabkwata. I
blaman tonarrdó wata paudüdü korale, ibü gyaur tonarr wata asi
kwarile ngibürr pamkolpamdó, ó akó wata amkoman piküp ngyaben
okaka izazinórre blaman pamkolpamdó.
3 Ma ibü ene kla tangbamtin namülünke ngambangólóm, zitülkus
mi ta ngaen-gógópan inzan gonggoan akó arrkrru-koke kwarilnürrü,
akó mibü ilklió bülión koralórr kle-kle kwatódó tótókóm, akó mibü
ini blaman darrpan-darrpan tüpan kolae ubi tonarra akó büban
ubia ogyarr-ogyarr tolngomólnónóp. Mi mibiób ngyaben amkoman

2:14 Wórr Peba 130:8; Bazeb Tonarr 19:5; Duterronomi 4:20; 7:6; 14:2; 1 Pita 2:9

kolaedó aman koralnórró akó mibü gyagüp kolaea akrranda ngibürr
pamkolpamab elklazadó. Pamkolpama mibü alzizi aman kwarilürr,
zitülkus mi ngazirran elklaza tómbapón kwarilnürrü akó mi mibiób
darrem-darrem alzizi boman kwarilnürrü.
4 A enana mi inzan pamkolpam kwarilnürrü, God, mibü Zidbain
Pam, oya morroal tonarr akó ⌊moboküpdü ubi⌋ nóma tómtyanórr,
5 wa mibü zid tinóp tóba gyauranme, a igó koke igó, mibü dümdüm
elklaza tómbapónde. Wa mibü zid tinóp Godón Samu akyande, nótó
tugulóp mibü kolae tonarr akó nótó tókyenóp mibü küsil arról akó
küsil tonarre ngyabenóm.
6 God tóba Samu sekanórr dudu, mibü Zidbain Pam, Yesu Ker-
risokama,
7 igósüm mi Godón olmalóm ki bairre, ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ nidi
⌊gedlóngóm bairre⌋, zitülkus God mibü ⌊dümdüm tonarr⌋ kolpam kuri
tinóp tóbanan ⌊gail tonarre⌋.
8 Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Akó ini pokodógab
kürü ubi ma amkoman moboküpi bóktanke ola ini umulbain bóktan,
igósüm, Godón nidi amkoman angundako, gyagüpitótók wata ola
irrbürre tómbapónóm morroal ne elklazako. Blaman ini elklaza
morroalako blaman pamkolpamdó akó ibü tangbamtindako.
9 A ma gonggo bóktan akó abalbobatalab ngi ne klamko
wibalómórrón* gum bangón namülün, akó ongyaltongyal akó gidam†
ongyal gum bangón namülün. Ma ini elklaza gum bangón namülün,
zitülkus i koke tangbamtindako akó küp-kokeako.
10 Ne oloma arrgrratóda, oya arüng bóktan ekyanke piküp bainüm.
Wa ne koke nóma arrkrrule, da akó arüng bóktan ekyanke. Wa akó
koke nóma arrkrrule, da ma oya kak emtyanke.
11 Ma ene kla tónggapónke, zitülkus ma umulóla inzan pama
amkoman kwatódógab kuri byalünge akó wa kolae tonarrpüküma,
ó wa tüób urdü tótók kwat kuri alóte.

Dómdóm Alakón Bóktan

12 Ka nóma zirrapono, ia Arrtimasón ó ta ia Tikikusün marüka,
ma sab arüng kóbó ipadke tótókóm kürüka Nikopolis wirri basir-
rdü, zitülkus ka amkoman gyagüpitótók kuri esena güb melpal ola
amanóm.
13 Arüng kóbó ipadke blaman elklaza tómbapónóm Zenasón, gida
wirri umul pam, akó Apolosón tangamtinüm i nóma aurri. Ene
igósüm, i gaodó ki namülam ma ne elklaza nülino kwat-kwatóm.
14 Yesun amkoman angun pamkolpama Krritüm umul ki bainünüm
gyagüpitótók arrbünüm tómbapónóm morroal ne elklazako, ngibürr
elklaza-koke pamkolpam tangamtinüm ibü büban elklaza-e, igósidi i
küp-koke koke ngyabenórre.
15 Blaman pamkolpam nidipko kankü, i marüka morroal yawal
bóktan zirrnapórre. Morroal yawal bóktan nókyenam Yesun amko-
man angun pamkolpam ola, moboküpdü ubi nibióbe kibükamóm.
Ka tóredóla, Lodón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

---

* **3:9** *abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón*, Mórrke-mórrke módóga: *genealogy*. Ini klama wa abalbobatalab wibalómórrón ngibóka apónda. Pamkolpama ne kla umul bainóp akó ne klambóka ongyaltongyal koralórr. † **3:9** *gida* wa aprrapórr Mosesón gida apónda. **3:12** Apostolab Tórrmen 19:29; 27:2; Kolosi 4:10; 2 Timoti 4:12; Pilimon 1:24 **3:13** Apostolab Tórrmen 18:24; 1 Korrint 16:12

Polón Peba Mórrag
Pilimonka
Ngaensingül Bóktan

Pilimon Yesun amkoman angun pam yarilürr, akó wa Kolosi wirri basirrdü ngyabelórr (Kolosi 4). Oya ⌊leba zaget olom⌋ asi yarilürr, oya ngi Onesimus. Onesimus busorr tóba wirri pamdógab ama Poldi baserri, tümün müótüdü* nótó ngyabelórr Rromóm. Poldi enezan ngyabenórri, wa Yesun amkoman angunüm ugón bainürr. Ini peba mórragdó, Pol Pilimonón amtinda Onesimusün alkomólóm tóba müótüdü akó oya morroal tonarre ngakanóm, zitülkus Onesimus wa errkya amkoman bangun pama. Pol wa ini peba mórrag Onesimusün tóba ekyanórr, Pilimonka ódódóm.

Pol ini peba mórrag Pilimonka tóbanankü koke wialómórr, a akó oya nis gódam nis, ibü ngi Apia akó Arrkipus. Apia ia aprrapórr Pilimonón kol kuri warilürr, akó Arrkipus aprrapórr ibü siman olom yarilürr.

Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa aprrapórr darrü peba mórrag ta wialómórr Kolosi pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-3*
B. Pol Godón eso ekyanórr Pilimonónkü akó tóre ekorr oyankü *1:4-7*
C. Pol gyaur bóktan amtinda, Pilimonón Onesimusün morroal tonarre apadóm *1:8-22*
D. Dómdóm alakón bóktan *1:23-25*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka tümün müótüdümla, zitülkus ka Kerriso Yesun bóktan büdrratdóla. Timoti, mibü zoret, ta asine kürüka.

Pilimon, ka ini peba mórrag marüka wialómdóla. Ma kibü moboküpdü gódamla, akó ma Yesun zaget tómbapóndóla kizanamli.

2 Apia, mibü bólbót, ka akó marüka wialómdóla. Arrkipus, ka akó marüka wialómdóla. Ma Yesun bóktan arüngi büdrratkü tótókdóla, kizanamli. Pilimon, ka akó wialómdóla mibü sos ⌊zonaretaldó⌋ kwób nidi bazendako marü müótüdü.

3 Ka tóredóla, sab ⌊gail tonarr⌋ akó paud asi ki yarilün yabüka, God mibü Abdógab akó Yesu Kerriso, mibü ⌊Lod⌋.

Pol Godón Eso Ekyanórr Pilimonónkü akó Tóre Ekorr Oyankü

4 Pilimon, ka tóre nóma bakodóla marünkü, ka blaman tonarr Godón wata eso akyandóla marünkü, ka ne Godón ⌊ótókdóla⌋.

5 Ka Godón eso akyandóla, zitülkus ka arrkrrurrü marü ne amkoman bangune Lod Yesuka, akó marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asine blaman Godón pamkolpamdó.

6 Marü gómdamal bangun asine, ngibürr pamkolpampükü Yesun amkoman nidi angundako mazan angundóla. Ka tóre bakodóla ini gómdamal banguna sab zürük baine, marü umuldügab blaman

---

* **:** Pol amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). **1:2** Kolosi 4:17

morroal elklazabkwata God mibü ne kla gailda. Kürü ubi ini pokoa
tómbapóne, igósüm pamkolpama sab Kerrison ngi wirri kwitüm
emngyerre.
7 Akó darrü zitülkus módóga Godón eso akyanóm wa, ka kari
bagürwóm kokela akó ma kürü kuri arüng kókyena, zitülkus marü
moboküpdü ubi asine pamkolpamdó. Akó mató, kürü zonaret, ma
Godón pamkolpamab moboküp küsilzan kuri tinünüma.

Pol Gyaur Bóktan Amtinda, Pilimonón Onesimusün Morroal Tonarre Apadóm

8-9 Ini zitülkusdügab, Pilimon, ka marü arüngi amtindóla darrü
kla tónggapónóm ma ne kla ki tónggapóna. Kürü dümdüm asine
Kerrisokagab marü ayalóm ini kla tónggapónóm, a ka marü koke
milo ini kla tónggapónóm. A ka ma marü amtindóla tónggapónóm,
zitülkus marü moboküpdü ubi asine kürüka akó ngibürr Yesun amko-
man angun pamkolpamdó. Ka, Pol, myangzanla, marü amtindóla
tónggapónóm, akó ka errkya tümün müótüdümla Kerriso Yesun
bóktananme.
10 Ka marü arüngi amtindóla kürü olom† Onesimusün tangamtinüm.
Ka oya abóm bairrü, zitülkus Godkagab ka oya küsil arról ekyarró, ka
tümün müótüdüzan namülnürrü sein sye-i amrókrrón.
11 Ngaen-gógópan wa kolae tangbamtin-koke olom yarilürr marüka
Pilimon, zitülkus wa marükagab busorr. Ini tonarr wa ma errkya
morroal tangbamtin oloma‡ mibüka nizandó.
12 Ka Onesimusün alkomóldóla marü mobaka, kürü wirri
moboküpdü ubi noanka asine.
13 Kürü ubi oya amiógüma; wa kürüka ae yarile kürü tangamtinüm
kürü zagetódó marü pabodó, ka tümün müótüdü inizanla sein sye-i
amrókrrón, Yesu Kerrison ⌊Morroal Bóktananme⌋.
14 A ka ma Onesimusün ae amiógüm kokela, kókóta ma ubi baino.
Ma kürünkü laró morroal kla ne nóma tónggapono, ma tónggapó
moba ubidü, a igó koke, marü kótó mila tónggapónóm.
15 Aprrapórr Godón ubi ngarkwatódó, Onesimus marükagab wirri
kan yarilürr ngibürr melpalóm, igósüm wa sab mankü yarile
metatómpükü.
16 Errkya wa ⌊leba zaget pama⌋, dakla ama wa morroalana popa leba
zaget pamdógab, zitülkus wa errkya mibü ubi zonareta. Kürü wirri
moboküpdü ubi oyakama, a marü wirrian moboküpdü ubi ma oyaka
yarile kürükagabi. Marü moboküpdü ubi oyaka yarile, zitülkus wa
marü leba zaget pama akó wa Lodón ngidü zonareta.
17 Da Pilimon, ma ne kürü nóma gyagüpi ódóddóla mi nizana
darrpan ngarkwat zaget tómbapóndamli, Onesimus sab marüka nóma
tolkomóle, ma oya sab morroal tonarre ipadke mobaka, ma kürü sab
iazan ki küpüda.
18 Onesimus ne marü kle-kle nóma mangónórr akó marü darrem
oyaka ne nóma yarile, ene kla marü sab kótó mókyeno.
19 Ini bóktan kótó, Pol, wialómdóla kólbanóm tange: “Ka sab marü
darrem kla mókyeno, Onesimus marükagab laró ne nóma ipadórr.”

† **1:10** *kürü olom*: Onesimus amkoman tóbanan olom koke yarilürr, a wa igó olom yarilürr, zitülkus Pol wató tangamtinürr amkoman bangun pamóm bainürr. ‡ **1:11** *tangbamtin olom*: Onesimus oya küp módóga: *tangbamtin olom.*

Ma umulürrünla igó, ma mobaka küsil ngyaben esena, zitülkus marü
kótó tangmamtirrü, da marü blaman büb a arról errkya kürüne. Ka
marü akó umul-umulan ngitanóm kokela, zitülkus ma umulürrünla.§
20 Anda kürü zonaret, gyaurka, ma kürünkü tólael ini kla, ka
marü ne klamóm amtindóla, zitülkus mi nizana Lodón amkoman
angundamli. Ma kürü moboküp küsilzan syó, zitülkus mi nizana
Kerrison amkoman angundamli.
21 Ka ini peba mórrag wialómdóla marüka, amkoman karrkukusi
angundi, ma sab tónggapono ka marü ne poko amtindóla. Ka
umulóla ma wa sab dokyanan kla tómbapono, ka marü ne pokodógab
amtindóla.
22 Pilimon, ka marü amtindóla akó darrü kla tónggapónóm
kürünkü. Gyaurka, kürünkü gódaman marrgu tónggapó. Ka sab
yenkü ngyabelo karianbóka, zitülkus ka kuri umul baina igó wa, mató
akó marüka ne pamkolpamko, e tóredakla kürünkü. Akó ka kólba
gyagüpitótók angrindóla, God sab yabü tóre arrkrrue ini tümün müót
amgatóm yabü basenóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

23 Epaprras, tümün müótüdü nótó ngyabenda kankü Kerriso Yesun
bóktananme, morroal yawal bóktan zirrsapóne, Pilimon, marüka.
24 Akó Mak, Erristarrkus, Demas, ó Luk, kankü zaget pam, i ta
morroal yawal bóktan zirrnapórre marüka.
25 Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr asi ki yarilün marüka
akó marüka ne pamkolpamko.

§ **1:19** Polón ubi igó poko bóktanóma morroal tonarre wagó: Zitülkus Pilimonón büb a arról Polóne, Pilimon Polón koke ki yato-e darrem kla akyanóm, Onesimus ne kla ipadórr oyakagab.
1:23 Kolosi 1:7; 4:12 **1:24** Apostolab Tórrmen 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 20:4; 27:2; Kolosi 4:4, 10, 14; 2 Timoti 4:10-11

Wialómórrón Peba Mórrag
Ibrru
Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Mi taiwan umul-kókakla ini peba mórrag nótó wialómórr. Ngaensingül ne wata blakónórr, abün pamkolpama igó gyagüpi ogoblórr wamaka Pol wialómórr, a mi tai umul-kókakla. Mi ta akó umul-kókakla nólgab wialómórr. Aprrapórr pail 70 küsil nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, singül kwata wialómórróna, zitülkus ene paildü ⌊Godón Gyabi Müót⌋ Zerrusalem wirri basirrdü kolae inóp.

Ibrru ne ngie, ⌊Zu pamkolpamab⌋ darrü ngia. Ini peba mórrag wialómórr ene Zu pamkolpamdó Kerrison amkoman angun pamkolpam nidi kwarilürr. Ngibürr ini Ibrru pamkolpama bólenóp Yesun mamoanóm, ama akó Zu pamkolpamab gida mamoanóm kain kwarilürr. We ngarkwatódó, wibalóm oloma ini peba mórrag wialómórr. Wa igó müsirrga ainda wa, Yesu wirriana ⌊anerrudügab⌋, Moses, akó ⌊singüldü prrist⌋. Akó wa igó wialómda, Yesun büdül wata amkoman darrpan kwat módóga kolae tonarr barrgonóm. Wa akó atang pamkolpam arüng bütanda Yesun metat amkoman angunüm, enana ngibürr pamkolpama ibü müp alióndako.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan: God tóbtanórr tóba Olomdóma *1:1-4*
B. Godón Olom wirriana anerrudügabi, da mi wata Godón bóktan arrkrru kwarilo, akó wa gaodóma mibü zid bainüm *1:5–2:18*
   1. Godón Olom wirriana anerrudügab *1:5-14*
   2. Mi tai arrkrru kwarilo God ne poko bóktanda *2:1-4*
   3. Godón Oloma pamakanóm bainürr mibü zid bainüm *2:5-18*
C. Yesu wirriana Moseskagabi, da oya bóktan alzizi amaikgu, igósüm mi amkoman ngón bagón bwóbdü barrbuno *3:1–4:13*
   1. Yesu wirriana Moseskagabi *3:1-6*
   2. Yesun bóktan alzizi amaikgu *3:7-19*
   3. Amkoman ngón bagón Godón pamkolpamabkü *4:1-13*
D. Singüldü Prrist Yesu *4:14–10:18*
   1. Yesu Kerriso Singüldü Wirrian Prrista *4:14-16*
   2. God Yesun mibü Singüldü Prristüm ingrinürr *5:1-10*
   3. Mi koke bólerre Yesun amkoman angunüm *5:11–6:12*
   4. God blaman tonarrdó tómbapónda, wa alkamül-koke bóktan ne kla angrinda *6:13-20*
   5. Prrist Melkizedek *7:1-10*
   6. Yesu Melkizedekzana *7:11-19*
   7. Singüldü Prrist, metat nótó ngyabenda *7:20-28*
   8. Yesu küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan Singüldü Prrista *8:1-13*
E. Kerriso kómal urdü agasil lara küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktandó *9:1-18*
   1. Tüpdü Godón gyabi Palae Müótüdü ótók kwat *9:1-10*
   2. Kerrison óe kómalana larab óedógabi *9:11-14*

3. Kerrison büdüla Godón küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan popadan syónürr *9:15-22*
4. Kerriso tóba büb gyaur klamzan idódürr kolae tonarr amanóm wata darrpanóm *9:23-28*
5. Kerriso kómal urdü agasil lara *10:1-18*

F. Mi metat amkoman bangun kwarilo, ngaen Godón kolpamzan, akó mi Godón dümdüm atan azeb kwarilo *10:19–12:29*
1. Mi koke bólerre Kerrison amkoman angunüm *10:19-39*
2. Godón kolpam wirri amkoman bangun nidi okaka amzazil kwarilürr ngaen *11:1-40*
3. God dümdüm atanda tóba olmal *12:1-29*

G. Dómdóm arüng bóktan *13:1-19*

H. Dómdóm alakón bóktan *13:20-25*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan: God Tóptanórr Tóba Olomdóma

1 Ngaen-ngaen, God mibü abalbobataldó tóptalórr ⌊prropetódóma⌋
abün-abün tonarrdó akó abün-abün kwata.
2 A ini dómdóm ngürrdü, wa mibüka bóktanórr tóba Olomdóma,
wa tüpdü nóma ngyabelórr. God oya ngaen ingrinürr blaman elklaza
tóba-tóba bainüm dómdóm pokodó, akó ene oyakama yarilürr, wa
pülpül akó tüp we tólnaelórr akó blaman elklaza ibüka ne klamko.
3 Godón ⌊wirri kómal zyóna⌋ oyaka ongang bapónda, akó wa
wazana blaman kwata. Wa tomkompükü bóktanda, akó ini kwata
wa blaman elklaza zürük amorranda. Wa kwat nóma tónggapónórr
pamkolpamabkü, tibiób kolae tonarr barrgonóm, ene kakóm, wa
Wirri Arüng Godón tutul tangdó mórranórr kwitüdü.*
4 Ene igó poko okaka amzazilda, God ma oya wirrian yónürr
⌊anerrudügab⌋. Wata ene ngizane, God ne kla ekyanórr, ama wirriana
ibü ngidügab.

Godón Olom Wirriana Anerrudügab

5 Mi umulakla Godón Olom wirriana anerrudügab, zitülkus God
kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa oyaka ne poko bóktanórr, tóba
Wialómórrón Bóktanzan wialómórróna wagó,
“Ma kürü Olomla;
ini ngürr ka pamkolpam bómtyandóla igó wagó, ka marü Abla.”
Akó wa kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa Olomdó ne poko
bóktanórr wagó,
“Ka sab oya Ab namulo,
ó wa sab kürü Olom yarile.”
6 Akó darrü poko, God tóba ngaen Olom† nóma zirrsapónórr ini tüpdü,
wa bóktanórr wagó,
“Godón blaman anerrua sab oya ki ⌊ótók⌋ kwarilün.”
7 God go tóba anerrubóka nóma apónda, wa bóktanda wagó, “Wa ene
anerru, tóba popa zaget pam, igó zirrbapónda wór akó ur ulitzan.”
8 A God go tóba Olombóka nóma apónda, wa bóktanda wagó,
“Godóe, ma sab metat-metat balngomól namulo Kingzan,

---

* **1:3** *tutul tangdó mórranórr*, oya küp módóga: *wirri pabo ipadórr.* **1:5** Wórr Peba 2:7 **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Krronikol 17:13 † **1:6** *ngaen olom*: Ene tonarrdó ngaen olom wirrian yarilürr oya zoretaldógabi. **1:7** Wórr Peba 104:4

akó ma sab moba pamkolpam ⌊dümdüm tonarre⌋ balngomól namulo.
9 Marü ubi yarilürr, dümdüm tonarr ne klamko, akó ma alzizi aman namülnürrü gida ngarkwatódó koke ne kla kwarilürr.
We ngarkwatódó, God, marü God marü we müngrinürr wirri ngi bainüm moba kamdaldógab; wa marü müngrinürr akó bagürwóman ngimtanórr."
10 Akó God ta bóktanórr, tóba Bukdüzan wialómórróna, wagó,
"Ngaen bwób zitüldü, mató ⌊Lod⌋, ma tüp we tónggapórró,
akó ene mató namülnürrü, pülpül nótó tónggapónórr.
11 I sab blakóni, a ma sab metat namulo;
i sab blamana praka bairre, mórrkenyórr pokoazan kainda.
12 Ma sab igó nórrngómnónómo, wamaka ma tumum mórrkenyórr arrngamla,
ma sab igó simbrutnünümo, wamaka pama ngaep mórrkenyórr poko aninda ama küsil poko batenda.
A ma wata metat enezanla,
akó marü arróla sab kokean blakóne."
13 God darrü anerrudü kokean bóktanórr igó,
"Ma ae mórra, kürü tutul tangdó,
kókó sab marüka nidi bóka bamgündako,
ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm."‡
14 Da anerru ia tai larógako? I samuako, Godónkü nidi zagetódako, akó ibü wató zirrtapónóp ene pamkolpamdó, sab nibiób zid nirre, ibü tangbamtinüm.

2

Mi Tai Arrkrru Kwarilo God Ne Poko Bóktanda

1 We ngarkwatódó, mi umul-umul kwarilo ene bóktandó gyagüpi tótókóm, mi ne kla barrkrrurrü, igósüm mi sab apól kwat koke bómtyerre akó ene bóktanankwata koke imrükrre.
2 Ene gidan bóktan, anerrua ne kla tókyenóp, tai amkoman yarilürr, akó darrü oloma gida nótó amgün yarilürr ó gida koke nótó mamoan yarilürr, wata ngarkwatódó ⌊kolaean darrem⌋ apad yarilürr.
3 Da mi ia gyagüpi tótókdakla mi gaodómakla Godón ngürsildügab kyab kórzyónüm, mi ne nóma ngómkó emkórre igó bóktanankwata, God ne bóktan tókyenóp kómal zidbainankwata? Koke, amkoman kokean! Lod ngaen-gógópan mibü tüób tüzazilóp ini zidbain bóktanankwata, akó oyakagab nidi barrkrrurr, mibü tüzazilóp wagó, ene amkoman pokoa.
4 Ene dadan tonarrdó God ta mibüka pupo syónürr igó poko wagó, ene bóktan amkomana. Wa ene kla pupo syónürr ⌊wirri tulmili⌋, ⌊asen-koke tórrmene⌋, akó abün-abün ⌊arüng tonarre⌋. Akó wa ene kla pupo syónürr wazan tóba Samu arrgrratórr oya ubi ngarkwatódó.

Godón Oloma Pamakanóm Bainürr Mibü Zid Bainüm

5 Ene anerru koke kwarilürr God nibiób alangórr, ene ne küsil tüpa tótókda, oya alngomólóm, ki ne tüpbóka apóndakla.

1:9 Wórr Peba 45:6, 7 **1:12** Wórr Peba 102:25-27 ‡ **1:13** Ini bóktanan küp módóga: *marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü.* **1:13** Wórr Peba 110:1

6 A darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó wialómórróna,
darrü oloma igó bóktan karrkukus ainda wagó,
“Ma wirrila, pam wata karia. Da ma gyagüpbarr iadela oyakwata?
Ma popa olom neme ngakandóla?
7 Ma oya karibóka tüpana* tónggapórró anerrudügab tugupurr tonarróm.
A ma oya ngi wirri kwitüm emngyelórró akó wirri ngi aterró kingzan.
8 Ma blaman kla oya tangdó irrbürrü, ma ne kla tómbapórró.”
Da módóga, God blaman kla paman tangdó nóma irrbünürr, darrü kla babul yarilürr, wa oya tangdó koke ne kla ingrinürr. A errkya ini tonarrdó, mi umulakla igó, pama blaman kla tangdó amarru küsila.
9 A mi umulakla Yesunbóka, God noan karianbóka tüpana tónggapónórr anerrudügab tugupurr tonarróm. Mi umulakla God oya ngi wirri kwitüm emngyelórr akó wirri ngi atenórr kingzan, zitülkus wa azid aengórr akó nurrótókórr. Ini klama tómbapónórr, igósüm wa ki nurrótóke blaman pamkolpamabkü Godón ⌊gail tonarrdógabi⌋.
10 Ene dümdüm kla yarilürr, igó wa, God, blaman kla nótó tómbapónórr tóbankü, Yesun ⌊dudu kómal⌋ ki ine abün olmal amarrum tóbaka, oya ⌊wirri kómal zyón bwóbdü⌋. Yesu azid ki aenge, igósüm God oya dudu kómal ki ine. Ini kwata Yesu singül kwata pamóm bainürr, gaodó nótó yarilürr pamkolpam zid bainüm.
11 Yesu pamkolpam ⌊kolkal ainda akó tibi-tibi amanda Godónkü⌋. Yesu akó ene pamkolpam, ibü wata darrpan Aba. We zitülkusdü, Yesu büód kokea ene pamkolpam zoretalbóka ngiblianóm.
12 Wa bóktanda Godka wagó,
“Ka sab kólba zoretal nüzazilnümo ma amkoman wirrianla.
Ka sab marü pamkolpamab kwób bazendó nóma namulo, ka wórr bóngyal namulo marü agürüm.”
13 Wa ta akó bóktanda wagó,
“Ka sab Godón amkoman yangulo akó oyaka ngambangólólo.”
Akó wa ta akó bóktanda wagó,
“Ka inamüla, akó kankü we olmalako, God kürü ne kla küliónürr.”
14 We ngarkwatódó, wa ta akó pamakanóm bainürr wata ene olmalzan, zitülkus ibü pamakan bübako. Wa pamakanóm bainürr, igósüm wa nóma nurrótókórr, wa sab gaodó yarile ⌊debólan⌋ büdül alngomól arüng kulainüm.
15 Akó wa igósidi gaodó yarilürr ene pamkolpam ausüm, ⌊leba zaget⌋ iszan ngyaben nidi koralórr, zitülkus i gum kwarilürr nurrbarinüm.
16 Yesu pamakanóm bainürr zitülkus, taiwan ngakande, wa anerru tangbamtinüm koke tamórr, a wa Eibrra-amón olmalbobatal tangbamtinüm tamórr.
17 Da ini zitülkusdü, darrü kwat babul yarilürr Yesunkü: wa tóba zoretalzan bainürr blaman kwata. Ene igósüm, wa gyaurgyaur ⌊singüldü prristüm⌋ ki baine, nótó tómbapónda wa ne poko bóktanórr tómbapónóm, Godónkü zaget tónggapónde, kwat alótóm Godka pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm.

---

* **2:7** *karibóka tüpana*, oya küp módóga: *wa wata kariana anerrudügabi*. **2:8** Wórr Peba 8:4-6 **2:12** Wórr Peba 22:22 **2:13** Aesaya 8:17 **2:13** Aesaya 8:18

18 Zitülkus Yesu tüób azid aengórr, ⌊satania⌋ oya nóma alngomólóm
kain yarilürr kolae tonarr tómbapónóm, wa gaodóma pamkolpam
tangbamtinüm, satania ibü nóma balngomólóm kainda kolae tonarr
tómbapónóm.

3

Yesu Wirriana Moseskagabi

1 Da módóga, ⌊zonaretal⌋, e yabi-yabi amarrón nidipakla, akó God
darrpanóm nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, yabiób
gyagüpitótók Yesuka irrbünam. Wa ene ⌊Apostola⌋, akó ene Singüldü
Prrista, mi ne olombóka apóndakla igó, mi amkoman angundakla.
2 God oya ingrinürr, akó Yesu tónggapónórr God oya ne zaget
ekyanórr, wata Moseszan* zaget tómbapón yarilürr blaman Godón
pamkolpamdó, God oya ne zaget iliónürr.
3 God ma gyagüpi wamórr wagó, pamkolpama Yesun ngi wirri
kwitüm ki emngyelnórre Moseskagab, wamaka pamkolpama müót ael
olom wirri ngi atendako ene müótüdügabi.
4 Zitülkus módóga, blaman müótan darrü olom asine, nótó aelda. A
God ma we oloma, blaman kla nótó balmelórr.
5 Ene amkoman poko yarilürr igó wagó, Moses zaget tómbapón
yarilürr blaman Godón pamkolpamdó, God oya ne zaget iliónürr, zaget
olomazan. Inzan zagetóde, wa pupo syólürr igó elklazabkwata, God
sab ugórr ne poko tóptale.
6 A Kerriso ma tónggapónórr God oya ne zaget ekyanórr, Godón
pamkolpam balngomólde, siman olomazan tómbapónda oya Aba oya
ne zaget ekyanórr. Godón pamkolpam mi módógakla, mi blaman,
amkoman bangun pamkolpamakla, mibü ne metat gum-babul nóma
yarile akó mi ne metat nóma ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarilo karrkukus
moboküpi, God sab ne kla tónggapóne.

Yesun Bóktan Alzizi Amaikgu

7 We ngarkwatódó, wata Godón Samuazan bóktanda, Godón
Wibalómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó,
“Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda,
8 wirri-singül bain-gu,
yabü abalbobatalazan kainóp i kankü nóma bóka bamgün kwarilürr,
ene tonarrdó, i kürü nóma apók† kwarilürr, ⌊ngüin-koke
bwóbdü⌋.
9 Ene ola yarilürr, ene ngüin-koke bwóbdü, yabü abalbobatala kürü
wirrianbóka ne apók kwarilürr,
enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü
40 pailüm ibünkü.
10 We ngarkwatódó, ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkol-
pam, ene tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.

---

* **3:2** *Moses* ene olom yarilürr, Isrrael pamkolpam nótó yusürr Izipt kantrridügabi ama Keinan tüpdü amarrum. Ma ini póep etangke Ngaep Bukdü, Bazeb Tonarr 2dügabi kókó Duterronomi 34. † **3:8** *i kürü nóma apók kwarilürr*, küp módóga: I murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **3:10** Bótang Peba 13; 14; Duterronomi 1:19-40

Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, ‘Ibü ubi wata metat tibiób ubi kwata tótókóma,
akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.’
11 Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapórró kagó:
‘I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm.’ ”
12 Zonaretal, e ta umul-umul kwarilün igó, darrü olom babula noan moboküp kolaeana akó Yesun amkoman koke nótó angunda tóba moboküpdü, akó tóba kak igósidi nótó amtyanda arról Godka.
13 A e yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün blaman ngürrzan wa inizane, ene Godón Wialómórrón Bóktana enezan ngilianda wagó, “Errkya”. E yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün, igósüm darrü oloma yabü aodó kolae tonarr koke ki ok ine tóba ilklió büliónüm, akó wirri-singül koke baine.
14 E wirri-singül koke bairre, zitülkus mi gómdamal kuri bangurre Kerrisonkü, mi ne amkoman arüngi nóma bangun kwarilo, tai kókó arróla blakón bwóbdü, wata mizan kainóp mi amkoman bangunüm nóma bainóp.
15 Wata ka errkyadanzan wialómdóla, Godón Wibalómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó,
“Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda wirri-singül bain-gu,
yabü abalbobatalazan kainóp i kankü nóma bóka bamgün kwarilürr.”
16 Ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, Godón tae bómgól nidi barrkrrurr amakó oyaka bóka bamgün kwarilürr? Ia blaman idi koke kwarilürr, Moses Izipt kantrridügabi nibiób yusürr?
17 Akó ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, God ngürsil nibióbka yarilürr 40 pailüm? Ia idi koke kwarilürr, kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr, ene nidi nurrbarinürr akó nibiób büb murua tübyónürr ngüin-koke bwóbdü?
18 Akó ia nidi kwarilürr, God arüng alkamül-koke bóktan nibiób nókyenóp wagó, “I sab kürü ngón bagón bwóbdü koke barrbüne?” Ia idi koke kwarilürr, oya bóktan koke nidi arrkrru kwarilürr?
19 Da mi kuri eserre wagó, i gaodó koke kwarilürr barrbünüm ene bwóbdü, zitülkus i Godón amkoman koke angun kwarilürr.

4

Amkoman Ngón Bagón Godón Pamkolpamabkü

1 We ngarkwatódó, ene poko ngakande, Godón ene ⌊alkamül-koke bóktan⌋ asine igó, mi sab ene ngón bagón bwóbdü barrbuno, mi wata tai umul-umul kwarilo igó poko asen-gum, darrü sab kakota koke amgütrre.
2 Mi ta ene ⌊Morroal Bóktan⌋ barrkrrurrü, mibüka ne poko büdrrat kwarilürr, wata ene Isrrael isazan kainóp. A i ne bóktan barrkrrurr ibü kokean tangnamtinóp, zitülkus i amkoman koke yangunóp, ngibürrazan amkoman nidi yangunóp i ne poko barrkrrurr.

3:11 Duterronomi 1:34-36 **3:11** Wórr Peba 95:7-11 **3:15** Wórr Peba 97:7, 8 **3:17** Bótang Peba 14:1-35

3 Mi, nidi amkoman bangun kwarilnürrü, mi igósidi Godón ngón
bagón bwóbdü barrbündakla. A amkoman bangun-koke Isrrael
pamkolpamabkwata God bóktanórr wagó,
“Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋
tónggapórró kagó:
‘I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne.’ ”
Wa ini poko bóktanórr, enana wa tóba zaget* elakónórr akó ngón
bagón bwób ingrinürr. Ene tonarrdógabi wa pamkolpam ok ninóp
ene ngón bagón bwóbdü barrbünüm.
4 Zitülkus módóga, darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó
wialómórróna 7 ngim ngürrankwata wagó: “Da 7 ngim ngürrdü, wa
ngón ngagónórr tóba blaman zagetódógab.”
5 A akó, ene Godón Wibalómórrón Bóktanan atang opor pupairrüna
kwitana, God bóktanórr wagó,
“I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm.”
6 Da ene wata gaodóma, ngibürr pamkolpama barrbünüm Godón
ngón bagón bwób. A ene Morroal Bóktan ngón bagón bwóbankwata
nidi barrkrrurr, nibióbka büdrrat kwarilürr ngaen, i ngón bagón
bwóbdü koke barrbünóp, zitülkus i Godón bóktan koke arrkrruóp.
7 We ngarkwatódó, God akó darrü ngürr ingrinürr, wa igó
ne ngilianórr wagó, “Errkya.” Abün paila bobrralórr, wa ugón
⌊Deibidkama⌋ tóbtanórr *Wórr Peba*dó nóma wialómórr, wata kazan
wialómórró ini peba mórragdó wagó,
“Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda,
wirri-singül bain-gu.”
8 Zosyua† Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-
koke bóktan nókyenóp. A mi umulakla igó, ene tüp amkoman ngón
bagón bwób koke yarilürr. Ene tüp ne amkoman ngón bagón bwób
nóma ki yarile, da God ene kakóm, koke ki tóbtanórr Deibidkama akó
darrü ngürrankwata.
9 Da olgabi, God ama ⌊Sabad⌋ ngürr elkomólórr ngón bagónóm tóba
pamkolpamabkü,
10 zitülkus nadü oloma kuri bangrine Godón ngón bagón bwóbdü,
wa ta ngón ngagónda tóba zaget tómbapóndógab, wata Godzan ngón
ngagólórr tüp akó pülpül tómbapón zagetódógab.
11 Da mi wirri arüng apad kwarilo ene ngón bagón bwóbdü bar-
rbünüm, igósüm darrü olom babul yarile Godón bóktan koke nótó
arrkrruda Isrrael pamkolpamazan, akó balóke Godkagabi.
12 Mi wirri arüngi apad kwarilo, zitülkus Godón bóktan arróla
akó tomkompükü zagetóda. Wa zirrana nizan kwata zirrapórrón
turrikdügab, akó mibü aumana gyagüpitótók pupo bainda, zitülkus
wa alam koke bangrinda igó, wa auma büb murr akó samu syórr
angónda, wamaka turrika kwók akó susumüri singgalgónda. Inzan
Godón bóktana we kla panzedó amanda, paman gyagüpitótókdó ne
klame. Wa we elklaza zaz bainda, moboküpa ne kla gyagüpi amanda
akó ne klamóm ubi bainda.

---

* **4:3** Wórr Peba 95:11 **4:3** *zaget*: Ene zaget módóga, tüp a pülpül akó blaman elklaza tómbapón. **4:4** Bwób Zitül 2:2 **4:5** Wórr Peba 95:11 **4:7** Wórr Peba 95:7-8 † **4:8** *Zosyua* Mosesón pabo wató ipadórr Isrrael pamkolpam balngomólóm, Moses nóma nurrótókórr. Wa Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan nókyenóp. (Zosyua 1) **4:10** Bwób Zitül 2:2

13 God basenda blaman darrpan-darrpan elklaza, wa ne kla
tómbapónórr. Darrü kla babula anikürrün akó blaman kla
panzedómako oya ilküpdü, akó ene watóke wata mi noanka pupo bain
kwarilo, mi ne kla tómbapóndakla.

Yesu Kerriso Wirrian Singüldü Prrista

14 Da mi karrkukus emorre mi ne amkoman bangunbóka apóndakla,
zitülkus mibü wirrian Singüldü Prrist asine, Yesu, Godón Olom, Godka
nótó alkomólórr pülpüldüma.
15 Mi amkoman bangun karrkukus emorre, zitülkus mibü Singüldü
Prrist asine, gaodó nótóke mibü tai bómzyatóm igó, mi nabe kaindakla
kolae tonarr tómbapón bóleanóm. Wa gaodóma, zitülkus satania oya
alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tómbapónóm blaman kwata
wata mizan, a wata we pokoa, wa kolae tonarr koke tónggapónórr.
16 We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm gum-koke, mibü
⌊gail tonarr⌋ king nótóke. Mi oya ngorram irre, igósüm wa sab gail
tonarr yarile mibüka, akó mibü morroal tonarre ngabkan yarile mibü
tangbamtinüm, mi tangbamtin nóma amkündakla.

5

God Yesun Mibü Singüldü Prristüm Ingrinürr

1 God blaman singüldü prrist pamkolpamdógabi aleanda. Wa oya
igósüm angrinda, Godónkü zagetóm pamkolpamab ngidü, ⌊gyaur
kla⌋ akó ⌊urdü amsel lar⌋ amarrum Godka kolae tonarr barrgonóm.
2 Wa gaodóma pamkolpam gyaur tonarre ngabkanóm, umul-kók akó
apól kwat bómtyarrón nidipko, zitülkus wa tüób ta kolae tonarra
angorearróna.
3 Ene zitülkusdü, wa ta gyaur kla amarruda ⌊alta⌋ kwitüdü amselóm
tóba kolae tonarrabkü, wata pamkolpamabzan kolae tonarrabkü.
4 Darrü oloma wirri ngi tebe koke batenda singüldü prristüm
bainüm. A oya God wató ngyaunda, wata wa Erronónzan* ngyaunürr
singüldü prristüm bainüm.
5 Da Kerriso ta wirri ngi tebe koke batenórr singüldü prristüm
bainüm. A God oya wató ingrinürr, wa oyaka nóma bóktanórr, tóba
Wialómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó,
"Ma kürü Olomla;
ini ngürr ka pamkolpam bómtyandóla igó wagó, ka marü Abla."
6 Akó darrü pokodó tóba Wibalómórrón Bóktandó God igó bóktanórr
wagó,
"Ma metat ⌊prristla⌋,
wata Melkizedekzan† yarilürr."
7 Yesu ini tüpdü nóma ngyaben yarilürr, wa wirri arüngi tóre bako
yarilürr Godka arrat-arrat yón akó yarrmurrpükü. Wa Godka tóre
bako yarilürr, gaodó nótó yarilürr oya zid ainüm büdüldügab. Akó
wa oya tóre arrkrrurr, zitülkus wa Godón gum-gum ⌊ótók⌋ yarilürr,
akó ubi bainürr tónggapónóm God oya ne kla yalórr tónggapónóm.

5:3 Lebitikus 9:7 * **5:4** *Erron* Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). Wa ngaen-gógópan singüldü prrist yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). **5:4** Bazeb Tonarr 28–29; Lebitikus 8–9 † **5:6** *Melkizedek* Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrra-amka okaka tübyónürr. (Bwób Zitül 14:18-20) **5:6** Wórr Peba 110:4

8 Wa darrü-darrü azid aengdóma tótók yarilürr, akó ini kwata wa
umul bain yarilürr Godón bóktan arrkrrum, enana wa Godón Olom
yarilürr.
9 Wa blaman elklazadó nóma bórrgrratórr akó pupainürr wagó,
wa ⌊dudu kómal⌋ yarilürr, wa gaodó yarilürr ngarkwat-koke zidbain
ódódóm blaman isdü, oya bóktan nidi arrkrrudako.
10 Akó God oya wató ingrinürr singüldü prristüm bainüm wata
Melkizedekzan.

Mi Koke Bólerre Yesun Amkoman Angunüm

11 Kibü wa abün elklazako ini bóktanankwata ikiküm, a ma müpa
yabüka tai müsirrga ainüm, zitülkus e kari zaorrón kokeakla umul
bainüm.
12 Ene amkoman, ini tonarrdó, e ma umulbain is yaib ki kwarila, a
darrü oloma akó yabü wata umul bain yarile ene zitülkus umulbain
bóktan Godón bóktanankwata. E gabal olmalzanakla, kya wata
ngómdü duduakla, a aloan kla wa koke!
13 Darrü olom ne wata gab olomzan nótóke, ngómdü, ⌊dümdüm
tonarr⌋ umulbain bóktanbóka umul-kóka.
14 A wirri umul apadórrón pamkolpama aloan kla alodako, metat
nidi bütanindako akó tibiób nidi umul baindako, igó poko umul
bainüm, morroal laróga ó kolae laróga.

6

1 We ngarkwatódó, mi zitülkus umulbain bóktan Kerrisonkwata
myamem koke apón kwarilo, akó wirri umul apadórrón pamkol-
pamóm bairre. Mi metat koke umul bain kwarilo ene zitülkus
umulbain bóktan igókwata: ene tórrmendógabi alüng, wata büdül
kwatódó ne klama balngomóldako, akó amkoman bangun Godka,
2 ⌊baptaes bain⌋, pamkolpamab singüldü tang amel, nurrbarirrün
pamkolpam arsin, akó ngarkwat-koke zaz bain.
3 Mi sab myamem enekwata koke umul bain kwarilo, akó wirri umul
apadórrón pamkolpamóm bairre, God ne mibü nóma ok tirre.
4 Ka ene poko bóktóna, zitülkus pamkolpam asiko, Godón zyóndü
nidi kwarilürr ngibürr tonarrdó, akó oya amkoman bóktan ipüdóp.
Ne ⌊gyaur klama⌋ tamórr kwitüdügab, ibü morroalan kla yarilürr, akó
i Godón Samu ipüdóp.
5 I esenóp Godón bóktan morroala, akó i kari-karibóka kuri apókrre
sab ne ⌊arüng tonarra⌋ tame ugórr.
6 Inzan pamkolpama ne nóma gorrgon bapórre Godkagabi, gaodó
kokea ibü akó akonóm kolae tonarrdógabi, zitülkus ene inzana,
wamaka i akó arükdako Godón Olom tibi amngyelóm krrosdó akó i
panzedó büód ódóddako oyaka.
7 Ngibürr pamkolpam morroal tüpzanako akó ngibürr kolae
tüpzanako. Morroal tüp inzana: ngupa kari küór ne amilda, akó
ene tüpa ngup nae ausda akó olgabi morroal abül alngumilda ene tüp
pamabkü. God ene tüp bles ainda.
8 A kolae tüp inzana: ene tüpa tórez-tórez syepor akó tangel opopor
alngumilda, akó olgabi darrü küp babula ene tüpan. God ene tüp
amórr kari pokoa, akó dómdóm pokodó sab setóne.

9 Kürü moboküp gómdamal, ki yabüka inzan bóktandakla, a
ki igó amkoman karrkukusi angundakla, e kekam ngyabendakla
ngibürr pamkolpamdógab Godkagabi nidi gorrgon bapórre. Ki akó
igó angundakla, e we elklaza tómbapóndakla, igó ne poko okaka
amzazilda wa, e zid bairrünakla.
10 God darrpan zarre kokea; oya sab koke bamrüke, e ne zaget
tómbapón kwarilnürrü. Oya akó sab koke bamrüke, e ia okaka
büzazinürrü igó, yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ oyaka kwarilürr, ezan oya
pamkolpam tangnamtinóp akó metat tangbamtindakla.
11 Kibü ubi igósüma, e blamana sab ini dadan poko wirri arüngi
olngolo, kókó yabü arróla blakórre. Ene igósüm, e sab ene elklaza
wazeblo, e Godkagabi ne klamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋.
12 Kibü ubi kokea, e zógós koke kwarilo, ama ene pamkolpamdógab
tikó apad kwarilo, Godón nidi amkoman angundako akó piküpan
karrkukus nidi bórrangdako. Olgabi i azebdako God ibü ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ ne kla nókyenóp.

God Blaman Tonarrdó Tómbapónda, Wa Alkamül-koke Bóktan Ne Kla Angrinda

13 God Eibrra-amka* alkamül-koke bóktan nóma ingrinürr, wa ene
alkamül-koke bóktan tóba ngidü arüng ekyanórr, zitülkus darrü olom
babul yarilürr, wirrian nótó yarilürr tóbakagab.†
14 God ene alkamül-koke bóktan nóma tónggapónórr, wa igó
bóktanórr wagó, “Ka sab marü amkoman bles mino akó marü abün
olmalbobatal mülino.”
15 Da Eibrra-am ene kakóm, Godón abün pailüm piküpan akyan
yarilürr, kókó wa ipadórr oya God alkamül-koke bóktan ne klamóm
tónggapónórr.

16 Pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan arüng akyandako darrü
oloman ngidü wirrian nótóke tibióbkagabi. Akó ene ⌊arüng alkamül-
koke bóktan⌋ we kla okaka amzazilda, i sab tónggapórre i ne poko
bóktandako, akó ene bóktana blaman ongyal piküp ainda.
17 God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr, zitülkus oya ubi
tai okaka amzazilüm yarilürr ibüka, wa alkamül-koke bóktan nibiób
nókyenóp, igó wagó, wa sab tóba bókam bagósórrón bóktan koke
nalüngrre.
18 God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr mibü arüng
bütanóm. God gaodó kokea tiz agósóm, wa alkamül-koke bóktan ó
arüng alkamül-koke bóktan nóma tómbapónda. Darrü olom gaodó
kokea ini nizan kla alüngüm. Godón ubi mibü wirri arüng bütanóma,
oyaka nidi sipsuóp zid bainüm, metat gedlóngóm bainüm wa ne
elklaza irrbünürr mibü obzek kwata.
19 Mi ene elklazam metat nóma gedlóngóm baindakla, mi karrkukus
bórrangdakla akó zidakla, wamaka but darrpan pokodó zid airrüna

---

* **6:13** *Eibrra-am* ⌊Zu pamkolpamab⌋ abbobat yarilürr. † **6:13** Ene tonarrdó pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan zürük ekyenóp darrü oloman ngidü, wirrian nótó yarilürr tibióbkagabi. Küp módóga, ene pama ibü ki kolae nirre, i ne ibü alkamül-koke bóktan nóma ki amgürre. **6:14** Bwób Zitül 22:16-17

oya angka-anme. Mibü amkoman banguna tai bangrinda ene au-
mana Amkoman Gyabian Bwóbdü, ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ wirri
adrratórrón mórrkenyórr‡ kakota.
20 Ini we bwóba, Yesu nóla bangrinürr singül kwata, mibü ngidü.
Wa metat Singüldü Prrist kuri bainürr wata Melkizedekzan.

7

Prrist Melkizedek

1 Melkizedek Salem* wirri basirran king yarilürr. Wa dakla Wirri
Kwitüm Godón prrist yarilürr. Eibrra-amón ene tokom king memokan
⌊ut-ut bain⌋ kakóm, Melkizedek oya ugón semrranórr, da Melkizedek
oya bles yónürr.
2 Olgabi Eibrra-am blaman elklazadógab ⌊wantent⌋ Melkizedekón
ekyanórr, wa ne elklaza yazebórr ene tokom kingdügab.† Ngaen-
gógópan ene ngi Melkizedek, oya küp módóga: “⌊dümdüm tonarr⌋
king”. Oya ta dakla “Salem king”-bóka ngilianónóp, da oya küp
módóga: “paud king”.
3 Mi oya ab, aip, akó abalbobatal umul-kókakla. Mi ta umul-kókakla
oya amtómól poko akó wa nóma nurrótókórr. We ngarkwatódó, wa
wata metat prrista, Godón Siman Olomzan.
4 Gyagüpi amónam ia wirri pam yarilürr ini olom: Eibrra-am mibü
ngaen-gógópan abbobat, oya wantent ekyanórr, wa gazirrdi ne kla
dakasurr!
5 Mosesón gida-a ma igó arüngi bóktanda wagó, Libaen‡ olmal-
bobatala, prrist nidi bainóp, i wantent ki dakain kwarile ibü zaget
darrem klamzan Isrrael pamkolpamdógab, enana i zonaretalpükü
kwarilürr akó i ta Eibrra-amkagabi kwarilürr, ibü abbobat.
6 Ini pam, Melkizedek, wa Libae zitüldügab ta koke tamórr, a wa ma
wantent ipadórr Eibrra-amkagab, da wa Eibrra-amón we bles yónürr,
Godón ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nótó ipadórr.
7 Darrü oloma koke yalpine igó wa, ene kari ngi olom we oloma bles
ainda wirri ngi noane. We ngarkwatódó, mi umulakla Melkizedek
wirria Eibrra-amkagabi.
8 Prristankwata, Libaekagab nidipko, wantent nidi dakaindako, i
popa pamako nidi nurrbarindako. A Melkizedekónkwata, wantent
nótó dakain yarilürr, arróla, Godón Wibalómórrón Bóktanazan
bóktanda.
9-10 Libaen olmalbobatal wantent dakaindako. Libae Eibrra-amón
bobat yarilürr. Wa amtómól küsil yarilürr, Melkizedek Eibrra-amdi
nóma baserri, da mi gaodómakla inzan bóktanóm wagó, Libae ugón
Eibrra-amón büb kugupidü yarilürr akó wa Melkizedekón wantent

‡ **6:19** *adrratórrón mórrkenyórr*: Ene klama Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: *Holy of Holiest*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan (Lebitikus 16). Ene adrratórrón mórrkenyórra tebe aodó nis ór we bangónórr Yesu nóma nurrótókórr krrosdó (Metyu 27:51). Oya küp módóga: Yesun büdülanme blaman kolpam Yesun amkoman nidi angundako, gaodómako ene Amkoman Gyabian Bwób barrbünüm. Aini ene Gyabian Bwóban darrü küp módóga: God ne bwóbdümase. * **7:1** *Salem* ngi aprrapórr Zerrusalembóka apónda. **7:1** Bwób Zitül 14:17-20 † **7:2** Solkwat God Mosesón gida bóktan poko ekyanórr wagó, blaman Isrrael pamkolpama ibü abüldügab akó ibü lardógab wantent Godón ki ekyerre. God prrist ene poko iliólürr. (Lebitikus 27:30-32; Bótang Peba 18:21-29; Duterronomi 18:1-8) ‡ **7:5** *Libae* darrü Zeikobón siman olom yarilürr (Bwób Zitül 29:34).

ekyanórr Eibrra-amkama. Ini amtyanda igó, Melkizedek wirri prrista
Libaen olmalbobataldógabi, prrist nidipko.

Yesu Melkizedekzana

11 God tóba pamkolpam ne gida tókyenóp, inzan ngarkwat yarilürr
prristab zagetódó bazitürrün, Libaen zitüldügab nidi kwarilürr. Ene
prrista ne pamkolpam nóma ⌊dudu kómal⌋ ki bain kwarile Godón
obzek kwata tibiób zagetódógabi, da zitülkus ta babul ki yarile dólóng
prrista tótókóm. Ka igó prristbóka apóndóla, Melkizedekzan nótóke,
a Erronón§ zitüldügab koke tamórr, Libaen bobat nótó yarilürr.
12 Prrista ne dólóng zitüldügab nóma togobe, da ene Mosesón gida-a
ta kubó byalünge.
13 Ini kla Lodónkwata apónda, darrü zitül olom nótóke, akó Libae
zitül olom koke. Darrü oloma ene zitüldügab ta prristzan koke zaget
yarilürr ⌊altadó⌋.
14 Ene amkomana, zitülkus mi wirri umulakla wagó, mibü ⌊Lod⌋
Yesu Zudan zitüldügabi tamórr, akó Moses ene zitülankwata nóma
bóktan yarilürr, wa darrü poko koke bóktanórr prristabkwata.
15 Akó e kubó popadan emzyetórre ki errkyadan ne poko zwapóla,
e nóma küp bamkenórre darrü prrista kuri tame, Melkizedekzan.
16 Wa prristüm koke kuri baine gida bóktan poko ngarkwatódó, ne
bóktanda wagó, wata Libaen olmalbobatala prristüm bairre. Koke. A
wa prristüm kuri baine tóba arüng ngarkwatódó, wa ne arüng ipadórr
tóba ngyabendógabi, kolae bain-koke ne klame.
17 Zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ma metat prristla, Melkizedekzan yarilürr.”
18 Ene ngaen-gógópan gida bóktan poko arüng-koke akó küp-koke
yarilürr. We ngarkwatódó, God amanórr,
19 zitülkus mi umulakla igó wa, Mosesón gida-a darrü kla koke
dudu kómal yónürr. A errkya, mi ⌊gedlóngóm bainórre⌋ kómal kwat
asenóm, Godón ngorram ainüm.

Singüldü Prrist, Metat Nótó Ngyabenda

20 Akó we tumum, God ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapónórr!
Ngibürr pama prrist nóma bainónóp, God arüng alkamül-koke bóktan
koke tómbapónórr.
21 A Yesu prrist nóma bainürr, God arüng alkamül-koke bóktan
tónggapónórr, wa oyaka nóma bóktanórr wagó:
“Lod God arüng alkamül-koke bóktan kuri tónggapónórr,
ó wa sab koke alkamüle:
‘Ma metat prristla.’ ”
22 Zitülkus God oya arüng alkamül-koke bóktanpükü ingrinürr, errkya
küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ asine. Yesunbókamde,
mi umulakla ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan morroala
ngaep klamdógabi.
23 Darrü kwata ngakande, ngaen prrist abün koralórr, zitülkus i
nurrbarinürr, da i myamem prrist koke koralórr.
24 A zitülkus Yesu ma metat arróla, wa metat prrista.

---

§ **7:11** *Erron* ngaen-gógópan prrist yarilürr. (Bazeb Tonarr 28:1-3) **7:17** Wórr Peba 110:4
7:21 Wórr Peba 110:4

25 We ngarkwatódó, wa gaodóma metat zid bainüm blaman pamkol-
pam Godón ngorram nidi aindako oyakama, zitülkus wa metat arróla
ibünkü tóre bakom.
26 Inzan singüldü prrist gaodóma mibü tangbamtinüm, zitülkus wa
gyabiana, ⌊kolkala⌋, akó oya kolae babula. Wa tebe-tebe bumanikrrüna
kolae tonarr pamkolpamdógab akó God oya kwit yónürr wirrian
kwitüm pabodó.
27 Wa ngibürr singüldü prristzan kokea; oyaka zitülkus babula
blaman ngürrzan ⌊urdü amsel lar⌋ amarrum, ngaen-gógópan tóbanan
kolae tonarrabkü, da olgabi, ama pamkolpamab kolae tonarrabkü.
Wa tóba büb wata darrpanóm ó myamem koke ekyanórr urdü
amsel klamzan pamkolpamab kolae tonarrabkü, wa ibünkü nóma
nurrótókórr.
28 Yesu Singüldü Prrista, gaodó nótóke mibü tangbamtinüm, zitülkus
Moses ne gida tókyenóp, igó singüldü prrist arrbünda popa pam
nidipko akó kolae tonarr nidi tómbapóndako. A God tóba Olom in-
grinürr singüldü prristüm bainüm arüng alkamül-koke bóktanpükü,
ne klama tókyalórr ene gida akyan kakóm. Da wa metat dudu kómal
singüldü prrista, blaman kla nótó elakónórr Godón ubi ngarkwatódó.

8

Yesu Küsil ⌊Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktanan⌋ Singüldü Prrista

1 Ene amkoman wirrian zono ki ne pokobóka apóndakla igósa:
Mibü ta inzan Singüldü Prrist asine, Yesu, nótó mórranórr ene Wirri
Arüng Godón tutul tangdó,* oya kingab mórran kla minggüpanandó,
kwitüdü.
2 Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü zagetóda, amkoman Godón ⌊ótók⌋
⌊Palae Müót⌋, Lod God ne kla tónggapónórr, pamkolpama koke.†
3 God blaman singüldü prrist irrbünürr ⌊gyaur kla⌋ akó ⌊urdü amsel
lar⌋ amarrum Godka. Da ini Singüldü Prrist, Yesun, ta darrü kla asi ki
yarile, wa Godka ne kla ki sidüde.
4 Wa ne errkya tüpdü nóma ki ngyaben yarile, wa prrist koke ki
yarile, zitülkus prrist asiko errkya Godka gyaur kla nidi amarrudako
Mosesón gidadógabi.
5 I tibiób zaget ⌊gyabi bwóbdü⌋ tómbapóndako, ene we kla tikó
apadóda akó dandang okaka amzazilda, kwitüdü ne gyabi bwóbse.
We zitülkusdü, God Mosesón we ikik akrranórr wa ene Palae Müót
nóma tónggapónóm kain yarilürr wagó: “Ma umul-umul namulo
igó, blaman elklaza ma ne kla tómbapóndóla ene müót obzeksyók
ngarkwatódó, ka marü ne kla mómtyarró Sinae pododó.”
6 A God Yesun ne zaget ekyanórr, ma kómalan zageta ene Libae
prristan zagetódógab. Wata küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón
bóktan⌋ kómalzana ene ngaep klamdógabi. Yesu, aodó paud nótó
tónggapónda Goda akó pamkolpam, ini küsil tónggapórrón bóktan
sidódürr mibünkü. Ini tónggapórrón bóktan Godón kómal ⌊alkamül-
koke bóktandó⌋ artümülürrüna.

---

* **8:1** *Godón tutul tangdó*, oya küp módóga: *wirri pabodó*. **8:1** Wórr Peba 110:1 † **8:2** Libae prrista Godón ótók Palae Müótüdü zaget koralórr, pamkolpama ne kla tónggapónóp. (Bazeb Tonarr 25-27) **8:5** Bazeb Tonarr 25:40

7 Ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan ne kekam
nóma ki yarile, darrü tónggapórrón bóktanan zitülkus babul ki yarile.
8 A God ma esenórr pamkolpam kle-kle koralórr, da wa bóktanórr
wagó:
"Tübarrkrru, ene ngürra tótókdako, Lod bóktanda,
ka sab küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma tónggapono
Isrrael pamkolpampükü
akó Zuda pamkolpampükü.‡
9 Ene küsil tónggapórrón bóktan sab ene ngaep klamzan koke yarile,
ka ibü abalbobatalpükü ne kla tónggapórró Mosesón tonarrdó.
Ene tonarrdó, ka ibü tangdó bumiógrrü
ibü balngomólóm Izipt kantrridügab bausüm.
Ka sab küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapono, zitülkus i kürü ngaep tónggapórrón bóktan karrkukus moboküpi koke amorran kwarilürr,
da ka ibü popa elókrró, Lod bóktanda.
10 Ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab Isrrael pamkolpampükü ne kla tónggapono
sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda.
Wagó, ka sab kólba gida ibü susumüridü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü moboküpdü.
Ka sab ibü God namulo,
akó i sab kürü pamkolpam kwarile.
11 Darrü oloma sab oya minggüpanandó pamkolpam akó zonaretal umul bain koke yarile, igó bóktankü wa, 'Ma Lodónbóka umul namulo,'
zitülkus i sab blaman kürübóka umul kwarile,
kari ngi pamkolpamdógabi kókó wirri ngi pamkolpam amrran.
12 I blaman kürübóka umul kwarile, zitülkus ka ibü dümdüm-koke tonarr norrgonónómo
akó ka sab myamem ibü kolae tonarr koke gyagüpi amono."
13 Lod tóba alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma ngilianórr "küsil" klambóka, wa we kla okaka amzazil yarilürr wa, ene ngaen-gógópan kla praka bairrüna. Mi umulürrünakla wa, praka akó ngaep bairrün ne klamko sab kari pokoako bamrüküm.

9

Tüpdü Godón Gyabi [Palae Müótüdü] [Ótók] Kwat

1 Ngaen-gógópan ene [alkamül-koke tónggapórrón bóktandó] mamoan bóktan asi koralórr Godón ia ótókóm. Akó tüpdü [gyabi bwób] ta asi yarilürr.
2 Palae müót aelórrón yarilürr Godón ótókóm. Zyón klaman amngyel zitülkus akó brredpükü tógal, prrista ne brred irrbünónóp Godón obzek kwata, ngaen-gógópan marrgudü koralórr. Ini marrgu igó ngilianónóp wagó, Gyabi Bwób. 3 Ene Palae Müótüdü nis marrgu arrgrratórrón yarilürr kwitanagab kókó tüpdü wirri adrratórrón

‡ **8:8** King Solomonón büdül kakóm, Isrraela nis ór bangónórr: 10 zitül Isrrael pamkolpambóka ngiblianónóp akó nis zitül Zudabóka ngilianónóp (1 King 11:41-12:24). **8:12** Zerremaea 31:31-34 **9:2** Bazeb Tonarr 25:23-40; 26:1-30; 40:1-6

mórrkenyórri. Ene mórrkenyórr kakota ne kla yarilürr, igó ne bwób
ngilianónóp wagó, Amkoman Gyabian Bwób.
4 Ini bwób kugupidü ⌊alta⌋ asi yarilürr, nugupi tónggapórrón akó
⌊golde⌋ ngalaorrón, morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr. Akó
ene bokos ola asi yarilürr, i ne kla ngiliandako wagó, alkamül-
koke tónggapórrón bóktan bokos. Ini bokos dudu golde ngalaorrón
yarilürr, nizan kalkuma akó aumana kwata. Ene bokos kugupidü
igó elklaza koralórr: golde tónggapórrón bele manapükü,* Erronón
agóltagól tupuru guba ne kla semanórr,† akó ene nis taptapan 10 gida
bóktan pokopükü ingülküp poko nis.
5 Ene bokos tumum nis golde obzeksyók apórrón tappükü anerruzan
kla namülnürri. I we kla okaka amzazil namülnürri wa, God
alama. Ibü tap büdrratórrón namülnürri ene bokosan murraus
kla ngalaorrón. Singüldü prrista óe zomalórr ene murraus klamdó
darrpan mün blaman pailzan, pamkolpam akó Godka akonóm darrpan
bainüm. A ini we tonarr kokea blaman kwindü ikiküm ini elklaz-
abkwata.
6 Blaman elklaza inzan tómbapórrón nóma kwarilürr, ene prrista
metat wata ene ngaen-gógópan marrgudü barrbün kwarilürr, tibiób
prristan zaget tómbapónóm.
7 A wata singüldü prrista bangrin yarilürr ene nis ngim kugupiandó
marrgudü, akó wa wata darrpanóm bangrin yarilürr darrpan pail,
akó wa wankü wata metat óe imarrulürr. Wa tóba kolae tonarrabkü
ódód yarilürr akó pamkolpamab kolae tonarrabkü, i ne kolae tonarr
tómbapónónóp umul-kókdi wagó, ene kolae tonarr koralórr.
8 Ini kwata, Godón Samua mibüka we poko okaka amzazilda wagó,
Amkoman Gyabian Bwóbdü kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-
gógópan Palae Müótazan zamngólórrón yarilürr.‡
9 Ini dandanga mibünkü errkya ini tonarrdó. Wa mibüka we kla
okaka amzazilda wagó, ⌊gyaur kla⌋ akó ⌊urdü amsel lar⌋, prrista
ne elklaza amarrudako, gaodó kokeako ene kolpamab gyagüpitótók§
⌊kolkal⌋ bainüm, ene kla nidi barrmülürr.
10 Ini wata elklazabkwatada, alo akó anón kla, akó darrü-darrü apür
tulmil gida ngarkwatódó. I wata enan mamoan bóktan kwarilürr
bübankü, kókó Godón tonarr semrranórr akó elklaza dümdüm
tómbapónóm bainóp.

Kerrison Óe Kómalana Larab Óedógabi

11 A Kerriso ma tamórr singüldü prristzan morroal elklazapükü, mi
errkya ne kla amorrandakla. Wa wamórr ene Palae Müótüdü, wirrian
akó kómalan ne klame tüpan Palae Müótüdügab, pama koke ne kla

---

* **9:4** *Mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Ibrru bóktan opore ma igósa wa, "Ia laróga?" Isrrael pamkolpama ene alo nóma esenóp, ibü God ne kla zirrtapónóp, i umul-kók kwarilürr ia laró yarilürr, da i we ngilianóp wa, "Ia laróga?" (Bazeb Tonarr 16:31-34; Bótang Peba 11:7) † **9:4** Isrrael pamkolpama ngüin-koke bwóbdü nóma agóltagól koralórr, i Moses a Erronka bóka bamgün koralórr. Moses 12 tupuru Palae Müótüdü zitül-zitül irrbünürr. Darrü ngürr Erronón tupuru guba semanórr. God inzan okaka simzazilürr, wa Erronón ingrinürr singüldü prristzan. Erron Libaen zitüldügab tamórr. (Bótang Peba 17:16-26) **9:7** Lebitikus 16:2-34 ‡ **9:8** Grrik bóktanan darrü küp módóga: Godón kwitüdü bwób kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan zamngólórrón yarilürr. § **9:9** *gyagüpitótók*, Mórrke-mórrke módóga: *conscience*.

tónggapónórr. Tai müsirrga ainüm, ini tüp tónggapón tonarrdó, ene
kómalan kwitüm Palae Müót ini tüppükü koke tónggapónórr.
12 Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü igó ngarkwatódó koke bangrinürr
igó, wa simanal ⌊goutab⌋ ó küsil simanal ⌊kauab⌋ óe yamtülürr
prristzan. A wa tóbanan óe idódürr, wata darrpanóm ó myamem
koke. Ini kwata wa mibü kolae tonarrdógabi we ⌊aurdü semanórr⌋,
metatómpükü.
13 Ene simanal goutab akó kauab óe akó küsil óp kauan urtók buru
pamkolpam bangdako, gidan kwata tómanpükü nidipako, ibü kolkal
bainüm, igósüm i gidan kwata ⌊tóman-kokeako⌋.
14 Zitülkus ene amkomana, Kerrison óe gaodóma wirrian ngarkwat
tónggapónóm! Ngarkwat-koke Samuan arüngi, wa tóba tóman-
koke büb gyaur klamzan ekyanórr Godón. Oya óea sab mibü
gyagüpitótók kolkal tirre ene elklazadógab, büdül kwatódó ne klama
balngomóldako, igósüm mi sab gaodó kwarilo ene arról Godónkü
zagetóm.

Kerrison Büdüla Godón Küsil Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Popadan Syónürr

15 Ini zitülkusdü Kerriso watóke God akó pamkolpam ibü aodó
paud nótó tónggapónda, küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan
ódódde. Ene igósüm, wa ne pamkolpam ngibaunürr sab gaodó kwar-
ile ene ngarkwat-koke morroal elklaza* azebóm, wa ibü ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ ne klamóm nókyenóp. I gaodó kwarile ene elklaza
azebóm, zitülkus Kerriso nurrótókórr ibü aurdü amanóm ene kolae
tonarrdógabi, i ne kla tómbapónónóp ene ngaen-gógópan alkamül-
koke tónggapórrón bóktan murr-murr.
16 Dómdóm ubi bóktan peba† asi nómade, ma wata amtyan namulo
igó wa, ne oloma tónggapónórr amkoman büdüla,
17 zitülkus ene pebadó dómdóm ubi bóktan wata kubó ugón
tómbapóne, ene oloman büdül kakóm. Wa arrólzane oya dómdóm
ubi bóktan ne pebadóma kokean tómbapóne.‡
18 Da ene we zitülkusdü, prrista lar ki emkóle akó óea ki tópkóne
ene ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm
ainüm.
19 Mosesón nóma blakónórr blaman pamkolpam büzazil, blaman
gida bóktan poko God ibü ne kla tómbapónóm byal yarilürr gidadó, wa
küsil simanal kauab akó simanal goutab óe imarrulürr akó naepükü
yasarri yangónórr. Olgabi wa óe-óe ⌊sip⌋ ngüinpükü kómrep tizdü
arrgótarrón ene ⌊arrngamórrón gida peba⌋ akó blaman pamkolpam
nangnóp.§
20 Da wa bóktanórr wagó, “Ini óea ene alkamül-koke tónggapórrón
bóktan tórrmenóm ainda, God yabü ne kla byal yarilürr mamoanóm.”

---

* **9:15** *elklaza*, Mórrke-mórrke módóga: *inheritance*. Oya küp módóga: *darrü pama ne kla bimgatóda, wa nóma nurrótókda*. † **9:16** *Dómdóm ubi bóktan peba*, Mórrke-mórrke módóga: *will*. Tóba *will*dü darrü oloma wialómda tóba dómdóm ubi laróga; nadü olmala oya elklaza yazebrre oya büdül kakóm. Grrik bóktane *covenant* (alkamül-koke tónggapórrón bóktan) akó *will* wata darrpan bóktan opora. ‡ **9:17** Ene inzana, Yesu ki nurrótókórr ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm. § **9:19** Moses ngibürr sip ngüin yazebórr, óe-óe airrün ne kla yarilürr, ama kómrep tizdü amrókórr. Olgabi wa yanggóbólórr ene yarrisarri apórrón óedó bangóm. **9:20** Bazeb Tonarr 24:7-8

21 Ene dadan ngarkwatódó, wa óe ang yarilürr Palae Müót akó
blaman prristab zaget elklaza.
22 Ene amkoman, gida ngarkwatódó, blaman elklaza wata kubó
kolkal nirre óe-e. Akó kolae tonarr barrgon babula, óe akan kokede.

Kerriso Tóba Büb Gyaur Klamzan Idódürr Kolae Tonarr Amanóm Wata Darrpanóm

23 We ngarkwatódó, ene Palae Müót akó oya blaman elklaza kwitüdü
amkoman elklazab dandang kwarilürr. Da prrista wata kolkal ain
kwarilürr óe angde. A ene kwitüdü amkoman elklaza kolkal bairrün
ki kwarile Kerrison óe-e, larab óe-e koke.
24 Ene amkomana, zitülkus Kerriso pamab tónggapórrón Gyabi
Bwóbdü koke bangrinürr. Ene go enan kwitüdü amkoman Gyabi
Bwóban dandang yarilürr. Kerriso bangrinürr ene amkoman Gyabi
Bwóbdü, kwitüdü tüób ne klamse, da wa errkya olamase Godón obzek
kwata mibünkü.
25 Akó wa igósüm koke bangrinürr igó, wa tóba büb gyaur klamzan
ekyanórr arük-arük. Wa singüldü prristzan kokea, Amkoman Gyabian
Bwóbdü nótó bangrinürr blaman pailzan larab óe amarrudi, tóbanan
óe koke.
26 Kerriso ne inzan nóma ki kainürr, wa arük-arük ki azid aengórr
akó ki nurrótókórr, ene tonarrdógabi, God ini tüp ne ngarkwatódó
tónggapónórr. A ene inzan koke yarilürr! Wa wata darrpanóm okaka
tübyónürr ini dómdóm tonarrdó tóba büb akyanóm urdü agasil larzan
kolae tonarr amanóm.
27 God ngaen ingrinürr wa, blaman pamkolpama wata sab darrpan
mün nurrbarile, akó ene kakóm, God sab ibü zaz nirre.
28 Dadan kwata Kerriso ta wata darrpan mün nurrótókórr gyaur
klamzan, abün pamkolpamab kolae tonarr amanóm. Akó wa sab
nis ngim okaka tübine, a ene ma sab igó ngarkwatódó koke yarile
igó, kolae tonarr amanóm, a ibü zid bainüm, oyakamóm nidi nae
amandako.

10

Kerriso Kómal [Urdü Agasil Lara]

1 Ene Mosesón ne gida, ene go wata enan dandanga sab ugórr
ne morroal elklaza togoble. Gida wa ini morroal elklaza dadanzan
kokea. We ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea ibü taiwan agulüm
kolae tonarrdógabi, Godón nidi ngorram aindako oya [ótókóm], enana
prrista arük-arük dadan urdü amsel lar amarruda blaman pailzan.
2 Ene gida ne gaodó nóma ki yarile pamkolpam taiwan agulüm kolae
tonarrdógabi, ene wa laró zitülkusdü, ene prrista urdü amsel lar
metat iade amarru kwarilürr? Ene gida ne gaodó nóma ki yarile, ene
nidi ótók kwarilürr wata darrpanóm ki nugulórre Olgabi i myamem
büód koke ki aengrre tibiób kolae tonarrabkwata.
3 A ene urdü amsel lara ma pamkolpamab gyagüpitótók amarruda
ngambangólóm tibiób kolae tonarrankwata blaman pailzan,
4 zitülkus simanal [kauab] akó simanal [goutab] óe gaodó kokea
kolae tonarr amanóm.

9:22 Lebitikus 17:11

5 We ngarkwatódó, Kerriso ini tüpdü nóma tamórr, wa bóktanórr
Godka wagó,
“Ma ubi koke namülnürrü, pamkolpama urdü amsel lar akó ⌊gyaur
kla⌋ koke ki simarrurre,
a ma ma kürünkü pamakan büb kuri tónggapóna.
6 Ma bagürwóm koke namülnürrü dudu bóngan gyaur klamóm
akó kolae tonarr aman gyaur klamóm.
7 Olgabi ka bóktarró kagó, ‘Godóe, ka inamüla,
ka kuri tama marü ubi tónggapónóm,
wialómórrónzana marü pebadó kürükwata.’ ”
8 Ngaen-gógópan Kerriso bóktanórr wagó, “Ma ubi koke namülnürrü,
pamkolpama urdü amsel lar akó gyaur kla, dudu bóngan gyaur
kla akó kolae tonarr aman gyaur kla koke ki simarrurre, akó ini
elklaza marü koke bagürwóman ngitan kwarilürr.” Wa ini poko
bóktanórr, enana pamkolpama ene elklaza amarru kwarilürr Mosesón
gida ngarkwatódó.
9 Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ka inamüla; ka kuri tama marü
ubi tónggapónóm.” Inzan bóktande, Kerriso ene ngaen-gógópan
⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ amaikürr, ama nis ngim
alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrinüm.
10 Da wata Godón ubizan yarilürr, Kerriso mibü ⌊kolkal⌋ tinóp akó tibi-
tibi semanórr Godónkü, tóbakama, wa tóba büb gyaur klamzan nóma
ekyanórr wata darrpanóm ó myamem koke.
11 Ene ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktan murrdü, blaman
prrista bórrangdako blaman ngürrzan ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ tibiób
zaget tómbapónóm. I dadan urdü amsel lar amarrudako arük-arük,
enana ene elklaza go gaodó kokeanako kolae tonarr amanóm.
12 A ini prrist, Kerriso, tóba büb darrpanan urdü agasil larzan Godón
ekyanórr kolae tonarr amanóm metatómpükü. Olgabi wa Godón tutul
tangdó mórranórr kwitüdü.
13 Ene tonarrdógab, wa errkya Godón akyanda kókó oyaka nidi
bóka bamgündako, God ibü inzan nirre, oya wapór nisab ngón ngagón
klamóm.*
14 Zitülkus módóga, ene darrpan gyaur klamana wa ibü nugulórre
kolae tonarrdógabi metatómpükü, Kerriso nibiób ⌊kolkal ainda akó
tibi-tibi amanda Godónkü⌋.
15 Akó Godón Wibalómórrón Bóktandó Godón Samua ta pupo ainda
mibüka ene bóktan amkomana. Ngaen-gógópan wa igó bóktanda
wagó,
16 “Ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab inkü
ne kla tónggapono sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda:
Ka sab kólba gida ibü moboküpdü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü susumüridü.”
17 Akó wa ta pupo ainda wagó,
“Ka sab myamem ibü kolae tonarr akó gida mamoan-koke tonarr
koke gyagüpi amono.”

10:7 Wórr Peba 40:6-8 **10:11** Bazeb Tonarr 29:38 * **10:13** Ini bóktanan küp módóga: oyaka bóka bamgün is nidipko, God sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ oyankü. **10:13** Wórr Peba 110:1 **10:16** Zerremaea 31:33 **10:17** Zerremaea 31:34

18 Da módóga, God kolae tonarr nóma barrgone, myamem gyaur kla
amarru babula kolae tonarrankü.

Mi Koke Bólerre Kerrison Amkoman Angunüm

19 ⌊Zonaretal⌋, mi gum-kokeakla Amkoman Gyabian Bwóbdü bar-
rbünüm Yesun óeanme.
20 Wa mibünkü küsil kwat tapakurr, arról alión ne klame, ene wirri
adrratórrón mórrkenyórrdóma, igó ne poko-e wagó, tóba bübana.
21 Akó wa mibü wirrian prrista, Godón pamkolpam nótó bal-
ngomólda.
22 We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm amkoman
moboküpi akó oya dudu amkoman angundi. Mi nau, oya ngorram
ainüm moboküpi, Yesun óe-e ne kla bangórrónako, da mi myamem
büód koke aengrre mibiób kolae tonarrabkwata. Akó bübi, kolkal
naedó ne kla agulürrünako ⌊baptaes bain⌋ tonarrdó.
23 Mi wata metat azyón-azyón-koke ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarilo,
mi ne klambóka apóndakla, zitülkus ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nótó
tónggapónórr, wa sab tónggapóne.
24 Akó mi wata kwat tai gyagüpi amórre, mi metat mibiób darrpan-
darrpan ia ikik bókrran kwarilo, ⌊moboküpdü ubi⌋ okaka azazinüm
mibü darrpan-darrpandó akó morroal tulmil tómbapónóm.
25 Mi wata koke bólerre darrpan pokodó kwób bazenóm, ngibürr
pamkolpamazan alngóndako bobarr tonarrdó. A mi ma mibiób
darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo, tai igósüm, ezan asendakla wa,
Lodón Ngürra ngorram bainda.
26 Zitülkus módóga, mi ne metat kolae tonarr nóma olngolo
mibiób ubidügab, amkoman bóktan apad akó umul kakóm Yesu Ker-
risonkwata, darrü urdü agasil lar myamem babula kolae tonarrankü.
27 A mi ne metat kolae tonarr nóma olngolo, mi wata gum-gum akyan
kwarilo Godón zaz bain akó wirri arüngi baeb ur. Ini ura sab ibü
ilmite, Godón nidi bóka bamgündako.
28 Darrü oloma Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr, gyaur babul
wata kubó büdül bwóbdü ingrine, igó ne nis ó aüda kómdam nirre.
29 Da e ia gyagüpi tótókdakla, oya kolae tonarran darrem ia laróga,
Godón Olom nótó alzizi amaikda? Akó gyagüpi nótó tótókda, küsil
alkamül-koke tónggapórrón bóktanan óe popa klama, oya ne klama
kolkal yónürr? Akó Godón Samu nótó kle-kle ayalda, ene ⌊gail tonarr⌋
Samu? Oya kolae tonarran darrem wirri ki yarile oyakagabi, Mosesón
gida nótó alzizi aman yarilürr.
30 Zitülkus módóga, mi Godónbóka umulakla, nótó bóktanórr wagó,
“Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo.”
Lod akó bóktanórr wagó, “Ka sab kólba pamkolpam zaz ninünümo.”
31 Arról God yabü nóma zaz nirre, ene wirri gum pokoa!
32 Gyagüpi amaikam ene ngaen tonarr, e Godón zyón nóma
ipüdarre. E karrkukus bórrangórrón koralnórró, müp tonarr nóma
kwarilürr wirri azid aengkü.
33 Ngibürr tonarrdó, pamkolpama yabü büódan ngibtan kwarilürr,
kle-kle ayalkü akó yabü azid aengan ngibtankü kolpam ngorodó.

10:20 Ibrru 6:19 **10:27** Aesaya 26:11 **10:28** Duterronomi 17:6; 19:15 **10:30** Duterronomi 32:35 **10:30** Duterronomi 32:36

Ngibürr tonarrdó, e azid aeng kwarilnürrü ngibürr amkoman bangun
pamkolpampükü, pamkolpama ibü nóma kle-kle nangónónóp.
34 E gyaur kwarilnürrü ene kolpamdó tümün müótüdü nidi kwar-
ilürr, akó e bagürwóm kwarilnürrü, enana pamkolpama yabü elklaza
nümtyónónóp. E inzan kwarilnürrü, zitülkus e umul kwarilnürrü wa,
e yaib wata we kla tangdó ódóddakla, God yabü alkamül-koke bóktan
ne klamóm nókyenóp. Ini kla kómala ngibürr elklazadógab akó metat
ngarkwatóm.
35 Da yabiób gum-koke amkoman bangun amrükgu, zitülkus e sab
Godkagabi wirri darrem wazeblo.
36 E wata karrkukus bórrang kwarilo, igósüm e sab ene elklaza
yazebrre, wa yabü alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp, tóba
ubi tómbapón kakóm.
37 E ene kla tómbapónórre, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana
wata bóktanda wagó,
"Kari tugupurr tonarr kakóm, wa nótó tótókóm kainda, sab tame. Wa
sab koke ürrbain apóne.†
38 Ka ne olom ⌊dümdüm tonarr⌋ yórrü tóba amkoman bangu-
nanme, wa sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde.
A wa ne tóba kak nóma kómtyene kürü amkoman angundü,
ka sab bagürwóm-koke namulo wankü."
39 Mi ma inzan pamkolpam kokeakla, kak nidi bómtyandako amkoman
bangundü akó God sab nibiób kolae tirre. A mi inzan pamkolpamakla,
Kerrison nidi amkoman angundako akó God sab nibiób zid tirre.

11

*Godón Kolpam, Wirri Amkoman Bangun Nidi Okaka Amzazil Kwar-
ilürr Ngaen*

1 Pamkolpama Godón amkoman nóma angundako, i umulako wa, i
ne elklazam ⌊gedlóngóm baindako⌋, sab tómbapórre. Akó i umulako
wa, i koke ne elklaza basendako, amkoman asiko.
2 Zitülkus ene kolpama, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, Godón inzan
amkoman yangunónóp, wa ibü nagürnóp.
3 Mibü amkoman banguna byónda, mi küp umulakla wa, God
pülpül a tüp wató tólnaelórr tóba arüng bóktane akó blaman elklaza
ibüka ne klamko. Da módóga, mi errkya ne kla basendakla, igó
elklazadógabi koke tómbapónórr, igó mi ne kla basendakla.
4 Eibolón, Adamón olom, amkoman banguna yónürr, wa kómalan
⌊urdü agasil lar⌋ sidódürr Godka, Kein, oya naretan ⌊gyaur
klamdógab⌋. Olgabi God oya yagürürr akó pupainürr wa, ini dümdüm
ngyaben oloma, God nóma bóktanórr wagó, "Eibolón gyaur kla
morroalako." Akó olgabi mi wata Eibolkagabi umul baindakla, enana
wa büdüla.
5 Inokón amkoman banguna yónürr, God oya tüpdügabi sipadórr
ama kwitüdü idódürr, igósüm wa koke nurrótókórr. Darrü oloma oya
büb koke esenórr, zitülkus God oya wató sipadórr tüpdügab. God
ini kla tómbapónórr, zitülkus tóba Wialómórrón Bóktana bóktanda

† **10:37** Ini poko Yesun tótókbóka apónda. **10:37** Abakók 2:3 **10:38** Abakók 2:3-4 **11:4** Bwób Zitül 4:3-5; 1 Zon 3:12

wagó, wa Godón ngaen-gógópan bagürwóman ngitan yarilürr, solk-
wat God oya sipadórr.
6 Akó amkoman bangun kokede ene gaodó kokeana Godón
bagürwóman ngitanóm, zitülkus nadü oloma oya ngorram ainda, wa
wata amkoman angun yarile igó, wa arróla akó igó, wa darrem kla
gailda amkoman moboküpi nidi amkündako.
7 Noan amkoman banguna yónürr, wa wirri but elórr nugupi. God
oya singül kwata umul-umulan ngitanórr igó elklazabkwata, ngaen
darrü oloma koke ne kla esenórr.* Zitülkus Noa Godón gum-gum
⌊ótók⌋ yarilürr, wa oya bóktan arrkrrurr akó wirri but elórr tóba
müótan kolpam zid bainüm. Inzande wa pamkolpamdó igó poko
okaka amzazil yarilürr, oya koke nidi amkoman angun kwarilürr,
wagó, God sab ibü kolae tirre. Akó wa we pamóm bainürr, God
noan pupo syónürr wagó, ⌊dümdüm tonarr⌋ pama, zitülkus wa Godón
amkoman angun yarilürr.
8 Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, wa Godón bóktan arrkr-
rurr, God oya nóma ngisaunürr ene bwóbdü tótókóm God sab ne bwób
ekyene. Wa tóbanan bwób we amgatórr, enana wa umul-kók yarilürr,
wa nubó tótók yarilürr.
9 Tóba amkoman banguna yónürr, wa ngyabelórr wamaka wa
mogoba ene nanabwób tüpdü, oya God ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne
klamóm ekyanórr. Eibrra-am palae müótüdü ngyabelórr akó oya
olom Aesak akó oya bobat Zeikob ta inzan. God ibü dadan alkamül-
koke bóktan nókyanórr, wa Eibrra-amón ne alkamül-koke bóktan
ekyanórr, wa oya ne tüp ki ekyene.
10 Eibrra-am inzan ngyabelórr, zitülkus wa nae aman yarilürr wirri
basirrdü ngyabenóm kwitüdü, sab metat ne klama bamine. Ene wirri
basirr God ne kla obzeksyók apónórr akó elórr.
11 Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, God oya arüng ekyanórr
olom alngumilüm, enana wa myangan yarilürr akó oya kol Serra
epep warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm.†
God Eibrra-amón arüng ekyanórr, zitülkus wa gyagüpbarr yarilürr
wagó, God sab tónggapóne, wa alkamül-koke bóktan ne klamóm
tónggapónórr.
12 Da olgabi, ene darrpanan pamdógabi abün olmalbobatala we
tóbabótórr, enana wa myangan yarilürr. Ene olmalbobatal amkoman
abünako wata wimurrzan pülpüldü, akó nóreszan malu kabedó,
darrü pam gaodó kokea atangóm.
13 Blaman ini pamkolpama amkoman bangun kwarilürr i nóma
nurrbarinürr. I koke yazebóp ene elklaza, God ibü alkamül-koke
bóktan ne kla aliónüm nókyenóp, a wamaka i ma nanabwób
kandógabi nósenóp, da ibü wirri ubi kwarilürr sab elnga azebóm. I
pupo bainóp wagó, i mogobako ini tüpdü, a wata bupso ngyabendako.

11:5 Bwób Zitül 5:21-24 **11:6** Zerremaea 29:13 * **11:7** Ene tonarrdó ngup ugón babulan yarilürr. (Bwób Zitül 2:6) We ngarkwatódó, pamkolpama ngup ó naiz ngaen koke nósenóp. **11:7** Bwób Zitül 6:13-22 **11:8** Bwób Zitül 12:1-5 **11:9** Bwób Zitül 35:27 † **11:11** Grrik bóktanan darrü küp módóga: Serran amkoman banguna wyónürr, God oya arüng okyanórr olom alngumilüm, enana wa epep akó olmal balngón-koke kol warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm. **11:11** Bwób Zitül 15:5; 18:11-14; 21:2 **11:13** Bwób Zitül 23:4; 1 Krronikol 29:15; Wórr Peba 39:12

14 Inzan ne pamkolpama bóktandako, i okaka büzazindako wagó, i
tibióban bwóbüm basirrdako.
15 I ne ene bwób nóma gyagüpi amaik kwarilürr, i nubógab
togobórr, i wata gaodó ki kwarilürr bakonóm.
16 A i ma darrü bwóbüm basirr kwarilürr, ene kwitüdü ne bwóbse.
Ene bwób kómalana tüpan bwóbdügabi. We ngarkwatódó, God büód
kokea, i tibiób Godbóka nóma ngilianónóp, zitülkus wa darrü wirri
basirr kuri tónggapóne ibünkü.
17 Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, oya ubi yarilürr Godón
bóktan arrkrrum, wa oya nóma apókórr oya ayalde tóba olom
Aesakón ódódóm gyaur klamzan ⌊altadó⌋ agasilüm. Ini dadan oloma,
God alkamül-koke bóktan noa sekyanórr, tóba darrpanan olom gyaur
klamzan ódódóm kain yarilürr,
18 enana God oyaka bóktanórr wagó, “Wata sab Aesakón olmalbo-
batal marü olmalbobatalbóka ngiblianórre.”
19 Eibrra-am igó amkoman angun yarilürr wagó, God gaodó yarilürr
Aesakón arsümülüm büdüldügabi. Ene wata inzan yarilürr, wamaka
God Aesakón büdüldügabi irsümüle akó Eibrra-amón ekyene.‡
20 Aesakón amkoman banguna yónürr, wa tóba olom nis Zeikob akó
Isao bles nyónürr, bóktande elnga ne klama ki tómbapóne ibüka.
21 Zeikobón amkoman banguna yónürr, wa Zosepón nizan olom nis
darrpan-darrpan bles nyónürr wa nurrótókóm nóma kain yarilürr.
Akó wa Godón ótók yarilürr, wazan banomól yarilürr tóba tupurudü.
22 Zosepón amkoman banguna yónürr, wa ene tonarrankwata
bóktanórr, Isrrael pamkolpama Izipt kantrri ne tonarr ki amgütrre
akó wa tóba zonaretal ikik nókrrónóp igó wa, i sab oya kus ki yakonam
inkü, i Izipt nóma amgütrre. Wa ini poko bóktanórr, wa nurrótókóm
nóma kain yarilürr.
23 Mosesón aipab nisab amkoman banguna nyónürr, i tibiób olom
inikürri aüd melpalóm oya amtómól kakóm, zitülkus i eserri wa, ini
agurr oloma. Akó i gum-koke namülnürri Izipt kingan arüng bóktan
arrkrrugum blaman Zu simanal gabal olmal akrranóm.
24 Mosesón amkoman banguna yónürr, wa bangónórr ene dümdüm
apadóm pamkolpama oya parraoan óp oloman olombóka ngilianóm,
wa pam nóma bainürr.§
25 Wa gyagüpitótók esenórr igó wa, ene kómala Godón pamkol-
pampükü azid aengóm, damane kolae tonarr tómbapónóm akó
barnginwómpükü ngyabenóm tugupurr tonarrdó kingan müótüdü.
26 Wa gyagüpitótók yarilürr wagó, azid aengóm Kerrisozan wirrian
darrem klama Iziptan mórrelwómdógabi, wa ne kla ki yazebe
parraoan bobatzan. Wa inzan gyagüpitótók yarilürr, zitülkus wa
singül kwata azil yarilürr ene tonarrdó, God sab oya darrem kla nóma
ekyene.

11:17 Bwób Zitül 22:1-14 **11:18** Bwób Zitül 21:12 ‡ **11:19** Ene inzan yarilürr, zitülkus God Eibrra-amón yalórr oya olom amkalóm, akó wa oya nóma amkal kain yarilürr, God oya eleanórr. **11:20** Bwób Zitül 27:27-29, 39-40 **11:21** Bwób Zitül 48:1-20 **11:22** Bwób Zitül 50:24-25; Bazeb Tonarr 13:19 **11:23** Bazeb Tonarr 2:2; 1:22; Apostolab Tórrmen 7:22 § **11:24** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Oya óp oloma Mosesón wató bórreanórr. (Bazeb Tonarr 2:3-10) **11:24** Bazeb Tonarr 2:11-12

27 Tóba amkoman banguna yónürr, wa Izipt we amgatórr.* Wa gum-
koke yarilürr, enana kinga sab ngürsil ki yarile. Wa güblang-koke
wamlórr, kakota azil-koke, wamaka wa oya esenórr, darrü oloma koke
noan esenórr.
28 Tóba amkoman banguna yónürr, wa ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋
tónggapónórr, akó pamkolpam nilóp larab óe bóngangom tibiób
mamtae talkum, igósüm ene anerrua, nótó tótókda ngaen olmal
akrrankü, sab ibü ngaen olmal koke ki ekrróne.
29 Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, i ene malu, ngi
Óe-óe Malu, baurrürr wamaka i mólóg tüpdü tótók kwarilürr. A ene
Izipt gazirr pama ta nóma bütaninóp ene dadan malu baurrüm, i
busurrunóp.
30 Ene Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, Zerriko wirri
basirran mamtae kotarr anómórrón gria we tóbalókórr, Zerriko 7
ngürrüm amarük kakóm.
31 Rreieb, pam apyón kol nótó warilürr, tóba amkoman banguna
wyónürr, wa koke nurrótókórr Zerriko pamkolpampükü, zitülkus wa
ene kómdam bain pam paudi nüpadórr. Zerriko pamkolpama igósidi
nurrbarinürr, zitülkus i Godón bóktan koke arrkrru kwarilürr.†
32 Ka dama ia poko bóktono ngibürrabkwata, Godón amkoman
nidi angun kwarilürr? Kürü wirri ngarkwat kokea ini isabkwata
bóktanóm: Gidion, Berrak, Semson, Zepta, Deibid, Samuel, akó blaman
prropet.‡
33 Ene tibiób amkoman banguna ninóp, i wirri elklaza
tómbapónónóp Godónkü. Ngibürra kantrri yazebóp kinga ne kla
balngomólnóp. I Isrrael bwób elngomólnóp dümdüm tulmili akó
wazeblórr, God ibü alkamül-koke bóktan ne kla alión yarilürr.
Ngibürra ⌊laeonab⌋ tae murrnausnóp.
34 Ngibürra zid bainóp wirri ur ulitüdügabi. Ngibürra kórzinóp
akrran-gum gazirr turrikdügab. I odalórrón nóma kwarilürr, i
arüngan ngibtarrón kwarilürr. Ngibürra ⌊arüng tonarróm⌋ bainóp,
i wirri gazirrdi nóma bókrralórr, akó mogob bwóbdügabi gazirr pam
ngoroa otórrngónan ngibtünóp ibükagabi busom.
35 Ngibürr kola tibiób büdül olmal akó yazebóp, God ibü irsinürr
büdüldügabi.

A ngibürr kolpam, Godón nidi amkoman angun kwarilürr, ibü
wirri azid nülinóp ibü Godón alpinüm. I bangónónóp ene kla
tónggapónóm, akó i igósidi nurrbarinürr. I Godón nóma ki yalpirre, i
agorrón ki kwarilürr. I bangónóp, igósüm God ma ibü ki irsine kómal
arrólóm, tüpan arróldógabi.

---

* **11:27** Moses darrü Izipt pam emkalórr büdülümpükü, zitülkus ene pama darrü Isrrael pam kle-kle yangónórr. Parraoa, Izipt king, enekwata nóma arrkrrurr, wa ngürsilüm bainürr akó amkalóm kain yarilürr, da Moses we busorr. (Bazeb Tonarr 2:11-15) **11:28** Bazeb Tonarr 12:21-27 **11:29** Bazeb Tonarr 14:21-29 **11:30** Zosyua 6:12-21 † **11:31** Zosyua ngibürr kómdam bain pam zirrnapónóp ene wirri basirrdü, igó ngarkwatódó, kwat byamkünüm oya kolae ainüm. (Zosyua 2:1-21) **11:31** Zosyua 2:1-21; 6:22-25 ‡ **11:32** Ma ini pebadó ngabkanke ene kolpambóka umul bainüm: Gidion, Zaz 6:11-8:32; Berrak, Zaz 4:6-5:31; Semson, Zaz 12:7-13:2; Zepta, Zaz 11:1-12:7; Deibid, 1 Samuel 16:1-1 King 2:11; Samuel, 1 Samuel 1:1-25:1. **11:33** Daniel 6:1-27 **11:34** Daniel 3:1-30 **11:35** 1 King 17:17-24; 2 King 4:25-37

36 Ngibürra azid aengnóp, ⌊tiz nóma nangónónóp⌋ akó karrkukus
sye-i nyólnóp. Akó ngibürra azid aengnóp, sein sye-i nóma
nómróknóp akó tümün müótüdü urrbulürr.
37 Ngibürr ingülküpi okrralórr, büdülümpükü. Ngibürr aodó
tunzólgólórr nis órpókal bangórrón. Ngibürr gazirr turriki okrralórr,
büdülümpükü. Ngibürra apól kwarilürr ⌊sip⌋ akó ⌊gout⌋ sopae
mórrkenyórr ngim bamelórrón. Ibü elklaza babulan kwarilürr.
Pamkolpama ibü wirri müp alión akó kle-kle ngabkan kwarilürr.
38 I kómalan kwarilürr ene tüpdü pamkolpamdógabi. Tüp morroal
ngarkwat koke yarilürr ibünkü. I apól kwarilürr ⌊ngüin-koke
bwóbdü⌋ a podopükü bwóbdü, akó ingülküp a wirri tüp kugupidü
ngyabenónóp.
39 God ini pamkolpam blaman nagüróp, zitülkus i blamana Godón
amkoman angun kwarilürr. A i arrólzan kwarilürr, God ma ibü
blaman ene kla koke nülinóp, wa ibü alkamül-koke bóktan ne kla
aliónüm nókyenóp.
40 God ene kla koke nülinóp, zitülkus wa ngaen-gógópan gyagüpi
wamlórr, solkwat mibü darrü kómal kla akyanóm ene klamdógabi,
wa dümdüman ne kla ki tókyerre. Godón ubi igósüma wa, wa sab
ibü mibüpükü darrpanóm ⌊dudu kómal⌋ tirre.

12

God Dümdüm Atanda Tóba Olmal

1 Da módóga, mi umulakla abün inzan pamkolpamabkwata, nidi
okaka büzazin kwarilürr wa, i Godón amkoman angundako. I dudu
ngorozanako, mibü amarüksimarük angórrón. We ngarkwatódó, mi
blaman müp elklaza kabedó ki zomala, mibü ne klama tüp alókdako,
akó kolae tonarr, mibü ne klama karrkukus amorranda, wamaka
buso oloma tóba blaman müp elklaza kabedó amóne. Mi busodakla
ngarkwat amrranóm akó mi koke bólerre, God singül kwata mibünkü
ne buso ingrinürr.
2 Mi wata metat Yesuka wazilolo. Mi oya amkoman angundakla akó
ngambangóldakla zitüldügab kókó blakón bwób. Wa azid piküpan
aeng yarilürr krrosdó akó nurrótókórr, büód aeng koke, enana
wa büódan kla yarilürr. Wa azid piküpan aeng yarilürr, zitülkus
wa umul yarilürr wagó, wa solkwat bagürwómdü ki yarile. Wa
errkya mórrarróna Godón tutul tangdó,* oya kingan mórran kla
minggüpanandó.
3 Anda, e oya gyagüpi idódlam, azid piküpan nótó aenglórr kolae
tonarr pamkolpama oyaka wirribóka nóma bóka bamgün kwarilürr,
igósüm e zógósóm koke bain kwarilo akó popa koke alkomól kwarilo
Godón amkoman angunüm.
4 E nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón-gum. A yabü óea
koke kuri tópkórre, akó e koke nurrbarirrü, Yesuzan aenglórr akó
nurrótókórr. We ngarkwatódó, e wata amkoman nabe kain koralo
kolae tonarr tómbapón-gum.

11:36 1 King 22:26-27; 2 Krronikol 18:25-26; Zerremaea 20:2; 37:15; 38:6 **11:37** 2 Krronikol 24:21; Apostolab Tórrmen 7:59-60 * **12:2** *Godón tutul tangdó*, oya küp módóga: *wirri pabodó.*

5 Akó yabü ia kuri bamrüke ene arüng atan bóktan, God yabüka ne
poko bóktanórr tóba olmalzan tóba Wialómórrón Bóktandó? Wa igó
yarilürr wagó,
"Kürü olom, igó gyagüpi tótókgu igó, wata kari klama, Lod marü nóma
dümdüm akyanda,
akó popa alkomólgu, wa marü nóma agda,
6 zitülkus Lod dümdüm atanda, oya ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbkama,
akó wa darrpan-darrpan arrbrrükda, wa olomzan noan
apadóda."
7 E azid aeng piküpan ok ain kwarilo, God yabüzan dümdüm atanda.
Wa yabü igó angónda wamaka tóba olmal angónda. Darrü olom ia
asine, tóba aba kokean noan dümdüm akyanda? Koke!
8 God blaman tóba olmal dümdüm atanda. Wa ne yabü koke nóma
dümdüm atanda, da e gómól-gómól balngórrón olmalzanakla, akó e
Godón amkoman olmalzan kokeakla.
9 Kwitüm amngyelóm, mibü pamakan abala dümdüm tütanónóp,
akó mi ibü ⌊morroal angón⌋ kwarilnürrü ini poko tómbapónde. Da
amkoman, mi mibiób samuab Aban tangdó ki arrbün kwarila. Olgabi
mi metat ngyaben kwarilo.
10 Mibü pamakan abala tugupurr tonarróm dümdüm atan kwarilürr,
izan gyagüpi tótók kwarilürr wagó, inzan dümdüma. A God ma mibü
metat dümdüm atanda mibü tangbamtinüm. Wa igó ngarkwatódó
tónggapónda wa, mi ⌊kolkal⌋ kwarilo wata wazan.
11 God mibü ne tonarrdó dümdüm atanda, ene igó klamankwata
kokea igó, mi bagürwóm kwarilo, a ma igó klama, mi gyaur aengdakla.
A solkwat, ibü igó bainda, umul nidi ipüdóp ene klamdógabi, paudüdü
akó dümdüm ngyabenórre.
12 We ngarkwatódó, e igó tulmil alngón-gu, wamaka yabü arüng
babula samuan ngarkwatódó, a e ma arüng apad kwarilo akó Godón
wirri arüngi amkoman angun kwarilo.
13 E wata dümdüm ngyaben kwarilo, igósüm yabü arüng-koke
amkoman banguna koke bamrüke, a karrkukus baine.

Kolkal Ngyaben Godón Obzek Kwata

14 Wirri arüng apad kwarilün paudi ngyabenóm blaman pamkol-
pampükü akó kolkal ngyabenóm. Darrü oloma sab Lodón koke esene,
wa ne kolkal ngarkwatódó koke nóma ngyabele.
15 E umul-umul kwarilün igó, yabü darrüpa sab Godón ⌊gail tonarr⌋
koke ipüde. Akó e umul-umul kwarilün, yabü darrüpa inzan koke
baine, wamaka kap tarük simküna dódórr bainda, müp ne klama
akyanda akó abün kolpam kolae bainda.
16 E umul-umul kwarilün, yabü darrü babulan yarile darrü
olompükü utüm, oya kol ó müór koke nótóke, ó Godkamóm ubi-
koke pamóm bainüm Isaozan. Wa ene ngaensingül amtómól dümdüm
simbruatórr wata dele ama darrpan kómngyarr klamóm.
17 E umulakla wagó, wa ngaen-gógópan ene poko tónggapónórr,
da abün pail kakóm oya ubi inzan yarilürr tóba aba oya bles ainüm
ngaen olomzan. A oya aba bangónórr tónggapónóm, wa ne klamóm

12:6 Ikik Bókrran Bóktan 3:11-12 **12:12** Aesaya 35:3 **12:13** Ikik Bókrran Bóktan 4:26
12:15 Duterronomi 29:18 **12:16** Bwób Zitül 25:29-34

yatorr, zitülkus wa darrü kwat koke esenórr simbruatóm wa ne poko
tónggapónórr, enana wa tóba ab yónpükü ato yarilürr oya bles ainüm.

Sinae Podo akó Zaeon Podo

18 Godka tótókde, e ini elklaza koke kuri aengrre, wata mibü
abalbobatal Isrrael pamkolpamazan kainóp, i Sinae Podo nóma
ngorram sinóp. E ene podo koke ngorram sinarre, wirri arüng ura
ne baebdase. E ene bwób koke ngorram sinarre, algón-koke tümün
negase akó wirri arüng wóra ne busodase. 19 E darrü mobolzan
bubukwóm koke arrkrruarre, akó e Godón bómgól koke arrkrruarre
ikikdi. Ene pamkolpama nidi barrkrrurr, Godón arüngi yatop ibüka
darrü bóktan opor ikik-gum.

20 I yatop, zitülkus ene bóktan kari müp koke akó gum yarilürr,
God ibüka arüngi ne poko bóktanórr wagó, "Darrü olom ó dele lar
kyamüla ta ini podo ne nóma yamurre, e sab oya büdülümpükü
emkólamke ingülküpi."

21 Amkoman, i kari gum koke kwarilürr ene poko nóma esenóp ene
pododó. Moses ta gum yarilürr, da bóktanórr wagó, "Ka gumla akó
tórrngóndóla!"†

22 E inzan amkoman podo koke ngorram sinarre, a e Zaeon Podo‡
ngorram sinarre akó arról Godón wirri basirr, kwitüdü ne Zerrusalem
wirri basirrse. Akó e ngorram tinarre atang-koke anerru negako, nidi
bagürwómdako darrpan pokodózan kwób bazendako.

23 Akó e blaman dudu bangun pamkolpam ngorram tinarre, darrpan
pokodó nidi kwób bazendako, ene dümdüm nibióbko ngaen olmalzan,
nibiób ngi wibalómórrónko kwitüdü. E Godón ngorram sinarre,
blaman pamkolpam sab nótó zaz nirre, akó e ⌊dümdüm tonarr⌋
pamkolpamab samu ngorram tinarre, ne pamkolpama nurrbarinürr,
God nibiób ⌊dudu kómal⌋ ninóp.

24 E Yesun ngorram sinarre,§ küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón
bóktan⌋ nótó sidódürr God akó pamkolpam ibü aodó paud
tónggapónóm. Yesu tóba óe angórr mibü kolae tonarr barrgonóm
akó Yesun óe igósidi kómalana Eibolón óedógabi, darrem alkomólóm
ne klama taegwarr yarilürr.

25 E umul-umul kwarilün igó, e bangón-gu Godón arrkrrugum,
yabüka nótó bóktanda. Isrrael pamkolpama koke kyab kórzinóp
Godkagab, ibü kolae baindi, i nóma bangónóp Godón arrkrrum, ibü
ikik nótó nókrrónóp ini tüpdü Moseskama. Da mi sab amkoman
kokean kyab kórzirre Godkagab, mibü kolae baindi, mi ne kak nóma
emtyerre oya, mibü nótó ikik bókrranda kwitümgabi!

26 Tüpa ugón bóngapórr, God Sinae Pododó nóma bóktan yarilürr.
A errkya, wa ⌊alkamül-koke bóktan⌋ kuri tónggapóne igósa wa, "Ka

---

12:17 Bwób Zitül 27:30-40 **12:20** Bazeb Tonarr 19:12-13 **12:21** Duterronomi 9:19
† **12:21** Ini elklaza ugón tómbapónóp Isrrael pamkolpama agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdüma⌋ Izipt amgat kakóm. God ibü ugón ngaep ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ nókyenóp. (Bazeb Tonarr 19:1-19) ‡ **12:22** *Zaeon Podo*: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. Ini pokodó ini peba nótó wialómórr tai amkoman podobóka koke apónda, a we bwóbbóka apónda God ne ngyabenda. § **12:24** *E Yesun ngorram sinarre*: Ini pokoa ene tonarrdó apónda, Ibrru pamkolpama Yesun mamoan pamkolpamóm nóma bainóp. **12:24** Bwób Zitül 4:10 **12:25** Bazeb Tonarr 20:22

akó sab ini tüp engópo, dómdóm darrpan mün, a tüp tebe koke, ka
sab ta pülpül inzan engópo.”
27 Ini bóktan opor “akó, dómdóm darrpan mün” we poko okaka
amzazilda, ini tüp akó pülpüldü elklaza, wa ne elklaza tómbapónórr,
sab bóngapórrón kwarile, akó wa sab blaman kabedó amóne.
Ene igósüm, kwitüdü bóngap-koke ne elklazako, sab metatómpükü
bamirre.
28 We ngarkwatódó, mi Godón ki eso ekyerre, zitülkus mi ene
bóngap-koke bwóbdü barrbündakla, God ne balngomólda Kingzan.
Godón eso akyande, mi Godón gum-gum ki ⌊ótóknórre⌋ oya ubi
ngarkwatódó akó morroal angónkü.
29 Mi inzan ki tómbapórre, zitülkus anda, mibü God urzana, blaman
elklaza nótó almitóda kolkal-koke ne klamko!

13

Dómdóm Arüng Bóktan

1 Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ metat kwarile yabiób darrpan-darrpandó,
yabü ubizanako zonaretaldó.
2 Bamrükgu mogob pamkolpam azebóm, tangbamtinüm, akó
müótüdü arrbünüm, zitülkus ini poko tómbapónde, ngibürr pamkol-
pama anerru yazebóp, tangbólean kwarilürr, akó müótüdü urrbulürr,
umul-kókme igó, i anerru kwarilürr.
3 Gyagüpi zomalón,* tümün müótüdü nidipasko ibü amkoman
bangunanme, wamaka e tümün müótüdü usakümakla. Gyagüpi
zomalón, pamkolpama kle-kle nibiób bangóndako ibü amkoman
bangunanme, wamaka e yaib azid aengrre.
4 E blaman marret ngyaben morroal angón kwarilo, akó müór
kwógi wata darrpan pokodó ki ngyaben namüli, zitülkus God sab
ibü zaz nirre, kolae sarrgi tulmil nidi alngóndako, akó kol ó pam nidi
gómóldako.
5 Yabü wirri ubi manidü koke ki yarile yabü ngyabendó, akó e gaodó
kwarilo ene elklazapükü, e ne kla amorrandakla, zitülkus Godón
Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ka sab yabü kokean eloko,
ka sab kokean bóleno yabü ngabkanóm.”
6 Da mi gaodómakla igó bóktanóm, umulürründi wa amkomana, igó,
“Lod kürü tangamtin pama,
da ka sab gum koke namulo!
Pamkolpam gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm kürüka.”
7 Yabü balngomól pam gyagüpi zomalón, Godón bóktan nidi zudr-
ratlórr yabüka. Gyagüpi zomalón, i tibiób ngyaben ia nolngomólnóp
akó ibü ngyabenab küp ne kla kwarilürr tibiób ngyabendó. Akó tikó
ipüdam, i Godón ia amkoman yangunónóp.
8 Yesu Kerriso dadanzana errkya, wazan yarilürr ngaen, akó wa sab
metat dadanzan yarile.
9 Pam amkoman bangun-gu, abün darrü-darrü mogob umul-
bain bóktan nidi umul baindako. Ene umulbaina yabü morroal

12:26 Bazeb Tonarr 19:18; Wórr Peba 68:7-8; Agae 2:6 **12:29** Duterronomi 4:24 **13:2** Bwób Zitül 18:1-8; 19:1-3; Zaz 6:11-23; Metyu 25:35 * **13:3** Mi ibü enan koke gyagüpi zomalo, a ma ibü tangbamtin kwarilo elklaza-e. **13:5** Duterronomi 31:6, 8; Zosyua 1:5 **13:6** Wórr Peba 118:6

kwatódógab koke ki ilklió bülión yarilün, zitülkus ene morroala igó, yabü moboküp arüng bütarrón kwarile Godón ⌊gail tonarrdógab⌋, a igó koke alo klamdógabi, pamkolpama ne kla alodako gida kwata. Ene alo klama ibü koke tangbamtinda samuan ngarkwatódó, nidi alodako.
10 Mibü darrü ⌊alta⌋ asine, Yesu tóba büb ne kwitüdü ekyanórr ⌊urdü amsel klamzan⌋. Ene prrist, Godón ⌊ótók⌋ ⌊Palae Müótüdü⌋ nidi zaget kwarilürr, ibü dümdüm babula alóngóm ene altadógabi.†
11 Singüldü prrista larab óe Amkoman Gyabian Bwóbdü simarrulürr ⌊gyaur klamzan⌋ kolae tonarr barrgonóm. A ene larab büb ama ut marrgu kalkuma bónganónóp.
12 We ngarkwatódó, Yesu ta azid aengórr akó nurrótókórr Zerrusalem wirri basirran barrbün mamtae kalkuma, wa sab pamkolpam ⌊kolkal⌋ iade nirre, tóbanan óe gyaur klamzan angrindi ibü kolae tonarr barrgonóm.
13 Da mi nau oyaka, ut marrgu kalkuma, dadan büód aengóm wazan.‡
14 Aini, ini tüpdü, mibü amkoman bangun pamkolpamab metat wirri basirr babula. A mi ma kwitüm wirri basirrüm basirrdakla, sab ugórr ne kla yarile.
15 Da mi wata metat Godón yagürnórre Yesukama, wamaka mi urdü amsel lar amarrudakla, ene módóga, mibü tae-e bóktanóm wagó, wa mibü Goda.
16 Akó bamrükgu morroal tulmil tómbapónóm akó gailüm yabü ne klamko ngibürrdü, zitülkus ini elklaza tómbapónde, igósa, wamaka e urdü amsel lar amarrudakla. Akó ene inzan gyaur klama Godón bagürwóman ngitandako.
17 Yabiób balngomól pamab bóktan arrkrru kwarilün akó ibü tangdó kwarilün, zitülkus i tib yabü samuan ngarkwatódó ngabkandako, pamzan Godka nidi pupo baindako tibiób zagetankwata. Ibü bóktan arrkrru kwarilün, igósüm i ene ngabkan zaget tómbapón kwarile bagürwómpükü a kolae gyagüpi koke, zitülkus i ne kolae gyagüpi nóma tómbapónórre, ene sab yabü kokean tangnamtirre.
18 Kibünkü metat tóre koralón, zitülkus ki taiwan umulakla wagó, ki darrü kolae kla koke tónggapónóp, akó kibü ubi dümdüm tulmil tómbapónóma blaman kwata.
19 Ka yabü taiwan arüngi byaldóla tóre bakom, igósüm kari pokoa God kürü sab popadan kalkomóle yabüka.

Dómdóm Alakón Bóktan

20 Ka tóredóla Godka, paud nótó gailda. Wa tóba metat ⌊alkamülkoke tónggapórrón bóktan⌋ we zagetan ngitanórr, Yesun óeanme. Olgabi wa mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison irsümülürr büdüldügab, mibü nótó ngabkanda, adlangda, akó balngomólda wirrian ⌊sip⌋ ngabkan pamzan.

---

† **13:10** Ene prristab dümdüm asi yarilürr alóngóm ene urdü amsel lardógabi, altadó ne kla amsel kwarilürr. A ibü dümdüm babula alóngóm mibü altadógab, krros ne klama. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: ene pamkolpama Zu gida nidi mamoandako, Yesun büdüla sab ibü koke tangnamtirre. **13:11** Lebitikus 16:27 ‡ **13:13** Ene wibalóm oloman ubi ibüka igó bóktanóm yarilürr wagó, i ki elókrre Zu isab gyaur kla bóngan akó gida tonarr tómbapón tibiób zid bainüm, akó i wata ki ogobe Yesuka zid bainüm. I ene pokozan tómbapónórre, ngibürr kolpama ibü ⌊tiz nangónórre⌋ akó alzizi zomale, da i ne büód aengnórre Yesuzan aeng yarilürr. I ubi bainórre ene büód aengóm.

21 Ka ene Godka tóredóla kagó, God sab yabü blaman morroal
elklaza nülirre tóba ubi tómbapónóm. Akó wa mibüka ki tómbapólón
oya ne elklaza bagürwóman ngitandako, Yesu Kerrisokama, noan ngi
wirri kwitüm ki amngyel koralón metat-metat! ⌊Amen⌋.
22 ⌊Zonaretal⌋, ka yabü arüngi batodóla kürü arüng bütan bóktan
azebóm, zitülkus ini peba mórrag wata tugupa, ka ne kla wialómórró.
23 Kürü ubia e umul bainane, mibü zonaret Timotin tümün
müótüdügabi kuri irrurre. Kari pokoa wa ne ae nóma tame, kürü
sab wató kolngomóle, ka sab yabü basenóm nóma tamo.
24 Gyaurka, kibü morroal yawal bóktan nókyenamke yabü bal-
ngomól pam akó blaman Godón pamkolpam. Amkoman bangun
pamkolpama, Itali kantrridügabi nidi togobórr, yabüka morroal yawal
bóktan zirrbapóndako.
25 Ka tóredóla, Godón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

Zeims
Ne Peba Mórrag Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

Ini peba mórrag nótó wialómórr, tóbabóka wialómórr wagó,

> "Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón leba zaget olomla ó Lod Yesu Kerrison." (1:1)

Wa darrü kla koke wialómórr tóbakwata, igósidi mi umulakla wagó, oya peba atang pamkolpam oyabóka umulürrün kwarilürr. Küsil Bukdü tokom pam ngibliandako Zeimsbóka, a ⌊Zu pamkolpam⌋ wata nisbóka wirri umul kwarilürr:

(1) Zeims, Zebedin olom, darrü Yesun umulbain olom nótó yarilürr, oya zoret Zonpükü (Metyu 10:2-4).

(2) Zeims, Yesun zoret, darrü Yesun amkoman angun pamkolpamab balngomól pam nótó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 15).

Apostolab Tórrmen 12:2 mibü byalda wagó, Zeimsün, Zebedin olom nótó yarilürr, King Errod wató emkalórr büdülümpükü. Da aprrapórr wa Yesun zoret kuri yarilürr, ini peba mórrag nótó wialómórr.

Metyu 13:55 mibü byalda wagó, Yesun tokom zoretal kwarilürr. Zeims darrü yarilürr ibükagab, a wa darrü Yesun umulbain olom koke yarilürr Yesun arról tonarrdó ini tüpdü. A ma Yesun arsümül büdüldügab ene kakóm, Zeims akó Yesun ngibürr zoretala Yesun umulbain bóktan amkoman yangunóp, akó i Yesun mamoan pamóm ugón bainóp (Apostolab Tórrmen 1:14). Ngibürr tonarr kakóm, Zeims darrü sos balngomól pamóm bainürr Zerrusalemóm (ngabka Apostolab Tórrmen 12:17; 15:13-21; 21:18; Galatia 1:19; 2:9).

Darrü Zu pam ngi Zosepus, ene tonarrdó amkoman póep nótó wialómórr Zu pamkolpamabkwata, wa wialómórr wagó, Zeims akó ngibürr Yesun mamoan pamkolpam, ibü bumigóp da ingülküpi ekrrónóp büdülümpükü pail 62 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Zeims Nibióbka Wialómórr

Zeims tóba peba mórrag ibüka wialómórr

> "12 Zu zitül pamkolpamdó Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipako." (1:1)

I tibióban bwóbdü koke ngyabenónóp, a ngibürr bwóbdü. Ngibürra ibükagab ngaen Zerrusalem we amgütóp, zitülkus amkoman bangun pamkolpam wirri müp alión we bókyenóp Zerrusalemóm (Apostolab Tórrmen 8:1, 11:19).

Tóba peba mórragdó Galatia pamkolpamdó (2:7-9), Pol Zeimsünbóka wialómórr wagó, Zeims darrü sos alngomól pam yarilürr, God noan ekyanórr ene zaget ⌊Morroal Bóktan⌋ amgolóm tóbanan pamkolpamdó, Zu pamkolpam nidi kwarilürr. Aprrapórr Zeims Zerrusalemóm ngyabelórr akó bóktan amgol ó umul bain yarilürr Zu pamkolpamdó kókó wa nurrótókórr. Da oya wirri ubi igósidi yarilürr peba mórrag wialómóm Zu pamkolpamdó, Yesun nidi

amkoman angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyaben kwarilürr. Mi Zeimsün peba mórrag nóma atangdakla, mi umul baindakla wagó, wa Zu pamkolpamdó wialómórr.

Zeims Ini Peba Mórrag Nóma Wialómórr

Ngaen-gógópan Yesun amkoman angun pamkolpam Zu pamkolpam tibian kwarilürr. Blaman Zu pam akó simanal olmalab ⌊gyabi sopae singgalgónónóp⌋. Da solkwat Zu-koke nidi kwarilürr, Yesun amkoman angunüm ugón bókyenóp. Ini Zu-koke pamab gyabi sopae singgalgórrón koke kwarilürr. Ini pokoa wirri müp sidódürr akó aprrapórr pail 48 nóma yarilürr wirri bóktan amanikóp inikwata Zerrusalemóm. A Zeims enebóka koke wialómórr. Wa aprrapórr gyagüpi tótók yarilürr igó, wata Zu pamkolpam Yesun amkoman angun pamkolpam idi kwarilürr ene tonarrdó. Da wa aprrapórr ini peba mórrag ngaen-gógópan wialómórr, ene wirri bóktan ene kakóm, amanikóp. Ini peba mórrag aprrapórr ngaen-gógópan wialómórróna, ngibürr Küsil Bukan peba ma solkwat winólómóp.

Zeimsün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ngakande inzana, Zeims ini peba mórrag ugósüm wialómórr Zu pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm, Yesun amkoman nidi angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyabenónóp.

Zeims müp ipadlórr mórrel kolpama tibiób nóma ikub bagür kwarilürr akó gyagüpi igó ogoblórr wagó, i morroal isako ngibürrdügab.

Akó oya moboküpdü darrü müp asi yarilürr, zitülkus ngibürr pamkolpama bóktanónóp wagó, i Godón amkoman angun koralórr, a i tórrmendó koke irrbünónóp.

Zeims ta tóba peba mórrag atang pamkolpam nilóp Godón ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó apadóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1*
B. Müp tonarr akó pamkolpamab ubi kolae tonarr tómbapónóm *1:2-18*
   1. Karrkukus bórrang müp tonarrdó *1:2-8*
   2. Elklaza-koke pamkolpam akó mórrel pamkolpam *1:9-11*
   3. Pamkolpamab ubia tibiób balngomólóm kainda kolae tonarr tómbapónóm *1:12-18*
C. Godón bóktan arrkrru akó tórrmendó angrin *1:19-27*
   1. Godón bóktan arrkrru *1:19-21*
   2. Godón bóktan tórrmendó angrin *1:22-25*
   3. Amkoman tórewóm *1:25-27*
D. Blaman pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón ki kwarilün *2:1-13*
E. Amkoman bangun akó morroal tórrmen *2:14-26*
F. Ulit alngomól *3:1-12*
G. Amkoman wirri gyagüpitótók Godkagabi tótókda *3:13-18*
H. Inzan tulmil tórrmen tómbapón-gu tüpan pamkolpamazan tómbapóndako *4:1-17*
   1. Yabü arról Godón tangdó irrbünam *4:1-10*
   2. Darrü olom zaz ain-gu *4:11-12*
   3. Ikub bagürgu sab ngürrankwata *4:13-17*

I. Zeims mórrel kolpamdó bóktanórr wagó, God sab ibü zaz nirre *5:1-6*
J. Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan *5:7-20*
1. Zao-zao ngyaben azid aeng tonarrdó *5:7-12*
2. Tórean arüng *5:13-18*
3. Oya salkomól, amkoman bóktandógab nótó apólda *5:19-20*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón ⌊leba zaget olomla⌋ ó ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison.
Ka wialómdóla 12 Zu zitül pamkolpamdó, Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipko.
Morroal ngürr yabüka.

Karrkukus Bórrang Müp Tonarrdó

2 Kürü ⌊zonaretal⌋, yabü obzek kwata abün-abün müpa nóma togoble, ene müp bagürwómpükü yazeblamke.
3 Zitülkus módóga, e umulakla, müpa yabü amkoman bangun nóma apókda, akó yabü amkoman moboküpi banguna nóma pupo bainda, da e sab gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm.
4 Akó e umul bain kwarilün karrkukus bórrangóm blaman tonarr, igósüm e ⌊dudu kómal⌋ kwarilo samuan ngarkwatódó akó darrü kolae babul yarile yabü moboküpdü, darrü kla kokean arenane.
5 Yabü darrüpan ne ⌊wirri gyagüpitótók⌋ babul nóma yarile, wa Godón ki yato da oya sab sekyene. God ngaru bapón-koke gailda blamandó, oyakagab inzan bóktan babula wagó, e kolaeakla.
6 A wa nóma yato-e, wa wata amkoman yangune a ninis gyagüpitótóke koke yarile, zitülkus ninis gyagüpitótóke nótó gyagüpi tótókda, wa igósidi maludü goblolzana, wóra ne kla amzazilsimzazil angónda.
7 Inzan pama igó gyagüpi koke ki tótók yarilün wagó, wa sab darrü kla ipüde Lodkagabi.
8 Zitülkus módóga, wa ninis gyagüpitótók pama akó pamkolpam umul-kokeanako, ia wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr.

Elklaza-koke Pamkolpam akó Mórrel Pamkolpam

9 Kari-kari ngi akó elklaza-koke zonareta wa ikub ki bagür, zitülkus God oya ngi kwit emngyelórr.
10 A mórrel nótóke, wa ma ikub ki bagür, God oya ngi tüp nóma solkomólórr, zitülkus wa sab twal pulzan bamrüke.
11 Abüsa tóba ururpükü nóma banikda, ene twal akolamda; oya pula balókda ó oya ongang bapón kulainda. Da ene inzana, mórrel pama sab inzan bamrüke tóba zaget tómbapónde.

Pamkolpamab Ubia Tibiób Balngomólóm Kainda Kolae Tonarr Tómbapónóm

12 Bagürwóm watóke, karrkukus nótó zamngórróna, abün-abün müpa oya nóma sawiónónóp. Zitülkus módóga, oya amkoman moboküpi banguna tüób nóma pupo bainda, wa ⌊ngarkwatkoke arrólan⌋ müóngdur ipüde, God alkamül-koke ne bóktan tónggapónórr ibüka, ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbe oyakamóm.

13 Darrüpan ubi kolae tonarr tónggapónóm nómade, wa igó
koke ki yarilün wagó, “God kürü wató alngomólóm kainda kolae
tonarr tónggapónóm.” Zitülkus módóga, kolae gaodó kokea Godón
alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Akó ta God darrü olom
kokean elngomóle kolae tonarr tónggapónóm.
14 A paman tóbanan kolae ubia oya alngomólda kolae tonarr
tónggapónóm, ene ubia oya nóma ilklió aliónda akó ódódda.
15 Olgabi, oya kolaea küppükü nóma baine, ene ubia kolae tonarr
alngumilda. Akó kolae tonarra tai wirri nóma bainda, wa büdül
alngumilda.

16 Kürü moboküpdü zonaretal, e ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilk-
lió büliónüm ene bóktane wagó, God pamkolpam wató balngomólóm
kainda kolae tonarr tónggapónóm!
17 Blaman morroal a dudu kómal ⌊gyaur kla⌋ kwitümgabako. I
Abdógab tótókdako, pülpüldü zyón klamab Ab, noan tórrmen tulmil
koke bümzazildako zyón klamab dandangazan banendako.
18 Tóbanan ubi ngarkwatódó, mi tóbabótórró amkoman
bóktandógab, igósüm mi ngaen-gógópan küp* kwarilo blamandógab,
wa ne elklaza tómbapónórr.

Godón Bóktan Arrkrru akó Tórrmendó Angrin

19 Kürü moboküpdü zonaretal, e wata igó poko umul kwarilo: Yabü
blamanab wirri ubi ki yarile bóktan arrkrrum, e büsai-büsai bóktan-
gu, akó büsai-büsai ngürsilüm bain-gu.
20 Zitülkus módóga, paman ngürsila ene dümdüm ngyaben koke
alngumilda, Godón ubi ne klame.
21 We ngarkwatódó, blaman kolae elklaza amónamke yabiób
ngyabendógabi akó piküp bainamke ene blaman abün kolae tórrmen
tómbapón-gum. Da yabiób ngi tüp elókam akó ene bóktan ipüdam,
God ne kla iltümülürr yabü moboküpdü, zitülkus God gaodóma yabü
zid bainüm, e ene bóktan nóma ipüdane.

22 E wata igó pamkolpam kwarilo, Godón bóktan tórrmendó nidi
angrindako. A igó pamkolpam koke kwarilo, güblangane enan nidi
arrkrrudako. Inzan pamkolpama tibiób ilklió büliióndako.
23 Nadü oloma Godón bóktan arrkrruda, a tórrmendó koke an-
grinda, wa inzan oloma, tóba obzek nótó ngabkanda glasdó, wa ne
obzekpükü tómtómólórr.
24 Wa tóba ngabkanda, da wa nóma alkomólda, dümdüman oya tóba
obzekbóka ma ugón bamrükda.
25 A darrü pam inzana, tai nótó ngabkanda ene dudu kómal gida,
pamkolpam ne gida-a ausda kolae tonarrdógabi. Wa metat ene
gida ngabkan yarile, oya koke bamrükle wa ne poko arrkrrurr, a
wa tórrmendó irrbüle. God sab inzan pam bles ine ene tórrmen
tómbapónde.

---

* **1:18** *ngaen-gógópan küp*: Ini bóktan opora igó klambóka apónda igó, ngaen-gógópan ne küpa angurindako ó ngaen amtómólórrón olom akó lar kupo. God Isrrael pamkolpam nümtinóp ini elklaza aliónüm oya. Aini Zeims amkoman bangun pamkolpam ataninda ngaen-gógópan küpdü, zitülkus i amkoman kómalako blaman tómbapórrón elklazadógab.

26 Nadü oloma igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa Godón ⌊ótókda⌋,
a wa ma tóba ulit koke alngomólda, wa tóba ilklió büliónda akó oya
tórewómdü küp babulako.
27 God, mibü Ab nótóke, ⌊kolkal⌋ akó ⌊tóman-koke⌋ tórewóm
apadóda. Inzan ne tórewóme: abal-koke olmal akó kóble, ibü
ngabkanóm müp tonarrdó nóma kwarile, akó tüpan pamkolpam koke
ki ok bain kwarilün marü alngomólóm kolae elklaza tómbapónóm.

2

Blaman Pamkolpam Wata Darrpan Ngarkwatódó Morroal Bangón Ki Kwarilün

1 Kürü zonaretal, e mibü ⌊wirri kómal zyónpükü⌋ Lod Yesu Kerrison
amkoman angundakla. Amkoman bangun pamkolpamzan, e blaman
pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón kwarilünke.
2 Darrü pama aprrapórr yabü kwóbbazen müótüdü tübangrine
wirri darrem ⌊gold⌋ rring a wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón,
a darrü elklaza-koke pama tómanpükü mórrkenyórri ta tübangrine.
3 E aprrapórr ene wirri darrem mórrkenyórrpükü pam kubó
morroal yangórre ó bóktórre wagó, "Marü morroal mórran poko
yóni," a elklaza-koke pamdó kubó ma igó bóktórre wagó, "We zamngól
o popa we mórra tüpdü, kürü wapór minggüpanan."
4 E ne inzan poko nóma tónggapónane, e yabiób darrpan-darrpan,
darrpan ngarkwatódó-koke morroal bangóndakla. Akó e yabiób
darrpan-darrpan zaz baindakla kolaean gyagüpitótóke.
5 Kürü moboküpdü zonaretal, tübarrkrru! God ini tüpan elklaza-
koke is tüób silianórr akó i mórrel kolpamzanako tibiób amko-
man bangunanme. God ibü silianórr tóba Kingzan Balngomóldó
barrbünüm. Akó wa ibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nókyenóp ene
Balngomóldó barrbünüm, ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbe oyakamóm.
6 A yadi, e elklaza-koke isab ngi tüp elókarre. E mórrel kolpam
larógóm morroal bangóndakla elklaza-koke kolpamdógabi? Ene
mórrel pamako, yabü kle-kle nidi bangundako akó yabü nidi bumur-
ratdako kotódó zamngólóm!
7 Akó ene mórrel pamako, Yesun kómal ngi nidi kulaindako, wa yabü
ne ngi nókyenóp!*
8 E dümdüm kla tónggapón koralo, e ne gida nóma mamoanane
wagó, "Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome† inzan
ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane." Ini gida Godón
gida-e, mibü King nótóke, e ne gida Godón Wibalómórrón Bóktandó
asendakla.
9 A e ma ne pamkolpam darrpan ngarkwatódó-koke nóma morroal
bangunane, e kolae tonarr tónggapónane akó gida-a pupo nirre wagó,
e gida amgün pamkolpamakla.
10 Ka ene poko wialóma, zitülkus nadü oloma dudu gida mamoanda
a wa ma darrpan gida bóktan poko alkamülda, ene inzana wamaka
wa blaman gida bóktan poko amgünda.
11 Nótó yarilürr wagó, "Ma kol ó pam gómólgu," wa akó yarilürr
wagó, "Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu." Ma ne pam ó kol koke

* **2:7** *wa yabü ne ngi nókyenóp*, oya küp módóga: *e Yesunakla.* † **2:8** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **2:8** Lebitikus 19:18

nóma gómól namulo, a ma ma darrü olom büdülümpükü emkolo, ma
igósidi gida amgün pamóm baino.
12 Da módóga, bókta akó tórrmen tómbapónam ene kolpamzan,
God sab nibiób zaz nirre ene gida ngarkwatódó, pamkolpam ne gida-a
ausda kolae tonarrdógabi.
13 Zitülkus módóga, God sab oya gyaur-koke zaz ine, gyaur-koke
nótó yarilürr ngibürr pamkolpamdó. Gyaur nadü olome ngibürr
pamkolpamdó, oya zitülkus babula gumüm, God sab pamkolpam ne
ngürrdü zaz nirre.

Amkoman Bangun akó Morroal Tórrmen

14 Kürü zonaretal, ia laró morroala darrü oloma ne nóma bóktóne
wagó, "Kürü amkoman bangun asine," a wa ma tórrmendó koke
ingrile? Ia inzan amkoman banguna oya zid ine? Koke!
15 Aprrapórr darrü zonaret ó bólbótan mórrkenyórr a blaman
ngürrzan alo kla babulako.
16 Da darrüpa yabükagabi ne oyaka igó nóma bóktóne wagó, "Ugó
wam, paud sab marüka asi ki yarilün; morroal mórrkenyórr bate
ururüm akó morroal elo," a wa ma oya darrü kla ne koke nóma ekyene
batenóm ó alom, ia laró morroala?
17 Ene inzana, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa
büdüla.
18 A darrüpa sab ma igó yarile wagó, "Inzan taia: Darrü olo-
man amkoman bangun go asine, akó darrü oloma go tórrmen
tómbapónda." A ka sab bóktan inzan alkomól namulo wagó, "Ma
kya moba amkoman bangun kóbó kómtyea, ma tórrmen koke nóma
tómbapóndóla, da ka kubó marü kólba amkoman bangun mómtyeno
tórrmendógabi."
19 Ma igó poko amkoman angundóla wagó, wa darrpan Goda. Taia,
da ene gaodó kokea! Kolae samua ta ene poko amkoman angundako -
akó gum tórrngónóm baindako.
20 Ma gonggo pamla, ia marü ubi ka marü mómtyeno wagó,
tórrmen-koke amkoman bangunan küp babula?
21 God larógóm mibü abbobat Eibrra-amón ipadórr ⌊dümdüm
tonarr⌋ olomzan? Tóba tórrmendógabi, wa tóba olom Aesakón ⌊alta⌋
kwitüdü nóma emngyelórr larzan Godka.
22 Ma igó asendóla, wa Godón amkoman angun yarilürr akó
tórrmendó ingrinürr, akó oya amkoman banguna ⌊dudu kómal⌋
bainürr oya tórrmendógabi.
23 Akó Godón Wialómórrón Bóktana küppükü bainürr wagó,
"Eibrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya
ipadórr dümdüm tonarr olomzan." Akó God oya igó ngilianórr "kürü
gódam."
24 Da e kuri esenane, God darrü pam apadóda dümdüm tonarr
olomzan, ini nis tonarrdógab, oya amkoman bangun akó oya tórrmen.
25 Ene inzana, God larógóm Rreiebón,‡ pam apyón kol nótó warilürr,
apadóda dümdüm tonarr olomzan? Tóba tórrmendógabi, wa ene

2:21 Bwób Zitül 22:1-14 **2:23** Bwób Zitül 15:6; 2 Krronikol 20:7; Aesaya 41:8 ‡ **2:25** *Rreieb*: Zosyua Keinan tüp nóma bangrinüm kain yarilürr Isrrael pamkolpampükü, wa nis kómdam bain pam zirrnapónórr Zerriko wirri basirr kómdam ainüm. Rreieb ibü nünikürr tóba müótüdü akó tangnamtinürr kórzyónüm.

kómdam bain pam tóba müótüdüzan irrbünürr. Akó solkwat wa ibü
darrü kwat nómtyenóp bakonóm.
26 Da módóga, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke,
wa büdüla, samu-koke büb büdülzana.

3

Ulit Alngomól

1 Kürü ⌊zonaretal⌋, umulbain pama abün-koke bairre yabükagabi
sos kugupidü, zitülkus e umulakla, God sab kibü, nidi umul baindakla,
wirrian ⌊kolaean darrem⌋ tókyerre ngibürr pamdógab, ki ne kolae kla
nóma tómbapónórre.
2 Zitülkus módóga, mi blamana abün tonarrdó bütandakla. Nadü
oloma ne kokean nóma bütüne, wa ne poko bóktóne, wa ⌊dudu kómal⌋
pama, gaodóma tóba blaman büb alngomólóm.
3 Mi kari ayan poko* nóma kolabütandakla ⌊osan⌋ taedó mibüka
güblangpükü bainüm, mi gaodómakla ene dudu os alüngsalüng
angónóm. 4 Ó e but gyagüpi amónam. Enana i amkoman wirriako
akó ibü wóra amarruda, ibü karian kulia alüngsalüng angónda, updü
paman ubi nóla tótókóma.
5 Da ene inzana, ulit wa kari klama bübdü, a wa ma wirri
elklazabóka ikub bagür umula.
E gyagüpi amaik kwarilo igó, karian ura wirri molpoko ia setanda.
6 Ulit ta urzana. Wa bübdü kolaean klama. Wa kolae arrgubinda
dudu bübdü. Wa tóba dudu arról kulainda akó wa tóba ur apadóda
⌊metat bólmyan urdügabi⌋.
7 Pamakan gaodóma abün obzek lar ngórrób bainüm akó wa ibü
ngaen ngórrób ninóp: abün obzek nurr lar, póyae, tüpdü ngübyón
elklaza, ó maludü ngyaben elklaza.
8 A darrü olom ma gaodó kokea tóba ulit ngórrób ainüm. Ene ulita
metat kolae bóktanda, akó gwar büdül tarükzana, ulit ta inzana.
9 Uliti pamkolpama mibü Lod, mibü Ab nótóke, oya agürdako,
akó dadan uliti i pamkolpam bamórrdako, God tóbanan obzeksyók
ngarkwatódó nibiób tómbapónórr.
10 Ene dadan taedógab agürwóm a amórr bóktana burruandamli.
Kürü zonaretal, inzan koke ki yarile.
11 Ia anón nae a kapórr naea darrpan aróbdógabi tótókdamli? Koke!
12 Kürü zonaretal, ia ⌊pig⌋ nugup gaodóma ⌊olib⌋ küp bapónóm ó
⌊grreip⌋ syepor gaodóma pig küp bapónóm? Kokean! Ene inzana,
anón naea kapórr nae aróbdógabi koke tópkóne.

Amkoman ⌊Wirri Gyagüpitótók⌋ Godkagabi Tótókda

13 Ia nótóke yabü aodó, wirri gyagüpitótóke akó umul nótóke
morroal ó kolae amzyatóm? Da wa ki okaka bümzazil tóba morroal
tórrmen tulmildügabi, wa ne tórrmen tómbapónda tóba ngi tüp
balkomólde, zitülkus wirri gyagüpitótóka oya tangamtinda tóba ngi
tüp balkomólóm.

2:25 Zosyua 2:1-21 * **3:3** *kari ayan poko*, Mórrke-mórrke módóga: *bit*. Ene *bit* ⌊osan⌋ taedó wóp angórrón yarilürr akó sye nizan kwata amrókrrón yarilürr. Ene os alüngsalüng angónóm, ma kubó sye numurruto.

14 A ngibürra yabükagabi, yabü gyagüp kolaea wirribóka akrranda
moboküpdü, zitülkus yabü ubia e ta morroal umulbain pamóm
bainane. E yabióban gyagüpi bomandakla. E ne inzan nóma kwarilo,
ikub bagürgu wagó, e wirri gyagüpitótók pamakla. Obae tizgu enezan.
15 Yabü gyagüp kolaea nóma akrranda akó e wata yabióban gyagüpi
bomandakla, yabü wirri gyagüpitótók kwitümgab kokea. A ene wa
tüpan akó pamakanan gyagüpitótóke, akó ⌊deboldógaba⌋.
16 Zitülkus módóga, ene bwóbdü pamkolpam gyagüp kolaea nóma
akrranda akó i wata tibióban gyagüpi bomandako, ene pokodó
pamkolpam müpdü kwarile, balngomól nabe kwarile, akó i blaman
abün-abün kolae tómbapónórre.
17 A kwitümgab ne wirri gyagüpitótóka tótókda, oya wirrian
kla módóga, wa ⌊kolkala⌋. Akó wa blaman tonarrdó paudüdüma,
oya gyaur tonarr asine pamkolpamdó, wa pamkolpamab bóktan
arrkrruda, oya wirri gyaur asine pamkolpamdó, wa morroal tórrmen
tulmil tómbapónda, wa blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó
morroal bangunda, akó oya moboküp amkomana.
18 Paud nidi ódóddako akó küp nidi aritódako paudi, i sab ⌊dümdüm
tonarr⌋ abülnürre.

4

Yabiób Arról Godón Tangdó Irrbünam

1 Ia larógóm tómbapónda gazirrwóm ó ongyaltongyala yabü aodó?
I tómbapóndamli yabü kolae büban ubidügabi. Ene ubia yabü
moboküpdü gazirrdako.
2 Yabü ubi darrü klamóma, a e ma koke ipüdane. We zitülkusdü,
e pam amkalóm kaindakla ene klamóm. Akó yabü wirri ubi
ngibürr isab elklazamóma, a e ma gaodó kokeakla azebóm. We
zitülkusdü, e ongyaltongyaldakla akó gazirrdakla. Yabü ubi elklaza
babul igósidiako, zitülkus e Godón koke atodakla.
3 E nóma atodakla, e koke ipüdane, zitülkus e kolae zitüldügab
atodakla yabiób kolae büban ubi ngarkwatódó amanóm.
4 E kol gómól pamzanakla!* Ia e umul-kókakla wagó, e tüp gódam
nóma angundakla, e Godón gómdamal kokeakla? We ngarkwatódó,
nadü oloman ubie tüpan gódamóm bainüm, wa igósidi Godón
gódamóm-koke baine.
5 Igó gyagüpi tótókgu wagó, Godón Wialómórrón Bóktana enan
bóktanda wagó, “Oya gyagüp kolaea amkalda ó oya wirri ubi ene
samudüma, wa ne samu ingrinürr mibü bübdü.”
6 A God ma mibü wirri ⌊gail tonarr⌋ akyanda. We zitülkusdü, tóba
Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó,
“God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.
A wa ibü gail tonarr akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako.”
7 We ngarkwatódó, yabiób arról Godón tangdó irrbünam. A e
⌊deboldó⌋ bóka bamgülam, da wa kubó busole yabükagabi.

---

* **4:4** Ene bóktan opor *kol gómól pam* Ngaep Bukdügabia. God tóba pamkolpam inzan ngiblialórr, i obae god ⌊ótók⌋ nóma kwarilürr. (Zerremaea 3; 13:27; Aesaya 54:5-7; 57:3) **4:6** Ikik Bókrran Bóktan 3:34

8 Godón minggüpanan togob, da wa kubó yabü minggüpanan tame.
Yabiób tang bagulam, e kolae tonarr kolpam nidipakla, akó yabiób
moboküp ⌊kolkal⌋ ninam, e ninis gyagüpitótóke nidipakla.
9 E gyaur koralo yabiób kolae tonarrdó, e gyaurwóm akó yón gyaur
koralo. Yabü ngüóng órnae izazinam ama gyaurwómdü akó yabiób
bagürwóm ama büdül obzekzan ninam.
10 Yabiób ngi tüp elókam Lodón obzek kwata, da wa yabü ngi igósidi
kubó kwit nirre.

Darrü Olom Zaz Ain-gu

11 Zonaretal, yabiób darrpan-darrpanbóka kolae poko bóktan-gu.
Nadü oloma ne kolae poko nóma bóktóne tóba zonaretbóka ó wa ne
oya nóma zaz ine, wa Godón gidabóka kolae poko bóktóne akó gida zaz
ine, zitülkus gida-a bóktanda wagó, "Marü ⌊moboküpdü ubi⌋ moba
minggüpanandó ne olome† asi ki yarilün." Ma ne kolae poko nóma
bóktono gidankwata, ma gida mamoan olom kokela, a ma zazzanla.
12 God wata darrpan gida gail olom ó zaz ta watóke. Da wa gaodóma
zid ainüm akó kulainüm. Da mató, ma nótókla, moba minggüpanan
ne olome, oya zaz ainüm?

Ikub Bagürgu Sab Ngürrankwata

13 Tübarrkrru, e nidi bóktandakla wagó, "Errkya o sab mi ogobo ini
o ene wirri basirrdü, darrpan pail we amaikrre, elklaza bumiógrre ó
sel nirre akó mani tónggapórre."
14 Wai, e umul-kókakla yabü ngyaben sab ia yarile, zitülkus yabü
ngyaben kepkerrzanako, karianbóka okaka tübine a akó bamrüke!
15 A e ma igó ki korala wagó, "Lodón ubi ne nóma yarile, mi sab
ngyaberre akó ini kla o we kla tónggapórre."
16 A errkya e ma yabiób ene bókam bagósórrón bóktanabkwata
ikub bagürdakla, zitülkus e gyagüpi tótókdakla ene bókam
bagósórrón bóktan kari morroal kokeako. Inzan ikub bagür kolaean
pokoa.
17 Da módóga, morroal tónggapón umul nótóke, a ma koke
tónggapónda, wa igósidi kolae tonarr tónggapónda.

5

Zeims Mórrel Kolpamdó Bóktanórr Wagó, God Sab Ibü Zaz Nirre

1 Tübarrkrru, e mórrel kolpam nidipakla.* E wata yón taegwarr akó
yón bamto kwarilo, zitülkus müp tonarra tótókda yabüka.
2 Yabü mórrela sab babüne, akó pua yabü mórrkenyórr sab alóng
kwarile.
3 Saka yabü gold a ⌊silba⌋ kolae nirre. Ene saka sab pupo nirre wagó,
e elklaza-koke is koke tangbamtin kwarilnürrü yabiób gold a silba-
e. Akó saka gold a silbazan kolae ainda, God sab yabü kolae nirre,
urazan elklaza alóngda. E yabiób mórrel kwób asudakla ini dómdóm

---

† **4:11** Ma müsirrga ain bóktan 2:8 ngakanke. * **5:1** Ini atang pokodó, 5:1-6, Zeims mórrel pamkolpamdó wialómórr, Yesun aprrapórr koke nidi amkoman angun kwarilürr. I elklaza-koke pamkolpam kle-kle bangón kwarilürr. Zeims ibübóka wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm igó bóktandógab wagó, God sab ene mórrel pamkolpam zaz nirre. Akó Zeimsün ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam amtyanóm wagó, mórrel elklaza ngambangóldó gonggo pokoa. We ngarkwatódó, ibü ene mórrel kolpamabkwata gyagüp kolaea koke ki akrran koralón.

ngürrdü, God ma yabü zaz bainüm kainda. 4 E bangónarre darrem kla
aliónüm ibüka, yabü apapdó nidi agap kwarilürr. Tübarrkrru! Ene
zaget pama murrkurr akrrandako. Abül pamab yón taegwarra Godón
güblang kuri emrróne, Wirri Arüng Lod nótóke.
5 E tüpdü abün mórrel elklaza tumum ngyabendakla akó yabü
kolae büban ubi ngarkwatódó. Enezan ngyabende, e larzanakla pyórr
aupürrün bódapón ngürrankü.
6 E dümdüm ngyaben pamkolpam zaz ninarre akó büdülümpükü
ekrrónarre,† gaodó koke nidi kwarilürr yabüka bóka bamgünüm.

Zao-zao Ngyaben Azid Aeng Tonarrdó

7 We ngarkwatódó, zonaretal, zao-zao ngyabelam, kókóta Lod sab
nóma tolkomóle. E ngaon pam gyagüpi amaikam, wa piküpan enezan
akyanda kókóta oya apapa sab morroal alo küp apóne. Akó wa
piküpan enezan akyanda kókóta pail akó bao ngupa timile.
8 E ta inzan, zao-zao ngyabelam akó yabiób arüng bütalam, zitülkus
Lodón alkomól tonarra minggüpanan kuri tübine.
9 Zonaretal, murrkurr bókrran-gu yabiób darrpan-darrpandó,
igósüm Lod sab yabü koke zaz nirre akó ⌊kolaean darrem⌋ koke nilirre.
Tübarrkrru, Zaz wata wa mamtaedó zamngólórróna.
10 Zonaretal, ⌊prropet⌋ gyagüpi amónam, Lodón ngidü nidi bóktan
kwarilürr. Ibü nütaninam, i enezan zao-zao ngyaben kwarilürr, enana
i azid aengóp.
11 Tübarrkrru, mi gyagüpi tótókdakla wagó, bagürwóm idipko,
karrkukus nidi bórróngóp. E kuri arrkrruarre Zob enezan karrkukus
zamngól yarilürr, akó e umulakla wagó, Lod dómdóm laró morroal
sidódürr oyaka. E umulakla wagó, Lod wirri gyaur akó morroal
tonarra.
12 Kürü zonaretal, tai amkoman wirrian ne klame, darrü kla ngilian-
gu yabiób ⌊alkamül-koke bóktan⌋ arüng akyanóm. Godón kwitüm
ngyaben bwób ó ini tüp ó darrü kla ngilian-gu yabiób bóktan arüng
akyanóm. E wata igó bóktónane wagó, “Taia” ó “Koke,” da e wata
yabiób bóktan ngarkwatódó tómbapónane. Ene igósüm, God sab
yabü zaz koke nirre akó kolaean darrem koke nilirre.

Tórean Arüng

13 Ia darrü oloma yabü aodó müpdügab azid aengda? Wa tóre ki eko.
Ia darrü olom barnginwómdüma? Wa Godón agür wórr ki batolón.
14 Ia darrü olom yabü aodó azida? Wa sos ⌊balngomól byarrmarr
pam⌋ ki ngibau akó i oyankü tóre ki ekonóm ó oyaka oel ki ekónónóm
Lodón ngidü.
15 I nóma tóre ekorre, amkoman angundi ene klama amkoman
kubó tómbapóne, azid oloma dólóng baine akó Lod oya irsümüle
azidüdügab. Wa aprrapórr kolae tonarr nóma tónggapónórr, God
oya kolae tonarr kubó arrgone.
16 Da módóga, yabiób kolae tonarr pupo bain kwarilün yabiób
darrpan-darrpandó akó tóre kwarilün yabiób darrpan-darrpanankü,
igósüm e dólóng bairre. ⌊Dümdüm tonarr⌋ oloman tórean arüng asine
ó wa küp bapóne.

---

† **5:6** Ene mórrel pamkolpama aprrapórr ene kla tibi koke tómbapón kwarilürr, a i zaz mani nüliónónóp tómbapónóm. **5:11** Zob 1:21-22; 2:10; Wórr Peba 103:8

17 Prropet Ilaeza mizan pamakan yarilürr. Wa amkoman moboküpi
tóre ekorr wagó, ngupa sab koke ki tümil. Da aüd pailüm akó poko
ngupa ene tüpdü kokean tümilürr.
18 Wa akó tóre ekorr, da pülpüla ngup zirrsapónórr akó tüpdü
elklaza we waonóp.

Oya Salkomól, Amkoman Bóktandógab Nótó Apólda

19 Kürü zonaretal, aprrapórr darrüpa yabü aodó amkoman
bóktandógab apól yarile akó darrüpa oya salkomóle.
20 Ene olom nótó salkomóle, wa ki emzyat wagó, kolae tonarr olom
ne nótó nóma salkomóle tóba apól kwatódógab, wa sab ene kolae
tonarr olom zid ine büdüldügab samuan ngarkwatódó akó God abün
kolae tonarr barrgone oyabókamde.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag
Pita
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini peba mórrag wialómórr oya arróla blakón ngarkwat nóma yarilürr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 62 akó 67 Kerrison amtómól kakóm. Wa ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, 5 prrobinsdü nidi ngyaben kwarilürr Eisia Maenorr kugupidü (1:1). Ene tonarrdó, pamkolpama ibü wirri müp alión kwarilürr. We ngarkwatódó, Pita ini peba mórrag wialómórr ibüka, ibü arüng bótanóm akó ibü arüngi byalóm inzan pamkolpamzan ngyabenóm, Yesu Kerrisonkü nidipko. Wa blaman amkoman bangun pamkolpam - ia müór ó kol, ta ia ⌊leba zaget⌋ is ó ibü wirri pam, ta ia sos ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ ó popa pam, sosankü zaget nidi tómbapónónóp - we bóktan nókyenóp wagó, "dümdüm ngyabenóm amkoman angun-koke pamkolpamab aodó akó karrkukus bórrangóm müp tonarrdó." Pita akó ta wialómórr wagó, i darrem kla ki ipüdórre, i ne karrkukus nóma ki bórrange.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Küsil arról *1:3-12*
C. God tóba pamkolpam ngibaunürr kolkal ngyabenóm *1:13–2:10*
D. Godón leba zaget pamkolpam *2:11-17*
E. Kerrisozan Azid Aeng *2:18-25*
F. Morwal akó Konggal *3:1-7*
G. Azid aeng dümdüm elklaza tómbapónde *3:8-22*
H. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *4:1-6*
I. Godón gyaur kla morroal ngabkan pamkolpam *4:7-11*
J. Krristión kolpamzan azid aeng *4:12-19*
K. Godón pamkolpamdó gyagüpbarr yarile wagó, Yesu Kerriso sab tolkomóle *5:1-11*
L. Dómdóm alakón bóktan *5:12-14*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison ⌊apostolóla⌋.

Ka wialómdóla yabüka, Godón alearrón pamkolpam, barngerrón nidipakla akó mogobzan nidi ngyabendakla ini prrobins kugupidü, Pontus, Galatia, Kapadosia, Eisia, akó Bitinia.*

2 God, mibü Ab nótóke, ngaen umul yarilürr wagó, oya ubi yabü aleanóma. Tóba Samua yabü ⌊kolkal⌋ ninóp akó tibi-tibi amanórr Godónkü. Inzan kwata wa yabü ilianórr Yesu Kerrison bóktan arrkrrum akó ene igósüm, Yesu yabü tóba óe-e ki nangrre yabü kolae tonarr barrgonóm.

---

* **1:1** Ini 5 prrobins Rrom kinga balngomól yarilürr. Errkya ini bwób Tórrki kantrri kugupidümako, Eisia Maenorr kugupidü.

Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab asi ki namülam yabüka.

Küsil Arról

3 Mi blamana oya yagürnórre, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison God akó Ab! Oya wirri gyauranme wa mibü küsil arról tókyenóp, wamaka mi akó tóbabótóp. Wa ene kla inzan kwata tónggapónórr igó, wa Yesu Kerrison irsümülürr büdüldügab. Olgabi mi wirribóka ⌊gedlóngóm baindakla⌋,
4 God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tókyenóp. Ini klama kokean kolae akó tómanpükü baine, akó kokean odole. God ene kla kwitüdü amoandase yabünkü.
5 Yabü amkoman bangunanme God yabü alblangda tóba arüngdügabi, kókó ene dómdóm ngürrdü, zid bain ugórr sab tónggapórrón yarile okaka bümzazilüm.
6 Wirribóka bagürwóm kwarilün ini klamdó, enana errkya yabü zitülkus asiko gyaur aengóm tugupurr tonarróm, zitülkus yabü abün-abün müpa bawiónda.
7 Ini müpa togobórr igó poko amtyanóm wagó, yabü amkoman bangun amkomana. Pama ⌊gold⌋ urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ia kolkala, enana golda sab kolae baine. Yabü amkoman bangunab darrem kla wirriana goldan darrem klamdógab, da God yabü amkoman bangun apókda. Akó God nóma asenda wagó, yabü amkoman bangun amkomana, wa sab yabü agür yarile, yabü ngi wirri kwitüm amngyel yarile, akó wirri ngi emelele yabüka, ene tonarrdó Yesu Kerriso nóma okaka tübine.
8 Enana e oya koke kuri esenane, a yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ma oyaka asine. Akó enana e oya koke asendakla errkya, a e ma oya amkoman angundakla akó e wirribóka bagürwómdakla, igó wirri kómal bagürdü, e gaodó kokeakla bóktanóm.
9 E bagürwómdakla, zitülkus e umulakla wagó, God yabü zid bainda yabü amkoman bangundügabi.
10 Ngaen-ngaen, ⌊prropeta⌋ Godón bóktan bóktónóp ene gail tonar-rankwata, God yabü ne kla ki tókyerre. Ene prropeta yamkünónóp akó yapinónóp ini zidbainankwata.
11 I yamkünónóp asenóm, ene zidbaina sab laró tonarrdó akó iazan tame, Kerrison Samua ne klambóka apón yarilürr ibü moboküpdü, wa nóma bóktanórr solkwat ne klama tómbapónórre Kerrisoka. Wa Kerrison azid aengankwata bóktan yarilürr akó ⌊wirri kómal zyónankwata⌋, Kerriso solkwat ne kla ki ipüde.
12 God ene prropetódó okaka simzazilürr wagó, i ini zidbainankwata nóma zudrratlórr, ene tibiób morroalóm koke yarilürr, a yabü morroalóm. Errkya ini tonarrdó, igó pama ini zidbainankwata yabü azazildako, Morroal Bóktan Yesunkwata nidi zudrratlórr yabüka, Godón Samuan arüngi, God noan zirrsapónórr kwitümgabi. ⌊An-erruab⌋ ta wirri ubia ini zidbainankwata umul apadóm.

God Tóba Pamkolpam Ngibaunürr Kolkal Ngyabenóm

13 We ngarkwatódó, yabiób gyagüpitótók tómbapónam, dümdüm gyagüpitótókpükü koralón, akó e wirribóka gedlóngóm bain kwarilün ene gail tonarróm, God sab yabü ne kla sidüde, Yesu Kerriso okaka nóma tübine.

14 E Godón bóktan amorran olmalzanakla, myamem ene kolaean
ubi ok bain-gu yabü balngomólóm, yabü ene ubi ngaen kwarilürr, e
Godónbóka umul-kók nóma kwarilnürrü.
15 A e wata kolkal ngyaben kwarilo, wata God kolkalzan ngyabenda,
yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm.
16 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó, "E wata kolkal ngyaben kwarilo, zitülkus ka, yabü God nótókla,
kolkal ngyabendóla."
17 E Godón "Ba"-bóka ngiliandakla, e oyaka nóma tóre bakodakla,
blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó nótó zaz bainda tibiób
tórrmen tulmil ngarkwatódó. We zitülkusdü, inzan ngyaben kwarilo
mogobzan ini tüpdü, Godón gum-gum ⌊ótókde⌋.
18 Zitülkus módóga, e umulakla igó, God yabü nadü klame ⌊aurdü
amanórr⌋ yabü küp-koke ngyabendógab, yabü abalbobatala ne poko
umul nyónónóp. God yabü koke aurdü amanórr ene elklaza-e, sab ne
klama kolae bairre, ⌊silba⌋ ó goldzan.
19 A wa yabü Yesu Kerrison óe-e aurdü amanórr, wa krrosdó nóma
nurrótókórr. Oya óe wirri darrem klama, darrü ⌊sip⌋ kupoan óezan,
Zu ⌊prrista⌋ ne kupo ódód yarilürr ⌊altadó⌋ urdü agasilüm, kolae akó
tóman koke. 20 God oya ngaen singrinürr ini poko tónggapónóm
ugón ini tüp tónggapón küsil yarilürr, a wa oya okaka simzazilürr
ini dómdóm tonarrdó yabü morroalóm.
21 Oyakama, e Godón amkoman angundakla, oya büdüldügab nótó
irsümülürr akó oya ngi nótó wirri kwit emngyelórr. Ene igósidi, e
Godón amkoman angundakla akó gedlóngóm baindakla.
22 E yabiób kolkal bainarre inzan kwata, e amkoman bóktan
Yesunkwata ipüdarre. Olgabi yabü amkoman moboküpdü ubia yabü
zonaretaldó. We ngarkwatódó, yabü moboküpdü ubi asi kwarile
yabiób darrpan-darrpandó yabiób dudu moboküpi.†
23 Zitülkus módóga, e küsil arról kuri ipüdarre, wamaka e akó
tóbabótórró. Da igó küpdügab kokea igó, sab ne küpa kolae baine,
a igó küpdügab, sab kokean ne küpa kolae baine. E akó tóbabótórró
Godón bóktandóma, arról ne bóktane, metat ne bóktan yarile.
24 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó,
"Blaman pamkolpam opoporzanako,
akó ibü ne morroal obzek syóke nurr pulzanako;
opopora odaldako akó pula baingdako,
25 a Lodón bóktan sab metat yarile."
Akó Lodón bóktan we kla yarilürr, ene Morroal Bóktan Yesunkwata,
pama yabüka ne poko büdrratnóp.

2

1 We ngarkwatódó, blaman kolae tonarr elókam: pamkolpam azid
alión akó ilklió bülión, taepurrane bóktan tórrmendó arrbün babul,
yabü gyagüp kolaea akrran, akó obae bóktan alión panzedó ngibürr
kolpamabkwata.

1:16 Lebitikus 11:44-45; 19:2 † **1:22** *dudu moboküpi*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, *kolkal moboküpi*. **1:25** Aesaya 40:6-8

2 E Godón amkoman bóktan arrkrrum ki nae aman kwarila, wata
gab oloma tóba aipan ngómümzan yónda. Ene igósüm, e dódórr
bainane samuan ngarkwatódó akó olgabi zidbain ipüdane.
3 Zitülkus módóga, e kuri mis apókane igó, Lod morroala.
4 E oyaka togobo, ene arról Ingülküpdü, pamkolpama ne kla alzizi
amaiknóp, a God ma oya ingrinürr wirri darrem klamzan.
5 God müót ki el samuan ngarkwatódó arról ingülküpi, e nidipakla.
Ene igósüm, e prristümzan bainüm, tibi-tibi amarrón Godónkü,
samuan ngarkwatódó ⌊urdü amsel lar⌋ amarrum, God ne kla azebda
Yesu Kerrisokama.
6 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó,
"Tübarrkrru, ka Zaeonóm* darrü ingülküp angrindóla.
Ka ini ingülküp iliarró akó wa wirri darrem müótan zirrgüpdü
ingülküpe.
Akó nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda,
tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine."
7 Da módóga, wa wirri darrem klama ibünkü, oya nidi amkoman
angundako. A ibükwata, oya amkoman koke nidi angundako, Godón
Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Müót balmel pama ne ingülküp† alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine."
8 Akó Godón Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda ene
ingülküpankwata wagó,
"Wa ingülküpa, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórre,
darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle."
Ini pamkolpama bodoatódako, zitülkus i ⌊Morroal Bóktan⌋ koke
azebdako. God go ibü irrbünürr ene klamdó bodoatóm.
9 A yadi, e Godón alearrón pamkolpamakla. E Kingan prristakla. E
darrü bwóban pamkolpamakla, tibi-tibi amarrón Godónkü. E Godón
tóbanan pamkolpamakla. E inzan pamkolpamakla, igósüm e sab
Godón tórrmen büdrrat kwarilo, pama ne kla agürdako. Wa yabü
ngibaunürr tümündügab ama tóba wirri morroal agurr zyóndü.
10 Ngaen e darrü bwóban pamkolpam ta koke kwarilnürrü, a errkya
ma e Godón tóbanan pamkolpamakla. Ngaen darrü pama tóba gyaur
koke okaka imzazilürr yabüka, a errkya God ma tóba gyaur okaka
amzazilda yabüka.

Godón ⌊Leba Zaget⌋ Pamkolpam

11 Moboküpdü gómdamal, e bupso ngyabendakla akó e mogobakla
ini tüpdü. We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldóla, kolae büban
ubi mamoan-gu, zitülkus ini ubia gazirr amarrudako yabü samudü.
12 Yabü tórrmen tulmil morroal ki kwarilün pamkolpamab aodó,
Godónbóka umul-kók nidipko. Ene igósüm, enana i yabükwata igó
bóktandako igó, e kolae tómbapón pamkolpamakla, yabü morroal
tórrmen ngabkandógab, i sab Godón ngi wirri kwitüm emngyelnórre
ene ngürrdü wa nóma tame mibü basenóm.

---

* **2:6** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. **2:6** Aesaya 28:16 † **2:7** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **2:7** Wórr Peba 118:22 **2:8** Aesaya 8:14

13 E Lodón pamkolpamzanakla, blaman singüldü pamab tangdó
kwarilo, pama nibiób irrbünóp, ia Rrom king, wirrian singüldü pam
nótóke,
14 ta ia gabena, kinga nibiób zirrnapónóp ibü ⌊kolaean darrem⌋
akyanóm, kolae nidi tómbapóndako akó ibü bagürüm, dümdüm nidi
tómbapóndako.
15 Zitülkus módóga, Godón ubia e gonggo pamkolpamab küp-koke
bóktan piküp ninane, ezan morroal olngolo.
16 Igó pamkolpamzan ngyaben kwarilün, Yesu Kerriso nibiób ⌊aurdü
amanórr⌋ popa pamkolpamóm bainüm. A e popazanakla, ene igó
kokea igó, ene wa taia kolae alngónóm. Igó pamkolpamzan ngyaben
kwarilün, Godón leba zaget pamkolpamazan.
17 Blaman pamkolpam ⌊morroal bangón⌋ kwarilün. Yabü
⌊moboküpdü ubi⌋ blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdó
kwarile. E Godón gum-gum ⌊ótók⌋ kwarilo. Akó Rrom king wirri ngi
atenamke.

Kerrisozan Azid Aeng

18 E leba zaget pamkolpam nidipakla, yabiób wirri pamab tangdó
kwarilo, ibü morroal angónde blaman klamdó. Wata ibü koke,
morroal akó gyaur tonarr nidipko, a zóngang nidipko, ibü ta inzan.
19 Zitülkus módóga, ene morroal pokoa, e ne karrkukus nóma
bórrongo azid aengde zitül-koke bwóbdü, zitülkus e umulakla wagó,
God asine.
20 E ne karrkukus nóma bórrangdakla azid aengde, yabü wirri pama
yabü nóma ekrrórre yabiób kle-kle tonarran darremanme, da yabü
nótó nagürnórre? Darrü oloma kokean. A e ne azid nóma zwaenglo,
zitülkus e morroal alngóndakla akó e karrkukus bórrangdakla, ini
morroal pokoa Godón ilküpdü.
21 God yabü igósidi ngibaunürr inzan kwata azid aengóm, zitülkus
Yesu Kerriso yabü morroalóm azid aengórr. Inzan kwata, wa yabü
nómtyenóp, e laró ki tónggapónane, igósüm e oyakagab tikó apad
kwarilo.
22 Wa kolae tonarr kokean tónggapónórr akó darrü pam babula
ilklió bülión bóktan nótó arrkrrurr oya ulitüdügab.
23 Oya nóma kle-kle yalnóp, wa darrem bóktan koke akon yarilürr.
Wa azid nóma aengórr, wa igó koke bóktanórr igó, wa sab darrem
yalkomóle. A wa Godka ngambangólólórr, blaman is dümdüman nótó
zaz bainda.
24 Yesu Kerriso mibü kolae tonarr tóba bübdü bamselórr nugup
krrosdó, igósüm, kolae tonarr tómbapón piküp ain kakóm, mi sab
dümdüm ngyaben koralo. Ene oya gülünganbókamde, e dólóng
bairrünakla.
25 E ngaen apól kwarilnürrü, bamrükürrün ⌊sipzan⌋. A errkya, e
obzek kuri tübyalüngarre Yesu Kerrisoka, yabü Ngabkan akó Adlang
Pam.

3

Morwal akó Konggal

2:22 Aesaya 53:9 **2:23** Aesaya 53:7 **2:25** Aesaya 53:5-6

1 Konggal, ene dadan ngarkwatódó, yabiób morwalab tangdó kwarilo. Ene igósüm, ngibürr morwala ne Yesunkwata Morroal Bóktan amkoman koke nóma angundako, i sab obzek tübyalüngórre Yesu Kerrison amkoman angunüm konggalab morroal tórrmen tulmildügab, bóktan-koke.
2 Zitülkus módóga, i sab yabü ngyaben ngabkan kwarile igó, yabü ngyaben ia ⌊kolkalako⌋ akó igó, e Godón ia gum-gum ⌊ótókdakla⌋.
3 Yabiób büb püti bain-gu agurran ngibtanóm, inzan kwata, abünabün tulmili órrngóen balmel, gold kusalzan elklaza, akó wirri darrem mórrkenyórr bamel.
4 A yabü moboküpdü ne kwindü tórrmen tulmila yabü agurran ki ngibtan kwarile. Mómóke akó piküp samua sab yabü agurran wató nütürre, koke ne klama odalda akó wirri darrem ne klame Godón ilküpdü.
5 Zitülkus módóga, ngaen-ngaen Godón amkoman angun kola tibiób inzan agurran ngibtanónóp. I Godka ⌊gedlóngóm bainónóp⌋ akó i tibiób morwalab tangdó kwarilürr.
6 Serra darrü inzan kol módógo. Wa Eibrra-amón bóktan arrkrru warilürr akó tóba wirri pambóka ngilialórr. E Serran ópal olmalzanakla, e ne morroal nóma tómbapón kwarilo akó yabü darrü klama guman koke ngibtan yarile.
7 Morwal, ene dadan ngarkwatódó, e gyaur tonarre ngyaben kwarilün yabiób konggalpükü. Yabiób konggal ⌊morroal nangólam⌋, zitülkus i ezan arüng kokeako akó zitülkus i yenkü ene arról apadódako, God tóba pamkolpam popa ne kla gailda. Ene igósüm, yabü sab darrü klama koke nólerre Godka tóregum.

Azid Aeng Dümdüm Elklaza Tómbapónde

8 Inikwata bóktan alakónóm, ka yabü byaldóla: E blamana darrpan gyagüpitótóke ngyabenane, morroal tonarr emtyanane, yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó kwarile wamaka e zonaretalpükümakla, gyaur kwarilün, akó yabiób ngi tüp elóklam.
9 Darrü oloma ne kolae nóma tónggapóne yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-gu oyaka. Darrü oloma ne yabü kle-kle nóma byalda, darrem koke yalkomóla. A e ma Godón imtinane oya bles ainüm. Zitülkus módóga, God yabü ini poko tómbapónóm ngibaunürr, igó ngarkwatódó igó, e ta sab yaib bles bain ipüdane.
10 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Oloman ubi ne tai ngyaben bagürwómi ódódóm nóma yarile,
akó oya ubi ne barnginwómpükü ngürr amrranóm nóma yarile,
wa kolae poko koke bóktan yarile,
wa ilklió bülión poko koke büdrrat yarile.
11 Wa kolaedógabi ki tübyalünge ama morroal tómbapóle.
Wa paud ki yamkülün akó amióg.
12 Zitülkus módóga, Lod azilda ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamdó,
akó wa ibü tóre arrkrruda.
A Lod ma ibüka bóka bamgünda, kolae nidi tómbapóndako.”
13 Akó yabü ne wirri ubi nóma yarile morroal tómbapónóm, ia yabüka sab nótó kolae tónggapóne? Darrü inzan olom babulana.

3:1 Epesus 5:22; Kolosi 3:18 **3:7** Epesus 5:25; Kolosi 3:19 **3:12** Wórr Peba 34:12-16

14 A e ta ne nóma azid zwaenglo dümdüm elklaza tómbapónde, God
sab yabü bles nirre. Darrü olom gumgu akó gyakolaegu.
15 A yabiób moboküpdü e ma Kerrison wirri ngi atenane yabü
Lodzan. E tómbapórrón kwarilün metat bóktan alkomólóm
ibüka, yabü nidi bamtindako igó, yabü zitülkus laróga Godkamóm
gedlóngóm bainüm.
16 A e bóktan nóma yalkomólane, e inzan alngón kwarilo, mómóke
akó ibü morroal angónde. Umul kwarilün igó, e darrü kolae
koke tónggapónarre. Ene igósüm, kolaean bóktan nidi alión
kwarile yabüka yabü morroal tórrmen tulmilankwata, e Kerrisoka
dabyórrünzanakla, i sab büód kwarile tibiób kolae bóktananme.
17 Igó ne nóma ki yarile igó, ene Godón ubie yabü azid aengóm, ene
morroala azid aengóm morroal tómbapónde, a ene koke igó, kolae
tómbapónde.
18 Zitülkus módóga, Kerriso nurrótókórr* pamkolpamab kolae
tonarrabkü, darrpanóm ó myamem koke. Wa dümdüm tonarr olom
yarilürr, a wa azid aengórr akó nurrótókórr dümdüm-koke tonarr
pamkolpamabkü, yabü amarrum Godka. Oya büdüldü ingrinóp
büban kwata, a samuan ngarkwatódó God oya arróldó salkomólórr.
19 Akó arrólde samuan ngarkwatódó, wa ene samudü wamórr,
tümün müótüdü† nidi koralórr, da ibüka bóktan ola amgolórr.
20 Ini ne samu kwarilürr, ngaen-ngaen Godón bóktan koke nidi
omrralórr Noan tonarrdó, God pamkolpam nóma bókyan yarilürr
tibiób kolae tonarrdógabi byalüngüm. Noa ugón wirri but elólórr,
ne but kugupidü wata aüdan, ene wa 8 kolpama barrbünürr. Ene but
kugupidü i zid bainóp naiz naeana.
21 Ini naea baptaes bain‡ naem zamngólda. Ene baptaes baina er-
rkya yabü zid bainda. Baptaes bain igó kla kokea igó, tóman bagulüm
bübdügabi. Koke, ene go igó pokoa, e ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋
ekyenarre Godón, umuldi e kolae koke tómbapónarre. Baptaes baina
yabü zid bainda, zitülkus God Yesu Kerrison büdüldügab irsümülürr.
22 Wa kwitüdü kuri angürürr, da errkya wa wirri pabodómase
Godón tutul tangdó. Anerru, arüngpükü kolae samu, akó balngomól
kolae samu errkya oya tangdómako.

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

1 We ngarkwatódó, zitülkus Kerriso büban kwata azid aengórr, e
yabiób tai tómbapónane azid aengóm, dadan tonarre wazan. Zitülkus
módóga, nadü oloma azid aengórr büban kwata, wa kolae tonarr
tómbapón piküp bainürr.
2 Ene igósüm, ini tonarrdógabi e ini tüpdü ngyaben kwarilo Godón
ubi tómbapónóm, a igó koke, kolae pamakan ubi mamoanóm.
3 E gaodó kolae kuri olngolnórró, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü
ubi ne klamko. E büódan tulmil tómbapón kwarilnürrü yabiób bübi.

3:14 Metyu 5:10 **3:14** Aesaya 8:12-13 * **3:18** *nurrótókórr*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna, *azid aengórr*. † **3:19** *tümün müótüdü*: Ene samu tüpan tümün müótüdü koke kwarilürr, a i ma darrü bwóbdü kwarilürr, i nólgabi gaodó koke kwarilürr busom. **3:20** Bwób Zitül 6:5–7:23 ‡ **3:21** *baptaes*: Ini igó baptaes bainbóka apónda, darrü pama dudu nóma anggóbólda naedó, wa kolae tonarrdógabi nóma tübyalüngürr.

E yabiób kolae büban ubi mamoan kwarilnürrü. E gorrgorr bainarre.
E kwób bazen kwarilnürrü ngyepam anónóm. E karibóka-koke bagür
kwarilnürrü wirri garrirrdi. E obae god ⌊ótók⌋ kwarilnürrü, ngazirr
ne klamko.
4 A errkya, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ilküpa kuri tübause
igó poko asende wagó, e inkü koke dabyóndakla ibü zóngang akó küp-
koke ngyabendó, akó i ma yabü kolae bóktan alióndako.
5 A i sab ibü tulmil pupo tirre oyaka, tómbapórrón nótóke ibü zaz
bainüm, arról nidipko akó büdül nidipko.
6 We zitülkusdü, ⌊Morroal Bóktan⌋ amgolórrón yarilürr akó ta
ibüka, büdül nidipko. Ene igósüm, enana ibü pamzan zaz ninóp
büban ngarkwatódó akó i nurrbarinürr, i sab Godzan ngyaben kwarile
tibiób samuan ngarkwatódó.

Godón ⌊Gyaur Kla⌋ Morroal Ngabkan Pamkolpam

7 Blaman elklaza blakón bwób ngorram aindasko. We ngarkwatódó,
kakal akó dümdüm gyagüpi ogoblón, igósüm e gaodómakla Godka
tóre bakom.
8 Amkoman wirrian poko módóga; yabü amkoman ⌊moboküpdü
ubi⌋ yabü darrpan-darrpandó ki kwarilün, zitülkus moboküpdü ubia
abün-abün kolae tonarr asirrda.*
9 E yabiób darrpan-darrpan yabiób müótüdü urrbulün, murrkurr
bóktan babul.
10 God yabü darrpan-darrpan darrü gyaur kla nülinóp samuan
ngarkwatódó. Ene gyaur klame zaget ki kwarilün yabiób darrpan-
darrpanab morroalóm, kolpamazan kaindako, abün-abün Godón
gyaur kla nidi morroal ngabkandako.
11 Nadü oloma büdrratóda Godónkwata, inzan ki büdrrat yarile,
wamaka God oya ne poko bóktanóm ayalda. Nadü oloma ngibürr
is tangbamtinda, inzan ki tómbapón yarile, we arüngi God ne kla
akyanda. Ene igósüm, blaman ini elklazadó pamkolpama sab Godón
yagürnórre Yesu Kerrisokama. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm
ki emngyelnórre akó wa ki balngomól yarilün tomkompükü metat-
metat. ⌊Amen⌋.

Krristión Kolpamzan Azid Aeng

12 Kürü moboküpdü gómdamal, e ne wirri müp azid aengdakla,
yabü koke ki arrkürran ngintirre. Ene wirri müpa enan yabü
bapókóm kainda, wamaka e urdü agóldakla.† Igó basen-gu, igó,
wamaka e küsil kla basendakla.
13 A e ma bagürwóm kwarilo, igó pokodógabi wagó, e azid aengdakla
wata Yesu Kerrisozan azid aengórr. Ene igósüm, e ugórr wirri
bagürwómdü kwarilo, oya ⌊wirri kómal zyóna⌋ sab nóma okaka
tübine.
14 Yabü ne dandang samu nóma zomale, zitülkus e Kerrison
mamoandakla, bagürwóm yadipakla, zitülkus ene ne wirri kómal
zyónan Samue, Godón Samu nótóke, wa yabüka ngón agónda.

---

* **4:8** *moboküpdü ubia abün-abün kolae tonarr asirrda*, oya küp módóga: *darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómada, wa ubi bainda ibü kolae tonarr barrgonóm, i ne kla tómbapónóp oyaka.* † **4:12** Pama gold ó ⌊silba⌋ urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ó silba ia ⌊kolkala⌋. Dadan ngarkwatódó, müp gaodóma pamkolpam apókóm.

15 Darrüpa yabükagab ne azid nóma aeng yarile, wa igó zitülkusdü
koke azid aeng yarile, igó, wa pam akrran oloma ó gómól oloma ó
kolae tómbapón oloma ó inzan oloma, ngibürr kolpamdó wata anirrün
nótóka.
16 A wa ne azid nóma aeng yarile Krristión pamzan, wa büód koke
yarile. A wa Godón yagüre igó pokodógab, wa ene Krristión ngi
baterróna.
17 Ene tonarr kuri semrróne, God pamkolpam zaz bainüm. Wa sab
ngaen-gógópan tóba pamkolpam zaz nirre. Wa ne ngaen-gógópan
mibü, tóba pamkolpam, nóma zaz tirre, da ene wa sab ia yarile, wa ibü
nóma zaz bain yarile, Godón Morroal Bóktan koke nidi arrkrrudako?
18 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"Dümdüm ngyaben pamkolpamabkü ne müp nóma yarile zid bainüm,
sab ia laróga tómbapóne Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó akó
kolae tonarr pamkolpamdó?"
19 Da módóga, azid nidi aengdako Godón ubi ngarkwatódó, i wata
metat morroal alngón kwarile. Inzan kwata, i Godón tangdó kwarile,
ibü nótó tómbapónórr akó nótó tónggapónórr, wa ne poko bóktanórr
tónggapónóm.

5

Godón Pamkolpamdó Gyagüpbarr Yarile Wagó, Yesu Kerriso Sab Tolkomóle

1 Ka ibü, ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ nidipako yabü aodó, darrü
kla arüngi byalóm kaindóla. Ka ta küób balngomól byarrmarr pamla.
Akó ka kólbanan ilküpi esenórró, Yesu Kerriso ia azid aengórr. Ka ta
sab wankü dabino ene ⌊wirri kómal zyóndü⌋, God sab mibüka ne kla
okaka simzazile.
2 Ka yabü, balngomól byarrmarr pam, arüngi byaldóla, e ne Godón
pamkolpam balngomóldakla, ibü inzan ngabkanóm, ⌊sip⌋ ngabkan
pama tóba sipzan ngabkanda. Ibü igó zitülkusdü ngabkan-gu igó,
pamkolpama yabü byaldako ene zaget tónggapónóm. A e ibü yabiób
ubidügab ngabkan kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó. Igó zitülkusdü
zagetgu igó, mani azebóm büódan kwata, a e yabiób dudu moboküpi
zaget kwarilo.
3 Ne kolpam irrbünóp yabü ngabkanóm, e ibü zóngange bal-
ngomólgu wamaka e ibü wirri pamakla. A e ma morroal tulmil
olngolo, igósüm i sab yabükagab tikó ipadnórre.
4 Da ene Singüldü Ngabkan Pama, tüób Yesu Kerriso, nóma okaka
tübine, e sab wirri kómal zyónan müóngdur ipüdane, kokean ne
klama odalda.
5 E küsil pamkolpam nidipakla, e ene dadan ngarkwatódó balngomól
byarrmarr pamab tangdó kwarilo. Akó e blamana yabiób darrpan-
darrpan morroal bangón kwarilo yabiób ngi tüp alókde. Zitülkus
módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.
A wa ibü ⌊gail tonarr⌋ akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako."
6 We ngarkwatódó, yabiób ngi tüp elókam, amzyatóde Godón wirri
arüng asine, igósüm wa sab yabü ngi kwit nirre angrirrün tonarrdó.

4:18 Ikik Bókrran Bóktan 11:31 **5:5** Ikik Bókrran Bóktan 3:34

7 Yabiób gyakolae blaman Godka irrbünam, zitülkus oya gyagüpitótók
yabükama.
8 Dümdüm gyagüpi ogoblón akó aerr koralón. Yabüka nótó bóka
bamgünda, wa ⌊debóla⌋, ⌊laeonazan⌋ barrónkü agóltagólda, darrü
olom amkünda alóngóm. 9 E debóldó bóka bamgülam, karrkukus
bórrangde yabiób amkoman bangundü, umuldi wagó, yabü zonare-
tala blaman ini tüpdü dapelan azid aengdako ezan.
10 E tugupurr tonarróm azid aengdakla, da ene kakóm, God sab
yabü wató küsilzan nirre, karrkukus akó arüng nütürre, akó wa
yabü morroal pokodó alónge. Blaman gail tonarr oyane akó wa
yabü ngibaunürr Kerrisokama oya ngarkwat-koke wirri kómal zyóndü
barrbünüm.
11 Wa pamkolpam ki balngomól yarile tomkompükü metat-metat.
Amen.

Dómdóm Alakón Bóktan

12 Saelas kürü tangkamtinürr ini tugup peba mórrag wialómóm.
Ka oya igó ngakandóla wagó, wa kürü ngambangól zonarete. Ka ini
peba mórrag wialóma yabü arüng bótanóm akó igó bóktan karrkukus
ainüm wagó, ini peba mórragan bóktan Godón amkoman gail tonarra.
E karrkukus bórrang kwarilün ini klamdó.
13 Babilonóm* ne sos pamkolpamko, God ta nibiób ilianórr yabüzan,
i tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó Mak,
kürü olomzan nótóke, wa ta tóba morroal yawal bóktan zirrapónda
yabüka.
14 Morroal ngürr bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó
baprükam ⌊moboküpdü ubie⌋.
Ka tóredóla, moboküpdü paud asi ki yarilün yabü blamandó,
Kerrisoka dabyórrün nidipakla.

* **5:13** Aprrapórr *Babilon* anik ngia Rrom wirri basirrankü. Ene Babilonóm ne sos yarilürr, Rromóm yarilürr, Pita ini peba mórrag nólgabi wialóm yarilürr. Wa Babilon ngi ngyesilürr Yesun amkoman angun pamkolpam adlangóm, wirri müp nibiób alión kwarilürr.

Nis Ngim Peba Mórrag
Pita
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini nis ngim peba mórrag tóba arróla batül ngarkwat wialómórr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 64 akó 68 Kerrison amtómól kakóm.

Pita ini nis ngim peba mórrag barre tóba peba atang pamabkü wialómórr pamkolpam ikik bókrranóm igó ngarkwatódógabi, wa singül kwata ne müp esenórr. Akó dakla igó poko ikik bókrranóm, ene ne pamkolpama atang kwarilürr karrkukus bórrangóm akó amkoman angunüm wa Yesu Kerrisonkwata ne poko umulbain yarilürr, i umulürrün ne poko kwarilürr. Pita akó darrü we poko umul-umulan ngintinóp singül kwata, obae umulbain pamabkwata, sab nidi bütanin kwarile darrü-darrü gyagüpitótók amarrum ene amkoman umulbaindü. Pita kari ubi koke yarilürr ini peba mórrag wialómóm, zitülkus wa umul bainürr wagó, kolae pamkolpama oya amkal karipoko kwarilürr, zitülkus wa Yesun amkoman angun yarilürr.

Pitan darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, pamkolpam Yesun alkomólankwata umul-umulan ngibtanóm. Wa tóba atang pam igó ikik bókrranda, Godón ubi ngarkwatódó ngyaben ódódóm, igó pamkolpamzan ngyabenóm, God nibiób balngomólda Kingzan.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Pita umul bain yarilürr amkoman bangun pamkolpama ia tulmil ki olngolórr *1:3-21*
  1. Amkoman bangun pamkolpama igó tulmil ki alngón kwarile igó ngarkwatódó, Godón pamkolpamazan tulmil ki alngón kwarilün *1:3-11*
  2. Pita ini peba mórrag ne zitülkusdü wialómórr *1:12-15*
  3. Ini bóktan Yesu Kerrisonkwata amkomana *1:16-21*
C. Ikik bókrran bóktan obae umulbain pamabkwata *2:1-22*
  1. Obae umulbain pama sab togobe akó abün pamkolpam ilklió bülión kwarile *2:1-3*
  2. God kolae tonarr alngón pamkolpam kolae bainda akó dümdüm ngyaben pamkolpam zid bainda *2:4-10*
  3. Obae umulbain pamab kolae tórrmen tulmil *2:10-22*
D. Yesu Kerrison alkomól *3:1-18*
  1. Darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm *3:1-2*
  2. Yesu Kerrison zitülkus wa ini tonarr iade arratóda wa sab nóma tolkomóle *3:3-10*
  3. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *3:11-18*
E. Dómdóm alakón bóktan *3:18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison ⌊leba zaget pamla⌋ akó oya apostolóla.

Ka wialómdóla yabüka, e Yesu Kerrison amkoman nidi angundakla,
wata ki ne ngarkwatódó amkoman angundakla. Yesu Kerriso, mibü
God akó Zidbain Pam, mibü ini zapuan amkoman bangun kuri
tókyerre tóba ⌊dümdüm tonarrdóma⌋.
2 Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke ⌊gail tonarr⌋ akó paud sab
asi ki namülam yabüka, zitülkus e umulakla Godónbóka akó mibü
⌊Lod⌋ Yesunbóka.

Amkoman Bangun Pamkolpama Igó Tulmil Ki Alngón Kwarile Igó Ngarkwatódó, Godón Pamkolpamazan Tulmil Ki Alngón Kwarilün

3 Godónbóka umulbaindügab, wa tóbanóm wirri arüngi blaman
elklaza kuri tülirre ⌊ngarkwat-koke arrólóm⌋ akó Godón ubi ngark-
watódó ngyabenóm. Godón tóbanan kómal tulmildügabi akó morroal
moboküpdügabi, wa mibü kuri ngibtaurre tóba pamkolpamóm.
4 Ini elklazadógab, wa mibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tülinóp wagó,
wa sab kómalan akó wirri darrem elklaza tómbapóne mibünkü.
Ini kwata, e gaodómakla kyab kórzyónüm ene kolae elklazadógab,
pamkolpama ini tüpdü ne klamóm ubi baindako akó ibü moboküp ne
klama kolae bainda, akó e gaodómakla kómal bainüm, Godzan.
5 Ini zitülkusdü e Yesu Kerrisonzan amkoman angundakla, e wata
wirri arüng ipadnane morroal tulmil alngónóm. E metat morroal
tulmil alngón kwarilün, da e ta akó igó kolpamóm bainane, abün
elklazabkwata umul nidipko.
6 E metat kolpam kwarilün abün elklazabkwata umul nidipko, da
e ta akó yabiób büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilo. Metat
büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilün, da e ta akó karrkukus
bórrang kwarilün, enana morroal ó müp tonarra togoble. Metat
karrkukus bórrang kwarilün, da e ta akó Godón ubi ngarkwatódó
ngyaben kwarilo.
7 Metat Godón ubi ngarkwatódó ngyaben kwarilün, da e ta akó
ngibürr amkoman bangun pamkolpamdó morroal tonarr bómtyan
kwarilün, wata e yabiób zonaretaldózan morroal tonarr amtyandakla.
Morroal tonarr metat okaka uzazilün yabióbka, zonaretaldózan, akó
yabü ta ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün ngibürr pamkolpamdó.
8 Zitülkus e ne inzan nóma ngyabenane ngarkwat-koke, yabü umul
apad mibü Yesu Kerrisonkwata sab enan koke yarile yabünkü, a wa
sab küppükü baine.
9 Zitülkus darrü oloma ne inzan koke nóma ngyabele, wa taiwan
koke basenda, ó ilküküp murrbausürrün pamzana.* Oya bamrükda
igó, God oya kolae tonarr wató norrgonóp, wa ngaen ne kla
tómbapónórr.
10 Da we ngarkwatódó, kürü ⌊zonaretal⌋, wirri arüngi bütanin
kwarilün morroal tulmil alngónóm igó ngarkwatódó, yabióbka okaka
azazinüm akó ngibürr pamkolpamdó igó, God amkoman yabü wató
ilianórr akó yabü wató ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Ka
ini poko we zitülkusdü bóktandóla, e ne ini elklaza nóma tómbapón
kwarilo, e sab Godkagabi kokean balóko.

---

* **1:9** *ilküküp murrbausürrün pam*: Amkoman ilküküp murrbausürrün pambóka koke apónda, a wa samuan ngarkwatódó Godón bóktan koke bómzyatóda.

11 We ngarkwatódó, God sab yabü ola imarrue Yesu Kerriso Kingzan
ne balngomólda. Wa yabü ola morroal yazebe tóba blaman moboküpi,
da e sab ola ngyabenane. Yesu Kerriso, mibü Lod akó Zidbain Pam, sab
ola balngomól yarile metat-metat.

Pita Ini Peba Mórrag Ne Zitülkusdü Wialómórr

12 Da enana e umulürrünakla ini elklaza, akó karrkukus
bórrangórrónakla ene amkoman umulbaindü, yabü ne kla umul
ninóp, ka sab metat yabü akó umul-umulan ngibtalo ini elklaz-
abkwata.
13 Ka igó gyagüpi tótókdóla, ka ini arrólzanla, ene dümdüma yabüka
metat bóktanóm ini elklazabkwata kari küór, we ngarkwatódó, yabü
sab ibübókama koke bamrüke.
14 Zitülkus módóga, ka umulóla, ka büdül kari pokola, Lod Yesu
Kerriso kürüka tüóbzan okaka tübine.
15 Akó ka yabü ini elklazabkwata wibalómóm wirri arüng apaddóla,
we ngarkwatódó, e sab blaman tonarrdó gaodó kwarilo ini elklaza
gyagüpi amanóm kürü büdül kakóm.

Ini Bóktan Yesu Kerrisonkwata Amkomana

16 Ki yabü nóma nüzazilóp wagó, mibü Lod Yesu Kerriso sab wirri
arüngpükü tolkomóle, ki enan ólpóep koke mamoan kwarilnürrü,
darrü oloma tóbanóm gyagüpitótóke ne kla tónggapónórr. Koke, ki
wa kibióbnüm ilküpi esenóp Yesun zyón akó arüng.
17 Ki umulakla ini amkomana, zitülkus God, oya Ab, wirri ngi nóma
atenórr akó zyóni nóma ongang apónórr oya, ki ola asi kwarilnürrü.
Ki Godón bómgól arrkrruóp, blaman klamdógabi ⌊wirri kómal zyón⌋
akó arüng noane, oyaka igó bóktankü wagó, “Ini kürü kólbanan
Olome. Kürü moboküpdü ubi oyakama. Ka kari bagürwóm kokela
oyaka.”
18 Ki amkoman Yesukü kwarilnürrü ene gyabi podo kwitüm, akó God
pülpüldügab nóma tóbtanórr, ki kib oya arrkrruóp.
19 Da mi wirri umulakla igó poko wagó, ⌊prropeta⌋ ne bóktan
wialómóp wata amkomana. Ene morroala e ene bóktan opor ki
arrkrru kwarila, zitülkus i zyón klamzan ongang bapóndako tümün
kwatódó, kókó Ngürr zyóna kubó tame akó ene sis wimurra, Yesu
Kerriso nótóka, kubó ongang bapóne yabü moboküpdü.†
20 Tai amkoman wirrian ne klame, e ⌊küp umul⌋ kwarilo igó,
kolpama koke müsirrga irre prropetab bóktan opor tibióbnüm
gyagüpitótóke, ne bóktan oporko Godón Wibalómórrón Bóktandó.‡
21 Zitülkus módóga, ene prropeta darrü poko enan kokean
bóktanónóp, ibü ubidügab ó ta ia ngibürr isab ubidügab. A ibü ene
gyagüpitótók Godón Samua balngomól yarilürr Godkagab ene bóktan
opor amgolde.

1:17 Metyu 17:1-5; Mak 9:2-7; Luk 9:28-35 † **1:19** Ini atang oporan küp módóga: prropetab bóktana marü amtyanda amkoman laróga, wata zyón klamazan zyón akyanda kwat amtyanóm. We ngarkwatódó, e ene bóktan barrkrruo kókó ene Ngürr nóma semrróne, Yesun alkomólóm. Ene Ngürrdü, Yesun zyóna sab marü moboküpdü ongang bapón yarile, wamaka sis wimurra zyón ódódda ini tüpdü. ‡ **1:20** Grrik bóktanan darrü küp módóga: *Tai amkoman wirri ne klama, e küp umul kwarilo igó, ene prropeta tibióbnüm gyagüpitótóke koke wibalóm koralórr, ibünüm ne bóktan oporako Godón Wibalómórrón Bóktandó.*

2

Ikik Bókrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

1 A ngaen ta obae prropet asi kwarilürr, obae bóktan nidi amarru
kwarilürr Godón pamkolpamab ngorodó. Dadanzan, sab obae umul-
bain pam asi kwarile yabióbka ola. I sab obae poko umul bain kwarile
Godónkwata, a darrü olom sab umul-kók yarile igó, i obae poko umul
baindako. Ini obae umulbain pokoa sab kolae nirre, ini poko nidi
amkoman bangundako. Ini obae umulbain pama sab tibiób Wirri Pam,
Yesun, ta alpin kwarile, ibü nótó bumiógürr akó kolaean tonarrdógab
nótó yusürr aurdü amanóm. Zitülkus i ne poko alngóndako, God kari
pokoa sab ibü kolae bainüm.

2 Abüna, nidi bóktandako igó i Yesun amkoman angundako, sab
nütaninórre ene kolae büódan tonarr. Akó we zitülkusdü, ngibürr
kolpama, amkoman bangun koke nidipko, sab kolae bóktan zomale
ene amkoman ngyabenankwata, ibüme.

3 Ini obae umulbain pam sab gail-koke kwarile, akó i sab
yabü ilklió bülión kwarile tibiób ólpóepe, i gyagüpitótóke ne kla
tómbapónóp, igó ngarkwatódó, yabükagab mani ó elklaza azebóm.
God gyagüpitótók ngaen esenórr wagó, wa sab ibü zaz nirre akó
⌊kolaean darrem⌋ nókyerre. Wirri kolae baina ibü bókyanda.

4 Ka ini poko igósüm bóktandóla, zitülkus ngaen, atang-atang
⌊anerrua⌋* kolae tonarr nóma olngolórr, God ene kolae tonarr enan
ilküpane koke ngakanórr. Wa ibü ene bólmyan kukurru kugupidü
amanórr, wa kolaean pamkolpam ne amorranda. Wa ibü ola
amorranda algón-koke tümün kwatódó, kókó Godón Kot Ngürr nóma
semrróne.

5 Pamkolpama nidi ngyabenónóp ini tüpdü ngaen kolae nóma
tómbapónónóp, God ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngabkanórr.
Wa ibü kolae ninóp wirri naize. A wa ene naiz nae nóma zirrsapónórr
ene Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó, wa Noan zid yónürr, pamkol-
pam ene tonarrdó enan nótó amgol yarilürr wagó, i wata igó poko
ki tómbapón kwarile, Godón ilküpdü dümdüm ne kla kwarilürr. God
Noan akó ngibürr 7 kolpam zid ninóp.

6 Ngaen ta God Sodom akó Gomorra wirri basirr pamkolpam inzan
kolae ninóp tibiób kolaeabme, da wa ibü basirr blaman bónganórr
kókó wata buruana baminürr. Wa ini poko nóma tónggapónórr, wa
pamkolpamdó igó poko okaka imzazilürr wagó, oyakamóm ubi-koke
nidipako, sab ibüka dadanzan inzan pokoa tómbapóne.

7 Wa Sodom solkwat setanórr, a wa ngaen-gógópan Lotón zid yónürr,
dümdüm ngyaben pam nótó yarilürr. Lot kari müp koke ipadórr,
zitülkus Sodom pamkolpama ngyaben gida koke mamoan kwarilürr
akó kolae büódan tonarr olngolórr.

8 Ene ⌊dümdüm tonarr⌋ pama ene kolae pamkolpamab ngorodó
ngyabelórr, da blaman ngürrzan wa asen akó arrkrru yarilürr, i gida
koke mamoan kwarilürr, da ini klama oya kari müp koke ekyanórr
moboküpdü, zitülkus wa dümdüm ngyaben pam yarilürr.

---

* **2:4** *anerrua*: Ini we anerruako, kwitüdügabi nidi tübaingürr ⌊satanipükü⌋ ama errkya i oyankü zagetódako kolae samuzan. (Aesaya 14:12; Okaka Azazirrün Elklaza 12:4) **2:5** Bwób Zitül 6–8 **2:6** Bwób Zitül 19:24-25 **2:7** Bwób Zitül 19:1-29

9 We ngarkwatódó, ini elklaza, Lod ne kla tómbapón yarilürr
ngaen, mibüka we kla okaka azazinda wagó, Lod umula pamkolpam
müpdügab zidbain, Godón ubi ngarkwatódó nidi ngyabendako. I ta
dakla mibüka we kla okaka azazindako wagó, wa umula dümdüm
ngyaben-koke pamkolpam inzan amorran akó dakla tibiób kolaean
darrem akyankü kókó Godón Kot Ngürr.
10 Taiwan igó poko, wa sab pamkolpam barngin-barngin-koke
kolaean darrem nókyerre, büódan sarrgi tulmil nidi alngóndako, ibü
büba ne poko alngónóm ubi baindako akó singüldü pamab bóktan nidi
alzizi amandako.
Ini obae umulbain pam gum ta kokeako ibü ubi ne poko
tómbapónóma, akó i gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr
pamkolpamdógab. Ene zitülkusdü, i gum-koke kolaean bóktan
alióndako kolae anerruabkwata.†
11 Enana morroal anerru, barrkyan arüng nidipako obae umulbain
pamdógab, kolae anerru koke zaz baindako kolaean bóktan opore Lod
Godón wapi.
12 A ini obae umulbain pam gyagüpitótók-koke larzanako, wata nidi
tómbapóndako büba ibü ne poko byalda. I gonggo larzanako, nidi
babótódako igó ngarkwatódó wagó, pama ibü ki bumióg kwarilün
akó ki okrralón. We ngarkwatódó, I kolae bóktan alióndako we
klamabkwata, i koke ne kla umulako. God sab ibü kolae nirre wata
pama nurr larzan akrrandako.
13 Wa darrem sab ibü wirrianbóka azid aengan ngintirre, zitülkus
i ngibürr pamkolpam azid aengan ngibtan kwarilürr. Ini obae
umulbain pama karibóka-koke bagürdako wirri garrirrdi, enana i
ngürrbarr ta tómbapóndako. I yenkü nóma kwób bazendako alongalo
tórewómdü, i tóman pokozanako, yabü ngi kolae baindako akó yabü
büód alióndako, izan barnginwómdako yabü ilklió aliónüm.
14 I metat kol byamkündako inkü utüm. I kokean ngón bagóndako
kolae tonarr tómbapóndógabi. I amkoman bangun is tai amkoman
arüngi ilklió büliióndako, taiwan koke nidi azebdako i laró amkoman
bangundako, akó i ibü kolae tonarrdó amarrudako. I tai amkoman
gail-koke kuri bairre. God ibü kuri nómórróp.
15 I kuri bólerre dümdüm elklaza tómbapónóm akó i apól kwat kuri
bómtyerre. I dadanzan kolae poko tómbapón bókyenóp, wata Beilam,
Biorrón olomzan, alngón yarilürr. Beilamón kari ubi koke yarilürr ene
manim, darrü pama ne kla amanikürr Beilamón kolae tónggapónóm.
16 A God ma Beilamón ⌊donki⌋ bóktanan ngitanórr oya agóm,
zitülkus wa ne kolae poko tónggapónórr. Enana donkia go koke
bóktandako, ene donkia ma Beilamka pamakanzan bóktanórr,
da wa ene prropet Beilamón we eleanórr ene gonggo poko
tónggapóndógabi.‡

---

† **2:10** *anerru*, darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Lodón ⌊wirri kómal zyón⌋.* Ini atang opordó ta aprrapórr kolae anerrubóka apón yarile, zitülkus olgabi atang opordó ma morroal anerrubóka apónda. ‡ **2:16** Ene donkia Beilamón ódód yarilürr Amorr king, ngi Beilak, asenóm nótó wamlórr. Beilam darrü-darrü godab prropet yarilürr. Beilak oya wató ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó, i nóma agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35)

17 Ini obae umulbain pam küp-kokeako wamaka ukyórrün nae
badua, ó gles pokozan, wirri wóra ne kla amarruda.§ God ibünkü
algón-koke tümün kwat lalda.
18 Zitülkus módóga, i ikub bagürdako wirri bóktan opor amande,
a ene bóktan opor ama küp-kokeako. Inzan bóktande, i pamkol-
pam tai amkoman arüngi ilklió büliióndako kolae büódan tonarr
tómbapónóm, ibü büba ne kla tómbapónóm ubi bainda. Ene pamkol-
pama küsil tübause kle-kle ngyaben pamkolpamab ngorodógab.
19 I ene pamkolpam byaldako wagó, "E ne kibü umulbain nóma
mamoan kwarilo, ki yabü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ igó akyandakla, e
sab myamem gida murrdü koke kwarilo, da ene yabü yabióbka yarile,
yabü ubi tai laró tómbapónóm nóma yarile." A ene umulbain pam
tib popa ngyaben pam kokeako. I kolae tonarrab ⌊leba zaget pamako⌋,
sab ibü nótó kolae nirre. Zitülkus, darrü pama ne tóba büb darrü kla
nóma akyanda, wa ene klaman leba zaget pamóm bainda.
20 Ka ibükwata* igósidi apóndóla, zitülkus i umul kwarilürr mibü
⌊Lod⌋ a Zidbain Pam Yesu Kerrisonbóka akó ini kwata i kuri kyab
kórzirre ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne kla
tómbapóndako akó ibü moboküp ne klama kolae bainda. A i ma ene
kolae elklaza ok baindako ibü akó bumiógüm akó ibü ⌊ut-ut bainüm⌋,
da ibünkü errkya ama amkoman kolaeana ngaen-gógópandógabi, i
we solkwat amkoman bangunüm bainóp.
21 Anda, kari kolae kokea, i tibiób kak kuri nómtyenóp Godón
gyabi gidadó, ibü ne kla umul ninóp, enana i umul kwarilürr
dümdüm tonarr alngónóm Godón ubi ngarkwatódó. We ngarkwatódó,
igó morroal ki yaril i tai kokean umul kwarilürr dümdüm tonarr
alngónóm.
22 I ne poko tómbapónónóp amtyanda ini nis ikik akrran bóktan
amkomanamli wagó, "Umea nóma müz bagrükda, olgabi akó kubó
alkomóle alom ne kla bagrüke" akó "Apürürrün ne kyamüle, kubó
akó yudü alkomóle dud balópóm."

3

Yesu Kerrison Alkomól

1 Moboküpdü gómdamal, errkya ini yabüka ka nis ngim peba
mórrag wialómdóla. Nizan peba mórragdó kürü ubi yabü ki
ngambangól yarilün dümdüm gyagüpitótókóm.
2 Kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün ene bóktan opor, prropeta,
God nibiób amanórr, ngaen ne poko ikik kwarilürr. Kürü ubi ta yabü
ki ngambangól yarilün Yesu Kerrison umulbainbóka, mibü ⌊Lod⌋ akó
Zidbain Pam. ⌊Apostola⌋ yabüka togoblórr yabü ene kla umul bainüm.
3 Tai amkoman wirrian ne klame, e ⌊küp umul⌋ kwarilo igó, ene
dómdóm blakón ngürrdü, ⌊tiz bangón⌋ pam sab asi kwarile, tibiób
kolae büban ubi nidi mamoan kwarile. I sab yabü tiz bangón korale,
4 akó i sab bóktan kwarile wagó, "Wa ia ⌊alkamül-koke bóktan⌋
koke tónggapónórr alkomólóm? Da ia wa nega? Ki igó bóktandakla

§ **2:17** Ene obae umulbain pam ene elklazazanako, zitülkus i ne poko umul baindako, pamkolpam samuan ngarkwatódó koke tangbóleanda. * **2:20** *ibü* wa aprrapórr obae umulbain pamabkwata apónda, a ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wa, ene küsil amkoman bangun kolpambóka apónda. **2:22** Ikik Bókrran Bóktan 26:11

wagó, wa sab koke tolkomóle, zitülkus mibü ngaen-ngaen amkoman
bangun singüldü pam blamana balókórr, a darrü klama wa kokean
kuri obzeksyók bapóne. Elklaza wata inzanako wa izan kwarilürr,
God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr."
5 A i ma bütandako, i ini poko nóma apóndako, zitülkus i ngómkó
amkóndako igó, ngaen God bóktan opor karrasilürr, da ini poko
tónggapónde, wa tüp akó pülpül we tónzapónórr. Wa tüp karrasilürr
naedógabi burruanóm akó nae-e wa tüp tónggapónórr.
6 Akó wa ngaen ini tüp nae-e kolae yónürr. Wa naiz zirrsapónórr,
da tüp naea we byamrókórr akó pamkolpam akó blaman kla we nae
nitóp.
7 Dadanzan God karrasirr bóktan ekyanórr wagó, errkya ne tüp
akó pülpüla aerrdamli, sab bamini, igósüm wa solkwat uri tózetóne.
Wa ibü amoanda kókó oya Kot Ngürr nóma semrróne, akó wa sab
Godkamóm ubi-koke pam nóma kolae nirre.
8 A yadi, moboküpdü gómdamal, ini darrpan kla ngómkó amkón-gu
wagó, Lod darrpan ngürr igó ngakanda wamaka 1,000 pailako, akó
1,000 pail ama igó ngakanda wamaka darrpan ngürra.
9 Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Lod ta arratóda
tóba alkamül-koke bóktana küppükü baindi. A ene wa koke; wa zao-
zaoa, zitülkus wa ubi kokea, wa sab darrü olom koke kolae ine. A oya
ubi wa, blaman isa Godka tübyalüngórre tibiób kolae tonarrdógabi.
10 A Lodón Ngürra sab tame gómól pamzan. Ene Ngürrdü, sab
bubukwóma adarük yarile pülpüldü, akó sab pülpüla kari syórr
bangóne da bamrüke. Blaman elklaza pülpüldü, abüs, melpal, akó
wimurr, sab mengrempükü bolmerre, akó tüp a blaman elklaza oyaka
ne klamko, sab blamana bamrükrre.*
11 Zitülkus blaman elklaza sab inzan bamrükrre, e igósidi tai
gyagüpi ogoblón yabiób tulmilankwata. E ⌊kolkal⌋ akó Godón ubi
ngarkwatódó ngyaben kwarilo.
12 Ini tulmil olngolón e ene Ngürrzan akyandakla, God ne
kla amaikürr Yesu Kerrison alkomólóm, akó ezan bütanindakla
tónggapónóm büsai-büsai tótókóm. Ene Ngürrdü, sab pülpüla baebe
akó pabzue, akó blaman elklaza oya kugupidü sab peterre bairre urdü.
13 A God ma alkamül-koke bóktan igó tónggapónórr wagó, wa
sab küsil tüp akó pülpül tólnaele. ⌊Dümdüm tonarr⌋ sab asi yarile
blaman pamkolpamabkü ene küsil tüpdü. Ene ini elklazako mi ne kla
bókyandakla.
14 We ngarkwatódó, moboküpdü gómdamal, zitülkus e ini elk-
laza bókyandakla tómbapónóm, wirri arüng ipadnane, dümdüm
ngyabenóm, igósüm God sab yabü igó ngabkan yarile wagó, yabü pug
poko akó kolae tonarr babulako. Akó e wirri arüngi ipadnane paudüdü
ngyabenóm wankü.
15 Akó ngambangólam mibü Lod nadü zitülkusdüma zao-zao akó
tóba alkomól neme arratóda, zitülkus wa yabü tonarr nókyerre kolae
tonarr alókóm, igósüm wa yabü zid nirre. Pol, mibü moboküpdü

3:5 Bwób Zitül 1:6-9 **3:6** Bwób Zitül 7:11 **3:8** Wórr Peba 90:4 * **3:10** *sab blamana bamrükrre*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *sab ura blaman bolmerre.* Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó akó inzan angrirrüna: *sab blaman panzedó semóne.* **3:13** Aesaya 65:17; Okaka Amzazirrün Kla 21:1

narezoret, wa ta akó dadan elklaza wibalómórr, ka yabü errkya ne
poko büzazildóla. Wa we ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ wibalómlórr, oya God
ne kla iliónürr.
16 Oya blaman ne peba mórragko wa ne kla wibalómda, wa ini
elklazabóka nóma apónda, wa dadan elklaza wibalómda. Ngibürr
ini elklaza, wa tóba peba mórragdó ne kla wibalómlórr, kari müp
kokeako azebóm. Tai morroal koke ne pamkolpama umul baindako
akó tai amkoman arüngi Yesu Kerrison koke nidi amkoman angun-
dako, i ini elklaza küp ama darrü kwata müsirrga baindako, wata izan
kle-kle müsirrga baindako Godón ngibürr Wibalómórrón Bóktan. I ne
poko alngóndako, sab Godón zirratóke ibü kolae bainüm.
17 A yadi, moboküpdü gómdamal, errkya e umulürrünakla wagó,
ini elklaza sab tómbapórre. We ngarkwatódó, e ta umul-umul
koralo ngyaben gida mamoan-koke pamdógab, i yabü apól kwat
koke bómtyan kwarile ibü kle-kle tonarrdógab. E ne ene pam
nóma amkoman bangun kwarilo, e sab bólenane amkoman umulbain
bóktan amkoman bangunüm, yabü ne klama adlangdako.
18 A ma igó dódórr bailamke, mibü Lod akó Zidbain Pam Yesu
Kerrison ⌊gail tonarrdó⌋, akó oyakwata umulürründi dódórr bailamke.

Dómdóm Alakón Bóktan

Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre errkya da metat-metat.
⌊Amen⌋.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag
Zon
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini ⌊apostol⌋ Zonón ngaen-gógópan wialómórrón peba mórraga. Oya nis wirri zitülkus namülnürri ini peba mórrag wialómóm. Oya ubi Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bütanóm Godka dabyónüm akó oya olom Yesu Kerriso. Darrü zitülkus módóga, ibü umul-umulan ngitanóm obae umulbain pamabkwata. Ene pama bóktan kwarilürr wagó, Yesu amkoman pamakan koke yarilürr. I ta kle-kle poko umulbain kwarilürr kolae tonarrankwata. We ngarkwatódó, Zon Yesunkwata wialómórr wagó, Yesu amkoman pamakan yarilürr. Zon akó oya peba mórrag atang pamkolpam arüngi byal yarilürr dümdüm a ⌊kolkal⌋ ngyabenóm, akó ibü ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr Yesun amkoman angun pamkolpamdó asi ki kwarilün.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Arról akyan Bóktan *1:1-4*
B. Metat Godka dabyórrün kwarilün *1:5–2:17*
  1. God zyóna, da mi zyóndü ngyaben kwarilo akó mi kolae tonarr koke tómbapónórre *1:5–2:2*
  2. Godón gida bóktan poko mamoan *2:3-6*
  3. Küsil gida bóktan poko módóga: mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó *2:7-17*
C. Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam *2:18-27*
D. Godón olmal *2:28–4:6*
  1. Godón olmalzan ngyaben *2:2–3:10*
  2. Yabü moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó *3:11-18*
  3. Gum-koke tóre bako Godka *3:19-24*
  4. Samu amzyat iada *4:1-6*
E. Moboküpdü ubi Godkagabia *4:7–4:21*
F. Yesun amkoman anguna tüpan kolaean tulmil alzizi bomanda *5:1-5*
G. Godón bóktan Yesu Kerrisonkwata *5:6-12*
H. Dómdóm alakón bóktan *5:13-21*

Arról Akyan Bóktan

1 Ki* yabüka wialómdakla arról akyan Bóktanankwata.† God noan zirrsapónórr pamakanzan, wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldügab. Ki barrkrrurrü, ki ilküpi esenónóp, ki ngakanónóp elklaza tómbapónde, akó ki tange yamurróp.

2 God ini arról okaka simzazilürr; ki esenóp akó ki oyakwata amkoman poko bóktandakla. Akó ki yabüka pupaindakla ⌊ngarkwat-koke arrólankwata⌋, Abdó nadü kla yarilürr, akó Aba ne kla okaka simzazilürr kibüka.

---

* **1:1** *Ki*, oya küp módóga: *Zon akó ngibürr apostol, Yesukü nidi kwarilürr.* A i wa Zonka babul kwarilürr, Zon ini peba mórrag nóma wialómórr; i aprrapórr büdül kwarilürr. † **1:1** *arról akyan Bóktan* wa Yesunbóka apónda.

3 Ki ne kla esenóp akó ne poko barrkrrurrü, ki ta yabüka pu-
paindakla, igósüm e ta kinkü dabinane. Akó ki ibüka dabyóndakla,
Abdó ako oya Olom Yesu Kerriso.
4 Ki yabüka ini poko wialómdakla, sab igósüm mibü bagürwóm
wirri ki yarilün.

God Zyóna, da Mi Zyóndü Ngyaben Kwarilo akó Mi Kolae Tonarr Koke Tómbapónórre

5 Da módóga, ki ne bóktan barrkrrurrü Godón Olomdógab, ki
pupaindakla wagó, God zyóna; darrü tümün oyaka babulana.
6 A mi ne igó nóma bóktandakla wagó, “Ki Godka dabyórrünakla,”
a dakla ma tümün kwatódó ngyabendakla, da mi obae tizdakla akó
amkoman bóktan ngarkwatódó koke ngyabendakla.
7 A mi ne zyóndü nóma ngyabendakla wazan zyóndüme, da mi
darrpan pokodó dabyórrünakla, akó Yesu, oya Olom, oya óea mibü
agulda blaman kolae tonarrdógab.
8 Mi ne igó nóma bóktandakla wagó, “Kibü kolae tonarr babulako,”
da mi mibiób ene igósidi ilklió büliónda kla, akó amkoman bóktan ta
mibüka babula.
9 A mi ne mibiób kolae tonarr nóma pupo nirre Godka, wa
sab norrgorre akó mibü kolkal tirre blaman dümdüm-koke elklaza
tómbapóndógab, zitülkus wa ne poko bóktanórr, wa sab amkoman
tónggapóne, akó zitülkus wa wata dümdüm elklaza tómbapónda.
10 God bóktanórr wagó, blaman pamkolpama kolae tonarr
tómbapónóp. Da mi ne igó nóma bóktórre wagó, “Ki kolae tonarr
koke tómbapónóp,” da ki inzan bóktórre God igósidi obae tizda, akó
oya bóktan minkü babula.

2

1 Kürü moboküpdü olmalpókal,* ka ini kla wialómdóla yabüka,
igósüm e sab kolae tonarr koke tómbapónórre. A darrü oloma ne
kolae tonarr nóma tónggapóne, mibü darrü olom asine, tóba Aban
obzek kwata nótó zamngólda, akó wa oya imtine mibü kolae tonarr
arrgonóm. Ene olom Yesu Kerriso-e, wa ⌊Dümdüm Tonarr⌋ Oloma.
2 Ene olom Yesu Kerriso mibü kolae tonarr barrgonóm tóba büb
wató ekyanórr ⌊urdü agasil larzan⌋. Mibióban kolae tonarran koke,
a blaman pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm ini tüpdü.

Godón Gida Bóktan Poko Mamoan

3 Mi ne Godón gida bóktan poko nóma mamoan kwarilo, da mi
amkoman umul kwarilo, mi ene pamkolpam módógakla, oyabóka
umul nidipakla.
4 Nadü oloma bóktanda wagó, “Ka oyabóka umulóla,” a ma oya gida
bóktan poko koke mamoanda, wa wata obae tiz pama akó amkoman
bóktan oyaka babula.
5 A nadü oloma oya bóktan amorranda, wa módóga, Godón
⌊moboküpdü ubia⌋ zaget yarilürr oyaka, igósüm oya moboküpdü ubi
Godón moboküpdü ubizan bainürr. Mi umul igósidiakla igó, mi Godka
dabyórrünakla:

---

* **2:1** *olmalpókal*: Zon tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda *olmalpókal*, zitülkus wa myang yarilürr akó i oyaka olmalpókalzan koralórr.

6 nadü oloma bóktanda wagó, “Ka metat Godka ngyabendóla,” wa
wata inzan ngyaben yarile Yesu Kerrisozan.

Küsil Gida Bóktan Poko Módóga: Mibü Moboküpdü Ubi Asi Ki Yarilün Mibiób Darrpan-darrpandó

7 Moboküpdü gómdamal, ini gida bóktan poko ka yabüka
wialómdóla, wa küsil gida bóktan poko kokea, a wa ngaep gida bóktan
pokoa, yabüka nadü kla yarilürr ene tonarrdógab e Yesun mamoan
kolpamóm nóma bainarre. Ini ngaep gida bóktan pokoa; ene bóktan
e ngaen barrkrrurrü.
8 A ene gida bóktan poko ma ta küsil† gida bóktan pokoa, ka
yabüka ne kla wialómdóla. Ki umulakla ini amkomana, Yesu Kerriso
ne ngarkwatódó ngyaben yarilürr, akó yabü ngyabende ta inzana,
zitülkus tümüna alkomóldase akó amkoman zyóna errkya warri
bapónda.
9 Nadü oloma bóktanda wagó, “Ka zyóndü ngyabendóla,” a wa ma
tóba narezoret alzizi amanikda, wa igósidi tümün kwatódó ngyabenda
ngaenzan ngyaben yarilürr.
10 Nadü oloman moboküpdü ubi tóba narezoretódóma, wa zyóndü
ngyabenda, akó darrü kla babula oyaka kolae tómbapónóm.‡
11 A nadü oloma tóba narezoret alzizi amaikda, wa tümün kwatódó
ngyabenda akó tümün kwatódó agóltagólda; wa umul-kóka wa nubó
tótókdase, zitülkus tümüna oya ilküküp kuri murrause.
12 Ka yabüka wialómdóla, moboküpdü olmalpókaldó,
zitülkus mi umulakla, yabü kolae tonarr barrgorrónako
Yesukama.
13 Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitülkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób
zitüldügab.
Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamoan pamdó,
zitülkus e kolaean samu, ⌊satani⌋ nótóke, kuri ⌊ut-ut inane⌋.
14 Ka yabüka wialómdóla, olmalpókaldó,
zitülkus e Abbóka umulakla.
Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitülkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób
zitüldügab.
Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamoan pamdó,
zitülkus yabü amkoman bangun arüngpüküma,
akó Godón bóktana yabüka ngyabenda,
akó e kolaean samu, satani nótóke, kuri ut-ut inane.
15 Da módóga, e ini tüpan ngyaben akó elklazadó ubi bain-gu. Nadü
oloma ne ini tüpan ngyabendó ubi nóma yarile, da oya moboküpdü
ubi ta Godka kokea, mibü Ab nótóke.
16 Zitülkus módóga, blaman ne kolae tórrmen tulmil tüpdü ne
klamako, Godkagabi kokeako, mibü Ab nótóke, a ene wata tüpan
tórrmen tulmilko. Ini kolae tórrmen tulmil módógako: kolae

† **2:8** Ini gida bóktan poko ta küsil gida bóktan pokoa, zitülkus Yesun ngyaben akó büdül amkoman moboküpdü ubi amtyan namülnürri. Akó mibü moboküpdü ubi wata Yesun moboküpdü ubizan kwarile. ‡ **2:10** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpitótókdakla Grrik bóktanan küp inzana: *darrü kla babula oyaka ngibürr pamkolpam kolae tonarrdó amarrugum.*

büban ubi, pamkolpamab ubi azebóm ibü ilküküpa ne kla asenda,
pamkolpamab ikub bagür tibiób mórrelanme.
17 Tüpa bamrükdase, akó pamkolpamab kolae tonarr tómbapón
ubia ta bamrükdase. A Godón ubi ngarkwatódó elklaza nótó
tómbapónda, wa metat ngyaben yarile.

Yesu Kerrisoka Bóka Bamgün Pam

18 Olmalpókal, ini dómdóm ngürrako; e kuri barrkrrurrü Yesu
Kerrisoka bóka bamgün pama tótókda. Da abün inzan pama kuri
togobe. Da mi umul igósidiakla ini dómdóm ngürrako.
19 Ini pama mibükagabi togobórr, a i minkü dabyórrün koke
kwarilürr; i ne minkü dabyórrün nóma ki korale, i minkü ae asi ki
kwaril. A i mibü tümgütóp. We zitülkusdü, i tibiób we pupo tübinóp
i blaman minkü dabyórrün koke kwarilürr.
20 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp, da e blaman
amkoman bóktan umulakla.
21 Ka yabüka igósidi koke wialómdóla igó, e umul-kókakla. Koke, e
go umulakla. Ka yabüka igósidi wialómdóla, akó zitülkus e umulakla
obae bóktana amkoman bóktandógabi koke tótókda.
22 Da ene obae tiz pam ia tai nótóke? Wa módóga: igó nótó bóktóne
wagó, Yesu ene ⌊Kerriso⌋ koke-e. Inzan pam Yesu Kerrisoka bóka
bamgün pama, Ab akó oya Olom nótó alzizi amanikda.
23 Nadü oloma Godón Olom alzizi amanike, wa Abdó dabyórrün
kokea. Nadü oloma panzedó bóktanda wagó, Yesu Godón Olome, wa
Abdó dabyórrüna.
24 E ne bóktan barrkrrurrü ene tonarrdógab, e Yesun mamoan
pamkolpamóm nóma bainarre, ene bóktan yabü moboküpdü wata asi
ki yarilün metat. Ene bóktan yabü moboküpdü asi ne nóma yarile, da
e sab igósidi Godón Olom akó God mibü Abdó ngyaben kwarilo.
25 Akó ini ⌊alkamül-koke bóktana⌋, wa mibü ne kla tókyenóp,
⌊ngarkwat-koke arról⌋ apadóm.
26 Ka yabüka we poko wialómdóla ene pamabkwata, yabü ilklió
bülión nidi kaindako.
27 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp. Ene Godón
Samu wata asine yabüka, darrü zitülkus igósidi babula yabü umul
bainüm. Godón Samua yabü blaman kla wata umul bainda. Wa ne
poko umul bainda obae kokea, a wa amkoman poko umul bainda. Da
e wata metat Kerrisoka ngyaben koralo, Godón Samuazan umul ninóp.

Godón Olmalzan Ngyaben

28 We zitülkusdü, moboküpdü olmalpókal, e metat Kerrisoka
ngyaben kwarilün, igósüm mi gum akó büód-koke kwarilo oya obzek
kwata ene Ngürrdü wa sab nóma tolkomóle akó pupo tübine.
29 Zitülkus e umulakla wagó, Kerriso dümdüm tonarr pama, e
ta umulakla blaman pama dümdüm tonarr nidi tómbapóndako, i
Godkagab babótórrónako.

3

1 Ngakónam Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ mibüka ta ia wirria igó, mibü
Godón olmalbóka ki ngiblian kwarile! Akó mi tai we klamakla. Ini tüp
mibübóka umul-kók igósidia, zitülkus wa Godónbóka umul-kóka.

3:1 Zon 1:12

2 Moboküpdü gómdamal, errkya mi Godón olmalakla, akó mibüka
koke kuri pupo sine mi sab ia kwarilo elnga. A mi umulakla igó, sab
Kerriso nóma okaka tübine, mi sab wazan kwarilo, zitülkus mi sab
eserre wa tai nótóke.
3 ⌊Gedlóngóm⌋ nidi baindako Kerrisozan bainüm, i ⌊kolkal⌋ bain-
dako, wazan.
4 Nadü oloma kolae tonarr tónggapónda, Godón gida amgünda.
Zitülkus módóga, ma kolae tonarr nóma tónggapóndóla, ta dadan-
zana ma gida amgünda.
5 E umulakla igó, Kerriso kolae tonarr amanóm tamórr. Akó kolae
tonarr babula oyaka.
6 We ngarkwatódó, nadü oloma metat oyaka dabine, wa metat kolae
tonarr koke tómbapóle. Nadü oloma metat kolae tonarr tómbapóle,
Kerrison taiwan koke kuri emzyete, ó oyabóka umul-kóka.
7 Moboküpdü olmalpókal, darrü oloma yabü koke ki ilklió
ninününüm. Nadü oloma ⌊dümdüm tonarr⌋ tómbapónda, wa
dümdüm tonarr oloma, Kerrisozan dümdüm tonarr pame.
8 Nadü oloma kolae tonarr metat tómbapónda, wa ⌊debólane⌋,
zitülkus debóla kolae tonarr tómbapón yarilürr ngaen bwób
zitüldügab kókó errkya. Godón Oloma we zitülkusdü tamórr, debólan
zaget kulainüm.
9 Nadü oloma Godkagab amtómólórróna kolae tonarr metat koke
tómbapóle, zitülkus Godón tórrmen tulmil oyaka asine. Wa gaodó
kokea metat kolae tonarr tómbapónóm, zitülkus wa Godkagab
amtómólórróna.
10 Mi gaodó igósidiakla amzyatóm Godón olmal nidipako akó
debólan olmal nidipako: dümdüm tonarr koke nidi tómbapóndako,
Godón olmal kokeako, akó nibiób moboküpdü ubi babula tibiób
zonaretaldó, Godón olmal kokeako.

Yabü Moboküpdü Ubi Asi Yarile Yabiób Darrpan-darrpandó

11 E umulakla wagó, nibiób moboküpdü ubi babula tibiób zonare-
taldó, i Godón olmal kokeako, zitülkus ini we bóktana, e ne poko
arrkrruarre ene tonarrdógab e Yesun mamoan pamkolpamóm nóma
bainarre: mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-
darrpandó.
12 Mi Keinzan* koke kwarilo, satanian pam nótó yarilürr akó
tóba zoret nótó emkalórr büdülümpükü. Wa oya iade emkalórr
büdülümpükü? Wa zoret igósidi emkalórr, zitülkus oya tórrmen
dümdüm kwarilürr, a tóba tórrmen ma kolaean kwarilürr.
13 Da e arrkürrgu, ⌊zonaretal⌋, ini tüpan pamkolpama yabü nóma
alzizi aman kwarile.
14 Mi umulakla igó, mi büdüldügab kuri tübausa ama arróldó,
zitülkus mibü moboküpdü ubi asine mibiób zonaretaldó. Moboküpdü
ubi babul nibióbe, i wata büdülako.
15 Nadü oloma tóba narezoret alzizi amanikda, pam akrran oloma.
Akó e umulakla igó, ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula pam akrran olomdó.
16 Mi umul igósidiakla moboküpdü ubi laróga: Yesu tóba arról
ekyanórr mibü zid bainüm. Da mi ta mibiób arról ki ilirre mibiób
zonaretal zid bainüm.

---

* **3:12** *Kein* Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. (Bwób Zitül 4:1-16) **3:12** Bwób Zitül 4:8

17 Darrü paman ne dokyanan elklaza nóma kwarile ini tüpdü
ngyabenóm akó wa darrü narezoret nóma esene elklaza-koke, a
oya tangbamtinóma babula, wa tóba okaka bümzazilda, Godón
moboküpdü ubi babulana ene paman büb kugupidü.
18 Moboküpdü olmalpókal, mi wata taeane koke bóktanórre wagó,
mibü moboküpdü ubi asine zonaretaldó, da mibü moboküpdü ubi
wata amkoman akó tórrmenpükü yarile.

Gum-koke Tóre Bako Godka

19 Ene tórrmen tómbapónde, mi umul koralo igó, mi amkoman
bóktandómakla. Akó mi gum-koke kwarilo, mi Godka nóma tóre bako
kwarilo.
20 Mi ne umul nómadakla moboküpdü mi kolae tónggapórre, mi
umulakla God mibü moboküpdügab bórrgrratórróna, akó wa blaman
elklaza umula.
21 Moboküpdü gómdamal, mi ne umul nómadakla moboküpdü mi
kolae koke tónggapórre, mi gum-koke kwarilo, mi Godka nóma tóre
bako kwarilo.
22 Akó God mibü gailda mi larógóm atodakla, zitülkus mi Godón
gida bóktan poko mamoandakla, akó mi ne kla tómbapóndakla oya
bagürwóman ngitandako.
23 Akó ini oya gida bóktan pokoa igó, mi wata oya Olom Yesu
Kerrison ngi amkoman angun kwarilo, akó mibü moboküpdü ubi asi
ki kwarilün mibiób darrpan-darrpandó, wa mibü ne arüng bóktanzan
tókyenóp.
24 Godón gida bóktan poko ne kolpama mamoandako, Godka
ngyabendako, akó God ibü büb kugupidü ngyabenda. Akó mi umul
igósidiakla, God mibü büb kugupidü ngyabenda, zitülkus God mibü
tóba Samu tókyenóp, da ene Samua mibü bómtyanda wagó, God
minkü asine.

4

Samu Amzyat Iada

1 Moboküpdü gómdamal, blaman samu amkoman bangun-gu, a
samu bapóka* ia Godkagabako, zitülkus abün obae ⌊prropeta⌋ ini tüp
kuri gwarranórr.
2 E igó gaodó kwarilo Godón Samu amzyatóm: nadü samua panzedó
bóktanda wagó, Yesu Kerriso tüpdü pamakanzan tamórr, ene samua
Godkagab tamórr.
3 A nadü samua panzedó koke bóktanda wagó, Yesu Kerriso
pamakanzan tamórr, ene samu Godkagab kokea. Ene we samua wa
Yesu Kerrisoka bóka bamgün paman samua. E barrkrrurrü wagó, wa
tótókda, akó errkya wa asine tüpdü.
4 Moboküpdü olmalpókal, e Godkagabiakla, akó e ene obae
prropetab obae bóktan kuri alzizi amónarre, zitülkus Godón Samu,
yabü büb kugupidü nótóke, wirriana satanidügab, ini tüpdü nótó
ngyabenda.

---

* **4:1** Ini poko ibübóka apónda, nidi bóktandako wagó, Godón Samu ibü darrü bóktan nókyenóp. Mi wata umul-umul arrkrru kwarilo amzyatóm ene bóktan amkoman Godkagab tamórr ó koke. Ene bóktan ne Godón umulbain bóktan ngarkwatódó koke nómade, Godkagabi koke tame.

5 Ene obae prropet ini tüpdügabiako, da i ne poko bóktandako
tüpdügaba, akó ini tüpan pamkolpama ibü arrkrrudako.
6 Ki Godkagabiakla, akó Godónbóka umul nidipako kibü arrkrru-
dako. A Godkagab koke nidipako, kibü koke arrkrrudako. Mi ene
amkoman bóktanan Samu akó ilklió bülión samu inzan amzyatódakla.

[Moboküpdü Ubi] Godkagabia

7 Moboküpdü gómdamal, mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün
mibiób darrpan-darrpandó, zitülkus moboküpdü ubi Godkagabia.
Nadü oloman moboküpdü ubi asine ngibürr pamkolpamdó, wa
Godkagab amtómólórróna akó Godónbóka umula.
8 Nadü oloman moboküpdü ubi babula ngibürr pamkolpamdó, wa
Godónbóka umul-kóka, zitülkus God moboküpdü ubi Goda.
9 God tóba moboküpdü ubi igó okaka simzazilürr mibüka: Wa
tóba darrpanan Olom zirrsapónórr ini tüpdü, igósüm mi aprrapórr
[ngarkwat-koke arról] ipüdórre oyakama.
10 Ini amkoman moboküpdü ubia - igó koke, igó mibü moboküpdü
ubi Godka yarilürr, a ene igósa, wa mibüka moboküpdü ubi yarilürr
akó wa tóba siman Olom zirrsapónórr tóba büb akyanóm [urdü agasil
larzan] mibü kolae tonarr amanóm.
11 Moboküpdü gómdamal, zitülkus Godón moboküpdü wirri ubi
mibüka yarilürr tóba Olom zirrapónóm, mi ta moboküpdü ubi ki
kwarila mibiób darrpan-darrpandó.
12 Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi. A mibü moboküpdü
ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile, ene tórrmena
amtyanda God mibü büb kugupidü ngyabenda, akó oya moboküpdü
ubia zagetóda mibüka, da mibü moboküpdü ubi igósidi [dudu kómal]
ainda oya moboküpdü ubizan.
13 God tóba Samu mibü kuri tókyenóp, da we ngarkwatódó ki
umulakla wagó, mi Godka ngyabendakla akó God mibü bübdü
ngyabenda.
14 Akó ki esenóp, Aba tóba Siman Olom zirrsapónórr ini tüpan
pamkolpamab Zidbain Pamóm, akó ki bóktandakla ki amkoman
esenóp.
15 Darrü oloma ne igó nóma panzedó bóktóne wagó, Yesu Godón
Olome, God oya bübdü ngyabenda akó wa ta Godka ngyabenda.
16 Da mi umulakla ene moboküpdü ubi, Godka asi ne klame
mibünkü, akó mi ene ubidü ngambangóldakla.

God moboküpdü ubi Goda, akó darrü oloman ne moboküpdü ubi
metat nóma yarile Godka akó ngibürr pamkolpamdó, wa Godka
ngyabenda akó God oya büb kugupidü ngyabenda.
17 Mi sab Godón gum-koke nóma kwarilo Godón Kot Ngürrdü, da
mi umul kwarilo oya moboküpdü ubia zaget yarilürr mibüka, mibü
moboküpdü ubi igósidi dudu kómal yónürr. Mi gum-koke kwarilo,
zitülkus ini tüpdü mi Yesuzanakla.
18 Godón ne moboküpdü ubi mibüka nóma yarile, mi gum-koke
kwarilo. Mibü ne moboküpdü ubi sab dudu kómal nóma ine, da
mi Godka myamem gum kokean kwarilo. Mi gum kokean kwarilo,
zitülkus mi ne Godón gum nóma kwarilo, mi gyagüpi tótók kwarilo
wagó, wa mibü kolae tonarran darrem tülirre. Darrü olom ne Godón

gum nóma yarile, ene igó bómtyanda, oya moboküpdü ubi dudu
kómal koke bainürr.
19 Moboküpdü ubi mibükama, zitülkus ngaen-gógópan Godón
moboküpdü ubi yarilürr mibüka.
20 Darrü oloma ne nóma bóktóne wagó, “Kürü moboküpdü ubi
Godkama,” a wa ma tóba zonaret alzizi amanikda, wa obae tiz pama.
Zitülkus módóga, darrü oloman ne moboküpdü ubi babul nóma yarile
tóba zonaretódó, wa noan kuri esene, oya moboküpdü ubi babula
Godka, wa koke noan kuri esene.
21 Akó God mibü ini gida bóktan poko tókyenóp: noan moboküpdü
ubi Godkama, oya moboküpdü ubi ta tóba zonaretódó asi ki yarilün.

5

Yesun Amkoman Anguna Tüpan Kolaean Tulmil Alzizi Bomanda

1 Nadü pama amkoman angunda igó, Yesu ene ⌊Kerriso-e⌋, wa
Godkagab amtómólórróna. Akó nadü paman ⌊moboküpdü ubi⌋
abdóma, oya moboküpdü ubi ta inzan yarile olomdó.
2 Mi umul igósidiakla igó, mibü moboküpdü ubi Godón
olmaldómako, mibü moboküpdü ubi Godka nómade akó mi oya
gida bóktan poko nóma mamoandakla.
3 Zitülkus módóga, mibü moboküpdü ubi Godka nómade, ene
inzana, oya gida bóktan poko mamoanóm. Akó oya gida bóktan poko
müp kokeako,
4 zitülkus nadü pama, Godkagab amtómólórrón nótóke, tüpan
kolaean tulmil alzizi bomanda. Mibü arüng módóga, tüpan kolaean
tulmil alzizi bomanóm, mibü amkoman angun Yesuka.
5 Ia nótóke tüpan kolaean tulmil alzizi bomanóm? Wata ene oloma
amkoman nótó angunda igó, Yesu Godón Olome.

Godón Bóktan Yesu Kerrisonkwata

6 Ini watóke Yesu Kerriso, ini tüpdü nótó tamórr kwitüdügabi. Zon
oya ⌊baptaes yónürr⌋ nae-e, akó solkwat Yesu nóma nurrótókórr, oya
óea tópkanórr. Wa ugósüm koke tamórr, wata baptaes bainüm nae-
e, wa akó büdülümpükü tamórr, da oya óea tópkanórr. Akó Godón
Samu watóke nótó pupo ainda, ene amkomana, zitülkus Godón Samu
amkomana.
7 Da ini aüda pupo aindako wagó, Yesunkwata bóktan amkomana:
8 Samu, nae, akó óe. Akó ini aüda darrpan ngarkwat poko pupo
aindako.
9 Mi amkoman angundakla pama ne bóktan adrratódako i ne kla es-
enóp, a God ne bóktan adrratóda wa wirriana pamab bóktandógabi,
zitülkus ini wa Godón bóktane, wa tóba Olomankwata bóktanda. We
ngarkwatódó, mi oya bóktan taiwan amkoman ki yangurre.
10 Nadü oloma Godón Olom amkoman angunda, ene bóktan ta
tóbaka asine, God ne poko bóktanórr. A nadü oloma God ne poko
bóktanórr amkoman koke angunda, wa igó bóktanda wagó, God obae
tizda, zitülkus wa amkoman koke angunda God ne poko bóktanórr
tóba Olomankwata.
11 Akó ini wa ene bóktana: God mibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ tülinóp,
akó ini arról oya Olomdóma.
12 Olom asi noakama, oya ngarkwat-koke arról asine; Godón Olom
babul noakama, oya ngarkwat-koke arról babula.

Dómdóm Alakón Bóktan

13 Ka ini elklaza yabüka wialómdóla, Godón Oloman ngi amkoman
nidi angundako, igósüm e umul kwarilo igó, yabü ngarkwat-koke arról
asine.
14 Akó da mi gum kokeakla mi Godka nóma tóredakla, zitülkus
mi umulakla wagó, mi ne darrü klamóm nóma batorre oya ubi
ngarkwatódó, wa mibü arrkrruda.
15 Akó zitülkus mi umulakla wagó, wa mibü arrkrruda - mi larógóm
amtindakla - mi ta umulakla wagó, mi kuri yazebrre mi oya ne klamóm
yatorre.
16 Darrü oloma yabükagab ne tóba narezoret nóma asenda kolae
tonarr alngónde, akó ene kolae tonarra oya samuan ngarkwatódó
büdül kwatódó koke ódódda, wa tóre ki eko ene narezoretankü, da
God sab oya arról ekyene. Ka ibükwata bóktandóla, kolae tonarra
nibiób büdül kwatódó koke amarruda. A kolae tonarr asine büdül
kwatódó ne klama ódódda. Ka igó koke bóktandóla, wa oyankü tóre
ki eko ó koke, ene kolae tonarr nótó tónggapónda.
17 Blaman dümdüm-koke tonarr, kolae tonarra, a kolae tonarr asine
büdül kwatódó koke ne klama ódódda.
18 Mi umulakla wagó, Godkagab nótó amtómólórróna, wa kolae
tonarr metat koke elngóle, zitülkus Godón Oloma, Godkagab nótó
amtómólórróna, oya adlangda akó satania, ene kolaean oloma, oya
igósidi azid kokean ekyene.
19 Mi umulakla wagó, mi Godón olmalakla, akó ini dudu tüp satani,
ene kolaean oloman arüngdüma.
20 Akó mi umulakla wagó, Godón Oloma ini tüpdü tamórr akó mibü
tangtamtinóp ⌊küp amzyatóm⌋, igósüm mi Godónbóka umul bairre,
amkoman God nótóke. Akó mi wankü dabyórrünakla amkoman God
nótóke, zitülkus mi dabyórrünakla oya Olom Yesu Kerrisoka. God
amkoman Goda, akó wa ngarkwat-koke arról akyanda.
21 Moboküpdü olmalpókal, mamka, obae umulbain akó obae god
gum bangólam.

Nis Ngim Peba Mórrag
Zon
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón nis ngim wialómórrón peba mórraga. Wa Godón ubi koldó tóba olmalpükü wialómórr. Aprrapórr wa ini amkoman kolbóka koke apónda. A oya küp módóga: sosbóka apónda. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónda. Zon ibü ayalda ibü ⌊moboküpdü ubi⌋ ki yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1-3*

B. Mi Yesun amkoman bóktan mamoan kwarilo akó mibü moboküpdü ubi yarile oya amkoman angun pamkolpamdó *4-11*

C. Dómdóm alakón bóktan *12-13*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla,
Godón ubi koldó tóba olmalpükü,* kürü amkoman ⌊moboküpdü
ubi⌋ nibióbka asine. Akó ka kólbean koke, a ngibürr pamkolpam,
amkoman bóktan nidi apadódako, ibü moboküpdü ubi ta asine
yabüka.
2 Kibü moboküpdü ubi yabüka, zitülkus amkoman bóktan mibüka
asine akó minkü asi yarile metatómpükü.
3 Sab ⌊gail tonarr⌋, gyaur, akó paud mibünkü kwarile God mibü
Abdógab akó Yesu Kerriso, Aban Olom. I mibü ki tülinam, mizan
ngyabendakla amkoman bóktan ngarkwatódó akó kürü moboküpdü
ubizan asine yabüka akó yabü moboküpdü ubizan asine kürüka.

Mi Yesun Amkoman Bóktan Mamoan Kwarilo akó Mibü Moboküpdü Ubi Yarile Oya Amkoman Angun Pamkolpamdó

4 Ka kari bagür ta kokela, zitülkus ka kuri umulbaina marü ngibürr
olmalab ngyaben Godón amkoman bóktan ngarkwatódómako, Aba
enezan arüngi bóktanórr.
5 Akó kol, errkya marü akó marü olmal ka amtindóla, mibü
moboküpdü ubi asi yarile mibiób darrpan-darrpandó. Ini küsil gida
bóktan poko kokea, ka ne kla wialómdóla, a mi ngaen barrkrrurrü
Yesun mamoan kolpamóm nóma bainóp.
6 Mi Godón gida bóktan poko nóma arrkrrudakla, mibü moboküpdü
ubi asine Godka. Ezan barrkrrurrü ene tonarrdógab, e Yesun
amkoman angun pamkolpamóm nóma bainarre, God yabü ne gida
bóktan poko nókyenóp wagó, yabü moboküpdü ubi asi yarile Yesun
amkoman angun pamkolpamdó.
7 Ka ene poko bóktandóla, zitülkus errkya abün ilklió bülión pama
kuri ogobe bwób-bwób ini tüpdü. Ene pama alpindako Yesu Kerriso

* **1:1** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó wialómóp wagó, wa amkoman kolan warilürr; barrea ma igó wialómóp wagó, ini wa kolbóka koke apónda. Oya küp módóga: sosbóka apónda. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónda. **1:5** Zon 13:34; 15:12; 17

pamakan bübi tamórr. Inzan olom wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama,† akó pamkolpam metat nótó ilklió büliónda.

8 Yabiób balngomól kwarilün ene ilklió bülión pama yabü ilklió bülión-gum, igósüm e sab koke imrükane mi ne darremóm zaget kwarilnürrü,‡ a morroal igósa, yabü sab dudu nülirre.

9 Nadü pama Godón umulbain bóktan kwitüdü tóbanóm opor nótó amelda akó wa Godón umulbain bóktan karrkukus koke amoanda, wa Godka arróbórrón kokea. A nadü pama Godón umulbain bóktan karrkukus amoanda, wa Abdó akó oya olom Yesu Kerrisoka arróbórróna.

10 Da inzan pama yabüka ne nóma tame, Godónkwata dümdüm elklaza koke nóma umulbain yarile, da yabiób müótüdü ódódgu akó oya tang amken-gu.

11 We zitülkusdü, nadü pama oya tang amkene, wa oya tangamtinda kolaean elklaza tómbapónóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

12 Kürü wa ne dokyanan bóktanako mató akó marü olmaldó wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm. A ka sab ola tótókóm nae amandóla yabü basenóm akó bóktanóm yenkü. Ene pokodó sab wirri bagürwóm yarile.

13 Ala marü ne Godón ubi bólbótan olmala§ tibiób morroal yawal bóktan zirrnapórre marüka.

---

† **1:7** *Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama* wató balngomól yarile dómdóm ngürrdü. Wa ene nurr lar, Okaka Azazirrün Elklaza peba ne klambóka pupainda. Zon ene ilklió bülión pam igó ngiblianda Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam, zitülkus i amkoman angun pamkolpam ilklió büliónda Yesu Kerrisoka bóka bamgün pamazan kaine. ‡ **1:8** *mi ne darremóm zaget kwarilnürrü*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan wialómórróna wagó, *e* ne darremóm zaget kwarilnürrü. § **1:13** Ma 2 Zon 1:1 ngakanke. Ini bólbótan küp módóga, aprrapórr Zon tóba sosbóka apónda.

Aüd Ngim Peba Mórrag
Zon
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón aüd ngim wialómórrón peba mórraga. Wa darrü sos singül kwata zaget pamdó wialómórr, oya ngi Gayus. Wa Gayusün agürda zitülkus oya tangbamtinanme ngibürr Yesun ngidü zonaretaldó. Akó darrü pam, ngi Diotrrepes, oya ne kolae tonarr kwarilürr, wekwata umul-umulan ngitanda.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1-4*
B. Yesun ngidü agóltagól zonaretal morroal ngabkan *5-12*
C. Dómdóm alakón bóktan *13-15*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla, kürü moboküp gódamdó Gayus, kürü amkoman [moboküpdü ubi] noankama.
2 Kürü moboküpdü gódam, kürü ubi ma azid-kokezan ngyabendóla, akó marü blaman ngyabena küppükü ki bainünüm, wata marü samuazan morroal ngyabenda Godón ubi ngarkwatódó.
3 Zitülkus módóga, ka karibóka-koke bagür namülnürrü ngibürr Yesun ngidü zonaretala nóma togobórr da kibü tüzazilóp wagó, ma Godón amkoman bóktan ngarkwatódó ngyabendóla. Ene amkoman ka umulürrünla, ma Godón amkoman bóktan metat mamoandóla.
4 Kürü darrü klama koke bagürwóman ngitanda igó poko arrkrrudügabi wagó, kürü olmalzan nidipako darrpan amkoman bangundü, Godón amkoman bóktan mamoandako.

Yesun Ngidü Agóltagól [Zonaretal] Morroal Ngabkan

5 Kürü moboküp gódam, ma Yesun ngidü zonaretal nidi agóltagóldako tangbamtindóla, enana ngibürr mogobako marüka. We ngarkwatódó, ma moba amkoman bangun okaka amzazildóla Yesuka.
6 I sos pamkolpam marü moboküpdü ubiankwata kuri nüzazirre. Ene morroala ma sab ibü morroal tangnólenónómke olgabi zirrbapónóm, Godón ubi ngarkwatódó.
7 Zitülkus módóga, izan agóltagól kwarilürr Yesun zaget tónggapónóm, darrü tangbólean koke ipüdóp Yesun amkoman angunkoke kolpamdógab.
8 We ngarkwatódó, mi inzan pam mibiób müótüdü urrbulo, igósüm mi tang dabyóndakla Godón amkoman bóktan ayom.
9 Ka wa sosdó wialómórró, a Diotrrepes, ngi pamóm nótó ubi bainüm kainda, kürü bóktan bidóbidó bangónda.
10 Da ka ne nóma tamo, ka sab wirri kwitüm bóktalo sosdó wa ne kolaean tórrmen tólbaelda, ngi bumarru kürükwata. Ene klamdó ta gaodó kokea, wagó wa bangónda Yesun ngidü zonaretal morroal

azebóm. Wa akó piküp bainda nidi ubi baindako ene zonaretal ok bain-gum, akó ibü bagda sosdógab.
11 Kürü moboküp gódam, ma wirri kolae tonarrdógab tikó apadgu, a ma wa morroal tonarrdógab tikó ipa. Nadü oloma morroal tonarr tómbapónda, wa Godón olome. Nadü oloma wirri kolae tonarr tómbapónda, wa Godónbóka umul-kóka.
12 Dimetrriusün* müótüdü ingri. Blaman kolpama oya morroal tonarrbóka apóndako. Akó oya tórrmen tulmil ta Godón amkoman bóktan ngarkwatódómako, ki igósidi umulakla wa morroal oloma. Ka ta oya morroal tonarrbóka inzan apóndóla, akó ma umulóla, ka ne poko bóktandóla ngibürr kolpambóka amkomana.

Dómdóm Alakón Bóktan
13 Kürü wa ne dokyanan bóktanako marüka wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm.
14 Ka ⌊gedlóngóm baindóla⌋ marü büsai asenóm, da mi nizana sab darrpan pokodó ola ikik apóni.
15 Moboküpdü paud asi ki yarilün marüka.
Ala marü ne gómdamalko, tibiób morroal yawal bóktan zirrnapórre marüka. Kürü morroal yawal bóktan nókyenónómke darrpan-darrpan ola mibü nadü gómdamalasko.

* **1:12** *Dimetrrius* ini peba mórrag wató sidódürr Gayuska.

Zud
Ne Peba Mórrag Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Nótó wialómórr ini tugup peba mórrag tóba igó pupo tübyónürr, wa Zud. Wa tóbakwata tai koke pupo tübyónürr, wata wa igó poko wialómórr wagó, wa Zeimsün narezoret yarilürr. Zeims umulürrün ngi yarilürr ene tonarrdó, da ngibürr pama ma kuri eserre igó poko amkomana wagó, ini nadü Zeims yarilürr Zeimsün peba mórrag nótó wialómórr Küsil Buk kugupidü akó singüldü pam yarilürr Zerrusalem sos kugupidü. I nizan, Zeims a Zud, Yesun zoret nis namülnürri. (Merri a Zosep solkwat akó ngibürr olmal nósenóp.)

Ini Peba Mórrag Atang Kolpam akó Zudün Wialóm Tulmilankwata

Ngaensingül opordó, Zud igó okaka simzazilürr wagó, wa Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, da wa ma koke bóktanórr i ne ngyabenónóp, ngibürrazan winólómóp tibiób peba mórragdó Küsil Bukdü. Zudün peba mórrag kari morroal kokea blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdó, a wa ne poko wialómórr okaka amzazilda, wa wata darrpan sosdó wialómórr, ta ia ngi-ngi sosdó winólómóp.

Aprrapórr abün bótang pam Zu pam koralórr Yesun amkoman angun pam nidi koralórr. Zud abün bóktan opor yazebórr Ngaep Bukdügab akó ngibürr [Zu pamkolpamab] wialómórrón pebadógab. Oya wibalóm tulmil umulürrün kla yarilürr blaman Zu bótang pamdó.

Zudün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ini peba mórrag kugupidü, Zudün ubi zidbainankwata wibalómóm yarilürr (atang opor 3). A wa ma gyagüpitótók esenórr ipadórr igó pamkolpamabkwata wialómóm, nidi bóktan kwarilürr wagó, "Ki Yesun amkoman angun pamkolpamakla," a i ma Godón tai amkoman koke angun kwarilürr. Ini kolpamab [moboküpdü ubi] ta tai Godka koke kwarilürr, a i ma metat kwób bazelórr darrpan pokodó amkoman bangun pamkolpampükü. Ini obae buli bangun pamkolpamab kolae tonarr akó obae umulbain bóktana amkoman bangun pamkolpam apól kwat bómtyan kwarilürr. Zud nilóp Yesun amkoman nidi yangunóp, ene kolae kolpam ia bómzyatódako. Wa ibü arüng nütünóp amkoman umulbain bóktandó arróbóm akó kolpam tangbamtinüm, amkoman nidi bangun kwarilürr a arüngi koke, akó nibiób ilklió nülinóp.

Zud tóba peba mórragdó ene Yesun amkoman angun pamkolpam ikik nókrrónóp laró ki tómbapórre (atang opor 3 akó 20-23). Akó ini peba mórragdó Zud ngibürr zitülkus pupo bainda amkoman bangun pamkolpama iade ki tómbapónórre ene elklaza, da ene obae buli bangun kolpamab tulmil koke ki munumanórre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1-2*
B. Godkamóm ubi-koke pamkolpamab kolae tonarr akó ibü darrem *3-16*
C. Ikik bókrran metat Godón amkoman angunüm *17-23*

D. Dómdóm alakón bóktan *24-25*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Zud, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison ⌊leba zaget olomla⌋ akó ka Zeimsün narezoretla.

Ka yabüka wialómdóla, ngibliarrón nidipko, God mibü Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbkama. God yabü Yesu Kerrisonkü lalda.

2 Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke gyaur, paud, akó moboküpdü ubi sab asi ki kwarilün yabüka.

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpamab Kolae Tonarr akó Ibü Darrem

3 Moboküpdü gómdamal, ka go kari ubi koke namüla yabüka wialómóm mibü dapelan zidbainankwata, da kürü go igó wirri arüng gyagüpitótóka tamórr yabüka wialómóm akó yabü arüngi byalóm amkoman umulbain adlangóm. Ene amkoman umulbain Godón pamkolpam* tókyenóp wata darrpanóm. Darrü oloma darrü poko myamem koke emngyele ó agine.

4 Ka ini poko bóktandóla, zitülkus atang-atang pamkolpama piküpan† barrbünürr yabü kugupidü. Ngaen Godón Wialómórrón Bóktandó wialómóp, God sab inzan kolpam zaz nirre akó kolae tonarrab darrem nókyerre. I Godkamóm ubi-koke pamkolpamako; i obae umul baindako wa, ene taia darrü olompükü utüm, marü kol ó pam koke nótóke, zitülkus God ta mibü kolae tonarr barrgonda. I Yesu Kerrison alpindako, mibü tebe püóran Wirri Pam akó ⌊Lod⌋.

5 Enana e igó poko blaman kuri umul bainane, kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod‡ tóba kolpam zid ninóp leba zagetódógabi, Izipt tüpdügab, wata darrpanóm. A ene solkwat ngibürr Isrrael pamkolpam, oya koke nidi amkoman yangunóp, we kolae ninóp.

6 Ene kwitüm kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod atang-atang ⌊anerru⌋ kolae ninóp tibiób kolae tonarrdógabi. Ene anerrua tibiób balngomól pabo bimgütóp. Da i ma we barngenórr tibióban ngyaben marrgudügab. Lod ene anerru algón-koke tümün kwatódó irrbünürr, da i wata olamako. Wa sein sye-i kuri nómrókrre tai zürük tibiób bagogum. Wa ola ngabkanda kókó sab ene wirri Ngürr nóma semrróne, da ugón zaz nirre.

7 Kürü ubi yabü akó ki ngambangól yarilün, dadanzan, pamkolpama nidi ngyabenónóp Sodom a Gomorra wirri basirr nis akó minggüpanan wirri basirrdü, ngibürr olmalpükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó pama kamad pampükü ut kwarilürr akó kola kamad kolpükü ut kwarilürr. Ne klama tómbapónórr ene pamkolpamdó§ akó ene anerrudü, igó poko okaka amzazilda, God

---

* **1:3** *Godón pamkolpam*: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *saints*. Oya küp módóga: *blaman Yesun amkoman angun pamkolpam*. Ini bóktan opor *saints* wata ⌊apostolabkwata⌋ koke apónda. † **1:4** *piküpan*: Piküpan barrbün we pokobóka koke apónda igó, pamkolpama koke nósenóp barrbündi, a i obae buli igó ngarkwatódó barrbünürr wagó, i amkoman bangun pamkolpamako, a i wa amkoman we kla koke kwarilürr. ‡ **1:5** *Lod*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, Yesu ngi angrirrüna Lodón pabodó.

1:5 Bótang Peba 14:29; Duterronomi 1:32; 2:15 **1:7** Bwób Zitül 19:1-25 § **1:7** *pamkolpam*: God ngaen ene pamkolpam akó ibü wirri basirr uri kolae ninóp, da Zud ne tonarrdó ngyaben yarilürr, pamkolpama nósenónóp dómdóm müót büdül ne klama baminürr.

inzan kolpam sab tibiób kolae tonarrab darrem nókyerre. Ene darrem
módóga, ⌊metat bólmyan ur⌋.
8 Enana ini kolpam, piküpan nidi tübarrbünürr yabü kwóbdü, umu-
lako ini elklaza, akó tibiób bübdü kolae tonarr tómbapóndako dadan-
zan. I igó angundako wa, God ibü ngibürr elklaza nusi büzazilda, akó
we ngarkwatódó i sarrgi gómóldako, singüldü pamab bóktan alzizi
amandako, akó anerruabkwata* kolaean bóktan alióndako.
9 Da ma ene wirri ngi anerru Maekol† inzan koke kainürr,
i ⌊debólpükü⌋ Mosesón büb nóma bólean namülnürri.‡ Oya
gyagüpitótókdó ene dümdüm babul yarilürr ⌊satanian⌋ zaz ainüm
kolaean bóktan opore. A we bóktanórr wagó, “Lod marü ki mag.”
10 A ini kolpama kolaean bóktan alióndako, i koke ne kla apadódako.
Da i umulako ngibürr elklaza gyagüpitótók-koke büba ibü ne
poko tómbapónóm byalda, gonggo lar kyamülzan. Ene elklaza
tómbapónde, tibiób kolae baindako.
11 Sab Godón ngürsila tame ibüka! I sab eserre, zitülkus i Keinün§
tórrmen tulmil ipüdóp, i büsai-büsai bütünóp Beilamzan* mani
tómbapónóm, akó ibü sab amkoman kolae nirre Korranzan†, zitülkus
i bóka bamgündako wazan.
12 Ene kolpam tóman pokozanako‡ alongalo tórewóm kwób
bazendó, izan yenkü alongalodako, gum a büód-koke, kolae ⌊sip⌋
ngabkan pamzan tibi püóran nidi alongalodako.
I wamaka ne ngup-koke pülpül pokoako abüsbarrdó, wóra ne kla
amarruda. I wamaka paildi ne nugupa waondako küp-koke akó
azibrrün, da ma metat büdülümpükü.
13 Ngürsilan goblolazan tómanpükü gwerr amandako, i ta tibiób
büód tulmil inzan okaka azazindako. I popa bumarük wimurrzanako,
popa ne klama udarükdako pülpüldü. God ibünkü darrü algón-koke
tümün kwat bwób lalda, i sab ne ngyabenórre metatómpükü.
14 Inok§ wa 7 ngim amtómólórrón lüól pam yarilürr Adamk-
agab; Adam ngaen-gógópan tómtómólórr. Inok ⌊prropetzan bóktan⌋
yarilürr ene kolpambóka sab laróga tómbapóne wagó, “Tübarrkrru,
Lod amkoman tótókda, tóba atang-koke gyabi anerrupükü.
15 Wa tótókda blaman pamkolpam zaz bainüm akó blaman God-
kamóm ubi-koke pamkolpam pupo bainüm wagó, i kolae tonarr
pamkolpamako. Wa sab ibü metat büdül bwóbdü zirrnapórre,

---

* **1:8** *Anerru*, darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Lodón ⌊wirri kómal zyón⌋.* † **1:9** *anerru Maekol*, oyakwata ngibürr pebadó bóktan asiko: Daniel 10:13, 21; 12:1; Okaka Azazirrün Elklaza 12:7. ‡ **1:9** Ini Godón Bukdü póep kokea, a ma ⌊Zu pamkolpamab⌋ póepe. § **1:11** *Kein* Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. Bwób Zitül 4:1-16. Ini atang opordó Kein igó okaka bümzazilda wagó, wa kolae akó gail-koke olom yarilürr, kolae tonarr tulmili nótó ngyabelórr. * **1:11** *Beilam* darrü-darrü godab ⌊prropet⌋ yarilürr. Beilak, Amorr king nótó yarilürr, oya wató ngisaunürr, amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó, i nóma agóltagól kwarilürr, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35) † **1:11** *Korra* ngibürr pampükü, Moses akó Erronka bóka bamgün yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agóltagól kwarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bótang Peba 16). ‡ **1:12** *tóman pokozanako*, darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Ene kolpam wamaka ne gumüm bain ingülküpako mazadó butab buso kwatódó.* **1:12** Izikiel 34:2 **1:12** Ikik Bókrran Bóktan 25:14 **1:13** Aesaya 57:20 § **1:14** *Inok* darrü pam yarilürr, Godódi nidi agóltagól namülnürri. Da God oya arról pam sipadórr, wa koke nurrótókórr pamkolpamazan nurrbarindako. (Bwób Zitül 5:18, 21-24)

zitülkus i Godón ubi-koke tórrmen ne kla tómbapón kwarilürr, Godón ubi-koke tonarre. Akó zitülkus Godkamóm ubi-koke pamkolpama blaman kolae bóktan opor Lodónkwata ne bóka bamgün poko zwapólórr.”
16 Ini kolpama güblang-koke murrkurr akrrandako akó metat murrumdako, kolae büban ubi mamoande. Akó i ikub bagürdako akó mis bóktan azebdako ngibürr kolpamdó tibiób ubi klamóm.

Ikik Bókrran Metat Godón Amkoman Angunüm

17 A, moboküpdü gómdamal, yabü ngambangól kwarile mibü Lod Yesu Kerrison ⌊apostola⌋ ngaen ne poko ikik kwarilürr.
18 I yabüka igó bóktónóp wagó, “Ene dómdóm blakón tonarrdó, ⌊tiz bangón⌋ pam sab asi kwarile, amkoman bangun kolpam nidi batüng kwarile. I sab tibiób büban ubi mamoan kwarile, a Godón ubi koke.”
19 Ene we pamkolpamako, yabü nidi arrgrratódako kopo-kopodó. Ibü tibiób büban ubia balngomólda akó Godón Samu ibüka babula.
20 A yadi, moboküpdü gómdamal, yabiób amkoman bangun dódórr ainüm, karrkukus bórrang Godón amkoman umulbaindü. Akó tóre bako kwarilün, akó Godón Samua yabü ki balngomól yarilün yabü tóre bakodó.
21 Ini poko tómbapónde, e wata sab ngyabenórre igó umulürrün wa, Godón moboküpdü ubi yabükama, Lod Yesu Kerrison gyaur akyande, ne gyaura balngomólda ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋.
22 Yabiób gyaur okaka amzazil kwarilünke ninis gyagüpitótók nibióbkamako.
23 Ngibürr kolpam metat bólmyan urdügab büsai-büsai bumigam, zid bainüm. Ngibürrdü gyaur umul-umul okaka amzazil kwarilünke. E ta ibü büban tómanpükü mórrkenyórr gum nóngólamke, i büban ubiankwata ne kolaean tonarr alngóndako.*

Dómdóm Alakón Bóktan

24 God gaodóma yabü tangbamtinüm gorrgon bapón-gum tóbakagab akó yabü minggüpanan amarrum tóba wirri kómal zyóndü, kle-kle tonarr-koke akó wirri bagürwómpükü.
25 Wa wata darrpan Goda, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrisokama mibü nótó zid tinóp. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, akó oyaka balngomól arüng akó wirri arüng asi namülnürri, akó dümdüm asi yarilürr balngomólóm ngaen bwób zitüldügab, errkya asiko, akó metat-metat asi ki kwarilün! ⌊Amen⌋.

1:18 2 Pita 3:3 * **1:23** Zudün ini bóktan oporan küp aprrapórr módóga wa, ene amkoman bangun pamkolpam umul-umul korale ene kolaean tonarr tómbapón ispükü dabyón-gum igó pokodógabi wa, i sab ibü kolae tonarrdó koke barümórre.

Okaka Amzazirrün Kla
Yesu Kerriso Zonka Ne Kla Okaka Simzazilürr
Ngaensingül Bóktan

Zon ini peba wató wialómórr, Zebedin siman olom, Zeimsün zonaret. Wa tüób ta Yesun darrü umulbain olom yarilürr. Zon ini peba aprrapórr ugón wialómórr, pail 95 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Patmos kaodó (1:9). Ene tonarrdó Rrom king Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónónóp, zitülkus ibü ubi koke yarilürr Rrom king ⌊ótókóm⌋. Wa Zon Patmos kaodó zirrapónórr, zitülkus Zon Morroal Bóktan Yesunkwata büdrrat yarilürr. Patmos 100 kilomita yarilürr Epesus wirri basirrdügab, Eisian Maludü, Eisia Maenorr kugupidü. Epesus Zonón ngyaben basirr yarilürr. Patmos kao errkya Grris kantrridüma akó Epesus Tórrki kantrridüma.

Zon ini peba igósüm wialómórr, Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm, karrkukus bórrangóm müp tonarrdó. Wa wialómórr ene dómdóm wirri gazirrankwata, ⌊satania⌋ sab Godpükü nóma gazirr yarile. Satania sab amkoman bangun pamkolpam wirrian müp alión yarile, a God sab ibüka tóba timam irrbüne, igósüm satani gaodó koke yarile ibü kolae bainüm. Dómdóm God sab satani dudu utut ine akó blaman oyaka nidi bóka bamgündako. Wa sab tüp akó pülpül küsil nine akó tóba pamkolpama sab ene küsil klamdó ngyaben kwarile, bagürwómpükü akó paudüdü.

Ini peba igó ngarkwatódó wialómórróna, elklaza dandangabkwata. Blaman amkoman bangun pamkolpam gaodó kwarilürr ene bóktanan ⌊küp amzyatóm⌋, a ngibürr pamkolpam koke. Namba 7 wirri namba in pebadó. Ene namban küp módóga: *dudu*.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Ngaensingül bóktan *1:1-8*
  1. Ini pebankwata umulbain bóktan *1:1-3*
  2. Tapaku bóktan Zonkagab 7 sosdó *1:4-8*

B. Nuszan kla Kerrisonkwata *1:9-20*

C. Yesu Kerrison bóktan 7 sosdó *2:1–3:22*

D. Kwitüm kingan mórran kla *4:1–5:14*
  1. Godón kwitüdü ótók *4:1-11*
  2. Arrngamórrón peba akó Sip Kupo *5:1-14*

E. 7 Gus poko-e ngalaorrón sye *6:1–8:5*

F. 7 Mobolzan kla *8:6–11:19*

G. Kol, wirri atrrórrzan kla, akó nurr lar *12–13*

H. Ngibürr pokoa tómbapón *14*

I. 7 Godón ngürsilpükü kübül *15–16*

J. Babilon *17:1–19:5*

K. Sip Kupoan alongalo kol amióg tóredó *19:6-10*

L. Nótó mórran yarilürr gabülpli os kwitüdü *19:11-21*

M. Kerrison balngomól akó Godón balngomól *20:1–22:5*
  1. Yesu sab 1,000 pailüm balngomól yarile *20:1-6*
  2. Satanian dómdóm zóngang akó oya ut-ut ain *20:7-10*
  3. Godón büdül zaz bain *20:11-15*
  4. Küsil pülpül akó küsil tüp *21:1-8*
  5. Küsil Zerrusalem *21:9–22:5*

N. Dómdóm alakón bóktan *22:6-21*

Ini Pebankwata Umulbain Bóktan

1 Ini pebadó Yesu Kerriso barrón elklaza okaka azazinda, oya God
ne kla iliónürr pupainüm tóba zaget pamkolpamdó, kari poko ne
elklaza tómbapónóm kaindako. Yesu ini okaka azazirrün kla tóba
⌊anerrudüma⌋ zirrsapónórr tóba zaget pam Zonka.
2 Zon ini elklaza blaman pupo ninóp, wa ne kla nósenóp akó
arrkrrurr: Godón bóktan akó Yesu Kerriso ne amkoman bóktan pupo
tinóp.
3 Bagürwóm watóke, ⌊prropetan bóktan⌋ opor ini pebadó wirribóka
nótó bótangda, akó bagürwóm idipako, nidi arrkrrudako akó ene
elklaza gangga arrbündako, ne kla wibalómórrónako ini pebadó.
Zitülkus módóga, tonarra tugupurr kuri tübine.

Tapaku Bóktan Zonkagab 7 Sosdó

4 Ka, Zon, ini peba mórrag kótó wialómdóla 7 sosdó Eisia* Prrobins
kugupidü.
Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki
namülam Godkagab, nótó yarilürr akó errkya nótóka akó sab nótó
tame, akó ene 7 samudügab,† oya kingan mórran kla obzek kwata
nidipako,
5 akó Yesu Kerrisokagab. Yesu amkoman moboküpi bóktan amgolda
Godónkwata, wa ne kla nósenóp. God oya ngaen-gógópan irsümülürr
büdüldügab, akó wa ini tüpan king balngomólda.
Oya ⌊moboküpdü ubi⌋ mibükamóma akó wa mibü ⌊aurdü semanórr⌋
mibiób kolae tonarrdógab tóbanóm óe-e.
6 Wa mibü kuri tinóp king akó ⌊prristüm⌋ tóba Godónkü zagetóm,
oya Ab nótóke. Ini blaman zitülkusdü, pamkolpama Yesun ngi wirri
kwitüm ki emngyelnórre akó oyaka arüng asi ki yarile metat-metat!
⌊Amen⌋.
7 Tübarrkrru! Wa pülpül pokopükü tótókda,
da sab blamanab ilküpa eserre,
enana oya nidi anóbóp,
akó blaman bwób-bwób pamkolpama ini tüpdü sab oyabókamde
yón gyaur korale tibiób gumdügab. Ó, amen!
8 ⌊Lod⌋ God bóktanda wagó, "Ka Alpa akó Omegala,‡ nótó
namülnürrü akó errkya nótókla akó sab nótó tamo, Wirrian Arüng
Nótókla."

Nuszan Kla Kerrisonkwata

9 Ka, Zon, yabü zonaret, ka yabü kamadla müp apadóm akó azid
aengóm. Ka yenkümla Godón Kingzan Balngomóldó akó ka yenkü
karrkukus zamngóldóla, mi Yesuka dabyórrünzanakla. Kürü kaodó
küngrinóp, ngi Patmos, zitülkus ka Godón bóktan amgol namülnürrü
akó Yesu ne amkoman bóktan pupo bain yarilürr.

---

* **1:4** Zonón tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. † **1:4** *7 samu*: Ini dandanga Godón Samum zamngólda. **1:7** Daniel 7:13; Metyu 20:34; Mak 13:26; Luk 21:27 **1:7** Zon 19:34, 37 **1:7** Zekarraea 12:10 ‡ **1:8** *Alpa akó Omega*, oya küp módóga: *God blaman elklazab zitülkusa. Wa ngaen-gógópana akó wa soloa.* (Alpa Grrik alpabetan ngaen-gógópan ngi zitüla akó omega dómdóm ngi zitüla.)

10 Lodón ngürrdü,§ Godón Samua kürüka tübangrinürr akó wa
kürü alngomól yarilürr. Da kólba kakota ka wirri bóktan bómgól
arrkrrurrü, wamaka mobolzan klama* bónganda,
11 igó bóktankü wagó, “⌊Arrngamórrón pebadó⌋ wibalóm ma ne kla
basendóla, da ini 7 sosdó zirrnapónónómke ini 7 wirri basirrdü: Epe-
sus, Smórrna, Perrgamum, Tiatirra, Sarrdis, Piladelpia, akó Leiodisia.”
12 Ka byalüngürrü tai asenóm kürüka nótó bóktan yarilürr. Da
ka nóma byalüngürrü, ka 7 zyón klamab amngyel zitülkus nósenóp,
⌊golde⌋ tómbapórrón. 13 Ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusab
aodó, darrü olom yarilürr, wamaka pamkolpamab olome, kokrrapan
mórrkenyórr baterrón tai kókó omkor, akó golde tónggapórrón sas†
baterrón dalgüp ngarkwat.
14 Oya singüldü órrngóen kari gabülpli koke kwarilürr, gabülpli ⌊sip⌋
ngüinzan ó akó gabülpli pülpül pokozan.‡ Akó oya ilküp nis inzan
namülnürri, wamaka ura wirri arüngi baebda.
15 Oya wapór nis brronzzan ongang bapón namülnürri, wirri ura
adüngürrün. Oya gyagüpa igó bódean yarilürr, wamaka wirri naea
ukwómpükü bókanda.
16 Wa 7 wimurr amorran yarilürr tóba tutul tangdó akó oya taedógab
nizan kwata zirrapórrón gazirr turrika§ burruan yarilürr. Oya obzeka
igó ongang bapón yarilürr, wamaka abüsa wirri arüngi ongang
bapónda.
17 Ka oya nóma eserró, ka oya wapór nisdü aupürrü büdül pamzan.
Wa tóba tutul tang kürüka semngyelórr, da kürübóka wagó, “Gumgu!
Ka Ngaen-gógópanla akó Solola.
18 Ka ene arról olom módógla! Ka büdül namülnürrü, a errkya ma
ka arrólóla mengrempükü. Ka gaodómla büdülan kwat akó büdülab
bwóban* kwat tapakum.
19 “We ngarkwatódó, ene elklazabkwata ugó wibalóm, ma ne
kla nósenónóma, errkya ne klamko, akó ibü solkwat ne pokoa
tómbapónórre.
20 Ene anikürrün küp ene 7 wimurrabkwata, ma kürü tutul
tangdó ne kla nósenónóma, akó ene 7 zyón klamab amngyel
zitülkusabkwata, golde tómbapórrón, wa módóga: ene 7 wimurra
ene 7 sosab anerrum bórrangdako, akó ene 7 zyón klamab amngyel
zitülkusa ama ene 7 sosóm bórrangdako.”

2

Yesun Bóktan Epesus Sos Pamkolpamdó

1 Ene Oloma wata bóktalórr wagó, “Ini poko wialóm Epesus sosan
anerrudü:
“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ene 7 wimurr nótó amorranda tóba tutul
tangdó, akó nótó agólda ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusab aodó,
golde tómbapórrón.

---

§ **1:10** *Lodón ngürr* aprrapórr Sande yarilürr, zitülkus Yesun Sande ngürrdü irsümülürr. * **1:10** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet.* † **1:13** *sas* beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: *sash.* **1:13** Daniel 7:13; 10:5 ‡ **1:14** *pülpül poko*: Grrik bóktane *snow* wialómórróna. Gabülpli sip órrngóen akó *snow* ⌊Zu pamkolpamab⌋ ngyabendó kari gabülpli klam nis koke namülnürri. § **1:16** *nizan kwata zirrapórrón gazirr turrik*wa Yesun bóktanbóka apónda. * **1:18** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades.*

2 “ ‘Ka umulóla yabü tórrmen, yabü wirri zaget, akó e metat
karrkukus bórrangórrónakla. Ka umulóla, e kolae pamkolpam koke
ok baindakla, akó e tai kuri nópókane tibiób ⌊apostolbóka⌋ nidi
ngibasildako, a i wa we kla kokeako. Akó e igó poko esenarre wagó, i
obae apostolako.
3 E metat piküpan karrkukus bórrangórrónakla, akó e kuri azid
zwaengnórró kürü ngianbókamde, akó yabü genggorrama koke kuri
sazebe kürü amkoman angundi.
4 “ ‘A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: ngaen-gógópan yabü
⌊moboküpdü ubi⌋ wirri yarilürr kürüka, a errkya ma tai wirri koke.
5 Gyagüpi amaikam e nólgabi kuri tóbalókórró. Kolae tonarrdógab
tübyalüngam kürüka, da we elklaza tómbapón kwarilün, e ngaen-
gógópan ne poko olngolnórró. E ne yabiób kolae tonarrdógab koke
nóma tübyalüngane kürüka, ka sab yabüka tamo ene zyón klaman
amngyel zitülkus arruanóm tóba zamngól pabodógab.*
6 A darrü morroal poko ma, e we poko tónggapóndakla: e
alzizi amanikdakla Nikolaosón† mamoan pamkolpama ne kolae tonarr
alngóndako, ka ta ne kla alzizi amanikdóla.
7 “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko
bóktanda blaman sosdó.
“ ‘Kolae nótó ⌊ut-ut ainda⌋, ka sab oya dümdüm ekyeno nugup ngórr
alom ene arról gail nugupdügab, Godón Agurr Apapdó‡ ne klamse.’ ”

Yesun Bóktan Smórrna Sos Pamkolpamdó

8 “Ini poko wialóm Smórrna sosan anerrudü:
“ ‘Ini bóktan oyakagaba, Ngaen-gógópan akó Solodó nótóke, nótó
nurrótókórr akó büdüldügab arróldó nótó türsümülürr.
9 “ ‘Ka umulóla yabü müp aengbóka akó e elklaza-koke pamkol-
pamakla – a e ma kari mórrel pamkolpam kokeakla samuan ngark-
watódó! Ka umulóla i yabükwata ne obae bóktan alióndako panzedó,
nidi bóktandako wagó, “Ki Zu pamkolpamakla,” a i go amkoman Zu
pamkolpam kokeako. I go ⌊satanian⌋ pamkolpamko.
10 E gumgu e laró azid aengóm kaindakla. Tübarrkrru, ⌊debóla⌋
yabü ngibürr tümün müótüdü arrbünüm kainda yabü amkoman
bangun apókóm, akó e sab 10 ngürrüm wirri müpdü kwarilo.
Kürü amkoman kangulam, enana pamkolpama yabü büdülümpükü
akrranóm nóma nangónórre kürü amkoman angundügabi, akó ka sab
yabü ene ⌊ngarkwat-koke arról⌋ müóngdur nókyenónómo.
11 “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko
bóktanda blaman sosdó.
“ ‘Kolae nótó ut-ut ainda, sab nis ngim büdüla§ oya azid kokean
ekyene.’ ”

---

* **2:5** Ini opora aprrapórr we pokobóka apónda: Yesu sab ene sos zagetan kokean ngitine, ia sab ene amkoman bangun kolpam arngene, ta ia ngibürr kwata. † **2:6** *Nikolaos* Antiok basirr pam yarilürr. Ngaen-gógópan wa darrü sos alngomól pam yarilürr (Apostolab Tórrmen 6:5). Solodó oya gyagüpitótóka ma byalüngürr: oyaka obae god ⌊ótók⌋ tai yarilürr akó kol a pam gómól ta kekam yarilürr oyaka. Oya mamoan pamkolpam kopo asi koralórr. ‡ **2:7** *Godón Agurr Apap*, Mórrke-mórrke módóga: *paradise.* Ini pokodó wa Küsil Zerrusalembóka apónda. **2:7** Bwób Zitül 2:9; Okaka Amzazirrün Kla 22:2, 14 § **2:11** *nis ngim büdül* wa samuan ngarkwatódó büdülbóka apónda, urpükü maludü. Ngaen-gógópan büdül wa büban büdülbóka apónda. **2:11** Okaka Amzazirrün Kla 20:6, 14; 21:8

Yesun Bóktan Perrgamum Sos Pamkolpamdó

12 “Ini poko wialóm Perrgamum sosan anerrudü:
“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turrik noane.
13 “ ‘Ka umulóla e ne ngyabendakla, satania kingzan wirri arüngi pamkolpam ne balngomólda.* A e ma yabiób amkoman bangun kürüka zürük amorrandakla. E yabiób amkoman bangun kürüka koke nalpinarre, enana i Antipasón büdüldü ingrinóp, pamkolpam kürükwata nótó nüzazilóp amkoman moboküpi. I oya büdüldü ingrinóp yabü wirri basirrdü, satania ne ngyabenda.
14 “ ‘A ka ma ngibürr elklaza alzizi amandóla yabü aodó: yabü aodó ngibürr kolpam asiko Beilamón umulbain nidi amorrandako. Wa Beilakón umul yónürr di angrinüm Isrrael pamkolpama kolae tonarr alngónóm, ó igó alo kla alom, ⌊urdü agasil larzan⌋ ne kla idódürr obae godódó, akó kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm.†
15 Dadan kwata, ngibürr akó asiko yabü aodó, Nikolaosón mamoan pamkolpamab umulbain bóktan nidi amorrandako.
16 We ngarkwatódó, kolae tonarrdógab tübyalüngam kürüka. Koke ne nóma, kari pokoa ka sab yabüka tamo, akó ka sab gazirr tónggapono ene pamkolpampükü ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turriki, kürü taedó ne klame.
17 “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.
“ ‘Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya ene ngibürr arrón mana‡ ilino. Ka ta sab oya gabülpli ingülküp§ ekyeno, küsil ngi wialómórrón oya tumum. Darrü olom umul-kóka ini ngibóka, a wata watóke, nótó apadóda.’ ”

Yesun Bóktan Tiatirra Sos Pamkolpamdó

18 “Ini poko wialóm Tiatirra sosan anerrudü:
“ ‘Ini bóktan Godón Olomdógaba; oya ilküp nis inzanamli, wamaka ura wirri arüngi baebda, akó oya wapór nis brronzzan ongang bapóndamli, wirri uri adüngürrün.
19 “ ‘Ka umulóla yabü tórrmen, yabü moboküpdü ubi kürüka akó ngibürrdü, yabü amkoman bangun, e pamkolpam ia tangbamtindakla, akó e iazan karrkukus bórrangdakla. Ka ta umulóla, e ngaen-gógópan ne tórrmen tómbapón kwarilnürrü, morroal kwarilürr. Errkya ama tai amkoman morroalako.
20 “ ‘A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: e ene kol Zezebelón*

---

* **2:13** Perrgamum wirri basirrdü abün pamkolpama obae god akó Rrom king ótók kwarilürr.
† **2:14** Beilam darrü-darrü godab ⌊prropet⌋ yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Beilak Moab balngomól singüldü pam yarilürr. Wa gum yarilürr wa, Isrrael pamkolpama sab oya kolae irre akó oya kolpam. Wa Beilam ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi yarilürr mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. A Beilam gaodó koke yarilürr amórr bóktan angrinüm. Solkwat Isrrael pama kolae tonarr tómbapónórr Moab kolpükü. (Bótang Peba 22-25; 31:8, 16) **2:14** Bótang Peba 22:5, 7; 25:1-3; 31:16 ‡ **2:17** *mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bazeb Tonarr 16:4). § **2:17** *gabülpli ingülküp*, oya küp aprrapórr módóga: ene olom, inzan ingülküp nótó apadóda, ok bairrüna ngarkwat-koke arróldó bangrinüm. * **2:20** *Zezebel*: Ini kol ini anik ngi okyenóp, ngi Zezebel, ngaen Isrrael king Eiabón kol nótó warilürr. Wa kolae kol warilürr akó obae godódó tóre warilürr akó prropet alzizi aman warilürr. (1 King 16:30; 18:4; 19:1-2; 21:5-16, 23)

ok aindakla metat bainüm yabiób sosdó, tóba kol prropetbóka nótó
ngibasildo. Tóba umulbain bóktane wa kürü zaget olmal kle-kle
balngomóldo kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm, akó alo kla alom,
urdü agasil larzan ne kla idódürr obae godódó.
21 Ka oya kan okyarró ene kolae tulmildügab byalüngüm kürüka, a
wa ma ubi koke warilürr.
22 Da módóga, ka sab oya azid aengan ngizutino tóba ut bwóbdü,
akó ka sab ibü wirri azid nókyenónómo, wankü kol gómól tonarr nidi
tómbapónóp,† kókó i ne nómtübyalüngórre oya kolae tulmildügab.
23 Ka sab oya olmal‡ büdülümpükü ekrrono. Olgabi blaman sos
pamkolpama sab umul bairre wagó, ene kótó bapindóla moboküp
akó gyagüpitótók, akó ka sab yabü darrem yabiób tórrmendógab
nülinünümo.
24 " 'A e barrea ma Tiatirram, e oya umulbain koke mamunarre, akó
koke umul bainóp, ngibürra igó ne poko ngiliandako wagó, "satanian
tai aumana büdrrat-koke elklaza." Ka yabüka bóktono kagó, ka sab
yabüka darrü müp koke ingrino.
25 A e ma zürük emonamke yabüka ne klame,§ ngarkwat kókó ka
sab tamo.
26 " 'Kolae nótó ut-ut ainda akó kürü tórrmen nótó emorrone kókó
blakón tonarrdó, ka sab balngomól arüng ekyeno blaman bwób-bwób
tüpan pamkolpam balngomólóm.
27 "Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-
koke, wa sab ibü inzan syórrpókal nangórre mariti tómbapórrón
sospenzan."
" 'Ka ta balngomól arüng inzan ipadórró kólba Abdógab.
28 Ka ta sab oya sis wimurr* ekyeno.
29 " " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko
bóktanda blaman sosdó.' "

3

Yesun Bóktan Sarrdis Sos Pamkolpamdó

1 "Ini poko wialóm Sarrdis sosan anerrudü:
" 'Ini bóktan oyakagaba, ene 7 Godón samu noakamako akó ene 7
wimurr.
" 'Ka yabü tórrmen umulóla. Blaman isa igó bóktandako wagó, e
arrólakla. A e ma büdülakla.*
2 Tübarsi! Arüng nütünam ne karian klama bamine, ne klama
nurrótókóm kainda. Zitülkus módóga, ka igó poko kuri esena: e ne
tórrmen tómbapóndakla ngarkwatódó kokeako kürü Godón ilküpdü.
3 We ngarkwatódó, gyagüpi zomalón e ne kla wazebnórró akó
e ne kla barrkrrunürrü; zürük emorralamke. Kolae tonarrdógabi
tübyalüngamke kürüka. A e ne koke nóma tübarsino, ka sab gómól
pamzan tamo, akó e sab umul-kók kwarilo ka yabüka ne tonarr tamo.

---

† **2:22** *kol gómól tonarr tómbapónóp*, we pokoa okaka amzazilda bwób-bwób balngomól pama Godkagab bomalórr ama oyaka dabinóp kolae tonarr tómbapónóm abün kwata. ‡ **2:23** *olmal* wa tóba mamoan pamkolpambóka apónda. § **2:25** *yabü ne klame*, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka ó aprrapórr ene klambóka, opor poko 19dü ne wibalómórrón klamko. **2:27** Wórr Peba 2:9 * **2:28** *sis wimurr* wa Yesu Kerrisonbóka apónda (22:16). * **3:1** Ini ne opor nisamli, *büdül* akó *arról* ibü amkoman bangunbóka apóndamli.

4 " 'A e ma aüdakla Sarrdisüm yabiób mórrkenyórr koke nidi tóman
nóngangonóp.† I sab kankü agól kwarile, gabülpli mórrkenyórr
bamelórrón, zitülkus i ngarkwatódómako.
5 " 'Kolae nótó [ut-ut ainda], sab ibüzan gabülpli mórrkenyórr
baterrón yarile. Ka sab oya ngi kokean arrgono [ngarkwat-koke arról]
pebadógab, a ka sab oya ngi kólba Ab akó oya anerru, ibü wapi
pupaino.
6 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko
bóktanda blaman sosdó.' "

Yesun Bóktan Piladelpia Sos Pamkolpamdó

7 "Ini poko wialóm Piladelpia sosan anerrudü:

" 'Ini bóktan oyakagaba, [kolkal] nótóke akó amkoman nótóke.
Wa gaodóma kwat tapakum akó murrausüm king [Deibidün] bal-
ngomóldó.‡ Wa ne kwat tapakuda, darrü oloma sab koke murrause,
akó wa ne kwat murrausda, darrü oloma sab koke tapakue.
8 " 'Ka yabü tórrmen umulóla. Tübarrkrru, ka yabü obzek
kwata tapakurrün mamtae kuri singrina, darrü olom gaodó kokea
murrausüm. Ka umulóla yabü arüng karia, a e ma kürü bóktan
mamoan kwarilnürrü akó e kürü ngi koke yalpinarre.
9 Satanian pamkolpam nidipko, i bóktandako wagó, "Ki Zu kolpa-
makla," a i go amkoman Zu kolpam kokeako, a i ma obae tizdako.
Tübarrkrru, ka sab ibü yabüka tótókóm zirrnótóknómo wakósingül
amgünüm yabü wapór minggüpanan, akó ka sab ibü umul ninünümo
wagó, kürü [moboküpdü ubi] yabükamóma.
10 Zitülkus e kürü arüng bóktan amoandakla karrkukus bórrangóm,
ka sab yabü zid ninünümo apók tonarrdógab, ne klama tótókda
blaman pamkolpam bapókóm, nidi ngyabendako ini dudu tüpdü.
11 Ka tótók kari pokola. Zürük emonamke yabüka ne klame,§ igósüm
darrü oloma yabü kingan müóngdur* koke ipüde.
12 " 'Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya arüng talkumüm ino [Godón
Gyabi Müótüdü]. Wa sab myamem kokean amgüte. Ka sab oya bübdü
wialómo kólba Godón ngi akó kólba Godón wirri basirran ngi, ene ne
küsil Zerrusaleme, sab ne klama tübine kwitümgab kürü Godkagab.
Ka ta sab kólba küsil ngi wialómo oya bübdü.
13 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko
bóktanda blaman sosdó.' "

Yesun Bóktan Leiodisia Sos Pamkolpamdó

14 "Ini poko wialóm Leiodisia sosan anerrudü:

" 'Ini bóktan Amenkagaba. Wa amkoman moboküpi amkoman
bóktan amgolda Godónkwata, wa ne kla nósenóp, akó God blaman
elklaza oyakagabi tómbapónórr.

---

† **3:4** Ini alap-alapan bóktanan küp módóga: kolae tonarr koke nidi olngónónóp. ‡ **3:7** *king Deibidün balngomól* wa aprrapórr Godón Kingzan balngomólbóka apónda. § **3:11** *yabüka ne klame*, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka. * **3:11** *kingan müóngdur* wa darrem kla ó ngarkwat-koke arrólbóka apónda. **3:12** Okaka Amzazirrün Kla 21:2; Aesaya 62:2

15 " 'Ka yabü tórrmen umulóla igó, e gübarr naezan kokeakla akó e
urur naezan kokeakla.† Kürü ubi igósüma, e gübarr naezan kwarilo ó
ta ia urur naezan kwarilo.
16 Da we ngarkwatódó, zitülkus e zuzu naezanakla – tai urur naezan
koke akó tai gübarr naezan koke – ka yabü gwerre amanóm kaindóla
kólba taedógab.‡
17 E igó apóndakla wagó, "Ki mórreldómakla. Ki abün elklaza kuri
dakasuóp, akó kibü blaman elklaza wata asiko." A e koke amzy-
atódakla igó, e kolae bairrünakla, e gyaur ngyaben pamkolpamakla,
e elklaza-koke pamkolpamakla, e ilküküp murrbausürrünakla, akó e
kakapurakla.
18 We ngarkwatódó, ka yabü igó ikik bókrrandóla, kürükagab
uri kolkal airrün gold bumiógüm mórrelóm bainüm. Akó gabülpli
mórrkenyórr§ bumigamke bamelóm akó yabiób ene büód kakapur
büb ngablaom. Akó ilküküp azid merrsin bumigamke yabiób ilküküp
bóngangom tai basenóm.
19 Ka bagdóla akó dümdüm byóndóla, kürü moboküpdü ubi
nibióbkamóma. We ngarkwatódó, e dudu moboküpi kolae tonar-
rdógab byalüngórre Godka!
20 " 'Tübarrkrru! Ka kwat mamtaedó zamngólda akó alkaldóla.
Kürü bóktan bómgól nótó arrkrrue akó mamtae nótó tapakue, da ka
sab bangrino wankü alom, akó wa sab kankü elo-e.
21 " 'Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya dümdüm ekyeno kankü kólba
kingan mórran klamdó mórranóm, kazan ibü ut-ut ninarre, kürüka
nidi bóka bamgün kwarilürr, da mórran-mórran bairrü kólba Abpükü
tóba kingan mórran klamdó.
22 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko
bóktanda blaman sosdó.' "

4

Godón Kwitüdü [Ótók]

1 Ini kakóm ka yazilürrü, da módóga, ka tapabakurrün mamtae
eserró kwitüdü. Da ka ngaensingülan ne bóktan bómgól arrkrrurrü,
kürüka bóktande wamaka mobolzan klama bónganda, bóktanórr
wagó, "Ala tügasil kürüka, da ka kubó marü mómtyeno ne elklaza
ki tómbapónórre ini solkwat."
2 Büzyón babul, Godón Samua kürüka tübangrinürr akó wa kürü
alngomól yarilürr. Da módóga, kürü obzek kwata, ka darrü kingan
mórran kla eserró kwitüdü. Darrü oloma mórran yarilürr ene
klamdó.
3 Ene nótó mórralórr, oya obzeka inzan ongang bapón yarilürr,
wamaka ene ingülküp nisamli, zaspa* akó karrnilión.† Akó ene

† **3:15** *gübarr naezan*, oya küp aprrapórr módóga: *Yesun amkoman koke angun* ó *Yesuka bóka bamgün*. *urur naezan*, oya küp aprrapórr módóga: *dudu moboküpi Yesun amkoman angun.* Ini bóktanan darrü küp aprrapórr módóga: *gübarr akó urur nae morroalamli, a zuzu nae ma kolaea.* ‡ **3:16** *gwerre aman taedógab*, oya küp módóga: *alzizi aman.* § **3:18** *gabülpli mórrkenyórr*, oya küp módóga: *dümdüm ngyaben Godón ubi ngarkwatódó.* **4:2** Izikiel 1:26-28; 10:1 * **4:3** *zaspa* darrü morroal óe-óe, arirrküpi, akó aruri ingülküpa, wata tebe ongang bapónan ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *jasper*. † **4:3** *karrnilión* darrü óezan óe-óe ingülküpa, wata tebe ongang bapón ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *carnelian*.

mórran kla órrólaba myangrao apórrón yarilürr. Wa emerralzan‡
ongang bapón yarilürr.
4 Ene mórran kla myangrao apórrón akó 24 ngibürr kingan mórran
kla kwarilürr, ó ene mórran klamdó 24 ⌊balngomól byarrmarr pam⌋
kwarilürr mórrarrón. I gabülpli mórrkenyórr akó golde tómbapórrón
kingan müóngdur bamelórrón kwarilürr. 5 Aodó mórran klamdógab
aon warri aman koralórr, murrum akó taren-taren madub ongyala
sidórüklürr. Ene mórran klaman obzek kwata 7 pódea baeb kwarilürr.
Ini pódea Godón 7 samum§ bórrangdako.
6 Akó ene mórran klaman obzek kwata darrü kla yarilürr wamaka
malu naea, glase tónggapórrón; kolkal yarilürr krristalzan.*
Aoandó, akó mórran kla amarüksimarük angórrón, tokom arról
klama bórrang kwarilürr. I ilküpa gwarrarrón kwarilürr, singül kwata
akó kakota.
7 Ene ngaen-gógópan arról kla inzan yarilürr, wamaka ne ⌊laeona⌋,
nis ngim ma ne kla yarilürr, wamaka ne siman ⌊kaua⌋, aüd ngim ne kla
yarilürr oya obzek paman obzekzana, akó tokom ngim ne kla yarilürr,
wamaka ne impiaka arrmulda.†
8 Blaman ene tokom arról klamab darrpan-darrpan 6 tap kwarilürr,
akó ibü büb wata ilküpa ngablaorrón kwarilürr pulkaka akó tap
lorodó. Irrüb a ngürr, i wata apón kwarilürr piküp bain-koke wagó,
“Ma gyabila, ma gyabila, ma gyabila, Wirrian Arüng Lod God watóke,
ngaen asi nótó yarilürr akó errkya nótóka akó sab nótó tame.”
9 Ene tokom arról klama oya ngi nóma wirri kwit amngyeldako,
kingan mórran klamdó nótó mórranda, nótó ngyabele metat-metat,
akó oyaka wirri ngi nóma atendako, akó oya eso nóma akyandako,
10 ene 24 balngomól byarrmarr pama tibiób wakósingül amgündako
oya obzek kwata, ene mórran klamdó nótó mórranda, akó oya
ótókdako, nótó ngyabele metat-metat. I tibiób müóngdur ene mórran
klaman obzek kwata amandako, igó bóktankü wagó,
11 “Kibü Lod akó God, ma ngarkwatódómla
kibü marü ngi wirri kwitüm amngyelóm akó wirri ngi akó
balngomól arüng apadóm,
zitülkus blaman elklaza mató tómbapórró.
Marü ubime, ma we tómbapórró,
akó marü ubime, i ngyabendako.”

5

⌊Arrngamórrón Peba⌋ akó ⌊Sip⌋ Kupo

1 Olgabi ka eserró, ene kingan mórran klamdó nótó mórralórr, oya
tutul tangdó nizan órdó wibalómórrón arrngamórrón peba. Wa 7
münüm sye-i arümürrün yarilürr, gus poko-e ngalaorrón tumum.*
2 Akó ka darrü arüngan anerru eserró wirrianbóka bókamóm aindi

‡ **4:3** *emerral* darrü ⌊kolkalan⌋ arirrküpi ingülküpa, zyóna kubó kwitkyab bórrgrróte. Mórrke-mórrke módóga: *emerald.* § **4:5** *7 Samu* i Godón Samum bórrangdako. * **4:6** *krristal* karrkukus klama, glaszan. Ilküpan gaodóma kwitkyab bórrgrratóm. Mórrke-mórrke módóga: *crystal.* † **4:7** *tokom arról kla*: Aprrapórr i blaman tómbapórrón elklazam bórrangdako. A ibü ilküp akó tapanbókamde, ibü obzek zerrubim akó sirrapzanako, anerruzan ne klamko (Izikiel 1:5-10; Aesaya 6:2). * **5:1** Pamkolpama arrngamórrón peba kubó sye-i arümórre akó urur airrün gus kubó tópkóne ene kwók ngalaom. Gus akó sye, ibü ngi Mórrke-mórrke módóga: *seal.*

wagó, “Ia ngarkwatódó nótóke ini arrngamórrón peba apadóm, gus
poko-e ngalaorrón sye atülüm, akó tapakum?”
3 A darrü olom go babul yarilürr kwitüdü, tüpdü, akó tüp kugupidü
ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm.
4 Ka wirribóka ola yóndóla, zitülkus darrü olom koke esenóp
ngarkwatódó nótó ki yarile ene arrngamórrón peba tapakum akó tai
aumana ngakanóm.
5 Olgabi darrü ene byarrmarr pama kürübóka wagó, “Yón-gu!
Ngaka, ene ne ⌊laeon⌋ yarilürr Zudan zitüldügab, ⌊Deibidün⌋ wirrian
bobat, wa blaman elklaza kuri ⌊ut-ut nirre⌋. Wa tüób ngarkwatódóma
ene arrngamórrón peba tapakum akó ene 7 gus poko-e ngalaorrón sye
atülüm.”
6 Olgabi ka Sip Kupo eserró. Ene Sip Kupo igó obzek yarilürr,
wamaka wa büdülümpükü amkarróna.† Wa ene kingan mórran kla
akó ene tokom arról klamab aodó zamngól yarilürr akó ene byarrmarr
pama myangrao apórrón. Oya 7 gar akó 7 ilküp kwarilürr. Ene wa
Godón 7 samuako, blaman bwób-bwób ini tüpdü ne kla zirrtapónóp.
7 Wa tamórr oyaka, ene kingan mórran klamdó nótó mórran
yarilürr, da ene arrngamórrón peba ipadórr oya tutul tangdógab.
8 Wa ene arrngamórrón peba nóma ipadórr, ene tokom arról
kla akó ene 24 ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ tibiób wakósingül
nümgünóp ene Sip Kupoan obzek kwata. Ibü darrpan-darrpan ap‡
asi kwarilürr, akó golde tómbapórrón kübül omrralórr morroal ilang
buru-i anorrón. Ene burua Godón pamkolpamab tórem zamngólda.
9 I küsil wórr ato kwarilürr, igó wagó,

“Ma ngarkwatódómla ene arrngamórrón peba apadóm,
ene gus poko-e ngalaorrón sye atülüm akó tapakum,

zitülkus marü büdülümpükü mómkólóp,
akó ma moba óe-e Godón pamkolpam we bumiógrrü
blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, blaman pamkol-
pamdógab, akó blaman bwóbdügab.

10 Akó ma ibü pamkolpamóm kuri ninünüma God nibiób balngomólda
Kingzan, akó ma ibü prristüm kuri ninünüma mibü Godónkü,
akó i sab ini tüpdü balngomól kwarile.”

11 Olgabi ka yazilürrü, da ka abün anerruab bómgól arrkrrurrü. Ibü
atang ngarkwat gaodó koke yarilürr: ibü ngarkwat abün-abün taosan
akó abün milion koralórr. Akó i kingan mórran kla, ene tokom arról
kla, akó balngomól byarrmarr pam blaman myangrao napónóp.
12 I wirri gyagüpi bóktan kwarilürr wagó,

“Ene Sip Kupo, noan emkólóp,
ngarkwatódóma apadóm balngomól arüng, mórrel, ⌊wirri
gyagüpitótók⌋, wirri arüng, wirri ngi,
akó wa ngarkwatódóma pamkolpama oya ngi wirri kwitüm
amngyelóm akó oya agürüm!”

5:5 Bwób Zitül 49:9; Aesaya 11:1, 10 † **5:6** *Sip Kupo* wa we larbóka apónda, Zu pamkolpama ngaen ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋ ne lar bóngan kwarilürr ⌊altadó⌋. Ene Yesu Kerrison okaka amzazilda Zidbain Olomzan. ‡ **5:8** *ap* gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: *harp.* Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2.

13 Olgabi ka blaman arról elklaza arrkrru namülnürrü kwitüdü,
tüpdü, auma tüp kugupidü, akó maludü, akó blaman ne elklazako ibü
kugupidü, igó bóktankü wagó,
“Ene kingan mórran klamdó nótó mórranda akó ene Sip Kupo,
pamkolpama ibü agür ki koralón akó ibü wirri ngi ki nótenóm, akó
ibü ngi wirri kwitüm amel ki koralón, akó i balngomól arüng ki
ipüdam,
metat-metat!”
14 Ene tokom arról klama bóktónóp wagó, “Amen!” akó ene balngomól
byarrmarr pama wakósingül nümgünóp, da Godón ⌊ótók⌋ kwarilürr
akó ene Sip Kupo.

6

⌊Sip⌋ Kupoa Ngaen-gógópan 6 Gus Poko-e Ngalaorrón Sye Itülürr

1 Ka ngakarró Sip Kupoazan itülürr ngaen-gógópan gus poko-e
ngalaorrón sye ene 7dógab. Akó ka arrkrrurrü darrpan ene tokom
arról klamdógab maduban bómgóle bóktande wagó, “Yao!”
2 Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü gabülpli ⌊os⌋ yarilürr! Nadü
pama mórran yarilürr oya kwitüdü, bügür amoarrón yarilürr. Akó
oya kingan müóngdur ekyenóp. Wa bupadórr wamaka gazirr pama
gazirrüm busodase, abün gazirrdü nótó bórrgrrat yarilürr.*
3 Sip Kupoa nis ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka
bómgól arrkrrurrü bóktande, nis ngim nadü arról kla yarilürr wagó,
“Yao!”
4 Akó darrü osa tubrranórr, wa ur berrezan óe-óe yarilürr. Nadü
pama mórran yarilürr ene os kwitüdü, wa arüng akyarrón yarilürr
paud arrkyónóm ini tüpdügab, igósüm kolpama tibiób ki bókrran
kwarile büdülümpükü. Oya ma wirri gazirr turrik ekyenóp.
5 Sip Kupoa aüd ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka
bómgól arrkrrurrü bóktande, aüd ngim nadü arról kla yarilürr wagó,
“Yao!” Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü pugan os yarilürr! Nadü
pama mórran yarilürr oya kwitüdü, wa alo kla müp atanin kla amoan
yarilürr tóba tangdó. 6 Akó ka darrü bómgólzan kla arrkrrurrü ene
tokom arról klamab aodógab, inzan bóktande wagó, “Ma darrpan
ngürran zaget darrem klame darrpan lita ⌊wit⌋ amigo, akó ma darrpan
ngürran zaget darrem klame amigo aüd lita barrli.† A ma ⌊olib⌋ nugup
akó waen‡ syepor kolae bain-gu!”§
7 Sip Kupoa tokom ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr,
ka bómgól arrkrrurrü bóktande, tokom ngim nadü arról kla yarilürr
wagó, “Yao!”
8 Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü aruri os yarilürr! Nadü
pama mórran yarilürr oya kwitüdü, ngi Büdül yarilürr, akó Büdülab

* **6:2** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ini pam Kerrisoa, zitülkus sapta 19:11dü wa gabülpli os kwitüdü mórranda. A ngibürra gyagüpi tótókdako ini pam Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama. Mórrke-mórrke módóga: *antichrist* (Metyu 24:3-5; 1 Zon 2:18). † **6:6** *barrli* elklaza-koke kolpamab darrpan-darrpan ngürr alo kla yarilürr ene tonarrdó. Plaoa tómbapón klama. Aüd lita barrli gaodó alo yarilürr aüd pamabkü darrpan ngürrüm. ‡ **6:6** *waen* ngyepama ⌊grreipdügab⌋ tónggapórrón. Grreipa syepordó dódórr bainda. § **6:6** Ini atang opora alo kubóka apónda, kolpama ne kla alodako darrpan-darrpan ngürrdü. Darrem klama bamseldako abün münüm wirri kwitüm bobarrzan. A alo bamngul olib oel akó waen ibükü sab asi korale.

Bwóba Büdülün mamoan yarilürr. I nizan balngomól arüng akyarrón
namülnürri ene tokom pam kopodógab ini tüpdü nidi ngyabendako,
darrpan pam kopo amkalóm gazirr turriki, ku-i, azidi, akó nurr lar
kyamüli.
9 Wa 5 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ⌊alta⌋ lorodó
ka nósenarre pamkolpamab samu nibiób büdülümpükü ekrrónóp
zitülkus i Godón Bóktan amorran akó büdrrat kwarilürr.
10 I wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó, “Blaman elklazab
King! Ma gyabila akó amkomanla. Ia nadüzan ngarkwat ki marü
mókyanórre akó ma nóma zaz ninünümo ne pamkolpama ngyaben-
dako ini tüpdü, akó ma kibü óean darrem ibüka nóma yalkomolo?”
11 Da ibü darrpan-darrpan kokrrapan gabülpli mórrkenyórr
nülinóp, akó ibü inzan nilóp wagó, “E karianbóka ngón bagó, kókó
i akó yabü ngibürr zaget kamdal akó ⌊zonaretal⌋ büdülümpükü
ekrrórre, yabüzan ekrrónóp, God ne namba ingrinürr.”
12 Sip Kupoa 6 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka
yazilürrü, akó da módóga, tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Akó
abüsa tümün bainürr wamaka pug mórrkenyórr pokoa gout ngüini
tónggapórrón. Akó dudu melpala óe-óe bainürr wamaka óea.
13 Akó pülpüldügab wimurra tüpdü inzan tóbalókórr, wamaka
ngórr-koke ⌊pig⌋ küpa tóbalóke nugupdügab, wirri wóra nóma sinue.
14 Pülpüla bamrükürr, wamaka nyórra bórrngóme. Akó blaman
podo akó kaoa tibiób ut bwóbdügab banenóp.
15 Akó ini tüpan king, wirri ngi nadü pamako, gazirr pamab singüldü
pam, mórrel pam, arüng pam, blaman ⌊leba zaget⌋ kolpam, akó
blaman leba zaget-koke kolpam nidipko, i tib banórr kugupi apórrón
pododó, akó podoan ingülküp aoandó.
16 I taegwarr apónóp pododó akó ingülküpdü wagó, “Kibüka tóbalók
akó kibü ngatloam ene paman obzekdógab nótó mórranda kingan
mórran klamdó, akó ene Sip Kupoan wirri ngürsildügab!
17 Zitülkus módóga, ibü ene ngürsil wirri ngürra kuri tame,
kolpamdó kolae darrem akonóm. Akó ia kubó nótó zamngóle? Darrü
inzan olom babulana.”

7

144,000 Isrrael Pamkolpam, Godónkü Timam Amelórrónako

1 Ene kakóm, ka tokom anerru nósenarre tokom kubdü bórrangde
ini tüpdü. I ene tokom wór bumióg koralórr, igósüm wóra koke ki
buso koralón ini tüpdü, maludü, akó blaman nugupdü.
2 Akó ka darrü anerru eserró angürdi abüsa nólgabi banikda. Wa
metat arról Godón timam angrin kla amoarrón yarilürr. Wa wirri
gyagüpi taegwarr apónórr tokom anerrudü, God arüng nibiób nülinóp
tüp akó malu kulainüm.
3 Wagó, “Tüp, malu, akó nugup kulain-gu, kókó ki timam irrbürre
mibü Godón zaget pamab müóngdü.”
4 Akó ka arrkrrurrü pamkolpamab namba, timam bamelórrón nidi
koralórr: 144,000 pamkolpam Isrrael blaman 12 zitüldügab.

6:8 Izikiel 14:21 **6:12** Aesaya 13:10; Zo-el 2:10, 31; Metyu 24:29; Mak 13:24-25 **6:13** Aesaya 34:4 **6:15** Aesaya 2:19, 21 **6:16** Oseya 10:8; Luk 23:30 **6:17** Zo-el 2:11; Malakae 3:2 **7:3** Izikiel 9:4, 6 **7:4** Okaka Amzazirrün Kla 14:1

5 Zudan zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Rrubenón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Gadón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
6 Asyerrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Naptalin zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Manasen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
7 Simionón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Libaen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Isakarrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
8 Zebulunün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Zosepón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
akó Benzaminün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr.

Wirri Pamkolpamab Ngoro Kokrrap Gabülpli Mórrkenyórrpükü

9 Ene kakóm, ka akó yazilürrü akó da módóga, wirri pamkolpamab ngoro yarilürr igó, darrü pam gaodó kokea atangóm, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman pamkolpamdógab, akó blaman bóktandógab. I kingan mórran klaman obzek kwata bórrang kwarilürr akó ⌊Sip⌋ Kupoan obzek kwata. I kokrrapan gabülpli mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, akó i wayal pórngae* amorran kwarilürr tibiób tange.

10 Akó i wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó,
“Zidbain kibü Godkagaba,
kingan mórran klamdó nótó mórranda,
akó Sip Kupodógab!”
11 Blaman anerru bórrangórrón kwarilürr, da kingan mórran kla, ⌊balngomól byarrmarr pam⌋, akó tokom arról kla amarük-simarük nangónóp. I wakósingül nümgünóp, obzek tüp, kingan mórran klaman obzek kwata, akó Godón ⌊ótók⌋ koralórr.
12 I bóktanónóp wagó,
“Amen! Ki marü, kibü God, agür kwarilo akó ki marü ngi wirri kwitüm emngyelnórre.
⌊Wirri gyagüpitótók⌋ marüne akó ki marü eso mókyanórre akó marü wirri ngi aten kwarilo.
Balngomól arüng akó wirri arüng
wata marünamli, kibü God, metat-metat.
Amen!”

13 Akó darrü balngomól byarrmarr pama kürü kümtinürr wagó, “Ini pamkolpam kokrrapan gabülpli mórrkenyórrpükü, i nidipako? Akó i nubógab togobe?”

14 Ka bóktan yalkomórró kagó, “Wirri pam, ma umulóla.”

Akó wa kürü inzan küzazilürr wagó, “Ini pamkolpama tübausóp ene wirri müp akó azid aeng tonarrdógab.† I tibiób kokrrapan mórrkenyórr nugulóp Sip Kupoan óe-e akó gabülplian ngintinóp.

15 We zitülkusdü, i Godón mórran klaman obzek kwata igósidi bórrangdako, akó oya ubi elklaza tómbapóndako ngürr akó irrüb oya ⌊Gyabi Müót⌋ kugupidü. Akó kingan mórran klamdó nótó mórranda, wa sab ibü ngabkan yarile tóba murrdü.

---

* **7:9** *wayal pórngae* i we kla okaka amzazil kwarilürr, bagürwóm akó gazirrdü bórrgrrat.
† **7:14** Ini bóktana tai we pokobóka apónda, amkoman zürük moboküpi arróbórrón nidipko Yesuka wirri müp akó azid tonarrdó.

16 Ibü sab myamem alo akó nae anóna kokean yazeble. Abüsa ibü
sab kokean tübadüngle, akó ibü bólmyan ura kokean noklamnórre.‡
17 Zitülkus módóga, Sip Kupo, kingan mórran kla aoandó nótóke,
wa sab ibü ngabkan pam yarile. Sab wató amarru yarile abün
aróbdóma, arról gail naea nólgab tótókda. Akó God sab ibü
ilküpdügab blaman yarrmurr norrgorre.”

8

7 Ngim Gus Poko-e Ngalaorrón Sye

1 ⌊Sip⌋ Kupoa 7 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr,
kwitüm darrü ongyal babulan yarilürr, aprrapórr poko abüs küp
ngarkwatóm.
2 Da ka nósenarre ene 7 anerru, Godón obzek kwata nidi
bórranglórr, akó ibü 7 mobolzan kla aliórrün kwarilürr.
3 Akó darrü anerrua tamórr, da ⌊altadó⌋ trramngólórr. Wa
darrü morroal ilang buru bóngan kübül amoan yarilürr, golde
tónggapórrón. Akó oya abün morroal ilang buru iliónürr, blaman
Godón pamkolpamab tórepükü dayónüm akó Godón aliónüm ene
golde tónggapórrón altadó oya kingan mórran klaman obzek kwata.
4 Ene morroal ilang nokam akó Godón pamkolpamab tórea bam-
selórr Godón obzek kwata anerruan tangdógab.
5 Akó ene anerrua ene morroal ilang buru bóngan kübül ipadórr,
da ngibürr bólmyanpükü ur berre yanorr altadógab, akó wa ene
ur berre semanórr tüpdü; taren-taren madub ongyal akó murruma
sidórüklürr, aon warri aman koralórr, akó tüpa mórrbaengórr.

Anerrua 6 Mobolzan Kla Nupulóp

6 Da ene 7 anerrua, ene 7 mobolzan kla nidi omrralórr, tómbapónóp
ene mobol bapulüm.
7 Ngaen-gógópan anerrua tóba mobolzan kla ipulürr. Zürük aes
ngup akó ura togobórr, óepükü yarrisarri angórrón, akó blaman ene
kla tüpdü amarrón kwarilürr. Akó tüpan aüd órdógab darrpan óra
baebórr, akó nugupab aüd órdógab darrpan óra baebórr, akó blaman
kukwin opopora baebóp.
8 Nis ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó bólmyan urpükü
wirri podozan kla malu naedó amanikürrün yarilürr. Akó malu naean
aüd órdógab darrpan óra óem bümzazilürr,
9 da malu naedó arról elklazab aüd órdógab darrpan óra nurrbar-
inürr, akó wirri butab aüd órdógab darrpan óra kolae bainóp.
10 Aüd ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó darrü wirri
wimurra, pódezan bólmyankü, pülpüldügab tobarrab aüd órdógab
darrpan órdó tupürr, akó arób naedó.
11 Ene wimurran ngi inzana, “Kap”.* Blaman naean aüd órdógab
darrpan óra kapóm bainürr, akó abün kolpama nurrbarinóp ene nae
anónde, ne klama kap bainürr.

---

‡ **7:16** Ini bóktana tai we klambóka apónda wagó, amkoman bangun pamkolpama sab myamem azid kokean aengnórre ia kwate. **7:16** Aesaya 49:10 **7:17** Wórr Peba 23:1-2; Aesaya 25:8; 49:10; Izikiel 34:23

* **8:11** *kap* wa nugupbóka apónda, kap ne klama, ardam nugupzan klama. Mórrke-mórrke módóga: *wormwood.*

12 Tokom ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr. Darrpan ór
abüsan blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór melpalan blaman
ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór wimurrab blaman aüd ór koralórr,
ibü akrrarrón kwarilürr, igósidi darrpan ór zyónan aüd órdógab
tümüna tumigóp. Darrpan ór blaman ngürran aüd órdógab zyón-
koke yarilürr, akó irrüban darrpan ór ta inzan.
13 Kazan azil namülnürrü, ka darrpan impiak póyae arrkrrurrü,
kwitana nóma arrmul yarilürr, wirri gyagüpi bóktande wagó, "Wa!
Wa! Wa, kari kolae kokea pamkolpamdó, nidi ngyabendako tüpdü,
zitülkus ene dómdóm aüd anerru kari pokoako tibiób mobolzan kla
bapulüm!"

9

1 5 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó ka wimurr eserró,
ne klama tupürr pülpüldügab ama tüpdü. Wimurr dümdüm ekyenóp
ene ngaru bapón-koke kugupian* kwat tapakum.
2 Wa ene kugupian kwat nóma tapakurr, nokama oyakagab
tübausürr, wamaka güm nokama bausdako püók urdügab. Abüs akó
pülpül tümüna nganlaorr, ne nokama tübausürr ngaru bapón-koke
kugupidügab.
3 Akó nokamdógab paza tónóka† tübausürr akó tóbalókórr tüpdü.
Akó ibü wirri arüng nókyenóp, wamaka ini tüpdü walip-walipab
arünge.
4 God ibü nilóp wagó, "E tüpdü opopor kulain-gu ó popa kukwin
elklaza tüpdü ne klama dódórr baindako ó popa nugup. A e wata
ini kolpam kolae ninamke, Godón timam ne babul nibióbkama tibiób
müóngdü.
5 E ene kolpam azid nülinamke 5 melpalóm,‡ a ibü büdülümpükü
akrran-gu." Pamkolpamab wirribóka azid aeng inzan yarilürr wa-
maka walip-walipan azid aenge.
6 Ene 5 melpaldó pamkolpama sab büdül yamkünórre, a i sab koke
eserre. Ibü sab ubi yarile nurrbarinüm, a büdüla sab ibükagab buso
yarile.
7 Ene paza tónókab obzeksyók ⌊oszan⌋§ kwarilürr, gazirrüm
tómbapórrón. Ibü singüldü inzan kla kwarilürr, wamaka golde
tómbapórrón müóngdurako, akó ibü obzek inzan kwarilürr, wamaka
pamakan obzekako.
8 Ibü órrngóen kokrrap kwarilürr, kolab órrngóenzan, akó ibü
zirrgüp ⌊laeonan⌋ zirrgüpzan kwarilürr.
9 Ibü dalgüp adlang kla inzan kwarilürr, wamaka ayan adlang
klamako, akó ibü tapdógab ongyal inzan yarilürr, wamaka abün ⌊osab
amorrat klama⌋, i nóma busodako gazirr pokodü.
10 Ibü updü balóng zirrgüp asi koralórr walipwalipzan, akó ibü updü
arüng asi yarilürr pamkolpam azid aliónüm 5 melpalóm.

---

* **9:1** *ngaru bapón-koke kugupi* kolae samuan tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: *abyss.*
† **9:3** Ini *paza tónók* aprrapórr kolae samuako. **9:4** Izikiel 9:4 ‡ **9:5** Tónóka amkoman 5 melpalóm ngyabendako. § **9:7** *os* darrü wirri diazan klama, gazirr pam ne klama ódódda gazirr pokodü. Inzan ne os, oya obzek, dalgüp, up pepeam, akó wapór ngablaorrónako. Ene os umul airrüna wapór amanóm akó ta gazirrüm. Ini bóktan oporan küpdü, ene paza tónók oszan kwarilürr. A ibü amarru pam babul yarilürr ibü kwitüdü.

11 Ibü darrpan king asi yarilürr ibü singüldü pam nótó yarilürr.
Ene king wa ngaru bapón-koke kugupian anerru yarilürr. Oya ngi
Abadone Ibrru bóktane, akó Grrik bóktane oya ngi Apolione.*
12 Ngaen-gógópan wirri gum müp blakórróna. A tübarrkrru, akó
nis wirri gum müp nisa ini kakóm turri.
13 6 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó ka darrü bóktan
bómgól arrkrrurrü tokom kubdügab tótókde, golde tónggapórrón
⌊altadó⌋ Godón obzek kwata.
14 Ene bóktan bómgóla 6 ngim anerrudü bóktanórr, mobolzan
kla nótó amoan yarilürr wagó, “Nogoam ene tokom anerru sye-i
byamrókórrón nidipako Yuprreitis wirri tobarrdó.”
15 Akó tokom anerru sye we nogop. God ibü ngaen-gógópan
tómbapónórr tai ini abüs küpüm, akó tai ini ngürrüm, akó tai ini
melpalóm, akó tai ini pailüm, da wa nogop büdülümpükü akrranóm
darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkolpamdógab.
16 Osdó ne gazirr pama mórran kwarilürr, ibü ngarkwat 200 milion
yarilürr. Ka ibü ngarkwat arrkrrurrü.
17 Ka ne os akó tibiób amarru pam nósenarre kürü ene nuszan
klamdó, i inzan koralórr: ibü dalgüp adlang kla ur berrezan óe-óe,
pugan blu, akó aruri koralórr. Osab singül inzan koralórr laeonab
singülzan, akó ibü taedógab ur ulita tübausürr, nokam, akó aruri
kolae ilangan nokam.†
18 Ene aüd wirri gum müpa, osab taedógab ne klama tübausürr,
ur, nokam, akó aruri kolae ilangan nokam, ekrrónóp darrpan ór
pamkolpam aüd ór pamkolpamdógab.
19 Osab arüng ibü taedó akó ibü updü koralórr, zitülkus ibü up
gwarzan koralórr akó ibü updü ta singül asi kwarilürr. Akó i kolpam
tibiób upi azid alión koralórr.
20 Barre pamkolpam, ene aüd wirri gum müpa koke nibiób
ekrrónóp, i wata kokean tübyalüngóp tibiób kolaean tulmildügab,
ne kla tómbapón koralórr tibiób tange. I kolae samu ⌊bütók⌋ koke
elókóp, akó i ta obae god bütók koke elókóp, gold, ⌊silba⌋, brronz,
ingülküp, akó nugupi tólbaelórrón. Ini obae goda koke ngabkandako,
akó i bóktan koke arrkrrudako, akó i koke agóltagóldako.
21 I ta kokean tübyalüngóp ene elklazadógab: kolpam
büdülümpükü akrran, merram ó wapiwapi kain tulmil, kol a pam
gómól, akó elklaza gómól.

10

Anerru akó Kari ⌊Arrngamórrón Peba⌋

1 Da ka darrü arüngan anerru eserró kwitümgab abindi. Wa pülpül
poko-e bórrgótarrón yarilürr, akó órrólab oya singül kwitüdü yarilürr.
Oya obzek abüszan yarilürr, akó oya wapór nis ur ulitzan talkumzan
namülnürri.
2 Wa kari arrngamórrón peba amoan yarilürr. Tapabakurrün
yarilürr oya tangdó. Wa tóba tutul wapór malu naedó ingrinürr akó
tóba banól wapór dorrodó ingrinürr,

---

* **9:11** *Abadon* akó *Apolion*, ibü darrpan küp módóga: *Blaman Elklaza Kolae Bain Pam*.
† **9:17** *kolae ilangan nokam*, Mórrke-mórrke módóga: *sulphur*. *Sulphur* aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga.

3 akó wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr ⌊laeonazan⌋ barrónda. Wa
taegwarr nóma apónórr, 7 maduba tibiób bóktan bómgóle bóktónóp.
4 Akó ene 7 maduba nóma bóktónóp, ka wibalómóm kain
namülnürrüma ibü bóktan opor. A ka darrü bóktan bómgól
arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó, "Emoa, darrü pam azazilgu
ene 7 maduba ne bóktan amgolórre, akó wialómgu!"

5 Da ka ne anerru eserró malu naedó zamngólde akó dorrodó, wa
tóba tutul tang pülpüldü kwit yónürr ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋
tónggapónóm.
6 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan bóktanórr Godón ngidü,
nótó ngyabenda metat-metat, nótó tónggapónórr pülpül akó blaman
elklaza oya kugupidü, tüp akó blaman elklaza oya kugupidü, akó
malu akó blaman elklaza oya kugupidü. Akó anerrua inzan bóktanórr
wagó, "Akyan tonarr myamem babul yarile!
7 A ene ngürrdü, 7 ngim anerrua tóba mobolzan kla nóma apulüm
kain yarile, Godón kwindü anikürrün bóktana* sab ugón küppükü
baine, wa ngaen ne bóktan adrratórr tóba zaget pamdó, ⌊prropet⌋ nidi
kwarilürr."
8 Akó ka ne bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab, kürüka akó
bóktanórr wagó, "Wam, tapabakurrün kari arrngamórrón peba ipa
anerruan tangdógab, nótó zamngóldase malu naedó akó dorrodó."

9 Da ka wamórró anerrudü akó oya imtirrü kürü ene kari ar-
rngamórrón peba akyanóm. Wa kürü kyalórr wagó, "Ipa, da elo. Marü
bikóm kubó kapan ngitine, a marü taedó kubó gus mor miszan yarile."

10 Ka ene kari arrngamórrón peba anerruan tangdógab ipadórró
akó elorró. Kürü taedó wa mis gus morzan yarilürr, a ka nóma elorró,
kürü bikóm kapan ngitanórr.
11 Kürü küzazilürr wagó, "Ma Godón bóktan akó büdrrat
namülünke prropetzan, sab laróga tómbapórre abün bwób-bwób
pamkolpamdó, abün bóktan pamkolpamdó, akó abün kingdü."

11

Nis Pam Nisab Bóktan

1 Kürü darrü surpid kókyanórr, wamaka darrü ngarkwat bütanin
tupurua, akó kürü kyalórr wagó, "Bupa, akó atani ⌊Godón Gyabi Müót⌋
akó Godón ⌊alta⌋, akó etangke nigó kolpama tóredako ola.
2 A ma Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirr atanin-gu, ene
elkomólke, zitülkus God ene Zu-koke pamkolpam nókyenóp. I sab
gyabi wirri basirr* tibiób wapóre ail† kwarile 42 melpalóm.
3 Akó ka sab kólba bóktan büdrrat pam nis ningrino kürü bóktan
büdrratóm. Nizana sab gyaur mórrkenyórr bameli akó bóktan namüli
prropetzan 1,260 ngürrüm."‡

---

* **10:7** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* **10:9** Izikiel 2:8–3:3
11:1 Izikiel 40:3; Zekarraea 2:1-2 * **11:2** *gyabi wirri basirr* wa Zerrusalembóka apónda.
† **11:2** *wapóre ail* ne bóktane igósa, kolpama Zerrusalem sab wirri müp akyan kwarile.
‡ **11:3** *42 melpal* akó *1,260 ngürr* i darrpan poko apóndamli. Ene aüd akó poko paila (12:14).

4 Ini pam nis inzanamli, nis ⌊olib⌋ nugupzan akó nis zyón klaman amngyel zitülkuszan; i ini tüpan Lodón obzek kwata zamngólórrónamli.§
5 Darrü oloma ne ibü azid akyanóm nóma kain yarile, ura ibü taedógab tubrrune, akó oya adünge, ibüka nótó bóka bamgün yarile. Da darrü oloma sab ne ibü azid akyanóm nóma kain yarile, wa sab dadan ngarkwatódó nurrótóke.
6 Ini pam nisab balngomól arüng asine pülpül anómóm, igósüm ngupa sab koke timile, i Godón bóktan nóma büdrratódamli prropetzan ene tonarrdó. Akó ibü arüng asine nae óem amzazilüm, akó ini tüp wirri gum müpi kulainüm. Nizana ene tonarr kuri tónggapóni ibü tibiób ubidügab.
7 Nizanab Godón bóktan büdrrat zageta nóma blakóne, ngaru bapón-koke kugupiandógab ne gazirr lara* buruanda, sab ibüka yanine. Akó sab inkü wirri gazirr ngangóle. Wa ibü sab ⌊ut-ut nine⌋ akó büdülümpükü nómkóle.
8 Ibü büb murua sab wirri basirran† wirri kwatódó namüli, kolpama ne basirrdü ibü nisab Lodón, krrosdó emngyelóp. Ene we Sodom‡ wirri basirr alapda, akó Izipt kantrri.
9 Blaman pamkolpamdógab, blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, akó blaman bwóbdügab, ngibürra sab ibü büdül muru aüd akó poko ngürrüm ilküpane ngankanórre. Akó i sab kolpam koke ok nirre ibü nizanab büdül muru gapókdó angrinüm.
10 Ini tüpan pamkolpama sab ikub bagür akó barnginwóm korale zitülkus i büdülamli, akó ⌊gyaur kla⌋ sab gómdamaldó zirrbapón korale, zitülkus ini nis prropet nisa kolaean azid gail namülnürri blaman pamkolpamdó, ini tüpdü nidi ngyaben koralórr.
11 A aüd ngürr akó poko ngürra nóma blakónórr, Godkagab arról ngóna tübangrinürr nizanab kugupidü, akó nizana bupadürri, da zamngórri. Akó blaman pamkolpama nidi esenóp tólbaeldi, wirri guma yazebórr.
12 Da ene prropet nisa wirri bóktan bómgól arrkrrurri kwitümgab, ibüka bóktande wagó, “E ala tügasilam!” Da i pülpül pokodó bangrirri, kwitüdü kasilürri. Ibü gómdamal-koke nidi kwarilürr nósenóp kasildi.
13 Tai ene tonarr pokodó, tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Wirri basirran darrpan pokoa kolae bainürr, akó 9 poko dudu koralórr. 7,000 pamkolpama nurrbarinürr ene tüpan mórrbaenganme. Barre pamkolpam, ibü guma yazebórr, akó i kwitüm Godón ngi wirri kwitüm amngyel koralórr.
14 Nis ngim wirri gum müpa kuri blakóne. A tübarrkrru, aüd ngim wirri gum müpa kari pokoa tótókóm.

7 Ngim Anerrua Tóba Mobolzan Kla Ipulürr

---

§ **11:4** Ini pam nis zyón kla amel zitülkuszanamli, zitülkus i sab Godón bóktan büdrrat namüli zyón klamazan ongang bapónda tümün kwatódó, blamanab asenóm. God ibü sab tóba Samu nókyene, olibazan oel gailda zyón klamankü. **11:4** Zekarraea 4:1-6, 11-14

11:6 Bazeb Tonarr 7:17-19; 1 King 17:1 * **11:7** *gazirr lar* wa we klambóka apónda, kolae samu. Wa balóng, gum angón gazirr klama. † **11:8** *wirri basirr* wa Zerrusalembóka apónda.

‡ **11:8** *Sodom* pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü basirr uri kolae yónürr (Bwób Zitül 19:24-25).

15 7 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó kwitüm wirri
bóktan bómgól koralórr, igó bóktande wagó:
“Mibü ⌊Lod⌋ God akó oya ⌊Kerriso⌋,
ini tüpan kingzan balngomól kuri ipüdi,
akó mibü Lod sab ini tüp alngomól yarile, metat-metat.”
16 Akó ene 24 ⌊balngomól byarrmarr pam⌋, tibiób kingan mórran
klamdó mórrande Godón obzek kwata, wakósingül nümgünóp akó
tibiób obzek tüp elókóp, da oya ⌊ótók⌋ koralórr,
17 wagó:
“Ki marü eso akyandakla, Wirrian Arüng Lod God,
errkya nótókla akó nótó namülnürrü,
zitülkus ma moba wirri arüng kuri ipüda,
akó ma moba balngomól ngarkwat kuri bókyena.
18 Blaman bwób-bwób pamkolpam kari ngürsil koke koralórr,
a marü wirri ngürsila ta kuri tame.
Errkya marü ene tonarr kuri semrróne büdül pamkolpam zaz bainüm,
akó marü zaget pam darrem kla gailüm, ene prropetako,
akó moba pamkolpam, akó marü gum-gum nidi ótókdako,
ia i wirri ngi pamako, ta ia kari ngi pamako.
Errkya ene tonarr kuri semrróne ibü kolae bainüm, tüp nidi kulain
koralórr.”
19 Da Godón kwitüm Gyabi Müót tapabakurrün yarilürr, akó Godón
⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ bokos popadan asen yarilürr
oya Gyabi Müót kugupidü. Aon warri aman koralórr, murrum akó
taren-taren madub ongyala sidórüklürr, tüpa mórrbaengórr, akó
zürük aes pokoa timilülürr ngupzan elklaza kolae bainkü.

12

Kol akó Wirri Atrrórrzan Kla

1 Darrü wirri akó umul-kók tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama
darrü kol warilürr. Abüs ma oya bamel mórrkenyórrzan yarilürr, ó
melpal ama oya wapór lorodó, akó oya singüldü kingan müóngdur
yarilürr 12 wimurrpükü.*
2 Wa gakum warilürr akó wirri azidüdü taegwarr warilürr, zitülkus
wa mórranóm kain warilürr.
3 Olgabi akó darrü tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü
wirrian óe-óe atrrórrzan kla yarilürr 7 singülpükü akó 10 garpükü,
akó 7 kingan müóngdur oya singüldü kwarilürr. 4 Oya upa aüd
órdógab darrpan ór wimurr pazaurr pülpüldügab, da semanórr
tüpdü. Da wa zamngólórr ene kolan obzek kwata, mórranóm nótó
kain warilürr, igósüm wa oya olom dudu ki idarüke, wa ene olom
nóma ki ilngumile.
5 Wa siman olom ilngumilürr. Wa sab blaman bwób-bwób pamkol-
pam wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke. Da oya
olom ae sipüdóp ama Godka, tai kókó tóba kingan mórran klamdó.

11:15 Bazeb Tonarr 15:18; Daniel 2:44; 7:14, 27 * **12:1** Ini kola aprrapórr Isrraelóm zamngólda. (Ma Bwób Zitül 37:9 ngakanke. Ene opordó abüs, melpal, akó wimurra Zeikob, oya kol, akó oya olmalóm bórrangdako. Zeikobón darrü ngi Isrrael.) **12:3** Daniel 7:7

6 Ene kola we busorr ama ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋, God oyankü
ne bwób tónggapónórr. Wa olazan warilürr, Godón anerrua oya
ngakrran we bókyenóp 1,260 ngürrüm.
7 Da wirri gazirra we tómbapónórr kwitüm. Maekol akó tóba an-
erru, i gazirr sidüdóp wirri atrrórrzan klamdó. Ene wirri atrrórrzan
klama tóba anerrupükü darrem-darrem inkü we bókrranórr.
8 A wirri atrrórrzan kla ⌊ut-ut airrün⌋ yarilürr, da oya tóba
anerrupükü myamem darrü ngyaben marrgu babul yarilürr kwitüm.
9 Ene wirri atrrórrzan kla simanikóp tüpdü, ene ngaerrón gwar,
ngiliarrón ⌊deból⌋ ó satani, ini tüpan blaman pamkolpam nótó ilklió
büliónda. Oya simanikóp tüpdü tóba anerrupükü.
10 Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgól arrkrrurrü kwitüm
bóktande wagó, “Mibü Godón zidbain, arüng, akó kingzan bal-
ngomól, akó oya ⌊Kerrison⌋ balngomól arünga kuri togobe. Zitülkus
módóga, mibü Godón obzek kwata nótó zamngól yarilürr, irrüb akó
ngürr, mibükwata bóktande wagó, ki kolae tómbapónónóp, oya kuri
simanikrre kwitümgab.
11 I oya ugóm ⌊ut-ut irre⌋, ene ⌊Sip⌋ Kupoan óe-e, akó igó bóktane, i
ngibürrdü ne amkoman bóktan büdrratnórre. Akó ibü gaodó yarilürr
tibiób arról akyanóm akó nurrbarinüm.
12 We ngarkwatódó, e kwitüdü bwóbakla, e bagürwóm kwarilo, akó
e blamana ola nidi ngyabendakla! A sab wirri gum müp yarile ini
tüpankü akó maluab, zitülkus ene debóla ola kuri abine yabüka wirri
ngürsilpükü, zitülkus wa umula oya tonarra kuri tugupurr tübine.”
13 Ene wirri atrrórrzan klama igó nóma ngakanórr wagó, oya kuri
simaikrre tüpdü, wa ene kol solkwat we kolazokyalórr, ene siman
olom nótó ilngumilürr.
14 A ene kol wirri ngagalaig tap nis akyarrón warilürr ngüin-koke
bwóbdü arrmulüm, God oyankü ne bwób tónggapónórr, anerrua
oya ne ki ngakrran kwarile aüd akó poko pailüm, ene gwardógab
adlangóm.
15 Olgabi ene gwara nae bagrükürr tobarrzan tóba taedógab, ene
kol amiógüm akó oya amtólóm ene naiz büdóre.
16 A tüpa ma ene kol tang zwamtinürr, tóba tae-e ene tobarr nae
adarüküm, ene wirri atrrórrzan klama ne kla bagrükürr.
17 Olgabi ene wirri atrrórrzan klama kari ngürsil koke yarilürr ene
koldó, da we wamórr wirri gazirr ngangólóm oya ngibürr olmalpükü,†
Godón gida bóktan poko nidi amorrandako akó ene amkoman bóktan,
Yesu ne poko pupo tinóp.
18 Ene wirri atrrórrzan klama malu kabedó zamngólórr.

13

Nurr Lar Maludügab

1 Olgabi ka darrü nurr lar eserró, maludügab burruande. Oya 10 gar
akó 7 singül kwarilürr, akó 10 kingan müóngdur ene 10 gardó koralórr.
Darrpan-darrpan singüldü kolae bóktan ngi asi koralórr Godónkwata.
2 Ka ne nurr lar eserró, büb wa lepedzan* yarilürr. Oya wirri

12:9 Bwób Zitül 3:1; Luk 10:18 † **12:17** *olmal* i tai Yesun amkoman angun pamkolpambóka apóndako. * **13:2** *leped* wirri nurr pusizan balóngan klama, busoan, akó ilklió büliónd bórrgrratórróna. Mórrke-mórrke módóga: *leopard.*

ngüinpükü wapór kwarilürr, kokrrap azirrpükü, wamaka ne beanko,[†]
akó oya tae inzan obzek yarilürr, wamaka ne ⌊laeonan⌋ tae-a. Ene
wirri atrrórrzan klama oya arüng ekyanórr, tóba kingan mórran kla,
akó wirri balngomól arüng.
3 Ene nurr laran darrü singül gülüngpükü yarilürr, wamaka ne
büdül ngarkwat gaoa, a ene gülüng ama bütamürrün yarilürr. Blaman
ini tüpan pamkolpama gübarirr aengóp, ama oya mamoan kwarilürr.
4 Blamana ene wirri atrrórrzan kla ⌊ótók⌋ kwarilürr, zitülkus wa
ene nurr lar arüng wató ekyanórr balngomólóm. I ta akó ene nurr
lar ótók kwarilürr bóktande wagó, "Darrü olom ta babula ene nurr
larzan. Darrü olom ta gaodó kokea wankü gazirrüm."
5 Nurr lar tae akyarrón yarilürr ikub bagür poko bóktanóm akó
kolae poko bóktanóm Godónkwata. A wa arüng akyarrón yarilürr
balngomólóm 42 melpalóm.
6 Wa tóba tae tapakurr kolae poko bóktanóm Godónkwata, akó obae
bóktan aliónüm oya ngiankwata akó oya ngyaben marrguankwata,
ene wa, kwitüm nidi ngyabendako.
7 Akó ene nurr lar ok yónürr Godón pamkolpampükü wirri gazirr
ngangólóm akó ibü ⌊ut-ut bainüm⌋. Akó wa arüng akyarrón yarilürr
balngomólóm blaman zitül, blaman pamkolpam, blaman bóktan
pamkolpam, akó blaman bwób-bwób pamkolpam.
8 Blaman pamkolpama, nidi ngyabendako ini tüpdü akó nibiób
ngi wibalómórrón kokeko amkarrón ⌊Sip⌋ Kupoan pebadó bwób
zitüldügab, sab ene nurr lar ótók kwarile.
9 Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli, wa ki turrkrru.
10 Darrü olom ne tümün müótüdü ódódóm nóma bóktórre,
oya wata sab idódrre.
Darrü olom ne büdülümpükü amkalóm nóma bóktórre gazirr turriki,
oya wata sab gazirr turriki emkórre.
Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang ko-
ralón müp tonarrdó akó amkoman bangundü arróbórrón ki kwarilün.

Nurr Lar Tüpdügab

11 Da ka akó darrü nurr lar eserró, tüpdügabi burruande. Oya nis
tugup gar namülnürri sip kupozan, a wa ma wirri atrrórrzan klamzan
bóktan yarilürr.
12 Wa ngaen-gógópan nurr laran arüngi balngomól yarilürr oya
wapi. Wa akó zirrnótókóp ini tüp akó tüpan pamkolpam ene ngaen-
gógópan nurr lar ótókóm, büdülümpükü noan gao ekyenóp, ama
bütamürrün ne kla yarilürr.
13 Akó ene nis ngim nurr lara wirrian tulmil tómbapón yarilürr
tóba arüng amtyanóm; darrü igó ⌊wirri tulmil⌋ yarilürr, ur ódódóm
kwitümgab ama tüp, pamkolpama ilküpi asenóm.
14 Zitülkus oya ok yónürr ini wirri tulmil tómbapónóm ngaen-
gógópan nurr laran wapi, wa pamkolpam ilklió bülión yarilürr ini
tüpdü nidi ngyaben kwarilürr. Wa ibü nüzazilóp godzan ingülküp
dandang tónggapónóm ene ngaen-gógópan nurr lardó wirri ngi

[†] **13:2** *bea* wirri arüng nurr lara, wirri ngüinpükü gwarrarrón. Mórrke-mórrke módóga: *bear*. **13:2** Daniel 7:3-6 **13:7** Daniel 7:21 **13:10** Zerremaea 15:2; 43:11

atenóm, gazirr turriki noan gao akyarrón yarilürr akó ama ngyaben yarilürr.
15 Oya ok yónürr ngón akyanóm ene ngaen-gógópan nurr laran ingülküp dandang, igósüm wa ki bóktan yarile. Akó ene igósüm arüng bóktan ki nókyerre igó, nidi ki bangórre ene ingülküp dandang ótókóm, wata ki ekrróne.
16 Ene nis ngim nurr lara ta blaman pamkolpam zirrnótókóp, kari akó wirri, mórrel akó elklaza-koke, ⌊leba zaget⌋ kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, timam azebóm tibiób tutul tangdó ó tibiób müóngdü.
17 Darrü oloman ne ene timam babul nóma yarilürr, wa gaodó koke yarilürr darrü kla amiógüm ó sel ainüm. Ene timam we klama, ia ene ngaen-gógópan nurr laran ngi, ó ta ia ene namba, oya ngim nótó zamngólda.
18 ⌊Wirri gyagüpitótók⌋ ipüdórre: Wirri susumüri olom nótóka, wa sab ki etang ene nurr laran namba laróga, zitülkus ene go paman namba-e. Ene namba módóga: 666.

14

⌊Sip⌋ Kupo akó Tóba Pamkolpam

1 Olgabi ka yazilürrü, da módóga, ene Sip Kupo zamngólde Zaeon Pododó,* akó wankü 144,000 pamkolpam kwarilürr, wibalómórrón nibiób kwarilürr tibiób müóngdü Sip Kupoan ngi akó tóba Aban ngi.
2 Olgabi ka darrü ukwóm arrkrrurrü kwitümgab, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Ka ne ukwóm arrkrrurrü, inzan yarilürr, wamaka ne pamkolpama tibiób wirri darrumbirrózan kla bapuldako.
3 Akó i küsil wórr ato kwarilürr Godón kingan mórran kla obzek kwata akó ene tokom ngyaben klamab obzek kwata akó ene ⌊bal-ngomól byarrmarr pamab⌋ obzek kwata. Darrü olom gaodó koke yarilürr ini wórr umul bainüm, a wata ene 144,000 pamkolpam, God tüpdügab nibiób ⌊aurdü amanórr⌋.
4 Ini pama wata ⌊kolkal⌋ ngyaben kwarilürr igó pokodógabi, i kolpükü koke bazurrulürr.† I wata ene Sip Kupo mamoandako, wa ne kwata agólda. Ibü ngibürr pamkolpamab ngorodógab aurdü amanórr akó Godón akó ene Sip Kupo ilinóp, wamaka ngaen-gógópan abüla nóma bókyanda.
5 Ibü taedó obae tiz babul yarilürr, ibü darrü kolae ta babulanako.

Aüd Anerru

6 Olgabi ka akó kwitüm darrü anerru eserró arrmuldi, da oyaka ene Morroal Bóktan yarilürr Yesunkwata, metat ne kla yarile, blaman pamkolpamdó büdrratóm, ini tüpdü nidi ngyabendako, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, akó blaman pamkolpamdógab.
7 Da wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “Godón gum angón kwarilün akó oya ngi wirri kwitüm emngyelam, zitülkus oya ene tonarr kuri

* **14:1** *Zaeon Podo*: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. We kla okaka amzazilda, ene Godón gyabi wirri basirre, ngian Zerrusalem. **14:1** Okaka Amzazirrün Kla 7:3 † **14:4** Aprrapórr ini alap-alap bóktana. Oya küp aprrapórr módóga: *Ini pamkolpama obae god koke ⌊ótók⌋ kwarilürr.*

semrróne blaman pamkolpam zaz bainüm. Akó oya ⌊ótók⌋ koralón,
tüp a pülpül, malu akó arób nótó tómbapónórr."
8 Nis ngim anerrua tókyanórr igó bóktankü wagó, "Kuri tupe!
Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe,‡ blaman bwób-bwób pamkol-
pam nótó zirrnótókóp oyaka dabinüm kol akó pam gómól tonarr
tómbapónóm, wamaka i oyanóm waen anóndako."
9 Aüd ngim anerrua we tókyanórr ene nis anerruab kakóm, wirri
gyagüpi bóktankü wagó, "Darrü oloma ne ene nurr lar akó oya
ingülküp dandang nóma ótók yarile akó timam nóma apadóda tóba
müóngdü ó ta ia tangdó,
10 da wa ta sab Godón wirri ngürsil tulmil inzan esene, wa sab ibüka
ne poko tónggapóne tóba wirri ngürsil ngarkwatódó, gyaur-koke.§
Ene oloma sab ola azid aengle kolae ilangan ingülküp* urdü, gyabi
anerru akó Sip Kupo, ibü wapi.
11 Akó ene uran nokama ibü azid aeng bwóbdügab angürda, metat-
metat. Ibü sab ngón agón babul yarile ene azid aengdógabi, irrüb a
ngürr, ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nidi ótókdako, ó idi,
oya ngian timam nidi azebdako."
12 Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang
koralón müp tonarrdó, Godón gida bóktan poko nidi amorrandako akó
Yesun amkoman nidi angundako.
13 Olgabi ka bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó,
"Ini poko wialóm: 'Bagürwóm idipako, Lodka dabyórrün nidipako akó
nidi nurrbarindako errkyadógab kókó nubó.' "

Godón Samua igó bóktanda wagó, "Ó, ene amkoman! I sab
ngón bagóne tibiób wirri zaget tómbapóndógabi, zitülkus ibü Godón
ubi ngarkwatódó tórrmen tómbapónan küpa sab ibü munumurre
kwitüdü."

Tüpan Abül

14 Olgabi ka yazilürrü, da módóga, darrü gabülpli pülpül poko asi
yarilürr, akó ene pülpül pokodó darrü olom mórrarrón yarilürr, wa-
maka pamkolpamab olome. Oya singüldü darrü ⌊golde⌋ tónggapórrón
kingan müóngdur yarilürr, akó zirran abül turrik oya tangdó.
15 Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr ⌊Godón Gyabi Müótüdügab⌋.
Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr oyaka, ene pülpül pokodó nótó
mórran yarilürr wagó, "Moba abül turrik amórr, da abül,† zitülkus
ene abül tonarra kuri tame; ene amkoman, ene tüpan abül gaodóma."
16 Da ene pülpül pokodó nótó mórran yarilürr tóba abül turrik
amórrórr dudu tüpdü; módóga, dudu tüp we abülürr.
17 Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr Godón Gyabi Müótüdügabi
kwitüm, oya ta zirran abül turrik asi yarilürr.
18 Akó darrü anerrua tamórr ⌊altadógab⌋, ene altan ur nótó
ngakan yarilürr, da wirri gyagüpi taegwarr apónórr ene zirran abül

‡ **14:8** *kuri tupe* wa we poko apónda, ene wirri basirr kuri kolae sine (18:20). **14:8** Aesaya 21:9; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 18:2 § **14:10** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Wa ta sab Godón wirri ngürsilan waen enóne, God ne waen ekanórr nae koke yarrisarri apórrón tóba ngürsilan kübüldü.* * **14:10** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. **14:10** Aesaya 51:17; Izikiel 38:22 **14:14** Daniel 7:13
† **14:15** *abül* wa we pokobóka apónda, pamkolpam dakasum tüpdügab. **14:15** Zo-el 3:13

turrikpükü anerrudü wagó, “Moba abül turrik amórr, ene ⌊grreip⌋ tüól
dakasu syepordógab ini tüpan, zitülkus oya grreip aungrirrünako!”
19 Ene anerrua tóba abül turrik amórrórr ene dudu tüpdü, grreip
dakasurr, da ibü we amanórr ene wirri grreip mor amóng bwóbdü,‡
God tóba wirri ngürsil ne amtyanda. 20 Ibü ola wapóre bail kwarilürr
ene grreip mor amóng bwóbdü ene wirri basirr kalkuma. Da ne óea
tolmealórr ene grreip mor amóng bwóbdügabi, igó ngarkwat kwit
tüngürürr, pamkolpamab tupo ngarkwatódó,§ akó igó kan olmean
yarilürr, 300 kilomita ngarkwat.

15

7 Anerru akó 7 Godón Ngürsilpükü Kübül

1 Olgabi ka akó darrü wirrian akó ilküpa baus tulmil eserró kwitüm:
7 anerru tibiób 7 wirri gum müppükü. Ini dómdóm ne klama, zitülkus
Godón ngürsila sab blakóne, ene wirri gum müpa nóma tómbapórre.
2 Da ka darrü kla eserró wamaka glas malua, urpükü yarrisarri
apórrón, akó ka ene pamkolpam nósenarre, ene nurr lar akó oya
ingülküp dandang nidi ⌊ut-ut ninóp⌋, akó oya ngim ne namba-a
zamngólda. I blamana ap* amorran kwarilürr, God ibü ne kla nülinóp.
3 Akó i Mosesón wórr ato kwarilürr, Godón leba zaget olom, akó ene
Sip Kupoan wórr. Igó ne wórr yarilürr wagó,
“Lod, Wirrian Arüng Godóe,
marü wirrian akó ilküpa baus tórrmenako!
Blaman bwób-bwób Kingóe,
marü tórrmen tulmil dümdümako akó amkoman!
4 Lod God, marü sab koke nidi gum mangónórre,
akó marü ngi sab koke nidi wirri kwitüm emngyelnórre?
Blamana sab ini kla tónggapórre, zitülkus ma mobela ⌊kolkalan⌋.
Blaman bwób-bwób pamkolpama sab marü obzek kwata togobe
akó marü ⌊ótók⌋ kwarile,
zitülkus ma moba ⌊dümdüm tonarr⌋ tulmil kuri okaka tinarre.”
5 Ini elklaza kakóm, ka yazilürrü akó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ ugón
tapakurrün yarilürr kwitüm, ene ⌊Palae Müót⌋ ene 10 gida bóktan
pokopükü, ne klama amtyanda wagó, God asine.
6 Ene 7 anerrua tübausürr ene Godón Gyabi Müótüdügab tibiób
darrpan-darrpan ene wirri gum müppükü. I ⌊tóman-koke⌋ akó
zyónan mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, golde tómbapórrón sas†
bamelórrón dalgüp ngarkwat.
7 Olgabi darrü ene ngyaben klama ene 7 anerru darrpan-darrpan
golde tómbapórrón kübül nülinóp. Ene kübül Godón ngürsili
barümürrün kwarilürr, metat-metat nótó ngyabenda.
8 Akó Godón Gyabi Müót nokama‡ aterrón yarilürr, Godón ⌊wirri
kómal zyón⌋ akó oya arüngdügab. We ngarkwatódó, darrü oloman

‡ **14:19** *grreip mor amóng bwób* wa Godón zazbainbóka apónda. § **14:20** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Óea igó ngarkwat kwit tüngürürr, ⌊osan⌋ taedó alngomól sye ne ngarkwat amelórróna.* **14:20** Aesaya 63:3; Okaka Amzazirrün Kla 19:15 * **15:2** *ap* gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: *harp.* **15:3** Bazeb Tonarr 15:1 **15:4** Zerremaea 10:7; Wórr Peba 86:9 † **15:6** *sas* beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: *sash.* ‡ **15:8** *nokam* wa amtyanda wagó, God asine.

gaodó koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü bangrinüm, kókó ene 7 anerruab 7 wirri gum müpa nóma tómbapórre.

16

Ene 7 Kübül

1 Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgól arrkrrurrü ⌊Godón Gyabi Müótüdügabi⌋ ene 7 anerru byalde wagó, “Ogob akó ekónam Godón ngürsil ene 7 kübüldügab ama tüpdü.”

2 Ngaen-gógópan anerrua wamórr, da tóba ene kübül we ekanórr tüpdü, da guman tarenan gülünga tóbabótlórr pamkolpamdó, ene nurr laran timam nibiób kwarilürr akó oya ingülküp dandang nidi ⌊ótók⌋ kwarilürr.

3 Nis ngim anerrua tóba kübül maludü ekanórr, da ene malua óem bainürr, wamaka ne büdül oloman óe-e. We ngarkwatódó, blaman maludü ngyaben elklaza nurrbarinürr.

4 Akó aüd ngim anerrua tóba kübül ekanórr blaman tobarrdó akó aróbdó, da ene bwóba óem bainóp.

5 Olgabi ka arrkrrurrü ene anerru, ini tüpan nae nótó ngakanda, bóktande wagó,

“Gyabi Olom, errkya nótókla akó nótó namülnürrü,
ma dümdümla moba zaz baindi.
6 Ene amkomana, zitülkus i marü pamkolpam akó prropet okrralórr,
da ibü óea tópkalórr;
we ngarkwatódó, ma ibü óe nülinünüma anónóm. I gaodómako
ene ⌊kolaean darrem⌋ azebóm!”

7 Akó ka bóktan bómgól arrkrrurrü ene ⌊altadógabi⌋ bóktande wagó,

“Ó, ene amkoman, Lod, Wirrian Arüng God,
marü zaz bain amkoman akó dümdümako.”

8 Tokom ngim anerrua tóba kübül ekanórr abüsdü, da abüs ok yónürr pamkolpam badüngüm tóba uri.

9 Da abüsan urura ibü badüngürr, da i Godón ngi wirribóka amórr kwarilürr, arüng noane ini wirri gum müp balngomólóm. A i bangónóp kolae tonarrdógab byalüngüm Godka akó oya ngi wirri kwitüm amngyelóm.

10 Akó 5 ngim anerrua tóba kübül ekanórr ene ngaen-gógópan nurr laran mórran klamdó, da oya kingzan balngomól bwób tümüna ngalaorr. Pamkolpama tibiób ulit baritnóp ene wirri azid aengdógab,

11 da kwitüm Godón amórr kwarilürr ibü wirri azid aeng akó gülüngabme, a i tibiób kolae tórrmen tómbapóndógab koke tübyalüngnóp.

12 Akó 6 ngim anerrua tóba kübül ekanórr wirri Yuprreitis tobarrdó, da ene tobarra ukyónürr kingabkü kwat alótóm olgabi tótókóm, abüsa nólgabi banikda.

13 Olgabi ka aüd kolae samu nósenarre, wamaka palógako. Darrü ene kolae samua ene wirri atrrórrzan klaman taedógab tubrranórr, darrüpa ene nurr laran taedógab tubrranórr, akó darrüpa ma obae prropetan taedógab.

15:8 Aesaya 6:4 **16:2** Bazeb Tonarr 9:10 **16:4** Bazeb Tonarr 7:19 **16:10** Okaka Amzazirrün Kla 13:1-8; Bazeb Tonarr 10:21 **16:12** Aesaya 11:15

14 I kolae samuab prranzako, ⌊wirri tulmil⌋ nidi tómbapóndako, da
i tótókdako kingdü ini dudu tüpdü ibü kwób asum gazirrüm Wirrian
Arüng Godón wirri Ngürrdü.
15 "Tübarrkrru! Ka sab gómól pamzan tamo. Bagürwóm watóke,
nótó azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótóke.* Ini kwata, wa
sab kakapur akó büód koke yarile pamkolpamab obzek kwata."†
16 Olgabi ene aüd kolae samua king kwób isurr darrü bwóbdü, ngi
Arrmagedon Ibrru bóktane.
17 Dómdóm 7 ngim anerrua tóba kübül ekanórr tüp a pülpül aodó,
da wirri bóktan bómgóla sidórükürr Godón Gyabi Müótüdügab,
kingan mórran klamdógab, igó bóktankü wagó, "Kuri blakóne!"
18 Olgabi aon warri aman yarilürr, murruma akó taren-taren madub
ongyala sidórüklürr, akó tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Ngaen
tüpa inzan koke mórrbaengórr, pamkolpama ini tüpdü ne tonarr
tóbabótórr; amkoman aipab yarilürr!
19 Babilon wirri basirra aüd ór bangónórr, akó bwób-bwób wirri
basirra tübaingürr. Akó God gyagüpi zumanikürr Babilon wirrian
basirr, da oya ene kübül okyanórr waene amrókrrón, Godón wirri
ngürsil ne klama okaka amzazilda.
20 Blaman kaoa bamrükóp ama malu, akó blaman podoa ta inzan
bamrükóp.
21 Da wirri aes pokoa, müp ama ia 30 kókó 50 kilo ngarkwat, ngupzan
amil yarilürr pülpüldügab ama pamkolpamdó. I ta akó Godón ini
kolae kla tónggapónde amórrnóp ini aes poko ngupdügab, zitülkus
ene azid aeng kari kolae ta koke yarilürr.

17

Ene Kol Babilon akó Ene Nurr Lar

1 Olgabi darrü ene 7 anerrua, ene 7 kübül nibiób kwarilürr, kürüka
tamórr. Wagó, "Yao, ka kubó marü mómtyeno, God sab ene wirri pam
apyón kol* ia zaz wine, abün naedó† nótó mórrando.
2 Ini tüpan bwób-bwób kinga oyaka dabinóp kol gómól tonarr
tómbapónóm.‡ Akó blaman pamkolpama ini tüpdü kol akó pam
gómól tonarr tómbapónónóp, wamaka i gorrgorr bainóp oya waen
anóndógabi."
3 Olgabi ene anerrua kürü ae küdódürr Godón Samuan arüngi ama
⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Ola ka kol oserró óe-óe nurr lardó mórrande,
blaman büb kolae bóktan ngia gwarrarrón koralórr Godónkwata, akó
ene nurr laran 7 singül akó 10 gar kwarilürr.
4 Ene kol ilulu óe-óe akó baeb óe-óe mórrkenyórr baterrón warilürr,
akó gold, wirri darrem ingülküp, akó pel§ püti bairrün. Wa darrü

* **16:15** *nótó azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótóke,* we pamkolpambóka apónda, amkoman karrkukusi nidi bangundako. † **16:15** Yesu ini poko bóktanórr. **16:15** Metyu 24:43-44; Luk 12:39-40 **16:16** Wórr Peba 2:2 * **17:1** *pam apyón kol*: Babilon pam apyón kolzano, zitülkus wa Godka kolae tonarr tómbapón warilürr akó obae god byamkün warilürr ibü ⌊ótókóm⌋. Ini inzan yarilürr, wamaka kola kubó tóba müór amgütesa da kubó pam apyón kolóm baine. † **17:1** *abün nae* wa we klambóka apónda, *ini tüpan abün pamkolpam, kantrri, akó bóktan*. (17:15) Ini kolan umulbain kari kokea ibü blamandó. ‡ **17:2** *kol gómól tonarr tómbapónóm*: Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke. **17:3** Okaka Amzazirrün Kla 13:1 § **17:4** *pel*, Mórrke-mórrke módóga: *pearl*. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama.

kübül emoalórr golde tónggapórrón, ngazirr tulmil akó ⌊kolkal⌋-koke
tonarr amrókrrón, oya pam gómóldógabi ne klame.
5 Oya müóngdü ini anikürrün küp ngi wibalómórrón kwarilürr:
"Babilon wirrian basirr, pam apyón kolab aip, akó ini tüpan ngazirr
tulmil aip."
6 Ka igó poko eserró, ene kol gorrgorr warilürr Godón pamkolpamab
óe-e akó ngaen büdülümpükü nibiób okrralórr ibü óe-e, zitülkus i
Yesunkwata bóktan büdrrat kwarilürr pamkolpamdó.
Ka oya nóma oserró, ka karibóka-koke gübarirr aengrró.
7 Olgabi ene anerrua kürübóka wagó, "Ma ini elklaza basende iade
gübarirr aengdóla? Ka kubó ene anikürrün küp marüka müsirrga
ino ene kolankwata, akó oya ne nurr lara ódódda, 7 singül akó 10 gar
noanko.
8 Ma ne nurr lar esena, ngaen asi yarilürr, errkya babula, ama
burruan kari pokoa ene ngaru bapón-koke kugupidügab.* Nóma tubr-
rune, ene kakóm, God sab oya kolae ine. Ini tüpdü ne pamkolpama
ngyabendako, bwób zitüldügab koke nibiób ngi wibalómórrónko
⌊ngarkwat-koke arról⌋ pebadó, sab gübarirr aengrre, i sab ene nurr
lar nóma eserre, zitülkus wa ngaen asi yarilürr, errkya babula, a sab
tame.
9 "⌊Wirri gyagüpitótóke⌋ akó susumüri-i ipüdórre: Ene 7 singüla 7
podom† bórrangdako, ene kola ne mórrando.
10 I ta dakla 7 kingüm bórrangdako. 5a kuri tübaingürr tibiób
balngomól bwóbdügab, akó darrpan errkya asine, akó darrü ene
kinga tótók küsila. Da wa sab nóma tame, wa sab ae wata tugupurr
tonarróm yarile.
11 Ene nurr lar, ngaen asi nótó yarilürr, akó errkya babul nótóka,
sab 8 ngim king yarile. Wa ene 7 kingpüküma, da sab ngyabele kókó
God sab oya kolae sine.
12 "Ma ne 10 gar nósenónóma, 10 kingüm bórrangdako, kingzan
balngomól arüng koke nidi kuri yazebrre, a sab darrpan abüs küp
ngarkwat balngomólóm nibiób nókyerre kingzan ene nurr larpükü
dabyóndi.
13 Ene kingab darrpan gyagüpitótóka. I sab tibiób arüng akó
balngomól arüng oya ilirre.
14 I sab wirri gazirr ngangólórre ene ⌊Sip⌋ Kupopükü, a ibü sab
ene Sip Kupoa ⌊ut-ut nirre⌋, zitülkus wa wirri Lod módóga blaman
lodódógab akó wa wirri King módóga blaman kingdügab, akó wankü
asi korale, wa nibiób ngibaunürr akó ilianórr akó oyaka amkoman
moboküpi arróbórrón nidipako."
15 Olgabi ene anerrua akó kürübóka wagó, "Ma ne nae nósenónóma,
ene pam apyón kola ne mórrando, we klamóm zamngólda, ini tüpan
abün pamkolpam, bwób-bwób pamkolpam, akó bóktan pamkolpam.
16 Ma ne 10 gar nósenónóma akó ene nurr lar, i sab ene pam apyón
kol alzizi amaik kwarile. I sab oya blaman elklaza umtirre akó kakapur
wirre, i sab oya büb muru olongórre akó uri tozetórre.
17 Zitülkus módóga, God ini gyagüpitótók wató ingrinürr ibü
susumüridü tóba bókam bagósórrón bóktan tómbapónóm; darrpan

* **17:8** *ngaru bapón-koke kugupi*: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke. † **17:9** *7 podo* ia aprrapórr Rrom wirri basirrbóka apónda, zitülkus Rrom 7 pododó mórrando.

pokodó tulmil tómbapónóm akó tibiób kingzan balngomól arüng akyanóm ene nurr lar, kókó Godón bóktana sab küppükü baine.
18 “Ma ne kol osena, we klamóm zamngóldo, ene wirrian basirr, ini tüpan blaman king nótó balngomóldo.”

18

Godón Angrirrün Bóktan Babilonón Aupüm

1 Ene kakóm, ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi. Oya wirri balngomól arüng yarilürr akó oya ⌊wirri kómal zyóna⌋ tüp blaman warri sapónórr.
2 Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr wagó,
“Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe!*
Wa igó bwóbüm kuri baine, kolae samua ne ngyabendako,
akó blaman ⌊kolkal⌋-koke samuab ban bwób,
akó alóng-koke póyaeab ban bwób,
akó alóng-koke akó ngazirr larab ban bwób.
3 Zitülkus módóga, blaman bwób-bwób pamkolpama oyaka dabinóp kol akó pam gómól tonarr tómbapónóm,†
wamaka i oyanóm waen enónóp.
Ini tüpan kinga oyaka dabinóp kol gómól tonarr tómbapónóm,
akó ini tüpan selbain pama mórrelóm bainóp oya wirri darrem elklaza bumiógdügab.”
4 Olgabi ka akó kwitümgab darrü bóktan bómgól arrkrrurrü, bóktande wagó,
“Kürü pamkolpam, tübaus ene basirrdügab,
igósüm e sab koke barümórre oya kolae tonarrdó,
akó e sab oya azid aeng koke ipüdane.
5 Tübaus, zitülkus oya kolae tonarr kwób basurrünako pülpül amrran kari poko, amkoman atang-koke kolae tonarr,
akó Godón kuri ngambangóle oya dümdüm-koke tonarrankwata.
6 God, oya darrem okya, wa ngibürrzan darrem nüliónónóp;
akó darrem tumum emngyel tóba tórrmen ngarkwatódó.
Ene kübül kugupidü, wa ne kla yasarri apónórr, oyankü akó nis ngim yasarri apó.‡
7 Wa tóba ngizan wirri kwitüm amngyel warilürr, akó wa abün mórrel elklaza tumumzan ngyabelórr,
oya inzan wirri azid okya akó yón gyauran ngizuta.
Zitülkus módóga, wa tóba moboküpdü igó poko bóktando wagó,
‘Ka kwinzan mórrandóla kólba mórran klamdó.
Ka kóble kokela,§
akó kürü sab yón gyaur babulan yarile.’
8 We zitülkusdü, oya ini azid aenga sab blamana darrpan ngürr togobe:

---

* **18:2** *kuri tupe*: Ini we pokobóka apónda, ene wirri basirr kulain. Ene nurr lar akó ene 10 kinga sab ene basirr kulairre, Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó (17:16,17). † **18:3** Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke. **18:3** Aesaya 21:9; 23:17; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 14:8 **18:4** Aesaya 48:20; Zerremaea 50:8; 51:6 **18:5** Zerremaea 51:9 ‡ **18:6** Ini we pokobóka apónda, God Babilonón kolae ainüm dadan kwata, wazan ngibürrdü kolae elklaza tólbael warilürr, a ama nis ngim müpande. § **18:7** *ka kóble kokela*: Babilon igó bóktando wagó, wa tangbamtin-koke kokean ngyabene akó ngibürrdü kokean ngambangóle kóblezan kwarilürr, Zon ini peba nóma wialómórr. **18:7** Aesaya 47:7-9

büdül, yón gyaur, akó ku.
Oya sab ura zudunge mengrempükü,
zitülkus Lod God wirri arünga, oya nótó zaz ainda.
9 “Ene tüpan kinga, ngaen-gógópan oyaka nidi dabinóp kol gómól
tonarr tómbapónóm, akó ngaen-gógópan wankü abün mórrel elklaza
tumum nidi ngyabenónóp, ene kolan nokam nóma eserre baebde, i
sab oyabókamóm yón gyaurdü kwarile.
10 I sab aibwóbdügab ngakan kwarile, zitülkus i sab gum kwarile
oya azid aengde. I sab bóktórre wagó,
“ ‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, Babilon, wirrian basirr,
arüngan basirr!
Darrpan abüs küp kugupidü marü zaz aina kuri tómbapóne!’
11 “Tüpan selbain pama sab yón kwarile akó sab wirri gyaur kwarile
oyakwata, zitülkus darrü oloma myamem ibü sel elklaza koke bumige.
12 We sel elklaza kwarilürr: gold, ⌊silba⌋, wirri darrem ingülküp akó
pel; agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr,
silk* mórrkenyórr akó baeb óe-óe mórrkenyórr; morroal siporrolzan
ilang nugup, lar kyamülab zirrgüpi† tómbapórrón elklaza, wirri
darrem nugupi, brronze, ayane, akó morroal wibagótórrón ingülküpi‡
tómbapórrón elklaza;
13 sinamon,§ spaes,* morroal ilang bóngan kla, mirr,† akó
prrenkónsens;‡ waen, ⌊olib⌋ oel, kómal plaoa akó ⌊wit⌋; ⌊kau⌋ akó ⌊sip⌋;
⌊os⌋ akó ⌊osab amorrat kla⌋; pamkolpam, ⌊leba zaget⌋ kolpamómzan
nibiób sel ninóp.
14 Sab inzan bóktarrón yarile wagó, ‘Ene wirri darrem elklaza, ma
ne klamóm wirribóka nae amandóla, marü kuri mimgütrre. Blaman
marü ene mórrel akó arrbirrün elklaza kolae bairrünako, akó ma sab
myamem kokean nósenónómo!’
15 Ene selbain pama ne kla sel bain kwarilürr, oyakagab mórrel nidi
bainóp, sab wirri kan bórrangle, zitülkus i sab gum kwarile oya azid
aengde. I sab yón kwarile akó sab oyaka wirri gyaur kwarile,
16 akó sab bóktan kwarile wagó,
“ ‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basirr;
agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr,
akó baeb óe-óe mórrkenyórr baterrón,
akó gold, wirri darrem ingülküp, akó pel püti bairrün!
17 Darrpan abüs küp kugupidü barngin-koke mórrela kuri kolae
baine!’

---

* **18:12** *silk* wirri darrem, ongang bapónan mórrkenyórra, darrü su müót sye-i tómbapóndako. † **18:12** *lar kyamülab zirrgüp* elepantab simbruatórrón zirrgüpako. Mórrke-mórrke módóga: *ivory.* ‡ **18:12** *morroal wibagótórrón ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *marble.* (Olmalab barngin mabolbóka koke apónda.) § **18:13** *sinamon* darrü nugup sopaedógabi tómbapóndako. Alo misan ngitan klama. Mórrke-mórrke módóga: *cinnamon.* * **18:13** *spaes* morroal ilang klama, darrü India spaes nugupdügab ne kla apadódako. Mórrke-mórrke módóga: *spice.* Ini klama aprrapórr we spaesbóka apónda: *cardamom.* † **18:13** *mirr* nugupdügab morroal ilang idia. Mórrke-mórrke módóga: *myrrh.* Ene tonarr, mirr büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama kubó nóma nurrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako, zitülkus oya ilang morroala. ‡ **18:13** *prrenkónsens* nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó nóma seteno, morroal ilang simanike. Mórrke-mórrke módóga: *frankincense.*

"Blaman maludü but up amarru pam, buti agóltagól pamkolpam,
akó butüdü zaget pam, blaman maludü zaget pam, sab wirri kan
bórrangle.
18 I sab ene kolan nokam nóma eserre baebde, i sab taegwarr apórre
wagó, 'Ngaen inzan wirrian basirr babulan yarilürr, inizane!'
19 I sab buru tibiób singüldü zomale, igó poko okaka amzazilüm
wagó, i wata kya yón gyaurdümako, akó i sab yón-gyaurpükü yón
zwamtonórre wagó,
" 'Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basirr;
butpükü isa mórrel ne bainóp,
wirri darrem elklaza noaka barrmülürr!
Darrpan abüs küp kugupidü wa kuri kolae baine!'

20 "E bagür kwarilün, blaman kwitüm nidipakla!
E bagür kwarilün, Godón pamkolpam, ⌊apostol⌋, akó prropet!
Zitülkus módóga, God oya kuri zaz wine, wa yabü kle-kle neme
nangónóp."
21 Olgabi darrü arüngan anerrua wirri ingülküp ipadórr, inzan
kamad kla, wamaka wit küp ne klame amkendako, da maludü
amaikürr bóktankü wagó,
"Ene dadan zóngangpükü,
Babilon, ene wirrian basirra sab inzan barngene tüpdü nóma
tümanikórre,
akó oya sab myamem kokean oserre.
22 Wirri darrumbirrózan kla, wórr bato is, tatarror, akó mobolwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.
Darrü tayu olom, ia zaget tómbapónde,
sab myamem marüka kokean eserre.
Wit küp bamken kwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.
23 Zyón klaman zyón
sab myamem babulan yarile marü kugupidü.
Sab myamem kol amiógüm ne pama kainda ó müór amiógüm ne kola
kaindo,
ibü gyagüp sab kokean barrkrrule marü kugupidü.
Marü sab igósidi kolae mine, zitülkus marü selbain akó bumióg pam
ini tüpan wirri ngi pam kwarilürr,
akó marü merram tulmila blaman bwób-bwób pamkolpam ilklió
bülión yarilürr.
24 God oya kugupidü tóba prropetab akó tóba pamkolpamab óe
nósenóp,
akó blamanab óe, nibiób okrralórr ini tüpdü."

19

Kwitüm Bagürwóm

1 Ene elklaza kakóm, ka darrü kla arrkrrurrü, wamaka ne abün isa
bódeandako kwitüm. Igó taegwarrkü wagó:
"Aleluya!*

18:21 Zerremaea 51:63-64 **18:22** Aesaya 24:8 * **19:1** *Aleluya*, ini Ibrru bóktan oporan küp módóga: *Yawe* yagüram. *Yawe* Godón darrü ngia (Bazeb Tonarr 3:14).

Zidbain, ⌊wirri kómal zyón⌋, akó arüng mibü Godónko!
2 Zitülkus módóga, oya zazbain amkomana akó dümdüm.
Wa ene pam apyón wirri gómól kol kuri zaz wine,
ini dudu tüp nótó kolae yónürr tóba kolae tonarrpükü.
Wa darrem kuri yalkomóle oyaka, Babilon, zitülkus wa ibü ekrralórr,
Godónkü nidi zaget kwarilürr.”
3 I akó taegwarr apónóp wagó:
“Aleluya!
Nokama oya kolae ain bwóbdügab metat-metat angürda!”
4 Ene 24 ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ akó ene tokom ngyaben elklaza wakósingül nümgünóp, da Godón ⌊ótóknóp⌋, tóba kingan mórran klamdó nótó mórralórr. Igó bóktankü wagó, “Amen, Aleluya!”
5 Olgabi darrü bóktan bómgóla sidórükürr kingan mórran klamdógab. Igó bóktankü wagó:
“Mibü God yagüram,
blaman Godón zaget pam,
oya gum-gum nidi ótókdako,
ia e wirri ngi ó ta ia kari ngi amorrandakla.”

⌊Sip⌋ Kupoan Alongalo Kol Amióg Tóredó

6 Olgabi ka igó arrkrrurrü, wamaka pamkolpamab ngoroa bódeanda, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Igó bóktankü wagó:
“Aleluya!
Zitülkus módóga, mibü Lod, Wirrian Arüng God, balngomólda.
7 Mi bagürwóm akó barnginwóm kwarilo, akó mi oya ngi wirri kwitüm emngyelnórre!
Zitülkus módóga, ene tonarr kuri semrróne ene Sip Kupoan kol amióg tórem,
akó oya arrearrón kola tóba kuri tómbapóne.
8 Oya agurr akó wirri darrem mórrkenyórr okyenóp batenóm, zyónbarran akó ⌊tóman-koke⌋.”
(Ene agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ene klamóm zamngólda, Godón pamkolpama ne dümdüm tórrmen tómbapóndako.)
9 Olgabi ene anerrua kürü kyalórr wagó, “Ini poko wialóm: ‘Bagürwóm idipako, God nibiób ngibaunürr ene Sip Kupoan alongalo kol amióg tóredó.’ ” Wa akó bóktanórr wagó, “Ini ne bóktan oporko, Godón amkoman bóktan oporako.”
10 Olgabi ka wakósingül nülkamürrü oya wapórdó, oya ótókóm. A wa ma kürü kyalórr wagó, “Ene poko tónggapón-gu! Ka Godónkü zagetdóla, wata mazan akó ngibürr amkoman bangun zonaretalzan, Yesun amkoman bóktan nidi amoandako, Yesu ne poko pupo tinóp.† E wata Godón ótók kwarilün! Zitülkus módóga, Yesu ne amkoman bóktan pupo tinóp, wa pamkolpam gaodó bainda ⌊prropetzan bóktanóm⌋.”

Nótó Mórran Yarilürr Gabülpli ⌊Os⌋ Kwitüdü

11 Olgabi ka kwitüm bwób eserró tapabakurrün, da módóga, gabülpli os asi yarilürr kürü obzek kwata. Oya kwitüdü nótó

† **19:10** *Yesun ne amkoman bóktan pupo tinóp*, Mórrke-mórrke módóga: *testimony of Jesus.* Darrü küp módóga: *pamkolpama ne bóktan büdrratódako Yesunkwata.*

mórran yarilürr, oya ngi igó yarilürr wagó, Amkoman Moboküp akó Amkoman. Wa dümdüm kwata zaz bainda akó gazirrda.
12 Oya ilküp nis ur ulitzan namülnürri, akó oya singüldü wa abün kingab müóngdur bamelórrón yarilürr. Darrü ngi wialómórrón yarilürr oyaka, darrü olom umul-kók yarilürr, wata wa tüób umulürrün ne klambóka yarilürr.
13 Wa óedó anggóbórrón tumum mórrkenyórr baterrón yarilürr, da oya ngi módóga: Godón Bóktan.
14 Kwitüm gazirr pama oya mamoan kwarilürr, gabülpli os kwitüm mórrande, akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, gabülpli akó tóman-koke.
15 Oya taedógab zirran gazirr turrika tubrranórr, da ini klame wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam kolae nirre. Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke. Wa sab ene ⌊grreip⌋ wapóre nilórre, ene grreip mor amóng bwóbdü‡, Wirrian Arüng God tóba ngürsil ne amtyanda.
16 Oya mórrkenyórrdü akó oya waurdü ini ngi wialómórrón namülnürri: “Wirri King blaman kingdügab, akó wirri Lod blaman lodódógab.”
17 Olgabi ka darrü anerru eserró, abüsdü zamngólde, wirri gyagüpi nótó taegwarr apónórr blaman póyaedó nidi arrmul kwarilürr pülpüldü wagó, “Togob a kwób tóbazen Godón wirri garrirrwómankü,
18 ibü muru alóngóm, king akó gazirr pamab singüldü pam, akó arüng gazirr pamab muru, os muru akó nidi mórrandako ibü kwitüdü, akó blaman pamkolpamab muru, leba zaget kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, wirri ngi akó kari ngi is.”
19 Olgabi ka ene nurr lar akó ini tüpan king nósenarre akó ibü gazirr pam, blaman nidi kwób bazelórr darrpan pokodó, inkü wirri gazirr ngangólóm, ene gabülpli os kwitüdü nótó mórran yarilürr akó oya gazirr pam.
20 A ene nurr lar akó wankü ene obae prropet darrpan tonarr numigóp, kle-kle ⌊wirri tulmil⌋ ne prropeta okaka azazin yarilürr nurr laran wapi. Ene kle-kle wirri tulmili wa ibü ilklió bülión yarilürr, ene nurr laran timam nidi yazebóp akó oya ingülküp dandang nidi ótók kwarilürr. Ene nis arról kla nümanikóp urpükü maludü, kolae ilangan ingülküppükü§ ne klama baeb yarilürr.
21 Ene barre pam ene gazirr turriki ekrrónóp, oya taedógab ne turrika tubrranórr, ene gabülpli os kwitüdü nótó mórran yarilürr. Da blaman póyaea ene büb muru olonglórr kókó bikóma byamrókóp.

20

Yesu Sab 1,000 Pailüm Balngomól Yarile

1 Olgabi ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi müpan sein sye amoarrón, gaodó nótó yarilürr ene ngaru bapón-koke kugupi* murrausüm.

---

‡ **19:15** *grreip mor amóng bwób*: Ma müsirrga ain bóktan 14:19 ngakanke. § **19:20** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 14:10 ngakanke. * **20:1** *ngaru bapón-koke kugupi*: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke.

2 Wa ene wirri atrrórrzan kla amiógürr, ene wa, ene ngaerrón
gwara, ene ⌊deból⌋ akó satani nótóke, da amrókórr 1,000 pailüm.
3 Olgabi wa oya ene ngaru bapón-koke kugupidü amanikürr,
mamtae murrausürr, akó timam atenórr ene mamtae tapakugum, ene
igósüm, satani oya myamem kan akyan-gum bwób-bwób pamkolpam
ilklió bülión-gum, kókó ene 1,000 paila ki blakórre. Ene 1,000 pail
kakóm, God sab ene anerru ok ine oya agom tugupurr tonarróm.
4 Olgabi ka kingab mórran kla nósenarre akó nidi bobrralórr
ene klamdó, da God ibü balngomól arüng nókyenóp zaz bainüm.
Ka akó ene pamkolpamab samu nósenarre nibiób okrralórr singül
singgalgórrón amkoman bóktananme, Yesu ne poko pupo ninóp, akó
Godón bóktananme. I ene nurr lar ó oya ingülküp dandang koke
⌊ótók⌋ kwarilürr akó oya timam koke yazebóp tibiób müóngdü ó tibiób
tangdó. God akó ibü arról sakonórr, da i Yesu Kerrisokü balngomól
kwarilürr 1,000 pailüm.
5 (God barre büdül kolpam arróldó koke sakonórr, kókó ene 1,000
paila nóma blakónóp.) Ini ngaen-gógópan barsin tonarr yarilürr, God
abün büdül pamkolpam akó arróldó arsinüm.
6 Bagürwóm akó tibi-tibi amarrón Godónkü we isako, ngaen-
gógópan barsindü nidipako. Nis ngim büdülan arüng babula inzan
pamkolpam azebóm. A i ma sab God akó Yesu Kerrison prrist kwarile.
I sab wankü balngomól kwarile 1,000 pailüm.

Satanian Dómdóm Zóngang akó Oya ⌊Ut-ut Ain⌋

7 Ene 1,000 paila sab nóma blakórre, satani sab ugón irrune tóba
tümün müótüdügabi,
8 da sab wame ini dudu tüpdü bwób-bwób pamkolpam ilklió
büliónüm akó amarrum darrpan pokodó gazirrüm. Ene blaman bwób
igó ngibliandako Gog akó Magog. Ibü pam ngarkwat inzana, wamaka
ne malu kabedó nóresako, ena bürrkós.
9 I bagólólórr dudu tüpdü, da Godón pamkolpamab marrgu kal-
kal yangónóp, Godón moboküpdü wirri basirr. Da ura tübinürr
kwitümgab, da ene pamkolpam we badüngürr.
10 Akó deból, ibü nótó ilklió bülión yarilürr, urpükü maludü
amaikóp, kolae ilangan ingülküppükü† ne klama baeb yarilürr,
ngaensingülan ene nurr lar akó ene obae prropet nis ne nümanikóp.
I sab irrüb ngürr wirri azid zwaengle metat-metat.

Godón Büdül Zaz Bain

11 Olgabi ka wirri gabülpli kingan mórran kla eserró akó mórrarrón
nótó yarilürr ene mórran klamdó. Tüp akó pülpüla oya obzekdógabi
ugón busorri, akó ibü myamem darrü bwób babul yarilürr bur-
rmatóm.
12 Da ka blaman büdül pamkolpam nósenarre, wirri ngi akó kari
ngi is, ene kingan mórran kla obzek kwata bórrangde. Darrüpa peba
tapanukuóp. Da akó darrü peba tapakurr, ⌊ngarkwat-koke arról⌋ peba
ne kla yarilürr. Olgabi God ibü zaz ninóp tibiób tórrmen ngarkwatódó,
ne kla wibalómórrón kwarilürr ene nis pebadó.

20:2 Bwób Zitül 3:1; Okaka Amzazirrün Kla 12:9 **20:8** Izikiel 38:2, 9, 15 † **20:10** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. **20:12** Daniel 7:9-10

13 Malua tóba büdül okaka sizazinürr, büdül akó büdülab bwóba ta
tibiób büdül okaka sizazirri. God ibü darrpan-darrpan igó zaz bain
yarilürr, tibiób tórrmen ngarkwatódó.
14 Olgabi büdül akó büdülab bwób, urpükü maludü nümaikóp. Ene
urpükü malu módóga, nis ngim büdül.
15 Darrü oloman ngi ne wialómórrón babul nóma yarilürr ene
ngarkwat-koke arról pebadó, da wa wata ene urpükü maludü amanik
olom yarilürr.

21

Küsil Pülpül akó Küsil Tüp

1 Olgabi ka küsil pülpül akó küsil tüp nóserró, zitülkus ene ngaen-
gógópan pülpül akó tüp myamem babul namülnürri. Akó myamem
malu ta babul yarilürr.
2 Ka Gyabi Wirri Basirr eserró, ene küsil Zerrusalem, kwitümgabi
abindi Godkagab. Ene wirri basirr arrearrón kolzan püti airrün
warilürr müórankü, wa ne pam amiógüm kaindo.
3 Olgabi ka wirri bóktan bómgól arrkrrurrü ene kingan mórran
klamdógab, bóktande wagó, "Sazil, Godón ngyaben marrgu errkya
pamkolpampüküma, da wa sab inkü ngyaben yarile. I sab oya
pamkolpam kwarile, akó wa sab tüób ola yarile inkü, akó wa sab ibü
God yarile.
4 Wa sab blaman yarrmurr norrgorre ibü ilküpdügab. Pamkolpama
sab myamem koke nurrbarin kwarile. I sab myamem yón gyaurdü
koke kwarile ó yóndü ó azidüdü, zitülkus ene ngaep elklaza tibiób
tulmilpükü myamem sab babulan kwarile."
5 Nótó mórran yarilürr ene kingan mórran klamdó, igó bóktanórr
wagó, "Sazil, ka blaman elklaza küsil byóndóla!" Olgabi wa bóktanórr
wagó, "Ini poko wibalóm, zitülkus ini ngambangól akó amkoman
bóktan oporako."
6 Olgabi wa kürüka bóktanórr wagó, "Blaman ene elklaza errkya
kuri tómbapórre. Ka Alpa akó Omegala,* Zitülkus akó Solo. Yabü
blaman, naem nidipako, ka sab yabü ok ninünümo nae anónóm ene
arról-gail nae aróbdógab darrem klam-koke.
7 Kolae nótó ⌊ut-ut ainda⌋, ini elklaza sab oya kwarile, akó ka sab oya
God namulo, ó wa sab kürü olom yarile.
8 A gum nidipako Yesun mamoanóm, kürü amkoman koke nidi
angundako, aroam elklaza nidi tómbapóndako, kolpam büdülümpükü
nidi akrrandako, kolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke
nidipko, merram-merram akó wapi-wapi nidi kaindako, obae god nidi
⌊ótókdako⌋, akó blamana nidi obae tizdako, sab ene urpükü maludü
ogobe, kolae ilangan ingülküppükü† ne klama baebda. Ene wa nis
ngim büdüla."

Küsil Zerrusalem

9 Darrü ene 7 anerru, ene 7 kübül nibiób kwarilürr 7 dómdóm wirri
gum müppükü, kürüka tamórr akó bóktanórr wagó, "Yao, ka kubó
marü mómtyeno ene arrearrón kol, ene ⌊Sip⌋ Kupoan kol."

21:1 Aesaya 65:17; 2 Pita 3:13 **21:2** Aesaya 61:10 * **21:6** *Alpa akó Omega*: Ma müsirrga ain bóktan 1:8 ngakanke. † **21:8** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke.

10 Olgabi ene anerrua kürü küdódürr Godón Samuan arüngi darrü
wirri kwitüm pododó. Wa kürü ene Gyabi Wirri Basirr Zerrusalem
kómtyanórr, kwitümgabi abindi Godkagab.
11 Godón ⌊wirri kómal zyóna⌋ ene wirri basirr zyónan ngitan
yarilürr, akó oya zyóna krristalzan‡ ⌊kolkal⌋ warri bapón yarilürr,
wamaka ne darrü wirri darrem ingülküpa, ngi zaspa.§
12 Ene wirri basirr amarüksimarük angórrón, darrü wirri akó
kokrrapan gri yarilürr 12 barrbün mamtaepükü. Da darrpan-darrpan
anerrua bórrang kwarilürr ene 12 barrbün mamtaedó. Ola Isrraelón
12 zitülab ngi wibalómórrón asi koralórr ene 12 barrbün mamtaedó.
13 Aüd barrbün mamtae abüsa banik bwóbdübóna kwarilürr, aüd
barrbün mamtae bolmüótüdübóna, aüd barrbün mamtae malubar-
rdóbóna, akó aüd barrbün mamtae abüsa bótao bwóbdübóna kwar-
ilürr.
14 Ene wirri basirran gria 12 zitül ingülküpdü zamngórrón yarilürr.
Ene ingülküp zitülkusdü Sip Kupoan 12 ⌊apostolab⌋ darrpan-darrpan
ngi wibalómórrón kwarilürr.
15 Ene kankü ne anerrua bóktan yarilürr, oya darrü ngarkwat
bütanin tupuru yarilürr, golde tónggapórrón, ene wirri basirran
ngarkwat, oya barrbün mamtae akó oya gri ataninüm.
16 Ene wirri basirr dudu mumu yarilürr gurrkak bapórrón, akó oya
taptap akó oya kokrrap wata darrpan ngarkwat namülnürri. Wa ene
wirri basirr ataninürr ene tupuru-i. Oya kokrrap, taptap akó kwit we
ngarkwat kwarilürr, 2,400 kilomita.*
17 Wa ene wirri basirran gri ataninürr, da 65 mita† kwit yarilürr.
Ene anerrua we ngarkwate ataninürr pamkolpama ne ngarkwate
bütanindako.
18 Ene gri zaspa-e tónggapórrón yarilürr, akó ene wirri basirr
kolkalan golde tónggapórrón yarilürr, tóman-koke ne kla yarilürr,
glaszan.
19 Ene zitül ingülküp ene wirri basirran gri lorodó, kari morroal
agurr ingülküpi püti airrün koke kwarilürr. Ngaen-gógópan zitül
ingülküp zaspa yarilürr, nis ngim zitül ingülküp ama sapaea‡ yarilürr.
Aüd ngim ne zitül ingülküp ama kalsedoni§ yarilürr. Tokom ngim zitül
ingülküp ama emerral* yarilürr.
20 5 Ngim zitül ingülküp ama sarrdoniks† yarilürr. 6 Ngim zitül
ingülküp ama karrnilión‡ yarilürr. 7 Ngim zitül ingülküp ama
krrisolaet§ yarilürr. 8 Ngim zitül ingülküp ama berril* yarilürr. 9

---

‡ **21:11** *krristal*: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke. § **21:11** *zaspa*: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. * **21:16** *2,400 kilomita*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *12,000 stadia.* † **21:17** *65 mita*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *144 kyubit.* ‡ **21:19** *sapaea* ongang bapón glaszan blu ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *sapphire.* § **21:19** *kalsedoni* ongang bapón karibóka baeb blu ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma *agat* ngiliandako. Agat arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: *chalcedony* akó *agate.* * **21:19** *emerral*: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. † **21:20** *sarrdoniks* ongang bapón óe-óe akó baeb wi-wi ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma *oniks* ngiliandako. Mórrke-mórrke módógamli: *sardonyx* akó *onyx.* ‡ **21:20** *karrnilión* ongang bapón óezan óe-óe ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma *sarrdius* ngiliandako. Sarrdius ur berrezan óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: *carnelian* akó *sardius.* § **21:20** *krrisolaet* ongang bapón aruri akó arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *chrysolite. Good News Bible* ma *yellow quartz* ngilianda. * **21:20** *berril* ongang bapón glaszan bluan arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *beryl.*

Ngim zitül ingülküp ama topaz† yarilürr. 10 Ngim zitül ingülküp ama
krrisopreis‡ yarilürr. 11 Ngim zitül ingülküp ama zasint§ yarilürr. Akó
12 ngim zitül ingülküp ama ametist* yarilürr.
21 Ene 12 darrpan-darrpan barrbün mamtae pel† kwarilürr. Ene
wirri basirran wirri kwat kolkal golde tónggapórrón yarilürr, tóman-
koke glaszan.
22 Ka ⌊Godón Gyabi Müót⌋ koke eserró ene wirri basirrdü, zitülkus
oya Gyabi Müót módóga, Wirrian Arüng Lod God akó ene Sip Kupo.
23 Ene wirri basirran myamem abüs ó melpal zyón amkün babula,
zitülkus Godón wirri zyóna oya zyón apónda, akó ene ne Sip Kupo-e
oya zyón klamzana.
24 Bwób-bwób pamkolpama sab oya zyóndü bagólóle, akó ini tüpan
kinga sab ibü mórrel ene wirri basirrdü tübarrmüle.
25 Oya barrbün mamtae sab darrü simam myamem koke mur-
rnausnórre, zitülkus irrüb ola babula.
26 Sab bwób-bwób pamkolpama togobe ene wirri basirrdü oya ngi
wirri kwitüm amngyelóm akó oya wirri ngi atenóm.
27 Darrü tómanpükü klama sab kokean bangrine, akó darrü büódan
tulmil tómbapón olom ó obae tiz olom, sab kokean bangrine. Ene wata
sab we pamkolpama barrbüne, ene nibiób ngi wibalómórrónako ene
Sip Kupoan ⌊ngarkwat-koke arról⌋ pebadó.

22

1 Olgabi ene anerrua kürü arról-gail naepükü tobarr kómtyanórr
olmeande God akó Sip Kupo ibü kingan mórran klamdógab, ⌊kolkal⌋
ne kla yarilürr krristalzan.*
2 Ene tobarra olmean yarilürr ene wirri basirran wirri kwat
aoanana. Ene tobarran nizan dorrodó, ene arról-gail nugupa zamngól
warilürr. Ene nugupa 12 melpal kugupidü waon warilürr, darrü
melpal go darrü obzek küp. Blaman bwób-bwób pamkolpama ene
nugup pórngae alküldako tibiób dólóng bainüm.
3 Sab myamem amórr bóktan babul yarile. Ene ne kingan mórran
klame, Godón akó ene Sip Kupoan, sab wata ene wirri basirrdü yarile,
akó oyankü nidi zagetódako, sab oya ⌊ótók⌋ kwarile.
4 I sab Godón obzek esenórre akó oya ngi sab ibü müóngdü kwarile.
5 Sab myamem irrüb babul yarile, akó sab pamkolpamab zyón
amkün babul yarile, zyón klamdógab ó abüsdügab, zitülkus Lod God
sab ibü zyón yarile, akó i sab kingzan balngomól kwarile metat-metat.

Dómdóm Alakón Bóktan

6 Olgabi ene anerrua kürüka bóktanórr wagó, “Blaman ini ne
bóktanko, ngambangól akó amkomanako. Mibü Lod God, tóba Samu

† **21:20** *topaz* ongang bapón glaszan blu o aruri a arirrküpi ingülküpa. ‡ **21:20** *krrisopreis* arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *chrysoprase. Good News Bible* ma *kalsedoni* ngilianda, Mórrke-mórrke módóga: *chalcedony.* § **21:20** *zasint* ongang bapón óe-óe a pugan blu ingülküpa. *Good News Bible* ma *turrkoiz* ngilianda. Ene pülpül wi arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: *jacinth* akó *turquoise.* * **21:20** *ametist* ongang bapón glaszan ululu óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *amethyst.* † **21:21** *pel*: Ma müsirrga ain bóktan 17:4 ngakanke. * **22:1** *krristal*: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke. **22:1** Zekarraea 14:8 **22:2** Bwób Zitül 2:9; Izikiel 47:12; Okaka Amzazirrün Kla 2:7; 22:14

nótó gailda tóba prropet, tóba anerru zirrsapónórr tóba zaget pamdó
okaka azazinüm, sab kari poko ne elklaza tómbapónóm kaindako."
7 Yesu igó bóktanórr wagó, "Turrkrru, ka abzil kari pokola!
Bagürwóm idipako, ini prropetan bóktan nidi amorrandako ini
pebadó."
8 Ka, Zon, arrkrrurrü akó nósenarre blaman ini elklaza. Ene elklaza
arrkrru akó basen kakóm, ene anerruan obzek kwata ka wakósingül
nülkamürrü oya ótókóm, kürüka ini elklaza nótó okaka tinóp.
9 A wa ma kürübóka wagó, "Ini poko tónggapón-gu! Ka Godón
zaget olomla, mazan akó marü kamdal prropetzan, akó blamanzan,
ini peban bóktan nidi mamoandako. Wata Godón ótók namülün!"
10 Olgabi wa kürü kyalórr wagó, "Ini pebadó prropetan bóktan mur-
rausgu, igósüm pamkolpam gaodómako atangóm, zitülkus tonarra
tugupurr kuri tübine.
11 Dümdüm ngyaben-koke pamkolpam wata dümdüm-koke tonarr
ki olngolón. Tómanpükü tulmil nidi alngóndako, wata tómanpükü
tulmil ki olngolón. Dümdüm ngyaben pamkolpam, i wata dümdüm
tonarr ki olngolón. Kolkal akó tibi-tibi amarrón nidipko Godónkü, i
wata kolkal akó tibi-tibi amarrón ki kwarilün."
12 Yesu igó bóktanórr wagó, "Turrkrru, ka abzil kari pokola! Ka sab
kankü simarruo ibü darrpan-darrpan darrem kla ibü aliónüm, tibiób
tórrmen ngarkwatódó.
13 Ka Alpa akó Omegala, Ngaen-gógópan akó Dómdóm, Zitülkus akó
Solo."
14 Bagürwóm idipako, tibiób mórrkenyórr nidi aguldako. Ene
igósüm, ibü sab dümdüm asi yarile ene arról-gail nugupdügab alom
akó ene wirri basirrdü barrbünüm, barrbün mamtaeana.
15 Kalkuma umeako - ene we isako, merram-merram akó wapi-wapi
nidi kaindako, kolpam büdülümpükü nidi akrrandako, kolpampükü
nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, obae god nidi ótókdako,
akó blaman nidi ubi baindako obae tizüm akó metat nidi tiz agósdako.
16 "Ka, Yesu, kólba anerru kuri zirrapóna ini elklaza pupo bainüm
marüka akó ma ini pupairrün bóktan sos pamkolpamdó zirrapónke.
Ka ⌊Deibidün⌋ urrpüós akó Deibidün bobat akó ene babzelan Sis
Wimurr."
17 Godón Samu akó ene arrearrón kol bóktandamli wagó, "Yao!"
Nótó arrkrruda, wa ta ki bókta wagó, "Yao!" Naem nótóka, wa ki
tam; ubi nótóka, wa ene arról-gail nae popa ki enó, darrem-koke.
18 Ka, Zon, blaman is arüngi ikik bókrrandóla ini prropetan bóktan
nidi arrkrrudako ini pebadó: darrü oloma ne tumum nóma emngyele
ini bóktandó, God sab oya ene wirri gum müp iline, wa ne kla pupo
ninóp ini pebadó.
19 Akó darrü oloma ne darrü kla nóma irrune ini prropetan
bóktandógab ini pebadó, God sab oyakagab ene dümdüm imtine
ene arról-gail nugupdügab alom, akó sab ene dümdüm imtine
oyakagab ene gyabi wirri basirrdü bangrinüm, ini pebadó ne kla pupo
bairrünamli.
20 Blaman ini elklaza nótó pupo bainda, igó bóktanda wagó, "Ó, ka
abzil kari pokola!"

22:12 Aesaya 40:10; 62:11; Zerremaea 17:19 **22:13** Aesaya 44:6; 48:12

Amen. Lod Yesu, yao!
21 Ka tóredóla, Lod Yesun ⌊gail tonarr⌋ blamandó† asi ki yarilün.‡

† **22:21** *blamandó*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: blaman Godón pamkolpamdó. ‡ **22:21** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor angrirrüna: *amen.*

Godón Agür Wórr Peba
23:1-6; 95:1-11; 110:1-7; 119:9-16

23

[Lod] *Kürü Ngakan Pama*

Darrü [Deibidün] Wórr
1 LOD kürü ngakan pama, kürü wató alngomólda; Ka igósidi darrü kla
koke arendóla.
2 Wa kürü morroal mórrel bwóbdü mórran-mórran ainda.
Wa kürü alngomólda morroal piküp güb arób naedó.
3 Wa kürü küsil arüng akyanda.
Wa kürü dümdüm kwatódóma alngomólda,
tóba morroal ngianme.
4 Enana ka agóltagóldóla güm algón-koke tümün kwatódóma,
kürü kolaedó gum babula,
zitülkus ma kankü asinla.
Marü bidam wóp akó tupuru,
kürü ini nis klama adlangdamli.
5 Ma kürünkü alongalo tóre tónggapóna,
kürü gómdamal-koke nidipko, ibü wapi;
Ma kürü singül [olib] oele kóngangoa, kürü morroal apadóm,
marüme, kürü kübüla byamróke tai kókó ib.
6 Amkoman, marü morroal tonarr akó gyaur sab kürüka asi namüli
kürü ngyabendó,
akó ka sab LODón Müótüdü ngyaben namulo metat.

95

Agür Wórr
1 Yao, mi kya [LODónkü] wórr atonóm bagürwómpükü!
Yao, mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü oyankü, mibü
zidbain ingülküp nótóke!
2 Mi kya oya obzek kwata togobón oya eso akyanóm,
mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü wórri oya agürüm.
3 Zitülkus módóga, LOD wirri arüng Goda,
wa wirri arüng Kinga blaman godódógab.
4 Aumana tüp oya tangdóma,
akó wirri kwitüm podo ta oya tangdómako.
5 Malu oyane, zitülkus wató tónggapónórr;
akó oya tanga dorro tónggapónórr.
6 Yao, mi kya singül tüp alókóm togobón oya [ótókóm]!
Mi kya wakósingül nümgününüm oya obzek kwata, LOD mibü
Tómbapón Pam!
7 Zitülkus módóga, wa mibü Gode,
akó mi oya apapdó pamkolpamakla,
mi sipzanakla, wa ne [sip] ngabyónda.
Errkya, e wata ki barrkrrua God ne poko bóktanda!
8 “Wirri-singül bain-gu yabü abalbobatalazan Merribamzan kainóp,

akó i Masamzan kainóp,* ene ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋,
9 i kürü nóla apók kwarilürr,†
enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü ibüka.
10 40 Pailüm ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkolpam, ene tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.
Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, 'Ibü ubi wata metat tibiób ubi kwata tótókóma,
akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.'
11 Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ingrirrü kagó:
'I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm!' "

110

⌊Lod⌋ *akó Oya Alearrón King*

Darrü ⌊Deibidün⌋ Wórr

1 LOD God igó bóktanórr kürü Lodódó* wagó,
"Ma ae mórra ini wirri pabodó, kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako,
ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm."†
2 LOD sab marü kingan arüng mókyene Zaeongab.‡
Ma sab wirri pam namulo; marüka nidi bóka bamgündako, ma sab ibü aodógab balngomól namulo!
3 Marü gazirr pama sab wata ubi bain kwarile
marü gazirr ngürr nóma semrrale.
Amaka glesa aupda irrbi, sab marü küsil pama inzan togobe marüka, gyabi wi agótórrón mórrkenyórrpükü.
4 LOD ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ kuri ingrinürr
ó wa sab koke alkamüle:
"Ma metat ⌊prristla⌋,
wata Melkizedekzan§ yarilürr."
5 LOD marü tutul tangdó asine marü tangamtinüm.
Oya wirri ngürsila ne ngürrdü simige, sab ngibürr king memokan ekrrale.
6 Wa sab bwób-bwób pamkolpam zaz nirre, gazirr pokodü pamkolpamab büdül murua sab barüme.
Wa sab ini tüpan singüldü pam blaman memokan baem napórre.

---

* **95:8** *Merriba akó Masa*: Moses ini nis ngi ngyesilürr ene bwóbdü, Isrrael pamkolpama ne ongyal kwarilürr wankü akó Godón ne apók kwarilürr. **95:8** Bazeb Tonarr 17:1-7; Bótang Peba 20:2-13 † **95:9** *apók*, oya küp módóga: Isrrael pamkolpama murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **95:9** 1 Korrint 10:9 **95:11** Bótang Peba 14:20-23; Duterronomi 1:34; Ibrru 4:3-5 * **110:1** *kürü Lod* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. † **110:1** Ini bóktanan küp módóga: *marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü.* **110:1** Metyu 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apostolab Tórrmen 2:34-35; 1 Korrint 15:25; Ibrru 1:13 ‡ **110:2** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. § **110:4** *Melkizedek* Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrra-amka okaka tübyónürr (Bwób Zitül 14:18-20). **110:4** Ibrru 5:6; 6:20; 7:17, 21

7 Wa sab kwat-kwat aróbdó nae enóle,
da wa sab wapór igósidi karrkukus nürtümüle akó singül ugón kwit ine.

119

***[Lod**ón] Gida Arrkrru Morroal Klama*

9 Ia küsil pama [kolkal] ia ngyaben yarile?
Wata wa marü bóktan ngarkwatódó ngyaben yarile!
10 Ka marü amkoman moboküpi mamoan namulo.
Kürü tangkamti, marü gida bóktan poko alkomólgum.
11 Ka marü bóktan kólba moboküpdü kuri gangga irrbüna,
marüka kolae tonarr tónggapón-gum.
12 Lodóe, ka marü agürdóla.
Kürü moba ngyaben gida bóktan umul kyó.
13 Kürü taea sab marü ene gida bóktan blaman tonarr arük yarile,
marü taedógab ne gida bóktana bausdako.
14 Ka bagürwómdóla, ka marü bóktan ngarkwatódó nóma ngyabendóla,
pamazan bagürwómda tóba mórrelanbókamde.
15 Ka marü arüng bóktan metat gyagüpi amandóla,
ka marü ngyaben bóktan tai ngabkandóla metat.
16 Ka kari ubi kokela marü ngyaben gida bóktan amorranóm,
akó ka sab marü bóktan kokean ngómkó nómkónónómo.